KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 233.

1117164

ספרים

היוצאים לאור בפעם ראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

תחת השגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער בבערלין,
דוד גינסבורג בפטערסבורג
יוסף דערענבורג בפאריז,
שלמה חיים האלבערשטאם בבילין,
אברהם אליהו הרכבי בפטערסבורג
מרדכי יאסטראוו בפילאדעלפיא,
משה עהרענרייך ברומא,
דוד קויפמאנן בבודאפעסט,

שנה שלישית תרמ"ז.

Teschuwoth Hageonim.

BERLIN 1887.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.
(Dr. A. Berliner).

In Commission bei:

J. Kauffmann
in Frankfurt a/M.

Wittwe u. Gebrüder Romm
in Wilna.

זכרון לראשונים וגם לאחרונים

חלק ראשון

זכרון לראשונים.

מחברת רביעית:

זכרון כמה גאונים וביחוד רב שרירא ורב האיי בנו

והרב ר' יצחק אלפאסי

עם מבוא והערות

מאת

אברהם אליהו הרכבי.

ברלין, תרמ"ז.

בדפוס של צבי הירש איטצקאווסקי בברלין.

M.T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

STUDIEN UND MITTHEILUNGEN

aus der

Kaiserlichen Oeffentlichen Bibliothek

zu

St. Petersburg.

Vierter Theil.

Responsen der Geonim (zumeist aus dem X.—XI. Jahrhundert.)

Nebst Anmerkungen und Einleitung

von

Dr. A. Harkavy.

BERLIN.

Druck von H. Itzkowski, Gr. Hamburgerstr. 18-19.

1887.

M.T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

ואכבד את שלשת הרועים בשושני ספרות ישראל מחכמי ארצי

ליום אחד

הוא יום מלאת שבעים שנה לידידי החכמים המפוארים

והחוקרים הנכבדים

הר״ר **שניאור זקש** (אסרו חג שבועות תרמ״ו)

הר״ר **שמואל יוסף פין** (א׳ דסוכות תרמ״ח)

והר״ר **יעקב רייפמאן** (ר״ח ניסן תרמ״ח)

עוד תפריח חכמתם פרי תנובה תאוה לעינים ונחמד להשכיל

ועוד ינובו בשיבה טובה ויתעננו על רב שלום ואשר

כברכת כל אוהביהם

ובתוכם גם מוקירם ומכבדם

א. א. הרכבי.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

מבוא.

התשובות האלה אשר אני מציג בזה לפני הקוראים הנכבדים מצאתי בין כ"י מאסיפה שניה של פירקאוויץ שקנה אוצר ספרי המלכות בפטרסבורג על פי עצתי. והן נמצאות בארבעה כ"י אשר הבי נכבד מהם בכמותו ובאיכותו הוא הקובץ הראשון (בנדפס אצלי עמוד 1—259 סימן א'—תקב"ד). הקובץ הזה הנכתב בקונטרסים בעלי י' דפים הוא חסר בראשו (עשרה או י"א דפים) ובסופו ומעט גם באמצע (ז' או ח' דפים). ובעת הוא מחזיק רנ"ג דפים נייר צמר גפן בתבנית 4^0. וזה רנ"ב רשום במספר ר"ע ומזה נראה כי עד הסוף יחסרו בסך הכל י"ח דפים. ולא נדע כמה דפים יחסרו בסוף הקובץ. והוא כתוב בכתב משיטא מזרחי ישן. ואיזה מלות ואותיות נקד הסופר בנקוד הבבלי או האשורי ואיזה מהן נקד בנקוד טבריני שלנו אשר כזה נמצא לפעמים בכתבי יד קדמונים מארצות אויא ואפריקא. ואף כי באיזה קונטרסים הכתיבה משונה מהשאר בכל זאת לא אוכל להגיד בברור שנכתבו מסופר אחר. כי אולי נכתבו מסופר אחד לזמנים שונים ובקלמוסים שונים. ועל כל פנים כבר נתקבצו הקונטרסים האלה לקובץ אחד מזמן ישן בנראה מציון מספר הדפים. גם סגנון הכתיבה בפרטים אשר ארשים למשה אחד הוא בכל הקובץ. גם ציין הסופר את התשובות במספר הסימנים ולפיהם נדע כי אסף את העתקתו מקובצים שונים ועל הרוב העתיק גם את מספרי הסימנים שמצא בקובצים שהעתיק מהם. וגם נמצאו בכ"י ציוני מספר הסימנים מכ"י כותב מאוחר. ואת כל הציונים האלה העתקתי והוספתי עליהם המספר הראשון הנמשך כסדר בכל המחברת להקל על הקוראים. ואף כי נמצאו כמה שגיאות בקובץ זה בכל זאת נוכל לומר כי בכלל עשה הסופר הזה את מלאכתו באמונה רבה. כי כמעט בכל מקום אשר נתבונן בתשובות שבקובץ זה שכבר נדפסו מקובצים אחרים מוכרחים אנחנו לתת היתרון לכ"י שלנו — אשר אמנם יוכל להיות כי חלק גדול מהשגיאות בתשובות שנדפסו עד כה יצא מאשמת המדפיסים —. ואם כי יש לנו להתלונן על המעתיק הזה על אשר השמיט כמה מהתשובות שהיו בקובצים שלפניו ופעמים רבות לא העתיק את השאלות ורשם וכולי או וגומר (ואולי נוכל ללמד עליו זכות שהעתיק לפעמים מקובצים ישנים ובלויים או מכ"י מטושטשים). אולם גם תודה וברכה חייבים אנחנו לו על אשר ערך לפנינו את התשובות שהעתיק כתמונתן בצלמן ולא השמיט גם את חתימות התשובות והברכות שברכו הגאונים את תלמידי החכמים בארצות שונות שפנו אליהם בשאלותיהם (ראה אצלנו סימן ל"ו. מ"ו. ס"ו. ר"ח. ר"ט. רס"ד. רפ"א. שי"ד. שכ"ח. שמ"ד.

ש״נ. שס״ט. תי״ח. תמ״ב). וכמה דברים נבבדים נוכל ללמוד משיחות הולין של הגאונים כותבי התשובות! וכמעט בכל הקובצים מתשובות הגאונים שנדפסו עד הנה נשמטו ההתימות והברכות אם באשמת מעתיקי הכ״י או באשמת המוציאים לאור והמדפיסים שלא שתו לבם להן מפני שאין בהן נפקותא לדינא. גם את פרטי השנים שבהן נכתבו התשובות הביא המעתיק שלנו כמה פעמים (ראה אצלנו סימן מ״ה. מ״ז. ס״ו. קע״ח. שכ״ח? ש״נ. שע״ב. תמ״ב) מה שלא עשו רוב המעתיקים האחרים. וכן לא התעצל פעמים רבות להעתיק את שמות החכמים השואלים וארצות מגוריהם. וכל תשובה ותשובה הביא המעתיק שלנו בכתבה וכלשונה כאשר יצאה מפי הגאונים אם בעברית ואם בערבית. וכל הקובצים שנדפסו עד עתה וגם היותר נכבד מהם שהוא הקובץ שערי צדק שיצא לאור על ידי ר׳ חיים מודעי בשאלוניקי נשתנו באלו הדברים לגריעותא. וכמנהג אנשי ארצו וזמנו היה מדרך המעתיק שלנו לכתוב בכתיבה מלאה (האלף במקום נקודת הפתח והיוד במקום הצירי והחיריק) והחליף לפעמים אותיות הדומות במבטא או בכתב. וכפי הנראה הלך בזאת בדרך סופרי הישיבות שבידם נמסרה מלאכת כתיבת התשובות להשואלים*). וכפי השערתי העתיק מגופי הקונטרסים שנשארו בישיבות בבל למשמרת מהעתקות התשובות שנשלחו לארצות שונות כנראה מהתשובות הכפולות שסגנון הלשון בשניה הוא כבראשונה.

כ״י ב׳ (בנדפס אצלי עמוד 260—269 סימן תקכ״ה—תקמ״ז) מחזיק כ״ב דפים נייר 4^0 קטן. כתב רש״י מזרחי בכ״י הסופר שכתב גם פירוש רב שמואל בן חפני לשלש פרשיות אחרונות שבס׳ בראשית (הנדפס ע״י המגיסטר ה׳ יעקב איזראעלזאהן מפה). וגם הוא הסר בראש ואמצע ובסוף. ולא נרשמו בו הדפים במספרים רק נצטיינו בו סימני התשובות. וההלק הנשאר מכ״י זה מתחיל באמצע סי׳ ל״ג ומסיים באמצע סימן ע״ב. וי״ז סימנים יחסרו באמצע. — מכ״י ג׳ (בנדפס עמוד 269 – 270 סי׳ תקמ״ח—תקמ״ט) נשארו רק שני דפים נייר 4^0 כתב משיטא מזרחי. ובספק הוא אם הדף השני הוא מתשובה. — כ״י ד׳ (עמוד 270—279 סימן תק״נ—תקנ״ט) יוד דפים נייר 4^0 כתב משיטא מזרחי ישן. וכפי הנראה כל התשובות הנמצאות בו הן מרב סעדיה גאון. ראה ההערה בעמוד 388.

והנה בהערותי להתשובות בסוף המחברת לא היה בחפצי וגם ביכלתי להציע לפני הקוראים את כל החדשות שנוכל ללמוד מקובץ זה. נוסף לזה הנה בעת הדפסת הקובץ הלז יצא הקול שהכם אחד בארץ אשכנז שכבר יצא מוניטון שלו בענין זה עוסק עתה בחבור כללי אורות כל התשובות שיצאו מלפני הגאונים. ועד העת האחרונה הייתי מצפה אולי ידפיס את חבורו קודם השלמת מחברתי. ומשכתי את ידי מלכתוב ההערות והמבוא אשר הבטחתי כן בשביל שלא לכנוס

---

*) הסופר שלנו החליף וכתב א׳ במקום ה׳ (סימן קע״ח. רל״ב. שי״ב. שכ״ז. תל״ד). א׳ במקום ע׳ (סימן רס״ו). ה׳ במקום א׳ (סימן ע״ג. ר״ס). ה׳ במקום ח׳ (ע״ד. ק״פ. ר׳. ריש״ט. רכ״ב. רל״ח. רנ״ז. רפ״ח. של״א. של״ה. תמ״א. ראה אודות זה ההערה בעמוד 356). ח׳ במקום ת׳ (קפ״א. וראה כ״י ב׳ סימן תק״מ). ו׳ במקום ב׳ (רי״ג. רל״ג. וכן בכ״י ד׳ סימן תק״ב. תקנ״ו). ו׳ במקום י׳ (כמעט תמיד הולכך = הילכך. או = אי). ט׳ במקום ת׳ (קע״ט. תס״ח. תס״ו). ע׳ במקום א׳ (ס״ט. קפ״א. שכ״א. שכ״ז. שפ״ח. ובכ״י ד׳ תק״ב. תקנ״ו).

ברשות החכם ההוא ולמען לא אינע לריק לחזור ולעשות מה שנעשה כבר מאחר. וכן מפאת טרדות אחרות ומצב בריאותי הרופף. אולם אחרי רואי כי התמהמהתי עד בוש ובשלש השנים מעת שהחלה הדפסת מחברתי זאת לא נדפס עוד חבור החכם ההוא. לא הפצתי מצדי לפטור את הקוראים בלא כלום. ובחרתי לתת את מעט ההערות הרשומות אצלי מכבר והמעט אשר הספיקה השעה הקצרה בידי לאסוף בזמן הדפסת העלים האחרונים מהקובץ הנוכחי. ומטעם זה יכולתי לעת עתה להעריך ולהשוות את התשובות האלה רק עם קובצי תשובות הגאונים שנדפסו עד הנה*) ועם הלכות הרי"ף ור"י בן גיאת (שערי שמחה) העיטור והאשכול וכדומה. וברצות ה' את דרכי אשלים את מלאכת החפוש והבקור בספרים אחרים לקדמוני חכמי ישראל אודות הענינים הנכללים במחברתי זאת ותוצאות עבודתי אתן לפני הקוראים במאמר מיוחד. ואמנם כל קורא מבין בנקל יראה כי ברכה רבה בקובץ זה לספרות הגאונים הקדמונים. כן מפאת הדברים החדשים שנוכל ללמוד מן התשובות שלא נודעו עד עתה כלל. וכן מהנוסחאות הישרות והתקונים הרבים לתשובות שכבר נדפסו. כאשר העירותי על כמה דברים בסוף המחברת בהערות לכל תשובה ותשובה בפרט. ופה אנסה לדבר בקצרה אודות איזה ענינים כלליים שיתבררו או שיוסיפו להתברר על ידי התשובות האלה.

א) בתכונת נפש הגאונים ותהלוכת רוחם. הנה איזה מהכותבים החדשים החפצים להיות מבקרים כותבי דברי הימים ודורשי הדורות יקחו לשונם לנאום נאום ולדבר עתק על הגאונים. וילכו בעקבות המחרפים מכת הקראים לומר כי היתה מגמת חפץ ראשי הישיבות בבבל להשתרר ולהתרומם בחזקת היד ולרמום ברגל גאוה על ראשי עם ישראל או למלאות הוריהם זהב וכסף. ולפי דברי האנשים האלה השתדלו הגאונים להגדיל מעלת ארץ בבל על יתר הארצות שלא בצדק. ומפאת זאת הכחידו תחת לשונם את התלמוד הירושלמי ולא זכרוהו ונשאו פנים לחכמי ארצם והגאונים שקדמום. וכדומה אשמות וחטאים ברואים אשר זכרו אלה הבודקים בתועבות בני בבל. ובכל הדברים האלה התשובות שלנו מקפחות שוקיהם של הכותבים האלה ויכזיבום על פניהם. כי במה שנוגע לגאוה ורמות רוחא רואים אנחנו שהגאונים לא חשבו מפיהם דבר אמת לומר בפה מלא לשואלים מארצות אחרות על דבר שלא היה להם בקבלה: לא ידענו פירושו (סימן מ"ז. רצ"א. ש"ז). וכי לא השתדלו להגדיל מעלת בבל בחזקת היד נראה ברור מתשובותיהם להשואלים שאם ימצאו לטוב להנהיג במקומם המנהג שיש להגאונים בקבלה מקדמונים מוטב ואם לאו ישארו על מנהגם כי יש להם גם כן על מה שיסמכו (סימן ס"ה. ר"ח). וכי לא היו חומדי ממון נראה מזה שפסקו שמי שנדר לישיבות מחמת אונס אין הנדר כלום (סימן תקל"ה) אף כי בנקל היו יכולים להחמיר בזה ולהבדיל בין נדר זה לנדר אחר ולמצוא סמך לזה בתלמוד משום תלמוד תורה דרבים שאני וכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכדומה. גם בדבר הירושלמי לא צדקו דברי המאשימים את הגאונים שבכונה

*) רשימת הקובצים הנדפסים שהשתמשתי בהערותי ראה בעמוד 342 בהערה בקצה העמוד. ובזה מקום לי להביע תודתי לידידי הנכבדים הר"ר רפאל נטע ראבינאוויץ נר"ו במינכען (בעל ס' דקדוקי סופרים) והר"ר שזח"ה נר"ו בבויעליטץ אשר השאילו לי בחסדם את הקובץ היקר במציאות „הלכות פסוקות" (דפוס קוסטנטינא רע"ו).

הכחידוהו תחת לשונם כאשר יראה הרואה שבתשובות אלו שהועתקו כהונן יביאוהו הגאונים כפעם בפעם ויסמכו עליו להלכה במקום שאינו סותר לתלמוד בבלי (ראה סימן ל"ו. רי"ג [ושם נאמר על הירושלמי דהא תניא בהדיא]. רל"ד. רמ"ג. רמ"ז. רנ"ז. רנ"ט. רס"א. רפ"א. ש"ל. שמ"ט. שפ"ט. תל"ד) ובמקום האחרון נאמר: „מעשים בכל יום דמיסתיעא מן תלמוד דארץ ישראל דסמכא הוא." האם זאת היא שפת האנשים הרוצים להכחיד תחת לשונם מעלת הירושלמי? ואקוה להעריך לפני הקוראים בפעם אחרת מקומות רבים שזכרו גאוני בבל את הירושלמי בפירוש או סתם שהמבקרים לא הרגישו בהם. והנה מצינו להרי"ף שאף המתעקש לא יוכל להאשימו נידון הירושלמי אשר יסתייע ממנו תמיד שיאמר (בפרק יוד דעידובין): „דכיון דסוגיין דגמרא דילן להיתירא לא איכפת לן במאי דאסרי בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוו בקיאי בגמרא דבני מערבא טפי מינן ואי לאו דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא קא שרו ליה אינהו." האם יאמרו המבקרים גם כן שהיתה בכונת הרי"ף להגדיל מעלת ישיבות בבל והגאונים על יתר הארצות והחכמים הלא בימיו כבר ספו תמו הישיבות ונאוניהן! ובענין נשיאת פנים לגאונים קדמונים נראה גם כן מקובץ זה כמה פעמים שהאשמה הזאת אין לה לא שרש ולא ענף. וליקרת הענין הזה שנכשל בו גם הרשי"ר ראיתי לדבר ממנו בפרטות.

הנה בשכבר הימים חשדתי בזיוף כרשי"ל את התשובה המיוחסת לרב שרירא גאון שנדפסה בראש שערי צדק (ולפי דברי ר' חיים מודעי התשובה היתה כתובה בתחלת הכתב יד כעין הקדמה לכל התשובות הבאות אחריה. ולדעתי מפני שהיא הוספה מאוחרת ולא היתה בגוף הכתב יד. וחזרו והדפיסוה המוציאים לאור קובץ המדה גנוזה. ובקובץ המאוחר שבשערי תשובה היא בסימן קפ"ז) ושמחו עליה בעלי הקבלה מדור העבר בעל כל הון. והרמ"י חזן בהגהות איי הים ברך עליה בשמחה עצומה: ברוך פוקח עורים! ואומר אני לשמחה זאת מה זו עושה. כי נוכל לברר שהתשובה הזאת לא יצאה מלפני רש"ג כי אם מעשה ידי כתבן מאוחר הוא. ולברר הדבר מוכרח אני להעתיק פה את כל התשובה וזה נוסחה: „רב שרירא זקלה"ה [בשערי תשובה: רבי שרירא ז"ל]. וששאלתם דאית ביניכו תלמידים והם שועלים קטנים הלית בהו חששאי [צ"ל משששא ובש"ת ממשא] וחולקין ואומרים על הגאונים [בש"ת גאונים] עמודי עולם מנין להם דבר זה. ומוציאין ספריהם והם לא יבינו פועל ה' ומעשה ידיו. ולא השיגו אפילו דבר קטן ממה שהשיג תלמיד מתלמידיהם [בש"ת תלמידיהם] של קטן שבגאונים. כראשכחן לחד מן הגאונים בתר דנח נפשיה אשכחן ביה זכור ההוא גברא לטב כל הוויי דרבנן קדמאי דא עם דא ושית סדרי משנה דאיתגניזו [בש"ת דאיתגניז] מיומי הילל ושמאי וכמה ענייני [בש"ת ענינים] דלית לון שיעורא. ואפילו [בש"ת דאפילו] במתיבתא דרקיעא יסדרון הלכה כמותו. ואיך באין שועלים אשר לא ראו מאורות וחושבין לאמר סרה על ה' ועל נחלתו. מי שהניף [בש"צ שהנף] בתליסר נפי ועמד על כל מה דהוה מימות יהושע בן נון איש מפי איש הלכה למשה מסיני ואומר תועה על תלמיד קטן שבקטני הגאונים כי כולם דברי אלהים חיים. ואפי' במדרשו [בש"ת בבית מדרשו] של משה רבן הנביאים לא ידחו אותן ממקומן [בש"ת ממקומותם].

וחכמתם ופלפולם [בש"ת ופלפוליהם] הוא הדבר אשר צוה ה' אל משה. ואף על פי שאומרים הכי הוא ואין מביאין ראיה באיזה מקום הוא אין להוש על דבר קטן וגדול [בש"ת או גדול]. וכל החולק על שום דבר מכל דבריהם כחולק על ה' ועל תורתו". — והנה הרשי"ר (בהספות ותקונים לתולדות ר"נ בעל הערוך להערה 32) בדברו אודות תכונת רוח רב שרירא ונטייתו להקדים זמן הישיבות בבבל וביחוד זמן ישיבת פומבדיתא יאמר עוד: „ויש להוסיף על זה שכן התאמין ג"כ לרומם כל פסקי הגאונים ולהעלות כל דבריהם בעיני החכמים כמו דברי הו"ל בתלמוד. יעויין בתשובתו הנמצאת בריש ס' שערי צדק" וכו' (וייעתיק שם כל התשובה). אולם אם נאמין באמתת התשובה יהיה כח דברי הגאונים וחשיבותם רב יתר ממעלת דברי התלמוד („כי חכמתם ופלפולם הוא הדבר אשר צוה ה' אל משה." „וכל החולק על שום דבר מכל דבריהם כחולק על ה' ועל תורתו"). — ואחריו בא רשד"ל ומצא את האמת בעין שכלו שהתשובה לא יצאה מאת רש"ג רק היא המצאת אחד האחרונים. אך לא חזק דבריו באופן מכריח. ואלה הם דבריו (בית האוצר דף נ"ה נ"ו): „ודע כי התשובה בראש ס' שערי צדק המיוחסת לרב שרירא איננה בכ"י [ר"ל בכ"י שלו הוא הנדפס בבית תלמוד בשם תשובות גאוני מזרח ומערב מהר"ר יואל מיללער], ואין ספק אצלי שהיא מזוייפת, וחלילה לר"ש שיאמר: וכל החולק על שום דבר וכו'. וראיה ברורה שאין התשובה ההיא לר"ש כי בה כתוב: שית סדרי משנה דאיתגניזו מיומי הלל ושמאי, והלא ר"ש באגרתו הנדפסת בס' יוחסין שפתיו ברור מללו: תלמוד ומשנה לא אכתיבו וכו', ואיך יאמר שהיו סדרי משנה כתובים בימי הלל"? — ואמרתי שאין טענותיו מכריחות כי מה שאמר שהתשובה אינה נמצאת בכ"י שלו אין זה טענה כלל אחרי שלמעלה מזה כתב רשד"ל בעצמו כי החלק הראשון מכ"י שלו דומה לס' שערי צדק אלא שהרבה תשובות יש בזה שאינן בזה. ובאמת נראה עתה אחר שנדפס החלק הראשון מכ"י זה השייך עתה לרשות"ה כי דמיונו לספר שערי צדק אינו גדול בכמות מדמיונו לשארי הקובצים הנודעים. גם יוכל המשיב להשיב כי לעומת זה נמצאת התשובה בקובץ שממנו נדפסו התשובות בס' שערי תשובה כמו שזכרתי למעלה. ואמנם אולי לא היתה כונת רשד"ל להוכיח מזה מאומה רק זכר זה דרך אגב. והראיה של רשד"ל משית סדרי משנה בזמן הלל ושמאי כשהיא לעצמה גם כן לא תוכל להכריע בדבר זה אחרי שנמצא חבל גדול מחכמי ישראל המחליטים שהמשנה והתלמוד היו כתובים בימי התנאים והאמוראים בדרך מגלות ספרים ורק ללמוד מהם בפומבי היה אסור. ובשאלה זאת נחלקו קדמוני הספרדים והצרפתים. ונגד הטענה הזאת של רשד"ל האריך רמ"י חזן בהגהות איי הים (דף קי"ז והלאה). ובאמת לא זכרו הכותבים האחרונים בימינו את דברי רשד"ל ולא יפקפקו באמתת התשובה הזאת אבל יוכיחו ממנה (כמו שעשה כבר הריש"ר) על תכונת רוח רב שרירא ועל דרכו להפליג מעלת הגאונים ולהשוב את כל דבריהם כיוצאים מפי הגבורה.

ואמנם דעתי היא שהתשובה מזוייפת מאלה הטעמים. א) מפאת סגנון לשונה המנומנם שלא נמצא דוגמתו אצל הרש"ג. וכבר בראש התשובה נראה הבלבול כי לא ניכר עד היכן מגיעים דברי השאלה והמקום שממנו מתחלת תשובת הגאון

כמו שניכר זה בתשובות האמתיות. וכן בכל מאמר ומאמר ממנה יש בו מן הבלבול והגמגום. כן לא נדע מה היא הכונה במלות ומוציאין ספריהם [ולשוא טרחו רמ"י חזן והמגיה ר"א בן אמוזג באיי הים דף ע"ה בהערה לפרשן בדרכים רחוקים]. ולמטה נאמר: כראשכחן לחד מן הגאונים בתר דנח נפשיה אשכחן ביה. ואחרי כן יבואו שלשה מאמרים שיחסר בהם נשוא המאמר. הראשון: כל הוויי דרבנן קדמאי דא עם דא [לא נודע שמוש כזה במלת הוויי] ושית סדרי — וכמה ענייני [לא נאמר מה היה בכל אלה הדברים. וחסר נשוא המאמר: הוה גרים להון או הוה ידע להון]. השני: מי שהניף בתליסר נפה — [נ"כ לא נאמר מה נהיה בו ויחסר הנשוא. ואין לומר שזה מוסב למעלה על חד מן הגאונים שהרי הפסיק בינתים בכמה מאמרים]. השלישי: ואומר תועה על תלמיד קטן — [כמו כן חסר הנשוא]. ולא ראינו כזאת לרוע בתשובות הגאונים בכלל ובתשובות רש"ג בפרט. וזה בעיני סימן מובהק שהתשובה היא מעשה ידי מזייף מאוחר נלעג לשון. ב) מתוכן ענינה. ראשונה. כי אם הבינו השואלים וידעו שהחולקים על דברי הגאונים הם שועלים קטנים דלית בהון מששא [כמשמע מפשט דברי התשובה] אם כן מה זו שאלה? דברי הגאונים — שהיו חשובים בודאי גם בעיני השואלים כי פנו בשאלתם לגאון — ודברי שועלים קטנים דלית בהון מששא דברי מי שומעין?! ואם נדחוק לומר שהתאר הזה לא היה בשאלה ורש"ג כתב אותו מעצמו. גם זה לא יתכן. כי מתשובות הגאונים האמתיות נראה איך היו זהירים גם בעניני ממון במקום שהיו טענות ומחלוקת לכתוב תמיד: אם כן הוא הדבר כמו שכתוב בשאלה. ואיך יסמכו בדיני נפשות על דברי השואלים בלבד להרף ולגדף את מתנגדיהם בתארי בזו והרפה שלא נמצאו גם בדברי השואלים? שנית. אם באמת נמצאו תלמידים שהעיזו פניהם לחלוק על הגאונים מה כח המעשה שמספר בעל התשובה הזאת יפה להוציא אותם ואת השואלים המסופקים מדעתם ולהוכיח להם משוגתם? כי אם נמצא אחד מן הגאונים שאמרו (או שכתבו) עליו אחר פטירתו שהוא היה בקי בכל חדרי תורה איה איפוא ההוכחה מזה על שאר הגאונים? ובודאי לא היו התלמידים האלה (אם לא נשתטו ויצאו מדעתם לגמרי) חולקים על דברי כל הגאונים בכלל ובפרט גם לא היו יכולים בשום אופן להכחיש את בקיאות הגאונים במקורי ההלכות. ומהמעשה המסופר בתשובה היתה ראיה במקצת רק באופן אם התלמידים היו חולקים על דברי גאון ידוע הנקרא בשם ורש"ג היה מספר בשבח זה הגאון בעצמו בסגנון כזה. ועל כל פנים אם הוכרח בעל התשובה להביא ראיה לדבריו נגד התלמידים החולקים מהגאון הנפטר היה מפרש את שמו ולא סותם כי בזה הוא מחליש כח ראיתו. שלישית. הנוסחאות העצומות שבתשובה זו לא נמצאו דוגמתן לא באגרת רש"ג ולא בתשובותיו ולא היו מטבעו כלל לדבר בנוסח שקראה לשון הבאי ובאר ענינה בטוב (ראה ערוך ערך נוסח תשובות ליק סימן כ"ו והערת רשי"ר בתולדות רה"ג הערה 13). גם בכלל לא בנקל יהי למצוא דוגמא בתשובות הגאונים ממאמרי נוסח כאלה הנמצאים בתשובה שלפנינו: „אפילו דבר קטן ממה שהשיג תלמיד תלמידיהם של קטן שבגאונים". „וכמה ענייני דלית לון שיעורא". „אפילו במתיבתא דרקיעא יסדרון הלכה כמותו". „ועמד על כל מה דהוה מימות יהושע בן נון". „ואומר תועה על תלמיד קטן שבקטני

הגאונים." "כי כולם דברי אלקים חיים." "ואפילו במדרשו של משה רבן הנביאים לא ידהו אותן ממקומן" [לכאורה זהו אך למותר אחרי שאמר למעלה שבמתיבתא דרקיעא יסדרו הלכה כמותו. ואולי היה ירא פן יתלו עצמם התלמידים ההולקים על קריאת ר' יהושע לא בשמים היא!] "והכמתם ופלפולם הוא הדבר אשר צוה ה' את משה." "וכל החולק על שום דבר מדבריהם כחולק על ה' ותורתו". קול המגומים האחרונים בעלי הסודות והפלאות העצומים אנכי שומע! ולמטה נוכיח שרש"ג לא היה מהם ולא מהמונם. רביעית (והיא שנגע בה גם הרשד"ל). איך אפשר שיאמר רש"ג דבר מופרך מכל צד כזה שדברי הגאונים ופלפולם הוא הדבר אשר צוה ה' ושהחולק על שום דבר מדבריהם כחולק על ה'. אחרי אשר גם בימינו נודעו כמה וכמה פלוגתות — ובימי הרש"ג בודאי היו כפל כפלים — מה שהלקו הגאונים החיים בדור אחד זה עם זה והגאונים האחרונים על רבותיהם הגאונים הראשונים? ומה שהתירו הגאונים האחרונים לעצמם בפומבי איך יאסרו זאת לאחרים? והנה רב שרירא היה בעצמו גאון ולא ימלט משתי אלה: אם כלל את עצמו בתשובתו זאת כמובן מפשט המלות קטן שבקטני הגאונים הרי הוא כאלו אמר: כל דִּבְרֵי הם דברי ה' והחולק על שום דבר מדברי כחולק על ה' ואסור לחלוק עלי ועל הצעיר שבצעירי התלמידים שלי! היתכן לומר כזאת? ומדוע זה יאריך בתשובותיו לומר מילתא בטעמא ולהביא ראיות לדבריו ולסמוך על קבלותיו איש מפי איש עד רבנן סבוראי אם דברי עצמו הם כמשה מפי הגבורה? ואם לא כלל את עצמו הלא היה מוציא את עצמו בפירוש מן הכלל או היה אומר כי זה שייך להגאונים הקדמונים ולא היה סותם דבריו לומר תלמיד תלמידיהם של קטן שבגאונים. תלמיד קטן שבקטני הגאונים. וביחוד לא היה משתמש בסגנון כזה בוכוח נגד מתנגדי הגאונים שלא לתן להם פתחון פה. חמישית. רואים אנחנו כי התלמידים המובהקים של הגאונים רב נסים מקירואן רב שמואל הנגיד ר"י ן' גיאת והרי"ף לא נמנעו מעולם לחלוק על דברי גאון אף אם לא נמצאו בהם מחלוקת מגאון אחר. ובודאי לא היו עושים כזאת אם באמת כתב רש"ג שהחולק על דברי הגאונים הוא כחולק על ה' ותורתו. ועל כל פנים היו מקדימים בכל פעם התנצלות לדבריהם. גם איך קרה כזאת כי לא אישתמיטתיה לשום רב מהמאוחרים מהם הרז"ה הראב"ד הרמב"ן והרא"ש בוכוחיהם אם האחד מהם חולק על דברי גאון והשני מתרץ דברי הגאון שיסתייע השני מתשובת הרש"ג עכ"פ כסניף לדבריו. והנה לא אדבר פה מהרמב"ם שכתב בהקדמת פירוש המשניות: "הפירושים המצואים לכל הגאונים יתודע כל אחד כפי יתרון שכל בעליהם. והאיש הנבון המעיין בתלמוד יכול להשכיל די שכל כל גאון וגאון מדבריו ופירושיו" — כי הוא ז"ל נודע ומפורסם לנבר העשוי לבלי חת שלא נשא פנים לאיש. ששית. אודות ששה סדרי משנה ראיתגניזו מיומי הלל ושמאי העיר הרשד"ל שזה סותר לדעת רש"ג באגרתו שלא נכתבה המשנה והרמ"י חזן טרח ליישב הדברים. אמנם לא העירו עד עתה שאם באמת היתה דעת רש"ג שלהלל ושמאי היו ששה סדרי משנה בלי ספק היה מדבר מזה באגרתו כי שם הוא המקום לזה. כי תחלת השאלה מרב יעקב בר נסים מקירואן (שאליו נכתבה האגרת) היא: "כיצד נכתבה המשנה אם אנשי כנה"ג התחילו לכתבה וכתבו מקצתה חכמי כל דור ודור עד שבא רבי וחתמה". ועל זה

ישיב רש"ג עפ"י מאמרי התלמוד הידועים: „ודאי שיתא סדרי משנה כולהון רבינו הקדוש תרצינון." „והוה נפישא חכמה ולא הוו צריכי לטירחי והיא פלוגתא דסמיכה לחוד הוא דהות ביניהון וכד אתו הלל ושמאי נמי בתלת מילי בלחוד הוא דאיפליגו". „ולא הוה חד מן הראשונים דכתב מדעם עד סוף ימיו דרבינו הקדוש". „משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל". „וביומי דרבי איסתעייא מילתיה ותרצינהו וכתבינהו". „ולאו מלביה חברינהו אלא מילי דהוו גרסי הנהו ראשונים דלקמיה". „דאלמא [מדתנן מעשה ובדק בן זכאי ומסקינן תלמיד היושב לפני רבו הלל הוה] מן ההוא זמן דהלל ושמאי תניא רבי הכי ולא שנייה." ואין כל זכר ששה סדרי משנה שהיו בימי הלל ושמאי שננגזו. וגם להנאמר באגדה דמסכת חגיגה (דף י"ד ע"א): „ומשענה אלו בעלי משנה כגון ר' יהודה בן תימא וחבריו פליגי בה רב פפא ורבנן חד אמר שש מאות סדרי משנה וחד אמר שבע מאות סדרי משנה" לא שת רש"ג את לבו ולא זכרו עפ"י הכלל אשר הביא כמה פעמים שאין סומכין על דברי אגדה.*) רק אחד מהאחרונים שהוסיף כמה דברים בקובץ שערי תשובה (ראה למטה אודות זה) הוסיף כפי הנראה בין תשובות רב האיי גם סימן כ' שם: „וששאלת על אנשי מעשה [אולי צריך להוסיף עוד: ואנשי משנה או ובעלי משנה כנראה מתוכן התשובה. או אולי צ"ל: וששאלת על אנשי משנה]. דע מימות משה רבנו עד הלל הזקן היו שש מאות סדרי משנה כמו שנתנם הב"ה למשה בסיני ומן הלל ואילך נתמעט ונסמכן העולם והלשה כבודה של תורה ולא תקנו מהלל ושמאי אלא ששה סדרים בלבד והם אותם שתקנו היו אנשי משנה לא הראשונים ולא אנשי מעשה שהיו בראשונה. ומהלל עד נתן [נראה דצ"ל רבי ור' נתן] ש"א שנה והן הן סוף משנה." ולא אכחד שסגנון הלשון בתשובה זו לא יתן לנו מקום לחשד ורק תוכן ענינה חשוד הוא. וכפי הנראה סמך עצמו המחבר על האגדה דחגיגה רק שינה מר"י בן תימא הנודע אך מעט**) להלל ושמאי המפורסמים בתלמוד שמהם התחילה תקופה חדשה בסדר למוד תורה שבעל פה. וזאת התשובה היתה כפי הנראה למקור שממנו שאב בעל מחזור ויטרי שהגיה כן בסדר תנאים ואמוראים (כרם חמד הרביעי עמוד 188) ובעל היוחסין (ד' לונדון עמוד 18) באמרו: „ועד ימי הלל היו קורין ת"ר סדרי משנה ממשה ע"ה עד בני בתירא. והלל סידר שש סדרים על פה הכוללים התורה משם ולהלן כדי שלא תשתכח התורה". ודבריו הביא בעל סדר הדורות בסתו"א (ד' ווארשא תרמ"ב עמוד 111). ולפני רחיד"א בעין זוכר ערך משנה היה הנוסח במחזור ויטרי ת"ר אלף סדרי משנה! וראה שם עוד מס' כריתות וס' הקנה ועוד. ונעיר עוד פה שיוכל להיות כי צדקה השערת הרד"ל (במבוא לשערי תשובה) שצ"ל גם בתשובה שבראש שערי צדק שית מאה סדרי משנה דאיתנגיזו מיומי הלל ושמאי. ונוסיף לזה כי כותבי שתי התשובות שדברנו מהן (סימן כ' וקפ"ז) לקחו מאגדת חגיגה הנ"ל או

*) ומן הטעם הזה לא חשש רש"ג גם כן להביא באגרתו המאמר במסכת עבודה זרה (דף י"ד ע"ב): גמירי דע"ז דאברהם אבינו ד' מאה פירקי הוויין.

**) ובעין יעקב הנירסא: ר"י בן בתירא. ועל כי הוא היה בזמן הלל הזקן נתקרבה לנו יותר סבת החלוף להלל ושמאי.

מבוא

האחרון מהקודם לו. ולפי סגנון הלשון וגם מזה שבעל מחזור ויטרי כבר ראה הנוסח שבסימן כ' מוכח שהוא הקודם. והעניין הזה צריך להיות נדרש בפני עצמו ואין פה המקום לזה. אבל אחשוב כי עלתה בידי להוכיח שעכ"פ התשובה שעליה אנו דנין איננה לרש"ג.

ושמח אני כי נתגלגל על ידי להוציא לאור עולם את הקובץ הנוכחי המראה לנו באור בהיר את ישרת לב הגאונים הקדמונים וטהרת רוחם וזייפנות הכותבים המאוחרים שתלו עצמם באילן גדול לכתוב בשם הגאונים דברים אשר לא עלו על לבם והמאפילים את נגה זרחם. כי בכמה מקומות מקובץ זה אשר כל חשש שינוי בעצם דברי הגאונים לא נמצא בו נראה ברור כי היה דעת הגאונים בענין שעליו אנו דנים כתשובת ר' אבהו לר' ירמיה (בתרא קמ"ב ע"ב): מידי בקשישותא תליא מילתא בטעמא תליא מילתא. ורואים אנחנו כי הם חולקים על הגאונים שקדמום כאשר יחלוק איש על רעהו הדומה לו במעלה. וגם השואל רב נסים בר יעקב יאמר בשאלתו לרש"ג ורה"ג (סימן רל"ב) על בעל הלכות גדולות: ודברים בטלין הן ואין לסמוך עליהן. ולא כהו בו הגאונים ובסוף תשובתם שם יאמרו מדעת עצמם גם כן: הילכך הא מלתא דאשכחתון בהלכות שלא כדין היא ולא תסמכון עלה. ובסימן שפ"ג יכתוב רה"ג על פירושי הגאונים: דברים בטלין הן ויתר מזה צאו וראו בתשובת רש"ג לבני קירואן (בסימן ריי"ד אצלנו שאולי היא ג"כ לרב נסים או לרב יעקב אבין) שיאמר שם כדברים האלה: „לא יהו הני נאמנים אלא בראש גלותא וראש מתיבתא לרחוקים. ראש גלותא וראש מתיבתא [= גאון] אילו דיינין על מאן דליתיה קרוב דילהון שלא כדין מי מיחייב לקבולי מנהון". ושם למטה בתשובה זו: „ואי כבית דין הגדול [הוא ב"ד של הישיבה שהגאון בראשו] לא מיקבלא דעתיהון נמי אלא שלא [המלה שלא נראה מיותרת] כדין. ואי כנביאים נמי לא מיקבלא דעתיהון אלא במאי דמפקיד להון קודשא בריך הוא. אטו כמרי עלמא משוי להון". הביטו וראו כאלו נצנצה רוח נבואה ברב שרירא שבדור מאוחר יקום זייפן ויבדה מלבו תשובה בשם הגאון ויישים בפיו הדברים המביאים את מבקרי מומי הגאונים שבימינו לידי גיחוך: „וחכמתם ופלפולם זה הדבר אשר צוה ה' אל משה" והקדים רפואה למכה בדברים ברורים כשמש בצהרים המתנגדים מן הקצה אל הקצה להמאמר הבדוי: „אטו כמרי עלמא משוי להון"? וכאשר נמצא לפעמים שהפכו רש"ג ורה"ג בזכות הגאונים שקדמום (עפ"י רוב יאמרו שהדברים המוטעים לא יצאו מפיהם ואיזה תלמיד טועה כתבם) יעשו זאת כמצווה עלינו מפי חכמי המשנה: והוה דן את כל אדם לכף זכות ועפ"י ישרת לבבם ונימוסי דרך ארץ. אולם גם בזה לא יעברו את הגבול. ובמקום שנועד להם ברור שבטעות היתה דעת הגאון כפי שהציעו השואלים בשאלתם השיבו בתמימות שאין דעתו נהירא להם משום טעם כזה וכזה. ראה למשל בתורתן של ראשונים (חלק ב' עמוד 51 סימן ג'): כך ראינו כי זו דרב נטרונאי טעות גדולה היא וכו'. ושם למטה סימן א': הכין חוינא דהא דמר רב נטרונאי לא סבירא לן וכו' ומינו דלא יכילו רב נטרונאי ורבנן דיליה לפרוקינון ולאסוקה לשמעתא דחיוהא לגמרי. — הארכתי אודות התשובה המזוייפת כי דבר נכבד הוא לחקות על

שרשיה ולהראות שקרותה על כי עליה סמכו וסומכין עוד עתה (למשל הר״א וויים בדרו״ד חלק ד׳ עמוד 166) לתאר את תכונת נפש רש״ג ולא יזכירו גם כלאחר יד שרשד״ל חשב אותה למזוייפת. והיה אם תצלה בידי גם מעט מזעיר להטות את לב מבקרי הדור להיות מתון במשפטם על גאוני בבל והיה זה שכרי. ועתה אשוב להמשך הדברים שהתחלנו בהם.

ב) אודות השאלה בנטיית אחרוני הגאונים וביחוד רב שרירא ורב האיי בנו ללמודי הקבלה והסודות. לפי דעת כמה מבקרים ובראשם הרשי״ר מוכרחים אנחנו להשיב עליה הן הן. ואני השתדלתי להוכיח בקצרה (במחברת ג׳ מזכרון לראשונים עמוד 13—16 הערה 19. 21) כי בנידון רה״ג דעת המבקרים האלה נבנתה על יסודות רעועים ושהמתבונן בעין פקוחה בדברי הגאון הזה [ועתה אוסיף לומר: גם בדברי אביו רש״נ] יראה כי תכונת רוחו תתנגד אל למודי הסודות מן הקצה אל הקצה. ואחרי באו איזה חכמים והשתדלו לסתור דעתי פחות או יתר*). אולם לא מצאתי בכל דבריהם אף טענה אחת שתכריחני לוז מדעתי כל שהוא. כי מתנגדי לא שתו אל לבם שני דברים נכבדים בענין הזה. ראשונה. כי כמה תשובות ומאמרים מגאונים שנכתבו ושנעתקו בארצות אירופא בזמן שחכמת הקבלה היתה שלטת בארץ נתקנו באופן שלא יהיו סותרים אלא מסייעים לדעות יודעי ח״ן. לבד ממאמרים ותשובות שהמציאו וזייפו מכל וכל התולים עצמם באילן גדול [כאשר ידובר עוד מזה למטה מדוגמא אחת באריכות ובראיות ברורות אף למתעקש]. לכן כל מקום שנבוא להסתייע ממנו בענין זה צריך מתחלה לבדקו בשבע בדיקות אם באמת הוא שייך להגאון שאליו נתייחס ואם מסכים הוא לכל הנודע לנו בברור אודות הגאון הזה. שנית. אף אם נאמר כי עוד בספק הוא אם נזדייפו המאמרים המובאים מהמקובלים. עכ״פ המתוכחים עמדי שכחו הכלל: אין מניחין ודאי מפני ספק. כי מצד אחד יודעים אנחנו בברור ובהחלט שבכל הענינים באגדות ובמדרשים שתלו בהם בעלי הסודות את כלי זיינם ובארום עפ״י הקבלה שלהם השתדלו הגאונים לפרשם על דרך הפשט והשכל הישר. ועל הדברים הנפלאים והמעשיות הזרים לשכל הפשוט שבאו בדברי חז״ל אמרו כי נעשו ע״י מלאכת חרש וחושב בחכמות הטבע או שנראו להמסתכלים בחלום או שהנפלאות האלה היו פרי דמיונם וציור מחשבתם בפנימיות לבם וזדרי הרגשותיהם (ראה למטה). ולעומת זה מצד השני לשוא נחפש למצוא פירושים כאלה אצל המקובלים ובעלי הסודות הנודעים. ובטבע שיטתם הוא שלא להקטין מעשה הנסים והנפלאות ולקרבם אל השכל כי אם להפך להגדילם ולהעצימם ולהחליט כי לא יבצר מהצדיקים כל אשר יזמו לעשות ולפעול על ידי שמות הקדושים וצירופיהם. לא עפ״י חכמת הטבע ולא בחלום ומראה כי אם על דרך נס ופלא בפועל ממש ובהקיץ. והנה כבר אמרתי כי בענין הנחתי שלדעת רה״ג יראו הצדיקים מראות נפלאים בחדרי לבם ובפנימיות נפשם יצאו עוררין ומוכרח אני להכפיל בפה ראיותי ביתר באור. הנה בתשובה הידועה לרה״ג אודות ארבעה נכנסו לפרדס ובפירושו למאמר זה המובא מבעל הערוך (ערך אבני שיש טהור) ובעין יעקב לחגיגה (ונדפסה התשובה בתשובות הגאונים שיצאו לאור

*) החכמים הנודעים לי הם: הר׳ ציעמליך במאגאזין לברלינער והאפמאן, הר״ד יואל ביאהרעסבעריכט של בית מדרש הרבנים דברסלויא והר״א וויים בס׳ דור דור ודורשיו.

מבוא

בספרי חברת מקיצי נרדמים ע"י הר"י מוסאפיה, ליק תרכ"ד, סימן צ"ט) אחרי שהקדים הגאון לומר שהרבה מדברי רז"ל בעניינים כאלה אין אנו חייבים באחריותם [„ואין אנו ערבים עכשיו שהדברים הלכה ודאי משניות הרבה יש שאינן הלכה" — מאמר שלשום נחפש דוגמתו אצל המקובלים] ושדרכו לפרש את המקומות האלה ברוח בעלי המאמרים [ר"ל שלא יכנים בהם דעות פלסופיות חדשות שנודעו לו]. יוסף עוד לומר שהרבה מן החכמים [ולא כולם] היו סוברים [ולא עתה] כי מי שהגון לכך ויושב בתענית ימים ידועים ומניח ראשו בין ברכיו ולוחש לארץ שירות ותשבחות [ולא שמות וצרופים] הוא מציץ בפנימים ובחדרים כמי שהוא רואה בעיניו [ולא רואה ממש] היכלות שבעה וצופה באלו הוא נכנס [ולא נכנס ממש] מהיכל להיכל. הביטו וראו כמה מן הזהירות יש בלשונו הנה הגאון ידע בטוב ממציאות ספרים בשמות הקדושים וצירופיהם שעל ידם ישתבחו המקובלים לעלות לרקיע ולהסתכל בהיכלות (וכבר נמצאו מזה מאמרים באגדות חז"ל) כמו שנראה מתשובתו לר' יוסף בן ברכיה בטעם זקנים. אבל לא יחשוש גם להזכירם בפה. ואחר שיאמר שהראשונים היו כולם מאמינים שה' עושה נסים לצדיקים ומראה להם נסתרות [וכבר באה הקדמתו שאין עלינו אחריות דעות הראשונים] ושרב שמואל ואחרים הכחישו בזה מכל ובל יסיים דעתו כמכריע בין שתי הקצוות שהקב"ה עושה נסים לצדיקים באופן שיבאר: „ולא רחוק ממנו [אם כן לא יאמר גם זה בהחלט] שהוא מראה אותן בפנימיות מראות היכליו ומעמד מלאכיו". ומהקדמת הגאון לדבריו ומזהירותו היתרה בלשונו אשר הראינו וגם מדבריו הברורים בערוך שם: „ולא שעולין למרום אלא בחדרי לבן רואין וצופין" — בנקל יראה הקורא הנבון השופט בלי משוא פנים אם צדקתי או צדקו דברי משיני בכונת דברי הגאון ובדעתו האמתית בענין הזה. אולם נשוב לענייננו ונאמר עוד שנודע לנו גם כן בלי שום ספק שתלמידי הגאונים הנזכרים והרבנים הקרובים להם בזמן אשר קבלו מהם כל תורתם: רב יעקב ובנו רב נסים מקירואן רב חננאל רב יצחק ן' גיאת ורב יצחק אלפסי הלכו תמיד בדרך הפשוט אשר זכרנו בפירוש האגדות התמוהות והתנגדו אל שיטת בעלי הסוד מן הקצה אל הקצה. ואיך נהיה כדבר הזה אם היו רבותיהם הגאונים נוטים אחרי חכמת הקבלה והסודות. הלא הרבנים האלה תלמידי הגאונים לא היו מהעוסקים בחכמות חצוניות והמרבים לקרות בספרי הגוים שנוכל לומר כי העסק הזה הביאם להתנגד לשטת רבותם ולפרוק את עול חכמת הקבלה מעל צוארם? גם איך לא אישתמיטתיה לאחד מתלמידי הגאונים האלה לומר במקום אחר: „אף כי רבותינו הגאונים מפרשים זה המאמר מדברי חז"ל על דרך הסוד אבל דעתי לפרשו בדרך הפשט"? ונהפוך הוא כי פעמים רבות נוכל להוכיח שבאורי הרבנים האלה המובאים אצלם בסתם הם הם דברי רבותיהם רש"ג ורה"ג. ויבואו אלה וילמדו על השאר שגם הם כולם או רובם מדברי אלה הגאונים.*)

---

*) כן למשל בפי' הר"ח לחגיגה על ד' שנכנסו לפרדס (י"ד ע"ב) אחר שהביא דברי ס' היכלות רבתי שהיו משתמשין בשמות יוסף עוד: „ואינם עולים בשמים אלא צופים ורואים באובנתא דליבא כאדם הרואה ומביט מתוך אספקלריא שאינה מאירה". ודבריו נובעין מפירוש רה"ג. וכמו כן לקחו מדבריו המובאים בערוך בעלי התוספת שם (בר"ח נכנסו לפרדס): „ולא

והנה חלילה לי להקל בכבוד הרבנים הגדולים והנכבדים מזמן הרוקח והרמב"ן עד ימינו שהאמינו באמתת הקבלה ובאמתת המאמרים המיוחסים בתם לב. וכפי שעתם ומקומם הוכרחו להאמין בהם כי לא היה אז באפשר לשקול כל דבר במאזני דברי הימים ולפלסו בקורות חכמת הלשון ושארי הידיעות שנתחדשו זה מקרוב. ועל כגון זה נאמר כי אנחנו בערכם — כפי מליצת הקדמונים — כננס הרוכב על גבי הענק ואין חכם כבעל הנסיון. אולם כל ישעי וכל חפצי הוא להוכיח כי גאוני בבל לא היו מהמקובלים וכי לא מהם יצאו המאמרים המיוחסים להם והערוכים על פי שיטת חכמי הסודות שנתגלו כמה מאות שנה אחר פטירתם. ואודות הזיוף בתשובות הגאונים ובדברי רש"ג ורה"ג לעשותם מסכימים לדברי המקובלים כבר דברתי במחברת ג' מזכרון לראשונים וציינתי שם (בהערה 19) לאיזה מקומות אשר אמנם יש להוסיף עליהם כהנה וכהנה. ופה אביא רק התשובה סימן ה' משערי תשובה בדין נדה שרחצה במים שאובין אם מטמאת משכב ומושב. והרד"ל והרמ"י חזן יחסוה לרה"ג וזה אמת אודות ראש התשובה לענין דינא. אולם אחרי פסק הדין (שהועתק גם לתשובות הרי"ף הנדפסות סימן רצ"ז) נמצא מאמר ארוך כתוב בסגנון מאוחר וזר שכל קורא מבין יכיר תיכף זיופו. וזה נסחו: „בעוד שהיינו דורשין להשיב על הענין הזה הגיע אלינו כתב מחכמי הודו [נ"כ בדין נדה כמוכה למטה] וכתב אחד מאנשי תוגרמא [לא נודע איזה מדינה יכנה בעל התשובה בשם זה] ואנשי הודו וחכמיה סופריה ומלמדיה האריכו עניינים רבים ונכבדים בכתביהם [כל זה בדין הנדה!] והוצרכנו להשיב עליהם בדרך אחר [מהדרך שכתבנו לכם בעלי השאלה] כפי חכמתם והשגתם אשר השיגו. וענין שלומותם וכתב מליצתם לא כתבנו זולתי שהוצרכנו לכתוב [לכם] רמז הדברים מאשר שלחנו להם. לכן חכמים ונבונים לא אליכם לטרוח עצמיכם על כוונת הדברים האלה. הנה ידענו כי יש שבר בכל העמים אשר אין להם תורה חכמה ותושיה זולתי אותם [?] ההולכים בחשך מחכמי הטבעי וחושבין כי אין תורה אחרת זולתה וכי הוא ית' מהשבתו העליונה הברה והתורה [הרד"ל ישער: והטהורה] הוא בדרך טבע כפי מוחם הריקן והלא כתיב כי כגבוה שמים מארץ וכו'. ומי יוכל להשיג דעת מחשבת פחת אחד מעבדי השב' [הרד"ל יגיה: מעבדי ה' ב"ה. הרמ"י חזן ישער כי השב' הוא קצור מן שבור מלכא. והמגיה שם יחשוב כי צ"ל השך הוא מלך פרס, ולא ידע כי בפרסית וערבית נכתב שאה. ואולי צ"ל: מעבדי המב"ו = המלך בשר ודם] כ"ש וכ"ש דעת מחשבת המלך הגדול רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו אשר כל צבא המרום נלאו מחקירת חכמתו והשגתו ובלב שואלים איה מקום כבודו. ומה לכם הדכאו עמו ופני עניים בתורה תשחנו בשמעם את דבריכם וניב לשונכם בדרכי ארשטו [אריסטו] וחבריו ודנים תורתו ית' באותו הדרך. מי שמע כואת מי ראה כאלה היוחל ארץ במעמד הר סיני ביום אחד. אם יולד גוי בתוכן שמים וארץ בקיומה בשמוע את דברי אומ' [הרד"ל: כאומר. הרמ"י חזן: כשמוע את דברי נאומה ויגיה האומה] נעשה ונשמע. ובאותה שעה אריץ יראה ושקטה ושמים עמדו על תכונתם והעולם עמד על קיומו והכל על „הדברים האלה. ואתם

עלו למעלה ממש אלא היה נראה להם כמו שעלו וכן פי' בעיוך". ודבריהם ערוכים כפי הנראה נגד פירוש רש"י שם הכותב בפשיטות: „עלו לרקיע ע"י שם".

עושים במשקל דעת יוצרנו ית׳ שהוא דעת התורה ממש לדעת הבילוריק [הרמ״י חזן בנבון: הבל וריק. והרד״ל דלג על המקום הזה כפי הנראה מפני שלא ידע לתקנו] רמה ותולעה תוהו ובוהו אשר אין בו ממש והלא כתיב כל הגוים כאין נגדו וכו׳. אל תרבו תדברו גבוהה יצא עתק מפיכם. בלא דעת ולא תבונה ניב לשונכם כי אל דעות ה׳ ולו נתכנו עלילות. אשר אמרתם ואשר שלחתם בענין הנדה והרחבתם פיכם בדרך טבעכם והבלי דעתכם יודע לכם כי לא זה הדרך אשר תלכו בו מצד דעת עליון ותורתו הקדושה. כי ענין הנדה כבר הורונו חכמינו ז״ל העניין הנכון והטוב בדבריהם לא ימוטו עולם ועד. ומה שאתם מבקשים הסירו סיגים מכסף ויצא לצורף כלי ותפץ ה׳ בידכם יצלח. דעו כי מעת שרחצה מטומאה אינה מטמאה משכב. והייתי מאריך בתלמוד [ר״ל להביא ראיות על זה מהתלמוד] וזולתי שאתם מבקשים דברי תפץ. ואין אנו יכולין להשיב לכם כי איך יזהיב אדם על חרשי אדמה הנשברים והם דברי ארסטו והפילוסופים כי כולם חברים. אבל השיבו וחיו ושימו יד על פה ודעו כי כרחוק מזרח ממערב כך הרחיק המקום ית׳ דעתו שהיא דעת התורה הקדושה מדעות בני אדם. זכרו זאת והתאוששו. ומאותו הדרך התבוששו. ודעו כי הפלא ה׳ ענין תורתנו הפלא ופלא. וכאשר תדעו ותשכילו ענין פסח מצרים וכי יש בו הלל יום ראשון הלל גמור ולשאר הימים מדלגי דלוגי ומשם והלאה שבע שבתות תמימות עד יום מתן תורה שישראל מתחברים באביהם שבשמים תדעו הענין הזה. וכי יפלא מכם דבר למשפט שאלו לרב ר׳ יהודה בן הגניד כי שמי בקרבו הי״ו והוא יודיע לכם הדבר מפה אל פה בהראותכם אליו כתבי זה. ע״כ״.

כבר בסקירה ראשונה נשקף לנו המאמר הזה שאין לו קשור עם התשובה שלמעלה כהמצאת אחד המאוחרים וכל אשר נוסף לעיין בו נוסף למצוא בו סימני פסלות כן מפאת סגנון לשונו שאין לו שום דמיון לסגנון רה״ג וכן מתוכן ענינו. א) מסגנון לשונו. ידענו כי לא היה מדרך רה״ג כדרך הדרשנים המאוחרים להרחיב פה ולהאריך לשון במליצות צנומות ולהכפיל ולשלש כל ענין ומאמר במלות שונות עד אשר תקוץ בו נפש הקורא שדעתו יפה. ומעולם לא כתב רה״ג תשובותיו בסגנון המאוחר מהרכבת פסוקים וחצי פסוקים (מוזיוושטיל) ולא הסיע את הפסוקים לענין אחר ולהוראה אחרת*). ולא הביא בתשובותיו מאמרים בחרוזים (והרחבתם פיכם — בדרך טבעכם — והבלי דעתכם. איך יזהיב אדם על חרשי אדמה הנשברים — והם דברי ארסטו והפילוסופים כי כולם חברים. זכרו זאת והתאוששו — ומאותו הדרך התבוששו). ולא השתמש במלות זולתי בהוראת אבל או אלא (זולתי שהוצרכנו לכתוב לכם. זולתי אותם ההולכים בחשך. זולתי שאתם מבקשים). השגה (כפי חכמתם והשגתם אשר השיגו. ומי יוכל להשיג. מחקירת חכמתו והשגתו — ר״ל להשיג אותו). ולא הרבה

*) אציג בפה איזה דוגמאות לזה: ידענו כי יש שבר בכל העמים אשר אין להם תורה (המלה שבר בפה יש לה הוראה מיוחדת או מלשון שבר וחגא או מלשון החלום ואת שברו). ההולכים בחשך מחכמי הטבעי. ופני עניים בתורה תשחנו. היוחל ארץ במעמד הר סיני. אם יולד גוי בתוכן שמים וארץ. ובאותה שעה ארץ יראה ושקטה. כי לא זה הדרך אשר תלכו בו מצד דעת העליון. כי כרחוק מזרח ממערב כך הרחיק המקום ית׳ דעתו. ודעו כי הפלה ה׳ ענין תורתנו הפלא ופלא.

להשתמש במלת יתי (יתברך או יתעלה). ולא נודע עד כה מזמן ההוא סימן הברכה היו (ה׳ ישמרהו ויחייהו). ולא נמצאו אצלו מאמרים זרים ומשוללי הבנה כדוגמת אותם שנמצאו בזאת התשובה ותמיד שפתיו ברור מללו (אם יולד גוי בתוכן שמים וארץ בקיומה בשמוע את דברי אומר נעשה ונשמע. ואתם עושים במשקל דעת יוצרנו יתי שהוא דעת התורה ממש לדעת הבל וריק. כי לא זה הדרך אשר תלכו בו מצד דעת עליון). ב) מתוכן הענין. ראשונה. הלא לפלא גדול יחשב כי לאנשים השואלים שאלה פשוטה בהלכה למעשה אם יש משכב ומושב לנדה שרחצה במים שאובים ימצא המשיב לנחוץ להוסיף עוד מאמר ארוך שהשיב לאנשי הודו במלחמה עצומה נגד אריסטו והפילוסופיא! והנה כותב התשובה יאמר כי הוכרח להשיב לאנשי הודו כפי חכמתם והשגתם [ר״ל מפני התעסקותם בספרי הפילוסופים] בדרך אחר מהדרך שכתב את תשובתו להשואלים האלה אשר נכנם לדוגמא (כפי השערת רמ״י חזן שם) בשם אנשי ספרד. ואם כן חשב המשיב כי אלה האחרונים אין להם חכמת בני הודו והשגתם [ר״ל שאינם עוסקים בפילוסופיא]. ומדוע א״כ ייגע בעל התשובה לריק לכפול את דבריו לאנשים שאינם צריכים להם כלל שבלאו הכי אינם מתעסקים בספרי אריסטו והבריו? ואיזה הדרך אשר בו הגיעו אנשי הודו וחכמיה סופריה ומלמדיה [אשר אמנם עד עתה לא נמצא אצלנו מהם כל שם וזכר] לסמוך שמיטה אצל הר סיני — פילסופית אריסטו למשכב ומושב של הנדה. ואיך יבינו אנשי ספרד את תלונות בעל התשובה וזעקותיו על טענות בני הודו אשר לא הציען לפניהם כלל? גם נמצא סתירה בדברי המשיב כי בראש מאמרו כתב שאנשי הודו ״האריכו ענייניים רבים ונכבדים בכתבם״ ובהמשך מאמרו יכנה את דבריהם הבל וריק ויקרא להם: והרחבתם פיכם בדרך טבעכם והבלי דעתכם. האין זאת שכחת זייפן שצריך להיות זכרן? והנה כל עקרו של המאמר הארוך היא שורה אחת קטנה (״דעו כי מעת שרחצה מטומאה אינה מטמאה משכב״). ועל זה הוסיף המשיב עוד יותר מחמישים שורות במליצות שאינן נצרכות כלל לגופו של ענין. ועם כל זה יאמר שכתב המליצה ששלח לבני הודו לא העתיק: ״זולתי שהוצרכנו לכתוב [לכם] רמז הדברים ששלחנו להם״. אי שמים! הלזה יקרא רמז? גם מה ענין פסח מצרים קריאת הלל ושבע שבתות תמימות למושב הנדה שאי אפשר לפרש הדבר אלא עפ״י הזהר זהר חדש ועין החיים לרח״ו (כאשר ציינו הרד״ל ורמ״י חזן) ולמה כתב זה המשיב לאנשי הודו העוסקים בפילוסופיא או להאנשים הפשוטים בספרד הלא אין מגלין רזין דאוריתא כאלה אלא לצנועין ומפורסמים בקדושה וטהרה? ועד עתה לא נודע מי הוא ר׳ יהודה בן הנגיד המקובל הגדול שבכחו לגלות להם הסודות האלה. והרמ״י חזן חשב למצוא ביוחסין ר׳ יהודה כזה וכותב: ״הרי מצאנו באותו פרק באותו מקום רב יהודה הנשיא (או הנגיד והכל אחד) בן רב יוסף הנשיא שאבותיו היו מגדולי גרנאטה ויורש עצר ומשרה בכל דור ודור במלכות באדם בן חבום כאשר מובא ביוחסין אחר דקל״א ע״ב. ולפי דברי היוחסין שם דקכ״ז ע״ב היה בזמן ר״ש הנגיד וכמו שהכריח ג״כ בעל סה״ד דר״א [צ״ל דנ״א] ע״ג. ואחר שכן הרי שהיה רב יהודה הנשיא בזמן ר״ה נאון ז״ל. אלא שעדיין לא ברירא לן אם הוא או אבותיו היו בזמן ר״ש הנגיד״. ובמח״כ אין לדבריו לא שורש ולא ענף. כי מה

שכתב ר"י בן הנגיד ור"י הנשיא הכל אחד אינו כן. כי בתאר הנגיד נתכנו בספרד רק רב שמואל אבן נגדילה ורב יהוסף בנו (ובמצרים ר"ש בן הנניה בימי ר"י הלוי) והם לא נתכנו מעולם בשם נשיאים. וכן לא נקראו הנשיאים מעולם בשם נגידים. גם בן הנגיד אינו מוכרח להיות בעצמו ג"כ נגיד. אולם העיקר שבחפזו ערבב רמ"י חזן שני אנשים שונים ששמם ר' יהודה. והם מובאים ביוחסין במקומות הנ"ל מלשון הראב"ד בספר קבלתו. כי רב יהודה הראשון שהיה בזמן ר"ש הנגיד הוא ר' יהודה ממשפחת ן' גיאת (אבי רב יצחק ן' גיאת בעל ההלכות) שהיה מגדולי אלישאנה. ור' יהודה השני שהיה בזמן הראב"ד הוא ממשפחת ן' עזרא ואבותיו היו מגדולי גרנאטה. ולא קרב זה אל זה. ובמה"ב בחפזו שגה בכונת בעל סדר הדורות שדבריו: "היה בימי ר' שמואל הנגיד הלוי" אינם שייכים לר' יהודה שם כי אם להמלך באדם בן חבוס. ואמנם גם הרמ"י חזן נסתפק בעצמו שאולי רק אבות ר' יהודה היו בימי הנגיד. ומי יגלה עפר מעיני הרב הזה וראה מחברת א' מזכרון לראשונים (שירי ר"ש הנגיד עמוד 6 שיר ד') כי לר"ש הנגיד היה באמת בן ששמו יהודה. ולא אפונה כי זה הרב נ"ע היה שמח על המציאה הזאת שמחה גדולה כי הפעם נמצא באמת איש ששמו יהודה בן הנגיד! אולם משם נראה כי יהודה זה שהיה צעיר לימים מאחיו ר' יהוסף מת בילדותו כנראה מרשימת השיר שם שהיא מר' יהוסף: ולה קבל מות יהודה אבי רחמה אללה (ולו — לאבי הנגיד שיר — קודם מות יהודה אחי ירחמהו אל!) ועל כל פנים היה ילד קטן בזמן פטירת רה"ג כי ר' יוסף אחיו הגדול נולד בתשרי משנת תשצ"ו ג' שנים קודם פטירת רה"ג. והנה עוד כמה וכמה טענות יש לטעון נגד תשובה זו. אבל אחשוב כי במה שהבאתי עד הנה די להוכיח כי נתחברה מכותב מאוחר שכבר קרא את ס' הזהר. וכפי הנראה היה שם הכותב יהודה ורמז שמו באמרו: שאלו לר' יהודה בן הנגיד כי שמי בקרבו (ואין להוציא המלות האלה מפשוטן כאשר יעשה רמ"י חזן). ועכ"פ יצא לאור משפט הקובץ שערי תשובה ששם נמצא רוב התשובות לגאונים המזויפות בסגנון בעלי הקבלה המאוחרים. ומן הקובץ הזה תקיש על השאר.

והנה כן היתה מחשבתי אודות הגאונים ביחוסם אל חכמת הקבלה גם קודם לכן. אבל מפאת שרבים קמים עליה וכח ההרגל להשוב את הגאונים הנזכרים לבעלי ברית המקובלים עוד חזק הוא שמח לבי לראות שע"י התשובות האלה שבואת המחברת יתברר גם הענין הזה באין כל ספק. כי בכל המקומות שבאו בהן פירושים ובאורים לדברים תמוהים באגדות ומדרשי הז"ל הבלתי מובנים לשכל הישר לא נמצא אף פעם אחת שישיתו הגאונים סתרם בחשבת הסודות הספירות והגימטריאות או שיבקשו מנוס ומפלט למה שלמעלה מן הטבע (טראנסצענדענטאלע) כנהוג אצל המקובלים. ונהפוך הוא כי ישתדלו בכל המקומות האלה לתרץ דברי רז"ל אף בדוחק אולם רק לפי דרך הפשט ובאופן שלא יתנגדו לשכל הישר ולדעות חכמי הטבע. צאו וראו כמה תלי תלים של סודות ורמזי הקבלה היו הגאונים — לו היו מהמקובלים — יכולים לדרוש במקומות אשר נציין! סימן י"ב ושע"ד בבאור דנשקי ארעא ורקיעא. סימן ט"ו ורמ"ח בפירוש המתרגם פסוק כצורתו (שלא יאמרו שמפני שבמלות התורה ואותיותיה

נמצאים כמה רזין דאוריתא או שכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה לכן לא תוכל התורה להתרגם כי אם יבארו הדבר על פי השכל הפשוט והחקירה הנאמנה). סימן כ"ג בענין ההוא סבא („ולא תעלה על דעתך שמא אליהו הוא" — הרי ידעו את הדעה הזאת ודחוה). סימן כ"ט בספר וספר וסיפור מס' יצירה. סימן ל"ו בפירוש אלף טפף גינאות. סימן קצ"א בענין פסל מיכה עומד בבכי. סי' רי"ז בפירוש מקרא סופרים ועיטור סופרים. סימן רי"ט בענין ספרו של אדם הראשון (ואודות זה כבר דברתי בחוברת ג' מזכרון לראשונים). סימן רמ"ד בפירוש מאי קא עביד קב"ה. שם וסימן שס"ד בענין שכינה מה לשון אומרת. סימן רמ"ה בענין רב ביבי בר אביי. סימן רפ"א בפירוש כ"ד רננות. סימן רפ"ה בפירוש ז' שקפלו את העולם. סימן רצ"ד בפירוש קשה יציאת נשמה. סימן שמ"ח בענין האב זוכה לבנו. סימן שנ"ג בפירוש אור יקרות וקפאון. סימן שס"ב בפירוש עגבותיו מאנמא דאקרא. סימן שע"ג אודות אין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמית. סי' שע"ה בענין יסורי דרבי. סי' שפ"ג בפירוש בקומתן נבראו. סימן ש"צ אודות פינקסיה דר' יהושע בן לוי ואם יש מזל לישראל. סימן שצ"ד בעניני רפואות של הקדמונים. סי' שצ"ו במילי דמזבין בר קפרא בדינרי. סי' ת"ד ות"ה בפירוש סודני ושיננא („ויש שנושאין עצמן לומר דבואת שמואל ורבא וכו' סודני איש סודי תורה. והני מילי בעלמא אינון" — הרי שמעו באור הנוטה לסודות ודחוהו בנערת הכסף). סימן תל"ה אודות ברכת אשר צנ (ראה הערתי שם). — ואי אפשר לומר בשום פנים שהגאונים ידעו בכל המקומות האלה פירוש אחר על פי הנסתר ולא רצו לגלותו [באשר כן נמצא באמת באיזה תשובות שבלאו הכי זיופן מוכיח עליהן] כי השואלים שאליהם כתבו הגאונים את תשובותיהם לא היו קטלי קני באנמא כי אם ראשי אלפי ישראל גדולי חכמי ארץ אפריקא וראשי כלה בקירואן פאס סגלמאסה קאבס ותלמאסן. רב יעקב בר נסים ורב נסים בנו (ור"ש הנגיד על ידי זה האחרון) רב אלחנן בן שמריה ורב יהודה ריש סידרא וכו'. ומצאנו כי על הראשון מהם אמרו (סימן רנ"ז): „ומתוך שאתה תלמיד חבר לנו והר גבוה בתורה גלינו לך את רחישות לבבנו". ואלו היו הגאונים מחזיקים בשיטת בעלי הסודות לא היו מסתירים את דעותיהם מאת השואלים הנכבדים האלה לכל הפחות בחלק קטן. ועל כל פנים היו אומרים שיש בדבר פלוני ופלוני סודות עצומים שאי אפשר לגלותן. לכן לעת כזאת נוכל לומר נידון זה המוציא מחבירו עליו הראיה בעדות ברורה. ועד שיביאו לנו מתנגדינו עדות כזאת ממקום נאמן שלא נוכל לומר עליו שנזדייף (כמו למשל מכ"י ישן נושן שנכתב קודם שהחלה חכמת הקבלה להתפשט באירופא או שנכתב בארצות המזרח בטרם באו שמה בני גלות ספרד ואיטליא. או ממאמר חכם קדמון שנופו מוכיח עליו שהוא נאמן) מוכרחים אנחנו להעמיד את הגאונים האלה בחזקת אנשי המדע שבאלף החמישי שהיו הסודות זרים לרוחם. אמת הוא כי כבר נמצאו בימי הגאונים ספרים בשמות הקדושים וסודות עולמות עליונים וקמיעות וכדומה*)

*) הספרים הנזכרים בזמן הגאונים בעניניים אלו הם: ספרי היכלות. שיעור קומה. ספר הישר (= חרבא דמשה). רזא רבא. שר תורה (חלק מס' היכלות, בית המדרש להר"א יעלליגעק III, 107). ומדברי התשובה סימן שע"ג: „ולפום הכין מיכתבין קמיעי וגאמרין שטות כדי שיעזרו המלאכים בדבר" נראה עכ"פ שהמון העם השתמש בכמו אלה.

שמחבריהם סמכו עצמם על איזה ממאמרים באגדות ומדרשים משם מ״ב וע״ב וקמיעות וחברו באלה הענינים הבורים מיוחדים. אולם הגאונים עצמם כפי הנודע עד עתה לא התעסקו בזה ולא קבלו על עצמם אחריות הספרים האלה כי לא השבום למקובלים באומה על כי באמת לא נתחברו מחכמי התלמוד וגם לא מבני הישיבות כי אם היו מולדת הוץ. רק אחדים מתלמידי ישיבת סורא ואנשי ספרד האמינו באפשרות הגדות העם*) אודות הגאונים רב משה הכהן ורב נטרונאי שעסקו בדברים כאלה. וכאשר נשאל רה״ג אודות זה הכחיש את ההגדות האלה אודות הגאונים הנזכרים וקרא למאמינים בהן: פתי יאמין לכל דבר. אולם כשנשאלו אודות איזה מהספרים האלה שנתיחסו לר׳ ישמעאל ור׳ עקיבא או אודות מאמרי אגדות התלמוד השייכים לזה הענין (או שזכרום הקראים בוכוחיהם נגד הרבנים) איזה מהגאונים כגון רב סעדיה ורב שמואל בן חפני דחו את המאמרים והספרים האלה בשתי ידים ולא השתדלו גם כן לתרצם. ואחרוני הגאונים הרש״ג ורה״ג השתדלו להשיב באופן שלא יזלזלו השואלים וגם אחרים שיקראו תשובותיהם במה שנתיחס לקדמוני התנאים. לכן התאמצו למצוא דרך פשוט שיש לו מבוא בשכל הישר לתרץ הדברים כפי היכולת אף כי הקדימ לומר גם כן שהם מפרשים את הדברים ברוח בעליהם ושאין אחריותם עלינו כפי הכלל המונח בידם שאין סומכין על האגדה**) ואין מקשין בהגדה. אשר אמנם גם זה הכלל יורה למדי שלא הלכו בשיטת בעלי הסודות. ולולי זאת היו חושבין (ועכ״פ היו מישבין כן לאחרים) שדברי ההגדות התמוהים מלאים סודות נפלאים שלאו כל מוחא סביל דא ולא היו משתדלים לפרש דברי הנסים והנפלאות שבתלמוד על דרך הפשט ולקרבם אל השכל אלא היו מבקשין ומחפשין בהם גנזי נסתרות. אבל ארכו לנו הדברים בענין הזה לכן נשוב להמשך דברינו.

ג) באלה התשובות נמצא כמה פירושים יקרים למקומות סתומים ולמלות קשות ונוסחאות אמתיות ועתיקות בתלמוד. ועל כמה מהן העירותי בשולי הירייה. ואמנם יש להוסיף עליהן הרבה. גם שמות שנים או שלשה מהמעתיקים הקדמונים שלא נודעו לנו עד הנה נזכרו בהן: רב אדה אלוף (סימן רכ״ט) רב ישי (? סימן רע״ב) ורב שמואל ריש כלה אבי אבי זקנו של רש״ג (סימן רכ״ט). ובענין נוסחאות הש״ס בכלל יקרו לנו דברי רה״ג (סימן רע״ב): „והרבה מצוי כן שתולין בקצה הנוסח או בין שורי תיליא דאדכרתא או דפירושא או לישון אחר ובא הנוסח והושבו עיקר וכותבו כולו כאחר ומטעה הוא עד שיפול בידי חכם שהוא מצרף את הדבר ומוציא את כל מלה לטעמה״.

ד) גם הובא בקובץ זה נוסח כמה שטרות כתבים ותפלות שלא נודעו עד עתה כלל או שנודעו רק בשמם: נוסח פתקא דדייננותא (סימן ק״פ וראה

*) נראה לי עתה כי במאמר רה״ג בטעם זקנים (עמוד 56 וראה זכרון לראשונים ג׳ הערה 13): „ובישיבת סורא היו דברים אלו רובם״ הכונה כי בישיבת סורא נתפשטו הספורים אודות רב משה גאון שהשתמש בקמיעות ולחשים שנזכרו קודם לזה בתשובת רה״ג.

**) ולא אדע על מה מוסב המאמר: „והגדה אין סומכין עליה״ בסימן ט׳. כי בתשובה יפסוק ג״כ שהמפטיר יברך מגן דוד כמו שמביא מהמאמר דפסחים הנזכר שם. ואולי יחסר פה דבר מה כמו למשל ששאל השואל אודות סיום הברכה במסכת סופרים (פרק י״ג הלכה י״ג) שהנוסח שם מצמיח קרן ישועה במקום מגן דור.

ההערה עמוד 6--355). נוסח שטר נאמנות (סימן א'). נוסח שטר פתיחא ושמתא (סימן קפ"ב). נוסח קיום שטר הרשאה (סימן קפ"א). נוסח קיום נאוני הישיבות על פסקי ב"ד של רישי גלותא (סימן תקנ"ה). נוסח שטר מודעה (סימן של"ה). נוסח תפלה המתחלת ומסיימת באל ולא (סימן ל'). נוסח באבי דרחמי דמתאמרי בישיבה (סימן שע"ג). נוסח ישר מברכת אשר צג (סי' תל"ה). נוסח פסוקי המלקות (סימן ת"מ). גם נזכר (בסי' של"ה) ספר מיוחד בשם תיקון שטארי בנוסחאות השטרות שהיה כבר בימי הגאונים. והובא (בסימן שפ"ו) שם מחבר וספר עברי בחכמת התכונה שלא נודעו עד הנה: רב בר לוי בספר לאותות ולמועדים. ומספר כלילה ודמנה (סימן שס"ב) לא נדע אם המשל שמביא רה"ג העתיק הוא בעצמו או מצא כבר העתקה ממנו מאיש אחר. והקובץ שלנו השאיר לנו לזכרון שם ריש גלותא אחד שלא היה נודע עד הנה (ואחרי כן מצאתי שמו גם במקום אחר. ראה סימן שפ"ט וההערה בעמוד 378) הוא יצחק = איסקוי ושם בנו הכליה.

ה) מקובץ הזה נוכל לדעת גם כמה משמות חכמי ישראל השואלים אצל רש"ג ורה"ג והר"י אלפאסי. גם שמות המדינות והעירות מקום מישבן החכמים השואלים. ובהם נמצא את הכמי ירושלים (סי' ס"ד)* אנשי מצרים (סי' ר"צ). יושבי ואדי אלקרי (סי' ר"א) שלא ידענו עד כה כי נתישבו שם יהודים אחרי גלותם בימי הכליף עמר. (ראה הערה בעמוד 397). והתשובות האלה יציגו לפנינו כמה שמות אנשים ונשים הלקוחים מערבית ופרסית (אם אלחסן. אמירה. בהבוד. בהלול. בן דגדג. בריכאן. גאמע. הבאן. חדיד. חסן. מימונה. סוידי. סלמה. סמאנה. סעדאן. פטריק. צלח. תאבת). ומהן נלמד לדעת כי באו תלמידים אל ישיבות בבל מקוסטאנטינא בירת יון בימי רה"ג (סימן רכ"ה). גם כמה פרטים בסגנון הלשון של הגאונים נוכל להכיר בקובץ זה שבו מובאים גוף דברי הגאונים בלא שנוי. והתשובות בישפת ערבית תהיינה לתועלת רבה אל החפצים להכיר סגנון השפה הזאת כפי שנדברה אז בין היהודים. ועוד דברים הרבה שאי אפשר לי לפורטם.

ואחרי הקדימי את הדברים הכלליים האלה אמרתי להציג פה גם איזה דברים מאלה התשובות השייכים לכל נאון וחכם בפרטות. ואסדרם עפ"י א"ב:

רב אחא משבחא. מסימן שע"ו נוכל להוכיח שספרו שאילתות כבר היה לעיני רב שמעון קיארא בעל הלכות גדולות (ראה ההערה בעמוד 373 ולמטה אצל רב שמעון).

רב אלעזר אלוף. מסימן שפ"ו נראה כי הרב הזה שעלה מאספמיא (ספרד) לבבל ועלה שם למעלת ראש כלה היה מעיר אליסאנה (Lucena) מה שלא נודע לנו עד עתה. והוא היה המקשר בין הישיבות וארצות אירופא (ראה עמוד 377).

---

*) בשערי צדק (דף ט"ו ע"א סימן כ"ז. דף לי ע"א סימן ז'. דף ס"ט ע"ב סימן ע"ג—ע"ח. דף פ"ג ע"א סימן כ"ג. דף צ"ב ע"ב סימן ס"ה) חובאו תשובות ארץ ישראל ולא נודע אם הן תשובות שהשיבו בני ארץ ישראל כמשמע מפשט הלשון. או אולי הכונה תשובות שהשיבו מבבל לאנשי ארץ ישראל על שאלותיהם. ואם הכונה היא תשובות שהשיבו בני ארץ ישראל אזי נצטרך לומר שהן מאוחדות מזמן הגאונים.

רב האיי גאון. אודות אחרון הגאונים והמיוחד שבהם בהרבצת התורה נוכל ללמוד בקובץ זה שמספר גדול מתשובותיו נכלל בו דברים הרבה, והנה על איזה פרטים כבר דברנו למעלה. ונוסיף עוד בזה כי ישרת רוחו בנוגע אל בעלי אמונות אחרות נראה מדבריו בסי' רע"ח בענין ערבאות של גוים ומדבריו בס' ש"פ בענין עמי הארץ. ויזכיר בסי' שפ"נ את דברי הפילוסופין*) בלי שום בזיון וקצף (בהפך מתשובה המוויפת שזכרנו למעלה מסימן ה' בשערי תשובה. וגם זה לאות על זייפנותה). ובכלל נראה מקובץ זה כי לא הפריז רה"ג על המדה במה שכתב בתשובה המובאה בעיטור (ר' ויניצאה דף צ"ה ע"ב): „ובתשובה לרבינו האיי גאון. סברא דילנא ודאבא מארי ידוע בדיני מעולם. למידק דייקנא מעולם בתר אומדנא. ומעשים שלא יהיו בהן מרמה וגזל ועול. ולמיזל בתר קושטא ותריצותא [פשטות ויושר. ראה הערתנו בעמוד 398] דמעשים. ולגלויי כל מעשים ולאורויי לאמיתותא כדאמור רבנן מנין לדיין וכו'. ורבוותא דהוה בהון יראת שמים הכי הוה סוגייהו ומנהגן."

רב יהודאי גאון. מסימן ע"ד נראה כי הלכות שלו נקראו לפעמים בשם הלכות קטנות. וזה יבאר לנו את דברי הרמב"ם במבוא לפירוש המשניות והנאמר בכ"י ואטיקאן מבה"ג (ראה הערתי בעמוד 4—353). ולפי הנראה קרא רב יהודאי את שם ספרו הלכות סתם או הלכות פסוקות (או הלכות קטועות שהוראתן ג"כ פסוקות). ובאשר בא אחרי כן רב שמעון קיארא והרחיב את הספר ותקנו והוסיף וגרע בו וקרא לו שם הדש הלכות גדולות קראו הבאים אחריו לפעמים את חבור רב יהודאי בשם הלכות קטנות להפרידו מחבור ר"ש קיארא. אם לא שנאמר שבכל המקומות שנזכרו קטנות הוא ט"ס תחת קטועות (וגם בכ"י ואטיקאן נצטרך לפי"ז לתקן בעל הלכות הקט' = הקטועות במקום הקטן). וראה עוד למטה לשם רב שמעון.

רב יצחק אלפאסי. לערך מאה וששים תשובות נמצאו ממנו בקובץ זה בשפת ערבית. וכמה מהן נעתקו בתשובות הרי"ף הנדפסות אך עלו קמשונים רבים בהעתקה זאת. ומהקובץ שלנו נוכל לתקן אותן כאשר הוכחתי בהערותי. והנה בשנת תרכ"ה כתב הר"ז פראנקעל נ"ע במחברתו האשכנזית אודות תשובות הגאונים כי רק תשובה אחת בערבית להרי"ף נשארה לנו לפליטה משתף הזמן המכלה את הכל (ענטוואורף איינער געשיכטע דער ליטעראטור דער נאכתלמודישען רעספאנזען עמוד 70. היא התשובה בתשבץ חלק ב' סימן רצ"ג הנכתבת בסגנון הכתיבה

*) במחברת א' מזכרון לראשונים (עמוד 173 בהערה לדברי הנגיד בקנתו על רה"ג: אשר אחז בכל חכמה יפיפיה) אמרתי כי באלחאוי השתמש רה"ג בדברי הפילוסוף הערבי אלפראבי. ולא למותר יהיה להביא את המקום הזה מאלחאוי אשר בו השתמשו הר"מ ן' עזרא ור' יוסף ן' עקנין. בשרש א ט ס כתוב באלחאוי: ווגדת פי כתאב אלעלום ללפאראבי אסמס באליונאני אלממוה וסופיה חכמה ותפסיר סופסטים חכמה ממוהא (ובעברית: ומצאתי בספר כתאב א ל ע ל ו ם — ספר החכמות — לאלפראבי כי הוראת א ס ט ס ביונית מכזב והוראת ס ו פ י ה חכמה. לכן הוראת ס ו פ ס ט י ם חכמה כוזבת).

המאוחר והמשובש והעתקתה נמצא בתשובות הרי"ף הנדפסות ס' ק"ג). ומי יגלה עפר מעיניך רבי זכריה והיית רואה את המספר הרב הזה ושמח!

רב מתתיה גאון. מתשובות שנדפסו בקובץ זה נראה שהיה בר פלוגתיה דרב עמרם גאון (ראה סימן רס"ו. תקכ"ו. תקל"ז. תקמ"ד והערתי עמוד 6—385).

רב נסים מקירואן. אליו ואל רב יעקב אביו ערוכות תשובות רבות בקובץ זה. וביניהן נמצא שלש בברור איזה ענינים באגרת רב שרירא (סימן רי"ח ריי"ט ושס"ד).

רב סעדיה גאון. מראש המדברים בכל מקום (כאשר יכנהו הראב"ע) נשארו לנו לפליטה בקובץ זה תשובות עבריות וערביות. וביניהן תמצא התשובה היקרה (סימן תקנ"ה) שהיא קיום פסק בית דינו של דוד בן זכאי ריש גלותא. והיא יחידה במינה לעת עתה כי לא נודע לנו קיום אחר מזמן ראשי גליות והגאונים. ובתשובה אחרת (סימן ר"ח) הובא מקום אחר מסדור התפלות לרס"ג. ועוד באחרות (סימן רל"א ותנ"ד) מובאים מאמרים מספר השטרות ומספר הפקדון שלו. גם נזכר אצלו בתשובה (סימן תקנ"ז) שם יהודי שהלך לארץ כוזר. ובתשובה אחת הובא מאמר אחד מפירושיו אודות השירות שבתנ"ך (סימן ס"ו וראה בהערה עמוד 352).

רב צדוק גאון. מסימן שפ"ט נלמוד לדעת כי בימיו נפטר ריש גלותא ששמו איסקוי (= יצחק ראה בהערתי עמוד 378).

רב צמח גאון בן חיים. ממנו נשאר רק ראש תשובה אחת (סימן תקב"ז). ועד עתה לא נודעה לנו ממנו תשובה אחרת (ראה הערתי עמוד 386).

רב בר לוי. מחבר בזמן הגאונים ספר לאותות ולמועדים בהכמת התכונה (סימן שפ"ו) שזכרתי אותו למעלה.

שלמה בר חסדאי ריש גלותא. ממנו נמצא ובוה בדין עם רב שבואל גאון ובני ישיבתו (סימן קפ"א. וראה ההערה בעמוד 357. ועכשו ראיתי שעל חלק מדברי שם עמד רשי"ר בתולדות ר"נ בעל הערוך הערה 32).

רב שמואל בן חפני גאון. לבד התשובות סימן שי"ב ושי"ג תשובתו נזכרת עוד בכפי הנראה מהרי"ף בסימן תק"כ מקובץ זה.

רב שמואל הנגיד. אליו ערוכה התשובות סימן רכ"ז רכ"ח ורכ"ט על השאלות ששלח לרה"ג ע"י רב נסים מקירואן (ראה ההערה עמוד 362).

רב שמעון קיארא. כבר נגענו למעלה (בדברינו אודות רב יהודאי) קצת שהרב הזה היה לא קודם רב יהודאי כמו שחשב הראב"ד בספר הקבלה — אשר אמנם גם הוא כמסתפק והדבר לפלא בעינינו — ואחריו הלכו רוב החוקרים כי אם אחרי זמן הגאון הזה. כי מדברי רב שרירא (אשר באגרת שלו לא נזכר רב שמעון קיארא כלל אף כי שם נזכר בכבוד רב אחא משבחא שגם הוא לא נסמך לגאון) בתשובה סימן שע"ו: „דמאי דכתב רב שמעון קיארא בהלכות גדולות בהא מילתא מימריה דרב אחא מן שבחא הוא בשאילתא דבהעלותך". וכן

למטה: „אילין מילי דרב אחא מן שבחא וכתבינון רב שמעון בהלכות גדולות" — נראה ברור שלדעת הגאון רב שמעון היה אחר זמן רב אחא והשתמש כבר בחיבור השאילתות ולא כדברי הראב"ד שרב שמעון היה קודם רב אחא. וכבר אמרתי (בהערה עמוד 373) שגם דברי רה"ג בתשובה שהבאתי שם: „ורבן שמעון דתקין הלכות גדולות לא קם אטעמיהון דמר רב יהודאי ודהנך רבואתא" כמו כן אי אפשר בשום פנים להוציא מהוראתם הפשוטה שרב שמעון היה אחר רב יהודאי. ואוסיף עתה כי לעדות משולשת של הרי"ף בהלכותיו כבר הביא בעל הלכות גדולות את רב צמח בר פלטאי גאון שזמנו הוא יתר ממאה שנה אחרי זמן רב יהודאי. כי בהלכות הרי"ף פרק י"ז דשבת כתוב: „ואמר בעל הלכות משמיה דרב צמח גאון דהלכתא כר' יהודה". ושם פרק כ"ב נאמר: „ופסק בעל הלכות משמיה דרב צמח בר פלטוי ריש מתיבתא כר"א ור"ש." ושם בסוף הפרק: „וכן אמר בעל הלכות משמיה דרב צמח בר פלטוי גאון ז"ל". וכאשר נוסיף ע"ז עוד דברי ר' שמואל ן' נאמע בהלכות שחיטה שלו (המובאים באחרונה מרשוח"ה במבוא להלכות פסוקות מתלמידי רב יהודאי עמוד II): „ראיתי בהלכות ראו והן ההלכות המיוחסות אל אדוננו מר רב יהודה ז"ל . . . . ומר רב שמעון קיארא בעל הלכות גדולות תפס במאמר הזה בעצמו והוסיף עליו מאמר אחר" — הלא ימצאו אצלנו ארבעה עדים קדמונים נאמנים ובדורים שטוענים בריא שרב שמעון היה אחר רב יהודאי: רב שרירא ורב האיי בנו הרי"ף ור"ש ן' נאמע (שלאבותיו היה קשר תמידי עם רש"ג ורה"ג כנראה מהתשובות שבקובץ זה). ובשום אופן לא תוכל טענת שמא של הראב"ד שהוא בעצמו מתפלא עליה להוציא מחזקתן את ארבעת העדים הנכבדים האלה. לכן כל דברי החכמים האחרונים הסומכים על הראב"ד להקדים זמנו של רב שמעון לרב יהודאי אין להם יסוד ושרש. וכבר אמרתי בהערה הנ"ל השערתי שבמקור שהשתמש בו הראב"ד נשמטה בטעות הסופר אות ק' ובמקום אלף קנ"ב לשטרות נכתב אלף ונ"ב. וצריך להוסיף כי גם למטה אצל הראב"ד (במקור שנשתמש בו שאולי הוא מבוא התלמוד לר"ש הנגיד?) בדבריו: ורב יהודאי חבר הלכות פסוקות ומהלכות גדולות קבצם צריך לתקן תחת המלות האחרונות: ובהלכות גדולות קבוצם או קובצם. וזה יסכים לדברי הקדמונים שזכרנו שרב שמעון כלל בחבורו הלכות רב יהודאי והוסיף עליהן משלו ומשל גאונים אחרים. ואך למותר הוא להעיר שמבה"ג הנדפס שבידינו אין ללמוד נידון זה מאומה כי נלקה בחסר ויתר מכפי המובא אצל הקדמונים. ולעת כזאת אין בידינו לא נוסח בכל ולא נוסח אספמיא בצורתם הראשונה. ואולי כ"י ואטיקאן היוצא לאור ע"י הרב ר"ע הילדסהיימער ועוד כ"י ישנים אחרים יורונו דעה בענין זה.

רב שרירא גאון. ממנו נמצאו בקובץ הנוכחי כמה תשובות שכתב בעצמו או ביחד עם בנו רה"ג. והנה באיזה דברים הנוגעים לו דברתי למעלה בענינים כלליים. ואוסיף עתה כי אם יאמר המשיב איך נוכל לבחר

שהרש"ג נטה לשיטת המקובלים הלא הרמב"ן (לבראשית ה' ב') כתב: „וכתב רבינו שרירא הגאון שמסרו חכמים אחד להחברו הכרת פנים וסדרי שרטוטין מקצתן אמורין בסדר פסוק זה ספר תולדות אדם ומקצתן בסדר פסוק שלאחריו זכר ונקבה בראם. ואין מוסרים סתרי תורה ורזין אלא למי שרואין בו סימנין שראוי לכך. אלו דברי הגאון ולא זכינו בהם". והדברים האלה נמצאו בתשובה המיוחסת לרש"ג ורה"ג שנדפסה בהתחיה (2 – 41, I) ובשערי תשובה סי' קכ"ב ובקבוצת חכמים (עמוד 108). אשיב על זה שאע"פ שבאה על חלק מהתשובה הזאת עדות הרמב"ן ולפי הערת הרש"ז בתחיה שם כוון אליה גם השואל להרמב"ם בנטעי נעמנים (עמוד 17) באמרו בשאלתו: אם הוא (ספר שיעור קומה) סוד מסודות החכמים תחתיו ענינים עמוקים טבעיים או אלקיים כמו שזכר רבי' האי ז"ל באחר הקונטריסים משאלות [במסכת] הגיגה — בכל זאת היא נ"כ השורה בעיני מטעמים שונים. ראשונה. אם גם לא נחשוב לה לעון מה שנתייחסה פעם לרש"ג ופעם לרה"ג ופעם לשניהם כי התשובות שכתבו הגאונים אב ובנו ביחד נצטיינו לפעמים בזה האופן. אולם כבר הוכיח הרש"ז שם מטעם אחר שהתשובה הזאת איננה לרש"ג ולדעתו צדק השואל להרמב"ם שהיא לרה"ג. ומזה נראה על כל פנים כי הב"י שהשתמש בו הרמב"ן כבר חלו בו ידים בלתי נאמנות. שנית. בראש התשובה נאמר: „רבינו שרירא גאון זצ"ל ורבינו האי ז"ל השיבו ואמרו אי אפשר לברר לכם דבר זה באר היטב אלא כללי בעלמא". ואחרי המאמר המובא מהרמב"ן שהעתקנו למעלה יוסיף בעל התשובה: „והגדנו זאת לכם שחשובים אתם בלבנו". אמנם לריק ניגע למצוא הכללים בבאור המאמר דחגיגה ושיעור קומה בתשובה זו ושרק מפני חשיבות השואלים גלו להם הכללים האלה. ולעומת זה נמצאו בה גוזמאות ואריכות דברים שאינם מכילים שום רעיון במעשה התשובות המזויפות שדברנו מהן למעלה כאשר נראה תיכף. שלישית. עוד סתירה מצאנו בה לדברי המשנה שבאה לפרש. כי במשנה נאמר: אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים. ובסוף התשובה כתוב: „אלא למי שראויים ואחר האסף שנים שלשה שכולם ראויין". האם לא נראה בעליל כי עוד הפעם נלכד המזיף? והרד"ל יאמר על זה: „איפשר ר"ל שיאספו ב' וג' להסכים על הדבר שראוי זה למסור לו. אבל בשעת המסירה עצמה לכאורה נרוע מפי כי איכא ב' וג', ועדיף טפי למסור ביחיד כדתנן רפ"ב דחגיגה". אשר אמנם בנקל לראות כי בחנם טרח לרפא את מחץ הזיוף שאין לו תרופה. כי איך יעלה בהוגן המשך המאמר שם: „לישב במקום שאין אדם עובר שם" אם זה מוסב על המסכימים על הדבר שראוי למסור לו. ומדוע זה יסתרו גם המסכימים לעשות מעשיהם בהחבא? רביעית. כבר ראינו למעלה שהגוזמאות בתשובות רש"ג ורה"ג אינן מסימני טהרה לענין יחוס הדברים להגאונים האלה. ובתשובה זו נמצא המאמר: „אלא הם דברי חכמים שיש

צפוניהם [כן] טעמים גדולים גבוהים מכל הרי הררים ונפלאים מאד והללו רמזים שלהם וסודותיהם ורזים וסתרים שא"א למסרן לכל אדם אלא מי שיש לו מדות המסורות בידינו". ולבד מהנזמא העצומה שנמצאת במאמר הזה שידענו שלא הסכין בה רש"נ יש בו עוד דברים זרים. כי למעלה מזה נאמר בתשובה: "אבל השיעור והמדה היתה קבלה ידועה וחתומה על השנת בני אדם" ופה יאמר שאפשר למסרן למי שיש לו מדות ידועות. וכמה יש מן ההתפארות לומר על עצמו כי צפוני הטעמים הגדולים והגבוהים מכל הרי הררים ונפלאים מאד וכו' ועל הדברים החתומים מהשנת בני אדם שיש למסרם לבעל המדות המסורות בידינו! שישית. כפי הרשימה שעל התשובה בתחיה שם ובכ"י שהביא רמ"י חזן בהגהות איי הים לתשובה זו שממנו נדפסה בקבוצת חכמים נכתבה לחכמי פאס שהיא מדינה רחוקה מבבל ומישיבת פומבדיתא. ואם כן לאיזה מטרה ותועלת יכתוב להם רש"נ: "ואחר האסף שנים שלשה שכולם ראויין לישב במקום שאין אדם עובר שם" אחרי אשר בשאלה שם לא נזכר מאומה כי השואלים חפצים לבוא אליו מגודל כוספם ותשוקתם לנסתרות. ואחרי שכופל ומשלש שם מגודל קדושת הסודות העצומים ומהקושי הנורא למסרם אף בעל פה ומאזן לאזן איך יתן להם מעצמו רמז באיזה אופן מוכן הוא לגלות את הרזים הנפלאים מבלי שבקשוהו וידרש ללא שאלוהו על זה? שביעית. מה ענין השרטוטין והכרת פנים של אדם [שהעיר הרד"ל שהם מבוארים בארוכה בזהר ווהר חדש פ' יתרו ותקוני זהר תקון ע'] לבאור המשנה בחגיגה ושיעור קומה שעליהם שאלו ולמה זה יגלה את הטפח הזה להשואלים ממרחק שלא ראה את שרטוטיהם ואת פניהם לא הכיר? — קנצי למלין: גם התשובה הזאת מלאה סימני חשד על כל גדותיה. ועד אשר יתברר הדבר אודותה אין לממך עליה. גם אחרי אשר הוכחנו שרה"ג בודאי לא היה מהקובלים והוא קבל כל תורתו מאביו בודאי גם רש"נ לא הלך בשיטת בעלי הסודות. כי קשה מאד לומר שהגאונים האלה שהשיבו תשובותיהם בחיי רש"ג ביחד ובשם שניהם תמיד יתפרדו בדעותיהם בענין נכבד כזה. ואם באמת היה רש"ג מיודעי חן ורה"ג לא הסכים לו בזה — אם נאמר שבחיי אביו נשא לו פנים והחריש מזה — איך קרה הדבר שגם אחרי פטירת רש"ג לא אמר רה"ג אף פעם אחת: "ודעת אבא מארי ז"ל היתה לפרש את האגדה או המדרש באופן אחר". האם נאמר שדעתו של אביו לא היתה חשובה בעיניו אף להוכירה? ולא אכחד שלדעתי — ולא אומר קבלו דעתי — גם בסגנון הלשון מראין הדברים ובארמית מחויא מילתא שרואין אנו שהוא שנוי הרבה בפי שני הגאונים האלה בהוראת גוף הדבר ומראיתו מוכיח עליו או מצורת הדבר ופשטותו נראה (ראה הערתי עמוד 375 ועמוד 394) יוכלו להשתמש במדה מרובה רק אנשים ההולכים בנתיבות הפשט והשכל הישר ובורחים מן הסודות והנסתרות. כי לאנשים הרודפים אחרי סתרי הסודות ומטמוני

הצפונות אין הוכחה כלל ממראה היצוניות הענין ושטחיות תארו הגלוי לעינים ודרכם להקור ולדרוש אחר תוך הרבר ופנימיותו והסוד הכמום בו. מובן מאליו שאין אני מביא זאת להוכחה שנוכל לסמוך עליה לבדה. אבל אחשוב כי תוכל להיות לסניף להוכחות אחרות אשר אליהן אצרף גם תשובת רש"ג בשו"ת הרשב"א הנספחות להלכות פסוקות (ד' קוסטנטינא סימן קי"ח) שבה יגלה דעתו שאין ביד אנוש להקל עוגש הנפטר. ראה שם באריכות.

אחשוב למותר להוביח פה בארוכה יקרת הענינים הנכבדים שעליהם אנו דנין להבנת השתלשלות חיי הרוח בקורות בני עמנו ומצבם במשך זמן הגאונים והראשונים מחכמי ספרד. כי הדבר הזה גלוי לעיני כל בעל דעת המתבונן בשום לב בתקופות דברי הימים לבני ישראל.

אלה הן קצות הדברים שעלו ברעתי שנוכל ללמוד ולהוכיח מקובץ זה לדברי ימי הגאונים וספרות ישראל בזמנם. והנה הוגעתיך קורא נכבר בדברי בשבה הקובץ אשר אמנם לא כונתי בזה להשביח מקחי — כי המוציאים לאור לטובת חברת מקיצי נרדמים יעבדו עבודתם בחנם ובצע כסף לא יקחו — כי אם השתדלתי להקים בזאת המחברת הנקובה בשמה זכרון לראשונים*) זכרון טוב ומצבת כבוד לגאוני בבל ותכונת רוחם סדר למודם וישרת לבבם ולהצדיקם מעלילות שוא אשר יחפיאו עליהם הכותבים החרשים. ותקותי הזקה כי כל אשר יתגלה לנו ולדורות הבאים אחרינו יותר ויותר מספרות ימי הגאונים. כן יוסיפו דורשי האמת בלי משוא פנים להתבונן בינה כי נתן ה' לראשי הישיבות בבבל לב רחב כפתחו של אולם השומע לשפוט את עם ישראל בצדק וביושר ושכל עמוק להבין בין טוב לרע ועינים פקוחות להזות תמיד הדרך הנכוחה אשר ילכו בו בני יהודה. עד כי לא יבושו לדבר בשער את משטיניהם ומלשיניהם שלא בסתר בזמננו היכולים ללמוד גם הלכות דרך ארץ מגדולי אומתנו אלה. מסגנון לשונם בבואם לדבר אודות קדמוני חכמי ישראל ומנטית רוחם לדון את אבותיהם ורבותיהם לכף זכות. וק"ו בן בנו של ק"ו שלא להיות כמחפשי תואנות להתגולל ולהתנפל עליהם בדברים שאינם מיוסדים רק על השערות תלויות באויר. אף כי ראינו למעלה שלא הפריזו הגאונים בזה על המדה ולא נשאו פנים לקדמוניהם במקום שחשבו שהקדמונים נטו מדרך האמת. והנה עינינו רואות כי המתוקנים שבחכמי אשכנז אנגליא וצרפת למשל ידברו בכבוד גדול ובהבה יתירה מסופריהם ומשורריהם הקדמונים המיננעזענגער הבארדים המענסטרעלים והטרובערים אף כי רוב עסקיהם היו בשירי עגבים ושירי חול אשר כל תועלת רוחנית ומוסרית לא יביאו. ומדוע זה יחשבו המבקרים ודורשי הדורות שבנו לישר ונכון ולסימן אהבת

*) לשאלת ידידי הנכבד הרא"י לאב בפריז (במה"ע הצרפתי רעווי ד' עטיר' ושוו') מדוע קראתי לקובץ הזה עוד שם אחר לבד מתשובות הגאונים אשיב כי כבר יערתי בהקדמה למהברתי הראשונה מספר זכרון לראשונים להדפיס את התשובות בחבור זה ואת אשר נדרתי אשלמה עתה. ואם כי הדבר הזה הוא נוגע רק לי לבדי אמנם גם זולת זה בנידון דידן שכבר נדפסו כמה קובצים מתשובות הגאונים אך טוב ומועיל הוא לציין כל קובץ חדש בשם מיוחד לבד השם הכללי תשובות הגאונים.

אמת לחפש ולמצוא מומים ובהרות כהות בקדמונינו איתני עולם שקדושתם וטהרתם גלויות כשמש בחצי השמים ובירא דשתו מניה מיא ישדו בו קלא בלי מקור נאמן והוכחה ברורה רק בהתגלות לבם?

ומדעתי כי הקובץ הנוכחי הוא לעת כואת היותר נאמן בכל הקובצים שנדפסו עד הנה. הן ברשימותיו משמות הגאונים ושמות השואלים וערי מגוריהם. והן בעריכת לשונו ונוסחאות התשובות הנמצאות בו ומקומות מאמרי חז"ל המובאים בו. לא חסתי על עמלי להכין לו מפתח נדול אשר יכיל בו כל השמות וכל מלות התלמוד המפורשות בו וכמה מלות ארמיות ערביות ופרסיות*) וגם לזה הענינים וההלכות נספח אליו. ומעתה יהי המפתח הזה בסיס נאמן לחלק מספרות הגאונים. יכנסו בעלי תריסין של הלכה ויצללו במימיו האדירים לרדת לעומקא דדינא. יבואו דורשי הדורות וישאבו ממקורו הנאמן הידיעות הנחוצות לקורות עם ישראל וספרותו. וגם חוקרי לשונות בני קדם יחפשו בו דברי חפץ לדרישותיהם. וברצות ה' את דרכי אסדר לדפוס עפ"י האופן הזה את התשובות האחרות מהגאונים. כן מהקובצים הנדפסים (ובדעתי לתת בראשונה אותן שנדפסו בהלכות פסוקות ד' קוסטנטינא ובשערי צדק) וכן מהנמצאים בכ"י באוצרות הספרים השונים והתשובות הנפרדות המפוזרות על פני ספרי קדמוני הכמי ישראל ובעלי אסופות מהחדשים. וה' יעזר לי להוציא מחשבתי זאת מן הכח אל הפועל לתועלת חכמת ישראל.

ולא נשאר לי עתה בלתי אם להודות להחכמים הנכבדים אשר כברוני בהערותיהם וביחוד לידידי היקר המנהל את עסקי חברת מקיצי נרדמים הר"א ברלינער נר"י אשר בטובו וחסדו קבל על עצמו העמל הרב להגיה את מחברתי הנדפסת ברחוק מקום ממני [ומפאת זאת לא היה לי באפשרי לקרוא את עלי ההגהה (קאררעקטור־באגען) יותר מפעם אחת]. תהי משכרתו שלמה מאת אלקי הגמולות!

---

*) המגיסטער ה' איזרעלסזאהן מפה הגיד לי כי בחפצו לסדר מפתח שלם למלות משפת ערב הנמצאות באלה התשובות. ואוסיף להעיר פה כי נקודות ההבדלה על האותיות בערבית נמצאות בכ"י רק מעט מזער. ואנכי הוספתי לכתבן בכל מקום. אך באיזה מהן נפל שבוש בדפוס והקורא המבין יתקן גם במקומות שלא הרגשתי את השבוש. וכמעט תמיד הנחתי הכתובה המשובשת בכ"י אף כי גלויה היא ותקנתי בהערות בשולי הדף. ורק איזה פעמים לא שמרתי את הכלל הזה. כי תקנתי בגוף המחברת והנוסח המשובש הבאתי בהערה אשר על זה אני מתחרט עתה ומבקש סליחה מאת הקוראים הנכבדים.

סט. פעטערסבורג. באוצר ספרי המלכות. אדר תרח"ם.

אברהם אליהו הרכבי.

תוכן העניינים:

	עמוד
מבוא	VII—XXXI
תשובות הגאונים	1—278
העתקה מלי ערבית	279—341
הערות ותקונים	342—399
מפתח השמות והעניינים	400—417

תשובות הגאונים

כתב יד ראשון.

ספרים

היוצאים לאור בפעם ראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

תחת השגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער בבערלין,
דוד גינסבורג בפאריז,
יוסף דערענבורג בפאריז,
שלמה חיים האלבערשטאם בבילין,
אברהם אליהו הרכבי בפעטערסבורג,
מרדכי יאסטראוו בפילאדעלפיא,
משה עהרענרייך בראמא,
דוד קויפמאנן בבודאפעסט,
מתתיהו שטראשון בווילנא.

שנה ראשונה תרמ"ה.

Teschuwoth Hageonim.

BERLIN 1885.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.
(Dr. A. Berliner).

In Commission bei:

J. Kauffmann
in Frankfurt a/M.

Wittwe u. Gebrüder Romm
in Wilna.

תשובות הגאונים.

סימן א. [דף א׳]. . . ראובן איצטביתי ברעות נפשי ולדעתי ושויתיה לשמעו[ן] נאמן עלי בחיי ועל ירתאי בתראי דתבעית יתיה במידע[ם] או דתבעין יתיה ירתאי במידעם מחמתי מהימן בדב[ר] בין מודי במקצת ובין לא מודי במידעם ובין מודי במידעם על תנוי[ה] מהימן בכל מאי דאמר כשני עדים כשרים ולית עלוהי לא שבועה דאוריתא ולא שבועה דרבנן ולא שם שמותא לא סתם ולא בפירוש ולא גלגול שבועה ולא יפתקא[ג] דלוטאתא אלא מהימן מעכשיו במימר פומיה בכל מאי דהליף ליה בינאתן מן כל משא ומתן וכל אנפי דהאלפין ביני בני אדם מימות עולם ועד עכשו וכל דהאליף בינאתן מיכן ולהבא מעתה ועד עולם בין בחיי ובין לאחר מותי בכל ניכסי דקניתי ודאית לי ודקנינא ודשביקנא ליירתאי בתראי ואף אחרי כן דברים שמחזקין את אלה ושופרא דשטרא אלא שדברים הללו מן התורף ולענין אתן לך הכין תורף מאי דכתבנא. אתניתי ליה אנא פלוני לפלוני מעכשו בכל משא ומתן ובכל אנפי דהויאן בין בני אדם כל דהאוי ליה בינאתן מימות עולם ועד עכשיו וכל דהאוי בינאתן מיכן ולהבא עד עולם דאיתיה נאמן עלי בחיי ועל ירתאי בתראי בכל מאי דאמר דאית ליה עלאי ודחזי ליה למשקל יתיה מן כל מאן דאית בידאי וביד ירתאי בתראי וכל דקארי בשמנא ולא צריך לאיתויי ראיה על טענאתיה אלא מימר פומיה כעדות שני עדים כשרים חשיבא עלנא בדינא ויהבינגא ליה כל מאי דאמ׳ דאית ליה עלנא או בידנא או ברשותא דילנא או בשמנא בטענתיה בלחוד ובית דינא [עמוד ב׳] מהנפקין מן ידנא מאן דאמ׳[ג] ויהבין לה ניהליה במימר פומיה בלא שבועה ולא גזירתא ולא שמותא לא סתם ולא פירוש ויש עוד חיזוקין שופרא דשטרא וזה הוא התורף. ולאשה בכתובתה לא רגילין להימונאנין לכל הנשים בשטר כתוב׳[ד] מפני שיש כמה מיני הפסד בדבר או שתתן עיניה באחר או שתעזוב יתומים ותבוא להינשא לאחר ותניח את יתומיו ריקים ולית עלה אוראה לבית דין אלא מי שרוצה בואת אם להאמינה על כתובתה בלבד מתכוין כך כותב דהימינתה לפלניתא אנתתי בכל מאי דכתיב בשטר כתובתה בין מן נדוניא ובין מן מוהרי ובין מן תכשיטין ובין מן תוספה וכל דאמרא בעסק כתובתה מהימנא ביה במימר פומה בחיי[ה] עליי בחיי ועל ירתאי בתראי ואית לה למיגבא ולהנפוקי מיננא כל דחזי לה במימר פומה בלא שבועתא ובלא גזירתא ובלא שמותא לא סתם ולא פירוש. ואם יש את נפשו לפטרה גם בעסק מחול

ח) תנוי = תנאי. ג) יפתקא. כן נכתבה המלה בכ״י זה גם להלן דף ע״ח תחת פתקא או פיתקא. ג) מאן דאמ׳. צ״ל מאי דאמר. ד) כתוב׳ = כתובה. ה) המלה מיותרת.

לך יכתוב ממין אותן הדברים שפירשנו למעלה והרי בידרנו לך כללי דבר זה ופרטיהן לפיהן. ובשני גאון אבינו נ״ע שאל מ״ר אלחנן בן מ״ר שמריה אותו בתוך אגרת מ״ר יעקב בן מ״ר פטרון ותלמידים שהיו בקירואן זכרם כולם לב׳ ה) בעסק המנהג הזה שנהגו בקירואן להאמין את הנשים ואקשי היכי מהני לה תנאיה למיפטרה בשבועה ולמיגבה כתוב׳ מיתמי בלא שבועה וקימא לן הלכתא כאבה ז) שאול בן אימא מרים דקאמ׳ בין דלא נדר ובין נקי נדר בין דלא שבועה ובין נקי שבועה בין מנכסאי ובין מנכסיא אלין [דף ב׳] בין הוא וכין יורשיו אין משביעין אותה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמ׳ הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. ופריק להון גאון אבינו נ״ע חד פירוקא דלא קאמ׳ אבה שאול בן אימא מרים לא מהני לה תנאה למיגבא בלא שבועה אילא כיון דהוה פליגי רבנן מי איכא לשנויי בין דלא נדר ובין נקי נדר ובין דלא שבועה ובין נקי שבועה בין מנכסאי ובין מנכסיא אילין בין דיליה ובין ירתיה אמ׳ אבא שאול לא צריכת לפלוגי בין אילין מילי ואפילו כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך כל עיקר לא יאכיל לא שבועה ג) לא הוא ולא ירתיה בטענת שמא ולא מיחייבא שבועה אלא בזמן דאתיא למיגבא כתובתה מן ירתיה ככל הבא ליפרע מנכסי יתומים דקימא לן כר׳ שמע׳ ד) דאמ׳ כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ואם אינה תובעת כתוב׳ אין היורשין משביעין אותה ואנחנא נמי אית לנא לפרוקי דהכי קאמר אבא שאול לא תיפלוג בין הנהו אנפי כולהון דבכולהון בין כתב לה דלא נדר ובין כתב לה נקי נדר בין כתב לה דלא שבועה ובין כתב לה נקי שבועה בין כתב נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך בכל ניכסאי ובין כתב לה בכל ניכסיא האילין בין הוא ובין יורשיו לית להון שבועה אפילו היכא דמיחייבא שבועה כגון שעשת ה) אפוטרופיא אחר בעלה ונשאה ונתנה בתוך הבית אבל לענין מיגבא כתובתה לא מהנו לה אילין מילי עד דמפריש דהימנה למיגבא כתובתה ופטרה משבועה. וליכא פלוגתא לענין דינא בין אילין תרין פירוקי אלא פירוקא קמא הכי קאמ׳ אבא שאול כל אילין מילי לא צריכת תעיין בהון בין כתב לה כן ובין כתב לה כן [ע״ב] ואפילו לא כתב לה מידעם מן דינא פטירא משבועה עד שתבוא להיפרע. ופירוקא שני הכי קאמ׳ אבה שאול כל אילין מילי מהני[א]ן ופטרן לענין שבועה דמיחייבא היכא דמיחייבא במאי דתבעין לה יורשין אבל לענין מיגבא לא מהניאן:

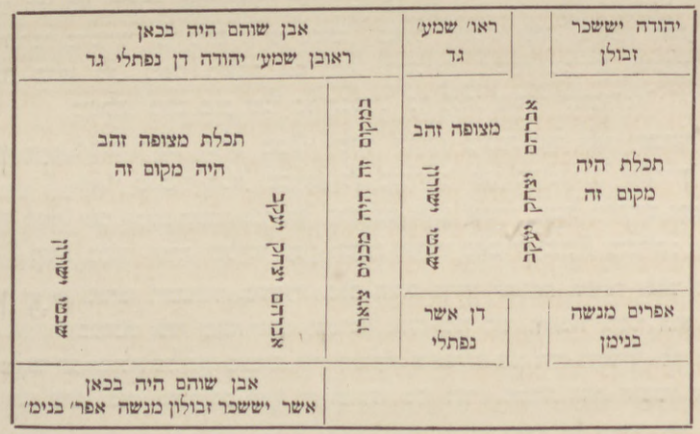
סימן ב. ו) מן דרג כיצד מעברין. הא דאמור רבנן לא יכבור ז) אדם לחבירו סנדל שלמטה ח) בכלל שלחיה שחוטה מפני שני דברים אחר מפני שמתעהו ואחר מפני הסכנה מאי סכנה איכא. סנדל זה כמין מנעלים הוא שפרסות הבהמה בתוכו ומפשיטין את פרסותיה ממנו ושומטין אותו ונשאר כמו מנעל אם משחוטה הוא מותר ואם הוא ממתה אסור וזה הוא שמתעהו והיו בראשונה שולקין אותו עד שיבשל ומאכילין אותו אם מחיה שחוטה הוא יש בו ריפוי ואם מן המתה יש בו סכנה:

ד) כולם לב׳ = לברכה. ג) כאבה. [כן] שאול וכו׳. כתובות פ״ז ע״א. ג) יאכיל לא שבועה = יכיל לאשבועה. ד) כר׳ שמע׳. כתובות פ״ז ע״ב. ה) שעשת = שנעשית. ו) בשולי הדף גרשם ב׳. מן דרג כיצד מעברין. אולי הכונה כי בכ״י אשר ממנו העתיק הסופר היה פה דף או דפים (בערבית מדרגה מדארג) בפירוש פרק בכל מערבין אשר לא חש להעתיק. ז) לא יכבור. חולין צ״ד ע״א. ח) שלמטה. המלה של בכ״י קדמונים היא תמיד מחוברת למלה שאחריה כמו בכתוב.

סימן ג. וששׁ[ב]) תנו רבנן שמנת אלפים[ג]) ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוא ספר תורה יתיר עליו ספר תלים שמנה פחות ממנו דברי הימים שמונה באיזה מיניין והא קא חזינן דלא האוו הכין. יפה הוקשה לכם ודאי דלא האוי הכין תורה חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים וארבעה פסוקין וספר תילים שני אלפים וחמש מאות ועשרים וארבעה פסוקין דברי ימים [כן] אלף ותשע מאות ושבעים אלא כך שמענו מפי חכמים הראשונים שאמרו בריתא הדא בספרים מסכתא[ג]) באותו ספר תורה שמצאו אותו בירושלם שהיה משונה בכתב ובמנין פסוקין שלו וכן ספר תלים וכן ספר דברי ימים אבל עכשו אין תורה אלא כך ואין תילים אלא כך ואין דברי ימים אלא כך:

סימן ד'[ד]) [דף ג'.] וששׁ צורת החשן.

החשן ובו היו שואלין ובו היו שבטים לפי גדילתן והוא היה מלפניו	האפוד היה על כתיפיו ובו שבטים לפי גדילתן והוא מאחריו שלכהן:

סימן ה.[ה]) דרג.[ו]) הא דאמ' רב יהודה[ז]) אמר שמואל התפלל ונכנס לבית הכנסת. וששׁ ישראל שהיה דר בכפר והכפר בינו ובין קירואן עשרה מילין שיגר עם גוי אחד גבינה בקפיפה ואאטה לפומה דקפיפה ושיגר עמו כתב לחבירו ואמר דע כי שיגרתי לך עם פל' הגוי כך וכך גבינה ובכל גבינה וגבינה חותם בכתב עברי ברכה[ח]) אותה הגבינה מותרת באכילה או לא. שמעתא הכין אמירא אמ' רב[ט]) ח"מ"פ"ג בחותם אחד מותר חלתית מורים פת גבינה עכשו אם החותם הזה הכתוב בכתב עברי ברכה ישראל זה הבא אליו מכירהו ויודע בו שאינו מזויף הרי הגבינה מותרת באכילה לפי שחלתית ומורים אי אפשר לחתמן אלא בתוך כלי אבל גבינה

ב) וששׁ = וששאלת. ג) שמונת אלפים קידושין ל' ע"א. ובשולי הדף נרשם על הסימן הזה ג'. ג) בספרים מסכתא = במסכתא סופרים (פרק ו' הלכה ד'?). ד) הסימן נרשם ד'. ה) נרשם ה'. ו) דרג. ראה ההערה למעלה. וגם פה תחסר התשובה כי לא העתיקה הסופר. ז) דאמר רב יהודה. ברכות כ"א ע"א. ח) ברכה. שם היהודי המשלח או לסימן בעלמא. ט) אמר רב. עבודה זרה ל"ט ע"א.

איפשר להתמה מעיק'ה) וחותם [ע"ב] [ש]עליה כחותם שעל הכלי שתהיה בו ואם אין מכיר את החותם לא יאכלנה עד שתגיע ליד מי שהוא מכיר את החותם ויודע שאינו מזוף:

סימן ו.ג) מנהגא [ד]עלמא בשבת שהיא ראש חדש או מועד [ש]אינו יום טוב שברכה אמצעית שלשבת היא ואין מזכירין שבת בעבודה ומגונה מי שהזכירה. ובברכת המזון דראש חדש שחל להיות בשבת מנהגא במתיבתא למימר והחליצנו דשבת בלחוד ויעלה ויבא דיום טוב או דמועד או דראש חדש בלחוד ולא שינה אדם בישיבה מעולם מזאת וכך ראוי לעשות:

סימן ז.ג) ושש'. שבת שחלה ד) להיות בחולו שלמועד קורא ראה אתה אומר אלי וכולי'. דעו דאי מיקלע פסח בשבת ליכא שבת בחולו שלמועד וכן אם חל פסח באחד בשבת ליכא שבת בחולו שלמועד בשני בשבת לא מיקלע פסח לעולם דהוא סימן בדו או בשלישי בשבת מיקלע פסל לך בהדי ראה אתה אומר אלי מיתרמי משום דפסל לך ביום חמישי הוא מתוקן ויום חמיש[י] שבת היא ורביעי וששי נמי לא מיקלע פסח לעולם דאינון נמי ה) מן סימן בדו פש ליה יום חמישי כדמיתרמי בחמישי בו ביום קרינן משכו. במעלי שבת שור. בשבת ראה. בחד בשבת קדש לי. בשני בשבת אם כסף. בשלישי בשבת מדברא. ברביעי ויהי בשלח. ביום טוב שני כל הבכור. כך מנהג בשתי ישיבות:

סימן ח.ו) ושש' ראש חדש טבת ז) שחל להיות בשבת מאי קארי שביעי ומאי קארי מפטיר דלא מכרעא לן מגמרא: אנו כך מנהגנו שאחרון קורא בספר תורה שני וביום השבת ובראשי חדשיכם ואומ' אחריו יתגדל ויתקדש והמפטיר קורא בספר תורה שלישי ענין הנוכה ואחריו מפטירין בנביא בזכריה:

סימן ט.ח) ושש' והמפטיר בתשעה באב הותם כדרך שחותם בשאר ימות השנה בברכה אחת בונה ירוש' וכברכה אחת מגן דוד ודאמור רבנן הוא אמר רבה ט) בר רב שילא צלותא מצמיח קרן ישועה אפטרתא מגן דוד ועשיתי לך ש' ג' כש' הג' אש' בא' תאני רב יוסף זה שאומ' מגן דוד. והגדה אין סומכין עליה:

סימן י.י) ושש' נטיעה כגון דלית ותחתיו ירק או גן מותר או אסור. כך ראינו שמותר דתנן החדש אסור יא) מן התורה [דף ד'] בכל מקום והערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים ובחוצה [לארץ] לא צריך לארחוקי מן הכרם ולתת לו עבודה דקימא לן כר' יאשיה דאמר רב נחמן יב) והאידנא נהוג עלמא כתלתה סאבי וחד מינהון כר' יאשיה בכלאים דאמר עד שיזרע חטה ושרצן במסולת יד ואמור רבנן נמי כרם הנטוע יג) ירק והירק נמכר חוצה לו בא[רץ] ישראל אסור בסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקט ביד ומר בר רב אשי יד) נמי מתני הכי בספק ערלה בחוצה לארץ הולכך טו) כיון שאינו זורע שלשה מינין בבת אחת אלא ירק בכרם הוא נטוע מותר בחוצה לארץ:

ה) מעיק = מעיקרא. ר"ל קודם שישימנה בכלי. ג) הסימן נרשם ו'. ג) נרשם ז'. ד) שבת שחלה. מגילה ל"א ע"א. ה) דאינון נמי. בב"י בטעות נמן. ו) נרשם ח'. ז) ראש חדש טבת. מגילה כ"ט ע"ב. ח) נרשם ט'. ט) אמר רבה. פסחים קי"ז ע"ב. י) נרשם י'. יא) החדש אסור. משנה ערלה ג' ט'. יב) דאמר רב נחמן. ברכות כ"ב ע"א. יג) כרם הנטוע. ערלה ג' ט'. יד) ומר בר רב אשי. קידושין ל"ט ע"א. ונוסחת הדפוס שם מר בריה דרבנא. טו) הולכך. כן בב"י תחת הילכך.

סימן יא.ה) וששׁ הקונה עבד נצרי ואין רוצה להתגייר מותר לקיימו או לא. כך ראינו ששמירת עבדים לשבת דבר שאין בידינו ואין לנו אלא לתת להם נפישה לבילתי רדותם במלאכה ולהודיעם כבוד שבת בזה ואם ישבתו הרי מוטב ואם לאו אנו פטורין ובדבר זה יש חומר לענין מילה בעבד מבשבת שהמילה נאמר בה המל[ג] המול וג׳. והשבת לא הזהיר אלא לעשות לו נפישה ושביתתו בידו. ואם הן שפחות נצריות מותר לקיימן ואם הן עבדים ומתייראין שמא יגלו סודות ישראל*) אסור לקיימן:

סימן יב.ג) וששׁ. הא דאמר ליה ההוא טייעא[ד] לרבה בר בר חנה תא אחוי לך וכולׁ. הכין שמיע לן מרבואתן דחד מן מלכי יון עבד גלגל גדול דנחשא דהוה ש״ם אמות כצורת הרקיע לכל חיל אמה ועשה שם תנודות שמנידות אותו מאיליהן שנשתמש להן ברוח או במים וכל שעות[ה] היה סובב סביבא אחת ועשה בו גומות כמו חלונות ותנודות כבידות היה שסובב ס״ש אמה בכ״ד וזה הוא שהראהו ההוא טייעא לרבה בר בר חנה וראהו וחלץ והניח כים תפיליו ושמם באחת הגומות מהם ומסיב פניו להתפלל והאריך וגבהה אותה הגומא יותר מן קומת אדם וחיפש בגומא הקרובה אצלו וכיון שלא מצאן אמר גנאבי איכא ברקיעא כלומר דבר שדומה לרקיע יש בו גנאבי ואנו לא גרסינן איכא גונבא ברקיע ומראין דברין שהיו קורין זה הגלגל [ע״ב] [שמ]ים והודיעו ההוא טייעא שגלגל הוא ונתאחר שם על למחר (בא)ותה שעה וחזרה הגומא למקומה ומצא הכים בה:

סימן יג.ו) וששׁ. הא דאמר אבי[ז] האי מאן דכתב [ני]טא לא ליכתוב ודין דמשמע דינא אלא לכתוב ודן וכולׁ [ש]מעתא היכי גרסי לה רבנן ופירושי כולהי וטעמא דכל חדא וחדא ואי איכתיב ניטא כהילכתיה וטעה סופר בחדא מהני דאביי או במקצתהון או בכולהו מי מפסיל ניטא או לא. ואו[ח] אתרא דאתא ניטא מיניה אתרא רחיקא הוא ולאו כל עידן שכיחי אינאשי דאזלין להתם אלא זימנא חדא בשתא מהוא לתקוניה להההוא ניטא ומיהביה לדילה. הכין היא שמעתא אמׁ אביי האי מאן דכתיב ניטא לא ליכתוב ודין דמשמע דינא אלא ניכתוב ודן. ולא נכתוב למיחך דמשמע חובא אלא נכתוב למחך. ולא נכתוב איגרת דמשמע אי גרת אלא נכתוב אגרת. ולוריכיה לואו דוכדן ואלא משמע כדי. הא שמעתא הכי גירסא דכולי עלמא ואיכא רבנן דמוספין בה ונכתוב תלתא יודין בדתהוויין דיתצביין ואלא משמע תהויין ותצביין. ולוריך בה בואו דתירוכין וואו דשיבוקין ואלא משמע תריכין ושביקין. ושעמיהו הכין הוא. או כתב ודין משמע ודין דיהוי ליכי מינאי כלומר דינא דאית עילואי למכתב ליך ספר תירוכין ולא קאמׁ הדין ניהו ספר תירוכין דכתבית ליך ואו כתב למחך ולא תאלי ליה לכרעא דהי משמע מלשון שחוק כלומר תריבית יתיבי בחוכא או לחוכא ולענין או כתיב איגרת לישנא דגורא בלשון ארמי וזית ואשה שזינת אומׁ לה גרת ויש משל[ט] גירא ברומאני

*) להלן דף רכ״ג יפרש דבריו כזה: שלא יגלו סוד ישראל למבקשי נפשם ודמם ויבואו לידי סכנות ומלחמות.

ה) נרשם י״א. והתשובה הזאת להלן ביתר ביאור דף רכ״ב. ג) צ״ל המול יומול.
ד) נרשם י״ב. והתשובה הזאת גם להלן דף קפ״ח. ה) ההוא טעיא. בבא בתרא ע״ד ע״א.
ו) צ״ל ״וכל [כ״ד] שעות. וכן למטה שורה י״ב. ו) נרשם י״ג. וראה להלן דף קכ״ג ורכ״ה.
ז)דאמר אביי. גיטין פ״ה ע״ב. ח) ואו = ואי. וכן שורה 32. ט) ויש משל. ויקרא רבה פרשה ג׳. ושם הנוסח: גירא [נ״א גיפא] בחזורין ומפלגא לבישיא. וראה שמות רבה ל״א: והמשל הדיוט אומר מנאפת בתפוחים וחולקת לחולין.

ומפלגא לקצירי ואתי למימר דהאי הכי קאמ' לה אינרת אם זינת יש לה שיבוקין ותנאי הוא זה ואו כתב וכדי כדי לשון רק שאין בו טעם הוא ומילי דכדי הכין פירושיה ואתי למימר כדי תריכית ותיבי דברים רקים נתתי ליך שלא בודאי. והנך דגרסי תלתא יוד בדתהוויין ותצביין לא . . . . .

סימן יד. [דף ה'] . . . דאינו תחילה דהיל'ד) כי הא מתניתין דתנן גט שכתבו עברי[ת] ועידי יוונית יונית ועידי עברית כשר וכו'. הולכך כל גט שכתוב בלשון פרסי יוני ערבי ארמי סורסי כשר בכל לשון כ[שר] ובלבד שיהא כתיקונו ואו אפילו הועתק גופו שלגט ותורפיו [אל] לשון אחר וחקרנוהו ונמצאו התיקונין כתיקון חכמ' בגט כשר הוא והוא ששנינו גופוג) שלגט הרי את מותרת לכל אדם. ר' יהודה אומ' ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין וכול' ועוד תיקנו וכדו ועוד אמ' אביי ג) האי מאן וכו', עכשו אם תורף הדברים הללו נמצאו בגט אפילו בלשון אחר כשר וודאי דלכתחלה צריכין סופרין לעיזני בהדין תיקונין כולהון ואו לא עבוד לא פסלינן ליה לגט אלא באתר דקאי בעל ומערער או יהיב בעל רשות לסופר ליכתוב גט שלם ולעדים לחתום ולמסור וכבר נכתב התורף כתיקנו אע"פ שלא דיקדק הסופר באלו התקנות שתיקנו חכמ' לא פסלינן ליה לגיטא דלא משמע לן כד ליכא עירעורא דבעל לא דינא מן ודין ולא הוכא משום דלא תליא לכראעיה דהי וכול' אלא שרינן ליה מיד ואו אינסיבא בכשרות אינסיבא לה ואלא כתיב תורפיה דגט שפיר כהוגן לא משתריא ביה בין בשעת הדחק בין שלא בשעת הדחק וזו שאמרנו בכל לשון או כתב כהוגן כשר הוא הני מילי דאיעבד אבל לכתחלה לא יעשה שמא לא יוכל לחבר באותו הלשון דברים מכווינין על התורפין הללו ושמא אם יפלו ביד מחקר ימצא בם פגם אלא אם כן שנועדו בית דין חשוב בארץ יון או רומי או פרס וכוונו דברים ששמו אותן מומחין והחזיקום שהרי מוחזקין הן ואם לא נועדו כך אלא יחיד כתב גט בלשון אחר טעון מחקר בדיקה ואינו מוחזק בזה ובהחקרו והמצאו מכוון כהוגן כשר הוא:

סימן טו. (ע"ב) ושש' מהו המתרגם פסוק ד) כצורתו וכול'. כך ראינו כי זה הוא המעתיק פסוק מלשון ללשון ואומ' כך אמ' משה ולכך נתכוון [כנ]ון אך אם אתה לו א[ם] יאמר בלשון אחרת ויפרשהו אבל אם [א]תה לא תשמעני אינן דברים נכונים ואין טעמן מבורר וכגון למע"ן ספו"ת הרו"ה יש שמפרשין לשון ספיה. וכגון וגירם אבד יש מפרשי מלשון ירות ויאמר ירה. וכגון את והב בסופה שרבים חיפשו ולא עמדו על אמתתו מתוכן הלשון. וכגון ותהינו לעלות ההרה. יש מפרשין מלשון הין כי מקודם נמנעתם ואו אמרתם הין נעלה. וכמו פני ילכו והניחתי לך. וכמו פחז כמים אל תותר. אלה המקראות והרבה כמותן אינן יוצאין בהעתקה והמעתיקים ואומ' כזה אמר משה רבנו ברוי הוא. אבל הקורא הפסוק כמו שאמר משה רבנו בלשון הקודש ודורשו כתרגום דילן ובתורת הגדה שאמר' אמון פרגוגה) אמון מכוסה אמון מוצנע אמון הרי זה נכון לומר כי יש לומר כך ויש לומ' כך הולכך לדברי הגדות ו) וקטנות וכל מדרשות נכונים הן ויש להביט

ד) דהיל' = דהילכתא. ה) גט שכתבו. גטין פ"ז ע"ב. ג) גופו שלגט. גיטין פ"ה ע"א. ג) אמר אביי. גיטין פ"ח ע"ב. ד) המתרגם פסוק. קידושין מ"ט ע"א. והתשובה הזאת ביתר ביאור להלן דף קי"ח—קכ. ה) אמון פרגוג. בראשית רבה ראש פרשה א'. ו) לדברי הגדות. צ"ל דברי הגדות.

בהן וכל דבר נאה אנו דורשין אותו אבל להעתיקו מלשון ללשון ולומר לזה נתכוון משה לא נכון לעשות כן זולתי תרגום דילן שנשמע מן הנביאים וזולתו חירוף וגידוף כי מה יעתיק אדם היעוב מצור שדי שלג לבנון. ומה יעתיק הודשנה מחלב. ומה יעתיק כי בוחן. ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ותרגום ארץ ישראל ששאלת משום מי נאמר. מימות חכמים הראשונים נאמר כמו ר' אמי ור' אסי ור' אלעאי ור' אבון ור' אבא ור' יצחק נפחא או אפילו ר' אבא ור' הנינא האחרונים שהיו בימי רב אשי גם הוא כתרגום דילן השוב שאילולי כן לא היה נאמ' בפני איתני עולם כאלה: וארבעה עשר[ח]) אדר הראשון אסורין בהספד ובתענית כשם שאסורין באדר השני ושלשה עשר של אדר. . . .

(דף ו'.) אלות מרב בהלול בר יוסף ומר שמואל בר אברהם תאהרתי ומר' אברהם בר יצחק בר אוראי.

ראובן[ג]) שנתן לשמע' מאה זהובים בשותפות חמשים מלוה וחמשים פקדון וכול': **סימן מז.** מי שהוציא על חבי' כתב ידו שהוא חייב לו כך וכך והודה הלווה ואמר דין כתב ידי אבל פרעתיך דינא מאי: כך ראינו שאין אנו דנין לכתב יד כדין השטר שלא אמרו רבותינו שאין משגיחין על דברי הלווה כשאמר פרעתי אלא בזמן שיש ביד המלוה שטר מקוים שכך אנו אומ' אמ'[ג]) רב פפא האי מאן דמפיק שטרא וכול'. וכיון שלא אמרו שהכתב דינו כדין השטר בדבר זה אין לנו לומר כן ולהוציא ממון שלא בראיה וקימא לן בממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע וכול'. ואין עליו אלא שבוע' היסת וכול'. ואם מסר הלווה את כתב ידו למלוה בפני עדים להיותו עליו לראיה דומה לשטר ואם אמר פרעתי אינו נאמן שהלכה כר' אלעזר[ד]) שסומך על עידי מסירה:

סימן יז. ושש מאן דמקדיש[ה]) איתתא מהני נשי דאיסור קדושה נינהי בגון כהן הדיוט עם הארץ שנשא גרושה או חלוצה ולא ידע שדבר זה אסור לסוף נודע הדבר וכתב לה גט וגרשה הקידושין שקידשה בהן ניתנו לטיבעון או ל[א]: כך ראינו שאילו הקידושין לטיבעון ניתנו בין הכיר בה שהיא גרושה ובין לא הכיר בה בין היה יודע שהגרושה אסורה לכהן ובין לא היה יודע ואפילו לענין כתובה אע"פ שהלכה כרב יהודה דאמרינן אמ' רב הונא[ו]) אילונית אשה ואינה אשה הכיר בה יש לה כתובה לא הכיר בה וכול'. [ע"ב] ואיתותב רב הונא ואמרינן רב הונא נמי מתניתין אטעיתיה וכול'. וכיון דאיתותב רב הונא הלכה כרב יהודה דאמ' אם הכיר בה יש לה כתובה ואם לא הכיר בה אין לה כתובה והבין חזינן לא הכיר בה שהיא גרושה אם לאו אבל הכיר שהגרושה אסורה לכהן אם לאו אין לנו לראות שהכל בדין כבקיאין הן השובין ואם הכיר בה שהיא גרושה אע"פ שאומ' לא הייתי יודע שהגרושה אסורה לכהן יש לה כתובה אבל מעות שלקידושין אפילו לא הכיר בה שהיא גרושה אינן חוזרין ולטיבעון ניתנו שהרי תפשו ליה בה קידושין והרי צריכה ממנו גט ואם תאמר מעות חוזרין אתו למימר שלא תפשו לו בה קידושין ומתירין אחרת בלא גט או שמתירין ליה אהותה שאינה מגורשת.

ח) וארבעה עשר. בשולי הדף נרשם י"ח. ג) נרשם א'. וגוף התשובה לא העתיק הסופר. מי שהוציא. נרשם ב'. ד) אמר רב פפא. שבועות מ"א ע"א. ה) כר' אלעזר. כתובות צ"ד ע"ב. ו) מאן דמקדש. נרשם ג'. ו) אמר רב הונא. כתובות ק"א ע"ב.

והדין הוא טעמא דמילתא דקידושין לטיבעון[ה] ניתנו דאמרינן אמ' אמ'[ג] קידושי לא הדרי גזרה שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה. ואע"ג דאמ' רב אשי גיטה מוכיח עליה הא אידחיא לה ולא קמא דאמרינן הא דרב אשי בריתא[ג] היא איכא דשמע בהא ולא שמע בהא ועוד אפילו ערוה אין קידושין הוזרין דאיתמר המקדש את אחותו[ד] רב אמ' מעות חוזרין ושמו'[ה] אמ' מעות מתנה וקימא לן הלכה כשמואל בדיני הילכך כהן שקידש את הגרושה אין הקידושין הוזרין בין הביר ובין לא הביר:

סימן יח.[ו] וששאלתם מי שקידש אשה וקודם שישאנה נפלה ביניהן קטטה והוא מבקש לגרשה [דף ז'] חייב ליתן לה כלום מכתובתה [או לא. כ]ך ראינו שאם כתב לה כתובה ועכשו בא ל[גרשה] יש לה עיקר כתובה שהוא [מנה מא]תים שכך שנינו אע"פ שאמרו[ז] בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה מוסיף נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה את [הכל] ר' אלעזר בן עזריה אומ' מן הנשואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא על מנת שהוא כונסה. ואמרינן עלה איתמר רב ור' יונתן[ח] חד אמ' הלכה כר' אלעזר בן עזריה וחד אמ' אין הלכה כר' אלעזר בן עזריה ואמר[ינן] אמ' רב נחמן אמ' שמואל הלכה כר' אלעזר בן עזריה ומתפכינן[ט] כמה טעמי ומסקינן לבסוף והלכה למעשה כר' אלעזר בן עזריה. הרי נתברר שאין לה אלא מנה מאתים בלבד וכשגובה מנה מאתים מן האירוסין אין לה לגבות אלא מנכסים בני חורין אבל מנכסים משועבדין לא שכך שנינו המארס[י] את בתו וגירשה ארסה ונתארמלה בתובתה שלו השיאה וגרשה השיאה ונתארמלה כתובתה ש[לה] ואמרינן ע[לה מ]גבא מאימת גביה אמ' רב הו[נא] [מנ]א (כן) מאתים מן האירוסין ותוספת [מן הנשואין] ורב אסי אמ' אחד זה ואח[חד זה] מן הנישואין. ואמרינן בסופה מאי הואי עלה ד[כתו]בה. תא שמע דאמ' רב יהודה אמ' שמואל [משום] ר' אלעזר בן שמוע[יא] מנה מאתים מן האירוסין תוספת מן הנשואין וחכמ' (ע"ב) אומ' אחד זה ואחד זה מן הנישואין והיל'[יב] אחד זה ואחד זה מן הנישואין. וקשיא לן היל' אהיל' הכא אמרינן אחד זה ואחד זה מן הנשואין והתם אמרינן היל' כר' אלעזר בן עזריה דאמ' מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנא ומפרקינן הא דר' אלעזר בן עזריה מבני חרי והא דאחד זה ואחד זה מן הנישואין אפילו למ[ר]ך משעבדי ולא קשיא היל' אהיל'. אבל אם קידשה ולא כתב לה כתובה אין לה כלום אם גירשה מדוקא[יג] דברי ר' אלעזר בן עזרי' שלא כתב לה אלא על מנת שהוא כונסה שמע מינה בדכתב לה קאמ'. ועוד הרי אנו אומ' אמ' ליה מר קשישא[יד] בריה דרב חיסדא לרב אשי אלמנה מן האירוסין מנא לן דאית לה כתובה או לימא מדתנן[טו] נתארמלו או נתגרשו בין מן האירוסין ובין מן הנישואין גובה את הכל דילמא בדכתב לה וכי תימא בדכתב לה מאי למימרה לאפוקי מר' אלעזר בן עזריה דאמ' שלא כתב

ה) דקידושין לטיבעון. בבא בתרא קמ"ה ע"א.ג) אמ' אמ'. = אמימר אמר. ג) בריתא = בדותא. ד) המקדש את אחותו. קידושין מ"ו ע"ב. ה) ושמו' = ושמואל. ו) גרשם ד'. ז) אע"פ שאמרו. כתובות נ"ד ע"ב. ח) רב ור' יונתן. כתובות נ"ה ע"א. ט) מתפכינן. חפא בספק. צ"ל ומהפכינן? י) המארס. כתובות מ"ג ע"ב. יא) ר' אלעזר בן שמוע. כתובות מ"ד ע"א: בר' שמעון. יב) והיל = והילכתא. יג) מדוקא = מדיוקא. יד) אמר ליה מר קשישא. כתובות פ"ט ע"ב. טו) או לימא מדתנן. לפנינו הגירסא: אלימא מהא.

לה אלא על מנת שבונסה ודוקא[ס] נמי דקתני גובה את [הכל אי אמרת ב]שלמא דכתב לה הינו דגובה את הכל אלא אי אמרת דלא כתב לה מאי גביא מנא [מאת]ים הוא דאית לה ללמדך שב . . ר' אל[עזר בן] עוריה ואם לא כתב לה . . כתו[בה] . . האירוסין.

סימן יט. ה.ג) [הא]ש' [ש]היא יושבת תחת בעלה ואמרה לו [גרשני איני רוצ]ה לישב עמך חייב [דף ח'] ליתן לה כלום וכול'. מורדת':

סימן ך. ו.ג) ושש' מי שכותב גט לאשתו ומבטל מודעא צריך[ד]) ביטול מודעא קינין או לא. ואם לא קנו ממנו אותו הגט כשר הוא או פסול. כך ראינו שאותו הגט כשר ואין צריך הבעל קינין כשיתן רשות לסופר לכתוב ולערים לחתום אלא בדבריו בעלמא סגיא. ואף כשמבטל מודעא אין צריך קינין אלא בדברי פיו בטל המודעא. וודאי לכתחלה תיקנו חכמ' שמבטל הבעל מודעין אולי מסר מודעא על הגט הואיל ושאני מודעא דגט ומתנה ממודעא דזביני והלואה ושטר פיצוי דאילו מודעי דזביני וכיוצא בהן לא האו[ה]) אלא בשהדי דאונסא. אבל מודעא דגט ומתנה לא צריך אונס. דאמרי נהרדעי[ו]) כל מודעא דלא כתיב ביה אנחנא שהדי ידעינא באונסא דפלניא לאו מודעא הוא מודעא דמאי או דגט ומתנה גלויי מילתא בעלמא הוא ואילא מודעא דזביני האמ' רבא לא כתבינן מודעא אזביני מודי רבא היכא דאנים ממעשה דפרדיסא. וכאי זה צד[ז]) מודעא דגט ומתנה שבא המגרש והנותן אצל העדים ומן[סר] דבריו לפניהם ואומר להן דעו שאני כותב גט לאשתי או שאני כותב שטר מתנה לפלני בשדי ואין דעתי נכונה לזאת ובטל הוא הגט והמתנה ואין לסמוך עליהן הרי אילו הדברים מבטלין את הגט אלא אם כן הוא שאמר בפני עדים בטלתי את[ח]) אותו המודעא שכך אמרו רבותי' אמ' רב ששת[ט]) האי מאן דמסר מודעא אניטא מודעיה [ע"ב] וכול'. ואם לא מסר מודעא ולא ביטל מודעא הגט כשר הוא:

סימן בא. ז. ישראל שנשתמד ויש לו אשה ישראלית וגולד לו ממנה בן בשבת מותר למולו בשבת אם לאו. כך הראונו מן השמים שמותר למולו בשבת וכול'.[י])

סימן כב. ח. ושש' הא דאמ' רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמא דרב[יא]) ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. מהיכן מתחילין ולהיכן גומרין. ולשבת אחרת שהוא ערב תשעה באב במה מפטירין. כך אנו נהוגין שמתחילין חזון ישעיהו והיו הראשונים מסימין אותה אם תאבו ושמעתם. ועכשו מרויחין בה עד בית יעקב לכו ונלכה ב' י"י. ולשבת אחרת שהוא ערב תשעה באב כך מנהגינו כולנו להפטיר עמדו על דרכים. ויש שמפטירין משא גיא חזיון וג':

סימן כג. ט.[יג]) ושש' כל היכא דאמרינן ההוא סאבא[יג]) מאן הוא. כך ראינו שאינו אדם ידוע אלא זקן סתם שהיה נמצא באותה שעה. שהרי אתה

ס) ודוקא = דיקא. ג) בשולי היוריעה נסמן ל"ד ולא העתיקה הסופר. ד) בשולי היוריעה נסמן ל"ה. ה) צריך. בכ"י צירוך. ו) האו = הוו. ז) דאמרי נהרדעי. בבא בתרא מ' ע"א. ח) וכאיזה צד = וכיצד. ט) את אותו. כן בכ"י וכן להלן. י) אמר רב ששת. ערכין כ"א ע"ב. יא) בשולי היוריעה נסמן ל"ו ולא חשב את הסימן הקצר החולך לפניו. יב) דאמ' רב יהודה וכו' משמא דרב. מגלה ל"א ע"א. ושם איתא ארי"ה = אמר רב הונא. והגירסא בכ"י שלנו תסכים לנוסח הכ"י בדקדוקי סופרים. יג) נסמן בשולי היוריעה ל"ז. יג) סאבא = סבא.

מוצא דאמרינן ההוא סבא על כמה דורות בהכל שוחטין[ס] ר׳ שמע׳ בן אלעזר שדריה ר׳ מאיר לאיתויי חמרא מבי כותאי אשכחיה ההוא ס[בא] אמ׳ ליה ושמת סכין בלועך וג׳. ובהקומין[ג] אתא ההוא סבא תנא ליה. ובאין מעמידין.[ג] ובסוף אלו עוברין[ד] בפסח. ובערב פסחים.[ה] ולא תעלה על דעתך שמא אליהו הוא. דאמרינן בבמה מדליקין[ו] אמ׳ להו ההוא סבא טיהר בן יוחי את הקברות ובסופה יהב ביה עינא ונה נפשיה:

סימן כד. י.[ז] ושש דרך טרכסמון.[ח] דרך שערי גנות ופרדסים ודרך הרבים שבבך מתחייבין במעשרות [דף ט׳] ולא היו מעריכין עליה. ובהגדה שלויקרא[ט] תניא הושיט לו טרכסימה אחת אכלה. דאלמא טרכסימה פרי הוא וטרכסמון דרך פירות:

סימן כה. יא.[י] ואשר כתבתם מגרף[יא] בה ר׳ אבהו. אינו כן אלא מגדיף בה בד ל.[יב] ופירוש עיקר לשון גדיפה גדף בלשון ישמעאלי כמלה הגודף את המים וכמי שגודף בפתו מה שיש בקערה. ומזה עיקר פרשו רבותי׳ לשון מגדף. ואמרו ר׳ אלעזר בן עזריה[יג] אומ׳ כאדם האומר לחברו גדפתה את הקערה ולא שיירת בה כלום. אף כן כשמתמיה אדם על דבר ומראה בידו התמהה[יד] אומרין מגדיף:

סימן כו. יב.[טו] וששׁ דשפי[טז] להון כי טורין. כך גורסין אנו כי טידיז[יז] בזן. ומלה בלשון פרסי היא והוא שם נציב שהיה לפרסיים משופע מפה ומפה.

סימן כז. יג.[יח] עוזרדין[יט] וכן פירושו בלשון ארמי קני דזרדתא. ובלשון ישמעאלי קצב פארסי. הקנים הרכים הנוחים להשבר נקראין אלנבטי והן שאינן אוזרדין וכירק הן חשובין. והקשים מאד נקראין זרדתא ונקראין אזרדין וכעץ הן חשובין. ודע כי יש שונין אזרדין ויש ששונין זרדין וזה הוא הלשון המדוקדק:

סימן כח. יד.[כ] ושש׳ שפופרת[כא]. כך נראה לנו הדבר שהשפופרת בזמן שאדם מעמיד אותה באילו היא נבונה ועומדת ומביט מהמאור העליון שלה צופה את המקום אשר היא נבונה עליו. אבל כשעוקם אותה כגון שמוריד את הקצה הרחוק מכלפי עיניו מעט והקצה הקרוב אל עיניו עולה כנגדו ומביט בראש העליון צופה הוא מקום רחוק לפי אותו השיפוע ששופע אותה. וכל זמן שמוריד את הקצה [ע״ב] העליון והקצה התחתון גוביה כנגדו ומביט צופה הוא מקום שהוא רחוק לכל מעט ומעט מדה גדולה. וכל זמן שמחסר להשיפוע מוספת המדה שצופה אותה עד שיעמידנה שטוחה ונבונה נכח עיניו. ובהיותה כן כשמביט בה אין שיעור

ס) בהכל שוחטין. חולין ו׳ ע״א. ג) ובהקומין. במנחות דף? ג) ובאין מעמידין. עבודה זרה ל״ד ע״א. ד) ובסוף אלו עוברין. פסחים נ׳ ע״א. ה) ובערב פסחים. בערבי פסחים לא מצאתי. וכפי הנראה הכונה לפרק אור לארבעה עשר דף ט״ו ע״ב. ו) בבמה מדליקין. שבת ל״ד ע״א. ז) בשולי הדף נסמן ל״ח. ח) דרך טרכסמון. ברכות ל״ח ע״ב. ט) ובהגדה של ויקרא. ויקרא רבה פרשה ג׳. י) נסמן בשולי הדף ל״ט. יא) מגרף [מגדף] בה ר׳ אבהו. שבת ס״ב ע״ב. יב) בדל. שם אות הדלת בערבית. יג) ר׳ אלעזר בן עזריה. כריתות ד׳ ע״ב. יד) התמהה = התמהון. טו) בשולי הדף נסמן מג. טז) דשפי להון. שבת צ״ח ע״ב. יז) צ״ל טיריז. וראה ערוך טרז ב׳. יח) בשולי הדף נסמן מ״א. יט) עוזרדין. דמאי משנה א׳ ועירובין ל״ד ע״ב. כ) בשולי הדף נסמן מ״ב. כא) שפופרת. עירובין מ״ג ע״ב. וראה למטה דף ק״כ.

למה שצופה אותו אילא צופה הוא כל שיש כח בעיניו[ב] לראותו ואין בה שיפוע שמעמיד אותו על קצב מדה ידועה. לפיכך בשעומד במקום ומודד אלפים אמה מאותו המקום ועושה סימן כותל או לוח במקום תמת[ג] אלפים אמה ומשפע את השפופרת ממקומו ומביט בה עד שצופה את אותו הסימן שומר הוא את קצב אותו השיפוע באותה השפופרת. וכל זמן שמשפע אותה בקצב השיפוע ההוא ומביט בה צופה ממקומו אלפים אמה נכוחו לא חסר ולא יתר. ואם רוצה לשמור את מדת תשיפוע ההוא באמת שלא יטעה בו עושה טבלה עגולה שלנחשת או שלעץ כדרך שעושין החוברין הנקראין מנגמין[ג] טבלה עגולה לאצטרליב ומעמיד את השפופרת מסומרת באמצעיתה במסמר וסובבת במקומה כדרך שעושין את המטוטלת הנקרא עצאדה באיצטורליב שצופין בה גבהה שלחמה עת בעת ומשימין סימן למקום אשר יציב עליו את ראש השפופרת ויהי צופה בה אלפים אמה ואינו טועה. בדרך זו או במה שיוצא[ד] בה היה לו לרבן גמליאל ביבשה וכן בים. ומה צורך לו בים שאם היה צופה והולך והוא בים עת שיגיע לרחוק אלפים אמה מחומת המדינה ידע אם מבעוד יום היה או משחשכה וכן שנינו מעשה שנכנסו[ה] ללמין וכול' כלומר שצפיתי את מקום התחום [דף יוד] בשפופרת מבעוד יום ועליה שנו חכמ' מעשה שלשפופרת. ולענין עמקו שלגיא כאשר הוא משפע אותה נגד הארץ השווה וצופה בה יודע ממנה עומקו שלגיא כדרך שהוא יודע מדת הארץ השווה שהרי אמרנו אם ישימנה סובבת בטבלה עגולה כמטוטלת שלאיצטורליב אפשר שישים [סימ]נין על מדת חצי חציו[ו] שיעורה כמה מדת מה שצופה בהיותה כן וידע מרידות הרבה מאד לפי מדת השפופרת בארכה וכול':

סימן כט. טו.[ז] ושש'. בהא דתנו רבנן עשרה דברים[ח] נבראו בין השמשות כתב ומכתב מהו כתב ומהו מכתב. כך היינו מפרשין כתב עיקר הכתיבה היאך אדם יודע לחוק סימנין ואותות לדברים והוא אחד משלשה עיקרים שהוזכרו בהילכות יצירה.[ט] ספר ספר וסיפור. עיקר הספר הוא הכתב. אבל המכתב זה המכתב אשר אנחנו כותבין את התורה זה הוא שנברא ולמדו הקב"ה לאדם. ונמצאו דבריגו אלה לענין דבר שהוא כתב כאשר יש לומר לענין סיפור שהוא עיקר המילול. והלשון שהוא לשון הקדש או לשון ארמי[י] או לשון ישמעאלי ספר וסיפור כתב ומילול שהן עיקר אלנטל[יא] ואלכט אבל הלשון והמכתב לשון הקדש וכתב הקדש או לשון ארמי וכתב ארמי. וכאשר יאמרו חכמי הגוים אלגנם ואלנוע[יב] כן היינו מפרשין כתב ומכתב שברא הקב"ה באדם כח דעת שיכול לשום לדבריו אותיות וסימנין והוא הכתב והיה יכול לתקן [ע"ב] כל סימנין וכל אותיות. וגם למדו כתב הקדש הזה ובחר לו אילו האותיות והוא המכתב. וראינו כי פרש אדוננו מר רב יהודה גאון אבי אבינו זכרם לברכה משם הראשונים כתב אילו עשרים ושתים אותיות כתב הקדש שאנו כותבין. מכתב אותו המכתב

ב) בעיניו. בכ"י בעציו. ג) תמת = סוף. ג) מנגמין. תוכנים [אסטראנאמען]. ד) במה שיוצא = כיוצא. ה) מעשה שנכנסו. עירובין פרק ד' משנה א'. ושם איתא פעם אחת לא נכנסו. ו) חצי חצי. כן בכ"י. ז) בשולי הדף שני סימנים: מ"ג וג"ח. ח) עשרה דברים. אבות פרק ה' משנה ו. ט) הילכות יצירה. ס' יצירה פרק א' משנה א'. י) ארמי. בכ"י ארמה. יא) אלנטל ואלכט. אלכט בערבית כתב יד. ולא אדע מה היא אלנטל גם הט' בספק. ואולי צ"ל אלנטק כח הדבור. יב) אלגנם ואלנוע. המין והסוג [גענוס אונד שפעציעס].

שהיה חרות על הלוחות אצטרגונא[ח] שנראה מכל צד מראה אחד והוא שכתב בו והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות:

סימן ל. יז.[ג] ניפתח באל[ג] וכו'. כך הוא אומ' שאם תפסיק כלב או דקל או אשה בינו ובין חברו יאמר דברים שמתחיל בהם אל ומסיים באל. כגון שיאמר אל אלהים הצילני מפגע רע ומשטן רע ומחלי רע שמרני באישון בת עין כי בידך כח וגבורה ואתה אל. או שיאמר לא תטשני לא תעלים עיניך ממני היה לי שומר ועונה כל אשר אשאלך תאמר הן ואל תאמר לא.[ד] וכל דברים כאלה בשרים לדבר זה:

סימן לא. יז.[ה] ושש' הא דאמ' רפרם זיהאו[ו] דשמשא קשי משמשא וסימנך דנא דחלה וכולהי הנך שמעתתא. כך פירושן זיהא דשמשא מקום שכונת חמה ולא עברו ממנו כנפיה אותן הרשפים שיוצאין משם נקראין זיהא. ולישב שם בקיץ קשה מלישב בחמה. וסימניך דנא דחלה. קנקן של חומץ יש בו מחידוד ריח החומץ יותר מן החומץ עצמו. שברירי שמשא קשו משמשא. וסימניך דילפא. פ' עיקר לשון שברירי הן הסנורים כנת' הכו בסנורים ומתרגמינן מחו בשברייא. וכן [דף יא] הוא אומ' כשתבריק העין ולא תצפה כלום אחרי צאתה מן השמש לצל קשה מעת היותה בחמה. וסימן לדבר דלף הבית כנת' ידלף הבית וכת' דלף טורד קשה הוא מן המטר עצמו. הרהורי עברה[ז] קשה מעברה וסימניך רוחא דבישרא. דבר זה ברור הוא והסימן הזה ברור שאילו אתה אוחז חתיכת בשר ומריח בה אינך מוצא בה זוהמא כאשר אתה מוצא בידים זהומות. אילא זהמת ידים בבשר קשה מזוהמת הבשר. שילהי קיטא קשו מקיטא וסמניך תנורא שגירא. סופו שלקיץ קשה מאמצע הקיץ וסימן הרסו שלתנור מוסק קשה חומה מגופה שלאש. אישתא דסיתוא וכ' אש שלעצמות הנקרא בלשון ישמעלי חומא בחרף קשה מן הקיץ. כי בקיץ על גב חמן קרובים תערובי אנוש לבשל ובחרף פנים המה לכן קשין הרבה להרפא.[ח] מיגמר בעתיקא. וסימניך טינא אבר טינא.[ט] כשיחזיר אדם תלמוד ששכחו ועבר מלבו קשה עליו מלחדש לימוד לכתחלה. וסימן טינא אבר טינא. אבר בלשון פרסי הוא ופירושו על גב אדמה שהיא מגובלת טין לא קשה לדבקה. על גב אדמה יבשה ואין מתחברין[י] ואין הוין אחדים ואם מתחלה הושמו נח הדברי:

סימן לב. יח.[יא] וש"ש הא דאמ' רבא הויק זיבורית גובה מן העידית שפוי עידית[יב] גובה מן הבינונית מאי פירושה ומאי שפוי עידית: כולה שמעתא עד אלא מאי אפילו הן עידית אפילו יש להן שפוי עידית. שהן פחותין מן הזיבורית והן נכסים שדופין חרבין שהיו עידית ונשפו ונתחתכו.[יג] כי דתנן [ע"ב] הגדילו לא ישפה.[יד] אין נפרעין מן היתומין אלא מן הזיבור'. שאילו היה קיים היו נוטלין ממנו מן הבינונית כתקנת חכמ'. וכיון שמת העמידו חכמ' דבריהן על דין תורה

ח) אצטרגונא. אולי צ"ל אצטרונגילא עגול. ז) בשולי הדף שני סמנים. מ"ד וס"ג.
ג) ניפתח באל. פסחים קי"א ע"א. ד) ואל תאמר לא. בכ"י לו. ה) בשולי הדף נסמן מ"ה וס"ו. ו) דאמ' רפרם זיהא. יומא כ"ח ע"ב. ושם איתא רב נחמן זוהמא. ובערוך זה א' איתא זיהרא ובהגהות דקדוקי סופרים נמצא בכמה כ"י זיהא. ו) הרהורי עברה. יומא כ"ט ע"א.
ח) להרפא. בכ"י לחרפא. ט) אבר טינא. אצלנו הגירסא: בר טינא. י) יבשה ואין מתחברין לפי הכוונה צ"ל: אין מתחברין. יא) בשולי הדף נסמן מ"ו וס"ג. יב) דאמ' רבא גיטין נ' ע"א. ושם איתא: שפאי עידית. יג) ונתחתכו. כן בכ"י. יד) הגדילו לא ישפה. בבא בתרא פרק ה' משנה ו'.

בזיבורית. אבל פחות מהן לאו. אבל הא דאמרינן כי דרבא דאמ׳ רבא הזיק זיבורית גובה עידית. גרארא נסבה להכא מפני שהזכרנו שפוי עידית. להודיע כי דבר זה חשו לו חכמ׳ בדבר אחר. וכן פירוש הא שמעתא שנייה שלרבא. הזיק זיבורית שמין בשלו וגובין ממנו עידית בשוויה. אבל הזיק שפוי עידית שהיא פחותה מן הזיבורית גובין ממנו מן הבינונית. ויש שפוי מן הבינונית ומן הזיבורית. אלא שאמרו שפוי עידית שאפילו שפוי עידית היא פחותה מן הזיבורית. הואיל וכארץ אברה היא. וכל שכן שפוי בינונית וזיבורית:

סימן לג. יט.ה) ושש׳ הא דאמור רבנן דשושמנא גברה3) וכול׳. אילו משלים הן שמצויין בפי הכל בבבל. להודיע שהאשה רוצה בבעל בין פחות ובין חשוב. ורוצה היא להינשא יותר ממה שהאיש רוצה לישא. ואמרו ארבעה משלים. תחלה טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. טן דו בלשון פרסי שני בני אדם. ארמלו יחידות. שני. דשושמנא גברא וכ׳. פתרון שושמנא נמלה. ופתרון הראתא ג) נשים נכבדות ויקרות. כאשר האנשים הנכבדים נקראין חרים.. וכן הוא אומ׳ אפילו בעלה שלאשה נמלה יש לה כבוד בין חברותיה ומשימות לה כסא בבואה אליהן. שלישי. דנפסא ד) גברה. פתרון נפסא כגון נפיא שמנפין בה את התבואה. וכל דבר ארוך ורחב ויש [דף יב] לו ציצין ופרחין קוראין אותו נפסא. כאשר שנינו הצנון והנפוס ה) והוא שמרובין עליו. כן הוא אומר אפילו נפסא בעלה של אשה היתה יכולה לתלותו על פתחה כאמלתרא ומועיל לה וטוב מהיותה בדד. רביעי. דקולסא גברה. פתרון קולסא בדי תרדין ובדי כרוב שמהן עלין יוצאין ונקרא בלשון הזה קולסי כרוב וקולסי תרדין. אפילו היה בעלה שלאשה קלסא היה ממתק את קדירתה ולא היתה צריכה למתק אותה בעדשים. כל אלה להראות כי אפילו איש פחות אשה רוצה בו. ואפילו קטן כנמלה יש לה בו כבוד. ואפילו דומה לנפסא או לקולסא יש לה בו הנאה כמה שיש הנאה באילו הדברים. וסוף השמועה תונא ו) כולן מזונות ותולות בבעליהן. כלומר כל הנשים יכולות לזנות ולתלות בבעליהן לפי שאין מבחין אלא הקב״ה. ואילו לא היתה לאשה הנאה בבעל אלא שאם מזנה היא יכולה לתלות בבעלה כדי היה דבר זה. ולפיכך שינו חכמ׳ משפט האשה ממשפט האיש בשמועה זו שנאמרו בה המשלים הללו והיא קידושין שעל תנוי:ז)

סימן לד. כ.ח) פתכא דאופי.ט) בלשון ישמעאלי אופי כרב. והן עיקרי חריות שלדקל. עושין מהן מחרוזות לתינוקות וחוגרין אותן במתניהן כדי שיהו צפין ושטין על פני המים. ופתכא הוא כמו ענק שלצואר ובלשון ישמעאלי מכנקה. הגדולה נקראת פתכא והקטנה פתכתא:

סימן לה. י) ומידת נמוי.יא) מידת מקום ריבוע הזוית כאשר כבר פירשנו לכם. כי חצי המרובע שיש לו שני צלעות וזוית אחת נקרא גמא כאות המכתב שליוני:

ה) בשולי הדף נסמן מ״ז ופ״ז. ג) דשושמנא גברה. יבמות קי״ח ע״ב. ושם הגירסא: דשומשמנא. ד) חראתא. אצלנו הגירסא: חרתא. ד) דנפסא. אצלנו הגרסא: דנפצא. ובערוך נפס כמו בכ״י שלנו. ה) הצנון והנפוס. כלאים פרק א׳ משנה ג׳. ושם הגירסא: הלפת והנפוץ. ו) תונא = תנא. ז) תנוי = תנאי. ח) בשולי הדף נסמן מ״ח. ט) פתכא דאופי. בבא מציעא ל׳ ע״ב. י) בשולי הדף נסמן מ[ט]. יא) ומידת גמוי. בבא מציעא כ״ח ע״א.

סימן לו. [ע"ב] **בא.** ה)ושש' הא דאמ' ר' שמע' בן לקיש ג) עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלם אלף טפח גינאות וכול'. כך אנו מפרשין. אלף גנות טפופות שבגויות בנין משווה שאין בו תוספה ולא גרעון זה מזה. כי כן לשון טפיפה שנ' הלוך וטפוף תלכ'. ובדברי רבותי' המדה שאין גדושה ד) ולא מחוקה נקראת טפופה. אלף קפל מגדלים. לשון קפל עמודים חזקים שעשויין למגדלות ולבנין גבוה. שכן מפורש בהגדה דויקרא ה) קפלאות שלברזל. ועוד התם ובשיר השירים חזיתה) נמי בר קפרא ו) אמ' מה עמודים הללו קפלאות מלמעלה ובסיסאות מלמטה והן באמצע כך פרשיות שלתורה נדרשות לפניהן ולאחריהן. טטפראות. מראין דברים שלשון יווני הוא. ומצאנו בתלמוד ארץ ישראל במסכתא דכלאים ז) אמ' ר' אבא בר ממל טטפראות שבכרכין אסור לטלטל תחתיהן מפני שהן סוף תקרה. ונראה שהן זיזין שעשויין כסנפירין וכבנפים לקורות אחד מפה ואחד מפה. ועוד כי לשון טט שנים. כי דאמרי' ח) בפתרון טטפת טט בגדפי' ט) שתים. פראות סנפירים וכנפים בלשון פרס. ואף כן נקראין בלשון ישמעאלי אגנחה. ובמקומנו קוראין אי העיירות שילות ואת העיר שילה. וכך אנו אומ' אלף ושני שילת טטפראות. אלף ליצוי בירניות. ליצוי בלשון מליצה ופתרון באר היטב. וכן תירוץ הדברים. גני טפף י) אלף. מגדלי קפל אלף. שילי טטפראות אלף ושנים. ברניות ליצוי ומליצה אלף. אלה עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלם. יהי רצון מלפניו לזכות אותנו ואתכם לראותם בישועתו ובבנין ביתו [דף יג] ובקיבוץ גליותיו ישע רב:

שאלות אלו ששאלו אחינו תלמודי חכמ' שבמדינת תלמסאן מארץ מבוא השמש:

סימן לו. **א.** יא) ראובן היה שוכן במדינה וידוע שהוא עין העדה וכול'. אם [כן] הוא כאשר כתוב בשאלה זו כן היה הדבר. כך ראינו כי הדין בדבר הזה מן העיקר הגדול ששנינו וחכמ' יב) אומ' זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה. עיקר מה שביד הבן הקטן אע"פ שמידי אחיו הגדול נטלו ביון שהיה סמוך על שולחן אביו וסתם מה שהיה בידו באותה שעה לאביו הוא ולא פירש לאחיו כי הממון הזה שלי הוא. הרי הוא בחזקת האב כמה שהיתה חזקתו בשעה שניתן לו חולקין בו לפי העיקר הזה. ומה שהוא בידו שלגדול עכשיו אחר מיתת אביו הוא נשבע כי שלו הוא ולא נותר משלאביו בו כלום ונפטר בשבועתו. כי דתנן כל הנשבעין יג) שבתו' וכול'. ואמרינן עלה מאי טעמא אמ' קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם לו שבועה. ודאי אילו היה עיקר הממון כלו לאב ולא היה לבן הגדול בו אלא טרחו שהשביחו היה לאמצע. כמה ששנינו הניחיד) בנים גדולים וקטנים השביחו הגדולים את הנכס' השביחו לאמצע ואם אמרו ראו מה שהניח לנו אבא טו) הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן. עכשו שיש לבן מאה זהובים שנתן לו זקנו והוא אומ' כי היה העיקר ומה שהיה לאביו אבלו נשבע

ה) בשולי הדף נסמן נ' וק"ב. ג) דאמ' ר' שמע' בן לקיש. בבא בתרא ע"ח ע"ב. ד) המדה שאין גדושה. בכ"י גדולה. ה) בהגדה דויקרא. ויקרא רבה פרשה כ"א וכ"ה. ו) חזית בכ"י חגית. ותקנתי לפי הענין. וכן נמצא בערוך טפף. ז) בר קפרא. שח"ש רבה פסוק שוקיו עמודי שש. ח) דכלאים. פרק ד' הלכה ד'. ושם איתא טיטרפליות. ט) כי דאמרי = כדאמרינן. י) טט בגדפי. סנהדרין ד' ע"ב. ושם הגרסא בכתפי. וכל דברי התשובה הובאו בערוך שם עם איזה שינוים. יא) גני טפף. ובערוך שם בשבוש ניטוף. יב) בשולי הדף נסמן נ"א. יג) וחכמ' אומ' זה כלל. בבא קמא מ"ו ע"א. יד) כל הנשבעין. שבועות מ"ד ע"ב. טו) הניח בנים. בבא בתרא קמ"ג ע"ב טו) שהניח לנו אבא. בכ"י אבה.

על זאת ונפטר. וגם אילו לא היה לו ממון אחרי) ידוע היה עליו להביא ראיה כי יש לו עיקר לעצמו. כמה שאנו אומרין [ע"ב] אחד מן האחין3) שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי וכו'. עד אימור מעיסתו קימין.ג) ונשבע כמה שפירשנו למעלה [ונפ]טר וכך הדין:

סימן לח. ב.ד) ראוב' היה לו קרקע בתלמסאן וגלו לאשיד ונשארה ארצם הפקר וכו'. לאחר שנים חזרו כולם לתלמסאן וההזיקו בנ[כסים] שלאב ושלאם. ואמר הגדול אני בכור וכפר אחיו ואמר אין אני יודע. הביא ראובן כתובת אמו והיא זמנה בשנים בכסליו שנת י"ב.ה) והביא כתב אחר וכתוב בו נולד פל' בני ארבעה ימים לניסן שנת י"ד. אמר לו הקטן י"ו היה ואתה עשית אותו י"ד. הביא עדים ואמר אחד מהן שמעתי מאביך שאמר בני פל' בכורי הוא והיה קודם לכן הבן הגדול צווה בבית הכנסת וכו'. כך ראינו לענין בכורה שהבן הגדול אמר בכור אבי אני וראוי אני ליטול פי שנים. ואין אחיו מודה לו. אין סומכין על זכרון זמן לידה שהוציא הגדול עם זמן הכתובה. הדא כי אינה צואה1) ויש לומר טעה או שהיה לו הפיץ לכתוב מה שכתב שלא באמת. וכל שכן אם י"ו היה ותוקן י"ד. אלא ודאי על דברי האב יש לסמוך. כי הוא המצוה בהכרה. שנ' כי את הבכור בן השׂ' יכיר וכו'. ואשר ה[ו]זכר בשאלה כי הבן הגדול אומ' בציבור אתם יודעים כי פל' לאו בר עדות. ומה שנאמר וכל הקהל מרננים על העדים. צריך הדבר לחקור במה אינו בר עדות. ואם נמצא עליו פסול אפילו כמה שאמרו חכמ' כל שאינוז) לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך הארץ אינו בישוב.ח) אמ' ר' יוחנן ופסול לעדות. וכל שכן דבר קשה מזה הרי הוא פסול. [דף יד] ואם אין פסול עדותו מקובלת כעדות עד אחד. לפי מה שאמרו חכמ' אמ' רב יוסף.ט) אמר איש פל' בכורי הוא נוטל פי שנים. אבל האחד אם שאל במושב בית דין שמעת מר[או]בן שבנו זה בכור ואמר פעם ושתים ושלש לאו. אין יכול אחר כך לחזור ולהעד [מ]פי ראובן לבנו זה על הבכורה. שכך שנינו השביע על[יו.י) חמ]שה פע[מים] בפני בית דין וכפרו אין חייבין אלא [אח]ת [א]מ"ר [שמ]עון מה טעם הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות. ואמרינן במסקנא דשמעתא שבועה בין [בבית] דין ובין [שלא] לבית דין.יא) כפירה בבית דין. וא[ם] . . . . חייב הדיין את הבן הקטן שבועה [כך הוא הדין]. ואם לא נתקיימה העדות לגדול בבכורה אין ל[השביע] את אחיו עד שחולקין את נכסי אביהן. ובשחולקין מקריבו לבית דין ואומ' לו כך וכך יש לי בידך חלק בכורתי. וכשיאמר הל[ה]יג) אין לך בידי. כי איני יודע שאתה בכור. מתחייב שבוע[ת] היסת משום דאיכא דראראיג) דממונא. וכך הוא נשבע [ש]לא פקדני אבי ולא אמר לי ואיני יודע כי זה בכורו: וכתוב אחרי כן. ועוד היה להם הצרות רבות אמ[ך ה]גדול אם תרצה שתתן לי החצרות הטובות בחלקי וכול'. וכך ראינו כי אף על פי שאחר [לוקח חלקו] במקום שאינו יפה. והאחר לוקח חלקו במקום יפה. אין מחשבין מדה כנגד מדה אלא מעלין את

ח) ממון אחר. נראה דצ"ל אחר. ג) אחד מן האחין. בבא בתרא נ"ב ע"א. ג) מעיסתו קימין. שם נ"ב ע"ב. ובכ"י חימין. ד) בשולי הדף נסמן נ"ב. ה) שנת י"ג. כפי הנראה הכונה לשנת אלף שי"ג והיא שנת 1001 למ"ה. ו) אינה צואה. בכ"י אנה. ז) כל שאינו. קידושין מ' ע"ב. ח) בישוב. שם הגרסא מן הישוב. ט) אמ' רב יוסף. בבא בתרא קכ"ו ע"ב ושם איתא בני בכורי. י) השביע עליו. שבועות ל"ו ע"ב. יא) לבית דין. צ"ל בבית. יג) הל[ה]. או הל[ז]. יג) דראראא = דררא.

כולם לד[מים]. ונוטל זה מן המקום שאינו יפה מדה יתירה מן הקרקע לפי הדמים ולפי מה שזה שווה וזה שווה. כמה שאמרו חכמ' [ע"ב] בחלוקת ארץ ישראל. לא נתחלקה[ב] אלא בכסף שנ' בין רב למעט אמ"ר יהודה סאה ביהודה שווה חמש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בגורל שנ' אך בגורל. ואמ[ר]ן דהא דתניא ולא נתחלקה אלא בכספים למאי או לימא לשופרא ולם[ניא אטו] בשוטים[ג] עסיקין אלא לקו[רבא ו]לרוחקא.[ג] ואיך יפרעו הנזיקין ובעלי חובות [וכתובת אשה מן ה]עדית ומן הבינונית ומן הזיבורית . . . ותנן שום כסף[ד] שוה כסף. ואמרינן עלה אמ' רב [יהודה שום] זה לא יהא אלא בכסף כדתניא טל[ית][ה] שהויק]ה פרה [וכול'- וכן] הדין הזה שמפורש בשאלה זו . . [שהולקין ה]קרקעות במקום הטוב שהן שוין [זה לזה והקרקע]ות במקום הרע שהן שוין זה לזה [ומחוייב] הגדול אם תתקיים בכורתו וראוי לפי שנים שיתן השליש של אחיו במקום אחד מן הטוב ובמקום אחר מן הרע. כמה שאמרו חכמ' תרויהו[ו] אחד נגרא אמ' רב יוסף כגון זה כופין על מדת סדום וכול'. אבל אם אין מקומות שהן שוין זה לזה כל מקום שיש בו דין חלוקה בין שלשה. ונשאר לפשוט בשליש שלו כשיעור ששנינו אין חולקין[ז] את החצר וג'. כל דבר ודבר כה[יל]כתו הרי יש לו כשיעור ואין עליו הפסד גדול. ואם [יש] הפסד גזרת [מלך] היא. ומקום שאין לקטן הפשוט בו כ[ש]עור אין עליו לקבל בו פחות שיש בו הפסד. אלא מעמידין שלשה חל[קים] שוין ומטילין גורל ואי זה[ח] שנופל לקטן לוקחו. ובמקומות שהן משונין זה מזה ויש לפשוט בחלקו כשיעור מכל אחד ואחד. אין כופין על מידת סדום ואין [דף ט"ז] לו ליקח במקום אחד. דאמרינן הדא אהאי והדא אהאי נגרא וכול'. וכתוב בסוף שאלה זו. ויפרש לנו אדוננו גאון בשאלה הראשונה הקרקעות שירשו מאמם. מפני שלא באו לידה בחיי בעלה ולא באו לידו בחיי אשתו. אם יש בה ראוי ומוחזק אם לאו. כך ראינו שכל אילו הקרקעות מוחזקין הן לאשה משעה שמתו קרוביה ויורשי בעלה אחרי מותה. ואם יש לו בן בכור נוטל בהן פי שנים. כי כל קרקע משעה שמת המוריש הרי הוא מוחזק ליורש אע"פ שלא בא לידו. דתנן בנות צלפחד[ט] נטלו שלשה חלקים וכול' עד ארץ ישר' מוחזקת[י] היא ומותבינן אמ"ר חידקא וכול'. ומפרקינן היא גופה מיסתפקא ליה ונתתי אותה לכם מורש' א' יי' ירושה היא לכם מאבותיכם. פיר' ונמצא מוחזקת או דילמ' מורישין ואינן יורשין. נמרינן דקרקע שנופל בירושה מוחזק הוא אף על פי שלא בא ליד היורש ולא ליד המוריש. וכתוב אחרי שאלה זו. ועוד הבן הקטן לא היה מצוי במיתת אמו ושמע שצוותה אמו בחיי בעלה ואמרה שזה העדי[יא] כלו לבני הקטן. ולקח אותו הגדול כולו ונתן אותו במתנה לבנו. כמו שבא[יג] הקטן ותבע אותו. אמר לו הגדול לא אילא אמי השביעה אותי ביני ובינה שלא אתן לך ממנו שוה פרוט' וכול'. כך ראינו אם כן היה הדבר כמה שמפורש בשאלה זו כיון שפורשו הדברים שאם ישברו השיריין[יג] או ילכו יתפש זה הקטן הזהובים. והעיד הבן על הערב

ב) לא נתחלקה. בבא בתרא קכ"ב ע"א. ג) בשוטים. שם איתא בשופטני. ד) לקורבא ולרוחקא. שם הגירסא לקרובה ורחוקה. ד) שום כסף. בבא קמא י"ד ע"ב. ה) כדתניא טלית שם הגירסא: תנינא להא דתנו רבנן פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה. ו) תרויהו אחד. בבא בתרא י"ב ע"ב. ושם איתא תרתי. ז) אין חולקין. בבא בתרא י"א ע"א. ח) ואי זה = ואיזה. ט) בנות צלפחד. בבא בתרא קט"ז ע"ב. י) ארץ ישראל מוחזקת. שם קי"ט ע"א. יא) הָעֲדי. יג) כמו שבא = כיון שבא. יג) השיריין, השיריים = השיראים.

שאם לא יתן לו השיריים יחזיר לו את ההוהבים. הרי נודע כי כן (ע"ב) היה התנוי[ב] שהשראיין בעינם דוקא. ולא משום הרויחא הוא שיש לומר הרי דמי השיריים במקום השיריים. אלא נמצא ודאי כמעשה בצידן שהלכה כדברי חכמי ולא כדברי רבן שמעון בן גמ'. דתנן מעשה בצידן וכו'[ג]. ואף אילו היתה הפשרה על מנת שיחזרו את השיריים ההם לזה וינתנו שמנים והובים לזה. ולא פורש ותקה השיריים בעצמן ואם לא יתן השיריים יחזיר ההוהבים. היה סתמו שלדבר כי השיריים דוקא כמשפט האיצטלית. כי זה התנה איצטליתו ולא היתנה איצטלית סתם. ואף זה היתנה השיריים שלאמו ולא היתנה שיריים סתם. ולא דאמי להההוא גברא[ג] דאמ' ליה לאריישה כולי עלמא דאלו תלת דלואתא ואכלי רבעא וכול' עד הרויחא הוא דקא מתני. אבל שיריים שלאמו כאן כאיצטליתו דאמו דדוקא קאמ'. וכל שכן שהרי פורש דבעצמן ופורש שאם ישברו או ילכו יחזיר השמונים הדינרין. וכך ראוי לעשות.

סימן לט. ג.[ד] וישש' ראובן נפטר וחיי לרבנן שבק. והניח אשה ובן קטן והיתה לה כתובה על בעלה בממון הרבה וכול'. כך ראינו כי האלמנה אשר מכרה קרקע וכתבה כי למזונות מכרתי. והיתה מכירתה בפני שלשה ומכרה בשוה. ולא היו לה במכירתה כל עיקר אפילו אחד למאה. וישירה מן הקרקע מה שתגבה ממנו כתובתה מכרה קיים וכול'. ולענין משפט אלמנה זו שאמר בנה לא הייתה צריכה למזונות. ופורש בשאלה כי גם היא אומרת כדבריו. כדי להנות את בנה. עכשו [דף ט"ז] בודאי היא חשודה ואין סומכין על דבריה. ואע"פ כן אם הקרקע ביד הלוקח אין מוציאין מידו. אילא עד שיתברר כי המכר מעיקרו בטל הוא והנכסין שמכרה הרי הן בחזקת מכורין והרי הן עומדין בידי הלקוחות עד שתביא[ה] ראיה כי בטלין היו מאחתו[ו] מן הפנים שפירשנו למעלה או שמכרה בזול אפילו שוה מנה ודינר במנה ואין רואין מה שהקרקעות שוין עכשו אילא מה שהיו שוין בשעת המכר או שמכרה שלא בפני שלשה או שהיה בידה ממון ולא היתה צריכה למזונות. אם יש ראיה בואת המכר בטל והעיקר לבן והיא מחזרת דמים שנטלה ומה שהוציא הלוקח על החצר עד שלקחה מידי הסיקריקון ועל זולת זה יש לו לקחתם מידי הבן כשמוציא אותה מידו ואם אין לבן ראיה הרי המכר בחזקת מכר קיים דאמרינן באע"ז[ז] ר' יוחנן יתומים אומ' נתננו והיא אומרת לא נטלתי וכול' ופשטינן תא שמ' אלמנה כל זמן שלא נישאת על היתומים להביא[ח] ואע"ג דאמרינן אמ' רב שימי בר אשי[ט] כתנאי הא דחינן מלאוקימה כתנאי ומתניתין ליכא למישמע מינה דתניא מוכרת וכותבת אילו למזונות מכרתי וכול'. ואע"ג דאידחיא מתנאי ואיכא למימר דכלי[י] עלמא ניכסי בחזקת יתמי קיימי אע"פ כן דתנאי לוי לא אידחי ושמעינן מיניה דניכסי בחזקת אלמנה קיימי ועל היתומים [ע"ב] להביא ראיה שמכרה בטל ואו[יא] ליכא ראיה הרי מה שמכרה בחזקת קיים.

סימן מ. ד. יג) וישש' ראובן נשא אשה והוליד ממנה בן ומתה האשה ואחר

ב) התנוי = התנאי. ג) מעשה בצידן — גיטין ע"ד ע"א. ג) להההוא גברא. גיטין ע"ד ע"ב. ד) בשולי הדף נסמן ג"ג. ה) שתביא. בכ"י שתבוא. ו) מאחת = מאחד (ע"ד פנים חדשות). ז) באעי (בעי) ר' יוחנן. כתובות צ"ו ע"א. ח) להביא [ראיה]. ט) אמ' רב שימי. כתובות שם ע"ב. י) דכלי = דלכולי. יא) ואו = ואי. יג) בשולי הדף נסמן ג"ד.

כך נשא אחרת והוליד שני בנים ושתי בנות וכול׳. אם כן הוא כאשר פורש בשאלה זו כך ראינו שאם יקום הדבר כי ראובן כתב חצי החצר לבנו הגדול כמתנה בשטר הרי הוא לבת הבן הגדול כמה ששנינו נכסים שיש[ה] להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה. ואמרינן עלה אמ׳ שמואל[ג] לא שנו אלא שטר מתנה ואע״פ שאין השטר גופו מצוי אילא[ג] אם העידו שנים שראו שטר מתנה נכון שזכה בו הבן הגדול מאביו הרי זו עדות נכונה אילא שצריך לחקור בדברי העדים אם העידו כי ראו את השטר המזוכה כמה שפירשנו למעלה בשעה שהיו גדולים הרי זו עדות קיימת. אבל אם נודע כי קטנים היו בשעה שראו את השטר אין עידותן קיימת שכך שנינו ואלו נאמנין[ד] להעד[ה] בגדלן וכול׳. ולעינין אלו הדברים שאין נאמן עליהן אמרינן מאי טעמא[ו] אפוקי ממונא הוא ולא מפקינן כי צריך העד להיות תחלתו וסופו בכשרות ולענין מה שאמרו ראינו שני כתבים אחד מתנה ואחד כתובה חוקרין מהן היאך ראו שני הכתבים במקום אחד הבים זמן הכתובה[ז] אם ביום אחר ורואין אם יום זמן הכתובה אי איפשר [דף יז][ח] שהיו גדולים באותו היום הרי בטלה עידותן ואם אפשר שהיו גדולים ביום אשר אמרו כי ראו את שטר המתנה ואמרו כי גדולים היינו ולא נשתקרו דבריהן הרי עדותן קיימת ואם לא תעמד המתנה לבן הגדול הרי המכר שמכרה האלמנה לבנה מחמת כתובתה קיים כיון שיצא שטר כתובתה ויש בו מה שמפורש ומנהג המקום ליתן לה ואף נשבעה כעינין מת והניח נכסיו לפני יתומים לא תפרע אלא בשבועה וקימא לן יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה ובין לזיבורית ואע״פ שבנה הגדול לא היה מצוי שם באותה שעה אם בית דין השביעוה יפה עשו שהרי מבעלה גופו יש לה לגבות שלא בפניו אם ישנו במקום אחר כמה ששנינו הנפרעת[ט] שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה וכל שכן מנכסי יורשים ולא מפני שהלך זה וישב מרחוק תבטל כתובתה שלזו אלא כיון שנשבעה בבית דין במה שעליה גובה את הקרקע בכתובתה וכותבת לבנה. ואשר נתלית בת הבן בחלק המטורף שמת אין בו ממש כי אף מחלקו יש לה כתובתה אחריו וגם יש לה מזונות כמה שאמרו חכמ׳ שלה ראבון[י] באינרתיה מי שמת והניח אלמנה ובת וכול׳. וכתוב בסוף השאלה וערערה הבת ואמרה שמכרה בבת אחת והוא אומ׳ שלא נתכן[יא] מכירת הקרקע אלא בבת אחת ולא פורש מה פנים לערערה[יב] ומה עכפת[יג] לה אם בבת אחת מכרה אם בסירוגין וחקרנו והנה לא פורש באי זו דרך מכרה את החצי שאינו לה [ע״ב] במתנה אילא הוכירה לבית דין מזונותיה והוכירה כתובתה ובמכירה עצמה לא ראינו שפירשה לאיזה מהן מכרה וזאת היא הלוקח ר׳ יהודה ור׳ יוסי דמפרשא בבריתא דתניא מוכרת וכותבת[יד] אלו למזונות מכרתי ואילו לכתובה מכרתי דב׳ ר׳ יהודה ר׳ יוסי אומ׳ מוכרת וכותבת סתם ובכך כחה יפה ואע״ג דרב שימי בר אשי אתא לאוקומי פלוגתיהו ניכסי בחזקת מאן קימי דר׳ יהודה סבר בחזקת יתמי קימי וכול׳. אבל ודאי אם אמרה האשה יש לי מזונות כמה שנים ואני עכשו מוכרת בבת אחת להיפרע למה שעבר אין לה זה מן הדין ואין מכרה קיים אלא

ה) נכסים שיש. קידושין פרק א׳ משנה ה׳. ג) אמ׳ שמואל. שם דף כ״ו ע״א. ד) אילא = אלא. ה) ואלו נאמנין. כתובות פרק ב׳ משנה י׳. ה) להעד = להעיד. ו) מאי טעמא. שם דף כ״ח ע״ב. ז) הכתובה = הכתיבה. ח) דף זה נסמן במספר כ״ח. ט) הנפרעת. כתובות פרק ט׳ משנה ח׳. י) שלה ראבון (=רבין). יא) נתכן = יתכן. יב) לערערה = לערעורה. יג) עכפת = איכפת. יד) מוכרת וכותבת. כתובות צ״ו ע״ב.

אם כן נתנו לה בית דין רשות ללוות ולהוציא בעל מנת שכשיעברו הימים תמכור בבת אחת כנון זה המכר קיים בבת אחת אבל בטענתה לא תמכר לשעבר כלום אילא להבא מוכרת לששה חדשים ולוקח מפרנס אחד לשלשים יום. ואם מהדרך הזו ערערה הבת על האלמנה שמכרה בבת אחת הרי פירשנו את הדין אם למזונות מכרה ואם לכתובה מכרה כנון ששטר כתובה יוצא מתחת ידה ונשבעה כמה שיש עליה הרי מכרה קיים ובבת אחת ראוי לה למכור.

סימן מא. ה. א) וששׁ ראוּ היה שוכן בחצר והניח שני בנים והיתה דרך המים מן הגגות ומכל צרך עוברת במקום ידוע והיתה האמה קבועה מאבות אבותיהם חלקו החצר והתנו על עצמן כל צד שיניע לכל אחד יקח אותו באבניו ועפרו ובכל שבח שיש בו אם רב אם מעט לאחר שחלקו ושכנו שנים [דף יח] ב) הרבה נפלה ביניהן מריבה על עסק ממון וסתם האחד דרך המים ואמר אין לך עלי מים והסכים ג) על מה שאמרו חכמׁ האחין שחלקו ד) וכולׁ. כך ראינו כיון שעברו שנים אחר החלוקה והמים עוברים כמנהגם הרי עמדה החזקה ואין לאחד מהן למנוע את המים ולא לסתום בפניהם ואין עליו לשנותו בעבור שהחזיק זה ושתק זה אחר החלוקה אבל ודאי אילו מיחה זה שהחזיקו עליו בפני עדים ואמר בפני בית דין או מומחין או הדיוטות זה שאני שותק לא כי רציתי וקיבלתי על עצמי אילא כשאלה השאלתיו עד שארצה ואין עלי חזקה שכיון שלא מיחה ולא אמר כך הרי זו חזקה וכבר עמדה.

סימן מב. ו. ה) וששׁ כתובה שנמצא עליה שלשה עדים שנים מהן מוחזקין בבית דין וידועים וכולׁ. כך ראינו כי כתובה זו כשרה ואפילו נמצא הרבה שמעידין על חתם ידי הקרוב הזה אין בואת פגם על הכתובה אלא אם כן אמרו שני עדים כשרין כי בפנינו חתם הקרוב הזה עם השנים החתומים מדעתן וגם הם חתמו מדעת וכיון שאחריהם הוא חותם אין נפנמין בזאת אלא העדות מתקיימת בכשרים ועיקר הדבר הזה כי העדים הבאין להעד על פה ועמהן קרוב או פסול אם בא הפסול עם הכשרין ואמרו כולן יחדו כי להעד באנו ונמצאו הכשרין מתכוונין להיות הפסול עמהן נפסלין אבל אם אמרו הכשרין אנו באנו להעד ואין זה מנוי מכיתנו או שבאו לבדם ובא הוא לבדו אעׁפׁ שאמר באתי [עׁיׁב] להעד אין הכשרין נפסלין כי עיקר משנתנו לענין או שלשה עדים כך היא רׁ עקיבׁ ו) אומׁ לא בא שלישי וכולׁ. ואמרינן עלה היכי אמרינן ז) להו אמׁ רבא הכי אמרינן להו למיחוא אתיתו או לאשהודי אתיתו וכולׁ. אבל השטר היוצא ויש בו חתם קרוב או פסול ולא נודע היאך חתמו עידיו אינו נפסל שמא לא היה בבואנה ח) כמה שנאמׁ בשאלה זו ואם הקרוב חתום בסוף אומרין שמא בלא דעת העדים הכשרין ואף אם בראש הוא חותם אומרין שמא רוחא שבק למאן דקשיש מיניה לפיכך תתקיים העדות בשאר וכן אנו מוציאין ט) כשאמרו אמׁ רב עמרם י) לפי שאין למידין משיטה אחרונה אמרינן אמׁ ליה רב נחמן לרב עמרם מנא לך הא וכולׁ עד מסייעא ליה לחזקיה דאמׁ חזקיה מילאהו בקרובים כשר הרי נתברר כי כתובה זו כשרה ואין בה פגם.

א) בשולי הדף נסמן ג״ה. ב) דף זה נסמן במספר כ״ט. ג) והסכים. = וסמך עצמו. ד) האחין שחלקו. בתרא ז׳ ע״ב. ה) בשולי הדף נסמן ג״ו. ו) רׁ עקיבׁ. מכות פרק א׳ משנה ז׳. ז) היכי אמרינן. שם דף ו׳ ע״א. ח) בכואנה = בכוונה. ט) מוציאין = מוציאין. י) רב עמרם. בתרא קס״ב ע״א.

סימן מג. ז.ה) ושש׳ שטר היוצא בתוך זמנו גובה מן המשועבדין מן הלקוחות בלא שבועה כדרך שגובה מן היתומים או לא. כך ראינו שאינו גובה אלא בשבועה צא וראה כי אחר זמנו אילו הודה הלוה שלא פרעו אין נפרע אלא בשבועה דאמרינן שמא עשו הלוה והמלוה שניהם קינוניא על נכסי הלוקח והוקה זו דאמרינן לא עביד אינש ו) דפרע בנו זמניה על הלוה ועל יורשיו הוא אבל הלקוחות אין עליהן חזקה זו שאם הושד הלוקח את המלוה ואת הלוה שמא כתב ללות ולא לוה יש לו להשביע את המלוה כי ודאי הלוה את זה ולא נפרע ממנו כלום.

[דף יט]ג) שאלות מר׳ משה בן מר׳ יצחק המערבי וכו׳.

סימן מד. א.ד) כהן שלא התפלל ונכנס אל צבור שהתפללו מותר לו לעלות לדוכן אם לאו. לא מצינו דבר שמעכב בברכת כהנים אלא נטילת ידים דאמ׳ ר׳ שמע׳ בן פזי ח) כהן שלא נטל ידיו וכול׳. אבל תפלה לא שמענו שמעכבת והולכך ו) יעלה ויברך.

סימן מה. ב.ז) או מאעי ח) תנא לישיליה לספרא ותנא דבי אליהו ואמ׳ רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע כמה שני בשבועה.

כבר נשאלנו ממצרים שאלות הללו וכן צוינו וכתבנו את התשובה כלשון הזה עיקר שלהן מה ששלח ר׳ ישמעאל ביר׳ יוסי ט) אצל רבי כך אמר אבה׳) מאה ושמונים שנה עד שלא יחרב י) הבית פשטה מלכות הרשעה על ישראל וברוב וידוע שמעת חרב הבית הראשון לא פרק עול ארבע מלכויות מישראל ורומיים וישראל יחדו תפשו את המלכות מיד יונים והיתה אמונה יג) בין רומיים לישראל כי המלכים מן היונים והפרכים מישראל כאשר אמרנו לפני שמועה זו כי אתא רב דימי יג) אמ׳ תלתין ותרין קראבי יד) וכול׳. ועל פי כן הקשינו איך תאמר מאה ושמונים שנה פשטה מלכות הרשעה על ישראל איני והתניא ר׳ יוסי אומ׳ מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע מלכויות יון בפני הבית מאה ושמונים מלכות בית חשמוניי טו) מאה ושלש מלכות הורודום מאה ושלש מיכן טז) ואילך צא וחשב תשע מאות וארבעים ואחת ואם איתה מאתן ושית הויאן יז) משעה שתפשו רומיים את המלכות מן היונים ועד [ע״ב] חרבן הבית ק״ג לבית חשמנאי וק״ג להורדום ואיך אמר ר׳ ישמעאל בר ר׳ יוסי ק״פ שנה והשבנו שכן הוא מונה משעה שנשתעבדו רומיים בישראל והוא אחר כ״ו שנה ממלכותם כי כ״ו שנה עמדו באמונתן עם ישראל כאשר אמרנו כול׳. וזה אשר כתבנו אליך באיגרת הזאת מיכן ואילך צא וחשב תתקכ״א עד השנה הזאת שהיא שנת אלף ש״א יח) ובכל שנה ושנה שתבוא ראוי להוסיפה לחשבון אשתקד היה ראוי לשנות מיכן ואילך צא וחשב תתק״כ ולשנה הבאה ראוי לשנות מיכן ואילך צא וחשב תתקכ״ב כי כן החשבון מחרבן הבית ועידאן יט) ובספרים הישנים את מוצא כמה שהיה באותה שנה והלבלר שאין מבין

ה) בשולי הדף נסמן נ״ז. ו) לא עבד אינש. בתרא ה׳ ע״ב. ז) דף זה נסמן במספר ל׳. ח) בשולי הדף נסמן נ״ח. ט) דאמ׳ ר׳ שמע׳ בן פזי. סוטה ל״ט ע״א. ושם איתא ר׳ יהושע בן לוי. י) והולכך = והילכך. יא) בשולי הדף נסמן נ״ט וגם י״ח. יב) או מאעי (= אי טעי). עבודה זרה ט׳ ע״א. יג) ר׳ ישמעאל ביר׳ יוסי. שם ח׳ ע״ב. יד) אבה = אבא. טו) עד שלא יחרב. שם איתא קודם שנחרב (אולם שבת ט״ו ע״א כגירסת הכ״י שלנו). טז) אמונה = ברית ותנאי. יז) כי אתא רב דימי. עבודה זרה שם. יח) קראבי = קרבי. יט) חשמוניי. שם איתא חשמונאי. כ) מיכן = מכאן. כא) הויאן = הוין. כב) שנת אלף ש״א. לשטרות (990 למה״נ). כג) ועדאן = ועדין.

נוסח ה) כמה שהוא רואה ואין משנה ג) ומוסיף למנין שנתו ועל זאת אנו אומרין אמ' רב ספרא או טאעי תנא לישיליה לספרא ולישדי עליהו עשרין שני וכול'. כך הוא אומ' אם יטעה התנא ששונה את החיצונה ג) הזו מיכן ואילך צא וחשב ואין יודע כמה שנים לחרבן הבית שני עד אותה שנה שעומד בה לישיליה לספרא כמה הוא כותב בשטרות למנין יון ורואה כמה הוא כותב ומוסיף התנא עליו עשרים שנה ואחר כך משליך מן הכלל ת' שנה לבית ומאי דמישתייר ליתנייה במתניתיה כי הן שני חרבן כיון ש[ע]מד בשנת ש"ב לשטרות מוסיף כ' שהווין אלף שכ"ב מפיל מהן ת' נשאר תתקכ"ב ואו טאעי ספרא לישיליה לתנא ופותח הספרא ממה שבידו כ' שנה ומוסיף על [דף כ] הכלל ת' שנה לבית והעולה הוא שני שטרות שכנון דתנא תאני צא וחשב תתקכ"ב אוהו הסופר תתק"ב ומוסיף עליהן ת' עולין אלף ש"ב ושעמא דמילתא דבשנת ש"פ למינין שטרות הרוב בית שני והכין הוה חזי דאו טאעי תנא לישיליה לספרא וליבצר מן שני שטרות ש"פ ואו טעי ספרא לישיליה להאי תנא ולוסיף על מאי דתאני ש"פ אילא מיהו בקשו חכמ' לשום סימן שלא ישכח בחשבון שלם שהכל יודעין כי בית שני עמד ת"כ אחזו מהם ת' השלמים ואמרו זה יוסיף כ' ויפילם וזה יוסיף עשרים ויוסיפם נמצאת תוספה ש"פ ופחיתה ש"פ. וזה פירוש השמועה השניה תנא דבי אליהו ד) ששת אלפים שנה הווה העולם שני אלפים תהו וכו' יצאו מהן תשמ"ט גם זה בכל שנה שתוסיף צריך התנא להוסיף בחשבונו והשנה הזאת שהיא שנת ש"א כן שונין יצאו תשמ"ט ועל פי זאת אמרו אמ' רב ספא אם טועה התנא הזה ואינו יודע ארבעת אלפים וכמה לבריתו שלעולם ה) ואין יודע כמה יצאו בעוננו מאחר ארבעת אלפים שנה לישיליה לספרא דשטרות ויוסיף על שנים שביד הסופר מ"ח אחר תוספת ג' אלפים ות' שהן חשבון שלם שנמצא בידו גתמ"א ושני שטרות ויודע כמה יצאו אחר ארבעת אלפים ואו טאעי ספרא לישיליה לתנא וליבצר מיניהי מ"ח דאינין תיבראו) על ג"ת שהן חשבון שלם והן שני שטרות וזה אשר עזב שלשת אלפים ות' כי הם ברורים ואין הסופר עשוי לטעות [ע"ב] אלא שנה או שנתים אף לא התנא עשוי לטעות אלא שנה או שנתים או קרוב לכן על כן תוספות מ"ח ופחיתת מ"ח מגלה לו את הספק. וזה פירוש השמועה הנ' אמ' רב הונא בריה דרב יהושע האי דטאעי ולא ידע כמה בשבועה לישיליה לתנא דסדר עולם דתאני בשנת ס"א עשו שמטה ובשנת ק"ג עשו יובל והכין תניא בהדיא שמונה מאות ז) וחמשים שנה עשו על הארץ מאחר שבע שכיבשו ושבע שחלקו שהן שבעה עשר יובלין כלל שני דתנא דסדר עולם עד סוף יובלין ג' אלפים שנ"ב וזה פרטן עד יציאת מצרים ב' אלפים תמ"ח מ' במדבר ז' שכיבשו ז' שחלקו ושמנה מאות וחמשים שעשו יובלין הרי כאן ג' שנ"ב יפיל אותם משני בריה ח) והנותר בידו עד שנה שהוא חפין יאחז שתי שנים מכל מאה שנה שלמות והשנים שאין עולות למאה יוסיף עליהן מה שבידו מן השנתים שלכל מאה ויוציאם בשבועים ומה שנותר הוא מספר השנה מן השבוע וזה הוא שאמרנו לישיליה לתנא דסדר עולם ולפיק כללי ביובילי ופראטי ט) בשבועי וליתי תרתי מכל מאה ולישדי אפראטא ט) וליפקינון בשבועי ויאדע ט) כמה בשבועא. ויש דרך חשבון קרוב מזה

ד) נוֹסַח. ג) מִשְׁנָה. ג) החיצונה = הבריתא. ד) תנא דבי אליהו. עבודה זרה ט' ע"א. ה) לבריתו של עולם = לבריאת העולם. ו) תיברא = שבר, מספר בלתי שלם. ז) שמנה מאות. סדר עולם רבא פרק י"א. ח) בריה = בריאת העולם. ט) ופראטי, אפראטא, ויאדע = ופרטי, אפרטא, וידע.

לישיליה לתנא וליבצר מיניהי תרתי שני או דלוסיף עלוהי חמש שני וסימנין כי זה שנתים וג׳. לפחות ועוד חמש שנים להוסיף ולפקינון בשבועי וידע כמה בשבועא. ושמועה שלאחריה פשוטה היא ואין בה ספק דר׳ הנינא ארבע מאות שנה לחרבן [דף כ״א] הבית שהיא שנת ד׳ אלפים ורכ״ה לברית עולם ובמתניתא תונא[ס] לאחר ד׳ אלפים ורל״א ביניהו ג׳ שנים. ושמועה שלאחריה גם פשוטה היא כגון שהיה רב נחמן בשנת[ע] . . . תק״נ: ״לשטרות ויצא לפניו שטר כתוב בשנת תקנ״ז ועדאן[פ] לא הגיעה להשבונו ואמר כי זה שאנו מונין ליונים משנת ג״ת״מ״ט לבריה מנה להן לבלר זה משנת ג״ת״מ״ג קודם שש שנים והן שש שמלכו בעולם קודם שמלכו על ארץ ישראל ולפי כן שנויה זו שהקדמנו פירושה דאמ׳ ר׳ יוסי מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע מנויות בו שש שמלכו יונים בעולם[צ] אבל השבונינו אנו שמשנת מ׳ לבית שני מלכות יון ובשנת ש״פ למלכות יון חרב בית שני:

סימן מו. ג.[ק] ואלו אידיהן של פרסיים אשר הוזכרו מוסרדי ומיהרקאני טריאסקי ומהרוו[ר] ועכשו מוסרדי וטריאסקי אינן נוהגין אבל מהרקאני עד עכשו אלו הדילומיים נותנין[ש] בם בבבל ונקראין מהרנאן בראש הקיץ ובראש החורף. ומהרוו הוא יום החודש מלה מפורסמת בלשון פרסי ארמאי דבאלא[ת] הם גוים שבשדות ושבמדברות כאשר תאמר תורבאלא היו להן ימי אד שנוהגין הן בהן יום מוהרי שנותנין חותמות בשידוכי אשה וימי אקניאתא יום שאדם קונה שדהו אותו היום עשאוהו יום טוב ובאין ושותין אצלו ומזמרין לע״ז עד שמעמידין[ט] כנוני[י] יום ביאת הדש כאנון כי בו נכנסין לבתיהן ומתקבצין כולן שהיו נפרדין בבד זה כאן וזה כאן [ע״ב] ועיסרי פאדר[יא] יום שמעשרין מעשרות לשומרים את בגדיהן כי יוצאין היו אלה ארמאי דבלא לשקוד על דרכים ולשדוד ומושיבין מקצתן על כליהם לשמרן וכשבאין בביתם נותנין מעשר לשומרין ועושין יום טוב:

סימן מז. ד.[יג] לאפוקי לשום מוראנא[יג] תולעים באלו טרפות מוראנא פליגי[יד] בה וכול׳ וברור הוא אצלנו וטעמו כגון שחתך את ערלתו מפני שהתליעה: ה׳. הא פידעתא[טו] תרגום פצע פידעא. ו׳. גירדא דיבלא[יז] גרודת שגורדת מעשב ששמו חצב במשנה ובטיית אלתול. ז׳. עינבתא[יח] ניפוח בענבה שצומה על בשרו של אדם מלחה סרוחה כמו מורסא דאמרינן המיפש מורסא[יט] וג׳. ח׳. בפיקעא[כ] רגילין רבנן למימר פיקא לשון קל והוא מקום שניבקע בתחתוניות שלאדם וקוראין אותו בטיית אלשק. ט׳. נירא[כא] ברוקא חוט מן

ס) תונא = שונה, תני. ע) אחרי מלת בשנת נמצא בכ״י מחק בכונה. פ) ועדאן = ועדיין. צ) שש שמלכו יונים בעולם. לפנינו בע״ז שם איתא בעילם. ק) בשולי הדף נסמן ס׳. ר) מוסרדי ומיהרקאני טריאסקי ומהרוו. עבודה זרה י״א ע״ב בשנויים והפוך הסדר, וראה בערוך. ש) נותנין. נראה דצ״ל נוהגין. ת) ארמאי דבאלא. שם לפנינו איתא רומאי דבבלאי! וזה מובא מר״ח במקומו. ובדקדוקי סופרים נמצאו למקום זה שנויים קלים לגריעותא. ט) שמעמידין. כפי הנראה הכוונה שפוסקין ונוחים. י) כנוני. חג׳ בספק, וצ״ל כנוני כמו בפי׳ ר״ח שם, ולפי״ז אתי שפיר הפירוש יום ביאת חורש כאנון, ושני חדשים להסוריים נקראים בשם זה, וחם מכוונים לדיצמבר ויאנואר. ולפנינו בגמרא שם בחנוני נשתבש כפי הנראה מן כאנוני. יא) ועיסרי פאדר. לפנינו בגמרא שם ועשר בארד. ובפי׳ הר״ח כגירסת הכ״י שלנו. יב) בשולי הדף נסמן ס״א, ופה יתחילו באורי המלות בסמ׳ עבודה זרה (שרח אלאלפאט) מרב האיי, וראה בהערות בסוף הספר. יג) לאפוקי לשום מוראנא. עבודה זרה כ״ו ע״ב. יד) מוראנא פליגי. חולין מ״ט ע״ב. טו) האי פידעתא. ע״ז כ״ח ע״א. יז) גירדא דיבלא. ע״ז שם, ובערוך גרד הובא זה בשנוים. יח) עינבתא. ע״ז שם. יט) המיפש מורסא. שבת ג׳ ע״א, ושם איתא המפיס. כ) בפיקעא. ע״ז שם ע״ב. כא) נירא. ע״ז שם, וכן השאר.

הניאר שלארג שהוא צבוע ברקת ובטיית אלאצפר. תרבא דציפרתא עז ששמה כן צפריתא: סימטא ביקוע שנמצא בעור בשר ובטיית אלשקאק. י. משקרי הן שבהן נבראין צפרדעים ונקלפין ויוצאין מהן ונקראין אלצדף בטיית. יא. חיפושתא[ח] כנפסא בטיית גמלניתא גדולה בבריתה ורגליה ארוכות שבע פתילי ולעביד יקרא ולישקול הדא ולנח הדא כך היא השמועה ופירוש מביא שבע פתילות ומדליק אש בראשן ומקרב אליה אחת וניכול אחת [דף כב] עד תמם. מיזרף זאריף ברייש קשה וקשה. אגדאנא[ג] בטיית אנגדאן. אבראתא הוא בא מן הברוש ובטיית אלאבהל. לכודא אמרו רוח שאוהזת את האשה על המשבר אחר שתלד נקרא כודא. חד טיליא[ג] שיש בו חדות ביותר ובטיית נודע מייבכתג ועיקרו לשון פרסי וזה הוא שאמרו חריפא מצרי זיקי מחדותו מקרע את הנודות. מר ירקאנא שנפל ירקון בענבים ונתמרמרו אין ביין זה משום גילוי. מתוק כמשמעו. רב חמא מתני לעילויא חד חמר פלפלין שמעורבין בו פלפלין מר יין אפסנתין עשב הוא שבא מיון ועד עכשו נודע כן. מתוק מייבאדג ולשון פרסי הוא. כורת סרקא[ד] מקום הוא. שימצא[ה] שם רע שימצא דבר הגורם לשם רע. הדרדורין[ו] כלים שקובעין אותן בקרקע והיין נשפך ממשפך הגת ובא לתוכן. מאני דפקוסנא[ז] כך הוא לשון מדוקדק ופירושו כלים מדובקים בפקוסנא ובטיית אללך. כלי נתר בטיית אלשב. פתואתא דבי מכסי טפיחים שמודדין בהן את היין ובלשון ישמעאלי אלבואטי האחד פתיא אלבאטיה ובי מכסי מדינה היא. אכטא טיאעא[ח] בכף הוא ובטיית אלמצל אלערבי. קיאסתא דמוריאסא היא מדה. לומא זו שלנחשת ובלשון ישמעאלי פלס: ביני איטאפי[ט] בין אלעבקאת בטיית. פלטר שיושב בביתו [ע"ב] ומוכר לחם ומכשירין. האי גוי[י] דשדא סיכתא לאתונא זה הגוי שהפיל גבבה לכבשן להוקיד ובא ישראל וקבר דלעת באותה האור תונא[יא] היא המטליא היא פסיליא היא שעיתא למאי עבדי לה כי נפקי מבי מסחותא למיקר עושין אותה כשיוצאין מן בית המרחץ להצטנן בה ומפורש מתני בָּזַר שבלילתא זרע תלתן בטיית חולכה ובזר ביתאנא זרע פשתן ותארו ושורין אותן במים וסם שיש להן ומיתו חצבי חיזארי וטחו בהו גרגישתא ומדבקי בהו ועד דנפקי מבי בני מלבליב ואכלי ליה מביאין חצבין שהן כדין לבנות וטחין אותן באדמה שמעורב בה סממנין ומדבקין בה מאותו זרע תלתן וזרע פשתן ועד שיוצאין מבית המרחץ מלבלב ואוכלין אותו ומצנן אותן מצפרני רגליהן ועד שער ראשיהן. וכל אותן הדגין הזכורין כאן[יב] לשון יוני הן ואין אנו מבירין בהן ואמרו כי ברומי נודעין הן הזקתן אין באין אלא מפלוסי ואספמיא מקומותיהן[יג]. כילבית[יד] דג קטן מאד: פרא[טו] ופלמודא הראשון בריש והשני בדלת והן שני מינין מן הדגין בבבל וראשיהן דומין לראשי דגים טמאים: מעיקרא סבור[טז] אישתיאמא בעלמא הוא אפוטרופוס שבידו מפתחות וחותמות ושומר פירות וכלים ואוצרות שלבעל הבית נקרא איש

ח) חיפושתא. ראה בערוך במקומו. ג) אגדאנא. ע"ז כ"ט ע"א, וכן השאר. ג) חד טיליא. ע"ז ל' ע"א, וכן השאר. ד) כורת סרקא. ע"ז ל"א ע"א, ושם בורת סריקא. ה) שימצא. שם ע"ב. ו) הדרדורין. שם ל"ב ע"א. ז) מאני דפקוסנא. שם ל"ג ע"ב, וכן השאר. ח) אכטא טיאעא. שם ל"ד ע"ב, ולפנינו איתא אבטא דטייעי. ט) ביני איטאפי. שם ל"ח ע"ב. י) האי גוי. שם ל"ח ע"א. יא) תונא. שם ע"ב איתא תניא. יב) הדגין הזכורין כאן. שם ל"ט ע"א. יג) מקומותיהן. גראה דצ"ל מקומות הן. יד) כילבית. שם ע"ב. טו) פרא. שם מ' ע"א בארוחה. טז) מעיקרא סבור. שם מ"א ע"א.

תיאמא. והוא דנקיט[ח] גריוא בידה פירושו כי צורת סרפס כאדם שיש בידו קנה המדה [דף כג] לחלק את העולם ולנהגו: ונותנו לתפוח[ג] כלי הוא כמה ששנינו תפוח היה[ד] אצל המזבח שנוטלין מן הגת ענבים הדושות והמשקה שיצא מהן נותנין אותן לתפוח להקיש עליו בקורה. נעוא[ה] הוא כמו רהט ליין ונקרא בטיית בבבל אלנעו: קנישקיו[ו] בזין ואמרו כי הוא כלי אחד שיש בו דדין דנמת מה ששנינו עשה שנים עשר דדן) לכיור ובטיית בֵּזֶל והכלי ביד ישראל או שהוא תלוי ובא גוי ושתה מדד זה וישראל מדד אחר אם קדם ישראל וחתך משתהו מותר שאין בא אליו ממה שמשכו גוי במציצתו כלום אבל אם קדם גוי וחתך הרי בא לפיו ממציצת הגוי ואסור. מר יהודה[ז] ובטי בר טובי הוו יתבי קמיה דשבור מלכא והזכרתם כי כתבנו אל פאם כי הוא ממזר ומעשה שלהן כי שלח אליהן שאבור מלכא שתי זונות ושאלת הישנו לזה בתלמוד אם בהעתקה וכך יש בעשרה יוחסין[ח] כי באשי בר טובי ברמות רוחיה לא קביל גיטא דחירותא והכריזו עליו כי עבד הוא ומעשה שלהן גמירי ליה רבנן בקבלה ואינו בתלמוד. ויי יפתח לך שערי חכמה. שבט שנת א"ש"ד[ט]:

מן דרנ[י] שאלות מר רב צלח בריה דמר רב בהלול סנהדרא רבה ורבנן דעימיה מן קירואן דמערבא נפקן לקדמנא:

סימן מח. א. הא דאמור רבנן[יא] כולהי נהי דלעינין ייבום קא אתיאן מדראשא וכול':

סימן מט. ג. ושאלת מאי ניהו שוע וטווי[יב] ונזו כך [ע"ב] פירושו כי הכלאים בשלוש מידות או שוע או טווי או נוז. שוע לשון שעיעות והוא תרגום ועל חלקת צואריו וכך צורתו שטורפין צמר ופשתים זה עם זה ועושין אותן כמו לבדים ועושין אותן כמו מלבוש וכן שנינו הלבדים אסורין[יג] מפני שהן שוען והטווי על שני פנים או שטווין צמר ופשתים טרופין זה בזה או שטוין חוט צמר לבדו וחוט פשתן לבדו וחוזרין וטווין את שני החוטים זה עם זה להיותם משוזר. והנוז על שני פנים אויך) [באריגה] או תביפה במחט ולא מצינו ללשון הזה עיקר אילא באגדה שלויקרא[טו] לבן מלך שנזו לבו עליו ונטל את הצפורן להתור על אביו ומפרשין אותו לשון סיבוך כדבר שהוא מסתכסך או מסתבך ואע"פ שבמשנת תורת כהנים[טז] הסיע ר' אלעזר[יז] את הנון הזה ללמד[יח] ואמר דבר המליז את ישראל מאביהן שבשמים כלומר מרחיק מעיקר[יט] אל יליזו מעיניך אבל הדרך הראשונה היא העיקר ואפיקינהו קרא בהדא מילתא:

ח) והוא דנקיט. שם מ"ג ע"א. ג) ונותנו לתפוח. שם נ"ה ע"א. ד) תפוח היה. תמיד פרק ב' משנה א'. ה) נעוא. שם ע"ד ע"ב. ו) קנישקיו. שם ע"ב ע"ב. ז) עשה שנים עשר דד. יומא פרק ג' משנה י'. ז) מר יהודה. ע"ז ע"ו ע"ב. ח) בעשרה יוחסין. קידושין ע' ע"ב. ט) שנת א"ש"ד. לשטרות 993 למ"ה. י) דרג. ראה ההערה למעלה לדף ב'. יא) דאמור רבנן. יבמות ג' ע"א. והתשובה לא נעתקה מהסופר, וכן לא נעתקה התשובה סימן ב' שלאחריה וסימן ג' נסמכן בשולי הדף ס"ב. יב) שוע וטווי. כלאים פרק ט' משנה ה'. יג) הלבדים אסורין. כלאים פרק ט' משנה ט'. יד) אחרי מלת או הראשונה מקום חלק, וכעריך ערך שע א' אשר שם הועתקה התשובה נוכל להשלים המלה החסרה והיא באריגה, וראה גם תורתן של ראשונים חלק ב' עמוד 49. טו) באגדה שלויקרא. ויקרא רבה פרשה י', ולפנינו איתא שנתגאה, וראה שם עוד שנוים. טז) תורת כהנים. פ' קדושים. וראה כלאים פרק ט' משנה ח'. ספרי סימן רל"ב וערוך שע שם. יז) ר' אלעזר. לפנינו איתא ר' שמעון בן אלעזר. יח) ללמד. בב"י איתא ללבד, ובערוך שם כהוגן. יט) מעיקר = משרש.

סימן נ. יב. ס' ת"ו[ח]) אמ' רב[ג]) ארבע יש להן הפסק ותפיס רב לידיה תלת אשת אחי האם מן האב ואשת אחי האב מן האם וכלת בתו וזעירי מוסיף אף אשת אבי אמו. גמרינן מינה דאם אביו ואם אמו אין להן הפסק למעלה ואשת אבי אביו אין הפסק לנשי האבות אבל אשת אבי אמו יש הפסק לנשי אבות אבי האם מן דזעירי וכן אשת אחי האב מן האם היא לבדה האסורה אבל אשת אחי האם בין מן האב ובין מן האם וכלת בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות אין להן הפסק אבל כלת [דף כד][ג]) בתו היא לבדה האסורה. והדרנן לביעין בשניות דבי ר' חייא יש להן הפסק או לא ואמרנן תא שמע דתנאי ר' חייא שלישית שבבנו ושבבתו דאלמא שלישית ורביעית דאסירן אבל רביעית וחמישית לא ודחינן דילמא משלישית שבבנו ושבבתו ואילך ומרביעית שבאשתו שניות אינון דהנך דקדימו עריות אינן. ואע"ג דלא פשיטן בבירור הכין מהויא מילתא כי היכין דאמו ואם אביו ואם אמו לעולם אין להן הפסק הכין כל ולד דנאפיק מיניה אסיר עד סוף כל הדורות:

סימן נא. מה. ד) ושאלת מי שצוה בשעת מיתתו בפני רחוק לו וקרוב מבניו עדותו כשרה אם לאו אמר רב נחשון גאון זכר אדוננו לברכה אכשרה ואמ' דעדות קרובים לענין חיוב וזכות הוא דפסילי והאי מיתאנא[ה]) לא מיתחייב ולא זוכה השתא כי אמרי בניה לאחר מותו כך אמר לנו אבהו[ו]) מי לא מחייבי וכי אמרי בחייו לא מהני כלום. מה שורת הדין. הכין חזינא דמיסתברא הא מילתא דמרב[ז]) נחשון גאון והר גבוה היה וקא עבדין בה מעשה תדיר בכל בתי דינין וליכא עלה פירכא:

סימן נב. נא [ח]) ושאלת ראובן היה נוטל מזונותיו משלאביו בחייו וכשמת אביו טענוהו היורשים ואמרו כל אשר עמך משלאבינו הוא והוא אומ' מעיסתי קימצתיו כל כמיניה או לא. הכין חזינא דלא אירו רבנן בבי הא מילתא אלא לענין קרקעות או חובות שהן על אחרים ועל מאן דרגיל למישקל ולמיטרא לאמצע דאיתמר אחד מן האחין[ט]) . . . וכו'. אבל זוזי ומאני ותשמישתא דאיתנהו [ע"ב] תחות ידיה המוציא מחב' עליו הראיה וממונא היכא דקאי ניקו אבל שבועה איכא עליה:

סימן נג. נב. י) ושאלת מי שנשבע לא דכלת הדה אלדאר[יא]) מותר לשלשלו בחבלין לתוכה אם לאו. הכין חזינא דמאן דעביד הכין לא נתחייב משום שבועת ביטוי שלא נתכון זה אלא שלא יכנס כדרך שבני אדם נכנסין ואמרינן נמי אמ' ר' אושעיא[יג]) בעינא אימא מילתא ומיסתפינא מן חבריא הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו כולו חוץ מחוטמו טהור שנ' והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה או[יג]) הכי כוליה נמי אמ' רבא לא נארע[יד]) מכלים שבבית דכתי' יטמא כל אשר בבית תניא נמי הכי גגות[טו]) הללו אין אוכלין שם קדשים

ח) כפי הנראה לא העתיק הסופר מסימן ד' עד י"א, ואולי היה חסר בנסחו וכן למטה. ולא אדע הכונה באותיות ס' ת"ו הבאות אחרי סימן י"ב, ובשולי הדף נסמן ס"ג. ג) אמ' רב. יבמות כ"ב ע"א. ג) דף כ"ד נרשם ל"ה. ד) בשולי הדף נסמן ס"ד. ה) מיתאנא = מת. ו) אבה = אבא. ז) דמרב = דמר רב. ח) בשולי הדף נסמן ס"ה. ט) אחד מן האחין. בתרא נ"ב ע"ב. והמלות דאיתמר אחד וכו' נוספו בשולי הדף. י) בשולי הדף. נסמן ס"ו. יא) לא דכלת הדה אלדאר. בערבית: לא נכנסתי (לא אכנוס) בבית זה. יג) אמ' ר' אושעיא. שבועות י"ז ע"ב, ושם איתא. דאימא מחבריא. יג) או = אי. יד) גארע = גרע. טו) גגות. שם איתא גגין.

ואין שוחטין שם קדשין קלין וטמא שנכנס דרך גגות למקדש פטור שני ואל המקדש לא תבא והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה:

סימן נד. נג.[ח] ושאלת מי שנשבע שלא יכנס אצל אחיו וחלה או שמת מותר להכנס אליו לבקרו או לקברו. כך אנו רואין כל זמן שאחיו חי לא יכנס אצלו ואפילו לבקרו אבל אם מת אין זה נכנס אצלו ומותר הוא להכנס לקברו:

סימן נה. נד.[ט] ושאלת חצר גדולה שיש בה בתים ואין בכל בית ובית דין חלוקה יש מן הדין לחלוק בתים כנגד בתים אם לאו. פשיטא שבתים שבחצר מתחלקין בית כנגד בית במדה ובשום ואין חייבין על כל בית בפני עצמו בדינא דגוד או אגוד ודאי תרתי ארעאתא אתרי נגרי האמ' רב יוסף[י] זימנין דהאי מידוין והאי לא מידוין אבל תרתי ארעאתא אחד ניגרא האמ' רב יוסף כגון זו כופין על מדת סדום דאלמא חולקין שדה כנגד שדה וכי מתקיף לה אביי אמ' בעינא לאפושי [דף כה] אריש'[יא] דאלמא הכו לי מנאתאי בכל חדא האמר כרב יוסף ואע"ג דאית בהו[יב] דין חלוקה וכל שכן בת[ים] שבחצר שאין בכל אחד דין חלוקה:

סימן נו. נה.[יג] ושאלת שני שותפין שאחד מהן אין יכול להשבע כגון שנתחרש או נחשד יש מן הדין להשביע זה בלא זה או לא. אם אחד מהן נתחרש ואין לו טענה כמה ששנינו אין נשבעין[יד] על טענת חרש שוטה וקטן הוא אין יכולין אנו להשביעו ושותפו אין [מי] שאומר לו רצוני שתשבע לי לפיכך אין אנו משביעין את שכנגדו אבל נחשד אחד מהן ונפסל והוא תובע את שותפו להשבע לו יכול הוא לומר לבעל דינו כבר יש לך מן הדין להשבע וליטול טענתך אם אתה טוענני כלום ואם תקבל שבועתי הריני נשבע אבל מה שאני טוען אותך ואינך מודה בו במה תדחני מלהשביע לי לפיכך חייב הוא להשבע לו ואם רוצה שכנגדו להשביעו אין אנו נמנעים מלהשביעו ואו[טו] לא תימא הכי בזמן שאדם נחשד אין משביעין לו בעלי דינו ואין מן הדין להשתיקו מתביעותיו ואל תאמר כי דבר זה דומה למה ששנינו היו שניהן חשודין[טז] כי זה השוד וזה אין יכול להשבע וליטול לפי שלא נאמר דבר זה אלא על דבר קצוב שהרי רבותינו שבארץ ישראל[יז] אמרי חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאין יכול להשבע משלם:

סימן נז. נ[ו].[יח] ושאלת מהו אין אדם מוריש[יט] שבועה לבניו, מקום שזכה אדם מן הדין לגבות בלום בשבועתו והרי השבועה שלו כמה ששנינו כל הנשבעין[כ] שבתורה וכו'. ואמרינן עלה[כא] אמ' קרא ולקח [ע"ב] ב[עליו] ולא ישלם מי שעליו לשלם לו שבועה. וזה כיון [שרצה] ליטול בשבועה נמצאת השבועה לו ואין מוריש את הדבר הזה לבניו ואין להן להשבע וליטול כמה שהיה לו וזה הוא שאמרנו אבל מת הלווה בחי[כב] המלוה כבר נתחייב המלוה לבני הלווה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו:

ח) בשולי הדף נסמן ס"ז. ט) בשולי הדף נסמן ס"ח. י) האמ' רב יוסף. בתרא י"ב ע"ב. יא) ושם איתא מידוין או מדוין וכצ"ל. יב) לאפושי אריש'. שם איתא דאפיש אריסי. יג) בחי= בהון. יד) בשולי הדף נסמן ס"ט. טו) אין נשבעין. שבועות פרק ו' משנה ד'. טז) ואו = ואי. יז) היו שניהן חשודין. שבועות פרק ז' משנה ד'. יח) רבותינו שבארץ ישראל. שבועות מ"ז ע"א. יט) הסימן ו' בשולי הדף נקרע. כ) אין אדם מוריש. שבועות שם. כא) כל הנשבעין. שבועות פרק ז' משנה א'. כב) ואמרינן עלה. שם דף מ"ח ע"א. כג) בחיי. בכ"י בחי.

סימן נח. ו) ושאלת ראו' שמכר הצר בכל כתליה לשמעון בצד חצר שניה שלו ויש בין שתי החצרות כותל משמש לשתיהן מכרו עכשו כולו לשמעון אלא שהיה לו בו קודם לכן שערים שעשאן לנואי ז) ושמעון אומר קניתים בכלל הכותל וראובן אומר לא כי אלא אלו היה שם בית הייתה קונה אותם בכללו עכשו שלנואי בעלמא נעשו אין לך להסירם ממקומן מה שורת הדין. אם יש בדברי המכירה דבר מוכיח או מכריע שאותן הדלתות העשוי לנוי הכותל מכורות עם הכותל עושין לפי אותן הדברים כגון ההיא דתנן המוכר את הבית ג) מכר את הדלת אבל לא את המפתח ובסופה ואם אמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין ואם אין שם דבר מוכיח המוציא מחב' עליו הראיה:

שאילי' אילין דשאילו מן קדמנא מחמדי עיננא מ"ר נחמיה בר מ"ר עובדיה ומ"ר משה בר מ"ר שמואל בר גאמע דכירין לשלם ורבנן ותלמידי דבמדינות קאבס מן אתר מערבא נפקן לקדמנא וכו'.

סימן נט. ז) ראו' היה במדינה ושיגר פרקמטיא לשמעון חתנו למדינה אחרת למכרה לאחר זמן בא ראובן ונתועד עם שמע' ולא דבר ראו' לשמע' בעסק הפרקמטיא דבר וישב [דף כו] עמו כמה חדשים ולא הזכיר לו דבר והלך ראובן למדינה אחרת וחזר וכול'. כך ראינו כי כיון שהיו ראו' ושמעון נושאין ונותנין באיגרות שכותבין זה אל זה ומנהגם היה שכשיכתוב ראו' אל שמע' לתת דבר יתן שמע' ככתבו ואין מחאת ראובן על שמע' מן הדרך הזו אלא איגרותיהם השובות כדבריהם ושמעון טוען שהגיע כתבך אלי לתת לאבי וראו' אומ' לא כתבתי אליך לתת לאביך אילא הרי הדבר דומה כאילו שמע' אומר אמרת לי לתת לאבי וראובן אומר לא אמרתי לך לתת לאביך והדין על פי כך שישבע שמע' שהגיע אליו כתבו שלראובן שאין בו ספק לתת דמי הפרקמטיא לאביו כשם שאלו אמר שמע' אמר לו ראו' לתת לו ונתתיו לו במאמרו נשבע ונפטר כן שאומר נתתי לאבי בכתב ראובן נשבע ונפטר וזה וזה כשם שאלו אמר החזרתיו לך נשבע ונפטר כמה שאמרו חכמ' רב פפא ח) משמא דרבא אמ' היל' המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים:

סימן ס. והא דשלחו ליה למר עוקבא ו) זמרא מנא לן דאסיר וכו'. הבין חזינא כי מנהג כל ישראל בבתי משתאות סתם וכל שכן בית חתן וכלה שמשמחין בקולות שלשמחה ואומ' דברי שירות ותושבחות לפני הקב"ה וזוברין אותותיו וחסדיו עם ישראל מקדם וקיווי גלוי מלכותו והבטחותיו הטובים ובשורות נחמות שבישרו הנביאים את ישראל ופיוטין [ע"ב] הרבה על אילו הדברים וכיוצא בהן בקול נגינות ובבתי חתנים וכלות שמחות וזכר חופות וברכות להצליחם ולהכשירם ואין אדם בעולם מישראל נמנע מכל אלה. אבל זמרא דאסר מר עוקבא דברים שאינן כסדר הזה אלא נגינות שלאהבת אדם לחברו ולשבח יפה ביפיו ולקלס גבור בגבורתו וכיוצא בזאת כגון שלישמעאלים הללו שנקראין אשעאר אלגזל ז) לא מיבעיא במנא דאסיר אלא אפילו בפומא בלחוד אסיר. ובעיקר דבר זה שנינו משבטלה סנדרי ח) בטל שיר מבית המשתאות שנ' בשיר לא ישתו יין וג'. ואמרינן עלה ממאי דבסנדרי ט) כתי' אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמ' קרא זקנים משער

ו) כפי הנראה טעה הסופר לכתוב נח תחת נז לפי חשבונו ובשולי הדף נסמן ע"א. ז) לנואי = לנוי. ג) המוכר את הבית. בתרא פרק ד' משנה ג'. ד) בשולי הדף נסמן [ע"ב. ה) רב פפא. שבועות מ"א ע"ב. ו) דשלחו ליה למר עוקבא. גיטין ז' ע"א. ז) אשעאר אלגזל. בערבית שירי צחות, שירי מליצה. ח) משבטלה סנדרי (סנהדרין). סוטה פרק ט' משנה י"א. ט) ממאי דבסנדרי. שם דף מ"ח ע"א.

Jewish Quart. Review VI. 224.

שבתו וג׳. ודאמרינן רב הונא אסר[ב] ומאידך רב חסדא זלזיל ביה לא על שירות שלישראל אמרו אלא על דברי הגוים. ואמרינן אמ׳ רב הונא[ג] זמר ניגדי ובקרי שרי זמר גילדאי[ד] אסיר וזה הזמר שאומ׳ מושכי הספינות שהן ניגדי וזמר רועי בקר דאינון בקרי אינון אינן משירות שלישראל ואע״פ כן התירו רב הונא שחקר וראה כי לא היו בו דברי גידופין ולא דברים מכוערין ויש בו עזרה ומסעד למושכין ולרועין אבל זמר שלבורסיים[ה] חקר כי היו בו דברים מכוערין ואסרו. ומה שהזכרתם בשאלה שהנשים משחקות בתפים ומחולות אם במושב שלאנשים אין דבר קשה מזה. ולא בתופים ובמחולות אילא אפילו בפומא מכוער הדבר ואסור דאמ׳ רב יוסף[ו] משרן גברי ועניאן נשי פריצותא משרן נשי ועאנו גברי כאש בנעורת . . . .

סימן סא[ז] [דף כז]. . . . פריו בלשון ישמעאלי אלגבירא[ח] ויש לאילן ענפים הרבה ויש בו קוצים הרבה:

סימן סב. והא דאמ׳ רב אחא בריה דרב עויא[ט] האי מאן דשדא סוכתא לאתונא חייב משום מבשל. סוכתא היא הגבבה שמטילין אותה מוקדה[י] בכבשן שליוצר. מי שמטיל גבבה לתוך הכבשן יש עליו חיוב חטאת מכמה אבות אחת מהן משום מבשל והבישול הוא להלוח דבר מקושר ויבש כמו פירות עקושין ומקושרין שמתבשלין באש ומתפתחין ורכין[יא] וכיון שהחרש העשוי מן האדמה רפה הוא והאש מקשה[יב] הוא שלא כתורת בישול נצרך להגיד לנו שאע״פ כן יש בו משום מבשל ואע״ג דלשרורי מאנא קא מיכוון שהוא קישויו וחיזוקו מירפא ראפי מאנא[יג] מן נורא כתורת בישול והדר קאמית.[יד]

סימן סג.[יד] והא דתניא הלכה למשה מסיני[טו] תפילין על הקלף מזוזה על דכסוסטום קלף במקום בישר דכסוסטום במקום שער יפרש לנו אדוננו אם קלף ודכסוסטום הנזכרין כאן הן מן הגוילין המעובדין במי מילין ובצואת כלבים ובמלח או כמו שעושין כאן מביאין עורות ומולחין אותן ושוהין במלח כשנים שלשה ימים ואחר כך שורין אותן במים ובסיד ומעלין אותן מהן וקושרין אותן במלבנות שלהן וגודרין מהן שערן וקליפתן ומניחין אותן במלבנותיהן בשמש ועוד אם הם גוילין צריכין עיבוד לשמן או לאו או איכא חששא בעורות שלשחיטת גוים או לא. כך ראינו [ע״ב] כי זה ששורין אותו בסיד ובמים לא ממנו קולפין קלף ודוכסוסטום אילא הכשר לקלף דעפיין כמה שכתבתם במי מילין ובצואת כלבים ובמלח ואחרי כן שפין אותן בתמרים ובקמח שעורים וקולפין אותו ומעבדין את הקלף בעפצא לשמה וכותבין פרשיות שלתפילין על מקום בישר וכורכין אותו באותו דכסוסטום שנקלף ממנו ומעילי ליה לשילחא ולענין עיבוד לשמה אע״ג דסליני תנא קמא ורבן שמע׳ בן גמ׳ ומוקי אביי נפשיה כתנא קמא דבאעי עיבוד לשמה ומוקי ליה לרבא כרבן שמע׳ בן גמ׳ דלא באעי עיבוד לשמה. אשכחן התם ההוא

ב) רב הונא אסר. סוטה שם. ג) אמר רב הונא. סוטה שם. ד) גילדאי. שם איתא דגרדאי, אולם ראה ערך בקר ג׳. ה) שלבורסיים. בכ״י איתא שלכורסיים. ו) דאמ׳ רב יוסף. סוטה שם ושם איתא זמרן, ועניי. ז) מסימן ס״א נשאר רק חסוף. ח) אלגבירא. אולי הוא העתקה ערבית מן קשט או חלבנה. ראה חבור הר׳ לעזו על הצמחים הארמיים עמוד 127 הערה 2. ט) דאמ׳ רב אחא בריה דרב עויא. שבת ע״ד ע״ב. ושם איתא עויא. סיכתא. י) מוקדה. אולי צ״ל על מוקדה. יא) ורכין = ומתרככין. יב) מְקַשֶּׁה. יג) ראפי מאנא. = רפי מנא יג) קאמית = קמיט. יד) בשולי הדף נסמן ע״ח. טו) הלכה למשה מסיני. שבת ע״ט ע״ב.

דאתא[ה] לקמיה דר' אבהו אמ' ליה ספר תורה שכתבתי לפלני גוילים שלו לא עיבדתים לשמן אמ' ליה כשם שנאמן אתה להפסיד שכרך כך נאמן אתה להפסיד ספר תורה והכל מודים דעיבוד לשמה מצוה מן המובחר אע"ג דאית ביה פלונתא וכולהו רבנן לא עאבדי תפילין אלא מגויל מעובד לשמה אבל ספרי תורה יש שמקילין בהן וקא עבדי שאין מעובד לשמה ולעולם מעובד לשמה עאדיף אבל מיחש לשחיטת נכרי ליכא ראיה. ושמעינן על ספרי תורה שעשאום ראשונים שמהן מצויין אצלנו דמשתבחין בהן דלית בגוילין דילהון שחיטת נכרי אלמא מן המובחר הוא ולא פאסיל:

סימן סד.[ג] והא דאמ' ר' יונתן[ג] אחד עשר סממנין נאמרו לו למשה בסיני אמ' רב הונא מאי [דף כח] קראה קח לך סמים תרי נטף ושחלת וחל[בנה] חמשה סמים אחריני חמשה וחמשה קמא[י הא] עשרה ולבנה זכה חד הא אחד עשר ואנן מנ[נן] בפיטום הקטרת. ואשכחנן דטאפו על י"א [ילמדנו] אדוננו. שאלה זו באה לפנינו מקץ ימים מע[טים] מהחכמים החברים שב[ירושלם] ותתמיהו כי מצאו בתלמוד תנו רבנן[ד] הקטרת היתה נעשת שלש מאות וששים ושמנה[ה] מנים. שלש מאות וששים וחמשה כנגד ימות החמה ושלשה[ו] מנים אחרים שמהן כהן גדול מכנים מלא חפניו ביום הכפורים והשאר ניתן לאומנין בשכרן. וכה אמרו בשאלה אנו מוצאין בפרט יתר מזה הכלל בששה עשר כי הפרט שפ"ד זולתי מלה סודמית[ז] וקפת[ח] הירדן ומעלה עשן הארבע שבתורה בד בבד שבעים שבעים מנה ושאר אחד עשר שבתורת פה חמשה מהן מר וקציעה שבלת נרד וכרכם ששה עשר ששה עשר מנה ושלשה אחרים הקשט שנים עשר קלופה שלשה קנמון תשעה הרי שמנה סמנין הכל שפ"ד מפני מה זה היתרון. וכן פירשנו להם בתשובה מי שהקשה קושיא זה חשב שנים עשר סממנין שבאין מהן שפ"ד מנים ובטעות הוקשה לו כי אינם י"ב אלא אחד עשר סממנין בלבד כשמעתא דר' יונתן אשר היא כתובה למעלה. ומקום הטעות כי אלה שמשקלן ששה עשר ששה עשר מנה שחשבום חמשה אינן אלא ארבעה בלבד וכיון שנפל [ע"ב] [ממשקל]ן ששה עשר מנה הרי סר הקושיא ונמצאו [שם]"ח מאחד עשר סממנין כאשר מפורש ב[ברייתא] דתנו רבנן ואי זה הנופל כי חשב שבולת [נרד ש]נים שבולת אחד ונרד אחד ואין הדבר כן אילא אחד שבלת נרד וקוראין אותו עכשיו סנבל אלנארדין ברור הוא בכתבי סממנין והרי אחד עשר נטף הוא צרי ושחלת הוא צפורן וחלבנה כמשמעה וכן פורשו נטופה וטופרא וחלבניתא ולבנה זכה אלו ד' שבעים שבעים מנה והשבעה שכלולין בסמים ראשון וסמים האחרון ארבעה מהן ששה עשר ששה עשר מנה והקושט וקלופה וקנמון כלן כ"ד כלל שם"ה אבל המלח אינו בסממנין האלה וממקרא אחר נלמד במלח תמלח. ופירוש שמעתא ראשונה דרב הונא ברור הוא סמים הראשון כלל לשנים כי לשון רבים הוא וסמים האחרון חמשה כנגד חמשה שהוקדמו שנים בכלל ושלשה בפרט. ומקשינן אימא סמים כסמים למה הראשון שנים והאחרון חמשה. והשבנו אם כן ליכתבינהו רחמנא גבי הדדי מאי טעמא כתביה רחמ' חמשה למימר הני סממנין חמשה.

ה) ההוא דאתא. גיטין נ"ד ע"ב. ג) בשולי הדף נסמן ע"ט. ג) דאמ' ר' יונתן. כריתות ו' ע"ב ואצלנו הגירסא ר' יוחנן. ד) תנו רבנן. שם ע"א. ה) ושמנה. בכ"י ושמנים. ו) ושלשה. בכ"י ושלשים. ז) סודמית = סדומית. ח) וקפת = וכפת.

סימן סה. פ) נהגו במקומנו מאן דמקדיש אשה בטבעת ג) יש מי שנותן הטבעת לשלוחו ליתן לה בפני עדים או לאביה אם היא קטנה ויש מי שמאחר אותו עד יום כניסתה לחופה או שני [דף כט] ימים או שלשה ימים קודם לכן וכיון שיגיע יום כניסתה לחופה יבא החתן בלילי אותו היום הוא ושושביניו אל בית אביה ומובילין אותה היא עם קרובותיה וקרוביה עמה בדברי שמחות והלל ומוליכין אותה לחצר אחרת שלקרוביה או שלקרוביו או לרחוק עד למחר בעת כניסתה לבעלה עומד המברך ומברך שבע ברכות במקום שהיא שם ומוליכין אותה לבית בעלה בדברי שבח והלל ובהגיעם לביתו שלחתן עומד המברך ומברך שבע ברכות ואז תכנס עם בעלה לחופה ואין אנו יודעים טעמן שלברכות שאנו מברכין אותן בשני מקומות הנזכרין ואנו חוששין משום ברכה שאינה צריכה. יודיענו אדוננו אם נעמד על מנהגנו זה אם לא. ועוד מנהגנו בכלה כשהיא נדה מברכין שבע ברכות ונותנין לה הכוס ובעת טהרתה מברכין עוד שבע ברכות ואנו צריכין להוראת אדוננו ולהוציאנו מידי חובה ויודיענו מנהגם. כך ראינו ששני פעמים הללו שאתם מברכין שבע ברכות קודם כניסתה לחופה אין להן טעם ואין אנו נהוגים בזאת. ויש מי שמברך שבע ברכות קודם שתכנס הכלה לביתו שלחתן דאמרי מההוא עידאנא ג) בית חתן הוא. ומילתא דנקיטא מפומא דרבנן קמאי איתני עולם דלא למעבד הכין ולא מברכין שבע ברכות אלא אחר כניסתה לחופה דבעאי למימר יוצר האדם ד) ואשר יצר את האדם בצלמו וג'. כשמחך יצוריך בנן עדן מקדם. [ע"ב] וכל אילין מילי דחופה אינין ומאן דמברך ה) הני ברכות קודם כניסתה לחופה אמרין אין זה דרך תלמידי חכמ'. והכין לקיטיו) מפומא דרבואתא דעלמא כלשון הזה ועד דמקדיש ומסר לה לחופה לא ליבריך שבע ברכות דהויא יצירה. ואתון או ז) ניחא מילתא לכון למידחא מנהאניכון ח) בההיא ברכה ראשונה שאינה בבית החתן ולמעבד כמנהגן כמה שפיר וכמה יאי ואו קשיא מילתא משאר עמא דלקיטי מנהאנא וקשי למיעקראנון ט) מיניה אית לכון למיסמך אהא דאמרינן מעיקרה מאימת י) אמ' רב ספא מכי שאדוי יא) שערי באסינתי משעה שנתעסקו בעסק סעודת חופה ואע"ג שהמובחר הוא מנהג שלנו. אבל מה שמברכין שבע ברכות כשהיא נדה ונותנין לה כוס ובשעת כניסתה לחופה מברכין עוד שבע ברכות או בשבעה יומי דהלולא הוא שפיר דאמי יג) כך הויאן פנים חדשות ואו מנהגיכן הכי איתכוונו לאיתויי פנים חדשות לצאת ידי מאי דאמרינן תנו רבנן יג) מברכין ברכת חתנים כל שבעה אמ' רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות ואמרינן רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהי מיכן יד) ואילך או הוה איכא פנים חדשות מבריך כולהי ואילא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא ששון ושמחה. אבל אם היתה טהרתה אחר שבעת ימי חתונה לא תיברכו שבע ברכות כל עיקר.

סימן סו. טו) מצינו בפירושי אדוננו מר רב [דף ל] סעדיה גאון נ"ע שהזכיר עשר שירות שירת אברהם ושירת הים ושירת הבאר וג' ולא הבנו

פ) בשולי הדף נסמן פ'. ג) בטבעת. בכ"י בטבע. ג) עידאנא = עידנא. ד) יוצר האדם. כתובות ח' ע"א. ה) דמבריך = דמברך. ו) לקיטי = נקיטי. ז) או = אי. ח) מנהאניכון = מנהגיכון. ט) למיעקראנון = למיעקרנון. י) מעיקרה מאימת. כתובות ח' ע"א. יא) שאדו. שם איתא רמי. יג) דאמי = דמי. יג) תנו רבנן. כתובות שם. יד) מיכן = מכאן. טו) בשולי הדף נסמן פ"א.

איזו היא שירת אברהם ילמדנו אדוננו מה היא. אין אנו יודעים אלא דברי רבותינו ששנו בשאר ספרי בי רב עשר שירות[ח] הן שירה ראשונה נאמרה במצרים שנ' השי"ר יהי"ה לכ"ם וג'. שנית על הים: שלישית על הבאר אז ישיר ישראל: רביעית וידב"ר משה באזני כל קהל וג' האזינו: חמישית שאמר יהושע אז ידבר יהושע ליי': ששית שאמרה דבורה וברק: שביעית שאמר דויד אשר דבר ליי': ח' שאמר שלמה מזמור שיר חנוכת: וכי דויד חנכו והלא שלמה בנאו אלא שנתן נפשו עליו ואנו אומרין שנתן דויד לשלמה את השירה הזאת עם תבנית הבית שנאמר בשעת חינוכו. תשיעית שאמר יהושפט ויועץ אל העם ויעמד משוררים ליי' ומהללים בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו ליי' כי לעולם חסדו. עשירית לעתיד לבא שירו ליי' כל הארץ: ויש שקיבצו שירות הרבה אבל במשנת רבותינו לא שמענו שירת אברהם. ואם אמר אדם שירת אברהם שמא לאיתן האזרחי נתכוון. או שמא שכתב מר רב סעדיה גאון נוהו עדן שירת מצרים ושירת הים וטעה הסופר וכתב אברהם:

סימן סז. [ג] והא דאשכחן בחלוקות שבין אנשי בבל וארץ ישראל אנשי מזרח אוסרין כלה על בעלה כל שבעת הימים מפני שהיתה בתולה ונעשת נדה אנשי ארץ ישראל על שהוא מוציא דם בתולים בצער מיד [ע"ב] מותרת. וראינו תשובה לאדוננו מר רב נטרונאי גאון זכ' צדיק לב' שנשאל על האיי דאמור רבנן בעל בעילת מצוה ופירש[ג] צריכה שבעה נקיים וטבילה בעיקר זבה או לא. והשיב תינוקת חשו לה חכמ' שמא עם טורח דם בתולים אי אפשר לבוא דם בתולים בלא צחצוחי זיבה וכיון דמשום הכין הוא לא שנא ראתה ועודה בית אביה ונישאת ולא שנא הגיע זמנה לראות ונישאת ולא שנא הגיע זמנה לראות ונישאת צריכה שבעה נקיים וטבילה בעיקר זבה. ילמדנו אדוננו הילכתא מאי ובאי זה צד מנהאגיכון[ד] בהא מילתא. מנהאנא דילן כדכתב לכון מר רב נטרונאי אם בעל וראתה דם אע"פ שראתה דם ינמור ביאתו ואחר כן פורש ונוהגת עצמה כנדה כל שבעה. אבל אין מטמאין אנו משכב שתחתיה בשעת בעילה משום דלאו נידה ודאי היא וקאמרינן אמ' עולא[ה] כי האוו[ו] בה ר' יוחנן וריש לקיש בתינוקת לא מסקי מינה אילא כי דמסיק[ז] תעלא מבי כרבא ואמרי[ח] בועל בעילת מצוה ופורש. אמ' ליה ר' אבא לרב אש' מעתה[ט] לא ינמור ביאתו אמ' ליה אם כן לבו נוקפו ופורש. מדקאמ' ליה ר' אבא[י] לרב אשי מעתה לא ינמר ביאתו דיקינן דהאי דאמרי ופורש משום[יא] דחישי להההוא דם ורב אשי נמי לא אהדר ליה דלא חישי ליה אילא הכי קאמ' אקילו רבנן בההיא ביאה ראשונה דהיא בעילת מצוה שריוהי לגמור ביאתו וחיבוהי בתר כן לפרוש ויתבא לאי ניסא כשאר נידות כדי שלא יהא הרגל: ואתם [דף לא] מ"ר נחמיה בן מ"ר עובדיה ומ"ר משה בן מ"ר שמואל הבירינו ויקירינו ורצויינו ואהובינו שאתם מוסרין עצמכם לדקדק בדברי שמועה ולאסוקה אליבא דהילכתא כרצונו שלקדש ברוך הוא. הוא ברחמיו יפתח לבכם לתורתו ופעל ידכם ירצה ותהיו מלימודיו הזוכים להקביל פני שכינתו

ח) עשר שירות. מכילתא פרשת השירה מהד' איש שלום דף ל"ד ע"א. ילקוט שמעוני יהושע י' רמז כ'. ג) בשולי הדף נסמן ס"ב. ג) בעל בעילת מצוה ופירש נדה ס"ה ע"ב, ושם איתא בועל ופורש. ד) מנהאגיכון = מנהגיכון. ה) אמ' עולא. נדה שם. ו) האוו = הוו. ז) כי דמסיק = כדמסיק. ח) ואמרי. שם איתא ומסיימי בה הכי. ט) מעתה. שם איתא אלא מעתה בעל נפש. י) ר' אבא. בכ"י ר' אבה. יא) משום. בכ"י מישום.

ולראות פני מוריכם כמשה רבנו ושאר אבות העולם והנביאים והחכמים הראשונים בביאת משיח צדקו ובתחית המתים ותזכו לכל כתרי תורה ויקשרו בראשכם נגד כל עמו ותבאו לפניו ותלמודיכם בידיכם ותעמדו במחיצת קדושיו המקבילים פני שכינתו ותשמחו ביי׳ ותגילו בשם קדשו. וכתבו שאלות הללו בסוף חדש טבת שנת שכ״ז[פ] ישע רב:

שאילאתא אילין דשאילו מ״ר רב יוסף בן מ״ר עמרם ראש בית דינא דמדינת סגלמאסה דבאתר מערבא ורבנן דתלמידי דתמן נפקן לקדמנא. וכו׳ ופקידנא וקרו יתהין קדמנא ועיננא בהון ופקידנא וכתבו תיובתיהן כי דאחוו[ג] לנא מן שמיא:

סימן סח. א. ג) הא דתנן המפקיד אצל חברו[ד] בהמה או כלים כול׳.

סימן סט. ב. והא דתנן זה פוסל[ה] עדיו שלוה כול׳. ואמרינן עלה בגמרא תני עידון[ו] כול׳. לא צריכא דקבליה עליה כי ביתרי מאי קאמשמע לן דמצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבה נאמן עלי אביך כול׳. ואמרינן עלה צריכא דאו[ז] תנא אבה ואביך בהא אמור רבנן לא מצי [ע״ב] הדר ביה משום[ח] דחזו לעלמא אבל חד כביתרי דלעלמא לא חזי אימא מודו רבנן לר׳ מאיר ואיסתבר לן כי האי טעמא דתנן דאו קנו מיניה דקביל עליה חד כשר כביתרי או חד פסול כחד סהדא או נמי לא קנו מיניה ואי גמר דינא לא מצי הדר ביה. ואשכחן לרב צמח גאון דאמ׳ היכא דקביל עליה חד כביתרי אפילו קנו מיניה מצי הדר ביה דקנין טעות הוא דרחמ׳ אמ׳ על פי שנים עדים ואיסתפק לן הדין מימרא מאי. הבין הזינא דהא דכתבתון משמא דמ׳ ר׳ צמח לא שמיעא לנא ולא סבירא לנא ולא ידענא מעולם דכתי׳ ליה למ׳ ר׳ צמח הכין. ודבר ברור הוא דהיכא דמקביל עליה חד כביתרי וקנו מיניה לא מצי הדר ביה לא קודם גמר דין ולא לאחר גמר דין. אבל בלא קנין היכא דסגא דינא ואיעביד מעשה בעדותו דההוא עד אחר דקבליה כשנים קמי דניהדר ביה איכא רבנן השתא דקאמרי לא מצי הדר ביה ואע״ג דהכין תנן אמ׳ לו נאמן עלי[ט] אבה[י] נאמן עלי אביך וג׳ ואמ׳ רב דימי[יא] בריה דרב נחמיה[יב] בריה דרב יוסף דקבליה עליה כחד והיכי דאמי כגון דאמ׳ הרי עדותו שלאבה או שלאביך מקובלת עלי או נמי דאמ׳ אבה או אביך נאמן להעד עלי מהאי גונא הרי אביו שלוה או אביו שלוה חשוב עליו כעד אחד אע״פ שהוא קרוב ואינו כשר לאותה עדות או נמי דאמ׳ לשלשה רועי בקר הרי אתם דיאנין[יג] עלי דשוייה לקרוב או פסול עליה כחד בין עד ובין דיאן ר׳ מאיר אומ׳[יד] יכול לחזור בו והכמ׳ אין יכול לחזור בו ואמרינן אמ׳ רבא[טו] מחלוקת באתן [דף ל״ב] לך אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו ורב אשי מתני דהכי שלח ליה רב נחמן בר יעקב לרב נחמן בר רב חסדא באתן לך מחלקת והלכה כדברי חכמ׳ ואמרינן ר׳ יוחנן אמ׳ לאחר גמר דין מחלוקת ושמעינן מינה דלפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו ואמ׳ רבא קיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו לאחר גמר דין

פ) שנת שכ״ז. 1327 לשטרות = 1015 למ״נ. ג) כי דאחוו = כראחוו. ג) א בשולי הדף נסמן פ״ג. ד) המפקיד אצל חברו. מציעא ל״ג ע״ב. והתשובה לא נעתקה מהסופר. ה) זה פוסל. סנהדרין כ״ג ע״א ובכ״י זו. ו) תני עידו. שם בגמרא דף כ״ג ע״א. ז) דאו = דאי. ח) משום. בכ״י מישום. ט) אמ׳ לו נאמן עלי. סנהדרין פ״ג משנה ב׳. י) אבה = אבא. יא) ואמ׳ רב דימי. שם בגמרא דף כ״ד ע״א. יב) נחמיה. שם איתא נחמן. יג) דיאנין = דיינין. יד) ר׳ מאיר אומ׳. שם במשנה. טו) אמ׳ רבא שם בגמרא כ״ד ע״ב.

אין יכול לחזור בו ואמ׳ רב חננא בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבנו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קנין כלום אבל מאן דקביל עליה חד כבי תרי לא אימיר כהדין מימרא בהדיא אילא איכא למיגמריה מן דוקא דשמעתא דריש פירקא ולענין היכא דקנו מיניה פשיטא מידי דהוה אנברא גופיה מי לא פשיטא דהיכא דהימניה בעל דינו כבי תרי למיהב ליה מאי דאמ׳ בית דין מפקינן ליה מיניה מאי דאמ׳ דאמרינן ההוא דאמ׳ ליה[ה] להבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת דלא פריענא אזל פרעיה באפי בי תלתה אמ׳ רב ספא כתרי הימניה כתלתה לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע אמור[ז] דאמרינן תלתה עדיפי מתרי לענין אומדנא דכמה דנפישי ידעי באומדאנא[ז] טפי אבל לענין עדות מאה כבי תרי ותרי כמאה והני מילי היכא דאמ׳ ליה כבי תרי ואזל פרעיה באנפי תלתה אבל אמ׳ ליה כתלתה ואזל פרעיה באנפי ארבעה כיון דנחית לדעות נחית וכל שכן היכא דמהימן אביו או אביו שלמאמין כבי תרי וכל שכן היכא דהימין חד כשר כבי תרי ובכולהי הני [ע״ב] מילי אמרינן אין לאחר קנין כלום והא מתניתין דתנן אמר לו נאמן עלי אבא לאו במקום דקנו מיניה אימירא דאילו לענין מתניתין דברי הכל לפני גמר דין יכול לחזור בו ואילו היכא דקנו מיניה אפילו הדר ביה לפני גמר דין אין שומעין לו ואין לאחר קנין כלום. ומן גמרא דריש פירקא גמרינן דהיכא דהימין חד כשר כביתרי כמאן דהימין חד פסול כחד כשר דכיון דתנן זה פוסל[ח] עידיו שלוה וזה פוסל עידיו שלוה דברי ר׳ מאיר ופליגי רבנן ואמרי אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין אינו יכול לפסלן דאלמא ר׳ מאיר סבר יכול לפסלן אע״פ שאינו מביא עליהן ראיה שהן פסולין או קרובין. ואתמהנן היכי סבר ר׳ מאיר שזה יכול לפסול כשרים אוקימנה בכמה מילי ותהלתן אמ׳ ריש לקיש[ט] פה קדוש יאמר דבר זה אלמא חס ליה לר׳ מאיר אע״פ שאין הלכה כמותו מלמיפסל כשרים אילא תני עידו ואוקמה למתניתין בעד אחד דקביליה אנפשיה כבי תרי וקאמ׳ ריש לקיש דאמיא[י] מתניתין כמאן דאימירא הכין אם קיבלו עליה אחד אחד כשנים זה יכול לחזור בו ולפסול עידו שלוה וזה יכול לחזור בו ולפסול עידו שלוה דברי ר׳ מאיר וחכמ׳ אומ׳ אימתי בזמן שמביא עליו ראיה שהוא קרוב או פסול אבל אם היה כשר אין יכול לפסלו. ואקשינן או[ז] הכי קא משמע לן דאע״ג דקביליה עליה כבי תרי מצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבא וכול׳. ואמ׳ רב דימי בריה דרב נחמיה[ה] בריה דרב יוסף כגון דקביליה [דף לג] עליה כחד. ומפרקינן צריכא שמעינן מינה דכי קביל עליה עד אחד כביתרי דאמי כמאן דקביל עליה קרוב או פסול לאסהודי כחד דלפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו אבל לאחר גמר דין או[ט] אישתכח ההוא עד קרוב או פסול יכיל למיהדר ביה ואי כשר הוא פלוגתא דר׳ מאיר ורבנן והלכה כרבנן ואו אתית למימר דהא מילתא איתמרא לפום תירוצא דריש לקיש דקא מתריץ לה למתניתין ואמ׳ תני עידו וכיון דאקשינן לריש לקיש הא מדקתני סיפה עידיו לשון רבים ורישה דינו[י] לשון יחיד אלמא דוקא קתני ושבקוה לדריש לקיש ואוקמה

ה) ההוא דאמ׳ ליה. שבועות דף מ״ב ע״א ו) אמור=אימר. ז)באומדאנא=באומדנא. ח) זה פוסל. סנהדרין פרק ג׳ משנה א׳. ט) אמ׳ ריש לקיש. סנהדרין כ״ג ע״א. והמלה לקיש חסרה בכ״י. י) דאמיא = דמיא. יא) או = אי. יב) בריה דרב נחמיה. ראה ההערה למעלה כי אצלנו הגירסא נחמן. יג) או = אי. יד) דינו. בכ״י תמצא על אות הד׳ צורת הפתח מנקוד הבבלי.

ר' אלעזר בדבר אחר ח) ואיתוקמא בתר הכין בתרתין מילי אהרות משמא דר' יוחנן חדא דרב דימי וחדא דראבון ז) לא סמכינן אהא מילתא דאימירא אליבא דריש לקיש ולא אמרינן דהיכא דקביל חד כשר כביתרי דאמי למאן דאכשר חד פסול על נפשיה והימניה כחד אית לן למימר דלא עכפת ג) לן בהא מילתא כי לא קימא מתניתין דתנן זה פוסל עידיו שלוה כדתרצה ריש לקיש דלאו ריש לקיש הוא דקאמ' תנינה ומצריך אילא ההיא מילתא דתריץ בה ריש לקיש מתניתין רבנן דגמרא אינון קאמרי תנינה. ואיכא רבנן דקאמרי הא קאמרי רבנן דאע"ג דתנינן אמר לו נאמן עלי אבה צריך למיתנא דהיכא דקביל עליה חד כבי תרי פלונתא דר' מאיר ורבנן דאו ד) לא תאנו איכא למימר בההיא קאמרי רבנן לא מצי הדר ביה משום דאבה ואביך חזו לעלמא אבל חד כבי תרי דלא חזי לעלמא אימא מודו ליה רבנן לר' [ע"ב] מאיר דאפילו לאחר גמר דין יכול לחזור בו וכיון דריש לקיש הוא דקאמ' דהא דתנן זה פוסל עידיו שלוה עדו הוא דקביליה כבי תרי ולהכי אתא לשוויה כההיא פלונתא דר' מאיר ורבנן אבל דוד מן ריש לקיש ה) לא קאמ' הכין ועידו דקא מתריץ ריש לקיש לא קא קאי דקא שמעינן דעידיו דוקא קתאני ליכא ראיה דתנא תנא מידעם במאן דקביל חד כביתרי בלא קינין וכיון דצריכא הא מילתא למיתניה וליכא ראיה דתניא לית לן למימרה. ואידך אמרין דהא אצרכתא דקאמרינן צריכה ברובה דאצרכאתא דתלמוד דאתיאן לסלוקי ספיקי קלישי ולמאן דסבר דתניא תרתי זמני אצריכו הא אצרכתא ולעולם מן ההיא גמרינן לה להא דמה הפרש בין מאן דמתני על מאי דרחמ' אמ' לא יומתו אבות בעדות בנים ורחמ' אמ' אל תשת חמס ער ובין מאן דמתני אמאי דאמ' רחמ' לא יקום עד אחד והא אנפא דקאמרי דלא תימא האיי קרוב כשר לעלמא והאיי חד פסול לעלמא סברא קלישא הוא ומאי איכא עלן מן עלמא מכל מקום לגביה דיליה שוין אינון ועוד הא רועה בקר דפסיל לעלמא וכי מקביל ליה וננמר הדין לא מצי הדר ביה אין ודאי או אשכחנן הפרש ביניהון הוה מפרשינן וכד לא משכחינן הפרש זה וזה שוין וכל שכן דסתם גמרא קאמ' תנינה ואו לא הוה מינמרא הא מן הא לא הוה אמ' תנינה ואצרכתא לא פרכא לה להא מילתא והדין סברא הוא כידאיסתבראו) לכון ואנחנא קא חזיננא ז) דשפי עדיף. והיכא דקביל עליה חד כביתרי ואסהיד עליה ההוא [דף ל"ד] חד ואיתהנפק ח) ממונא במימריה. הכין דעתנא דלית מן דינא לאהדורה ט) אם חזר בו ובקנין לא מספק דקימא הא מילתא ואין יכול לחזור בו שאין לאחר קינין כלום כדהאוי י) קנין מוחזק דלא כאסמכאתא ודאמ' דהא מילתא קנין בטעות הוא שדבריו בטעות והאי קנין לאו בטעות הוא וקנין בטעות לאו כי האי גונא אילא כמאן דטעא בחושבאנא ואידמי ליה דאית עליה מידעם ואי קני מיניה דיאהיב יא) ליה לפל' ואישתכח דלית עליה מידי דדאמי יב) כמאן דאיקני מיניה מאי דאית עלך יהבת ליה לפלוני וכיון דליכא עליה מידי לית עליה למיהב מידי כמעשה דהנהו גינאי אבל הדא מאי טעות איכא מידע יאדע יג) דער אחד אין מוציאין בו ממון מן התורה וסבר הוא וקביל ודאמי למאן דידע דקרוב לאו בר עדות הוא מן התורה וסבר וקביל.

ח) אחר. בכ"י אחר. ז) דראבון = דרבין. ג) עכפת = איכפת ד) דאו = דאי. ה) דוד מן ריש לקיש = יתר על ריש לקיש, חוץ מריש לקיש. ו) כידאיסתברא = כראיסתברא. ז) קא חזיננא = קא חזינא. ח) ואיתהנפק = ואפקו, והוציאו. ט) לאהדורה. בכ"י לאהדוה. י) כדהאוי = כדהוי. יא) דיאהיב = דיהיב. יב) דדאמי = דדמי. יג) יאדע = ידע.

סימן ע. ג.ה) ודכתבתון בתר הכין ותו מאי דאורי לן מרן לענין כתב לוז) על הניארג) או על ההרס שדי מכורה לך שדי נתונה לך ואוקמה אפילו בדמסר ליה הדין ניארא ביניה לביניה בלא שהדי דקאני ולא בענן) שהדי לגבי ממון אילא לשקארי. וקשי לן הדין טעמא אהרינא לענין מתנתא טמירתא דבסתמא לא קאני ואוקמה מרן להוא דניארא כגון דיהב ליה ניארא באפי שהדי ואמ' ליה באפיהו הא מתנתא תהוי פרהיסיאט) ולא טמירתא ומשום הכי קשי לן ומה השתא כד יאהיב ליה קמי שהדי צריך למימרא ליה תיהוי מתנת פרהיסיא ואילא לא קאני ביניה לביניה [ע"ב] היכי קאני או דילמא כי היכין דצריך למימר ליה קמי שהדי תיהוי מתנת פרהסיא קאני מאי. הכין חזינא דבין מסר ליה מתנה קמי סהדי ובין מסר ליה ביניה לביניה ואמ' ליה קני ביה הא ארעא אע"ג דלא אמ' ליה תיהוי טמירתא לא אמרינן לא קאני ואי אתי נותן למיהדר ביה מאנפא אהרינא לית ליה למיהדר אלא אמרינן קנא ליה מקבל כגון דאמ' נותן קא הדרנא בו מן הא מתנתא והוה אית בדעתאי למיהב ליה והשתא אימלכי לי דאמרינן כבר קנא ליה מקבל בשטרא דיהבת ליה במסירה ולא אמרינן עדאן) לא קני ליה למקבל ואית ליה לנותן לאימלוכי אבל ודאי אי אמ' משטה הייתי בך דמסרי לך האי שטרא בינאהן) אע"ג דבאנפי שהדי דבעי לשוייה מודעא לשטרא אהרינא דבעיי למיכתב בתריה למימר דהאי קדים מיניה ולא את קאנית ולא בתרא קאני והא לא אמרית) למהוה פרהיסיא דלא לישמע ההוא דבעיי לאשטויי ביה נמי ומיכתב ליה בתרך וליתפסד עלאי חישינן לכי הא מילתא ומשום הכין לענין מתנתא טמירתא אמרינן לא מגבינן בה ולעינין סתמא אמרינן חישינן ולעולם כי אמ' ליה אפילו ביניהון בסתר מילתא פסיקתא קני קנין גמור בהאי שטרא וגליה בפרהסיא דלאו טמירתא היא ומודי דהכי הויא מילתא או דאיכא סהדי דשמעוה דקאמ' הכין אע"ג דלא הוה יאדעט) בהו ולא אשהידינון כבר קנא מקבל קנין גמור. והא . . . [דף לה].

סימן עא . . . אלא אילונית היא אטעיתיה דהא אם נשאה לשם אילונית דינה ככל הנשים משום הכי קנסוה לדיליה בין בנכסיה ובין בנכסיה') ושניה שניהם עשו שלא כהוגן משום הכי קנסוה לדיליה בנכסי דילה וקנסוה לדילה בנכסי דיליה. וביעיא שני דאיבעיא לכון דהכא חזיתון בלאות שלא הפסידה בלאות נכסי בעל דכתב לה כי דמפרש יפ) במעשה דכלתיה דרב זביד יג) והכא חזיתון בלאות שהפסידה כליה דבית נאשה כי דמפרש לענין אם היא זינתה כליה זנו. ואשכחתון לרב צמח גאון דאמ' שאפילו זינתה אע"ג דהפסידה כתובתה בלאות מיהא שקלא ובעיתון למיקם על בירורה דמילתא. הכין חזינא דהני בלאות דלא הפסידה בין דאיתיאת מבית נאשה יג) ובין דכתבינון לדילה בעלה מנכסיה כי דאשכחתון יד) לרב צמח גאון. ופשיטא שאם זינתה לא הפסידהטו) בלאותיה קיימין ומאי דשכיח באנפה שקלא ליה ונפקא אפילו מן מאי דכתב לה בעלה וכל שכן מאי דאיתיאת מן בית נאשה ולאפוקי לה מדעם מן בעלה ליכא מן דינא אבל מורדת לא פשיטא

ה) סימן ע. בשולי הדף נסמן ס"ד. ז) כתב לו. יבמות נ"ב ע"א. ח) הניאר = הנייר. ט) בענן = בעינן. י) פרהיסיא = בפרהסיא. יא) עדאן = עדיין. יב) בינאהן. אות הה' מסופקת. יג) לא אמרית = דלא אמרית. יד) יאדע = ידע טו) בנכסיה. בנכסיה. יה) כי דמפרש = כדמפרש. יו) דכלתיה דרב זביד. כתובות ס"ג ע"ב. יז) נאשה = נשא. נשה. אביה. יח) כי דאשכחתון = כראשכחתון. יט) זינתה לא הפסידה. כתובות ק"א ע"א.

ושאניא מן היוצאת[ס] משום שם רע שאם זינתה אין נושלת אלא מה שבפניה מאי דשכיח בפניה בין מן נדוניא דאיתיאת מן בית נשה ובין מן מאי דכתב לה בעלה ומאי דאבד[ג] או דבלא מן דיליה ואע"ג דכתיב עליה צאן ברזל כיון דזינתה פאקע[ד] ולית עליה למיהב לה מדעם משום דלית לה מן כל אנפי אילא מה שבפניה בלבד אבל מורדת כל [ע"ב] ניכסי צאן ברזל דמן דילה בין איתינון[ה] ובין ליתנון מיהייב לשלומאנון[ו] ומאי דכתב לה הוא וליתיה בלא ספיק פאקע אבל מאי דאיתיה בין בפניה ובין שלא בפניה לא פשיט בגמארא הוספדה[ז] אי לא הוספדה מן הלכתא אילא אמרי רבנן דתפישא לא מפקינן[ח] מינה כמאן דאמ' לא הפסידה ודלא תפישא לא יהבינן לה ואע"ג דשכיח כמאן דאמ' הפסידה ומשהינן להם[ט] תריסר ירחי אניטא. ובתר גמרא תקינו רבנן דאפילו מאי דתפיסא מהנפקינן ליה מינה ויהבינן לה ניטא לאלתר ובלאות דנכסי מלוג דקאמרינן בין לעינין ממאנת ושנייה ואילונית[י] ובין לעינין מורדת פסיקא מילתא או[יא] איתנין שקלא להון ואו ליתנהו שנייה לית לה מדעם מחימתיהון[יב] ומדקאמ' בשנייה דאו ליתנהו לית לה גמרינן דנשים אחרות דכשרות אינן ויש להן כתובה או ליתנון לניכסי מלוג דידהו איכא זמנין דאית להו[יג] חילופיהון והיכי דאמי כנון דנפל לה לאשה מדעם דהוא קרן ולא פירות הוא ואכליה בעל וכליה לקרנא או מגריש[יד] לה עליה לשלומי לה חלופיה ודאמיא להיא דאמרינן כללא דמילתא[טו] כל שנזעו מחליף פירא וכל שאין נזעו מחליף קרנא. ותנן וחכמ' אומ' פירות[טז] המחוברין בקרקע שלו והתלושין מן הקרקע שלה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ותנן ר' שמעון אומ'[יז] מקום שיפה כוחו בכניסתה הורע כוחו ביציאתה ומקום שהורע כוחו בכניסתה יפה כוחו ביציאתה [דף לו][יז] פירות התלושין מן הקרקע בכניסתה שלה וביציאתה שלו והמחוברין בקרקע ביציאתה שלה ובכניסתה שלו. ואמרינן אמ' רבא[יח] אמ' רב נחמן הכניסה לו עז לחלבה רחל לגיזתה תרנגולת לביצתה אוכל והולך עד שתבלה הקרן השתא או[יט] אכלה בעל לעז גופה או לתרנגולת גופה שלא ברשות האשה מחייב לשלומי לה לאשה חלופה דלא תקינו לה רבנן אילא פירא אבל הא שנייה מדלית לה בלאות דנכסי מלוג שמעינן דאחריות אית להי[כ] ומן הכין אמרינן אמ' רב שימי[כא] בר אשי שמע מינה מדרב כהנא עיילא ליה גלימא קרנא האו[כב] והאמ' רב נחמן פירא האוי ההיא דרב נחמן פליגא כדחשבינן ליה לגלימא קרנא או מכלי לה בעל משלם חלופי בלאות ואו חשבניה פירא לא משלם מדעם גמרינן דגלימא קרנא וההיא דרב נחמן דהאשה שנשלו לה נכסים דאמ' פירא האוי ומכסי ליה עד

דבאלי[כג] פליגא כהאי[כד] תנא אמרה דתניא המלח והחול הרי[כה] פיר'.

סימן עב. ז. [כו] ושאלתון הא מילתא דאימירא בהלכות[כז] והיכא הוא דאית ליה בני מאיתתא אחריתי והיא לית לה בני ואמרה שהיי לי בהדיה

ס) היוצאת. בכ"י היוצא. כתובות שם. ג) דאבד. בכ"י דאור. ד) פאקע=פקע. ה) איתינון = איתנון. ו) לשלומאנון. להשלימון. למוסרן. ז) הוספדה = הפסידה. ח) דתפישא לא מפקינן. כתובות ס"ד ע"א. ט) ומשהינן לה. כתובות שם. ושם איתא ירחי שתא. י) ממאנת ושנייה ואילונית. כתובות פרק י"א משנה ו'. יא) או = אי. יב) מחימתיהון = מחמתיהון. בשבילן. חלופיהן? יג) להי = להון. יד) מגריש = מגרש. טו) כללא דמילתא. כתובות ע"ט ע"א. טז) וחכמ' אומ' פירות שם פרק ח' משנה ג'. יז) ר' שמעון אומ'. שם משנה ד'. יח) על הדף רשום מ"ט. יט) אמ' רבא. שם דף ע"ט ע"ב. כ) לי = אי. כא) לחי = להון. כב) אמ' רב שימי. שם דף ק"א ע"א. כג) האוי = הוי. כד) דבאלי = דבלי. כה) כהאי. בכ"י בהאי כה) הרי. שם איתא הרי זה. כו) בשולי הדף נסמן פ"ו. כז) בהלכות. בה"ג הלכות כתובות מהדורת הרב רא"ש טרויב (ווארשא תרל"ה) עמוד 136.

עשר שנים וכול' ואו ודאי באה מחמת טענה דאמרה בעי אנא חוטרא לידה[ס] ומרא לקבורה טענתה טענה ומגבי לה כתובתה הני בני דאית ליה להאי גברא היכי דאמי[ג] אי כגון דהוו ליה בני מאיתתא אחריתי בילדותיה והשתא סיב ליה דמציא אמרה בילדותך הוא דהות מולדת והשתא איעקרת לך ובעי אנא אינסובי לגברא אחרינא [ע"ב] דהוו לי בני דבעי אנא חוטרא לידה[ג] בהא טענה גביא כתובתה אבל או עד השתא קא מוליד מאיתתא אחריתי מצי אמ' לה הא מיניך הוא ואו הוה הוית לאולודי הוה ילידת מינאי ולית לה כתובה או דילמא אפילו הכי מציא אמרה ליה לא קא זכיאנא[ד] לאיבנויי מינך כי דאמרנן[ה] לענין נפלים ואית לה כתובה מאי: הכין חוינא שהדבר ברור דלאו כל איתתא ילדא מן כל גברא אע"ג דלא הוה עקר ולא הויא עקרה אילא כגון דהאי חמים מזאגיה[ו] בטפי והיא נמי חמים מזאגה בטפי או דקרירין תרויהון בטפי או דרטיבין תרויהון בטפי או דיבישין תרויהון בטפי או הרמאנא[ז] דשמיא בלא עילתא כי הני דאמרא ליה מדמית להההיא דקא מולדת מינה ולא מדמית לי באה[ח] מחמת טענה כההיא דאתאי לקמיה דר' אמי[ט] ואמרא ליה מסיבו ולעיל[י] מאי תהוי עלה דהך איתתא כופין אותו להוציא וליתן כתובה.

סימן עג. ח. וכתבתון לענין כ"ה זוזי דכסף מוהרי הוה מחזיק בידן דכל זוזא וזוזא שיעוריה מתקאלא דדינארא דסך כולהו תלתין ושיתה זוזי בזוזי טיאעי ואיסר. וכן אשכחנן לכמה גאוני דפסקו בכסף מוהרי כהדין שיעורא אשתכח לפום הדין שיעורא בכסף דאוריתא תלתה מתקאלי ותולתא במתקאלא דדינארא מדאמרינן בבכורות אמ' רבא[יא] סילעא דאוריתא תלתה ותולתא[יב] האי ואיתותב והלא סלע של הקדש מ"ח פונדיונות ופריק בתר [דף ל"ז] דאוסיפו עילויהו. ואיתוקמא בעובדא דרב אשי[יג] דשדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרב ייבא שלח ליה לישדר לי מר תולתא אמ' ליה לשדר לי מר תלתה אחריני דהא אוסיפו עילויהו. ועוד דאמ' דינר כסף אחד מכ"ה לדינר שלוהב למאי נפקא מינה לפדיון הבן אלמא הוה ליה סלע דאוריתא לבתר דאוסיפו עילאויה[יד] ארבעה זוזי דאינון ארבעה דינרי בלשון משנה דאינון מ"ח פונדיונות אישתכחא פרוטה לפום הדין מיניאנא אחד מקצ"ב לדינר זהב. והם הכי[טו] אשכחנן לרב יהודאי גאון[טז] דאמ' לענין חמש סלעים שלבן והני חמש איסתירי הויאן עשרין מתקאלי דד[יז] דהון כ"ח זוזי ופלגו[יח] זוזא ופלגו דנקא בהני זוזי דידן דעשרה שבעה. ואשכחן משמיה בנוסחא אחרינא[יט] לישנא אחרינא אמ' בה הכי סלע בכמה האוי תלתה ותילתא כמה הוו להו חמש סלעים שיתסר ותרי תילתי דהאוו כ"ד בציר דנקא בזוזי דידן אוסיף עילויהו חומשא מלגיו שכל הפודה הקדש מוסיף חומש הוו להון כ"ח ופלגא ופגו דנקא. ואשכחן לרבואתן בתראי דאו קימו פרוטה הדא מן מאתן וארבעין בזוזא מזוזי דטיאעי

ס) חוטרא לידה. יבמות ס"ה ע"ב, ובכ"י ליד. ג) דאמי = דמי. ד) לידה. בכ"י ליד. ה) זכיאנא = זכינא, זכיינא. ו) כי דאמרנן = כדאמרינן. ו) מזאגיה = מזגיה, מזגו וטבעו. ז) הרמאנא = הורמנא, פקודה וצווי. ח) באה. צ"ל ובאה? ט) דר' אמי. יבמות ס"ה ע"ב. י) מסיבו ולעיל. שם איתא מסיבו דילה. יא) אמ' רבא. בכורות נ' ע"א וע"ש ברש"י. יב) ותולתא. שם איתא ותילתא. יג) דרב אשי. בכורות שם. יד) עילאויה = עליה, עליו. טו) והם הכי. צ"ל והכי או וגם הכי. טז) לרב יהודאי גאון. ראה בה"ג הל' בכורות (ד' ווארשא הנ"ל עמוד 277) ושם איתא בנוסחא אחרינא דלמטה בתשובה זו. יז) אחרי דד בכ"י מקום חלק, ואולי צריך להשלים החסר כזה דד[מי דין]דהון, או דד מיותר לגמרי מטעות הסופר. יח) פלגו=פלגי. יט) בנוסחא אחרינא. והיא הנמצאת בה"ג שלפנינו ע"ש.

אישתכה סלע דאוריתא תלתה זוזי ותילתא בזוזא דטיעי[ה] וקשו לן הני טעמי טובא ובעינן למיקם על בירוריהון מקמי מרן. עיינא במאי דכתבתון וודאי שקל הקדש עשרים גרה דהוא [ע"ב] דנקא דדהבא והאוי מן מתקאלי דששדנג תלתה ותילתא והוסיפו עליו שתות מלבר דהוא חומשא מלגיו הוה ארבעה מתקאלי פדיון הבן בחמשה מתקאלי מהני דכל חד מינהון ד' מתקאלי ששדנג האוו בזוזי דטיאעי כ"ה ופלגא ופלגא דנקא דהון תלתין זוזי מן זוזי דכל עשרה שבעה בציר חד מ"ג מתקאלא ששדנג וחמשה שקלים דשלקדש בלא תוספה האוו שיתסר מתקאלי ששדנג וארבעה דנקי והינו דכר שדר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרבא י"ז מתקאלי שלח ליה אהדר לי מיניהו תרי דנקי דאינון תולתא שלח ליה רב אחא בריה דרבא את צריכת לשדורי לי תלתה מתקאלי אחריני דניהוו עשרין מתקאלי דהא אוסיפו על המדות שתות. אבל מאי דאשכחתון דהאי טופיאנא משום שכל הפודה הקדש מוסיף חומש לאו טעמא הוא ולית לפדיון הקדש הכא עסק. ודאי שתותא מלבר הומשא מלגיו הוא אילא משום דהוסיפו על המידות מן יומי דיחזקאל הנביא מדרב חסדא[ג] דדרש והשקל עשרים גרה ויהב פראטא ששים שקלים כ' שקלים כ"ה שקלים עשרה וחמשה שקל ושוייה לכוליה מנא וקם לן דמנא כ"ה מתקאלי האוי בשקל הקדש דהאוו חמשה מתקאלי ששדנג מן שמעתא דהלוקח דעוד שאלו ותמן מפריש לה למילתא ויחזקאל קא יהיב פראטיה שיתין ומשוי ליה מנה והאוי ד"מ[ד] מתקאלי דששדנג שמע מינה תלת [דף ל"ח][ו] שמע מינה מנה שלקדש כפול היה משום דמנה דעלמא מתקאלי ששדנג והוה מיבעי למיהוה מנה שלקדש ק"ק ששדנג מדקא משוי ליה קק"מ שמע מינה הוסיפו על המטבע שתות ושמע מינה דהוה שתותא מלבר משום הכי הוה פדיון הבן עשרים מתקאלי ששדנג. ומאי דאקשיתון בפרוטות דאשכחתון פרוטה אחד מקצ"ב לדינר שלוחב. ודאי למאן דאמ' פרוטה אחד משמנה באיסר האוי דינר קצ"ב אילא כך דינר שתותיה מעה ופלגא דמעה פונדיון ופלגא דפונדיון איסר ואית ליה פרוטה ופרוטות עיקר דילהון מן נחאשא אינין דעאבדין פרוטות טבועות כל ל"ב מינהון במעה דכספא דהיא אחד משישה בדינר. והאיטלקי לא ידעינן השתא מאי מתקאליה אבל מאי דכתבתון דאשכחתון לרבואתא בתראי פרוטה חדא מן ר"מ דזוזא לא שמיע לנא אנחנא ולא ידעינא טעמא דפרוטה דשיער ר' סימאי[ח] ברוזו שש באיסר דהוו חדא מן קמ"ד דזוזא דההאוו חד מן כ"ד דמעה וחד מן ששה דאיסר אבל דזוד מן הכין לא שמיע לנא. ודארכתון כתובת אשה אנחנא לא ידעינא אילא הני זוזי דטיאעי דכתובת אשה דרבנן וליכא השתא בכולה בבל ולא במאי דהאוי לנא ולא לאבינו ולא לאבי אבינו דקא מגבי כתובה אילא כ"ה מהני זוזי דטיאעי [ע"ב] וכל אתרא נמי מן מתקאליה. ואם נשא אשה בארץ ישראל[ט] וגירשה בקפוטקיא אולינן בתר שיעבודא להקל ואם נשא בקפוטקיא וגירשה בארץ ישראל אולינן בתר גוביאנא להקל משום שהתקינו שכל מעות יהו יוצאות בירושלם ואמרינן אמ' ר' אבא[י] מקולי כתובה שנו.

סימן עד. מ.[כ] ודשאילתון תו הא דאמ' שמואל[ל] אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים. מהיכא מנינן הני ו' חדשים או מעידנא דמתיא

ה) דטיי= דטיעי או דטיאעי. ג) מדרב חסדא. בכורות ח' ע"א. ד) ד"מ = מ"ד. ו) דף זה רשום בכ"י במספר נ"א. ח) דשיער ר' סימאי קידושין י"ב ע"א. ט) נשא אשה בארץ ישראל, כתובות פרק י"ג משנה י"א. י) אמ' ר' אבא. שם דף ק"י ע"ב, ושם איתא רבה. כ) בשולי הדף נסמן פ"ח. ל) דאמר שמואל. כתובות ל"ט ע"א.

שתי שערות ואפילו ארחיקו להו מכלל שנותיה טובא כגון דאיתיא סימנין בארביסר או יתר ומן ההוא עידאנא מנינן לה שיתה[ח] ירחי מי אמרינן כי קאמ' שמואל במאן דמתיא סימנין לאחר זמן מיד דהוו להו כלל שנותיה דנערות ובגרות תרתי סרי ושיתה ירחי אבל במאן דשהו סימניה טובא לא אמ' או דילמא לא שנא ובסימנין תליא מילתא מאי. ואשכחנן באילין הילכאתא לגאוני קמאי טעמי רח'קי דלא איסתברו לן ובעינן למיקם על בירוריהון מקמי מרן. הכין הזינא דהא מילתא דאיסתפקא לכון ליתה לא במתניתא ולא בגמארא. ודאי תחלת נערות הבאות[ג] שתי שערות וכמה דלא הביאה שתי שערות קטנה היא דתנאו רבנן בתוספתא[ד] כלשון הזה בן ארבע עשרה ובן חמש עשרה שלא הביא שתי שערות הרי הוא כבן תשע שנים ויום אחד לכל דבריו ודקתאני בן ארבע עשרה [דף לט][ה] ובן חמש עשרה הוא הדין עד בן עשרים דתנן אחד בן תשע[ו] שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות ומפרשא מילתא דליכא נערות אלא בהבאת שתי שערות מההיא דתנן ואילו נערות[ז] שיש להן קנם ואמרינן עלה נערה אין[ז] קטנה לא מאן תנא אמ' רב יהודה אמ' רב ר' מאיר רב יעקב בר נפתלי משמא דראבינא מתני אמ' רב נחמן אמ' רבה בר אבוה ר' מאיר היא דתניא משתביא שתי שערות ועד שתבגור יש לה קנם ואין לה מכר דברי ר' מאיר דאלמא נערה משתביא שתי שערות ועד שתבגור בלבד ועלה קאמ' שמואל דלא האוו הני יומי טפי מן ו' חדשים ועוד מיהא דתנן כל מקום שיש מכר אין קנם וכל מקום שיש קנם אין מכר קטנה יש לה מכר ואין לה קנם נערה יש לה קנם ואין לה מכר בוגרת לא מכר ולא קנם. ומפרשא קטנה מבת יום אחד ועד שתביא שתי שערות יש לה מכר דאלמא לא מיקריא נערה ומפרש משתביא שתי שערות ועד שתבגור יש לה קנם ואין לה מכר דאלמא הדא היא נערה ואע"ג דבריתא מפרשא ומתניתין מפרש בה זו דברי ר' מאיר לא אתינן למינמר מינה מאן דאית ליה קנם ומאן דלית ליה קנם דמאן דפליג אר' מאיר אמ' אפילו קטנה יש לה קנם ולא ליה[ח] מילתא בנערה אבל לענין מילי דתלין בנערה הכל מודים דלא איתנון אילא במאן דהביאה שתי שערות [ע"ב] דהא נערה שוינתה כשהיא ארוסה נידונת בסקילה ואם בגרה בחנק לית לך מימר אלא שהביאה שתי שערות והרי אילונית דלא מיתחזקא עד עשרים שנה[ט] כיון דאיתחזקא כבוגרת חשיבא. ואמרינן בגמרא דהאשה נקנית[י] אילונית לית לה נערות וטעמה דמילתא שאינה מביאה שתי שערות ואמרי נמי מקטנותה יצאת[יא] לבגר והני ו' חדשים תחילתם מיום הבאת שתי שערות ומתחלת מאי דצאמחן[יב] שתי שערות כשיעור שאמרו חכמים אתחילא לה נערות ושתי שערות סימאנה ונאמרא מילתא עד ו' חדשים והאויא בוגרת ומתיא סימני בגרות. והני ג' פרקים קטנות ונערות ובגרות עליהון תנן משל משלו חכמי'[יג] באשה פנה בחל וצמל פנה עורה תינוקת בחל אלו ימי הנעורים בזה ובזה אביה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפר'[יד] נדריה צמל כיון שבגרה שוב אין לאביה בה רשות. ומפרשין

ח) שיתה = שיתא. ג) הבאות = הבאת. ד) בתוספתא. נדה פרק ו' ב'. מהד' צוקער־מאנדל עמוד 647. ה) דף ל"ט רשום במספר נ"ב. ו) דתנן אחד בן תשע. יבמות פרק י' משנה ט'. ז) ואילו נערות. כתובות פרק ג' משנה א'. ז) נערה אין. שם דף כ"ט ע"א. ח) ולא ליה = ולית ליה. ט) עשרים שנה. יבמות פ' ע"ב. י) דהאשה נקנית. קידושין ד' ע"א. יא) מקטנותה יצאת. כתובות ל"ו ע"א. יב) מאי דצאמחן = מדצמחן. יג) משל משלו חכמי'. נדה פרק ה' משנה ז'. יד) ובהפר. שם איתא ובהפרת.

במתניתין סימני נערות ואית בהן עליון ותחתון תחתון שתי שערות כי דבריראה) מילתא ועליון הא דתנן ואי זו היא סימנהג) ר' יוסי הגלילי אומ' משעלה הקמט תחת הדד ר' עקיבא אמ' משיטו הדדין בן עזאי אמ' משתשחיר הפטומת ר' יוסי אומ' כדי שיהא נותן ידו על העוקץ ושוקע ושוהה לחזור וקים להון לרבנן דתחתון קדים וכל היכא דאשכחנן תחתון דהוא שתי שערות סמכינן עליה ואין משניחין [דף מ]נ) על העליון והיכא דאיכא סימן עליון אע"ג דלא אשכחנן שתי שערות בידוע שאי אפשר שלא באו אלא אתו ומינתר נתור דתנן בא סימן) התחתון עד שלא בא העליון או חולצת או מתיבמת בא העליון עד שלא יבא התחתון אע"פ שאי אפשר ר' מאיר אומ' לא חולצת ולא מתיבמת וחכמ' אומ' או חולצת או מתיבמת מפני שאמרו אפשר לעליון שיבא עד שלא יבא התחתון דאלמא ר' מאיר סבירא ליה אפשר שיבא עליון תחלה ואמרינן בשלמא לר' מאירס) הינו דכתי' שדים נכונו ושע' צמ' אילא לרבנן איפכא מיבעי ליה אלא הכי קאמ' כיון ששדים נכונו בידוע ששערך צמח וכי היכי דאית לנערות סימנין מלמעלה ומלמטה הכין אית לבגרות סימנין מלמעלה ומלמטה דתנו רבנן) אלו הן סימני בגרות ר' אלעזר בי' צדוק אומ' משיתקשקשו) הדדין ר' יוחנן בן ברוקא אומ' משיכסיף ראש החוטם משיכסיף אזקינא לה אמ' רב אשי משיפציל ראש החוטם ר' יוסי אומ' משתקיף העטרה ר' שמע' אומ' משיתמעך הכף וכן היה ר' שמע' בן יוחאי אומ' ג' סימנין נתנו חכמ' באשה מלמטה ושלשה מלמעלה פגה מלמעלה בידוע שלא הביאה שתי שערות פיר' והן ימי נערות צמל מלמעלה בידוע שנתמעך הכף פירו' והן ימי בגרות וכיון דאיברת מילתא דסימני נערות אתי תחלה וגאדלי בהדייהו עד [ע"ב] דגאמרי סימני בגרות אמור רבנן חזקה היא דהני סימני בגרות לא מיתאחרי גמירתן מן סימני נערות טפי מן ו' חדשים וכל אימת דאתו סימני נערות דאינון שתי שערות כסדר דאמור רבנן כל דיני נערות עלה וכד האליף בתר הכי שיתה ירחי נפקא מכלל נערות והאויא בוגרת ובידוע שהביאה סימני בגרות ובלא ספק דאפילו שנת ארבע עשרה וחמש עשרה ושש עשרה ועד לעשרים כמה דלא הביאה שתי שערות קטנה היא. השתא האי דאיסתפק לכון ואיבעיא לכון מי אמרינן כי קאמ' שמואל במאן דמתיא סימנין לאחר זמן מיד דהוו להו כלל שנותיה דנערות ודבגרות תרתי סרי שני ושיתה ירחי אבל במאן דשהו סימאנה טובא לא אמ' מאי ספיקא איכא הכא או מספק לכון דלמא קאדמא בגרות אטו מאן דנערה לא האויא אילא בת חמש עשרה שנה ויום אחד סלקא אדעתא דהאויא בוגרת מן קמי הכין ועדאן בהלט) ליכא אפשר דהאוי צמל והיכי הויא בוגרת בתרתי סרי ופלגא ועדאן קטנה היא ולאו נערה לאו הא מפרש בהדיא מאי דאמרנן לעילא דאילונית לא האויא בוגרת עד עשרים ונערות ליה לה ומקטנותה תצא לבגר אבל או הכין איסתפק לכון דכיון דלא הויא נערה עד חמסרי או שיתסרי איכא למימר דמירחקא בנרותה מן נערותה טפי מן שיתה ירחי מילתא פסיקתא אמור רבנן אין בין נערותע) לבגרות אלא ששה חדשים ולא שאנו ולא פליגי [דף מא]י) הילכך לא שנא קדימא

ס) כי דבריורא = כדבריורא. ג) ואי זו היא סימנה. נדה שם איתא איזהו סימנין ועוד שנויים קטנים ע"ש. נ) בדף מ' רשום המספר נ"ג. ד) בא סימן. נדה פרק ו' משנה א'. ה) בשלמא לר' מאיר. שם דף מ"ח ע"א. ו) דתנו רבנן. נדה מ"ז ע"א. ז) משיתקשקשו. שם איתא כשיתקשקשו ועוד איזה שנויים ע"ש. ח) ועדאן בהל = ועדיין בוהל. ע) אין בין נערות. כתובות ל"ט ע"א. י) דף מ"א רשום במספר נ"ד.

נערות ולא שנא איתאחרא אין בינה לבנרות אילא ששה חדשים בלבד וכד האלפין ששה חדשים בידוע שבא סימני בנרות ולא צריכה בדיקה אבל ודאי או לא ידעינן אימת הוו סימני נערות ואשכחנה כשהיא בת י"ג שנה שיש בה סימני נערות ולא ידעינן אימת הויא תחלתם בשתים עשרה ה) ומחצה או לבתר הכין בירחא או בתרין או בתלתה מעכבינן למיבדק סימני בנרות כל אימת דאתו בתר ירחא או בתרין או תלתה או ארבעה או חמשה מחזקינן לה בבנרות והמחוור שבכולן מלמטה מיעוך ופירושיה שנתפשט המקום החפוח ומלמעלה הפצלת ראש החוטם ואע"ג דקאמרינן הלכה כדברי כולן להחמיר ומן כמה שני הוה סברינן למימר דאפילו בשנת שתים עשרה לתינוקת או מתיא שתי שערות הויאן סימן ועאילא בנערות ובנרות אחריה בו' חדשים. ואטעי יתנא בהא מילתא מאי דכתיב בה לכות קטנות היכא דהביאה שתי שערות בתוך שתים עשרה שנה אינה ממאנת וחשבנן דהא דתנן במתניתין בודקין כל שתים עשרה ו) בודקין למיחזא סימני נערות ולבסוף עיינא וחזינא דטעותא היא. וקא מפרשינא לה לשמעתא לסלוקי ספיקי דכי תנן במתניתין בת ובודקין כל אחת עשרה ז) שנה נדריה נבדקין בת שתים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין שתים עשרה בן שתים עשרה שנה ויום אחד נדריו נבדקין בן שלש עשרה שנה ויום אחד נדריו קיאמין ובודקין כל שלש עשרה הא מפרש [ע"ב] במתניתין דלאו לנרשה בדקינן למיחזא סימנין אלא לעינין נדריו הוא דבדקינן ליה מי יאדע להפלות או לא דרחמי אמי כי יפליא לנדר והכין תנן קודם לזמן הזה ח) אע"פ שאמרו יודעין אנו לשום מי הקדשנו ולשום מי נדרנו אין נדריהן נדרין ואין הקדישן הקדש לאחר זמן זה אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשום מי נדרנו ולשום מי הקדשנו נדריהן נדרים והקדישן הקדש ובגמ' פרשו ט) אצרכתא לכל מילתא דאימירא במתניתין אע"ג דתנא בת אחת עשרה ו) שנה ויום אחד נדריה נבדקין איצטריך למיתנא בת שתים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיאמין לאודועך דשנת שתים עשרה הוא דבדקינן בלחוד ולא לעולם. ואע"ג דגמרינן דשנת שתים עשרה בדקינן איצטריך למיתנא ובודקין כל שתים עשרה דלא תימא היכא דבדקנה מקצת שנה ולא יאדעא להפלות נדריה קיימין וכן שאר שמעתא ופרישנן בתר הכי מן בריתא דהא מתניתין רבי היא דסבר בת ממהרת למינדל קודם לבן וכלל שנותיו י"ב וכלל שנותיו שלבן י"ג אבל ר' שמעון בן אלעזר פליג ומחליף וסאבר איפכא דכלל שנותיו שלבן י"ב ושלבת י"ג וסוניין והילכתין רווחת כרבי דהוא סתם מתניתין ותוך זמן דבת כל שנת י"ב ותוך זמן דבן כל שנת י"ג ולפום הכין איבעיא להו תוך זמן כלפני זמן דאמי או כלאחר זמן דאמי. ודקדקנן למאי קא מיבעיא לן תוך זמן או לנדרים הא מפרש במתניתין דלא דאמי לא לפני זמן [דף מ"ב] ז) ולא לאחר זמן דהא קא באדקין בתוך זמן ולא קא באדקין לא קמיה ולא בתריה אילא לעונשין קא מיבעיא לן אם נמצאו שתי שערות בתינוקת בשנת י"ב ובתינוק בשנת י"ג מי דאמו כלפני זמן ולא מיחשבין סימנין או כלאחר זמן דאמו והאוו סימנין רב ור' חנינא ט) דאמרי תרויהון תוך זמן כלפני זמן ואע"ג דאיתי שתי שערות בתוך זמן קטן הוא ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי דאמרי תרויהו תוך זמן כלאחר זמן ואו מיתי שתי שערות בתוך זמן גדול הוא וסימן אינון. והא

ה) עשרה. בכ"י עשה. ו) בודקין כל שתים עשרה. נדה פרק ה' משנה ו'. ז) בת אחת עשרה. נדה שם. ח) קודם לזמן הזה. נדה שם. ט) ובגמ' פרשו. שם דף מ"ה ע"ב. י) עשרה. בכ"י עשה. ז) דף מ"ב רשום במספר נ"ח. ט) רב ור' חנינא. נדה שם.

דאמרנן בתרה אמ׳ רב נחמן בר יצחק [וסימנ]ך וואת לפנים בישראל. הכין חזינן דסימנין להלכה דאמרנן בסופה אמ׳ רבא הילכתא תוך זמן כלפני זמן ואותבתא דרב המנונא לפום דאיתחורא לסיועיה למאי דאמ׳ תוך זמן כלפני זמן דקא דאייק מסופה דמתניתין דתנן לאחר זמן זה אע״פ שאמרו אין אנו יודעין לשום מי נדרנו ולשום מי הקדשנו נדריהן נדרים והקדישן הקדש דאלמא גדול הוא האי לאחר י״ב שנה לנקבה וי״ג לזכר דנדריהן נדרים והקדשן הקדש אע״פ שאין יודע להפלות היכי דאמי או דלא איתי שתי שערות קטן הוא אלא לאו דאייתי שתי שערות וטעמה דלאחר זמן הוא דמהניאן ליה שתי שערות דהוה ליה גדול וגמו׳ לה מילתיה ואע״פ שאין יודע להפלות הקדישן הקדש אבל בתוך זמן לא מהניאן ליה דאו הוה מהניאן ליה גדול הוא ולא הוה צריך בדיקה להפלאה כי היכי דאחר זמנו אם הביא שתי שערות אין צריך בדיקה [ע״ב] להפלאה אילא גמרינן מינה דתוך זמן כלפני זמן. ועוד מותיב רב זירא[ה]) כי יפליא מה ת״ל איש להביא בן י״ג שנה ויום אחד שאף על פי שאינו יודע להפלות דבריו קיימין האי בן י״ג שנה ויום אחד שאינו יודע להפלות שדבריו קייאמין היכ[י] דאמי או דלא איתי שתי שערות קטן הוא אמרת דבריו קיימין אילא לאו דאיתי שתי שערות וטעמה דלאחר זמנו הוא דמהנין ליה שתי שערות דהוה ליה איש אבל תוך זמנו דהוא י״ב לנקבה וי״ג לזכר אע״פ שהביא שתי שערות לאו איש הוא ובהפלאה תליא מילתיה ושמעת מינה דתוך זמן כלפני זמן תיובתא. אמ׳ רב נחמן כתנאי בן תשע שנים ויום אחד שהביא שתי שערות שומה[ג]) מבן תשע ועד בן שתים עשרה שנה ויום אחד שומה ר׳ יוסי ביר׳ יהודה אומ׳ סימן בן י״ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן. וקא דאייק רב נחמן מן מימרא דתנא קמא דקאמ׳ שתי שערות עד י״ב שנה ויום אחד שומה אינון ולאו סימן דאלמא מתחלת שנת שלש עשרה סימן הויאן ובסופה קאמ׳ י״ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן דאלמא שנת י״ג גופה דהוא תוך זמן פלונתא תנא קמא דקאמ׳ עד בן שתים עשרה ויום אחד שומה קסבר שנת שלש עשרה סימן והאי תוך זמן כלאחר זמן ואיכא תנא דפליג עליה וסבר שנת שלש עשרה נמי שומה וכלפני זמן דאמיא אבל מבתר י״ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן ואהדרו ליה לרב נחמן דאוקמה להא מילתא דתוך זמן כתנאי ואמרו ליה איכא למימר [דף מג]ג) דכולי עלמא תוך זמן כלפני זמן. והא מתניתא רישה בחדא מילתא וסופה בחדא מילתא ואיכא לאוקומה בתרין תנאי או בעית אימ׳ רישא רבי וסופה ר׳ שמעון בן אלעזר וכולה בתינוקת רישה רבי דקאמ׳ כלל שנותיה י״ב שנה וקסבר מבת י״ב שנה ויום אחד שתי שערות שבה סימן וסופה דקאמ׳ עד י״ג שנה ויום אחד שומה ר׳ שמעון בן אלעזר דאמ׳ כלל שנותיה דתינוקת י״ג ותוך זמן לתרויהו כלפני זמן ואיבעיתימא[ו]) רישא ר׳ שמע׳ בן אלעזר דאמ׳ כלל שנותיו שתים עשרה ומיכן[ה]) ואילך האוו סימן וסופה רבי דאמ׳ כלל שנותיו י״ג ומיכן ואילך דהאוו סימן ותוך זמן לתרויהו כלפני זמן ואו בעית אימ׳ רישה וסופה רבי וכי אמ׳ משתים עשרה ולהלן סימן בתינוקת וכי אמ׳ משלש עשרה ולהלן סימן בתינוק אבל י״ב לתינוקת וי״ג לתינוק דהוא תוך זמן שומה ואו בעיתימא רישה וסופה ר׳ שמע׳ בן אלעזר כסדר איפכא דרבי ולעולם לדיליה נמי תוך זמן כלפני זמן ופסקינן אמ׳ רבא הילי תוך זמן כלפני זמן ובלישנא אחרינא מתני

ה) מותיב רב זירא. נדה מ״ו ע״א, ושם כל הסוגיא דלמטה. ג) שומה = שומא. ג) דף מ״ג רשום במספר נ״ו. ו) ואיבעיתימא = ואיבעית אימא. ה) ומיכן = ומכאן.

לה רב שמואל בר זוטרא להא שמעתא דרבא אמ׳ רבא קטנה ממאנת והולכת כל שתים עשרה לומר שתי שערות כל שנת שתים עשרה כלפניה דאמו ושומה אינון ולא חשיבן סימן ואע״ג דתנן עד מתי הבת ממאנת[ה] עד שתביא שתי שערות ממאנת היא כל י״ב דשומה אינון כלפני זמן. ושאר שמעתא הא פרישנה בשאילתא דקמי הא הילכך ליכא ימי נערות אילא מבתר שנת שתים [ע״ב] עשרה ואי מיתא[ג] שתי שערות בתר דשלימת שנת שתים עשרה מן ההוא זמנא[ג] ועד בגרות ששה חדשים שתמצא אומר האויא בוגרת בת שתים עשרה וששה חדשים כי דכתיב[ד] בהלכות וכי דאימר[ה] משמא דגאונים קמאי ופחות מיכן לא הויא בוגרת כל עיקר אבל לא כל הבנות כן אלא איכא דמיתאחרא נערותה ובגרותה ובשתי שערות תליא מילתא בין מקדמן ובין מאחרן עד עשרין. ותינוקת לעינין נדרים בשנת י״ב ותינוק בשנת י״ג לאו איש הוא אילא סמך[ו] לאיש. ואיכא דקדוקי במפלא סמך לאיש דאוריתא הוא או דרבנן לפום דמפרשא שמעתא:

סימן עה. י.[ז] והא דתנן ר׳ שמעון חולק[ח] בנכסים כול׳. הכין חזינא דרב צמח גאון נ״ע סבר דהלכה כר׳ שמע׳ מדקא מפריש ר׳ יוחנן[ט] ידועים ותניא כוותיה סתם ולאו מישום ר׳ שמעון. ודאי או הכי הוה תניא ר׳ שמע׳ אומ׳ אילו הן ידועים וג׳ הוה אמרינן ר׳ יוחנן לטעמיה דר׳ שמע׳ קאמ׳ וליה לא סבירא ליה ותניא כוותיה דהכין קאמ׳ ר׳ שמע׳ כי דאיכא[י] הכי בכמה דוכתאי[יא] אבל כיון דלא מפרש דר׳ יוחנן לא סבירא ליה ולטעמיה דר׳ שמע׳ קאמ׳ ותניא כוותיה סתאמא וכול׳ אמ׳ רב צמח עבדינן כוותיה וקאמרי רבנן נמי דקימא לן מברחת כל נכסיה מבעל לא קאני להו לוקח דכתבתנון ליה ואמ׳ רב נהילאי[יג] בר אידי אמ׳ שמואל אני מירָאי הוראה אני[יג] ואם יבא שטר מברחת לידי אקדענו וקימא לן דאף בעל לא קנאנון. ואו מינרשא אשה אע״ג דמהדרא להון [דף מד][יד] לניכסי לנפשה מלוקח ליה ליה לבעל למיתבע בפיריהון דההוא זמן דהות אשתו. ומקשינן אי לוקח לא קאנו להו[טו] נקנינהו בעל ומפרקינן אמ׳ אביי עשאום כנכסים שאין ידועים לבעל ואליבא דר׳ שמע׳ ואמרי כיון דמילתא דקימא לן יהבי רבנן טעמה דשויוה אליבא ר׳ שמע׳ שמעינן דקימא לן דר׳ שמעון ואיכא למימר לא פליגי רבנן עליה וכל שכן דלקולא היא מילתיה:

סימן עו. יא.[טז] והא דבעא מיניה רב ששת[יז] מרב הונא כליו שללוקה ברשות מוכר וכול׳. הכין חזינא דרבנן דילנא לא מצרכי במילתא האי כוליה ואו כדאמ׳ ליה קנאי אע״ג דברשות הוא הוה אמ׳ הכי אילא דבחצר מגרש קימי וקא זאריק התם לתוך קלתה דהוה ליה כליה ברשות מגרש ושאני מוכר קלתות דכד מזבין קלתות לנשי כבר אפקריה לביתיה שיניחו בו קלתותיהן וכד מנחא אשה

ה) עד מתי הבת ממאנת. כתובות ל״ו ע״א. ג) מיתא. המלה הזאת איננה ברורה בכ״י. ג) זמאנא. הז׳ והמ׳ בספק. ד) כי דכתיב = כדכתיב. ה) וכי דאימיר = וכאמור. ו) סמך = סמוך. ז) בשולי הדף נסמן פ״ט. ח) ר׳ שמעון חולק. כתובות פרק ח׳ משנה ב׳. ט) ר׳ יוחנן. שם דף ע״ח ע״ב. י) כי דאיכא = כדאיכא. יא) דוכאתא = דוכתי, מקומות. יג) רב נהילאי. כתובות ע״ט ע״א, ושם איתא חנילאי. יג) אני מיראי הוראה אני. שם איתא מורה הוראה אני. יד) דף מ״ד נרשם במספר נ״ד. טו) אי לוקח לא קאני להו. שם איתא ואי לא קנאנהי לוקח. טז) בשולי הדף נסמן צ׳. יז) דבעא מיניה רב ששת. בתרא פ״ה ע״ב. יח) קא מיתמרא = קא מתאמרא.

קלתה התם כמאן דאנחתה בסימטא דאמיא דהויא לה ההיא חצר דההוא בעל הבית לקלתות בשוקא או בסימטא הואיל וקבועה היא להניח בה קלתות והאשה שמנחת קלתה שם כמאן דאיתה ברשותה דאמיא ושאניא מן כליו שללוקח ברשות מוכר.

סימן עז. יב.ח) ושאילתון דאיכתיב לכון מקמי מרן באיגרתא קמיתא בעינן ואילו דברים[ג]) שאין להן אונאה ואוקי הילכתא כדפשיט ר' אמי[ג])

וכמימרא דר' [ע"ב] יונה ור' ירמיה משמא דר' יוחנן דביטול מקח יש להן וקימא לן במטלטלי דאפילו ביטול מקח לא מצי הדר אלא עד כדי שיראה לתגר[ד]) או לקרובו ואיסתפק לן במקרקעי או עבדינן בהו כדין מטלטלי או לא לענין מוכר דקאמרינן לעולם חוזר ולענין לוקח בכדי שידאה לתגר או דילמא אית להו שיעורא אחרינא משום דאמרינן לענין מוכר במטלטלי הא נפק ליה זיבניה מתחות ידיה ולא מצי מחוי ליה אבל בקרקע הא קימא קמיה ולא אמרינן בה לעולם חוזר והם הכי[ה]) לעינין לוקח במטלטלי דאמרינן בכדי שיראה לתגר משום דזיבניה בידיה ומחוי ליה ולא עוד אלא כולי עלמא בקיאין בשומת מטלטלי אבל מקרקעי דלאו בידיה ולאו כולי עלמא בקיאין בשומיהו בעינן טפי מכדי שידאה לתגר ובדאמרינן לעינין סלע בכפרים[ו]) או דילמא היכא דתנן תנן והיכא דלא תנן לא תנן ולא שנא מאי. הכין חזינא דסתם איבעיא להו ביטול מקח לרבנן לעולם חוזר וכ'. וסתם פסקנן אמ' רבא[ז]) היל' בכל דבר שהלוקח חוזר בכדי שידאה לתגר או לקרובו ולית לנא לשנויי בין מקרקעי ובין מטלטלי כל מילתא דאית בה ביטול מקח למוכר בכדי שיראה לתגר והכין נמי מוכר לעולם חוזר בין במקרקעי ובין במטלטלי הואיל ומילתא פסיקתא קאמ' והא מילתא דמיתמר[ח]) טעמה דלוקח אין חוזר אלא בכדי שיראה לתגר משום דזיבניה בידיה ומחוי ליה וטעמא דמוכר לעולם חוזר דנפק ליה זיבניה מתחות ידיה ולא [דף מה][ט]) מצי מחוי ליה לאו דוקא היא ובגמארא ליכא הכין ולא פסקינן דהדין הוא טעמה דמילתא ואי לאו דשמעינן הילי בהדיא לשנויי בין לוקח למוכר לא הוה מצינן לשנויי ביניהון אבל לעינין כמה זמן הוא כדי שיראה לתג' או לקר' לא יהבה מתניתין ולא גמרא שיעורא ידיעא או יומא או תרין או שעתא או תרתין אילא לפום אתרא ותגארי עאילין ליה ולפום ההוא מקח ותגארי דבקיאין ביה הכא[י]) דשכיח תגר דההוא מקח אפילו מקצת היום לא יאכיל למהדר בתר הכין דתנן הורה ר' טרפון[יא]) בלוד האונאה וכו' עד וחזרו לדברי הכמ'. דאלמא ההוא אתרא במקצת היום סאניא וכי תנן לעינין סלע עד מתי מותר להחזיר בכרכין כדי שיראה לשלחני[יג]) ובכפרים עד ערבי שבתות הא קאמרינן עלה מאי שנא סלע[יג]) דקא מפליג וכו' עדאן[יד]) לא פליגי אביי ו[רבא] אלא בטלית בלחוד וביוצא בה מידעם דכל אינש קים ליה[טו]) ביה דאביי סבר אפי' טלית דכל אדם קים ליה בגוה לא סמכינן אלא אתגר בכרכין עד כדי שיראה לתגר דשכיחין תגרין ובכפרים עד ערבי שבתות דאתו[טז]) תגרים או דאזלינן בני ההוא כפר להיכא דאיכא תגרים וקסבר סלע וטלית חד דינא אינון ורבא סבר מדעם דכל אינש קים ליה

ח) בשולי הדף נסמן צ"א. ג) ואילו דברים. מציעא פרק ד' משנה ט'. ג) כדפשיט ר' אמי. שם דף נ"ז ע"א. ד) כדי שיראה לתגר. שם משנה ג'. ה) והם הכי. צ"ל ואם הכי? ו) סלע בכפרים. שם משנה ו'. ז) אמ' רבא. שם דף נ' ע"ב. ח) דמיתמר = דמתאמר. ט) דף מ"ח רשום במספר נ"ח. י) הכא. צ"ל היכא. יא) הורה ר' טרפון. שם משנה ג' יג) לשלחני = לשולחני. יג) מאי שנא סלע. שם דף נ"ב ע"ב. יד) עדאן = עדיין. טו) קים ליה. בב"י קיל ליה. טז) דאתו. המלה הזאת נכפלה בכ"י בטעות.

ביה בין בכפרים ובין בכרכים עד כדי שיראה אבל מדעם דלא ידע ליה אילא תגר או שלחני עד יומא דשוקא דלא סוף דבר טלית וסלע אילא טלית הוא הדין לכל מדעם שהכל בקיאין בו וסלע הוא הדין לכל מדעם שאין בקיאין בו אילא יודעיו ולאו סוף [ע"ב] דבר ערבי שבתות אלא סוף דבר יומא דשוקא ומשום דרוב שוקי דכפרים בערבי שבתות תנא ערב שבת ותאני בתוספתא[ס] ובכפרים עד ערבי שבתות שכן דרך השוק להיות עומד בעיירות מערב שבת לערב שבת הא למדת דאפילו לרבא שאני מדעם שהכל בקיאין בשומתו ממדעם דלא ידעין לה לשומיה אילא אומנין ובקיאין וכי הא מילתא ליכא למימרא בה דתנן תנן דלא תנן לא תנן משום דכללי תנן ופראטי דאדכרנגון דומיי אינון ומילתא מוכחא דהכין הוא הולכך[ג] יכול לוקח לחזר בקרקע לבטל את המקח בזמן דאית ביה ביטול מקח עד כדי שיראהו לבקיאין ומוכר לעולם חוזרין.

סימן עח. יג_ג[ג] ודכתבתון לעינין טיבעא דדהבא[ד] דאורי לן מרן דדיניה בהדי כספא כדין פירא בין באתרא דדהבא חריף ובין באתרא דלא חריף ואיבעיא לכן[ה] הכא לעינין דהבא לגבי פירא [א]י בתורת דמים קאני או בתורת חליפין קאני אם תמצא לומר דהבא לגבי פירא בתורת חליפין קאני קשיא לן הא מתניתין ר' שמע' אומ' טלית[ו] קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית ואיסתפק לן או הילי כר' שמעון או לא משום דקא חזינן דקא מותיב מינה תיובתא ואו לאו הילי היא היכי מותבינן מינה אמטול הכי קשי לן מאי. הא מילתא קא מצטעריננא עלה מן זמן מרובה והכין קא סלקא אדעתנא דלא אשכחנן במתניתין טיבעא לא לגבי כספא ולא לגבי פירות אלא כסף מטבע יפה בלבד דתנן במתניתין הזהב קונה[ז] את הכסף וכולי מתניתין והני מילי דאימירן במתניתין [דף מ"ו][ח] כולי יש עליהם צורה וחריפי ורגילי אינאשי למישקל ולמיטרא בגויהו כעין דמים תחלה נקט דהבא דחשיב ועאבדין מיניה[ט] דינרין שיש עליהן מטבע ופריש דדהבא לית ביה טיבעא אלא טיבעא מן כספא הוא ונחשת דקאמ' לאו נחשת נסכא דנחשת נסכא או כלי נחשת ברירא מילתא שהרי הוא ככל הכלים ואין נקנה בדמים אילא על פריטי קאמ' דאית עליהון מטבע ופריש לא תימא דפריטי דנחשא באתרא דסאגו חריפאן טפי וטיבעא אינון אילא פירא אינון והדר לגבי כספא דכבר פריש שאינו קונה ופליג ביה ואפיק תרין גווני מיניה דכפירות דאמי וחד גונא הוא טיבעא. מטבעות הרעות ואסימון דהוא פולסא דלא טביע וכל שכן נסאכא וכלי כסף דהני כולהון כפירות ומשיכתם כמשיכת פירות ולא מיחשב דמים אלא כסף מטבע בין רבי[י] ובין זעירי דאינן מעות יפות מכל מקום לא אשכחנן הכא טיבעא אילא מן כספא דמסקאנא דהילכתא כזקנותו דרבי[יא] ובילדותו סבר דהבא טיבעא וכספא טיבעא אילא מיהו כספא לגבי דהבא פירא אבל לגבי פריטי וכל המטלטלין כספא טיבעא והא מילתא ברירא היא בסברא דילדותו אבל בזקנותו דסבר כספא טיבעא לגבי דהבא וכל שכן לגבי דזוז לא שמענן ליה מן מתניתין דדהבא טיבעא לגבי מדעם אחד כי דשמענן[יג] ליה בילדותו לענין כספא ולא אשכחנן בגמרא אליבא דזקנותו

ס) ותאני בתוספתא. מהדורת צוקערמאנדל עמוד 377 שורה אחרונה. ג) הולכך=הילכך.
ג) בשולי הדף נסמן צ"ב. ד) טיבעא דדהבא. מציעא מ"ד ע"א. ה) לכן = לכון, אולם הכף בספק, ואולי לנן = לן. ו) ר' שמע' אומ' טלית. שם דף מ"ח ע"א. ז) הזהב קונה. שם פרק ד' משנה א'. ח) דף מ"ו רשום במספר נ"ט. ט) מיניה. המלה הזאת נכפלה בכ"י בטעות.
י) רַבִּי, גדולים. יא) כזקנותיה דרבי. מציעא מ"ד ע"א. יג) כי דשמענן = כדשמעינן.

דרבי מאן דהבא[ח] לגבי פירות טיבעא אלא [ע"ב] הויה אליבא דבית שמאי לענין פדיון מעשר שני דתנן התם בית שמי אומ'[ג] לא יעשה אדם סלעיו דינרי זהב ובית הלל מתירין. ואמרינן עלה ר' יוחנן וריש לקיש[ג] חד אמ' מחלוקת בסלעין על דינרין דבית שמי סברי כספא טיבעא ודהבא פירא ולא מחלינן טיבעא אפירא ובית הלל סברי כספא פירא ודהבא טיבעא ומחלינן פירא אטיבעא אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללין מאי טעמא מידי דהוה אכסף לבית הלל דהוא סברא דר' בילדותו כסף לבית הלל לאו אע"ג דלגבי דהבא פירא הוא לגבי פירות טיבעא הוא זהב נמי לבית שמי דהוא סברא דוקנותו אע"ג דלגבי כספא פירא הוא לגבי פירות טיבעא האי וחד אמ' אף בפירות על דינרין מחלוקת מאן דאמ' אף בפירות על דינרין מחלקת קאמ' דהנך דסברו כספא טיבעא קסברי דינארי נמי פירא לגבי פירות ומאן דאמ' פירות על דינרין דברי הכל מהללין קאמ' אפילו הנך דסברו כספא טיבעא קסברי דהבא פירא לגבי כספא אבל לגבי פירות טיבעא האי. וסברין לסיומה דר' יוחנן הוא דאמ' אליבא דמאן דאמ' כספא טיבעא דאפילו לגבי פירות דהבא פירא דאמ' ר' יוחנן[ד] אסור ללוות דינר בדינר מאי דינר או לימא דינר שלכסף בדינר שלכסף כסף לגביה נפשיה מי איכא למאן דאמ' לאו טיבעא הוא אלא פשיטא דינר שלזהב בדינר שלזהב ואליבא דמאן דאמ' דהבא טיבעא אפילו לגבי כספא ליכא לאוקומה דהוא סברא דילדותו דרבי אילא הכין קימא [דף מז][ה] אליבא דסבארא דוקנותו דדהבא פירא אפילו לגבי כספא לפום הכין קאמ' ר' יוחנן אסור ללוות דינר בדינר דהוה ליה סאה בסאה והוא דאמ' אף בפירות על דינרין מחלוקת ודחינה ואמרינן לעולם אימא לך ר' יוחנן הוא דאמ' פירות על דינרין דברי הכל מהללין ואליבא דוקנותו קאמ' דסבר דהבא לעולם פירות לגבי כספא ואפילו הכין מחללין פירות מעשר שני על דינרי זהב וליכא בהא מילתא ראיה למיסמך עלה דדהבא לגבי פירות טיבעא מן כמה אנפי ולא תימא משום דהא מילתא דבית שמאי היא ולא תימ' נמי מדלישאנא אחרינא דלאו משום טיבעא פליגי אלא לענין קרא ונתת בכסף וצרת הכסף הכסף ראשון הוא או ריבה ואפילו כסף שני או נמי משום גזירה שמא ישהה[ו] עליותיו בחגים או זאייל דהבא וכל שכן איכא קושיא על לישנא קמא ומסקאנא דשמעתא בקושיא דלא מפרק אלא אפילו האי לישאנא קמא גופיה הכין קא משנינן ביה ואמרינן לעולם אימא לך ר' יוחנן מחללין דברי הכל אמ' והוא קאמ' אסור ללוות דינר שלזהב בדינר שלזהב ושאני הלואה הואיל ולעינין מקח וממכר שוויה רבנן לדהבא כפירא דאמרינן הוא ניחו דיאקר וזאייל לעינין הלואה נמי פירא האי הכי נמי מיסתברא דכי אתא ראבון[ז] אמ' ר' יוחנן אע"פ שאמרו אסור ללוות דינר בדינר אבל מהללין מעשר שני עליו שמע מינה הרי אילו דברים ברורים דדינרי זהב לעינין מקח וממכר פירא אינון וכי שרי לחלל עליהן [ע"ב] פירות מעשר שני משום ההיא דתנינן ונתת בכסף מגיד[ח] שאין מתחלל אלא על הכסף מנין לעשות שאר מטבע ככסף דין הוא הואיל והקדש מתחלל ומעשר שני מתחלל מה הקדש עשה בו שאר מטבע ככסף אף מעשר שני

ח) מאן דהבא. נראה דחסרה מלה וצ"ל מאן דאמר (או דסבר) דהבא. ג) בית שמי (שמאי) אומ'. מעשר שני פרק ב' משנה ז'. ג) ר' יוחנן וריש לקיש. מציעא מ"ד ע"ב. ד) דאמ' ר' יוחנן. שם דף מ"ה ע"א. ה) דף מ"ז רשום במספר ס'. ו) גזירה שמא ישהה. שם דף מ"ה ע"ב איתא ישהא. ז) דכי אתא ראבון. שם דף מ"ה ע"א איתא רבין. ח) ונתת בכסף מגיד. ספרי ראה סי' ק"ג, מהד' איש שלום דף צ"ו ע"א. ושם איתא מלמד, ועוד שנויים ע"ש.

עשה בו שאר מטבע ככסף מה להקדש שהרי עשה בו שאר מטלטלין ככסף תאמר במעשר שלא עשה בו שאר מטלטלין ככסף תל' לומ' וצרת הכסף דבר שצריך לה צרר[ה] דברי ר' ישמעאל ר' עקיב' אומ' דבר שיש עליו צורה פרט לסימון שאין עליו צורה. ואיכא רבנן אחריני דקאמרי לעולם דינרי זהב לגבי פירות מטבע האוו דכי הכי[ג] דלא מפרש במתניתין דינרי זהב לגבי פירות טיבעא הכין לא מפרש דלגבי פירות פירא האוי ואמרי דכי קאמ' האסימון קונה[ד] את המטבע ואין המטבע קונה את האסימון בין מטבע מן כספא ובין מטבע דדהבא ואנן קאמרינן דאו הוה דהבא טיבעא לגבי פירות הוה האוי[ה] טיבעא לגבי נפשיה מידי דהוה אכסף למאן דאמ' לגבי דהבא פירא ניהו דאמרינן כסף לגבי נפשיה מי איכא מאן דאמ' לאו טיבעא הוא והא קא חזינן דאע"ג דכד אתינן למימר ואף ר' חייה[ו] סבר דהבא טיבעא דרב יוסף דינרי מן ברתיה דר' חייא וכו'. ואמרינן האי דאמ' ליה ר' חייא זיל הב לה דינרין לאו משום דסבירא ליה דדינרי טיבעא אלא מודה הוא דסאה בסאה ודהבא וכל פירות דעלמא פירי אינון אילא מיהו רב [דף מ"ח][ז] דינרי הוה ליה וכול'. דהוה ליה דין זהב כדין חטים ואי הוה טיבעא לגבי פירות הוה האוי טיבעא לגבי נפשיה ועוד הא קאמרינן בהדיא הואיל ולעינין מקח וממכר שויוה רבנן לדהבא כפירא דאמרינן הוא ניהו דיאקר וזאייל לגבי הלואה נמי פירא האוי ואיכא דקא מפרקין לה אנפא להא מילתא דאמרינן בדהבא לגבי מקח וממכר דדהבא הוא דקאמ' והיזוק לדבר דטעמה דמילתא מפרש דאמרינן הוא ניהו דיאקר וזאייל וכי קאמ' הוא ניהו לגבי כספא הוא אבל לגבי כל פירות אינהו טפי בריר דיאקרי וזילי לגבי דהבא והא מילתא דר' שמע' דקאמ' טלית קונה[ח] דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית ודאי הכי קאמ' דדהבא טיבעא הוא לגבי טלית ואו משום תיובתא דקא מותבינן מינה לאו משום טיבעא ופירא קא מותבינן אלא משום הנושא ונותן בדברים לא קנה אלא מיהו הכין קא חזיננא דהא מילתא דדינרי לגבי פירות ספיקא היא ועבדינן בה לעינין רבית דהוא איסורא לחומרא ולעינין מקח וממכר דהוא ממונא לקולא לעינין רבית כסאה בסאה דאמו ולעינין מקח וממכר כטיבעא מדמינן ליה ולא מחייבינן ליה למוכר בזביני במשיכת דינרין אלא מי שפרע בלחוד כי דמחייבינן ליה בטיבעא משום דהא דר' שמעון לא אשכחן פירכה בראיה הכין קא עבדיננא ועדאן אית לנא בה עיונא.

סימן עט. יד.[ט] ודשאילתון הא [ע"ב] דאמרינן התם נפל הבית[י] עליו ועל אשתו כול' ואמ' בר קפרא[יא] הואיל והללו וכול': אנחנא הכין ידעיננא דריש לקיש משמא דבר קפרא לאו לסיועי בית שמי אתא ולא למימר כי טעמיהו[יב] אלא על ר' יוחנן ור' אלעזר הוא דפליג ולא סבירא ליה דקימי נכסי לא בחזקת אשה ולא בחזקת בעל אלא כיון דהללו באין לירש והללו באין לירש יהלוקו ואליבא דבית הלל קאמ' דהכין אמרי בית הלל נכסין בחזקתן כלאלא ופרטוהי להדין כללא כתובה דהיא כל מאי דכתיב בשטר כתובה ונכסים הנכנסין

ה) דבר שצריך לה צרר. בספרי שם איתא דבר שדרכו ליצרר. ומציעא מ"ז ע"ב איתא לרבות כל דבר הנצרר ביד. ג) דכי הכי. נראה דצ"ל דכי היכא. ד) האסימון קונה. מציעא פרק ד' משנה א'. ה) הוה האוי. מאמר תנאי (קאנדיציאנעלל). וכן למטה שורה 14. ו) ואף ר' חייה (=חייא). שם דף מ"ד ע"ב. ז) דף מ"ח רישון במספר ס"א. ח) טלית קונה. שם דף מ"ח ע"א. ט) בשולי הדף נסמן צ"ג. י) נפל הבית. בתרא פרק ט' משנה ט'. יא) ואמ' בר קפרא. שם דף קנ"ח ע"ב. יב) כי טעמיהו = כטעמיהו.

ויוצאין עמה דאינון נכסי מלוג וכיוצא בהן שנפלו לה ושאר נכסין דאשה דלא ידיעין מן כתובה אינון או מן נכסין הנכנסין ויוצאין עמה כגון דלא שביח ששר כתובה ולא ידעינן מאי הוה כת' ביה קאמ' ר' יוחנן הזקתן בנכסי כתובה עד דאתיא ראיה [ו]קאמ' ר' אלעזר הזקתן כנכסין הנכנסין ויוצאין עמה עד דאתיא ראיה וריש לקיש משום בר קפרא אמ' ליח להון הזקה לא להני ולא להני אלא הללו באין לירש והללו באין לירש ויהלוקו. וחזיננא[ס] בהא כריש[ג] לקיש משמא דבר קפרא משום דכולהו תלמידי אינון לגבי בר קפרא ולא עוד אלא דכן תאני בר קפרא וקימא לן דאמורא דתניא כוותיה הילכתא כוותיה אע"ג דלאו סוגיין בעלמא כוותיה ועוד דבהכין סליקא שמעתא. וכולי האי דקאמרינן בנכסים שלאשה דמספק איתנן בכתובה או נכנסים ויוצאין עמה אבל מאי [דף מ"ט][ג] דלא ידיע דלאשה הוא ודילמא לבעל הוא ליח ליה עסק בהא מתניתין כל עיקר ובריירא מילתא דממון המוטל בספק חולקין דלא ידיע לבעל ניהו או לאשה ניהו לא אמ' ר' אלעזר בחזקת יורשי אשה ודאי היכא דלדילה ניהו ולא ידיע או מן כתובה דליורשי הבעל היא או מן נכסים הנכנסין ויוצאין עמה אינן איכא למימר דבחזקת אשה אינן דהא דילה אינן ומאן דמפיק להון מן יורשיה עליו הראיה ואיכא למימר דסתם נכסיה בחזקת בעל אליבא דמאן דאמ' קנין פירות כקנין הגוף דאמי ור' יוחנן לטעמיה[ד] דאמ' הכי ולאו הלכה כוותיה ור' אלעזר קאמ' כיון דקנין פירות לאו כקנין הגוף דאמי ליכא האי חזקה ודאשה אינן וריש לקיש משום בר קפרא ודאי סבירא ליה קנין פירות לא כקנין הגוף דאמי ולית לבעל ולא ליורשיו האי חזקה אלא מיהו סבירא ליה [פלגי][ה] דליכא חזאקא לא לנכסי כתובה ולא לנכסים אחרים וליכא הפרש בין יורשי הבעל ליורשי האב אלא באין[ו] לירש והללו באין לירש ויהלוקו.

סימן פ. ט"ו.[ז] ושומרת יבם שמתה מאי דאיכתיב משמא דגאון זקננו נ"ע שעושין בכתובתה דין חלוקה לא חאזי לנא ומילתא פשיטתא היא דליכא ליורשי האב למיגבא מידעם מן כתובתה ודנהינא מילתא מאי דידיע דהוא משלבית אביה ושכיח שקלין ליה יורשים וכנכסין הנכנסין והיוצאין עמה חשיב אבל מינגבא מידעם ליח להו וכל דשכיח [ע"ב] מן מאי דכתב לה מן דיליה ליורשיו ניהו. ופשוטן שלדברים בענין נכסים הנכנסין והיוצאין עמה דנכסין שנפלו לה אינין דתנן שומרת יבם[ח] שנפלו לה נכסים מודים בית שמי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים וכו' מתני'. ואמרינן עלה מאי שנא רישה[ט] דלא פליגי בית שמאי אלא אלו ואלו מודים בנכסים שנפלו לה שמוכרת ונותנת וקיים ומאי שנא סופה דפליגי בית שמאי וסברי יהלוקו בם יורשי הבעל וכדין הוה שלא תמכר דהא תלו ביבם ומוקמינן לה משום הדין קושיא לשנוייה ארבעי אוקמאתא וכולהי אליבא דבית שמאי בלחוד לשנויי מאי טעמ' פליגי בסופה ולא פליגי ברישה חד שינויא דעולא דאמ' רישה דנפלא קמי יבם יבמה מן האירוסין ומשום הכי כולי עלמא מודו שמוכרת ונותנת נכסים שנפלו לה דספק ארוסה היא לגבי יבם אבל סופה דקאמרי בית שמי יהלוקו שנפלו לה בחיי בעלה משנשאת ונפלה היא קמי יבם

ס) וחזיננא = וחזינא. ג) כריש. בכ"י כרש. ד) דף מ"ט רשום במספר ס"ב. ה) ור' יוחנן למעמיה. קמא פ"ח ע"ב. ו) [פלגי]. כזאת נראו לי רשמי המלה המחוקה בכ"א. ור"ל יהלוקו. ו) אלא באין. נראה דצריך להוסיף מלת הללו קודם באין. ז) בשולי הדף נסמן צ"ר. ח) שומרת יבם. יבמות פרק ד' משנה ג'. ט) מאי שנא רישה. שם דף ל"ח ע"א, ושם ע"ב ול"ט ע"א כל הסוגיא דלמטה.

משום דסברי זיקת נישואין עושה ספק נישואין הוה ליה יבם לגבה לבית שמי ספק בעל ויארית מחצה אמ׳ ליה רבה לעולא או בית שמי סברי יבם כחצי בעל ובית הלל סברי לית ליבם מידעם אדמיפלני בגופה לאחר מיתה[ה]) דבית שמי סברי שאם מכרה ונתנה ומתה היבם מוציא מחצה מיד הלקוחות[ז]) ובית הלל סברי אם מכרה ונתנה קיים ניפלגו בחייה ולפירות כידאיפלינו בבעל גופיה ונימרו בית שמי יבם מוציא מחצה ונימרו [דף נ׳]ג) בית הלל קיים וקאמ׳ רבה מדלא איפלינו הכי שמ׳ מינה לאו הדין הוא טעמה דמילתא. ואמ׳ רבה טעמא דמילתא לבית שמי דברישה לא פליגי אלא מודו שאם מכרה ונתנה כל זמן שהיא קיאמת קיים בנכסין הנכנסין ויוצאין עמה משום דנכסים לדילה איתנון ודאי ויבם ספק אית ליה עליהון שעבודא כי בעל[ד]) וספק לית ליה ואין ספק מוציא מידי ודאי אבל סופה דקאמרי בית שמאי יחלקו בם יורשי הבעל עם יורשי האב משום דהללו והללו שוין הללו באין לירש והללו באין לירש. אותיביה אביי לרבה היכי אמרת דסברי בית שמי אין ספק מוציא מידי ודאי והא לענין נפל הבית עליו ועל אביו עליו ועל מורישיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב דקאמרי בית שמי יחלוקו אשה בכתובתה ובעל חוב בחובו עם יורשי האב והרי יורשי האב ודאי ובעלי חוב ספק וקא פליגי הכי בספק ומוציאין מחצה מידי ודאי אמ׳ ליה רבה שטר חוב חמיר לבית שמאי וסבירא להון דכיון דעומד לגבות כגבוי דאמי מההיא דתנן מתו בעליהן עד שלא ישתו[ה]) דבית שמאי אמרי נוטלות כתובה ולא חשבין ליה כספק אבל יבם לגבי יבמה גופה חשיב כספק לגבי ודאי. ואיכא על הדין פירוקא דרבה לבית שמאי קושיא שטרא דעל אבוהי דאיש היכי מיחשיב כעומד לגבות דקא פאלני בעלי חוב בהדי בן ולא מפרק בגמרא. ואמרינן בתר הכין ולותביה אביי כתובה דמתניתין דיורשי הבעל [ע״ב] ודאי איתנון ויורשי אביה דיבמה ספק וקאמרי בית שמאי דחולקין את הכתובה ומפקין בספק מן יורשי הבעל דאינון ודאי חצי כתובה[ו]) ואהדרנן דלא פליגי בית שמאי בכתובה ולא קאמרי בית שמאי דמפקין יורשי אבי יבמה חצי כתובה מן יורשי הבעל ואקשינן ולא והתנן מתה מה יעשה בנכסיה וג׳. ופריקנן תנא מאי יעשה בכתובתה ושבקה וקתני בנכסים הנכנסין ויוצאין עמה היכי עאביד בית שמאי אומ׳ יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב[ז]) אבל בכתובה לא אמרי בית שמאי מידעם אמ׳ רב אשי דיקא נמי דבכתובתה לא אמרי בית שמאי יחלקו דכתובה אצל יושי הבעל היא ויורשי האב באעו למיתא למיפלג בהדיהו ואו הוה סברי בית שמאי למיפלג בכתובה הכין הוה איבעי למימר יחלקו יורשי האב עם יורשי הבעל [מ]דלא קאמרי הכין אילא הכי קאמרי יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב שמעינן דבנכסי דילה קאמרי דאתו יורשי הבעל פלגי עם יורשי האב. השתא קא שמעינן דכתובה בין לבית שמאי בין לבית הלל בחזקת יורשי הבעל היא וכי פליגי בנכסים הנכנסין ויוצאין עמה. ובתר דאקשי אביי ארבה איתי הוא טעמא אחרינא לבית שמאי אמאי פליגי בסופה ולא פליגי ברישה ואמ׳ רישה דקתאני אלו ואלו מודים שמוכרת ונותנת קיים דנפלו לה כשהיא שומרת יבם אבל סופה בנכסים הנכנסין[ח])

ה) לאחר מיתה. שם ל״ט ע״א איתא ולאחר מיתה. ז) הלקוחות. בכ״י איתא הלוקוחות. ג) דף נ׳ נרשם בטפסר ס״ג. ד) כי בעל = כבעל. ה) מתו בעליהן עד שלא ישתו. סוטה פרק ד׳ משנה ב׳, ושם איתא שתו. ו) ודאי חצי כתובה. נראה דצריך להוסיף מלה ודאי קבלי (או גביי) חצי כתובה. ז) שם ביבמות ל״ח ע״ב בשנויים. ח) בשולי הדף רשום מספר מאוחר: ע״ין ב ג מ ר א.

ויוצאין עמה דנפלו לה כשהיא תחת יבמה [דף נ״א]ס) דקאמרי בית שמאי יחלקו בם יבם עם יורשי האב משום דידו כידה ובית הלל סברי אע״ג דידו דיבם כידה כי מיתהג) נכסיה בחזקת יורשי אביה אבל נכסים שנפלו לה בימי בעלה קאמ׳ אביי כולי עלמא מודו שהן בחזקת יורשי האב רבא אמ׳ אם נפלו לה נכסים כשהיא תחתג) יבם כולי עלמא מודו דידו עדיפא מידה ולית ליורשי האב בהון מידעם אלא רישה שומרת יבם שנפלו לה נכסים ולית ליבם עלה אלא זיקה בלבד מודים בית שמאי ובית הלל שאם מכרה ונתנה קיים אבל סופה דפליגי כגון שעשה בה מאמר ונפלו לה נכס׳ ומתה בית הלל סברי כמאן דלא עשה בה מאמר דאמי ונכסים בחזקת יורשי האב. ובית שמאי סברי מאמר עושה ספק נישואין ויחלוקו. ואיכא דמפרשי לה לדאביי דאמ׳ רישה שנפלו לה כשהיא שומרת יבם סופה שנפלו לה כשהיא תחתיו כשהיא תחת בעלה דאמרי או כשהיא תחת יבמה נפלו לה נכסים ומתה בחייו היכי סברי בית שמאי למימר שיחלוקו יורשי האב עמו ועוד מתניתין הכין אימירא יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב ולא קאמרא יחלוק היבם עם יורשי האב ומאן דסבירא ליה הדין סבארא לא נארים אמ׳ רבא כל היכא דנפלו לה כשהיא תחתיו כולי עלמא לא פליגי דידו כידה דאו אכשהיא תחתיו דבעל קאי ומתה כשהיא שומרת יבם מי איכא למאן דאמ׳ יארית יבם כל מאי דאית לה אפילו מנכסים הנכנסין ויוצאין עמה [ע״ב] אלא נארים לישאנא קיטאד) אביי אמ׳ רישא דנפלו לה כשהיא שומרת יבם סופה דנפלו לה כשהיא תחתיו רבא אמ׳ רישא דנפלו לה בזיקא סופה דנפלו לה בתר דעבד בה מאמר וקא סבר רבאה) מאמר לבית שמאי עושה ודאי אירוסין לדהות בצרהו) וספק נישואין להלוק בנכסים. מכל מקום הני פירוקי ואוקמאתא כולהי לבית שמאי מאי שנא ברישא לא פליגי ובסופא פליגי אבל לבית הלל כל היכא דהיא כתובה בחזקת יורשי הבעל ונכסין הנכנסין ויוצאין עמה בחזקת יורשי האב והכין קא עבדיננא וביה נהיגיננא ודזוד מן הכין לא ידעיננא:

סימן פא. יו.ז) וכן שלשה שהטילוח) לכים: אמ׳ שמואלט) שנים וכו׳. לומר דפלגין ליה לשכר בְּשָׁוִי.י) אמ׳ רבה מיסתברא דהכי קאמ׳ שמואל בזמן שהטילו זה מנה וזה מאתים ולקחו שור שחורשין בו לבני אדם שהשכר שנוטלין לחרישתן בשור חולקין אותה בשוה אבל לקחו שור לחרישה ונצרכו לטבוח אותו ומצאו בו רוח זה נוטל מן הרוח לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו ורב המנונא אמ׳ אפילו לקחו שור לחרישה ועמד לטביחה אם מצאו ריוח זה יא) נוטל מן הרוח לפי מעותיו וזה נוטל מן הרוח לפי מעותיו. מותיבי שנים שהטילו וכו׳. מ״ ופריקיג) הד׳ אותבויג) אי היכי אדתאני וכו׳. ופריק רבה דחסורי מחסרא והכי קתני לקח זה בשלו וזה בשלו ונתערבו הוא הדין למאי דאמרי דאו כי דחשיביי) למעבד עבדו שותפותם [דף נ״ב]טו) קיימת והשכר לאמצע ואו לא יכילו למעבד

ס) דף נ״א גרשם במספר ס״ד. ג) כי מיתה = כשמתה. ג) כשהיא תחת. בכ״י אות ה׳ בספק ונכתב בטעות תחם. ד) קיטא. הקוף בספק בכ״י, ולא אדע מובן המלה. ואולי נשתבשה מן אחרינא. ה) רבא. בכ״י בטעות דבא. ו) בצרה. אולי צ״ל הצרה. ז) בשולי הדף נסמן צ״ה. ח) שלשה שהטילו. כתובות פרק י׳ משנה ד׳. ט) אמ׳ שמואל. שם דף צ״ג ע״א וע״ב. י) בְּשָׁוִי = בשוה. וכן נקוד בכ״י. יא) זה נוטל. בכ״י בטעות זו. יג) מ״ ופריק. או צ״ל ומפריק או המ׳ יתרה והקוים הם סימן המחק. יג) הד׳ אותבוי. בכ״י הד. ונראה כי הוא קצור מן הדר׳ ולכן הצגתי סימן הקיצור. יד) כי דחשיבי = כדחשיבו. טו) דף נ״ב רשום במספר ס״ה.

מאי דהשיבו ואישתתפו אדעתיה אלא איצטריכו למילתא אחריתא כבר איסתלקא לה שותפותם דהשיבו והוה ליה זה לקח בשלו וזה לקח בשלו וסליקא לה הא שמעתא והילכתא כרבה ודקא מותבינן תנן וכן שלשה שהטילו לכים פחתו או הותירו כך הן חולקין איכא דקא משוו לה קושיא לרבה דקאמ' היכא דהטילו לכים זה מנא[ס]) וזה מאתים ליקה[ג]) שור להרישה ולקחו שור להרישה ובתר הכין אימליכו עליה לטביחה הוה ליה כלקח זה בשלו וזה בשלו ונתערבו ואקשו לה הא מתניתין דהטילו לכים תנן ולא קא מפליג בה ותנן כך הן חולקין דאלמא כל אחד לפי מעותיו כהיו[ג]) שם שלש מאות. ואנהנא הויננא דהאי קושיא על עיקר דשמואל היא דקאמ' השכר לאמצע וקא מקשו ליה הא מתניתין דאלמא השכר לכל אחד לפי מעותיו ופריק שמואל שאם הותירו דזבנו בזוזא וזבינו בזוזא ודנקא השכר לאמצע והכא במאי עסיקינן כגון דזבנו באסתירי רצינאתא[ד]) דאינון עתיקאתא כי ההיא דמפרשינן התם מאי הלמו[ה]) אמ' רב נחמן רצינאתא וזבינו כזוזי הרתי דטפי עדיפי ופ איפכו). סליקאן ברחמי שמיא[ז]):

סימן פב. כ.[ס]) [ע"ב] והא דתנן כל השטרות[ט]) העולין בערכאות שלגוים כשרים חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים הילכתא כי האי שיטא בתרא דאמ' או בעית אימא[י]) חוץ מבגיטי נשים ולא מכשרינן אלא שטרי דזבינו וכדומה להן אבל שטרי דמתנתא וכדומה להן לא מכשרינן או דילמא דינא דמלכותא דינא ומותבינן מינה כמה תיובאתא בכמה דוכאתא והאמ' שמואל[יא]) דינא דמלכותא מכשרינן שטרי מתנאתא דידהו ועבדינן בה עובדא כסתם מתניתין: הכין פסקו כל רבואתא כהאי שינויא בתרא ולא שמיע לנא[יב]) במתיבאתא מאן דסמך על שטר מתנה העולה בערכאות שלגוים והכין אמרין דבעלמא איתה לרשמואל דאמ' דינא דמלכותא דינא אבל הכא או הוה איתה לעניז מתנה וסתם מתניתין כלאלא דלא נאפקא מיניה מתנה לא הוה צריכי לשנויי שינויא אחרינא דפליג ולתרוצה למתניתין ואפוקה מן פשאטה ושווי כלאלא אחרינא ולא הוה מסקי לה לשמעתא בהכין וכיון דהאכי סליקא שמעתא וכל כי הני תרין לישאני דפליגי קא נאטו רבנן למסמך אבתרא כד לא מוכח קמא ומשוו ליה כמסקאנא וכל שכן כד האי בדאוריתא או באיסורא לחומרא ובדרבנן או בממונא לקולא והכא האי דאתי לאפוקי ארעא בשטר מתנה העולה בערכאות שלגוים ידו על התחתונה וקולא נקטינן בהדיה ולא סמכינן אהאי שטרא:

סימן פג. א. [דף נ"ג][יג]) מסאיל ר' יוסף ביר' אברהם בן שת זצ"ל. וכדלך ישרח רבינו מא אלחכם פי אלקרובים פי אחי אש[תו]. אבתצרת

ס) מנא = מנה. ג) ליקח. בכ"י בטעות וליקח. ד) כהיו. נראה דצ"ל כי היו או שהיו. ה) רצינאתא. שם בכתובות איתא דצוניתא, וכן בערוך ערך אסתירא. ו) מאי הלמו. המלה נשתבשה מהמעתיק כי לא הבינה והניח אחריה מקום חלק וצ"ל מאי סלמנטין, והכונה לבתרא צ"א ע"ב. ז) ופ איפכ. גם המלות האלה כנראה לא הבין הסופר והניח מקום חלק, ונראה דצ"ל ופתחו איפכא, ר"ל דזבנו בזוזי חדתי וזבינו בעתיקתי והיה להם הפסד מזה. ח) מהמלות סליקאן וכו' נראה כי פה נשלם קונטרס. ט) סימן פ"ב נסמן בשולי הדף צ"ו. י) כל השטרות. גיטין פרק א' משנה ה'. יא) או בעית אימא. שם דף יוד ע"ב. יב) והאמ' שמואל. גיטין שם. יג) ולא שמיע לנא. אולם ראה להלן דף קל"ג של כ"י. יג) דף נ"ג רשום במספר ס' והמספר השני נקרע, וצ"ל ס"ז כי הדף שאחריו רשום במספר ס"ח, ואם כן יחסר בכ"י שלנו דף ס"ו, ומדף זה עד דף ע"ג תבאנה תשובות הרב אלפסי בשפת ערבית, והעתקתן תבוא בסוף הספר עם ההערות השייכות להן ומ"מ.

תצדיר אלמסאיל לאן אגראצהא מדכורה פי מוצע אלגואב. אול מסאילך אבקך אללה ואנאר בצרך קלת אן כאן חייבי לוין פסולי עדות דאוריתא לאי מעני אכתצרת אלמשנה מלוה ברבית והי פי טי חיבי לוין וכול'. אעתברת כלאמך הדא פלם אגד לקולך דאוריתא מעני ודלך אן לים לנא לוין דרבנן פיקאל חייבי לוין דאוריתא ואנמא כאן יגב לך אן תקול אד כל חייבי לוין פסולין לם כצצת אלמשנה מלוה ברבית דון גמיעהם. אקרב אלגואב עגדי פי דלך א[נה]ם אנמא קצדוה דון גמלה חייבי לוין לכתרה וגדאנה אי [לכת]רה תעדי אלנאס עליה אכתר מן גירה לרגבתהם כי אלכסב פלי[לך] קצדוא דכרה דון גירה והוא הדין לגירה מן חייבי לוין אלא אן] לים כל חייבי לוין פסולין בל אללאו אלדי ילזם פיה מלקות [פקט] והו לאו שיש בו מעשה ומא ינצאף אליה והם נשבע וממר ומקלל את חבי' בשם והו קול' אמ' ר' יוחנן כל עבירות שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו חוץ מנשבע וממר ומקלל את חבי' בשם. וקאלו פי מעני אלפסלות ארבעין בכתפיה וכשר פידל דלך עלי אן כל עבירה שחייבין על[יה מלקות] אלדי יתנאזו עליהא אנה פסול ואלעלה פי דלך הו קול] אללה תע' א"ל תש"ת יד"ך ע"ם רש"ע וג' וקא לוא [א"ל תש"ת] רש"ע ע"ד פוגב אן ננטר מן הו אלרשע [אלדי קיל פיה] אל תשת ר' ע' פונדנאהא קאלת והי"ה א"ם ב"ן הכ[ו"ת הרש"ע] אן בן הכות הוא הרשע אלתי קאלת ענה אל [תשת רשע עד] מן הדה אלגמלה שאר לוין שאין חייבין על[יהן מלקות והם לוין] [ע"ב] שאין בהן מעשה ולאו שניתק לעשה מהל ל"א תק"ח הא"ם ע"ל הבני"ם לאן קול בעדה של"ח תשל"ח פאדא כאן כדלך וחצל לנא אן כל חייבי מלקות פסולין לעדות פלים לתכציצהם למלוה ברבית עלה דון אצחאבה מן גמלה חייבי לוין אלא מא דכרנא אנה לכתרה וגדאנה:

סימן פד. ב. ואמא משחק בקוביא פלם יסקטוה באלגזלנות כמא קאם פי טנך ואנמא אסקטוה לפי שאינו עוסק ביישובו שלעולם בעד אן יכון איצא מעישתה מן דלך פקד א[נס]קט סואלך עמן יקול לצאח' אן כאן אמר כדי וכדי נעטיך כדא וכדא לאן לים מעישתה מן דלך וקלת אן כאן ללקנין תאתיר פי דלך ואי תאתיר ללקנין פי דלך והוא אסמכתא ו[קנין] דברים בעלמא הוא:

סימן פה. ג. ב) ואמא מן נעל מבאיעתה ללהקדש ווקעת עליה אלמבאיעה פילזמה מא עקד עלי נפסה ללהקדש לאן אלנדרים כלהא בלפט אסמכתא הי ומע דלך פהי [לא]זמה אלי תרי אלי קול' וידר ישר' נדר ליי' ויא' אם נתן תת' וקאל יעקב אבינו עא"ם א"ם יהי"ה אלהי"ם עמד"י וקאל לה אלבארי תעז' אש"ר נדר"ת ל"י שם נד"ר:

סימן פו. ד. ג) וסאלת אן כאן אלמוסר דאנל פי גמלה פסולי עדות בלא מהאלה אנה פסול לעדות לאנה אדא כאן יסתהל אן יעטי אמואל ישראל ללגוים . . . רי ואוכד [?] אן יסתהל אן יעטיהא ליש' בגיר חק פישהד לה . . . [בא]טלה אן לה עגדה מא לים לה עגדה:

סימן פז. ה. [והגור]ם לאבד ממונו שלחבירו בגיר מסירות . . .ג) [יג]ב עליה עליה גרמה פלים יכון פסול פאן תאבא . . . . י]לזמה מא ילום אלגולן. ואמא מא סאלת . . . . . אלמדכור פי כתאב אלאימאן אלדי קאל אן

ב) בגדפסות סימן רמ"ז. ג) סימן פ"ו ופ"ז ראה בגדפסות סימן קפ"ו. ג) בגדפסות שם אצל עכו"ם ושבוש הוא.

יחלף . . . . . נצף הל דלך צחיה אם לא. אלגואב ליס הו . . . . . יפסדה
ודלך אן לא יכלו אלחלאף מן אחד אמרין [דף נ״ד]ס) אמא אן נחמלוא עליה
אן יכון פי ימינה צאדקא או כאדבא פאן כאן צאדקא פלמא דא יסקט אלנצף
והו יסתחק אלכל ואיצא אנא נחלפוה עלי מא לא נעשוה ולים ינוז אן נחלפה
עלי מא לא נעטיה אלי תרי אלי קולנא הנאך ולימא שבועה שכולה שלי ווקע
אלנואב מי יהבינן ליה כולה ואן כאן פי ימינה כאדבא פלן ינוז אן יעטא בימין
כאדבא שיא ואיצא אן מן יתהם פי ימינה לא יחלף ויברא פכיף אן יחלף ויקבץ
פקד באן בטלאן הדא אלמדהב ואנמא אלאצל אלמעמול עליה פי מא נא פיה
תיקו בממונא הומרא לתובע וקולא לנתבע:

סימן פז. ו.ג) ואמא מן אטלק לסאנה עלי בר ישראל פי אלאסואק ואלמואצע
אלמשהורה במא עליה פיה מצרה מן אלנוים או מן אלסלטאן
ותסבבת עליה אלמצרה מן אגל דלך אלאטלאק פהו ואלמוסר סוא לאנהם נמיעא
גורמים לאיבוד. וקולה לם נקצד מצרתה גיר מקבול לאנה כמן יקטע ראס חיואן
ויקול ליס קצדי קתלה פאנה אדא קאלה בחצרה מן יוצלה פהו כמן וצלה אלי
תרי אלי קולהם חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה:

סימן פח. ז. ואמא מא סאלת ען קול׳ החשוד על הערוות וכול׳ וקלת כיף
צפה הדא אלחשד אלגואב צפה הדא אלחשד אן יכון אנסאן קד שהד
עליה אנא תעדי עלי אחד אלמחרמאת פיציר לדלך חשוד לאנה כמא תעדא עלי
הדה אלואחדה כדאך יתעדא עלי גירהא ואמא קולך אן כן בעדים והתראה פהו מן
חייבי כריתות אטו חייבי כריתות לאו בני מלקות נינהו והתנן כל חייבי כריתות
שלקו נפטרו מידי כריתו׳ ואמא קולך יֵשׁ מן אעתראץ רב ששת ארבעין בכתפיה
ובשר אן מן כאן חייב מלקות ליס יכון פסול אלא מהמא אלמלקות עליה באקי
פאדא גלד ארתפע ענה אלפסלות וכול׳ פלים מעני ארבעין בכתפיה כמא טַנַת
ואנמא מענאה עבירה [ע״ב] שחייב עליה מלקות יהא כשר ולים אלאמר מעלק
באצל אלמלקות ולא בתרכה ואנמא אלאמר מעלק באלתובה כך עד שיחזרו בהן
חזרה גמורה ואמא מא אעתרצת פי קול׳ ומודה רב נחמן לעדות אשה שפסול
פלים פי דלך מא יעתרץ לאנהם לם יקולו לעדות ענונה שפסול ואנמא קאלו
לעדות אשה ואלמראד בדלך ען אלנטין ואלקידושין אלדין יוגדוא מנהם עלי וגה
אלשהאדה ואמא אלענונה אמא תובד מנה עלי וגה אלגבר אלי תרי אן גוי מסיח
לפי תומו משיאין על פיו וכדלך הדא אדא אתי באלגבר עלי וגה אלאגבאר
קבל אגבארה ואדא אתי עלי וגה אלשהאדה לם תקבל שהאדתה:

סימן פט. ח.ג) ואמא אלפצל אלדי כתבתה פי אחי אשת אחי אביו ואחי בעל
אחות אביו וסאיר אלפצל כלה ליס מנה שיא פאן מא לנא
מן פסולי עדות פי אלקראבה אלא מא דכרתה אלהלכה פי ואלו הן הקרובים
ומה זאדה אלתלמוד מתל אשת חורגו ובעל חורגתו ד) וונאת האולי אלמדכורין
פי ואלו הן הקרובין אלי תרי אלי קול רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי וכול׳
אן לו לא אנהם אנדכלוא פי טי קול אלהלכה הן ובניהן וחתניהן לם ינסאג לה

ס) דף נ״ד רשום במספר ס״ח. ג) בנדפסות שם נשתבשה ונתקצרה התשובה, ביחוד בסופה. ובראשה אחר מלת שהרים תחסר המלה קולו (ולפי הערבי: שלח לשונו). ג) סימן פ״ט אולי נתקצר ונשתבש בנדפסות סימן קע״ד. ד) חורגו, חורגתו. בכ״י חורגו, הורגתו.

אן יזארהם וכדלך קול׳ אשה כבעלה ובעל כאשתו לם יגרי סוי פי מא דכרתה אלהלכה לא אכתר מן דלך אלי תרי אן אזוג אלקראבאת אדא לם יכונו אקרבא לבעצהם בעץ לים יתפסל מנהם ואחד לצאחבה סוי גיסו פקט אלדי דכרתה אלהלכה לאן לו כאן מן אזוג אלקראבה מן הו פסול לצאחבה מן אגל זוגתה לדברתה אלהלכה כמא דכרת גיסו והדא אלדליל עלי אנא לא שידו שיא עלי מא דכרתה אלהלכה:

סימן צ. ט. ותנא קמא דר׳ יהודה לא שני ליה בין יש לו בנים בין אין לו בנים וקול אלמשנה הן ובניהן וחתניהן לים הו אלא מן אותה הקרובה בעינהא מתל קול׳ ובעל אמו ובנו ואנמא ירוד בקולה בנו בנו אלדי הו אבן אמו אלי תרי אלי קול [דף נ״ה]ח) אלתלמוד בעל אמו ובנו הינו אחיו פקד באן לך מן הדא אלקול אן אלבנים אלמדכורין פי הדה אלמשנה אנהם מן אולאיך אלקרובות באצה. ואמא קולך פאי האגה כאנת בנא אלי קול ר׳ יוסי גיסו לבדו אד הם כלהם מן אלקראבה: פאלגואב פי דלך אן ר׳ יוסי אלדי פי אלמשנה לם יפסל גיסו אצלא ואנמא פסלה פי אלבריתא כמא קדמנא לך פי אול כלאמנא ואלבריתא אלתי פיהא גיסו לבדו לים אנתסאק לפשׁטה באנתסאק לפשׁ אלמשנה ואנמא יכון קולהא הן ובניהן קבל אן תדכר גיסו תם תקול וגיסו לבדו פאדא כאן כדלך פלים פיה׳) שי מן אלאעתראץ:

סימן צא. י. ואמא קולהם אדם עשוי שלא להשביע את בניו לים יחתג בה אלדיאן אלא עץ אליתומים ואמא אלחי פאן אחתג עץ נפסה קבל מנה ואלא פלים יחתג ענה אלדיין בדלך בל ילומה אלגרם ואדא שהד שאהד ואחד במתל הדה אלשהאדה וכדב אלשאהד אלואחד לים לה אן יחתג בחגה אלתפאקר בל יגרי אלחכם פי דלך מגרי קולהם כל ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה:

סימן צב.ג) ואמא קולהם האי אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן וכול׳ וסאלת עץ אלעלה פי דלך ומא אלפרק בין מיכנפי ויתבי ובין כניף ואיתי איהו לאן הוו מיכנפי לם יכון גלוסהם לדין ואדא כניף ואיתי איהו כאן דלך לדין פאדא כאן כדלך כאן מא יגרי בינהם מן אלאקראר ואלדעאוי פי אלמגלם אלדי כניף ואיתי הו יגרי מגרי אלאקראראת ואלדעאוי ואנחצארהא עלי חסב מא הי פי בית דין ומן גמלתהא הדה אלכתיבה אלמדכורה ההנא לאן אלאקראר פי בית דין יגרי מגרי אלשטר ולדלך קאלו כתבינן אד דלך כאלמכתוב ואדא לם יכון אלגלום לדין פלים יגרי אקראהם הנאך מגרי אלאקראר פי מושב בית דין פהדה הי אלעלה והדא הו אלפרק. ואמא שרה קול מר בר רב אשי פהו אנה [ע״ב] לא ינפע שי מן דלך אלא אן יגלסו פי אלמוצע אלמערוף במושב בית דין ויבעתוהם אל בית דין ורא אלמטלוב ליחצר מע כצמה ללחכם פחיניד תכון הודאתו הודאה ולא תחתאג אלי אתם עידי ולא אלי אן יקול כתבו לו עלי שטר בל להם אן יכתבו עליה שטר הודאה וישתעבדו נכסיו מאותו היום פי מא אקר בה בחצרתהם דקימא לן דהודאה בבית דין כמלוה הכתובה בשטר דמיא ותנד דלך בהלכות שלנו בפרק ראשון בבבא מציעא. ואמא אלפשרה אלתי סאלת ענהא אדא קאל

ח) דף נ״ה רשום במספר ס״ט. ז) בכ״י נכפלה המלה פיה בטעות. ג) סימן צ״ב. בנדפסות סימן קצ״ב.

אתם עדי הל יגני דלך ען אלקנין פאלגואב לא גנא פי אלפשרה ען אלקנין לקול' פש' צר' קנין:

סימן צג. יא.ס) ואמא אלמחילה אלתי הי בדרך פשרה פלים תחתאג קנין לאנהא כאלמתנה אלמקבוצה לאנהא תחת ידי אלמוהובה לה ולא מיחסרה משיכה ולא אלי אתם עדי לאן אלהבה שלא בפני עדים גאיזה ותאבתה ולים יחתאגו אלעדים אלא ללנחוד כמא קאלו לא איברו שהדי אלא לשקרי:

סימן צד. יב.ג) וסאלת ען קול' כתב לו על הניאר או על החרש שדי מכורה לך וכול' הל יחתאג מע הדא אלי אתם עדי. קד תקדם כלאמנא אן אלמתנה לא תחתאג דלך וכדלך אלביע מתלה לים יחתאג אלי אלעדים אצלא ואנמא יחתאגו אלעדים למן יגחד:

סימן צה. יג.ג) וכדלך סואלך ען קולנא אן מלוה על פה לים יסתופי מן אלקרקעות מע מלוה בשטר אן כאן דלך בשזמנן אחד או אפילו קדם זמן מלוה על פה. גם בשאלה זו אנו תומהין לים פי כלאמנא דאך מא יתביין מנה אן מלוה על פה לים לה שיעבוד יסתחק בה דין קדימה אצלא אלא אן יכון וקפת עלי אלתשובה אלתי ללגאון אלדי קאל פיה אן מלוה על פה אדא צח אנה קודם יסתופי קבל מן הו בעדה ואסתשהד עלי דלך בקול' מלוה על פה גובה מן היורשין שיעבודא דאוריתא [דף נ"ן]ז) פתלך אלתשובה גיר צחיחה לאן מע מא אן שיעבודא דאוריתא לא אוקמוה רבנן אדאוריתא משום פסידא דלקוחות משום דלית ליה קלא והוא הדין למלוין אנהם לם יסבקו בעצהם בעין משום דלית להו קלא ואיכא עליהו פסידא פלדלך לים להם דין קדימה לא מע מלוה בשטר ולא מע מלוה בעדים בין במקרקעי בין במטלטלי ואלמטלטלין איצא למא לם יכון פיהא דין קדימה לא פרק פיהא בין מלוה בשטר ובין מלוה בעדים:

סימן צו. ואמא מא סאלת הל פרק בין הלואה בעדים ובין הלואה באקראר אללוה פקט בלא עדים. פאלגואב אדא כאן אלמאל לא יפי בהמא גמיעא אדא קאל אלדי לה אלעדים ללדי לים לה עדים אנת לים לך שי ואנמא עשיתם עלי קנוניא. אלגואב פי דלך ענדי אן כמא תסוג הדה אלהגה למלוה בעדים עלי אלמלוה בלא עדים כדלך תסוג למלוה בלא עדים עלי אלמלוה בעדים לאן מלוה בעדים איצא ימכן אנה קד קבץ אלי תרי אן אלשני מלוין בשטה אדא לא יפי בהמא אלמאל אן יגב לכל ואחד מנהמא אן יחלף צאחבה אנה לם יקבץ מן שטרו שי אדא כאן אלמאל עקאר וכאן זמנם ביום אחד או אדא כאן אלמאל מטלטלין ולו לם יכן זמנם ביום אחד ואדא כאן עקאר ולם יכן זמנם ביום אחד פללמתאבר אן יחלף צאחבה וחיניד יתקדם עליה ודלך מאכוד מן קול אלמשנה מי שהיה נשוי ארבע נשים ומת הראשונה נשבעת לשניה והשניה לשלישית והשלישית לרביעית פאדא כאן כדלך פלא פרק בין מן לה עדים ובין מן לה אקראר בלא עדים פי אן יתחאלפא גמיעא ויקסם אלשי בינהם עלי אלצפה אלתי שרחנאה פי תפסירנא מי שהיה נשוי שלש נשים ומא אנלבנאה פיהא מן חכם אלמטלטלין ולים ישבה חכם האולי אלמלוין אחד בעדים ואחד שלא בעדים לקול' האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן ואוקפוה כגון שחייב [ע"ב] לאחרים לאן שטר אמנה לא ניתן ליכתב ואנמא יכון

ס) סימן צ"ג. בנדפסות סימן קצ"ג. ג) סימן צ"ד. בנדפסות סימן קצ"ה. ג) סימן צ"ה. בנדפסות סימן קצ"ז. ז) דף נ"ו רשום במספר ע'.

נאמן עלי רוחה לאן הודאת בעל דין כמאה עד׳ אבל לאפסודי חבירו לאו כל כמיניה למא כאן לא ניתן ליכתב לאן שטרא לגוביאנא קאי פאדא אדעא פיה אנה שטר אמנה ליפסד עלי צאחבה לם יקבל קולה ואמא הודאת לוה למלוה לים כדלך לאן אלהודאה לים פיהא שי מן איסור ולא נקץ לפעל קד תקדם לה קבל דלך כמא פעל אלקאיל שטר אמנה לאן אללוה כמא אנה אקר למלוה האחד שיש לו עדים כדלך אקר אלאן להדא אללוה האחד וישהד לה באקראר כמה שהד לדאך אלאגר פקד באן אלפרק בין אלאמרין פלדלך קלנא אנהמא יתחאלפא גמיעא ויאכד כל ואחד מנהמא חסב מא יגב לה:

סימן צז. יד.פ) ואמא מא ראית ללגאון פי אלמדהב אלאול ואלב׳ פהו טעות סופר לאן כל מן קאל לא לויתי באומר לא פרעתי דאמי ומן קאל לא פרעתי לים יגב לה עלי בצמה ימין לא דאוריתא ולא דרבנן פאכתר מא ישלק לה חרם סתם ומהלה אלהכם פי מנה לי בידך והלה אומ׳ אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם ולים עלי אלתובע שבועה לא דאוריתא ולא דרבנן בהיסת בל לה אן יחרם סתם באסם מן יאכד מנה מא לים לה ענדה:

סימן צח. טו.ג) ומן וגבת עליה שבועת היסת וכאן חשוד ושבועת היסת לא תנקלב דון אן יקלבהא אלדי וגבת עליה וארד אלטאלב אן יחרם חרם סתם עלי מן לה ענדה מן הדא אלטלב שיא ואנכרה פלהג) דלך לאן דלך אנמא הו דעא לינתקם אללה מן אלמסתחל:

סימן צט. יו.ד) ואמא אחד מן הנשבעין ונוטלין אדא כאן חשוד פלים נקלב תלך אלשבועה בעינהא עלי אלמטלוב לאנהא איצא תקנתא דרבנן פכמא לא תנקלב שבועת היסת [דף נ״ז]ה) מתקנתא לתקנתא כדלך לא תנקלב הדה אלתקנתא אלי אכרי בל אלוגה פי דלך אן תרגע אלשבועה למקומה על הניתבע בהיסת פאן פסאד אלתקנה אנמא וקע עלי אלתובע מן קול נפסה ומידו היתה זאת לו:

סימן ק. יז. ואמא קולי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין בגון שהיה חולה וכולי פהו צחיח:

סימן קא. יח.ו) ואדא גרג שטר בין ידי דיין במקבלי עדות אן כאן האולאיך אלמקבלי עדות אהלאז) לקבלת עדות אעני ממן יחסנון דקדוקי עדות ואלאלפאט אלתי תחתמל אלתאויל ואלאלפאט אלתי לא תחתמל אלתאויל פיקטע עליה ולים יחתאג אלי אחצאר אלשהוד ואן לם יכונוא עלי הדה אלצורה פלא יעבא בהם ולא יגרואח) מגרי בית דין בל יחתאג אלי אחצאר אלשהוד באנפסהם ויסמע מנהם:

סימן קב. יט.ט) ומוצ׳ אן יעלם מנהם אנהם יכתבו אלנאמנות דון אן יסתאדנו פי דלך אלמשהוד עליה לים יעול עלי תלך אלנאמנות בל יסתקצא עליהא פאן צחת או תסקט:

פ) סימן צ״ז. בנדפסות סימן פ״ב. ומשם נראה כי הכונה לרב האיי גאון בספר שבועות ובתשובה. ג) סימן צ״ח. כפי הנראה בנדפסות סימן פ״ד. ואם כן הוא לא נעתקה כראוי. וראה שם סימן פ״ט. ד) פלה. אות ה ה א בספק. ה) סימן צ״ט. בנדפסות סימן פ״ח. וסוף התשובה חסר בהעתקה שם. ו) דף נ״ז גרשם במספר ע״א. ז) סימן ק״א. בנדפסות סימן ר״א. אחלא. בכ״י אהלא. ח) יגרוא. בכ״י יגראו. ט) סימן ק״ב. בנדפסות סימן ר״ב.

סימן קג.ס) ואן כרג שטר פיהא נאמנות מן בלד אכר לם יעלם רסמהם מא הו
פלים יגב אן יעקל אלשטר חתי יסתבר האלהם אן כאן רסמהם אן
ישהדו שהאדה זור פאן מן שהד בנאמנות ולם תכן פהי שהאדה באטלה:

סימן קד. כ.ג) ומן אכרג שטר מקויים עלי צאחבה ואדעא כצמה אן לה ראיות
במא יבטל בה אלשטר ושלב אן יעטא אנלא ליחצרהם אדא
כאנו גיוב פיגב אן יעטא אנלא במקדאר מא ימכי אליהם ויאתי מעהם ואן תביין
ללדיאן אן תלך אלדעוי מנה דעוי באטלה ואנמא דלך מנה חגאן[ג]) ותעניה ללחק
פלא יעטא אנלא בל יקאל לה אופי אלאן מא עליך פאן כאן אלטאלב אדא דפע
אליה יעסר כרוגה מן [ע"ב] תחת ידה ויגעל אלשי עלי יד שליש ויצרב לה
אנלאן לם יחצרהם פיה פירפע אלשי לצאחבה ואן אכרג[ד]) עליה שטר ואדעא
אלעדם ושהר לה קרקע ומשלט ואמתנע ען תופיה אלמשלט יגב עליה אעטא אלמשלט
לאן אלמשלט תקום מקאם אלמאל אלנאץ אדא לם יחצר אלנאץ ומן לה נאץ
לא יגב עליה אן יופי קרקע אלא אדא לם יגד עגדה נאץ וקד בינא דלך פי
אול פרק המוכר פירות לחבירו: פאן לם יגד לה אלא קרקע וקאל נעטא[ה])
אנלא נתחייל פיה עלי סלף או עלי משכונה פיעטא ל' יומא לקול' זמן בית דין
שלשים יום. ואמא קול' משמתינן ליה תשעין יומי אנמא דלך פי מן עגדה במא
יבטל שטר כרג עליה ושלב אנל לימצי ויגיב מא יבטלה פצרב לה אלאנל ולם
יני פי דלך הו אלדי ימהל עליה תסעין יומא בעד אן יכון פי תלך אלתסעין יומא
בשמתא פאן אתא או פינזל פי אלמלאכה. ואמא מן הו חאצר פלים נעטיה אנל
אכתר מן ל' יומא או פינזל פי אלמלאכה ומא ראית מא יכאלף הדא מן פתאוי
אלמפתיין פלים דלך צחיח:

סימן קה. כא.ו) ואמא צחה אלאדרכתא ואלטירפא ואלשומא פאלאדרכתא הי
כתאב אלאלחאק והו אנה אדא וגב עלי אנסאן חק ולם יריד
יודיה פיקטע דלך אלשטר אלדי עליה ויכתב לכצמה כתאב באן פלאן וגב לפלאן
עליה מאל כדי וכדי ולם יריד ינצף מן נפסה ואלאן קד אטלקנא ידה עלי מא
יגד לה מן אלאמלך אלמביעה בעד תאריך כדי וכדי אן יסתופי מנהא חקה פאדא
וגד לה שי כאן באקי פי מלכה או קד באעה או והבה בעד תאריך אלדין אלדי
עליה פתקטע תלך אלאדרכתא ויכתב לה טירפא פלאן קד וגב לה אן יסתופי חקה
אלדי הו כדי וכדי מן אלציעה אלתי אשתרא פלאן באלקימה אלתי [דף נ"ח][ז])
יראוהא אלמקומין פאדא מצו אלמקומין וקומו לה בקימה חקה קטעת תלך אלטירפא
וכתב לה כתאב שומא ליכון בידה ופי דלך קאלו כל אדרכתא דלא כתיב בה
קרענוהי לשטרא לאו אדרכתא היא וכל טירפא דלא כתיב בה קרענוהי לאדרכתא
לאו טירפא היא וכל שומא דלא כתיב בה קרענוה לטירפא לאו שומא היא:

סימן קו. כב.ח) ולים יגוז לאחד אלרגוע עלי נכסים משוע' אלא בעד אחלאף
אללוה ימין אלעדם וכדלך אלמלוה לא ירגע עלי אלערב
אלא בעד ימין אללווה ימין אלעדם לקול' המלוה את חבירו על ידי ערב לא יתבע
ערב תחלה. ואדא כאנת ענד מדעי אלעדם מטלטלין ואדעא אנהא לפלאן פיגב

ס) סימן ק"ג. בגדפסות סימן ר"ג. ג) סימן ק"ד. בגדפסות סימן ר"ה. ד) חגאן. אות החית בספק. ה) ואן אכראג. בגדפסות סימן ק"ו. ו) נעטא. אות הנון בספק. ז) סימן ק"ה. בגדפסות סימן ר"ו. ח) דף נ"ח רשום במספר ע"ב. ט) סימן ק"ו. בגדפסות סימן ר"ח ור"ט.

אן יחלף פלאן אנהא לה וכדאך תעטא לה כמא יחלף לו כאן בידה שטר אנה לם יקבץ מנה שי ואנה מסתחקה. פאן כאן צאחבהא גאיבא יגב אן תוקף חתי יגי אן אמכן מגיה או פיכאתב ותכתבר אלמסלה חתי יוקף מנהא עלי צחה פאן כאנת עליה ותאיק ללגוים מן [כי]ע ושרא פלים עלינא נחן מן דלך שיא ולא יגב אן יוכד מא צה לישראל מן אלמאל יוקף אלי אן יועטא ללגוי ולא נקול לילא יגי אלגוי ולים יגד ענדה מא יאכד פילקיה אלחכם פאן אללה לם יוגב עליה אן יפדיה מן אלגוי במא לה דון סאיר ישראל. ואן כאנת תלך אלותאיק שרכה וצה אן דלך אלמאל אלדי בידה אן הו ללגוי פיתרך ללגוי ואן לם יצה דלך בל כאן מקתצא אלחאל וטאהר אלאמר עלי אלאסתפאצה אן אלמאל ללגוי חלף אן אלמאל ללגוי ותרך: סימן קז. כג.ה) ואמא מא ענד זוגתה מן אלתיאב באצה פלים לצאחב אלדין אן יקתצי מנהא שיא לקול אלהלכה אחד המעריך את עצמו ואחר המקדיש את נכסיו אין לו [ע"כ] לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבען לשמן ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן. ואלעלה פי דלך הי אן מן וקת אן אעטאה להם קד מלכוה וגרג ען מלכה פלדלך לא יחל עליה אלהקדש וכדלך איצא לא יגב לבעל חוב אן יאכד מנה שיא ואמא אלגוהר ואלדהב אד לם תדכרה אלהלכה פלים לנא מקדרה אן נדכלוהא מע אלתיאב בלא דליל ולא סימא אן אלדהב ואלגוהר אנמא יחלי בה אלאנסאן זוגתה או ולדה ויגעלה עדה ללזמאן אד לים הוא שי יבלא ויצמחל כאלתיאב לכן לעמרי מא וקע בה אלאשתראט ענד אלזיגה פלים פיה פרק בין אלתיאב ובין אלדהב וגירה פאן לים לה ביעה ולא לצאחב דינה אן יקבץ מנה שיא ופי דלך קאלו ולא עוד אלא אפילו הכנים לה שום משלו אם רצה הבעל למכור לא ימכור. ואמא מא כאן מן עקאראתה פלים ללמרה אן תמנעה מן ביעה ועלי אן לים יבקא להא מן אין תסתופי כתובתה פי וקת יגב לה אסתיפאיהא לקול לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. פאדא כאן וקת וגוב קבצהא כתובתה ולם תגד מא תסתופי מנה כתובתה פיגב להא אן תרגע עלי מא קד באעה בעד תאריך כתובתה ותסתופי מנה הקהא. ואן כאן פי וקת אלביע אקני מנהא אולא אנהא לא קיאם להא עלי אלמשתרי במא להא מן אלשעבוד ובעד דלך אקני מן זוגהא באלביע פלים להא קיאם עלי אלמשתרי פאן כל מא יביע אלוזג מן אמלאך זוגתה או אמלאכה אלתי לזוגתה פיהא שיעבוד כתובה לא יגני פיה שי ען אלקנין מנהא אולא ומן אלבעל אגרא לילא תקול נחת רוח עשיתי לבעלי: סימן קח. כד. ואדא טלק אלאנסאן זוגתה ואדעא עליהא אן בקי לה ענדהא אתאת כאין מא כאן סוי כאן אלטלאק מן קבלה או מן קבלהא ואדעת הי [דף נ"ט]ג) אנהא אסתחקת דלך פי אלמזונות אלתי וגבת להא פי איאם גיבתה [פ]אלואגב אן ינסר מנין.ג) אנפקת פי תלך אלמדה פאן כאן מן סלף פעליה אן יודי אלסלף ליצאחבה ותרד עליה תיאבה או מא כאן אנדת לה ואן כאן ממא עמלת בידהא פהו לבעלה ולים להא עליה שי ואן כאן ממא באעת מן נדוניתה יגב אן יקוום ויעלם מא הו וינסר קדר אלנפקה פאן כאן אלאמר יקרב בעצה מן בעין פקד גרג דא בדא פאן אדעא וקאל אני תרכת להא נפקתהא ולם [י]חוגהא אלי ביע שי פיגב אן תחלף אנהא מא באעתה אלא פי מא וגב להא עליה מן אלמזונות ואנא מא תרך להא שי לנפקתהא [י]קוום מא תחת ידהא ויעטא להא מנה חקהא לאנה

ה) סימן קי"ז. בנדפסות סימן ר"ט. ג) דף נ"ט רשום במספר ע"ג. ג) מנין = מן אין

מוציא מידה. ואן אקרת לה באלבעץ ולם תדעי בנפקה פהי מודה במקצת טענה פתעטיה מא אקרת לה בה ותחלף לה עלי אלבאקי. ואמא מא סאלת אן אדעא אלזוג אן מעשה ידיה אלדי וגב לה עליהא אנהא לם תעמל לה מנה שיא פאלנואב פיה כמא קלת אנה סבר וקביל. ואמא מא אנדתה מן גלאת עקארהא אלדי הו ואגב לה פחכמה כחכם גלאת עקארה נפסה אלי תרי אלי קולי פירות המחוברין בקרקע בכניסתה שלו וביציאתה שלה והתלושין מן הקרקע בכניסתה שלה וביציאתה שלו. פאן אנכרת דלך ולם יחקק אלזוג אלכמיה פהדא אלסואל נעטיך פיה אצל תעתמד עליה ודלך אן כל מטאלב לא יתחקק אלטלב כם הו פיקאל לה אנטר אקל מא תחקק אנך תסתחקה קבל נצמך בחית אדא קלב עליך אלימין תחלף אנך תסתחקה קבלה ותאנדה פאן קאל נתחקק אן מא לי קבלה אקל מן כדי וכדי ולו לם יכן פי דלך אלא שוה פרוטה אוגבנא לה עליה שבו' היסת ונדכל [ע"ב] באקי מא יתהמה פי ימינה אן מא יסתחק קבלה לא מא יתחקקה קבלה ולא גירה לאן בקיה מא יתשכך פיה ידכל פי ימינה על ידי גלגול ואן לם יתחקק לה קבל נצמה אפילו שוה פרוטה פקד צאר דעואה תהמה ולא יגב פי אלתהמה אכתר מן חרם סתם:

סימן קטז. כה. ואלמראה אדא טלבת בעלהא במא אעטאתה מן נדוניתה ליתגר בה ולם יוגד פי בקיה אלנדוניא אלקימה אלמעלומה ואנכר אלזוג דלך פיגב עליהא אלימין פימא תדעיה אנה אנדה מנהא אדא כאן דלך פי אלממכן ותקבצה לאן שטר כתובתה בידהא פתחלף כסאיר כל בעלי שטרות אלדי ידעא עליהם באלקבץ ולים פי הדא יקאל (לא) [א] איתרע שטרא לאן אנמא יקאל איתרע שטרא פי שטר ידכל פיה אלשך והדא לם ידכל פיה שך בל אלדי יגב אן יסקט [מנה יסקט][ג] ואלדי לא יגב סקוטה ולים תכון איצא פי חכם הפוגמת כתובתה לאן אלפוגמת אקרת באנהא קבצת שי מן כתובתה והדה לם תקל אני קבצת שיא. פאמא אן צעאת אלכתובה פחכמהא חכם מלוה על פה לאנה לו אראד לקאל להא דפעת אליך גמיע מא כאן לך עלי:

סימן קי. כה.ג) ואמא מא קלת כיף יתם ללמראה אן תמחול כתובתה לבעלה וקאלו אסור לאדם לשהות שעה אחת וכול'. אלדי ענדי פי דלך אן אלמוחלת אלדי תכלמוא עליהא רבותינו לים היא יושבת תחת בעלה ואנמא דלך ענד מותה או בעד מותה פתמחול אותו ליורשים ואמא אדא כאנת תחתיו פתבקי לנפסהא עיקר כתובה או פתחרים עלי בעלהא ותציר בעילתה בעילת זנות לאן אלהלכה כר' מאיר אלדי קאל כל [דף ס'][ד] הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות פאן מחלה לבעלה כשהיא תחתיו ואראד בקאיה מעהא פלא גנא אן יכתב להא אכרי בתאריך אלוקת לא בתאריך אלאולי לאן אלאולי קד נמחל שעבודה:

סימן קיא. כז.ה) ואמא כתובה דמירכסא אן כאן תם שהוד ישהדוא [ב]מא כאן פיהא ובתאריכהא פיכתבוא מא כאן פיה וזמן תאריכהא ואן לם יכן מן ישהד בדלך פיכתב כתובה דמירכסא עלי חסב אלמעהוד:

סימן קיב. כח.ו) ואדא אראד אן יגדד כתובה למוחלת יצדר פיהא הכדי פלנ'[ז]

ח) בכ"י המלה לא נקודה בנקודות המחק להורות כי מיותרת היא. ג) המלות מנה ום ק ט נוספו על הגליון. ד) סימן ק"י בנדפסות סימן מ"ב. ה) דף ס' רשום במספר ע"ד. ו) סימן ק"א בנדפסות סימן מ"ב. ז) פלנ' = פלניתא, או כבנדפסות שם פלונית.

איתתי[ה]) היה לה עלי[ג]) כתובה שכתבתיה לה בשעת נישואה ועכשיו מחלה אותה לי ולפי שאמרו רבותינו אסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה הוצרכתי לכתוב לה כתובה אחרת ועכשיו היו עלי עדים וכתבו לה עלי כתובה שנתתי לה כך וכך וכול' ויורך בדלך אלוקת:

סימן קי"ג. ג) ואלאלמנה ואלגרושה כל זמן ששטר כתובתה יוצא מתחת[ד]) ידה בין נישאת בין לא נישאת גובה כתו' לעולם. פאמא קול' אלמנה כל זמן שלא נישאת על היתומים להביא ראיה הא לאחר שנישאת עליה להביא ראיה ותיטול פהדא אלקול אנמא קיל פי אלמזונות למא לים ללמזונות שטר ואמא אלתובעת כתובה אלדי שטר כתובה יוצא מתחת ידה גובה כתובתה לעולם:

סימן קי"ד. כט. ה) ואמא אלאלמנה אדא צבטת מאל נסים וצאר תחת ידהא וקאלת אני צבטתה ללמזונות פלים לאחד אנראנה מן תחת ידהא לקול' ואלמנה שתפשה מטלטלין במזונותיה מהו) שתפשה תפשה וקאלו מעשה בכלתו שלר' שבתי שתפשה דיסקיא [ע"ב] מלאה מעות ולא היה כח בחבמ' להוציאו מתחת ידה ולו נאז אן יקדר להא מא תחתאנ אליה טול עמרהא ויגרג אלבאקי לפעלוא דלך ולים פי דלך פרק בין שעשאה אפטרופ' ובין שלא עשאה:

סימן קטו. ז) ואן עטי ללאלמנה מזונות הם תזונת קבל אנקצא אלאמר פתחאסב במא פאין מן אלמזונות פי כתובתה.

סימן קטז. ח) ואדא קאלת אלאלמנה לים אבקי אלמאל ביד אליורשין לאני נכשא אן יבדרוה ולא נגד מנין[ט]) ניז[ו]ן פלא יעבא בקולהא הדא לאן מזונות האשה והבנות ממטלטלין לים תגב להא אלא בתקנתא דישיבות ואמא אלתלמוד פלים יוגב להא אלמזונות מן אלמטלטלין ולים פי הדה אלתקנה מן אלקוה בחית נגרגוא מן אלמאל מן ידי אליורשים ונורעוה ענד גירהם ונתלפוה פי אלנפקה בל אכתר מא פיהא מן אלקוה אן ינפקוא עלי אלמראה ואלבנאת ויתגרוא הם במאלהם ולא יתוא להם פי אלנפקה עלי[י]) [...] פאן אתקת היא אן[יא]) יהב אלמאל אדא בקי פי ידיהם פתאכד לנפסהא אלארשאד ותקבץ כתובתה ותצונהא ענד מן שאת לילא תטלב אלרבה יהב להא אלראם אלמאל:

סימן קיז. ל. ואמא מא סאלת מא אלפרק בין שעשאה בעלה אפיטרופיא בחייו ובין שעשאה לאחר מותו ובין שנעשת מעצמה. אלפרק פי דלך באן אדא עשאה אפט' בחייו ומאת פתבטל תלך אלעשייה ואדא עשאה לאחר מותו פלים תבטל. ואיצא אדא עשאה בחייו ולם יפטור אותה משבועה ליורשים פלהם אן יחלפוהא כמא נצת אלמשנה אבל יורשין משביעין אותה ואדא עשאה לאחר מיתה לים ליורשים אן יחלפוהא כמא קאל אבא שאול ואם [דף ס"א][יב]) נעשית אפוטרופיא מעצמה ליורשים אן יחלפוהא כמא נצת אלמשנה ואם עשה אפטרופיא יורשין משביעין אותה לעתיד לבוא ואין משביעין[יג]) אותה לשעבר לאן בעלה קד כתב להא נדר ושבועה אין לי עליך והדה הי אלעלה למא לם יחלפוהא

ה) איתתי. בנדפסות אנתתי. ג) היה לה עלי וכו'. בנדפסות כת ב תי לה ועוד איזה שנויים.
ג) סימן קי"ג בנדפוס סימן מ"ג. ד) יוצא מתחת. בכ"י נכפלו שתי המלות בטעות. ה) סימן קי"ד בנדפסות סימן מ"ד. ו) מה. בכ"י בטעות מא. ז) סימן קט"ו בנדפסות סימן מ"ה. ח) סימן קט"ז בנדפסות סימן מ"ו. ט) מנין = מן אין. י) אחרי מלת עלי מקום חלק בכ"י ונחסרה מלת או שתים. יא) המלה אן נכפלה בכ"י בטעות. יב) דף ס"א רשום במספר ע"ה. יג) ואין משביעין. בכ"י בטעות משביעית.

אליורשין ואמא קולך אי תאתיר לכונהא אפטרופיא מחמת בעלה [לאחר מותו עלי כונהא אפטרופיא מחמת עצמה]ס) הדה אלאתרה קד בינאהא פי גמלה כלאמנא לאן אלהלכה כאבא שאול אלדי קאל אפטר׳ שמינהו אבי יתומים לא ישבע שמינוהו בית דין ישבע וכל שכן מי שנתמנה מעצמו וקד קאלת אלהלכה ואם עשה ג) אפוטרו׳ יורשים משביעין אותה להבא:

סימן קיח. לא. ג) ואמא׳ מא סאלת אדא טלבת אלאלמנה אלמזונות ואדעו אליתומים אן תחת ידהא מא תתמון מנה הל יסוג להם אחלאפהא. אלגואב ליס יסוג להם אחלאפהא בין בטענת בריא בין בטענת שמא ודלך הו כלף חנן ובני כהנים גדולים ולים הו כלף חנן ואדמון כמא כתבת. וקול׳ תשבע בסוף הו אקתצא כתובתה בין מן הבעל בין מן היורשים.

סימן קיט. לב. ד) ואמא מן טלק זוגתה וקאל להא אתפשתיך צררי קודם גירושין פהדא דעוי לא יתם לה לאנה לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים ודלך דאנל פי קול׳ הקובע זמן להבירו ואמר לו פרעתיך בתוך זמני וקאלו ולואי שיפרענו בזמנו בל יגב אן ידפע אליהא כתובתה ויחרם סתם באסם מן קבין מן הדה אלכתובה שיא:

סימן קכ. לג. ואמא אן קאל להא פרעתיך לאחר גירושין פדעואה הדא פי באב אלממכן פאן טלבהא באליתין פיגב אן תחלף עלי חסב מא יגב פי כל [ע״ב] מן ידעי אלופא פי מאל הו עליה בשטר:

סימן קכא. ה) ואמא אלמנה שאין עמה כתובה פלים להא שיא אד ימכן אנה אתפשה צראר׳ ענד מותה או אנהא קד מחלה וקרעתה לכתובתה לכן עלי אליתומים שבו׳ היסת אנהם לא יעלמון אן להא ענדהם אסתחקאק חק.

סימן קכב. לד. ואמא חכמהא מע בעלהא פקד סבק כלאמנא בקול׳ לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים לאן תחתאג אלי שהוד ישהדון להא באלכמיה אד ליס תחלף עלי כמיה ותאבד אדא כאן אלבעל לא יקר בתלך אלכמיה אלתי תדעי הי:

סימן קכג. לה. ו) ואדא טלבת אלמנה אלמזונות ודכרת אן ליס ענדהא אלכתובה פליס להא מזונות לאן מן אלבאב אלדי תנסקט אלכתובה מנה תנסקט אלמזונות ואדא אדעו עליהא אליורשים אנהא קד קבצת חקהא ואן ליס ענדהא כתובה וקאלת הי כתובתי באקיה ואני לם אקבץ שי פנלומהא אנראנהא לתסתחק בהא אלמזונות ואלא פהי בחזקת אנהא קד קבצת עד שתביא ראיה לדבריה לאנא אנמא נקולוא ז) ניכסי בחזקת אלמנה קיימי ועל היתומים להביא ראיה אדא כאנת כתובתה האצרה בחית תסתחק אלמזונות ואמא אדא לם תכן כתובתה האצרה פאלנכסים בחזקת היתומים ועליה להביא ראיה פימא תטלבה מן אליתומים. ואדא וגבת אלמזונות ללאלמנה לא סביל לאחלאפהא אלא בסוף ואפילו חרם סתם ח) לא יגב לאנה לא יבריהא מן אלשבועה בסוף פלדלך לא ילזמהא איצא קבולה:

ס) המלות המוסגרות נוספו על גליון הכ״י. ג) עשה. בכ״י עשת. ד) סימן קי״ח בנדפסות סימן מ״ז. ה) סימן קי״ט בנדפסות סימן מ״ח. ו) סימן קכ״א בנדפסות סימן מ״ט. ז) נקולוא. כן בכ״י, וכן למטה בראש דף ס״ב. ח) ואפילו חרם סתם. בנדפסות סימן נ״א.

סימן קכד. לו. ו) ואמא סואלך ען אלאלמנה אדא טלבת אלמזונות וכאן אליורש נאיבא ולהא צנאעה [דף ס״ב]ג) תקום במזנתהא הל נקולוא להא צאי מעשה ידיך במזונותיך וכול׳ הדה אלמסלה וקע דברהא פי אלתלמוד ואנתלף פיהא רב ושמואל רב יקול פוסקין מזונות לאשת איש ושמואל יקול אין פוסקין מזונות לאשת איש ג) ואלהלכה פי דלך כרב ולם ינתלף רב ושמואל אלא אדא לם יסמע ען אלבעל אנה מאת ואמא אדא סמע ענה אנה מאת פנמיעא מתפקין שפוסקין ד) לה מזונות ולים נכשא אן יקול להא אליורש צאי מעשה ידיך במזונותיך אלא תרי אן אלהלכה קד אנקטעת שפוסקין מזונות לאשת איש ולא הישינן לצאי מעשה ידיך במזונותיך פאן אתא יורש ווגד ענדהא שי מן מעשה ידיה פלה אן יאנדה לא אן יהאסבהא במא כאן יגב עליהא אן תעמל והי לם תעמל שי וכדלך חכם אלבעל אדא כאן נאיבא איצא פאנה אדא נא ווגד שיא מן מעשה ידיה פהו לה פאן כמא קאלוא אן מעשה ידי אשה לבעלה כדאך קאלוא איצא אלמנה ניזונת מנכסי יתומים ומעשה ידיה שלהן פחכמהם וחכם אלבעל ואחד:

סימן קכה. לז. ה) ואמא מא סאלת עמן תופי ולם יכן לה וארת וכול׳: פאלגואב אן לים ענדנא מן לים לה וארת אלא אלגר ואמא ישר׳ פלים יכלו מן וארת לאן אלנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן וקאלוא ולימא עד יעקב וגאובוא גמירי דלא כלי שיבטא פאדא כאן כדלך פלים מן אלואגב אן יעטא מן מאלה שיא ללאלמנה ולבעל חוב אלא עלי חסב מא קאלוא והנסרעת שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה ואן פאץ מן אלמאל ב[עד] אן יקבץ מן וגב [ע״ב] לה אלקבץ בימינה פיודע אלבאקי ענד נאמן ויכתב פי שימוש בית דין ו) ושימוש אלגמאעה פאן גא מסתחקה עטי לה ואן לם יי פיבקי ענד אלנאמן עד שיבוא אליהו יערפנא מן הו מסתחקה יעטא לה והדא הו גרצהם פי קולהם יהא מונה עד שיבוא אליהו.

סימן קכו. לח. ז) ואמא אלורתא פלים ינזלו ללורת אלא בשהאדה כאמלה ולים מתל אלעגונה לקולהם מצינו שאין האחים נכנסין לנחלה על פיה וקאל אלתלמוד איצא פי מוצע אבר בניו ובנותיו דאי באעו למיחת לניכסי בעד אחד לא מצו נחתי מזוני נמי לית להו פקד צה מן הדה אלאקאויל אנא לא נדפע שיא מן אלמאל ללורתא בעד אחד ולא בגוי משיח לפי תומו אלא בעדות שלימה:

סימן קכז. לט. ח) ואמא מא סאלת ען ביע אלאלמנה קרקע לתקבץ מנה כתובתהא קבל אן תחלף תם חלפת הל יתבת ביעהא אם לא. קד תקדם פי כלאמנא מא יגניו ען הדא אלסואל ודלך קול אלמשנה אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בבית דין וקאל אלתלמוד בשלמא מן הנישואין משום מזוני וכול׳ והדא אלקול הו פי מן לם תחלף לאנהא אן כאנת

ו) סימן קכ״ד בנדפסות סימן נ״ב. ובשולי הדף מכותב המאוחר הנ״ל: אם אומרים לאלמנה טול מעשה ידיך במזונותיך. ג) דף ס״ב נרשם במספר ע״ו. ג) לאשת איש. בכ״י תחסר טלת איש. ד) שפוסקין. בכ״י שפיסקין. ה) סימן קכ״ה. בנדפסות סימן נ״ז. ו) שימוש בית דין. בנדפסות שמו של ב״ד. והמלות שימוש אלגמאעה (שימוש הקהלה) תחסרנה לגמרי. והכונה לפנקס ב״ד ופנקס העדה. כי הוראת המלה שימוש אצל הקדמונים היתה מאסף לכתבים משפטים ודינים. ומזה שמושא רבא להלכות תפלין. ז) סימן קכ״ו. בנדפסות סימן נ״ד. ובשולי הדף כתוב מהסופר המאוחר הנ״ל: מתי מורידין היורש בנכסיו. ח) סימן קכ״ז. בנדפסות סימן נ״ת.

קד הלפת מנין להא מזוני הלן תהלף בעדה) טלבהא כתובתהא בבית דין ואדא תבעה כתובתה בבית דין אין לה מזונות והדא אלפצל לו תאמלתה לאגנאך [ע]ן אלסואל והכם אלביע והכם אלהבה פי הדא אלמעני ואחד לקול מכרה בתובתה או מקצתה מישכנה ג) או מקצתה נתנה ג) לאחר או מקצתה לא תמכור את השאר אלא בבית דין ועלי אנהם אוקפוא הדא אלקול כר׳ שמע׳ ולים אלהלכה מהלה פאנמא ליס אלהלכה מהלה פי קולה ד) לא תמכור את השאר אלא בבית דין לאנה יעתקד אן ביעה . . . . . ה):

סימן קכח. מו. [דף ס״ג]. . . אנפסכת זיגתה אנפסך מא קטעמעה עליה ודלך הו קול אלמשנה פסק מעות להתנו ומת התנו אמרו חכמ׳ יכול הוא שיאמרו לו לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן.

סימן קכט. מז. ז) ואמא קולך אי חכם קרובתו. פליס אלהכם פי הדא אלמעני לקרובתו כאל[חכם] לבתו ופי דלך קאל אלירושלמי אבל לא האה על ידי אחותו ולא האישה על ידי בתה. ולא פרק בין אן יכון אלשי אלדי יקטע עלי נפסה האצר או משבוץ או מסמא פקט גיר האצר או מאל נאץ לאן אלאב יעד לאבנתה נדוניא עלי וגה אנה אן וגד רגל אן ירתציה עטאהא לה ואן גאה מן לם ימלא עינה נקץ מן דלך ואן גאה מן יסתחק אכתר זאדה ח):

סימן קל. מח. ואמא אלירושל׳ אלדי סאלת ענה פהו ולאו דברים הניקנין באמירה הן כלומ׳ למה יכול לומר לו לאחיך הייתי רוצה וכולי והלא דברים הניקנין באמירה הן וכבר קנאן אחיו וזה היבם העומד במקומו זכה בהן ואין יכול לומר לו ולך אי אפשי ליתן פקאלו תאני בר קפרא פוסק על מנת לכנוס במעני כל הפוסק מעות לחתנו דעתו על מנת לכנוס והואיל ומת ולא כנס לא קנה ולפיכך לא זכה אחיו בכלום:

סימן קלא. מט. ט) ואמא מא קלת אדא לם יריד אלאב יעטי לאבנתה שיא הל יגבר עלי דלך אם לא. אלנואב הדה אלמסלה דכרת פי אלתלמוד האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו ואלנסך פיהא מכתלפה לאן יוגד נסך פיהא צד הדא אלא אן אלהלכה ענדנא פי אלמזונות אין שומעין לו לאן אלמזונות הי מתנאי כתובה שהן תנאי בית דין כמא נצת אלמשנה לא כתב לה בנן נוקבן די יהויין ליך מינאי [ע״ב] אינון יהוון יתבן בביתי ומיתזנן מניכסאי עד דיתלקחן לגברין חייב שהוא תנאי בית דין ואלפרנסה אינה מתנאי כתוב׳ ואדא כאן כדלך פליס יגבר בל ירגב אליה אן יעטי מא יצלה למהלה:

סימן קלג. נ. י) ומן אעטא לאבנתה מתנה [סתם?] לתתזוג בהא ולם יעלק דלך ברגל מעלום ועקדת אלזינה מן אנסאן תם אנפסך דלך אלעקד לם תנפסך אלמתנה בל אלמתנה באקיה אלי אן תתזוג במן קצי להא פתקבצהא:

ח) בעד. בכ״י אלבעד. ג) מישכנה. בכ״י מישכנתה. ג) נתנה. בכ״י נתתה. ד) בנדפסות שם ערבוב דברים. ה) סוף סימן קכ״ד יחסר. והדף הבא רשום במספר ע״ז. וצ״ל ע״ח, כי דף ע״ז חסר. ובו נמצאו מסוף תשובת ל״ט (אצלנו קכ״ג) עד סוף מ״ו (קכ״ח) אשר היא חצי התשובה סימן רל״ב בנדפסות. ובאמת נרשם הדף שאחריו במספר ע״ט. ו) שיאמר. בכ״י תחסר המלה הזאת. ז) סימן קכ״ט. בנדפסות סוף סימן רל״ב הובא ראש תשובה זו (עד מלות ע״י בתה). ח) זאדה. בכ״י זארה. ט) סימן קל״א. בנדפסות סימן רל״ג. י) סימן קל״ג. בנדפסות סוף סימן רל״ד.

סימן קלה. נא.ח) ואדא אדעת אלמראה דכול אלצרר עליהא מן סכני המאתהא
מעהא וכול׳. אלגואב אלדי גרת בה אלעאדה פי בתי דינין
אן יסכן מעהם ואסטה פאן תבת אלצרר ממן קבל אלמתשכא מנה דפע ען
צאחבה ואלא פלא ידפע:

סימן קלה. נב. ואמא מא סאלת מא אלפרק בין אלהברחהט) בין אלקרקע
ואלמטלטלין אדא כאנת מעכשיו ולכשארצה ואן כאן יסתגל
אלדי יעטא לה טול מא הוא בידה. אלגואב אמא אלהברחה פי אלמטלטלין או פי
אלקרקע בלפט מעכשו ולכשארצה כמא קלת פלים בינהם פרק ולה אן יסתגל
אלקרקע טול מא הו בידה:

סימן קלו.י) ואמא אלהברחה אלמדכורה פי אלתלמוד פלים תחתאג לא מעכשיו
ולא כשארצה לכן תחתאג אן תעטי גמוע אמלאכהא ולא תבקי
לנפסהא שי ולא אפילו מטלטלי לקול׳ חמשה עד שיכתבו כל ניכסיהם ואלמברחת
מן גמלתהם וקאלו ובכולן מטלטלי הוי שיור וכול׳ ואלמלך יסתגלה מן דפע אליה
מהמא הו בידה:

סימן קלו. נג.כ) ואמא מא קלת מא אלפרק בין הברחת אשה לנכסיה ובין
הברחת איש לנכסיו מחמת שהוא רוצה לישא. אמא אלאיש
פלם ינינא פיה חכם מבריה ולים הו שי יסוג פיה אלקיאם אן נקולוא אדא נתן
האיש כל נכסיו אן יכון [דף ס״ד]ס) חכמה חכם אלמברחת בל אלמתנה תמצי עליה
אדא לם ישתרט פיה בשי פאן אפצה אנה אנמא יפעל דלך וגה אלאסתעמאל
ואסתדפאע אלצרר פדלך יסמא שטר פסים או שטר אמנה ולא ניתן ליכתב ואדא
כתב ליס ינרי מגרי אלשטר ואלשעבוד לא חק לה לאנה באקי פי מלכה:

סימן קלח. נד.נ) ואמא אלהמחאה במעמד שלשתן לא תצה אלא אן יקול
לה מנה שיש לי בידך תנהו לפל׳ זה ואן לם יקול לה מנה
שיש לי בידך בל אנמא יריד אן יסלפה מא יעטיה לצאחבה פלים תצה פי דלך
אלהמחאה לאן ליס לה ענדה שיא ימלכה לגירה. ולא פרק בין אן יכון
אלמחאל עליה גוי או ישראל לאנה בארתצאה אלחילולה עלי אלגוי קד זאל
טלבה ען ישראל ואדא זאל ענה טלבה פלים לה רגוע עליה פאדא לם יעטיה
אלגוי שיא איהו אפסיד אנפשיה אלדי קבל אלרגוע עלי אלגוי:

סימן קלט. נה. ואמא קול׳ אמ׳ רבא אמ׳ רב נחמן שביב מרע שאמ׳ הלואתי
לפל׳ הלואתו לפל׳ פלים בינה ובין אלירושל׳ פי קולה לוקח
אדם שטרותיו שלחבירו ומלותו שלחבירו בפחות ואינו חושש משום רבית לאן ליס
דלך באלקול פקט כמא פי ש[כיב] מרע בל אנמא יצח דלך בכתיבה ומסירה ואן
יקול פי אלכתיבה קני לך האי שטרא וכל שעבודא דאית ביה והואיל וכך מה
ענין זה אצל זה וכדלך פי מלותו שלחבירו אנמא תתם לקיחתו למלוה באן יחילה
בדלך במעמד שלשתן בחית לא יסוג לה אלרגוע עליה ואלא פאלהלואה באקיה
ויש בה משום רבית. וכדלך אדא אראר אנסאן אן יהב לגירה דיון הי לה עלי גירה

ח) סימן קל״ה. בנדפסות סימן רל״ה. ובשולי הדף רשם הסופר המאוחר: האשה שאמרה לבעלה איני רוצה שתדור עמי חמותי. ט) נראה דצ״ל באלהברחה או פי אלהברחה. י) סימן קל״ו. בנדפסות סימן רל״ו. כ) סימן קל״ז. בנדפסות רל״ז. ובשולי הדף מהסופר המאוחר: הפרש בין הברחת אשה לנכסיה ובין הברחת איש לנכסיו מחמת שהוא רוצה לישא. נ) בראש הדף רשום מספר ע״ט.

או יביעהא אדא כאנת בלא שטר כדלך יפעל יחילה עליהא במעמד שלשתן ולא יחתאג פיהא על גב ולא קנין פאן אלקנין פי דלך ליס יותר שיא לקול׳ אין מטבע נקנה בחליפין:

סימן קמ.ח) ואמא אדא כאנת צואת [ע״ב] שכיב מרע מחמת מיתה ושהד ואחד מן אלשהוד בקנין [וש]הד אלאכר בלא קנין פלים תבטל בדלך אלצואה לאן אנמא נקולוא סתם קנין לכתיבה עומד ונחושו שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר אדא כאן אלקנין בפני שנים פאמא אדא לם יכן אלקנין אלא בפני אחד פלים הו עומד לכתיבה ולא חישינן שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר פאן קאלג) לשני עדים כתבו וחתמו ותנו לו פהו אלדי יקאל פיה חישינן שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואן קאל להם אף כתבו וחתמו ותנו לו פהו מיפה את כחו ולא חישינן ומתנת שכיב מרע ג) אדא כאנת מחמת מיתה ליס תחתאג מהיום ולאחר מיתה פאן לם תכן מחמת מיתה פהו כמתנת בריא ותחתאג אלי דלך:

סימן קמא. ואמא מא כאן מן אלשטרות בלפט תתקין בה אלאנראין אלמקצוד אליהא פלים עלינא נחן אן נסקט אלקואנין אלתי תתבת בהא אלעקוד ונרגעוא אלי רסום אלנהאל פתרגע עקודנא ואשיאתנא תגרי עלי אלנהל בל אלקואנין תאבתה לא תתגייר ואלנהל ירגע עלי אצחאבה. ואקרב אלאשיא פי דלך אן יסקט אלשטר ויגרי פיה מגרי אלתסדיד ואלוסאטה:

סימן קמב.ד) ואמא קול אלמשנה פי מתנת ה) שכיב מרע שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת לאו קרקע דווקא אלא אפילו מטלטלין לקול׳ חמשה עד שיכתבו כל נכסיהן ומן גמלתהם שכיב מרע וקאלוא ובכולהו מטלטלין הוי שיור לבר מכתובת אשה דממקרקעי תקינו רבנן ממטלטלי לא תקינו רבנן וקד תקדם כלאמנא הדא פי קצה אלמברחת. ואמא קול׳ לבר מכתובת אשה וכול׳ פדלך כאן חיניד ואמא השתא דתקינו רבנן בתראי למיגבא כתובה אפילו ממטלטלי בכתובה נמי מטלטלי הוי שיור:

סימן קמג. ואמא מא סאלת עלי מא ינעקד עלי אלבעל [דף ס״ה]ו) פי אלכתובה בה מן אלאשתראטאת אלתי אנעקדת אלזוגהז) עליהא פחי תאבתה ואגבה פאנהא תגרי מגרי תנאיי סוי כתבת פי נפס אלכתובה או פי שטר אכר אדא תצמן אללפט אן עלי דלך אנעקדת אלזוגה בינהם:

סימן קמד. גו.ח) ואמא מא סאלת מא אלפרק בין הכחשת שתי כיתי עדים ובין הכחשת שני עדים. אלגואב מא עלמנא בינהם פרק בל גמיעא יסקטאן:

סימן קמה.ט) ואמא עדים שיצאו שני שטרות בחתמות ידיהן ושטר אחד מהן מכחיש את חבירו וזמנן אינן שוין עושין על פי השטר הראשון שכיון שחתמו על שטר ראשון נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואין יכולין לחזור בהן אלא שצריכין בית דין לחקור איך נעשה זה המעשה והעידו עדות

ח) סימן ק״מ. בנדפסות סימן י״ט. ג) פאן קאל לשני עדים. בנדפסות סימן כ׳. ג) ומתנת שכיב מרע. בנדפסות סימן כ״א. ד) סימן קמ״ב. בנדפסות סימן כ״ב. ה) מתנת שכיב מרע. בכ״י מתנה. ו) דף ס״ה רשום במספר פ׳. ז) אלזוגה. בכ״י אלזיגה. וכן להלן בסוף הסימן. ח) לסימן קמ״ד רשם הסופר המאוחר בגליון הדף: דין עדים המכחישים זה את זה. ט) סימן קמ״ה. בנדפסות סימן רל״ט.

מוכחשת ולפי מה שיתגלה לו מן הדין יעשה פאן כאן זמנן שוה פיסקטאן גמיעא
אד לא יעלם אי אלאסבק מן צאחבה ליקטע עליה :

סימן קמו. נז.ח) ואדא ודאו שני עדים שהאדתהם בבית דין ורגעוא ענהא בעד
דלך פי שטר תאריכה בעד אדא אלשהאדה ליס יעמל
באלשטר לאנהם כבר נהקרה עדותן בבית דין :

סימן קמז. נח.ג) ואמא מסלה ראו׳ מע רחל פי מא אסלפהא וסאיר אלקצה.
פאלואגב אן יעול עלי אלשטר אלדי ביד ראו׳ ויקבץ חין
דלך אלאגל הסב מא יקתציה עקדה ואעתראף אלעדים בעד דלך אנהמא לם ישרטא
בדלך אלשרט פניר מקבול פאן פי דלך נקץ לשהאדתהם ועגדנא כיון שהגיד שוב
אינו חוזר ומגיד ולא יתפסלוא אלעדים בדלך אד ימכן אן גרי עליהם פי דלך והם
אלא אן מן כאן פי שהאדתה יגוז עליה מתל הדא פמן אלואגב אן לא יסתעמל
בעד דלך פי שהאדה לאנה לא יותק בשהאדתה:

סימן קמח. נט.ג) ואמא מא סאלת עז קול׳ פי שטר אמנה לא ניתן ליכתב. אלגרץ
פי [ע״כ] דלך למא אנה ליס חקיקה פהו לא יחל כתב? תה ד) ולא
אלשהאדה פיה לאנה עולה ולא אפילו על ידי שליש לא יגעל לאן קד ימות אלשליש
ויקע אלשטר ביד אלדי הו באסמה ויטלב בה או יתפק אתפאק בחית יצל אלי ידה :

סימן קמט. ס. ואמא אלפרק בין שטר אמנה ושטר שעל תנאי פהו אן שטר
שעל תנאי לה חקיקה אדא נעשה התנאי לאלדי עליהם אלתנאי
קיימו תנאיכו וחוזו לדינא לאנהם לא יסתוגבוא מא פי אלשטר אלא אדא אתממוא
אלשרט: ואלפרק בין שטר אמנה אדא שהדו עליה עדיו אנפסהם אנה שטר אמנה
ובין אן ישהד גירהם עליה הו אנה אדא קאלוא עדין אנפסהם אנה שטר אמנה
אינו נאמנין ואדא שהדו עליה גירהם נאמנין. ואמא אלמודעא פלא פרק פיהא בין
עדיו ובין עדים אחרים לאנה ניתן ליכתב :

סימן קנ. סא. ואמא אלפירוק אלדי לי פי קול חזקיה ור׳ אבהו במאי פליני
בחמין בפסח ואליבא דרבנן בשור הנסקל ואליבא דדברי הכל
פכאנת עגדי נסכתה ולם ננסכהא אלא לסבבך למא נרגת עני ולם נצפי לך פיהא
פאכתהא מ׳ יוסף ומצא בהא מעה וקד כתבת אליה אן ירדהא אלי ונבעתהא אליך
אד לם יתהיא לי פיהא אלפירוק אלא לאחר טורח ולם יחצרני דלך אלוהם אלאן
ותגדיד דלך יחתאג אלי כלו באל ונטר צאפי ולם נגד לדלך סביל פי הדא אלוקת
לכתרה אלאשנאל מע שגל אלבאל:

סימן קנא. סב. וסאלת עז קול׳ פי פרק המוכר את הבית במה דברי אמור׳
במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולן. הל הו עאם לגמיע
אלפרק או אנמא יכתין צריך ליקה לו דרך אלדי אכתלף פיה ר׳ עקיב׳ מע אלחכמ׳
פקט. אמא פי מא אכתלף פיה ר׳ עקיב׳ מע אלחכמ׳ פקט פהו שי לא יסע פי
והם אחד פאן נותן את כולן לא יגוז [דף ס״ן ה) עלי אלדרך והדהא בל אנמא
יקע אלשך הל דלך פי גמיע אלפרק או פי המוכר את השדה מתל הרוב המוכב
וסרן השקמה ואלבור ואלדות ואלשובך ולים ענדי פי דלך בל אלאקרב מא ו)

ח) סימן קמ״ו בנדפסות סימן ר״מ. והסופר המאוחר רשם בשולי הדף: עדים שנהקרה עדותן ב ב״ד. ז) סימן קמ״ז בנדפסות סימן רמ״א. ג) סימן קמ״ח בנדפסות סימן רמ״ב.
ד) אות הרביעית במלה זאת בספק. ה) דף ס״ן רשום במספר פ״א. וכן להלן עד דף רכ״ט הרשום במספר רמ״ג. ו) המלה מא נכתבה על גבי השורה.

עגדי פי דלך אנה כלמא כאן מחובר לקרקע פי אלמוצע אלמוהוב פהו דאכל פי גמלה אלהבה מתל אלבור ואלדות ואלחדר ומא ישבהה ולא יגרג מנה שיא אלא באסתתנא אלואהב בדלאלה קול' מאי שנא מכר ומאי שנא מתנה וקאלוא זה היה לו לפרש וזה לא היה לו לפרש:

סימן קנב. סג. ואמא מא ראית לרב שמואל גאון פלם אקף עלי כלאמה ולא עגדי מנה עלם לכן אקול לך אלדי עגדי אן אלמעאמלה סוי כאנת בעד אלקימה או קבל אלקימה אדא קבצת אחדי אלסלעתין פקד וגבת אלאגרי פאן קוומת בעד קבצהא וונד פיהא גבינה כאן לה אלקיאם בתלך אלגבינה עלי מא יגרי אלחכם פי אלביוע באלתמן אלי תרי אלי קול' פי אלאתמאן מבור לי באלו קנה ומחזיר אונאה. וקול' באלו הו גזאף בלא וזן וקד קאלוא קנה ומחזיר אונאה ואין כאן קד רדוא דלך אלי חכם מעות קונות וכול'. פקד קאלו כל חליפין מיקפד קפדי וקנה ולים דלך עלי פסך אלמעאמלה[ס]) אד לם תקוום קבל אלמשיכה ואמא קול' כל הנישום דמים באחר[ג]) ליס ידל עלי אדא לם יקוום אן אלאמר מפסוך ואן אלשומא פי דלך שרט פי צחה אלמעאמלה בל אנמא גוז נעשה ודדה נישום לילא יתחר מן דלך אן אלמטבע נעשה חליפין לקול' כל ולולא דלך לתרכה עלי לפט נעשה ולא שך אן מן אגד סלעה ועטא סלעה עוצהא אנהא נעשית דמים להא ואלקימה מדרוכה פאן כאן פי דלך גבן קאם פיה ואן לם יכן אמתצא.

סימן קנג. סד. ג) ואמא אלשרכאת אדא אגרג אלואחד סלעה ואגרג אלתאני סלעה עלי וגה אלשרכה בלא תקוים תם באעו אלסלאע וערף כל ואחד מנהם מא חצל [ע"ב] לה פי סלעתה תם אנלטוא תמנהם גמיעא פקד אנעקדת בינהם אלשרכה באנלאטהם אלתמן עלי וגה אלשרכה פאדא תגרוא ורבחוא או כסרו פיקסמוא דלך עלי מא וקע אתפאקהם עליה פי עקד אלשרכה. ואלשרכה באלדנאניר אלדהב אדא לם ירידוא ידכלוהא התת קימה בל אתפקו עלי אן יכלטוא אלדהב כמא יפעלוא פי אלדראהם ויתגרו פאדא כאן וקת אלקסמה אגד כל ואחד מנהם קימה מא געל מן אלדהב ואקתסמו אלפאצל עלי מא וקע אתפאקהם עליה וכדלך אן כאנת וציעה פאן כאן אלדהב לואחד וידפעה לצאחבה עלי וגה אלמצארבה ולם ירידו יקומונה בשער שבשוק פאן כאן ענד אלמצארב ולו דינאר ואחד מן תלך אלדנאניר פגאז אנעקאד אלשרכה בהא בלא תקוים ולא יבאלא בהא גלת או רבצת לאן מא כאן פי באב אלסלף גאז כאן פי באב אלשרכה אגוז ואן כאן קד יתפק פי וקת אלפרזה אן תגלא אלדנאניר ורבמא גרג אלמצארב בלא פצל או בכסארה פלים דלך מא יחרם לאן כמא יגוז אן תגלא כדאך יגוז אן תרבץ ורבמא יגרג צאחב אלראס מאל בלא פצל או בכסארה ויחצל אלפצל פי רבץ אלדנאניר ללמצארב וחדה פכמא גאז אלא אן יחתאג אן יכון אצל אתפאקהם אן יכון אדא כאן פצל ללגמיע יאכד מנה צאחב אלמאל אלתלת ואלמצארב אלתלתאן ואן כאנת וציעה יחתמל מנהא כל ואחד אלנצף עלי אצל קול' אי שקיל מלוה פלגא באגר דארי תרי תלתי בהפסר ואדא אתפק אן יגרג אלמצארב בלא פצל לים עלינא מן דלך שיא כמא אנה יתפק לה איצא פי אלשרכה באלדראהם מתל דלך ולים עלינא מן דלך שיא והוא הדין אדא גרג בכסארה

ס) אלמעאמלה. בכ"י אלמעאלמלה. ג) באחר. בכ"י באחר. ג) סימן קנ"ג בנדפסות סימן רמ"ג.

אלחכם ואחד לא ינכר אחד אדא וקע לצאחב אלמאל פצל פי זיאדה דנאניר ויגרג אלמצארב בלא פצל או בכסארה לאן [דף ס"ז] אלפצל לם יקע מן קבל אלמצארב ואנמא יקע מן קבל אלמאל נפסה לאנה לו בקית אלדנאניר בלא חרכה לכאן פצלהא כפצלהא בעד אלחרכה פלים ללמצארב פי דלך אתרה לאן לים תקע אלזיאדה פי אלדנאניר מן קבל חרכתה. וכדלך אדא אעטא לצאחבה דראהם עלי וגה אלשרכה ועקדהא עלי צאחבה דנאניר על שער שבשוק פדלך איצא נאיז. וקד ראית ללגאון אנה קאל אן אלשרכה באלדנאניר גיר נאיזה ולים יקום עלי דלך ברהאן לאן לים יגוז אן יכון דלך פי אלסלף נאיז ופי אלמצארבה הראם פיציר יציבא בארעא ויגורא בשמי שמיא ולו כאן חראם לזכרוה חכמי ישראל:

קנד. סה.ח) וכדלך אדא קאל אנסאן לצאחבה אסלפני דנאניר ולם תכן ענדה דנאניר קאל לה נעטיך דראהם ונעקד עליך תלך אלדנאניר ט) אלתי תשתרי בהא אן תכון לי עליך סלף נאיז אד לם יזד עליה פי אלכמיה שי ולא פרק פי שער שבשוק בין מעות בדינר ובין דינר במעות ובין סאה במעות ומעות בסאה וסאה בסאה אלגמיע על שער שבשוק גאיז לאן מן עטא לצאחבה תמן סלעה וכאנת אלסלעה פי אלסוק מוגודה בדלך אלתמן פהו כמן אעטאה אלסלעה ופי מתל דלך קאלו הא חיטי בהינו הא חיטי בשילו אי באעו י) זבני ופרעי. ומן קדם דראהם עלי סלעה בשער שבשוק וכאנת ממכנה ללשרי ולם ירד יעטי אלסלעה פלים יגבר עלי תסלימהא ללמשתרי בל ילזמה אן יקבל מי שפרע ותגר ביאן דלך פי ד) אלרד אלדי לנא:

קנה. סו.ח) ואמא אלמעשה אלדי רפעת עלינא פי קצה ראו אלדי כאנת לה אמראה ומצא ענהא אלי בלד ותזוג אמראה אגרי פוכלת עליה אלאמראה שמעון אביהאו) וגעלתה שליח לקבלה וכול'. אדא כאן אלגט יוצא מתחת ידה ועלי אנהא לם תעלם ז) מן קבל מן וצלוה אליהא [ע"כ] אלעדים הל מן קבל בעלהא או מן קבל וכילה או מן קבל וכילהא אלדי הו קבלן אד כאנו אלעדים אלדי וצלוה אליהא ישהדוא אן אביהא אלתי געלתה שליח לקבלה אנה הו אלדי דפעה אליהם לא ליוצלוה אליהא פקד צה טלאקהא לאן אלגט אדא יצא מתחת ידי האשה או מתחת ידי שלוחה לקבלה קולהא פיה מקבול וקול שלוחה מקבול ואין צריך להביא עדים שנימסר לו בפניהם והדא אלגט ועלי אנה ביד האשה ולים הו אלאן ביד השליח פשהאדה אלעדים אן הוא דפעה אליהם כמו שבידו הוא דאמי:

סימן קנו. סז.ח) ואמא קול אלהלכה האשה שאמרה התקבל לי גיטה וכול'. פאנהא לם תחוג אלי דלך אלא מן אגל וקרע לאן לו כאן האצרא בידו לם יהתאג אלא שנים וכול'. ואמא אלדליל עלי ברוג אלגט מתחת ידי אשה מע קולהא לבעלהא אתה נתתו לי אן קולהא מקבול פדלך משהור פי מואצע מן אלתלמוד פיחצרט) מן דלך ואחד יגני ען אלגמיע והו קולהם ומודה רב הונא דאי אמרה קמאי דידי לגירושין יהביה ניהליה מהימנא מיגו דאי באעי אמרה

ח) סימן קנ"ה. בנדפסות סימן רמ"ד. והסופר המאוחר רשם בשולי הדף: המלוה מטבע במטבע בשער שבשוק. ז) אלדנאניר. בכ"י אלדנגיר. ג) אי באעו. בכ"י איבאעו. ד) המלה פי נכפלה בכ"י בטעות. ה) סימן קנ"ה. בנדפסות סימן כ"ח. ו) אביהא. שם בנדפסות אחיה. ואולי גם כאן צ"ל אביהא. ז) לם תעלם. בכ"י נמצאה המלה תדרי ותחתיה נקודות המחק ועל גבה נכתבה תעלם. ח) סימן קנ"ו בנדפסות ג"כ סימן כ"ח. ט) פיחצר. בכ"י האותיות פי בספק.

לי דידי[ב] יהביה ניהלי אלא אן אנמא יכון דלך אדא לם ינכר אלבעל אלגט ויקול אנה מזוייף ואנמא ינכר דפעה אליה פקט פאמא אדא אנכר אלגט מן אצלה פתחתאג אלאמראה אמא אלי עידי מסירה או אלי עידי חתימה ועלי מא קאלו העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם ואוקפוה אליבא דר' אלעזר דאמ' עידי מסירה כרתי דאי מיתי עידי מסירה קימי עידי חתימה אי נמי זמנין דאזלי למדינת הים פקד דל הדא אלקול אן אלאמראה מע כרוג אלגט מתחת ידהא אדא אנכר אלבעל דלך אנהא תחתאג אלי עידי מסירה או עידי החתימה וקאלוא איצא פי אול אלמסכתא מא ידל עלי מהל דלך והו קול' דאי מצרכת לה תרי ואתי בעל ומערער[ג] לא משנחינן ביה ואי מצרכת לה [דף ס"ח] חד אתי בעל ומערער[ג] ופסיל ליה. פאמא כרוגה מתחת ידי השליש פלים יחתאג פיה לשיי לאן אלשליש אדא כאן שליח לקבלה וקאל אתה נתתו לי עלי וגה אני קבלן לים יחתאג מע דלך לשי אכר אדא צח אנה שליח לקבלה לאן אלהלכה כרב חסדא פי הדא אלמוצע בדלאיל ביינה ואצחה ועלי אן רב הונא רבו ואין הלכה כתלמיד במקום הרב פהדא אלמוצע אלהלכה פיה כרב חסדא. וקד ראינא קול מן קאל אן אלהלכה כרב הונא. וקאל אן פירוק רב חסדא בקולה מי נפיק גיטה מתותי ידיה דניהמניה אנה שינויא בעלמא. ואלאמר צד דלך. ודלך אן פירוק רב הונא הו שינויא ודחותא בעלמא ופירוק רב חסדא פירוקא דסמאכא. וביאן דלך אן למא אקשו עלי רב הונא בקול' והשליש נאמן משניהם בפרק שאני ממון דאיתיהב למחילה. והדא אלפירוק לעמרי קד כאן יכון פי באב אלמכן לולא אן נין אלתלמוד יבטלה כמא סנביין דלך. תם אקשו עליה והתניא וכן לניטין ודפע דלך בקול' ניטי ממון. והדא הו שינויא עלי אלחקיקה לאן אנראג אלכלאם ען אלמסתפין אלמעלום אלי גיר אלמסתפאין פיה פהו שינויא ודחייה בעלמא. תם אקשו עליה והתניא וכן לשטרות ודחה מידי נבי הדדי תניא והדא הו צפה אלשינוי[ג] אן יפרק בשי לא יקום עליה דליל יעצדה. פאמא פירוק רב חסדא פהו אלפירוק אלצחיח אלדי יעצדה[ז] אלדליל ואלברהאן. ודלך הו קול' בעל אומ' לקידושין ושליש אומ' לנירושין והיא אומ' נתנו לי ואבד אמ' ר' יוחנן הוה דבר בערוה ואין דבר שבערוה[ה] פחות משנים. פאעתרין אלתלמוד וקאל אמאי ליהמניה לשליש עלי אצולנא אן אלשליש נאמן ופרק מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה דניהמניה וכול'. וצח אלקול כר' יוחנן והדא מסתמר עלי מדהב רב חסדא. ולו לם יכון קולה הלכה לם יקשא בה ולא פרק בה. וקד בטל קול רב [ע"ב] הונא אלדי לם יעתקד אלשליש נאמן אלא פי אלממון פתראה בגט כמא קאל רב חסדא. והדא הו' נטיר קול' בעניין דיין שטעה בישיקול הדעת אנה מה שעשה עשוי ומשלם מביתו[ו]. והו קול' היכי דאמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דאיפליגו ולא איתמר היל' כחד מניהו וסוגיין בעל' כחד מיני' ואזל איהו ועבד כאידך הוי שיקול הדעת. והדה אלמסלה הי הדה בעינהא לאן אלהלכה לם תנקטע בפירוש בין רב הונא ורב חסדא פי הדא אלדלף ואתא סוגיאן כרב חסדא. פקד צח וגב אן תכון אלהלכה כרב חסדא בלא סבק. וקד כנא נחן דהבנא אלי אן אלהלכה כרב הונא למא אנה רביה דרב חסדא אלי אן רדדת באלי אלי אלנטר פוגדת אלנטר אלצחיח ידפע דלך. פקד

ב) לי דידי = לדידי. ג) ומערער. בכ"י בטעות ומהרהר. ד) אלשינוי = אלשינויא.
ז) יעצדה. בכ"י בספק. ה) שבערוה. בכ"י בערוה. ו) מביתו. בכ"י מבתו.

באן לך מן ההנא אן גרוג אלגט מתחת ידי אשה מע קול עידי מסירה אן אלשליח לקבלה דפעה אלינא לנדפעוה אליהא ואנא דפענאה אליהא בגרוגה מתחת ידי הקבלן ואן קולה אן אלבעל דפעה עלי וגה אני קבלן מקבול אד צח אנה קבלן בשהאדה אולאיך אלשהוד ובטל בדלך קול אלבעל אנה גט מסתעמל ואני לם נאמר בכתאבתה. ולם יבק ללקאיל מא יקול ולא ללמחתאג מא יחתג באלנצוץ אלטאהרה ואלבראהין אלואצחה ולים תחתאג הדה מן אלביאן ואלתטויל אכתר מן הדא. וגמיע מא אחתג בה אלמפתי באבטאל הדא אלגט ותביין פסאדה כמא בינאה. פלא חאגה בנא ללתוביה עליה אכתר מן באב ואחד. והו אנה אדא כאנוא אלשהוד ישהדוא אנהם וצלוה אלי אלאמראה בשליחות אלקבלאן איש[ח] אלדי יחוננא אלי מערפתהא מן קבל אן וצל אליהא ואלהלכה קד נצת לא בעינן[ג] דעתא בניטא לו חתי יעטא להא עלי אנה שטר חוב תדפעה אנהא קד חצלת מגורשת פכיף אדא אכדתה עלי אנה גיטה ואנמא בקי עליהא אן תסתחבת כיף וקע וצולה ליהדא מן אלקום אלדי דפעוה אליהא פנבטלוה [דף ס"ט] להדה אלעלה בל הדה אחרי אן תכון מגורשת מן תלך אלתי אכדתה עלי אנה שטר חוב והדא פי גאיה מן אלביאן. ואמא הדה אלתשובה אלתי[ג] אנסכתמוהא לרבי האיי גאון זצ"ל פאני נסתבעד כונהא לה לאנהא גיר מחררה אלמעאני ולים בנא האנה לביאן דלך. ואמא עידי מסירה לים נחתאג אליהם פי הדא אלמעשה אלא לנתבותא בהם אן גרוג אלגט מן יד אלמראה כגרוגה מן יד אלקבלן. ואמא אלמראה פבעד וצל אלגט ליד אלקבלן פקד באן טלאקהא:

סימן קנז. סח.[ד] ואמא מא סאלת ען חכם אלתנאין אלואקעה פי אלגיטין אלדין יחתאג פיהא אלי תנאי כפול והין קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי וכול'. ומא אלפרק פי הדה אלשרוט בין אלגיטין וגירהא. אמא חכם אלתנאין פי אלגט פהו משרוח פי פרק מי שאחזו קורדיקום[ה] הלכה הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז. ופיה תגד תנאי כפול ומענאה אן פעלת כדי וכדי נעטיך כדי וכדי ואן לם תפעל לים לך שי. ותנאי קודם למעשה [הו] עלי מא וצפנא אן כאן כדי וכדי יכון כדי וכדי. ומעשה בדבר אחרו[ו] פהו מתל תנאי בני ראובן ובני גד לאן אלתנאי אם לא יעברו ואלמעשה ונתתם להם. ותנאי ומעשה בדבר אחד הו מתל קולי הרי זה גיטיך והנייר שלך [ז] פאן אלתנאי פי אלגט ואלמעשה פיה בנפסה. והין קודם ללאו אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט. והדה אלונוה כלהא לים יחתאג אליהא אלא פי אלגטים ואלקידושים[ז] אלדי הם איסורא. ודלך אדא כאנו בלפט אם. ואמא על מנת פהו יגרי בין באיסורא בין בממונא שכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דאמי ולים יחתאג מעה אלי שי מן הדה אלאוצאף: ואמא לם אכתצת הדה אלאוצאף באלגיטין ואלקידושין פמא וגדת לדלך עלה אלא לם אגד לרבותינו תחריר פי הדה אלמעאני אלא פיהא אלי תרי אן [ע"ב] למא קאלת אלמשנה מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה ומתנה שומר שכר להיות פטור משבועה ומלשלם אנהא קאלת בעד דלך כל[ח] המתנה על הכתוב שבתורה תנאו בטל וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו תנאו קיים וקאלו הא אי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו תנאו בטל ואסתדלו

ח) איש = אי שי. ג) בעינן. בכ"י בענן. ג) אלתי. בכ"י אלת. ד) סימן קנ"ז בנדפסות סימן ל"א. ה) קורדיקום. בכ"י קודיקום. ו) אחר. בכ"י אחד. ז) אלגטים ואלקידושים. כן בכ"י. ח) כל. בכ"י בל.

עלי דלך בקול אלבריתא הרי זה ניטיך על מנת שתעלי לרקיע וכו׳ ר׳ יהודה בן תימא אומ׳ כזה[ח]) נט כלל אמ׳ ר׳ יהודה בן תימא כל שאי אפשר לו לקיימו בס׳ והתנה עליו מתחלׄ אינו אלא כמפליגה בדברים וכשר פהדא ידל אן הדא אלשי ליסהו אלא פי אלניטין ואלקידושין כמא קלנא. פכאן אלתורה לם תכתב לנא תנאי דבני ראובן ובני גד אלא לנמתלוא מתלהא פי חכם אלשריעה לא פי חכם אלאמואל ואלהבאת. והדא מא טהר לי פי הדה אלמסלה:

סימן קנח. סט.ג) ואלדי ראית פי דפע אלגט בשרט אלא תתגרש בו אלא לאחר זמן כך וכך. פאלדי קאל אלגאון פי דלך הו אלצואב מן קבל אנה אדא קאל להא מעכשיו לא יקדר יבטלה קבל אן יגיע הזמן ו[אד]א נעלה עלי יד שליש יקדר יבטלה ותבקא ענונה. ואמא מא אכשית אנת מנהא אן תפעלה ותתזוג בה פי מוצע אכר פהדא שי בעיד פאנא ל[ים] נחמל עליהא אנהא תפסד עלי נפסהא בחית תצא מזה ומזה ואין לה כתובה (לא ג) על זה ועל זה והוולד ממזר מזה ומזה. אלי תרי אלי קולהם הנאך דאם כן מלוה גופיה לא שאביק סבר שמעו בי רבנן ומפסדו לי. ואלאפצל אן יכון אלתנאי ענד אלבעל אדא תעדת ותזוגת פיערער עליהא בה.

סימן קנט. ג. ז) ואמא כון אלתנאי פי אכר אלגט פדלך הראם לאנה יציר לבעל זכות בגויה ואנמא יכון גט כריתות אדא לם יכן ללבעל פיה זכות אצלא. ואן גא אלבעל בתוך הזמן וכאן אלאשתראט אנה אם בא בתוך הזמן אינו גט פלים יחתאג מעהא אלי קידושין לאנהא לם תתביין מנה לאן אלגט קד בטל [דף ע׳] במגיה קבל אלזמן ואפילו ריח הגט אין בו ודלך הו קול׳ אפילו נתנו לה על תנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה:

סימן קם. ע. ואמא אקראר אלזוג ללמראה אנה טלקהא ולים להא בינה תשהד בדלך פאלאמר פי דלך משכוך ענד אהל אלתלמוד ודלך אנה למא ורד ען ר׳ יוחנן פי דלך קולין מתצאדין [פפ]רק בינהם בקול כאן למפרע כאן להבא במעני אנה נקימוהא בחזקת גרושה פי מא יאתי בעד קול׳ גירשתיה מהיום שנה נחסבוהא גרושה מן יום קולה דלך לא מהיום שנה כמא קאל פלם יעוול עלי הדא אלקול בל קיל אנה שינויא וקאלו אמ׳ ליה לר׳ נתן בר אמי זיל חוש לה במעני אן יכון אלאמר ספק פאן מאת בעלהא בנים חולצ׳ ולא מיבמ׳.

סימן קסא. עא. ואמא מא רוית ען תאליף מר דויד פי מבתצר אלטלאק פהו כלאם גיר צחיח. פאן יציאת שם גירושין לים לה תאתיר אלא אדא כאן מעהא יציאת שם קידושין ואמא מן הוחזקה באשת איש . . . תר פיהא שם גירושין בל היא בחזקתה כמא קאלו אין דבר בערוה פחל[ות משׁ]נים. פאן כאן אלגט יוצא מתחת ידה פלים תחתאג אלי יציאת השם לאן גיטה מוכיח עליה. ואמא מא רוי ען צאחב אלהלכות. פקול צאחב אלהלכות צחיח והו לם יחסן יתאולה פתאוולה תאויל סו. לאן צאחב אלהלכות לם יחוג אלי יציאת הגט ויציאת שם כמא תאול ענה ואנמא קאל אנא לא נעול עלי יציאת שם גירושין ואנמא נעולוא עלי יציאת הגט או עלי עידי מסירה אדא גאב אלגט. ואמא אן נחתאגו אלי יציאת גט ויציאת שם פלם יקל כדלך. והדא ניז כלאמה. ואילו איתתא דקבילא גיטה בעידי

ח) כזה. בכ״י בזה. ג) סימן קנ״ח. בנדפסות סימן ל״ב. ז) על המלה לא נמצא קו המחק.
ז) סימן קנ״ט. בנדפסות ג״כ בסימן ל״ב.

מסירה ואזלו עדים למדינת הים אי נמי מיתו ויצא שמה בעיר שהיא מגורשת והשתא אבד הגט איצא שמה בעיר לא סמכינן דכיון דמוחזקה באשת איש אי איכא עידי מסירה אי נמי גיטה נפיק מתותי ידה שריא ואי לא לא. והדא אלקול ביין אן יציאת שם גירושין לא אתרה לה אצלא [ע"ב] ואנמא יעול עלי עידי מסירה או עלי יציאת הגט. ואמא יציאת שם גירושין פסאקט הכדי קאל צאהב אלהלכות וקולה חק והו תאול ענה תאויל פאסד: ואמא אלקול אלאכר אל די קאל פי אקראר אלשליח בדפע אלגט אלי אלמראה מע וגוד אלגט ביד אלמראה אן יצה [אלט]לאק בדלך ואסתדל עלי דלך מן קול בעל אומ לפיקדון ושליש אומ לגירושין וכול ואנפצל ו) מן דלך בקול מי נאפיק גיטא מתותי ידיה דניהימניה. פהו אסתדלאל חסן אן כאן יעתקד אלהלכה כרב חסדא. פאמא אן כאן יעתקד אלהלכה כרב הונא פאסתדלאלה ינקץ קטעה ולים מעה שי: ואמא אסתשהדה ביצא שמה בעיר [שהיא מגו]רשת מע קול לא שישמעו קול הברה. פהו אסתדלאל מן לא יחסן מן נטר אלהלכה שי. פאן אלנטר פיהא כמא קלת אבקאך אללה:

סימן קסב. בע. ג) ואמא קולך מא אלפרק פי אעתראץ אלבעל בקולה פי[קדון נ]תתיו לשליש או אנה מסתעמאל. וכדלך איצא פי נרוגה [מיד] האנ[שה]. אלפרק פי דלך אן אדא כרג מיד השליש פאלשליש נאמן פי קולה. ולים יחתאג מע קולה שי אנה גט כשר. ואדא כרג [מיד האנ]שה ויגחדה ויקול אנה מסתעמל וכאנת אנמא קבצתה על ידי שליח פתחתאג אלי אתבאת עידי חתימה. ידל עלי דלך קול דאי מ[צרכ]ת לה תרי לא אתי בעל ומערער ופסיל ליה חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה:

סימן קסג. גע. ג) ואמא מא דכרת ען אלגאון אן מן טלק זוגתה וארד אן ירדהא אנה ליס יחתאג אלי שבע ברכות ואנמא יחתאג ברכת אירוסין פקט. פליס אדרי אי נאון קאל הדא ולא כיף יתגה הדא אלקול. לאנה אן כאן יחתאג אלי ברכת אירוסין פהו יחתאג שבע ברכות. ואן כאן לא יחתאג שבע ברכות פליס יגב אן יחתאג ברכת אירוסין. פהדא כלאם גיר מתגה לאן מן חית אן אלזוגה אלאולי קד אנקטעת ובאנת קד צארת אלזוגה אלתאניה אבתדי זיגה פיחתאג פיהא ללכלתין [דף ע"א] גמיעא ברכת אירוסין וברכת נישואין.

סימן קסד. עד. ד) וסאלת אדא הוציא אלמפתה או אלאונס משום דבר זמה וכול הל יפסידו כתובותיהן. אלגואב. אמא אלממזרת פאן חכמהא אדא תזוגהא מן לם יעלם בהא אנהא ממזרת פאן יש לה תוספת אבל מנה מאתים אין לה. ואן כאן עלם בהא אנהא ממזרת יש לה כתובה בין מנה מאתים בין תוספת אדא כאנת מפותה. ואמא אלאנוסה אין לה כתובה מנה מאתים. לאן רבנן לם יתקנו להא כתובה לקול לכשתצא היא אין ה) לה עליו כלום. וקאלוא איצא מת יצא כסף קנסה בכתובתה. וקאלוא איצא מאי טעמ תקינו רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הכא לא מצי מפיק לה. ואמא אלתוספת יש לה לאנה הו כתבהא עלי נפסה. ואמא היוצאה משום דבר זמה אי אדא זינתה כשהיא תחתיו בין מפותה בין אנוסה אין להן כלום לקול פי אלשוטה מקרעת

ו) הפ' וחצ' במלה ואנפצל מסופקות. ז) סימן קס"ב בנדפסות סימן ל"ד. והמספר ב"ע תחת ע"ב. וכן בסימן שלאחריו ג"ע. ח) סימן קס"ג. בנדפסות סימן ל"ה. ט) סימן קס"ד. בנדפסות סימן ל"ו. י) אין. בב"י ואין.

כתובתה ויוצאה וקול׳ אלכתאבה) כסף ישקל כמוה׳ הבתו׳ הי אלחמשים כסף אלמדכורה פי אלאונס:

סימן קסה. עה.ג) ואמא קולך אן כאן לא יגרם אלקנסות פי הדה אלמואצע כיף יכון אלסיאג פי הדה אלקצה חתי לא יתעדא אלנאם ולא ינחמלוא פי הדא אלשי אלסיאג פי הדא הו ראגע לדיאן אלבלד ושיוך גמאעתה מא עקדוה פי דלך ומא סיגוה ימתצ׳. ואלקנסות אנמא לא תונד באלאקראר אדא אנדת בח..סנ) אלאקראר. ואמא עלי וגה אלסיאג ואלהאדיב פיפעל פי דלך חסב מא תקתציה אלמצלחה כמא קאלוא בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה וכול׳.

סימן קסו. עו.ד) ואמא מא סאלת אן אקרת אלאנוסה או אלמפותה אנהא מעוברת מן אלאונס או מן אלמפתה הל יתעיין מן אקראהא נסבה אלולד ללאונס או ללמפתה בחית יכון אלולד אסוד בקרובותי וראוי לירשו או לא. הדא אלמסלה סאקטה פי אלאונס ואלמפתה לקול׳ אין האשה מתעברת בביאה ראשונה. ואמא פי גיר הכם אלאונס ואלמפתה פלים יקבל קולהא עליה [ע״ב] אנה ולדה בעינה. בל יקבל קולהא פי אנה כשר וראוי לבוא בקהל. לאן אלהלכה כרבן גמ׳ה) אלדי קאל נאמנת. והדה אלנאמנת אנמא הי נאמנת להכשירו אבל ליורשו לא. לכן יגב עלי אלולד אדא כבר וערפתה אמה אן פלאן אבוה אן ילתזם פי דלך מן אלאיסור פי קראבה אביה מא ילזם כל ולד.

סימן קסז.ו) ואמא נערות גיר בתולות פלים להן הכם אלפיתוי אצלא בל להן הכם אלאונס אלבושת כמא ילזם המבייש את חבירו.

סימן קסח. עז. ואמא הקורא לחבי׳ ממזר סופג את הארבעים לא פרק פיה כאן בהדה אללגה או בלגה אכרי אדא קצד בדלך אן יאסור אותו מלבוא בקהל. ואמא אדא כאן גרצה לינסב אליה אלוקאחה כמא עאדה אלשיוך אדאז) ראו צביא וקיחא יקולו לה זנימי׳ט) במעני וקיח. פלים פי מהל דלך מלקות. ואמא וגה אל סיאג פי הדא וגירה קד תקדם פי דלך כלאמנא.

סימן קסט. עח. ואלנחבל ליס ינוז אן יחרם באסם מי שחבל בו בתאת׳י) לכנה יחרם באסם מי שחבל בו ולא יקר לאן ליס ילזמה חרם עלי חבלו ואנמא ילזמה ממון.

סימן קע. עט.יא) ומא כאן מן אלקנסות לא ינב אן יחרם פיהא לאנה לא ילזמה גרם באקראר. ואנמא ילזם אלי מן פי מא הו ממון. וכדלך אלעבירות איצא ליס ינב אן יחלף עליהא אחד אנה פעלהא. בל אדא צח עליה אנה פעלהא פינוז אן יחלף אלא יעוד יפעלהא כמא קאל ואריב עמם ונ׳.

סימן קעא. פ.יב) ואמא מא סאלת אדא וגד אלאנסאן שיא מן אלרמשים פי אלקדר מתל נמלה או אדהיג) כול׳. אלנואב. אדא וגד אחד שיא מן אלרמשים פי אלקדר פיטרחה ולים יחרם עליה אלקדר בארד כאן או סנן. פאן אנהל שיא מן אגזאיה כאן חכמה בששים כשאר איסורין שבתורה.

ח) אלכתאב. בכ״י אלכתא. ג) סימן קס״ח דומה קצת לנדפסות סימן ל״ו בסוף. נ) בח..ם. בכ״י מחק באמצע המלה. ד) סימן קס״ו. בנדפסות סימן ל״ה. ה) כרבן גמ׳ = גמליאל. ו) סימן קס״ז בנדפסות סימן ל״ט. ז) להן. בכ״י לחם. ח) אדא. בכ״י אדו א. ט) זנימי. הנון במלה זאת בספק. י) בתאת. המלה הזאת בכ״י בספק. יא) סימן ק״ע. בנדפסות סימן ש״ג. יב) סימן קע״א. בנדפסות סימן ש״ח. יג) המלה אדה היא בכ״י בספק.

סימן קעב. פא.[ה]) ואדא א[נתל]טת אלחלה באלעין אן כאן מוצעהא מעלום פינועהא מן הנאך. ואן לם יכן מעלום פינוע אצרי עוצהא לאן חלת הוצה לארץ דרבנן היא ולים תקדש מא אנתלטת פיה. [דף ע"ב] ואמא שיעור חלה פדלך מא גרת בה עאדת אלנסא אן יכרגוה לאנהא אנמא רסמת שלא תשתכח תורת חלה:

סימן קעג. פב.[ו]) ראובן אחצר ששר וכול'. אלגואב. וקפנא עלי אלסואל אלאול וראינא קול אלקאיל אן אלשאהד אלתאלת אנמא הו זאיד. פאן כאן מראדה בדלך אן אלשני עדים ליס יחתאגו אליה ולא ינצאפו מעה ואנמא כתם עין גיר עלמהם. פהדא אלקול כאן לנא אן נקולה לו לם יאתו אלשהוד ויקולו אנהם לעדות נתכוונו שלשתן. ואמא אד קאלוא הדא אלקול פלים יסענא תכדיבהם גמלה. בל יגב אן ננטר אן כאנו האולאיך אלעדים מן אהל אלמערפה בשרוט אלשהאדה. ואן אלקרובים לא יגוז שהאדתה בעצהם מע בעין פלים נקבל קולהם פנחמלהם מחמל אלתגאוז ואלתעדי. בל פי דלך יקאל עדים החתומין על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ואן כאנו אלקום ליס מן אהל אלמערפה באלשהאדה ושרוטהא פלים יגוז אן נחמל עליהם מחמל אהל אלמערפה ונכדבהם פי קולהם אנהם לא יעלמון ונחן נעלם אנהם צאדקין. פאן דלך לא יגוז מן באב אלעקל אלי תרי אלי קולהם פי ההוא תברא דהוה התימי עליה רבה בר רב נחמן ג) וכול'. וקאלו אע"ג דאמ' רבנן כיון שהגיד [שוב אינו] חוזר ומגיד צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק. וכדלך האולי אלשהוד ליס נחמל עליהם אלמחמל אלטאהר מנהם ואנהם לאשהודי אתו ושהאדתהם סאקטה. ואן כאן הדא אלאצל אנמא קיל פי עדות על פה לאנהם עכשו נחקרה עדותן. פהאולי איצא אלדי ליסהם ממן יקאל פיהם נעשו כמי שנחקרה עדותן עכשיו היא שעת הקירתן.

סימן קעד. פג.[ז]) וסאלת עין אלעדים אדא אנזלו כטוטהם פי שהאדתהם תם רגעוא וקאלו אן הדה אלקצה כאנת ענדנא על [ע"ב] פה ובעד מדה אתא צאחבהא ואוהמנא פיהא וטהר לנא אן כדאך גרי ואנזלנא כטוטנא פיהא. תם בעד דלך רגענא מע אנפסנא ותדכרנא אן אלמסלה לם תכן כמא קאל. פאלגואב. יגב אן ינטר אן כאן כתב ידיהן יוצא ממקום אחר ליס יקבל קולהם. כמא לם יקבל פי קולהם אנוסין היינו. ואן כאן כתב ידן אינו יוצא ממקום אחר בל לא יעלם אלא מנהם פיגרי קולהם פי דלך מגרי קול' אנוסין היינו. לאן אונסא דליבא שמיה אונסא כמא קאלו פי גיר הדא אלמוצע את ליבך אנסך. ולדלך מנעו רבותי' אדא שבח העד אן יזכירו בעל דין. והו קול' והיל'[ח]) לעצמו לא ואי צורבא מרבנן הוא אפילו לעצ' כי הא דרב אשי וכול'.

סימן קעה. פד.[ו]) ואמא קול אלאפטרופוס אין נזקקין לניכסי יתומין וכול'. יגב אן תעלם אן הדא אלקול ליס הו עלי אלעמום. לאן רב אשי אלדי מעולנא עליה פי הדא אלקול אנמא תעלק מן קול רבא. ורבא קד אסתתני פי דלך פאנרג מן גמלה דלך אם אמר תנו שדה זו ומנה זו ועין גיר דלך אין ניזקקין. פאדא כאן

ה) סימן קע"ב. ג"כ בגדפסות סימן ש"ח. ו) סימן קע"ג. בגדפסות סימן קפ"ב. ז) נחמן בכ"י נכתב על גב השורה חנן כמו בגדפסות. ח) סימן קע"ד. בגדפסות ג"כ בסימן קפ"ב. ה) קול' והיל' = קולהם וחילכתא. ו) סימן קע"ה. בגדפסות סימן ט"ז.

כדלך פיגב אן ינטר אלשטר מתנה כאן פאן פי אלפאטה מא יגרי מגרי תנו או מא ידל עלי אן תלך אלמתנה לם תדפע אלי מן כתבת לה ואנהא באקיה אלי אלאן ואנהא איצא כאנת האצרה פי מלך אלואהב פי וקת אקני מנה עליהא ואנהא ליסת מטבע. פאדא צחת בעד הדא אלנטר כלה ולם יבק סוי קולה אין ניזקקין לניכסי יתומים פקד ערפנאכם אן הדא אלקול אנמא הו פי מא ינשא פיה אלקצא לילא יכון קד אסתופא זעאר ושלב תאניא. ומא לא ינשא פיה שיא מן הדא פאלנטר פיה ואגב. ופי מתל הדא יקאל יתמי דאכלי דלא דידהו ליזלו בתר שיבקיהו. פאן וגב לה אלקבץ עלי מא הרגנא פיגב לה אן יקדם עלי מן כאן בעדה פי אלתאריך אלא אן כאנת אלנכסים אלתי תרך לם יכתסבהא אלא בעד אלתארינין. פאן [דף ע"ג] אדא כאן כדלך פלים יקדם ואחד מנהם עלי צאחבה לקולי לוה ולוה ואחר כך קנה יהלוקו. אלא אן אנמא תכון אלקסמה בינהם מתסאויה אדא כאן מאלהם איצא מתסאוי אלכמיה. ואמא אדא כאן מאלהם גיר מתסאוי פי אלכמיה פיקסם בינהם עלי מא הרגנאה פי תפסירנא פי מי שהיה נשוי שלש נשים. אדא כאנת אלתואריך מתסאויה. ואן כאן פי אלשטר שיא יסע פיה אלשך. פפיה קאל רב אשי אנן איזדקוקי לא מזדקקינן. פיבקא אלי אן יכברו אליתומים יהאכמהם עלי אן שטר מתנה לא יסע פיה מן אלשך מא יסע פי שטר חוב. לאן שטר מתנה לא יצה אלא פי אלקרקעות באעיאנהא ומא יגרי מגראהא מן אלמטלטלין איצא אדא כאנת באעיאנהא. פאנהא אדא כאנת האצרה פמעלום אנהא תדפע אליה. והדא הו קולי שדה זו ומנה זו פיגב אן תדפע אליה. ואן כאנת גיר האצרה באעיאנהא או הו יקול לם תדפע אלי פהדא הו אלדי יגב אן לא ידפע אליה מנה שי חתי יכברו אליתומים:

סימן קעו. פה. ראובן כתב עלי נפסה ענד מא אראד ליזכל ביתה שטר חוב באלף מתקאל לאניה שמע' וגעלה ראובן ביד לוי עלי סביל אלודיעה דון אן יחצר שמע'. תם תופי ראובן ועליה כתובה ותרך איצא יתומים ותרך ביד אניה שמע' בעין האל. פלמא טלב בדלך קאל אנא לי עלי אני שטר חוב באלאלף מתקאל אלדי תרך לי ענד לוי. פסיל לוי עלי אי צפה תרך ענדך ראו' הדא אלשטר פקאל אנמא קאל לי אדפעה לי ענדך ותחפט בה. פיערפנא סידנא אן כאן ילום לוי אן יסלם אלשטר לשמע' אם לא בפצלה[ב]). אלגואב ען הדה אלמסלה הו דאכל פי גואבנא אלמתקדם ולא מעני לתכריר אלכלאם פיה. פאן לם יגב לה אלקבץ בשטרו פאלדי ללמית ענדה מן אלמאל יגב אן ינטר אן כאן לים עליה בה שהוד [ע"ב] ואנמא עלמת מן אקרארה בה פקט. פלים יגב אן תברג מן תחת ידה מנה שי. לאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואן כאן עליה בהא שהוד בחית לא ימכנה נחודהא ולם יגב לה אלקבץ בשטרו. פיגב אן תברג מן תחת ידה ויבקא אלי אן יכברוא אליתומים ויחאכמו. וכך הדין.

סימן קעז. פו.ג) ראובן ואהלה כאנת להמא דאר משכנוהא מן שמע' בט"ו מתקאל מראבטיה ואנעקד בדלך עקד למדה מן סתה אשהרג) וכאנת אלנכיתא דרהמין פי אלשהר ויסאוי כרא אלדאר ו' דנאניר פי אלשהר. פאנקצת אלו' אשהר אלתי כאנת אמר אלמשכונה וכאן פי אלשטר אדא אנקצי אלשטר

ב) חמלה בפצלה מקומה אחרי המלה סידנא. ג) סימן קע"ז בנדפסות סימן קל"ד. ונתקצרה ונשתבשה הרבה. ג) אשהר = אשהאר.

יוכל בסנה אליהוד ואלמסלמין וינתצף. ובאקף) שמע׳ אלמדכור ואלדאר ענדה יאכד כרנה אלי מדה כ״ב שהרא סוי אלו׳ אשהר דון אן יגדד שטר תאני ולא אתפאקא תאניא ולא אעטאה מא כאן אתפק מעה מן אמור אלנכיתא. תם אן אכרא אלדאר ממן כאנת לה פיה דאבתין אתנין פי גיר מכאן מהיא ללדואב וכול׳. אלנואב. הדא אלפעל ואן כאן הראמא פלם נגדוא דלילא עלי וגוב אלכרי עליה. לאן ליס הו רבית קצוצה. ואמא אשתגאלהאג) טול הדה אלמדה אלמדכורה עלי אנה יעטי נכיתא עלי חסב מא וקע עליה אלאתפאק פי אלאצל פלדלך כאנת אבק רבית ואינה יוצאה בדיינין. בל ינב אן יקטע לה אלב׳ פי כל שהר חסב אלאתפאק אלדי כאן בינהם. ואמא אדכאלה אלדואב לפסאד אלדאר. פאן כאן לם יתפק עלי אדכאל אלדואב ולא כאנת מערופה ללדואב פילזמה כלמא אפסדוה לאנה מתערי. ואן כאנת מערופה באלכרי ללדואב פלא ילזמה שי׳:

סימן קעח. [דף ע״ר] שאילאתא אילין דשדרו מרי ורבנא יוסף בן מרי ורב׳ ברכיה ורבנן דשכיחין בי מדראשא דמר רב יעקב ראש כלאג) בר רב נסים נפקו לקדמנא לבאבא דמתיבתא לבי דינא דמרנא ורבנא האיי וכול׳ בכלא דאדר דשנת אלפא ותלת מאה ועשרין ותרתיןד) ופקידנא ואיקריין קדמנא ועיננא בהון ופקידנא וכתבו תשובה כי דאחווה) לנא מן שמיא: א. ראובן נפל בחולי וצוה מחמת מיתה שיהא שמעון אפטרופא שלו לגבות כל חוב שיש לו וכול׳. כך ראינו לענין מה שכתוב כי לא היה כוח בראובן לפרש חשבונותיו ולפרש העזבון ומה שהניח ויש לו ממון הרבה. והכנים ידיו שמעון לאחר מותו שלראובן בעזבוניו ונשא ונתן ומכר ונקנה. ולאחר זמן שיגרו אחריו זקני המקום ובית דין ותבעוהו לברר את העזבון שיהא מפורסם בידו. שמא יארע קיצו ויפל הממון ביד היורשין ויעשו כחפצם או שמא יאבד בידו. וכל מה שפורש בשאלה בעניין זה. כי כדין וכשורה ביקשו ממנו בית דין והזקנים. כי בית דין חייבין לחפש זכות ליתומים בכל מה שימצאו אפשר וביותר בזמן שהיתומים קטנים והזמן רחוק עד שיבגורו ואע״פ שהאב העמידו אפטרופוס הרי אפטרופותו במקומה. ואין בזאת למנוע את בית דין ואת הזקנים הנאמנים מלהשגיח על עיקרי הממון והעזבון. וראיה גדולה לדבר זה כי האפטרופוס אפטרופותו תלויה בדבר וביד בית דין הוא מסור ובית דין אין השגחתן תלויה בדבר. ואם מפסיד האפטרופ׳ כמעט הרי בית דין מסלקין אותו מן האפטרופסות ומוציאין) כל מה שבידו דהא אמ׳ רב נחמן׳ז) הכי אמ׳ רב הונא חברין משמא דרב האי אפטרופא דמפסיד מסלקינן ליה. ואם אינן [ע״ב] משגיחין על מעשיו מנין יודעין כי הפסיד אף מצוה להשגיח ולראות אם מפסיד אם לאו. וגם לפי שדעתן נוחה הימנו עושין אם רואין להשגיח עליו גם בענפים כך עושין. ואין לו להימנע מלהודיעם כל מה שהוא עושה. אבל ודאי הוא הנושא והוא הנותן והוא המוכר והוא הלוקח והוא הזן והוא המפרנס והוא הפורע והוא הנפרע כל זמן שלא הפסיד. ובלבד שחייב להודיעם כל מה שמבקשין לדעתו. ואם נמנע מזו זה הוא דרך ההפסד ואם עומד על מדתו מסלקין אותו. ולענין מה שכתוב בשאלה אם יטעון שמע׳ ויאמ׳ כי ראובן הנפטר צוני שלא להודיע וצוני לתת לפלי כך וכך

ף) ובאק. בכ״י ובק. ג) אשתגאלהא בכ״י אסתגלהא. ד) כלא = כלה. ה) אלף שכ״ב לשטרות הוא 1011 למ״ה. ו) כי דאחוו = כדאחוו. ובמוציאין. בכ״י ומוציאין. ז) אמ׳ רב נחמן. גיטין נ״ב ע״ב.

ולתת לפל' כך וכך ולהניח ממון ביד פלו' ולקחת ממון מיד פלו' ולהשביע את פלו' ושלא להשב' את פלוני. והעדים לא שמעו דבר זה. וטען כי הדבר בינו לבינו היה. ושאל השואל הנאמן שמע' על אלה אם לאו. כך ראינו כי אם צוה ראובן בפני עדים כי שמעון נאמן בכל מה שהוא אומ' משמי הרי הוא נאמן לתת לפל' ולפל' מה שהוא אומ' ולתת ממון ביד פל' ולקחת ממון מיד פל' ולהשב' את פל' ושלא להשב' את פל' ושומעין לו בכל אילו. אבל אין שומעין לו שלא להודיע לאדם שיעור העזבון ושלא להשניה את בית דין על עיקר זו אע"פ כי הוא נאמן. ודאי אם האמינו והוא אומ' ציוני שלא לגלות אין מפרסמין את העזבון ברבים. אלא מוסר את דבריו בצינעה לפני נאמנין. ואם לא האמינו ראובן במה שהוא אומ' משמו כך הדין. כי הממון שמסרו ראובן לשמעון בצנעה ויכול שמעון לכחש בו ולומר שלי הוא נאמן לומר כי ציוני לתת לפל' כך וכך ולפל' כך וכך. ודבר זה מן העיקר שאמרו חכמ' אמר להם אחד[ב] ראיתי את אביכם שהניח מעות בשידה תיבה [דף עה] ומגדל ואמר שלפל' הן שלמעשר שני הן בשדה דבריו קיימין בבית לא אמר כלום כללו שלדבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין וכל שאין בידו ליטלן לא אמר כלום. אבל מה שאמר כי צוהו להניח ממון ביד פל' ושלא להשביע את פל' אין שומעין לו כי אין דברים הללו מחוקי האפטרופות. ואשר כתוב ועוד אם היה אחיו שלשמע' זה שותף לראובן בחייו ומת ונשאר הממון בידו והוא עתה שותף לשמע' וסחורתם ביחד. אם יאמר שמע' כי המת צוה להניח ממון ביד אחי לסחור בו בים וביבשה כדרך שהיה בחייו ושלא להשביעהו על השותפות. היש מן הדין להשאר הממון בידו בקרוב לשכר ורחוק להפסד כדרך כל אדם ויהא הוא הנאמן להשב עם אחיו ושלא להשביעהו והוא להנאת עצמו הוא עושה. כך ראינו כי יש לבית דין לבדוק על זה ולעשות כראוי אם לא האמין ראובן את שמעון בכל מה שהוא אומ' משמו. שהרי בירורנו כי אין שמעון נאמן בזאת לפי שאין זה מחוקי האפטרופות. אלא ראוי לעשות בו כפי הדין. אם האה הזה שלשמעון אצל בית דין ראוי הוא לתת לו ממון שליתומים בקרוב לשכר ורחוק להפסד מניחין בידו כך. ואע"פ כן אינו נפטר מן השבועה. ואם אינו ראוי לכך אין מניחין בידו כלום. ואשר כתוב בשאלה אם יתברר לאחר מיתת ראובן כי שמעון זה האפט' לקח ממון ראו' שהיה שמור בקרקע והלוהו לבני אדם שאינן ראויין ואמר כי ראיתי בזה הנאה ליתומים ואין אדם יודע מה הוא היש בזה הפסד. כך ראינו כי פעמים שיש הנאה ליתומים בזמן שנותן אפטר' שלהן מממונם מתנה וכל שכן הלואה שאיפשר שתחזור. אלא מיהו בזמן שידוע בודאי כי הנאה [ע"ב] היא להן. ואם יאמר האפטר' כי יש בזה הנאה להן ואין דרך ההנאה ידוע אין משגיחין עליו. ובפחות מזאת מסלקין את האפטר' בזמן שנודע הפסד ולא נודעה בו הנאה שכנגדו. לפיכך בודקין בית דין בעסק ההלואות האלה שהלוה שמעון משלראובן. ואם לא נודעה להן הנאה תובעין להחזיר את ההלואות. ואם נתעכב מהן כלום ונמצא כמו אבד הרי זה הפסד שראוי לסלקו בעבורו. ולענין מה שנכתב בשאלה כי לקח פרמטיאות[ג] ומשאות ונתן אותם לאחרים ואמר יודע אני כי פקדון היו לאותן אנשים אצלו. כך הוא הדין שאם האמינו ראובן לשמעון בפני עדים על כמו הדבר הזה. שיש מן הדין להיות דברים מקובלין במה שהוא מודה בו לאחרים

ב) אמר להם אחד. סנהדרין ל' ע"א. ג) פרמטיאות = פרקמטיאות. וכן להלן.

כן יעשה והרי הוא נאמן. ואם לא האמינו ומסר לידו את המשאות והפרמטיאות[ה] הללו בצינעה כתורת[ג] מה שאילו חפץ ליטלן לעצמו היה נוטלן ולא היה לאיש להוציאן מידו. גם בזאת דבריו קיימין כשאומר צוני המת להחזירם לבעליהן כמה שפירשנו דברי חכמים. כללו שלדבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין. ואם לא זו ולא זו יש בדבר אין משניחין על דבריו שאומר יודע אני כי פקדון הן אצלו לאותן אנשים. אלא חייב הוא להחזירן למקום שהיו. ואותן אנשים שניתנו להן יבואו ויתבעו והוא יעיד להן במה שהוא יודע. ואם יש להן עד אחר מצטרף עמו ודנין אותן כדין כל אדם ששנינו המוציא מחבירו[ד] עליו הראיה. אם יש ראיה שיש לסמוך עליה סומכין ואם לאו אין נותנין להן כלום. ושמעון חייב באחריות מה שהוציאו שלא כדין בין בהלואה ובין בהודאה עד שמהזירו. ואשר כתוב אם יקנה ליתומים דבר שאינו ראוי לקנותו ואם יפסיד ויאבד אין ההפסד [דף ע"ו] ידוע לפי שאין העיקר ידוע. הרי פירשנו למעלה כי בעבור הדבר הזה ראוי לידע את העיקר כמה הוא שאם יהי שכר יודע[ו] ואם יהי הפסד יודע. שהרי הלכה ברורה היא כי מצוה להפך זכות ליתומים וכי האפטרו' הוא חייב להפך זכות להן וכל שכן בית דין. וכן אמרו חכמ' ההוא דעשאה[ה] סימן לאחר ושכיב אתא אפט' דיתמי לקמיה דאביי וכול. כן עושין האפטרפין. ומי שמוכר דבר שאינו ראוי למכרו וקונה דבר שאינו ראוי לקנותו אם יבוא הפסד מזאת זה הוא שמסלקין אותו. ואף כי יודע[ו] שמכר דבר שאין צריך למכרו או שקנה דבר מה שאין צריך לקנותו ובית דין מתאמצין הרבה עליו לידע כל משאו ומתנו וכל העיקר ורוב הטפלות[ז]. ומה שטוען כי יש בו הנאה שאינה ידועה אין משניחין בטענתו שהרי כך שנו חכמ' ואין אפטרופין[ח] רשאין לדון ולחוב לזכות בנכסי יתומים. ואמרנו עלה לזכות אמאי לא ומתרצינן לחוב על מנת לזכות. ודבר שהוא יפה בעתו כיון שאינן צריכין לו באותה שעה אי קונין אותו שמא ישתנה שכך אמרו אין האפטרופין[ט] רשאין למכור ברחוק ולגאול בקרוב למכור ברע ולגאול ביפה בנכסי יתומים דיל'[י] משתדפי. אף דבר מצוה שאינו חובת שעה אין מוציאין כלום משליתומים בעבורו שהרי כששנינו יתומים שסמכו[יא] אצל בעל הבית או שמינה להן אביהן אפטרופוס חייב לעשר פירותיהן רמינן עלה כ"ן תרמ"ו ג"ם את"ם אתם ולא שותפין אתם ולא אפטרופין. ושנינו אמ' רב חסדא לא קשיא כאן להאכיל כאן להניח והא תניא אפיטרופין תורמין ומעשרין בנכסי יתומין להאכיל אבל לא להניח. אבל ודאי דבר שיש בו הנאה [ע"ב] יהועה רשאי להוציא[יב] ממונן כגון בגדים נאים שלובש כפי מעלתו ולפי צורך השעה דאמרינן עמרם צבאע[יג] אפטרופא דיתמי הוה אתו קריביה לקמיה דרב נחמן אמרו ליה קא לאביש וקא מיכסי מדיתמי אמ' להו כי היכי דלישתמען מיליה. ודבר שאינו ידוע אין בית דין מרויחין לו. אלא בזמן שיש בדבר כמעט חשש מתמצין עליו[יד] לידע כל מה שהוא עושה וכשיתברר הפסד מסלקין אותו. ואשר כתוב בשאלה היש מן הדין לסחור בממון היתומים בלא קיבול אחריות. אם נתן

ה) פרמטיאות = פרקמטיאות. ג) כתורת. נראה דצ"ל בתורת. ור"ל באופן. ד) המוציא מחבירו. בבא קמא מ"ו ע"א. ה) יודע. בכ"י אות הו' נקודה בקמץ מנקוד הבבלי או האשורי. ה) ההוא דעשאה. כתובות ק"ט ע"ב. ו) גם במלה הזאת אות הו' נקודה בקמץ הבבלי. ז) ורוב הטפלות. ר"ל רוב הדברים הטפלים. ח) ואין אפטרופין. גיטין נ"ב ע"א. ט) אין אפטרופין. גיטין שם. י) דיל' = דילמא. יא) יתומים שסמכו. גיטין שם. יב) להוציא. בכ"י להוציאו. יג) עמרם צבאעא = צבעא. גיטין נ"ב ע"ב. יד) מתמצין עליו. ר"ל משתדלין מאוד כפי כל כל האפשרי. מלשון נתמצה החשבון השגור בדרז"ל, או צ"ל מתאמצין.

האב רשות לסחור אין בדבר ספק שהוא סוחר כדרך שהוריין עושין שאין פושעין ואין קונין אלא מה שנראה להן כי יש בו יתרון. ומוכרין בזמן שראוי למכור ואין מוכרין באשראי. וכשיעשו כן אם יזדמן הפסד מן השמים הוא. ואשר כתוב בשאלה אם יצא על אותו שמע קול ורבים יודעים כי הלוהו ראוב בחייו ממון וכי היה מרנן עליו בכל מקום ואומר כי יש לי אצל פל כך וכך ואיני יכול לקחת אותו. וכי לא העמידו אפטר אלא שהשעה היתה צריכה לכך. כל זאת אינה מבטלת אפוטרופותו. ואף אין לבית דין להשביעו טרם יתברר עליו הפסד. שהרי ראוב יודע היה שלא החזיר לו הלואה ואף על פי כן מינהו אפט. אבל שכתוב בשאלה כי מפני דברים ידועים לאנשי אותו מקום מינהו. כיון שלא פירשו לנו אותן הדברים אין כה לומר היש בהן כדאי להחרים ולגזור אם לאו. אבל לדקדק אחריו אם בית דין רואין כך מדקדקין כפי מה שהוא צרך כל שעה וכאשר יפה לעשות מדי עת בעתו. ואשר כתוב בשאלה אם יתחייב שמעון זה להוציא את העזבון ולברר ולפרסמו והוציא מאה זהובים והכל יודעים [דף ע"ז] באותו הנפטר שיש עמו אלף. הנאמן הוא שמעון במה שיוציא. אם יש מי שהן יודעין כי אחר שנפטר ראובן עזב כך וכך ונכנסה בו יד שמעון שתמצא זאת ראיה על שמעון כי נטל יותר ממה שהוא מודה הרי זו דרך גזל וחמס והפסד גדול וראוי לסלקו מן האפטרפסות. אבל אם הדבר המפורסם הידוע שהיה בידי ראובן אלף בחייו וזה אומ לא מצאתי אלא מאה ואין אדם יודע כמה מצא אחריו. הרי דינו מסור לשמים ואין מסלקין אותו בעבור זה. והרי את מוצא את רב נחמן[ח] כשאמרו לו קרובי עמרם הצבע קא מפסיד כך אמר להן איתו לי סהדי דקא מפסיד דאיסלקיה. להודיעך שאין לסלקו אלא בראיה שהפסיד. ואשר כתוב בשאלה זה שאמרו חכמ אפטרפוס שמינהו[ג] אבי יתומים לא ישבע. בהוצאה שהוא מוציא על היתומים ובדבר שהוא נושא ונותן בו. או מכל מקום אין עליו שבועה שאפילו לא הוציא אלא זוז ואמר אין אצלי אלא זה. כך ראינו כי כל זמן שלא נתברר על האפטרופוס שהפסיד ולא שפירש מדבר אמת ולא כי דבר שקר בעסק העזבון אלא חשד בעלמא הוא שנחשד אין כה להשביעו. אבל ודאי אם[ג] ומסלקין אותו. הרי[ד] ידוע מדברי רבואתא קמאי. ומינו דמסלקינן ליה משבעינן ליה. ושבועה זו שנחלקו בה חכמ ששנינו אפטר שמינהו[ה] אב יתומ ישׁ מינ ב"ד לא ישׁ אבה שאול אומ חילוף הדב וכול. על טענת שמא הוא. והיא ששנינו ואלו נשבעין[ו] שלא בטענה השותפין והאריסין והאפטרופין והאשה הנושאת[ז] ונותנת בתוך הבית ובן הבית אמר לו מה אתה טוענני אמר לו רצוני שתשבע לי חייב. וכל זמן שהאפט עושה אפטרפו[ח] לא נחלקו שאין להשביעו. ואין דבריהן [ע"ב] אלא בזמן שגדלו היתומין והרי הוא יוצא מן האפטרפסות ומוסר להן את שלהן והן תובעין אותו להשבע שהלך באמונה במשאו ובמתנו במה שלהן ולא גזל ולא גנב. ועל זו נחתכה ההלכה כדברי אבה שאול. שאם מינהו בית דין ישבע ואם מנהו אבי יתומים לא ישבע. אבל טענת בריא אם גדלו היתומים וטענוהו ואמרו לו בריא לנו שהניח[ט] לנו בידך

ח) רב נחמן. גיטין נ"ב ע"ב. ג) אפטרפוס שמינהו. גיטין פרק ח' משנה ד'. ד) פה חשמיט המעתיק איזה מלות או שורה שלימה. וכפי הנראה היה כתוב: אבל ודאי אם יש ראיה או עדות שהפסיד או דבר שקר בעסק העזבון. בית דין נכנסין בדבר ומסלקין וכו'. ה) הרי. אולי צ"ל הכ'. ו) אפטר' שמינהו. גיטין פרק ח' משנה ד'. ז) ואלו נשבעין. שבועות פרק ז' משנה ח'. ח) הנושאת. בכ"י הנושא. ט) אפטרפו = אפוטרופותו. י) שהניח. צריך

אלף והוא אומ׳ לא היה אלא פחות מיכן. לא בזאת דברו חכמ׳. אלא משביעין אותו על זאת כשאר התובעין והנתבעין ואין אחר זולתי היתומים יכול לטעון עליו בזאת טענת בריא. ואשר כתוב בשאלה אם יתברר לבית דין ולזקני המקום לאחר מיתת ראו׳ כי על שמע׳ חובות שלא נתפרסמו בחיי ראובן וכי עתה הם תובעים אותו ומוכר מסחורות ראו׳ ופורע בחובו ואין לו קרקע לעצמו. ואם יאבד בידו ממון היתומים אין לו מה שיש לגבות ממנו. ויש עשירים מזקני המקום שבקשו לעשות לשמים ואמרו אנו נקח ממון יתום זה וניתן קרקע חיזוק ליתומים. ושאר מה שפורש בשאלה. כך ראינו שאם שמע׳ זה פורע חובות שעליו משליתומים יותר מכדי שכרו אם יש לו שכר בתורת גזל והמס. הרי הפסד ברור שמסלקין אותו בעבורו. ואם להיות עליו חוב כדי לפרוע להן. גם זה הפסד הוא. שאם יש לו לפרוע ליתומים באותה שעה היה לו לפרוע את חובותיו משלו:

סימן קעט. ב. וכן ראובן שנשבע שלא ידבר עם שמעון ושמע׳ נכנם אליו ומדבר עמו וראו׳ מדבר לאחרים תשובתו שלשמעון ושמעון שומע. ופעמים שכותב [דף ע״ח] פיטקא[ח] בתשובה. ופעמים שאין שם אדם ושמע׳ שואל צרכיו וראובן מדבר כלפי הכותל ושמעון שומע תשובתו. כהדין גונא מותר או לא ילמד׳ אדו׳.[ג] כך ראינו וגם כך שמענו מזקנינו שהיו מורין כי אותן שני הדרכים הראשונים מותרין. שאם יש אדם לפני ראו׳ והוא מדבר עמו דברים שיש בהן תשובת שמעון מותר. כגון שאומר לו ראו׳ דבר אל שמע׳ כך וכך והשליח שהוא בינתים מדבר אל שמעון מה שאמר ראו׳ אע״פ ששמע שמע׳ מה שאמר ראו׳ ולא יסמוך ראו׳ כי שמע׳ שמע את דבריו. ויש במורים מי שהיו מחמירין ואומרין ילחוש ראו׳ לשליח את התשובה כדי שיתברר שאין ראו׳ סמוך על שמועת שמעון. ואם עשה כן הרי ודאי נתרחק מנדנוד עבירה. ואם שמע שמע׳ את דברי ראובן כיון שלא נתכוון ראו׳ להשמיעו אין על ראו׳ כלום. אבל אם נתכוון להשמיעו ועל זאת סמך אע״פ שיש אחר בינתים שדבריו כלפי אותו אדם לא יפה עשה ראובן. וכל שכן אם אין שם אחר ודבר ראובן כלפי הכותל כדי שישמע שמע׳ כי אסור לעשות כן. אבל כיון שיש שינוי אין[ג] מחזיקין את ראובן כנשבעין על שקר על זאת. ועל ידי כתב מותר ואין בו כלום לפי שאינו דיבור.

סימן קפ. ג. ראובן נשבע שלא ישב לפני בית דין שלאותה העיר שהוא שוכן בה ואנשי אותה העיר קיבלו עליהן בית דין קבוע לדון דיניהן ונפלו על ראו׳ זה תביעות ואמר אברור לעצמי וכול׳. כך ראינו כי המנהג בבבל שבית דין הגדול הן ממנין דיאנין[ד] בכל פלך ופלך וכותבין לו לדיאן[ה] אינרת רשות וקוראין אותו בלשון ארמית פתקא[ה] דדיאנותא. וכן מפרשין דאנחנא מניניה לפל׳ בר פל׳ דיאנא באתרא פל׳ ויהיבנא ליה רשותא למידן דיני ולאיתחזאה [ע״ב] על כל מילי דמצואתא ודאיסורא והתירא ודחלית שמיא וכל מאן דלא מקביל דינא על נפשיה אית ליה רשותא למעבד ביה מאי דחזי כי היכדין דחייב מן שמיא. ומי שיש בידו מינוי כזה אם נשבע שלא ינש אליו לדין כופין אותו ויושב לפניו ומלקן אותו על

להשלים שהניח אבא או אבינו. ח) פיטקא = פיתקא. ג) ילמד׳ אדו׳ = ילמדנו אדוננו. ג) אין מחזיקין. בכ״י נכפלה המלה אין בטעות. ד) דיאנין = דיינים. דיאן = דיין. ה) פתקא. בכ״י יפתקא. וראה למעלה דף א׳.

שבועתו. כי כבית דין הגדול הוא. ואע"פ כן אם המלוה תובע לילך לבית דין הגדול יש על הלווה לילך עמו. כההיא דאמרינן כי אתא רב דימי[ס] אמר ר' יוחנן התוק' א'[ג] חברו וכול'. והני מילי כשבית דין שבעירו מומחה מפי בית דין. אבל בתו דינין דאתרואתא רחיקי שאין ממונין מבית דין הגדול כערכיות שבסוריא[ג] השיבין. ומי שנשבע שבועה כזו ששאלתם אין כח לכופו לעבור על השבועה וביותר בזמן שקמה[ד] שבועתו ליציאת בעלי דינין עליו[ס]. ודנים כההיא דתנן דיני ממונות[ז] בשלשה וכול'. ואוקימנה לרישה כדאימיר בסופה אמ' ר' יוחנן[ז] בערכיות שבסוריא[ג]. וכיון דקשינן תנן וחכמ' אומ' נדינן מן ההוא סברא וקמא מילתא דר' מאיר הכי קאמ' וכול'. ולענין מאי דתנן זה פוסל[ס] דיינו וכול' אקשינן כל כמיניה ופריקנן אמ' ר' יוחנן בע' שבסוריא[ג]. דאלמא מומחין מפי בית דין לא קאמ' ר' מאיר דיאכיל למיפסלנהו. והדר אקשינן הא מדקתני סופה וכול' ומתרצינן הכי קאמרי רבנן וכול' והם הכי[ט] ברייתא וכול' תריצנא לא כל הימנו לפסול דיין[י] שהמחוהו רבים עליהן. דאלמא או ממחי דיין שבורר אותו אחד מפי בית דין לא פליג ר' מאיר שאין האחר יכול לפסלו. אלא פלוגתיהו באדם שהמחוהו רבים עליהן אבל בית דין לא המחוהו. דרבנן סברי אם ברר אחד מבעלי הדין בזה אין חברו יכול לפסלו אלא אם כן הביא ראיה שהוא קרוב או פסול. ור' מאיר סבר יכול לפסול כל מי שאינו מומחה שלא לקבלו על [דף ע"ט] עצמו ותניא נמי הכי[ס] לעולם וכול'. נמרינן מינה דבמקום ערכיות שבסוריא[ג] הכי דיניהו. ואשר כתוב בשאלה אם יעמיד אפטרו' וישב לפני אותו בית דין מוציא אותו משבועתו. היו יודעים כי הנתבע אין לו להעמיד אפטרפא. ואין מעמיד אפטרופא אלא התובע. שאם הנתבע מעמיד אפט' היכול לכתוב לו זיל דון וזכה והנפק לנפשך ומה הקנה לו. אבל ודאי אם הנשבע הזה יש לו תביעה הוא כותב הרשאה לאחר כי דרב פפא[יג] דהוה ליה תריסר אלפי זוזי בי הוזאי[יג]. וכמשפט ההרשאות הנכונות. והולך המורשה וישוב לפני אותו בית דין ותובע תביעותיו שלנשבע אין על זה שנשבע שלא ישב לפניהם בזאת כלום. ואם על אנשים ידועין בשמותיהן נשבע אדם זה שלא ישב לפניהן ובוררין הן אנשים ראויין וישב הוא לפני אותן אנשים. גם בזאת יוצא הוא מידי שבועתו. ואם מי שנשבע אדם זה שלא ישב לפניו[יד] אדם חשוב הוא וזה הנשבע פרץ גדרן שלבני מקומו אע"פ שאין כופין אותו לעבור על שבועתו מפני חילול השם יש להן לנדותו וליסרו כדי שלא יעשה אחר כמותו.

סימן קפא. a ג.[טו] שטרא דכתיב ביה זכרון עדות שהיתה בפנינו אנו העדים החתומין למטה בכן וכן בשבה[טז] וכול' איך פל' בן פל' הוציא לפנינו שטר הרשאה שהרשהו פל' בן פל' על כן וכן ונתקיים השטר בפנינו בעדיו וסימניו וכול' שטרא כהוגן כתי' ובסוף זה השטר שכתוב בו כי נתקיימה

ס) כי אתא רב דימי. סנהדרין ל"א ע"ב. ג) התוק' א' = התוקף את. ג) שבסוריא. בכ"י שבסורא. וכן למטה. ד) שקמה. נראה שצ"ל שקרמה. ס) עליו. בכ"י עלי. ז) דיני ממונות. סנהדרין פרק ג' משנה א'. ז) אמ' ר' יוחנן. סנהדרין כ"ג ע"א. ס) זה פוסל. שם פרק ג' משנה א'. ע) המלות והם הכי נשתבשו. ומההמשך נראה כי זה מוסב על הנאמר בנוסחתנו שם: תא שמע אמרו לו לרבי מאיר וכו'. י) דיין = דיין. יא) ותניא נמי הכי. סנהדרין שם. יג) כי דרב פפא = כדרב. בבא קמא ק"ד ע"ב. יג) הוזאי = תוזאי. ועיין בהערות בסוף הספר. יד) לפניו. בכ"י לפני. טו) בכ"י נסמן הסימן הזה כהתולך לפניו במספר ג. והוספתי אות a להבדילם. טז) בשבה = בשבת.

בפנינו הרשאתו שלפ׳ ה) שני עדים ג) בלבד. כיון דקיום שטרות מדרבנן הוא והני דקאמרי נתקיים בפנינו תרי ניהו ולא איפשר להו למימר הכי עד דהאוו תלתה. או דילמ׳ אמרינן בית דין [ע״ב] חצוף הוא ודאי מיבעי להו למיהוה תלתה ואו ג) הוו תרי לא עבפת ה) להו ועוד או ג) אמרי תלתה הוינן וחד מינן אינשיניה ולא בריר לן מאן הוא. אית במיליהון ממש או לא. וכללו שלדבר כיון דתרין הוא דקאמרי נתקיים בפנינו פסול או שטרא מעליא הוא. הכין הזינא דהדא מילתא דרב נחמן דגיטין ה) דקאמ׳ שנים נמי בית דין איקרו קא חלפא ביני רבנן במתיבאתא מכמה דורות וקאמרי רבנן דלאו דסמכא היא בכי הני טעמי. ואע״ג דהלכה היא דקאמרינן בסופה דשמעתא והיל׳ כנחמן והיל׳ כנחמן והיל׳ כנחמני. ההוא לענין בטולי גיטא וסאמכין על שמעתא דאילו מציאות דאמרינן איסור ורב ספרא ו) עבדו עיסקא בהדי הדדי אזל רב ספרא פלג בלא דעתא דאיסור אתא לקמיה דר׳ אבא אמ׳ ליה זיל איתי תלתה דפלגת קמיהו או נמי ז) תרי מנו תלתה אמ׳ ליה מנא לך הא דתנן אם יש שם בית דין ח) מתנה בפני בית דין אמ׳ ליה מי דאמי וכול׳ תדע דתנן אלמנה מוכרת ט) שלא בפני בית דין לאו איתמר עלה אמ׳ רב יוסף בר מניומי אמ׳ רב נחמן אינה צריכה בית דין מומחין אבל צריכה בית דין הדיוטות. ואיכא מן רבנן דאמרי הכא לענין שומא הוא דקא מצריך רב נחמן תלתה דאינון בית דין הדיוטות. ואמרי דבימי שלמה בר חסדאי ראש גלותא ביומי מר רב שמואל נאון גם אמירא בשבתא דריגלא קמי ראש גלותא ופסק כרב נחמן דהשולחי) לסיועיה בשמואל דאמ׳ שנים שדנו יא) דיניהן דין אלא שנקראין בית דין חצוף. ואהדרוהו ואמרו ליה דרב נחמן דואלו מציאות טפי דיקא ודמיא להא מילתא ואיפסיקא כר׳ אבהו קמי תרתין מתיבאתא. [דף פ׳] ולעניין קיום שטרות קא חזיננא דוקא דגמרא דצריך שלשה ולאו למעבד לכתחלה בלחוד אלא אפילו בדיעבד יב) לא סני קיום אלא בשלשה דאמרינן אמ׳ ר׳ זירא הא מילתא מר׳ זירא יג) שמיעא לי ואי לאו ר׳ אבא דמן עכו שכחתה שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן צריכין למיכתב במותב תלתה הוינא וחד ליתוהי אמר רב נחמן בר יצחק אי כתיב יד) ביה בי דינא לא צריך. ומקשינן ודילמ׳ בית דין חצוף הוא דאמ׳ שמו׳ שנ׳ טו) וכול׳ והדר אקשינן רבנן דבי רב אשי וכול׳. ופרקינן דכתי׳ ביה אמ׳ לנא רבנא אשי דאלמא הוה איתיה לרב אשי בהדי הנך תרי דחתימין אקיומא. גמרינן מינה דאו טז) כר מיכתיב קיומא בתרין הוה סאני כי כתי׳ ביה דיינא לא הוה אמרינן ודילמ׳ בית דין חצוף הוא דאלמא בית דין חצוף לא כאשר יז). וכי נמי פריקנן דכתיב ביה בי דינא דרבנא אשי דהוה ראש מתיבתא נקטנן יח) לחומרא ואמרינן ודילמא רבנן דבי רב אשי סבירא להו כשמואל היכי מכשר ליה רב נחמן בר יצחק. עד דפרישנן דלא אכשר רב נחמן בר יצחק קיומא דחתימין עליה תרי אע״ג דכתי׳ ביה בי דינא דרבנא אשי אלא היכי דאית ביה אמ׳ לנא רבנא אשי דמינליא מילתא דהנך תרי מינו תלתה אינון. ולעניין השטר הזה המפורש בשאלה

ה) שלפ׳ = של פלוני. ג) שני עדים. נראה דצריך להוסיף חתמו שני עדים. ג) ואו = ואי. ד) עכפת = איכפת. ה) דרב נחמן. גיטין ל״ב ע״ב. ו) איסור ורב ספרא. בבא מציעא ל״א ע״ב. ז) או נמי = אי נמי. ח) אם יש שם ב״ד. בבא מציעא פרק ב׳ משנה ט׳. ט) אלמנה מוכרת. כתובות פרק י״א משנה ב׳. י) דהשולח. גיטין ל״ב ע״ב. יא) שנים שדנו. כתובות כ״ב ע״א. יב) בדיעבד. בכ״י בדיאבא. יג) מר׳ זירא. צ״ל מר׳ אבא. כתובות כ״ב ע״א. יד) כתיב. בכ״י כתי׳. טו) דאמר שמואל שנים. טז) דאו = דאי. יז) כאשר = כשר. יח) נקטנן = נקטינן.

זו שכתבו שני עדיו כי פלני הוציא אלינו שטר הרשאה ונתקיים השטר בעידיו וסימניו. אם אומרין עכשיו שני העדים הללו כי ראינו את שטר ההרשאה והוא מקויים בשלשה עדים הרי הן נאמנין והשטר כשר. ואם אומרין שני העדים הללו בפנינו התמו עידי ההרשאה על שטר ההרשאה זה אף הן נאמנין ואין צריכין שלישי. אבל אם בסימני התמות ידי העדים קיום השטר צריך שלשה ואין הקיום הזה כשר בשנים אע"פ שאין [ע"ב] צריך שיהו שלשתן מכירין התמות ידי העדים. אלא כי הא דאמרינן אמ' רב ספרא[ח] אמ' ר' אבא אמ' רב יצחק בר שמואל בר מרתא אמ' רב הונא ואמרי לה אמ' רב הונא אמר רב שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מהן מכירין התמות ידי עדים ואחד אינו[ז] מכיר עד שלא התמו וכול'. שמע מינה תלת שמ' מי' עד נעשה דיין ושמ' מי' דיינין המכירין התמות ידי עדים אין צריכין להעד בפניהם ושמ' מינה דיינין שאין מכירין התמות ידי עדים צריכין להעד בפני כל אחד ואחד. והעדות שהעדו[ג] עליה שני העדים באותו השטר על המורשה בעצמה נכונה ותלויה ועומדת עד שיתקיים שטר ההרשאה בשלשה. ואם מתקיים בשלשה אותן שנים ואחר עמהן שלא עליהן סמך הרי כשטר קיים. וכיצד עושין. כותב אדם אחד תחת השטר. אני פל' בן פל' עמדתי על עיקר שטר ההרשאה שהוציא פל' שכתוב לו על פל' והוזקקתי לעדות עדיו שהן פל' ופל' ואני מכיר התמות ידיהם וכתב ידי זה שאני חותם על קיום שטר ההרשאה הזה שנמצא שלשה שקיימנוהי ואישרנוהי כראוי. ואם כתבו שני עדים על השטר הזה כי שלשה היינו בשעת קיום השטר ובפנינו שלשתנו נתקיים וחתמנו אנו שנים והשלישי איננו שפיר דאמי כמה שמפורש בכמה מקומות שהזכרנום למעלה.

סימן קפד. ב. ראובן תבעיה לשמעון במאה זוזי ואודי ליה שמעון בהון קמי בי דינא אמ' ליה בי דינא לשמע' הב ליה דאודית ליה ביה אמ' להו שמע' לית לי מידעם בעלמא למיפרע ליה ומן קמי השתא כד הוה אתי לידיהון דדיאני דילן כי הדין דינא משביעין ליה דלית בהאידנא[ח] שום מידעם למיפרעיה לבעל דיניה ושימין[ט] ליה מאי דעביד ירתא בירתא והשאר העודף על הוצאתו [דף פ"א] והוצאת אשתו ובניו אם יש לו אשה ובנים יקח אותו בעל חוב. ועוד משביעין בכל חדש וחדש והידנא[י] דחזו דיאני מאי דכתב מרנא בספר שבועות שחיבר תמהי ביה בהאי דינא דהאי גברא ולא יאבלין למידיניה והכין אמ' אדונ' נט' רחמ'[יא] והדא פי אלמראפעה עז מכנה וכל שכן אלמראפעה עז פקר פאנא נוכדה מתל הדה אלמדה ליקתרץ ויביע קמאשא[יב] אן כאן לה. השתא מאן דקא מודי דאית עליה ולא מינליא מילתא דאית ליה שום[יג] מידעם לשלומי אמאי משמתינן ליה תשעין יומי והיכי משמתינן ליה בשמיה מפרש נימא הכי פל' בן פל' או אית ליה[יד] לשלומי לבעל חוביה וקאמ' לית לי ולא מידי השתא או אית ליה יהוי ויהוי אומשמתינן[טו] לכל מאן דמהבר בהדיה ונבדיל אותו מן הקהל. ועוד הני תשעין יומי רצופין או לפרקים כי דאמרי'[יג] תלתין יומי קמאי[יג] לא נחתינן לניכסיה וכול'. ילמדנו אדונ'. הכין חזינא דהא מילתא לית בה הילי'[יד] ולא שמעתא

ח) אמר רב ספרא. כתובות כ"א ע"ב. ז) המלה אינו נכפלה בכ"י. ג) שהעדו = שהעידו.
ד) בהאידנא = בהא עידנא. או האידנא. ט) ושימין = ושמין. י) והידנא = והאידנא.
יא) אמר אדונינו נטריה רחמנא. והעתקת המאמר הערבי ראה בהערות בסוף הספר. יב) צ"ל כמא שא? יג) ליה שום. בכ"י לית שם. יד) אית ליה. בכ"י בטעות לית. טו) אומשמתינן = או משמתינן (ומשמתינן?). יג) כי דאמרי' = כדאמרינן. יג) תלתין יומי. קמא קי"ב ע"ב. יד) הילכתא.

ומנהאני הוא דאית בה בבתי דינין. ומאי דכתבנא הכין הוא במאן דלא מחזק במסכנותא דאיכא אינאשי ה) דאית בידהון למראית העין פרקמטיא דשאקלין וטארו ג) ונאפקין עליהון שטארי וחובות ו[כ]ך מפקדין להון בית דין למיהב אמרין לית לנא מידעם. והאי דאית בידן דאחרים הוא ולאו דילנא. כגון הני לא מוקמינן להו בחזקת מסכיני למנמר מיכה מיכה מערכין. ולאו כל כמיניהו דמפקעי ומוקמי חובות ברורין בשטארי מחוקי או בהודאה נכונה במילי בעלמא דמישתבע עילאוה. ודיל׳ מישתבע בשיקרא או נמי דיאהבין מאי דאית להון במתנה לנשיהון א[ו] לבניהון דמישתבעי דלית להון מידעם וכי ה[כי] משמתי לה[ון ב]דינא כמאן דקא מתרים מלמיהב מאי דאית עליה וכאתבין פתיחא והכין מפרשין ביה. [ע״ב] דגברא חד ג) דשמיה פל׳ בן פל׳ איתברר עליה קד מ׳ ד) לפל׳ בן פל׳ חוב כן וכן זוזי ופקידנא יתיה למיפרעיה ואמ׳ דמסכינא הוא ולית ליה מידעם ושאילנא עליה שיבאבי ה) ובני שוקיה ואמרו דאית בידיה מידעם דלא שאקיל וטארי ולא יאדעין קושטא דמילתא מאי הוא דחזינא דלא בחזקת מסכיני הוא ובר דינא הוא וכתבנא עלוהי פתיחא דנן לשמותיה בזמן דימטי לואתבון ו) אף אתון פרושו מיניה ונהוגו ביה מנהג מנודה. והדין פתיחא מיקרי ופארשין ישר׳ ז) מיניה כמה דחזו בית דין עד תשעין יומי אבל טפי מן תשעין יומי לא. אלא משבעין ליה בי דינא ומסדרין ליה לממונא עליה לפום מאי דעביד ח) ולפום צורכיה ולפום טפליה. ואו חזאי ט) בית דין בבציר מן תשעין יומי בין בשיתין בין בתלתין לאחזוקיה במסכיני ולאשבועיה עאבדין כי דהאוי בעיניהון כד מבדקין בתריה. אבל מאן דמחזק במסכנותא וקא מרננין ביה בריאתא מן קמי למיקרב לבית דין דמסכינא הוא לא צריכי למיכתב עליה פתיחא כל עיקר. אלא מתרו ביה שני וחמישי ושני ובתר כן משבעין ליה דלית ליה מידעם. וכל מאן דמשבעין ליה בית דין על הכין מכריזין עלוהי בבתי כנישתא דפל׳ בן פל׳ אחויק ליה נפשיה בעניי. מאן דניחא ליה למ[ע]בד עמיה משא ומתן לידעה להא מילתא. ודיאניכון דהוה משבעין ליה כל תלתין יומי אף הכא נמי איכא דעבדו הכין. אלא מיהו בבתי דינין מומחין לא משבעין בבי הדין [ח]שאשא כל תלתין יומין. אלא בכלל שבועה ראשונה משבעין ליה דכל אימתי דאתי לידך מאי דיאכלת למיפרע מיניה ב[ין כל] מאי דאית עלך ובין מקצת פא[רעיה. ו]על דעת בית דין משביע[ין] ליה. ואי אמרין שיבבינה ובנ[י שוקיה ומאן דיאדעין ב[מיל]יה דחזו להון אנ . . . דזוזי דאר[וה בע]בידתיה מקרבין ליה בית דינא ומשבעין ליה. אילין אינון מנה[גינן] ו[הכי]ן הוא דחזי לנא:

[דף פב] שא[לו]ת אלו מרב צמח גא׳ ד״ל.

סימן קפג. א. ריאה דלית לה אלא תרתי אוני ואית לה ע[ינו]ניתא דורדא מתחשבא מניסא דימינא ומצטר[פין] בהדי אוני דימינא או דילמא לא [ס]לקא עינוניתא דורדא בהדי ימינא וטרפה. שאמרת לא מצטרפא עינוניתא למיניין אוני מצאנו שצירפו אותה חכמ׳ למיניין דאמרינן ההוא ביני ביני י) דאתא לקמיה דרב אשי אמ׳ ליה הונא מר בר אויה יא) לרב אשי הני עיזי ברייתא אית להו כהני יתרות וקרו להו עינוניתא דוורדא והכין אמור רבנן דחזינן א . . ליא

ה) אינשי. ג) דשקלין וטרין. ד) נוסח שטר פתיחא זה משונה מהמובא בפוסקים. וראה בהערות בסוף הספר. ז) קד מ׳ = קך מיחייב או מסיק. ח) שיבאבי = שיבבי. שכנים. ו) לואתכון = לותכון. ז) ישראל. ח) לפום מאי דעביד = לפי מה שמשתכר. ט) ואו חזאי = ואי חזו. י) ההוא ביני ביני. חולין מ״ד ע״א. יא) אויה = אויא.

לגיסא דימינא ואיכא בימין תרתי אוני [וה]א עילויא דוורדא מצרפינן לה לתלת אוני וכשרה. [ואי] איכא חדא אונא בשמאלא וחדא עינוניתא מצר[פינן] לה לתלת אוני וכשרה. ואי איכא בשמאלא טרפה.

סימן קפד. ב. הא דאמור רבנן הוציא עליו[ח] כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסין בני חורין. היכא דאמר לא קים לי בנויה ולא ידענא בהאי כתבא בעי סהדי דמסהדי דוודאי כתב ידו הוא. ואי לא מיתחזק וליכא סהדי מי נשבע מלוה או לוה והיכי דינא. ואי שכיב בעל הבית ואתו יורשין לתבוע מן לווה כיצד הדין. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב אי קא מודי דכתב ידו הוא הודאה בעל דין כמאה עדים וגובה מנכסים בני חורין. ואי נמי הוחזק כתב ידו בבית דין גובה מבני חורין דבעא מיניה רבא[ט] בר נתן מר' יוחנן הוחזק כתב ידו בבית דין מהו אמר ליה אע"פ שהוחזק כתב ידו בבית דין אינו גובה אלא מבני חורין משום דלא שטרא מעליא הוא בעדים וקיניין דאית ליה קלא. הילכך ממשעבדי [ע"ב] לא נאבי דלית ליה קלא אלא מבני חורין נאבי אבל הוחזק כתב ידו בבית דין ולא קא מודי אי איכא סהדי דסהדין דכתב ידו הוא סמכינן עלוי עדים ולאו כל כמיניה דאמ' לא ידענא בהאי כתבא מידי דקתני אם יש עדים[י] שהוא כתב ידן או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין. ואמ' רב יהודה[יא] אמ' רב שנים החתומין על השטר ומת אחד מהן צריכין אחר[יב] מן השוק להעיד עליו. ואי ליכא עדים דכתב ידו הוא משמית[יג] מלוה על מן פלוני[יד] דהאי כתב ידו הוא וקא כפר. ואי שכיב בעל הבית ואתו להו יורשים דמלוה קא תבעין להו ליורשי לוה. הם הכי[טו] דינהון אי מייתי ראיה דכתב ידו דלווה ניהו. ואי לא משמתין כל מבני לווה דידעין דהאי כתב דאבוהון הוא ופקדינון אבוהון בעסק האי וקא כפרין.

סימן קפה. מאן דאית ליה סוסיא[טז] וכול'. וכי מי שהוא רוכב סוס מכוין אותו לדוש את אוהבו:

סימן קפו. ג. אמ' רב פפא[יז] האי מאן דמפיק שטרא וכול'. הני מילי בשטרי קדמוניות[יח] דהוו כתבין בשטריהון דרך קצרה ולא הוו מהנפשין[יט] דיבורא ולא הוו כתבין בהדה התראה. ומעיקרא כד חזו ישראל דמהנפקין שטריהון מחוקי וטעין לוה ואמ' פריעא הוא מצריכין ליה בתי דינים שבועה למלוה. תקינו למיכתב בשטרי הדין תנאה. דכיון דאתני עליה דפרע ליה בלא שבועה דינא הוא דמקיים תנאיה ופרע ליה בלא שבועה. אבל ודאי שכיב ליה לווה ואתא מלוה לאיפרועי מן יתמי חיישינן דיל' פרעיה לווה למלוה ואירכס תבריה ואצרכוה רבנן שבועה ואע"ג דכתיב תנאה בשטריה דמפרש[כ] בלא שבועה כיון דקיימא לן דהבא ליפרע[כא] מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה חישינן לצררי ומצרכינן ליה שבועה: אבל היכא [דף פג] דאיתיה למלוה ולוה בחיי וכתיב תנאה בשטריה דפרע בלא שבועה כיון דליכא תברא פרע ליה בלא שבועה.

ח) בתרא פרק י' משנה ח'. ג) דבעא מיניה רבא. בתרא קע"ו ע"א. ד) אם יש עדים. כתובות פרק ב' משנה ג'. ה) ואמר רב יהודה. כתובות כ"א ע"א. ו) צריכין אחר. שם איתא שנים. ואולי צ"ל בכ"י אחר' = אחרים. ז) משמית. גוזר שמתא. ח) מן פלוני = כל מאן. ט) הם הכי = הוי הכי. י) מאן דאית ליה סוסיא. עבודה זרה ד' ע"א. יא) אמ' רב פפא. שבועות מ"א ע"א. יב) בשטרי קדמוניות = בשטרים של הקדמונים. ובכ"י נתקן מסופר מאוחר קדמונ יום. יג) מהנפשין = מרבין ומאריכין. יד) דמפרש. נראה דצ"ל דמיפרע. טו) דהבא ליפרע. שבועות פרק ז' משנה ז'. וראה בגמרא שם מ"ז ע"א.

סימן קפז. ד. אלמנה שנתארסה וכו׳. ולעניין כתובה רואין אם כתב לה כתובה נותנין לה שנים עשר כספים ומחצה. ואם לא כתב לה כתובה אין לה על יורשים כלום שכך שנינו ר׳ אלעזר בן עזריה[ח] אומ׳ מן הנישואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא על מנת שהוא כונסה. אלמא דווקא דכתב לה דגביא מיניה אבל לא כתב לה לא גביא מידי:

סימן קפח. ה. ואפטרופא דאפסיד ואתו סהדי וסהדין דקא מפסיד מסלקינן ליה ומינו דמסלקינן ליה משבעינן ליה דקתאני ואילו נשבעין[ג] שלא בטענה וכו׳.

סימן קפט. ו. טלפחא עבדין בי ריחיא דבתי בדי[ד] דלבתר דעצרי להון לזיתי עבדי להון גל ומנחי ליה עליויהו כמצרא זירא. אי נמי על עינבי כד עצרי להון עבדי להון כמות גל ומנחי לה עילויהו כמצרא זירא וקרו ליה טלפחא ובלשון משנה[ה] שמיה עדשה דקאמ׳ בהשוכר טלופחא ממל[ו]. מפרכתאו[ז] אבנא רבתי דשך ביה גואזא[ז] ומעייל בקורא וטחנין זיתא היא מפרכתא: וסמטרי[ח] דמנחין ביה זיבנא בספינתא כי דקאמ׳ אבל לא מכר[ט] לא את העבדים ולא את המרצו׳ ולא את האנתיקי. יקמים[י] קידרא דמרתחין בה מיא למרחץ: בית היקמים[י] ביתא דקביעא ביה קידרא דמרתחין בה מיא למרחץ:

סימן קיז. ז. ורשאילתון ראו׳ דזבין ליה לשמעון בירא לבורסי ולא אדכר ליה תשמישא ומנהגא דברסאות דאית ליה בירא צריך למיהוי ליה דוכתא לעילא מן בירא לאפוקי בה מישבי דמפיק מן בירא [ע״ב] ושטחא ליה היכא דזבין ליה סתם ולא אדכר ליה מיחייב למיתן אי לא. אי נמי היכא דאמר זבונא כיון דלא יהיב לו תשמישתא דבירא וביני בטעות אינון טענתיה טענה או לא: הכין הזינא כיון דלאו סגיא ההיא דוכתא דלעיל מן בירא למישטח בה מישבי מיחייב למיתן ליה מוכר אע״ג דלא אתני בהדיה מידי דהוה אמוכר את הבית[יא] וכול׳ המוכר את המרחץ[יב] וכול׳ המוכר את העיר[יג] וכול׳ המוכר את השדה[יד] כול׳ כיון דלא סגיא ליה בר מינהון אע״ג דלא פריש ליה מיחייב למיתן ליה הכא נמי הכין. סנטר בר מה׳[טו] עבדא דמרי מתא דקאים ליה מתא דידע כל חורין וסדקין דמתא: אנקולמוס[טז]. ספר מתא דידע כל חושבניה דמתא. שיריה[יז]. שוירי מתא אינון באני: ציביתא[יח]. עין אחד ושלאורגין והרצפנין שלו סדקין ומכנסין אותו בין שתי לשתי והחוטין נתונין באותן הסדקין כדי שתהא המסכת מתוקנת:

סימן קצא. ח. ושש׳ פסלו שלמיכה[יט] עומד בבבי וישראל אומרין לפניו הלל. דבר זה כיגוי הוא שכינו חכמ׳ ואמרו בכו לפסלו כל ימי היות בית האלהים בשילו דקאמרינן הלל זה[כ] מי אמרו אמר ר׳ יוסי אלעזר בני אמר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים וחלוקין עליו חביריו לומר דויד

ח) ר״א בן עזריה. כתובות פרק ה׳ משנה א׳. ג) ואילו נשבעין. שבועות פרק ז׳ משנה ח׳.
ד) בדי. ה) ע״ז ע״ה ע״א בבריתא. ו) ממל. בכ״י בטעות מ׳מ׳ש. בתרא פרק ד׳ משנה ה׳ ודף ס״ז ע״ב, וראה למטה דף ק׳ ועיין ערך ממל. ז) מפרכתא. בתרא ס״ז ע״ב. ז) גואזא. אות הז׳ בספק בכ״י. ח) וסמטרי. לא אדע מקומו. ט) אבל לא מכר. בתרא פרק ה׳ משנה א׳.
י) יקמים, בית היקמים. בתרא ס״ז ע״ב. יא) שם פרק ד׳ משנה א׳. יב) שם פרק ד׳ משנה ו׳. יג) שם משנה ז׳. יד) שם משנה ח׳. טו) בר מחוניתא. שם דף ס״ח ע״א.
טז) אנקולמוס. בתרא ס״ח ע״ב. יז) שיריה. בתרא שם שיירי״ה. ובתוספתא מהר׳ צוקרמאנדל 402 שיריה. יח) ציביתא. לא אדע מקומו. וראה רה״ג בפי׳ אהלות פרק י״ח משנה א׳ וערוך סב.
יט) פסלו שלמיכה. פסחים קי״ז ע״א. כ) הלל זה. פסחים שם.

אמרו ונראין דבריו מדבריהן איפשר משה וישראל שחטו את פסחיהם ונשלו לולביהן ולא אמרו לפניו שירה אלא משה וישראל אמרוהו על הים. וכל שנותיו שלמשה היו אומרין אותו. וכל שנותיו שליהושע והזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע היו ישראל נומרין את הלל. וכיון שניסתלקו יהושע והזקנים שהאריכו ימים אחריו העמידו ישראל פסל מיכה והיו ישראל משחקין ומרקדין לפניו ושכחו את הלל [דף קד] עד שבא דויד והחזירו. לפיכך בכי זה כינוי תחת שחוק לע' זרה:

סימן כצב. ט. כלי גללים וכלי אבנים צריכין ליבון ולא סני להו בהגעלה דאמרינן רב יצחק פ) בר יוסף זבן מנא דמדרא ג) מגיו שהוא כלי אבן שנקרא הגר בלשון ישמעאל. סבר לאטבוליה אמר ליה כלי מתכות האמורין בפרשה פ'. ג) אבל זה כלי אדמה הוא וצריך ליבון.

סימן קצג. י. מהו תמרתא דהינוניתא. ד) תחילה שלביכורים. שלכל פירות שמתחילין לבשל פירותיהן קורין אותה בלשון ארמי הנוניתא בין לתמרים בין לשאר פירות:

סימן קצד. יא. ושש' ראובן הוה ליה ברתא בוגרת וכול'. הכין איתחזיאת לנא מילתא דהכין מנהגא דכל בנות ישראל אע"ג דהויא ברתא בית אביה בוגרת ואפילו בת עשרים שנה ואיתיה לאב בחיים בתר אביה גרירא. וליכא מידי פריצותא וחוצפה בבנות ישראל לגלויי איהי דעתא ולמימרא לפל' אני רוצה אלא על אביה סמכה. ולא מיבעיא דשדר סבלונות אמרינן חזקה ברתא בתר אביה גרירא. והכין דינא דאמרינן הא סבר וקביל וקידושה קידוש' גמורין כשאר בנות ישראל אלא אם כן מיגלייא ועקרא לקידושי אביה. אבל סתמא קידושי אביה קידושי ואף על גב דלא שדר סבלונות. ומנא לן דאי מגליא ועקרא להו לקידושי דאבוהא לא תפסין בה קידושי דקאמרינן איתמר קידשה ה) אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת וכול'.

סימן קצה. יב. מאי גוגמי גייצי. ו) גוגמי הפולים הקטנים השחורים הנמצאים בין הפולים:

סימן קצו. [ע"ב] ושש'. מי שהוציא על חבירו כתב ידו שהוא חייב לו כך וכך והודה הלוה ואמר הין כתב ידי הוא אבל פרעתיך דינא מאי. כך ראינו שאין אנו דנין לכתב יד כדין השטר שלא אמרו רבותינו שאין משגיחין על דברי הלווה כשאמר פרעתי אלא בזמן שיש ביד המלוה שטר מקויים שכך אנו אומרין אמ' רב ספא ז) האיי מאן דמפיק שטרא וכול'. וכיון שלא אמרו שהכתב יד דינו כדין השטר בדבר זה אין לנו לומר כן ולהוציא ממון שלא בראיה. וקיימא לן בממונא חומרא לתובע וקולא לניתבע. ועוד הרי לעיניין דבר אחר ראינו שהמלוה בכתב יד כמלוה על פה דאמי ולא כמלוה בשטר. שכך שנינו המלוה את חבירו ח) בשטר גובה מנכסים משועבדין על ידי עדים גובה מנכסים בני חורין. ואמרינן עלה בעא מיניה ט) רבה בר

פ) רב יצחק. ע"ז ע"ה ע"ב. ג) שם איתא דמרדה. ובאמת צ"ל דמדרא = מעפר תיחוח, כמו בסוריה, ובתורת כהנים המובא מערוך מדר'. ג) אות פ' אולי הקצור מן פירש, תחת המלות: לדידי מפרשה לי מיניה דר' יוחנן בגמרא שם. ד) תמרתא דהינוניתא. כתובות ס"א ע"א. וראה בהערות בסוף הספר. ה) איתמר קידשה. קידושין ע"ט ע"א. ו) גוגמי גייצי. הוריות י"ג ע"א. ושם הגירסא גלימי גייצי. אולם בערוך גג מי הביא הפירוש הזה ושתי הנוסחות. ז) אמ' רב ספא. שבועות מ"א ע"א. ח) המלוה את חבירו. בתרא פרק י' משנה ח'. ט) בעא מיניה. שם דף קע"ו ע"א.

נתן מר׳ יוחנן הוחזק כתב ידו בבית דין מה הוא אמ׳ ליה אע״פ שהוחזק כתב ידו בבית דין אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. לפיכך אין כח לחייבו בסמוך ואין עליו אלא שבועת הסת כאשר שנינו מנה לי ביד[ח]) אמ׳ לו הין למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור. ואמרינן עלה אמ׳ רב נחמן[ז]) ומשביעין אותו שב׳ היס׳ משום דאיכא דררא דממונא. ואם מסר הלוה את כתב ידו למלוה בפני עדים להיותו עליו לראיה דומה לשטר ואם אמר פרעתי אינו נאמן שהלכה כר׳ אלעזר שסומך על עדי מסירה.[ג])

סימן קצז. יג. שאלה לפני אדוננו. מא יקול[ל]) סידנא ראם אלמתיבה אדאם אללה עליה פי רגל אזוג אבנתה וקבל תסלים אלנהאז אליהא אקנא מנהא ואשרט עליהא אן גמיע מא יסלם אליה הו עאריה פי ידיהא ואנהא מתי אראדת [דף פה] אן תהבה או תביעה לם יכן להא דלך ולים להא פיה אמר נאפד פי ביע או הבה או נקצאן או תגיר עין אלא בעד אן יאדן אלאב פי דלך הל הדה אלצביה מלאכה להדא אלרחל בעד הדא אלשרט ואלקנין עליהאם לא. ואלוג איצא אקני מנה אנה לא יתצרף פיה תצרף מאלך מן ביע או הבה או תגיר עין אלא בעד אדן אלאב. ואן אדנת לה אלצביה פי דלך לם יכן להא נאיז אלא בעד אדן אלאב. פאן אראר אלאב אלאחתיאט עלי אלרחל בעד הדא או ארתגאעה מן יד אלצביה כאן לה דלך ולים ללבעל ימנעה מן דלך או לא. ואלאב פלם יקנא מנה אן גמיע מא אשתמלת עליה אלכתובה קד מלכה לבנתה ולא הצר קראה אלכתאב ולא שהד עליה אלשהוד פי הדא אלבאב בשי בתה.

סימן קצח. יד.[ה]) שאלה זו יצאה לפנינו אל שער הישיבה שלגולה לפני אדוננו האיי ראש ישיבת גאון יעקב חמודו) אדוננו שרירא ראש ישיבת גאון יעקב ונקראה לפנינו וצוינו לכתוב את תשובתה. וגם הורמה אל בית דין הגדול לפני אדוננו שרירא ראש הישיבה הגדול ועמד עליה וצוה להתום על אמתתה שלתשובה כן היא[ז]) ההלכה לפי הכת׳ בשאלה. אן כאן אלאמר כמא חכי פי הדה אלשאלה פאלמעלום מן אלאחכאם אלטאהרה אלבינה אן אלעקוד אלמעקוד באלקנין הי צחיחה תאבתה. כמא גא פי אצול אלשרוט פי אלמואל ר׳ יהודה אומ׳ כל דבר שבממון תנאו קיים. ולו לם יכן קניין בל סלם אלאב שיא אלי אבנתה ואבאחהא אלאנתפאע בה ואסתעמאלה עלי אנה עאריה פי ידיהא כאן דלך נאיז עלי מא וקע בה אלשרט. ולו וקע שרט אלודיעה ואלעאריה עלי גלאף מא גאת בה אצול אלאחכאם ודכלו קום עלי בצאיר מן אלשרוט באלרצא כאנת אלשרוט אולי מן אצול אל [ע״ב] אחכאם כמא גא פי אלמשנה מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם. וקאלו תנא ומתנין על שומר חנם להיות כשואל וגא אלסואל פי אלתלמוד בדיבורא בעלמא או דילמא בשקנו מידו וחאצל אלגואב ר׳ יוחנן אמ׳ אפילו תימא לא קנו מידו בההיא הנאה דקא מהימין ליה נאמר ומשעביד נפשיה. ופי תעדיל מן לא

ח) מנה לי ביידך. (בכ״י מנא). שבועות פרק ו׳ משנה ב׳. ז) אמ׳ רב נחמן. שם דף מ׳ ע״ב. ג) עדי מסירה (בכ״י ידי). גיטין ט׳ ע״ב ובמקומות רבים. ד) העתקת התשובה הזאת ושלאחריה תבוא בסוף הספר ביחד עם ההערות והמ״מ שלהן. ה) אם כי התשובה הזאת שייכת להשאלה החולכת לפניה. אולם בכ״י נחלקו לשני סמנים י״ג וי״ד וכן למטה סימן ט״ו וט״ז. ו) חמוד = בן בלשון הקדמונים. ז) כן היא = כי כן הוא.

יגב קבול שהארתה ורצי בה אלדי עדלה עלי נפסה אלקנין יוגב עליה דלך עלי
אנתלאף אלוגוה פקד נטר פי אלתפריק פי קולהם אמר לו נאמן עלי אבא נאמן
עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומ' יכול לחזור בו וחכמ'
אומ' אינו יכול לחזור בו בין לפני גמר דין ובין לאחר גמר דין. וגא אלהאצל
אמ' רב חננא בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל לפני גמר דין וקנו מידו
מאי שלח להו אין לאחר קניין כלום. ועלי הדה אלאצול אדא עקד אלאב עלי
אבנתה פי מא יסלמה אליהא אנה עאריה פי ידיהא ואנהא מתי אראדת אן תביעה
או אן תהבה ליס להא דלך ולים להא פיה אמר נאפד פי ביע או הבה או נקצאן
או תגיר עין אלא בעד אדן אלאב פי דלך פעלי דלך יגב אן יעמל ולהא אסתעמאלה
אבדא ואלאנתפאע בה אלי אן יבלא מא יכלו מנה או יהלך מא יהלך מנה ואן
כאן מא קני מן אלאב בדלך וגירה פאנמא ללמסתעיר אן יסתעמל אלעאריה אבדא
מהמא בקית באלקנין מן אלמאלך אלמעיר אנה קד אבאחה דלך אבדא כמא קאל
אלחכמ' אמ' רב נחמן שואל בטובו ב) לעולם אמ' רב מארי ברה דבת שמואל
והוא דקנו מיניה פאמא אדא אעאר אלאנסאן מתלא צאחבה קמיצא פליס לה אן
ילבסה אלי אן יבליה מן גיר שרט ואנמא ילבסה בלגה כמא גרת אלרסום פי
אלעואר' [דף פ"ו] והדא אלאב פבנל בה אלטן באלמעלום מן אלמחאל אנה לם
יעיר אבנתה כמא יעיר אלדי ירתנע אלעאריה באלקרב לא סימא וקד אשהד עלי
אלזוג וקני מנה במא קד דכר פי אלשאלה פאל אשבה והו כאלטאהר אנה אנמא
מלך אבנתה תמליכא עלי אלשרוט אלמדכורה פי הדא אלבתאב ולא יצה אלמלך
להדה אלמרה אלא עלי הדה אלשרוט נעם ולו אשתרט איצא באן לה ארתנאעה
מן יד אלצביה לם יגרנה ען אן יכון נאריא מגרי אלתמליך. כמא קד תבתת אלהלכה
מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ועלי אנה מא אטלק לפט אלהבה ולא אלתמליך
עלי מא דפעה אליהא ולא חצר איצא אלכתובה פיכון כאנה קד כאההא אלתצרף
לכנה אדא כאן מצמרא אנה יזוגהא פיחמל אלי אלזוג ואשרט עליהא מא דכר
ועלי אלזוג מא דכר ולם ישרט עליהמא אן אלדי יהלך מן אלקמאש עליהמא
גרמה לה בל כאן כאלמעלום מן האלה אנהמא אן חפטאה חק אלחפט וחדתת
עליה האדתה סמאויה לם ילומהמא גרמה לה פקד נרנ דלך ען חקיקה אלעאריה
מא לום אלמסתעיר גרמה פי סוי אלחואדת מן נהה אסתעמאלהא כמא פי אלתורה
וכ"י ישא"ל אי"ש וג'. וגא פי אלמשנה ארבעה שומרין הן שומר חנם וכול'. פאן
כאן אלשהוד באלקניין פהמו ועקלו אנה בחקיקה אלעואר' אלתי ירתגעהא אלמעיר
אדא שא. ואן הדתת האדתה פעלי אלאבנה או זוגהא אלגרם עמל עלי דלך. ואן
לם יכן דלך מפהומא בינהמא ואנמא אלמעול עלי אללפט אלדי וקע בה אלקנין
פאלדי יפידה מא קד דכרנאה אנהא פי חכם אלהבה ג) עלי הדה אלוגוה אלמכצוצה
ואלשרוט אלמדכורה. פליס מן שאן אלעאריה אן יהבה אלמסתעיר או אן יביעה
או אן יגיר עינה פיחתאג הדא אלמעור אן ישרט עלי הדא אלמסתעיר אנה לא
יפעל [ע"ב] דלך אלא באדן אלמאלך. ואנמא מן שאן אלמוהוב לה אן יהב ויביע
אדא שא פוקע שרט הדא אלאב פי מא אראד אן יעטיה לאבנתה אנהא לא
תפעל דלך. ואלתמליך עלי הדא אלוגה הו גאיז והו תאבת כמא וקע בה אלשרט.

ב) שואל בטובו. בכ"י ישאיל בטיבו, מציעא ק"ג ע"א: שואל אדם בטובו: ג) אלחבה. בכ"י אלחבת.

ולים להדה אלמרה ולא להדא אלרגל אן יתצרפא פי נמיע מא סלם אלי הדה אלמרה בהדה אלשרוט מן עקאר ונירה פי ביע ולא פי הבה ולא פי אנראגה ען אידיהמא ולא פי רהן אלא באדן אלאב אדא תבת אדנה פי בית דין. פאמא מא סאל אלסאיל הל ללאב ארתנאעה. פאלגואב ען דלך אנה אן כאן אשתרט פי אצל אלעקד אן לה ארתנאעה כאן דלך בינא ועלי אנה פי אלאצל אנמא עקל מן האלה אלהבה כמא קד דכרנא מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ואן כאן אנמא יתעלק בלפט אלעאריה פאן כאן אלשהוד פהמו ותחקקו אן אלדי דפע אליהא עאריה צחיחה באחכאם אלעוארי ואנמא דכר אנהא לא תתצרף פיהא תצרף אלמלאך כשפא ען האלהא פלה ארתנאעהא ואן כאן מא פהם דלך בל כאן אלאמר כמא דכרנאה מן אנה קצר אלאחתיאט עליה אן לא יציע ולא יתצרף פיה. פלים לה ארתנאעה לנפסה בל לה חפטה ואלאחתיאט עליה ואלחגר עליהמא מן אלתצרף פיה. וכך הדין. ואדא כאן אלטאהר מן אלקניין אן אלמדפוע אליהא עאריה ואנמא נסתדל אסתדלאלא עלי אנה תאביד פי אלאחתיאט עלי אלשי ואלחגר עלי אלמרה ווגהא פי באבה ונחמל אלאמר באלטן ובאן נגעל דלך ידם על התחתונה והו נלאף אלטאהר. פלא אקל מן אן ימכן הדא אלאב מן חפט הדא אלשי עלי נהאיה אלחפט ואן לא ימכנהמא מן אלאחתיאל ללתצרף פיה. וכך הדין ישע רב:

סימן קצט. טו. [דף פ״ז]. שאלה לפני אדוננ׳ גאון[ח] בן גאון בן גאון בן גאון י״ל[ג] אמן. נהגו בני קירואן מימות אבותיהם ועד עכשו לכתב בהרשאותיהן שיכתוב המרשה לחבי׳ שירשהו ליקח לו ממון ממדינת הים. יכתוב לו כך. איך אמר לנו פל׳ בן פל׳ היו עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו וכול׳ מחמת שנתתי לפל׳ ארבע אמות ואגבן הרשיתיו והשלטתיו אורכתיו[ג] מיניתיו על פל׳ בן פל׳ ליקח לי ממנו כך וכך זהובים או כך וכך זוזים כחוק ההרשאות וחומריהן וקונין ממנו בקנין וכותבין וחותמין. וכן אם ירצה לכתוב מתנה לאדם על עצמו זהובים או זוזים שיתן לו לזמן אחר. שפעמים שלא יזדמנו לו הזוזים ליתנם לו באותו העת. ופעמים שיהא הנותן במקום[ח] והלוקח במקום אחר וירצה לכתוב לו מתנה. וכן יכתוב. איך אמר לנו פל׳ בן פל׳ היו עלי עדים כול׳ מחמת שנתתי לו ד׳ אמות ואגבן נתתי לו כך וכך זוזים או כך וכך זהובים. ומסדר חוק המתנות מעכשיו או מהיום ולאחר מיתה. ואילו כתבוה והתמוה בשוקא וכל חוקי המתנות כהוגן וקונין ממנו וכותבין וחותמין ונותנין ביד בעל המתנה וכמה מבעלי המתנות ומן המורשים שאין להן קרקע והיה דעתן וסמכין מאותן הימים הראשונים ועד עתה על ארבע אמות קרקע שלכל אחד ואחד בארץ ישראל[ח] כמו שמצאו בתשובות הגאונים הראשונים ששאלו אבותיהם מן מר הילאי גאון נ״ע וכול׳:

סימן ר. יו.[ט] שאלה זו יצאה לפנינו אל שער הישיבה שלגולה אל בית דין הגדול שלאדוננו האיי ראש ישיבת גאון[ז] יעקב

ח) גאון בן גאון וכו׳. הוא רב האיי בנו של רב שרירא גאון, בן רב חנניה גאון, בן רב יהודה גאון; אולם אביו של רב יהודה, רב שמואל, לא היה גאון רק ראש כלה. ג) י״ל = יחי לעד. ג) אורכתיו. לפי הענין נראה הוראתו: נתתי לו רשות וכח. ומזה נלמד לפרש מלת אורכתא (קמא ע׳ ע״א ושבועות ל״ג ע״ב), ודלא כהחכמים לוי וקאהוט המחליטים שהיא טעות סופר תחת אדרכתא. וצדק הרי״ב כי גם בכבורות מ״ט ע״א צ״ל אורכתא. וראה עוד למטה דף פ״ט. ד) במקום = במקום אחר. ה) ארבע אמות וכו׳ בארץ ישראל. ראה בהערות בסוף הספר. ו) הסימן הזה היא תשובה על הסימן שקודם. ז) ישיבת גאון. בכ״י ישיבה גאון.

חמוד[ס] אדוננו וכו'. וצוינו וקראו אותה לפנינו והבננו[ג] בה ועמדנו על דבריה ועניניה ועל כל מה שכת' בה וכתבו תשו' כאשר בקש השואל. עיינונ[ג] על כל מה שכתוב בשאלה זו [ע"ב] ואם כן היה הדבר כאשר כתוב בה כך ראינו כי קודם שנפרש היאך הדין לענין ארבע אמות קרקע שכותבין וסומכין על שיש לכל אחד מארץ ישראל אנו מפרשין שורת הדין במתנה זו. שאלו אתה חושב שלא על גבי קרקע הקנה האיש הזה לכלתו זו מאה זהוב' הללו אלא קנו מידו בלבד כי הקנה לה מכלל מה שיש לו מאה זהוב' הללו וכי ישנן בידו לשלם לה כאשר פורש בשטר הרי קנתה האשה הזו אותן מאה זהובים (הללו[ד]) וכי ישנן בידו לשלם לה כאשר פורש בשטר הרי קנתה האשה הזו אותן מאה זהוב') שהקנם לה ונתחייב לשלמם לה כאשר מפורש בשטר דקימא לן שכל המטלטלין נקנין בחליפין זולתי המטבע בלבד וכל הזהובים אינם חשובין כמטבע אלא כפירות. דתנן הזהב[ה] קונה את הכסף ואין הכסף קונה את הזהב. ואשר הוקשה בשאלה על זה מעשה דמרוני[ו] שהיו לו מטלטלין הרבה ובקש ליתנם במתנה ואמרו לו אין לך תקנה עד שתקנם על גבי קרקע. הרי פורש במעשה שלאחריו כי אין זאת משום שאין המטלטלין נקנין בחליפין. אלא זה שאמרו אין לו תקנה משום דדמים הוא דאקני ליה ולא היה שם הקונה כדי שימשוך. ולא היה שם מי שמאמינו המקנה לזכות על ידו. לפיכך לא היתה לו תקנה אלא שיתן על גב קרקע. והכין תניא אמ' ר' יהודה[ז] מעשה באחד שחלה בירוש' בר' אליעזר ואמרי לה שהיה בירוש' כרבנן והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם על גב קרקע מה עשה הלך ולקח בית רובע סמוך לירושל' ואמר טפח על טפח[ס] ועמו מאה צאן ומאה חביות. וטפח על טפח לפל' ועמו מאה צאן ומ' חב' וקיימו את דבריו. ובאנו ללמוד ממנה דלא בענן[ט] שיהו המטלטלין צבורין בתוך הקרקע כי טפח על טפח אין מיכיל [דף פ"ח] מאה צאן ומאה חביות. ודחינן את זאת ואמרנו יש לומר כי כן הקנה לו דמי מאה צאן ומאה חביות שהטפח על טפח מכיל אותן ואין לך ללמוד ממנה דלא בענן צבורין. ויש חיזוק לדבר כאשר אמרנו דמים הקנה לו וכן היה הדבר באמת דאמרינן הכי נמי מסתברא דדמים כי אלו היו צאן וק' חב' היו לא היה צריך להקנותן לו על גבי קרקע והחב' נקנין בחל'[י] שלא על גבי קרקע. ואע"פ שאמרנו ולטעמיך אם דמים הקנה לו ומשכינהו לדיליה. ופירקנו אליבא דמאן דאמ' דמים הקנה לו דלא הוה איתיה לקונה דנמשכיה. ושוב הקשינו עליו אע"פ שהקונה אינו שם יכול היה המקנה לזכות לו את הדמים על ידי אחר דקימא לן מטבע נקנה בזיכוי. וגם פירקנו את זאת יש לומר לא האמין המקנה לזכות את הדמים על ידי אחר כי חשש דשאמיט ואכיל להו. ושוב הקשינו לו אם דמים הקנה היאך אמרו לו אין לך תקנה עד שתקנם על גבי קרקע והלא יש לו תקנה בזיכוי על ידי אחר אבל הוא אינו מאמין. ופירקנו הכי קאמ' מאן דלא סמכא דעתיה לזיכוי על ידי אחר אין לו תקנה עד שיקנם על גבי[יא] קרקע. והרי נתברר כי כל זאת במטבע הוא. אבל או הוו

ס) חמוד = בן. ראה למעלה דף פ"ח. ג) והבננו. בכ"י והבינונו. ג) עיינונ. בכ"י עיינו. ד) מן המלה הללו עד מאה זהוב' נראה כי נכפל בטעות הסופר ולכן הסגרתי בחצאי עגול. ה) הזהב קונה. מציעא פרק ד' משנה א'. ו) מעשה דמרוני. קידושין כ"ו ע"ב. ז) אמר ר' יהודה. קידושין שם. ס) על טפח. צריך לחוסיף מלת לפל'ונ'. ט) בענן = בעינן. י) והחב', בחל' = והחביות, בחליפין. יא) על גבי. בכ"י תחסר המלה גבי.

מטלטלי הוה קאני בחליפין ונסתייע הדבר. הולכך האיש הזה שקנו מידו לאשה כמה שפירשנו למעלה הרי קנתה מה שהקנה לה ונתחייב לתתו לה. ואין צורך לחקור בעדות מי שמעיד שלא היה לו קרקע בשעת ההקנאה כי כבר קנתה בחליפין אע"פ שאין לו קרקע ולא הוצרכה לסמוך על שיש בארץ ישר'. אבל מה שאמר כי לא היה לו באותה שעה כלום דבר בעולם לא קרקע ולא ממון. בזאת בודאי ראוי לחקור אם הודה בשטר ההקנאה כי יש בידו שנתן לה ממנו מזאת[ה] הזהובים כבר הודה ונתחייב בהודאתו כי [ע"ב] הקנה לה מדבר שהוא מצוי בידו. וכשחוזר ואומר לא היה בידי ולא היה לי כלום אין משגיחין על דבריו ואין הוקרין היש לו ראיה כי לא היה לו כלום אם לאו כי הודאתו קיימת. אבל אם אין בשטר המתנה הודאה כזאת ראוי לחקור אם באותה שעה היה בידו כלום שהוא נושא ונותן בו כשיעור הזה. אע"פ שרואין אינן יודעין לו היה או לאביו היה או לזולתם. הרי הוא בחזקת מי שהקנה לה מדבר מצוי כי המצוי בידו בחזקתו הוא. ודומה לאדם שיש עליו חוב ויש לו בידו ממון כשיעורו והוא אומ' אינו לי אלא לאחרים שאין משגיחין עליו אלא המצוי בידו בחזקתו. וכאשר[ג] אינו לי הרי הוא כמוציא דבר מחזקתו ועליו הראיה. לפיכך אם מביא ראובן זה ראיה בעדים כשרים כי יודעין הן שלא היה לו באותה השעה כלום ותתכוון העדות ותעמוד ותתקיים בבית דין הרי הוא כמקנה דבר לחבי' שלא בא לעו'. ואע"פ שקנה לאחר מיכן נכסים הרבה אין לאשה הזו עליו כלום אלא שצריכין העדים הקירות יפות שתתכוון עדותן. ואע"פ שאומרין יודעין אנו ידיעה ברורה שבאותה שעה לא היה לו כלום אין סומכין על זאת בלבד אלא אומרין להן כיצד אתם יודעין. ומכונין דעתם ורואין על מה יסמכו דבריהן ואם הסכימו דעתן על אומד או על שמועה או על דבר אחר שאינו דרך ידיעה נכונה לא אמרו כלום. שכך שנינו כיצד בודקין את העד[ד] מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרין לו כיצד אתה יודע שזה חייב לזה אם אמר הוא אמר לי שאני[ו] חייב לו לא אמר כלום איש פל' אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמרו בפנינו הודה לו שהוא חייב לו ק"ק זוז. ומתנן הוא אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמרו בפנינו הודה לו דקדקו חכמ'[ח] כי אמירה שהיא הודאה אינה אלא שיאמר להן הלווה היו עלי עדים או שאומר להן המלוה בפניו אתם עדיי בהודאה זו ושותק ומיכן [דף פ"ט] אמרנו מסיעא ליה לרב וכול'. אף בעיקר הסדר הזה בודקין את הללו וודאי צריך הדבר שיכירו עדים שאין לפל' כלום בשעת פל'[ו] אלא שיש דרכים אע"פ שהן רחוקים כגון שהקדיש כל נכסיו או כיוצא בזאת קודם לזאת בעת קרובה. ואם יוצא מדברי העדים דבר שצריך להעלותו לישיבה לבקש דינו עשו תעשו. ואם אין לאיש הזה עדות נכונה בדבר זה הרי מה שהיה בידו באותה שעה בחזקתו ואף סתם הרי הוא מכלל דבר מצוי ואין בדבר כזה שבועה אלא חייב הוא לשלם לה. ומצינו בעסק מכר לו פרה[ז] מכר לו טלית מעיד לו עליה דאקשינן וליחוש דיל' מטלטלי אגב מקרקעי אקני ופירקנו לא צריכא דקאמרי עדים ידעינן דלא הויא ליה ארעא להאי מעולם. אלא מיהו

ה) מזאת = מאלה. סימן הנקבה תחת מספר רבים על דרך לשון ערבית. ג) וכאשר. נראה דצ"ל וכשאומר. ד) העד. צ"ל העד' = העדים. סנהדרין פרק ג' משנה ו'. ו) שאני חייב. בכ"י בטעות שני. ח) דקדקו חכמ'. מימרא דרב יהודה אמר רב בסנהדרין כ"ט ע"א. ו) בשעת פל' = בשעה פלונית. ז) מכר לו פרה. בתרא מ"ג ע"ב.

צריכה עדות זו חקירה כמה שפירשנו. הרי זה דינו שלמעשה הזה. ולענין מי שמקנה מטבע על גבי קרקע סתם שסומכין על מה שיש לו בארץ ישר׳ לא מצינו לא במשנה ולא בתלמוד דבר זה ולא כיוצא בו דהא מרוני שהיה בירוש׳ה) דבעו לאקנויי דמים ולא סמכא דעתיה לאזכויי לא סמך על מה שגזלוהו גוים ולא אמר קרקע אינה נגזלת אלא הלך ולקח בית סלע וזה בית רובע והקנה על גבה. וכי אתינן למיגמר דמטבע אין נקנה[ג]) על גב סודר מיהא סיענה היה עומד בגורן[ג]) ואין בידו מעות ואמר להבירו הרי פירות הללו נתונין לך במתנה וחזר ואמר מחוללין הן על מעות שיש לי בבית טעמא שאין בידו הא יש בידו מעות יהיב ליה להאיך ופריך דהאבי שפיר דהוה ליה נוכרא ואי אמרת מטבע נקנה בחליפין נקני ליה מעות להאיך אגב סודר וניפרוק דליכא סודר וניקני ליה אגב ארעא[ד]) דלית ליה ארעא והא עומד בגורן קתני בגורן שאינו שלו איכפל וכול׳ אלא לאו שמ׳ מי׳ אין מטבע נקנה [ע״ב] בחליפ׳ שמ׳ מי׳. הרי מצאת מי שאין לו קרקע לא קא סאמיך על מה שגזלוהו גוים. וההיא דאמדינה[ה]) קמי הא דקא אמרי עדים ידעינן דלא הויא ליה ארעא להאי מעולם לא קא סמכי על החלק הגזול. ורב פפא[ו]) כי הוה ליה תריסר אלפי זוזי בי הוזאי[ז]) לא אקנינהו לרב שמואל בר אחא על גב קרקע סתם וסמך על חלק דארץ ישראל. אלא הכין אקני ליה אגב אסיפא דביתיה. ולא עוד אלא אע״ג דאמרינן צבורין לא בענן הא קאמרינן אמ׳ רבא[ח]) אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי נאבי מטלטלי אמ׳ רב חסדא והוא דכתב ליה דלא כאסמכאתא ודלא כטופסי דשטרי דאלמא כד נאבי מקרקעי נאבי מטלטלי. ומנהגא דמילתא במתיבתא דבכל אקניאתא פסיקאתא לא סמכינן על חלק דמארץ ישר׳ דלא יאכיל מקבל מתנה למיגבייה אלא צריך קרקע ידיע דיאכיל למיגבייה ולאחזוקי ביה. אבל בארשיאתא ואורכאתא[ט]) מקלין רבנן וסגיא להון בהדין שמא דאקניתא מן חלק דבארץ ישר׳ דאמרין שליחותא בעלמא היא ולבעלים הוא דקא נאבי. וכל שכן אליבא דלישנא קמא דכיון דכתב ליה כל דמיתעני מן דינא מקבל עלאי שליחא שוייה. דאמ׳ מר רב יהודאי גאון סוגיין כהדין לישנא. ואליבא דלישנא בתרא איכא דאמרי שותפא שוייה איכא נמי רווחא במילתא. ושמיע לן משמא דרבואתא דהאי דנפיק רב פפא לאפיה דרב שמואל בר אחא כי אתא מבי הוזאי[ז]) עד תואך כי היכי דלא ליתי ולחזיק באסופא דביתיה דאקנינהו לזוזי ניהליה על גביו דאו אחזיק ביה קנינהו לזוזי נמי דכיון דלא נבא מקרקעי יכיל למימרא ליה שליחא שויתך מכל מקום אורכאתא שניאן מן אקניאתא. והכי מנהגאן דמאן דמוריך[ט]) אע״ג דקא כאתיב ליה על גב קרקע ואע״ג דקא כאתיב ליה זיל דון וזכה והנפיק לנפשך או באיע לבטולה לאורכתא מבטיל לה. והכין מנהג [דף צ] בכולהו רבנן ואקניאתא פסיקאתא לאו הכין. ובאורכאתא מנהגן ומנהגא דאבהתן דורות דלא סגיאן אלא על גב קרקע ידוע למיגבייה. וכי אמ׳ מר רב סעדיה גאון לדבריכם

ה) מרוני שהיה בירושלם. קידושין כ״ו ע״ב. ג) דמטבע אין נקנה. מציעא מ״ה ע״ב.
ג) היה עומד בגורן. מעשר שני פרק ד׳ משנה ח׳. ד) אגב ארעא. בכ״י בטעות אגר. ושם במציעא מ״ו ע״א אגב קרקע ועוד שנויים. ה) דאמדינה. אולי צ״ל דאמרינה, ור״ל בענין מכר לו פרה בתרא מ״ג—מ״ד. ו) ורב פפא. קמא ק״ד ע״ב ומציעא שם. ז) בי הוזאי. ראה ההערה למעלה לדף ע״ט. ח) אמ׳ רבא. בתרא מ״ד ע״ב. ט) בארשיאתא ואורכאתא. גם פה נראה כי אורכתא נדרף להרשאה, וכן למטה נמצא הפעל דמוריך (הנותן הרשאה), וראה ההערה למעלה לדף פ״ז. וכפי הנראה הוא מלשון אריך (סוכה מ״ד ע״ב, מציעא ע״ה ע״א) שהוראתו יש רשות, מותר.

האוי קרקע דמן חלק דבארץ ישראל באורכאתא הוא דאמ׳ ולאו באקניתא גמירתא. ואשר שאלתם מרוני גר היה או ישר׳ היה. שיש מפרשין כך להעמיד ראיה ויש שמפרשין כך להעמיד ראיה. כיון שסתם נאמר חזקתו מישראל ואין להוציאו מן ישראל אלא בראיה. ועוד יוחסין שלישראל המצויין עכשו מי מכירם ומי יאמר שזה יש לו חלק[ה] הולכך כמנהגנו ראוי לעשות באורכאתא מקילינן ובאקניאתא מחמרינן. אבל דין האשה הזאת כמה שפירשנו למעלה שכבר קנתה בחליפ׳ מה שהקנה לה לפי מה שפירשנו. וכך הדין: ברוך העוזר:

אלו השאלות ששאלו בני ואדי אלקרי מלפני אדונ׳ שרירא ראש הישיבה זצ״ל ואבא[ג] ז״ל.

סימן רא. יז. ששאלתם: ארעא ואסיק שירטונ[ז]. ארץ גמרהא אלמא פאסתוא ונההא לקול׳ וניחוש דילמ׳ מסקא ארעא שירטון[ז].

סימן רב. יח. כך ראינו. אין כתר[ה] תעגבנא מן מסלתכם והל לוראתהא סוא אלזונאן ירתון שי מן אמלאך אלאמראה אם לא. ויגב אן תעלמון אן מן תורת משה רבינו ונוב וראתה אלזונ גמיע מאל זונתה אלדי קד דכל בהא אדא מאתת תחתה פציח בין. וקד בינא דפעאת אפילו בטריק אלנטר מא נבהונא עליה רבותינו מן מעני קול אלתורה ולא תסב נחלה ממטה למט׳ אחר בעד קולה וכל בת יור׳ נח׳ סוי קולה ולא תסב נחלה לבני ישראל ממט׳ למט׳. אנה לא יגוז אן יתוהם אלולד ממטה אחר לאנה עלי כל האלה וף אלדל מתופאה ומן אהשאהא וגוז מנהא. ואנמא ארדנא בהדא אלקול זואל תוהם מנאלפינא אן הדה אל [ע״ב] פואסיק מומא בהא אלי וראתה אלאבן לאמה פקאל אלחכמ׳ אדא באן אללה קד מנע ען תזויג בת יורשת נחלה לסבט אכר לכתחלה. וכאן עלי מא יקולה מנאלפינא אנה אנמא נהא ען דלך לולא ירתהא אבנהא אלדי מן שבט אחר לאן אלזונ ענדהם לא ירת. פקד גזא קולה ולא תסב נחלה לבנ׳ ישר׳ ממט׳ אל מט׳. ולא בד[ו] מן אן יכון לקולה זיאדה ולא תס׳ נח׳ מ׳ אל אחר מעני אכר. ואחר הו גריב פדלך דל[ז] עלי אלאימי אלי אלזונ בלא שך אד הו אחר. והדא כלאם כאפי פי הדא אלמעני לדוי אלאלבאב וכול׳.

סימן רג יט. ובהדא אלחכם נחכם אן אי אלמנה מאתת מן גיר תחלף נעטי וראתהא נצף כתובתהא. ובעד שרחנא דלך נבין לכם אן הדה אלאלמנה אלמתופאה לים להא כתובה ולים לוראתהא ולא לזונהא מן כתובתהא אלדי כאן להא עלי זונהא אלאול שי בתה. לאנהא אדא כאנת לם תטאלב קבל תזויגהא ותזונת נקול אנהא סמחת בכתובתהא לליורשים. או ימכן אן נקול אדא כאן לא יגוז להא אן תסתופי אלא בשבועה יגוז אן יכון צאלחת אליורשין עלי אלבעץ ואנפצל בינהם. ואדא כאנת קד תזונת בלוי וקד בקית מעה סנין לים להא מן יורשי ראו׳ שי בתה. ונתעלם דלך מן מזונות שלאלמנה לאן קאלו אלחכמ׳ ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי בן זימרא אלמנה ששהתה שתים שלש שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה השתא וכול׳. ואמרינן באעי ר׳ יוחנן יתומים אמרו נתננו וכול׳.

ה) יש לו חלק. ר״ל ד׳ אמות בארץ ישראל. ג) ואב ז״ל. נראה כי המלה אב היא ר״ת ממלות אב בית דין, וחכונה לרב האיי. שהיה אב״ד בזמן גאונות אביו רש״ג. ז) ארעא ואסיק שירטון. בתרא קכ״ד ע״א. ח) ארץ גמרהא וכו׳. הוראת המאמר הערבי הוא: ארץ שנגלדה על ידי המים ונעשו פניה שוים וחלקים. לאמרם וניחוש דילמא מסקא ארעא שירטון. בתרא פ״ב ע״א. ט) העתקת התשובה ומ״ט ראה בסוף הספר. ו) ולא בד. בכ״י אבד. ז) סדלך דל. בכ״י דאל.

תעלמנא מן דלך אן רבותינו הודא יפרקון בין אלמנה קד תזוג לאחר אלי אלמנה הי באלמנותה והי בעד באסם זוגהא אלמית מן קול לוי כל זמן שלא נישאת על היתומים להביא ראיה כי לא נישאת לאחר אלם כוחה וחגתהא אשתר ואקוי ענד מא לם תתזוג ואלנכסים בחזקתה ויחתאגון אליתומים אן יחצרון ראיה אנהם קד דפעו אליהא מזונות. פאן אחצרו ראיה אנהם קד אעטוהא [דף צא] מזונות פקד דכר[ת] מן אלמזונות. ואן לם יחצרו בייגה פתסלם מנהם אלמזונות באלחכם אלואצה. פאמא [ב]עד תזוגהא הורע כוחה וצעפת חגתהא ועליהא הי אחצאר אלבינה אנהא מא אכדת מזונות ותאכד מזונותיה. ואן לם תחצר בייגה לים להא מזונות. ולעניין כ[תובתהא] . . .מה מא לם תתזוג בלוי אלם כוחה וחגתהא שאהרה ועלי אליתומים אן יגיבון ראיה אנהא קד אסתופת כתובתהא. פאן אחצרו דלך סקטת ענהם אלכתובה. ואן לם יחצרון ילומהם אן יופוגהא כתובתהא בשבועה. פאלאן אלתי קד תזוגת הורע כוחה וצעפת חגתהא ועליהא אן תחצר ראיה אנהא לם תסתופי כתובתהא ולם תסמח בכתובתהא ולא צאלחת עליהא ואנהא תזוגת והי עלי מטאלבתהא בכתובתהא. ואדא כאנת לא תקדר תחצר ראיה ובינה בדלך פליס להא כתובה לקול אלחכמ' רבן שמע' בן גמ' אומ' כל זמן שתובעת כתוב' יורשין משב' אותה ואם אינה תוב' כתו' אין היר' מש' אותה. והלכה כרבן שמע' בן גמ' דאמרינן מתקיף לה רב פפא התינח אם תובעת כתוב' אינה תובעת כתוב' מאי אמ' רב פפא לאפוקי מדר' אליעזר ומחלוקתו. הולכך ליס ליורשי רחל ולא לבעלה אן יסתגרגון מן יורשי ראובן כתובת רחל ולא שי מנהא. וכך הדין:

סימן רד. כ. מן דרג. כל היוצא[ס]) מן העץ אין מט' וכול'.

סימן רה.[ע]) ואשר כתבת אשכחן למקצת גאונ' ז"ל מי שהביא שתי שערות אינו מעיד במקרקעי עד שיהא בן עשרים שנה. איתה להא מילתא או לא: הכין חזינא דכמה דלא הביא שתי שערות עד עשרים שנה כקטן דאמ' בין למכור בניכסי אביו ובין לעדות ובין בממקרקעי ובין למטלטלי שעדאן[ג]) אינו איש והכל מודים דבענן בעדות ועמדו שני האנשים. [ע"ב] ומשנה שלמה היא אחד בן תשע[ד]) שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות. והיל' כרב נחמן[ה]) אמ' שמואל שבודקין למכור בניכסי אביו עד עשרים שנה. ואע"פ שהביא שתי שערות צריך בדיקה לידע שיש בו דעת בטיב משא ומתן. [ואם] הב[יא] שתי שערות בארבע עשרה וחמש עשרה וקרוב [להן] ואין דעתו בטיב משא ומתן זביני דמזבין לאו זביני ובית דין מעיני בהא מילתא לפום דחאזו. דהא רבאו[ו]) אמ' זביניה לאו זביני וכד חזא דמסברי ליה וסבר אמ' זביניה זביני. ולאו מילתא דמסימא היא בכולי עלמא אלא לפום דחאזו בית דין בחד חד. ואהכין[ז]) איפסיקא הלכה כמר זוטרא דאי איתיה בן דעת לזבוני מקרקעי עדותו עדות במקרקעי ואם לאו לא מיקבלא שהדותיה במקרקע אע"פ שהביא שתי שערות. והכין נמי לענין מתנה הלכה כאמימר דההוא דקאמ' מר זוטרא אין עידותו עדות במק'[ח]) ביה קאמ' אמימר מתנתו מתנה. והכין סוגיא דנמארא. ולעולם שהביא שתי

ס) כל היוצא. שבת פרק ב' משנה ג'. ולא הועתקה התשובה. ואודות המלות מן דרג ראה ההערה למעלה לדף ב'. ע) קודם הסימן הזה נמצא בכ"י אות ד' גדולה ולא אדע הוראתה. ג) שעדאן = שעדיין. ד) אחד בן תשע. יבמות פרק י' משנה ט'. ה) כרב נחמן. בתרא קנ"ו ע"א. ו) דהא רבא. שם קנ"ה ע"ב וכל הסוגיא דלהלן. ז) ואהכין = ואהכי, על זה האופן.

שערות והזינן ביה נמי דעתא דהוא כדיי למיהב מתנה למאן דאית ליה מיניה הנאה וכדאי דלישתמען מיליה:

סימן רו. בא. ולענין הבן התובע את האב לא אשכחן ראיה להפקיע תביעתו שלבן שלא להשביע את האב. אלא רגילין בתי דינין לומר לבן הקנה תביעתך זו לאחר שלא תבוא לידי מקלל אביו. וכך האויא אלה[ה] לאחר לא אתי הבן להא מילתא: ברוך העוזר:

[דף צ"ב] שאילאתא אילין דמר רב יהודה ריש סידרא בריה דמר רב יוסף נפקן לקדמנא וכול' ופקידנא וקרו יתהון קדמנא וכול'.

סימן רז. וגדנאלסידנא ראס אלמתיבה ז"ל מסלתאן פי גרואד[ג] סליק אלנוים וכול'.

סימן רח. בב.[ז] דכר סידנא ראס אלמתיבה אלפיומי ז"ל פי אלסדור אלדי אלפה. פי אלתורה כ"א פסוק ליס תתרגם ועדהא ב' פי בראשית ויהי בשכן יש': פחו: וי"ג פי ואלה שמות ויהי כאשר קרב: ויקח: ויאמר משה: ויאמר אהרן: ויאמרו לי: וירא משה: ויאמר אלהם כה: ויעשו: ויא' מלאו: ויהי ממחרת: וישב משה: ועתה הניחה לי: ויא' יי' אל מש': ועתה לך נחה: וינף: ופי וידבר ג' יברכך וג' והכדי וגדנא פי אלנסך אלמונודה ענדנא בלא ואיד ולא נאקץ. ולם נעלם כיף וקע הדא אלחסאב לאנה דכר כ"א פסוק ולם ישרה מנהא אלא י"ט. פיערפנא סידנא אידה אללה אן כאן דלך מן גלט אלנאסך וישרהה. ויערפנא מן אי מוצע מנע תרגום הדה אלפואסיק כלהא אלדי פי מעשה ענל ולם ידכר אלהכמ' פי אלתלמוד גיר מן ויאמר משה אלי וירא משה. וכדלך איצא פחו כמ' לם מנע תרגמתה ולם ימנעוה אלהכמ'. וישרה לנא סידנא כיף מנהאגה[ה] לנעמל עליה ואן כאן קול אלתלמוד עד וירא משה ועד בכלל או ולא עד בכלל ישרה לנא סידנא מנעמא. אלנואב. קד גלט מן נסך קול ראס אלמתיבה אלפיומי נ"ע עדה אגלאט עלי נאון נ"ע אולא אנכם קלתם אנה קאל כ"א ולם ישרה מנהא סוי י"ט. ופי מא כתבתמוה אנתם עשרון ותפצילהא ממא פי נסכתכם ויהי בשכן: א': פחו: ב': ויהי כאשר: ג': ויקח: ד': ויאמר: ה': ויאמר: ו': ויאמרו: ז': וירא: ח': [ע"ב] ויאמר: ט': ויעשו: י': ויאמר: י"א: ויהי ממחרת: י"ב: וישב מ': י"ג: ועתה אם: י"ד: ויאמר יי' מי: ט"ו: ועתה לך: י"ו: וינף: י"ז: יברכך. יאר. ישא. כ'. הדה פי נסכתכם ופיהא איצא אנלאט לם יקולהא נאון נ"ע. ועתה הניחה לי. ולים הדא ההנא ואנמא הו ועתה אם תש' חט'. ופי נסך אלסידור כלהא ועתה פקט. ואלי מא דכרנא אשאר ואכתל[ה] מן נסכתכם ויאמר להם למי. והו פי גמיע נסך סידור נאון ז"ל אלתי ראינא. והו תמאם עשרין ואחד פסוק אלתי דכר. וכתבתם אן פי גמיע נסך סידור נאון ענדכם ופי ואלה שמות י"ג. ותאמלא כתירא מן נסך סידור נאון ז"ל ואלדי פיהא י"ו מן ואלה שמות. פהדא שרח נטם אקואל נאון עלי מא קאל מנהא גלט אלנסך ומן גלט מן כתב הדה אלשאלות אלינא. פאמא קולכם מן אי מוצע מנע תרגום הדה אלפואסיק כלהא. פלעמרי אן אלדי פי אלתלמ' מן ויאמר משה אלי וירא משה והי נמסה

ה) אלה. בכ"י המלה נקודה בנקוד הבבלי או האשורי. ג) גרואד. האותיות רו הן מסופקות בכ"י. ולא הועתקה התשובה מהספור. ז) בכ"כ. מספר הסימן כ"ב; העתקת התשובה והערות אליה ראה בסוף הספר. ז) מנהאגה. בכ"י בטעות מהאגה. ה) ואכתל. נראה דצ"ל ואכתלף.

פואסיק לאן עד בכלל פי הדה אלמואצע באנמאע אלאמר ופי אלהלכות תבת עד לשמצ' בק'. ומא תבת ען אלשיוך אלאולין וגד מסתעמלא ועלי אן ליס הו פי אלתלמוד ויגף יי' את הע'. בל להא אצל פי תל' ארץ ישר' אנה יתרגם בעין הדה אלפסוק ולם יתמם תרגומה ודלך[6] קול ר' אחא בשם[3] ר' בא ומחא יי' ית עמא ע"ל אש"ר עש"ו א"ת הענ"ל אש' עש' אה'. ואלרסום אלדי כאנת ענדנא פי כל אלבלאד פלמא אד ואפי ראם אלמתי' אלפיומי' נ"ע וצנף הדא אלסידור וכתר פי יד אלנאס עמל בה קום מבתדין וכתר פי מא בין אלנאס אלא מן חפט אלאצול. ואמא פהו כמ'. פקד כאן קום יקולון קדימא אנה למא כאן פי אלמשנה מעשה [דף צ"ג] ראובן פהדא מן דכר מעשה ראו' ואלגמהור לא ימתנעון מן תרגומה. ואמא אלפואסיק אלתי ינאדא אלגמאעה פי קראתה פאלעשרה אלתי דכרהא גאון מ' ר' סעדיה ז"ל פי אלתורה כלהא אלרסום ענדנא אלנדא בהא לקראה אלציבור ויתרגמונהא. יי' ילחם. ויאמינו ביי'. יי' איש. מי כמ'. מקדש. יי' ימלוך. כי מחה. שוב. יי' יי' אל רחום. תמחה את. ואלשנים פי אלכתו' ליהודים. כי מרדכי. ואלג' פי אלנבי'. קדוש. ברוך. לא ימוש'. ואמא מא דכרתם פי רסומכם וסלחת לע'. פמא ערפנאה אצלא ממא ינאדא בה. ואמא מא סאלתם הל נגייר רסומנא פמא הדה אלאשיא פי אלתלמוד ולא מן אלאצל אלחמודות ואמא הי אסתחסאנאת ולעמרי אנהא מורותה ען אלסלף. ואמא מי כמו'. ויי' ימלוך. וקדוש וברוך. פהי לאחקה באלואגבאת. וליהודים וכי מרדכי. פאלאמה מטבקה עליה. פאמא מא גרת רסומכם בה מן וסלחת פלא תגיירונה. ואמא רסומנא נחן פאן סהל עלי אלציבור אן יגיירונהא ואן ינאדא בינהם בהדה אלמקראות כמא ינאדא ביננא פמא אחסן דלך. ואן גרי כלאף פי אלציבור פליגרב ותלזם אלרסום. ויי' ברחמיו יזכה את אדירנו ראש הסדר לכל כתרי תורה וייסדנה על ידו ויכתבהו לחיי עד

ונעימות נצח. ישע רב אמן. ברוך העוזר:

שאילאתא דבני קירואן:

סימן רט. דרג. הא דאמ' רבה[3] כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו לומר זמן: סימן רי. כג. [ע"ב] ודשאילתון אשה שאבדה כתובתה ונתאלמנה או שנתגרשה כיצד גובה כתובתה מאתים עיקר ותוספות או לא. דכתב לן מ ר ר ב צ מ ח ג א ון ז"ל דגובה אפילו תוספות. וכיצד עושין לה מביאין שתים שלש כתובות שלקרובותיה וראין אותן כמה תוספת יש בהן נותנין לה כפחות שבשתיהן או כשלשתן[7] ובשבועה. מנהג כולה א פ ר י ק י א תוספת דכתבי בכתובות דילהון דבר קצוב הוא אין מוסיפין לעשירה ולא פיחתין לעניה אלא כולן שוות עיקר כ"ה ותוספת שע"ה. וכוללין אותן וכותבין סך הכל ארבע מאות זוז ובשעת פירעון מצרפין אותן ת' זוז שש עשרה זהובים גדולים בזהובים אלו שלערביים. וכיון דהכין הוא מאי צורך יש לנו בשתים ושלש כתובות ומה אנו למידין מהן ודבר קצוב לכל הוא. ואם זה שנהגו בני מקומנו לכתבו מזמן קרוב ולקרותו קידושין כמה שכבר כתבנו לפני אדוני יש קרובות הרבה שאינן שוות. מפני שיש מי שכותבין לה הרבה לפי עשרה ויש בינתים ויש מועט ויש שאין כותבין לה כלום כיצד יעשה. ושבועה זו שאמר מ ר ר ב צ מ ח ז"ל כיצד היא נשבעת דלא אתפשה

---

6) ודלך. בכ"י בטעות ודוך. 3) ר' אחא בשם. בכ"י בטעות ר' ירחא הבשם, ותקנתי עפ"י הירושלמי מגילה פרק ד' הלכה י"א. ג) דאמר רבה. עירובין מ' ע"ב. והתשובה לא נעתקה מהסופר. 7) או כשלשתן. נראה דצ"ל בשלשתן.

גברה מידי או לא הוה בכתובתה פחות מיכן ילמד אדו': הכין הוינא דהא ד מ ר ר ב צ ט ח ז"ל דכתב לכון באלמנה הוא ואחריני נמי אמרו כואתיה באלמנה. ואנחנא לא סבירא לנא הכי משום דהלכה רווחת וכלל גדול בדין[ו] המוציא מחבי' עליו הראיה. והיאך נחייב אדם בממון שאין בו ראיה ולא אשכחנן נמי לא במשנה ולא בתלמוד דאיכא למיעבד הכין. ועוד דמן כמה אנפי איכא למיחש. חדא מי יאמר דהאי כתב לאינתתיה תוספת [דף צ"ד] כהאי. דילמא האי כתב מעט והאי כתב הרבה שהרי אנו רואין תדור[ז] כתובות קרובות זו יש בה מעט וזו יש בה הרבה. ועוד דילמא פרועה היא ותניא בהדיא מצא שטר כתובה[ח] בשוק בזמן שהבעל מודה יהו' לאשה וכולי' עד הלכה כר' יוסי דהאייש לפירעון ולא תחזור כתובה לאלמנה וגרושה. השתא ששטר כתובה מצוי ועומד שלא בידה אין מחזירין אותו לה ולא מגבו לה ביה מידעם דהא קא חיישינן לפירעון כשאינו מצוי נותנין לה כתובת אשה אחרת טובא מרחקא הרא מילתא. ומאן דיהיב לה בהא טעה דתנן כל זמן[ט] שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם וכול'. ואסיקנן דהיכא דלא אמרינן[י] אחילא עיקר לא אמרינן אחילא תוספת. אבל לענין משקל תוספת בלא ראיה או לענין הוששין לפירעון לא שיך בהא מתניתין ולא בהא שמעתא וקימא לן דאין מציאה אלא בראיה. ובזמן שאין שטר כתו' יוצא מתחת ידה חישינן לפירעון או חייב מודה גמרינן מן הא שמעתא דלא אחילת ואם אין חייב מודה ואין ראיה ליה לה. וכמה מעשים באו לידינו ולא אגבינן מעולם בדינא ככתובות קרובות. אלא היכא דמחויא מילתא שלא נפרעה האשה ומחויא מילתא היאך היו אותן בני אדם עשירים או ביונויים או עניים משדלינן להון ליורשים בדברים למפסק מילי דאלמנה בדרך פשרה לפום אומדנא דילהון אבל לחיובאנון מן דינא לא עבדיננא. ואבא מארי גאון וגאון זקנון[יא] נוחם עדן הכין הוה עבדין כואתנא ואף אנתון הכין עיבידו. ולענין מאי דפריישתון דתוספה דילכון [ע"ב] דבר קצוב הוא ודאי לא צריכיתון אומדני לא מן כתובות קרובות ולא דבר אחר במקום שהיורש מודה שהוא לא פרע ויש לאלמנה ראיה ששטר כתובה מצוי היה אחרי מיתת בעלה דלא חישיתון שנפרע ונקרע הגבוה[יב] מנהג שלכם כולו. ומשום דיש לומר צראר' אתפסה או שעוב בידה כלום השביעוה שלא אתפסה צראר' ולא עוב כלום בידה כהאיה דתנן אין אלמנה[יג] נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. ולענין מאי דקריתון יתיה קידושין וכן נדוניא לא תסמכון עליה אלא על ראיה כמה היה כתוב וראיה נמי דליכא פירעון. וכד ליכא הכין אפיקונין למיליהון בדברי שידולין ובפשרה לפום דמחוו לכון מן שמיא כמאי דעבדינן. אבל מן דינא לא העבדון אלא כדמפרש לעילא:

סימן ריא. כד. ודשאילתון הא דתנן נשא אשה[יד] ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל וכול'. היכא דהואי כתובתה מרובה ולא אית בידיה למיתן לה כתו' ולגרושה ולא יכול למיקם בסיפו[קין] שתים מאי תקנתיה ילמד' אדונ'. הכין חוינא דודאי [אי מפיק] לה לראשונה צריך ליתן לה

ו) וכלל גדול בדין. קמא מ"ו ע"א. ז) תדור = תדיר. ח) מצא שטר כתובה. מציעא ז' ע"ב. ט) כל זמן. כתובות פרק י"ב משנה ד'. י) דלא אמרינן. שם ק"ד ע"א. יא) זקנו. אולי צ"ל זקני. ראה למעלה דף פ"ז. יב) חַגְבּוּהַ. בב"י אות הה' האחרונה נקודה בקמץ מנקוד הבבלי. יג) אין אלמנה. כתובות פרק ט' משנה ז'. יד) נשא אשה. יבמות פרק ו' משנה ו'.

כתובתה דתנו רבנן[ה] נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להיבנות ממנה. וכך לית ליה ליתן כתובה ולא יאביל למיקם בסיפוקא דתרתי פטור מלגרושה לראשונה ולית ליה למינסב שניה עלה כי לא יאביל למיקם בסיפוקיהי. הילכך פטור מפריה ורביה מן אחרת ויש לו ליבטול.

סימן ריב. כה. ודשאילתון תינוק שמתה אמו והיה אביו במדינת הים אם אמו ואבי אמו אומרין יהא גדל [דף צה] אצלנו ואם אביו ואבי אביו אומרין יהא גדל אצלנו מניחין אותו אצל אם אמו ואבי אמו ומדמינן ליה להא דתניא מי שמת[ג] והניח בן קטן לאמו יורשי האב וכול'. או דיל' הני מילי במיתה אבל מי שהלך למקום רחוק לא. ילמד אדוני. הכין הוינא דכי הא מילתא לא אמרינן בה אין מנחין[ג] אותו אצל מי שראוי לירשו לפי שקרובי האב אינן יורשין אותו ואביו נופיה שהוא יורש אותו סלי' דע' מימנע מיניה. אלא הכין חזי למיתבע בטיבותא דתינוק גופיה אם כן הוא דרגיל באיניש מינהון ומכיר אותו ושמה בו חזא חזי למישקליה דביה טפי מיתבא דעתיה כגון ההיא דתנן אם היה בנה מכירה[ד] כופין אותה להניק ונותנין לה שכרה ומניקתו מפני הסכנה. ואמרינן ההיא דאתא[ה] לקמיה דשמואל אמ' ליה לרב דימי בר יוסף זילו[ו] בידקה אותבה בכלא דנשי אהדריה אכולהי לא אמ' מידי כי מטא לגבה סוא לאנפה כבישתינהו לעינה מיניה אמ' לה נטף עינא דראי בריך סומה במאי בדקינן ליה אמ' רב אשי [בריחא] ובטעמא. ואם אינו מכיר אדם מהן ודעתו מיושבת בו חוינן היכא טפי אית ליה נחת רוח אי זה[ז] מהן עשיר אי זה מהן דעתו רחבה איזה מהן יש לו נשים יכולות לשאת תינוק ולסובריה מניחין אותו היכא דחזינן דטפי עדיף ליה. ואם כולן שוין בכל אלה קרובי האב קודמין דבמקום אב קימין. והיכא דמישתבק מחמת קרובי האב קשי ליה ויש עליו כחרפה אבל קרובי האם אינן כן:

סימן ריג. בו. ודשאילתון תרין שותפי דאזל חד מינהון ויהב באשראי ושקל באשראי אמ' ליה שותפיה ואת[ח] [ע"ב] לא אתנית עלאי דלא תתן באשראי דינא מאי. כיון דלא אתני בהדיה דלא תתן אית מן דינא דראדי עמיה פסידא או לא. וכך אתו למיפלג ואמ' ההוא דהוה קא מיטרח בעיסקא אית לפלוני גבאי כך וכך מדמי עיסקא פלני או נמי האי חפין פקדון הוא לפל' נאמן הוא להישבע ושקלי הנך או דילמא צריכי הנך ראיה או שבועה: ילמד' אדוני. הכין הוינא דכמה מן רשואתא הוה אמרין בהא מילתא היכא דיהיב חד מן שותאפי באשראי לאינאשי מהימני ואמידי ומכיכי[ט] ואתא הרמאנא דשמיא במאי דלא הוה ידיע בההיא שעתא ואבד ההוא אשראי פטור הוא. אבל או יהב באשראי לעניים או פחותים או פרוקי[י] עול או עזים וקשים או חשודים פישע הוא ואם אבד ישלם מביתו. והא מילתא[א] לית ליה למאן דאמרה ראיה ואית למימר דאשראי לההוא דמהימן ומכיך ואימיד[יא] העמדת ממון במקום סכנה הוא דאית למימר מיחדת מידעם מהרמנא דשמיא ומן ההוא אינש וכל שכן דהא קאמרינן אמ' רב פפא[יב] אנב נבי ביא. ואמרינן נמי

ה) דתנו רבנן. שם ס"ד ע"א. ג) מי שמת. כתובות כ"ב ע"ב. ג) מנחין = מניחין.
ד) אם היה מכירה. כתובות נ"ט ע"ב. ה) ההיא דאתאי. שם ס' ע"א. ו) זיל. בכ"י זי. ז) אי זה = איזה. ח) ואת. אות הו' אינה ניכרת היטב בכ"י, ואולי כתוב דאת. ט) ומכיכי. ר"ל ומכיכי רוחא, ההפך מן עזים וקשים דלמטה. י) פרוקי = פורקי. יא) ואימיד = ואמיד, יב) אמ' רב פפא. פסחים קי"ג ע"א, ושם איתא כל אגב גבייא בעיא.

אשראי ספק אתי[ה] ספק לא אתי. כלומר לא תיתיב[ג] מידעם באשראי. וכל שכן דרובה דאשראי לאו בשטר ועדים מיתיהיב וכל כי האי גונא ספק הוא משום דמיחייב שותף למעבד לרווחא דמילתא במאי דטפי עדיף. ואמרינן לענין שלומי שליה[ג] מאי אמ' רב אשי הזיגן אי אמ' ליה הב זוזי ושקול שטרא לא משלים[ד] שקול שטרא והב זוזי משלים ולא היא בין כך ובין כך משלים דאמ' ליה שליחא לתקוני שויתך ולא לעוותי. ואית דהוה אמ' כיון שרצה לעשות אף בממון שלעצמו כן פטור. והא מילתא ולא כלום היא דהא תניא בהדיא [דף צו] נתנו במקום[ה] שנתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב. ואיכא נמי דהוה אמרין או[ו] מנהג המדינה לזבוני באשראי אפילו מקצת תגרי אית ליה לשותף לזבוני באשראי שלא ברשות שותפו ואו זבין באשראי ואבד[ז] פטור דיאביל למימר ליה אנא כמנהגא דאתרא עבדית. והא נמי פריכא דמנהג המדינה לאו היכא דאיכא דעאבדין ואיכא לא[ח] עאבדין ואו לא תימא הכי האיכא בכל מדינה מאן דחזו לאבד ממונן ולמישדייה בכמה מיני סכנות ולמיהב באשראי לשליטי ולגנאבי ואם כן ליהוי האי נמי מנהג המדינה. אבל ודאי או ההוא תגרותא כולה בההוא אתרא או נמי ההוא שוקא סתם מנהג דכולי עלמא התם למיהב באשראי ואו איכא דלא יאהיב באשראי מיחזי כמשנה מן המנהג ודאמי כיחיד שבטלה דעתו אצל כל אדם כגון האי ודאי יאכיל למימר לשותפו כי מיכדי ידעת דהכין סתם הא תגרותא והדין שוקא או בעית מינאי לשנויי הוה מודעת לי ומתנית עלאי וכיון דלא אתנית עלאי קבולי קבילת על נפשך ושוית אדעתך דכסתם מנהגא עבידנא וכיון דלא אתני אפסיד אנפשיה כגון ההיא דאמרינן בבתולה אונסא דשביה[ט] שאני דכיון דאיבעי ליה לאתנויי ולא אתני איהו אפסיד אנפשיה. ולענין מאי דאמ' ההוא דקא טאח בעיסקא אית לפל' גבך כך וכך מדמי עיסקא פל' או נמי האי חפין פקדון לפל' הנך תובעין לא צריכין ראיה ולא שבועה הואיל ועליה דההוא מקבל עיסקא קא טענין והוא קא מודי להו ולא דאמיא לבא ליפרע מנכסי משוע' אלא כד מישתבע ההוא דקא [ע"ב] טארה בעיסקא דכן וכן אית ליה לפל' מן דמי עיסקא פלני והאי חפין לפל' מתחייב להון בשבועתו מאי טעמ' דלאו מוציא מחבי' ניהו ודאי או אמ' שכננדו ידענא דהדין חפין לדילן הוא וישנו תחת ידו לא מיחייב לאשוקי דיליה אלא בראיה וכד ליכא ראיה מישתבע ומפקע כי דתנן כל הנשבעין[י] שבתורה וכול'. אבל כד אמ' שכננדו לא ידענא האי חפין ולא ידענא אית ליה לפל' כן וכן או לא והאי דקא טארה בעיסקא הוא דקאי בהושבאנא ומן מימריה מיתדע[יא] ומדעם בידיה הוה מעיקרה מהימנין ליה במאי דאמ' בשבוע' ויהבינן במימריה למאן דמודי ליה ומישתבע.

סימן ריד. בז. ודשאילתון ראו' הוה ליה דינא בהדי שמע' וקבילו על נפשיהו תלתה מעלמא בקניין דכל מאי דפסקי ביניהון מקבלי ופסקו על אחד מהן שלא כדין אית ליה להוא למיהדר ביה דהא קנין בטעות הוה או דילמא לא אית ליה למיהדר כד אשכחן[ג] למקצת גאונים ז"ל ואיתי ליה ראיה מהא

ה) אשראי ספק אתי. פסחים שם. ג) תיתיב. צ"ל תיהב? ג) לענין שלומי שליח. כתובות פ"ה ע"א. ד) משלים=משלם. ה) נתנו במקום. ירוש' מציעא פרק ג' הלכה י"א: שנוהג ליתן. ו) או = אי ז) ואבד. בכ"י בטעות ואווד. ח) לא = דלא. ט) אונסא דשביה. כתובות ב' ע"ב. י) כל הנשבעין. שבועות פרק ז' משנה א'. יא) מיתדע = מתידע. יב) כד אשכחן = כראשכחן.

דתנן נאמן עלי אבהח) נאמן עלי כול'. ואמרי אין לך קרוב יתר מאבא ומאביךג) ואין לך טפשים כשלשה רועי בקר דינא מאי. ילמד' אדונ'. הכין חזינא דהא מילתא לא שיכא בהא מתניתין דתנן אמ' לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר. דאילו מיהא מתניתין הכין גמרינן דהיכא דקביל אינש על נפשיה שהדותא דקרובים או שהדותא דפסולים [דף צז] והימינון אין יכול לחזור ביה ומיקבלא עליה שהדותא דהנך קרובים ופסולים בעדות עדים כשרים נאמנים. אבל אי אמרין ליה הנך נאמנים קא פסקינן עלך מידעם לא מיחייב ביה לא יהו הני נאמנים אלא כראש גלותא וראש מתיבתא לרחוקים ראש גלותא וראש מתי' אילו דינין על מאן דליתיה קרוב דילהון שלא כדין מי מיחייב לקבולי מינהון. הולכךג) נאמנות לא דמיא להא מילתא דהכא היכי דקאמ' לפסולים שויתינכו כעדים כשרים ואו אמ' נמי לפסולים קבילתינכו אנפשאי ושויתינכו כבית דין הגדול ואיקנו מיניה לא יאביל למיהדר ביה אלא מיהו לית להון למידן אלא כהאי דאית לבית דין הגדול למידן. אבל שלא כדין היכי מחוייב ביה נהי דהיכא דקביל פסולים להעד שוינון כעדים כשרים והיכא דקבלינן לדין שוינין כבית דין היכא דמקביל להון למיפסק עליה מאי דחזו שלא כדין כמאן אמרת שונין או כעדים לא מיקבלא דעתיהון. ואו כבית דין הגדול לא מיקבלא דעתיהון נמי אלא כדין ואו כנביאים נמי לא מיקבלא דעתיהון אלא במאי דמפקיד להון קודשא בריך הוא אטו במארי עלמא משוי להון. הילכך ליכא למיעבד כהא מילתא. וסדירן בפומא דרבנן משמא דרבואתא ראשונים דמן בתר סאבוראי כי היכין דסדיר נמרא אילין מילי כלשון הזה. מנאייזנאן ד) היכי דאמי כגון דקנו מן בעלי דינין דכל מאי דפסקינן עליכון בין לזכות בין לחובה מקבליתון עליכון ופסקו עליהון מאי דפסקו או פסקו מן דינא דאוריתא או מדרבנן ובטעמא דרבנן אמרו מאי דפסקו לא מצו בעלי דינין למהדר חד בחבריה. ואפילו כשודא דריאני פסקו. כי ההיאה) דאמרינן דיאנא דעבדו) כר' אלעזר עבד כרב [ע"ב] ושמואל עבד כיון דאמרין כפלני קאמרינן לא מצו בעלי דינין למיהדר בהדאדיז). אבל ודאי פסקו דינא דלאו דאורי' ולאו דרבנן אלא מאי דחזו מן דעתיהון הדרין בהון בעלי דינין וקנין דקני לאו קנין הוא. אלא אנחנא חזיננא דהא מילתא איכא למישיכה בדינא דאסמכתא היכא דאמ' אינש לחבריה הדין שטרא או הדין תביעותא מחלתה לך או אמרין לי פל' ופל' למימחלה או נמי הדין חפץ או אילין פירות אקניתון לך או אמרין לי פל' ופל' דקנין לך אסמכתא היא ולא קניא ואו אמ' בה מעכשיו כגון דאמ' מחלית לך מעכשיו הדין שטרא או הדא תביעותא או הדא שבועה או אמרין פל' ופל' דמחל ואקניתי לך מעכשיו כן וכן פרות או אמרין פל' ופל' דקניאן לך מינאי וקנו מיניה לרצונו באילין מילי בבית דין חשוב נתקיימו הדברים דתנן הלוהו על שדהוט) ואמר לו אם אי אתה מביא לי מיכן) ועד שלש שנים הרי היא שלי הרי היא שלו. ואמרינן עלה הא מני ר' יוסי') היא דאמ' אסמכתא קניא ואו בעית אימ' מתניתין דאמ' ליה קני מעכשיו ואי נמי תלייה למעשה בתנוי') אחר לבר מן

ח) נאמן עלי אבה (= אבא). סנהדרין פרק ג' משנה ב'. ג) ומאביך. בכ"י בטעות ומביך.
ד) הולכך = הילכך. ד) אות הז' בספק, ולא אדע הוראת המלה (או המלות) ומקומה בתלמוד.
ה) כי ההיא = כההיא. ו) דיאנא (= דיינא) דעבד. שבועות מ"ח ע"ב וראה כתובות צ"ד ע"ב. ז) בהדאדי = בהדדי. ח) הלוהו על שדהו. מציעא פרק ה' משנה ג'. ט) מיכן = מכאן.
י) הא מני ר' יוסי. מציעא ס"ו ע"א. יא) בתנוי = בתנאי.

מימרא דפל' כגון דאמ' אחילית לך כן מעכשיו או אקניתי לך כן פרות מעכשיו או אתי למחר מיטרא אם נתקיים התנוי דבריו קיימין אבל למימר קבילית על נפשאי מאי דפסקין פל' ופל' או פסקי הנך פל' ופל' שלא כדין יכולין בעלי דינין לחזור בהן אע"ג דאיקני מינהון:

סימן רטו. כה ודשא'. ראו'ה) אוזיף זוזי לשמע' בעדים וקנין ופשע ולא כתב שטרא עליה לאחר מיכן יזיף שמעון מלוי זוזי אחריני בשטר כדאתי ראובן [דף צה] ולוי למינבא לא אישתכח גבי שמע' אלא שיעור זוזי דיזיף מראו'. אמ' ליה לוי לראו' אנא שקילנא מיקמך דהא שטרא בידי. אמ' ליה ראו' מלוה דידי קדמא בקנין ואע"ג דלא כתבית שטרא כמאן דכתיב לי דאמי דסתם קנין לכתיבה עומד. אמ' ליה לוי אילו הוה כתיב לך שטר הוה אית ליה קלא ולא הוה מוזיפנא לשמע' ולא מידי. דינא מאי דהא פליגי נאונים בהא מילתא. ילמד' אדונ'. הכין חזינא דהא מילתא פשיטתא היא ולית בה ספיקא כיון דשהדי קנו מן שמעון לראובן בההיא הלואה אע"ג דאיתאחר ולא כתבו שטרא ליכתבון השתא בההוא זמן וליחתמון עליה וליהבון לראובן וכד עאבדין הכין הא הוה ליה ראו' קודם בשטר. ודקאמ' ליה לוי אילו הוה כתיב לך שטר הוה אית ליה קאלא אטו קלא בכתיבה תלי מעתה אילו איכתיב בסתר ושקליה מלוה ואצנעיה וליכא דקם עליה[ג] מי לא הוי קודם בשטר ומי צריכין למידע דהאי שטר נפק קליה ואיפרסמא מילתיה. לאו שטר מתנה הוא דחישינן למתנה טמירתא אלא קלא מעיקבא[ג] איתיה מעידנא דאזיל לזוה לזות שהדי וקאנו מיניה ויאהיב רשותא למיכתב שטרא קלא מן ההוא עידנא והשתא קודם בשטר הוא וזכה במאי דמישתכח בשבועה:

סימן רטז. כט. ודשאילתון הא דאיבעיא להו בן מהו שיקיו[ד]) דם לאביו רב מתנה אמ' ואהבת לרעך כמ'. ורב דימי בר חיננא אמ' מכה אדם ומכה בהמה להתירא קאמ' או לאיסורא. מר בריה דרבנא[ה]) לא שביק ליה לבריה למיפתה ליה בותא[ו]). הא בותא כי בויי דאמרינן בריאה או לא. ילמד אדונ'. הכין חזינא דתרויהון בין רב מתנא [ע"ב] ובין רב דימא בר חיננא מישרא קא שארי ולהתירא קא דרשי. רב מתנא דריש ואהבת לרעך כמו'. כשם שאתה אילו נתכוונתה לרפאות אדם ולטובתו ונתגלגלה על ידך חבורה[ז]) שלא מדעתך ולא ברצונך לא הייתה רואה לעצמך עון כך עשה בחבירך ואהב"ת לרע"ך כמו"ך. ורב דימי בר חיננא דאריש[ח]) מכה אדם מכה בהמה מה מכה בהמה לרפאותה פטור אף מכה אדם לרפאותו פטור. ואע"ג דקארי רב פפא ומר בריה רחוקי הוא דקא מרחקי בניהו משגגת חנק[ט]). והכין חזינא דמדה יתירה הוא דהוה עבדין במקום דאשכחו נכראי דאו מישתלו ועבדי חבורה שגגת[י]) לאו דחיקו בניהו מדרבה מינה אבל איסורא ליכא במילתא. ובותא דהבא כי בויי דריאה ניהו. ועיקר דילה לשון אבעבועות:

ה) ודשא' ראו' = ודשאלתון ראובן. ג) דקם עליה. על דרך הערבי וקף עליה, עמד עליו, ר"ל קרא אותו. ג) מעיקבא. מיסודו, מתחלתו? ויותר נראה כי צ"ל מעיקרא. ד) בן מחו שיקיו. סנהדרין פ"ד ע"ב. ה) דרבנא = דרבינא. ו) בותא. שם איתא כוותא. וכבר העיר הרי"ב כי בערוך גרס בעותא. ז) המלה חבורה כפולה בכ"י. ח) דאריש = דריש. ט) במאמר הזה נראה שבוש, ונראה בהערות בסוף הספר. י) חבורה שגגת. צ"ל חבורת שגגה, או חבורה שגגת חנק.

סימן רי. ל. ודשא׳. הא דאמ׳ ר׳ יצחק[ה] מקרא סופ׳ ועיטור סופרים וקרין ולא כתבין וכתבין ולא קרין הלכה למשה מסיני מקרא סופרים ארץ ארץ שמים שמים עיטור סופר׳ אחר תעברו אחר תאסף קדמ״ו שרי״ם אח״ר נוגנים. צדקתך כהררי אל. יפרש לנו אדו׳ מאי קאמ׳. היו יודעים שבאותן השנים הרבה מעמי הארץ היו קורין טעות[ג] או נמי ספרים[ג] לא הוה דיקן במקרא אלא סופרים[ד] ומיעוט בני אדם והיו קורין ארץ ומצרים ושמים בסוף פסוק ובאתנחה שלא במקומן והוה מקלין נמי בין וו נוסף לזו עיטור. והאי מקרא דיקא[ה] הוה קארי ליה מקרא סופרים. ואתא ר׳ יצחק ואורי להון דהני מילי כולהון דשמעתונון מן סופרים לאו סופרים תקינונון מן דעתיהון אלא קבלה היא בידיהון [דף צט] והלכה למשה מסיני. שמים בדוכתא שמים. כגון את השמים. לרקיע שמים. ארץ בדוכתא כגון ארץ טובה. ארץ בדוכתא כגון ארץ ארץ ארץ. ודכתבתון אנתון בשאלתכון שאמים טעותא ניהו וליכא הכין בשמעתא. עיטור סופרים לשון עטירה הוא תרגום לא סרו לא עטרא. וכי הא דוכתא בלשון ערבי מיקרי אלחדף ואלמחדוף. דהני גיתאפי[ו] הוה קארו וסעדו לבכם ואחר תעברו. קדמו שרים ואחר נוגנים. צדקתך כהרר״י א״ל ומשפ׳ תה׳ רב׳. והוה משתבשין טובא עמי הארץ באילין מילי בההוא זמן. וכד הוו חאזו דסופרים קא עבדין להון להני וו׳ ולא קרו להון אלא אמרין אחר תעבורו. אחר נוגנים. משפטיך תה׳ רבה. הוה קארו להון לאילין מילי עיטור סופ׳. ואתא ר׳ יצחק ואמר להון דקבלה אינון הכין הלכה למשה מסיני. ועד דורות קרובים להשתא הוה משתבשין בפסוק לא ישמע ע׳ פיך וקארו ולא ישמע וסופרין מגמרין דלא למיקרי בוו. הכין פירושא דהא שמעתא:

סימן רח. לא. ודשא׳. על מאי דכתבנא לכון בתשובות דשאילתכון וכולהי הני בריאתא לא איקבען למינרסינהי כולי עלמא כי דאיקבען בריאתא דר׳ חייא ודר׳ אושעיא ולא אמרינן בהו תנו רבנן אלא תניא ותנא. ולאו תוספתא ר׳ חייא תרצה ועלה אמרי תניא וממנה מקשינן והתניא וכל דתניא כואתיה אע״ג דתלמיד במקום הרב הלכה באותו תלמיד מה הפרש בין האי תניא להנך דלא איקבען למינרסאנון כולי עלמא ילמד׳ אדונ׳: היו יודעין שכל דבר שהוא שנוי בין במשנתינו בין בתוספתא ובין בספרי ובין בכל בריאתא יש לומר עליו תניא כלומר זו שנויה ואמורה ואין מפורש מי שנאה ומי אמרה. אבל דברים שאינן במשנתינו לא אמרינן בהו תנן שלא אנו שנינום אלא חיצונות הן. ומשום הכי מיקריאן בריאתא ומאי דאיתיה בדבי [ע״ב] ר׳ חייא ור׳ הושעיה בלבד[ז] אמרינן ביה תנו רבנן דרבנן תניוה. אבל בריאתא דזוד מן הני[ח] דלאו הני רבנן תנונין אלא תנאי בעלמא תנונין לא אמרינן בהו תנו רבנן אלא תניא ותונא לשם סתם הילכך תניא סתם הוא ומיתמר על כל מילתא דתניא בין אנן תנינה ובין רבנן תניוה ובין שאר תנאי תניוה.

סימן ריט. לב ודשאל׳. ספרו שלאדם הראשון מאי אית ביה. אנחנא לא חזי

ה) דאמ׳ ר׳ יצחק. נדרים ל״ז ע״ב. ג) טעות = בטעות. ג) ספרים = סופרים, או ר״ל כי ספרי המקרא לא היו מדויקין. ד) אם צ״ל בהערה שלפ״ז סופרים, נצטרך להגיה בפה מיעוט סופרים. ה) מקרא דיקא = קריאה מדויקת. ו) גיתאפי. לפי הענין נראה כי הוראת המלה היא אנשים שקוראים שלא בדקדוק ובשבושים, אולם לא אדע שרש המלה, ואולי נשתבשה בכ״י, כי בעירוך ערך ב׳ מובא תוכן התשובה הזאת, ושם איתא אנשי כפרים. ז) ר׳ חייא ור׳ הושעיה בלבד. ראה חולין קמ״א ע״ב. ח) דזוד מן הני. חוץ מאלה. יתר מאלה.

לנא מעולם ולא שכיח השתא כל עיקר ומעולם לא דבר שנוי היה אלא מהוייא מילתא דאית ביה פירוש הדורות וחכמיהן מדקאמ' ליה ישמעאל ירחינאה) לרבי לדילי חזי לי ספרו שלאדם הראשון ומפרש ביה הכי ר' ור' נתן סוף משנה אשי ואבינא סוף הוראה. ובהגדה דויקרא דר' תנחומא תניא באישה כי תוריע ר' תנחום בר חייא ואמ' לה בשם רבנן אין מלך משיח בא עד שיבראו כל נשמות שעלו במחשבה להיבראות ואלו הן האמורין בספרו שלאדם הראשון ז"ה סע"ר תולדו"ת אד"ם. דמן שמיא יזכון יתנא ויתכון ויתי כל ישראל לאסוקי שמעתא אליבא דהילי ולהעמיד דבר על בוריו ולשאוב מים בששון ממעין ברור בביאת

מורה צדק בחיינו ובחייכם ובחיי כל ישראל: ישע רב:

סימן רכ. לג. שאלה לפני אדו' גאו' ז"ל. ראובן מהלך על רגליו בשוק וביקש לכתוב צוואה בצואת שכ' מר' שלא יזכה בה מי שניתנה לו אלא לאחר מותו ותהיה ידו שולטת בה כל ימי חייו ויאכל ממנה ואם ירצה לחזור חוזר ותהא לאחר מותו לאדם ידוע או היא או מה שישאר ממנה. מה תקנתו. השיב המתנה הזאת לא קנה ממנה בשעת כתיבה כלום כל עיקר לא גוף ולא פירות כול'. וזאת לא נתנה אלא לשכיב ג) מרע מצוה מחמת מיתה דאמרינן באעי רבא ג) בברי היאך וכול'. ולא סליקא וכל שכן מתנה לאדם אחר. אבל אמר מתנה זו נתונה לך מעכשיו עד שארצה או שאמר על מנת שתחזירנה לי הא קימא לן מתנה על מנת להחזיר ד) שמה מתנה. אלא מיהו פירותיהן שבאותן הימים עד שיחזורה לו למקבל מתנה הן שאם יהיו לנותן הרי זה לא קנה כלום יכתוב לו מתנה זו מעכשיו ה) שאם ארצה ופל' זה נאמן בדבר זה אם נותן הנותן קודם

שיאמר חזרתי בה הרי המתנה למקבל:

[דף ק'] אלין מן שאלות דאתיאן מן בצרה.

סימן רכא. מכר את הבית ו) לא מכר את היציע וכול'. האומר תנו ז) חלק לפל' וכול'.

סימן רכב. לד. ופירוש טפיח אנו אומרין כי זה המלה יש לה שלוש פתרונות בלשון רבותינו. הראשון הוא מיני עשבים כמו ששנינו ופקקו את ח) המאור בטפיח. ושני. הקצר שמו טפיח כמו שאמרו חכמי' שחור אל יישא ט) שחורה שמא יצא מהן טפיח ופירושו בלשון ישמעאל קציר. ושלישי. הטפיח הזה האמור כאן הוא כלי שנעשה מן הוצי דקל שהוא בלשון ישמעאלים קיר. והכלי הזה קורין אותן בארמי בטותא ובלשון ישמעאל באטיח. וזו היא ששנינו זמורה שהיא קשורה י) בטפיח. וגם היא שאמרו חכמ' טפיח מחלק לעניים יא) ולאורחין. לפיכך דעת האומ' תנו חלק לפ' סתם מן הבור על המימים. ואם פרט ליתן לו מן המימים בחבית ובקדירה ובטפיח אנו נותנין לו כשיעורין המפורשים הקצובים כפי מה שפירשו את ההלכה הזו החכמים הראשונים: המוכר את בית הבד יג) מכר את הים ואת הממל. הים הזה שפירשוהו בתלמוד טלפחא יג) הוא

ח) ישמעאל ירחינאה. מציעא פ"ח ע"ב, ושם איתא שמואל. ג) לשכיב. בכ"י לשכב. ג) באעי רבא. בתרא קל"ב ע"ב. ד) מתנה על מנת להחזיר. סוכה מ"א ע"ב. ה) מעכשיו. בכ"י בטעות מעשיו. ו) מכר את חבית. בתרא פרק ד' משנה א', והסופר לא העתיק את התשובה הזאת. ז) האומר תנו. בתרא פ"ג ע"א. ח) ופקקו את המאור. שבת פרק כ"ד משנה ה'. ט) שחור אל יישא. בכורות מ"ח ע"ב. י) זמורה שהיא קשורה. שבת פרק י"ז משנה ו'. יא) טפיח מחלק. אולי יומא ל' ע"א. יב) המוכר את בית הבד. בתרא פרק ד' משנה ח'. יג) טלפחא. בכ"י בטעות טלאפא. בתרא פ"ז ע"ב, וראה למעלה דף פ"ג.

דבר שמכביד את הבד. ויש מקומות הרבה שלוקחין טיט לרוב ועושין אותו ענול כמו עדשה שביבדו בו את הבד וקוראין אותו בלשון ישמעאלים חנג. ויש מקומות שקוראין אותה בלשון ישמעאלי אלעדסה. וממל שפירשוה אנשי תלמוד מפרכתא הוא כלי חרש או אבן ונקרא בלשון ישמעאלים תנאר ומפרג. והוא נעשה להניח בתוכו הדבר הכתוש כמו שמן זית וזולתו לפיכך (האומר שפתרון הים)[ח]. זה ליקוט[ג] מן השאלה: ובר מהוניאתא[ג]. זה שקוראין אותו בלשון ישמעאלים גזיר ויש אומ' דליל:

[ע"ב] אילין מקצת שאילאתא דשדר מר רב נסים חברא חכימא נהירא בריה דמר רב יעקב ראש כלה קדיש נפקן לקדמנא וכול':

סימן רכג. ששאלת הא דאמ' עולא[ד] עמוד ברשות הרבים וכול':

סימן רכד. לה. נ"ם). א'. וששאלת איתתא דהימנה בעלה על כל דמתיחדו[ז] עליה דשא דביתיה ופיצה אותה משבועה ומחרם על כל ניכסי דאית ליה והימנה עליה ועל ירתיה בתריה כדאמרה דכל ניכסי דביתי יהבינון לי בעלי מתנה מהימנא. או כיון דידוע דאית ליה ניכסי בביתיה ואית שהדי דשבק גבה מאני ודהבא לא מהימנא ואמרינן לה לא הימניך אלא דלא יימרון ליך אשמרת ניכסי או אית גבך טפי מהאי דאו במתנה יהבינון ליך הוה כאתיב דיהבת ליך במתנה כל מאי דמיתיתרא[ז] עליה דשא דביתך. או דילמא כיון דכתב לה מהימנת בדיבוריך כתרין שהדי על כל ניכסי דילי מהימנא ושקלא להון לכולהון. ילף מרנא. הכין הזינא דכיון דנאמנות דהימנה בעלה מהיבין בה יורשין ולית להון לשנויה ולית להון לאפוקי מידה מדעם דאמרה יהביה לי במתנה. דתנן אמר לו נאמן עלי אבה[ח] נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומ' יכול לחזור בו וחכמ' אומ' אין יכול לחזור בו. ודאי להנפוקי מן ידיהון דיורשים מידעם דלא מיתחד עליה בבא דביתיה לית לה. ודאמרת דידיע דאית ליה נכסי בביתיה או מינליא עלה מילתא דשיקרא ודאי מיתרעא נאמנות דהימנה אבל מילי דעלמא לא מרעי לה לנאמנות דילה בכל מאי דמיתחיד עליה דשא דההוא ביתא או הות מילתא דמסתמא ואית מפשאטה למימר תרין טעמי יד בעל השטר על התחתונה.

אבל מילי דטעמיהון חד הוא ליבא [דף קא] אורחא להוציאו מידי פשוטו:

סימן רכה. לו. ב. מאי כלכול[ט] ומאיובול'. כך היו הראשונים מפרשין אנדיפא[י] דאמ' יצחק דבי ר' אמי אין אנו יודעין מה הוא אלא כללו של דבר שהוא דבר אבד שאין בו הנאה והוא ככלי אין חפץ בו. ומן אתקפתא דרב כהנא ידענו זאת כי לשון אנפרות[יא] איבוד הוא. וזאת קבלה בידם מן הראשונים. ודאמי כמאן דאמ' וכי אדם נותן את מעותיו לאיבוד ובדבר שאין בו הועל ואיך אמ' ר' נחמיה כי שיעור הוצאת סיד בשבת כדי לסוד אונדפי. ועכשיו שאלנו את היונים התלמידים המצויין לפנינו מן קצטנטיניה ואמרו כי ידוע זה

ח) המלות המוסגרות נמחקו בכ"י בהעברת הקולמוס. ג) זה ליקוט מן השאלה. המלות האלה הן כגראה ממעתיק הכ"י. ג) ובר מהוניאתא. בתרא שם. ד) דאמ' עולא. אולי שבת ח' ע"א: עמוד תשעה ברח"ר, וחסופר לא העתיק התשובה. ה) אות נ' בסמק ואולי היא י', גם לא ידעתי מה יסמן הסופר במספר זה. ו) דמתיחד עליה דשא, שנסגר עליו הדלת. ז) דמיתיתרא. נראה דצ"ל דמתיחדא כמו למעלה. ח) נאמן עלי אבה. סנהדרין פרק ג' משנה ב'. ט) כלכול. שבת פרק ח' משנה ד', והשאלה מוסבת על מלת אנדיפי או אונדיפי דלמטה שם. ופירושה בגמרא שבת ס' ע"ב. י) שם בגמרא אאנדיפא. יא) אנפרות. אולי צ"ל אנפרות, ואם כן נצטרך לאמר כי זאת היתה גרסתם גם בגמרא שם, וראה בהערות בסוף הספר.

בלשון יווני וברור כי כל דבר אבר או כל מעשה שאין בו הועיל ולא הנאה קוראין אותו בלשון יווני אנפדי.

סימן רכו. לז. ג. ושאלת מאן דיהב זוזי לחברתה ופשע ולא זבן ליה כול'. ולרב אשי[ח] מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא אעביד כול'. ומפריק התם בידו. דאלמא הואיל ובידו לזרעה והבירה משלים[ט]. מי גמרינן מיניה לכל מילי דאסמכאתא דאו בידו למעבד מיחייב או לא. וההיא דרב בר שבא[י] דהוה מסיק ביה רב כהנא זוזי כול'. או איבריר דהוה ליה זוזי ולא שלים אית ליה למיגבא מהמרא. או דילמ' אית הפרש במילתא משום דהאי אתני אנפשיה דמגבי ליה מהמרא משלים בשיעור שליום התינוי[יא] והשתא איקר ולא קאני ליה אכא השתא לפום שער שלעכשיו. והכין מפרשין לה רבנן. או דילמ' אפילו אתני אנפשיה דשאקיל מן חמרא בשער שליום פרעון לא קאני ליה לחמרא. ונאסקא מינה דאו זבניה מאריה או יהביה במתנה מאי דעבד עבד. יברר לנא ריבונגא הא מילתא ולודעינן מאי שנא הא דאם אוביר[יב] [ע"ב] ולא אעבר משאר אסמכאתא דמינליא מילתא דהוה בידו למעבד ולא עבד כגון מי שהשליש את שטרו דאו הוה בידו למיפרע שטר חובו ולא פרע אמאי מבטלינן תנאיה ומוקמינן לה באסמכתא. או דילמא משום דקאמ' מילתא יתירתא כההוא דקביל ארעא[יג] ואובר תלתה. יברר לנא מרנא עיקר דהני מילי. הכין הזינא דהא מתניתין דתנן אם אוביר ולא אעביד אש' במיט'[יד] ליכא למיגמר מינה לדבר אחר ולמימר הכא בידו והכא ליכא בידו דהא מתניתין כתנוי בית דין דמיא דאע"פ שלא כתב כמי שכתב דאמי ולאו הכין תנן שכך כותב לה[טו] כל יומי מינר ארמלותיך בביתי ואע"פ שלא כתב דינא הכי וסתם דינא המקבל שדה[טז] מהבירו ומשזכה בה הבירה[יז] שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו ודקאמ' שכך כותב לו אם אוביר ולא אעביד אשלם במטבא כמאן דקאמ' שכך התנו בית דין או הבר[יח] ולא עבד ישלם במיטבא. והנך מילי כולהי שדורשין בהן לשון הדיוט לית בהי מידי דכתיב. כגון ר' יהודה אומ'[יט] אדם מביא קרבן עשיר על אשתו שכך כותב לה וליכא מידי דכתיב ושאר הנך מילי וכיוצא בהן. אבל תנוי דהוא אסמכתא דליתיה עיקר מן דינא ולא דאמי לתנוי בית דין גוזמא הוא ולא מהייבין ביה דאמרינן ההוא גברא[כ] דקביל ארעא או מוברנא לה יהיבנא לך אלפא דזוזי אובר תולתא ואמ' רבא אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא ורבא מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא התם לא קאמ' מילתא יתירתא על תנוי בית דין דאמרי כמה היא ראויה לעשות. ולענין מאן דיהב זוזי להברית למיזבן ליה מידי ולא זבן ליה הכי קאמרי מאי טעמ' לא תקינו רבנן דיאהיב ליה מידעם כי דתקינו[כא] בהמקבל שדה [דף ק"ב] והבירה. ואהדרו התם בידו הכא לאו בידו. ולא בריר טעמא דהדין שינויא דאו אמ' איניש לענין מאי דפאשאע האי נמי או הוה בידו למיזבן הוה מיחייב ולאו דינא הכין. הולכך ליכא למיגמר מהדא מילתא וכל דאו לא קאני בין יש בידו ובין אין בידו.

ח) ולרב אשי. מציעא ע"ג ע"ב. ט) משלים = משלם. י) דרב בר שבא. מציעא ס"ו ע"ב. יא) התינוי = התנוי, התנאי. יב) אוביר. בכ"י אבר. יג) כההוא דקביל ארעא. מציעא ק"ד ע"ב. יד) אשלם במיטבא. שם פרק ט' משנה ג'. טו) שכך כותב לה. כתובות פרק ד' משנה ט'. טז) המקבל שדה. מציעא פרק ט' משנה ג'. יז) ומשזכה בה הבירה. שם ליתא ומשזכה ב ה, רק והובירה. יח) או הבר = אי הוביר. יט) ר' יהודה אומ'. מציעא ק"ד ע"א, ועיין נגעים פרק י"ד משנה י"ב. כ) ההוא גברא. מציעא ק"ד ע"ב. כא) כי דתקינו = כדתקינו.

ורב נר שבא לא קנה חמריה[ס]) דרב כהנא באו דהוא אסמכתא וכו'. מה שעשה עשוי[ע]).

סימן רכז. טו. שאלות הללו שבאו ממדינת קרואן על שם הנגיד. שאלת דכי אתא רבין[ג]) אמ' ר' יוחנן אחד שבת ואחד חצר ואחד מקח ואחד תרומה כולן אין קובעין וכול'.

סימן רכח. א. ושאלת אמ' ר' יוסי[ד]) מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין וכול'. ל"ח[ה]). ואתם הבירנו שמרו מפינו דברים שהן מסורת בידינו מפי אבותינו ואבות אבותינו מדורות הרבה בלשון הזה. פנויה דזנאי ולא ידעינן במאן זנאי כשר או פסול וישאילנה ואמרה לא ידענא ליה הוולד שתוקי ואו אמרה מכשר הוולד כשר ואפילו חזיוה דאיבעיל ולא ידעינן לכשר נבעלה או לפסול ואמרה היא לכשר נבעלתי היא כשרה לכהונה ובתה נמי כשרה לכהונה. ולעניין דזעירי[ו]) דאיתרצא הולבין אחר רוב סיעה והוא דאיכא רוב העיר דאלמא תרי רובי אמרינן ולרב חנן בר רבא דאמ' הוראת שעה היתה נימא פלינא דזעירי ואסיקנן דמתני הא לא מתני הא. להודיעך דרב חנן בר רבא אמ' לא עבדינן בה עובדא ואפילו איכא תרי רובי ופרישנא לכון ההיא דרבנן בתראי דבתראי.

סימן רכט. לט. ב. ושאלת יביא ארורה[ז]) לבית דין היכי גירסה ופירושה ויש בנוסחאות ערעורה. אנחנא הכין גריסנא משמא דמאן דקביל מן מרנא גאון יהודה דקביל מן מרנא שמואל [ע"ב] אבוהי יביא ארורה לבית דין. והכין הוה גרסי רובה דרבנן. ורובא אחרינא דקבילו מן גירסיה דמר רב אדא אלוף נוהו עדן יביא עדעורה לבית דין. ואלין אינון רבואתא דתרביצאי. ואילין תרין לישאני דאלפין ביני רבנן מן גראסי דתלמוד בלחוד. אבל עיקר הא בריתא מסיפרי דבי רב[ח]) היא והכין תנו כולהו תנאי ואין ביניהון חילוף יביא עדידה לבית דין וכן הוא אומ' כאש"ר יצ"ל הרוע"ה מפ"י הארי"ה וג'. ובמכילתא דארץ ישראל[ט]) ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שתי כרעים או בדל אוזן. וכללו שלדבר בין למאן דתאני עדידה ובין למאן דתאני ארורה וערעורה סירושיה מדעם מן נבלה או מן מאי דהאוי סימן לטרפה כגון שתי כרעים או בדל אוזן שהרועה מציל שיביאהו עד. או מאי דאריה רגיל למישבקיה ורוב אריואתא אין אוכלין אותו כגון קרקפתא ודראעא דאינון עצמות קשים וכי דכת'[י]) ושר"ף זר"ע א"ף קדק"ד. הרי מפרש בתלמוד דטורה נבלה איכא בינהו ודמן דדריש יביאהו עד יביא עדים שניטרפה לית ליה מילי בנבלה. ומאן דדריש יביאהו עד טורה נבלה וקא קארי ליה לסימן שמביא לבית דין ארורה וערעורה[יא]) שלנבלה. ומכל מקום הא בריתא דאיתמרא בתלמודא לא נפקו תנאי לקרא בלשון עד תנא קמא יביא עדים ואבא שאול אומ' יביא עדידה. ותלמידיא אמרין לשון עדידה כגון ותע"ד נזמ"ה והלית"ה. תעד"ה כלי"ה. עידי שלשקין[יב]). במת"נ ורס"ן עד"ו לבלו"ם. ואיכא דמפרשי

ס) קנה חמריה. בכ"י קנא חומרי ה. מציעא ס"ו ע"ב. ע) מה שעשה עשוי. אולי חמלות האלה הן התחלת תשובה אחרת שלא נעתקה מסופר הכ"י. ג) דכי אתא רבין. בכ"י רבנן. ביצה ל"ה ע"א. והתשובה לא נעתקה. ד) אמ' ר' יוסי. כתובות פרק א' משנה י'. ה) לא אדע הוראת הסימן ל"ח בפת, וכפי הנראה העתיק הסופר מקובץ שחסרו בו ל"ז סימנים הראשונים, או השמיטם המעתיק בכוונה. ו) ולעניין דזעירי. כתובות ט"ו ע"א. ז) יביא ארורה. קמא י"א ע"א. ח) מסיפרי דבי רב. . . . . ? ט) ובמכילתא דארץ ישראל. מכילתא פ' משפטים ט"ז. י) וכי דכת' = וכדכתיב. יא) וערעורה. בכ"י בטעות וערעוה. יב) עידי שלשקין. סוטה מ"ו ע"א, ושם איתא עודה.

מה שהוא שולל מפי האריה כגון בבק״ר יאכ״ל ע״ד. ליו״ם קומ״י לע״ד. ודאתיוהא לתלמוד לא נקטו לשון עד [דף קנ] אלא נקטו לשון יביאהו והוא דקריוה ארורה וערעורה יביאהו לבית דין עד שנטרפה וקאמרין ערורה ארורה חד לישנא הוא עינין אלפין ו) ועיקרו ענף שהוא תלוי בעיקר הוא לשון ערוי והעראה. כאמרך אבר מעורה בטרפשין ז). שני כרובין מעורין ח). ולשון העראה המערה בזכור ט) המערה בבהמה מן העיקר הזה. ובלשון ארמי שאין עין הרבה מאי איריא. ודקא ארי לה י) מאי קא ארי לה. אריה לגוזיה וקס״ו). ואית נמי דמפרשין לה לשון עדריאתא אדריאתא כדתנן ואת הנס״ז) ואמרינן מאי נס ח) אדארא וכן הוא אומ׳ שש ברקמה ממצ׳ היה מפר׳ להי׳ לך לנס. אם לא ראיתי נחש ט) בקורת בית הבד. ואמרינן ההוא דהוה בשני י) שאבור מלכא איתו ליה תלת עשר אדריאתא תיבנא. וכל עין בלשון טיית יא) נדארה שהוא בלשוננו עדארה. והרבה עינין בלשון טית יב) כמו עורב גראב. עבר גבר עפרהא יג) לים נפרי״ג). עלם גלאם. ועל הדין אנפא מיקרי מאי דמישתכח מן נבלה דהאוי סימן שנטרפה ארורה וערעורה:

שאלות הללו אשר שאל מ׳ רב יעקב החבר בן מרי ורבנא נסים אשר ממדינת קירואן יצאו לפנינו וכול׳.

סימן רל. ששאלת מי שהלך למדינת הים יד) ואשתו תובעת מזונות וכול׳.

ושאלת הא דתנן בראשונה היו אומרין טו) שלש נשים וכול׳: הרי דברים ברורין דלמשנה אחרונה לא מהימנא ועל משנה אחרונה אנו סומכין עכשיו ולא מהימנינן לה ובימי המשנה אחרונה לא היו כופין את הבעל לגרשה עד תמת טז) י׳ שנים. אבל עכשיו [ע״כ] דתקינו רבנן בתראי לגרושה למורדת דתבעה גירושין אלתר מגרשינן לה ולית לה עליה תוספת. והא דאמרינן הוא אמ׳ מינה יז) והיא אמרה מיניה אמ׳ ר׳ אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת הני מילי בתר ששהה עמה עשר שנים ולא ילדה שאף על פי שהוא אומ׳ ממנה היה הדבר זה ולא ממני אין שומעין לו אלא היא נאמנת שממנו הוא ויוציא ויתן כתובה דהא שמעתא על ההיא מתניתין אימירא ושמעתא אליבא דהילי׳ היא דקא סלקא אבל קמי הכין הרי חזרו לומר שאינה נאמנת. ולעניין הוא אומר עשיתי מה שאני מחוייב בעונה והיא אומרת לא עשה ולא כלום או שיכת לה בפלונתא דרבא ורב המנונא יח) מן טעמיהון הלכה כרבא דהוה רבא יט) רב ורב המנונא לגביה כתלמיד. ומכל מקום ליית לן לקבולי מינה ולהימנה אלא איכא בכי הא מילתא למעבד סייג ולשמותי על כל מאן דלא מוקי במאי דמיחייב:

סימן רלא. מא כ) ושש׳. הא דאמור רבנן קיום שטרות כא) בשלשה ואפילו שלשתן הדיוטות. ואמ׳ רב סעדיה גאון ז״ל בספר שטרות

ו) ר״ל כי ארורה הוא כמו ערורה, והאלף הוא תחת העין. ז) אבר מעורה. חולין מ״ו ע״א: נדלדלה כבד ומעורה בטרפשיה. ח) שני כרובין. יומא נ״ד ע״ב. ט) המערה בזכור, בבהמה. סנהדרין נ״ח ע״א. י) ודקא ארי. יבמות י״א ע״א, ושם איתא ודקארי. יא) אריה לגוזיו. סנהדרין ז׳ ע״א: אדייה. יב) ואת הנס. בתרא פרק ח׳ משנה א׳. יג) מאי נס. שם דף ע״ג ע״א. יד) אם לא ראיתי נחש. שבועות פרק ג׳ משנה ז׳. טו) ההוא דהוה בשני. שם כ״ט ע״ב, ושם איתא: תליסר אורוותא. טז) נראה להשלים המלה גימל. יז) צ״ל עפר הוא? יח) צ״ל ליסתגפר? ור״ל כפר בעברית הוא גפר בערבית. יט) מי שהלך למדינת הים. ולא נעתקה התשובה מהסופר שלנו. כ) בראשונה היו אומרין. נדרים פרק י״א משנה י״ב. כא) עד תמת = עד תום, עד אשר עברו. כב) הוא אמ׳ מינה. יבמות ס״ח ע״א. כג) בפלוגתא דרבא ורב המנונא. נדרים צ״א ע״א. כד) רבא. בכ״י בטעות רבה. כה) המעתיק חשב את הסימן הקודם לשניים, כי קבל במנייננו גם את התשובה החסרה, אף כי לא רשם את המספר מ׳. כו) קיום שטרות. בתרא מ׳ ע״א.

שהיבר שאין המקימין צריכין לקרות את השטר אלא כיון ששנים מן העדים מחוו להו החתמות ידיהם או שנים מעידין על חתמות ידי שניהן מקימין את השטר וכדאתו למיגבא נאבו בלא ראיה. ואיתי ראיה מיהא דאמור רבנן עדים החתומין[ה] על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותן בבית דין הילי הבי ועבדינן הידנא[ג] דהא רוב החתומין על השטר ויימנין דהוו כולהו לא ידעי למקרא שטר ולמיקם על עיניאני דיליה. או דילמא הני מילי בדורות הראשונים דהוו בקיאין אבל האידאנא[ג] [דף קד] לא וכי אתי שטרא לידן ואתו תרין ומשהדין על החתמות ידי מן שהדי דשטרא וקים לן בהנך שהדי דשטרא דלא גמרין למיקרייה לא צריכינן למידק בתריהו ומגבינן ביה בלא חקירה או דילמא חקרינן ובדקינן. הכין חזינא דודאי מילתא כדכתב מר רב סעדיה נאון נ"ע שהדי אינון מקיימין ואע"פ שלא קראו את השטר ודאי מילתא כדכתב דשטרא דמיקיים מגבינן ביה ולא צריכינן לאהדורינן לשהדי לבי דינא דעדים דחתמו על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין והיכא דלא קים לן בהון יאדעין למיקרא או לא יאדעין למיקרא בחזקת כשרין מוקמינן להו וכדנאפיק שטרא בחתמות ידיהו לקמן מגבינן ביה וכולי האי תקנת חכמי היא שלא תנעול דלת בפני לוין דאו אתית למידק בתר שהדי ולא דיינת בשטרא עד דמבדקין מימנעין אינאשי מלאווופי חד חבריה וכי היכי דקאמרינן מה טעם[ג] אמרו דיני ממונות לא בעינן[ז] דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין. אבל ודאי או קים לן בהנך שהדי דשטרא דלא ידעין למיקרא אע"ג דאחתו חתמות ידיהון או שיצא כתב ידן ממקום אחר ואוקים שטרא דיקנין בתריה וחזינן והיכי ועד[ח] דסדרין לה לעדות על פה או דמיגליא מילתא דגמרו להו למיכתב מן הא דאמרינן אמי אמימר[ו] האי שטרא פרסא דחתימין עליה שהדי ישראל מגבינן ביה ממשעבדי. ומקשינן והא לא ידעין למיקרי. ומוקמינן לה בדידע וטעמא מאי דלאו חזקת ישראל דידעין כתב פרסי וכד משכחינן שהדי על כתב פרסי צריכינן למידק בתריהו[ז] עד דמיגלו לן דידעי. אבל חזקת ישראל דידעין כתב עברי לא צריכינן למידק בתריהו. ומאן דמחזק לן [ע"ב] דכתב עברי לא יאדע וכתב עברי וכתב פרסי שויין לגביה צריכינן למידק בתריה דכתב עברי כי דדיקינן[ח] בתריה בכתב פרסי. ועוד דכי הא מילתא נראית לדיאן כדין מרומה וכל שנראה לדיאן כדין מרומה מפנים נראין אית ליה למידק בתריה בדרישה ובחקירה דכי תנן אחד דיני ממונות[ט] ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה ורמינן עלה בריתא דתניא שטר שומני[י] כתוב באחד בניסן בשמטה ובאו שנים ואמרו היאך העדים מעידין על שטר זה והלא באותו היום עמנו היה במקום פל' שטר כשר ועדים כשרים שמא איחרו וכתבוהו. ואו בעינן[יא] דרישה וחקירה היכי אמרינן שמא איחרו וכתבוהו דאלמא כד מיקיים שטרא אע"ג דאיכא עליה טענתא דריעותא בחזקת כשרות מוקמינן ליה ומגבינן ליה וטענינן ליה אנן לשהדיה שמא איחרו ולא מצריכינן להו למיתא ולמיטען לנפשיהו. ומשנינן מתניאתא ואמרינן רב פפא אמ'[יב] כאן בדין מרומה וכאן בדין שאינו מרומה.

ה) עדים החתומין. כתובות י"ח ע"ב. ג) הידנא, האידאנא = האידנא. ג) מה טעם. סנהדרין ל"ב ע"א. ז) בעינן. בכ"י בענן. ח) צ"ל היכי הועד? ו) אמ' אמימר. גיטין י"פ ע"ב, ושם איתא פרסאה. ז) בתרייהו. בכ"י בטעות בתרויהו. ח) כי דדיקינן = כדדייקינן. ט) אחד דיני ממונות. סנהדרין פרק ד' משנה א'. י) שטר שזמנו. שם דף ל"ב ע"א. יא) בעינן. בכ"י בענן. יב) רב פפא אמ'. סנהדרין ל"ב ע"ב.

ואמרינן נמי ריש לקיש ראמי[ח] כתי׳ בצ׳ תש׳ עמיתך־וכת׳ צדק צדק תרדוף הא כיצד כאן בדין מרומה וכאן בדין שאינו מרומה. ואע״ג דרב אשי קא מוקי להו לקראי אחד לדין ואחד לפשרה במתניאתא מיהא מודי דקאמ׳ מתניתא כי דשנינן דאלמא דין מרומה צריכינן ביה דרישה וחקירה. וכי הא מילתא דשהדי דמחזקין לן דלא ידעין למיקרא ואשכחנן חתמות ידיהו אשטרא דימנו[ג] גדול הוא וחישינן ליה ובדקינן וכי תימא דילמא אינאשי מהימני קרו קמיהו וחתמו דקאמרינן רב יהודה מצטער[ד] וקארי והאתים אמ׳ ליה עולא לא צריכת הא ר׳ אלעזר מארה דארעא דישראל קארו קמיה[ה] ספרי דיאני והאתים דוקא רב נחמן וספרי דיאני אבל רב נחמן וספרי אחריני או [דף קה] נמי ספרי דדיאני ואינש אחרינא לא.

סימן רלב. מב. וששׁ הא דאשכחנן בהלכות גדולות[ה] יתומין שהוציאו שטר חוב על אחרים ואמרו להן ליתומין פרוע הוא ואפילו צוה אביהן שאינו פרוע והן אומרין פרוע נשבעין שפרוע הוא דכיון דדילמא כרב פפא דמאן דנקיט[ו] שטרא אחבריה ואמ׳ ליה פרוע הוא אמרינן ליה למלוה אישתבע השתא דליתיה למלוה מישתבע לווה הכין היל׳ ומשום הכין כתבינן התראה ונאמנות בשטרות אילא לאו היל׳ הכין ודברים בטלין הן ואין לסמוך עליהן דלא מבעיא דלהא דרב פפא לא חיישינן כד מית מלוה דאנן לכתחלה לא מחייבינן ליה למלוה שבועה ולאו בשבועה חזי ליה ממונא אלא מילתא פסיקתא לחיובא ללווה בממונא שלא בשבועת מלוה. אלא דאו טעין לווה דיהבית ליה ממונא הוי כמאן דאמ׳ ליה לחבריה מנא[ז] לי ביד דמשבעינן ליה לנתבע על טענתיה דתובע. ולא דאמי לפונם שטרו דלית ליה למיגבא שטרא אלא בשבועה דהכין היא שמעתא אמ׳ רב פפא[ט] האי מאן דמפיק שטרא על חבריה ואמ׳ ליה שטרא פריעא הוא לאו כל כל במינה ואו אמ׳ ליה אישתבע לי מישתבע ליה. אמ׳ ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי וכי מה בין זה לפונם את שטרו התם אע״ג דלא טעין הוא טענינן ליה אנן הכא או טאעין אין ואי לא לא. אילא אפילו פונם שטרו דבשבועה הוא דנאבי אם באו יתומים לגבות אותו השטר חוב הפנום מן הלווה אין הלווה נאמן בשבועתו שפרוע הוא אלא יתמי מלוה נשבעין שבועת היורשין ונאבו ליה לשטרא ואע״ג דאבוהון[י] כבר איחייב שבועה לא אמרינן בכי הא מילתא אין אדם מוריש[יא] שבועה לבניו. ואפילו לרבותינו שבבבל דאמרין חורה שבועה [ע״ב] לסיני דאמרינן איקלע רב נחמן[יב] לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ליה אתי[יג] מר ניעקרה לדרב ושמואל אמ׳ להו איכפל אתאי הני פרסי למיעקרה לדרב ושמואל אלא הבו דלא נוסיף[יד] עלה והינו דאמ׳ רב פפא הפונם שטרו ומת יורשין נשבעין שבועת היורשין וגובין. וכי איצטריכו רב נחמן ורב חסדא ורבה בר רב הונא לאשוויי בעסק הפונם שטרו בהדי רבותינו שבארץ ישראל דיורשין נשבעין וגובין משום דפונם שטרו ניתחייב שבועה בחייו ולא הוה גאבי אלא בשבועה ודאמי

ח) ריש לקיש ראמי (רמי). סנהדרין שם. ג) דימנו. נראה דצ״ל דימוי. ד) רב יהודה מצטער. גיטין י״ט ע״ב. ה) צריך להוסיף המלות הנשמטות: וחתים ורב נחמן קרו קמיה, והמעתיק השמיט בטעות את הנמצא מן קרו קמיה הראשון עד השני (האמאטעלייטא).

ו) בהלכות גדולות. דפוס ווארשא תרל״ה עמוד . ז) דנקיט. בכ״י בטעות דלקיט. ח) מנא = מנה. ט) אמ׳ רב פפא. שבועות מ״א ע״א. י) דאבוהון. בכ״י דאבוהו. יא) אין אדם מוריש. שבועות מ״ז ע״א. יב) איקלע רב נחמן. שם מ״ח ע״ב. יג) אתי. צ״ל ליתי. יד) נוסיף. שם איתא לוסיף, ועוד שנויים.

להיכא דמית לוה בחיי מלוה שנתחייב מלוה לבני לווה שבועה דאמרן אע"ג דדמיא לדרב ושמואל ליתה בשמעתיהון. אבל היכא דמת מלוה בחיי לווה ולא פגם מלוה שטרו בחייו אפילו רב ושמואל מודו שלא ניתחייב מלוה שבועה בחייו דתנן וכן היתומים[ה] לא יפרעו אלא בשבועה ואמרינן עלה יתומים מן מאן[ג] או לימא מן מלוה השתא אבוהון[ג] שקיל בלא שבועה אינהו מיבעיא. הרי אילו דברים ברורים שהיתומין גובין שטר חוב שלאביהן מן הלווה ואפילו שבועה ליכא עליהו כי היכי דלא הות על אבוהון[ג] אלא גביאן שטרא סתאמא בלא שבועה. ואו אמ' להו לווה הרי יש לי על אביכם ממון נשבעין ככל היורשין הנתבעין כי היכי דאבוהון[ג] או אמ' ליה לווה אישתבע לי דינא הוא דמישתבע ליה ואוקימנא למתניתין דכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ביתמי מלוה שבאו לגבות שטר חוב שלאביהן מיתומי לווה. ולרבותינו שבארץ ישראל אפילו מת לווה בחיי מלוה יורשי מלוה נשבעין וגובין. אבל לרבותינו[ד] שבבבל אם מת לווה בחיי מלוה כבר ניתחייב מלוה לבני לווה שבועה שכל הבא ליפרע מינכסי יתומין לא יפרע אלא [דף ק"ו] בשבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו וסלקא (דעתא)[ה] בשודא דדיאני וקימא ביתומין מן היתומין. אבל יתומים דמלוה מן לווה גופיה אפילו אביהם פגם שטרו נשבעין שבו' היורשין וגובין וליכא פלוגתא בהא מילתא כל עיקר. והני מילי כולהו בשטרי גרידי דלית בהון לא התראה ולא נאמנות ונאמנות למילתא אחרת אתאי דאו אמ' אישתבע לי דלא פרעתיך אפילו בטענאתא דעלמא לא חשיבא ולא משבעינן ליה. הולכך הא מילתא דאשכחתון בהלכות שלא כדין היא ולא תיסמכון עלה. ומעשים בכל יום דקאתו לקמן שטרי דתבעין יתמי דמלוה ללווה ומנבינן וליכא דחש להא מילתא בתרתין מתיבאתא מעולי.

סימן רלג. מג. ושאלת ראובן הוה ליה דינא נבי שמע' וחייבוה בי דינא לשלומי ולא צת לדינא והנך עדים דאיקיימו בבי דינא דישראל כי משהדי בפני שופט שלגוים לאפוקי משמע' לא מקבלא שהדותיהו מהו למיזל שנים חשובין מן הקהל ששופט שלגוים מקבל עדותן ויעידו על פי בית דין שזה חייב לזה כך וכך. מי אמרינן כיון דאיתבררא מילתא בבי דינא כמאן דאיתבררא באנפיהו דאמי ומעידין. או דילמא כיון דלא אשהדינהו שמע' אנפשיה לא מיבעי להו למעבד הכי. הכין חזינא דכיון דשמעון לא אשהידינון לא שרי להון למימר בי דואר גוים דאשהדינון אנפשיה משום דשיקרא הוא. אבל למימר על פי בית דין יודעין אנו שזה חייב לזה או שיאמרו נתברר לנו שזה חייב לזה שפיר דאמי. והני מילי בתר דמשמתין ליה בית דין ל' יומי ומתרו ביה דקא עבדיננא בך הכי והכי וידעי דאית ליה ולא קא משלים ולא קא צאיית דינא. אבל או אמ' ליה לשלומי ולא ידעינן אית ליה או לא לא משהדינן עליה בי דואר גוים אלא משבעינן [ע"ב] ליה ומסדרין עליה. ודאי או חזינן ליה דערוקא[ו] וחזינא אנפי למיהש דעאריק ולא סאבן שמותא[ז] ואביד[ח] ממונא דראובן ויש רגלים לדבר מאלתר דמיחייב בבית דין לשלומי מתרינן ביה עליה בי דואר. ואו ליכא בי דינא ולא תלמידי

ה) וכן היתומים. בכ"י כן. שבועות פרק ז' משנה ג'. ג) יתומים מן מאן. שם דף מ"ח, ע"א, ושם איתא ממאן. ד) אבוהון. בכ"י אבוהו. ד) לרבותינו. בכ"י רבותינו ה) המלה דעת"א מיותרת והמעתיק רשם עליה נקודות המחק, ולכן הסגרתיה בחצאי עגול. ו) דערוקא. נראה דצריך להוסיף מלת הוא. ז) ולא סאבן שמותא. כפי הנראה ר"ל שיברח ולא יבוא לידי סכנת החרם והשמתא. ח) ואביד. בכ"י ואוור.

הכמ' אע"ג דאיתברא מילתא גבי זקנים השובים כיון דלא גמירין ואית למימר דטעו הנך דידעין אינון משהדי אבל אחרים אין מעידין על פיהם:

סימן רלד. מד. וששי. ראובן הוה מסיק ביה בשמעון זוזי בשטר ואזל שמעון לדוכתא רחיקתא ושדר עיסקא ביד לוי למכרו וליקח לו פרקמטיא בדמיו. או נמי הוה ליה לשמעון מלוה או פיקדון ביד אחרים ואמ' ליה ראובן ללוי או להנך אחריני אפיקו ממון שלשמעון דאפרע מיניה הובה דאית לי. אית מן דינא לאתפושי מידעם דשמעון לאחרא) שקיים שטרו בבית דין. או דיל' חישינן דאו הוה שמעון הוה מפיק שובר או נמי דטעין טענתא דמרעהג) ליה להוא שטרא דלפום הכין צריכינן לאודועי ולא נחתינן לניכסיה עד דמימרד ולא צייתד דינא שכן כתב מר רב עמרם גאון זק"ל אפילו הוה ליה לראובן עליה דשמעון ממון בעדים ובשטר דאית מן דינא להנפוקיה מיניה ומיפרעיה לראובן מדר' נתן דתניא ר' נתן אומ'ג) מנין לנושה בחב' מנה וחבי' בחבי' וג'. דהכין הוא דינא דוקא דהוה אזיל ותבע ליה וכד מימרד שמ' ולא פרע ליה לראו' חזו בי דינא כל מאן דאית ליה לשמעון ממונא בידיה מהנפקין ליה בי דינא ויהבין ליה לראובן. או דילמ' הני מילי בשטרי קמאי דלית בהון התראה. אבל שטרי דאידנאה) דאית בהון התראה וכמה מיני היזוקין וכתבין בהון ליפרע פלו' בפני ושלא בפני בית דין אית מן דינא למעבד הכי. הכין חזינא דסוגיין [דף ק"ן] ומנהגין כי דמר רב עמרם שאין מוציאין ממון מזה ונותנין לזה עד דקאיים בי דינא ועאריק. או נמי דמימרד ולא אתי לבי דיאן כל עיקר ושלחינן ליה ולא אתי. דאמרינן או הוה אית ליה ראיה דמרע ליה לשטרא מיתא הוה אתי. ואו בתר דעבדינן ביה דינא משום דלא אתא ערק כעמד בדין וברח חשבינן ליה ופרעינן ליה למלוה מניכסיה בשבועה ומוציאין ממון מן היכא דאית ליה ונותנין לזה דלא לישקול כל חד ממונא דאינאשי ונמנע מן דינא ונערוק. ולפום הכין אמרינן לענין מאי דתנן הנפרעת שלא בפניוו) לא תיפרע אלא בשבועה אמ' ר' אחאז) שר הבירה מעשה בא לפני ר' יצחק נפחא באנטביא ואמ' לא שנו אלא כתובת אשה משום חינהח) אבל בעל חוב לא. רבא אמ' רב נחמן אפילו בעל חוב שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו שלחבירו והולך ויושב לו במדינת הים ואתה נועל דלת בפני לוין. אבל מאן דאתי ואמ' אית לי ממונא על פל' דהוא במדינת הים והא שטרא לא מיזדקקינן ליה לאגבוייה מן ניכסיה דההוא רחוק ולא להוציא מבעל דיניו ולתת לו אלא מכרזינן עלוהי וכתבינן עלוהי פתיחא להיכא דהוא. והא מילתא איתה בי דינא דילנא בתרתין מתיבאתא במנהגא. ורבנן דהתם גרסין בה שמעתאתא והכין אמרין תמן אוט באתרי) רחיקט) הוא אנן משלחין בתריה תלת איגרין חד גו תלתין וחדא גו תלתין יומי וחד גו תלתין יומי אם יבוא מוטב ואם לאו אנן מחלטין ניכסיא אמ' ר' מתניא והוא שעמד בדין וברח לית כאן מחלטין אלא מכרזין. והכין הילי' ודברים נראין הן שמי יאמר דלית בידיה דהוא י) רחוק שובר על הדין שטרא. ודקאמרת התראה ונאמנות התראה לא מהניא מדעם בהא מילתא דהכי מתרו [ע"ב] ביה אל תפרעהו אלא בפני עדים אי ודאי הוה ואמ' פרעתיה שלא בעדים לא הוה מקבלינן מיניה

ד) לאחר. בכ"י לאחד. ג) דמרעה. המלה הזאת מסופקת בב"י. ג) ר' נתן אומ'. כתובות י"ט ע"א. ה) דאידנא = דהאידנא. ו) הנפרעת שלא בפניו. כתובות פרק ט' משנה ה'. ז) אמ' ר' אחא. שם דף פ"ח ע"א. ח) חינה = חינא. ט) או (אי) באתר. ירושלמי כתובות פרק ט' הלכה יוד עם איזה שנויים. י) המלה רחיק כפולה בכ"י. י) דהוא. צ"ל דההוא.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

השתא דליתיה דיל' או הוה מפיק שובר או דהוה מיתי עדים. ואף על גב דהתראה גרידתא בשטרא לא מהניא כלל דאו אפילו לא אתרו ביה הא קימא לן כרב בפא[ח] דאו אמ' ליה שטרא פריעא הוא לאו כל כמיניה. ואו תבע ליה לאישתבועי בהתראה לא מיפטר משבועה כדאמ' פרעתיך בפני פל' ופל' והלכו להן למדינת הים דהא לעניין מלוה בעדים על פה קאמרינן רב בפא משמא דרבא[ג] אמ' הילי המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פל' ופל' והלכו להן למדינת הים נאמן או לאו נאמנות היא דמהניא בשטרא ונאמנות דרגילין למיכתב בשטרי הלואה דמהימן ליה לווה למלוה טפי מן נפשיה אבל טפי מן שהדי לא מהימן ליה. והולכך או נאפיק תברא בידא דלווה לא מהניא נאמנות דמלוה כי ההיא דאמרינן ההוא דאמ' ליה[ד] לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באנפי בי תרי אמ' ליה מלוה לא היו דברים מעולם סבר אביי למימר הא הימניה אמ' ליה רבה נהי דהימניה טפי מן נפשיה טפי מן שהדי מי הימניה. השתא דידלכון כל אימתי דאו הנפק לווה תברא הוה מבטלתון ליה לשטרא ולא מגבייתון ביה לא תיבעי לכון דאית עליכון למיחש למילתא ולא תיסמכון על נאמנות דמלוה שלא בפני לווה עד דידעיתון דלית ליה ראיה. אבל ודאי או מתניתין[ה] בשטרי הלואה דמהימן מלוה על לווה טפי מן שהדי ואפילו אפיק שהדי תברא[ו] בעדים בשרים לית למיסמך על תברא עד דמודי ביה מלוה ולא באטיל הדין שטרא אלא בהודאת מלוה תיבעי לכון דהדין [דף ק"ח] מנהג גריעא הוא וריעא שאם כן אין לדבר סוף:

סימן רלה. מה. ושש'. שמעון נטל מראובן ק"נ זהובים פרקמטיא בתורת שיתוף וכתב לו ששר מלוה דפלניה דממונא ושותפות בק"נ זהובים ופסק לו ראובן שבר עמלו ומזונו כדי שיטרח שמע' בממון וילך בו במקומות אחרים ויסחר בו ובל שמרחמין מן השמים יהי ביניהן למחצה וכן חילוף והלך שמע' ועשה סחורה והפסיד כמות שליש הממון וכל שעלה בידו דמי פרקמטיא שמכר שיגר בו אצל ראובן פרקמטיא[ו] אחרת ועמד ראובן ומכרה ונטל דמיה לאחר זמן בא שמעון מאותו המקום תבעו ראובן בהפסד וטען שמע' ואמר כי כל מה שנתתה לי לא העמדתני עליו וסבור הייתי שתלך עמי בנאמנות וביושר ולפי כך[ז] לא דקדקתי ולא פשפשתי וכבר רמיתני במשקל ובשער ובדמי הפרקמטיא השנית ששיגרתי לך עד שנבוא ואטרח עמך בה אולי נמלא ההפסד ולא קבלת ואילו לא רימיתני בתחלה והנחתני להתעסק עמך בסוף הרבה הוה עולה בידי. וראובן אומר לא כי אלא בסית הרבה מן הממון וגזלת וחמסת. וריבתה ביניהן מחלוקת ונכנסו תגרים בדי שיפסקו ביניהן ולא יכולו. ונמשך הדבר מכמו עשרים שנה ועד עתה. ועכשו תבעו ראובן לשמע' וישבו לידון והוציא ראובן את שטרו בע"ה זהוב והשותף שבמאה וחמישים טען כי אחיו שלשמעון זה הטפו מידו בשעת מריבה. אבל הודה ראוב' כי הגיע אליו מן דמי הפרקמטיא מאה זהובים ונשאר מן השותפות נ' זהו' הפסד יגיע לשמעון כ"ה זהו'. ושמע' אומ' לא כי כבר הגיע אליו הכל

ח) כרב בפא. שבועות מ"א ע"א. ג) רב בפא משמא דרבא. שם מ"א ע"ב. ד) ההוא דאמ' ליה. שבועות מ"ב ע"א. אולם שם הנוסח משונה. עיין שם. ה) מתניתין. נראה דצ"ל מתניתון ור"ל אם התניתם תנאי. ו) שהדי תברא. נראה דצ"ל שהדי או תברא, או מלת שהדי מיותרת לגמרי. ז) פרקמטיא. בכ"י בטעות פרקמטיא. ז) ולפי כך = ולפיכך.

וקרעתי את השותפ׳ והשטר הזה פרוע ביד ראובן. וראו׳ אומ׳ השטר נשאר בידי לאודות כ״ה זהו׳ המגיעך [ע״ב] מן ההפסד. מדאמרינן(ה) כיון שאבד שטר השותפ׳ מיד ראובן ונשאר השטר בידו בע״ה זהו׳ והוא מודה שנטל מאה אומ׳ לו כבר נטלת יותר ממה שבשטרך ואתה תובע ליקח ההפסד בלא ראיה שכבר אבד שטרך. או דילמא כיון שהשטר עומד בידו והוא אומ׳ המאה מן השיתוף נטלתים ונשאר לי נ׳ ההפסד עלי מהם כ״ה ונשאר לי כ״ה תהא זו מדת הסידות שבידו נאמנות ומחילת שבועה. ילמד׳ אדונ׳ מה הן מתחייבין ואם יש שם שבועה על כל הטענות היאך תהא. וכן שטר שידוע בודאי שהיה עמו שותף והוכחד השותף ואין בעל השטר מודה בכלום דינא מאי. כך ראינו כי יש בדבר הזה לחקור שני מחקרין אשר לא פורשו בשאלה זו. תחלה צריכין לראות זה שאמר שמעון כבר הגיע אליו הכל וקרעתי את השותף(ג) והשטר הזה פרוע ביד ראובן ביצד הוא אומ׳ כי הגיע אליך בו (את)(ג) הכל וכי קרע את שטר השותפות. ואם אמר יאמר כי עשיתי עמו חשבון שרצינו בו שנינו יחדו מה היה החסרון ושלמתיו לו מן ממוני והחזיר לי את השטר בתורת פיצוי. אז צריכין אנו לחקור עוד המחקר השני ולראות אילו כפר ראו׳ בכל הפרקמטיא ששלחו אליו שמע׳ ההיה הדבר מתברר עליו כי כחש והיו שם ידיעות שעומדות בבית דין אם לאו. ואם אין שם ראיה אלא יכול לכחש כאשר שלח אליו שמעון אף עכשיו יכול לומר לו כי נשתלמתי ממון שלשותפות(ד) בהשבון שחישבתי ורצינו בו ונשאר בידי השטר על כ״ה(ה) דינר ויש לי להשתלם כ״ה זהובים כההיא דאמרינן אבימי בריה דר׳ אבהו(ו) הוה מסקי ביה זוזי בי חוזאי(ז) שדרינהו ביד חמא בריה דרבה בר אבוה בתר דיהב להו זוזי אמ׳ להו הבו לי שטראי אמרי ליה הנך סיטראי נינהו איתי אחריני [דף ק״ט] דניהב לך שטרא אתא לקמיה דר׳ אבהו אמ׳ ליה אית לך שהדי דפרעתינהו אמ׳ ליה לא אמ׳ ליה מינו דיאכלי למימר לא היו דברים מעולם יכלי למימר סיטראי נינהו. ופתרון סיטראי׳ ממון שהיה לנו מצד אחר כאשר כתוב ולסטר חד הקמת. אף כאן בזמן שיכול היה ראובן לומר לא נטלתי ממך כלום כיון שאמר נטלתי יתר מן הממון שלשטר אלא שהיה לי עליך מצד השותפות כך וכך חסרון ונותר לי מן השטר כ״ה זהוב׳ נאמן הוא. אלא שיש עליו שבועה חמורה שנושא גזירתא ואוחז ספר תורה בידו שלא כסה ממנו כלום ולא גנב ממנו כלום ולא בראשונה בשום הפרקמטיה(ח) הראשון ולא בשנייה במכירת הפרקמטיא השני ולא פשע במכירתו אלא עשה באמונה בין זה ובין זה וכי כן נותר לו מן הכל. אבל אם יש על ראובן ראיה כי הגיע אליו הפרקמטיא הזה ששלחו אליו שמע׳ שהוא עיקר ממון שלשטר זה עכשו שהוא אומ׳ כי לקחתי מה שבא מן השותפות ותחת החסרון ונשאר לי מן השטר כ״ה זהובים אין שומעין לו ואיתרע ליה שטרא דהא איכא דרא דפירעון. דלא מיבעיא דהא דמיא לדרב נחמן דאמרינן ההוא דאמ׳ ליה(ט) להבריה פרע לי מאה זוזי דאוויפתך והא שטרא אמ׳ ליה לאו פרעי לך אמ׳ ליה הנך סיטראי נינהו אמ׳ רב נחמן איתרע שטרא. אלא לדרב פפא נמי דפליג בהא דמיא דההוא דאמ׳ ליה

ה) מדאמרינן. נראה דצ״ל מי אמרינן. ג) השותף. צ״ל השותפ׳ (השותפות). ג) המלה את נקודה בכ״י בנקודות המחק. ד) שלשותפות. בכ״י שלשתפות. ה) כ״ה. אות ה׳ בסמק בכ״י. ו) אבימי בריה דר׳ אבהו. כתובות פ״ה ע״א. ז) חוזאי. בכ״י חוזאי. ח) הפרקמטיה. בכ״י בטעות הפרקטיה. ט) ההוא דאמ׳ ליה. שבועות מ״ב ע״א.

להבריה[ס] פירען מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא אמ' ליה לאו אתודי יהבת להו ואתית יתבת אמסהתא וקבילת זוזי ואמ' ליה הנך סיטראי נינהו אמ' רב פפא איתרע [ע"כ] שטרא. לפיכך אין לו לראובן לומר כי אלה אשר נטלתי מן השותפות נטלתי ותחת החסרון והנשאר לי נשאר מן המלוה הוא השוב עליך כי יש בו ראיה שהגיע לידך מן הפרקמטיא שהוא עיקר המלוה ובטל השטר ועתה אתה תובע בכ"ה חסרון ושמעון אומ' פרעתיך ואין לך ראייה ישבע שמע' כי פרע לך ומשביעין את שמע' לראובן שכבר פרע לו כל המגיע אליו מן החסרון שהחסרו וכי עשו שניהם חשבון בכך ורצו בו ונשאר השטר ביד ראובן פרוע. אבל אם אין שמע' אומ' כי פרעתי לראובן את החסרון וכי עשיתי עמו חשבון שרצינו שנינו בו אלא אומר כי אני לעצמי עשיתי החשבון וידעתי כי הוסיף ראובן על דמי פרקמטיא הראשון ועל משקלו וכי פשע במכירת פרקמטיא השני אשר שלחתי אליו. ואלו לא עשה כך לא היה עלינו חסרון. אין שומעין לו להשוב לעצמו כך דלא מיבעיא שהרי[ע] שטר ביד ראובן ועדאן איתיה לשיעבודיה אלא אפילו לא היה שם שטר דינא הוא שישבע ראובן על מה שפירשנו למעלה על פרקמטיא הראשון שלא גנב ממנו כלום ועל השני שלא גנב ושלא פשע וכי כך וכך הגיע אליו וסובל שמע' חצי החסרון שהגיע אל ראובן. ובין כך ובין כך יש על שמע' להשבע לראובן כי אף הוא עושה באמונה ולא גנב כלום ולא פשע. דתנן ואלו נשבעין[ף] שלא בטענה השותפין וכול'. ומפרשינן שלא בטענת[צ] בריא אלא בטענת שמא.

סימן רלו. מו. ושאלת הא דתנן מה שנים[ק] ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה. הילי כר' יוסי דמוקי לה בדיני נפשות דאמ' רב יהודאו) אמ' שמואל כואתיה או הילי כר' דפסק רב נחמן כואתיה. ואו הילי כר' הני מילי בעדות על פה אבל בעדות [דף ק"י] בשטר היכא דאיכא שנים כשרים רצופין בין בתחלה ובין באמצע ובין בסוף או דילמא לא שנא. הבין חזינא דהילי כרב נחמן דפסק כר' דהוא מסקנא דשמעתא וקימא לן הלכה כרב נחמן[ר] בדיני כל היכא דאמ'. ועוד דהא רבינא בתרא קא מוקים לה[ש] לדר' כחכמ'ט) דאמרינן מוציא שם רע בעשרים ושלשה. והא דר' בין בכתב בין בעל פה על פה היכי דאמי דאו אתו שהדי על פה דאית בהון כשרים ואית בהון פסולין אמרינן להו אנתון למאי אתיתון. ואו הוינן דכשרים באים עם פסולין בבואנה להעד מיפסלא עדות כולה. ואו אמרי כשרין באנא להעד ואמרו פסולין באנו לראות עדותן קיימת דאמור רבנן היכי אמרינן להוי) אמ' רבא הכי אמרינן להו למיהוא אתיתו או לאשהודי אתיתו. או אמרין לאשהודי אתינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה. ואו אמרין למיהוא אתינן מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש. ועיקר הא מילתא כר' עקיב' דאמ' בא שלישי[ת] להחמיר עליו אלא לעשות דינו כיוצא באלו אם כן ענש הכתוב לניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם

ס) דההוא דאמ' ליה לחבריה. שבועות שם. ע) שהרי. נראה דצריך להוסיף מלה וצ"ל עכ שיו שהרי. פ) ואלו נשבעין. שבועות פרק ז' משנה ג'. צ) שלא בטענת. שם דף מ"ח ע"ב. ק) מה שנים. מכות פרק א' משנה ו'. ר) דאמ' רב יהודא (יהודה). שם דף ו' ע"א. ש) הלכה כרב נחמן. קמא צ"ו ע"ב? מציעא ס"ו ע"א? סנהדרין ה' ע"א? ת) קא מוקים לה. סנהדרין פ' ע"א. ע) כחכמ'. בכ"ו בחכמ'. י) היכי אמרינן להו. מכות ו' ע"א. ת) בא שלישי. מכות פרק א' משנה ו' באיזה שנוים.

שבר לניטפל לעו' מצוה כעושה מצוה. לפיכך בזמן שיודע לנו כי הכשרים ניטפלו לפסול בכוונה הרי עדותן בטלה כמוהו. אבל אם העידו כשרים כדרכן ובא פסול וניטפל להן שלא בכוונתן שלכשרים הוא עומד בפסלותו והן בחזקת כשרותן והעדות מתקיימת בהן בין בעינן עיקר עדות בין בעינן העדה בבית דין. ולפי זאת אמ' רבי מה יעשו שני אחים שראו באחר שהרג וה[ב] את הנפש ולא התרו בו. לומר שאם נועדו להתרות בו כשרים ופסול כל העדות בטלה. וכן אם נועדו להעד עליו כשרים ופסול [ע"ב] או שנועדו להעד בבית דין כשרים ופסול בטלה עדותן. ועל הדרך הזו דין השטרות ודאי כמה שאתה אומ' שאם לא נמצאו שנים כשרין רצופין הרי עדות בטלה שהרי כשר ופסול נועדו. אבל אם נמצא בתחלה שנים כשרין התומין ואחריהם קרובין ופסולין אינן פוסלין את השטר בזמן שיכולין אנו לומר אפשר כי אחר שהתמו כשרים באו פסולין והתמו שלא מדעת הראשונים. אבל אם יודע לנו בעדות נכונה כי כולן נועדו בכוונה השטר בטל. וכן אם מצאנו פסולין בשיטה ראשונה ומחצה אחרי סיום הכתב ויש לומר שמא הרחיקו העדים הכשרין את עדותן שיטה ומחצה מן הכתב כמאן דשאביק רוחא למאן דקשיש מיניה. ובאו אלו הפסולין והתמו באותו המקום המרווח שלא מדעתן שלכשרים. ובשני הדברים האלו אנו אומ' אמ' רב עמרם[ג] אין למדין משיטה אחרונה אמ' ליה רב נחמן לרב עמרם מנא לך הא אמ' ליה דתניא הרחיק את העדים שתי שיטין מן הכתב פסול שטה אחת כשר מאי שנא שני שיטין דפסול דיל' מזיף וכתיב שיטה אחת נמי דיל' מזיף אלא לאו שמ' מי"ג) אין למדין משיטה אחרונה שמ' מי' איבעיא להו הרחיק את העדים שיטה ומחצה מהו ומהדרינן תא שמע דתניא הרחיק את העדים שתי שיטין ומחצה מן הכתב פסול פחות מיכן כשר היו ד' וה' עדים התומין עליו ונמצא אחד מהן קרוב או פסול תתקיים העדות בשאר מסיעא ליה לחזקיה דאמ' חזקיה מילאהו וכולי. ואל תתמה שהרי אויר פוסל בשלשה סכך פסול פוסל בארבע. מדקא שיכן ליה רבנן להא דנמצא אחד מהן קרוב או פסול כהרחיק את העדים מן הכתב שאין למדין משיט' אחרו' ובמילאהו בקרובין דהוא בתר דהתמין [דף ק"א] כשרים שמע מינה דוקא תתקיים עדות בשאר או בשיט' ראשונה דבתר שטר שאין למדין או לבסוף דמילוי בעלמא הוא:

סימן רלז. מז. וששי' מאן דאית ליה ממון גבי ישראל בדוכתא רחיקתא ולא אשכח ישראל דמקני ליה על גב קרקע דאזיל ונאבי להו מהו למנויי גוים. ואי ממני גוים בענין שהוא כותב הרשאה לישראל בקניית ארבע אמות כך כותב לגוי בלא תוספת ולא גירעון. או אית הפרש בהא מילתא בין ישראל לגוים. הכין חזינא דלענין שליחות איכא לשנויי בין ישראל לגוים אבל לענין הקנאה ישראל וגוי שוין. הולכך כד מקני לגוי ההוא ממון קאני ליה וודאי כישראל דאמ' דצריך לאקנויאנון[ד] על גב קרקע דקימא לן הילי צבורין[ה] לא בעינן[ו] אגב וקנ' בעינן[ו]. וכלשון שכותב לישראל בהקנאה כך הוא כותב לגוי.

סימן רלח. מח. וששי'. שטר חוב או נמי שאר[ז] שטרות דהתמין ביה עמי'

ב) שהרג זה. המלה ז ה מיותרת. גם לא הובאה למעלה בדף זה. ג) אמ' רב עמרם. בתרא קס"ב ע"א. ד) שמע מינה. ד) לאקנויאנון, להקנותם. ה) הילי' (הילכתא) צבורין. קידושין כ"ז ע"א. ו) בעינן. בכ"י בענן. ז) שאר. בכ"י בטעות שטר.

הארץ דלא ידעי למיקרייה ולמיקם על עיניניה מאי אית למיעבד בהו. ורוב השטרות בעונות[ב] הכין משכחינן להו. או אית להו לרבנן תקנתא בכי הא מילתא. כך ראינו דמאן דהאתים על ששרא דלאו גיטי נשים כדלא ידע למיקרייה אית לבית דין לנגודיה. דאמרינן ההוא דעבד[ג] עובדא בשאר שטרות ונגדיה רב כהנא ותרגומה רבנן אקרייה. אלא מיהו או האזו בית דין למידהא ניגודיה דאחו. ושטרא גופיה דהתם עליה אם כן הוא דמשהיד ההוא דהתים עליה על פה דקמיה הוה וההוא לווה אמ' להו כתובו וחתומו עלאי או דקאנו מיניה מכשרינן ליה לשטרא ודיינין ביה. ותקנתא דמילתא לאבשוריה ולעשית לה סייג דכתבין בית דין הכין פל' ופל' דאינון עדים דאתו לקדמנא לבי דינא ואמרו דפלוני לווה ביום פל' אמר להון הוו עלאי [ע"ב] שהדי וקנו מני מעבשיו וכתובו וחתומו עלאי בכל לישאני דזואתא[ג] והבו ליה לפל' מלוה מחמת דבצבו נפשי כד לא באונס ולא בשלו ולא במרע או בריא הוא[ד] קא מודינא קדמיכון. ושאר מיליה דשטרא. ובסופיה והכין אסהידו פל' ופל' עדים דקנו מן פל' ופל' עדים דקנו מן פל' ללווה דנן במנא דכשר למיקניא ביה בכל מה דכתי' ומפרש לעילא וכתבנא שטרא דנן דאשהידו ביה קדם שהדי אילין ובמימריהון והתמנא אנחנא בית דין על כל מה דאסהידו ביה קדמנא ויהבנא ליה לפל' מלוה דליהוי בידיה לזכו. ואהאי שטרא מעליא הוא כדין וכהוגן ואע"ג דשהדי דעיקר שהדותא לא ידעין למיקרא. ודוקא צריך למיכתב ביה דבמימר שהדיא[ה] איכתיב שטרא כי היכין דלא לישהדון בבי דינא אחרינא דמיכתיב שטרא אחרינא אלא תלי ההוא ממונא בההוא שטרא. וכבר פרישנא לעילא דאו לא עאבדין הכין וקים לן בסהדי דלא ידעין למיקרא צריכא מילתא לבדוקי על כתבא:

סימן רלט. מט. וישי'. שטרות העולין בערכאות שלגוים שחותמיהן גוים וכתבי להי בחיפה או נמי בדפתרא מכשרינן להו האידנא או בעינן[ו] עד דהאוי עור דעפיין שאין יכול להזדייף ושיחויר מעינינו שלש' בש' אחרו'[ז]. הכין חזינא דהשתא לא צריכינגא בשטרי דגוים לעיוני במגלתא כתיבין או בחיפה ולא למיחוא מיהדר מן עיניאנא בשיטה אחרונה אילא משום דאינון לא סאמכין על כתאבי ואין עולין בערכאות שלהן ולא מקבלין אלא עדות עדים שהן מומחין לשופטין שלהן שמעידין על פה ואומ' על פה זה שאנו יודעין אותו בעצמו ובשמו וביחוסו העיד אותנו על עצמו לפל' שאנו יודעין אותו ובעצמו ובשמו וביחו' בכך וכך. אבל אם יצא שטר אע"פ שיש עליו [דף ק"ב] כתב ידי עדים אין שופטי הגוים הללו סומכין עליו ואף כן אנו עושין בשטרות שלהן. וכי אמ' אמימר[ח] בדעפיצא מגילתא ובמהדר מעינינו שלשטר ש' אח' בשטרא דכתיב בפרסית וחתימין עליה שהדי ישראל. ואמרינן אלא מאי קא משמע לן בכל לישון תנינא גט שכתבו עברית ועדיו יוונית יוונית ועדיו עברית כשר. ומפרשינן או מהתם הוה אמינא הני מילי בניטי נשים אבל בשאר שטרות לא קאמ' לן.

סימן רמ. נ. ואשר כתבת והא דאמור רבנן בכמה דוכתא והוא דקנו מיניה

ב) בעונות = בעונותינו הרבים (או: לפרקים?). ג) ההוא דעבד. גיטין י"ט ע"ב בשנויים. ג) דזואתא. נראה דצ"ל דזכואתא (מספר רבים מן זכות). ד) או בריא הוא. הוא מאמר המוסגר, ור"ל כי רק אז כותבין ולא במרע (ולא בחולי) — אי בריא הוא. ה) שהדיא. ו) בעינן. בב"י בענן. ז) שלשטר בשיטה אחרונה. ח) אמ' אמימר. גיטין י"ט ע"ב, ושם איתא בראפיצן.

בבית דין חשוב. חשוב לאפוקי מאי. ובית דין שאינו חשוב כגון מאן. דבר זה ברור הוא. בית דין שיש בו תלמיד חכמים שניזכר במקומו ובסביבות מקומו בחכמה. ובזמן שאומרין פל' דיאן בכך וכך רבים שותקין לדבריו ומאזינין. ובזמן שהושבין את חכמי ישראל ואת בתי דיניהן חושבין אותו בכללן. ההוא בית דין חשוב. ואשר איננו כך אינו חשוב ולאפוקיה אתא. ואשר כתבת בכמה דוכאתא. לא מצינו זאת בתלמוד אלא במקום אחד במסכתא דנדרין[ה] בלבד:

סימן רמא. נא. וששי. הני הילי דשבקי להי רבנן בגמרא ולא מפרשי להי ילפינן מכללא דמתניתין או היכי עבדינן. וודאי ילפינן וילפינן והלכה היא ועבדינן בה מעשה. ואו אית בה פלוגתא נקטינן כלאלי. ר' מאיר ור' יהודה הל' כר' יהודה. יחיד ורבים הל' כרבים. ושאר כללי דלקיטי[ג] להו רבנן. דאו הוה אית ביה מידעם פרשוהי רבנן ואו לא הות הלכה פרישו רבנן. דהא אשכחנן משנאות[ג] בכלים ובדוזד מינה דילפינן הלכה מפרשי להו רבנן דאמרינן ביבמות[ד] משום מסרוק שלפשתן[ה] שניטלו שיניו לית הילי כואתיה אע"ג דסתם מתניתין היא [ע"ב]:

סימן רמב. נב. הא דתנן נודרין להרגין[ו] ולחרמין ולמוכסין וכול'. להני בלבד שרי למידר ואישתבועי או דילמא לכולהו גוים. וכי מישתבעי להו על הני מילי דפרטו רבנן במתניתין שהיא תרומה ושהיא שלבית המלך או על כולהו מילי. הכין חזינא דלכולהו אנוסי שרי למידר ואישתבועי. מה לי מוכסין מה לי כל אונסין. וכיון דקימא לן דסתם גוי אנוסא הוא דכתיב אש"ר פיהם דב"ר שו"א וג' כל גוי שבא לאנוס או לחמוס דבר ממנו ואין אנו יכולין להציל את שלנו מידו ביד[ז] יש להישבע לו על דברים דשרו אין[ח] אנו כי בם ינצל שלו. אם שלבית המלך הוא. ואם שלפ'[ט] גדול הוא. ואם שלעניים הוא. ואם דבר אחר. משום דתנא לא האשיב כרוכלא אילא אורחא יאהיב. וטעמא דמילתא ברור הוא שכל אנס כן דרכו וכל דבר שמצילין בו כן דרכו. אלא דהאי דתנן בית הלל אומ'[י] אף בשבועה לא שישים אל לבו שנשבע לשקר אלא שיעלה שמות בלבו כאותה ששנינו נדר בחרם[יא] ואמר לא נדרתי אלא בחרמו שלים נדר בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות מלכים הרי עצמי קרבן ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי להיות נודר בו קונם אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא מאשתי ראשונה. או נמי כי קניא דרבא[יב] או כיוצא באלו.

סימן רמג. נג. וששאלת לפרש גמרא דהאי פיסקא דמתני' באחד בשבט[יג] ראש שנה לאילן וג'. הכין אמרינן מאי טעמ'[יד] אמ' ר' אלעזר אמ' ר' אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ועדאן[טו] רוב תקופה מבחוץ. ופרישנה דהכי קאמ' הואיל ויצאו רוב גשמי שנה אע"פ שרוב תקופה מבחוץ לא נותר להזכרת נשמים אלא ששים יום ויצאו יותר ממאה נמצא הקיץ שקרוב ואע"פ שרוב תקופת [דף ק"ג] טבת מבחוץ לראש תקופת ניסן. ורבנן דתמן אמרין בה טעמא

ה) במסכת דנדרין. נדרים כ"ז ע"ב. ג) דלקיטי = דנקיטו. ג) משנאות = משניות ד) ביבמות. מ"ג ע"א. ה) מסרוק שלפשתן. בכ"י משרוק. כלים פרק י"ג משנה ח'. ו) נודרין להרגין. נדרים פרק ג' משנה ו'. ז) ביד. צ"ל מיד? ח) דשרו אין. נראה דצ"ל כשרואין. ט) שלפלוני. י) בית הלל אומ'. משנה נדרים שם. יא) נדר בחרם. נדרים פרק ב' משנה ח'. יב) קניא דרבא. נדרים כ"ה ע"א. יג) באחד בשבט. ראש השנה פרק א' משנה א'. יד) מאי טעמ'. שם דף י"ד ע"א. טו) ועדאן = ועדין.

אחרינא שעד כן חיין ממי שנה שעברה מיכן ואילך הן חיין ממי שנה הבאה. ודברים נראין הן כי בזמן הזה הוא שקוראין אותו בלשון ישמעאל אלגמרה אלתאניה ובו מתלהלחין עצי אילנות ומתחילין לשתות ולחיות ואומ' גרי אלמא פי אלעודה). והוא קרוב לט"ו בשבט שלתקופה ובדין הוא שיהא ראש שנה לאילן. תנו רבנן מעשה בר' עקיב' שליקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו שני עישורין אחד כדברי בית שמאי ואחד כדברי בית הלל. ומפרשין רבנן כיצד שני עישורין כי מאחד בשבט ועד ט"ו בו לבית הלל מן השנה היוצאת ולבית שמאי משנה הבאה. ודומה שאותו תשרי שלשנה השלישית בשבוע ומן אחד בשבט ועד ט"ו בו לבית הלל ראוי לעשר מעשר שני לפי שלא נכנסה שנה שלישית שלאילן ולבית שמאי ראוי לעשר מעשר עני. ונהג רבן גמליאל[ג] שני עישורין. הוציא מעשר שני באילו שנה שנייה היא. והוציא מעשר עני באילו שלישית היא. ומקשינן ומי עבדינן כתרי הומרי והתניא לעולם הלכה כבית הלל והרוצ' לעש' כחמרי בית שמאי וכחומרי בית הלל עליו הכתוב אומ' והבסיל בחשך וג'. ומפרקינן ר' עקיבא גמאריה איסתפק ליה ולא ידע בית הלל או באחד בשבט אמור או בחמשה עשר בו אמור. ר' יוסי ביר' יהודה אומ' לא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה אלא מנהג רבן גמ' ור' אליעזר נהג בה דתנן אתרוג שווה לאילן לערלה ולרבעי ולשביעית ושווה לירק שבשעת לקיטתו עישורו דברי רבן גמ' ר' אליעזר אומ' אתרוג [ע"ב] שווה לאילן לכל דבר. ומקשינן הכי תניא שליקט אתרוג[ג] שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד. ולא אשכחן מאן דשאני ליה אחד בשבט אלא בית שמאי. ומפרקינן אמ' רב חנניה ואו תימ' ר' חנינה[ד] הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט ובדין הוא דאפילו קודם לבן ומעשה שהיה כך היה באחד בשבט. ומסקינן אמ' רבה בר רב הונא אע"ג דאמ' רבן גמ' אחר לקיטתו כירק ראש שנה שלה שבט ותנו רבנן אילן שחנטו פירותיו קודם לט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה אחר ט"ו בשבט מתעשר לשנה הבאה. והכי פירושה דהני[ה] אתרוג כיון שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט לדברי רבן גמ' מתעשרין לשנה הבאה דאזיל בתר לקיטה באתרוג ולר' אליעזר מתעשרין לשנה שעברה דחשיב ליה ככל אילנות. וכיון שאינה חשובה שנית שנכנסה לשלישית לרבן גמ' עישרו שני ועשה ר' עקיב' כזה וכזה. ואמרינן מאי שנא ברישא דבריתא דא בתוספתא דקתני אם היתה שנייה נכנסת לשלישית ומאי שנא הכא דקתני אם היתה שלישית נכנסת לרביעית מילתא אגב אורחיה קאמש' לן דאתרוג קשיא ליה ידא. שאם מרבין למשמש בעין שלאתרוג בידים הוא נשחת ואידי דממשמשיו[ו] בה כולי עלמא בשביעית לא טענה פירי עד תלת שנין משום הכי תנא באתרוג אם היתה שלישית נכנסת לרביעית. כלומר ישאין אתרוג מצלח בשניה שנכנסת לשלישית. ואסקינן הא אתרוג ראש השנה שלה ט"ו בשבט החדשים ולא שלתקופה בין בפשוטה ובין במעוברת ואיזו היא [דף קי"ד] שלתקופות זו שלפני מנין יונים. אמ' רבה אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית פטורה מן המעשר לפי שאינה בכלל פירות ששית כי בשביעית היא נלקטת ופטורה מן הביעור וזהוא[ז] ביעור שלשביעית דתנן בה שלש ארצות[ח]

ה) גרי אלמא. בערבית: נכנסו המים בעין. ג) רבן גמליאל. צ"ל ר' עקיבא. ג) תניא שליקט אתרוג. נראה שחמקום הזה נשתבש, וראה שם בגמרא. ד) שם איתא: א"ר חנינא ואיתימא ר' חנניא. ה) דהני. צ"ל דהאי, או הכוונה על הני קושיי ופירוקי. ו) דממשמשי. בכ"י איתא דמתמשמשי. ז) וזהוא = וזהו. ח) שלש ארצות. שביעית פרק ט' משנה ב'.

לביעור ותנן רבן גמליאל[ח] אומ׳ כל שבלה מינו מן השדה יבער מן החבית והלכה כדבריו. ותניא כלה להיה[ג] מן השדה כלה לבהמתך מן הבית. וזו שעיקרה וחנטה משמשת אין חייבת ביעור ויש לה בקל שבששית ושבשביעית. אבל אתרוג שלשביעית שנכנסה לשמינית פטורה מן המעשר כי חנטה בשעת פטור וחייבת בביעור הלך גם ביאת אחר חנט. אמ׳ ליה אביי בשלמ׳ סופה[ג] לחומרא שביון שהלך אחר חנט לפטור מן המעשר החמור[ד] לחייב בביעור אע״פ שנכנסה לשמינית אלא רישא פטורא מן הביעור אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה וכיון שחנטה בששית אין חייב בביעור או הכין תיחייב במעשר שהרי חנטה בששית בחיוב מעשרות אמ׳ ליה רבה ידי הכל ממשמשת[ה] בה ואת אמרת תיחייב במעשר. כלומר בדין הוא שתחוייב במעשר כי אחר חנט אנו הולכין כשם שחוייבה בביעור בזמן שחנטה בשביעית ונכנסת לשמינית. אלא כיון שידי הכל ממשמשין בה הרי הוא הפקר ואין הפקר מתעשר. ורב המנונא אמ׳ אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית לעולם ששית. פיר׳ שחייב במעשר. מותיבי[ו] ר׳ שמעון בן יהודה אמ׳ משום ר׳ שמע׳ אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לך דבר שחייב במעשר אלא אם כן גדל [ע״ב] בחיוב ונלקט בחיוב ובת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור שאין לך דבר שחייב בביעור אלא אם כן גדל בפטור ונלקט בפטור. רישא קשיא לרב המנונא סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא. דבין לרבה בין לרב המנונא חייבת בביעור הואיל ותרוייהו בתר חנטה אזלי ולא קא פאטר רבה ברישה אלא מפני משמוש יד הכל בה. ומפרקינן לרבה ולרב המנונא תרוייהן דאזלין בתר חנטה ואמרינן תנאי היא איכא דאזיל בתר חנטה ואיכא דלא אזיל. דתניא אמ׳ ר׳ יוסי העיד אבטולמוס[ז] משום חמשה זקנים אתרוג אחד לקיטתו למעשר רבותינו נמנו באושה[ח] אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית. שביעית מאן אדכר[ט] שמה חסורי מחסרא והכי קתני אתרוג אחר לקיטתו למעשר אחר חנטה לשביעית רבותינו נמנו באושה[ח] אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית רבה כמן[י] דאמ׳ אחר לקיטה למעשר אחר חנטה לשביעית. ומשום הכי בת ששית שנכנסה לשביעית אזיל אחר לקיטה למעשר וכיון שבשביעית נלקטת פטורה ובתר חנטה לשביעית וכיון שבששית חנטה פטורה מן הביעור. ואע״ג דהני תנאי לית בהו[יא] כרב המנונא דאמ׳ לעולם בתר חנטה אלא בשביעית בלבד קאזיל תנא קמא בתר חנטה איכא תנאי אחריני דקיימין במעשר בחנטה דתניא אילן שחנטו יג[ו] פירותיו קודם ט״ו בשבט מתעשר לשנה שעברה דקאי רב המנונא כמר בשביעית וכמר במעשר. והלכה כרב המנונא דקיימין כר׳ יג[ו] וריש לקיש בואתיה וקא מחמר ר׳ יוחנן באתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית [דף קט״ו] שאפילו כוית ונעשית ככר חייב עליה משום טבל ואמרינן או חרן יד[ו] אמ׳ רבה גבי אילן אזול רבנן בתר חנטה ובשאר אילנות כי הא בריתא דתניא אילן שחנטו פירותיו קודם לט״ו בשבט מתעשר לשנה שעברה אחר ט״ו בשבט מתעשר לשנה הבאה ופליג ר׳ נחמיה ולית היל׳ בואתיה אלא שנהגו העם בחרובין כר׳ נחמיה כי דקאמ׳ טו[ו] ר׳ יוחנן שאע״פ

ח) רבן גמליאל. שם פרק ט׳ משנה ח׳. ג) כלה לחיה. פסחים נ״ב ע״ב. ד) סופה = סיפא. ה) החמור. נראה דצ״ל החמיר. ה) ידי הכל ממשמשת. שם איתא: יד הכל ממשמשין. ו) מותיבו = מיתבי. ז) אבטולמוס. בכ״י אבטולם. ח) באושה = באושא. ט) אדכר. שם איתא דכר. י) כמן = כמאן. יא) לית בהו, ר״ל להו, או בהו דסבר. יג) אילן שחנטו. ראש השנה ט״ו ע״ב. יג) כר׳. נראה דצ״ל ר״ו = ר׳ יוחנן. יד) או חרן. צ״ל אוחרן (במקום אחר)? טו) כי דקאמ׳ = כדקאמר.

שחנטו קודם ראש שנת האילן מעשרין אותן לשנה הבאה. אם שלישית וששית מעניי ואם שאר השנים מע' שני. ומאי פיר' שתי בריכות דקאמרינן שתי בר' סל' דע'ה). ומהרצינן כעין שתי בריכות. מפני שהלשון הזה לא נאמר אלא בעוף אפרוחים שלבטן ראשונה שניה ושלישית הן נקראין ברכות. דתנן בית שמאי ג) אומ' לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום ובית הלל אומ' עומד ואומ' זה וזה אני נוטל. ואמרינן עלה אמ' רב חנן ג) בר אמי מחלוקת בבריכה ראשונה אבל בבריכה שנייה ובול'. וכיון דאמ' ר' נחמיה העושה בריכה אחת כגון הדקלים והזתים והחרובין אע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה דלא קאי בתר חנטה אלא בתר גמר פירי. ואמ' ר' יוחנן נהגו העם בחרובין בר' נחמיה אותיביה ד) ריש לקיש לר' יוחנן בנות שוח שביעית שלהן שניה שעושות לג' שנים דקאזלי רבנן בתר חנטה וכיון שבנות שוח שחנטן בשביעית אסורין עד שנה שלישית שהיא שניה בשבוע מפני שעד שלש שנים פירותיהן ניגמרין הא תיובתא אישתיק אמ' ליה ר' אבה ה) הכהן לר' יוסי הכהן אמאי אישתיק נימא ליה קאמינאו) [ע"ב] לך אנא לר' נחמיה ואת אמרת לי לרבנן. השבנו משום דאמ' ליה ריש לקיש שבקת רבנן ועבדת כר' נחמיה משום הכי אישתיק ר' יוחנן. ואקשינן נמי אמאי אישתיק ר' יוחנן נימא ליה אנא אמינאו) נהגו ואת אמרת לי איסו' נהגו ושבקינן להו: והדר אקשינן אמאי שתיק ר' יוחנן נימא ליה אנא אמינאו) מעשר חרובין דרבנן ואת אמרת לי שביעית דאוריתא. ועמדו הדברים כי לא כדת השיבו ריש לקיש ומשום דשתיק תמהינן. ומתרצינן אמ' ר' אבא בר כהנא תמיה אני אם קיבלה ר' יוחנן לתשובה מפני שהיה לו לפרקה:

סימן רמד. נד. ושש' הא דאמ' ליה רבה ז) בר רב שילא לאליהו מאי קא עביד הקב"ה וכול'. וכתבת קלני מראשי קלני מזרועי יפרשם אדוננו דאית לן פירוש מגאונים ח) הראשו' מסותם. עיקר הדברים הללו רמז הוא לא שאלו מה הקב"ה עושה בשעה זו לפי שמרומם ומעולה מלהתעסק בכלום. אלא כך שאלו. מה מעשים נעשים עכשיו בחפצו שלהקב"ה. אמ' לו פמליא שלמעלה יושבים והקב"ה מצוה אותן להזכיר כבודן שלחכמים ולומר שמועה שלכל אחד בשמו. אבל מפיו שלר' מאיר אינן אומ' לפי שלמד תורה מפיו שלאחרט). וכך אליהו רומז לרבה בר רב שילא בדברי החכמה הללו שאין לך רשות לבקש תורה אלא מהכם ירא שמים במדרש ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך וגו'. כדי שיראה אליהו מה יש בלבו שלרבה בר רב שילא לומר לו דברים הללו. וכיון שאמ' רבה בר רב שילא מאי נפקא מינה רמון מצא תוכו אכל וקליפתו זרק ונגלה לבו שלרבה בר רב שילא ונתכוונו דבריו כי אפילו מי שלמד תורה [דף קט"ז] ממי שאינו הגון יכול להתכוין לתורה בלבד לשמה ואין זה פוגם בכיוון דעתו לשמה נתקררה דעתו שלאליהו ממנו ושמח בדבריו ואמר לו כיון שכך בלבבך כבר נתנו לך מן השמים כבוד ואין טרחך אבד ואף תאמר הלכה שהרי עכשו נתן המקום רשות לפמליא שלמעלה לומר מפיו שלר' מאיר אף מגלו לשמו ואמר מאיר בני. וקלני מראשי כבר מפורש הוא במקומו בתלמודי) כי במדרש כי קללת א' תלוי

ד) בריכות סלקא דעתך. ג) בית שמאי. ביצה פרק א' משנה ג'. ג) אמ' רב חנן. שם דף יוד ע"א. ד) אותיביה = איתיביה. ה) אבה = אבא. ו) קאמינא. אמינא. בכ"י קאמנא. אמנא. ז) דאמ' ליה רבה. חגיגה ט"ו ע"ב. ח) מגאונים. בכ"י מגאנים. ט) שלאחר. בכ"י בטעות שלאחור. י) במקומו בתלמוד. סנהדרין מ"ו ע"ב.

נאמרה משנה זו. וקלני לשון מקוצר ופירושו קלאני כאשר שנינו ח) משביעך כי וגם הוא מקוצר ופירושו משבי אני. וכן רוצה ני. שני אומ׳. יודעני לשום מי הקדשנו. והרבה כזה בדברי הכמ׳. וכן דרש ר׳ מאיר כי קללי אלהים תלו׳ דברה תורה לשון בני אדם בזמן שאדם מצטער מה לשון אומ׳ קלני מראשי קלני מזרועי. ובימיו שלר׳ מאיר היו דברים הללו מצויין הרבה בפי בני האדם. ואמרינן עלה מאי משמעא אמ׳ אביי כמאן דאמ׳ קלי לאית. עד עכשיו כך דרך מדברי לשון ארמי בזמן שאדם מצטער הרבה אומרין עליו יתיב בקלי לאית ט). ודומה כי הוא מלשון קולא שהוא פח. כלומר יושב בצער כמי שהוא נלכד בפח. וקולא זה שאנו אומ׳ בלשון ארמי הוא קולר האמור ומדומה בלשון יוני. אמ׳ ליה רבא האי כבד עלי מיבעי ליה. אם מלשון קולא שהוא קולר ומלשון קלי לאית פירש ר׳ מאיר כי קללת א׳ תלי׳ היאך היה אומ׳ קלאני מראשי קלני מזרועי שהוא קלות והוא צריך לשון כבדות. אלא אמ׳ רבא קלני כמאן דאמ׳ קליל לי עלמא. וכן דרך אדם בזמן שמצטער אינו יכול להתכבד [ע״ב] ולעמוד על עצמו אלא מתקלל כדבר הקל שמתנענע ומתנדנד לכאן ולכאן ואומ׳ קלני מראשי. כן פירש רבה דברי ר׳ג) כי כן דרש ר׳ מאיר כי קלל׳ א׳. ולא ידענו מה סיתום בדברי הגאונים שהזכרת זכר קדושים לברכה כי הדבר ברור הוא:

סימן רמה. נה. ושש׳. הא דרב יוסף ז) דכי מאטי האי קרא באבי ויש נספה בלא משפט עד סופה. דע כי אמיתת הדברים הללו דברים מסותרין מבני אדם הן. ורב ביבי בר אביי שאמר את המעשה הזה יחיד הוא. וחס ושלום שמתכוין לשקר אלא שלמאר היה מעמיק לדבר עם המלאכים ושוקד לראות את השדים וממה שהעמיק בדברים הללו נסתכן ודומה שנפגע. ואלתר באעו רבנן עליה רחמי ונח נפשיה. וכדמפרש במתניתין דמאימתי קורין ח). ושמאו) דברי חכמה ורמז אמר למלאך המות כך. או שמא כך היה הדבר. וכבר ראינו ממה שמפורש במקרא כי מלאכי חבלה יוצאין בסימנין להשחית ממי שיש עליו סימן פל׳ או מי שאין עליו סימן פל׳ כאשר ראה יחזקאל ששה אנשים באים מדרך שער העליון ואיש כלי משחתו בידו שאמר להן זקן ובחור ובתולה וג׳. ואפשר לומר שיש בהן מי שטועה ואע״פ שטועה שכר אותו שטעו בו איננו מקופח לפני הקב״ה. צא וראה אילו העידו עידי שקר על אדם בחיוב מיתה ונהרג בבית דין על פיהן יהיה שכרו מקופח לפני יוצרו. ויש עוד לומר שהקב״ה יודע נסתרות אין מניחן לעשות אלא מה שהוא חפץ אע״פ שמדמין הן כי טעו [דף קט״ן] בשביל כמה תקנות שהקב״ה הוא יודען. או שמא נידמה לו לרב ביבי בר אביי המעשה הזה בחלומו כדרך שהרבה מבני אדם מספרין כי הן רואין בחלומן כמו כן או דימנדי וחאזו ז) הכי. גונדרפס ט:ם). רוח רעה. כי כמה רוחות דעתיהון ט) כל אחת מופקדת על חולי. כדתנן מי שאחזו י) קורדיאקוס ואמרינן מאי קורדיאקוס יא) אמ׳

ח) כאשר שנינו. ראה בהערות בסוף הספר. ג) בקלי לאית. אולי צ״ל במלה אחת בקלילאית. אף כי נצטרך לומר כי בית השמוש נסמכה לתאר הפעל. ג) נראה כי צ״ל כן פירש[ו] רב[ותינו]. או רב[אתא]. דברי ר[בא]. ז) דרב יוסף. חגיגה ד׳ ע״ב. ה) במתניתין דמאימתי קורין. בכ״י דמימתי. ובמתניתין לאו דוקא, כי הכונה לגמרא ברכות ו׳ ע״א. ו) ושמא. בכ״י ושמה. ז) דימנדי וחאזו. צ״ל די מאן דחזו? ח) גונדרפוס. חגיגה ג׳ ע״ב: גונדרופוס. ט) דעתיהון. או דְעָתֵיהון (שבזמניהם) בזמן חכמי התלמוד, או צ״ל רעות הן. י) מי שאחזו. גיטין סרק ז׳ משנה א׳, ושם איתא קורדיקוס. יא) מאי קורדיאקוס (בכ״י מא גורדיאקוס). שם דף ס״ז ע״ב.

שמואל האי מאן דנכתיה חמרא הדתא במעצרתא[ה]). וניתני מי שנשבו יין חדש הא קאמשלן[ג]) דההוא רוחא קורדיקום[ג]) שמה למאי נפקא מינה למיכתב ליה קמיעא:

סימן רמו. נו. והא דתניא יצר אשה ותינוק[ז]) תהא שמאול דוחה וג'. ששאלת על יצר שתובע בעבירה הוא אומר לקרבהו אלא בזמן שאדם חפץ להמית את תאותו כדי שיהא יצרו כבוש ושלא תתגבר עליו תאוה כל עיקר ומנהיג את עצמו ולמנוע את עצמו מכל תאוותיה לא יטה עליה מתחלת הדבר בכך שמא לא יוכל לעמוד בעצמו אלא ידחה את יצרו בשמאל ויקרב בימין פעם אחרי פעם מעט מעט עד שיתרגל בכך וילמד את עצמו:

סימן רמז. נז. והא דאמ' ריש לקיש[ח]) המוציא שם רע על הקטנה [פטור][ו]) שנ' ונת"ן לאב"י הנער"ה נערה מלא דבר הכתוב: ואתקפתא דרב אדא בר אהבה ששאלת ודאמרינן כל מקום שנ'[ז]) נער. ולא אית לן באוריתא כולה נערה מלא אלא חד וענשו אותו וג'. כך הוא ודאי שאין נערה שלם אלא זה ובכן סלקא שמעתא ולא ידענו מה הוקשה לך. אלא שאנו מפרשין את השמועה שמא לא נבנסתה לאולאלה[ח]). עיקר דילה דרבנן דאמרי קטנה יש לה קנס ומפריש ריש לקיש [ע"ב] טעמ' אמ' קרא נער אפילו קטנה במשמע שמעה רב פפא בריה דרב נתן מבי בליחית[ט]) אזל אמרה קמיה דרב שימי בר אשי אמ' ליה אתון אהא מתניתון לה אנן אהא מתנינן לה אמ' ריש לקיש המוציא שם רע על הקטנה פטור שנ' ונתן לאבי הנערה נערה מלא דבר הכתוב מתקיף לה רב אדא בר אהבה[י]) טע' דכת' רחמ' נערה הא לאו הכי הוה אמינא[יא]) אפילו קטנה והכת' וא"ם אמ"ת הי"ה הרב"ר הז"ה והוציא"ו א"ת הנער"ה וסקלו"ה וקטנה לאו בת עונשין אלא כאן[יב]) נערה אבל כל מקום שנ' נער אפילו קטנה במשמע. כך השמועה וזה פירושה כיון שנתן ריש לקיש טעם לדבריו שנערה כאן בת' מלא השיב רב אדא בר אהבה כיון שטעמך כך נמצא לדבריך שאילו היה כתוב נער חסר הוה אמינא אפילו קטנה במשמע והרי[יג]) מצינו שהרי ראיה ברורה כי זו שבה דיבר הכת' אינה קטנה שהרי אם אמת היה השם הרע חיבת סקילה וקטנה לאו בת עונשין היא והרי אע"פ שלא היה נערה מלא היינו למדין כי אינה קטנה. ומתרצינן דלאו מן נערה שהוא מלא נאמר ריש לקיש אלא הילי היא בידיה דלאו קטנה היא. והכי קאמ' כל מקום שכתוב נער אפילו קטנה במשמע כאן במוציא שם רע בלבד היא נערה שאינה קטנה ולפיכך נכתב מלא ללמד שבכל מקום אחר אפילו קטנה במשמע והיא כשמועה הראשונה דאמרה רב פפא בר רב חנן מבי בליחית קמי דרב שימי בר אשי. והקשו קצת חכמי הישיבה שבימים האלה לסנינו שני קושיין ושניהן פירקנום ומצאנום כי הקשום רבנן דהתם[יד]) ופירקום אחד מהן [דף קיח] כי זה שאתה שפרשת[טו]) מוציא שם רע כולה בנערה ולא בקטנה כי יש בה נערה מלא הרי גם יש בה נער חסר. ותשובתינו היא שאמרנו למעלה. וכן

ה) במעצרתא. שם איתא דמעצרתא. ג) קא משמע לן. ג) קורדיקום. בכ"י גורדיקום.
ז) יצר אשה ותינוק. סוטה מ"ז ע"א. ח) דאמ' ריש לקיש. כתובות מ' ע"ב. ו) בכ"י תחסר המלה פטור. ז) כל מקום שנ'. כתובות שם. ח) לאולאלה. נראה כי ר"ל לדרשה ולתור אותה, כתרגום מרגלים אל יל, וראה בהערות בסוף הספר. ט) נתן מבי בליחית. שם איתא: חנן מבי כלוחית, וכן למטה בעמוד זה כתוב חנן. י) אהבה. בכ"י אהבא. יא) אמינא. בכ"י אמנא.
יב) כאן. בכ"י כן. יג) והרי. אולי צ"ל והכי או והכא. יד) רבנן דהתם. רבנן דארץ ישראל בירושלמי כדמפרש למטה. טו) שאתה שפרשת. צ"ל פרשת או מלת שאתה מיותרת לגמרי.

מפורש בתלמוד שלארץ ישראל ר' אבהו בשם ריש לקיש[ס] נערה אחת שלימה בתובה בפרשה לימדה על כל הפרשה כולה שהיא גדולה והוציאו את הכתוב חסר למדרש אחר דאמ' ר' בון תפתר שבא עליה דרך זכרות. והקושיא השני כי כאשר בפרשת שם רע מתוך שיש עליה עונש אתה למד שאינה קטנה דקטנה לאו בת עונשין היא אבל שאר פרשיות נער בין גדולה בין קטנה הרי נערה מאורשה כתוב בה עונש דכתי' כי יהיה נער[ג] בתו' וג' והוצאתם את שניה'. וקטנה לאו בת עונשין היא. ואיך תאמר כל מקום שכתוב נער אפילו קטנה. ופרשנו בה שלענין נערה מאורשה הרי דברי חכמ' שאף קטנה במשמע כי כשם דהא דתנן הכא קטנה יש לה מכר ואין לה קנס אוקימנה כר' מאיר אבל חכמ' אומ' קטנה יש לה קנס הבין נמי הך דתנן התם הבא על נערה[נ] מאורשה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורשה והיא בבית אביה אמרינן עלה אמ' רב יהודה[ס] אמ' רב זו דברי ר' מאיר אבל חכמ' אומ' נער אפילו קטנה במשמע שאפילו הבא על הקטנה בסקילה כי קטנה במשמע. והיא גופה אם בת סקילה היא נסקלת ואם אינה בת סקילה מדרך אחר יצאת אבל ישנה במשמע נער. וההפרש שבינה ובין מוציא שם רע כי בפרשת מוציא שם רע קטנה אינה במשמע. ולפיכך אם בת עונשין היא שאם אמת נמצא הדבר חייבת המוציא שם רע עליה שלא נמצא אמת חייב. ואם קטנה היא [ע"ב] שאם אמת נמצא הדבר פטורה אף המוציא שם רע עליה פטור לפי שאין במשמעה קטנה ונערה מלא שבה לימד על כל הפרשה. אבל נערה מאורשה קטנה במשמע במקום שיש לעונשה עונשין אותה ובמקום שאין לעונשה עונש שלא במקומו. וגם כן פרישו רבנן דהתם רב יעקב[ס] בר אבא בעה קמי רב יובא הבא על הקטנה מהו אמ' ליה בסקילה. הבא על הבוגרת מהו אמ' ליה אני אקרא נער ולא בוגרת. אמ' ליה וקרא נערה ולא קטנה. אמ' ליה תח"ת אש"ר ענ"ה לרבות את הקטנה לקנס. אמ' ליה וקרא לרבות את הבוגרת לקנס. אמ' רב אף על גב דנצחיה יעקב בר אבא בדינא הלכה הבא על הקטנה בסקילה והיא פטורה. ר' בון בשם שמואל ולמה לאו[ן] שמע לה מן הדא ומ"ת האי"ש אש"ר ש'[ז] וג'. וכי אין אנו יודעין שאין לנער חטא מות ומה תלמ' לומ' ולנערה לא תעש' דבר אין לנע' חט' מות להביא את הבא על הקטנה שהוא בסקילה והיא פטורה:

סימן רמח. נח. ועל דברת על אשר אמרנו[ס] בעניין המתרגם פסוק[ע] כצורתו והמוסיף עליו כי זה וזה שניהן מגונין וכי אין לנו אלא תרגומא דילן כאשר פורש בתלמוד. וששאלתם תרגום ארץ ישראל משום מאן איתמר ופירושא דאית בקטנות ובאנדות מאי הוי עליהו: אין אנו יודעין תרגום ארץ ישראל מי אמרו. ואף אין אנו יודעין אותו גופו ולא שמענו ממנו אלא מעט. ואם מסורת בידם כי מימות חכמ' הראשונים היה נאמר בציבור כמו ר' אמי ור' אלעא ור' אבון ור' אבא ור' יצחק נפחא. או אפילו בימי ר' אבא ור' חנניה האחרונים שהיו בימי רב אשי גם כתרגומא דילן חשוב. שאלמלא כן לא היה נאמר [דף קי"ט] בפני

ס) ר' אבהו בשם ר"ל. ירושלמי כתובות פרק ג' הלכה ט'. ג) נער. בכ"י בטעות נעה. נ) הבא על נערה. סנהדרין פרק ז' משנה י"ג. ד) אמ' רב יהודה. שם דף ס"ו ע"ב. ס) רב יעקב. ירושלמי כתובות פרק ג' הלכה ט'. ושם איתא: יעקב בר בא בעא קומי רב, ועוד שנויים ע"ש. ן) ולמה לא. שם ליתא מלת לא והיא מיותרת. ז) ש' (שכב). בכ"י בטעות אש'. ס) אשר אמרנו. למעלה דף ה' ע"ב (בנדפס עמוד 6 סימן ט"ו). ע) המחרגם פסוק. קידושין מ"ט ע"א.

איתני עולם עולם[ה]) ואם מחודש הוא דרכו כאשר אמרנו אע"פ כי רחוק בעינינו מאד שהוא מחודש. אבל פירושין שיש באגדות ובקטנות מה ענינם אצל תרגום הסבור סברת[ג]) כי אסרנו לדרוש מקראות. חס ושלום לא כן הדבר. אלא כן אנו אומרין כי המדרשות יפין הן ונאין מן האגדות ומן הקטנות. ומכל מקום ואף יש לנו לומר דבר אחד ודבר אחר כל זמן שהדברים עומדין לדרוש עליהן. אבל לתרגם את הפסוק ולהעתיקו מלשון ללשון זה הוא שאנו מגנין אותו. כי יש דברים שהן משוקלין להעתק בכמה טעמים ואי אפשר למעתיק מלשון ללשון לאמרם כלם. ואם אומר אחד מהן ושוען כי לכן נתכוון משה הרי זה בדאי[ג]) לפי שאינו יודע מה נתכוון משה. כגון מה שעבר במדרשנו בשבת הזאת אשר עברה[ד]) א"ך א"ם את"ה ל"ו שמענ"י. אם תאמרו[ה]) מלה במלה בלשון ישמעאלי אמא אן אנת לית אסמעני אינם דברים נכונים ואין אדם מבין טעמם ונמצא זה כמגדף. לפיכך יש אומ' כן טעמן אם אתה הוא עפרון שמעני ולו תשמעני. ויש אומ' כן טעמן אם אתה נותן לי ולו תתן שמעני וקח כסף השדה. ויש אומ' טעם אחר. וזה בהעתיקו מעתיק טעמו. וכל אחד אומ' כי זה פתרון תורת משה. ובאומרו כי זה פתרון תורת משה הרי זה בדאי. וכמה פסוקין כזה רבים מאד. כגון למע"ן ספו"ת הרו"ה א"ת ה"צ. יש שמפרשין מלשון הוספה. למעון[ו]) ספות חטאת על חט'. ויש שמפ' מלשון ספייה. פן תספה. ויש נספה. וכמו וגירם. יש שמפרשין מלשון ירות[ז]). ויאמר ירה. ויש מפרשין מזולתו. וכמו את והב בסופה. שרבים חיפשו ולא עמדו [ע"כ] על אמתתו מתכן[ח]) הלשון. וכמו ותהינו לעלות הה'. יש שפיר' מלשון הין כי לפני מזה נמנעתם ואז אמרתם הן נעלה. ויש שמפרשין מזולת הלשון הזה. וכמו פני ילכו והנ' לך. שבמה טעמים משוקלין בו יש לומ' כך ויש לומר כך. ותרגום כל אחד רחוק מחבירו. וכמו פח"ז כמי"ם א"ל ת'. ב"ן פור"ת יום"ק. כל אלה המקראות הרבה[ט]) כמוהם בהביטך בהעתקת המעתיקים אותם אתה מוצא כי זה אחז דרך וזה אחז דרך אחרת. וכל אחד אומ' כי זו כואנת[י]) תורת משה וקורא ואומר כי העתקתי את התורה. זה התורה אשר העתיק פל' ואמ' כן כל אחד מהן לבדו ברוי הוא. אבל בזמן שאדם קורא את הפסוק כאשר אמרו משה בלשון הקדש ודורש בו כתורת הגדה שאמרה אמון פרגונ[יא]) אמון מכוסה [אמון] מוצנע אמון אומן. הרי זה נכון לאמר. כי יש לומר כך ויש לומ' כך ונאמר לשון זה להדרש בו כל המדרשות הללו. לפיכך לדברינו אגדות וקטנות וכל מדרשות ששאלת עליהן הן נכונים הן ויש להביט בהן וכל דבר נאה דורשין אנו אותו. ואם יראה לנו עוד דבר אחר דרוש נדרשהו. אבל להעתיק מלשון ללשון את התורה זולתי תרגומא דילן שנשמע מן הנביאים ולאמר זה העתקת התורה לא נכון. כי אין לנו דרך אחת שאין לזוז ממנה. ויש בזאת בידוי ויש בה חרוף ונידוף. וכל שכן דברי הנביאים כי מה יעתיק איש היעוז"ב מצו"ר של"ג לבנו"ן. ומה יעתיק איש הודשנה מחלב. ומה יעתיק איש כי בחן. ומה אם גם שבט מואסת

ה) עולם עולם. צ"ל עולם אלה (או כאלה. כמו למעלה סימן ט"ו). ו) הַסָּבוּר סָבַרְתָּ.
ז) בדאי. בכ"י נכתבו נקודות המחק מתחת המלה ועל גבה כתוב בדוי, ותקון זה אך למותר, כי לשון הגמרא נקט. ד) ר"ל בשבוע של פרשת חיי שרה, והתשובה נכתבה בשבוע של פ' תולדות. ה) תֵּאָמְרוּ. ו) למעון ספות. ר"ל כמו (או מלשון) למען ספות. ז) וְרוֹת.
ח) מְתֻכָּן. ט) הרבה צ"ל והרבה. י) כואנת = כוונת. יא) אמון פרגונ. בראש בראשית רבה.

לא יהיה. ומה יעתיק איש כמה וכמה מקראות כאלה אשר ודאי האוהז דרך אחת ואומ׳ זו העתקת המקרא הזה מבדה ומבדה הוא. ואולם כך [דף ק״ך] נכון לקראהו כצורתו ולדרוש בו. אפשר לומר כך ואפשר לומר כך. ודע כי אם אתה נסתפקו עליך דבריו שאתה חכם גדול על אחת כמה אחרים. לפיכך הוציא את דבריו אלה ופרשם והכריז בם למען יודע לכל איך אמרנו ואי זו דרך אחזנו. כי מי יוכל לתרגם ספר אחד באי זה לשון שירצה ולומר אלה דברי הנבואה בלא שינוי וזה הוא הבידוי:

סימן רמט. נט. ושאלת הא דשלה רב יצחק[ה] בר יעקב בר גיורי משמא דר׳ יוחנן אע״פ שאמרו כלי פשתן אין בהן משום ניהוין וכול׳.

היל׳ בודאי כי הא דשלה וכול׳. ופירוש הניהוין שמעברין על הבגד אחר שמנקין אותו בכביסה טבעת לצחצחו. ובלשון ישמעלי נקרא אלצקאל והטבעת תקרא מצקלה ומסקלה ודבר זה ידוע אצלנו. ואף בתלמוד אתה מוצאו דאמרינן בגמ׳ דבתולה נישאת דקאמ׳ ליה רב אשי[ג] להונא בריה דרבא מפרזיקיא ניהוין שלנו ככיבום שלהן ואי אמרת ניהוין מעברא ליה הומרתא. ללמדך שניהוין עבורי הומרתא:

סימן רן. ס. ולענין מה שאמר לו שמאי להלל[ג] אם אתה מקניטני גוזרני טומאה אף על המסיקה. ואמרת גזרה דרבנן בהקנטה תליא מילתא.

ולענין מה ששנוי ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו עגל. אמרת משום מאי והא הלל נשיא ושמאי אב בית דין ואשכחנן דאקשו רבנן ואתמהו אב בית דין[ד] בפני נשיא מי מצי מורה הלכה היאך דבר זה. ודאי דלאו בהקנטה תליא מילתא דגזירות אלא בדברים שראוין ברורים שנושאין ונותנין בהן כמה וכמה עד שיודעין שראוי לגזרם. ושמאי שאני שהיה קופדן[ה] ביותר שהרי קפדנותו [ע״ב] מפורשת בכמה מקומות. והא ההוא שבאו[ו] לפני זה ולפני זה להתנייר וקאמ׳ ענותנותו שלהלל הכניסה אותי תחת כנפי השכינה וקפדנותו שלשמאי בקשה לטרדני מתחת כנפי שכינה. וכך דומה הדבר כי בזמן ששאל הלל את שמאי מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה בקש שמאי לשנות לו בין זה לזה ולא יכול כי כל תשובה שהיה משיבו הוה מקשי ליה הלל. והא רבנן אמורי[ז] בתראי רחק עליהן הדבר לידע מפני מה בוצרין בטהרה ואין צריכין למסוק בטהרה. ור׳ זעירא אמ׳ ר׳ חנינא מילתא שמא יבצרנו בקופות טמאות. ואקשינן ליה ואידחי האי מימרא ואיתרין תירוץ אחר שמא יבצרנו בקופות המזופפות. ור׳ אבא אמ׳ שמואל טעמא אחרינא משום נושבות. ורב נחמן אמ׳ רבה בר אבוה טעמ׳ אחרינא משום הכשר. ובלא ספק שהלל ושמאי גדולים מאלו הרבה מאד ושמא טעמים רבים עברו ביניהם וקושיין הרבה מן הלל על שמאי עד שדחק הדבר על שמאי ולא מצא שינוי ברור בין בצירה למסיקה. כי כן שאלו הלל למה אינך משוה ביניהן. ולא היה יכול להשוות ביניהן להקל ולומר שאין בצירה צריכה טהרה אלא אמר לו הרי אני משוה ביניהן ומצריך אף את המסיקה טהרה כבצירה. זאת צורת הדבר וכן היה לא שנזרה משום הקנטה אלא משום שלא מצא תשובה וקנטה דעתו מלשנות אמר הריני משווה את זה לזה. וטעם הדברים שלא היה לו דבר לפני

ה) דשלה רב יצחק. תענית כ״ט ע״ב. ג) דקאמ׳ ליה רב אשי. כתובות יוד ע״א.
ג) שמאי להלל. שבת י״ז ע״א. ד) אב בית דין . . . . . ה) קופדן = קפדן.
ו) ההוא שבא. שבת ל״א ע״א. ז) אמורי = אמוראי.

הלל וקנט מלהשיב ושהיו תשובותיו שלהלל נוצחות וחזר בו שמאי אל דברי הלל. וזה הוא לשון הקנטה. ודומיה בהעור בשחיטת הולין אמ' ליה ר' יוחנן[ס] לריש לקיש אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה אותה. ומפרש עלה דהא [דף קכ"א] שמעתא בכיצד צולין בפסחים דהדר ביה ר' יוחנן[ג] לגבי ריש לקיש מדקאמ' ליה אל תקניטני. ועל אודות שהלל נשיא ושמאי אב בית דין שאמרת איך מורה הלכה בפניו ואיך יוכל לגזור. גם זה עולה על פי הדבר אשר אמרנו. כי לא מושב סנהדרין היה לומר שזה הוא אשר מורה וזה טפל לו אלא מושב בירורן[נ] היה בדבר שנהלקו בו. וכי אמרינן אין אב בית דין מורה הלכה בפני נשיא בדבר שהן שוין בו. אבל דבר שהלוקין בו אם זה מורה כדברי עצמו אף זה חולק עליו. והרי ר' יהושע[ע] כשהיה חלוק על רבן גמליאל הודיע את חלוקתו ואב בית דין היה ר' יהושע. וכשציערו רבן גמ' והעמידו את ר' אלעזר בן עזריה עד שרצה ר' יהושע והחזירוהו ואף לא עיברו את ר' אלעזר בן עזריה אלא שבת זה ושתי שבתות זה. אף כן היו דברי הלל ושמאי לעניין הבוצר לגת שהוא אחד משלשה דברים שנחלקו בהן והיו נושאין ונותנין בדבר ואין בכך כלום. אלא כי מאשר שנוי והיה הלל כפוף ויושב לפני שמאי והיה הדבר קשה לישראל כיום שנעשה בו עגל מראין הדברים שהרבה מישראל חברו עם שמאי על הלל אותו היום וגבר בהן שמאי מאד. והיה הלל צריך בדברים שהיה נושא ונותן עמו להראות באילו הוא תובע ללמוד וכאדם שהוא שואל להתלמד. ולולא כן לא היו מניחין אותו אותן החברים שחברו עליו להתגבר עליו. והוצרך הלל להמאיך[פ] את נפשו ולכפוף את עצמו כדי שיצאו הדברים ולא יוכל שמאי להימנע מלהשיב. עד שהראה את הרבים כי קנט שמאי והשוה את המדה שהיה מאז חולקה. כי מעיקרה היה חולק בין בוצר למוסק ודחקו הלל בתשובה עד שקנט והשוה ביניהן ונראה כי בטלו דבריו. ולולי [ע"כ] שכפף עצמו הלל לא יכל לזאת מאשר חברו עם שמאי שלא כדת כמיו[צ] שעשו את העגל שלא כדת:

סימן רנא. סא. ושש'. הא דתנן ואלו יוצאות[ז] שלא בכתובה ומיניהו נודרת ולא מקיימת. כי נשבעה דעבדה מידי ולא מיקיימא שבועתא כי נודרת[ק] ואינה מקיימת דאמי. אלא אית מאן דאיסתברא להון שהנשבעת ואינה מקיימת יוצאת[ט] שלא בכתובה כנודרת ואינה מקיימת. והכין אמרת טעמא מאי גבי נודרת דאמי מר[י] בעון נדרים בנים מתים ויכול האיש לומר לה אי אפשי באשה נדרנית שקוברת בניה. עיקר בריתא מפרש בגמ' דבמה מדליקין והכין הוא רבי אומ' בעון נדרים הבנים מתים שני אל תתן א' פיך ל' א' ב' ואלו[יא] הן מעשה ידיו שלאדם הוי אומ' בניו ובנותיו. תנו רבנן בעון נדרים בנים מתים דברי ר' אליעזר בנו של ר' שמע' בן יוחאי ר' יהודה אומ' בעון ביטול תורה שני לשוא הכיתי א' בניכם. ומקשינן כי מיכדי[יג] ר' יהודה הנשיא הינו רבי [ורבי] בעון נדרים אמר. ומסרקינן לבתר דשמעה מר' אלעזר ביר' שמע' בן יוחאי. ואמרינן רב

ס) אמ' ליה ר' יוחנן. חולין קכ"ב ע"ב. וקודם לזה ר"י לרבי אסי שם דף נ"ה ע"ב.
ג) דהדר ביה ר' יוחנן. פסחים פ"ד ע"א. נ) מושב בירורן. ר"ל במקום שבוררו לתם. ואולי צ"ל בירודן. מקום בדידותן; אולם להלן נראה כי זה היה במקום אסיפה וקיבוץ גדול. ע) ר' יהושע. ברכות כ"ח ע"א. פ) להמאיך. להשפיל מלשון מאיך. צ) כמו. צ"ל כמו. ק) ואלו יוצאת. כתובות פרק ז' משנה ד'. ר) כי נודרת = כנודרת. ש) יוצאת. בכ"י יוצא. י) דאמ' מר. כתובות דף ע"ב ע"א (משבת ל"ב ע"ב). יא) ואלו. שם בשבת: אילו. יג) כי מיכדי. מלת כי ליתא שם.

נחמן בר יצחק אמ׳ למא[ן] דאמ׳ בעון נדרים מהכא לשוא הכ׳ את בניכם על עיסקי שוא. וכיון דשבוע׳ שקר קרינא בה אל תתן א׳ פ׳ לחט׳ וכי דמפרש בגמ׳ה) דשבועת הדיינין ואית בשבועות גמי שבועת שוא וקרינא בה לשוא הכ׳ א׳ בניכ׳ אית ליה לבעל לאיתלויי בהא מילתא ולמימר איפשי׳ז) שימותו בני ויוצא[ת] שלא בכתובה. ואנחנא לא סבירא לנא הכין ולא דרשינן טעמא דדינא כי הדין מדרש שלא נתנו דינין להדרש. והני אסמכאתא בעלמא ולא סמכינן עליהון לעניין דיני ולחיובי ממונא ולא אפקועי ממונא. ולא עוד אלא דקאמרינן לקמן בעון שבועת שוא׳ז) ושבועת שקר חיה רעה [דף קכ״ב] רבה ובהמה כולה׳ח) ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממין ולא אידבר מיתת בנים. שמעינן מינה נדרים לחוד ושבועות לחוד דאו הוו כי הדדי לא הוה מישתני מאי דאימיר בהון. אבל ודאי שבועות על דברים שהן מתקיימין כנדרים הרי זה נדר מעולה ומחזק כשבועה כגון מי שנשבע לתת לעניים כך וכך או לילך למקום שהציבור מתפללין או לשנות פרק פל׳ או כיוצא באלו. שאלו נדר היה נדרו מתקיים אם רגילה אשה זו על כיוצא בדברים הללו ואינה מקיימת הא ודאי יוצ[את] שלא בכתובה משום דשבועה לא גארעה מיניה מדעם. אבל מי שנשבע לסעוד היום אצל פל׳ סעודת הרשות לילך לבית המשתה שאין בו גמילות חסד שאוכל כבר זה שאלבוש חלוק זה וכל כיוצא באלו שאילו נדרו׳ט) לא היה מתקיים עליו אע״פ שאם ביטה בשבועה ולא קיים המור הוא לא ידעינן קל וחומר לפורענות ולא אמרינן ומה אם בנדר גרידא בניז מתים בשבו׳ לא כל שכן כי הרבה דברים חמורין אין נפרעין מן האדם בעולם הזה אלא כמום לו לעולם הבא וקשה עליו. ואע״פ שאילו מצינו בתלמוד או במשנה דבר ברור בעון כך וכך בנים מתים לא היה לנו להקישו לנודרת ולא מקיימת לומר כי אשה שרגילה בו יוצא[ת] שלא בכתובה שאילו הייתה חייבת כך לא שבקוה רבנן ולא מצאנו כי אדם מעולם עשה מעשה אלא כמה שפירשנו:

סימן רנב. סב. ושש׳. הקולנית שאמר ר׳ טרפון[ן] הילכתא כי דתנא במתניתא׳ז) משום דמקשינן עלה וניתנייה גבי מומי ולא אשתכח לה פירוקא ואמרינן מחוורתא כדשנין מעיקרא. ופירשה שמואל כגון שאינה בושנית ובמספרת עמו על עיסקי תשמיש מספרת כדרכה שלא [ע״ב] בלחש במקום שהשכנים שומעין. זה פירוש דברי שמואל שמשמעת קולה על עיסקי תשמיש. וכגון שתובעה והיא נמנעת בתחלה כדרך שהנשים נמנעות בתחלה עד שמפייסין אותה וקולה נשמע לשכונותיה בזאת והיל׳ הכי. אבל דמתניתא דתנא משמשת בחצר זו וקולה נשמע בחצר אחרת. כך פירושה שבשעת תשמיש יש לה נחירה ואינה יכולה לכלוא את נשימתה מהשמע. ובשביל כך מקשינן דהא מילתא מומא הוא לפ׳ שלא ברצון האשה נשימתה נשמעת והיא לא נתכוונה לדבר שלא כהוגן כדי שתימנה עם העוברת על דת והמקללת אלא מום הוא בכל המומין. ואסיקנן דמחוורתא דקולנית כדשמואל:

סימן רנג. סג. וישש׳ וורד בנגד פניה׳ח). הכין שמעתא בטווה וורד כנגד פניה. ופירושו צמר אדום הצבוע בלבה ובכיוצא בו. כי הגון׳ט) האדום

ח) וכי דמפרש (וכדמפרש) בגמ׳. שבועות ל״ט ע״א. ז) איפשי. צ״ל אי איפשי. ז) בעון שבועת שוא. שבת ל״ג ע״א. ח) כולה. צ״ל כלה. ט) נדרו. בב״י נדרא. ואחרי המלה הזאת נמצא מקום חלק בב״י כשיעור מקום שתי מלות. ו) ר׳ טרפון כתובות פרק ז׳ משנה ג׳. ז) במתניתא. שם דף ע״ב ע״ב. ח) וורד כנגד פניה. כתובות שם. ט) הַגָּזָן.

קורין אותו ורד בלשון ארמי צמר אדום קורין אותו ורדא. וזה[ח] האשה אם טווה וורד בשוק שהוא צמר אדום כדי להראות פניה כנגדו שנופל זהרירו על פניה הרי זה עזות מצה ופריצות:

סימן רנד. סד. ושש׳. אשכחנן בהלכות גדולות[ג] גבי ניטא דמאן דמיקלע למתא דלית בה ספרא יהודאה ואיכא יהודאי דידעין למיקרא כתבא פרסאה כתבין יהודאי פרסית וחתמין על ניטא ועל כתובתא ושפיר דאמי. ובדוכתא אחריתי[ג] אשכחנן האי מאן דמשדר ניטא לאינתתיה ואישתכח ההוא ניטא דלא הוה כתי׳ שפיר אם איתינהו לסופר ולעדים ראשונים כותבין גט אחר ונותנין ואם לאו הוזרין אצל הבעל ואומ׳ לסופר כתוב ולעדים התומו. האיי דכתי׳ בפרסית לא מצית אמרת דכתיב [דף קכ״ג] באותיותיו ולאו דשפיר הוא ואו בשעת הדחק הוא וכשום דלא תיתענן הוא היכא דלא כתיב שפיר באותיותיו מישתריא ביה לגבי ניטא שכתבוהו בלשון עברית כי לא כתי׳ שפיר ולא מישתכחין סופר ועדים אמאי לא ומישתריא[ח] ביה. ואו שלא בשעת הדחק הוא גבי גט שניכתב בפרסית דלא כתי׳ שפיר אמאי מישתריא ביה:

סימן רנה. סה. ושאלת עוד דתנן גט שכתבו עבריתה[ט] ועדיו יוונית יוונית ועדיו עברית כשר וכול׳. אמאי משנן כתב עדותן מכתב השטר והיל׳ כסתם מתניתין וכשר או לא. הכא הוינא תהלה דהיל׳ כהא מתנית׳ גט שכתוב עברית ועדיו יוונית כתוב יוונית ועדיו עברית כשר. והילכך גט דכתיב פרסית כשר הוא ואין בו חששא כל עיקר. אלא מיהו צריך שיכתב בהילכתו או בלשון הזה דרגילנא ביה בלשון ארמית ואע״פ שנכתב בכתב פרסי או בכתב יווני דהא עברית קא כתבינן ולשון ארמית הוא[י] ואו הוה כתיב בכתב פרסי נמי דהוא כתיב לאחד מלשוני הארמית או כתב בבלי כשדי שהוא כתב ארמית שלנו גם כשר היה וכן כל כיוצא בו. ואו אפילו הועתק גופו שלגט ותורפיו אל לשון אחר והקרנוהו ומצאנו בו את הצרכים שתיקנום חכמים כשר הוא. והוא ששנו רבותינו גופו שלגט[ז] הרי את מותרת לכל אדם ר׳ יהודה אומ׳ ודין די יהוי ליכי מיני[ח] ספר תירוכין וגט פיטורין ואגרת שבוקין למהך להיתנסבא לכל גבר דיתצבייין. ואמרינן איבעיא להו[ט] מי בעלן ודן או לא תא שמע דאתקין רב׳[י] בניטא איך פל׳ בר פל׳ פטר ותריך ית פל׳ בת פלניתא דהות אינתתיה מן קדמת דנא מן יומא דנא׳[יא] ולעלם ואילו ודין לא קאמ׳ ולטעמיך ספר תירוכין וגט פיטורין מי קאמ׳ [ע״ב] אלא צריך ולא קאמ׳ הכא נמי צריך ולא קאמ׳. וראשונים שלנו תקינו עוד וכדן וכל העולין עכשיו אם תרף הדברים הללו נמצא בגט אפילו בלשון אחר הרי זה כשר. והא דאמ׳ אביי[יב] האי מאן דכתיב גיטא לא ניכתוב ודין דמשמע דינא אלא ניכתוב ודן ולא נכתוב לימחך[יג] דמשמע חוכא אלא למהך ולא ניכתוב אינרת דמשמע אי גרת אלא אגרת וניכתוב תלתה תלתה יוד בתיהויין ובתצבייין ואי לא משמע תיהויין ותיצביין

ח) וזה״ר. ג) בהלכות גדולות ד׳ ווארשא עמוד 158. ד) שם בה״ג עמוד 157. ה) ומישתריא נראה דצ״ל מישתריא. ה) גט שכתבו עברית. גיטין פרק ט׳ משנה ז׳. ו) ר״ל דגם אצלנו הגט נכתב בכתב עברי ולשון ארמית, ולכן גם בלשון ארמית וכתב פרסי או יווני שרי. ז) גופו שלגט. גיטין פרק ט׳ משנה ה׳. ח) מיני. שם איתא מינאי, ועוד שנויים. ט) איבעיא להו. שם דף פ״ה ע״ב. י) רב. שם איתא ר׳ בא, אולם ראה בהגהת הרי״ב שם. יא) דנא. בכ״י נכתב דנא ונתקן דנן כנוסחתנו בגמרא ולהלן בכ״י זה, או להפך. יב) דאמ׳ אביי. גיטין שם, וראה למעלה דף ד׳—ה׳ (בנדפס עמוד 5 סימן י״ג). יג) לימחך. שם בגמרא נחלק לשני פנים לימהך ולמחך.

ולוריך ביה בואו דתידוכין ובואו דשיבוקין ואי לא משמע תריכין ושביקין. ודאי לכתהלה צריכין סופרים לעיין בההוא לשון אחר דכתבין ביה גיטא דאו איכא מילי דמשמעין לפסולא ירקדקו באותיותיהן באותו הכתב שכותבין בו כדי שלא יהפכו הדברים. ואו לא עבד הכין או נמי כתב תיהויין בתרין יוד ותיצביין בתרין יוד וכתב ודין וכתב איגרת אפילו בלשון הזה ובכתב זה שאנו כותבין לא פסלינן ליה לגיטא אלא במקום דקאים בעל וקא מערער. אבל היכא דלא קא מערער בעל בגיטא וכבר נתן רשות לסופר לכתוב ולעדים לחתום ולמסור וכבר נכתב התורף כתקנו אע"ג דלא דקדיק[ב] סופר אילין דקדוקי לא משמע לן לדילן בדליכא ערעורא דבעל לא דינא מן ודין ולא חוכא כדלא תליא כרעא דהא ולא תנאה דאי גרת מן יוד דאיגרת אילא שרינן לה ביה ואי אינסיבא לה בכשרות אינסיבא. לפיכך תדע שזה שנמצאת[ג] בהלכות דלא כתיב שפיר לאו שאין כתבו יפה מעשה סופר אומן. אילא דלא כתיב שפיר שאין תורפו כתיב כהונן דלית ביה . . . [ד] או דלית ביה מן יומא דנן ולעלם או כיוצא באלה האיי בודאי צריך סופר לכתוב גט אחר ועדים חותמין וגותנין. ואו לא מיתרמי [דף קכ"ד] סופר ועדים כיון דההוא גיטא לא כתיב תורף דידיה שפיר כהונן לא מישתריא ביה בין בשעת הדחק ובין בשעת הריוח. ואם תורפיו במקומו אע"פ שהוא בלשון אחר כשר הוא בין בשעת הדחק בין בשלא בשעת הדחק בזמן שנחקרו דבריו ונמצאו יפין ששמרו את התורף כהונן. ואם כלשון הזה דרגילנא ביה ובכתב אחר כל שכן דשפיר דאמי. אילא ודאי ראוי שלא לעשות כך בלשון אחר לכתהלה שמא לא יוכל לדבר באותו לשון דברים מכוונים על התורפים הללו ושמא אם יפלו לידי מחקר ימצא בם פגם אלא אם כן הוא שנועדו בית דין חשוב בארץ יון או רומי או פרס וכיוונו דברים שתיקנו אותן מומחין והחזיקום שהרי מוחזקין הם. ואם לא נועד בכך אלא יחיד כותב גט בלשון אחר טעון מחקר ואינו מוחזק בזה ובהחקרו והמצאו מכוון כהונן כשר הוא:

סימן רנו. סו. ושש'. תשע ברכות דראש השנה קימא לן דהיל' כרבן גמליאל[ה] דאמ' בשליח ציבור כשם שהוא מוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי. כדמכוין דעתיה בתר שליחא דציבורא ושמע צלותא כולה כי מסיים צריך שיפסע שלש פסיעות לאחריו ואחר כך יתן שלום דאמרי רבנן[ה] המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות וכול'. או דיל' הני מילי כד מצלי לחודיה בלחש אבל הכא לא צריך. ושליח ציבור דלא מצי לצלויי בלחש ומפיק נפשיה בצלותא דציבורא מיחייב למיפסע במישלם תפלה או לא. כך מנהג בישיבה כי בזמן שיחיד מתפלל לעצמו שבע ברכות בראש שנה אע"פ שלא אמר מקראות שלמלכיות וכל שכן שלזכרונות ושלשופרות אלא ששליח ציבור בירך תשע ברכות ויצא היחיד [ע"ב] בברכות שלשליח ציבור וכיון את דעתו לשמוע ממנו אין היחיד פוסע שלש פסיעות לאחוריו ונותן שלום אלא בתפלה שהתפלל לעצמו שהיא שבע ברכות. אבל ודאי אם לא התפלל היחיד בלחש כל עיקר אפילו שבע ברכות ולא יצא ידי חובה בתפלת מוספין שלראש השנה אלא בתפלת שליח ציבור צריך

ב) דקדיק = דקדק. ג) שנמצאת. צ"ל שנמצא או שמצאת. ד) פה מקום חלק בכ"י, וכפי הנראה נשמטו מלות: הרי את מותרת וכדומה. ה) כרבן גמליאל. ראש השנה ל"ד ע"ב. ה) דאמרי רבנן. יומא נ"ג ע"ב.

היחיד לפסוע לאחוריו ואחר[ה]) שמסיים שליח ציבור. וכן שליח ציבור עצמו אם נתפלל שבע בלחש אחריהן הוא פוסע. ואם לא נתפלל אלא מעיקרה תשע בקול גדול לציבור אינו פוסע אחר תפלתו. ויש בשלוחי ציבור מי שמחמיר על עצמו לפסוע אלא שהוא מבליע את פסיעותיו לבלתי הירואות דלא ליהוי כי יוהרא. זה הוא המנהג. וכל יחיד ויחיד חייב בתשע ברכות ובדין היה שאפילו בציבור כדי שיסדיר שליח ציבור תפלתו אלא שלא תיקנו לו בלחש יותר משבע בזמן שהוא בציבור. ולא תיקנו לו לפסוע לאחריו בציבור אלא אחר שבלחש.

סימן רנז. סז. וששי ציבורא דאיעכבא להו תפלת המנחה עד עידן רמשא ואו מצלו בלחש בלחש חליף יומא כי עאבר שליחא לפני התיבה ואמר קדושה ומצלי י״ח בקלא מוציא את בולן ומיחייבין למעקר כרעיהו או דילמא לא מפיק ולא מחייבין. עלתה על לבנו שלנו טרם העת הזאת שבשאר ימות השנה הלכה כרבן גמליאל ששליח ציבור מוציא את הרבים שאחורי בית הכנסת ידי חובתן. והיינו סוברין כי דר׳ הונא ציפוראה[ג]) בשם ר׳ יוחנן שתים הן אחת שלברכות שלראש השנה ויום הכפורים ואחת סתם דאתיא אפילו בשאר ימות השנה. ואחר כך היבטנו היטב בשמועה [דף קכ״ה] וראינו שהדברים משוקלים ואפשר דלא אמ׳ ר׳ יוחנן אלא הדא וברכות שלראש השנה ויום הכפורים היא [ה]ך סוגיא דשמעתא. כי כיון שאמר רבה בר בר חנה אמ׳ ר׳ יוחנן מודים חכמים לרבן גמליאל הקשינו היאך אתה [אומ]ך שר׳ יוחנן סובר מודים והאמ׳ ר׳ הונא[ג]) צפוראה אמ׳ ר׳ יוחנן הלכה כרבן גמליאל ואין לך לומר הלכה כמותו אלא מיכלל עליה וודאי דפירושא דר׳ אבא לא קם הכל מודים שאין הלכה במקום מודין. ובא ר׳ אבא לפרש כי מודים בברכות שלראש השנה ויום הכפורים והלכה מכלל דפליגי בברכות שלכל השנה עד אשר הוקשה עליו דהא אמ׳ ר׳ הונא ציפוראה אמ׳ ר׳ יוחנן הלכה כרבן גמליאל בברכות שלראש השנה ויום הכפורים [דאלמא פליגי עליה בברכות שלראש השנה ויום הכפורים][ג]) ונמצאו לנו שתי שמועות. אחת שמודים ואחת הלכה. וצריכין אנו להעמיד את זו בדבר אחד וזו בדבר אחר. ואשר חשב ר׳ אבא לחלוק את דברי רבן גמליאל ולומר כי דבר זה על ברכות שלראש השנה ויום הכפורים וזו על תפלות שלשאר השנה. ובאחד החכמים חלוקין עליו והוא שאמר בו ר׳ הונא ציפוראה בשם ר׳ יוחנן שהלכה כמותו. ובאחד מודים לו והוא שאמ׳ רבה בר בר חנה בשם ר׳ יוחנן מודים ולא היה יכול לומר כי בכל השנה מודים לו כי בשלראש השנה ויום הכפורים נחלקו עליו כי אם בתמודות[ד]) שהן ידועות וברורות לכן הן מודים לו היאך יחלקו עליו באשר אינן ידועות לכל. לפיכך העמידה בפירוש שינוי ולא בשמועה כי מודין הן לו בשלראש השנה ויום הכפורים וחלוקין עליו בשלכל השנה והלכה כמותו. אילו עמדו הדברים הללו היה לדבריך ולשאילתך שבזמן שהעת [ע״ב] דחק[ה]) אל יתפלל הציבור מנחה בלחש אלא ירד שליח ציבור ויכוונו דעתן ויעקרו את רגליהן ויפסעו לאחוריהן. וכן היינו סוברין וגם היינו סוברין כי אשר הוקשה לר׳ אבא איך תאמר שמודים חכמים לרבן גמ׳ בברכות שלראש השנה ושליום הכפורים והלא שמענו בפירוש שהלכה כרבן גמ׳ בברכות

ה) ואחר. נראה דצ״ל אחר. ג) דר׳ הונא ציפוראה. ראש השנה ל״ד ע״ב, ושם איתא: חנה. ג) המוסגר בתוך חצאי רבוע נוסף על גליון הכ״י. ד) בתמודות = בתמידות. ה) דחק = דחוקה.

שלראש השנה ושליום הכפורים מיכלל דפליגו עליה אינו מבטל את השמועה הראשונה האמורה סתם הלכה וכי ודאי הוא אומ' בין בשלראש השנה ויום הכפורים ובין שלשאר ימות השנה כי שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן וחלוקין עליו בזה ובזה והלכה כמוהו בזה ובזה. והקושיא דקשי לן מעיקרא איך אמ' ר' יוחנן מודים ואמ' הלכה פירוקה כדרב נחמן בר יצחק מאן מודין ר' מאיר ומצינו לו בריתא מפורשת דברים ברורים דר' מאיר מודה לו[ח] בברכות שלראש השנה ושליום הכפורים. ואחרי כן ראינו כי לא שמענו שרבן גמ' אומ' בברכות שלראש השנה כי שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חוב' אלא מר' אבא. ולא מפי שמועה אמרה אלא שינויא ודברים ברורים שביקש להשים לרבן גמ' שני דברים להעמיד הלכה על אחר מהן ומודים על אחד מהן. וכיון שלא עמדו דבריו מנין לנו שרבן גמ' אומ' בברכות שלכל השנה כי שליח ציבור מוציא את הרבים דיל' לא אמר רבן גמ' אלא בשלראש השנה ויום הכפורים בלבד והרי דברי משנתנו בברכות שלראש השנה הן ובם הלוקת רבן גמ' ואשינויי לא סמכינן וכל שכן שינויא דר' אבא בטל. וזה אשר נאמרה דר' הונא צפוראה בראשונה [דף קכ"ו] סתם שאף על סתם נאמר מודים חכמ' לרבן גמ' ושמעתא אליבא דהיל' הוא דסליקא ומשנתנו בראש השנה היא ועליה נאמ' סתם הלכה כרבן גמ' ואף עליה נאמר סתם מודין לרבן גמ' וקשתה לנו ופירקנוה. וכיון שבא ר' אבא להעמיד את שמועות מודין בזו שהן שחולקין[ג] בה אמרו לו והלא בזו אמרו הלכה. נמצאת השניה דר' הונא ציפור' פירוש לראשונה. וחקרנו עוד בתלמוד ארץ ישראל לראות שמא שתי שמועות הן או שמא בכל השנה תאמרה ומצאנו כי שמועה אחת היא ובשל ראש השנה היא כאשר במשנתנו. וכן אומרין הדברים. ר' הונא[ד] רבה דציפורין בשם ר' יוחנן הלכה כרבן גמ' באילין תקיעתא. ולא עוד אלא דקאמרינן בשמעתין ומאי שנא[ה] הני א' נימא משום דנפישי בהי קראי והאמ' רב חננאל אמ' רב כיון שאמר בתורתך כתוב שוב אינו צריך אלא משום דוישן[ו]. ואילו היה שליח ציבור בברכות שלכל השנה מוציא את הרבים ידי חובתן לא הוה שאניאן הני. ועוד דבר אחר דרבן גמ' קא פאטר העם שבשדות והעומדין אחורי שליח ציבור בבית הכנסת. ואם תאמר שדברי רבן גמ' בשנה כולה והלכה כמותו נמצא לדבריך שהעם שבשדות פטורין מהתפלל כלל בזמן שיש שליח ציבור בעיר. הילכך אין לנו לחתוך[ז] דרבן גמל' פליג בכולה שתא והיל' כותיה. אלא בזמן שהדברים משוקלים לחומרא עבדינן. ומתוך שאתה תלמיד חבר לנו והר גבוה בתורה גלינו לך את רחישות לבבנו. ודאתן עלה מיהא שאלה ששאלת אין בנו כח לפטור את הציבור[ז] אלא בתפלת השליח וכיון דעתן. [ע"ב] וכן מנהג הישיבה בזאת שמהרין ומתפללין כל אחד ואחד בעצמו ושליח ציבור יורד לפניהם ואומר אבות וגבורות וקדוש' השם והותם:

סימן רנח. סח. ושש' הא דאמ' ר' חייא[ח] בר אבא אמ' ר' יוחנן אנשי כנסת הגדולה תיקנו להן לישראל ברכות ותפלות. מקמי הכין בבית ראשון היכי הוו עבדי ומאי הויא צלותיהו. כך שמענו שלא היה להן בתפלה בבית ראשון אלא ברכות אבות וגבורות וקד' השם והן שלש ראשונות ועבדה וברכת

ח) לו. בכ"י לי, ואולי צ"ל ליה. ג) שהן שחולקין. צ"ל שהן חולקין. ד) ר' הונא. ירושלמי ראש השנה פרק ד' הלכה יוד, ושם איתא: חונה ה) ומאי שנא. ראש השנה ל"ה ע"א. ו) דוישן. שם איתא: דאושי. ז) לחתוך. לפסוק הסברא. ח) בגליון הכ"י תמצא כאן הגהה בשפת ערבית: יכשף אד קד טרב (אות ר' בספק) עליהא . . . אכלי. ח) דאמ' ר' חייא. ברכות ל"ג ע"א.

כהנים לבסוף אחר שמברכין על המאורות וקוראין עשרת הדברים (וקורין עשרת הדברים)ה) וקורין שמע והיה אם שמוע ומזכירין יציאת מצרים בפרשת ויאמר ומברכין אחת לאחריה על גאולת ישראל באמת ויציב. ושאר ברכות שלתפלות בבית שני תקנום הנביאים ואנשי כנסת הגדולה. וכך היה מנהג מקדש גם בבית שני דתנן אמ' להן הממונהג) ברכו ברכה אחת והן ברכו וקראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמע ויאמר וברכו שלש ברכות ואמת ויציב ועבדה וברכת (השם) כהנים[ג]:

סימן רנט. סט. וששאלת עשרים וד' ברכות שלתענית ציבור עבדינן להו בכולהו דוכתא על כל צרה שתבואה) על הציבור. או דילמ' כיון דתנן ונותנין אפרה) מקלה על גבי התבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין לא עבדינן אלא במקום נשיא ואב בית דין דאית פלוגתא בין גאונים ז"ל בהא מילתא. כך ראינו כי זה שאמרת תענית ציבור אינו בבבל ובכל ארצות אין לנו תענית ציבור אלא ט' באב בלבד כדשמואל. דאמ' שמואלו) אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד ואע"פ כן אין [דף קכ"ז] אומרין כ"ד בט' באב אלא בזמן שיש צרה דאמ' ר' יוחנן[ז]) ט' באב אינו כתענית ציבור ומפרקינן אינו תענית ציבור לעשרים וארבע ברכות. ושאר תעניות שאנו קובעין בבבל אינן כתענית ציבור ואין בנו כח לאסור מלאכה מפני שאין נשיא ואין אב בית דין שהמקום גרם להם. ובני ארץ ישראל אומ' אמ' ר' יוסהח) הדה אמרה אילין תעניאתא דאינון קבעין קבעין[ט]) לאו תעניאתא אינון משום דלית בהון נשיאה. ואף על פי כן מנהג מעולם שקובעין בבבל שבע ברכות ארוכות על כל צרה שתבואה) עליהן ומתריעין ואע"פ שאין שם נשיא ואב בית דין אינן מעכבין מזאת. אלא מיהו צריך שיהא חכם מובהק שנוטל ונותן בראשו והכל רואין ומודעזעין. ובני ישיבת מחסיה בזמן שהיה בסורא היו מקילין הרבה בדבר זה ותמיד בכל שנה היו קובעין תענית כזאת בבי רב. אבל בני ישיבתנו היו מחמירין ולא היו עושין כך אלא בצרה גדולה ובמקום שיש חכמ' הרבה או חכם גדול מובהק ובאילו הורידו עצמן לסכנה וברחמי שמים הנהיגום שאין חוזרין ריקם. ואנו כבר קבענו כמה פעמים תעניות כאלהי). וגם במקומות אחרים שאינן מקום שיש רב מובהק עושין כן:

סימן רם. ע. וששי. ראובן צוה מחמת מיתה שינתנו כל נכסיו לעניים ולא פטר את היורשין בכלום מי אמרינן כיון שלא הפטירם בטלה צוואתו דאמור רבנן יכול אדם יפ) לפטור את בנו פשוט וכול'. או דילמא כיון שהכל לעניים אינן בכלל יכול אדם וצוואתו קיימת. הא יכול אדם דקאמרת דאמור רבנן לא ידעינא ליה ולא גרסיניה [ע"ב] מעולם וליתה בגמ' ושמאיג) קצת הראשונים או האלופים בתראי אמרי דברים הללו שאין אנו מכירין בהן. וכתבת וכול'. ואין אנו יודעין שאר הדברים ולא מה ישנו בכללן ומה שאינו בכללן. אלא הכין הוא דינא דלא מיבעיא המצוה להנתן כל נכסיו לעניים דדאמי לאחר מותו כמי שמסר

ה) שלשת המלות הסגורות נכפלו בכ"י בטעות. ג) אמ' להן הממונה. תמיד פרק ה' משנה א'. ג) בכ"י נכתב: וברכת השם, ועל המלה השניה נכתב התקון כהנים. ד) כן בכ"י תחת שלא תבוא הנהוג. ה) ונותנין אפר. תענית פרק ב' משנה א'. ו) דאמ' שמואל. שם דף י"ב ע"ב, ודף י"א ע"ב זה נאמר בשם ר' ירמיה בר אבא. ז) דאמ' ר' יוחנן. פסחים נ"ד ע"ב. ח) אמ' ר' יוסה. ירושלמי תענית פרק ב' הלכה א'. ט) דאינון קבעין קבעין. שבוש דמוכח וצ"ל דאנן קבעין, ולפנינו הגירסא בירושלמי: דאנן עבדין, ועוד שנויים. י) כאלה. בכ"י כלאלה. יא) יכול אדם. ראה למטה בתשובה זו. יב) ושמא. בכ"י ושמה.

להן מחיים. דתנן אמירתי לגבוה[ח] כמסירתי להדיוט. אלא אפילו כתב נכסיו לאחרים אע"פ שהן הדיוטות בלשון מתנה דבריו קיימין דתנן הכותב נכסיו[ג] לאחי והניח וכו'. והאי דצריכין למיפטריה ליורש דילמא משום תרתין מילי. חדא מיניהי דתנן האומר אישׁ[ג] פל' בני בכור לא יטול פי וג'. ודיקין רבנן שאם הפטיר ואמר אל יירש אלא כך וכך אע"פ שאינו כל חלקו דבריו קיימין שהרי קיים ירושת התורה ואפילו דינר אחד כההיא דכתו' בנין דכרין שצריך להיות שם מותר דינר כדי לקיים ירושת התורה. והני מילי מחלק פשוט דרחמ' זכייה לאב להנחיל לכל אחד מבניו מה שהוא רוצה דכתי' והיה ביום וג'. ואמ' רבה[ד] טעמ' דר' יוחנן בן ברו' מהכא התורה נתנה רש' וג'. אבל חלק בכורה אינו רשאי לומר אל יירש ממנו אלא כך וכך דרחמ' זכייה לדיליה וקאמ' לא יוכל אלמא אינו רשאי. ודיקינן נמי מדתנן המחלק נכסיו[ה] וכול' דאלמא חלק בכור לא יאביל למיפטריה מיניה וכי קאמרינן דצריך למיפטריה במידעם מחלק פשוט הני מילי היכא דאמ' אל יירש שצריך לומר אלא כך וכך. אבל היכא דנתן נכסיו במת' לאחר רחוק לא צריך למיפטריה ליורשו. או נמי אמ' על אחד מבניו יירש כל נכסי דבריו קיימין לפום דבענן למימר ואין צריך לפטור את היורשים ואין להן כלום בנכסיו דקימא לן [דף קכ"ח] היל' כר' יוחנן[ו] בן ברו'. ומילתא אחריתי דצורך פטירה משום הא דאמירן אמ' רב יהודה[ז] אמ' שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו וכול' ואמרינן פשיטא בנו גדול לא עשאו אלא אפטר' בנו קטן מאי רב חנילאי בר אידי אמ' שמואל אפילו קטן המושל בעריסה לא עשאו אלא אפט' ושאר שמעתא ופלונתא דרבינא ורב עוירא משמ' דרבא. השתא היכא דפטר את שאר בניו במעט מעט לא אמרינן שוייה לאשתו או להההוא חד מבניה דאמ' רבא[ח] אמ' רב נחמן חמשה עד שיכתבו את כל נכסיהן. וכן כיוצא בו או פאטר ושאביק שיור ליורשו לא האוי כותב כל נכסיו. אבל בעלמא כדלא חישינן לכותב כל נכסיו ולא אמ' לא יירש לא צריך פטירה אפילו בהדיוט אבל לצדקה ולהקדישות לעולם לא חישינן לאפטרפסות ולא צריך למיפטריה ליורשו:

סימן רמא. עא. ושש'. אמ' עולא[ט] בטופל ואמ' חזקיה טופלין בהמה לבהמה. מאי פירוש טופל וטופלין. כבר מפרשא בגמ' הטפילה הזאת דכיון דאמ' להו בית שמאי לבית הלל היאך אתם אומ' כי יוצא א' בחגיגתו ביום טוב הראש' שלפסח ממעשר שני והלא זה דבר שהוא בא חובה וכל דבר שהוא בא חובה אינו בא אלא מן החולין מפרקינן לבית הלל אמ' עולא בטופל. ורבנן דבמערבא מפרשין כלשון הזה מביא אחת[י] מן החולין וטופל לה מן המעשר. ועיקר הדבר כגון אדם שיש לו אוכלין מרובין ונכסים מועטין והוא צריך להביא שלמים מרובין להגיגתו ועולות מועטות לראייתו ואין בידו להביא שלמים מן החולין לפי האוכלין שיש עמו מה יעשה טופל מן המעשר עם החולין שיהא החולין עיקר חגיגתו והמעשר טפילה להם לצורך העם האוכלין. ובית שמאי אע"פ שהן [ע"ב] מתירין להביא שלמים שלחגיגה ביום טוב אוסרין הן להביא מה שיש

ח) אמירתי לגבוה. קידושין פרק א' משנה ו', ושם איתא אמירתו כמסירתו. ג) הכותב נכסיו. בתרא פרק ח' משנה ו'. ג) האומר איש. שם פרק ח' משנה ד'. ד) ואמ' רבה. שם דף ק"ל ע"א: רבא. ה) המחלק נכסיו. שם פרק ח' משנה ד'. ו) היל' כר' יוחנן. בתרא ק"ל ע"א. ז) אמ' רב יהודה. שם דף קל"א ע"ב. ח) דאמ' רבא בתרא ק"נ ע"ב. ט) אמ' עולא. חגיגה ח' ע"א. י) מביא אחת. ירושלמי חגיגה פרק א' הלכה ג'.

בו תערובת מעשר לפי שאין מתירין אלא חובה ואין חובה באה אלא מן החולין ובית הלל מתירין לטפול. ואליבא דבית הלל פליגי חזקיה ור' יוחנן. חזקיה סבר טופלין בהמה לבהמה כדי שתיקרב אחת שלימה מן החולין ותהא לחובתו ולא יהא בה מעשר ואע"פ שטופל לה אחר כך מן המעשר אבל מעות מעשר שני לא יטפול אותן לעשות למעות שלחגינה מפני שאין שלימה מופרשת לחובתו. ור' יוחנן אמ' טופלין מעות למעות כדי שלא יקרב ביום טוב שלמים אלא שיש בהן כלום מן החובה ואין חובה באה מן החולין ומה מעשר הרי יש בה חובה אבל אחת שאין מן החולין כלום אינה באה ביום טוב לפי שאין בה כלום חובה. ותניא כמר ותניא כמר תניא כוא'ה) דר' יוחנן מסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין מנין שאם רצה לערב [מערב] תל' לומ' אשר ברכך. מדקאמ' יערב ג) שאמ' ר' יוחנן מעות במעות שמתערבין אבל בהמה בבהמה לא מיתערבא. ותניא כוותיה דחזקיה בית שמאי אומ' יום טוב הראשון מן החולין מיכן ואילך מן המע'. מדקאמרי בית הלל אכילה ראשונה ובית שמאי אומ' יום טוב ראשון דאלמא דחולין

ידועין הן ואין בהמה אחת מזה ומזה. ועל הכין סוגיא דכולה שמעתא:

סימן רסב. עב. ושא'. כלי אכסלגוסג) וכלי מסימס. מיני עצים הן. ואמרינן אכסלגוס אל שוחט ומסימס אבנוס: ודאמ' עולאד) לישתמיש אינש במאן דמתני ארבעה ולא לישתמיש במאן דתאני ארבעה. הכין גרסין רבנן ופירושה זה השונה הלכות לאו מאן דתאני מתניאתא אבל דמתני הוא בעין התלמוד שלא תלמודנו זה הוא כי תלמודנו זה על ההלכות נאמר. וכן הוא [דף קכ"ט] הדבר כי מי שהוא יודע מבילאתא ודראשי דארבעה סידרי זה הוא דמתני האמור כן). ודתאני מתניאתא כגון משנת חכם זה או חכם זה כי דתניא דבי ר' ישמעאל ודומיהן שיש בהלכות ויש בהן שאינן הלכות. אבל הילכאתא היא משנתנו זה דתרצה) רבנו הקד' שהלכה כמוה. נמצא מאן דתאני ארבעה דהילכאתא עדיף מן מאן דמתני ד' דדראשי:

סימן רסג. עג. וש'. אם יכול להדשז) דבר בתפ' כיצד מחדש. הא מילתא משום לא תוסיפו נגעו בה ובתפלת המוספין דלא לימרו שני מוספין האו. והאי חידוש כגון שיכול לומר כי זה הוא המוסף הוא מוסף שהתפלל מעיקרה והשתא לכבוד ציבור הוא שונה ואינו מוסיף. ואית ליה למימר הכי יהי רצון מלפניך יי' אלהינו שתשמע תפלתי אשר התפללתי לפניך היום שתעלנו לארצנו ותטע' בנ' וכול'.

סימן רסד. עד. וש'. שלשת מיני דרקוןח) הן. ואמרת כי יש פיר' מחליפין זה על זהט). תמהנו מזאת והלא מפורש בהדיא כי הן מכות חדרי בטן וכי הרעב רפואתן דאמ' ידענא ביה בנחמני י) דמכפין נפשיה. והוא החולי הידוע בל' ישמע"יא) אלאסתסקא. וישנו שלשה מינין (וישנו שלשה מינין) יב) עבה קורין אותו אלזקי ואין בכך ספק כל עיקר. מלך הכבוד יפתח לך אור עינינו ולכל תלמידי חכמ' שבקירואן משוש לבנו הביבנו ידידנו שערי חכמה ושערי בינה ומעטה תהלה יעטמו והלקם בחיים יהי נצח. ישע רב:

ה) כוא' = כוותיה, כותיה. ג) יערב. נראה דצ"ל לערב או מערב. ג) כלי אכסלגוס. חגיגה כ"ו ע"ב. ד) ודאמ' עולא. . . . ה) כן = כאן. ו) דתרצה. שסדרה. ז) אם יכול לחדש. ברכות כ"א ע"א. ח) שלשת מיני דרקון. שבת ל"ג ע"א, ושם איתא הדרוקן. ט) מחליפין זה על זה. משונין זה מזה. י) ידענא ביה בנחמני. שבת שם. יא) בלשון ישמעאל. יב) המוסגר הוכפל בטעות בכ"י.

סימן רסה. עה. [ע"כ] ושש' הא דאמרינן לאפוקי מדר' נחוניה[ה]) בן הקנה דתניא ר' נחוניה בן הק' היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין וכול':

סימן רסו. ובעבור נכסי מלוג אם מכרה אשה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלקוחות אשר ראיתם דברי מר רב מתתיה ורב צמח הגאונים נ"ע דאמרו בדמים ודברי מר רב עמרם גאון נ"ע דאמ' בלא דמים. ושאלתון אנן כמאן נעביד. ועיקר דמילתא כל המוציא מיד הלקוחות בלא דמים הוא מוציא כי המכר בטל הוא ומי שמכר לו מכר מה שאינו שלו. ואף זה דקאמ' רבא[ג]) בעל לגבי דר' יוסי בר חנינה שויוה רבנן כלוקה ודאמי כלוקה ראשון הראשון הוא בא ומוציא מיד הלוקה השני ואין עליו ליתן לו דמים מן ממונו אף כן הבעל לא יתן דמים מן ממונו. וכי אמ' רבא המוכר שדה לחבי' ונמצאת שאינה שלו יש לו מעות על המוכר שמכר לו. יש לו מעות שהוא חוזר באחריות ואמר[ד]) לו החזיר לי מה שנטלת ממני. אבל בעל השדה גופו אין ללוקה מגולן עליו כלום מן הדמים. ולענין השבח הרי מפורש בנמ' דש' אוח'[ו]) כמה וכמה טעמים ודקדוקין. ואע"פ כן כיון שהלוקה מגולן שבא הנגזל והוציא את השדה מידו יש לו לתבוע את הגולן ואת יורשיו אחריו בדמים והבעל הזה הוא היורש את האשה הוא בא ותובעו בדמים. ובזמן שהניחה אשה מעותיו שללוקה שנטלה ממנו דמי השדה ההיא יש עליו להחזירם ללוקה ולא מפני כי המוציא מיד הלוקה מוציא בדמים אלא מפני שהוא יורש שלמוכר שהאחריות עליו ולא סל' דע'[ח]) שיטול את הקרקע ואת דמיה יהדו. ואף אם הניחה כספים שאין להן פנים ידועין יכולין אנו לומר הללו דמי קרקע זו הן ומחזירין אותן ללוקה. ואף אם הניחה דבר שידוע כי קנאתו [דף קל] על מנת שאין לבעלה רשות בו או שניתכנם בידה מהעדפה שעל ידי הדחק שהיה לה בחייה לתתו במתנה למי שתרצה ולעשות בו כחפצה ולא היה לו לבעלה בו רשות. או ממון שלטובת הנאה ממכר כתובתה וביוצא באלו. יש עליו ליתן דמים ללוקה כי אמרינן לו הרי יש עליה אחריות וממון זה היה לה לעשות בו כחפצה וכבר נשתעבד באחריות שעליה. אבל ודאי נכסים ידועין שיש לה בין קרקעות בין ממלטלין שאילו היתה קיימת לא היה לה ליתן מהן כלום לאחר אלא ברשות הבעל לא נשתעבדו באחריות מפני זו דאמ' רבא[ט]) נשואה ידו עדיפא מידה ומוציא הוא ואין נותן מהן כלום:

סימן רסז. עו. ושא' כמה קימאה[ז]) אמ' רב אסי אפיל' גרוגרת אחת וכול'. אמרי בי רבא[ח]) אפילו שוגריא[ט]) דתמרי. נקראו חותלות שלתמרים וכלי הוא מעלין שלדקל שנודלין אותו כאריג או כמעשה עבות. באעי רב ביבי חיבוצא[י]) מאי תיקו. פיר' חיבוצא שיעור עשר תמרים כבושות שהן עכשו דבוקות ואחוזות זו בזו שלא הביאו בכלי טרסקל או טנא או סל כמו שאמרנו בראשונה ולא בשוגריא אלא הונחו לפניו ביד דרך כבוד. וכיון דאוקמוה רבנן ואמרי תיקו

ה) לאפוקי מדר' נחוניה. כתובות ל' ע"א, ולא נעתקה התשובה. ג) דקאמ' רבא. מציעא צ"ו ע"ב. ד) ואמר = ואומר. ו) בגמרא דשנים אוחזין. מציעא י"ד—ט"ו. ח) סלקא דעתך. ט) דאמ' רבא. כתובות פ"ג ע"א. ז) כמה קימאה (= קימעה). כתובות ע"ט ע"ב. ח) אמרי בי רבא. שם דף פ' ע"א איתא: ר' אבא אמרי בי רב. ט) שם איתא שיגרא. י) חיבוצא. לפנינו שם: חבצא, אולם בערוך חבין ג' כגרסת הכ"י שלנו.

אין יציאות שלבעל אובדות באכלו כזאת ואפילו אכלו דרך כבוד. אמ' עולא[ה] פליגי בה תרין אמורי במערבא חד אמ' באיסר. אם אכל מה ששוה איסר שלכסף הרי אבדו יציאותיו[ו]. וחד אמ' בדינר. וסוגיין כמאן דאמ' בדינר שאין יציאותיו אובדות מספק ועלתה שמועה זו. ואמרנו אחרי כן אמרי חריפי דפומבדיתא עבד רב יהודה עוב' בחבילי זמו'[ז]. אע"פ שלא אכל כלום אלא האכיל [ע"ב] לבהמתו חשבו רב יהודה כאוכל ודן עליו שאבדו יציאותיו[ח] כנגד מה שנטל. רב יהודה למעמיה דאמ' וכול' אע"פ שהיא אסורה ואין ראויה לאכילה כיון שנהנה ממנה הרי זו חזקה. אף כן חבילי זמורות אע"פ שאין ראויות לאכל[ט] אדם כיון שנהנה מהן מה שהוציא הוציא:

סימן רסח. עז. וששי'. כמה שיעור גרוגרת הגסה וגרוגרת בינונית וכן זית גדול וזית קטן וזית בינוני. הרי אילו שיעורין ואיך יהי שיעור לשיעור. ואם תאמר במשקל לא פירשו רבותינו משקל ולא דיקדק הקב"ה עמנו במשקל וכל אחד ואחר בעשותו לפי דעתו הרי יצא ידי חובתו. ואין צריך ללמוד שיעור מאחר דתנן ר' יהודה[י] אומ' מביא גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות ונותן לתוך המים וחולק את המים אמ' ר' יוסי מי מודיעני אי זו היא גדולה שבגדולות ואי זו היא קטנה שבקטנות אלא הכל לפי דעתו שלרואה:

סימן רסט. ודאמ' ר' זירא[יא] אמ' רבה בר ירמיה דור שבן דור בא בו נעשה קרנטיגיא[יב] לתלמידי חכמ'. ופירוש קרטיגיא[יג] אמ' שמואל צירוף אחר צירוף מלשון וצרפתים וג' אותו ואת שוביו:

סימן רע. עיטור סופרים[יד]. תרנ' רק הבמות לא סרו לחוד במתא לא עמרא. שהיה[טו] טוען במקראות הללו ואומרין ואחר תלך. ואח' תעברו. ומשפטיך תהום רבה. ואחר נוגעים. עד שעיטרום הסופרים ובירדום:

סימן רעא. ופירוש פיטמא וניפחא[טז]. פרה שהיא מעוברת ועומדת היא נופה קנויה לראובן והעובר שבה קנוי לשמעון והזיקה אחר. רואין אם בפטימתה הזיקה ובעבי בשרה ובכחה בעל פרה שנופה קנוי לו [דף קלא] משלם. אבל אם בניפחה שמחמת עובר הזיקה בנון שעיברה[יז] כריסה מקום העובר במקום והוזק מה שהיה שם מחמת נפחו שלעובר חולקין ומשלמין אותו שניהם:

סימן רעב. עח. וש' הא דאיתמר אמ' רבא[יח] כת' שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו, מהו כת' שור. זה שכתבתם כת' אינו בתלמוד כל עיקר והא שמעתא הכין גרסינן לה איתמר שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו אביי אמ' משלם חצי נזק רבינא אמ' משלם רביע נזק. ופירושו שור פסולי המוק' דעדאן לא פריק. ואנו לא גרסנן בשמועה זו אמ' רבא כאשר כתבתם. ואף רבנן דגרסי השתא אינן אומ' בה אמ' רבא. אלא שנמצא בנוסחי דגמ' דרבי רב ישי[יט] שכתוב בהן אמ' רבא שור ושור פסולי וכול'. וכן ניראו לנו הדברים כי אדם כתב את

ה) אמ' עולא. צריך להוסיף המלות [לא אכלה דרך כבוד מאי] קודם אמר עולא. ו) יציאותיו. ז) זמורות. בכ"י יציאותיו. ח) לְאָכָל. ט) ר' יהודה. כלים פר' י"ז משנ' ו'. י) ודאמ' ר' זירא. כתובות קי"ב ע"ב, ושם איתא: ר' ירמיה בר אבא (תחת רבה בר ירמיה). יא) קרנטיגיא. קרטיגיא. שם איתא: קטיגוריא. יב) עיטור סופרים. נדרים ל"ז ע"ב, וראה למעלה דף צ"ט (בנדפס עמוד 103 סימן ר"י). יג) שהיה = שהיו. יד) פיטמא וניפחא. קמא כ"ז ע"א, ושם איתא נפחא. טו) שעיברה. שהעבירה. טז) אמ' רבא. קמא נ"ג ע"ב. יז) דבי רב ישי. אולי הוא אבי רב צדוק גאון, ראה בהערות בסוף הספר; גם אולי צ"ל יש שכתוב בהן תחת ישי.

התלמוד בלשון שלנו איתמר שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו כשאין בה אמ׳ רבא. וכשמצא נוסחא דכתי׳ בה אמ׳ רבא כאשר פירשנו למע׳ תלה על ראש השמועה אמ׳ רבא כתי׳. כלומ׳ מצאתי שכתוב אמ׳ רבא. ובא הנוסח ומצא שם תלוי כך וחשבו כשאר דברי התלמוד ולא ידע כי זכרון הוא ונסח את הדברים כולן בקולמוס אחד איתמר אמ׳ רבא כתי׳ שור וכול׳. והרבה מצוי כן שתולין בקצה הנוסח או בין טורין תיליא דאדכרתא או דפירושא או לשון אחר ובא הנוסח וחושבו עיקר וכותבו כולו כאחד ומטעה הוא עד שיפול בידי חכם שהוא מצרף את הדבר ומוציא את כל מילה למעמה:

סימן רעג. עמ. ושא׳ כל היכא דאמרינן איתמר משום מאן הוא. ומפני מה אמרינן איתמר אמ׳ רבא[ח] ולא אמרינן אמ׳ רבא. דבר זה שנורסין אנו איתמר [ע״כ] אין תולין בו דבר בנופה שלהל׳[ג]) ובי מדרשא הוא בסיומא שהיו מתנים את המקום הזה ולא היו מתנים בו את אותה השמועה. ואחר כך באה אליהן ונודעה להן מפי אומריה וכיון שניתבררה אצלן תניוה בלשון איתמר ונקבעה בתלמוד כך ולא משום אדם ידוע היא:

סימן רעד. פ. ושא׳ רב ושמואל[ג]) ורב אסי איקלעו לבי ישוע הבן ואמרי לה לבי שבוע הבן וכול׳ עד אמ׳ רבינא לעורו. מאי פירושה ומאי הוא ישוע הבן ושבוע הבן. ישוע פדיון הבן. ושבוע הבן המילה. וכיון שנועדו רב ושמואל ורב אסי להכנס בולן למקום הזה שהיה בית פדיון הבן או בית המילה ושלשתן קרובין היו במעלותיהן זה מזה. וזה רב אסי הוא דמן הוצל ואינו ר׳ אסי תלמידו שלר׳ יוחנן. ובכמה מקומות את מוצא כבודן דרב כהנא ורב אסי שהן משיבין את רב ושותק. ומפרש בגמ׳ דמסכ׳ דשבת איך הוציאו מצעות[ד]) לרב לישב עליהן בפרק ולא ישב עליהן מפני כבודן שלרבותינו ומאן אינון רב כהנא ורב אסי. וכן היה מנהגן כי רב היה חולק כבוד לשמואל וטורח בשמואל עד שנכנס שמואל בראש ואחריו רב ולא היה רב קודם[ה]) את שמואל. ושמואל היה מכבד את רב אסי וטורח בו להכנס תחלה ושמואל אחריו ולא הוה שמואל קודם את רב אסי. אבל רב לא היה עושה כן כרב[ו]) אסי. ורב אסי גופו לא היה קודם את רב ולא היה נכנס אלא אחרי רב. כשנועדו שלשתן צריכין לטרוח באחר שיכנס הוא תחלה. אלו היו רב ושמואל נכנס שמואל תחלה. ואילו היו רב ורב אסי נכנס רב תחלה. ואילו היו שמואל ורב אסי נכנס רב אסי בתחלה. עכשו מי ישרה בחבי׳ [דף קל״ב] לקדום. ופירשו כי שמואל טרח ברב עד שקדם שלא כמנהגן. ואחריו רב אסי כמנהגו עם רב. ואחריו שמואל כמנהג שמואל עם רב אסי. ואם תאמר למה לא טרח רב ברב אסי לקדום ונכנס רב אסי תחלה שלא כמנהג. ושמואל אחריו כמנהגו עמו ורב כמנהגו עמו. מפני שבדי[ז]) היה רב שלא יקדום שמואל עליו ורב הוא שרצה בתאותו ואדבריה לשמואל ואקדמיה אע״פ ששניהן היו שוין ולא היה שמואל עודף עליו. ולפיכך טרח בו שמואל במקום זה כדי שלא יקדים רב גם את רב אסי עליו. עודם באותו מושב בא חתול וקיטע תינוק יצא רב ודרש חתול אסור לקיימו מפני שחשבו כארי וזאב ופרדלם ונחש. מותר להרגו

ח) ראה בסימן הקודם, ולכן לא השיב על השאלה השניה כי הוא לא גרים איתמר אמר רבא. ג) של הלכה. ג) רב ושמואל. קמא פ׳ ע״א. ד) איך הוציאו מצעות. שבת קמ״ו ע״ב.
ה) קוֹדֵם. ו) כרב. נראה דצ״ל ברב. ז) שבדי = שכראי.

ככל המזיקין ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבדה לבעלים. ומקשינן מאחר דאין בו משום גזל מפני מה הצרך לומ' שאין בו משום השב אבדה לבעלים מאי אבדה איבא. ומפרקינן אמ' רבינא לעורו. כי במקום שרגילין לקחת עורו ולעשות ממנו מלאכות כגון שמכניסין עורות הרבה בצמר שלהן ועושין מהן כובע לראש או מלבוש מפני הצנה ושם יש בו משום גזל אבל אין בו משום השב אבדה:

סימן רעה. פא. וששׁ מאן דכתי' ניטא לאינת' ומבטיל מודעא צריך קנין לביטול מודעא או לא ואו בטיל מוד' ולא קנו מיניה אותו הגט כשר או פסול. לא צריך קנין לבטולי מודעא אלא בדיבורא בעל' סגי. ולא מיבעיא דהכין אלא או לא מסר ליה מודעא אפילו ביטול מודעא לא צריך. אבל או מסר מודעא כר מבטיל ליה בדיבורא באטיל. דאמרינן אמ' רב ששת[ח] האי מאן דמסר מוד' אגיטא מודעיה פשיטא לא צריכא [ע"ב] דעסיוה[ג] ואירצי מהו דתימא בטולי בטליה למודעיה קאמשלן[ג] אימ' הכי נמי אם כן ליתני עד שיתן מאי עד שיאמר עד דמבטיל ליה למודעיה קמא:

סימן רעו. פב. ושאלת מאן דכאתיב ניטא לאינתתיה על מנת שאם לא יבוא עד זמן פל' יהא גט והניח הגט והתנו[ד] על ידי שליש יכול הבעל לבטל את אותו הגט אם לאו. בלא ספק כי יכול הוא לבטל את אותו הגט כי קודם שיגיע הגט לידה יכול לבטלו ואין לדבר תקנה אלא שימסרנו לידה בפני שני עדים ויאמר לה אם לא באתי מיכן ועד שנים עשר חדש או עד זמן פל' יהא גט ואם באתי לא יהא גט. וכיון שהגיע לידה על התנו[ד] הזה אינו יכול לבטלו והדבר תלוי ועומד אם בא אינו גט ואפילו ריח הגט אין בו ולא פסלה מן הכהונה דתנן כתב לגרש[ה] את אשתו ונמלך בית שמאי אומ' פס' מן הכהונה ובית הלל אומ' לא פסלה אע"פ שנתנו לה על תנו[ד] ולא נעשה תנו[ו] לא פס' מן הכהו'. ואם לא בא הרי הוא גט ומותרת להנשא בו. ואם בטלו אחר שהגיע לידה אפילו בתוך אותו הזמן אינו בטל:

סימן רעז. פג. ושא' המורדת ביבמה היכי דינינן לה. הא מילתא פליגי בה רבנן ואנו כך יש לנו שאין דנין אותה בדין מורדת אם לא רצתה להתיבם דאמרינן אמ' רב טובי[ז] בר קיסנא אמ' שמואל כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם. וכי מקשינן [דף קלג] עלה אחת לי ארוסה ונשואה ושומרת יבם מוקמינן לה כמשנה ראשונה ושמואל כמשנ' אחרונ' דתנן בראש' היו אומ' מצות יבום [קודמת][ח] למצו' חליצ' שהיו מתכ' לש' מצ'[ט] וכול'. ומאן דסליג מיתלי ברר' יצחק[י] דאמ' חזרו לומר מצ' יבום ק' למ' חליצ'[יא] ואמ' רב נחמן איכשור דארי. ודינינן דתפיסא לא מפקינן מינה ודלא תפיסה לא יהבינן לה. והדבר מוכיח עכשו שאין מתכונין לש' מצ' ולפיכך אנן יהבינן לה אפילו מאי לא תפיסה. ולא עוד אלא שאם היו שתים שלש יבמות ואין בם מי שרוצה להתיבם היש לומ' שכולן מורדות ולא שאקלן כתובתיהי. ואם תאמר אחת מהן אי זו היא הבגודל[יג] נדין על אחת. ואם אחת מתרצית להתיבם והוא אינו רוצה ליבמה ואחרת שהוא

ח) אמ' רב ששת. ערכין כ"א ע"ב. ג) דעסיוה. שם איתא: דעשאוה. נ) קא משמע לן. ד) והתנו = והתנאי. ה) כתב לגרש. גיטין פרק ח' משנה ז'. ו) תנו. שם איתא: התנאי. ז) אמ' רב טובי. כתובות ס"ד ע"א. ח) המלת קודמת חסרה בכ"י. ט) מחכונין לשם מצוה: י) ברר' יצחק. יבמות ל"ט ע"ב. יא) קודמת למצות חליצה. יג) הבגודל. נראה דצ"ל הבגורל, ור"ל האם נטיל ביניהן גורל.

הפץ אינה רוצה להתיבם אם לשם מצוה מתבוין מה בין זו לזו. לפיכך מכל פנים אין דנין אותה כמורדת. והרי גט הליצה שכותבין אנו עכשו כך יש בו אם צבית ליבמא יתה יבים ואלאה) אסלע לך רגלך דימינא. ודברים אלו אליבא דמן ג) דאמ' מצות הליצה קודמת הן נמצאין שנודע כי סוגין בכך. ולפיכך אין כותבין אגרת מרד על היבמה אלא עושין כשמואל וכך עשו ג):

סימן רעח. פד. וש'. שטרות העולין בערכאות שלג' ד) בזמן הזה מגבין אנו בהן אלא שמצינו תשובה ובתוב בה שאין מגבין בהן ולא למדין מהן דחישינן לזיופי. וכי הוה מגבינן הני מילי בדורות הראשונים שהיו חכמי ישראל מוחזקין בהן שלא היו מזויפין. אבל בדורות הללו שאנו בקיאין בהן שכל עיסקיהן שקרנות [ע"ב] וכזבנות אין ללמוד משטרותיהן כלל שכולן בחזקת זיוף הן דכתי' אשר פיהם דבי שוא. הכין הוינא כי המדינה הזאת שאנו עכשו בתוכה והיא בגדאד אין מקבלין בערכאות שלגוים אלא עדים פקחים וגדולים ועשירים שלא עלה עליהן גזל ולא דברי שקר ולא דברי שוא ושמצויינין בדתם ונקראין אלמעדלין. כגון אלו אם העידו על שטר מכר או הלואה וסידרו את העדות בערכאות שלהן וקיבלן השופט שלהן אף אנו נמי דנין באותו שטר וכשר הוא אצלנו. וכן מנהגנו עכשו מעשים בכל יום. והמדינות האחרות הגדולות שבבבל יש בהן מי שעידי הגוים המוצבין לעדות כך הן מצויינין בדתן ומרבין להזהר בדבר שוא וכל שכן מדברי שקר ואין אנו יודעין מה בלבם וכל הגוים אינן עדינו בסודם ה) אלא בחזקת חשד אבל כיון שהן מראין ו). ורבותינו אמרו אע"פ שחותמותיהן ז) גוים כשרים. אף אנו מכשירין אותן. ויש מקומות וכפרים ומרחקים שאינן כך אלא שקרנות וכזבנות ידועה בהן וגומלין הן ונהנין מעדיותיהן כגון אלו אין אנו מכשירין שטרותיהן כאשר מצאתם בתשובה שהזכרתם. ולענין זיוף ודאי אנו חוששין בכל מקום ואף הגוים הללו חוששין לזיוף ואין מקבלין שטר מכתב ידי עדיו. ואף אם באו ואמרו זה כתב ידינו אין מקבלין מהן עד שיאמרו זכורין אנו את העדות הזאת שהעדנו על סל' בן סל' שאנו מעידין ומכירין אותו בגופו ובשמו לסל' בן פלו'. ואף אנו אין אנו סומכין [דף קל"ד] על שטרותיהן אלא בעלותן בערכאותיהן וכיון שכן הוא אין כאן מקום לזיוף:

סימן רעט. פה. ושא'. ארבע אמות דכאתבין בשטר אורכתא ח) ארבע אמות דוקא או אפילו פחות מד' אמות שיש אצלינו תשובה למר' צמח גאון בר מ' סלטוי זק"ל וכתיב בה דלאו ד' אמות דוקא אלא אפילו טפח על טפח מן הקרקע מיקניא מיניה ק' צאן וק' חביות. ותניא ר' עקיבא ט) אומ' קרקע כל שהוא חייבת בפיאה ובבי' י) וכולי' ובוידוי מעשר ולכתוב עליה פרוסבול ולקנות עמה נכסים שאין להן אחריות הילי' היא או לא. הלכתא היא ואין לזוז ממנה ומעשה דמאה צאן ומאה חביות על גבי טפח קרקע משנה ברורה היא. מעשה באחד יא) שהלה בירוש' כר' אליעזר ואמרי לה שהיו בירוש' יב) כרבנן והיו לו

ד) ואלא = ואי לא. ג) דמן = דמאן. ג) עישו. ד) שלגוים. וראה למעלה דף נ"ב (בנדפס עמוד 51 סימן פ"ב) ודף קי"א (בנדפס עמוד 117 סימן רל"ט). בענין ע"ג. ה) בסודם. קשה להבין, ואולי צ"ל בסתם. ו) כיון שהן מראין. גם פה יש כפי הנראה שבוש. או חסר דבר מה. ז) אע"פ שחותמותיהן. גיטין פרק א' משנה ד', ושם איתא: שחותמיהם. ח) בשטר אורכתא. בשטר הרשאה, וראה למעלה דף פ"ז—פ"ט (בנדפס עמוד 90-93 סימן קצ"ט ר'). ט) ר' עקיב'. פאה פרק ג' משנה ו'. י) ובבבור. יא) מעשה באחד. קידושין כ"ו ע"ב. יב) שהיו בירוש'. שם איתא: בריא היה, וראה בהערות בסוף הספר.

מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה ואמרו לו אין לו תקנה עד שתקנם על גבי קרקע מה עשה לקח בית רובע סלע סמוך לירושלם אמר טפח על טפח לפל׳ ועמו ק׳ צאן ומאה חביות וכול׳ וקימו את דבריו:

סימן רפ. נהר נקפ). שתי מלין הן. ונהר ידוע הוא בבבל והוא נהר ענק ומנהר פרת הוא נושא:

סימן רפא. פו. עשרים וארבע רננות3) שאמ׳ שלמה בשעה שהכנים את הארון וכול׳. היינו שומעין כי יש בתפלת שלמה עשרים וארבע בקשות והיינו סופרין אותן ומשלימין אותן לכך. וראינו בתלמ׳ ישר׳נ) פירושן כך עשרים וארבע שלתעניות ר׳ חלבו ור׳ שמואל בר נחמני כנגד כ״ד פעמים שכתוב בפרשת שלמה רנה תפלה תחנה וג׳. אלהים יצליח לכם על דבר אמת וענוה צדק:

סימן רפב. א. [ע״ב] הא דתנן המרבער) את העיר וכול׳:

סימן רפג. ב. ושמעתה דבתרה דאמרינן אמ׳ ליה רב הונאי׳ה) מחוזאה לרב אשי הא איכא [מורשא] דקרנאתא. וכול׳:

סימן רפד. ג. ושאלת רב חמאו) טביל במעלי יומא דפיסחא:

סימן רפה. פז. א. ושא׳. שבעה שכפלוז) את העולם כולו משותלח ראה את אדם הראשון כול׳ עד עמרם ראה את יעקב ואחיה השילוני ראה את עמרם בשלמא עמרם ראה את יעקב דהא אתיליד במצ׳ וחיה יעקב י״ז שנה התם אלא אחיה הש׳ ראה את עמרם היכי משכחת לה ועמרם וכול׳. הכין היא שמעתא מן סאבי דילנא והכין מפרשין לה רבנן דאחיה השי׳ מיוצאי מצ׳ הוה ולוי הוה. וקושיא דקא מקשו ולא נותר מהם על אחיה הוא ולאו על עמרם והאריך אחיה שנים הרבה. ואו משום מאי דאמרת האי נקרא על שם עירו הא לא קשיא דאיכא למימר בסוף ימיו נקרא על שם עירו ואחר שישב בה. והרבה מצויין מבני מצרים שבאין לבבל ושוכנין בעכברא או בנהרואני ונודעין כן לאחר כמה שנים אלעכברי ואלנהרואני ואין בכך כלום:

סימן רפו. פח. ב. אביף ימאח) סיסני בראתא. פירושו על שפת ימים כך ימצא סיסנא בראתא ענפים וסנסנים שלברוש ויש לו פרי כפרי אילן סרק ונקרא אבהל כמי שאומ׳ אל תבקש מכל מקום אלא דבר שמצוי בו ועל ביף ימא אי אתה מוצא אלא סיסני בראתא. וכיון שהיה רניל לומר כלשון הזה תדורט) וניזדמן להן לברוק אחריו ומצאוהו שהוא בא משבטו שלזבולון שהיתה נחלתו על הים שני׳ זבולון וג׳ אמרו כי הרניל הרבה בדברים חזקה היא כי מתוך שיש לו בעיקר אותן הדברים עיקר בא [דף קל״ה] לידי הרניל י) בהן.

סימן רפז. פט. [נ]. אמה טרקסין יאי). בלשון ישמעאל בראסתנ. והכותל שהיה בבית שני מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים כך נקרא.

ח) נהר נק. קידושין ע״א ע״ב (ף) ושם איתא: ענק. ז) עשרים וארבע רננות. ברכות כ״ט ע״א. ג) בתלמוד [ארץ] ישראל. ירושלמי תענית פרק ב׳ הלכה ב׳. ד) המרבע. עירובין נ״ו ע״ב. ה) אמ׳ ליה רב הונאי. שם דף נ״ז ע״א: חביבא. ו) רב חמא . . . . . ולא נעתקו שלשת התשובות הקודמות. ז) שבעה שכפלו. בתרא קכ״א ע״ב: קפלו. ח) אביף ימא. ספחים ד׳ ע״א. ט) תדור = תדיר. י) הרניל = הרגיל. יא) אמה טרקסין. יומא נ״א ע״ב.

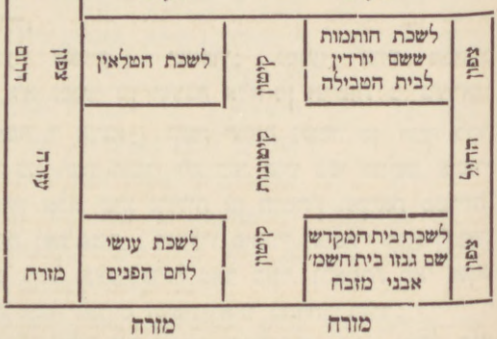
סימן רפח. ד. הירגא דיומא ה). כשאור החמה נכנס ממקום צר ונראית כעמוד עומד קרו ליה הירגא דיומא:

סימן רפט. ה. ובשלשה שקולן ג) הולך וכולי אף רידיא ג). ועכשיו יש בבבל קול שנשמע מתוך אגמים וחריצים שלמים וקול קשה הוא ואומרין זה קול רידיא. ואף הישמעאלים כך קורין אותו רידיא. ואין נשמע אלא מחדש איאר ולהלן כל ימי קציר ובתעניות ד) אמרינן וכולי:

סימן רין. צ. ו. וששאלת הא לישכה [דקאמ' ר' אליעזר בן יעקב ה) דבקרן מערבית דרומית הוה קימא היכי מיסתברא מדרמינן לחם הפנים אלחם הפנים ומשנינן. שמועה זו היא קשה הרבה וכבר פירשנוה אל מצרים בהרויה. אלא מיהו ששאלת על דבר זה מכולה נשיב אותך כפי דוחק העת. עיקר דילה קושיא דתנן התם לשכת הטלאין ו) היתה במקצוע צפונית מערבית וארבע לשכות היו שם אחת לשכת טלאין ואחת לשכת החותמת ואחת לשכת בית המוקד ואחת לשכת עושי לחם הפנים ורמינהי ארבע לשכות ז) היו בבית המוקד קיטונות פתוחות לטרקלין שתים בקדש ושתים בחול וראשיהן פסיפסין מבדילין בין קדש לחול ומה היו משמשות מערבית דרומ' היא היתה לשכת טלי קרבן דרומ' מזר' היא היתה לשכת עושי לחם הפנים מזר' צפונ' גנזו בה בני חשמונאי אבני מזבח ששיקצו מלכי יון צפונ' מער' בה יורדין לבית הטבילה. ושנינן האי כוליה קושיין בהא קאמ' לשכת [ע"ב] הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית וארבע לשכות היו שם ובהא קאמ' מער' דרומ' היא היתה לשכת טלי קרבן בהא צפונית ובהא דרומית. ואיפרקו ביה בהאי קושיא כמה פירוקי רב הונא אמ' הא מתניתין דהר תנא היא והא מתני' דתנא אחרינא ופליגי אהדאדי והכי קאמ' מאן תנא מדות ר' אליעזר בן יעקב היא ושקלו וטרו במילתא עד דקמא להון דמדות ר' אליעזר בן יעקב היא וקאמ' רב הונא תנא דתמיד סבר הא לשכת הטלאים צפונית הואי ותנא דמדות סבר דרומית הואי ואתא רב אדא בריה דרב יצחק לפרק סירוקא אחרינא ולמימר לא צריכינן למימר דהני תנאי פליגי לשווי להא לשכה פלונתא אלא אית לו למימר איקצויי מיקציא וקימא במקצוע לבדה. דקאי לדרומה האוי ח) לה בצפון ודקאי לצפונה חאזי לה בדרום. והאי דקריה צפונית לעזרה והאי דקרייה דרומית דרומ' לחיל ולא פליגי. ולעולם דקרן דרומית דהני ארבע הות בין בהא מתניתין ובין בהא מתניתין ארבע לשכות היו שם במקום אחד באמצע מקצועותיו מרובעות שתים כנגד שתים בקיטונות פתוחות לטרקלין וקימן לצפון עזרה שתים מהן סמוכות לעזרה ושתים סמוכות לחיל הסמוכות לעזרה בקדש והסמוכות לחיל בחיל. ובין להא מתניתין ובין מהא ט) מתני' שתים שמותיהן שוות לשכת עושי לחם הפנים ולשכת טלאים והשתים האחרות בזו נקראו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד ובזו לא נקראו להן שמות אלא ניתנו בהן סימנין כי בזו גנזו בית השמונאי [דף ק"לו] אבני מזבח ובזו יורדין לבית טבילה וכולן קא קארי לה על שם בית

ה) הירגא דיומא. יומא כ' ע"ב, ושם איתא חרגא. ג) ובשלשה שקולן הולך. יומא כ' ע"ב. ג) אף רידיא. שם דף כ"א ע"א. ד) ובתעניות. הכונה לתענית כ"ח ע"ב, כי גם שם מדובר מרידיא. ה) דקאמ' ר' אליעזר בן יעקב. מדות פרק ב' משנה ה', וכל הסוגיא יומא ט"ו—י"ז. ו) לשכת הטלאין. תמיד פרק ג' משנה ג'. ז) ארבע לשכות. מדות פרק א' משנה ו'. ח) האוי. נראה רצ"ל חאזי (חזי) כדלקמן. ט) מהא. צ"ל להא.

המוקד. וכן צורת המקום ל[בא]ר כל ספק.

הרי נתבררה למראית העין. ודקאמרינן ומים' כי לשכת הטל' היא דרומ' מע' לומר שסמוכה היא לעזרה. והאומר כי היא צפו' מער' לומר סמוכה היא לחיל ומימאי[ה]) מסתברא שהיא דרומ' מער' מדרמינן לשכת לחם הפנים אלשכת לחם הפנים. ומשנינן אמ' רב הונא בריה דרב יהושע מר קא האשיב דרך ימין ומר קא האשיב דרך שמאל ואמרת בשלמא מער' דרו' הוה קימא הינו דמתרינן[ג]) לחם הפנים אלא או אמרת בצפו' מער' הוה קימא מאי תרצתיה דלחם הפנים אלא לאו שמ' מי' בדרומ' מע' הוה קימא ש"מ. וכך פירושה. כי משנה אחת מאלה התחיל בה דרומ' מער' לשכת טלי קרבן ואחז דרך ימין וחשב אחריה שנייה לה דרומ' מזר' לשכת עושי לחם הפנים. ואף הילך דרך ימין וחשב שלישית מז' צפונ' ואחריה מע' צפונית. נמצאת לשכת עושי לחם הפנים שנייה ללשכת הטלאים כי היא מצידה דרך ימין כשפניו למזרח. ובמשנה האחרת נמנת לשכת עושי לחם הפנים רביעית ללשכת טלאים [ע"כ] כי אחז דרך שמאל כשפניו למזרח ונמצאת לבסוף. וזה הוא דרמינן לשכת לחם הפנים אלשכת לחם הפנ' כי בזו נמנתה שניה ובזו נמנתה רביעית. ומשני רב הונא בריה דרב יהושע מר קא האשיב דרך ימין דהויא לבסוף ומר קא האשיב דרך שמאל דהויא שניה אלא או אמרת לשכת הטל' בצפ' מער' הוה קימא היכי מיתרצא לשכת לחם הפנים שלישית באעי מיחשבה. הרי נתברר כי היא מצד לשכת הטל' אלא ש"מ בדרומ' מע' הוה קימא לשכת הטלאים והאי דתני במתני' והלא לשכת הטל' היתה במק' צפ' מער' צפ' מער' דעזרה. וד' לשכות היו שם נמצאת לשכת הטלאין היא בסוף המקצוע המערבי לעזרה צפונ' ולארבע לשכות שהיו שם דרומית. והדרנן ואקשינן על מתניתין דקא חשבה דרך שמאל היכי עבדא הכי והאמ' מר כל פונות[ג]) שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין דילפינן מבקר דים שעשה שלמה דתאני ראמי בר יהוקאל שעומד על שנים עשר בקר שלשה פונ' וג' כל פונות[ג]) שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין. נמצאת משנה שחשבה דרומית ואחריה מזר' כסדר הזה שנמצאת לשכת עושי לחם הפנים סמוכה ללשכת טלאים אבל שחשבה דרומ' מע' ואחר כך צפ' מע' לא כסדר הזה. ופירקנו התם בעבודות הבא חושבנא בעלמא. דיש לו לחשוב דרך ימין ויש לו לחש' דרך שמאל:

סימן רצא. צא. ז. פילוסין[ו]). לשון יווני הוא [דף קלו] ואין אנו מכירין אותו ונאון מר' סעדיה ז"ל פתרו דביקי[ה]) ואין אנו יודעין מנין ושמא שמע ונתברר לו:

ה) ומימאי = ומאי. ג) דמתרינן. צ"ל דמתרצינן. ג) פונות = פינות. ו) פילוסין. יומא פרק ג' משנה ד'. ה) דביקי. נראה דצ"ל דיבגי הוא דיבאג בערבית. וראה בהערות בסוף הספר.

סימן רצב. ח. והקורא[פ] קרית שמע עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד שאמרת אמאי לא יצא. כבר מפורש שאנשי משמר משכימין ואנשי מעמד מאחרין.

סימן רצג. ט. וכשמת שמעון הצדיק[ג] שאמרו: נמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם. לא נמנעו מן החובה אלא מן הרשות כי נתיראו:

סימן רצד. צב. י. והא דאמר ר' חנינא[ג] קשה יציאת נשמה מן הגוף למת כציפורי בגו ושט ואמרי לה כפי טורי בפי הוושט. ציפורי צפור דרור. ופיטורי ממין כמהין אלא שהן גדולות מן הכמהין ונקראת פטריות. ובלשון ישמעאלי בבבל אלכמה ואלפטר. ושיערו פיטורי וציפורי קרובין ואין הוושט מיטיל אותן אלא בדוחק גדול ובצער גדול מאד מאד. ודאמרת מאי שנא הני שדימה בהן כי הן דבר מסויים וקשה ואינו מתחתך ויורד:

סימן רצה. צג. יא. חד סרי[ד] ולא גנב נפשיה בשלמאני נקט. משל הוא אדם שהיה עצל ואין בו כדי להיות גנב נוהג בעצמו מנהג תמימים וחסי' וחושב את נפשו עמהן ולא מפני כי שלם הוא אלא שעצל הוא ואין בו כדי לגנוב:

סימן רצו. אגוסטאין[ה]. מספר: קתא דבורטיא[ו]. קת שלסבין שאנשי המלחמה שמין אותן עם אזורן ובלשון ישמעאלי נצאב כנגר: חושלא[ז]. שעורים מכותתות ומבושלות:

סימן רצז. צד. קואקי ודמינקי[ח] אמרו קואק עצים [ע"ב] שהיו פרסיים נוטלין מהן לבית האור כי היה על כל בית מכס לעצים בכל שבת וישראל נותנין בכלל:

סימן רצח. צה. דמינקי[ט] שהיו החברים מחזרין על הבתים ונוטלין נר מבית כל אחד ואחד בלילה שקוראין צדה כדי שיראו נרות מבחוץ וקוראין אותו דמינקי כמה שאנו אומ' בהמביא גט אדהאכי אתא[י] ההוא גברא חברא ושקלה לשרגא מקמיהו אמרי רחמ' או בטולך או בטולא דבר עשו. וכיון דלהנאת עצמן הן מתכונין ולא לשמור יהבינן להו אע"פ שהן לשימוש עב' זרה:

סימן רצט. צו יד. גיל מוהרג[יא]. אי אתה צריך לומר דטינא כי גיל והלמד דגש בלשון פרסי חותם. נמצא גיל מוהרג חותם שלטיט שהיו הפרסיין נותנין לעוברי דרך סימן כי ברשות מלכות הן עוברין ומי שאין עמו מעכבין אותו שומרי הדרך:

סימן ש. צח. טו. דשנא ופרדשנא[יג]. פרעון, זה לפעולה זו:

סימן שא. יו. פרט פירטאתא[יג]. פרין פרצות בחצירו ונתגייר:

סימן שב. יז. ומנעו עצמכם[יד] מן ההיגיון. ומהגים בעונות ראשונים עד שיגדילו ויבחינו:

פ) והקורא ק"ש. יומא ל"ז ע"ב. ג) וכשמת שמעון הצדיק. יומא ל"ט ע"ב. ג) דאמר ר' חנינא. ברכות ח' ע"א. ד) חד סרי. סנהדרין כ"ב ע"א בשנוים. ה) אגוסטאין. סנהדרין כ"ו ע"א, ושם איתא: אגיסטון. ו) קתא דבורטיא. סנהדרין כ"ז ע"ב. ז) חושלא. סנהדרין כ"ז ע"א. ח) קואקי ודמינקי. סנהדרין ע"ד ע"ב. ט) דמינקי. סנהדרין שם. י) אדהאכי (אדהכי) אתא. גיטין י"ז ע"א. יא) גיל מוהרג. סנהדרין צ"ח ע"א. יג) דשנא ופרדשנא. סנהדרין צ"ד ע"ב. יג) פרט פירטאתא. שם דף צ"ו ע"ב: שדר פורטיתא. יד) ומנעו עצמכם. ברכות כ"ח ע"ב: ומנעו בניכם; וכן נראה ממלות עד שיגדילו דלהלן:

סימן שג. יח. שואר בר שיורי[ס] כן הוא הדבר בן הדלוגים[ג] דלוג וכן הוא בלשון ישמעאל אטפר יא אבן אלטפארין:

סימן שד. יט. טולא דכפותא[ג] דהאמרית. צל צפיעי חמורו:

סימן שה. כ. ור׳ יהודה[ד] קיהה. ופירוש קיהה בלשון ישמעאל אללג: סגנון[ה] רוח נבואה:

סימן שו. כא. ורשאנא[ו]. טיר אסמה אלורשאן.[ז] וכתבת עששיון ואין הוא כן אלא עששיות של ברזל[ח] בלשון ישמעאל צפאיח חדיד ברזל עשות מעין עשת שן:

סימן שז. כב. תולשמי[ט]. אין אנו יודעין מהו:

סימן שח. צט. כג. [דף קלח] סאבי דבהתאתא[י]. זקנים של בושה ושל כלימה: והמשל שאומרין מסוגני ושליטי[יא] הואי איואן לגברי ניגדי. כך פירושו מיד סגנים ושלשונים יצאה איואן והיתה לאנשים מושכין בספינה ובטיית אלמדארין. איואן שם אשה פרסית: ודברי מוסר בן סירא וכיוצא בו. לא תינשפי[יב] גילדאנא מאוניה. לא תפשיט עור מכלפי האוזן שלא יקרע ליפסד ואל תניח את העור במקום הבל חום שלא יתפרך. אם כפשוטו שלא להפסיד אוכלין. ואם למדרש ולמשל שלא לבוא על אשה שלא כדרכה: זל זקן[יג] קורטמן. מי שוקנו קל:

סימן שח. בד. נקרנין[יד] המרקדקין על דברי תוהו:

סימן שט. עב זקן[טו] סביו. שוקנו עבה יש בו סיכסא. ופתרון סיכסא שהוא מתרעם הרבה על מדותיו: נפח בכסיה[טז] לא צחי. מי שמביאין לו קיתון שלמים או כוס ונופח בו ומתמתן[יז] הרי זה מתעסק ויודע שאין בו צמאה. שאילו היה צמא מיהר ושתה: דאמר במאן[כו][יח] אביל [לחמא] גוד מקמיה. האומר במה אוכל משוך את הלחם מלפניו כי אינו רעב:

סימן שי. [ע״ב]. וש׳ הא דתנן ר׳ מאיר[יט] אומ׳ יש דברים שהן בגולד וכול׳:

סימן שיא. ק. וששׁ ראובן נתן ק׳ דינרין שלוהב לשמע׳ במתנה וקנו מידו ולא המשיכן לו הרי קנין על המטבע ואין מט׳ נקנה בחל׳[כ] ויכול ראו׳ לחזור בו. או לפי שאין קצבה לדינרין שלוהב ועולין ויורדין מדמינן להו לפירות ונקנה בחליפין ואין יכול לחזור בו. הכין חז׳ שדינרי זהב אינם חשובים כמטבע אלא כפירות וכשאר מטלטלין וכמעות רעות דתנן הזהב קונה[כא] את הכסף ואין הכסף קונה את הזהב. ותנן מעות הרעות קונות את היפות והיפות אין קונות את הרעות. והאי קונה דתנן כבר פירשנו המחייב כי לא קנה בספין ידועין שאילו הן לא נתחייב זה לזה בכספין סתם. ואם פרטו חדשים או ישנים או ממטבע פלו׳ כמה שפרטו. וכיון שהמטלטלין נקנין בחליפין דינרין זהב ומעות רעות כמוהן.

ס) שואר בר שיורי. שם דף צ״ו ע״ב. ג) הדלוגים = הדולגים. ג) טולא דכפותא. שם דף צ״ח ע״ב. ד) ור׳ יהודה. שם פ״ז ע״ב: ר׳ יהושע אומר כהה, ועיין בהגהת הרי״ב שם סימן יוד כי בנזיר ס״ח ע״ב רב יהודה מפרש מאי כהה. והוראת אללג בערבית הוא לעמוד על דעתו בויכוח. ה) סגנון. סנהדרין פ״ט ע״א. ו) ורשאנא. שם ק״ח ע״ב: אורשינא. ז) צפור ששמו אלורשאן. שם ק״ב ע״ב: דבהתא. ח) עששיות. יומא ל״ד ע״ב. ט) תולשמי. סנהדרין ק״ח ע״א: תושלמי. י) סאבי דבהתאתא. שם ק״ב ע״ב: דבהתא. יא) מסוגני ושליטי. שם ק״ו ע״א בשנויים. יב) לא תינשפי. שם דף ק׳ ע״ב. יג) זל זקן. שם דף ק׳ ע״ב: זלדקן. יד) נקרנין. ברכות נ׳ ע״א: נקדנין: טו) עב זקן. סנהדרין ק׳ ע״ב: עבדקן סכסן. טז) נפח בכסיה. שם שם. יז) ומתמתן. עושה במתינות. יח) דאמר במאי. שם שם בשנוים, והאותיות כו חסגרתי כי מיותרות הנה. יט) ר׳ מאיר. נדרים פרק ט׳ משנה ג׳. כ) ואין מטבע נקנה בחליפין. מציעא מ״ה ע״ב. כא) הזהב קונה. מציעא פרק ד׳ משנה א׳.

דתנן כל המטלטלין[ח] קונין זה את זה. ואמ' ריש לקיש[ג] אפילו כיס מלא מעות בכיס מלא מעות ותרגמ' ר' אבא בדינרא ניאקא ואנגראנ[ד] חד פסלתו מלכות וחד פסלתו מדינה וצריכן. הרי נודע שדינרי זהב נקנין בחליפין:

סימן שיב. קא. מן מסאיל[ה] לשמאל בן הפני ז"ל: תם קלת אידך אללה[ו] החוגגים הישמעאלים לא יבואו למצרים אלא משנה לשנה ובעת שובם לארצם לא ילכו עמם עברים אם ירצה אדם לשגר עמהם גט לאשתו כרוך בבגד ויאמר לאחד מהן תן זה לפל' ישר' ויכתוב לאותו ישרא' הרשאה שיתננו לאשתו בפני שנים היתכן דבר זה משום ענגות או לא: ותשובת דבר זה מה [דף קלט] ששנינו הכל כשרים[ז] להביא את הגט חוץ מחרש שוטה וקטן וסומה[ח] ונכרי קיבל קטן והגדיל חרש ונתפקח שוטה ונשתפה סומה ונתפתח נכרי ונתגייר פסול. ואמרנו בתלמוד נכרי לאו בר תורה הוא. אבל כתב בעל ההלכות[ט] בענין הזה והגיד לנו ששאלו החכמ' את מר ר' חנינאי גאון בהדש כלא[י] ואמרו כי נכרי אינו כשר להיות שליח לקבל את הגט ולא להוליך את הגט. אבל מהו שנכרוך את הגט בבגד ונתננו לגוי ולומר לו הולך את הבגד הזה אל פל' ישר' לתת אותו לאשתו. ואמרו לו החכמים לא יכשר לעשות כן כי הכתוב אמר ונתן בידה או ביד שלוחה ישראל ולא גוי. ואמר בעל ההלכות אחרי כן שהכמי דורו אמרו אע"פ שהביא גוי את הגט אם יתננו לישר' ואותו ישראל יתננו לה בעידי מסירה לא נשיא אותה לבתהלה לאיש ואם נישאת לא נוציאה מבעלה. ואנחנו נסמוך על זה שאמר בעל ההלכות כי היה בקי בדבר הלכה וכוונתו לשמים:

סימן שיג. קב. ואמרת אחרי כן אין ראובן וחב רבע לה לשמעון מתנה גמורה וכתב לו שטר בקיום בית דין ותסלם שמע' אלרבע ואסתג לה מדה תם ראי שמע' אן האלי[א] ראובן קד תצעצעת פאראד אן ירד עליה אלמתנה ומאלת כיף יכתב אלשטר והל יתם דלך אם לא. ואלגואב עין דלך אין שמעון אדא כאן קד אבתאר אן ירד הדא אלשי אלי ראובן והו אלדי כאן והבה לה פאן דלך גאז סאג פאן כאן אלשטר אלמדכור מונודא ענד שמעון פלירדה אלי ראובן ולא יקתנע[יא] דלך אלא באן ישהד עלי נפסה בשטר פיקול אלשהוד אין שמעון קאל לנא אן ראובן כאן קד והב לי כדי וכדי פאן באן עקאר דכר הדודה במתנה גמורה ובשטר מקויים וקד אבתרת אלאן ורצית ואהבבת אן ארד דלך אליה ליעוד אלי מלכה ואלאן אשהדו [ע"כ] עלי ואקני מני מעכשיו ואכתבו עלי שטר הודאה באוכד מא יכון מן אלמעאני ואדפעוה עלי ראיבן מחמת דבצבו נפשי אלי אכר כתאב אלשטארין באני קד רצית ואבתרת אן רדת הדה אלכדי ובדי אלי פל' דנן וקד כרג ען מלכי והו מלך פל' דנן וישיה ולא חק לי פי נמיעה ולא פי שי מנה ולא מלך ולא חואק ולא נפקה ולא עלקה ולא תבעה וקד אזלת מעכשו ואסקטת ואבטלת כל חק כאן לי פי הדה אלרבע ולפל' דנן אן יתצרף פיה תצרף אלמלאך באלביע ואלהבה ואלאנארה ואן יאכד אלאנארה לנפסה ולים

ח) כל המטלטלין. שם שם. ג) ואמ' ריש לקיש. שם מ"ו ע"ב. ד) שם איתא: ר' אחא, בדינר אנקא ואניגרא. ה) מן מסאיל. מן השאלות (והתשובות). ו) תם קלת. אחר זה אמרת (יעזרך ה'); מזה נראה כי הסופר התחיל מאמצע השאלות לרב שמואל בן חפני. ו) הכל כשרים. גיטין פרק ב' משנה ו'. ז) סומא = סומא. ח) כתב בעל ההלכות. בח"ג גיטין ד' וארשא עמוד 156. ט) כלא = כלה. י) חאל. אות הא' בכ"ו בספק. יא) יקתנע. על אות הת' תמצא נקודת המוחק וצ"ל יקנע.

לי ולא לכל הבא מכחי על פל' ולא עלי כל הבא מכחו אעתרץ פי שי מן דלך ויצמן אלאהריות ויבטל אלמודעי. ואנמא קלנא אן יד אלשטר אן כאן באקיא ואן דלך גיר מקנע אלא באן יצף אליה אלשהדה אלתי דכרנאהא לאן אלחכמ' קאלו וכן היה רבן שמע' בן גמ' אומ' הנותן מתנה לחבי' להחזיר לו את השטר הזרה מתנתו וחכמ' אומ' מתנתו קיימת. וקאל פי אלתלמוד מאי טעמא אמ' רב אסי נעשה כאומר לחבירו שדה זו נתונה לך במתנה כל זמן שהשטר בידך. תם קאלו מתקף לה רבה או הכי נגנב או אבד נמי אלא אמ' רבה באותיות נקנות במסירה קא מיפלגי:

סימן שיד. [דף ק"מ] הדה מן אלדרג אלדי אולהם) מצינו בספר יהושע בערי בני מררי מה ששאל אלחנן בן רבנו שמריה הראש וכול':

יב. שאלה. הרוצה לידעג) עמקו שלגיא ובתבת לא מסתבר לנא טעם זו ההלכה.

יודיענו אדוננו טעמה בפירוש יפה יפה. דע כי דבר זה על אותה שפופרת שהיתה לו לרבן גמ[ליאל] אמורה ועל כיוצא בה שהיה מעמידה בשיפוע לר[א]ות כל אמות שהוא רוצה ומעיקרה לתחום שבת היתה עשויה. דהכין תניא שפופרת היתה לו לרבן גמ' שהיה צופה ומביט בה אלפים אמה ביבשה. ועיקר דבר זה שאם מעמיד אדם את השפופרת נגד עינו כשהיא נכונה הוא צופה ומביט בה כל מה שיש כה בעינין לראות בלי קצב ובלי מדה. ואם משפיע אותה כלפי מטה ושם עינו בקצה העליון לצפות ולהביט כלפי מטה אם מרבה לה שיפוע צופה מדה קטנה כעשר וכעשרים ובשלישים אמה וכל זמן שמחסר את שיפועה ומקרב אותה לשווה ולנכונה מוספת מדת מה שצופה ומביט בה מפני שמראה העין יוצא ממנה כשהוא משופע באלכסון וכאילו הוט מתוה הוא לפי הגובה שהציבה וכאילו ראש דוד יוצא השיפוע ששיפע אותה כי האלכסון בזמן ששני הצלעים שוין יוסיף שני חומשי צלע לדברי חכמ' שהוא קירוב דאמרינן כל אמתאג) בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא. ואם הציב את השפופרת משופעת בשיפוע אלכסון שלמרובע אין צופה ממנו אלא כמדת אותו האלכסון אמתא ותרי חומשי לא חסר ולא יתר. ואם הצלע התחתון שהוא כמין כאן[ד] ארוך הוא והצלע העומד קצר כגון זה הקצר והארוך ואלכסונם

[ע"ב] ומציב את השפופרת כשיעור שיפוע אלכסון שבין שני הצלעים האלה שאחד ארוך ואחד קצר צופה ממנה את מדת האלכסון ההוא ובזמן ששומר את כיוון השיפוע הזה ועושה כלי שמכוון בביונו מן הברזל או מנחשת או מן העין כגון זה והשפופרת עליו משופעת כשיפועו כל זמן שמגביהו מוספת מדת מה שצופה לפי הגובה. והרי אנו מבררין דרך זו לתחום שבת בזמן שרוצה להגביה את השפופרת כמדת קומת איש ארבע אמות ולצפות ממנה שני אלפים אמה באיזה צדה) הוא עושה לפי שארבע אמות אחד מחמש מאות באלפים אמה עושה בארין או על הניר כיר אחד שנקרא טט גבהו אצבע אחת ועושה לו צלע

ח) הדה מן אלדרג. וזאת מן הקונטרס המתחיל [בשאלה]: מצינו בס' יהושע וכו'; והסופר העתיק מקונטרס הלז רק סימן י"ב. וראה בהערות בסוף הספר. ג) הרוצה לידע. עירובין מ"ג ע"ב. וראה למעלה דף ט' — יוד (בנדפס עמוד 10a/11 סימן כ"ח. ג) כל אמתא בריבועא. עירובין נ"ז עא. ד) כמין כאן = כמין כן ובסיס, וכן למטה. ה) באיזה צד. בכ"י בטעות באזיצד.

כמין כאן מתחתיו שרחבו חמש מאות אצבעות ומציא ב) ראש תור מקצה הצלע שהיא אצבע אחת עד קצה הצלע שהוא חמש מאות אצבע ושומר את אותו השיפוע שלאותו תור בכלי מחזק כדי שלא ישתנה. וכבר נודע לו שכל אצבע גובה ראש תור שלו חמש מאות אצבעות לפיכך בזמן שמציב עם אותו ראש התור שפופרת על גובה אצבע צופה ממנה חמש מאות אצבעות ובזמן שמגביהו אצבע שנייה יש לה לאותה אצבע עוד חמש מאות אצבע אחרות נמצא ראש תור שעל גובה שתי אצבעות ארכו אלף אמה ושעל גובה שלש אצבעות ארכו אלף וחמש מאות אמה ושעל גובה ארבע אצבעות ארכו אלפים אמה לכל אחר חמש מאות. וכשמביט בשפופרת משם כן הוא צופה כמדה הזאת. וכן אם יגביה את הצלע אמה ויוציא ראש תור כאותו השיפוע [דף קמא] הראשון שכבר שמרו ג) הרי יש לאמה הגבה חמש מאות אמה ארך באלכסון. ואם יגביה ארבע אמות ומשם ימתח את החוט יש להן אלפים אמה. לפיכך בזמן ששומר את אותו השיפוע שהזכרנו למעלה ומשים עליו את השפופרת למעלה מארבע אמות נכונות ומביט בה צופה אלפים אמה מן הארץ שפניה שוין שאין בה עיקום לא הסר ולא יתר שאילו מתח משם חוט ראש תור בשיפוע ההוא לא נגע בארץ אלא בסוף אלפים אמה לא הסר ולא יתר. ויש בזאת מעשה אחר שאין צריך לנסות שיפועו לשמרו. עושה טבלה עגולה כגון צפיחה שלאצטורליב העשוי לאצטגנינין. וכשם שלאצטורליב זה שלאלו האצטגנינין חלוק הוא שלוש מאות וששים חיל כחילות של גלגל חולק את אותה הטבלה אלפים חיל כנגד אלפים אמות שהוא רוצה לצפותן. נמצא כל רביע ממנו חמש מאות אמה. ומציב בו את השפופרת במסמר כדרך שמציבין את המטוטלת הנקראת עצאדה. ובזמן שמשפע אותה חיל אחר מאותן חיילות הרי הוא מביט וצופה בשפופרת אלפים אמה לא הסר ולא יתר. בדרכים הללו או כיוצא בהן היתה שפופרת שלרבן גמ׳. והרי בידינו שכשם שיכול לצפות בה אלפים אמה כך יכול לצפות בה הסר מיכן ויתר מיכן לפי הגובה והשיפוע. ולענין הרוצה לידע עמקו שלגיא יש כמה דרכים שיודע בהן עמקו שלגיא אלא מיהו אינן כדרך הזאת ששנו חכמ׳ מביא שפופרת ומביט בה ביבשה ויודע כמה עמקו שלגיא. ואי אפשר לעמוד על עמקו שלגיא בדרך הזאת אלא בזמן שהגיא משתפע ויורד שיפוע נכון [ע״ב] ובזמן שאדם עומד על שפתו ומסב פניו ומטה אותן ומצדיד אותן ומעמידן כנגד שיפועו כאילו הוא נכון על גביו ומביט בשפופרת כמה מדת ארכו למטה וכמה עד קרקעיתו בשיפוע מחשב ויודע כמה הווה עמקו. אבל לדעת רחבו שלגיא בשפופרת דרך קרובה היא. והוא פשוטן שלאלה הדברים שמשפיע את השפופרת משפה זו שלגיא עד שרואה את השפה אחרת ומחזיר את פניו ליבשה בשאותו השיפוע שלשפופרת שמור ג) כמות שהיה ורואה את המקום שצופה אותו ומהלך אדם אחר ומשים בו סימן וחוזר ומודד את אותו המקום שביבשה כמה הוא והוא שיעור רחבו שלגיא או שלנהר לא הסר ולא יתר. וכך רצו חכמ׳ להראות כמה מעשים יש לעשות בשפופרת לפיכך הזכירו בה עמקו שלגיא ואע״פ שדרך רחוקה היא מאד. ודע כי אלפים אמה שמביט אותן בראש תור ד) אינן מן הכאן ה) אלפים

ב) ומציא = ומוציא. ג) שמרו. אות המ׳ נקודה בקמץ מנקוד הבבלי, ור״ל שְׁמָרוֹ.
ג) שמור. אות הש׳ נקוד בכ״י בקמץ מנקוד בבלי ור״ל שְׁמוּר. ד) תור. בכ״י תורה.
ה) הכאן. בכ״י נכתב בראשונה ה כ א, ועל אות הא׳ נכתב אח״ז אות ן. ר״ל הכן; וזה יורה כי גם למעלה הוראת המלה כן ובמים.

אמה שלמות אלא חסרות פחות משליש אמה לפיכך צריך להוסיף עליהן כשליש אמה כדי שישלימן. וכן יאמר האלהים לנובבך בדתו לבונך תורתו ותזכה ללמוד ממורה צדק. ישע רב:

שאילתא אילין דבעא מר׳ יעקב בר מר משה דמן מדינת קאבס דבמערבא נפקאן לקדמנא לבית דינא רבה לבאבא דמתיבתא לקדם מרנ׳ ורבנ׳ האיי ראש מתיבתא[ה] בריה דמרנא ורבנא חנניה ראש מתיבתא בריה דמרנא יהודה ראש מתיבתא ופקידנא וקרן יתהין קדמנא ועיננא בהין וכתבנא פירושיהון כד אחוו לנא [דף קמב] מן שמיא:

סימן שטו. [א]. שאלת: איבעיא להו אמ׳ למפרע מהו להימניה ליה מי פלגינן דיבורא וכול׳:

סימן שטו. ב. גט פשוט עדיו מתוכו וכול׳:

סימן שיו. ג. הא דתנו רבנן מי שבא ואמר אבד שטר חובי וכול׳:

סימן שיח. קד. ד. ושאלתם[ג] ראובן יש לו שדה אילן ואמת המים שלה עוברת על שדה שמעון ובקש ראובן לעקור שדה אילן ולעשותו שדה לבן עיכב עליו שמעון ואמר לו איני מניחך לעשות שדה לבן מפני שמימי שדך עוברין על שדה שלי והייתה קודם לבן משקה פעם אחת בחדש ואתה רוצה עתה להשקותה יתר מזה ויש עלי בזה הזק וראובן טוען ואומר יש לי לעשות כל מה שארצה. ילמד׳ אדונ׳ נאון הדין עם מי מהן. כך ראינו שאין שמעון יכול לעכב על ראובן כשעושה שדה אילנו שדה לבן שהרי הוא עושה בשלו מה שהוא רוצה. ובעבור אמת המים העוברת בתוך שדה שמעון ביון שאין קצבה למה שיש לראובן להעביר בה מן המים וגם האמה עצמה שלו היא ומקום ידוע הוא אין לשמעון עיכוב בזאת. ודאי אילו היתה ראיה בתנוי[ג] ואם מן הדין שיש קיצבה ידועה להעברת מים באמה ובא ראובן לשנות אין שומעין לו. אבל ביון שאין ראיה על קיצבה אין לנו להחמיר עליו כי [ע״כ] המחמיר עליו להביא ראיה. ובמקומות שמצינו שינוי בין זרעים לאילן הרי האילנות חמורין. ובמקום שיש לעשות אילנות כל שכן זרעים דאמרינן לענין אגפי אמת המים אותן אגפים[ד] מי זורען רב יהודה אמ׳ שמואל בעל השדה זורען רב נחמן אמ׳ שמואל בעל השדה נוטען למאן דאמ׳ נוטען כל שכן זורען למאן דאמ׳ זורען אבל נוטען מיחלחל. ולענין דרך שיש לאדם על חבירו אם אינו מקום ידוע ששנינו בור לפנים מביתו[ה] נכנס בשעה שדרך בני אדם ניכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ופירושו ביום או ביוצא בו אבל בשעה שדרך בני אדם לסגור ולישן אין לו. ואם מן הדרך שיש לו מוקצה ומקום ידוע הוא הרי שנינו נתנו לו דרך[ו] מן הצד מדעת שניהם נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שהוא רוצה:

סימן שיט. קה. ה. ושאלתם: ראובן נשבע בפני עדים שלא תהיה לו אשתו לאשה לאחר זמן נתחרט וביקש לחזור אליה ושתן ואמ׳ שאין לו שיעור כתובתה להגבותה ולנרשה הורוהו מקצת התלמידים שילקה ויחזור

ד) צריך להוסיף פה המלות: [בריה דמרנא ורבנא שרירא ראש מתיבתא]. ג) שלשת התשובות הקודמות לא העתיק הסופר. ג) בתנוי = בתנאי. ד) אותן אגפים (בכ״י נכפלה במשעות המלה אותן). בבא בתרא צ״ט ע״ב. ה) בור לפנים מביתו. בתרא פרק ו׳ משנה ה׳. ו) נתנו לו דרך. שם פרק ו׳ משנה ו׳.

לאשתו ומקצת אמרו לא נקבל זה הדבר מפי עצמו ולא סאגי ליה במלקות עד שנשביעהו ונגדהו שאין לו שיעור כתובת אשתו כמשפט כל אדם שיאמר אין לי כלום. ועמדו אילו בנגד אילו הללו אוסרין והללו מתירין ילמד אדונ' נאון מה יש מן הדין: [דף קמג] כך ראינו שאין מן הדין להשביעו לפי שאין לנו שבועה אלא על ממון דתנן שבועת הדיינין[ס] הטענה שתי כסף וההודאה בשווה פרוטה. ואם אין טענת כסף בזאת אין שבועה אילא אותן הנשבעין שלא בטענה כדינן וגם הם משום חשש ממון. אבל אם יאמר על אדם שעבר עבירה אין להשביעו על זאת. והרי שטרות לראיה שבהן אין נשבעין עליהן כי הפרט המפורש בחייב שבועה דבר המיטלטל[ג] וגופו ממון ויצאו אילו שאין גופן ממון. ואם לצרך כשם לצור על פי צלוחיתו יש בהן אונאה ויש בהן שבועה. וכל שכן דבר זה ששאלתם אם אין נאמן לומר שאין לו מה ישלם לאשתו אלא בשבו' והרי נשבע שלא תהי לו לאשה גם לזאת השוד הוא. אבל זה שאומרין בבתי דינין שמנדין בפני מי ששטען כי מך הוא ומסדרין עליו דגאמר מיכה[ג] מיכה מערכים אינו מצוי לא במשנה ולא בתלמוד אילא מיגדר מילתא הוא. צא וראה שהמך עצמו בערכים שהוא הגדון הכתוב בו וא"ם מ"ך הו"א מ"ער' והעמיד"ו לפנ"י הכה"ן והער"ך אות"ו הכה"ן לא מצינו בדברי[ד] חכמים עליו שבועה. וכל שכן בעל חוב הבא מן הדין וגם זה בא הוא לידי ממון. כדתנן בעדים זוממין מעידין אנו[ס] באיש פלו' שחייב להבירו אלף זוז ליתנן מיכן[ו] ועד שלשים יום והוא אומ' מיכן ועד עשר שנים אומדין כמה אדם רוצה ויהא אלף [ע"ב] זוז בידו בין ליתנן מיכן ועד שלשים יום ובין ליתנן מיכן ועד עשר שנים. אבל זה שנשבע לגרש את אשתו ואינה נזקקת לסדר עליו אין כאן ממון. אילא כך הראוי להקהיל עליו קהילה בבית דין ולומר לו אין אנו יודעין סתורות הרי דינך מסור לשמים ואם יש לך ואתה דוחה למען תקום עם אשתך ותעבור על השבועה יי' ידרוש מעמך והוא העד והוא בעל דין והוא הדיין וכן פרט ואמ' וקרבתי אליכם למשפ' והייתי ע' מ' במכש' ובמנאפ' ובנש'[ז] בשמי לשקר. ואם בכל זאת יאמר יודע אני שאין לי כלום לשלם לה אין צריך שבועה. וכמו זה יש לו כמה פתחים לפתוח לו בחרטה ואם יזקק לו חכם להשאל לו ולפתוח לו וכשאומר אלו הייתי יודע שכן לא הייתי נשבע כמה יפה זה שהרי אמר הקב"ה שמי שנכתב בקדושה נמחה על המים לעשות שלום בין איש לאשתו:

סימן שך. קו. י'. ושש'. זבין ולא אצרוכו[ס] ליה זוזי הדרי זבינ'. דבר זה נוהג בין במקרקעי ובין במטלטלי או יש הפרש ביניהן. ילמד' אדונ'. כך ראינו שכיון שכל דבר שבאו חכמ' ללמוד ממנו תשובת ביעא זו קרקע הוא ואין לנו להחמיר ולדון את הדין הזה בדבר אחר אילא בראיה. שכל המחמיר וכל שכן בממון עליו להביא ראיה. והרי הלכה ידועה כי נכסים שאין להן אחריות[ט] נקנין במשיכה. וביון שמשך קנה אין לנו לבטל את זאת אלא בראיה ובזמן שמוצאין ראיה כגון אמ' רבא[י] האי מאן דמזבין מידי לחבריה וקא עייל [דף קמד] ונאסק

ס) שבועת הדיינין. שבועות פרק ו' משנה א'. ג) דבר המיטלטל. בבא קמא ס"ד ע"ב. ג) דגאמר (דגמר) מיכה. מציעא קי"ד ע"ב. ד) בדברי. כב"י בדבר. ה) מעידין אנו. מכות פרק א' משנה ג'. ו) מיכן = מכאן. ז) ובנש'. (ובנשבעים). בב"י ובש'. ח) זבן ולא אצרוכו. כתובות צ"ז ע"א: איצטריכו. ט) נכסים שאין להן אחריות. קידושין פרק א' משנה ה'. י) אמ' רבא. מציעא ע"ז ע"ב.

אזוז לא קאני או כיוצא בו עושין אנו לפי האמור. אבל מקום שאין מוציאין ראיה אין מחמירין בממון דקימא לן חומרא לתובע וקולא לנתבע. והרי זה המוכר שבא להחזיר את המקח מיד הלוקח תובע הוא ועליו הראיה וכל החומרין עליו עד שתמצא ראיה פסיקתא. וזה כלל גדול בדין בין לענין ראיה בטענות ובין לענין ראיה בהלכה. והאפדני והנכסים שלמדו מהן קרקעותיהן[ח]. ולא עוד אלא שהרי לשונות מי שנהלקו משם רבא לענין ההוא דזבין נכסיה[ג] דבעא למיסק סליק ולא איתדר ליה. הלא רחוק לומר כי זה בא להחזיר גם מטלטלין שמכר ואין לדבר פנים אלא על הקרקעות שהרי גם לענין זה נאמר דברים שבלב[ג] אין דברים:

סימן שבא קז. ז. ושאלתם. חזינא למרנא בענין בר מיצרא דבאעי לאפוקי ארעא מיד לוקח והיו הדמים לאחר זמן לא יאכיל בר מיצרא לאפוקה לארעא מידא דלוקה אילא אם כן יאהיב ליה דמי לאלתר אם יאמר הדין בר מיצרא לא יהיבנא אילא עד זמן שהיה בינך ובין המוכר יש בדבריו ממש או לא. ולא עוד אילא דהדין בר מיצרא טפי אמיד יתר מן הלוקה. הכין חזינא דאע"ג דאמיד לית ליה לאפוקה לארעא מידא דלוקה אילא בדמים דמילתא פסיקתא אמרו רבנן דלא עבפת[ד] לן דאמיד אלא היכא דאמ' אזיל איתי זוזי כלומר [ע"כ] דלית לי לאיתאהורי אלא שיעור זמן דאזילנא ומייתינא. ולא אמרו לעיוני כבר שלים ליה לוקח דמים למוכר או עדאן איתנהו עליה כהלואה כההיא דאמרו רבנן מלמדין אותן[ה] שלא יהזרו בהן כאיצד[ו] אני פל' מכרתי שדה פלנ' לפל' באלף זוז ונתן לי מהן חמש מאות ואני נושה בו חמש מאות. ולאו משום דמוכר מהימן ליה ללוקח ברצונו ראוי על לוקח להימניה לבר מיצרא שלא ברצונו דמי יאמר דהאי ומי יאמר אע"ג דהשתא אמיד לא מימסכן והרי הדמים על הלוקח חוב למוכר בין האי ובין מאיית בין מימסכן ובין מיעתר:

סימן שכב קח. ח. ראו' יש לו אמת המים עוברת בתוך שדה שמעון להשקות שדהו וראובן זה רוצה להכנס אל שדה שמעון להביא את מימיו ושמעון צווח עליו ואומר אל תהלך אלא בתוך המים ואל תדוש את שדי ותפסיד את פירותי וראובן טוען עליו כי הענפים שלנטיעותיך נטו על אמת המים והם מעכבין אותי מלילך בתוכה קציץ[ז] כל אילנות וכל נטיעות שיש על שפת אמת המים משני צדדים. ילמד' אדונ' גאונ' היש בטענת ראובן ממש או לא וכמה שיעור יש לו לקוץ ועוד ראובן זה רוצה בכל שנה לחפור אמת המים זו להעלות מתוכה עפר ועושה אותו על הצדדים וטוען כי לו גבול באנפיה וראובן מעכב עליו ואומר לו הוציא אותו [דף קמה] לחוץ. ילמד' אדו'. כך ראינו כי אין לו לשמעון למנוע את ראובן מכל שהוא צריך בתיקון האמה ובהבאת המים. וודאי אם יש כמה דרכים שוות שיש במקצתן הזק על שמעון ותפסיד[ט] את פירותיו ומקצתן יש בו צורך ראובן ואין בו הזק על שמעון אין לראובן אלא הדרך הזאת וגם יש להם שניהם מנהג המקום בזה הדבר. ולענין ענפים שנטו יש על שמעון לקוץ עד כדי מה שמגיע ראובן לאשר יש לו מן הדין. ולענין מה שראובן מבקש לחפור אמת המים ולהעלות העפר על הצדדין יש לו לעשות זאת כי האנפיים

ח) קרקעותיהן. נראה דצ"ל קרקעות הן. ג) ההוא דזבין נכסיה. קידושין נ' ע"א ג) דברים שבלב. שם דף מ"ט ע"ב. ד) עבפת = איבפת. ה) מלמדין אותן. מציעא ע"ז ע"ב. ו) כאיצד = כיצד. ז) קְצִץ או קְצוֹץ. ט) ותפסיד. לשון נקבה תחת מספר רבים כמו בערבית.

משועבדים לו לזאת. וכן אמרו חכמ׳ אמ׳ רב יהודה ה) אמ׳ שמואל אמת בית השלחים אני מוכר לך נותן שתי אמות לתוכה ואמה מיכן ואמה מיכן לאנפיה אבל הכל לפי החזקה. וגם אמרו אמ׳ רב יהודה אמ׳ שמואל אמת המים שכלו אנפיה מתקנה מאותה שדה בידוע שלא כלו אנפיה אלא באותה שדה מתקף לה רב פפא ולימא ליה מיא דידך אשפלוה לארעך אילא אמ׳ רב פפא שעל מנת כן קיבל עליו בעל השדה. מיכן אתה למד שכל צרכי האמה להשקות מקובלין הם על בעל השדה:

סימן שבג. קט. ט. ראובן נפטר לבית עולמו וחיי למרנא גאון שבק והניח בנים ובנות ולאחר מותו קרוב לשנה מתה אחת מן [ע״ב]

הבנות קודם שתבגור ותינשא לאחר מיכן הפרישו הבנים פרנסת שאר הבנות ובאו להלוק בשאר נכסי אביהן ותבע הבכור חלק בכורה בכל הנכסים. ואמרו לו אחיו היאך תיטול חלק בכורה בכל והלא אחותנו הנפטרת היה ראוי לה עישור נכסים וביון שמתה חזר לכללינו בשווה חלק כחלק ואין לך חלק בכורה אילא בשאר חוץ מן הראוי לה. והבכור אומ׳ כי אחותנו הנפטרת קודם שבגרה לא היה ראוי לה כלום ואינה יורשת אלא כבעלת חוב שלנו היא וראוי אני ליטול חלק פי שנים בכל. ילמד׳ אדו׳ גאון הדין עם מי. כך ראינו שהדין כמה שאמר הבכור שהבת לא ירשה כלום ואף לא קנתה כלום שתוריש אותו לאחיה דהא קימא לן בעלת חוב ג) דאחים היא ומצוה על האחים לתקנה כשתגיע להנשא ואם מתה קודם לכן אין לה כלום. ואפילו לא מתה ואינה ניזונת מהן ולא מיחתה כבר איבדה פרנסתה דתנו רבנן הבנות ג) בין שבגרו עד שלא נישאו ובין שנישאו עד שלא בגרו איבדו מזונותיהן ולא איבדו פרנסתן דברי ר׳ ואמ׳ רב נחמן אמ׳ לי הונא הילכתא כר׳ ואותיביה רבא לרב נחמן יתומה שהשיאתה אימה או אחיה נכתבו לה במאה או בחמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה הא גדולה ויתירא לא קשיא הא דמחאי והא דלא מחאי הכי נמי מיסתברא [דף קמו] דאם כן קשיא דרבי אדרבי דתניא ר׳ אומ׳ בת הניזונת מן האחים נוטלת עישור נכסים נזונת אין שאינה ניזונת לא אילא לאו שמע מינה. אתה למד מזאת שאין לה כלום אלא בפרק הזה ואם מתה קודם לו אין לה כלום הילכך הבכור נוטל פי שנים בכל:

סימן שבד. קי. עח. י. ראו׳ נפטר לבית עולמו וחיי לארו׳ שבק והניח אלמנה ויתומים קטנים ויצא עליו כתב הלואה לגוי אחד וכול׳.

כך ראינו כי כללו שלדין הזה להביט בראש הדבר ובסופו ולעישות מה שהוא טוב ליתומים ומה שיש להן בו יתרון. ואין לחוש לדברי מי שאומר לא גרד לנכסי יתומים ונמכור שהרי התידו חכמ׳ למכור בנכסי יתומים לדבר צורך שעה. וכלישון הזה אמרו ומוכרין משלהן ד) בהמה ועבדים ושפחות ובתים ושדות וכרמים להאכיל אבל לא להניח. ולאו דוקא להאכיל בלבד אילא כל דבר שהוא יפה להן ויש להן בו יתרון דאמרינן ההוא אפטרופא ה) דהוה בשיבבותיה דר׳ יהושע בן לוי דהוה קא מזבין ארעאתא וזבין תורי ולא אמ׳ ליה ולא מידי. ואשר אמרו כי הגוים אין בהם אמונה וכי פיהם דבר שוא ואין לסמוך לא על עידיהם ולא על שבועתן.

ה) אמ׳ רב יהודה. בתרא צ״ט ע״ב. ג) בעלת חוב. כתובות ס״ט ע״א. ג) הבנות. שם דף ס״ח ע״ב. ד) ומוכרין משלהן. גיטין נ״ב ע״א. ה) ההוא אפטרופא. גיטין שם.

ודאי כך הוא הדבר וכל זמן שאנו יכולין לדחות את הגוי הזה מליטול כלום כך מצוה לעשות. אבל בזמן שיודעין אנו כי דואר שלהן פושט את ידיו ומוכר אם באמת ואם בעול הרי הוא באנס שבא [ע"ב] לאנוס שאנו עושין בניכסי היתומין לפי העצה. ואם נמצא להן יתרון שנמכר אנו ונפרע ונראה כי זאת יפה להן משימכור הדואר ויפרע מוכרין אנו ופורעין ולא בשביל אמונת הגוים אילא לשום יתרון ליתומים. אבל בודאי נועצים אנו איזה טוב להם ואותו נעשה וכך אמרו חכמי אמ' רב נחמן[ח]) אמ' שמו' יתומים שבאו להלוק בניכסי אביהם בית דין מעמידין אפוטרופוס ובודר להם חלק יפה:

סימן שבה. קיא. עט. יא. דפענא הדה אלמסאלה אלי הצרה סידנא נאון בלפט ערבי כמא גרא מן אלבצום מן אגל שגבהם

וענתהם ראובן לה דאר פי מבוי להדה אלדאר ארבע היטאן אחטאת בהא מן נהאתהא ובאני הדה אלדאר ישרע פי אלמבוי פי אחד הדה אלחיטאן אלארבע ולשמעון דאר אכרי פי מבוי אכר פיהא ספל ועלוו ובעין עליה אכרגה עלי אלמבוי אלדי פיה דאר ראובן אלמדכור ועלי אשרפה אהל אלמבוי וצאר לה סאבאט עלי דאת אלמבוי תם אקאם האיט עלי האיט מן היטאן אלדאר אלתי לראובן וצארת לה גרפה עלי אלמבוי פתופיא ראובן ושמעון ותרכא לסידנא אלחיוה פקאם וארת ראובן ואדכל פי אלחאיט אלקדים אלתי לדארה רוום כשב אועא מן תסקיף אלמבוי וסקף עליה וקוא לרום הדה אלכשב ואתקן להא אלעמל פאנכר עליה וארת שמעון וקאל לה הדא אלחאיט עליה [דף קמ"ז] המלי לא תעמל עליה שיא פקאל לה וארת ראובן אלחאיט הו האיט דארי והו מלכי ושיי אד הו אלחאיט אלראבע מן היטאן דארי ואנמא תבנא אלחיטאן ללדור לים היא ללמבואות והו מעקוד באלבנא מע באקי היטאן דאר ועקודהא בעצהא מע בעין ודליל אנר איצא אן הדא אלחאיט וגה בנאה אלי אלמבוי ותעלם אן וגוה חיטאן אלדור אנמא תעמל אלי כארג והדא וגהה מן כארג. ואיצא הדא אלחאיט ישרע באב דארי ומנה מצרף מא דארי ותם איצא הודא לי עליה תסקיף קדים והי קנטרה כבירה דליל ללתסקיף והודא אלחאיט פהו פי ארץ דארי פתמנעני אן אדכל רוום אלכשב ואנת אנמא אתית מן מבוי אכר וסאבאטך וגרפתך הו עלי אלמבוי ואנמא לך עלי הדא אלחאיט רוום כשב ובנא כפיף לך אן תמנעני מן האיט דארי ומלכי ושיי פמא יקול סידנא גאון אחיאה אללה אן צה מן אלבנאיין אלאסתאדין אן הדא אלחאיט אלי דאר. וארת ראובן בדליל ועלאמאת משהורה עגדהם מן רסום אלבלד הל לוארת שמעון אן ימנעה מן אגל רוום אלכשב אלתי פי אלחאיט ואנמא אלתסקיף עלי אלמבוי ואן לם יוגד חדאק פי אליהוד ולא אצחאב בצר ומערפה [ע"ב] צחיחה הל ירגע פי דלך אלי פחמא אמות העולם ותקאתהם וחדאק אלבנאיין אלדי פיהם ואן אבא דלך אחד אלכצמיין הל יוגבר ותם איצא פי גרפה וארת שמעון כווה מטלה אלי דאר וארת ראובן הדא ובין הדה אלכוי ובין אלתסקיף אלקדים אלדי פי דאר וארת ראובן נחו ה' אדרע פעלא וארת ראובן הדא אלתסקיף אלי דון אלחלונות חתי בקי בינהם נחו שבר או דונה פאנכר עליה איצא וארת שמעון וקאל לה קד כשפתני מן הדא אלדי קד דפעת ועלית הדא אלתסקיף פקאל לה וארת ראובן בל קד סתרתך לאנך

ח) אמר רב נחמן. יבמות ס"ז ע"ב.

כונת פי אלאול אדא גלסת פי סקפי אלקדים אראך ואלאן מא אראך אלא מן תעב אדא תעמדת אלנטר אליך וקבל הדא כונת אראך בניר תעמד יעלמנא סידנא מא אלחכם פי הדא איצא בפצלה. אלנואב ובאללה אלתופיק אן אלחאייט ועלי אן ערצתה לדאר וארת ראובן פאנה אדא כאן עליה חמל סקף וארת שמעון ואן סקף אלחאיט יחתאג וארת שמעון אלי אן יבניה פלים לוארת ראובן אן יטרק לדלך ואן יסבב לה ודאך אן אלגו מן אלפוקאני מן חד תסקיף אלסאבאט עלי אלפוקאני אל מסאעדה פי בנאה ואדא וקע אלספלאני וקע [דף קמ״ח] אלפוקאני ואלספלאני איצא מן קאע אלארץ עליהמא אלבנא עלי מא קאל אלחכמ׳ ז״ל איתמר שתי הצירות זו למעלה מזו אמ׳ רב הונא תחתון בונה מכנגדו ועולה ועליון בונה מכנגדו ועולה ורב חסדא אמ׳ עליון מסייע מלמטה ובונה ותניא כוותיה דרב חסדא שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה. ואדא תסבב עלי וארת שמעון מתל הדא לה אן ימנע מנה. ואמא קול וארת ראובן אן לה אתר קנטרה פמא תבת אנא כאן האצלא פי דארה לא ידפע ענה בל אלחזקה תאבתה לה כמא קאלו אמ׳ רב אחא בר אדא משמא דעולא תחתון שבא לשנות בגויל שומעין לו בגזית אין שומעין לו בכפיסים שומעין לו בלבנים אין שומעין לו לרבות בהלונות אין שומעין לו למעט שומעין לו בא לסכך בארזים שומעין לו בשקמים אין שומעין לו (לרבות בהלו׳ח) אין שומעין לו למעט שומעין) וכול׳. ואלונה פי דלך אן אלספלאני אן ראם אחכאם אלחאיט סווג ואן ז) ראם תכפיפה ואצאעפה לא יסווג ואלפוקאני אן אראד אלתכפיף קבל מנה ואן אראד אל תתקיל לם יקבל מנה ומן ראם רפע שי פיה [ע״ב] חזקה או תגדיד שי לים פיה חזקה לם יקבל מנה ואלאתאר פיהא מא יגב אן יתבע ויעמל מא ידל עליה אלאתאר ופיהא מא לא ידל עליה אן אלעמל וקע בה בל יגוז אן יכון מעדא למא יותפק עליה כמא קאלו אמ׳ רב נחמן בי כוארי לא האוי חזקה ואע״ג דמנה המלטא אמ׳ אמינא לכי מפיים לי לא תיתרע אישיתאי. פאן כאנת אלקנטרה תדל עלי שי קד קאן מעמולא פלצאחבה אן יגדדה ואמא אלתסקיף אלדי רפעה וארת ראובן פאנה לם תתצור לנא חקיקה אלחאל באלחכאיה אלתי פי הדה אלמסלה וגמלה אלאמר אן כאנת אלחאל מא אנכשף מן מסכן וארת שמעון במא גדדה וארת ראובן מן אלעלו לים פיה עלי וארת שמעון מן הזיק ראיה אכתר ממא כאן עליה בל אלאמר כמא קאל וארת ראובן אנה פי אלאול כאן ירא בניר תעמד ואלאן לא יראה אלא בתעמד ותעב פלא ירד בהדא אלונה ואלפקה פקד ד׳כר אן הדא אלונה לה תאתיר ויסוג אלקאיל בני רשות הרבים כי מעיני חזו לי וכי לא מעייני לא חזו לי את ממילא נמי חזית לי׳:

סימן שכז. קיב. פ. יב. ראובן אוגר דרתא לשמעון בבן וכן זוזי בשתא ולא אדכר כמה שני דאיר בה וכול׳. הבין [דף קמט] חזינא דלענין שבירות יד בעל הקרקע על העליונה ולעניין שיעור אגרא יד השוכר על העליונה. ומאי דקאמ׳ ראובן בבן וכן זוזי בשתא טפי מן הדא שתא קושטא קאמ׳ וכאותו מעשה דציפורי ששכר אחד ג) מחבי בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב להדש ובא מעשה לפני חכמים ואמרו יחלקו א׳ח׳ה׳ז) ההיא שנה הואי ולית

ח) לרבות בהלו׳. המוסגר נכפל בטעות מעתיק הכ״י. ז) ואן. בכ״י ואם. ג) דציפורי ששכר אחד. צ״ל דצ׳ ששׁ׳ מרחץ. מציעא פרק ח׳ משנה ח׳. ז) את חדש העיבור.

ליה לשמעון שכירות אילא הדא שתא בלחוד דכל דבר שבסתם יד בעל השטר על התחתונה ומן בתר מישלם שתא לא בעל[ח] הקרקע איכא שכירות ולא על השובר איכא שבר קצוב וידו שלשובר על העליונה דליכא מילתא בעל הקרקע הוא כבעל השטר וידו על התחתונה אי שאו[ג] שבר החצר לכל הדש פחות מאחד משנים עשר כמה[ג] שנקצב לשנה ליכא על שמעון אלא מה ששוה שבר אותה חצר באותה שעה באותה מקום. אבל אם שברה שווה להדשים יותר ממה שנקצב עמו לשנה אין על השובר אילא לפי אותה קיצבה:

סימן שכז. קיג. פא. יג. ראובן יהב מידיה לשמעון לזבוניה ושמעון ספסר[ד] וזבניה שמעון ללוי ולא קביל מיניה דמי ואודעיה שמעון ללוי בעידנא דזבין דהא [ז]בנ[ינ]א דראובן היא לבתר כן תבעיה בדמ[י] וכול'. הכין הוינא דאי ודאי סלקיה[ה] שמעון לנפשיה מן הנך זביני ואמר ליה ללוי [ע"ב] הדמים עליך ברשו[ו] לראובן ואיסתליק שמעון מינה לגמרי ולוי מודה בכך לא יאכיל לוי למימר לראובן לאו בעל דברים דידי את שהרי שמעון לא היה יכול להזור בו ולומר ללוי אל תתן לראובן כלום דהא תניא כוותיה דרב איתמר הולך מנא[ז] לפל' שאני[ח] חייב לו אמ' רב חייב באחריותו ואם בא להזור אינו חוזר. ואפילו שמואל דאמ' אם בא להזור חוזר טעמיה מתוך שחייב באחריותו והאי כיון דברשות זבין באשראי אינו חייב באחריותו. ואפילו לשמואל אם בא להזור אינו חוזר וכל שכן אי זלא דזל ההוא זבינתא מן קמי דלא אהדרה לוי לידי שמעון דהא ודאי עיוות הוא ואית לראובן מן דינא לאהדוריה לויבנא ללוי ולמיגבא מיניה דמים דפסק בהדיה שמעון כד מיתברר דשמעון איסתליק מן דמים ושוינון על לוי הוב לראובן. ואי כפר לוי ואמר לא אודען שמעון דהאי מדעם לראובן הוא ליכא עליה לראובן שבועה דראובן לא קאמ' בריא לי שהן דילך אילא הכי קאמ' שמא קינוניא עשיתם ולית מן דינא שבוע' על טענת שמא אילא הנך דתנן ואילו נשבעין[ט] שלא בטענה ותריצנה שלא בטענת בריא אילא בטענת שמא דאינון השותפין והעריס[יו] ו[האפטרופין והאשה הנושא' ונות' ב' ה'[יא] אבל כל דזוד מן הני לית עליה שבועה בטענת שמא ואו מימרא [דף קן] בעלמא הוא דאמ' ליה שמעון ללוי האי זיבנא לראובן ולא אמ' ליה דליהב דמי לראובן ולא איסתליק מדמי ההוא מקח לגמרי אילא עדאן[יג] הוא היה מקבל את הדמים והוה אית ליה הרמנא בה דלטובה נתכוונתי שהחזרתי את המקח מדקא מדחי לי לוי וחושש הייתי שמא ימות והוה קא עיילנא ונפיקנא אזוזי ולא אשגח אם היה יכול שמע' לתבעו בבית דין בדמים' והיה שם בית דין שהוא יכול להוציא ממנו ואימיד לוי ויש לו נכסים ולא היה שמעון חושש שמא יכפור לוי בעיקר דחוב ולא עשה כן אלא החזירו אחר שעמד בזול יש לראובן לומר לו לתקוני שדרתך[יג] ולא לעוותי. ואם לא היה יכול להוציא ממנו אית ליה לראובן עליה שבועה דלא איתכוון לקינוניא דהוה אפטרופא והוא מן הנשבעים בטענת שמא אבל על לוי לית לראובן שבועה. וזו היא דרכו שלדין הזה כל שער לפי טעמו:

ח) לא בעל. נראה דצ"ל לא לבעל. ג) שאו = שוה. ג) כמה = ממה. ד) ספסר. ע"ד תגר ספסר (מציעא נ"א ע"א). ר"ל הקונה מזה ומוכר לזה. ה) סלקיה. בכ"י סלקה. ו) ברשו. בהלואה, בחוב. ז) הולך מנא (מנה). גיטין י"ד ע"א. ח) שאני. בכ"י שני. ט) ואילו נשבעין. שבועות פרק ז' משנה ח'. י) והעריס[ין] = והאריסין. יא) הנושאת ונותנת בתוך הבית. יג) עדאן = עדיין. יג) לתקוני (שדרתיך). כתובות פ"ה ע"א.

סימן שכח. קיד. **פב.** י"ח[ס]: י"ד. ואשר כתבתם כלי חרש[ג] אין לי אלא כלי חרש מנין לרבות כלי נתר תלמוד לומ' וכל כלי חרש מנין לרבות את האהלים ודין הוא מה אם כלי עץ שטימא פשוטה טיהר אוהליו כלי חרש שטיהר פשוטיו אינו דין שיטהר אוהליו תלמוד לומ' כל כלי חרש לרבות אוהליו היכן מצינו [ע"ב] פשוטי כלי עץ טמאים והלא משנה שלימה שנינו כלי עץ[ג] כלי עור כלי זכוכית פשוטיהן וכול'. יבאר לנו אדו' גאון. היו יודעים דלאו מילתא פסיקתא שכל פשוטי כלי עץ טהורים שהרי שנו חכמים כלי עץ יכול[ד] הסולם והקולב ואנהותה[ס] והמנורה תלמ' לומ' מכלי עץ ולא כל כלי עץ או יכול שאני מוציא את השולחן ואת הטבלה ואת הדולבקי תלמ' לומ' כל כלי עץ ריבה מה ראיתה לרבות את אילו ולהוציא את אילו אחר שריבה הכתוב מיעט תלמוד לומר מכל כלי עץ עץ מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם אף אני ארבה את השולחן ואת הטבלה ואת הדולבקי שהן משמשין את האדם ואת משמשי האדם ואוציא את הקולב ואת אנהותה ואת המנורה שהן משמשין את משמשי האדם ואינן משמשין את האדם: הרי נתברר לך שהשולחן ככלי עץ טמא אף על פי שהוא פשוט שכך טימא הכתוב כל כלי עץ אשר יעשה מלאכה בהן. וגם במשנתינו מפורש כל כלי עץ[ו] שנחלק לשנים טהור חוץ מן השולחן הכפול וכוליה. אבל כלי חרש מילתא פסיקתא היא בכל פשוטיהן. שכך שנו חכמ' אל תוכו[ז] כל שיש לו תוך טמא ושאין לו תוך טהור פרט למטה לכסא ולספסל ולשלחן ולספינה ולמנורה של חרש: נשלם [דף קנא] כ"ז[ח]: יהי רצון מלפני מלך הכבוד שיפתח לך שערי רחמים שערי חכמה ויאיר עיניך במאור תורה ותזכה[ט] לכל כתריה ומעלותיה ותשב בסוד חכמ' לעולם הבא ושלום השמים יהי עליך לעולם:

שאילתא אילין נפקן לקד' לבית דין הגדול דכל ישר' לבאבא דמתי לקדם מרנ' ורבנ' האי ראש מתי' ברי' דמ' ור' שר': ראש מתיב': ברי' ד ור' חנניה ר' מתיב' ב' ד' ור' יהודה רא' מתיב':

סימן שכט. קטו. **פג.** א.[י] הא דאמ' אמ' רבא הלכתא שטר כיס וכול':

סימן של. ה. חזינא לריבוננא קימיה רחמנא בתיוב' דשאילאתא דשאילן מן קמיה בעניין הפיים. דתנן אחת מוציאין שתים אין מוציאין וכול'. הכין חזינא דמתניתין הכין תנן ומה הן מוציאין[יא] אחת או שתים. ולא מפרש בה המוציא שתים כמה מונין לו אלא סתאמא דשתים מונין. ונמארא הוא דאחוי מאי דהויתון דכתבנן שכואנתן להודיע כמה מנינן דאקשינן ונימנינהו לדידהו[יב] ואהדרנן מסייעא לר' יצחק דאמ' ר' יצחק אסור למנות את ישראל ואפילו לדבר מצוה. ובריתא אמרה היחידים מוציאין שתים ואין מונין להן אילא אחת. ותנאי דילן הכין תנו בתוספתא ואין מונין[יג] להן את היתירה. מן הני טעמי אמרינן

ס) י"ח או ב"ח. ולא אדע הוראת המספר הזה. ג) כלי חרש. ספרא שמיני פרשה ז'. ד) כלי עץ. כלים פרק ט"ו משנה א'. ה) כלי עץ יכול. ספרא פ' שמיני פרשה ו'. ו) ואנהותה. בכ"י ואנהותה. ז) כל כלי עץ. כלים פרק ט"ז משנה א'. ח) אל תוכו. ספרא שמיני פרשה ז'. ט) נשלם כ"ז. או הכונה לשנת אלף שכ"ז לשטרות (1016 למ"ח). או אולי ליום כ"ז לחדש, ונשמטו שם החדש בהעתקת סופר הכ"י. י) ותזכה. בכ"י ויזכה. יא) הסופר לא העתיק את הסימן הזה והשלשה שלאחריו. יב) ומה הן מוציאין. יומא פרק ב' משנה א'. יג) ונימנינהו לדידהו. שם דף כ"ב ע"ב. יג) ואין מונין. תוספתא מהד' צוקרמאנדל עמוד 181.

דלמנונן לגברי גופיהו [ע"ב] קא מיכוונין. ודאמריתון אי בתחילת הפיים קא מיירי היכי מיסתאני דנימא ואין מונין להם אלא אחת אי מניית חד חד מה הועיל הפיים. תשובה דילכון דפיים גופיה לא מפרש הכא היכי הוא מיתעביד. אי בהוצאת אצבעות למנין פעם אחרת כי דסליקא אדעתיכון או במילתא אחריתי. ואיכא למימר דהדין מנין בתחילה הוה ולאו שנייה ומהני להון למידע שהמנין שצריכין לו בקרבן שכיה בההוא עידנא או שלשה עשר או יתר. ואע"ג דאיכא עידני דמיכנפין המון כהנים דידיעא מילתא שיש בהן כדי צרך ואיכא עידני אחריני דלא מיתרמו אילא מועטין דצריכא מילתא למידע אית בהון כדי צרך או לא ונהגו למימנא תדיר. ועוד הנך דזכו בתמיד לא מימנו אילא באצבעות אבל פיים גופיה איכא אורחא למימר דלא תלי בהוצאת אצבעות אילא כיון שיודעין ממי מתחילין אית להו פיסוקי דקארו ומכוונין מילתא מילתא בנגד אחד אחד כדרגילין השתא אינאשי כד מיכנפין ציבורא וצריכא למיחוא אי האוו בי עשרה לפרוש[ה] על שמע או לירד לפני [דף קנב] התיבה או למעמד ומושב או לברכת אבלים וחתנים או להזמין על המזון בשם או לא הוו לא מנו להון ראשון ושני אלא קארו פיסוקא כגון ואנ"י בר"ב הסד"ך א' ב'. וקארו ותאנו ומשלשין או צריכין וההוא דנפלא עליה מילתא דסופה הוא שזכה. ואיכא למימר כדאסיקתון אדעתיכון שמוציאין אצבעות למנין תרי זימני חד למידע מיניני וחד לפיים[ז]. ושלפיים אי אפשר לומר שהמוציא שתים אין מונין לו אילא אחת. אילא כדאמרתון דמפיק חד חד מאי דבעאי ומצרפין. ודאמי דהכין הויא מילתא ואע"ג דלא מפרשא בגמרא דילנא אילא מיהו מפרשא בתלמודא דארץ ישראל דהתם הכין מפרש הוציא אחת[ז] מונין לו הוציא שתים מונין לו אלמא שתים מונין לו. ראיה לדבר דאמרו בתר הכין הוציא שלש אין מונין לו ומקשו מהו אין מונין לו אין מונין לו כל עיקר ופריקו אין מונין לו את היתירה דאלמא אם הוציא (לו)[ח] שלש אין מונין לו אלא שתים ומסתייעא מן מתניתין ומה הן מוציאין אחת או שתים שתמצא אומ' כשמוציאין אצבעות לידע כמה מנינן המוציא שתים אין מונין לו אלא אחת אבל כשמצביעין לפיים המוציא שתים או שלוש מונין לו שתים. ולעניין המצביעין למנין אם הוציא שלוש לוקה מן הממונה על [ע"ב] הפקיע. והכין מפרש בתלמודא דארץ ישראל וצריכא מילתא למידע לימין היה הפיים מהלך או לשמאל ואית בה התם פלוגתא ובנמארא דילנא לא אימירא כל עיקר. ודאקשיתון על הדין סברא היכי שבקא מתניתן תחילת הפיים לאורויי ביה ואיריא בסופיה מנא לכון שהיו מצביעין לפיים תחילה דילמ' למנין היו מצביעין תחילה. ועוד הכין תנן אחת או שתים ואיכא לאוקומה במצביעין לפיים אבל אי אמרתון מאי טעמא לא איפרש בתלמודא דילנא ובבריתא לא שמיע לנא מידעם בהא מילתא. והא דאתמהנן שתים מוציאין[ה] אחת מיבעיא לא איתמר אלא אליבא שלמנין הן מצביעין לידע כמה מנינן. ודאמרתון בבריתא לא קשיא הוא אילא סיוע. ודאי הכין הוא בריתא קמיתא סיוע היא לרב חסדא דאמ' הא בבארי[ו] הא בחולה. והכין גרסין רבנן תניא נמי הכי אחת מוציאין שתים אין מוציאין ויחידים מוצאין שתים ואין מונין להן אילא אחת.

ה) לפרוש = לפרום. ז) לפיים. בכ"י לפיום. ג) הוציא אחת. ירושלמי יומא פרק ב' הלכה ב'. ד) המלה לו מיותרת היא ולכן הסגרתיה. ה) שתים מוציאין. יומא כ"ג ע"א. ו) הא בבארי (בבריא). יומא שם.

ואיכא דגארסין והא תניא אחת מוציאין וכול׳ לשאנא ניהא דסיעתא אבל דקושיא אמרין והא תניא חסף באתמהתא. ופירוש והא תניא[ו] בלשון קדש וזאת שנויה. ופירוש והא תניא[ז] והלא שנוי. אבל בריתא שנייה קושיא והכין גרסינן ורמינהי אין מוציאין שלש ולא גודל במקדש מפני הרמאין ואם הוציא שלוש מונין מאי מונין נמי דקתאני אחת וקמיתא [דף קנג] סייעתא ליה לרב חסדא דקאמ׳ אין מוציאין שתים אלא יחידים אחד מהרבה. אבל סתאמא דמילתא להוציא אחת. וקאמרי רבנן דהני יחידים מתענים. ואמרינן עלה התם התחילו יחידים מתענים ואמרינן עלה מאן יחידים אמ׳ רב הונא רבנן ותנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה. וכי הא מילתא דבר שלשבה הוא שהמוציא שתים משתבה בזאת ואין מוציא שתים מאן דמחוק. וקאמרי דהאי דהמוציא יחיד שתים כשמצביעין למניין גברי ואין מונין לו אלא אחת להודיע כמה יחידים יש באותה סיעה ולאו משום הולשא דלא יאביל לאפוקי חדא. ובהכין מיסתליק ספיקבו ושפיר דאמי למיקראנון ליחידים הולין משום דרגילין בתענית תדור[ג] ושמחלין את עצמן על הציבור. ותרין פירושי דאיתמרו בפקיע הכין אינון מאי פקיע אמ׳ רב יהודא מדורתא[ד] מאי מדורתא אמ׳ רב פפא מטראקא טיאעא דפסיק רישיה. ומדורתא בלשון ארמי לשון הַשֹּׂג דכד באעי איניש למימר השגתיו אמ׳ דורתיה ואדורתיה. וכבר ברור הוא ויש ממנו בתלמוד משל שאתם מכירין אותו שתין רחוט ולא דורה[ה] לגברא דמצפרא כרך. ופירוש מטראקא טיאעא מצרה ערביהו[ו]. וכך היו הראשונים קוראין אותה מדורתא בימי רב יהודה כלומר שהיא משנת את המכה. ואחר כך אומ׳ במקום אחר היה שמה [ע״ב] משונה ונקראת מטראקא. ועיקר לשון מטראקא לשון מכה בדאמרת טרקיה זיבורא[ז] או טרקתיה עקרבא[ח]. ואף בלשון ישמעאלי המכה טרק ואמרין טרק אלכאב כשמכה על הדלת. והקורנס כשמכין בו נקרא מטרקה. והפקיע שהיה במקדש היה דומה למטרקא דטיאעי הם הערביים והוא שקוראין אותו מצרה וקוראין אותו מקרעה. והוא כמו מקל שתלוי בו פשתן מופקע ומופשל בחבל. והפקעה בלשון ישמעלי אלפתל כמו שמפקיעין צמר של גפן או פשתן או סמרטוט ועושין פתילות לניורות. וזו היא שאמרו ולא יפקיענה[ט] בסודרין. ובאותו החוט המופקע מכין את הלוקה והמכה אוחז את המקל בידו.

ודבתרה תנו רבנן[י] ופשט ולבש דבעיתון למיכתב לבון נירסא וכול׳[יא].

סימן שלא. קיון. פד. ח. ב. והא דאמ׳ רב נחמן[יב] ריאה הסמוכה לדופן וכול׳. הכין הזינא דהא מילתא דאמרתון ריאה הסמוכה לדופן דילמא דסמיכא ולא סריכא לא שמיע לנא מאי דכתבתון משמא דמר רב סעדיה גאון ז״ל. אלא הכין פריישו רבואתא כולהון הסמוכה סירכא מן פירוש ראשונים כלשון הזה הסמוכה לדופן דסריכא אין הוששין לה שמא ניקבה העלתה צמחים דסליק על סירכא צימחי צימחי חיוארי. ומר רב סעדיה סבר הסמוכה הדבוקה ממש והעלתה צמחים סירכא. ולאו הכין היא מילתא [דף קנ״ד] אלא הא פריישו ראשונים צימחי כגון בועי שהן אבעבועות

ו) ופירוש והא תניא. הראשון מלשון סיוע. ז) ופירוש והא תניא. השני מלשון קושיא. ח) תדור = תדיר. ט) אמ׳ רב יהודה מדורתא. ביומא שם איתא: אמר רב מדרא. י) שתין רחוט ולא דורה. בבא קמא צ״ב ושם איתא: שתין רחוטי רחוט ולא מטו; וכבר העיר על זה בערוך דר ג׳. יא) מכצרה ערביה. מקל או שבט ערבי (פיטשע). יב) טרקיה זיבורא. כתובות ג׳ ע״א. יג) עקרבא. בכ״י עקריבא. יד) ולא יפקיענה. שבת פרק ג׳ משנה ג׳. טו) תנו רבנן. יומא כ״ג ע״ב. טז) גירסא וכול׳. מכאן ולהלן השמיט המעתיק. יז) דאמ׳ רב נחמן. חולין מ״ח ע״א.

דאמרנן לישנא קלילא בויי[ח]). ומיתי לה ראיה מיהא דאמרנן בעא מיניה רבא בר האנא[ג]) משמואל העלתה צמחים מהו אמ' ליה כשרה ונמ'. ומדקאמ' ליה על צמחים מליא מוגלא טרפה כי נמי קא מהדר ליה ההוא בכוליא איתמר שמעינן מיניה דצמחים כי האי גונא הוא. ומדקאמרינן ההוא בכוליא איתמר אלמא בריאה כי אית בה בויי כי לא סמיכן להדדי כשרה לא שנא מליאן מים וכים ולא שנא מליאן מוגלא. ומדקאמרינן נמי ר' יצחק בר יוסף[ג]) הוה קא אזיל בתר ר' ירמיה בשוקי דטבאחי הוא הנך ריאות דאית בהי צימחי צימחי ושרא. והני צימחי לאו על סירכא אלא על ריאה גופה אבל על סירכא חש להון רב נחמן כשמעתא מר יהודה משמא דאביתי אמ' אחת זו ואחת זו חוששין לה. כיון דסריכא לדופן בין העלתה צמחים ובין לא העלתה צמחים חוששין לה. ועלה אמרינן אמ' רבה ראבון[ד]) בר שבא אסברה לי. ואנתון כתבתון ואנחנא לא שמיע לנא אלא רבא. ושמעתא כדמפרשא דאי איכא מכה בדופן תלינן בדופן ובשרה ואילא[ה]) ההוא סירכא אע"פ שלא העלה צמחים מחמת ריאה הוא וחישינן לה. ומקשינן מי אמ' רב נחמן שאם סמוכה לדופן והעלתה צמחים חוששין לה. [ע"ב] פירוש סוף סוף חששא שמא ניקבה והאמ' רב יוסף בר מניומי אמ' רב נחמן ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה. ומשנינן התם במקום רביתא והיכא מקום רביתא מקום חיתוכא דאוני. גמרינן שאם סמוכה לדופן במקום רחב דלאו במקום חיתוכא דאוני אילא היכא שאין הדופן סותמתה בדקינן לה כדאסברה רבון בר שבה לרבא. ואי איכא סירכא ואפילו נוקבא במקום חיתוכא דאוני לא צריך בדיקה וכשרה שתמצא אומ' שמעתא קמיתא דרב נחמן ריאה הסמוכה לדופן בתרתין אומי דריאה דרויחאן צלעות התם אבל דרב יוסף בר מניומי אמ' רב נחמן בחיתוכא דאוני בלחוד. וכתבתון דהא דאמרינן ודופן סותמתה כשרה קימא לן בין סביך וסמיך לצלעות כשרה. ולא קמנא על דעתיכון בהדא מילתא דהוה איכא בקמאי מאן דהוה אמ' כל במקום חיתוכא דאוני דדוכתא דחיקא התם וצפיפן אוני בדוכתא אליצא כשרה בין סביך בבישרא ובין לא סביך בבישרא כשרה. ולא חישינן לדרבינא דאמ' והוא דסביך בבישרא. ואיכא מן רבואתא מאן דסמיך על דרבינא ואמ' אי ודאי סביך נוקבא בבישרא כשרה אבל או בגרמא סביך קאמ' רבינא שאין הדופן סותמתו אילא בדקינן לה אם[ו]) בדופן [דף קנה] סטרין ליה לדפקא בההיא דוכתא כי היכי דאיתה כולה כדדביקא בה ריאה ושאדו מיא בדופן כי היכי דקיימא בה ריאה כך לא מפרקא ואי מבצבצא אסרין לה ואלא[ז]) מבצבצא מכשרנן לה. ואנחנא הכין הויננא. אבל תרתי אומי דימינא וחדא דשמאלא כך תליפן מן צוליי[ח]) דכפלי מפרקינן לה מן צולי או הוינן מכה בצולי בדקינן לה לריאה אילא מבצבצא כשרה מאי טעמ' דאמרינן לאו ריאה דסרך מצולעי אלא תוברא דסרך. והיכא דאיכא מכה ברופן וסריכא ריאה אניסא מן מכה טרפה הישינן ואסרינן לה ואו אפילו נאסיק הוטא דסירכא מן עילאי מכה לדוכתא אחרת אסרינן לה:

סימן שלב. קיז. פה. ט. ושאלתון המלוה את חבירו ונשתמד ואחר כך מת אביו מהו להפרע ישראל המלוה מחלק ירושה שלמשומד

ח) בויי. בפנים נכתב בודי, ונתקן על הגליון בויי = בועי. ג) רבא בר האנא. חולין מ"ח ע"א: רבה בר בר חנה. ג) ר' יצחק בר יוסף. חולין שם. ד) רבה ראבון. שם איתא רבא (כמו שהיתה הנוסחא לפני כותבי השאלה, ראה תיקף למטה) רבין. ה) ואילא = ואי לא. ו) אם. בכ"י חם. ז) ואלא = ואי לא. ח) צולי = צולעי, כמו להלן.

וראינו לרבנו מר רב נטרונאי גאון ז"ל שאומ' משומד אינו יורש את אביו וכול': הכין הזינא דאי ודאי לא יאביל ישראל דאית ליה על משומד למיגבייה להובו ולהנפוקיה מיד המשומד כגון דמשומד עני הוא או גולן עז פנים דלא פארע חוב לא תיבעי לך דאית ליה לישראל לאיפרועי חובו מן יהושה דאבוהי ישראל דהנאה לישראל קא מיתעבדא ולית [ע"ב] לן למיקנסיה למשומד מן עיקר דינא במקום דאיכא פסידא על ישראל. ובמקום דיאביל ישראל דאית ליה חוב על משומד להנפוקי חוביה[ו] מן ידיה ולמיגבייה בניחותא בלא טירחא לא תיבעי לך דלא צריך למעבד ליה הנאה למשומד דהוא לית ליה מינה מידעם. כי תיבעי לך דיאביל ישראל למיגבא חובו בטירחא ובקושיא וכל שכן אי מספקא מילתא יאביל למיגבא או לא. הכין קא חזיננא דשרי ליה למישקל משום דעיקר דינא דיליה הוא וקנאסא לעיוקיה לישראל או לסבוני בממוניה לא אמרינן. וכל שכן דהא אית במילתא הכידא כי ההיא דתנן הגוזל את אביו[ז] ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו ואם אינו רוצה או שאין לו לווה ובעלי חוב באין ונפרעין אמ' לבנו קונם שאי אתה נהנה לי הרי זה יירשנו בחיי ובמותי הרי זה לא יירשנו ויתן לבניו או לאחיו אין לו לווה ובעלי חוב באין ונפרעין:

סימן שלג. קיח. פו. י. ד. ושאילתון. והא דתנן מכר האב[ג] מכורין עד שימות וכול'. הכין הזינא דמן שמעתא דכתבתון למיזכא להון ללקוחות על יורשים מינה גמרינן דדינא ליורשי האב לאפוקיה מידא דלקוחות מישום דעיקר מילתא הבן קנה את הגוף. ובעידנא דזבין אב קנין פירות הוא דהוה ליה כדכתבתון וכי קניה לקרקע בתר [דף קנו] הבין בירושה מן בנו הוא דקנייה ואפילו אקני ליה מה שעתיד לקנות הא קימא לן שאין אדם מקנה[ד] דבר שלא בא לעולם וכל שכן דלא אקני ליה אילא מאי דקני. וכי איתמר מה מכר[ה] ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו לא איתמר אילא במוכר שדה שאינה שלו וכי בעא מיניה שמואל[ו] מרב חזר ולקח מבעלים הראשונים ואמ' ליה רב מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו. הא מפרשן טעמא מר זוטרא אמ' ניחא ליה דלא ניקריוה גזלאנא רב אשי אמ' ניחא[ז] ליה דניקום בהימנותיה ואמרינן מאי ביניהו. ואסיקנן בסוף שמעתא איכא ביניהו דאיתיהיבא ליה במתנה להההוא שמכרה בשאינה שלו מאן דאמ' ניחא ליה דניקום בהימנותיה כדאיתיהיבת ליה נמי ניחא ליה דניקום בהימנותיה ומאן דאמר ניחא ליה דלא ניקריוה גזלאנא אמ' ליה מאי שקלי מינך דגזלתך. והכא לענין אב שכתב נכסיו לבנו מכר האב לית עליה דאב הימנותא ללוקה שהרי סתם מכירתו עד שימות וכבר מת ולא הדר מהימנותיה ולא קיבל ללוקה את הגוף ולטעמא אחרינא דלא ניקריוה[ח] גזלאנא וכיון דההוא שמכר שדה שאינה שלו וחזר ולקחה מבעלים הראשונים מן הנך טעמי קא זאבי [ע"ב] לוקה והכא ליכא הנך טעמי לא זאבי הדין לוקה. ועוד אמרינן על זה שמכרה בשאינה שלו וחזר ולקחה מבעלים הראשונים זבנה או אורתה יהבה במתנה והדר זבנה אדעתא לאוקמה קמי לוקה זבנה נפלה ליה בירושה ממילא[ט] קא

ה) חובי. נראה דצ"ל חוביה או חובו. ג) הגוזל את אביו. בבא קמא פרק ט' משנה ט'.
ד) מכר האב. בתרא פרק ח' משנה ז'. ה) שאין אדם מקנה. יבמות צ"ג ע"א. ו) מה מכר. מציעא ט"ו ע"ב. ז) בעא מיניה שמואל. מציעא שם. ח) ניחא. בב"י ניכח. ט) ניקריוה. בב"י ניקיוה. י) ממילא. בב"י ממילה.

אתיא אלמא לית עליה לאוקמה קמי לוקה דלא איכוון למיזבנה. איתיהיבא ליה במתנה פליגי בה רב אחא ורבינא[ה] כד מסקא שמעתא ומפרש עד אימתי ניחא ליה דניקו בהימנותיה חיה בר רב אמ' עד דכתבי אדרכתא אניכסיה רב פפא אמר עד דמתחלאן אכרזאתא. כולהי הני מילי האי אב דחוק מיניה. ואמרינן נמי מה שאירש מאבא[ג] מכור לך ואמ' ראמי בר חמא הא גברא והא תיובתא אמ' ליה רבא גברא קא חזינא תיובתא לא חזינא. התם סמכא דעתיה הכי לא סמכא דעתיה. שלחוה לקמיה דר' אבא בר זוטרא אמ' להו זו אינה צריכה לפנים אמ' רבא צריכא לפנים ולפני לפנים התם סמכא דעתיה הכא לא סמכא דעתיה. גמרינן דאפילו האי לא קאני והיכא דנפלה ליה בירושה הא אמרינן בהדיא שאין ללוקח בה כלום והאי אב דנפל ליה גופא דקרקע בירושה לית ללוקח ביה מידעם מפקי מאי דלא הוה אית ליה להנפוקיה ויורשיו במקום הבן קיימי כי היכין דהוה בריה

מפיק אי הוה בחיי:

סימן שלג קיט. פז. יא. ה. [דף קנז]. ושא' ראובן טען שמעון בממון כן וכן וכפר שמעון בכל והיבניה שבועה מדרבנן

אפכה אראובן דנישתבע ונישקול לא בעא ראובן לאישתבועי ויקר עליה[ג] דאית מאן דלא אישתבע מעולם דחיישי לחשאדא דכל מאן דמודמין עליה מן עקאתא אמרי משום דאישתבע על שיקרא בעא חרם סתם אית ליה או לא. ואי אית ליה היכי מחרים מדכר שליחא דבי דינא ראובן טען על שמעון כן וכן וכפר מאן דאית ליה לראובן דנן עלוהי מידעם וכפר ביה יהי ויהי[ד] או דירכא אחרינא. ואי בעא ראובן דליהוי שמעון בעידנא דאחרמתא בבי כנישתא עד דשמע לה לאחרמתא מי אית ליה או לא. ואי לית ליה לאייתוייה לבי כנישתא אי הוה תמן ובעידנא דבעא לאחרומי קם שמעון למיפק מי אית ליה או לא. ואי נפק מי מחייבנן ליה ליה למיתב עד דשמע או לא. וכן כל טענת שמא כגון מאן דאבד ליה מן ביתיה מידי וחשד ביה אינש ידוע אית ליה לאחרומיה חרם סתם או לא. וכן מאן דחשיד אינש ידיע דמסריה לשוטנא[ה] אית ליה על הכין חרם סתם או לא. ואי לית ליה הני מילי היכא דידיע חשוד אי לא ידיע מי אית ליה או לא. הדין ביעיא אליבא דמאן דאמ' דמיחייב שבו' היסת ואמר לישתבע תובע ולישקול אית ליה מן דינא. והכין חזינא דבי האיי כתבין ליהו[ו] בית דין יפתקא[ז] דלוטאתא לשמותי ביה על מאן דאית ליה עלוהי מידעם וכפריה בבית דין ולא מחייבינן ליה לשמע' שהוא הנתבע למימר אמן [ע"ב] דקיימא לן דאמן הוא שבועה[ח]. ואית ליה לראובן לשמותי ביפתקא[ז] דלוטאתא דמן בית דין בבי כנישתא אי יאתיב שמע' אע"נ דלא מחייבי ליה בית דין לשמעון למיזל בהדיה לבי כנישתא למישמע שמאתא[ט]. אילא אי מתרמי שמעון בבי כנישתא ואתי ראובן לשמותי סתם לית ליה לשמע' למימנעיה ואי אתי למינפק אמרין ליה אמאי קא נפקת כי מיכדי ליכא עלך מידעם מה הפרש בין דשאמעת ובין דלא שאמעת וכר נפקת טפי אתית לידי חשאדא והא דדהלת דאי אתיא לך עקתא אמרין אינאשי הא מחמת שבועתא השתא נמי אמרי הא

ה) רב אחא ורבינא. שם דף ט"ז ע"א. ג) מה שאירש מאבא. שם שם. ד) ויקר עליה. או הכונה וכבד עליו הדבר, או המלות לקוחות מערבית בתוראה דומה. ד) יהי ויהי. יגיע עליו כזאת וכזאת (יהי כעכן בן זבדי וכו'). ה) לשוטנא. נראה דצ"ל לשולטנא, וכן בסוף התשובה נמצא לשלטון. ו) ליה. בכ"י בטעות לית. ז) יפתקא = פתקא, וכן למעלה דף א' וע"ח (בנדסם עמוד 1,80). ח) דאמן הוא שבועה. שבועות כ"ט ע"ב. ט) שמאתא = שמתא.

מחמת גזלנותא. ויכלינן לאחרומי אלות קשות עד דקאי מן דוכתיה ומיכסי בסדיניה וסאיים מסאניה ונאפיק אבל למיכפייה למיתב על כורחיה לית מן דינא. וכן נמי לענין מאן דאיגניב מדעם מן ביתיה ומאן דאיטמר לשלמון ואיחסר ממונא כדחזו בית דין למיכתב ליה יפתקא[ח] דלוטאתא כאתבין ודינא כדמפרש לעילא:

סימן שלד. קכ. פח. טו. ו. והא דתנן נכסים שאין בהם מעילה[ג] ואמרינן עלה מעילה הוא דלית בהו[ד] הא מיקדש קדישי.

בעיתין לפרושה פירושא רויחא עד פיסקא דמתניתין. מדקאמ' אין בהן מעילה דאלמא מה שהוא הקדש אבל אין בו מעילה מיחייב בדין נזקין מאן תנא אמ' ר' יוחנן ר' יוסי הגלילי דתניא ומעלה מעל ביי' לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר' יוסי הגלילי והא דתנן המקדש בחלקו בין [דף קנח] בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה מקודשת כמאן דלא כר' יוסי הגלילי דאילו ר' יוסי הגלילי סבר קדשים קלים נכסי בעלים הוא[ה] אפילו תימא כר' יוסי הגלילי כי אמר ר' יוסי הגלילי נכסי בעלים הוא[ו] מחיים אבל לאחר שחיטה כי קא זאכי משולחן גבוה קא זאכי והמקדש בו אינה מקודשת. והדר מקשינן היכי אמרת דמחיים אמ' ר' יוסי הגלילי שקדשים קלים נכסי בעלים והתנן בכור מוכרין אותו תמים חי ובעל מום חי ושחוט ומקדשין בו את האשה ואמ' רב נחמן אמ' רבה בר אבוה לא שנו אלא בבכור בזמן הזה דכיון דלא חזי להקרבה אית להו לכהנים זכייה בגויה[ז] אבל בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה לא ואותיבה רבא לרב נחמן ומעלה מעל ביי' לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר' יוסי הגלילי ומשני ראבינא בבכור בחוצה לארץ עסיקינן ואליבא דר' שמעון דאמ' אם כן תמימים יקרבו אם באו אין לכתחלה לא. מיהו פליג ר' יוסי הגלילי אדרב נחמן אמ' רבה בר אבוה בבכור תמים חי בזמן שבית המקדש קיים אין מקדשין בו את האשה. והוה סבירא ליה לר' יוסי הגלילי דמחיים ממון בעלים הוא הוה משני רבינא דר' יוסי הגלילי פליג אדרבנן וכיון דלא שני הכין אילאו[ח] אוקמה למתניתין בבכור בחוצה לארץ ואליבא דר' שמעון נמרינן דלא קסבר ר' יוסי שהבכור חי ממון בעלים הוא. ומפרקינן דהכין הוא אילא שאני בכור וכל מתנות כהונה מקדשים קלים [ע"ב] אחרים. גופה ומעלה ביי' לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר' יוסי הגלילי. כך פירושה המדרש[ז] הזה למה לי דכתב רחמנא ומעלה מעל ביי' קמי וכיחש בעמ'[ח] בסק' לאנמורי שהקדשים שהן לשם יי' אם כחש אדם בחבירו בהן ונשבע חייב הוא קרן וחומש ואשם שחשבן בממון בעלים בן עזאי אומ' לרבות את השלמים אבה יוסי בן דסאי[ט] אומ' לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד. הכין פירושה ר' יוסי הגלילי קאמ' סתם כל קדשים קלים ובן עזאי פליג עליה וקאמ' שלמים ואבה יוסי בן דסאי[ט] קאמ' לא אמ' בן עזאי אלא לרבות בכור בלבד ואתינן למחויא בן עזאי דפליג אר' יוסי הגלילי וקאמ' שלמים דאלמא כל קדשים לית בהו דין וכחש. ואקשינן השתא ומה שלמים שהן טעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק אמרת ממונו בכור מיבעיא אמ' ר' יוחנן למעוטי מעשר דלית ביה דין וכחש וכי דתניא[י] בבכור נאמ' לא תספרה

ח) ראה למעלה בעמוד הקדום הערה ז'. ג) נכסים שאין בהם מעילה. קמא פרק א' משנה ב'. ד) מעילה הוא דלית בהו. שם דף י"ב ע"ב. ה) הוא. בכ"י היא. ו) בגויה. בכ"י בגוייה. ז) אילא. בכ"י אולא. ח) פירושה המדרש. נראה רצ"ל פירוש המדרש. ח) בעמיתו בפקדון. ט) אבה יוסי בן דסאי. שם איתא: אבא יוסי בן דוסתאי. י) וכי דתניא = וכדתניא.

ונמכר הוא במעשר נאמ' לא ינאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תם ולא בעל מום שתמצא אומר לבן עזאי מעשר בהמה לית ביה דין וכחש ולא מתרבי מן ומעלה מעל ביי' אבל שלמים ובכור[ח] מיתרבו ואית בהו דין וכחש רבינא מתני לה אסופה אבה יוסי בן דסאי[ג] אומ' לא אמ' בן עזאי אילא בכור בלבד ובן דסאי דבן עזאי לא סבר לרבות בדין וכחש אלא בכור בלבד. ואמרינן מאי קאמ' למעוטי שלמים דאלמא אינן ממון בעלים השתה[ג] [דף קנט] ומה בכור אין קדושתו[ד] מרחם אמרת ממונו הוא שלמים מיבעיא אמ' ר' יוחנן למעוטי מעשר דאלמא סבר אבה יוסי בן דסאי[ג] שהשלמים והבכור כולן לבן עזאי ממון בעלים אינון ונמכרים ומעשר הוא שאינו נמכר. ומקשינן והא אלא בכור בלבד קאמ' והיכי קאמרת שהשלמים נמי קאמ' אבה יוסי בן דסאי. ואסקינן קשיא ולא אשכחנן תשובה פירוקא והדרנן לעיקר מתניתין נכסים שאין בהן מעילה ואמ' רבא דלאו לאיתויי קדשים שאין בהן מעילה כי טעמא קמא אילא מאי אין בהם מעילה נכסים שאין בהם דין מעילה כלומר שאין בממון בעליהם מעילה מאי איכא נכסי הדיוט כלומר הולין. ואקשינן ליתני נכסי הדיוט או הולין נמי ולא אשכחינן פירוקא להדין קשיא ואע"פ כן לא בטיל טעמא דרבא. והכין נקטינן מן ראשונים דכל שמעתא דסלקא בקושיא לא האוי קושיא תיובתא אילא עיון דילמא משכחת לה פירוקא וכל שכן כי הא דקשיא מלישאנא בעלמא דאיכא למימר כי טעמא[ה] קמא דדק תנא ואמ' שאין בהן מעילה דאלמא קדשים שאין בהן מעילה ניכסי בעלים אינון ואיכא למימר לא דק תנא וקראנהו לנכסי הדיוט נכסים שאין בהן מעילה. והדרנן בתר הכין לעיקר טעמא קמא דאיכא קדשים שחייבין בנזק ושמעתא דרבא היא והוא דאמ' מאי שאין בהן מעילה אין בהן דין מעילה להודיעך דטעמא קמא איתיה וקאמ' הבא שלמים [ע"ב] שהויקו גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן. והאי מימרא אליבא דטעמא דר' יוסי הגלילי ובן עזאי הוא. ובגמרא דבי רב נרסי הכין אמ' רבא שלמים שהויקו לדברי ר' יוסי הגלילי משתלם חצי נזק מבשרן אבל לא מאימוריהן. ומקשינן אימורין לגבוה סלקי ומוקמינן להו לא צריכא לגבות בשר כנגד אימוריהן הכי קאמ' רבא ששמין את השור ואם חסר הבשר מחצי נזק אומ' למזיק תן לי בשר אחר כנגד האימורין תומת[ו] חצי הנזק שהרי אתה מתכפר באימורין הללו. נמצא זה נשחט בתורת השלמים והאימורין קריבין לגבוה כראוי ואוכל הניזק את הבשר הוא ומן[ז] שחפין כתורת אכילת השלמים והמזיק הוא מתכפר שהוא נתבוון להביא השלמים. ואקשינן כמאן אמרה רבא להא שמעתא דלא קא חזינן דקא מסגיא לא אליבא דר' נתן ולא אליבא דרבנן. והא דר' נתן ורבנן זו שהזכרנוה למעלה שור שדחף[ח] את חבירו לבור בעל השור וכול'. והכין פירושה רבנן לא קא דינין לשור זה הניזק אילא בחצי נזק מן השור שדחפו כמשפט שור תם והוא מה שראוי לו מזה אבל מה שאין ראוי לו מן השור שדחפו אין מחייבין בו את בעל הבור דקא סברי גרמא דגרם בעל הבור דנפל שורו לתוכו לאו מילתא היא ולא אזלא דרבא כוותהון דרבא קא מחייב שאר חצי נזק כנגד אימורין שעלו לגבוה. ור' נתן הכין דמחייב ליה לבעל הבור במיתה דלא מחייב

ח) ובכור. בכ"י ובכו. ג) אבה יוסי בן דסאי. שם איתא: אבא יוסי בן דוסתאי. ג) השתה = השתא. ד) אין קדושתו. צ"ל שקדושתו ושם איתא שקדוש. ה) כי טעמא = כטעמא. ו) תומת = להשלמות. ז) ומן (= ומאן). הכי בכ"י בספק. ח) שור שדחף. בבא קמא נ"ג ע"א. ולפנינו בהעתקה זו לא נמצא למעלה המקום שנזכרה בו ההלכה הזאת.

ביה השור הדוחף שבל ניזקי הבור נזק שלם א[בל] חצי [דף קס] נזק [דחז]י ליה לניזק מן השור המזיק לא מחייב ביה [בעל הבו]ר לר' נתן. ולענין שור שלמים שהזיק קא מחייב [לגבות?] מן האימורין מאי דחזי על הבשר[ב]. ופרקינן אי בעית אימא רבנן ואי בעית אימ' ר' נתן דאלמא לא הא פלגא אדרבא ולא הא פלגא אדרבא וכול'. וכן פירושה. [רב]נן פטרוהי לבעל הבור משום שהשור המזיק גופא אהרינא הוא ואמ' ליה לניזוק לאו כל כמינך דמזיק לך אחר ואתית מישתלמת מינאי דידי אבל הכא חד גופא הוא דאזיק ואמ' ליה מכל היכא דמשכחנא מישתלמנא. אי בעית אימ' ר' נתן התם הוא דלא מחייב ליה ר' נתן לבעל הבור במאי דחזי ליה על השור הדוחף דלית ליה לאיתלויי על בעל הבור אילא דאמ' ליה אשכחתיה לתוראי בבירך ועיקר היזק שור הוא דאזיק אבל הכא מי מצי אמ' ליה בשר אזיק אימורין לא אזיק דאלמא שור השלמים כוליה ואימורין בכלאליה[ג] הולכך[ד] לא מחייב אימורין[ה] במאי דאיתיה על השור. ושמעתא הדין לישנא הוא דגמרינן ודקא גרסי רבנן אמ' רבא תודה שחזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה פשיטא סופה איצטריכא ליה ניזוק אוכל בשר ומתכפר מביא להם מהו דתימא הואיל ולחם הכשירא דיבהא הוא דאכיל בשר הוא ניתי להם קא משׁ לן. ומן הנך שני מימי נעורינו הות קשיא לן מתרי אנפי חדא דקאמ' ואינו גובה מלחמה [ע"ב] היכי סלקא דעתא דנאבי ניזוק מלחם. וע[וד] דקאמ' סופה איצטריכא ליה היכא איתמר ס[ופה]. ואנא הוה אמינא הכא איתמר סופה ומן כמה [שני?] אשכחנן נוסחא עתיקא גמרא דמשני לישאניה מן לישאנא דילנא אע"ג דטעמי שאוו להדדי. והכין כתיבא הא שמעתא. אמ' רבא תודה שהזיקה לר' יוסי הגלילי משתלם חצי נזק מבשרה אבל לא מאימוריה והניזוק אוכל בשר והמתכפר לחמה הינו קמיתא דרבא סופה איצטריכא ליה מהו דתימא לימא ליה מזיק את אכלת בשר את אייתי לחם קא משׁ לן דאמ' ליה ניזוק לחם למאי אתי לכפרה אנא מי אית לי כפרה בגוה:

סימן שלה. קבא· פט יו. ז. ושא'. האי מאן דמסר מודעא אאונסא דידיע ואמ' ליה אונס לנאנס בטיל מודעי ואנסיה נמי ובטיל מי מועיל האי ביטולא למיפסד מודעא קמא או לא תנינא מיהא אית ליה למיכתביה ולאודועי ביה אונסיה ודאנסיה לבטולי מודעא קמא והאוי מודעא או לא. מיהו הזינן בתיקון שטארי דילנא דכתיב בהון וכל מודעי ותנאיי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקין מיגו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי וישעתיד אני למסור ביטלתים מעכשו בכל לישאני דמבטלין בהון רבנן מודעי ותנאיי. אינליא לן דדעתיהון דקמאי דתקינו [הא מ]ילתא דאי בטיל אנס מודעא בטל ודאית ליה ל[מ]סר מודעא אמודעיה [דף קסא] והני מילי אי לאו אמ' אילא ומודעא שמסרתי יהא [בטל]. אבל או אמר כל הני מילי דתקינו רבנן וכתב ליה בטלי להו כל מודעי. כען אית לנא הכא שאילתא. אי אנים אונס אינש במידי ואנסיה נמי למיכתב בישטרא כל הני מילי דתקינו רבנן וכתב ליה ואישתמודעי אינאשי דידעין בהאי אונסא וכתבו ליה מודעא ואודעו ביה דאנסיה למיכתב כן וכן מי סלקא אדעתא דלא הואי מודעא והא אנוס דרחמנא פטריה והיכי מחייבינן ליה במידי דאינס ביה סלק' אדע' הכין אילא מודעיה מודעא

ב) אולי שיעור המאמר: קא מחייב לגבות מן הבשר מאי דחזי על האימורין. ג) בכלאליה. אות הכ' בכ"י בספק. ד) הולכך = הילכך. ה) אימורין. בכ"י אמורין.

דבי היכי דמהני מודעא למידי דאיתנים ביה הכין נמי מהני לביטול מודעי אגב אונסא. וכיון דכן הוא מאי אהני כתיבת כל דין הלא אם מסר מודעא קמא בטיל ליה בהני מילי ואי איתנים לבטולי אית ליה למכתב מודעא אחרינא הכין נמי אילא הוה כתיב אילא וכל מודעי שמסרתי ושאמסור יהא בטילין הלא בטל מה שכתב ראשון ואית ליה כד מתנים לבטולי למיכתב מודעא אאונסיה מה הפרש בין ובטלתי מודעי ובין מודעי דמודעי וכל הני מילי. ועוד אע״ג דלא אנסיה לבטולי מודעי ולא אנסיה במידי דעבד ליה כיון דאיתעביד מנהגא למיכתביה בשטארי וטיפסא דשטרא מהו ובלא דעתיה כתבין ליה ומשהדין ולא מימלכי ביה האוי מודעיה מודעא ואע״ג דלא איתנים בפירוש לבטולי מודעי אתי למ״מר לא תכתוב יתיה מאונס. ואע״ג דנימא צריך לאימלוכי בביטול [ע״ב] מודעי אי אימליבו ביה מי יאביל למימר לא תכתוב. וכיון דבכל הני מילי אונסא הוא האוי מודעיה מודעא ולא סניא דמ׳ה) דבטל לעולם. ודילמא אית בעיקר מילתא מאי דלא ידעיננא ליה ליסברה מרנא לארווה לנא במילתא ולתרוצה כד חאו׳ז) ולפרוש צריכי שהדי לאימלוכי בביטול מודעי ורחמנא ליפוש אגריה. תהילת מאי דצריכיננא לפרושי לכון דהאי דאיתקון בשטארי למיכתב ביטול מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מינו מודעי ואיתקן לאקרויה לבעל שמגרש את אשתו אילי׳ג) מילי משום דמודעא שלא באונס לא מהני אלא בנט ומתנה בלחוד ומאן דמזבין נכסיה כדלא אנים לזבוני אונסא דאתי מאחרינא אילא׳ד) כתיב בשטרא ביטול מודעי לא פאנים ביה מידעם. ואי מסר מוכר אלפא דמודעי לא פאנמי כל עיקר בזביני אילא זביני שרירין וקיאמין. אבל ראובן דיאהיב מתנה לשמעון וקמי דניכתוב ליה שטרא וקמי דליתפסיה ארעא מסר מודעא קמי סהדי ואמ׳ להון היו יודעים דקא כתיבנא ליה לפלוני שטר מתנה על ארעא פלנית ולא מדעתאי קא כתיבנא ולא נמרית ואקניתיה אילא למידחא עידאנא הוא דכתיבנא ולאטעויי ביה משום מילתא דצריכנא בה השתא שהודו וכתובו והבו לי דשטרא דכתיבנא ליה בטל הוא ולא קאני ליה [דף קס״ב] מידעם וכותבין שהדי מודעא כתורה הזאת אע״ג דנאפיק שטר מתנה מוחזק ביד שמעון אתי הדין מודעא ומבטל ליה ובלבד שלא יהא בשטר מתנה ביט׳ל מודעי אבל אי כתיב בשטר מתנה ביטול מודעי בטיל ההוא מודעא ומקיים שטר מתנה. והולכך ליה להון לעידי שטר מת׳ה למיכתב ביטול מודעי בשטר מתנה אילא כד אמ׳ו) להו הנותן מתנה בפירוש בטילית כל מודעי. ואי אמ׳ להו כתובו והבו ליה שטר מתנה בכל לישאני דזבואתא ולא אמ׳ להו בטילית מודעי לית להון למיכתב עליה ביטול מודעי ואיכא מודעא דמודעא. והכין פירושיה דאמ׳ להו לשהדי קא כאתיבנא לפלני שטר מתנה בארעא פלנית ואית בליבאי מילתא דמפרישנא לה בתר הכי ומתנה דכתיבנא תליא במאי דעתידנא לפרושי והדין מודעא קא מסרנא קודמיכון דכמה דלא מיגליא דעתאי לאו מתנה היא והכין נמי כי האוי מודעיה לתנאה דאמ׳ לשהדי הכין נמרנא ומקנינא ליה מתנתא דא כד עביד כך וכך לא קאני מדעם אילא כד עביד כך וכך וקא מסרנא קודמיכון הדין מודעא כתובו והבו לי וכד מבטיל מודעי ותנאי בטילין מודעי ותנאי. וכן נמי לענין גיטא מאן דמסר עליה מודעא בין לבטוליה ובין לשוויה בתנאה מודעיה מודעא ואי מבטיל ליה

ד) דמבטל? ז) כד חאוי = כדחזי. ח) אילי = אילין. ט) אילא = אי לא. י) כד אמ׳. בכ״י כד דאמ׳.

באטיל והכין אמרינן אמ׳ רב ששת[ו]) האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה [ע״ב] מודעא ואי מבטיל באטיל פשיטא לא צריכא דעסיוה ואירצי מהו דתימא בטולי בטליה קא משׁ לן אם כן ניתני כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמר רוצה אני עד דמבטיל ליה למודעיה קמא. כל אילו מוסרין מודעא אע״פ שאין שם אונס וכשמבטלין אותו בדבריהם בטל. ונהגו רבנן דלא כאתבין גיטא כל עיקר עד דמבטיל בעל כל מודעי ותנאי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקין מינו מודעי. ושטר זביני דכאתיב אינש לרצונו ליכא למיכתב עליה מודעא. אבל היכא דאנסין ליה לזבוני אע״ג דיהבי ליה דמי אית ליה למימסר מודעא ואמ׳ לשהדי פלני קא אנים לי לזבוני ליה ארעא פלנית ואנא לא ניחא לי לזבוני מיהו קא חיישנא מן הדין אונסא דלא מיתעיק לי וקא מסרנא מילי קודמיכון דלא גמרית ואקניתיה אלא מידחא דקא דחינא ליה לשעתא מתוך אונס וכד מיסתלק אונסא ויכילנא לאפוקה להדא ארעא מן ידיה מהדרנא עלוהי דמים דשקילנא מיניה ומפיקנא לה לארעאי מן ידיה כען כתובו וחתומו והבו לי מודעא דנן ואנחנא שהדי ידעינן ביה באונסיה דפלני. והדא היא דאמרינן אמרי נהרדעי[ג]) כל מודעא דלא כתיב ביה אנן שהדי ידעינן ביה באונסיה דפלניא לאו מודעא הוא מודעא דמאי או דגיטא ודמתנא[ד]) גלויי מילתא בעלמא הוא. דאלמא לא צריך למיכתב ביה דוכרן אונסא. ואילא מודעא דזביני האמ׳ רבא לא כתבינן מודעא [דף קסג] אזביני מודי רבא היכא דאנים כגון מעשה דפרדסא[ה]). ואי אנסוהי אונס ברור לאינאשי וזבין ולא מסר מודעא זביניה זביני אינון ולא יאבל לעולם לאהדורינון דאמרינן אמ׳ רבא[ו]) הילׁ תלוה וזבין זביניה זביני. ועיקר דמילתא סבארא הוא דאגב אונסיה גמר ומקני אבל היכא דמסר מודעא וכתבו ליה גליא דעתיה דלא גמר ומקני כמעשה דטאבי תלייה לפאפי[ו]) בכינארא וזבין דמתריין טעמיה דרב הונא דאמ׳ אי לאו מודעא מאן דחתם אאשקלתא שפיר חתם רב הונא לטעמיה דאמ׳ תלוה[ה]) וזבין זביניה זביני. ולענין זביני ולענין ביטול[ז]) דעל זביני ועל אביזאריה אנפשיה דמיתעבדין באונסא תחילה היו יודעים דלאו מטופסא דשטרא ביטול מודעי לא בהני ולא במתנה. וכבר פרישנא לעילא דלית להון לשהדי למיכתב ביטול מודעי ותנאי לא בשטר מכר ולא בשטר מתנה ולא בשטר אביזאריה אילא כדאמ׳ להו בבירור ובטילית כל מודעי ותנאי. וכי אמ׳ להו מוכר כתובו דבטילית כל מודעי וכאתבין אילא אנוס הוא לא שנא כתבו ולא שנא לא כתבו אי מסר מודעא לא מהני ליה ואי אנוס אע״ג דאמ׳ להו בטילית כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקין מינו מודעי עד סוף כל מודעי כיון דבההוא אונס דאינים לזבוני איתנים נמי למימר הכין ולא[ח]) [ע״ב] כאתיב הכין לא באטיל מודעא ולא מהני ליה לאונס בטול מודעי דאיכתיב בשטאריה שום מידעם. ובהכין קא דינינן והכין עבדו מאן דקדימין לנא וסמכינן על ההיא דאמרינן אמ׳ רב כהנא[ט]) אי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמאריה לשהואן[י]). ומינה אמרינן אמ׳ רב נחמן אמ׳ לי הונא כולן שהביאו ראיה ראייתן ראיה ומעמידין שדה בידן גולן

ו) אמ׳ רב ששת. ערכין כ״א ע״ב. ז) אמרי נהרדעי. בתרא מ׳ ע״א. ח) ודמתנא. שם איתא ודמתנתא. ט) דפרדסא. אות הר׳ נקודה בצרי מנקוד הבבלי (ד׳). י) אמ׳ רבא. בתרא מ״ח ע״א. ושם איתא תליוהו, וראה רשב״ם מ״ז ע״ב. יא) דטאבי תלייה לפאפי. בתרא שם ע״ב. יב) ביטול. אחרי המלה הזאת נמצא בכ״י מקום חלק, וצריך להוסיף מלת מודעי. יג) ולא. אות הוׁ בכ״י בספק. יד) אמ׳ רב כהנא. בתרא מ״ז ע״ב. טו) לשהואן. שם איתא לשחוור. וראה הערות בסוף הספר.

שהביא ראיה אין ראייתו ראיה ואין מעמידין שדה בידו. ודאסיקתון ארעתיכון דקמאי דתקינו למיכתב בהני מילי בשט׳ זביני דעתיהו דאי מבטיל נאנס מודעא באטיל לאו קושטא הוא אילא מילתא כדפרישנא לעילא דעיקר דילה בגט ומתנה ומאן דכתיב הכין בזביני ואביזאריה לשופרא דשטרא ולהנפושי מילי הוא דכתיב. ומשום דאיכא מאן דכר מאסר מודעא אמ׳ לשהדי דמודעא דאי אפילו מבטילנא ליה להדין מודעא לא ליבטול תקינו להנפושי מילי ולמימר ומודעי דנאפקין מינו מוד׳ עד סוף כל מוד׳ לסלוקי ספיקי. והיכא דאינים ומודעיה מתוך אונס אי אמ׳ אלפא כהני מילי ובאונס אמ׳ לא מהני מידעם ולא באטיל מודעא. ודאקשיתון בסוף שאילתא לא משכחינן דבטול ההוא מודעא לעולם הכין הוא כל זמן שהאונס קיים לא בטיל ההוא מודעא. אבל אי מיסתלק ההוא אונסא ומיתבררא מילתא דמדעתיה דמוכר [דף קסד] ולרצונו בטליה למודעא וקיימינן לזביני ודאי בטיל ההוא מודעא אבל כד אינים לבטוליה באטול. וההיא דתנן התם וכן אתה אומ׳ בגיטי נשים[ס] כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ופרישנה בגמרא עד דמבטיל ליה למודעיה קמא לענין הנך דתנן ואילו שבופין[ג] אותו להוציא דמן דינא כופין אותו בשוטים ואע״פ כן כד מאסר מודעא לא מיקיים גיטא ואי אמ׳ בטילתיה למודעא אפילו באונס בטול דמן דינא אמ׳. ובהא נמי הא אמרינן בגמרא דחזקת דסבר מצוה לשמוע[ג] דברי חכמים והאי בודאי לרצונו: כ״ד[ל]: סליק:

שאילתא אילין דשדר מ׳ ר׳ אברהם בר רב משה בר נאמע ממדינת קאבס באתר מערבא משם סאבא חשיבא מנהגא מ׳ ר׳ משה רבה בר מ׳ ר׳ נאמע נפקן לקדמנא וכול׳.

סימן שלו. קכב. א. הלוקח פשתן מחבירו וכול׳: ה ס[ה]: ראובן קנה חצר משמעון וכול׳. כך הוא דרך הדין אם לא היה שמעון חייב לבטל את המכר בעבור אשר בחצר אלא ברצונו עשה בשלא נתחייב הרי זו מכירה אחרת והמכירה הראשונה קיימת היתה וכשדר ראובן בשלו דר ואין עליו להעלות שכר. ואם בהגלות המום נגלה כי מקח טעות היה [ע״ב] וכי המכר היה בטל והדמים בתורת הלואה בידי שמע׳ בואת שנינו המלוה את חבירו[ו] לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית. והרמאות שעשה שמעון עם ראובן ולא גילה לו את המום חייב עליו שמע׳ תרעומת בלבד ולא ימנה בנאמנים אילא ברמאין ונמצא ראובן כדר בחצר חבירו שלא מדעתו. וכך אנו רואין כי אם אותה החצר לא קימא לאגרא וראובן לא עביד למינר אין על ראובן להעלות שכר לשמעון. ואע״ג דאמרינן לענין המלוה את חבירו אמ׳ רב יוסף בר מניומי[ז] אמ׳ רב נחמן אע״פ שאמרו הדר בחצר חבירו וכול׳ מאי קא משי לן תנינא[ח]) או מהתם הוה אמנא וכול׳. ההיא דאשמעינן רב יוסף בר מניומי אמ׳ רב [נחמן] במאן דהלוה את חבירו. אבל האי לאו כמאן דהלוה דאמי ואע״פ שהמעות אצל שמעון בדין הלואה[ט]

ס) וכן אתה אומ׳ בגיטי נשים. יבמות ק״ו ע״א. ג) ואילו שבופין. כתובות פרק ז׳ משנה י׳.
ג) מצוה לשמוע. בתרא מ״ח ע״א. ד) לא אדע חוראת האותיות כ״ד במקום הזה, ועל הגליון נרשם עוד צ׳ תשייך לסימן שאח״ז. ה) הסופר לא העתיק סימן א׳ מקונטרס זה, גם דלג על שלשת הסימנים הבאים אחריו (ב—ד), אולם להלן יתחיל למנות מסימן זה כסדר כאלו הוא הראשון. ו) המלוה את חבירו. מציעא פרק ה׳ משנה ב׳. ז) אמ׳ רב יוסף בר מניומי. שם דף ס״ד ע״ב. ח) תנינה = תנינא. ט) הלואה. בב״י הולאה.

ולאו משום זוזי דראובן גבי שמעון קנסינן ליה לראובן להעלות שכר אע״ג דחצר לא קימא לאגרא:

סימן ישלו. קכג. צא. ב. ושא׳ ראובן ושמעון אחים נשתתפו שניהם וכתבו שניהם שטר וכול׳ה). הכין חזינא דמן סתמא דהא מילתא מן כד אמ׳ ליה שמעון לראובן כבר פרעתיך המלוה והפקדון שניהם דינא הוא דמשתבע ליה ראובן לשמעון מדרב ספא[ג]) דאמ׳ ואו אמ׳ ליה אישתבע לי מישתבע ליה שאין בפשוטן של דברים האמנתיך בחוב שיש לך עלי אילא כך כתב לו אין לי על ראובן [דף קסה] אחי בשותפות הזו שבועה והוא נאמן עלי ולא הזכיר החוב ואע״פ כן אומרין בני אדם כי אותו החוב הוא שהוטל בשותפות. אין זה דבר מוכיח כי אילו רצה שמעון להוציא את מה שנתן לו ראובן וכתב לו שטר בהן בצורך אחר ולהטיל אחרים בשותפות היה יכול לעשות כן וכי אמ׳ ליה פרעתיך אישתבע לי דינא הוא דמישתבע ליה. ולא מיבעיא כי הא מילתא דאיכא בידא דראובן שטרא על שמעון בההוא ממונא אילא אפילו היכא דהוציא ראובן שטר כים על שמע׳ דליכא למימר האי ממונא אחרינא הוא וכתב ליה דלית לי עלך שבועה בהדא שותפות ומהימנת כותו[ג]) הדא מילתא וקא מיבעיא לכון שרי להון לבית דין למיטען ולמימר הא נאמנות ספק היא ויד בעל השטר על התחתונה ולית ליה מן דינא להימוניה אילא במחול לך והכין דמהימנת או מיתרמי לך דשאקלת וטארית בהא שותפות אבל למישקל בלא שבועה לית לך בהדין שטרא ואע״ג דשמעון לא קאמ׳ ליה אילא אישתבע לי אבל כי הא טענתא לא קא טעין. הכין קא חויננא דשרי להון לבית דין למיעבד הכין דכי איכא חששא בההוא מילתא היכא דההיא טענתא אית בה חששא דאפוקי ממונא מן מר ומיהביה למר כגון ההוא דזה אומ׳ שלאבותי[ד]) וזה אומ׳ שלאבותי האי איתי שהדי [ע״ב] דאבהתיה היא והאי איתי שהדי דאבלה שני חזקה דאמ׳ אביי מה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן הדר אמ׳ ליה אין דאבהתך היא ומינך זבנתה ואכלתה שני חזקה והאי דאמרי דאבהתי דסמיך לי עלה כדאבהתאי טוען וחוזר וטוען או אין טוען וחוזר וטוען. ובסופה היכא דהוה קאי בי דינא ולא טען ונפק לאבראי והדר אתא וטען אין טוען וחוזר וטוען אימור טענאתא אגמרוה כגון זה ודאי אסור דאיכא חששא דממונא אבל כי הא מילתא ליכא חששא דגזל ואילא איפרע ראובן לישתבע דלא איפרע ואו לא מיגליא הא מילתא איכא חששא דגזל דדילמא ודאי איפרע וקא מידחי מן שבועה. ואמרינן התם אמ׳ רב זביד[ה]) ואיתימא רב ספא זאת אומרת טוענין ליורש וטוענין ללוקח. והוינן בה יורש תניגה הבא מחמת ירושה אין צריך טענה לוקח תניגה לקח חצר ובה זיזין וגוזוטראות הרי זו בחזקתהו) למה לי הא דתנן ואם לקחו אפילו בית רובע הרי זו בחזקתו) דמינה אמ׳ רב ספא זאת אומרת. ואסקינן צריכה גמרינן דאמרינן בהא דזיזין וגוזוטראות[ז]) אחר כונס לתוך שלו ובהא דאפילו בית רובע דיחיד הוא סיוסי סיסיה או נמי אחולי אחיל גביה וכי הני מילי קרינן בהי פתח פיך לאלם. ואיכא מילי דלית לן למיטען כדתנן כל חזקה[ח]) שאין

ה) בשולי הגליון נוספו המלות האלה: ועל מנת שהממון כולו ביד שמעון לישא וליתן בו וכתבו ביניהם שטר כי יש לראובן על שמעון כך וכך וכול׳. ג) מדרב ספא. שבועות מ״א ע״א. ד) כות. אות הו׳ נקודה בכ״י בקמץ מנקוד האשורי. ד) דזה אומ׳ שלאבותי. בתרא ל״ג ע״ב. ה) אמ׳ רב זביד. בתרא כ״ג ע״א. ו) בחזקתה, בחזקתו. בכ״י כחזקתה, כחזקתו. ז) וגזוטראות. בכ״י וגזוטראות. ח) כל חזקה. בתרא פרק ג׳ משנה ג׳.

[דף קס"ו] עמה טענה אינה חוקה ואמרינן פשיטא מהו דתימ' האי גברא מיזבן זבינא ליה וסבר אי אמינא מיזבן זבינא ליה אמרי לי אפיק שטרך נימא ליה אנן דילמא שטרא הוה לך ואירכס כגון זה פתח פיך לאלם קא מש לן. ובהא מילתא או דאחי ראובן לאישתבועי על טענה דקא טעין שמעון שפרעו ומיתלי במאי דכתב ליה שמעון מהימנת אית לבית דין למימרא ליה דבהא מילתא אית לך (מן)ה) למיגבא בלא שבועה:

סימן שלח. קכד. צב. ג'. ולענין שלש נשים ג): הא דאמור רבנן משמשות במוך ואמרו זו וזו משמשות כדרכן. לא שאמרו לשמש במוך אילא מותרות הן לשמש כדרכן ומן השמים ירחמו. ולעולם שכן שמותרות לשמש במוך ואילו הנשים שאין סומכות על זה שנא' ומן השמים ירחמו יש לבעליהן ולהן לשמש במוך ואין בזו חשש כל עיקר. ומה שאמרו חכמים אפשר דמסמסא ליה בביצים וחלב ואמרתון יש מי שנסהו ועשהו בדור הזה ולא בא היונק לידי סכנה. בודאי לא דברו חכמ' אילא בהווה ואו לא הווה איתה להא מילתא לא אמרוה רבנן שכשמרבה מאכילת חלב ובצים סמסום יפה ולא מיעכר ג) חלב האשה. וכשמשמשת במוך כדי שלא תתעבר אינה חוששת ואפילו סמסום זו אינה צריכה:

שאילאתא אילין דשאילו בני קאבס וכול'. תחילת שאילאתא ז):

סימן שלט קכה. א. והיל' אסמכתא קניא ח) וכול'. [ע"ב] אשכחנן למ' ר' נטרונאי זצ"ל שנשאל על המוציא שטר חוב על חבירו וכול'. ודחזיתון משום רב נטרונאי לאו טעמא הוא. אילא היכא דאמ' בעל השטר אין אני חפץ לידון בשטר חישביה לשטראי כמאן דליתיה וטענא הוא דקא טעינא עלך הדין ממונא וכד מישתבע לי קרענא ליה לשטראי ואי פטרת לא יאכיל נתבע לדחוייה אילא מיהו שבועת היסת הוא דאית ליה עליה:

סימן שם. קכו. צג. ב. מאן דיזיף זוזי מחבריה וכול'. הכין חזינא דאו איצטבי בעל השטר בפירוש דמבטיל ליה לשטריה ומישתבע ליה שבועה דרבנן וקנו מיניה בהכין ליה למיהדר דתנן אמר לו נאמן ו) עלי אבה נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומ' יכול להחזור בו וחכמ' אומ' אין יכול להחזור בו. ואמרינן אמ' רב יימר ז) בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלה להו אין לאחר קנין כלום. ועל הדין עיקר תנן היה חייב ח) לחבירו שבועה ואמ' לו דור לי בחיי ראשך ר' מאיר אומ' יכול להחזור בו וחכמ' אומ' אין יכול להחזור בו. אבל או לא פריש בעל השטר שנתרצה להשביע את הלווה שבועת היסת אילא סתם אמ' השבע לי ואני אקרע את שטרי יד הלווה על התחת' ולית על בעל השטר לקבוליה מיניה. אילא ממצי ליה נפשיה הלווה להישבע בנזרתא כגון שבועת התורה לית על מלוה לקבולי מיניה שבועת היסת ואע"פ [דף קסז] שקנו מיד המלוה שרצה בשבועתו סתם. ואם

ה) המלה מן נראה מיותרת, ולכן הסגרתיה. ג) שלש נשים. יבמות י"ב ע"ב. ד) ולא מיעכר. נראה דצ"ל לא מיעכר. ז) תחילת שאילאתא. המלות האלה הן מדברי הסופר אשר לא העתיק את התשובה בדיני אסמכתא. ח) והיל' (והלכתא) אסמכתא קניא. מציעא מ"ח ע"ב. ו) אמר לו נאמן. סנהדרין פרק ג' משנה ב'. ז) אמ' רב יימר. שם דף כ"ד ע"ב איתא: רב חנינא. ח) היה חייב. שם פרק ג' משנה ב'.

לא קנו מידו אע"פ שפירש שבועת היסת יכול לחזור בו דקיימא לן שלפני גמר דין[ה] יכול לחזור בו ומחלוקת לאחר גמר דין. והכין אמרינן התם שלח ליה רבא[ג] לרב יוסף בר חמא עבדי גנבתה והלה אומ' לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה ונשבע אינו יכול לחזור בו מאי קא מש לן תנינה אמ' לו נאמן עלי אבה קא מש לן דבאתן לך מחלוקת והלכה כחכמים:

סימן שמא. קכז. צד. ג. ומאן דאיחייב שבועת היסת[ג]: הכין חזינא דלית ליה להאי תובע לשנויי ממנהגא דשבועת היסת לא באיתויי מטה ולא בכלים שחורים ולא בשום[ד] מילתא. ולית ליה אילא לאנוחיה לספר תורה על כורסיא או על כתפיה דשליחא:

סימן שמב. קכח. צה. ד. ושאילתון שני אחין שירשו קרקע וכול'. הכין חזינא דהדא אמת המים איתחזקא ליה להדין אח בעל החלק הפנימי ולית לאה בעל החיצון למימנעיה מן אעבורי מיא לאשקויי ארעיה. ואע"ג דודאי האחין שחלקו[ה] אין להן אמת המים זה על זה כיון דאעבר מיא כמה יומי ושתיק מיניה החיצון הויא ליה חזקה. וכי היכי דחזתון לקמאי דלא תלי דין הזיזין והקורות והמרזב והמזחילה אלא בשתיקותא בלחוד ושתיקותו זו היא מחילתו. ואמרינן אמ' רבינאו) האי כשורא דמטללתא עד תלתין יומין לא האוי חזקה מיכן ואילך האוי [ע"ב] חזקה. ואו סוכה דמצוה היא עד שבעה יומי לא האוי חזקה מיכאן ואילך האוי חזקה ואו חבריה בטינא אלתר האוי חזקה. והעברת המים הללו כיון שעברו כמנהג הראשון ושתק אין לו לחזור אמרינן אמ' רב שמן[ז] אחזיק לנטפי אחזיק לשפכי וכול'. ודאמ' בגון שאלה השאלתיך או ודאי פריש ליה שאלה השאלתיך הרי נודע דלאו מחילה מחיל ליה אבל או לא אמ' הכין הרי הוא בחזקת מוחל והרי זה מחזיק. ואמרינן התם אמ' ליה מר קשישא[ח] בריה דרב חסדא לרב אשי דאו כורכמא רישקא זבין ליה מאי הוה למעבד אמ' ליה איבעי ליה למחוי דאו לא תימא הכי הני משכנאתא דסורא דכתבי בהי במש' שנ' אל' ת' א' ד' ב' כ'[ט] וכול' אילא איבעי ליה למחוי הכי נמי איבעי ליה למחוי. ואמרינן נמי אמ' ליה רב אשי[י] לרב כהנא דאו לפירא אהתיה מאי הוה ליה למעבד אמ' ליה איבעי ליה למחוי. ולענין מאי דאמריתון או אמ' האי דשתיק דלא הוה ידענא דלית ליה מן דינא השתא דידעית לא שביקנא ליה מי האויא מחילה בטעות ובטלא. לא מהני ליה הדין מימרא. חדא מי יאמר דכי דקאמ'[יא] ומנא ידעינן דלא הוה ידע. וכל מאן דצריך למחוי ולא ממחי בטלא זכותיה או אמ' לא הוה ידענא מי מהני ליה מידי. ואפילו תימ' ודאי מחילה בטעות הואי הא אשכחנן מחילה בטעות דהויא מחילה. וכי אמרינן לא הויא מחילה בדברים ידועים כגון ההיא דאמרינן התם רב ענן[יב] שקל בידקא בארעיה אזל אהדר גודא בארעא דלא דיליה אתא לקמיה דרב [דף קסח] נחמן אמ' ליה זיל אהדר וכול'. כגון האי דמוכחא מילתא דאו הוה ידע דארעיה היא לא אקנייה וחושבאניה דארעא דמארה

ה) שלפני גמר דין. סנהדרין כ"ד ע"ב. ג) שלח ליה רבא. בתרא קכ"ז ע"ב, ושם איתא רבי אבא. ד) הסופר לא השלים את דברי השאלה, ותוכנה נראה מהתשובה. ז) בשום. בב"י בשום. ה) האחין שחלקו. בתרא ז' ע"ב. ו) אמ' רבינא. שם דף ו' ע"ב. ז) אמרינן (= דאמרינן) אמ' רב שמן. בתרא ו' ע"א, ושם איתא נחמן. ח) אמ' ליה מר קשישא. שם דף ל"ה ע"א. ט) במישלם שניא אלין תיפוק ארעא דא בלא כסף י) אמ' ליה רב אשי. שם דף ל"ה ע"ב. יא) דכי דקאמ' = דכדקאמר כן הוא. יב) רב ענן. בתרא מ"א ע"א.

היא ואפילו מחילה ליכא ודאמיא כמעשה דהנהו גינאי[ח]) דחשב דאית עליה בחושבאנא וקבליה למארי ארעא בטסקא וקנו מיניה ומוכחא מילתא דליכא הכא מחילה ואפילו בטעות. או נמי כגון רבית דאסרה רחמ' ואפילו מאן דיאדע ליה ליה לאחוליה וכל שכן מאן דלא יאדע. אבל מאי דלאו איסורא הוא ולא מוכח אילא כהדין עיניאנא דאיפשר ויפה שמוחל לאחיו העברת המים אע"פ שאין לו לאחיו מן הדין הויא מחילה אע"ג דלא הוה יאדע דכי אמרינן התם אמ' רב נחמן[ג]) השתא דאמור רבנן אסמכתא לא קניא הדרא ארעא והדרי פירי אקשינן למימרא דסבר רב נחמן מחילה בטעות לא הויא מחילה והאיתמר המוכר פירות דקל לחבירו אמ' רב הונא עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו ואמ' רב נחמן מודינא דאו שמט אכל לא מפקינן מיניה ופריקנן הכא זביני התם הלואה. והא האי אע"ג דלא הוה ידע דאית ליה מן דינא למיהדר מאי דאישתמיט כבר אחליה. הכי הדין אה בהעברת המים ואמרינן בתרה אמ' רבא[ג]) הוה יתיבנא קמיה דרב [נחמן] ובעיי דאותביה אונאה. הרי אונאה דמחילה בטעות היא לא הויא מחילה דאונאה לא הויא תיובתיה אע"ג דקא שתיק בטעות כדאיכא שתות אונאה דמוכחא מילתא דאו הוה ידע לא הוה [ע"ב] שאתיק. והיכא דלא מוכחא מילתא הכין הויא מחילה:

סימן שמג קכט. צו. ה. ושא'. תרי אחי דהוה להון קרקע ואיפטרו לגן עדן ושבק כל חד מיניהו תרי בני וכדאתו היתומים

למיפלג תרי אחי מנהון בעו למיסב חולקהון בהדי הדדי ובני דודן בעא כל חד מנהון למיסב מנתיה ולא לישתתוף עם אחוה אילין דבעו למיסב חולקהון בהדי הדדי אמרין חצאין ניפלגו עד דמיתרמי לן מנאתא בצד אחד ומכח אבהתן קא אתינן דפלגא לחד ופלגא לחד אילו הוו אבהתין קיימין מי לא הוו פלגין חצאין אף אנן לא ניפלוג אילא חצאין. ואחריני אמרי מי מחייב לן דניטרח וניפלוג תרי זימני אנן לא בעינא[ד]) לאישתתופי בהדי הדדי ואפילו ריגעא חדא דינא מאי. ואי הוה חד מינהון קטן בוררין לו חלק יפה מכולהו או לא דאית מאן דאמ' אין בוררין אילא לקטן [ע]ם אחיו כד אימיר בשמעתא יתומים שבאו לחלוקה) בניכסי אביהן דוקא קטן עם אחיו בניכסי אביהן הוא דבוררין לו אבל עם בני דודו לא. ילמד' אדוני. הכין הזינא דאית להון להנך תרי אחי שהן רוצין שיהיו חלקיהון משותפין למשקל מנאתהון בחדא דוכתא. וההוא דקאמ' לא מחייבנא דאיטרח ואיפליג תרין זימני איפשר דלא צריך למיטרח תרין [ז]מני. והיכי דאמי דפלגין לה לארעא ארבעי מניאתא שוות ויפילו גורל על שני הרוחות וההיא [דף קסט] דסלקא לשני האחין הרוצין בשותפות הרי היא להון ומפילין גורלות אלתר כשהן יושבין על שני החלקים שהן החצי האחד דלא צריך למיטרח פעם שנייה ודקאמ' לא בעינא לאישתתופי בהדי אחרינא ואפילו חד ריגעא הרי שני החלקים חלוקין ומוכנין לגורל וידוע שאחד מהן הוא שלו ואין לו שותפות עם אחר ואשכחנן בדיני דפלוגתא דאו תרתין ארעאתא על חד נגרא[ו]) אמ' רב כגון זו כופין על מדת סדום מתקיף ליה אביי אמ' בעינא דאפיש ארישי לאו מילתא היא. וכיון דאפושי ארישי לאו מילתא היא ואע"ג דאיכא דניחא ליה הכין וכל שכן עכובי ההוא ריגעא עד דסליק

ח) דהנהו גינאי. גיטין י"ד ע"א. ג) אמ' רב נחמן. מציעא ס"ו ע"ב. ג) אמ' רבא. שם דף ס"ז ע"א, ובב"י תחסר מלת נחמן. ד) בעינא. צ"ל בעינן. ה) יתומים שבאו לחלוק. יבמות ס"ז ע"ב. ו) על חד נגרא. בתרא י"ב ע"ב. ושם איתא: אמר רב יוסף.

גורל ביניה ובין אחותי. והילכך בהא כופין על מדת סדום ויהבינן לתרי אחי מהר ניסא ויתום קטן ליכא מן דינא חלק יפה עם בני דודו:

סימן שמד. קל. צז. ו. כלי עץ המצופין [ב]סמנין מעורבין בלובן ביצה וסיד ונלקחין מן הגוים אחר שנישתמשו בהן בחמין ובצונין[ח])

מי אמרינן כיון דאית בציפויין סיד דמיאן לכל[ג]) חרש ולא מהניא בהו הגעלה או לא. הבין הזינא שהכלים הללו אם נלקחין חדשים מן הגוים אינשר לישר, להישתמש בהן כהלכה. אבל ישנין שכבר נשתמשו בהן גוים בחמין לא מהניא בהו הגעלה ואין להן תקנה שישתמשו בהן ישראל במאכל ולא במשתה[ג]: [ע"ב] ואתה יקירינו אהובינו החביב עלינו מ' ר' אברהם הח' בר מר רב משה הרב יאמצכם אלהינו ויסך בעדכם ויגן עליכם שאתה מוסר עצמך לשאוב תורה ממעיין ברור ותעלומה להוציא אור ולהעמיד על מתכנתו. יהי רצון מלפני אלהיך שיזכך לכל כתרי תורה. יביאך המלך חדריו ודגלו עליך אהבה. תציץ במלך ביפיו ובכסאו ובהיכלו. תכנס לפרדסו בשלום אל תפגע[ד]) ואל תתעה. ואל ישחיתוך משחיתים ואל ישלוט בך שוא. תוסיף בנטיעות תבנה[ה]). מאבוסים תאכל ותשבע תשתה ותרוה. והזקן הרב אביך ייטיב אלהיו אחריתו יראהו משאלותיו כלם. וגם אהובינו אחיך החכם האדיר יהי מקורו ברוך יפוצו מעינותיו חוצה ברחובות פלנ[י מי]ם. וכל חבריכם וסיעתכם ותלמידיכם יתקיים בהם יחדיו: וכל בניך למודי י"י וג'. וראה בנים לבניך שלום על ישראל:

[דף קע] שאלות מר רב יעקב בר מר רב נסים ממדינת קירואן:

סימן שמה. קלא. צח. ראובן נשבע שלא תהיה לו אשתו לאשה ולא אית ליה שיעור כתובתה לאנבוייה ולגרושה דינא מאי[ו]) [ומקצת הורו שילקה ראובן ויחזור לאשתו ואמר[ו האי] ראובן נשבע על דבר שאי אפשר לו ואיתו ראיה לטעמיהו מיהא דאמור רבנן הנשבע שלא יישן[ז]) שלשה ימים לוקה ויישן לאלתר. ומקצת תלמידים לא איסתברי להו הדין טעמא ואמרי לא דאמי האי לנשבע שלא יישן שהנשבע שלא יישן שלשה [ימים][ח]) דבר שאי אפשר לו כלל. והנשבע שלא תהא לו אשתו לאשה ואין לו שיעור כתובתה אינשר לו מכמה פנים. ילמדנו אדוננו. כך ראינו כי הלכה כדברי האומר יחזור לאשתו בעת הזאת ולא מטעמיה. שאין דבר זה דומה לנשבע שלא יישן שלשה ימים בלבר אלא יש בו דבר דומה לזה ויש בו דבר מעיקר אחר. והוא שאין נשבעין לעבור על המצות והנשבע לעשות דבר שאין לו מן הדין לעשותו רשאי הוא וגם חייב שלא יעשנו. ואמרינן רב כהנא [מת]ניט) [אמר] רב גידל אמר רב מנין שאין נשבע לעבור על המצות שנא' ל"א יח"ל דבר"ו דברו אינו מוחל[י]) אבל מוח[ל]י) חצי שמים. וודאי שאין לו לגרש את אשתו עד ש'שלם לה כתובתה ואם לא

ח) ובצונין = ובצוננין. ג) לכל. נראה דצ"ל לכלי. ד) בשולי העמוד רשום: י"ד תש"ו. ה) תציץ כו' תכנס לפרדסו בשלום אל תפגע. ע"ד ד' נכנסו לפרדס כו' בן זומא הציץ ונפגע, חגיגה יד ע"ב. ו) תוסיף בנטיעות תבנה. ר"ל לא תקצץ בנטיעות (כאלישע אחר בחגיגה שם) כי אם תוסיף לבנותן. ז) מן ומקצת הורו עד אבל ודאי המוסגר נכתב בשולי היריעה. ח) הנשבע שלא יישן. סוכה נ"ג ע"א. ט) שלשה ימים. המלה ימים חסרה בכ"י. י) רב כהנא מתני. נדרים ס"ז ע"ב. י) מוחל = מיחל.

ישלם לה כתובתה עליו לעמוד לה בכל חיובה מן השאר והכסות והן[עונ]ה וכל דין שיש לה לאשה על בעלה. וכיון שאין בי[דו] לשלם לה כתובתה מהו יכול לעשות מן הצד הזה דומה למי שנשבע שלא יישן שלשה ימים. ואם תאמר יברח למקום אחר ויניחנה אינו רשאי. וכבר אמרנו כי הנשבע על דבר שאינו רשאי לעשותו אין לו לעמוד בשבועתו. ואם תאמר ישוב לדעתו ויסבול נידוי בית דין גם זה אינו רשאי לעשותו. אבל ודאי אם תתפיים ממנו ותשתוק עד שעה שספק בידו לשלם לה כתובתה ודאי כי אין לשומה לו לאשה. וכל זמן שיהי ספק בידו לשלם לה כתובתה יהי חייב לגרשה: ואם תתפיים ממנו להיות יושבת לבדה וליטול ממנו מזונות ואין תובעת אותו בעונה או נתפייסה שיסדר לה את כתובתה ביכלותו יעשה כן ולא יחוורה. ואם לא תתפיים ממנו חייב לעמוד לה בכל מה שיש עליו מן הדין עד שיהי בידו תשלום כתובתה. ואנו עושין מעשה בדבר הזה במעמד ההכמים. ומלקות [אי]ן עליו כמה שיש על הנשבע שלא יישן שלשה ימים שאילו זה מעיקר שבועתו לשוא נשבע שאי אפשר לאדם שלשה ימים בלא שֵׁנה[ה]) לפיכך מלקין אותו ויישן לאלתר. אבל זה אפשר שמתפייסת ממנו ונמצא מקיים את שבועתו וגם אחר כך אפשר שיהי בידו ויגרשה לפיכך אינה שבועת שוא לגמרי ומידי[ה]) מכת מרדות דרבנן אין ראוי לפטרו כדי לעשות סייג לתורה:

סימן שמו. קלב. צט. ב. ושאלת. ראובן היה מצטער במקומו הרבה מעונש השלטון ובשהיה יוצא מעירו תופשין את אשתו במקומו ומצערין אותה מחמת העונש יעצוהו מקצת בני אדם לכתוב גט פסול לאשתו ולאתפוישה כל מקרקעי שיש לו בכתובתה ולצאת כדי שלא תהא אשתו נתפשת תחתיו. ויש מבני אותה העיר שעושין כן להבריח את עצמן מעונש [ע"ב] השלטון. עשה ראובן כן וכתב גט לאשתו וקודם שיכתב הגט ויתננו לאשתו אמר לאחד מעידי הגט כי גט זה איננו כותבו לפלונית אשתי אלא מרוב צער השלטון עתה אם תהתום בו אל תעד עלי כי גט פסול הוא כי כן התניתי ביני לבין אשתי. ויש עד אחר שלא מעידי הגט מעיד בכך ואומר כי אני יעצתי את פלוני לעשות כן כדי שלא תהא אשתו נתפשת תחתיו בעונש השלטון ועל מנת כן כתב לה את הגט לאחר שנתן לה ניטה והתפישה בכתובתה כל מקרקעי שהי[ה]) וברח מעירו ומתה האשה וחיי על מרנא ולכל ישראל שבקת. ואחר כך נפטר בעלה באו יורשי הבעל לומר כי הגט גט פסול הוא וכי הירושה שלנו היא. ויורשי האישה הוציאו את ניטה וקיימו את עדיו בפני זקני המקום אמר להן אחד מעידי הגט לאחר שהוחזקה התמות ידו גט זה מחמת כן וכן כתבו פלוני ואמר לי גט פסול הוא אל תעיד במה שיש בו עלי אמרו לו אין דבריך שעל פה פוסלין עדותך שבכתב דינא מאי: כי מצאנו למקצת גאונים זכר קדושים לברכה כי עידי השטר שאומרין כתב ידינו זה אבל על תנו[ג]) היתה העדות סומכין על דבריהן ומבטלין את השטר ואומרין ליתה לדרב פפא[ז]) דאמ' תרויהו אשטרא מעליא קא משהדי. ומקצתם מקיימין את השטר ופוסלין את העדות שהעידו[ה]) העדים על פה מי אמרינן כיון שעד אחד שלא מעידי הגט מעיד כי אותו הגט פסול הוא,מצטרף עם העד שיש בגט שאמ' פסול הוא ופוסלינן[ו]) ליה לניטא ונוטלין יורשי

ד) שנה. השין נקוד בכ"י בצרי מנקוד חבבלי, וכן למטה הד' במלה מידי. ג) שהיה. גראה דצ"ל שהיו לו. ג) תנו = תנאי. ז) לדרב פפא. כתובות י"ט ע"ב. ה) שהעידו, בכ"י שהעיד. ו) ופוסלינן = ופסלינן.

[דף קעא] הבעל. או דילמא כיון דאיתקיים גיטא אין משגיחין לדברי אותו עד המעיד על פה. אף לא לעדות העד האחר שאינו מעידי הגט דהוה ליה אחד ואין דבריו של אחד כנגד שנים: ילמד' אדון'. כך ראינו שאם האשה הואת בחזקת אשתו שלראובן היתה ומתה טרם ימות והוא בחזקת יורשה ועכשו יורשיה באין לומר כי כבר בטלה האישות שביניהן וגירשה ממנו ולא ירשה עת מותה ועליהן להביא ראיה בואת והביאו ראיה מן הגט הזה אשר אחד מעדיו אומר הדברים הכתובים בשאלה זו. תחילת כל דבר ראוי לראות היש שם עדות שלמסירה שכתבו שני עדים וחתמו כי מסרנו את הגט לידה שלפלנית אם אין. ורואין אם שם[ה] חתם ידי עידי מסירה אף על פי שחתם ידן על נופו שלגט מקויים בבית דין אין לסמוך על אותו הגט. שאילו כתב לה אלף גט ועדאן לא נמסרו אינה מתגרשת ועדאן הוא יורשה. ואע"פ ששני עידי הגט אומרין עכשיו כי מסרנו את הגט לידה אבל לא כתבו לה עידי מסירה כיון שאחד מהן אומ' מסירה בטלה היתה ולפנים להראות לשלטון נעשתה ולא לגרשה גירושין גמורין אין לה ולא ליורשיה ראיה בדבריו. שהרי הפה שאמר מסרתי הוא הפה שאמר מסירה בטלה[ז] היתה ואין חתם ידו בידיהן בכלום שעכשיו הוא בא להכחישו או לעקרו. ונמצא [ע"ב] העד השני שלגט עד אחד ואין סומכין עליו להוציא את ירושתה מחזקת ירושת האיש. ולפיכך ראוי להיות הקרקעות ההם עם כל עזבון האשה בחזקת יורשי הבעל ומעמידין בית דין אותן בידיהן. אבל אם כבר כתבו וחתמו שני העדים כי מסרנו לידה את הגט ועכשיו בא אחד מהן לומר מסירה בטלה היתה. עיקר דבר זה אינו דומה לעדים שאמרו תנוי היו דבריו אילא יש לדמותו לשני דברים[ג] דומה לאמנה שהוא אמנה היתה ביניו לבינה שאינה גירושין אילא דברים בטלים להראות לבני אדם. ואילכך[ד] בלבד היה הדבר לא היה בדין לשמוע לדברי העד האחר מעידי המסירה אחר שכתב וחתם במסירה סתם לומר כי מסירה בטלה היתה כאשר אנו אומ' שמע מינה מדרב כהנא[ה] עדים שאמרו אמנה היו דבריו אין נאמנין מאי טעמ' כיון דעולה היא אעולה לא חתמי. וכיון שאינו נאמן לומר אמנה היו דברי לא דאמי לעד אומ' תנוי[ו] ועד אומ' אין תנוי. אלא שיש לדמות את הדבר הזה לעדים שאמרו מודעא היו דבריו משני פנים. אחת מהן לענין הגט שאם אמר הבעל לעדים היו יודעים כי מסירה שאני מוסר בטלה היא ומוסר לפניהם מודעא בדבר הזה גט בטל הוא. דאמרינן אמ' רב ששת[ז] האי מאן דמסר מודעא אניטא מודעיה מודעא פשיטא לא צריכא דעסיוה ואירצי מהו דתימא [דף קעב] בטולי בטליה למודעיה קאמשלן ואימא הכי נמי ליתני וכן אתה אומ' בניטי נשים כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמר רוצה אני עד דמבטיל ליה למודעיה קמא. ודומין עוד דברים אילו למודעא מצד אחר[ח] שיש שם אונס השלטון שאם לא מסר לה הגט להראותו[ט] כי גירשה היה מגיע אליה אונס גדול כאשר פורש בשאלה. לפיכך מצילה ממנו במסירת הגט ומסר מודעא כי בשביל כך הוה. ואף אילו מכר היה כגון זה המודעא קיים בו. דאמרינן אמרי נהרדעי[י] כל מודעא דלא כתיב ביה

ה) אם שם. נראה דצ"ל אם [אין] שם. ג) בטלה. חט' נקודה בכ"י בצרי מנקוד הבבלי. ד) לשני דברים. לאמנה ולמודעא כדלקמן. ז) ואילכך = ואילו כך. ה) שמע מינה מדרב כהנא. כתובות י"ט ע"ב. ו) לעד אומ' תנוי (תנאי). כתובות שם. ז) דאמ' רב ששת. ערכין כ"א ע"ב. ח) אחר. אולי צ"ל אחר, אף כי אינו מוכרח. ט) להראותו. בכ"י להראותי. י) אמרי נהרדעי. בתרא מ' ע"א.

אנן שהרי ידעינן ביה באונסיה דפלניא לאו מודעא הוא מודעא דמאי או דגט ומתנה גלויי מילתא בעלמא הוא ואילא מודעא דוביני האמ' רבא לא כתבינן מודעא אוביני מודה רבא היכא דאינים בגון מעשה דפרדיסא. ובדבר הזה אנו אומ' מר בר אשי[ה] אמ' אמנה היו דברינו אין נאמנין מודעא היו דברינו נאמנין מאי טעמ' זה ניתן ליכתב וזה לא ניתן ליכתב. ולפיכך שואלין את העד הזה ואומ' לו אמר לך[ז] ראובן לכתוב את הדברים שמסר לך כי מפני האונס הוא מוסר גט בטל. ואם אמר הינ[ג] כי דאמרינן אמ' רבא[ח] אמ' רב נחמן מודעא בפני שנים וצריך לומר כתובו. הרי ודאי נתנו דברים הללו לכתב. ואע"פ שלא כתב באותה שעה וכתב עכשו ונמצא זה עומד נוכח כתב ידו שעל המסירה [ע"ב] כמה שאנו אומ' טאבי תלייה לפאפי[ט] בכנארא וזבין חתם רבה בר רב הונא[י] אמודעא ואאשקלתא. אמ' רב הונא דחתם אמודעא שפיר חתם אאשקלתא שפיר חתם מה נפשך או מודעא לא אשקלתא או אשקלתא לא מודעא הכי קאמ' אי לאו מודעא דחתם אאשקלתא שפיר חתם רב הונא לטעמיה דאמ' רב הונא תלוה וזבין זביניה זביני והאמ' רב נחמן אמנה היו דברינו אין נאמנין מודעא היו דברינו אין נאמנין הני מילי על פה דלא אתי על פה מרע שטרא. ואע"פ שאין העד האחד אומ' כך האיי למעקר שהדותיה קאתי ונשאר האחר יחידי כי ההוא דעד אומ' תנוי ועד אומ' אין תנוי והלכה כרב בפפא. וכך הדין:

סימן שמז. קלג. ד. ב.[ז] ושש'. היכא דשתי תשובות לב' גאונים חלוקות זו על זו וכל אחד מבעלי הדינין או הדיינין נקט חדא מיניהי מאי עבדינן. מי עבדינן כדר' יהושע[ח] בן קרחא דאמ' בדברי תורה הלך אחר המחמיר בדברי סופרים הלך אחר המקיל. הכין הזינא כי במקום שיכולין לשאל את הדבר מבית דין הגדול שהוא קיים באותה שעה שואלין ועושין כדבריו שנמצא הוא דן את אותו הדין ואין לך אלא שופט שבימיך. ואין עליו לעשות כדברי אחרים אילא כמה שהוא רואה [דף קעג] דאמרינן אמ' להו רבא[ט] לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פסקא דדינא דילי לקמיכו וחויתו ביה פירכא לא תיקרעוה עד דאתיתו לגבאי דאו אית לי טעמא אמינא לכו ואילא[י] הדרנא בי לאחר מיתה לא[יא] תיקרעוה ומינמר נמי לא תינמרו מיניה שאין לדיין[יב] אילא מה שעיניו רואות. ונמצא בית דין הגדול שהוא מכריעו כמהו יעשה. אבל בזמן שאי אפשר להעלות את הדבר לבית דין הגדול ויש שתי תשובות לשני גאונים עושה הדיין מה שהוא רואה ומה שהוא מכריע בלבבו שאין לו אלא מה שעיניו רואות. וכשנתלה בעל דין בתשובת הגאון האחר אין משגיחין עליו. ואם שני דיינים חלוקין ששניהן שוין באותו הדבר עושין כר' יהושע בן קרחא אם דבר איסור הוא דאוריתא מחמירין בו ואם ממון הוא ואחר אומ' להוציא ואחר אומ' שלא להוציא אין מוציאין. וכללו שלדבר בכך מהלכין אחר המקל:

סימן שמח. קלד. ג. ושש'. הא דתנן הוא היה אומ'[יג] האב זוכה לבן בנוי

ה) מר בר אשי. כתובות י"ט ע"ב. ו) אמר לך. בשאלה = האם אמר לך? ז) כפי הנראה יחסר פה דבר מה מהשמטת הסופר המעתיק. ח) אמ' רבא. בתרא מ' ע"א. ט) טאבי תלייה לפאפי. שם דף מ"ח ע"ב. י) רבה בר רב הונא. שם איתא רבה בר בר חנה. יא) הסימנים ד' וב' מוטעים הם, ועל הד' נמצאו שתי נקודות, ואולי הן נקודות המחק. יב) כדר' יהושע. תוספתא עדיות מהד' צוק. 455. יג) אמ' להו רבא. בתרא ק"ל ע"ב. יד) ואילא = ואי לא. טו) המלה לא נכפלה בכ"י בטעות. יז) לדיין = לדיין. יח) הוא היה אומ'. עדיות פרק ב', משנה ט'.

בכה בעושר ובחכמה ובשנים מספר[ס] הדורות לפניו הוא הקץ שנ' קורא הדורות מראש אע"פ שנ' ועבדום וענו אותם וג' נאמר ודור רביעי ישוב הנ'. דע כי הזכות האמורה הן באדם שזוכה להבירו בדבר לקנותו באותה ששנינו אם זכה[ג] להן על ידי אחר. ושנינו ומזכה להן[ג] על ידי בנו ובתו הגדולים. ועוד אם [ע"ב] היתה עברה[ד] זכתה לו והרבה באלה. וכך הוא אומ' כי כל המתנות האלה שהקב"ה נותן לבנים זכו להן בהן אבותיהן וקנו אותם הבנים קודם שיולדו כמה שזכה אברהם אבינו לבניו בארץ שנ' לזרעך נתתי א' הא' הזאת. לא אמר אתן אלא נתתי מלמד שהתזכה היא להן בזכות אברהם. ואף זכה להן במספר הדורות שעתידין לעמוד אחריו עד שיירשו את הארץ שכך נאמ' לו ודור רביעי ישוב' הנ' והוא הקץ שנחתך להם לגאולת מצרים. ואף כך יעקב אבינו זכה לישראל במספר הדורות שגלויין לפני המקום שהן עומדין עד עת קץ גאולתן. ועוד דע כי התנאים המרקדקים כך שונין האב זכה לבן בנוי בכה. ומפרשין כי אדם הראשון זכה לבניו בכל מה שמניע להן כמה שפרשו רבותי בעניין ז"ה ספ"ר תולדו"ת אד"ם. אמ' ריש לקיש[ה] מלמד שהראהו הקב"ה לאדם הראשון דור דור וחכמיו דור דור ופרנסיו דור דור ודורשיו וזה הוא ששנינו כן שנ' קור"א הדורו"ת מרא"ש ואף הוא זכה במספר הדורות העומדין עד קץ משיח ועד שיחרב העולם כולו. ואשר שנינו מספר הדורות לפניו יש מפרשין שגלוי לפניו של הקב"ה שהן עומדין). ויש שהן אומ' אין כאן[ז] זכר לשלשם[ח] אלא זכרו שלאב ודורות שיעמדו[ט] לאחריו טרם יעמדו לפניו המה. וכשצפה אדם[י] הראשון נמצאו כעדרים עומדין לפניו כל דור שקרוב לו לפניו[יא] ושאחריו לפני הדור השלישי עד סוף כל [דף קעד] הדורות.

סימן שמט. קלה ט. ד. וששׁ מאי דכתבינן לכון בתשובות שאילות שלום רבי היה עניו[יב] ביותר והיה אומ' כלמה שאומר לי אדם אני עושה חוץ ממה שעשו זקני בתירא לזקני דשרון גרמיהון ומנוניה ואו סליק רב הונא[יג] ריש גלותא אנא מותיבנא ליה לעייל מני דהוא משבט יהודה ואנא מבנימין והוא מדכריא דבית יהודה ואנא מן נוקבתא. והזרת להתבונן ודאי רבי מבנימין הוא ולאו מבית דוד. דע כי דברים אילו שכתבנו אליכם בלשון הזה אשר כתבנום בלי להוסיף ובלי לגרוע ישנה בתלמוד ארץ ישראל במסכתא דכתובות בפירקא דהנושא. ובמקום אחד מתלמודן בסוף פרק שבתעניות יש כך אמ' ר' לוי[יג] מגילת יוחסין מצאו בירושלים כתוב בה הלל מן דדויד. בן יצא[טו] מן דאסף. בן ציצית הכסת מן דאבנר. בן קוביטון[טז] מן דאהאב. בן כלבא שבוע מן דכלב. ר' ינאי מן דעלי[יז]. בן יהוד[יח] מן דציפורין[יט]. ר' חייה רבה מבני יונדב בן רכב. ר' נחמיה מבני נחמיה התרשתא. ומראין דברים שזה הלל שאמרו כאן הוא הלל

ס) מספר שם איתא ובמספר. ג) אם זכה . . . . ג) ומזכה להן. עירובין פרק ז' משנה ו'.
ד) אם היתה עברה (עוברה). גיטין כ"ג ע"ב. ה) אמ' ריש לקיש. עבודה זרה ה' ע"א. ו) שהן עומדין. במגלת סתרים דרב נסים גאון הובאה התשובה הזאת (ומשם נדפסה בסוף אגרת רש"ג מההכם ב"ג, מיינץ תרל"ג), ושם איתא: מספר הדורות שהם עומדים. ז) כאן. בכ"י כן. ח) שלשם. במגלת סתרים שם: לשם. ט) שיעמדו. בכ"י שעמדו. י) מן המלות וכשצפה אדם עד [כעדרים חסר במ"ס שם. יא) לפניו. במ"ס שם בטעות לפנינו, ואולי היא שגיאת הדפוס שם. יב) רבי היה עניו. ירושלמי כתובות פרק י"ב הלכה ג'. יג) ואו סליק רב הונא. ירושלמי כתובות שם.
יד) אמ' ר' לוי. ירושלמי תעניות פרק ד' הלכה ב'. טו) בן יצא. שם איתא בן יצף. טז) קוביטון. שם איתא קוביסון. יז) דעלי. בכ"י דעילי. יח) יהוד. שם איתא יחוד'. יט) דציפורין. שם איתא ציפורין.

הזקן וכבר אמרו מן דדויד הוא. וכך דומה כי הלוקה היא בתלמוד שלהן יש מהן אומרין מדויד הוא ויש מהן אומרין מבנימין הוא. ותלמוד שלנו שעליו אנו סומכין ועליו כל ישראל סמוכין מכריע כי מבית דויד הוא. דאמרינן בכתובות באע"פ גמרא רבי איעסק[ה] ליה לבריה בי ר' חייה כי בעא למיכנס שכיב ינקתא אמרי דילמא [ע"ב] חם ושלום פסולא איכא בדוק אשכחו רבי אתי משפטיה בן אביטל ר' חייה קא אתי משמעא[ג] אחי דויד. ובדיני ממונות אנו אומ' תניא ל"א יסו"ר[ג] שב"ש מיה"ד' אילו ראשי גליות שבבל ומחוקק מבין רגליו אילו בני בניו שלהלל. להודיע כי הם מבין רגליו שליהודה דמתרגמינן מבני בנוהי. וגם בהוראות אנו אומ' בעא מניה ר'[ד] מר' חייה כגון אני[ה] מה אני בשעיר אמ'ליה הרי צרתך בבבל. ולפיכך הזכרנו שמועה זו דכתובות שלארץ ישראל להגיד כי הוא רב הונא כדמפרשין רבנן דילנא ולא נתבוננו ליחש את רבי. והתם אמרינן נמי רב ספרא מתני'[ו] הכי בעא מיניה ר' מרב[ז] כגון אני מה אני בשעיר אמ' ליה התם שבט והכא מחוקק:

סימן שן. קלו. י. ה. ושש. ראובן הוה ליה דינא בהדי שמעון וההוא דינא הוה אית ביה חלק ללוי ולוי לא היה מצוי עמהן באותה שעה נכנסו אנשים ובצעו ביניהן על חלקו וחלק לוי ואמ' ליה שמעון לראובן אם יבוא לוי ויערער בכלום דבר ערבנותו עלי שאפייסו מן ממוני בכל מה שירצה וכן אמר לו דבר קצוב עד כך וכך זהובים וקנו מידו וכתבו עליו שטר פצוי מוחזק וערבות כי אתא לוי אמ' לא רעינא בהדין ביצוע ואפילו נתן לי שמעון אלף דינר או יתיר מיכן איני מתפיים ואיני נוטל אלא חלקי שיש לי בדין ושבועה שראובן מתחייב לי וכול'. ואמר לוי לא אטול בחלקי ובשבועתו שלראובן אלא כך וכך דבר שאי אפשר דינא מאי. ואם היה דבר קצוב [דף קעה] ואמר לו שמעון לראובן טול לך דבר שעדהו[ח] ערבתי לך וחזור עם לוי לדין דינא מאי. כך ראינו כי זה אשר אמר שמעון לראובן ערבנות לוי עלי שאפייסו מן ממוני בכל מה שירצה טעות הוא. וכי הא מילתא לא מיקריא ערבנות מפני שהערב כמי שאומר לחברו הלוהו ואני ערב הלוהו ואני פורע וכול' שלא הלוהו אלא על אמונתו שלוה וכמו שהלוה את זה דומה. אבל שמע' כך דומה למי שמכר לחבירו שדה שאינה שלו ואמר לו עלי לקנותה בכל מה שירצו בעליה ולהעמידה בידך. והא מילתא אסמכתא היא ולא קניא אבל לערבות אינה דומה. וכי דאמרינן אמ' אמימר[ט] ערב דמשתעבד מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי לר' יוסי דאמ' אסמכתא קניא ערב משתעבד לר' יהודה דאמ' אסמכתא לא קניא לא משתעבד אמ' ליה רב אשי לאמימר והא מעשים בכל יום אסמכתא לא קניא וערב משתעבד אילא אמ' רב אשי בההיא הנאה דקא מהימין ליה גאמר ומשעביד נפשיה. וקימא לן דלית הילי כר' יוסי דאמ' אסמכתא קניא. ומי שאמר לחברו הריני מוכר לך שדהו שלפלוני וכותב לך על עצמי שאם לא ימכרנה לך אפייסהו בכל מה שמתפיים עד שמעמידה בידך אם כך כותב לו לא משתעבד בכי הני מילי ואינו חייב להחזיר לו אילא מה שלקח ממנו בלבד ואין בית דין מחייבין אותו לילך ולפיים את בעל השדה במה שירצה. ואפילו אם

ה) רבי איעסק. כתובות ס"ב ע"ב בשנויים רבים. ג) משמעא. שם איתא משמעי שלא כגכון. ד) תניא לא יסור. סנהדרין ה' ע"א. ה) בעא מניה ר'. הוריות י"א ע"ב. ו) אני. בכ"י אנו. ו) רב ספרא מתני. הוריות שם. ז) מרב. שם איתא מר' חייא וכצ"ל. ח) שעדהו. נראה דצ"ל שבעדהו. ט) אמ' אמימר. בתרא קע"ג ע"ב.

הלך זה המוכר שדהו שלחבירו [ע"ב] על מנת לקנותה וקנה אותה מיד בעליה לרב אליבא דר' מאיר הוא דאית ליה שקנה הלוקח ממנו אבל רבנן לית להו. דאמ' רב הונא[ס] אמ' רב האומ' לחבי' שדה זו שאני[ג] לוקח לכשאקהנה קנויה לך מעכשיו קנה אמ' רבה מיסתברא מילתיה דרב בשדה סתם אבל בשדה זה לא סמכא דעתיה אמ' מי יאמר דמזבני לה ניהליה. והאלהים אמ' רב אפילו בשדה זה מיכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כר' מאיר דאמ' אדם מקנה לחבי' דבר שלא בא לעולם דתנן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחלוין לך יבמיך ר' מאיר אומ' מקודשת והא אשה דכי שדה זו דמיא ואמ' ר' מאיר מקודשת. וביבמות אוקימנה לדרב ור' מאיר[ג] בשטה דלאו הילי' כואתהון. ואם נתן ראובן לשמעון כלום מחלק לוי בפקדון הוא אצלו וכשבא לוי לתבוע חייב שמעון להחזירו לו כי דאמ' רב לעניין הכיר בה[ד] שאינה שלו ולקחה מעות יש לו שבה אין לו דהילי' כרב. ואמרינן רב סבר אדם יודע שקרקע אין לו וגמר ונתן לשום פקדון. אף זה יודע שאינו מתפצה מן לוי בפיצוי שמעון וגמר ונתן לשם פקדון. ולענין אסמכתא אע"ג דאמרינן בההוא מעשה דנברא דאתפיס זכואתיה[ס] לבי דינא. והילי' אסמכתא קניא והוא דלא אינים והוא דקנו מיניה בבית דין חשוב ומפרש דבמקום דאמ' מעכשו קני דתנן הלוהו על שדהו[ו] ואמר לו אם אי [דף קעו] אתה מביא לי מיכן ועד שלש שנים הרי היא שליז[ז] הרי היא שלו. ואמרינן עלה דמתניתין ר' יוסי[ח] היא דאמ' אסמכתא קניא לאפוקה מן הילכתא או נמי מתניתין דאמ' ליה קני מעכשו דלא תינפוק מהילכתא. דאלמא היכא דאמ' ליה אם אין אני מביא לך מיכן ועד שלש שנים קני מעכשיו קני וכי ההיא דתנן זה גיטך[ט] אם לא באתי וכולי' שנמצא הגט וההקנאה קיימין מעכשו באותו תנוי. ולאחר אותו הזמן לפי אותו התנוי יעשו ואילו הקנהו שדהו באותה שעה שלא בתנוי קנה אבל זה אולי אמר הרי הקניתי לך מן ממוני מנה אע"פ שקנו מידו לא קנה דקימא לן אין מטבע[י] נקנה בחליפין עד שימשוך או שיזכה לו על ידי אחר וקל וחומר הוא אילו קנה מידו שהקנה לפלי' כך וכך כספים לא קנה פלי' אע"פ שאין ההקנאה סמוכה על תנוי על אחת כמה וכמה בישאומר הקניתי לך מן ממוני כך וכך לתת לראובן אם לא יתפיים ממך ויפצה אותך לפיכך דברים אילו בטלים הם ואין בהם ממש. אבל ודאי כל הפרישה ש[הי]תה בין ראובן לשמעון אפילו בחלקו שלשמעון בטלה היא וצריך שמעון להחזיר לראובן כל מה שנטל ממנו אם יתבענו ראובן בכך והוזר דין ראובן ודין לוי יחדיו[יא] על שמעון כמות שהיה קודם לפשרה. ולענין מה ששאלת אם פסק ראובן עם שמע' שיפיים את לוי בדבר קצוב ועכשיו אין לוי מתפיים בו יש לו לשמעון לומר לראובן טול ממני [ע"ב] עד אותה קצבה ולך עשה עם לוי מה שתחפוץ. כך ראינו שיש לו לשמעון דבר זה ואם יתן שמעון לראובן אותה קצבה פשרה שביניהם קיימת וילך ראובן וידין עם לוי ויעמוד לו בדין אם ירצה או שיפשרהו בחסר ממנה או ביותר ואין על שמעון בכך כלום אלא שאם נתפיים

ס) דאמ' רב הונא. מציעא ט"ז ע"ב. ג) שאני. בכ"י שני. ד) לדרב ור' מאיר. יבמות צ"ג ע"א וע"ב. ה) הכיר בה. מציעא ט"ז ע"ב. ו) דאתפיס זכואתיה. גדרים כ"ז ע"א. ז) הלוהו על שדהו. מציעא פרק ח' משנה ג'. ח) שלי. בכ"י שלו. ט) דמתניתין ר' יוסי. מציעא ס"ו ע"א. י) זה גיטך. גיטין פרק ז' משנה ז'. יא) אין מטבע. מציעא מ"ו ע"א. יא) יחדיו בכ"י יחדע.

לוי בפחות מאותה קצבה יהוור השאר לשמעון. המק' יורנו להורות כדין וללמד כהלכה: שבט ש"ב[ה])

שאלות בני קאבס לפני גאון מר רב שרירא והאיי אב[ג]) בנו:

סימן שנא. קלז. ד. ששאלתם במה דאמרו שתי שורות[ג]) במרתף ופלוגתא דבית שמאי וכול':

סימן שנב. א. ושש'. מאי מרצופין[ז]) כגון קמטרי שנותנין בהן פירות או משוי: קרמית[ה]) שפירשוהו שיצניתא דמישתכחא בין כַּלְנִיאָתָא. הוא מין שאנו יודעין אותו ונמצא בכפרים בבבל בין הגמא שהוא כולניאתא באנמים. ואין בני אדם זורעים אותו אלא הוא צומח לעצמו ואנשי הכפרים קורין אותו קוראמי. כי דאמרינן בעירובין[ו]) הא קוראמי[ו]) באנמי ואוכלין אותו בשני בצרות: קומניתא דאומא[ז]). קומניתא הוא עיפוש ובלשון ישמעאלי תברג. אומא. הוא קמח שעורים שמגבלין אותו ומיבשין אותו ברמץ עד שמתעפץ ועושין ממנו כותח:

סימן שנג. קלח. ה. ב. ושש'. מה פרשו ר' אלעזר ור' יוחנן[ח]) בפסוק לא יהיה אור יקרות וקפאון. ר' אלעזר אומ' זה אור שיקר בעולם הזה קפוי הוא לעולם הבא. אור כמשמעו כך הוא אומ' כי כיון שפעמים אור ופעמים חושך כי יש לילה ויומם בעולם נמצא [דף קעז] האור כן יקרות וקפאון פעמים יקר ופעמים קפוי. אבל לעולם הבא אינו כן אינו יקרות וקפאון פעמים כן ופעמים כן אילא קפוי הוא בלבד כי מצוי הוא תמיד שנ' לא יבא עוד שמשך. ריש לקיש אמ' אור תורה וקשה שבה נגעים ואהלות בעולם הזה יש בהן יקרים ויש בהן קפואין. אבל לעתיד אינן יקרות וקפאון כאשר עכשו אילא קפאון בלבד שנ' וב"ל בני"ך למוד"י יי'. ר' יוחנן אמ' אור אלו מעשים טובים. בעולם הזה אנשי מעשה פעמים יקרים ופעמים קפויין ואנשי חובה פעמים יקרים ופעמים קפויין. אבל לעולם הבא כל שהן עכשו יקרים בזרוע שם הן קפויין וכל אנשי מעשה שהן קפויין יקרין הן כדיוסף בר בריה דר' יהושע בן לוי דחזא עליונים למטה ותחתונים למעלה. ואילו כולן מדרשות הן ואגדות ואין מקשין עליהן דתנו רבי אין מקשין בהגדה[ט]). ויש למקרא הזה פתרונות אחרים:

סימן שנד. קלט. ופירוש אטבי[י]). עמודים שלברזל שמסמכין בהן את הקרשים שהן מונחין כמו סור שלקורות על העגלה למען לא יפלו.

וקאמ' רב כהנא כי העגלות אין תחתיהן רשות הרבים אלא בזמן שהאטבי מונחין עליהן בלבד טרם הנחת הקרשים כי[יא]) אז אינן מקורות אבל כשיונחו עליהן הקרשים נמצאו מקורות ואין תחתיהן רשות הרבים. והתהנו על דברי רב כהנא אלה ואמרנו אטבי היכא הוה מנח להו אנבא דעגלה עגלה גופה מקורה היא. ופיתרונו [ע"ב] כי אין דרך האטבי להניחם אלא על גבי העגלה לסמוך את הקרשים בשעה שהן עליה והיא מקורה ואין מניחין אותן על חללה אלא על מלבנותיה

ה) שבט ש"ב. לשטרות (והוא 991 למ"ח). ג) אב = א"ב, אב בית דין; ראה למעלה דף צ' (בנדפס עמוד 94). ג) שתי שורות. פסחים פרק א' משנה א', והסופר לא העתיק התשובה. ז) מרצופין. בתרא פרק ה' משנה א'. ה) קרמית. פסחים ל"ח ע"א, והקוף והריש נקודות בכ"י בקמץ מנקוד הבבלי. ו) הא קוראמי. עירובין כ"ב ע"א: מי שלימו קורמי. ז) קומניתא דאומא. פסחים מ"ב ע"א. ח) ר' אלעזר ור' יוחנן. פסחים נ' ע"א. ט) אין מקשין בהגדה. לא ידעתי מקומו בלשון זה, ואולי כוונתו להמאמרים הנודעים בגנות האגדות בירושלמי שבת ומעשרות וכדומה; ובשם רב נסים הביאו: אמרי רבנן אין סומכין על דברי אגדה. י) אטבי, שבת צ"ח ע"א, ושם איתא אטבעי. יא) המלה כי בספק בכ"י.

גופן. וכטלו דברי רב כהנא ואסיקנן בה תרגמה שמואל ביתדות אהלים. וכן פרשו החכמים שהיו מניחין על כל עגלה מיתדות המשכן תחת ראשי הקרשים וקאמ' שמואל כי היתדות עודם מגולים על העגלות טרם הנחת הקרשים תחתיהן רשות הרבים:

סימן שנה. קמ. יט. ו. ושש'. הא דתנו רבנן אין מעברין[ה] את השנה לא מפני גדיים ולא מפני טלאים ולא מפני נוזלות שלא

פיריחו[ג] אבל עושין אותן סעד לשנה ושמועה שלה. כך פירושה כי בזמן שהיתה סנהדרי[ג] גדולה בארץ יהודה היה להן לעבר את השנים כאשר הם רואין. אם במסורת שיש בידינו בסוד העיבור ואם בזולתה. ולא היו עושין כן אלא מפני צרכי מקדש. כגון זו ששנו רבותינו אין מעברין[ז] את השנה אלא אם כן היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדאן[ה] לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצנה ולא מפני גליות ישראל שלא נעקרו ממקומן. שנמצאת אומר בזמן שלא נתקנו דרכי עולי רגלים ולא הותקנו תנורי פסחים כפי צורך החוגגים מעברין את השנה. ועל זאת שנו עוד שאם הטלאים והגדיים שמהן מקריבין פסחים עדאן דקים הם וכחשים ולא חזקו אין מעברין את השנה בשביל כך כי אפשר להן בעטופין שלאלול. אבל בהיות דבר אחר שצריכה שנה עיבור בעבורו יש לשום את אלו סעד לו ולהטפילם [דף קעה] עליו כטפלה ולמנותן עם המדות שבעבורן עיברו את השנה ובאיזה[ו] צד ר' ינאי אמר משם רבן שמעון בן גמליאל שכתב מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא דעדקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומי. עיקר דבריו כי זמן אביבא לא מטא לפי מה שאמרו על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן. ושם את עסקי הטלאים והגוזלות סעד לו. וכיון שאמר תלתין יומי הקשינו היאך אומר רבן שמעון בן גמ' שלשים והלא תניא כמה עיבור שנה שלשים רבן שמעון בן גמ' אומר חדש. ומפרקינן אמ' רב פפא רצו חדש רצו שלשים:

סימן שנו. קמא. כ. ז. ושש' כי סמכונהו לר' אמי[ז] ור' אסי שרו להו הכי ופתרון השרוי הזה לא כחל ולא שרק ולא פרכים ויעלת חן. מתהלל הוא ביפיה שלכלה שאין צריכה לכחול עיניה כי יפות הן כאילו קרועות בפוך. ואין צריכה לטוח את פניה ולחפות אותן בתמרוקין כי צהובין הן. ואין צריכה להתפרכם כמה ששנינו אין מפרכסין[ח] לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים. ואע"פ שלא עשת אחת מאלה הרי היא יעלת חן. כך ר' אמי ור' אסי יפין במעשיהן:

סימן שנז. קמב. ח. ושש' מהו דרגש שפורש ערסא דצלא[ט] אחרי שנאמר ערסא דגדא. היא מטה זו שנסרין קבועין עליה במסמרים. וערסא דצלא היא כמטה המפורשת במסכתא דכלים בטהרות[י] שהיא מתפרקת יש לה [ע"ב] שתי ארוכות ושתי רחבות ונקליטין וסירוג באמצעיתה. ופתרון צלא הוא

ה) אין מעברין. סנהדרין י"א ע"א. ג) פיריחו. שם איתא פיריחו. ג) סנדרי = סנהדרי.
ז) אין מעברין. סנהדרין שם. ה) ועדאן = ועריין. ו) ובאיזה. בכ"י ובאיזו. ז) כי סמכונהו לר' אמי. כתובות י"ז ע"א וסנהדרין י"ד ע"א איתא: כי סמכוהו לר' זירא. ח) אין מפרכסין. מציעא פרק ד' משנה י"ב. ט) דרגש שפורש ערסא דצלא. סנהדרין כ' ע"א. י) כלים פרק י"ב משנה ב'.

הבורסי ובלשון ארמי הוא וכן מטות שלבורסים שסירוגן מן העור המעובד וסירוגו מתוכו ולפיכך אין צריך לכפותו[ס]:

סימן שנח. קמג. טז. ושש. הא דאמ' רב חיסדא[ג] אמ' מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה בכתב ארמי ומאי כתב שליבו נאה. כך ראינו שאין השמועה כאשר כתבתם אלא כך היא. אמ' רב חסדא אמ' מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש חזרה וניתנה להן בימי עזרא בכתב אשורי ולשון ארמי. ולאו היל' כמר עוקבא דהא קימא בתנאי ומצאנו בה שלש חלוקות. אחת דר' יוסי דאמ' שהכתב נשתנה על ידי עזרא לכתב אשורי וקאמ' שעלה עמהן מאשור. והביא ראיה לדבריו עליה שנאמרה בעזרא. ואין בה ממש שהרי מפורש עלה מבבל. ועוד וכתב הנשתון כתוב ארמית. ואין בה ממש שעל אותו הנשתון הוא אומ'. ועוד לא כהלין כתבא למיקרא כלומר שכתב נכרי היה שלא ראוהו. ועוד וכת"ב ל"ו א"ת משנ"ה הת' הז' כתב שעתיד להשתנות כלומר יכתב כל זמן בכתבו. ועוד כי שם הכתב הזה אשורי שעלה עמהן מן אשור. וקסבר ר' יוסי כדמר עוקבא שניתנה תורה בכתב עברי שהוא דעין והוא הכתב שהחזיקו בו הכותים הנקראין הדיוטות והוא שאמר רב חסדא כתבא ליבונאה. ואין בתלמוד שליבו נאה אלא ליבונאה. ופירוש הוא שמפרשין לשון ליבונאה כי ליבו נאה[ג]. ואין הלכה כר' יוסי. והחלוקה השנייה דרבי דקאמ' בכתב אשורי זה ניתנה תורה לישראל על ידי [דף קעט] משה וכיון שחטאו נהפך להן לדעין וכיון שחזרו בימי עזרא החזירוהו להן. שנמצא רבי מודה כי נשתנה הכתב על ידי עזרא אבל אמר כי קודם לכן נשתנה הכתב משעת חרבן הבית ומקיים לא כהלין כתבא למיקרא כי זה בשעה שהיה משונה ועל ידי עזרא הוחזר להן כמה שניתן על ידי משה ונשאר אותו הכתב ביד הכותיים עדאן. שנמצא לדברי ר' יוסי כתב זה עלה מאשור ושיש בידי כותים על ידי[ד] משה. ולדברי רבי[ה] כתב זה הוא שניתן על ידי משה [ושב]ידי כותים הוא כתב עברי. והלכה כר' שכתב זה ניתן על ידי משה אלא שאין הלכה כמותו כי נשתנה כתב התורה בישראל. אלא הלכה כר' שמעון בן אלעזר שאמר משם ר' אלעזר בן פרטא שאמר משם ר' אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה מעולם. אחת כי ר' אלעזר המודעי הוא רב לכל אילו וכולן כתלמידי תלמידיו[ו]. והרי רבן גמליאל אומר הוא בכמה מקומות עדאן צריכין[ז] אנו למודעי. ועוד כי ראיות שלו ברורות הן דקאמ' ווי העמודים. ופתרון ווי בטיית זראפין[ח] וכן צורתן וו שלכתב ⅂. להודיעך כי וו שלכתב לא נקרא אלא שהוא דומה לוו הכלי או הכלי לא נקרא אלא כי הוא דומה לוו שלכתב. וכן בַּיִת לא נקרא אלא שסתום מכל צדדיו ופתוח מאחר. ועוד דקא מסתייע ממקומות אחרים דקאמרינן מם וסמך שלוחות[ט] בנם היו עומדין ביון שהכתב מפולש ויוצא מצד לצד זה לא נותר למם וסמך כלום לעמוד עליו ונמצא אמצען עומד בנם. [ע"ב] ועוד אף [זו] ראיה ברורה היא כי גם בימי עזרא הוא אומ' ואל היהודים ככתבם וכלשונם שלא נשתנה לא זה ולא זה. ועוד דמסקנא דשמעתא על דר' אלעזר המודעי והא קא מפרקי רבנן

ס) אין צריך לכפותו. מועד קטן כ"ז ע"א. ג) דאמ' רב חיסדא. סנהדרין כ"א ע"ב.
ג) נאה. בכ"י המלה נקודה נאה בנקוד הבבלי. ד) על ידי. נראה דצריך להוסיף [ניתן] על ידי.
ה) רבי. בכ"י בטעות רב. ו) תלמידיו. בכ"י תלמידו. ז) עדאן (עדיין) צריכין. שבת נ"ה ע"ב.
ח) זראפין. בערבית הוראתה לולאות (שנאללען). ט) מם וסמך שבלוחות. שבת ק"ד ע"א.

ומשנו אליביה. ומאי דקאמ' ר' יוסי למה נקרא זה אשורי שמאשור ס) יצא מפרשין אותו שמאושר באותותיו. ומאי דקאמ' בענין וכתב לו את משנה מפקין ליה ששתי תורות כותב אחת יוצא ונכנסת עמו ואחת מונחת לו בבית ע) גנזין. ומאי דקאמ' בענין לא כהלין כתבא למיקרא אמרי לך לא מפני שהוא נכרי שלא ראוהו אלא אמ' רב בנימטריא ומפרשין כאיצד ג) רב טעמא ושמואל טעמא ור' יוחנן טעמא ורב אשי דהוא בתרא טעמא. להודיעך דכולהו כר' אלעזר המודעי סבירא להו:

סימן שנט קמד. י. ושש'. מפריחי יונים ף) תרגמה חמא בריה דרב הושעיה אדא. מאי אדא ומאי פינמן ומאי שור הבר. אשר כתבתם אדא בדלת אינו כן אלא ארא בריש. ופירושו שבאשא. מנהג מפריחי יונים שמ[עמ]דין שובבין ופינמין ומציבין בהן יונים שבאשי שמשבשין בהם יונים שלבני אדם אחרים כדי שיעמדו עם יוניהן ויצודו אותן ויהיו בגזלנים. ואע"פ כי מן האויר הן נוטלין אלא שנאסר לעשות כן מפני דרכי שלום קסבר חמא בריה דר' הושעיה כי נפסלו מפריחי יונים מפני שהן כגזלנים בהציבן ארא שהוא שבאשא [לצור] יונים שלבני אדם אחרים והכא תרגימו תיקדמה יונך ליון שאומרין אם יונך תקדום [דף קף] אתן לך כך ואם יוני תקדום תתן לי כך. ולמאן דאמ' תיקידמה יונך ליון מאי טעמ' לא אמ' ארא אמ' לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ולא גזל הוא. ולמאן דאמ' ארא מאי טעמ' לא אמ' תיקידמה יונך ליון אמ' לך כי האומרין אם תקדום ואם לא תקדום הינו משחק בקוביא. ומי שפרש מפריח יונים משום תיקדמה יונך ליון שנוטל זה מזה בלא משפט שלא גמר זה להקנותו אמ' לך אחר שמנה ס) משחק בקוביא הוצרך למנות מפריח יונים אע"פ שהוא דומה לו. כי המשחק בקוביא תולה בדעת עצמו והמפריח יונים תולה בדעת יונו וצריך לזו ולזו. ופינמן הוא שובך מיוחד ועומד כי דתנן התם בית נכנס ו) פיגם נכנס ופיגם יוצא. ושור הבר כמשמעו השור שבמדבר השובן עם החיות. דמקשינן ולמאן דאמ' מפריחי יונים אלו שמעמידין ארא שהוא שבאשא הלא שנו ולא יונים בלבד אמרו אלא בהמה חיה ועוף. ואמרנו בשלמא ז) למאן דאמ' תיקדמה יונך ליון יש לומר כך בבהמה חיה ועוף. אלא למאן דאמ' ארא בהמה בת האבי היא. ופרקנו אין משכחת לה בשור הבר וכמאן דאמ' שור הבר מין בהמה. כי מעמיד שור מאלו השוורים שבאשא כדי שישבן עמו שור הבר שלחברו ויצודנו:

סימן שם. קמה. יא. ושש' מעשה דר' חייה ק) בר זרנוקי ור' שמעון בן יהוצדק דהוה קא אזלי לעבר שנה בעסיה. פירוש הדבר שהיתה שנה שביעית מצאו אדם שהוא גר את שדהו וחורש אותה אמר [ע"ב] להן ריש לקיש כהן וחריש ט). מפני שהכהנים השורין על השביעית כאשר מפורש בשמועה י). לומר יא) אל תחרישו ממנו. אמרו לו אם נבוא לנזוף בו יכול לומר אגוסטאין יב) אני בתוכה. ופירושו אנגריא ובלשון ישמעאלי סכרה יג). שהוציאו לו דרכי זכות.

ס) שמאשור. בכ"י בטעות שמאושר. ע) בבית. בכ"י בית. ג) כאיצד = כיצד. ף) מפריחי יונים. סנהדרין כ"ה ע"א, ושם איתא בריה דרב אושעיא; ובערוך ארא א' הביא חלק מתשובה זאת בשם רב האיי. ה) שמנה. בכ"י המלה נקודה שמנה בנקוד הבבלי. ו) בית נכנס. עירובין פרק ה' משנה א', ושם איתא פגום. ז) בשלמא. בכ"י בטעות בעלמא. ח) מעשה דר' חייה (חייא). סנהדרין כ"ו ע"א. ט) כהן וחריש. בכ"י כהין, ושם איתא וחורש. י) בשמועה. שם למטה. יא) לומר = כלומר. יב) אגוסטאין. שם איתא אגיסטון, וראה למעלה דף קל"ז (בנדפס עמוד 144). יג) סכרה. בערבית עבודה הנעשית בעל כרחו של אדם (פראהנארביוט).

ומעשה דבר חמא ס) כך היא השמועה. כי הא דבר חמא קטל נפשא אמ' ליה ראש גלותא לרב אחא בר יעקב פוק עיין בדיניה ואו קטל ליכחייה. ולא גרסנו ניכחלינהי לעיניה אלא ליפחייה. ויש שפרשוהו שאם הרג את הנפש כיון שאין לנו ארבע מיתות מכהין את עיניו. ורוב החכמים לא כן פירשו אלא שקונסין אותו ונוטלין את ממונו ומכהים את כוחו ואת רוחו:

סימן שסא. קמו. יב. ושש'. קול ריחים ע) בבורני שבוע הבן שבוע הבן אור הנר בבלור פ) חיל משתה שם משתה שם. אלו סימנין היו להן בשעת השמד בזמן שיש מילה משמיעין קול ריחים וכל השומע אומר שבוע הבן הוא. ובזמן שיש משתה לחופה מדליקין את הנר וכל הרואה יודע כי יש שם משתה. ומפורש עיקר שלמעשה זה בתלמוד ארץ ישראל. בראשונה גזרו צ) שמד ביהודה שכן מסורת בידן מאבותיהן שיהודה הרג את עשו שנ' ידך בערף אויביך והיו הולכין ומשעבדין בהן ואונסין את בנותיהן וגזרו שיהא הגמון בועל תחלה. ובסוף מעשה פירשו כי היו מטמינין את הכהנות ומה סימן היה להן קול מגרים בענר ק) משתה שם משתה שם אור הנר בבלור חיל שבוע הבן שבוע הבן אע"פ שבטל (דף קפא) השמד המנהג לא בטל:

סימן שסב. קמז. יג. ושש' אשר נאמר על אדם הראשון עגבותיו מאגמא דאקראו). מקום בקצה בבל: ודאמ' ר' יוחנן ר) שלש מאות ממשלות שועלים היו לר' מאיר ומכולן לא עלה בידינו אלא אחד אבות יאכלו בסר ואמרי לה מאוני צדק. לא מצינו בשאלותיכם כת' ממשלות וכן היא השמועה כאשר כתבנו. ודעו כי משלים אלה יש בהן מוסרין ולימודין שאמורין כאילו הן מפי חיות השדה כגון הכתב שלהנדוין שנקרא כתאב כלילה ודמנה שיש בו מוסרין ודברי חכמה ומליצה בכלל משלים שלחיות. ואילו ממשלות שועלים שהיו לו לר' מאיר היה בכל אחד מהן מוסמך על מקרא שדומה למעשו וכך הן מושלים. מעשה בשועל שבא הארי עליו לאכלו. אמר לו שועל מה יש בי להשביעך בוא עמי שאני מראה אותך אדם שמן שאתה טורף ושבע ממנו. והיה שם גומין מכוסה ואדם יושב מאחוריו שהוא מתפלל. כיון שראהו הארי אמר לשועל הריני מתירא מתפלתו שלוה שלא תבשילני. אמר לו שועל אי אתה מתירא ולא בנך מתירא אלא בן בנך מגיעו העון עכשו השבע אתה רעבונך ועד בן בנך זמן הרבה. נתפתה הארי וקפץ על הגומין ונפל בתוכו. בא לו שועל ועמד לו על שפת הגומין מציץ עליו. אמר לו הארי הלא אמרת לי שאין הפרעונות באה עליך אלא בן בנך נתפש בה. אמר לו שועל כבר יש עון על אבי אביך שאתה נתפש בו. אמר לו הארי אבות יאכלו בסר ושני בנים תקהינה. אמר לו שועל למה לא חשבת כך מבראשונה. [ע"ב] וכמה וכמה מיני מוסר יש במשל הזה. וכן שאר הממשלות:

סימן שסג. קמח. יד. ושש'. אריון מהו. שאמרו אחד אומר ס) בסוף הרגו ואחד אומר באירין הרגו. אמרו כגון אוזמל ט) ונקרא

ס) דבר חמא. שם דף כ"ז ע"א. ע) קול ריחים. סנהדרין ל"ב ע"ב. פ) בבלור. לפנינו איתא בבורו, אולם בירושלמי בכמה מקומות הנוסחא בבב"י. צ) בראשונה גזרו. ירושלמי כתובות פרק א' הלכה ה' בשנויים. ק) מגרים בענר. שם איתא מגרום בעיר. ר) מאגמא דאקרא. סנהדרין ל"ח ע"ב. ש) ודאמ' ר' יוחנן. סנהדרין שם. ת) אחד אומר. סנהדרין מ"א ע"א. ט) אוזמל = איזמל.

אלשפרה[ח]: ואדרת שנער דאמ׳ שמואל[ג] סרבאלא צריפא. פירושו טילסאן אביץ[ג] נק׳. ובלשון סורסי צריפותא נקיות. ומפרשין ותרבי לך בורית ותסני צריפותא:

סימן שסד. קמט. טו. ושש׳. הא דאמ׳ ר׳ מאיר[ד] בזמן שאדם מצטער [שכינה] מה לשון אומרת קלעיני מזרועי. לא כן הוא אלא קַלְנִי מראשי קלני מזרועי. ושמועה זו כבר נשאלנו עליה בשנה הזאת מן קירואן וכן צוינו וכתבו את התשובה אל מר רב יעקב בן מר רב נסים. קלני מראשי כבר מפורש כי הוא במקומו בתלמוד. כי במדרש כי קללת אלהים תלוי נאמרה משנה זו. וקלני לשון מקוצר הוא ופירושו קל אני. כאשר שנינו משביעך ני וגם הוא מקוצר ופירושו משביעך אני. וכן רוצחני. שני אומר. יודעני. יודענו לשום מי הקדשנו. והרבה כזה בדברי חכמים. וכן דרש ר׳ מאיר כי קללת אלהים כי דברה תורה לשון בני אדם בזמן שאדם מצטער [שכינה] מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי. ובימיו של ר׳ מאיר היו הדברים הללו מצויין הרבה בפי בני אדם. ואמרינן עלה מאי משמעא אמ׳ אביי כמאן דאמ׳ קַלִי לַאֵייתָה[ט]. עד עכשיו כן דרך מדברי לשון ארמי בזמן שאדם מצטער הרבה אומרין עליו יאתיב בְּקַלי לַאית. ודומה כי הוא מלשון קולא שהוא פה כלומר יושב (דף קפב) בצער כמי שהוא נלכד בפח. וקולא זה שאנו אומרין בלשון ארמי הוא קולר האמיר ומדומה בלשון יוני. אמ׳ ליה רבא האי כבד עלויי מיבעי ליה. אם מלשון קולא שהוא קולר ומלשון קלילאיית פירש ר׳ מאיר כי קללת אלהים היאך היה אומר קלני מראשי קלני מזרועי שהוא מלשון קלות והוא צריך ללשון כבדות אלא אמ׳ רבא קלני כמאן דאמ׳ קליל לי עלמא. וכן דרך אדם בזמן שמצטער אינו יכול להכבד ולעמוד על עצמו אלא מתקלל כדבר הקל שמתנענע ומתנדנד לכן ולכן[ו] ואומ׳ קלני מראשי. כן פירש רבא דברי ר׳ מאיר כי כן דרש ר׳ מאיר: ויואב יחיה [את שאר העיר[ז]]. אמ׳ רב יהודה[ח] אפילו מוניני וצחנתא טעם ופרס להן. בטיית מוניני מאנון. והוא ציר שלדגים. ועיקר לשון ארמית מיא דנוני ויאמר ברהב לשון על מי החגבים. צחנתא היא טרית שלדגים שהן צחנה. ובבבל נקראת צחנאה כי לשונם קרוב ללשון ארמי. מלמד שפרס להן כל מיני מאכל:

סימן שסה. [קנ]. יו. ושש׳. הא דתנו רבנן בעל אוב[ט] זה המדבר מבין הפרקים. מה הן בין הפרקים ומאי המעלה בזכורו והנשאל בגלגלת. בין הפרקים אלמפאצל[י] בטיית. אלו שמשמיעין קול מבין פרקי אצילותם ובית השחי שלהן. כי דתניא זה פיתום המדבר משחיו. זכורו זה המשמיע קול מתחת הארץ מכלפי הקבר כדרך ששמע שאול קולו שלשמואל. הנשאל בגלגלת אלו שיש עמהן גלגלת שלאבן שהם או מן זב . . . . ונקראת בטיית אלכרה[יא]: והא דאמ׳ ר׳ אליעזר[יב] [שנכנס ר׳ עקיבא] לבקרו שאני שונה שלש

ח) אלשפרה. בערבית סכין עקום, (היספע. קנייף). ג) דאמ׳ שמואל. סנהדרין מ״ד ע״א, ושם איתא סרבלא דצריפא. ד) טילסאן אביץ. בגד עליון לבן. ה) דאמ׳ ר׳ מאיר. סנהדרין פרק ו׳ משנה ה׳, ואחה למעלה דף קט״ז [בנדפס עמוד 121.2 סימן רמ״ד]. ט) כן נקוד בכ״י, וזה נגד השערתי למעלה שם. י) לכן ולכן = לכאן ולכאן. יא) את שאר העיר. כל המוסגר מן המלות האלה עד מיני מאכל השמיט הסופר בשגגה וכתבו אח״כ על גליון חיריעה. יב) אמ׳ רב יהודה. סנהדרין מ״ט ע״א. יג) בעל אוב. סנהדרין ס״ח ע״ב. יי) אלמפאצל. בערבית חבור אברי הגוף (ארטיקולאציאן). יי) אלכרה. בערבית דבר עגול, כדור. יכ) דאמ׳ ר׳ אליעזר. סנהדרין ס״ח ע״א.

מאות הלבות ב[בהרת עזה] ואמרי לה שלש מאות הלבות [בנטיעת קישואין ואמרי לה שלשת] אלפים. ובקשתם . . . . הלבות . . . כלים ה) וכול׳:

סימן שסו. [קנא]. יז. ושש׳. מפני [ע״ב] מה תקנו ז) זמן בניטין ר׳ יוחנן אמ׳ משום בת אחותו שלא תזנה וריש לקיש אמ׳ משום

פירות מאי טעמיהו. כך פירושה פעמים שאדם נושא את בת אחותו או בת אחיו ומניחה והולך למקום אחר בצרכיו ומתאחר כמה הדשים ועומדת היא ומזנה עליו ומתעברת מאחר ובא בעלה ומוצאה שהיא מעוברת משמעון וכותב לה גט בניסן ומשיאה לשמעון ומחפה עליה מפני שהיא קרובתו ואומר מניסן כתבתי לה גט כדי שלא יהא בנה ממזר. ואם תאמר אין זמן בניטין יכול הוא לעשות כך. ולאו דוקא בת אחותו אלא כל הנשים והאי דנקט בת אחותו מפני שהחומל ורוצה לחפות עליה. לכך תקנו זמן בניטין שלא יאמר גרשתיה קודם לכן ויערב ממזרין בישראל שאם אפילו פנויה היא הוולד שתוקי וכשר. האי טעמיה דר׳ יוחנן. אבל טעמיה דריש לקיש משום פירות ברור הוא שיודע מאימתי פירות נכסיה שלה הן ולא לו דהא פירות המחוברין ג) בקרקע ביציאתה שלה:

סימן שסז. קנב. יז. ושש׳. ולא בכתב ד) שעל גבי כיפה ואנדוכתרי. פירוש כיפה פֶּה רָפִיס ה) כִּיפָּה שלצמר כמה שמפורש בבמה אשה יוצאו) שעשויה מכמה צבעונין וארוגה ארג מרוקם ויש שעושין את רקמותיה כ . . . . . יז אותו. וכן הוא אומר אם ריקם גט אשה [וגט ח]רות כסדר הזה אין זה כתב ואין זו מתגרשת ולא זה יוצא לחרות. אנדוכתרי כך שמענו מן הזקנים כי הוא הוציז) שבארץ הינד וארץ הריני ח) במדינת [דף קפג] הים שמחתכין אותן ונצבעין לגונים. וכמו תבן שנעשה בערביה על גבי כידורים לתינוקות ציורין ציורין. וכן הוא אומ׳ אם ריקם באותן הוצין בצורות הכתב אין זה גט:

סימן שסח. קנג. דיאסקיט). כל כתב מאדם שכותב אצל חברו בשאילת שלום ובצרך משא ומתן וביוצא בהן שהן אגרות רשות ונקראין דיאסיקי. ורבנן היו רגילין שמרבין להתום על דיאסיקי כדי שיודיעו החתומין ידיהם לכל:

סימן שסט. קנד. יח. ושש׳. גונדלית י) מהו. לשון ארמי קוראין לשמאל גונדלית כאמרך בטיית אלעסראיח). וכן בזמן שאדם כותב ומתחיל מבנגד שמאל ומשלים בנגד ימינו כדרך כתב יוני נקרא גונדלית. שיאמר האל ברחמיו לפתוח לבבכם לתורתו ולהכניסכם לחדרי דבריו ותשמחו בו ותתישב דעתכם בקיום מצוה כתקנה. תזכו לשכר הלכה כמה שאמרו חכמ׳ אגרא דהילי סבארא יג). תחשבו עם יראיו וחושבי שמו. תהיו מזומנים לכתות המקבלות פני שכינה. והתלמידים מתקני השאלות ר׳ משה בן ר׳ שמואל ור׳ יונה בן ר׳ יוסף לוי ור׳ יצחק בן ר׳ יונה ור׳ ראובן בן ר׳ שמואל ור׳ שלמה בן ר׳ יהודה יהיו יחדיו למודי יי׳ ואנו יג) לכתרה של תורה. ישע רב:

ה) כלים. אות הכף בספק בכ״י; והסופר לא העתיק התשובה. ו) מפני מה תקנו. גיטין י״ז ע״א. ז) פירות המחוברין. כתובות פרק ח׳ משנה ד׳. ח) ולא בכתב. גיטין כ׳ ע״א. ט) רפי. המלה נקודה בנקוד חבבלי. י) בבמה אשה. שבת נ״ז ע״ב. יא) חוצין = חוצין. יב) ״ חריני. האותיות יני בספק בכ״י. יג) דיאסקי. גיטין ל״ו ע״א, ושם איתא דיסקי. יד) גונדלית. גיטין פ״ז ע״ב. טו) אלעסרא. בערבית שמוש ביד שמאלית כמו ביומנית. טז) אגרא דהיל׳ סבארא. ברכות ו׳ ע״ב, ושם איתא: אגרא דשמעתא סברא. יז) ואנו. המלה נשתבשה כנראה מן ויזכו וכדומה.

סימן שע. קנה. [ע"ב] מא יקול סידנא נאון נט' רח' פי רגל אעתל עלה אנמעו עליה אלאטבא אנה לא בדו לה מנהא פאחצר קומא ווצא אליהם בוציה הדה נסכתהא. מעשה שהיה בפנינו אנו העדים ביום פל' בחדש פל' בשנת כן וכן שנכנסנו אצל חדיד בן אברהם הניכרא) בן דגדג ומצאנוהו חולה מוטל במטה ודעתו מיושבת עליו ולשונו ודיבורו מכוונים בפיו יודע לאמר ולשמוע לשאל ולהשיב לישא וליתן לומר על הין הין ועל לאו לאו כדרך כל בני אדם הבריאים המהלכים על רגליהם בשוק. וכך צוה ואמר דעו רבותיי כי כל הנמצא לי בעולם כולו בעת הזאת שמנה עשר חלקים מהחצר הזו שאני דר בה אשר קניתיה כולה מקדם מן עלי בן שלמה והויד בן ניסין. ונתתי ממנה ששה חלקים שהן רביע לאשתי מימונה בת זכריה בן סויד כמה שהיה לה עלי בכתובתה ממוהר מאוחר ונדוניא ונישתייר לי שמנה עשר חלקים והם כלל כל מה שיש לי בה. ויש לי אבן טהנה ששוחנין בה עפר הזהב והכסף ומטה של עץ הנקראת דכהב) ושלשה בסתרקים הנקראים טנאפסג). ואיני יודע יום מותי ואתם יודעים שיש לי שלשה בנים קטנים ואחר גדול שמו סעדאן. ואני שואל מלפניכם שתגלוני חסד כדי שתקבלו שכר טוב מן השמים שלא אנם לכסד) כי אין שלטון ביום המות כשיניע קצי ויגזור המקום מיתתי [דף קפד] תקימו צואתי כשהזהירו רבותינו ז"ל מצוה לקיימה) דברי המת תראו בכבודכם אם ימצאו הכל בשעת מיתתי ימכרו אלדכה ואלטנאפס ויקחו לי מדמיהם תכריכי וצורכי קבורתי ויתן לבני הגדול סעדאן מאה כספים טובים הנקראים המאו) בלבד כי פטרתיו בהם מכל הנמצא לי בעולם ולא יהיה לו תביעה עם אחיו ולא עם אשתי מימונה ולא עם אדם בעולם מחמתי ויתנו לשלשת בניי הקטנים השמנה עשר חלקים ואבן הטהנה להם לבדם מבלעדי כל אדם בעולם ומבלעדי אחיהם סעדאן כי פטרתיו מעתה במאה כספים הללו וסילקתיו מכל הנמצא לי בעולם סילוק מוחלט. ואם חס ושלום ולא ימצא הכל כי אם מקצתם ינתן לבני סעדאן המאה כספים בתחלה והנשאר לשלשת הבנים. ואם חס ושלום ולא ימצא אלא כמות המאה כספים ינתנו לבני סעדאן. ואין לי אצל אשתי מימונה בת זכריה ולא תחת ידיה ולא ברשותה שום כלום בעולם לא כסף לא זהב לא ווזים לא דינרים לא סחורה לא פקדון לא חוב לא כל דבר בעולם ואפילו פרוטה אחת. ולפיכך פטרתיה מהיום ולאחר מיתתי מחרם ואלה ושבועה וגזירה ושמתא וקללה ושבועת היורשים ומאפילו הרמז) סתם ואין רשות לאחד מיורשי לטעון עליה ולא לערער עליה ולא להריב עמה ולא להנצות ולא לדון ולא להישפט עמה [ע"ב] כי פיציתיה וביררתיה ושיפתיהח) וניקיתיה וזיכיתיה בכל פנים שלזכות ועשיתיה זכה ומנוקה מכל צד ומכל פינה ואין עליה לאדם בעולם מחמתי לא דין ולא דברים לא תרעומת לא תלונה לא געגועט) לא לזות לא שום מידי מכל אנפא בעלמא. ותקדם אליהם אן תכתב אלוציה פכתבת ושהדו אלשהוד פיהא ובקי אלרגל פי עלתה מדה תם אנה תופי פלמא אן תופי כתבו אלשהוד אלדין כאנו יכבדו אמרה ויתפקדו האלה תחת אלשהאדת. ומתוך

ב) הניכר = הנודע (אלמערוף). ג) דכה. לא מצאתי הוראתו. ג) טנאפס. בערבית מצעות (טעפיכא.) ד) שלא אנם לכם. כי אין הדבר נסתר מכם. מן וכל רז לא אנם לך. ה) מצוה לקיים. תענית כ"א ע"א. ו) חמא. אולי צ"ל תמא או תמה, בערבית, שלמים, תמימים. ז) ומאפילו חרם = ואפילו מחרם ח) ושיפתיה. כפי הנראה מלשון שפשוף וצחצוח. ט) געגוע. אולי צ"ל גמגום.

חליו נפטר הדיד זה לבית עולמו. וכתמו תחת דלך שהאדתהם פלמא אן כאן בעד דלך אבד ולדה אלמפטור יטלב אלארת. פקום קאלו לה מא לך סוא אלק דרהם אלדי אפטרך בהא אבוך. וקום אכר קאלו לה אלוציה בטאלה וגרגרו אלאלמנה והרמוהא וקאלו להא לא בד מן אן תצלחי אמרך מעה. פלמא אן אהרמת קאלת אעמלו מא שיתם פאנדו מנהא ש׳ב) וחלו חרמהא. פאן ראי סידנא גאון ואב׳ג) נט׳ רח׳ אן יערפאנא אלחכם פי דלך והל אלוציה מאציה או בטאלה והל יגוז להדה אלאמראה אן תטלאב באלפצל אלדי אכד מנהא אם לא והל אהרמת בואגב אם לא והל ילום מן אהרמהא חכם פעלא דלך מתאבא אן שא אללה:

סימן שעא. קבא. שאלה זו יצאה לפנינו אל שער ישיבה שלגולה אל שני בתי דינים גדולים שלישראל לבית דינו שלאדוננו שרירא ראש ישיבת גאון יעקב חמוד אדוננו חנניה [דף קפ״ה] ראש ישיבת גאון יעקב וכול׳ ג) עד וצוינו וקראו אותה לפנינו והתבוננו בה ועמדנו על כל הכתוב בה וגם צוינו לכתב תשובתה בלשון ההגראים כאשר היא כתובה. אן כאן אלאמר גרי כמא הכאה סאיל הדה אלשאלה אן חדיד צרף סעדאן אבנה מן גמיע מא יכלפה במאיה דרהם וגעל באקיה לאולאדה אלבאקיין פקד וגב אן יעמל כמא קאלה ולים לסעדאן פי גמיע מא יכלפה אכתר מן ק׳ דרהם ובאקי מא יכלפה הו לאולאדה אלאכרון. ודאך אן אללה גל אסמה נעל ללאב אן יורת אולאדה כמא יראה ויחבה בקולה והי״ה ביו״ם הנ״חילו א״ת בני וג׳. פלמא קאל הנחילו את בניו עלמנא אן אלאמר לה פי אלתורית ופי תבציצה אלבכור באן יעטא פי שנים וכאנה לא יגוז ללאב אן יפצל גירה עלי דלך אלוגה דלאלה עלי אן אלאמר ללאב פי מן סואה וכאנה יגוז לה תפציל מן יחב. וגא אלכבר באנה לו קאל ירתני אחד אולאדי אלדכורה דון אלבאקיין נאז דלך ווגב מיראתה ללאב אלדי נין עליה ולם יגב לנשראיה שי. ודלך נין אלמשנה האומר איש פל׳ יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על כל׳ד) שכתוב בתורה ר׳ יוחנן בן ברוקא אומ׳ אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ואם אמר על מי שאינו ראוי לירשו לא אמר כלום. ושרחו קול ר׳ יוחנן בן ברוקא אם אמר על בן בין [ע״ב] הבנים או על בת בין הבנות יירש כל נכסי דבריו קיימין. ושרח אלתלמוד אמ׳ רב יהודה אמ׳ שמואל הלכה כר׳ יוחנן בן ברוקה אמ׳ רבה מאי טעמיה דר׳ יוחנן בן ברוקא אמ׳ קרא והיה ביום הנח׳ וג׳ התורה נתנה רשות לאב להנחיל נכסיו לכל מי שירצה. ואנמא לא ימצא קול אלאב בהדה אלעבארה לא ירת אבני אלפלאני שיא מן מאלי אצלא כמא נצת אלמשנה האומ׳ איש פלו׳ בני בכור לא ישול פי שנים איש פל׳ בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה. פאמא אן קאל לא ירת אלא כדא וכדא כאן מאציא והו אלדי נסמיה אלאפטאר כמא נצת אלמשנה המחלק נכסיו על פיו ורבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום כתב בין בתחלה ובין באמצע ובין בסוף לשון מתנה דבריו קיימין. ושרחו היכי דמי לשון מתנה וקאלו ישול יזכה יחזיק ויקנה כולן לשון

ב) ש׳. צריך להוסיף המלה כספים, וכן למטה [דף קפ״ו] נאמר ש׳ דרהם. ג) גאון ואב (ואב בית דין). רב שרירא ורב האיי בנו. ד) הסופר השמיט המלות: ולבית דינו שלאדוננו האיי וכו׳. ה) כל. צ״ל מה.

מתנה הן ואיצא קאלו אף יחסין ויירת בראוי ליירשו ור' יוחנן בן ברוקא היא. פקד תתבת הדה אלוציה בהדין אלוגהין ופי כל ואחד מנהמא כפאיה עלי אנפראדה לא אפטר במבלג מעלום ואמסך לם יכן לה אכתר מן דלך אלמבלג ובאקי מא יכלפה לבאקי אולאדה ולו לם יכברהם ולא כתב לבאקי אולאדה מא יכלפה ותרך דכר [דף קפו] סעדאן אצלא כאן דלך תאבתא ואדא אנתמע אלוגהאן אזדאד אלאמר וצוחא ותאכידא. ואמא אבראה זוגתה מן אלימין פקד תבת דלך וצח ולים לוראתה אהלאפה עלי דעוי מן אלדעאוי ולא עלי מטאלבה מן אלמטאלבאת אצלא כמא שרחת אלמשנה נדר ושבוע' אין לי וליורשי ולהבאים ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך לא הוא ולא יורשיו ולא הבאים ברשותו משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאים ברשותה. וגמיע מא אשתמלת עליה הדה אלוציה גאיז תאבת. ואמא מא דכר אן אלמטאלבה וקעת בהא ואלאחראם ואנה קיל להא לא בד מן אן תפצלי אלאמר מעה אלי אן אבד מנהא ש' דרהם פאלדי אגראה אלי דלך קד עמל שלא כדין ושלא כשורה וקד אבטא וקד תחאמל עלי הדה אלאמראה ותעדא עליהא ועליה אן ירגע מן בטאיה לאנה לם יבט פי שי מן גנם אלקיאם ורד פרע אלי אצל בל תרך נצוצא ואצחה ופי דלך קאל אלקדמא טעה בדבר משנה חוזר. ואמא מא סאל אלסאיל הל להא אן תטאלב במא אבד מנהא ותרתגעה פאנה אן תבתת אלשהאדה עלי אלוציה אלתי הדה נסכתהא ולם יכן מע אלבצום חגה בבינה תוגב נקצהא וקיל ללאמראה אנה יגב עליך אן תפצלי אמרך ולם יכן דלך עליהא ואנבא פנמיע מא עמלתה גיר תאבת ולא ואנב עליהא ולהא אן תרתגע מא אבד מנהא עלי הדא אלסביל ודלך מתל מן חסאב אבאה וגלט פי אלחסאב [ע"ב] ותוהם אן עליהא חקא פאראה תם באן אלגלט פיגב רדה כמא קאל אלחכמ' הנהו גינאי וכול'. כדלך הדה אלאמראה יגב להא ארתגאע מא אבד מנהא כמא קיל להא אנה עליהא בגיר חק וכך הדין. ואין לשנות:

שאלות בני קירואן בשנת אלף ש"ג[ח])

סימן שעב. קנו. קכג. ג. ששאלתם הא דתנן ר' אליעזר[ג]) אומ' יום טוב שהוא סמוך לשבת בין מלפניה ובין מאחריה מערב אדם שני עירובין וכול':

סימן שעג. א. וישי' הא דאמ' רב יהודה[ד]) אמ' רב לעולם לא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאמ' ר' יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמית אין מלאכי השרת נזקקין לו ולא[ה]) השיבוהו אלא שאני חולה דשכינה עמו וכולהי צורכי דאניש לא לישאול בלשון ארמית. והא כולהו רחמי ובעיי דאתו לאבותינו זכ' לב' ממתיבתא קדישתא כולהו בלשון ארמית הן. ואו נימא בעשרת ימי תשובה הוא דאמרי משום דקריבא שכינה והא קא חזינן דביומי תעניאתא ובכל צרה שתבוא באעו בלשון ארמית. ורוב ברכות דכתבי גאונים בין ליחיד ובין לציבור הם בהאי לישאנא כתבי. ומאי טעמא אין מלאכי השרת נזקקין לו ילמד' ארו': הכין חזינא דהכי קאמ' רב מילתא דתאבע אדם מן מלאכי השרת אל ישאל בלשון ארמי ומפרש ר' יוחנן שאינם רגילין בלשון ארמית. אבל מילתא דתאבע

ח) אלף ש"ג. לשטרות (992 למ"ח). ג) ר' אליעזר. עירובין פרק ג' משנה ו'. והסופר לא העתיק התשובה. ד) דאמ' רב יהודה. שבת י"ב ע"ב. ה) המלה ולא משובשת ויתרה היא.

אדם מלפני בוראו ישאל בכל לשון. והכי קאמ׳ שאני הולה דמן רחמ׳ תאבע ר׳ יוחנן[ה] אמ׳ רחמני נידכרך לשלמא. והאי דקאמ׳ דשכינה [דף קפז] עמו משום שיש כמה דברים שהמלאכים עושים בהן לפום דהאזו ולא צריכין רשות מלמעלה. ולפום הכין מיכתבין קמיעי ונאמרין שמות כדי שיעזרו המלאכים בדבר. וקאמ׳ יעקב המלאך הגואל וג׳ וישעיהו אמ׳ ומלאך פניו הושיעם וזה הוא שר הפנים דאמרין רבנן והוא מיטטרון. והא הוינן דקא משבח ליה רחמנא ומודיע את משה כבודו וגדולתו דכת׳ הנ״ה אנכ״י שול״ח וג׳ [ה״ש]מר מפ״נינו וג׳. ואמ׳ רב נחמן[ג] האי מאן דיאדע לאהדורי למיני כרב[ג] נהדר ואילא לא נהדר דאמ׳ ליה ההוא מינא לרב[ג] ואל משה אמר עלה אל יי׳ וג׳ עלה אלי מיבעי ליה אמ׳ ליה זה מיטטרון ששמו כשם רבו דכתי׳ כ״י שמ״י בקרב״ו אי הכי פלחו ליה אמ׳ ליה כתי׳ א״ל תמ״ר ב״ו אל תמירני בו. להודיעך דאית ליה למעבד בכמה [דברים] כי דהאזו. וקא הוינן מלאכים שעושין רצון נביאים וצדיקים מדקאמ׳ ליה מלאך ללוט הנ״ה נשאת״י פני״ך וג׳ שמע מינה ניתנה לו רשות לעשות כמה שיראה. וקאמ׳ ליה רחמ׳ לשטן משום איוב הינו בידך ואמ׳ ריש לקיש[ד] הוא מלאך המות. כגון דברים אילו מי ששואל דבר ממלאכי שרת קאמ׳ רב אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי וקאמ׳ ר׳ יוחנן שאין מלאכי שרת מכירין בו. והולה שאני שהשכינה עמו ואין מלאכי שרת עושין בו כלום אלא ברשות. וכן כל כיוצא בו כי שמעתא דמאמתי קורין דר׳ אבון[ה] בר רב אדא אמ׳ ר׳ יצחק בעשרה שמתפללין ושלשה שיושבין בדין ושנים שעסיקין בתורה ששכינה עמהן. הכין איכא למימר בפירושא דשמעתא. אילא מיהו במאי דהאזו לנא [ע״ב] ובמאי דשמיע לנא לא הוינא ולא שמענא מעולם דמימנעין רבנן מלמשאל צורכיהן בלשון ארמי אילא נמי אית באבא דרחמי דהוה רגילין בה ועדאן מיתמרי[ו] במתיבתא דאמרין בלשון קדש. שומרי שערים פתחו שערים ותשמע צעקת ישראל עשוקים. והדר אמרין ליה בלשון ארמי. נטרי תרעי פתחו תרעי ותשתמע צוחתא דישראל עשיקי. ואית ביה נמי מילי דאמרין להון בלשון ארמי בלחוד ולמלאכי שרת אינון. במטו מינך איזגדא קלילא דפסע עלמא בארבעי[ז]. ואיכא בגמרא נמי מילי דהוה משתעו רבנן עם מלאכים ומשתעו מלאכים עמהון בלשון ארמי. כי דמפרש דרב סעורים[ח] אחוה דרבא אמ׳ ליה לשליח ליתחזי לי מר איתחזי ליה ואמ׳ ליה מי הוה ליה צערא למר א[מר] ליה כריפדא[ט] דכוסילתא. ופירש כוסילתא אותן שירטוט ששורטין להקות דם. ולרבא נמי הכין אמ׳ ליה מאן חשיב מאן ספין ומאן רקיע. ור׳ אלעזר הוה קא אביל תרומה איתחזי ליה אמ׳ ליה לאו תרומה קא אכילנא לאו קדש איקראי נזה מיניה חליפא ליה שעתא. ור׳ אסי נמי איתחזי ליה אמ׳ ליה איתרה לי תלתין יומין דאהדריה לתלמודאי דאמריתו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ביום תלתין אתא אמ׳ ליה מאי כולי האי אמ׳ ליה דקא דחקא רגליה דבר נתן. ולר׳ חייה נמי קאמ׳ ליה לאו קא מרחם מר אעניא אההוא גברא אמאי

ה) ר׳ יוחנן. שבת שם איתא ר׳ אלעזר. ג) ואמ׳ רב נחמן. סנהדרין ל״ח ע״ב. ג) כרב׳ לרב. שם איתא כרב אידית׳ לרב אידית; והנה אחר מלת לרב נמצא בכ״י מקום פנוי המורה כי הי׳ בחפץ הסופר לכתוב עוד מלה אשר אולי לא יכול לקרותה בגוף הכ״י. ד) ואמ׳ ריש לקיש. בתרא ט״ז ע״א. ה) דר׳ אבון (אבין). ברכות ו׳ ע״א. ו) ועדאן מיתמרי = ועדיין מתאמרי. ז) דפסע עלמא בארבעי. הכונה לאליהו הנביא, ראה ברכות ד׳ ע״ב: אליהו בארבע. ח) דרב סעורים. מועד קטן כ״ח ע״א. ט) כריפדא. שם איתא כי ריבדא.

לא קא מרחם. שמעינן מן אילין שמעתאתא דאיכא מידא שנתנה רשות למלאכי שרת למיעבד כי דהאזו ומיליהון נמי הא מיפרשן בלשון ארמי ומילי דרבנן בהדיהו. [דף קפ"ח] ואמרינן נמי התם מלאכא אשכחיה[ב] לרב קטינא דהוה מכסי סורבלא אמ' ליה קטינא קטינא סדינא בקיטא סורבאלא בסתוא ציצית מה תהא עליה. וקא באעי מיניה רב קטינא ענשיתו אעשה וקא מהדר ליה היכא דאיכא ריתחא ענשינן. ומן אילין מימרי ומן מעשים דקא חזינן רבנן דלא שמיע לן[ג] דאיכא דחש לה להא דרב ולהא דר' יוחנן נמרינן דפליגי רבנן עליהון. ומרחק מימריהון מן סבארא נמי אטו מלאכים שהם ממונים לכתוב שיחת אדם מי לא ידעין בלשון ארמית. ואע"ג דלא ידעינן מאי טעמיהו דרב ור' יוחנן ומנין להן. וכי דלא חשו לה ראשונים אף אנן נמי לא חישינן:

סימן שעד. קנז. קבד. ב. ושש'. ההיא דאמ' רבה בר בר חנה[ג] זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא איתלוי בהדן ההוא טיאעא אמ' לי תא אחוי[ד] לך היכא דנשקן ארעא ורקיעא הדדי. לפרש לך האי מעשה היכי איפשר למיהוי. הבין שמיע לנא מן שמא דרבואתא איתני עולם דהוה אית מלכא מן מלכי יונאי דעבד גלגל גדול דנחשא דהאוי הקיפו שלש מאות וששים אמות כצורת הרקיע לכל חיל אמה ועשה לו תנודות שמנידות אותו מאיליהן שנשתמש להם ברוח או במים ובכל עשרים וארבע שעות היה סובב סביבה אחת והוא שהראה אותו הישמעאלי לרבה בר בר חנה. ויש בו גומות כמו הלונות ותנודותיו כבדות הן שסובב שלש מאות אמות בכ"ד שעות. ולא הוה רבה בר בר חנה סובר איך הוא והניח כים שלתפילין בנומא מאותן גומות והסב [ע"ב] פניו להתפלל והאריך ועד שסיים נבה אותו מקום יתר מקומת אדם ולא מצא רבה בר בר חנה את הכים. ויש שגורסין בן[ה] אמ' מי איכא גונבא ברקיעא. ואנחנו ורוב החכמים לא גרסנן כך. ומי שגורס כך יש לפרשו שאמר בתמה מה שמדומה ברקיע יש בו גניבה. ומראין דברים שהיו קוראין אותו שמים עד שהודיעו אותו ישמעאלי שגלגל הוא ולבשעה[ו] ההיא מן היום שלמחר הוזר אותו הלון למקומו:

סימן שעה. קנח. קבה. ג. ושש'. לענין יסוריה דרבי דאמרינן על ידי מעשה[ז] באו ועל ידי מעשה הלכו. מאן דלא שאחיט חיותא ולא קאטיל בני כרכושתא ודומייהון דמפסדי עלמא שפיר קא עביד. ילמד' ארוג'. הבין חזינא דמאי דמפסדי עלמא כגון נחשים ועקרבים וארויות וזאבים שפיר דאמי למקטלאנון. אבל בעלי חיים דלא מעיקין ולא צריך להון אדם לא למאכל ולא לרפואה לא מיבעיא מיקטלאנון דסני אילא אפילו צער שלהן סני. ובני חולדה דהיא כרכושתא שהיתה שפחה שלר' מטאטאה אותן והצילן רבי מידה לא מפסדי עלמא ואצולאנון שפיר ושפיר. אבל ודאי עיגלא דצריבי ליה למאכליה לאו מצוה היא לאצוליה והאי דאתו יסורין עליה דרבי בעוקבה דהא מילתא לאו סורענות הויא אלא יסורין. דר' הוה עדיף ביותר וקיימא לן שהקב"ה מדקדק עם הגדולים והחשובים יותר ממה שהוא מדקדק עם אחרים מפני שרבים למדים ממעשיהם

ב) מלאכא אשכחיה. מנחות מ"א ע"א. ג) דקא חזינן רבנן דלא שמיע לן. הלשון מגומגם, ואולי צ"ל מרבנן, או מקום מלת רבנן הוא אחרי המלה מימרי. ד) רבה בר בר חנה. בתרא ע"ד ע"א, ולמעלה דף ד' (בנדפס עמוד 5 סימן י"ב) הובאה זאת התשובה בשנויים קלים. ה) אחוי. בכ"י איחוי. ה) כן = כאן. ו) ולבשעה. נראה דצ"ל ושבשעה. ז) על ידי מעשה. מציעא פ"ה ע"א.

ומקישין עצמן אליהם. ואמ׳ ר׳ [דף קפט] אחאה) כת׳ וסביביו נשערה מאד מלמד שהקב״ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה ר׳ חנינה אמ׳ מהכא אל נערץ בסׂ׳ וג׳. וזה העגל כיון שנם מתחת הסבין ובא וקבר את ראשו בתוך חיקו שלרבי כדי להנצל בו ומסרו לידי שוחטיו אלתר מראין הדברים הללו כעין אכזריות. ומדת רחמנות היתה לשהות אותו באותה שעה ומי שהיה רואה את רבי שעשה כך נושא קל וחומר לבני אדם ומנהיג עצמו לרחם עליהן. ומי שראהו לרבי שמסרו לאלתר כיון שאין דעתו מתחוללת על הבהמה שנסה מתחת סבין אף היא מתאמצת כנגד אדם או כנגד בהמה אחרת שאינו צריך לה ושאינה מזקתו. ודילמא נמי מדקאמ׳ רבי לכך נוצרת שבודאי נוצר והותר אדם בשחיטתו אילא שאין יוצרו מקפה שכרו. והכין סבירא לנא דכולהו בעלי חיים שהתיר המקום קריצתן והריגתן יש להן שכר. וקימא לן שאין הקב״הג) מקפה שכר כל בריה לפיכך לא נוצר להרע לו אלא להיטיב לו. וסתאמא דמילתא לאו לשחיטה נוצר ואע״פ שהותר אדם בשחיטתו:

סימן שעו. קנט. קכו. יג. ושש׳ הא דתנן שנים אוחזין) בסבין ושוחטין. וההוא תוראד) דאישתחיט בשנים ושלשה מקומות

ואוקימנה בשתי סבינין ושני בנים אדם להתירא או לאיסורא [הי]בי דאמי בשנים ושלשה מקומות. דאית פלוגתא בין הלכות גדולות לגאון אחר. דבהלכות גדולותה) פסק דמותר ואיתי הדין מעשה דרב יצחק בר שמואל [ע״ב] בר מרתא דנקיט שקל שופריה שופריה. ופליג גאון על הדין מימרא ואמ׳ דשלא כהוגן עשה רב יצחק בר שמואל בר מרתא דנקיט שקל משופריה ואיתי כמה ראיות. וכי שחטין תרי גברי לדבריו בשתי סבינין והחליד חד מיניהו ואידך שחט שפיר מי אסרינן לה או לא. והאי דנקט שלשה מקומות מכלל דתלתה גברי מצו מישחט הדא חיותא או דילמא טעמא אחרינא. ושחיטה מפורעת היכי דמיא: הכין חזינא דמאי דכתב רב שמעון קיארא בהלכות גדולות בהא מילתא מימריה דרב אחא מן שבחא הוא בשאילתא דבהעלותך. ובעיא דבעא אית ביה פירושא דשמעתא דשאילת היכי דאמיא שחיטה בשנים ושלשה מקומות. והכין אמ׳ ברם היכאו) דשחט מקצת סימנין בחדא דוכתא ונטה ידיה לדוכתא אחריתי ושחט אינך מקצת סימנין מן אידך גיסא בין זה כנגד זה ובין שלא זה כנגד זה מי אמרינן זיל להכא לא שחט רובה זיל להכא לא שחט רובה או דילמא בין דאידי ואידי מקום שחיטה כחד מקום דאמי ומצטרפין תא שמע דאמ׳ רב יהודה אמ׳ רב השוחט בשנים ושלשה מקומות כשרה כי אמרתה קמיה דשמואל אמ׳ לי בענן שחיטה מפרעתז) וליכא והילי כואתיה דרב חדא דאמרינן הלכה כרב באיסורי ועוד מההוא תורא דאישתחיט בשנים ושלשה מקומות אזל רב יצחק בר שמואל בר מרתא נקיט ושקל משופריה שופריה אמ׳ ליה ר׳ זירא) למדתנו רבינו משנתינו בשתי סבינין ובשני בני אדם. אילין מילי דרב אחא מן שבחא וכתבינון [דף קיז] רב

ה) ואמ׳ ר׳ אחא. קמא ג׳ ע״א. ד) שאין הקב״ה. נזיר ל״ג ע״ב. ג) שנים אוחזין. חולין פרק ב׳ משנה ב׳. ד) והחוא תורא. שם דף ל׳ ע״ב. ה) דבהלכות גדולות. ד׳ וואריסא עמוד 253. ו) ברם היכא. שאילתות דרב אחאי סימן קכ״ה. מהדורת הרב רנצ״י ברלין (ווילנא תרכ״א — תרכ״ז) חלק ג׳ עמוד 17. והנוסחאות הישרות שמצא הרב הזה בכ״י מקויימות מתשובה זו, רק תחת ו ג ט ה כתוב שם ו נ י ד א. ז) מפרעת = מפורעת. ח) ר׳ זירא. וכן הגירסא בגמרא, אולם בשאילתות שם רבא, אך הרנצ״י ברלין מצא בכ״י ר ב ב א, וכפי הנראה נשתבש מר׳ זירא.

שמעון בהלכות גדולות וכואתהון סבירא לנא ולאו בהדין גאון דכתבת וראיות דיליה לא ידעיננא מאי אינון ואו פרישתינון הוה מברירנא לך מילתא מילתא מינהון. ורובא דקושיא דהדא שמעתא מילתא דשאילת עלה ואמרת האי דקא מוקמינן לה לשמעתא בשתי סכינין ובשני בני אדם להתירא או לאיסורא דאו אמרת לאיסורא הא מוכחא מילתא דכד קימא מתניתין בשתי סכינין מכרעא מילתא דלא בענן שחיטה מפורעת דהא ר' אלעזר קא מותיב לסיועיה לרב ממתניתין שנים אוחזין בסכין ושוחטין אפילו [אחד] מלמעלה ואחד מלמטה שחיטתן כשרה והא ליכא שחיטה מפורעת ובשרה אמ' ליה ר' ירמיה לסיועיה לשמואל משנתינו בסכין אחת ושני בני אדם דאלמא או ממתניתין דתניא שנים אוחזין בשתי סכינין ושוחטין היא ודאי מסתייע רב. ואי אמרת להתירא קאמ' ר' זירא משנתינו בשתי סכינין ושני בני אדם אם כן מאי קא מהדר ליה לרב יצחק בר שמואל בר מרתא הא שרא ליה רב יצחק. והכין פירושא דשמעתא אמ' רב יהודה אמ' רב השוחט בשנים ושלשה מקומות כי דפרישנא לעילא בביעייה מן שבהא. כגון שהתחיל בשחיטה מימין הצואר וקודם שיגמרנה הגביה ידו מצואר בהמה ולא שהה כדי שחייה שאוסרת וחזר אחר כך ושחט במקום אחר משמאל הצואר בין כנגדו שלמקום הראשון ובין שלא כנגדו. וכן נמי עד שלא גמר בשני הגביה ידו ושחט אף בשלישי מעט ונמצא שחט [ע"ב] כאן כרביע שנים מימין וכאן כרביעין וכן דבר אחר. או נמי שלשה בני אדם ששחטו בצואר אחד זה שחט כאן כרביע שנים וזה שחט כאן כרביע שנים וזה שחט כאן דבר אחר ואין זה מגיע לזה. בזו אמ' רב שמצטרף מה ששחט זה עם מה ששחט ה) זה ורואין כאילו במקום אחד הוא ונמצא כולו רוב שנים בבהמה ושחיטה כשרה היא. ושמואל סבר לא מצרפינן להו בהדי הדאדי משום דבענן שחיטה מפורעת. ופירוש שחיטה מפורעת שהיא משוכה ואתה יכול לפרעה כאחד ולראות כולה יחדו. ומנא לן דמפורעת שמשוכה ונראת כאחד הדא דהכי פרעי טבאחי עדאן ועור מדריש לקיש ג) דאמ' בענן שחיטה מפורעת שני חין שחוט וג' מפני שהחין במקום אחד משוך הוא הותך ולא בשנים ושלשה מקומות. ואמרינן לקמן תונא דבי ר' ישמעאל ג) ושחט אין ושחט אלא משך כן הוא אומ' והכד) שחוט ואומ' חין שחוט. ועוד מההיא דהכל שוחטין דאמ' ר' אלעזר ה) בר מימי שחיטה העשויה במסריק כשרה דכי איקימנה במקום שחיטה אקשינן מאי למימרה ואצרכינן דמהו דתימא בענן שחיטה מפורעת וליכא קמשלן ו). דאלמא שחיטה העשויה כמסרוק לאו מפורעת היא מישום דלא מיפרעא כאחד ואינה נמשכת ולהכי אתא לאשמועינן דכשרה היא. ואותיב ר' אלעזר לסיועיה לרב מן מתניתין שנים אוחזין בסכין ושוחטין אחד מלמעלה ואחד מלמטה כשרה דהא הויא לה בשני מקומות וקא [דף קצא] מכשרא לה מתניתין. אמ' ליה ר' ירמיה ודאי שני בני אדם תנן אלא מיהו אמאי תסברה דבשתי סכינין דהאוי בשני מקומות אית לן למימר בסכין אחת אילא מיהו זה אוחז בראשה וזה אוחז בזנבה כדרך שאוחזין שנים במשור אחד ונוסרין ונמצאת שחיטה במקום אחד ומפורעת. אמ' ליה ר' אבא לר' ירמיה הא דתנא עלה אין

ה) עם מה ששחט. שלשת המלות האלה נכפלו בכ"י בטעות. ג) מדריש לקיש. חולין ל' ע"א. ג) תונא (תנא) דבי ר' ישמעאל. שם ע"ב. ד) זהב. בכ"י והוב. ה) דאמ' ר' אלעזר. חולין י"ט ע"ב, ושם איתא בר מניומי, כמסרק. ו) קא משמע לן.

חוששין שמא יטרפו זה על זה או אמרת בשלמא מתניתין בשתי סכינין ושני בני אדם כרב דמהו דתימא ליחוש דילמא סמכי אהדאדי והאי לא אתי למיעבד רובה והאי לא אתי למיעבד רובה והאי לא אתי למיעבד רובה קאמשלן דאין הוששין אילא אי אמרת בסכין אחת ושני בני אדם האי אין הוששין שמא ידרסו זה על זה מיבעי ליה אמ' ליה ר' אבון תני שמא ידרסו. ואע"ג דקא מתריץ ר' אבון אליבא דשמואל וריש לקיש הא קא מותיב לסיועאנון לרב ולר' אלעזר שחט את הושט למטה ואת הקנה למעלה את הושט למעלה ואת הקנה למטה שחיטתו כשרה. ואף הוא קא מפריק לה דלא הויא תיובתא דרב דמיתוקמא בשחיטה העשויה כמסריק שהתחיל למטה ושיפע וסיים למעלה. ומעשה דרב יצחק בר שמואל בר מרתא ברור. ודקאמ' ליה ר' זירא למדתנו רבנו משנתינו בשתי סכינין ושני בני בני אדם טובא תמיהא מילתא דמאן דסאבר דלאיסורא אתא והיכי יאכיל למימר הכין והלא דברים ברורים כשמש דמתניתין תנן שנים אוחזין בסכין ושחט אחד מלמעלה ואחד מלמטה כשרה ור' אלעזר ור' אבא דקא מסיעין ליה [ע"ב] לרב הכין קא מוקמין לה דהני שנים דמתניתין שתי סכינין בידיהם דבדקימא בשתי סכינין ושני בני אדם הוה ליה ודאי כמימרא דרב ור' ירמיה דקא מסייע ליה לשמואל קא מדחי מן הכין ומוקים לה בשנים שאוחזין בסכין אחת. ור' אבא נמי דקא מסייע ליה לשמואל קא מתרינן[ח] שמא ידרסו כלומר סכין אחת ושני בני אדם וכיון דקא מוקי לה ר' זירא למתניתין בשתי סכינין ושני בני אדם מי איכא בימריה ספיקא והלא ברור כשמש דלהתירא קא אתי. והא דקשיא לך דאם כן הוא דלהתירא קאמ' ר' זירא ורב יצחק בר שמואל בר מרתא הא שריה מאי קא מהדר ליה ר' זירא. האי קושיא ולא כלום הוא וביה אשתבש מאן דפסק כשמואל. וכד מעינת בה מיפרש לך דכיון דפשט ר' ירמיה משנתינו בסכין אחת ושני בני אדם ואתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ועשה מעשה להתירו להאי תורא אמ' ליה ר' זירא ממעשה זה שעשיתה למדתנו דלאו מתניתין בשני בני אדם וסכין אחת כי דר' ירמיה אילא בשתי[ג] סכינין ושני בני אדם כי דר' אלעזר ור' אבא דסיעוהו לרב ולאו קושיא קא מקשי ר' זירא אילא מיגמר קא גאמר ממעשה זה הדין עיניאנא. ומן כמה ראיות בודאי ברירא מילתא דהילי כרב דאו למנין גברי לקטת[ג] כי דשמיע לנא דאית דטעא בהא מילתא הא רב כנגד שמואל. ור' אלעזר כנגד ריש לקיש. ור' אבא כנגד ר' ירמיה. ור' אבון קא מסליק נפשיה ומותיב לסיועיה למר ומפריק דלא הויא תיובתא דמר. ואו נמי הוה כשמואל הא ר' זירא. ואחרי כל זאת [דף קצב] אשתיירן שלש ראיות לאברועי כרב[ד]. הדא סוגיאן בעלמא דקימא לן הלכה כרב באיסורי[ה]. ושוב מעשה דרב יצחק בר שמואל בר מרתא וקימא לן מעשה רב[ו]. ושלישית דמסקאנא דשמעתא משנתינו בשתי סכינין ושני בני אדם כי דקאמ' רב וקימא לן הילי כמסקאנא. ולענין מאי דשאילתא כי שחטי תרי גברי בשתי סכינין והחליך חד מיניהו ואידך שחט שפיר מי מטרפינן לה או לא. הכין חוינא דלא איצטריכו רבנן לעיוני בהשוחט בשנים ושלשה מקומות אילא היכא דלית בחד מינהון כדי שחיטה. אבל אית בחד מינהון כדי שחיטה דהוא

ח) קא מתרינן. נראה דצ"ל קא מתרין. ג) בשתי. בכ"י בשני. ג) לקטת = נקטת, ר"ל דאי למנין גברי נחית. ד) כרב. בכ"י בטעות כרבי. ה) הלכה כרב באיסורי. בכורות מ"ט ע"ב. ו) מעשה רב. שבת כ"א ע"א.

רוב אחד בעוף או רוב שנים בבהמה והחליד חד מינהון הזינן או ראשון הוא דאחליד ודאי איסורא שאין הפרש בבהמה או עוף שנשחט בשנים או שלשה מקומות בין ששחטו אחר ובין ששחטוהו שנים או שלשה וכולה הלדה הבין ניהי דכד שאחיט ומחליד במקום אחר והדר שאחיט במקום אחר פסולה אי נמי כל אימתי דמחליד מיקמי גמר שחיטה פסולה. ותנן שחט את הוושט[ו] ופסק את הגרגרת או שפסק את הגרגרת ואחר כך שחט את הושט או ששחט אחד מהן והמתין לה עד שמתה או שהחליד את הסכין תחת השני ופסקו ר' ישבב אומ' נבלה ואמ' רב יהודה[ז] אמ' רב החליד את הסכין [בין ג] סימן לסימן ופסקו פסולה תחת העור כשרה]. או ודאי בתר גמר שחיטה בין ביד אחד ובין ביד שנים שמצטרפין כי דרב אתא שלישי והחליד דאמי כמי שחיתך בבשר לאחר שחיטה ואינו מפסיד [ע"כ] כלום. ואו לא ידיע קמי גמר שחיטה הויא החלדה או בתר גמר שחיטה עבדינן להומרא ואסרינן לה כהיא בריתא דתניא לענין עוף דסאני בסימן אחד שחט את הוושט[ח] ואחר כך נשמטה הגרגרת כשרה נשמטה הגרגרת ואחר כך שחט את הוושט פסולה שחט את הוושט ונמצאת הגרגרת שמוטה ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמטה אם לאחר שחיטה נשמטה זה היה מעשה ואמרו כל ספק שחיטה פסולה:

סימן שעז. יד. ושש' הכותב כל נכסיו[ה] לאחר והיו בהן עבדים ואמ' הלה אי אפשי בהן. ומסקינן כי פליגי בזיכה לו על ידי אחר הילכ' כתנא קמא או הילכ' כרבן שמע' בן גמ'. הכין הזינא דהא בריתא פלוגתא דתנא קמא ורבן שמע' בן גמ' מוקמא בבבא בתרא כי דכתבת בזיכה לו על ידי אחר. אבל היכא דמטיא מתנה ליד מקבל ושתק ולבסוף צווח בין לשמואל ובין לר' יוחנן קנה. והיכא דצווח מעיקרא בין שמואל ובין ר' יוחנן מודו דלא קנה ולמארה קמא הדרא שהרי לא יצאה מרשותו. ואם זכה בה על ידי אחר שהרי יצאה מרשות נותן ועדאן לא באה לרשות מקבל ושתק המקבל בתחלה ואחר כך צווח ואמר אי אפשי בה פליגי בה רבנן ורבן שמע' בן גמ'. רבנן סברי משעה דשויה מקבל ליד זוכה כיד מקבל וידע מקבל ושתק הרי קנה את המתנה ומדשתיק קנאנהו והאי דקא צאוח השתא מיהדר הוא דקא הדר ביה. ורבן שמעון בן גמ' סבר יוכיח סופו על תחלתו דלא קנאנהי והאי [דף קצג] דלא צווח מעיקרא דאמ' מי אתו לידאי דאצווח. ובמסכתא דכריתות בהמביא אשם תלוי אמרינן אמ' ריש לקיש[ו] הנותן מתנה לחברו ואמר הלה אי אפשי בה כל המחזיק בה זכה בה. ומקשינן איני והאמ' רבה בר איבו ואמרי לה אמ' ראבה בר אבהו[ז] אמ' רב ששת המקבל מתנה ואחר שבאה מתנה לידו אמר תיבטל מבוטלת אי אפשי בה לא אמר כלום בטילה היא פסולה היא אינה מתנה דבריו קיימין קאמ' מיהא דכי אמ' אי אפשי בה לא אמר כלום מאי לאו לא אמר כלום והויא דיליה. ומפרקינן לא אילא לא אמר כלום דלא האדרא למארה קמא ולדיליה נמי לא הויא אילא הויא הפקר כדריש לקיש. ושמעינן מן אילין מילי דהיכא דצווח מעיקרא שהכל מודים דלא קנה הדרא למארה קמא. אבל היכא דבאה לידו כי דרב ששת דקניה והדר אמ' אי אפשי בה איתה לרשמואל ור' יוחנן דקנה וכי

ח) שחט את הוושט. חולין פרק ב' משנה ד'. ז) ואמ' רב יהודה. שם דף לי ע"ב.
ג) פה מקום חלק בכ"י והשלמתיו. ו) שחט את הוושט. חולין כ"ח ע"א. ה) הכותב כל נכסיו. בתרא קל"ח ע"א. ו) אמ' ריש לקיש. כריתות כ"ד ע"א. ז) ראבה בר אבהו. שם ר' אבהו, וראה הגהות הרי"ב, ובכ"י אבבו.

קאמ' אי אפשי בה הויא הפקירא דלא אפקר אלא מאי דקני ליה תדע דכי אמ' פסולה היא אינה מתנה דבריו קיאמין והדרא למארה קמא. ולפום הכין שאני מאן דאמ' תיבטול דמשמע מיכאן ולהבא דאלמא קא מפקר לה ממאן דאמ' בטלה דמשמע מעיקרא. ובראש השולה דגיטין אקשינה להא שמעתא אנט ופרקינן אמ' אביי[ב]) בטל שני לשונות משמע תיבטול ומשמע דבטיל גבי נט לישאני דמהני ביה קאמ' גבי מתנה לישאנא דמהני בה קאמ' וכי פליג תנא קמא ורבן שמע' בן גמ' בזיכה לו על ידי אחר ושתיק ולבסוף צווח כי דרב נחמן בר [ע"ב] יצחק וכי דרבה. ואו תימ' ר' יוחנן אליבא דהא שמעתא דריש לקיש פליגי רבנן סברי קנה את המתנה משעה שקיבלה זוכה ושתק הוא וכי קא צווח ואמ' אי אפשי בה אפקורי קא מפקר לה והינו טעמא דקא אמרי רבנן כיון דאפקרינהו יצאו לחרות וכמה דלא כאתב נט חרות אכלי בתרומה דתניא המפקיר את עבדו יצא לחרות וצריך ליטול נט שחרור. וקא סברי מעורב לנט שחרור או[ג]) בתרומה. ואפילו רבן שמע' בן גמ' איכא למימר דלא פליג על ריש לקיש דהא ריש לקיש מודי דהיכא דלא מטיא מתנה ליד מקבל אילא צווח מעיקרה ואמ' אי איפשי בה הדרא למארה קמא וכי קאמ' דהאוי הפקירא שאמר אחר שבאתה לידו כי דרב ששת לרבנן דאמרי על יד אחר ושתק ולבסוף צווח דכמי שבאת לידו הוא וקנה וכי אמ' אי איפשי אפקורי קא מפקר ולרבן שמע' בן גמ' דאמ' יוכיח סופו על תחלתו ולאו כמי שבאת לידו הוא אלא כצווח מעיקרא ולא האוי הפקר לא פליג אריש לקיש אלא כסבר כל דיאהיב מתנה אדעתא דמקבלי לה מיניה והאי לא קיבל הולכך הדרא למארה קמא אבל היכא דגמר ויהב אפילו רבן שמעון בן גמ' מודי. ולענין הלכה סוגיין בעלמא יחיד ורבים[ג]) הלכה כרבים. אילא מיהו מדתניא בהשוחט בשחיטת חולין השוחט את הבהמה[ד]) לזרוק דמה לעבודה זרה ולהקטיר חלבה לע' זר' הרי אילו זיבחי מתים שחטה ואחר כך חישב עליה זה היה מעשה בקיסרי ולא אמרו בה לא איסור ולא התיר. ואמ' רב שיזבי לא [דף קצד] אמרו בה איסור משום כבודן דרבנן ולא אמרו בה התיר משום כבודו דרבן שמע' בן גמ' ואמ' רבינא דהכא הכותב כל נכסיו לאחרים והיו בהן עבדים אם היה רבן כהן הרי אילו אוכלין בתרומה רבן שמע' בן גמ' אומ' כיון שאמ' אי אפשי בהם כבר זכו בהן יורשין ומוקמינן להכי דמפריש לעילא הא חשו לה להא דרבן שמע' בן גמ' ולא אמרו בה התיר דסבירא ליה יוכיח סופו על תחלתו ולמיהוה הלכה כרבן שמעון בן גמ' ומידחייה לדרבנן לא איפשר. אילא אית מן רבואתא דפסק הלכה כרבנן לפום סוגיין דעלמא ואמ' דלעיניין בהמה דחשו רבנן לדרבן שמע' בן גמ' משום חומרא דע' זר' אבל בעלמא לעיניין דינא ליתה לדרבן שמעון בן גמ' דהוא יחיד אלא הלכה כרבנן. ואנחנא הכין גמירינא מן מאיר עינינו מרנא יהודה גאון אבי אבינו וצ"ל דכיון דלאו בכל מילי בע' ז' קא חישין רבנן ליחידאה ואו לאו דהות הא דרבן שמע' בן גמ' לעיניין דינא בת מיחשא לה לא חשו לה. ואף אנן גמי לעיניין דינא חישינן ליה וקימינן במילתא ולא פסקינן הלכה לא כרבנן ולא כרבן שמע' בן גמ'. והכין עבדינן דמאן דאיתה בידיה לא מהנפקינן לה מיניה. ומאי נפקא מינה דאו קדים איניש אחר זכה בה ואמ' הא הפקירא היא ואתא מארה

ב) אמ' אביי. גיטין ל"ב ע"א. ג) או. נראה דהוא קצור מן אוכל. ג) יחיד ורבים. ברכות ל"ז ע"א. ד) השוחט את הבהמה. חולין ל"ט ע"ב.

קמא להנפוקה מן ידיה לא מקבלינן מינה ואמרינן ליה איתי ראיה דרבן שמעון בן גמ׳ הלכה דנהדרה ניהלך. ואו מארה קמא קדים וזכה בה מי נאמר מן נוכרא די שקל לה [ע״ב] מהפקר אם כן כרבנן עבדינן. והאי דחיישינן ליה לרבן שמע׳ בן גמ׳ למאי נפקא מינה נפקא מינה דאו הדר תפים לה מארה קמא דההיא מתנה מידיו דההוא נוכרא דקדים וזכה בה ואפילו תפסה מארה קמא בגזל או קימא לן כרבנן הוה מהנפקינן לה מן מארה קמא ומהדרינן לה להההוא נוכרא דזכא בה מהפקירא וכי אפקר מקבל דיליה אפקר ואמרינן ליה למארה קמא לית לך בה עסק דברים ומסלקת מינה לגמרי והאי מהפקירא זכא בה. אבל השתא דחישינן לדרבן שמע׳ בן גמ׳ מוקמינן לה ביד מארה קמא אע״ג דנזלה מידי זוכה דאמרינן ליה לזוכה דילמא קימא לן כרבן שמעון בן גמ׳ דאמ׳ יוכיח סופו על תחלתו והא מתנה שויכה בה על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח דילמא לא קני ליה למקבל וכי אפקר לאו דיליה אפקר ודמארה קמא ניחו. ודינא הכין הוא:

סימן שעח. קמא. טו. ומיני צלף אבינות[ח] וקפריסין ותמרות ששאלת ידועין הן פרחא ושיתא ובוטיתא[ז] ומאי ניהו. ידוע ומנוכר הוא בין בבבל ובין בארץ ישראל. הוא צלף והוא נצפה ובלשון ארמי פרחא ובלשון ישמעאלי נקרא אלכברג). יובא בשתי עונות[ד] בימי ניסן מביאין ממנו עלין ותמרות והן הנקראין שיתא בלשון ארמי ונקראין עוד אבשטי ובלשון ישמעאלי קורין אותן בבבל אלקצבאן[ה] והן עציו שעדאן הן כלולבין רכין ונוחין להאכל ועושין אותן בבאמך שיש בו חלב. ומאן דאכיל להו להני עלין ולהני תמרות שהן [דף קצה] לולבין מברך עליהן בורא פרי האדמה. ולא דאמי לעלי נפנים ולולבי נפנים דמברכינן עילויהו שהכל מאי טעמ׳ משום דלא נטעי אינאשי נפנים אדעתא דעלין ולולבין אבל פרחא נטעין ליה אינאשי למיכל עלין ולולבין ברוכויהו[ו]. דפשטינן דכל היכא דלא נטעי אינאשי אדעתא דההוא מידי לא מברכינן עליה בורא פרי האדמה. ומקשינן והתניא על מיני נצפה[ז] על העלין ועל התמרות אומ׳ בורא פרי האדמה על האבינות ועל הקפריסין אומ׳ בורא פרי העץ. ומפרקינן אמ׳ רב נחמן בר יצחק פרחא נאטעי אינאשי אדעתא דשיתא. ובזמן הכנסת פירות בא עוד מן הצלף פריו שהן אבינות וקפריסין. אבינות הן הנקראין בוטיתא בלשון ארמי והן כאגוזים שיש בהן פרי שדומה למעות. וקפריסין הן נין שעל ראשן שלאבינות כנין שלרימון הנקרא ורד. ולענין ברכה על זה ועל זה מברכינן בורא פרי העץ דהא תניא בהדיא על האובינות[ח] וכול׳:

סימן שעט. קסב. יו. ושש׳ מאי אספרגם דתנן נדר מן הכרוב[ט] מותר באספרגם ובן כוס שלאספרגס[י]. גופה שלמלה עצמה מה הוא. כך שמענו כי עיקר אספרגם במיני דשאים הוא וישנו בארץ ישראל. ואמר מר רב סעדיה גאון ז״ל כי נקרא אצפראג. ודע כי יש בכרוב דבר

ח) צלף אבינות. מעשרות פרק ד׳ משנה ו׳, ושם ובן בברכות ל״ו ע״א איתא אבינות.
ז) פרחא ושיתא ובוטיתא. ברכות ל״ו ע״א וע״ב, ושם איתא שותא וביטיתא. ג) אלכבר. הצמח הנקרא גאספרים ספינאזא (קאספּערשטרויך). ראה חבור חר׳ לעיו על הצמחים הארמים עמוד 262 והלאה, ושם תמצא הבאור לכל התשובה הזאת. ד) עונות. פרקי השנה (פעריאדען) יאהרעסצייטען). ה) אלקצבאן. בערבית שבטים מענפים רכים. ו) ברוכויהו. ברכותם, בעודם רכים.
ז) על מיני נצפה. ברכות שם. ח) על האבינות. ברכות שם. ט) נדר מן הכרוב. נדרים פרק ו׳ משנה יוד, ושם: אסור באספרגוס. י) כוס שלאספרגס. ברכות נ״א ע״א: כוס אספרגוס.

עגול כבדור והוא הנקרא אספרגם שאמ׳ גאון כי הוא בלשון ישמעאלי אצפראג. ובלשון פרסי קוראין לכל דבר עגול ככדור אספראיא. וזה שבכרוב כך נקרא בלשון פרסי. [ע״ב] ומטילין ממנו בתוך היין ובתוך השכר כי יש בו כוח שמונע מן השכרות. וזה כתוב בספרי רפואות כי יש בכרוב כוח שמונע מן השכרות. והיו הראשונים עושין ממנו יין ונקרא שראב אלכרוב. וגם היין והשכר שניתן בו אספרגם היו רגילין לקראו אספרגם סתם. ודברי התלמוד מראין כענין הזה ששמענו כדתניא ששה דברים[ה] נאמרו באספרגם וחד מיניהו סומכו במינו ותניא סומכו בפת ואמרינן עלה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא. דאלמא אחר ששותהו אוכל ממינו לסמוך את לבו. וכבר שמענו כי הכרוב אחד ממיני אספרגם. וביון שזה שליין יש ממינו מאכל מראין דברים כי הוא ששנינו שהכרוב ממינו. והמשקה גופו נקרא אספרגם מההוא מעשה דעשרה יוחסין דאמ׳ ליה רב נחמן[ז] לרב יהודה שאתי מר אנאגג אמ׳ ליה מי סאני אספרגם דאמור רבנן או אנפאקא כדאמרי אינשאי:

סימן שפ. קסג. יז. ושש׳ הא דתניא ר׳ אומ׳ עם הארץ[ג] אסור לאכול בשר ודבתרה ומיליהי בהנך בריאתא דעם הארץ לפרש לך טעמא דכל חדא ולהודיע הכי הילׄ או לא. ופרשת כי שמעת שמקצת התלמידים ששם סומכין על החיצונות הללו ומתירין לעצמן ממון עם הארץ. אין אילו דברי איסור והתיר שצריכין לומר בהן זו הלכה או אינה הלכה אלא דברי מותר וכהילכות דרך ארץ ובסיפור גנותן שלעמי הארץ הוא וכדברי הבאי. ואילו הין הלכות ויש לסמוך עליהן כמשמען היו התלמידים הללו שהזכרת ראויים לנהרם ביום הכפורים שהל להיות בשבת ולקרען כדג. ואילו היה ממון שלעם [דף קצו] הארץ מותר היה ממון שלתלמידים הללו מותר מפני שהן כעם הארץ דהא פסיקא הילׄ כאחרים שאפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמ׳ זה הוא עם הארץ. ואילו שימשו התלמידים הללו תלמידי חכמ׳ לא היו אומ׳ כך ולא היו מתירין לעצמן ממון שלישראל שאפילו גוים ממונן אסור שלא בזמן כיבוש ושנו חכמ׳ מנין שנזל גוי[ד] אסור שנ׳ אחרי נמכר גא׳ תהי׳ לו וג׳ יכול מושכו ויוצא תלׄ לומ׳ אחר מאחיו יגא׳ יכול יגלום עליו תלׄ לומ׳ וחשב ידקדק עמו. ואפילו אבדתו בשביל טעם הותרה ובמקום שיש חלול השם אף היא אסורה ומה יש לומר בממון שלישראל. אלא דברים אלו כך פירושן רבי אומ׳ עם הארץ אסור לאכול בשר לא על שעה שהבקיען[ם] שוחטין ורואין טרפה הוא אומ׳. אלא כך הוא אומ׳ פעמים שהבהמה מצויה לשחטה ועם הארץ אסור לאכל ממנה לפי שאינו יודע הלכות שחיטה ואין מותר לאכול משחיטת עצמו. אף פעמים ששוחט בקיא בהמתו שלעם הארץ והולך לו עד שלא בדק בטרפות ונמצא עם הארץ אסור לאכול ממנו שאינו יודע לבדוק והמקום לא התיר את הבשר אלא בתורת התר שנ׳ זא״ת תור״ת הבהמ״ה והעו״ף. ושאמ׳ ר׳ אליעזר עם הארץ מותר לנחרו ביום הכפורים שהל להיות בשבת אטו אדם שיש מוח בקדקדו סובר שכל עם הארץ מותר לעשות בו כן. והלא חייבי מיתות בית דין על ע״ז ועל ברכת השם ועיר הנדחת אין דוחין [ע״ב] את השבת. אלא כך הוא אומ׳ פעמים שעם הארץ רודף אחר חבירו להרגו ביום הכפורים שהל

ה) ששה דברים. ברכות נ״א ע״א. ו) דאמ׳ ליה רב נחמן. קידושין ע׳ ע״א. ז) ר׳ אומ׳ עם הארץ. פסחים מ״ט ע״ב וכל הסוגיא שם. ד) שגזל גוי. קמא קי״ג ע״א. ם) שהבקיען = שהבקיאין.

להיות בשבת ומותר לו לאותו נרדף לנחור את עם הארץ הרודף אותו בזמן שאין מוצא להציל את עצמו אלא בהריגתו שהתורה אמרה הבא להרגך ה) השכם להרגו. וכן לענין אמ' ר' שמואל בר נחמני אמ' ר' יונתן עם הארץ מותר לקרעו כדג בזמן שהוא רודף. אבל ששה דברים שנאמרו בעם הארץ כפשוטן כולן הלכות שסומכין עליהן ועושין בהן מעשה. ואף בם מאי ו) דצריך לתרגומיה אלא שאין מקבלין ממנו עדות ואם ישנו כאותה ששנו רבותינו כל שאינו ז) לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו ביישוב ויש אומ' פסול לעדות אמ' רב אידי בר אבון הלכה כיש אומ' בודאי הרי הוא פסול. ואם ישנו בדרך ארץ וביראת שמים אע"פ שלא קרא ולא שנה כל עדות שצריכה לחבירות כגון עסקי ד) טהרות לאכל תרומה או חולין בטהרה אין מקבלין אותה המנו ה) אבל בעסקי ממונות וכיוצא בהן אינו פסול. ולכתחלה אין מוסרין לו עדות ואין מגלין לו את הסוד ואין ממנין אותו אפטרופוס על היתומין ואין ממנין אותו על ארנקי שלצדקה ואין מתלוין עמו בדרך. אבל זו שלסופה ויש אומ' אף אין מכריזין על אבדתו לאו הלכה היא דהא תנא קמא לא סבירא ליה ואפילו יש אומ' לא קאמ' אלא במקום שאין חייב להכריז אלא שעושה מדת חסידות ולפנים משורת הדין ומכריז כי הא דאבוה דשמואל ו) אשכח הנהו חמארי במדברא ואהדרינהו למאריהו דתאני רב יוסף ז) והודעת להם זה בית חייהם [דף קצו] וכול' עד לפנים משורת הדין. השתא קאמ' יש אומ' דהאי עם הארץ לאו בר גמילות חסדים ולפנים משורת הדין הוא והעושה בו כן לאו מדת חסידות היא. ורבנן סברי מדת חסידות היא אפילו בהדי עם הארץ דילמא

נפיק מיניה זרעא מעליא יכין רשע וילבש צדיק:

סימן שפא. קסד. קלא. יח. וישי' הא דתנן בששה דברים ח) שעשו אנשי יריחו ונותנין פיאה לירק וכול'. מקשינן ולית להו ט) לאנשי יריחו כלל אמרו בפיאה וכול' ומפרקינן אמ' רב יהודה הכא בראשי לפתות עסיקינן וכול'. פיר' האיל וראשי לפתות נותנין אותן בחומץ ובחרדל ומקימין אותן ונמצא קיומן על ידי דבר אחר וכול'. וזו כבר באה משלש שנים מן קירואן אל שער הישיבה ופירשנוה וכה צוינו לכתוב. מראין דבריה שלשמועה זו ששלש הלוקות יש בדבר. ר' יוסי ור' שמעון שניהן סוברין נותנין פיאה ללפת ולכרוב אבל לא לקפלוט והוא תנא קמא ששנויים דבריו עם דברי ר' יוסי. ותנא אחר סובר נותנין פאה ללפת ולקפלוט אבל לא לכרוב והוא תנא קמא ששנויים דבריו עם דברי ר' שמעון. וזה הוא פירוש מה ששאלנו נימא תלתה תנאי ניהו. והשבנו אמרי מאי אף אלפת. ותנא קמא דר' יוסי ר' שמע' ותנא קמא דר' שמע' ר' יוסי. וכן פרושו שאין כן שלשה תנאין חולקין זה על זה אלא ר' יוסי ור' שמעון הן לבדן החלוקין זה על זה ויש לך לתרצה ולומר שהתנא השנויים דבריו בסתם לפני דברי ר' שמעון הוא ר' יוסי והתנא השנויים דבריו בסתם לפני דברי ר' יוסי הוא ר' שמעון וזה הוא תנא קמא דר' יוסי ותנא קמא דר' שמע'. וכאי צדי) [ע"ב] יתכוונו הדברים כך פרשה אדוננו מאיר עינינו רב יהודה גאון אבי אבינו נוחם עדן משם הראשונים מאי אף אלפת כלומר שהלפת

ה) הבא להרגך. ברכות נ"ח ע"א. ו) המלה מאי בכ"י בספק. ז) כל שאינו. קידושין מ' ע"ב. ח) עסקי. בכ"י עמקי. ט) המנו = הימנו. י) דאבוה דשמואל. מציעא כ"ד ע"ב. ז) קמא צ"ט ע"ב. ח) בששה דברים. פסחים פרק ד' משנה ח'. ט) ולית להו. שם דף נ"ו ע"ב. י) וכאי צד = וכיוצד.

כולן מודין שנותנין לה פיאה. וכן יש לתרצה נותנין פיאה ללפת ר' יוסי אומ' אף לקפלוט ותניא אידך נותנין פיאה ללפת ר' שמע' אומ' אף לכרוב. כשאמר ר' יוסי נותנין פיאה ללפת ולקפלוט ונשנו דבריו בסתם אמ' עליה ר' שמעון נותנין פאה ללפת אף לכרוב. וכשאמר ר' שמע' נותנין פיאה ללפת ולכרוב ונשנו דבריו בסתם אמ' עליה ר' יוסי נותנין פיאה ללפת אף לקפלוט[ח]). נמצא אף שאמרו על הלפת הוא עומד. ונמצא זה תנא קמא לזה וזה תנא קמא לזה וכל אחר ואחד חלוק בין בכרוב ובין בקפלוט[ח]):

כימן שפב. קסה. קלב. יט. וששׁ' הא דאמ' רבה[ג]) שבע אותיות צריכות שלישה שלשה תנין[ג]) וכול'. דע כי כל אלו האותיות צריכות שלישה שלשה זיונין במווזה. אלא מיהו צריך אתה לידע איך הן שלשה שלשה זיונין וכן הוא שעטנ"ז נ"ין כל ראש מראשי כל אחת משבע אותיות הללו כיון שיש עליו שני ראשים משני צדדין וראש אחד יוצא למעלה אפילו כמעט הרי אילו שלשה זיונין. אם כך הן מווזות שלכם ושלקדמוניכם הרי אילו כהוגן ואם לאו אינן כהוגן:

כימן שפג. קסו. קלג. כ. וששׁ'. הא דאמ' ר' יהושע בן לוי[ד]) כל מעשי בראשית בקומתן נבראו לרעתן נבראו לצביונן נבראו. ואשכחן בפירושי הגאונים זק"ל שאמ' הקב"ה לכל בריה ממעשה בראשית היאך אתה רוצה שאבראך והיא אומר כך וכך והוא בוראו לצביונו. כלום יש בו ממש קודם שיברא שיהא לו צביון. ילמד' אדו'. [דף קצה] פירוש זה דאשכחתון אין אנו יודעין אותו ולא סבירא לנא וקושיא דאקשית ליה איתיה. ואפילו למאן דאמ' מן הפילסופין כי המינין שלבעלי חיים יש להם[ה]) משלים ודמות דיוקני כמין חותם למטבעות שישנם בחכמת המקום אע"פ שדברים רחוקים בעצמן הן ורחוקים מדבריו[ו]) חכמי ישראל אין למשלות ההם צביונות לפיכך אלו דברים בטלין הן. ויש שפרשו שכל מין ומין מבעלי חיים ברא המקום כמוהו ברקיע ממין המלאכים הרוחנים ואמר להן היאך אתה רוצה שאברא כמוך בעולם והיאך אתה רוצה שתהא דמותך בעולם ולדעתו בראו ולצביונו. ושאנו אומ' דר' יהושע בן לוי הכי קאמ' לצביונן ולדעתן שלעכשו שצפה הקב"ה וגלוי לפניו כשיבראו מה תהי דעתן וצביונן ולפיהו בראן ועכשו אחר שנבראו אנו אומ' כי דעתן וצביונן שהיא עכשו למה נבראו מאו. ואשר אמרת וכתבת בקומתן לישנא דרבואתא בקמותן. וכן אומ' אסור לאדם[ז]) שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותה. וגם כן אומ' מאימתי אדם[ח]) יורש את אשתו קטנה בית שמאי אומ' משתעמוד בקמותה. זה הוא לישאנא דרבואתא:

סימן שפד. קסז. קלד. כא. וששׁ'. אם צודה[ט]) להם לוקחין בידם מקלות. היכי גרסי רבנן במתיבתא. ובי מספקא מילתא אם צודה להן כגון צודה את נפשי מלשון צדיה. וכתב דשדר מר רב צמח

ח) לקפלוט, בקפלוט. בכ"י לקפלט, בקפלט. ג) דאמ' רבה. מנחות כ"ט ע"ב, ושם איתא רבא. ג) שלשה שלשה תנין. שם איתא שלשה זיונין. ד) דאמ' ר' יהושע בן לוי. ראש השנה י"א ע"א. ה) יש להם. בכ"י לה, ותקנתי לפי הענין ולפי הנוסחא בתורתן של ראשונים (חלק ב' עמוד 46), ובשערי תשובה סי' קמ"ד הנוסח משונה מכל וכל כי שם נתקצרה התשובה הזאת. ו) מדברי. כן הנוסח בתורתן של ראשונים שם, ובכ"י כדברי. ז) אסור לאדם. מציעא ק"ז ע"א. ח) מאימתי אדם. ט) אם צודה. ראש השנה פרק א' משנה ט'.

גאון בר מר רב פלטוי גאון זק״ל צדה ופרשו מן צדה לדרך. לא כך הוא ושמא לא כתב כך או שטעות סופר או שגגה היא.

סימן שפה. קסח. כב. וששׁ שנתות הוּ[ח] בהין. כי [ע״ב] מר רב צמח זק״ל אמ׳ שנותות ופרש שהיו בו סימנין כמין חרב שנוגה. מעולם לא שמענו אדם ששנה אלא שנתות היו בהין. ואין ברור לנו איזה לשון הוא. ובתורת מחקר שחקר מר רב צמח ואמר שמא מלשון שנינה הוא. ואנו אינו דומה בעינינו שהוא מלשון הזה. ויש אומ׳ מלשון שינוי כי מקומות משונים זה מזה יש בו עד כאן[ג] לאיל עד כאן לכבש. ומן הדקדוק שנתות אחת מהן שֵׁנָת כגון המתות אחת מהן חֵמָת. קשתות קשת. עשת עשתות. וסת וסתות. ועל פי כך אינו יוצא לא מלשון שינוי ולא מלשון שנינה. ושמא הסימן נקרא שנת והסימנין נקראין שנתות. או שמא נקודות היו כדרך שיש בקערות שלנחשת הנקובות מתחתיהן העשויות לשער בהן שעות שמניחין אותן במים ובשנכנסין המים עד שנת זו לחצי שעה ועד שנת זו לשעה ועד שנת זו לשעה ומחצה והנקודות שכן[ד] הן נקראות שנתות. או שמא כירין כמו חוטין סובבין נקראין נטוט בערבית. והרי למדנו מן התלמוד שהכירים המכוירים אפילו בסיד לסימן נקראין שנתות. דתנן בשיעור ר׳ נחמיה[ה] אומ׳ כדי לסוד אונדפי ואמ׳ רב כהנא[ו] שנתות היו בהין עד כאן[ז] לפר עד כאן[ח] לאיל:

סימן שפו. קסט. כג. וששׁ. לעינין הא דתנן שהאשה מתקדשת בפרוטה[ט] ושיעורה אחד משמנה באיסור האיטלקי. ופריש מר רב יהודאי זצ״ל מבריתא הא דתניא פרוטה שאמרו[י] אחד משמנה באיסר האיטלקי שש מעה כסף דינר מעה שני פונדיונין פונדיון שני איסרין איסר שני מסימסין מסימס שני קונטרקין קונטרק שתי פרוטות נמצאת פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי. [דף קצט] ופירש מר רב סעדיה זצ״ל על זה העינין שזה האיסר אחד מעשרים וארבעה ממשקל זהב שלישמעאלים. וכפשטו את החשבון אמר כלשון הזה אן אלפרוטה גז פצה מן קצ״ב גוא מן מתקאל דינאר אלערבי[יא]. ורבנו אב בית דין נטריה רחמ׳ פירש כי פרוטה רבע חבה[יב] ולענין מקח וממכר אמ׳ אם יהיו הדמים שיהא בהן המכר פחות מכן בטל המכר ואינו נקרא דמים כלל. אלמא לגביה דידיה קצוב הוא ואפילו הכי קשי מימריה על דמר רב סעדיה זק״ל בהכי ואע״פ שלענין דבר קצוב הן שוין. אבל למה שכתב אדוננו[יג] עכשו בתשובות אחינו בני פאס כי איסר האיטלקי אינו ידוע אצלם ואינם מכירין אותו קשיא אתרויהו. ואו הכי הוא ואפשר שיעשה תיקון באחת מחמש פרוטות ובמקח ובממכר לעינין קידושי אשה מה יש לעשות. אם יסמוך הסומך על דברי מר רב סעדיה ויהיו הקידושים פחות ממה שקצב לדבריו אינן קידושין ואינה צריכה גט. לדברי רבנו אב בית דין[יג] הרי כאן קידושין וצריכה גט. לדברי אדוננו דקשיא לתרויהו מאי הוי. טובא קשיא לן שיהא דבר גדול כזה מסותם. ויהא המורה למאן דאו עבד על דעת מר רב סעדיה מתיר ועל

ח) שנתות היו. מנחות פרק ט׳ משנה ב׳. ג) כאן. בכ״י כן. ד) שכן. או צ״ל שבהן או שכאן. ה) ר׳ נחמיה. שבת פרק ח׳ משנה ד׳. ו) שם דף פ׳ ע״ב. ז) כאן. בכ״י כן. ח) מתקדשת בפרוטה. קידושין פרק א׳ משנה א׳. ט) פרוטה שאמרו. שם דף י״ב ע״א. י) בערבית: חנה הפרוטה היא חלק כסף מקצ״ב חלקים מהמשקל הדינר הערבי. יא) רבע חבה. בערבית רביעית הגרעין של תבואה. יב) אדוננו. רב שרירא. יג) רבנו אב בית דין. רב האיי.

דעת רבנו אבף) אוסר ועל דעת אדוננו פעמים אוסר ופעמים מתיר ונעשית תורה משלש תורות. יבאר לנו אדוננו התשובה בחסדו: הכין הזינא דאו אשכחנא אנפא למידע מינה שיעורין הללו כתיקנן לא היינו כותבין שאינו ידוע אצלינו. ואף מאי דאמ׳ מר רב סעדיה גאון נוחו עדן שהוא משוער מן מתקאל דינאר אלערב לא פרש מאין לו. ועוד דינר אלערב שיעורו משונה בכמה מקומות. [ע״ב] השיעור שבמצרים פחות מן השיעור שבבבל והשיעור שבפרס זולתי זה וזולתי זה. ואין אנו יודעין על איזה מהן סומך מר רב סעדיה ואם סומך על אחד מהן מאין לו. והקושיא אשר הקשיתה בין שלשה הטעמים ישנם על דברי מר רב סעדיה לבדו. ואנו אב בית דין שאמרנו פרוטה רבע חבה אילו על דרהם אלערב היינו סמוכים גם שיעורו משונה בכמה מקומות על איזה מהן יסמך. אלא שלא אמרנו מן דרהם אלערב כמו שאמר מר רב סעדיה דינאר אלערב. ושאמרנו רבע חבה לא שיעור קצוב מדבר ידוע אלא קצבה מדבר שאינו ידוע לנו באדם שאומר חלק אחד מקצ״ב חלקים. כאשר רגילין קדמונינו לומר בענין אונאה דנקא דדמים ודנקא דזבינתא קוראין את השתות דנקא. אם מאה כסף הן שתותן קוראין אותו דנקא דילהון ואם כסף אחד הוא שתותו נקרא דנקא שלו. וכל כסף וכסף בין צורי וכין איטלקי ובין כסף מדינה הוה שש מעה וכל מעה שני פונדיונין. נמצא לשון פונדיון אין בו קצבה מדבר ידוע כמו שאומר חלק אחד משנים עשר חלקים. והרי רב בר לוי בספר לאותות ולמועדים שעשה בחשבון מזלות שהזכיר את החלק מי״ב חלק שקוראין לו אצטנינין אלאתני עשריה[ג]) קראו פנדיון. אף כן אמרנו אנהנו אב בית דין רבע חבה כמי שאומר פרוטה שהיא רבע מסימס ואין ידוע מאיזה מסימס הוא אף אנהנו לא אמרנו מאי זה משקל הוא. לפיכך לגאון אלפיומי קשה ולנו אין קשה מה שהקשית לפי שלדבריו על פי קושיא שלך התורה כמה תורות אלא שבודאי אין הדבר הזה נודע באמונה. והרי אע״פ ששנינו במשנתינו וכמה [דף ר] פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי הרי אמרו שיער ר׳ סימאי[ג]) [בדורו כמה היא פ]רוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי. ולא הוצרכנו לומר כך אלא שה[ודי]ע ר׳ סימאי כי אותו האיסר שהיה בדורו שלרבנו הוא האיסר שהוא בדורו ועכשו אינו ידוע. וכה אמר מר רב יהודה גאון אבי אבינו נוחם עדן ומר רב מישוי אלוף אבי אמנו נ״ע שמר רב אלעזר אלוף שבא מן אליסאנו ז״ל הגיד כי איסר האיטלקי ידוע באפרנגה ובארץ אדום וספר להם כי מר רב נחשון גאון מחסיה נ״ע תבע ממנו לכתוב להביא משם ארבע איסרות מן האיטלקי ואף הוא כתב אל אספמיא להתעשות ולשלוח אליו. להודיעך כי אף הראשונים כך היה להם שאין מכירין שיעורו באמונה. ומכל פנים למשקל המטבע שלכסף הוא קרוב ממשקל דינר שלזהב שהרי כסף קידושין מכסף מדינה הוא משוער ולא מכסף צורי. שכך אמרו אמ׳ רב אסי ד) כל כסף קצוב האמור בתורה סתם אינו אלא כסף צורי וישלדבריהן כסף מדינה. והרי ידענו כי הסלע שהוא חצי השקל הוא חצי כסף מן המטבע שלפרסיים. שהרי התלמוד בימי פרסיים בבבל היה והם קראו את הסלע איסתירא דהיא פלגיה דזוזא ובלא ספק כי היה לפרסיים שינוי באותה שעה בין

ף) רבנו אב (אב בית דין). רב האיי. ג) אלאתני עשריה. בערבית $^{1}/_{12}$. ג) שיער ר׳ סימאי. קידושין י״ב ע״א. ד) אמ׳ רב אסי. שם דף י״א ע״א.

מטבע שלכסף למטבע שלוהב. והרי הכספים אלתמניה[ס] הבאים לפנינו עד עכשיו מארץ ימן כל זוז מהן יש בו אחד משמנה בכספים הללו שבבבל. והרי גם אתם אמרתם שמר רב סעדיה הקל בדבר ומי שמשער [ע"ב] ממשקל שלכסף מ[ח]מיר הוא. וכן שנינו ואלו דברים[ג] מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל ואחד מהן שבית שמאי אומ' בכסף[ג] ובשוה כסף ובית הלל אומ' בפרוטה ובשוה פרוטה. וכיון שמר רב סעדיה מיקל על דבריו אינה מקודשת עד שיתן לה שוה פרוטה כסף שהוא אחד מקצ"ב ממשקל מטבע שלוהב והיא יתירה על משקל פרוטה שמן מטבע שלכסף ואין לו ראיה אין סומכין על דבריו ומקילין אלא מחמירין ואף בפרוטה מן מטבע שלכסף מצריכין גט. וזו היא שהוקשה לך בעסק קידושי אשה הרי היא פשוטה כי איסור היא וקימא לן ספק איסורא[ד] לחומרא. ושלתורה הוא וקימא לן בשלתורה הלך[ה] אחר המחמיר. והדין כללא הוא דנקטינן[ו] בעסק חמש פרוטות אילין. אבל ודאי על מר רב סעדיה קשיא וליכא אחד דאמ' כמימריה:

סימן שפז. קע. קלז. כד. ושש' ראובן תבעיה לשמ' במידי ואמ' ליה שמעון לא אית לך גבאי אלא פרוטה אחת רצונך השבע וטול וראובן אמ' ליה השבע אתה והפטר דעלך רמיא שבועה דינא מאי. מחיבינן ליה לשמעון לאישתבועי ומיפטר או דילמא כיון דתרויהו קא פרשי משבועה ושבועה הידאנא דרבנן היא אפכינן שבועה אשכנגדו. דאית חילוף בין גאונים הראשונים מנהון מאן דאמ' אפכינן ומנהון מאן דאמ' לא אפכינן: מכלל דבריך ניכר שאתה יודע דבדרבנן אפכינן שבועה[ז] ובדאוריתא לא אפכינן שבועה ונקיטי רבנן בשמועה מן הראשונים דהלכה כמר בר רב אשי[ח] בכולי תנויי לבר מן תלת וחדא מיניהי מיפך [דף רא] שבועה דאמ' אף בדאוריתא מפכינן שבועה ולאו היל כוותיה. והכין קא מיסתפקא לך מילתא משום דשבועה דקא משבעינן השתא גזירתא ואלה[ט] היא ולאו בני' אלהי השמים ואלהי הארץ כי דאוריתא. והא לא קשיא דכל תביעה דמן אוריתא מחייב עלה שבועה אע"ג דבאלה משבעינן שבועה דאוריתא היא. והפרש גדול קא נהגין רבנן בין שבועה דאוריתא לשבועה דרבנן דמן[י] דמחייב שבועה דאוריתא מנקטינן ליה חיפצא בידיה כי דאמרינן שבועה בספר תורה[יא] תלמ' חכמ' לכתחלה בתפילין. אבל מאן דמיחייב שבועת היסת דמדרבנן לא מתפסינן ליה חיפצא בידיה. ועוד ההוא תובע שטען שתי כסף ופרוטה והודה לו נתבע בפרוטה דאיחייב שבועה כרבי[יב] דהילכתין כוותיה לא מיבעיא דאישתבועי בשם המיוחד כי דאוריתא לא קא משבעינן ליה לבעל דינו אלא דמחייבינן ליה אישתבועי ומישקל. ואו אמ' לא ניחא לי אנא לאישתבועי ומישקל אמרינן ליה זיל ליית לך דינא ופקעא לה תביעותך סלקא דעתך כי הא מילתא. נהי דהיכא דלית ליה לתובע על נתבע שבועה מן אוריתא אלא רבנן הוא דרמו עליה היסיתא

ס) הכספים אלתמניה. כספים מארץ תמן היא ימן כדמפרש; ואולי צ"ל אלתמניה, על כי הם אחד משמנה ממטבעות בבל. ג) ואלו דברים. עדיות פרק ד' משנה א'. ד) שבית שמאי אומ' בכסף. שם בעדיות משנה ז' וכן בקידושין פרק א' משנה א': בדינר ובשוה דינר. ה) ספק איסורא. כתובות ע"ג ע"ב. ו) בשלתורה הלך. עבודה זרה ז' ע"א; וראה למעלה דף קע"ג (בנדפס עמוד 175 השורה ח'). ז) דנקטינן. בב"י כתוב דלקטינן. ח) דבדרבנן אפכינן שבועה. שבועות מ"א ע"א. ט) דהלכה כמר בר רב אשי. עיין סדר תנאים ואמוראים (כרם חמד VI, 196). וראה בה"ג ד' ווארשא עמוד 233. רי"ף פ' זה בורר בשם רח"ג, תוס' שבועות שם יומא פ"ג ע"א וכתובות צ"ד ע"א בשם תשובות הגאונים. י) ואלה. יא) דמן = דמאן. יב) שבועה בספר תורה. שבועות ל"ח ע"ב. יג) כרב. שם דף ל"ט ע"ב.

היכא דקאמ׳ נתבע ישבע התובע ויטול אמרינן ליה לתובע מדאוריתא לית לך על בעל דינך שבועה ורבנן הוא דתקינו לך. והכין תקינו דאי ניחא ליה למיהב לך ולאשבועך אית ליה למיפכא עלך. השתא או מדרבנן קא בעית דינך הכין תקינו [ע״ב] דהיכא דאפיך לה עלך אית ליה ואו לא ניחא לך בדרבנן לית לך שבועה מן התורה. אבל מאן אית׳ה) ליה שבועה מן אוריתא מאי אמרינן ליה. או אמ׳ אנא לא ניחא לאישתבועי ומישקל שבועה דאית ליה מן אוריתא לאיכן׳ג) הלכה והיכי יבלינן למימרא ליה או לא משתבעת לית לך מידעם. הולכך מילתא ברירתא היא דבדאוריתא לא אפכינן שבועה דילמא דמתרצו תרויהון ובדרבנן אפכינן כד ניחא ליה לנתבע. אבל כי אמ׳ תובע אנא משתבענא ושקילנא ונתבע אומ׳ איני רוצה בכך בין בדאוריתא ובין בדרבנן לא אפכינן. והולכך היכא דמיחייב נתבע שבועה דאוריתא לית ליה למיפך על תובע. או משתבע ליה מוטב ואילא מחייבינן ליה ההוא ממונא. וקאמרינן אמ׳ איני נשבע׳ג) פוטרין אותו מיד. ומאי פוטרין אותו דמפטרינן ליה מן בי דינא ומחייבינן ליה בממונא ואו לא משלים נחתינן לניכסיה. דאמרינן ולמר בר רב אשי׳ד) דאמ׳ אפכינן שבועה מאי איכא בין שבועה דאוריתא לשבועה דרבנן איכא ביניהו מינחת לניכסיה בדאוריתא נחתינן לניכסיה בדרבנן לא נחתינן לניכסיה:

סימן שפח. קעא. קלח. כה. ושש׳. ראובן שמכר הצר לשמעון ונכנס לוי בקיבול אחריות דכל מאן דמערער עלך בחצר

זו אפצי יתך מיניה ואפייסו מן ממוני ואוקים ית חצר זו בידך. אתא יהודה איתי ראיה דאית ליה ודאי חלק בההיא חצר בתר דסתר שמעון ובנה והוציא הוצאה מרובה באותה חצר אוקמוה [דף רב] בי דינא להההוא איניש בחולאקיה. אתא שמעון לגביה דלוי אמ׳ ליה האי איניש דקא מערער עלאי אית עלך מן דינא לשיזבא יתי מיניה כתנאי שהיה בינינו. כיון דידע ההוא איניש הכין אמ׳ לא אמכור חלקי עד עשרים ועד שלשים בדמיו. מי אמרינן כיון דקביל עליה לוי אחריות מחייב לפצוייה לשמעון ולמיתן להההוא איניש כל מאי דבעי ואפילו טובא או דילמא כיון שסתר ובנה שימינן כמה היה שווה חלק דההוא איניש קודם לבנין ויהבינן ליה: הכין חזינא דלא הכין דינא ולא הכין דינא. ההוא איניש דאיתברר ליה חלק בהדין קרקע לא מחייב מן דינא למישקל דמים דההוא חלק דכי תקינו רבנן כי הא מילתא במריש וכיוצא בו. דתנן ועל מריש הגזול׳ה) שבנאו בבירה שיטול את דמיו. אבל גופה שלקרקע שבנה בה גולן ביניין הרבה והוציא עליה הוצאות הרבה לא מחייבינן בעלים ליטול דמים. ואפילו ההוא ביניאנא או אמ׳ לוקח ניחא ליה למיסתריה פליגו בה רבנן. כי דאיתמר היורד לתוך חורבתו׳ו) שלחברו ובנאה שלא ברשות ואמ׳ הלה עצי ואבני אני נוטל שומעין לו או אין שומעין לו רב נחמן אמ׳ שומעין לו רב ששת אמ׳ אין שומעין לו. ומסקינן אמ׳ ר׳ יעקב אמ׳ ר׳ יוחנן בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו דהוו להו רב נחמן ור׳ יוחנן בבית הד מימרא דשומעין לו. וכי מכר עציו ואבניו שללוקה איכא למאן דאמ׳ דאית עליה למישקל דמים דמריש גזול. [ע״ב] ואע״ג דלאו הכי הילׄ היכי אמרינן דמחיבינן ליה לבעל

ה) מאן אית. נראה דצ״ל מאן דאית. ג) לאיכן = להיכן. ג) אמ׳ איני נשבע. שבועות ל״ט ע״א. ד) ולמר בר רב אשי. שם דף מ״א ע״א. ה) ועל מריש הגזול. גיטין פרק ה׳ משנה ה׳. ו) היורד לתוך חורבתו. מציעא ק״א ע״א.

הלך זה ליטול דמיו טובא מרחקא הא מילתא. ואו לא ניחא ליה להאי לוקח למישקל עציו ואבניו שמינן[ה] ליה דמשבח כנגד הוצאה כמה ששמין לעדים[ג] ונוטל מבעל חלק זה. כי ההיא דאמרינן תונא וכולן[ג] שמין להם כערים[ד]. ואע"ג דדר לוקח בההיא הצר כמה אית ליה למישקל הוצאותיו כשיעור שבח. דאמרינן ומאי שנא[ה] מיהא דתנן המוציא הוצאות על ניכסי אשתו הוציא הרבה ואכל קימעא קימעה ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל מי דאמי התם סמכא דעתיה הכא לא סמכא דעתיה הא לא דמיא אלא להא דאמ' ר' יעקב אמ' רב חסדא המוציא הוצאות על ניכסי אשתו קטנה כמוציא על ניכסי אחר דאמי ושמין לו. והאי לוי שנכנס בקיבול אחריות כמה שמפורש בשאלה לא מיחייב למיהב מן ממוניה להאי יהודה דאיתברר ליה חלק בההיא הצר טפי ממאי דשוי ההוא הלק דאית ליה דאו אמרת מחייב לאוסופי ליה אפילו כסף אחד אית לך למימר דמיחייב למיהב ליה מאה אלפי זוזי במאי דשוי חד זוזא ואתי שמע' ויהודה לאישתופי. שמעון אמ' קא תבענא ליה ללוי למיזבניה להדין חלק לדילון). ויהודה אמ' לא מזבינגא ליה אלא בכל מאי דמליך לוי. ואתית למימר דמהנפקינן ארעאתיה דלוי וכל ממוניה וכל הון ביתו משום הא אחריות. ואלו דברי הבאי ופטומי מילי בעלמא אינן ואין סומכין עליהן ואע"ג דקנו מיניה. דקנין [דף רג] באחריות לא משעבד למדעם שאין לו קצבה לעולם. וסתם הא אחריות לא עדיפא מן אחריות דמקביל מוכר אנפשיה והכי דאמי לוי כערב דמוכר בהדא אחריות. וכד מתפקא ארעא בדינא מתחות יד לוקח לא מחייב לוי דנן אלא לאוקומי ללוקח ארעא כואתה או לשלומי ליה דמים דהוה שאויה. לא יהא אלא מי שגזל שדה ונטלוה מציקין[ז] מי מחייב למיזבנה מן מציקין בכל דהוא. לאו הכין תנן חייב להעמיד[ח] לו שדה. הולכך הכין הוא דינא דהדין יהודה דאית ליה עדות בחלק מן הדא חצר. אית ליה למישקליה להוא חלק ולהנפוקיה מן תחות יד שמעון ומיחזי שבח דאית ביה. וההוא שבח האוי תרין גוני. חד מנהון שבח דמחמת הוצאה דהנפיק שמעון על ארעא. ושבח דאתי מימילה[ט] דאשכחן ארעתא כולהי דהוה שויאן מדעם ואיתוספו דמים דילהון בההוא אתרא. השתא כד אתי יהודה למשקל הדין חלק דאית ליה בהדא חצר חזינן מאי דאית בה מן שבאהא דאשבה שמעון בהוצאותיו מחייב יהודה לשלומי ליה לשמעון מן ממוניה ההוא שבחא דאתא מחמת הוצאתיו. אבל ההוא שבח דאשבחת ארעא מימילה לא מחייב יהודה למיהביה[י] לשמעון. דאמרינן נהי הא תוספה שמע' אוספה מן ממוניה וקא שקיל ליה השתא יהודה. אבל מאי דאשבחא ארעא נפשה אמ' ליה יהודה ארעאי דילי הוא דאשבח. והדר שמע' על הדין לוי דקביל ליה אחריות וגאבי מיניה עיקר דמים וגאבי מיניה נמי ההוא שבאחא דאשבחת ארעא מימילה [ע"ב] דהכין הוא דינא דאחריות. אמ' רבא[יא] הילי המוכר שדה להבירו ונמצאת שאינה שלו יש לו מעות ויש לו שבח ואע"פ שלא פירש לו את השבח הכיר בה שאינה שלו ולקחה מעות יש לו שבח אין לו. ולענין שבח שלו תניא הרי שמכר[יב] שדה להבירו ובא בעל חוב וטרפה אם השבח יתר על ההוצאה נוטל את השבח מבעל קרקע ואת ההוצאה מבעל חוב ואם הוצאה יתרה

ה) שמינן. בכ"י שמיטן. ג) לעדים. נראה דצ"ל לעריס (לארים). ג) תונא (תנא) וכולן. מציעא ל"ט ע"א. ד) כערים = כארים. ה) ומאי שנא. מציעא שם. ו) לדילי = לו. ז) מציקין. קמא קט"ז ע"ב: ומאן דתני מציקין לא משתבש. ח) חייב להעמיד. שם פרק י' משנה ה'. ט) מימילה = ממילא. י) למיהביה. בכ"י למיחביה. יא) אמ' רבא. מציעא ט"ו ע"ב. יב) הרי שמכר. שם דף ט"ו ע"א.

על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור השבח מבעל חוב. ואמרינן דכי היכי דקימא בבעל חוב קימא נמי בלוקח מן גוזלן ואתיא הכי הרי שגזל שדה מחברו ומכרה לאחר והשביחה ובא נגזל ונטלה אם השבח יתר על ההוצאה נוטל את השבח מן הגוזלן ואת ההוצאה מן הנגזל ואם הוצאה יתרה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח מן הנגזל. ולשמואל לוקח מגוזלן לית ליה שבח כי מוקי ליה בנגזל ונגזל מתרגם לה כגון שיש לו[ו] לגוזלן קרקע שאף היא השביחה דאתי לוקח וטריף לה בדמים כי לישנא קמא דרב יוסף. או נמי שקנו מידו כי לישנא בתרא דרב יוסף. וכיון דהילכתין יש לו שבח ואם הכיר בה שאינה שלו אין לו שבח היכא דהכיר בה קימא הא בריתא כגון שיש קרקע או נמי שקנו מידו. ודינא הכין הוא:

סימן שפט. קעב. קלט. כו. ושש'. הא דתנן את תהא יתבא[ז] בביתי ומתזנא מנכסיי כל ימי מגר ארמלותיך בביתי חייב שהוא

תנאי בית דין כך היו אנשי ירושלם כותבין ואנשי גליל היו כותבין כאנשי [דף רד] ירושלם אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו יורשים לפיכך אם רצו יורשים נותנין לה כתובתה ופוטרין אותה. ופרש מקצת גאונים ז"ל כי בבל וכל העולם כולו כיהודה ואיתי מעשה ואמ' כך עשה אדוננו באלמנתו שלאסקוי ראש הגולה שהיתה כתובתה מרובה ובא חכליה בנו וצוה בישיבה ואמר איני יכול לעמוד בכתובה ובהוצאה ונתנו לה כתובתה ופטרוה אע"פ שלא תבעה. הילכתא כהאי מעשה או לא דמקצת תלמידים[ג] דכל העולם חייבין לעשות כאנשי ירושלם. ילמדנ' אדו': הא מילתא מן כמה דורות פליגי בה רבנן וכמה פלוגתא אית בה במילתא. אית מאן דאמ' בנהרדעא עבדינן כשמואל[ד] ובשאר בבל כולה כרב כי היכין דעבד רב נחמן. דאמרינן ההיא בת מחוזא[ה] דהוה נסיבא לנהרדעא אתאי לקמיה דרב נחמן שמעיה לקאלה דבת מחוזא היא אמ' בבל וכל פרוארה נהוג כרב אמרי ליה דירא בנהרדעא אמ' להו נהרדעא וכל פרוארה עבוד כשמואל. אבל שאר ארצות אית מאן דאמ' כרב עבדינן ממאי מדקא יהבינן קצבה לנהרדעא ואמרינן עד היכא נהרדעא[ו] עד דסאני קבא דנהרדעא הכא הוא דדיני כשמואל אבל כל הארצות כרב. ואית מאן דאמ' בבל בלחוד דנהוג כרב עבדינן כרב אבל שאר ארצות כשמואל דסוגיין כואתיה בדיני[ז]. והאי דיהבינן קצבה לנהרדעא משום דבבבל היא אבל [ע"ב] שאר ארצות כסוגיין. ואית מאן דאמ' דאפילו בבבל דנהוג כרב ביומי דרב וכי דן רב נחמן האי דינא ביומי דרב ושמואל הוה. אבל הילכתא כשמואל מן כמה אנפי. חדא סוגיין בעלמא כשמואל בדיני. ועוד בעיוה רבנן ופשטוה כשמואל דתנן אלמנה ניזונת תנן[ח] וכאנשי גליל או דילמא הניזונת תנן וכאנשי יהודה ואסיקנן לעולם ניזונת תנן. דוקא ניזונת על כורחה דיורשים והויא לה סיעתה מן מתניתין לאנשי גליל. אילין מילי דמר רב משה הכהן גאון מחסיא. והוה אמ' נמי דאף ר' יוחנן וריש לקיש נמי סברין לה כשמואל. דקאמרינן קריבה דר' יוחנן[ט] הוה ליה איתת אבא דהוה נפישין מזונה אתו לקמיה דר' יוחנן אמ' להו זילו אמרו ליה לאבוכון דנייחיד לה ארעא למזונה. ודאיקי[י] מינה דאו סלקא דעתא סבירא

ו) כגון שיש לו. שם שם. ז) את תהא יתבא. כתובות פרק ד' משנה י"ב. ג) דמקצת תלמידים. צריך להשלים פה מלה אומרים או סוברין. ד) בנהרדעא עבדינן כשמואל. כתובות נ"ד ע"א. ה) החיא בת מחוזא. שם שם. ו) עד היכא נהרדעא. כתובות שם. ז) דסוגיין כואתיה בדיני. בכורות מ"ט ע"ב. ח) אלמנה ניזונת תנן. כתובות צ"ח ע"ב. ט) קריבה דר' יוחנן. כתובות נ"ד ע"ב. י) ודאיק = ודייק.

ליה לר' יוחנן ולריש לקיש כאנשי יהודה למה לי יהודי ארעא לכי שאכיב אבוהון ליתנון לה כתובתה וליפטרוה. אלא לאו שמע מינה ניזונת בעל כורחיהו כאנשי גליל וכשמואל. והוה אמ' נמי מר רב משה נאון מהסייה דקא אמרינן תוב אמ' רב יהודה[ה]) אמ' רב אסי אין נזקקין לנכסי יתומין אלא אם כן היתה רבית אוכלת בהן ור' יוחנן אמ' או לשטר שיש [בו] רבית או לכתובת אשה משום מזוני. ומסקינן אמ' לך ר' אסי ולר' יוחנן מי ניחא שבקינן מזוני דודאי מפסדא ונקטינן הכרזה דלא ידעינן או מרוחנין או לא מרוחנין הא לא קשיא כדרב [דף רה] יהודה אמ' שמואל התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות. אלמא תובעת היא מדלא אמרינן דלמא לאו תובעת וטעמה דתבעה ואע"ג דקא מפסדא במזוני לא יכלין יורשין למיתן לה כתובתה וטיפטרה. ומכל מקום שאר ארצות לא עבדין כאנשי יהודה ודמיתליין בקצבה דיהבינן לנהרדעא ולא כלום הוא משום דנהרדעא מן בבל היא. והכין קאמ' נהרדעא ופרוארה כשמואל ושאר בבל כרב ורובה דבבל הוה סאגי ביה קבא דנהרדעא. הולכך הא קצבה בין לאתרואתא דנהוג כרב ובין לאתרואתא דנהוג כשמואל והולכך לא מיכרעא בשאר ארצות. והכין חזיינגא בשאר ארצות דלית בהו מנהגא למידן כאנשי גליל וכאנשי ירושלם משום דשמואל מכרעא דסוגיין כוותיה בעלמא ועוד מהני ראיות דר' יוחנן דמר רב משה. ועוד דאית בתלמוד ארץ ישראל שמעתא ר' חנינה בריה דר' אבהו[ז]) ואמרי לה בשם ר' אבהו קיסרין ביהודה ושאר כל הארצות בירושלם. להודיעך דעיקר מילתא לפום מנהאני. והכין דינינן בכל אתרא כמנהאניה והיכא דלא ידעינן ביה מנהג קבוע בהא מילתא בירושלם. ואמ'[ג]) רב צדוק גאון מהסייה נ"ע דן להכליה בריה דאיסקוי נשיא למיהב לה כתובתה ומיפטרה מן מזוני. דזוד מיניה[ד]) עבד ליה כמה מעשים במאן דצוחו ולא אשנה בהון והפיק מזונות לאלמנה. ואף אנתון או אית לכון מנהג קבוע עבידו כמנהגכון ואילא עבידו כאנשי גליל וכאנשי [ע"ב] ירושלם וכשמואל מן טעמי דפרישנא:

סימן שיז. קעג. קם. בז. ושש' הא דכתי' אפינקסיה דר' יהושע[ה]) בן לוי האי מאן דבחד בשבא יהוי גבר וכול' ודאמ' להו ר' חנינא פוקו אימרו ליה לבר ליואי לא מזל יום גורם אלא מזל שעה גורם ודאיתמר ר' חנינא אמ' מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל או משום הכמה ועושר. ואו נמי להא דאמ' רבאו[ו]) חיי מזוני ובני לא בזכו ולא בעבדין טבין תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא לא קשיא לן אבל לראשון[ז]) רוב רבנן דאין מזל לישראל ולדברי רב יהודה אמ' רב[ח]) משום דאיסתייע מן ויוצ"א אות"ו ההוצ"ה. ופירש צא ממחיצת הכוכב. מכלל דכולהו אשוו דכי אין מזל לישראל לאומות העולם יש מזל. ואו הכי הוא הרי הן מצוין על הגזל ועל העריות ועל שפיכות דמים. ואם מזל יום או מזל שעה גרם לו שיהא גנב או זנאי או שופך דמים הרי הוא מתחייב והמזל גרם קשיא לן הא. וכן ההוא מעשה דר' אלעזר בן

ה) אמ' רב יהודה, ערכין כ"ב ע"א. ז) ר' חנינה בריה דר' אבהו. ירושלמי כתובות פרק ר' הלכה ט"ו, ושם איתא חגניה. ג) ואמ', נראה דהוא קצור מן ואמריתו, כי זה הביאו השואלים למעלה בשאלתם. ד) דזוד מיניה. ר"ל אחרים חוץ מרב צדוק גאון עשו להפך והוציאו מזונות, ואף כי צוחו היורשים לא השגיחו בהם. ה) דכתי' אפינקסיה דר' יהושע. שבת קנ"ו ע"א. ו) דאמ' רבא. מועד קטן כ"ח ע"א. ז) אבל לראשון. הלשון מגומגם, וכפי הנראה ר"ל אבל בראשונה נאמר. ח) רב יהודה אמ' רב. שבת שם.

פדת[ה]) כי עאביד מילתא יפרש אדוני ויאיר עינינו דאמ' ליה קב"ה אפשר דמיתרמית בשעתא דמזוני וכי באיפשר תליא מילתא. הכין חזינא דבעלי אצטגנינות ההוזים בכוכבים הוו תרין גוני. אית מינהון מאן דתאלי כל מילי במזל ואמ' אפילו תנודות שלאדם ואפילו רחשושי לבו תלויין במזל ומן התם הוא דנאחתין להכא ולפום מאי דאית התם האוי הכא. וכל ע'סקי דארעא כמין מטבע שלשעות דר ונח להתחם ומזלות שמים [דף רו] כמין חותם שמכנים אותן ושובעין בדיוקני שלו דלא מוסיף ולא גארע. ואילין לית בהון מאן דמודי בקב"ה ומובדלין הן מדברים שלנו. ואית מנהון גנסא אחרינא דאמרין אדם עושה בהכמתו דברים שלא המזל גרמן ויכול בדעתו לכוף מאי דגרם מזל. והוו נמי תרין גווני מינהון מאן דתאלי לה למילתא בנפשו שלאדם ואמ' שרוחו ונפשו שלאדם עליונית וגוהר[ג]) דילה ועיקרה למעלה מן הכוכבים והמזלות ויכולה היא ואף הוא יכול בכחה לשנויי מאי דגרים מזל. ומנהון מאן דתאלי לה למילתא ברבונו שלעולם ברוך הוא ואמ' דברא ביה באדם יכולת לכוף מה שגרם לו מזלו. ובין להני ובין להני דהאי גנסא אהרון כד גארים מזל חם אתי בעידניה לאילין יכיל אדם למישתא מקראני[ג]) דמיצטנן בהון ולא חיים גופיה ולאילין מדקב"ה כד ניחא קמיה לאצוליה ולמידחא מיניה דאחי. וכן נמי לענין גנבותא וזניותא בין להני ובין להני לא גארים מזל אלא תאוה ותיאבון בעלמא דהאוי כאינש דשקיקא דעתיה וכסיפא נפשיה ומיטרפא רוחיה להההיא גנבותא וגזלנותא או להההיא זניותא ויכיל הוא למיכיפה לתאותו ולאיתגבורי עלה וכגון יצר רע בעלמא היא דאית זמנין שהוא מתגבר על האדם ומתגרה בו הרבה ויכיל אדם למיכיפיה. השתא לכל מאן דאמרין שהמזלות גורמין איכא קושיי ואיכא פירוקי. אלא לדילך דלא קשיא לך אלא לענין גנבותא וזניותא דהא מחיבין בהו גוים ואשוו להו רובה דרבנן שיש להן מזל כבר פריקנא לך הדין קושיא [ע"ב] דתאוה בעלמא הוא שגורם להם מזל ומגבר עליהן את יצרן ויכלין למידחייה דרחמנא שוי בהון חילא למידחייה ולמיכיפיה. והא ר' חנינא גופיה דאמ' מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל שמעינן ליה דאמ' הכל בידי שמים[ד]) חוץ מיראת שמים. להודיעך שבידיו שלאדם היא. ובין למאן דאמ' יש מזל לישראל ובין למאן דאמ' אין מזל לישראל ממאן דאמרי מזל גורם ההוא דגרם ליה מזליה להתגבר עליו יצרו וצריך למיטרח ולמיסבל ניוול קשה במידחייה אית ליה אגרא נפישא קמי שמיא כד דאחי ליה טפי ממי שלא גבר עליו יצרו כמוהו. וכלל מאי דגרים מזל לדבריהן שלאלו תאוה שיכול לדחותה הוא כי הא דרב נחמן בר יצחק[ה]) דאהדרתיה אמיה אתליסר כלדאי ואמרי לה כולהו גנאבא הוי רמאי עליה דמכסי רישיה ולא הוה שבקא ליה דמגלי רישיה יומא חד הוה יתיב קא גרים תותי דקלא אפרחיה זיקא לגלימיה מיניה סליק פסק קיבורא בשיניה. והאי כי מיכדי זו היא תאותו שטמונה בלבו תמיד או לאו דכף נפשיה בטירחא רבה הוה האוי[ו]) גנאבא כי היכי דגרם לו מזל אלא מיהו כבש את יצרו ומשל ברוחו. והכין מסקאנא דהא מילתא. ודקא תמהת ממעשה דר' אלעזר דאמ' אפשר דמתרמיא לך שעתא דמזוני. כיון שלא מגרימת מזל תמהת דהא אמרת מזל מחכים מזל מעשיר לא קשי לך

ב) דר' אלעזר בן פדת (בב"י פרת). תענית כ"ה ע"א. ג) וגוהר. בערבית ופרסית עצם (זובסטאנץ). ג) מקראני. משקים קרים. ומקררים ד) הכל בידי שמים. ברכות ל"ג ע"ב. ה) דרב נחמן בר יצחק. שבת קנ"ו ע"ב. ו) הוה האוי. מאמר תנאי, כמו למעלה (עמוד 47 הערה ד).

אלא תמהת מדקאמ׳ אפשר ואמרת וכי באפשר תליא מילתא. מאי תימהא אית בהון. מי קשי האי [דף רז] מדכתי׳ קרא בקש״ו צד״ק בקש״ו ענו״ה אול״י תסתר״ו וג׳. ועוד האי איפשר דהכא לאו במקום ספיקא ניהו כמאן דאמ׳ שמא או אולי. אלא השתא ליכא איפשר אילא או מיתפיך עלמא האוי אפשר ועבידנא. משל לאדם שהוא מלמעלה ואחד מלמטה אמר תחתון לעליון אסקו לוותך אמ׳ ליה עליון השתא כמה דליכא חבלא דמיתלית ביה ומדלינא לך מסיקנא לך לא אפשר דסלקת. או מתקנין חבלא ודאי האוי אפשר דסלקת מחתנא לך ומסיקנא לך.

ודברים אלו לקושיא שלך:

סימן שצא. קעד. קמא. כח. ודאמ׳ רבה בר בר חנה[ח]) כי הוה עיילינן בתריה דר׳ יוחנן למיכל פירי דגניסר וכול׳. מאי לא טעים לי מזונא. לומר שאין הפירות סועדין את הלב כדרך שהלב[ג]) סועד את הלב ואע״פ שאוכל מהן הרבה כיון שלא אכל כלום ממה שמברכין עליו ברכת הלחם או נמי בורא מיני מזונות נשבע שלא טעמתי מזון:

סימן שצב. קעה. קמב. כט. ודר׳ אמי ור׳ אסי[ג]) אכלו עד דנתר שער רישיהו. בזמן שאוכל הרבה מתרוחין הנקבים הדקים שבגופו הנודעים באלמסאם. ובזמן שמתרוחין אין אוחזין את השער ונושר מקצתו. וכן ר׳ אבהו[ד]) דאכיל עד דשריק דידבא מאפותיה שאמרת משום זיעה. לא מהויא מילתא משום זיעה אלא משום דמדהן גופיה[ה]). ומהויא מילתא שהיה בשרו חלק ביותר וקשה ולא היה [ע״ב] בו שער ולא נקבים וכשאוכל פירות שמנים שיש להן שמן כגון שקדים ואגוזים וביוצא בהן אין בשרו מחולחל לצאת הבל שלהן ראשון ראשון ומתכנס והוה כשמן ויוצא חוץ מן העור והוה במקום משרועית וכחלקלקות הוא ואם עומד זבוב עליו יוחלק ולא ימצא להתלות:

סימן שצג. קעו. קמג. ל. וריש לקיש[ו]) דאכיל עד דמאריד. שאמרת ממאי מאריד. מאריד מאימתא דבי נשיאה שיש מאכלות שהן עושין באדם כגון שכרות כשם שהשכור מורד מלהיות עליו אימה כך האוכל את אותו המאכל מורד מלהיות עליו אימה. וכך היה ריש לקיש כפוף תמיד לבי נשיאה ובזמן שאוכל מאותן המאכלות מורד ויוצא מלכוף להן עד דמשדרי בלושי ומיתו ליה וחזר כאדם שיינו פג ונוער:

סימן שצד. קעז. קמד. לא. ששה דברים[ז]) מרפאין את החולה. כיצד מרפאין ופירוש כל חדא וחדא. תחלה דע כי לא כענין רפואות שהיו הראשונים עושין רפואות שלעכשו. ויש כמה דברים שהיו הראשונים יודעים שיש במאכל זה שאין יודעין אותו עכשיו. ואין לסמוך עכשו על אותן רפואות לפי שאין אנו יודעין היאך רפואה בהן. ועוד אין לך דבר מיוחד מרפא לכל חלי אלא כל אחד יש בו רפואה לדבר אחד. וזה שהוצרכנו [דף רח] להזכיר ששה דברים אילו לומר כי יש בהן מזון ואף יש בהן רפואה. כרוב בלשון ישמעאלי כרוב[ח]). יש בו הועל מן השכרות וגם משלשל הוא ומימיו מתירין את

ח) ודאמ׳ רבה בר בר חנה. ברכות מ״ד ע״א. ג) שהלב. נראה דצ״ל שהלחם. ד) ודר׳ אמי ור׳ אסי. ברכות שם. ה) ר׳ אבהו. ברכות שם. ה) דמדהן גופיה. שגופו נעשה שמן. ו) וריש לקיש. ברכות שם. ז) ששה דברים. ברכות מ״ד ע״ב. ח) כרוב. נראה דצ״ל כרנב, אשר הוא בערבית הצמח הנקרא בארמית ובמשנה כרוב (קאהל); ראה בספר חר׳ לאוו על שמות הצמחים הארמיים עמוד 213 (N. 161).

הבטן. תרדין בלשון ישמעאלי סלק[ח]. אף הן מיטיהן מתירין את הבטן ויש בהן מירוק ומועילין לפתח סיכור שבכבד ומועילין בכאב הטחול. מי סיסין יבשה[ג] מפרשין אותו מיא דקובלי והן עשבים שנקראין בלשון ערבי באבונג[ג]. שורין אותן במים ורוחצין במימיהן ושותין נמי מהן והן סגלגלין ודומין לסיסין. מפרש במי שאחזו קורדיקום למישרא[ד] סיסין יבישתא במיא למים דסיסין[ה] רטיבתא במיא. קבה לא הקבה שבבהמה גדולה היא אלא שבבהמה קטנה והיא הנקראת אנפחה[ו]. שמעמידין בה את הגבינה. יש בה כמה מיני הועיל להברות ולהעלות בשר. רֵית. אמרו חתיכה קטנה יתרה שנמצאת על לב שלכבשים קטנים שיונקין חלב ונקרא אללבלאב ונקראת אלחלוה[ז]. ויש בה כמה מיני הועיל. יותרת הכבד כמשמעה. מרפאין בהן את בעלי שבירין שבעין שנקראין בלשון ישמעאלי אלעשא ואלשבכרה[ח]:

סימן שצה. קעה. קמה. לב. והא דאמ' להו רבה[ט] לאביי ולרבא בר רב חנן דשאילת היכי גרסי רבנן בוצינא מקניה[י]

ידיע או מקוטניה ומאי פירוש. לא הכין גרסינן ולא הכין. אלא אית [ע"ב] דגרסי מקוטפיה ידיע ואית דגארסי מכניה ידיע ותרויהו עולין לטעם אחד. ומשל הוא זה שמצוי בלשון ארמי. הרבה קישות מעיקרה ידועה מרה היא או מתוקה. מאן דאמ' מקוטפיה מדוכתא דקטפין לה מיניה. ומאן דאמ' מכניה מן הכן שתחתיו בשעה שקוטפין אותו בסימנין שיש לעובדי אדמה שיודעין אם מרה היא אם מתוקה:

סימן שצו. קעט. קמו. לג. ושש לפרש לכם גמרא דהני תרתי הילכאתא וטעמיהי בית שמאי אומ'[יא] נוטלין לידים ואחר

כך מוזגין את הכוס וכול'. בית שמאי אומ'[יא] מקנח אדם את ידו במפה וכול'. כבר מפורש דבקמיתא הכין פליגי בבלי שניטמאו אחוריו[יב] במשקין דקיימא לן דתוכו ואגנו[יג] ואזניו וידיו טהורין. והני מילי כולהי לאוכלי חולין בטהרה בטהרת הקדש או בטהרת תרומה כל אחד ואחד במעלה שיש לו מפני שבטהרות אם נגעו משקין טמאין באחוריו שלכוס אחוריו בלבד טמאים ושניים הם והנוגע בהן נפסל אבל מה שבתוכו וגם תוכו ואגנו ואזנו וידיו טהורין. בית שמאי סברי כי האי כוס שניטמאו אחוריו במשקין אסור להשתמש בו דגזרינן משום ניצוצות שלמשקין טמאין שמא יכנסו לתוכו שלא מדעת ולפיכך אע"ג דאית להו ניצוצות דאמרינן דילמא נפל מנהון מדעם לתוכו לבית שמאי גזרינן שלא ישתמש בו. ולפיכך גזרין בית שמאי שלא ימזוג את הכוס ואחר כך יטול ידיו אלא יטול ידיו תחילה [דף רט] ואחר כך ימזוג את הכוס שאם אתה אומ' מוזגין את הכוס תחלה לא

ח) סלק. בערבית שם הצמח הנקרא גם בארמית ובתלמוד סילקא (מאנגאלד); ראה לאוו שם עמוד 273 (N. 217). ג) מי סיסין יבשה. שם איתא דבש, אולם כבר העיר הרי"ב כי צ"ל יבש (יבשין) כדלקמן דף נ"ז ע"ב. ג) באבונג. בערבית שם הצמח הנקרא בארמית קובלא (מוטעערקרויט); ראה לאוו שם עמוד 326 (N. 271) וגם במחברתו: מעלעאגראם מגראראא (סעגעדין 1883, עמוד 15) ושם הביא את התשובה הזאת על פי מכתבי. ד) למישרא. גיטין ס"ט ע"ב. ה) למים דסיסין. צ"ל למיסר סיסין. ו) אנפחה. בערבית קבת בהמה דקה בעודה יונקת. ז) אלחלוה. בערבית מתוק ונעים לחיך. ח) אלעשא. בערבית קצר הרא"ת ומי שאינו רואה בלילה; ואלשבכרה לא מצאתי, ואולי צ"ל אלשבחה, מי שנחלשה ראותו מחמת זקנה ע) דאמ' להו רבה. ברכות מ"ח ע"א, ושם לא גרים המלות בר רב חנן. י) מקניה. כן היא גרסת הערוך ערך בצין א' וכן היא גרסת רש"י, וראה הגהת הרי"ב וערוך השלם. יא) בית שמאי אומ'. ברכות פרק ח' משנה ב' וג'. יב) בכלי שניטמאו אחוריו. שם דף נ"ב ע"א. יג) ואגנו. שם איתא ואוגנו.

יעשה כן שמא יטמאו משקין שעל גבי הכום מחמת ידים ויחזרו ויטמאו את הכום שהוה כלי שניטמאו אחוריו במשקין ואסור להשתמש בו אלא יטול את ידיו תחילה שיהיו ידיו טהורות ולא יטמאו בהן משקין שעל גבי הכום. ומקשינן לבית שמאי למה להו למימר שמא יטמאו משקין שעל גבי הכום מן הידים אמרו[ח] שמא יטמאו הידים את הכום. ופרקו כי ידים שניות הן כשנזרו רבותינו טמאה על הידים מפני שעסקניות הן[ג] כמה שמפורש בגמרא דיציאות שבת וחששו שמא נגעו בדבר טמא שלא מדעת אדם והצריכוהו שיטול להן מים קודם שיגע בטהרות ולא הצריכוהו לרחיצת כל גופו מן החשש הזה. וכי היכי דלא ניסרוך בתרומה נהגו נמי בחולין דאמרינן אמ' רב אידי[ג] בר אבון אמ' רב יצחק בר אשיאן נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה ועוד מצוה אמ' מצוה אמ' אביי מצוה לשמוע דברי חכמ' ועוד מצוה מדר' אלעזר[ה] בן ערך דכתי' וכ"ל אש"ר יג"ע בו הז"ב וידי"ו וג' ואמר ר' אלעזר בן ערך מיכן[ו] סמכו חכמ' לנטילת ידיים מן התורה אמ' ליה רבא לרב נחמן מאי אסמכתיה[ז] אמ' ליה דכתי' וידיו לא שטף במים הא שטף טהור והא בעי טבילה הכי קאמ' ואחר שלא שטף טמא שחשבו כאילו כתוב וכ"ל אש"ר יג"ע ב"ר הז"ב ומי שידיו לא שטף במים וכשנזרו רבותינו טמאה זו על [ע"ב] הידים כך נזרו לשומן כשניות לא כתחלה שכך שנינו המכנים את ידיו[ח] לבית המנוגע ידיו תחלה[ט] דברי ר' עקיבא וחכמ' אומ' ידיו שניות הן כל המטמא בגדים בשעת מגעו מטמא את הידים להיות תחלה[ט] דברי ר' עקיבא וחכמ' אומ' להיות שניות. ואמרינן בהכל שוחטין[י] אפילו[יא] ר' עקיבא כי קאמ' בתרומה וקדשים דחמירי אבל בחולין שניות הויאן. ובית הלל סוברין מותר להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין ואומרין ניצוצות לא שכיחי. לפיכך אין גוזרין ליטול ידים תחלה קודם מזיגת הכום אלא תחלה מוזגין את הכום וגוזרו שלא יטול ידים תחלה גזרה שמא הכום טמא ויטמאו משקין שעל גבי ידים מחמת הכום ויחזרו ויטמאו את הידים ונמצא כאילו לא נטל ידיו. והקשינו לבית הלל אם אתה חושש שמא הכום טמא למה לך למימר שמא יטמאו משקין שעל גבי ידים ממנו אמור שמא יטמאו ידים גופן ממנו. ופרקנו שאין כלי מטמא אדם. וזו היא ששנינו האכלים והכלים[יג] שנטמאו במשקין מטמאין את הידים להיות שניות דברי ר' יהושע וחכמ' אומ' את שנטמא באב הטמאה מטמא את הידים ואת שנטמא בולד הטמאה אין מטמא את הידים. וגם שנינו אמרו חכמ' מבואר[יג] הדבר את שניטמא באב הטמאה מטמא את הידים בולד הטמאה אין מטמא את הידים אבל כלי מטמא את המשקין שבידים והמשקין מטמאין את הידים. דתנן משקין שניטמאו[יד] באחורי כלים מטמאין אחד [דף ר'] ופוסלין אחד הרי הוא אומ' מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני. וחזרנו והקשינו אם אתה מחזיקו בכלי טמא אע"פ שאינו מטמא אדם אם מטמא משקין שבידים שנגעו קל וחומר שהוא מטמא את המשקין שבו. ופרקנו כי דברים

ח) אמרו. נראה דצ"ל יאמרו, או אֲמָרוּ כמו בדף הסמוך אֲמוֹר. ג) שעסקניות הן. שבת י"ד ע"א. ג) אמ' רב אידי. חולין ק"ו ע"א. ה) ועוד מצוה. שם ו) איתא ועוד משום מצוה. ה) ועוד מצוה מדר' אלעזר. שם איתא: רבא אמר מצוה לשמוע דברי ר' אלעזר. ו) מיכן=מכאן. ז) מאי אסמכתיה שם איתא: מאי משמע. ח) המכנים את ידיו. ידים פרק ג' משנה א'. ט) תחלה. שם איתא: תחלות. י) בהכל שוחטין. צ"ל בהשוחט, כי זה נמצא בחולין ל"ג ע"ב. יא) אפילו. שם איתא דלמא. יג) האכלים והכלים. ידים פרק ג' משנה א'. יג) אמרו חכמ' מבואר (בכ"י במעות מבואה). שם במשנה. יד) משקין שניטמאו. טהרות פרק ח' משנה ז'.

אלו כשהכרנו בודאי כי הכלי גופו אינו טמא אלא שנטמאו אחוריו במשקין בלבד שמא יש בו טהור ואין הידים טמאות ממנו ואין חוששין אלא שמא יטמאו מאחוריו משקין שעל גבי ידים ויחזרו ויטמאו את הידים. לפיכך מוזגין אותו כי מותר להשתמש בו ואחר כך נוטלין לידים. ודבר אחר[ח] אפילו לדברי בית שמאי שאמרו אסור להשתמש בכלי שניטמאו אחוריו במשקין ולפיכך יטלו אחוריו תחילה שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מן הידים קאמרי להו בית הלל הא עדיפא תקף לנטילת ידים ברכה שלא יפסיק בין נטילת ידים לברכת הלחם בכלום: הלכה שניה. וכבר מבואר כי הלוקחן בשלחן שני שאינו תחלה בטמאה לא שני[ז] כמפורש במסכתא דטהרות. בית שמאי סברי אסור להשתמש בשלחן שני. ובית הלל סברי מותר להשתמש בו. לבית שמאי דסברי אסור להשתמש בשלחן שני כשמקנח אדם את ידו במפה אחר נטילת ידים אין מניח את ידו כשהיא כרוכה במפה אלא על השלחן שאם אתה אומ' מניחה על הכסת גזרה שמא הכסת טמאה מדרס והמפה יש בה לחלוחית שלמים שנטלו לידים ומטמאין [ע"כ] אותן משקין שבמפה מחמת כסת וחוזרין ומטמאין את הידים. והקשינו אם אתה חושש שהכסת טמאה מדרס למה לך שמא יטמאו בה משקין שבמפה אמור כי האדם נטמא בה. ומפרקינן ספק מדרסות דרבנן משום טמאת ידים חישינן אבל לטמא אדם לא חישינן. ולא חישין בית שמאי מלהניח יד על השלחן משום דאסרי להשתמש בשלחן שני והולכך שלחן לדבריהן טהור. אבל בית הלל שמתירין להשתמש בשלחן שני אמרי לך לא יניד ידו במפה עליו שמא יניח עליו את המפה שיש בה לחלוחית שלמים שנטל לידיו גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת שלחן ויחזרו ויטמאו את האכלין והקשיא[ג] אם שלחן טמא הוא יטמא בעצמו את האכלין ולא צריכא למימר מטמא את המשקין שבמפה והן מטמאין את האוכלין ופריקנן דכיון דשלחן שני הוא אין שני עושה שלישי בחולין ולא מטמי להון לאוכלין אבל מטמא הוא את המשקין שבמפה והמשקין מטמאין את האכלין שעליו כי דפרישנן לעיל דתנן משקין שנטמאו[ד] באחורי כלים מטמאין אחד ופוסלין אחד הרי הוא אומ' מטמאין לא טמאוני ואתה טמאתני כי השלחן שטימא את הידים הוא טימא את האוכלין והמשקין טימאו את האוכלין דבר אחר אין נטילת ידים לחולין מן התורה. משום דקאמרי בית שמאי לבית הלל מאי שנא גבי אכלין שלא יניח אדם מפה שבה משקין על השלחן דלא ליתו אוכלין לידי טומאה ומאי שנא [דף ריא] גבי ידים לא גזריתון שלא יקנח[ה] ידיו במפה שעל הכסת כדי שלא יבואו ידיו לידי טמאה. וקא מהדרי להו בית הלל אין נטילת ידים לחולין מן התורה והולכך גזרינן משום אוכלין ולא גזרינן משום ידים מוטב יטמאו ידים שאין להן עיקר מן התורה ואל יטמאו אוכלין שיש להן עיקר מן התורה דקא סבר הך דר' אלעזר בן ערך[ו] בתרומה ובקדש היא דרחמ' אומ' כ"ל טהו"ר בבית"ך יא"כ' אותו וכת' כל טהור יאכל בשר. אבל חולין דכתי' הטמא והטהור יאכלנו לית לן בה. ורבנן גזרו מפני סרך תרומה ועוד משום סכנה כדמפרש בגמרא דכל הבשר[ז] והני הילכאתא דבית שמאי ובית הלל כולהי

ח) אחר. כב"י בטעות אחד. ז) לא שני. נראה דצ"ל אלא שני. ג) והקשיא. ר"ל והקשיא היא, או צ"ל והקשינו או והקשו. ד) משקין שנטמאו. טהרות פרק ח' משנה ז'. ה) שלא יקנח. כב"י שלי יקניח. ו) דר' אלעזר בן ערך. חולין ק"ו ע"א. ז) בגמרא דכל הבשר. חולין שם.

באוכלי הוליהן בטהרה אבל באחרים לא. והאי גמרא דהני תרתי הילכאתא[ה]. תנן בית שמאי אומ' נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס. תנו רבנן בית שמאי אומ' נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה גזרה שמא יטמאו משקין שעל גבי הכוס[ג] מחמת ידים ויחזרו ויטמאו את הכוס ונטמיוה[ג] ידים לכוס ידים שניות הן[ד]. ובית הלל אומ' מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה גזרה שמא יטמאו משקין שעל גבי ידים[ה] מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים וניטמא כוס לידים אין כלי מטמא אדם וניטמינהו כוס[ו] למשקין שבתוכו הכא בכלי שאחוריו טמאין עסיקינן[ז] וכי דתנן כלי שניטמאו אחוריו[ח] במשקין [ע"ב] אחוריו טמאין תוכו ואגנו[ט] אזנו וידיו טהורין נטמא תוכו כולו טמא במאי פליגי[י] בית שמאי סברי אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאין[יא] וגזרינן משום ניצוצות ובית הלל סבר מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאין[יא] ניצוצות לא שכיחי דבר אחר תבף לנטילת ידים סעודה. מאי דבר אחר הכי קאמרי להו בית הלל לבית שמאי דקאמריתו אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאין דגזרינן משום ניצוצות ניצוצות לא שכיחי ועוד אדרבה תבף לנטילת ידים סעודה. מתני'. בית שמאי אומ' מקניח ידו במפה וג'. תנו רבנן בית שמאי אומ' מקנח ידו במפה ומניחה על השלחן שאם אתה אומ' על הכסת גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת כסת ויחזרו ויטמאו את הידים ותיטמייה כסת לגברא גופיה בספק מדרסות דרבנן ובית הלל אומ' על הכסת שאם אתה אומ' על השלחן גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת שלחן ויחזרו ויטמאו את האוכלין וניטמי שלחן לאוכלין שבתוכו בשלחן שני עסיקינן ואין שני עושה שלישי בחולין במאי פליגי בית שמאי סברי אסור להשתמש בשלחן שני ובית הלל סברי מותר להשתמש בשלחן שני דבר אחר נטילת ידים להולין מן התורה מאי דבר אחר הכי קאמרי להו בית הלל לבית שמאי דקאמריתו מאי שנא גבי אוכלין גזרינן וגבי ידים לא גזרינן אין נטילת ידים להולין מן התורה מוטב ניטמיוה ידים שאין להן עיקר [דף ריב] מן התורה ואל יטמא אוכלין שיש להן עיקר מן התורה:

סימן שצז קפ. קמו. לד. מילי דמזבין בר קפרא[יג] בדינרי. שהיה ממשל משלים ללמד מוסר ודרך ארץ ודרכי ניהוג העולם

ונוטל שכר על זאת. אדכפנת[יג] אכול. עודך רעב אכול כשם שהרעב אם אוכל בשעה שהוא רעב או אחרי כן כמעט הרי הוא אוכל בתאוה ונהנה במאכלו ואם מעכב הרבה המרה הירוקה גוברת עליו וכחו כחש וכשבא לאכול אין יכול לאכול הרבה כך בעיסקי העולם הזה והעולם הבא כענין שכת' כ"ל אש"ר תמצ"א ידי"ך וג' ופתרונו בזמן שכוחך עלי[יד] וכי דתניא (אמ')[טו] ר' שמע' בן

ה) כפי הנראה חיתה השאלה איך הוא נוסחת הגמרא במקום הזה. ג) שעל גבי הכוס. שם איתא שאחוריו הכוס. ג) ונטמיוה. שם איתא: וליטמו. ד) לא נדע אם המלות החסרות: ואין שני וכו' היו חסרות בנוסחת הגאון, או הסופר המעתיק השמיטן. ה) שעל גבי ידים. שם איתא: שבידים. ו) וניטמינהו כוס. שם איתא: וניטמי. ז) שם איתא: בכלי שנטמא אחוריו במשקין עסקינן דתוכו טהור וגבו טמא. ח) אחוריו. בכ"י אחורין. ט) ואגנו. שם איתא: ואוגנו. י) פליגי. שם איתא: קא מפלגי. יא) שאחוריו טמאין. שם איתא: שנטמאו אחוריו במשקין. — מן הדוגמאות האלה נראה כי שנויים רבים בין נוסחתנו ונוסחת הנדפס, וכן עד הסוף, ולא נעיר עוד עליהם פה. יג) מילי דמזבין בר קפרא. ברכות ס"ב ע"ב. יג) אדכפנת. בכ"י בטעות אדפנת. יד) שבוחך עלך. בערוך ערך כפן (שהביא את התשובה הזאת בשם פי' גאון וראה בערוך השלם שם) בטעות: שכחו עליו. טו) המלה אמ' מיותרת, ולא תמצא גם בערוך שם.

אלעזר[ב] אומ' עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודן בידך. ואם תניח צרכי היום וחובותיו למחר דיו ליום[ג] השני לעמוד בצרכיו וחובותיו ואיך יעמוד בשלאתמול. וכשם[ד] שהרעב בערב ורוחה אבילתו לערב שני אין יכול לאכול אפילו אבילה שלעת אחד וכלשכן שלכמה עתים. כן פתרון אדכפנת אכול ואדצחית שתי. דברי חכמה יפים במשל שמצוי תמיד וידוע לכל. ופירוש אדרתחא קידרך שפוך גם[ה] בענין הזה. בזמן שיש בידך עשר שאתה יכול לפזר ממנו ולעשות חסדים שנמצא מה שבידך כמים רותחים בקדרה ונשפכין לחוץ כי הקדרה לא תכילם לפיכך מה שניטל מן הקדרה באותה שעה הרי הוא נשמר ויכולין בעליו לעשות בו חפצם[ו] ולהאכיל ממנו עניים [ע"ב] אם נוטלין ממנו מחסרין את הקדרה בדעת ואם מעלימין עין הרי הוא נשפך ארצה כי אין הקדרה מכילה אותו ואבד מבעליו. וכך משל שלממון. קרנא קריאו[ז] ברומי. היה מפרש כי רגילין ברומי להכריז בקל קרנא משרוקיתא ולומר כך: בן מוכר תאנים מכור תאנים כאבוך ואל תשנה מאמנותו כי כן טוב לך:

סימן שצח. קפא. קמח לה. כנצולה זו[ז] שאין בה דגן. חצר שלגורן שניטל כל מה שיש בה נקרית בלשונם נצולה:

סימן שצט. קפב. קמט. עט. לו. גונאי[ח]. מקום הוא אחורי בבל בצד מזרחו שלחדקל מאחורי נהרואני נקראת גונאי. ועדאן קוראין אותן ישמעאלים גוני[ט]:

סימן ת. קפג. [קן]. פ. לז. סנטירו[י]. יש גורסין כך ואנו גרסנו סניטרו. מנגד מתניו מצדו בין צלעותא לענבותיו. ונקרא בלשון ישמעאלים אלכצר[יא]. והמניח ידו על סניטרו אומרין בלשון ישמעאלים מת כצר:

סימן תא. קפד. קנא. פא. לח. מיני הדריוקין[יג]. בלשון ישמעאל אלאסתסקא[יג]. ושלשה מינין שלו כך קוראין אותן הרופאין עכשו אלטבלי וא[ל]למי ואלזקי:

סימן תב. קנב. פב. לט. דרך טרכסמון[יד]. פירושו דרך רשות הרבים:

סימן תג. קנג. פג. מ. פיטמא שלרמון[טו]. עיקר העין שעל גביו שהוא כמו כן לעין. וכמה ששנינו לענין אתרוג ניטלה פטומתו[טז]:

סימן תד. קנד. פד. מא. סודני. בכמה דוכאתא אשכחן דרבא קא קארי ליה לרב פפא סודני הכא. בסוף כאי זה צד מברכין[יז] משום לפתא אמ' ליה רבא לרב פפא אתו[יח] דלא נפיש [דף ריג] לבו חמרא

ב) ר' שמע' בן אלעזר. שבת קנ"א ע"ב. ג) ליום. בכ"י בטעות לים. ד) בשלאתמול וכשם. בכ"י בשלאתמול כשם, ובערוך בשל תמול וכשם. ה) גם = גם כן. ו) חפצם. כן איתא בערוך שם, ובכ"י חפצים. ז) קרנא קריא. ברכות שם. ח) כנצולה זו. ברכות ט' ע"ב, ושם איתא: כמצודה. ט) גונאי. ברכות י"ז ע"ב, ושם איתא: גובאי. י) גוכי. הוא המקום הנודע אצל הסופרים הערבים בשם גוכא, וראה בהערות בסוף הספר. יא) סנטירו. ברכות כ"ד ע"ב. יב) אלכצר. בערבית מתנים (היפטע). יג) מיני הדריוקין. שבת ל"ג ע"א, ושם איתא הדרוקן; וראה למעלה דף קכ"ט (בגדפס עמוד 136 סימן רס"ד). יג) אלאסתסקא. בערבית חולי המים (הידראפיזיע, וואססערזוכט). יד) דרך טרכסמון. ברכות ל"ח ע"ב: טרקסמון; וראה למעלה דף ח' (בגדפס עמוד 10 סימן כ"ד). טו) פיטמא שלרמון. ברכות ל"ו ע"ב מעוקצין פרק ב' משנה ג'. טז) ניטלה פטומתו (פיטמתו). סוכה פרק ג' משנה ו'. יז) כאי זה צד (= כיצד) מברכין. ברכות מ"ד ע"ב. יח) אתו = אתון.

במאי תבריתו ליה. ובסוף ר' ישמעאל דמנחות אמרינן אמ' ליה רב פפא[ס] לרבא או הכי אע"ג דלא אשריש נמי אמ' ליה סודני[ג] בשדה כתי'. ובסוף שמאי אומ'[ג] אמרינן אמ' ליה רב פפא לרבא מהו למעבד כי הא מתניתא אמ' ליה סודאני לא מגניא באפך. וכך שמענו מן הראשונים סודני חקלאה כלומר שאתה מבני השדה ולא מבני מדינה. וסודני לשון שדה. והכי הוה רב פפא מבני נרש שהיא כפרים ושדות ורבא מן מחוזא שהיא רסן והיא היתה מדינת המלכות:

סימן תה. קפה. פה. מב. שינאנא[ך]. גם כן שמואל הוא שאומר הרבה כך לרב יהודה. ופרושו בעל שינים כי אמרו שיניו שלרב יהודה היו גדולות ביותר. ודילמא הוה ידיע[ה] רב יהודה באותן עתים שינאנא והוה ידיע רב פפא סודני. ויש שנושאין עצמן לומר דכואת שמואל ורבא לא הוו קארו שמי לתלמידיהון כי הני. והאי שינאנא ששונה הלכות או ששנונין טעמיו[ן]. והאי סודני איש סודי תורה[ז]. והני מילי בעלמא אינון. שיננא ברור בלשוננו אפילו בפי נשים וקטנים שכל גדול שינים כך קוראין אותו. וגם סודני אינו מכוער לקרוא לבן כפר עירני וסודני:

סימן תו. קפו[ח]. מג. זיקפא דידא[ט] דכתבת זיקפא דבי ידא הוא והוא בית יד הנקרא בלשון ערבית אלכס[י]. כשמוציא ידו מבית ידו הנשאר מרחב שלבית יד מבנסו ווזקפו והוא זיקפא:

סימן תז. פו. מד. [ע"ב] כי סיטמא דברזלא[יא]. יש בדיל חד ונקרא כן שאבורקאן[יב] שמניחין אותו על פי מעצדות ומעדרין כדי שיהו חדים והוא סטאמא:

סימן תח. קנז. פז. מה מחטא דתלמיותא[יג]. איתוי הנקרא כן בלשון ישמעאלים אלרפו:

סימן תט. קנח. פח. מו. דין גרמא[יד] דעשיראה ביר. אמרו עשרה בנים קבר ר' יוחנן והעשירי שבהם נפל לתוך יורה רותחת ונתחתכו אבריו ונטל ר' יוחנן אצבע קטנה שלו וצררה בסודרו שהיה מתנחם בה ועליה אמר כך. ואמרו כי נשאר רב מתנה והוא בן ר' יוחנן ושלחו ר' יוחנן אצל שמואל לבבל ללמוד תורה:

סימן תי. קפח. קנט. פט. מז. כדו ברטו[טו]. כלפי בר שהוא חוץ למחיצה:

סימן תיא. צ. מח. שיתין אופי[טז]. קליפין שלדקל שנקראין בלשון ישמעאלי אלכרב. וקוראין בלשון ארמי אופי. האחת אופתא:

סימן תיב. קס. צא. מט. וקימי עלי כסלי[יז] כסלי. כך היו גורסין. ופירוש כסלא משוניתא[יח]. ויש שגורסין כי כסלי

ס) אמ' ליה רב פפא. מנחות ע"א ע"א. ג) סודני. בכ"י סדני. ג) ובסוף שמאי אומ'. נדה י"ב ע"א. ד) שינאנא (שיננא). ברכות ל"ו ע"א. ה) הוה ידיע. הוה נודע ונקרא בכנוי שיננא. ו) ראה ערוך שן ב'. ז) ראה רש"י מנחות ונדה שם וערוך סדן א'. ח) בכ"י נסמן עוד בטעות פ"ב. ט) זיקפא דידא. ברכות נ"ח ע"ב. י) אלכס. בית יד (ארמעל), ובכ"י אלכס. יא) כי סיטמא דברזלא. ברכות ס"ב ע"ב, ושם איתא: כאסטמא לפרזלא. יב) שאבורקאן (בכ"י בטעות שאבודקאן). בערבית ברזל עשת (שטאהל). יג) מחטא דתלמיותא. ברכות ס"ג ע"א. יד) דין גרמא. ברכות ח' ע"ב. טו) כדו בר. ברכות ו' ע"ב. טז) שיתין אופי. ברכות מ"ד ע"ב, ושם איתא בתמנן אופי; אולם בערוך אפי א' חגירסא בשיתין. יז) וקימי עלי כסלי. ברכות ו' ע"א, ושם איתא: וקיימי עלן כי כסלי. יח) משוניתא. תל מעפר. ראה עירובין ק' ע"א, ורש"י פירש שם שן סלע שמשופע לצדדין.

לאגיא[ה]) ופירוש אגיא מקום הנהר הקרוי בלשון ארמי כראבא. כשם שאותן משרים[ג]) דכארבין באראע הנקרא אגיא. סבוב להן העפר שיצא מהן. דהוה כמשוניתא ונקרא כסלא. כך אלו סבובין לנו:

סימן תיג. קסא. צב. ג. כאנני לאה שכתבת אנו גורסין כנני ליא[ג]). ומשל הוא חצבא לנהרא כנני ליא:

סימן תיד. צג. כלפי ליאה[ד]). אתמהמתא כלומר איך אפשר להיות כן:

סימן תטו. צד. נא. גרגילא[ה]). אחד ממיני[ו]) ירק הנאכלים בבבל. והוא דאמרינן בסדר יומי אכסני [דף ריד] לא יאכל[ז]) גרגיר מפני שמרבה את הזרע ובלשון ערבי גרגיר:

סימן תטז. קסב. צה. נב. כשות. אף כן נקראת בלשון ישמעאלי כשות. והוא כמין חוטין ירקרקין כגון שלברקת שעיקרן בארץ ופרין על הקוצין הנקראין היזמי:

סימן תיז. צו. והילי כינוקא דבי רבה[ח]). משום דכשות גמר פירא והוא פרי גמור לפיכך מברכין עליו בורא פרי האדמה. אבל חזין עדאן לא גמר ולא היה פרי גמור לפיכך מב' על' שהכל נהיה בדברו. ודגנוניאתא דזרעי אינאשי אדעתא דחזין כמאן דגמר פירא דאמי:

סימן תיח. קסג. קג.[ט]) נג. סור שלקורות[י]). כל דבר מבונה זה על זה כסדר שאומרין בלשון ישמעאלי מעבא קוראין לו סור. ובלשוננו כל דבר שנגמרה מלאכתו והונח זה על זה מתוקן אומי מסור. כשממלאין את הספינה ומניחין כל דבר במקומו אומרין מסורא. אף מלחים ערביים עכשו אומרין קד סור אלספינה[יא]) ודומה כי עיקרה לשון ארמי:

ק"ב[יב]) בעל הרחמים יפתח לך שערי חכמה ויאיר עיניך במאור תורה: ישע רב:

שאלות אלו יצאו לפנינו לשער הישיבה שלגולה אל בית דין הגדול שלאדו' האיי ראש ישיבה שלגולה בן אדונ'[יג]) חנניה ראש ישיבה שלגולה בן אדונ' יהודה ראש ישיבה שלגולה וקראו אותם לפנינו וצוינו וכתבו תשובתן [ע"ב] כאשר הראונו מן השמים:

סימן תיט. וששאלתם שטרי חוב[יד]) המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין וכולי:

סימן תכ. קפט. קסד. ג. א. וששאלתם המסכן והו אלעליל אלמדנף אלמשרף עלי אלמות אדא קאל אכתבו גט למרתה יכתבון אלשהוד וידפעון עליהא ועלי אנה לם יקול סלמוה אליהא לאן ליס מן סאנטו[טו]) אלעליל אן יקול ללשהוד אכתבו גט למרתה ולים פי נפסה תסלימה אליהא לאן

ה) לאגיא. ברכות שם איתא: לאוגיא, ובערוך לאגיא. ג) כשם שאותן משרים. כמו התלמים החם. ג) כנני ליא (ליאה). ברכות נ"ח ע"א. ד) כלפי ליא. פסחים ה' ע"ב. ה) גרגילא. שבת ק"ט ע"א: גרגירא, ובערוך גרגל גרגילא. ו) ממיני. בכ"י ממני. ז) אכסני לא יאכל. יומא י"ח ע"ב, ושם איתא: אכסנאי לא יאכל בצים, אולם למעלה נאמר כי בצים וגרגר מביאין לידי טומאה. ח) כינוקא דבי רב. עירובין כ"ח ע"ב. ט) אולי דלג המעתיק במעות על אות ס מך ואח"כ הוסיף הסימן על הגליון. י) סור (סואר) שלקורות. אהלות פרק ג' משנה ז'. יא) בערבית: כבר עלתה הספינה, אולם לפי פירוש הגאון מארמית: כבר הובאה הספינה בסדר. כבר נמצא בה הכל על מכונו. יב) לא אדע הוראת האותיות ק"ב פה. יג) המעתיק השמיט במעות המלות [שרירא ראש ישיבה שלגולה בן אדונ']. יד) שטרי חוב. שביעית פרק י' משנה ה'; והסופר לא העתיק התשובה. טו) סאן. נראה דצ"ל שאן.

קצדה תלייץ מרתה מן אליבום ואלחליצה. ואלאנסאן אלצחיה ימכן אן יכון אנמא קצד תהדדהא פלדלך אן קאל ללשהוד סלמו אלנט למרתה יסלמוה ואלא פלא:

סימן תכא. קצ. קסה. ב. ושש' אישׁ[ה]) תפסיר ולא כטופסי דשטארי. כך ראינו אן תפסיר דלך שטרין אלדי לא יוגבון בהא בית דין אדי מאל מתל שטרי חלטאתא ואדרכאתא דלאו בני פירעון נינהו. פהם ישבהון אסמכתא דקאמרינן אסמכתא לא קניא. פלמא כאן הדין אלשיין לא יותרון שיא פי אדידין[ז]) אנפינאהא עו אלשטרין וכתבנא דלא כאסמכאתא ודלא כטופסי דשטארי התי: נקוי אלשטר אלדי ביד צאחב אלדין או אלמשתרי או כתב מתנה או גיר דלך ולא יצעף פי תאול אלנצם ויקול אנא אנמא כתבת לה שי גיר צחיה מא לא יחכם אלחכאם בה:

סימן תכב. ושש'. (אלין מן שאלותג) דאתיאן מן בצרה: ופירוש טפיה אנו (או)מרין כי זו המלה יש לה שלוש פיתרונות בלשון רבותינו.
הא' מיני עשבים כמו ששנינו ופוקקין את המאור בטפיח. ב' קצר כמו יצא מביניהן טפיח. וג' כלי שנעשה מן הוצין או ממיני גמי: וכולאן ואסל ומאחר[ד]):

סימן תכג. קצא קסו. [דף קטו] ומאלת עו אלספאתג וכיף יחכם בהא אדא כתב ראו' לשמע' ספתגה מן בלד אלי בלד ואורדהא שמע' עלי לוי וקבלהא מנה תם אנכרהא. ומן אסלם והוא מקר אנה לם ידפע הל יגב לשמע' אן ירגע אלי ראו' ויטאלב במאל אלספתגה אד ולם יצל אליה מן לוי שי מנהא אם לא. כד ראינ' אן ליס בי אצל פקהנא אן נוגה ספתגה לקול רבותי' אין משלחין מעות בדיוקני ואפילו עדים חתומין עליה. לכן למא ראינא אן אלנאס יתעאמלון בהא צרנא נחכם בהא לילא תבטלת תנארת אלנאס. פחצל לנא אן נחכם בהא כחכם אלתנאר לא להוסיף ולא לגרוע. וכך הוא הדין ואין לשנות ממנו דבר:

סימן תכד. קצב. קסז. פאמא אדא כאן אלנקד עלי האל גודתה ואקתריו ראו' מן שמע' ק' רדה מא ירד עליה מתלהא. אן כאנת צחאה ירד עליה צחאה ואן כאנת גלה ירד עליה גלה. ואן אקתריו גלה ורד אליה צחאה פדלך רבא והו חראם. ושביה דלך קאל רב נחמן כללא דרבותא כל אגר נשר לי אסור. לאמא אן אסקט אלסלטאן אלסכה ואפסד אלנקד נגד לדלך ד' צרוב. אלאול מן דלך אי ראובן אקתריו ק' דרהמא ואסקט אל סלטאן תלך אלסכה וגדד סכה אגרי ואלנקד אלאול לא יגוז בין אלנאס פי אלמעאמלה וגב עליה אן ירד עלי ראובן מן אלצרב אלגריד. ולא ילתפת אלי רבין אלדראהם אלאולה אן יכון פי דלך רבא לאנה כמא אקתריו מנה דראהם תנוז בין אלנאס פי אלמעאמלה כדאך יגב אן ירד עליה ופי דלך קאלו רבותי'. איתמר המלוה את חבירו על המטבע ונפסל המטבע מהו אמ' רב נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. פמן קולה יעטיה נקד ינפד פי וקת אלקצא דלנא אן נקד אלאולה לם יגיזה אלסלטאן כאן מקאמה [ע"ב] מקאם כמא עלמנא אן בעדן[ה]) כאן אלסלטאן יצרב אל דראהם בצרב מא סנה פאדא תמת אלסנה נאדא אלסלטאן

ה) איש = אי שי. ז) אדידין. צ"ל אדיהן? ג) אלין מן שאלות. ד' שורות המוקפות נכתבו בכ"י בסוף העמוד ונמוחקו ונסגרו בהקף; והתשובה הזאת אמנם היא קצור מהתשובה שלמעלה דף ק' (בנדפס עמוד 104 סימן רכ"ב), ראה הערותינו שם. ה) לא אדע הוראת שלש המלות האחרונות. ו) בערן. נראה דצ"ל בעד אן.

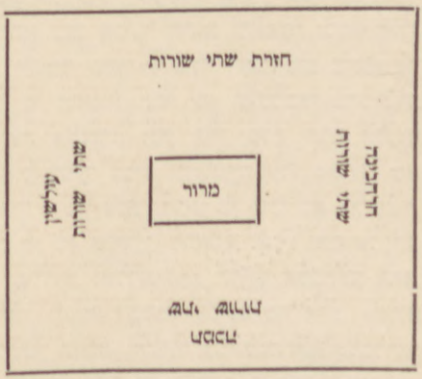
מן וגד מעה מן תלך אלדראהם סבכת פי ידה ויצרב גירהא. פלולך קאלו נותן לו ממטבע היוצא באו׳ שעה מן אלטבע אלגדיד. ואלתאני סכה אפסדוהא אהל אלמדינה פיכן פי הדא אלחכם ראו׳ אקרין מן שמע׳ מאל מא ואפסדוה אהל תלך אלמדינה לדלך אלטבע וטבעו טבע אכר. פלשמעון אן יקציה מן אלנקד אלאול לא מן צרב גדיד. לאן אלכצם ימכן אן יקול מן אלדי אקרצתני אקציך ואן קלת לם יגוז פי אלמעאמלה אנמא ליס יגוז פי הדה אלמדינה ויגוז פי מדינה אכרי גווזה פי אלמדינה אלדי יגוז בהא. ופי דלך יקולו רבותי׳ אלא איזה הוא נפסל כל שפסלתו מדינה זו ויוצא במדינה אחרת ושמואל אמ׳ יכול לומר לו לך והוציאו במישן. פקד פרקו בין פסלתו מלכות ובין פסלתו מדינה. ואלקסם אלג׳ אדא זאד אלסלטאן פי נקוד אלנאס דלך עלי צרבין. אמא אן יכון זאד אלסלטאן עלי אוזאן אלדראהם חתי צאר אלדרהם דרהמין. או יכון אלנאס כאנו יתעאמלון בדראהם עדד כמא יתעאמלון פי בלד אלהגר ואלימן. תם אמר אלסלטאן באלזיאדה עלי דלך אלדרהם פגעל אלוזן צעף או צעפין. פיגב שמעון אן יקצי ראובן מן סכה אלגדידה אד כאנת אלאולה גיר נאיזה פלה אן יקציה ממא יגון בין אלנאס. ולא יכונאן[ח]) בזיאדה אלוזן יתבוף מן אלרבא כמא עלמונא איצא בעא מיניה רבא מרב חסדא המלוה את חבירו על המטבע וכול׳. ועבארה הדה אלשמועה קאל[ג]) רבא מן רב חסדא אי ראובן אקתרין מן שמע׳ דראהם [דף קט״ז] ואפסד אלסלטאן תלך אלסכה ואסקטהא וזאד עלי אולאיך אלדראהם אי שי יקציה. אנאבה רב חסדא יקציה מן אלצרב אלגדיד אלדי יתעאמל בה פי דלך אלוקת לאן תלך אלסכה קד סקטת. תם תנאה פי אלמסלה וקאל לה או ליס קד זאד אלדרהם קאל לה דרהם דרהם כביר ולו אנה צאר מתל קפיז חנטה כאן יסוא עשרה דראהם צאר יסוי בהדה אלדראהם ה׳ דרא׳. חרר רב אשי וקאל אן כאן נקצאן אלאסעאר בסבב זיאדה אלדראהם יחתאג אלמקרין ידפע ללמסתקרין במקדאר דלך. ואן כאנת אלאסעאר אנמא נקצת באלאתפאק לא מן סבב אלדראהם יציה מן אלסכה אלגדידה דרהם בדל דרהם. אנאב רבא[ג]) והא קא שאבח נסאכא או ליס קד תקלת אלנקדה חתי צאר מן לה ענד צאחבה עשרה דרא׳ נקדה הודא יאכד מנה ט״ו דרהם מתלא. תם חררו הדא אלקול אלאכר וקאלו אן כאן אלזיאדה ללעשרה אתנין ונצף חתי תציר אלח׳ י׳ פליקציה מן אלסכה אלגדידה ואן כאן אכתר יחתאג ידאפעה. כמא קאלו כי הא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שעור[ד]) בזוזי דאגרדמים טייעא ער עשרה תמניא. ואלקסם אלד׳ מא חצל פי זמאננא הדא מן אלסלטאן צרב צרב דון חתי זאדת אסעאר אלאמתעה ונקצה אלנקדה ומע דלך פלם יהדם אלנקד אלאול בל צאר אלמתאע באלנקד אלאול בסער בבים ובאלגדיד עלי מקדאר מא פיה מן אלכרק צאר אלאן אי ראובן אקרין מן שמע׳ דרא׳ מן סכה מא פליקציה מן דלך אלצרב או קימתה. והדא אלחכם פי מן אקתרין דראהם ואמא חכם אלדהב פהו מגיר ליס כהדא אלחכם אד חכם אלדהב ואלדנגיר[ה]) כחכם אלמתאע סוא. כך׳ רבותי׳ ז״ל דהבא [ע״ב] פירא האו׳. וכמא חכמנא ענדכם מד ארא. וונדנא איצא מן אקתרין מן צאחבה דראהם בשטר וכאנת אלנקוד מנתלפה חסב אלבלדאן יכון דלך עלי ארבע צרוב. אלאול מן אסתאן מאל מן צאחבה באלעראק ואחתאג

ח) יכונאן = יכון אן. ג) קאל. בחוראת סאל. ד) רבא. בכ״י רבה. ד) שעור. קמא צ״ח ע״א איתא: עבדי עובדא. ה) ואלדנגיר = ואלדנאניר.

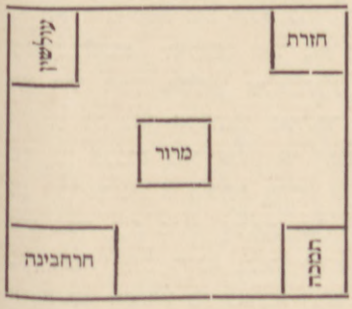
אן יקציה בעמאן פליקציה[ב] מן מאל אלעראק ואן כאן ליס ינפד בעמאן אלא בוכס[ג]. ואלתאני מן אקתרין מן צאחבה מאל בעמאן ואחתאג אן יקציה באלעראק פיקציה מן מאל עמאן ואן כאן באלעראק ינפד באכתר. ואלני אן לם ידכר פי אלשטר נקד אלאול אעני נקד אלבלד אלדי טהר פיה אלשטר ואן אלדי לם ידכר פי אלשטר אן אי נקד אקתרין פאלאמר פי דלך מרדוד אלי אלמסתדין אן יקציה מן אי נקד אנתאר. אקול מתלא אן אסתדאן דראהם עדליה ולם תנעת פי אלשטר ואנתאר אלמסתדין אן יקציה דראהם בהאיה פאלאמר אליה. לאן אלמקרין מן תחת ידה יגרג אלשטר וכאן סבילה אן יקול ללשהוד אשהדו לי עליה בדראהם עדליה אד ולם יפעל כדאך הו פסד עלי נפסה. פקד נמעו רבותי הדה אלדי אהכאם פי מוצע ואחד דקאמרינן המוציא שטר חוב על חבירו כתוב בבבל מגבהו ממעות בבל כתוב בארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל כתוב סתם הוציאו בבבל מגבהו ממעות בבל הוציאו בארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל כתוב בו כסף סתם מה שירצה לווה מגבהו מה שאין כן בכתובה. לאן אלכתובה מגייר הכמהא מן הדא. כמא דרסנא נשא אשה בארץ ישראל וגירשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל נשא אשה בקפוט' וגירשה בקפוט' נותן לה ממעות קפוט'. פקד תביין לך ואתצח אן מן אקתרין מן צאחבה [דף-קיז] פי זמאננא הדא דראהם עדליה ירד אליה מתלהא או תאניה ירד אליה מתלהא וכדלך סאיר אלנקוד עלי מא שרחת לך:

שאלות בני קאבס. דרג. שתי שורות[ג]:

סימן תכה. קצג. קסח. ושש'. ערוגה[ד] שהיא ששה על ששה טפ' לפרושי לכו פלוגתא דרב ושמואל[ה] ושמעתא דבתרה עד המשנה. פירשו זקינינו אמ' רב ערוגה בחורבה שנינו שאין לה ירק ולא זרע אלא מד' רוחותיה חרב. ומקשינן ליה אם כן שריה בחורבה למה המשה זירעונים בלבד נזרעים בה והלא יש לה ארבע קרנות שאפשר לזרוע בה ארבעה ירקות אחרים שנמצאין תשעה כגון זו

ומפרקינן אמרי בי רב משמא דרב בממלא את הקצות כגון זו

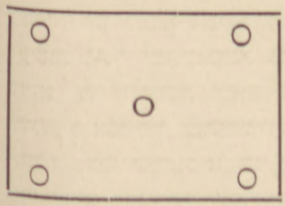

ב) פליקציה. בכ"י פלקיציה. ג) בוכס. בכ"י בוכם. ג) שתי שורות.— פסחים פרק א' משנה א'; וראה למעלה דף קע"ו (בגרסת עמוד 179 סימן שנ"א), וגם שם לא נעתקה התשובה מהסופר. ד) ערוגה. שבת פרק ט' משנה ב'. ה) פלוגתא דרב ושמואל. שם דף פ"ה.

ומקשינן וכי מאחר שהוא יכול לזרוע בה תשעה מיני ירקות כשאין ממלא את הקרנות למה לו למלאותן[ס] כדי שלא לזרוע אלא חמשה ובטל פירוקינו הראשון שאמרנו בממלא. ופירקנו פירוק אחר ואמרנו גזרה שלא יזרע בה תשעה שמא לא יתן לקרנות עבותהן[ג] בהלכה והיא שאמרנו גזרה שמא ימלא. והקשינו עוד ולא יהא אלא ראש תור. ירק שנכנס לתוך ירק אחר מותר מפני שנראה כסוף שדה. ואם כן למה[ג] צריכין לגזור שלא יזרע בערוגה תשעה ולא יתר על ששה שמא ימלא את הקרנות והלא קרנות בראש תור שבא משדה אחרת נחשבות. והישבנו אין ראש תור בחורבה. כי ראש תור [ע"ב] לא הותר אלא בעבור כי נראה ונודע וניכר שהוא סוף שדה אחרת וכל רואהו מכיר כי איננו מן השדה הזאת וכי זאת לא נזרעה כלאים. וכמה דברים בכלאים תלויין במראית העין כי המחיצות הדקות שעומדות מותר לזרוע מן מבאן ומן מיכאן ואע"פ שאין ביניהן שיעור עבדה לפי שאין זה נראה עם זה ואף אין הירק פוגע בירק אע"פ כי העבודה פוגעת בעבודה. ועל פי כן כיון שראש תור אשר נכנס לזו ידוע לכל רואה כי מן האחרות הוא מותר. אבל כן בקרנות שלערגה אשר סביביה חורבה אין שם שדה אחרת אלא נראה עם זו ומפני מה גזרו עליהן. ושמואל אמ' ערוגה בין ערוגות שנינו ואע"פ כי סביביה ערוגות זורעין בתוכה חמשה זירעונים ארבעה על ד' רוחות ערוגה וא' באמצע. ושאלנו והלא ירקות שלערוגה זו פוגעין בירקות שלערוגה הסמוכה לה. ופירקנו בנוטע שורה לכאן ושורה לכאן[ד]. ופורש דבר זה שני פירושין. יש שפירשו שנוטע בד' רוחות ערוגה ובסמוך לה מן הערוגות אשר בצידיהן שורה לכאן ושורה לכאן ממין אחד. ויש שפירשו כי כאשר אמרנו למעלה שבזמן שהירק המין הזה אין נוגע בירק ממין אחר מותר. ולפיכך בזמן שעושה תלם על פי הערוגה גבוה כל שהוא ונוטע מצדו זה מלמטה ירק כלפי ערוגה זו ומצדה אחר ירק ממין אחר כלפי ערוגה אחרת שזה נוטה לכאן וזה נוטה לכאן שפיר דאמי. כדתנן נוטע אדם[ס] קישות ודלעת בתוך גומה[ו] אחת ובלבד שלא תהא זו נוטה אצל זו ולא זו נוטה אצל זו. ותנו רבנן בריתא בתוספתא מותר אדם[ז] לעשות בתוך שדהו תלמיות קטנות שלטפח וליתן לתוכן שלשה מינין אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצע מותר אדם לעשות בתוך שדהו ערוגות קטנות שלשישה טפח וליתן לתוכן חמשה מינין ד' על ד' רוחות וא' באמצע ומותר אדם לעשות בתוך שדהו גומה קטנה שהיא עמוקה טפח וליתן [דף ריח] לתוכה ד' מינין והופכן לד' רוחותיה ומותר אדם לעשות בתוך שדהו תלם להיות נוטע קישואין ודילועין אבטיחין ומלפפונות והופכן אלו לצד זה ואילו לצד זה. על פי הדברים האלה קאמ' שמואל אפילו ערוגה בין ערוגות זורעין לתוכ' ה' זירעונים כהלכה זו. אמ' עולא בעין במע' חפרן[ח] תלם א' על פני כולה מהו. פי' אם בין הערוגות היא והפסיק ביניה לביניהן שהחריב תלם אחד מד' רוחותיה מהו. אמ' רב ששת בא ע"ט) וביטל את השורה. עיקר דבר זה כי הערוגה היא הנזרעת תלמים תלמים ואינה נזרעת משרים משרים. וערוגה זו שאמרנו יש בכל רוח שני שני תלמים מכל מין ובאמצע

ס) למלאותן. בכ"י למלאתן. ג) עבותהן. בכ"י עבותבן. ג) המלה למה נכפלה בכ"י במעות. ד) לכאן. בכ"י לכן. ה) נוטע אדם. כלאים פרק ג' משנה ה'. ו) גומה = גומא. ז) מותר אדם. תוספתא כלאים פרק ב' הלכה ט' וי', מהדורת צוקערמ' עמוד 75-76, ושם בסדר הפוך ובשנויים רבים. ח) בען במע' חפרן. שם איתא: בעו במערבא הפקיע, ונראה דצ"ל גם פה הפקיע, כי למטה (ע"ב מדף זה) גם כן כתוב כן. ט) ערבוב.

תלם קטן טפח על טפח. ועכשו בהפקיעו תלם אחד מידי זריעה ונשאר המקום שמארבע רוחותיה מעורבב כולו כאחד שאינו מחותך בתלמים. וקאמ' רב ששת אין לזו דין ערוגה שכבר בא עירבוב וביטל את השורה ונשתנית למראית העין ואין לנטוע ד' מד' רוחותיה. ורב אשי אמ' אין עירבוב מבטל את השורה אלא כערוגה נחשבת ונוטעין ארבע שורות מד' רוחותיה אע"פ שאחת אחת הן ואחת באמצע. אותיביה רבינא לרב אשי שתי שורות וכו'. הרי אלו הדברים ברורים כי שתי שורות מותרות כי אינן עירבוב אבל שורה אחת אסורה כי העירבוב מבטל את דין השורות. וטעמו שלדבר כי כיון שהן שני תלמים מטה אותם זה כלפי זה. ואו מכתשי מכחשי אהדדי ואין מין זה מכחיש במין אחר. אבל שורה אחת בערוגה שבין ערוגות לכל מקום אשר תטה אותה הרי היא מכחשת במין אחר. ופירק רב אשי שאני התם דאיכא שדאכי[ה]. ופי' שדאכי ענפים ארוכים שמשתלחין ומשתדכין באשר לפניהם כי שידוך כלשון קשירה הוא. וקאמרינן התם תאני הדא[ג] אסור להלך על גבי עשבים בשבת ותניא אידך מותר לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות [ע"ב] הגשמים. ואו בעית אימ' הא והא בימות הגשמים ולא קשיא הא דאיכא שדאכי[ג] והא דליכא שדאכי. ואו בעית אימ' הא והא דאיכא שדאכי ולא קשיא הא דסים מסאני והא דלא סים מסאני. וקאמ' רב אשי שאני קישואין ודילועין ופול המצרי דנפישא שדאכיהו וצריכין שתי שורות ולא סגיא בשורה אחת ועירבוב אסר להו. אבל שאר ירקות לית להו שדאכי הכי וסגיא בשורה אחת ואין עירבוב מבטלה. ויש שפירשו הפקיע תלם אחד על פני כולה פי' אחר. כגון שלא עשה ד' על ד' רוחות ערו' וא' באמצע אלא עשאן ה' תלמים כל אחד (ואחד)[ד] מהן על פני כולה מן הקצה אל הקצה כחמשה טורים והרחיב בין אחד לאחד כמלוא אחד דקימא לן ה' בו' לא מכחשי אהדדי. ורב ששת קא פשיט לאיסורא דכיון דלא מפסקא ערוגה תלמים תלמים על ד' רוחותיה מיחזיא כחדא ובא עירבוב וביטל את השורה. ורב אשי קא פשיט להתירא שאין עירבוב מבטל את השורה. ואותיביה רבינא כיון דליכא שתי שורות אלא שורה אחת התנן דאסור. ומשני רב אשי דלא איתמרא[ה] הך אלא בקישואין ודילוע' ופול המצרי דנפיש שדאכיהו אבל הני לא. אמ' רב כהנא אמ' ר' יוחנן הרוצה שימלא את גינתו ירק עושה ערוגה ששה טפחים ועונל בה חמשה ונמצא ממלא את גינתו ירק. כן צורתן

אקשינן על ר' יוחנן והא איכא בין הבינים. והא אילו ד' המקומות שד' עיגולין הללו סוגעין זה בזה ונמצא ירק מכחיש בירק. ופירקנו שני פירוק' לזאת. אמרי דבי ר' ינאי במחריב את בין הבינים כדי שיהא ריוח בין זה לזה ולא יגעו זה לזה. והפירוק השני רב אשי אמ' אם היה זה העגול זרוע תלמין שתי זורע את תלמי זה ערב כדי שיהא מנוכר למראית העין כי חלוקין. אלאו[ו] פתרוני קדמונינו אשר נכונו בזו השמועה ואע"פ כי מי שחבט בה כמה חבטין ולא עלה בידו[ז] כלום. ואנו יש לנו בה [דף ריט] קושיין בעיקרי חוקי הכלאים שצריכין

ה) שם איתא: שראכה, אולם בערוך שדכן שהביא דברי רה"ג אלו (אך לא בלשונו) הגירסא כמו בכ"י שלנו. ג) תאני (תני) חדא. עירובין ק' ע"ב. ד) שדאכי. לפנינו גם בעירובין שם איתא שרכא, וראה הגהות הרי"ב בשני המקומות. ה) על המלה ואחד נמצא בכ"י קו המחק. ו) איתמרא = איתאמרא. ו) אלא. נראה דצ"ל אלו. ז) בידו. בכ"י בטעות ברו.

להיתרץ דבר דבר על מכונתו. ואם נבוא לפרוט עשות ספרים הרבה ועוד שצריכין עיון אלא שהגדנו לכם המתוקן בדברי ראשונינו:

שאלות בני תלמסאן וכולי:

סימן תכו. קצד. קסט. ראו' ושמע' נשתתפו והלך ראובן במקצת למקום רחוק בסחורה ועמדו עליו ליסטין וכולי. כך הראונו מן השמים כי במקום שממון שלשותפות קיים הוא אם בא אחד מהן והתנה בפני שלשה שאנו[ח]) קונה כלום בשותפות והשבית את הממון שלחבירו והותירו בעיניו ולא נשא ונתן בו אע"פ שביטל את מעותיו ואע"פ שאילו סחר בו היה לבעל הממון מקוה[ג]) יתרון הרבה אין על זה כלום כאשר השבית את הממון מן הסחורה. דאמ' רב חמא[ג]) האי[ד]) מאן דיהיב ליה זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבן וכולי. אבל אם הממון בידו לשאת ולתת בו כיון שמתחלה לשותפות נטלו אין לו להתנות עליו וישימו הלואה על עצמו. לפי שאין אדם לווה ממונו שלחבירו אלא מדעתו שלחבי' וזאת שינוי גדול הוא. והילי פסיקתא כל המשנה[ה]) וכולי. לפיכך אע"פ שעבר על ציווי חבי' והלך למקום אחר והניח אשר צוהו לבלתי הלוך אליו לא בטל ממנו השעבוד שעליו בפני עצמו בשותפות ולא יצא הממון מכלל השותפות. אם באונס הלך לאותו מקום אין עליו כלום שהרי אנוס רחמ' פטריה[ו]). ואם יסור האונס יעש כל עשתונת בעצה טובה לשוב אל דעת שותפו שהתנה. ואם לרצונו הלך הרי הוא השינוי שהוכרנוהו למעלה. ותנו רבנן הנותן מעות[ז]) לשלוחו ליקח לו חטים ולקח לו שעורים וכול'. והולכך המשנה הזה שהוכרנוהו למעלה ידו על התחתונה הפחת עליו לבדו ואם הותיר לאמצע. והרי נתברר תשובת השאלה האחרונה האמורה למעלה שהממון קיים ביד [ע"ב] השותף. אבל אבר הממון כענין שאלה ראשונה בודאי לא היה על ראו' ההולך למקום רחוק שיקח ממון על עצמו מאחרים ויתן את הריוח לשמעון שותפו וכשהתנה שלעצמו הוא יגע תנאו קיים. ודמיא להההיא דאמרינן איסור ורב ספרא[ח]) עבדו עיסקא וכולי. והאי ודאי שאבד מידו כיון שיש לו מן הדין לעשות כך נעשה כאלמנה שיש לה למכור[ט]). ולפיכך אין זה ולא זה צריכין בית דין מומחין וצריכין בית דין הדיוט. אבל במקום שהממון קיים כענין שאלה שניה אין לו לעשות כך ולא דאמי לאלמנה. ודומה כמי שמכר ניכסי חבירו שאין לו למכרם שאפילו בפני אלף מכר ובפני בית דין הגדול לא עשה ולא כלום. ואע"פ שזה כיון שאבד הממון מידו תנאו קיים שהתנה כי לעצמו הוא יגע אלא שעקר את השותפות וכאשר הוא יגע לעצמו גם שותפו יניעו לעצמו הוא. עכשו כיון שהרויח ראובן בממון שלקח על עצמו ולא הסר אם יחפוץ להיות הריוח המגיע לו בינו ובין שמעון שותפו שפיר דאמי לעשות כן. כאותה שאמרו חכמ' אמ' רבא[י]) האי מאן דקביל עיסקא מן חבריה ופסד וטרח ומלייה וכולי. ונעשה באילו לא התנה שיניעו לעצמו אע"פ שאינו חייב לעשות כן שהרי התנה אע"פ שלא הודיע את שותפו יהלוקו יחד כל מה שביד זה וביד זה. אבל אם עומד על מה שהתנה כי לעצמו הוא עושה הרי עקר את השותפות כי לא שיעבד לו שותפו את עצמו לחלוק עליו מיגיעו ואף שמעון מחזיר לו מה שיש בידו מן

ח) שאנו = שאינו. ג) מקוה. ג) דאמ' רב חמא. ב"מ ע"ג ע"ב. ד) האי. בכ"י הא.
ה) כל המשנה. מציעא פרק ו' משנה א'. ו) אנוס רחמ' פטריה. קמא כ"ח ע"ב איתא אונס.
ז) הנותן מעות. קמא ק"ב ע"א. ח) איסור ורב ספרא. מציעא ל"א ע"ב. ט) כתובות פרק י"א משנה ב'. י) אמ' רבא. מציעא ק"ח ע"א.

הקרן והשאר לעצמו הוא: עיקר השאלה כי ראו כשאבד ממנו הממון ונשאר מעט הלך בפני עדים ועשאו עליו מלוה. ולווה מאחרים והתנה שאין לשמעון שותפו עמו כלום והלך והרויה. ושאר הממון שנשאר ביד שמעון שותפו הוא לשניהם והרויה שמעון בו. וכא ראובן לתבעו בריוה מה שהניח בידו שיחלקו אותו שניהם. ואמר [אשר בידי ה) אני אבד והזרתי לנפשי ממון] מן אחרים ואין לך בו כלום:

כך חבירו אומ' לו גם אני מה שיגעתי לעצמי ואין לך בו כלום וכו' ג):

סימן תכז. קצה. קע.] ב. [דף רך] אשה שניתגרשה מבעלה ויש לה ממנו בנות קטנות והלכה ונישאת לאיש אחר עמד אביהן שלבנות עליה ואמר שאינו מניח את בתי אצל אחרים ולא על שולחנם ולא הם נאמנין על בנותי וכול'. והשיב בת אצל אמה מדתנן הנושא את האשה ג) ופסקה עמו לזון את בתה וכול'. ואמ' ולא קא מפליג בין אלמנה לגרושה. אבל ודאי אם הגדילו הבנות ובעל אמם אין נאמן ויש פנים להחש כי פרוץ הוא או כיוצא בזאת יש לו למחות ולומר לה אצליך יהיו אם תחפוצי ואלא שמרי אותן לבדן ואל יהו אצל אישך. וכשאין פנים להחש ורגלים ד) שעושין בית דין סיג בעבורן אין חוששין לטענה גרידתא: עכשו איש זה שבנותיו עם אשתו בבית בעלה אם אינו זן אותן כשהן שם אין עליו כלום וכיון שהוא רוצה לשומן אצל אלמנה מקרובותיו ולזונן אם תשמע אמן לו עושה כך ואם לאו אין זנן. ואי קימא היא בסיפוקיהו משלה או משל בעלה ברויחותא כדרך שהוא זן אותן בלא חסרון וליכא התם פריצותא דמיתיחש ליה ה) אין לאבי הבנות עליה כלום ולא להניחן אצל אשה מקרובותיו:

סימן תכח. קצו. קעא. ג. ראו צוה בשעת מותו ואמר לפל' עלי כך וכך תנו אותו לו מן ממוני ותנו לו כך וכך שיש לו עלי שנגנבתי לו בנערותי ונפטר לבית עולמו ועמדה אשתו לתבוע כתובתה ועמדו אחרים שלא צוה להן ותבעו ממון שיש להן בשטרות שהן בידיהם יש שומנו קודם לכתובה ויש שזמנו אחר כתובה ואין בניכסי המת אלא שיעור כתובה או חוב בעלי חובות וטוענין אלו שצוה להן ואומרין אנו נוטלין תחלה מה שצוה לנו וזה שצוה לנו באותה גנבה שגנב ואמר כבר הודה לי שבנערותו גנב ממני ואני נוטל תחלה אי זה מהן יטול. כך ראינו שאם קרקע הניח המת [ע"ב] ולא הניח מטלטלין והקרקע מצוי היה בידו קודם לכל השטרות לכתובה ולזולתה כל הקודם בשטר זכה. הראשון נוטל ושלאחריו אם לא יותר לו כלום לא ישול כלום ובעל הגנבה אין מקדימין אותו שאין סומכין על הודאת המת להקדים מי שאין בידו ראיה קדומה. ואם הקרקע המצוי קנהו אחרי כן אין בו אחד קודם להביאו אלא כולן הולקין בשוה. דאמרינן אם תימצא לומר ו) דאיקני קנה ומכר משתעבד לוה ולוה וקנה ומכר מהו לקמא משתעבד או לבתרא מישתעבד. אמ' רב נחמן הא מילתא איבעיא לן וכול' עד והיל' יחלוקו. וכן אנו רואין כי משפט המטלטלין מכסף ומזהב ובגדים וכלי תשמיש וכל סחורה וממון כמשפט הזה הוא כי הנכסים נכנסין ויוצאין ומישתנין ואין עליהן אחריות שהרי כך הן נקראין נכסים שאין להן אחריות. לפיכך אין בהן הקודם בשטר קודם לגבות אלא כולן

ב) המלות הנסגרות נתוספו על הגליון מהסופר עצמו. ג) השאר לא נעתק מהסופר. ג) הנושא את האשה. כתובות פרק י"ב משנה א'. ד) ורגלים = ורגלים לדבר. ה) דמיתיחש ליה. שמתיחסת אליו. ו) אם תמצא לומר.

חולקין בשוה. ואם יש קרקע ומטלטלין והקרקע קודם לכל השטרות[ה] הקודם בשטר קודם בקרקע והמטלטלין חולקין אותן בשוה וכולן נשבעין זה לזה. אבל בעל הנגבה כיון שאין יכול להישבע אין לו ליטול כלום ממה שצוה האיש ולא ממה שהודה לו מן הנגבה עד שישתלמו כל בעלי חובות שיש בידיהן שטרות וגם הכתובה אלא שכולן נשבעין לבעל הצואה והנגבה:

סימן תכט. קצז. קעב. ד. ראו נשא אשה וילדה לו בנים ובנות והשיא בניו ובנותיו בחייו והיו בניו מכבדין אותו והניח להן כל מה שהיה בידו ונפטר. ונשארה אמם והיו מכבדין אותה וכשראתה שאינה נצרכת עמם לכלום נתנה להן מן עדי[ג] שהיה בידה לכל אחד מהן מה שעלה על לבה וחלקו האחים ומת אחד מהן והניח שלש בנות וצוה לבנותיו ולאשתו במה שצוה [דף רכא] ולאמו בעשרה זהובים והיו הבנים מפרנסין אותה כשהלתה צותה בפני עדים ינתן לבתי פל' כך וכך ולבתי פלי' כך וכך ולבנות בני המת חמשה דינרין ואין להן בכל מה שהנחתי בין מטלטלי בין מקרקעי חוץ מחמשה דינרין אילו והוא פטירתם מכל מה שהנחתי ומכל מה שראוי לי מן בעלי בין מנדוניא בין מכתובה ומתנה וקנו ממנה על זאת והיא בכובד חולי וכתבו שטר המתנה והצואה ומתה ועשו בניה כצואתה לאחר כמה שנים עמדה אחת מבנות אחיהם המת ואמרה שאני תובעת אתכם כמה שנתנה לכם אמכם וכמה שלקחו אחיותיכם מפני שמתה הזקנה ולא נשבעה על מה שהניח לה בעלה [ואיני מנחת[ג] אתכם עד שתשבעו לי על מה שנתנה לכם וכל מה שהניחה אטול חלקי ממנו. אמרו לה דודיה זה שנתנה לנו ולבנותיה שהיה בידה בחייה ואין אנו יודעין מהיכן היה בידה אם משל בעלה אם משל אבותיה מפני שירשה אבותיה ולא היה להם יורשים חוץ ממנה והיו בעלי ממון מחשובי מקומם. ועוד כשהיתה קיימת מפני מה לא תבעתוה או כששמעתם בצואתה ואת ואחיותיך שחיים עמה במקום אחר[ד] אלא שהייתם יודעין שיש לה עלינו ועל אביכם מממון שלבעלה בין מן נדוניא בין מכתובה יותר ממה שהניח עשרה פעמים. יבאר לנו אדוננו אם יש לאותה הבת במה שהניחה אם אביה אצל דודיה ממה שהיה בידה בחייה ואם יתחייבו לה שבועה או לא.] כך נראה לנו הדבר שאילו גבו בני האשה הזאת ובנותיה ממקומות אחרים וכתובת האם בצואתה והיא לא נשבעה בחייה בודאי היה לבת בנה בזאת טענה ולדברי רבותינו שבבבל היה עליהן להחזיר. דאמרינן בן היתומים[ה] לא יפרעו אלא בשבועה. ואמרינן רב ושמואל[ו] דאמרי תרויהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לווה אבל מת לווה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לווה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו. וכיון שחייבין להחזיר אם יש ספק במה שלקחו היתה עליהן שבועה כמה היה. ולדברי רבותינו שבארץ ישראל נשבעין שני בניה הנותרים ושתי בנותיה שלא צותה ולא פקדה אותם ולא אמרה להן ולא מצאו בין שטרותיה שכתובתה אשר גבו אותה פרועה היא. דאמרינן שלחוה בימי ר' אלעזר[ז] שבועה זו מה טיבה של' להי' יתומין נשבעין שבועת היורשין וגובין.

ה) ר"ל שכבר היה לחנפטר קרקע קודם שנכתבו כל השטרות. ג) עדי. ד) מן המלות ואיני מנחת עד או לא כל הנסגר השמיט הסופר ואח"כ השליכו בגליון הכ"י. ה) אחר. ואולי צ"ל אחד. ה) כן היתומים. שבועות פרק ז' משנה ז', ושם איתא וכן. ו) רב ושמואל. שם דף מ"ז ע"א. ז) שלחוה בימי ר' אלעזר. שבועות מ"ח ע"א, ושם איתא: קמיה דר' אלעזר, כצ"ל.

והלכה כוותא בגשתם לדין שודא דדייני דיאנא דעבד כמר עבד ודיאנא דעבד כמר עבד כי דקא פסיק רב חמא[ס]. אבל עכשו שלא גבו כלום מחוצה אלא מה שנטלו [ע"ב] מתחת ידיה נטלוהו וכבר נודע כי היה ביד האשה ירושה מקרוביה קרובי אביה עושין בואת כמשנתינו ששנינו וחכמ' אומ' זה כלל גדול[ג] בדין המוציא מח' ע' ה'[ג]. כל מה שהבת הזאת מביאה ראיה כי מחמת כתובה נטלתו האם הנפטרת הרי נפל לשודא דדייני כאשר הזכרנו. ודבר זה במה שאינו בעינו כתוב בכתובתה כי מה שהוא כתוב לה היה לה לנטלו בלא שבועה דאמרינן מטלטלי ואיתינהו בעיניהו בלא שבועה כיון שהעידו עדים ואמרו כי כלי פל' ופל' נטלתו האשה מעזבון בעלה בתורת פירעון כתובה כשלא נשבעה ואותם כלים נטלום בניה ובנותיה בצואתה אין מוציאין אותו מידיהן. אלא בית דין שואלין את בניה ואת בנותיה מה זאת תדעו כי נטלה אותו מעזבון בעלה להשתלם ממנו כתובתה. ורואין בית דין מה שהן מודין בו כי לאביהן היה והיא נטלתו לתשלום כתובה ונופל לידי שודא דדייני. כי אם הדיין החותך ביניהן רואה להשביען שבועת היורשין ולתתו להם עושה בו כך ואם יראה להחזירו לאמצע עושה. ובין כך ובין כך יש עליהן שבועה שאינם מכירין כי זה שבידה ממה שנטלוהו כלום מממון שלאביהם ואין יוצאין מידי שבועה זו:

סימן תל. קצח. קעג. ה. מי שיש לו נטיעה שלגפן או שלש נטיעות ויש להן ענפים ארוכים וקובעין להן קורות בקרקע וקושרין על ראשי הקורות קנים לכן ולכן[ד] והגפנים עולין על הקנים ומסבכין על הקרקע ועולין תחת אילו הגפנים או תחת ענפיהם שעל הקנים מיני ירקות מאיליהן או אם נצרך אדם לזרוע תחתיהן ממיני ירקות כמה צריך [דף רכב] להרחיק מן השרשים או מן הענפים ומאי מותר לאכול מאותן ירקות העולות מאיליהן והנזרעות. הכין חזינא דכלאים בחוצה לארץ לאו דאוריתא הוא דתנן החדש אסור[ה] מן התורה בכל מקום והערלה הלכה וכלאים מדברי סופרים. ובחוצה לארץ לא צריך לארחוקי מן כרם ולתת לו עבודה דקימא לן כר' יאשיה דאמ' רב נחמן[ו] בר יצחק נהוג עלמא וכול'. ולענין כרם שיש בו ירק אמור רבנן כרם הנטוע[ז] ירק והירק נמכר חוצה לו בארץ ישראל אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד. ומר בר רב אשי[ח] מתני הכי נמי בספק ערלה בחוצה לארץ לקולא. הולכך כיון שאין זורע שלשה מינים בבת אחת אלא ירק נטוע בכרם הוא מותר בחוצה לארץ:

סימן תלא קצט. קעד. ו. מקומות שאין היהודים[ט] מוצאין שפחות לקנות אלא מצריות[י] והגוים מותר להם בדינם להניח את היהודים לקנות עבדים. אבל חוץ מהן אינם מניחין את היהודים לקנות אלא בסתר ובסכנה. יש מהן מי שמתנייר לאלתר. ויש מהן מי שמתנייר לאחר זמן. ויש מי שאינו רוצה לחזור כלל ורובם כך הם אינן חוזרין. ויש מהן מי שאומרין המתינו

ס) כי דקא (כדקא) פסיק רב חמא. שם דף מ"ח ע"ב. ג) וחכמ' אומ' זה כלל גדול. קמא מיו ע"א (בגמרא ולא במשנה). ד) מחברו עליו הראיה. ה) לכן ולכן = לכאן ולכאן. ה) החדש אסור. ערלה פרק ג' משנה ט'. ו) דאמ' רב נחמן. ברכות כ"ב ע"א. ז) כרם הנטוע. ערלה פרק ג' משנה ט'. ח) ומר בר רב אשי. ברכות ל"ו ע"א. ט) מקומות שאין היהודים. ראה התשובה הזאת בקצור למעלה דף ד' (בנדפס עמוד 5 סימן י"א), ובשערי צדק דף כ"ג וכ"ד סימן ו' היא גם כן בקצור. י) כן בשערי צדק שם, ובכ"י נצריים.

לנו עד שנראה דיניכם ונלמוד אותו ואנו חוזרין. ונותנין להן זמן אחר זמן ואינם חוזרין והם בדיבורם הראשון. ויש מהן מי שאומרין אין אנו חוזרין לעולם. וישראל השרויין באותן המקומות נצרכות להן ביותר. וכל מי שאין לו שפחה הוא בצער גדול ויצרכו בניו או אשתו להביא מים על כתפיהם מן המעינות וכיבום בנדים ולצאת לפורני עם שפחות גויות ופרוצות. ואינם מוצאין חוץ מאילו השפחות. ואם מעכבין עליהן אדוניהן וְיִתְּנו עליהם כשהן עמם שלא יצאו מהצריהם לא בשבת [ע"ב] ולא ביום טוב כדי שלא יעשו מלאכה בחוץ חוץ מדעתם ומקבלין על נפשם ואינם יוצאין מרשותן. יועיל להם שעושין כן כלום או לא ויש רשות להשתעבד בהן או כולן שוין: כך ראינו ששמירת עבדים לשבת דבר שאינו בידנו ואין עלינו אלא לתת להם נפישה ומנוחה ולהודיעם בבוד שבת. ואם משמרין מוטב ואם לאו הרי אנו פטורין וכבהמה אנו עושין להם בלבד ס) ומשמרין אותן בבתנו מן המלאכה כדרך שפירשתם שאתם עושין לשפחות הללו. ובדבר זה יש חומר לענין עבד במילה משבת. כי המילה אנו מצווין למול את העבדים שני המול ימול וג'. והשבת נפישה ומנוחה אנו מצווין לעשות להן ושביתתן ביד עצמן היא. ולענין מילה אמרינן אמ' ר' יהושע בן לוי ע) הלוקח עבד מן השוק ג) וג'. ואיכא תנא נמי דתנא הכין להודיעך שאין עלינו למולם אלתר. ואמרינן נמי שלח רבין ק) משמא דר' אלעאי ס) וכל רבותינו אמרו לי משמו אי זה הוא עבד ערל שרבו מותר לקיימו כל שהתנה עמו על מנת שלא ימול. להודיעך שאם לא קיבלו עול מילה עליהן מעיקרה אסור לקיימם לנו לעבדים אע"ג דבגויותן קימי. ותנו רבנן ר) מקיימין עבדים שאינן מו' דב' ר' ישמעאל וכול'. הרי נתברר שעדאן ערל הוא ובגויותו קאי ועושין לו נפישה ואם גר תושב שבגויותו הוא עושין לו נפישה ואע"פ שלא נתגייר העבד ולא התושב. ולא תימא בעבד דהני מילי היכא דלקחו בין השמשות בלבד דלא הספיק אלא אפילו יש רוחז) הרבה דהא מי שמגלגלין עמו שנים עשר חדש עושין לו נפישה בהם. ואף ר' עקיב' מודה שמקיימים אותם שנים עשר חדש. ואף מי שהתנה מעיקרא בעת שנקנה שאינו נימול ר' עקיב' מודה שמותר לקיימו ועושין לו [דף רכ"ג] נפישה. דאמרינן בכל חדה מהני תרתי אמרוה רבנן קמיה דרב ספא הא דלא בר' עקיב' וכול'. אמ' רב כהנא אמר' לשמע' קמ"ח) דרב זביד מנהר' אדמהדר ליה ר' עקי' לר' ישמע' ההיא ליהדרט) ליה הא. ופירושה ביון שר' ישמע' אומ' לר' עקיב' תאמר אין מקיימין וחכמ' אומ' בעבד ערל וינפש עד שהשיבו ר' עקיב' כי זה בעבד שלקח רבו בין השמשות ולא הספיק למולו. היה לו להשיבוי) כי זה בשנים עשר חדש שמגלגלין עמו או נמי בשהתנה עם רבו על מנת שלא ימול אם כן הוא שר' עקיב' מודה באלו שמקיימין אותם. ואסיקנה בשמעתא חדא מתרי תלתה טעמי איתמר. וכולי האי משום מילה הוא בלבד דרחמ' אמ' המול ימול וג' אבל לגייר את העבד ואת השפחה אין עלינו והשבת עושין אנו להן נפישה ושביתתן בידן. הולכך מותר

ס) ר"ל כיון דבקרא כתיב (שמות כ' י') לא תעשה כל מלאכה כו' עבדך ואמתך ובהמתך, לכן הוקשו עבדך ואמתך לענין שביתה ממלאכה לבהמתך, מה בהמה אנו עושין לה נפישה, אולם אין עלינו לשמרה פן תעשה בעצמה איזה מלאכה, אף העבדים והשפחות כן. ג) אמ' ר' יהושע בן לוי. יבמות מ"ח ע"ב. ג) מן השוק לפנינו איתא: מן הנכרי. ד) שלח רבין. יבמות שם. ה) עלאי. בכ"י אלעא. ו) ותנו רבנן. יבמות שם. ז) רוח. ח) אמריתה לשמעתא קמיה. ע) ליהדר. שם איתא: לישני, ועוד שנויים. י) להשיבו. בכ"י ~ להושיבו.

לקיים את השפחות הללו אע״פ שאינן מתגיירות. ובמקום שהן מתיראין מן העבדים שלא ניתגיירו[ס] שלא יגלו סוד ישראל למבקשי נפשם ודמם ויבואו לידי סכנות ומלחמות ודאי שאין מקיימין אותן כל עיקר. אבל כגון שפחות הללו ששאלתם מותר לקיימן:

סימן תלב. ר. קצה[ג] ז. מקום שאין בו מי שיודע לעשות לא גוילין ולא רק[ג] והצרכו לכתוב ספר תורה ומצאו רק שבא ממקום רחוק יש להן רשות לכתוב באותו רק ספר תורה דלא מיעבד לשם ספר תורה או לא: היו יודעין שעיקר רק שאמרתם לא הכשירו רבנן דתרתין מתיבאתא לכתוב בו ספר תורה ולקרות בו בצבור. ולא היה מתירו אלא מר רב משה גאון מחסיה ז״ל בלבד והוה קארי ליה לרק קלף. ולאו קלף נינהו אלא חיפה שמיה דמליח ולא קמיח[ד] ולא עפיץ. ולענין מגלה תנן היתה כתובה[ה] על הדפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית על הספר. ודפתרא מליח וקמיח[ו] ולא עפיץ וכל שכן רק דלא מליח. אלא מיהו עכשו בשנים האלה כיון שאין [ע״ב] מי יודע לעשות אותו גויל בתקנו וכי אתו לעפוציה טרחין הרבה. ורוב הצבור כי דאשכחון[ז] קולא דרב משה סמכו עליו וקא קארו ביה בציבור לבר מן מהדרין ומדוקאני דמצות דלא קארו אלא בגויל כהונן. ולענין עיבוד לשמה רבנן דתרתין מתיבאתא סבירא להון דמאי דלא לשמה מיעבד לאו כהונן הוא ופסול מלמקרא ביה בציבור דהכין עבדו רבנן מעשים. דאמרינן ההוא דאתא[ח] לקמיה דר׳ אבהו וכול׳ עד כך אתה נאמן להפסיד ספר תורה. ומר רב משה ז״ל נמי הוה פליג בהא והוה אמ׳ מצוה מן המובחר למהוה מעובד לשמה והאי דאפסדיה ר׳ אבהו מלמהוה מצוה מן המובחר. אבל מתורת ספר תורה כשר שקורין בו בצבור אינו יוצא. והוה אמרין ליה רבנן משום מצוה מן המובחר לא פסיד אגרא דספרא ואין יגיעו כולו אבד והאי הפסד לגמרי הוא. והוה מיתלי מר רב משה בההיא דאיתמר בענין האורג בגד למת[ט] אביי אמ׳ אס׳ הז׳ מל׳[י] היא וכול׳. ומותבינן כמה תיובאתא ובסופה מותיב ליה רבא לאביי האומר לאומן[יא] עשה לי תיק שלספר נרתק שלתפילין עד שלא נשתמש בהן קדש מותר להשתמש בהן חול. ומשני אביי תנאי היא דתניא ציפן זהב או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות אע״פ שלא עיבדן לשמן רבן שמע׳ בן גמ׳[יג]. ורבא כתנא קאמ׳ דאמ׳ אע״פ שלא עיבדן לשמן. וכיון דאמרינן דרש מרימר היל׳ כאבי רבנן אמרי היל׳ כרבא והיל׳ כרבא. דאע״ג דאומניה לאיסור הנאה או לקדושה ובע׳ להנסוקיה לחולי[יג] או להיתירא שפיר דאמי ולא חישינן להזמנה כי הא מתניתא דאע״ג שאמר לאומן עשה לי ספר תורה דהוה ליה הזמנה כי לא נשתמש בהן קדש מותר להשתמש בהן חול. גמרינן דלא [דף רכד] צריך עיבוד לשמה דקם ליה רבן שמע׳ בן גמ׳ כאבי דלית הילׁ כוותיה. ואית לנא ולרבנן כמה וכמה

ס) זה נוסד על דברי הברייתא ביבמות שם: ובעיר הסמוכה לספר אין משהין אותו כל עיקר וכו׳. ג) צ״ל קעה? ד) רק. בערבית קלף דק שאינו מעובד כל צרכו, וכמו שמפרש לקמן שהוא חיפה; וראה בתשובות פאר הדור להרמב״ם סימן י״ט ק״ב וקל״ח. ה) חיפה דמליח ולא קמיח. שבת ע״ט ע״א. ו) היתה כתובה. מגילה פרק ב׳ משנה ב׳. ז) ודפתרא מליח וקמיח. שבת שם ומגילה י״ט ע״א. ח) כי דאשכחון = כדאשכחון. ט) ההוא דאתא. גיטין נ״ד ע״ב. י) האורג בגד למת. סנהדרין מ״ז ע״ב. יא) אסור הזמנה (בב״י בטעות הוי תחת הז׳ מילתא. יב) האומר לאומן. שם דף מ״ח ע״ב, וכל הסוגיא שם. יג) נראה דצריך לתוספ׳ פה מלת וכול׳, או צ״ל אביי כרבן שמעון בן גמליאל. יג) לחולי = לחולין, ואולי בצ״ל.

דקדוקי בהא מילתא לפרוקה ולדחוייה להא מילתא דרב משה גאון. אלא מיהו אתם שאין במקומכם מי שעושה גוילין ולא רק אם יש במקומכם ספר תורה כהוגן השמרו בו וקראו בו בציבור. ואם לאו אל תשביתו קריאת התורה מפני זאת שהרי הכת' אומ' עת לעשות ליי' הפ' תו'. ור' יוחנן[ה] ור' שמע' בן לקיש מעיני בספר אגדתא בשבתא וסמכי אהאי קרא. ועשו ספר תורה מן רק אע"פ שאין מעובד לשמה שמר רב משה כראוי[ג] הוא לסמוך עליו בשעת הדחק. וכל שכן על דרך שאמרנו עת לעשות ליי' הפרו תו'. אבל אם יש לכם יכולת להחזיר את יריעות לבתי מיתוה[ג] ולהעביר עליהם מעט סיד לשמה הרי יצאתם ידי עיבוד לשמה. ואם אין יכולת לעשות כן כתבו[ד] בו ואע"פ שאין מעובד לשמה וקראו[ד] בו בציבור. ודאמור רבנן לא יעשה[ה] חציו גויל וחציו קלף אבל הוא עושה חציו גויל וחציו צבאים רק הנעשה מן הצבאים כותב עליו במקום שער כמו גויל או במקום בשר כרק הנעשה מן עורות אחרים. וסופר שטעה וכתב ספר תורה על רק במקום שער יש להן תקנה לקרות בו בציבור כשאין להן אחר או מה יעשה בה. סלקא דעתא החשב חשבתם[ו] אל לבבכם לדברי האומ' קלף רק כי אסרו לעשות חציו גויל וחציו רק הבא מן הצאן והתירו לעשות חציו גויל וחציו רק הבא מצבאים. כמה רחוק דבר זה. אלא זה שאסרו צבאים עורות שלצבאים מעובדים בעפצי וקמחא שערי בעיבוד גוילים ולעולם כותב במקום שער כמנהג גוילים. ולענין רק לדברי האומר קלף הוא אין כותבין עליו אלא במקום בשר. והלכה למשה מסיני[ז] קלף במקום בשר. [ע"ב] ולא קלף לאו[ח] רק הוא אלא מגלה שלגויל קולפין אותה והווה שתים. אחת נקראת קלף ואחת נקראת דכסוסטום. עכשו רוב הסמוכים בהכשרת ספר תורה שלרק על מה שנהגו העם הן סמוכין. ולא נהגו העם לכתוב על רק אלא במקום בשר אבל הכותב במקום שער לא נהגו להכשירו. אף אתם אל תכשירוהו שאם יריעה אחת בתוך ספר תורה היא ודאי פסול דהוה ליה מנומר. ואם כולו כך הוא לא נראה כמוהו. תלמדו בו תינוקות וכיוצא בהן ובציבור אל יקראו בו:

סימן תלג. רא. קעו. ח. מי שנפל לו דלי לבאר שלמים ואמר לעבד חבירו בוא והעלה לי דלי זה שנפל לי לבאר והכניסו לבאר שלא מדעת רבו והיה הבאר חם כשנכנם להעלותו מת העבד או אם שלחו להביא לו חפץ מן השדה בין בשכר בין בחנם ופנעוהו ליסטים ומת חייב לשלם דמי העבד לרבו או לא. כך ראינו שאינו חייב לשלם דמי העבד אם אין העבד מסור לו לשמרו מאי טעמא לאו מקטל קטליה ולא אזוקי אזוקיה לא הוא ולא ממונו מימרא בעלמא הוא דאמ' ליה ועבדא ברעות נפשיה עבד ולא דאמי לבהמה. דאמרינן בהמה אדעתא דמארה אזלא אבל עבד בתר דעתא דנפשיה אזיל. ודאי אם קטן היה העבד ולא בן דעת אלא מהלך אחר דעת מושכו כבהמה דאמי וצריך דקדוקים הרבה. אבל עבד גדול בן דעת שביקיש אדם אחר ממנו לירד לבור או לילך לשדה והלך מדעת עצמו וברצונו וקראהו אסון לא דאמיא הא מילתא לגרמא

ה) ור' יוחנן. גיטין ס' ע"א. ג) כראוי. אולי צ"ל כדאי, ואינו מוכרח. ג) לבתי מיתוה. במקום שמותחין את היריעות, ע"ד מתחתא דמגילתא (גיטין פ"ח ע"א ופירש"י שם). ד) כִּתְבוּ וְקִרְאוּ. ה) לא יעשה. ראה ירושלמי מגילה פרק א' הלכה י"א. ו) הֲחָשַׁבְתֶּם. ז) והלכה למשה מסיני. שבת ע"ט ע"ב. ח) ולא קלף לאו. או המלה לאו מיותרת, או צ"ל וקלף לאו.

וכל שכן לנזק. וקאמרינן נמי אמ' רב דניאל[ה] בר קטינא התוקף עבדו שלח' וכול'. ואע"ג דהתם משום דניחא ליה דלא ניסתרי עבדיה אבל במקום סכנה לא ניחא ליה לאוקומיה. אלא מיהו התם תוקף והכא תובע[ג] ומדעתו עשה עבד. סל' דע"נ) אילו נתיעץ בו העבד ויעצו עצה ר"ע [דף רכה] ועשה מדעתו ואבד מי הוה מיחייב יועץ בתשלומי דמיו. אבל תרעומת ודאי אית ליה עליה:

שאלות מרב יהודה ראש כלא[ז] וכול':

סימן תלד. רב. קעז. א. ראו' אית ליה על שמעון ממונא בעדים ובשטר ואזל ליה שמע' לדוכתא רחיקתא וכול': הכין הזינא דכדין וכשורה כתב מר עמרם. בשלמא כד מאית לווה ושטרא ביד מלוה אמרינן מאי אית לן למיעבד הולכך ליכא אלא לאשבועיה. אבל הכא דילמא אית בידיה תברא על שטרא ואו יאדע דקא מיתבע בממונא מהנפק ליה. הולכך או קם ליה שמע' בדינא בהדי ראו' ואיחייב ונפק לדוכתא רחיקתא מהנפקינן מן מאי דאית ליה בין מקרקעות דיליה בין מן בעליה[ח] חובות דיליה ויהבינן למלוה ואע"פ כן משבעינן ליה למלוה דלא מיפרע ליה מידעם דהא קימא לן ואי אמ' ליה אישתבעו[ט] לי דינא הוא דמשתבע ליה. וכמה דלא קם בהדיה בדינא לא מגבינן ליה מידעם עד דמאיית לווה וקאי בדינא בהדי יורשין. ותנן בהא מילתא הנפרעת שלא בפניו[ז] וכול'. והא מילתא דרב עמרם אע"ג דלא מיפרשא בגמרא וקבלה היא בידנא כבר מיפרשא בתלמוד ארץ ישר'. דמקשו ומתמהי וכי נפרעין[ח] מן אדם שלא בפניו ואמ' ליה ר' ירמיה לר' מני אף אנן משלחין בתריה תלת אינרין חדא גו תלתין וחדא גו תלתין וחדא גו תלתין אם יבוא מוטב ואם לא אנן מחלטין ניכסיא. ומפרשי התם נמי אמ' רב מתניא והוא שעמד בדין וברח אבל אם לא עמד בדין ליח כאן מחלטין אלא מכרזין. וכי הא מילתא דאיתה בידנא מעשים בכל יום דמיסתיעא מן תלמוד דא' ישר' דסמכא הוא:

סימן תלה. ב. ראו' זבין עבדא לשמעון וכול'. [ע"ב] הכין הזינא דכד מישתכח בעבדא מומא שלא ראהו הלוקח או ששמע בו וניפיים בו הוו הנך זביני מקח טעות ולוקח ודאי אית ליה למיהדר. דאמ' ר' יוחנן[ט] המוכר פרה לחבי' ואמר לו פרה זו נגחנית היא וכול'. מדקאמ' מקח טעות דאלמא לוקח יכול לחזור בו. ואי אמ' ליה מוכר שקול דמי מומי ולא תיהדריה לעבד לאו כל כמינה דאמ' ליה לא ניחא לי במומא ואפילו בדמי כל שהן. ותנן ד' מדות במוכרין[י] מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו. וקאמ' רב חסדא[יא] לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר. אבל לוקח בכי הא מילתא ידו על העי'[יב] כיון שהמוכר מכר והמשיך כבר קנה לוקח אם רוצה לקנות ולית עליה דמים אלא מאי דשוי עבדא בלחוד. הולכך או בעי אמ' למוכר אהדר לי דמי מום מאי דאמרין דפקיעין בשומא. ואו אמ' ליה מוכר אהדריה לעבד ושקול מאי דיהבת לי לאו כל כמינה. ואו ניחא ליה ללוקח לאהדוריה לעבד ולמישקל מאי דיהיב הרשות בידו ולית

ה) אמ' רב דניאל. קמא צ"ז ע"א. ג) תובע = שואל ומבקש. ד) סלקא דעתא (או דעתך). ז) כלא = כלח. ח) בעליו. בכ"י מבעלי. ט) ואי אמ' ליה אישתבע. שבועות מ"א ע"א בשנויים. ז) הנפרעת שלא בפניו. כתובות פרק ט' משנה ז'. ח) וכי נפרעין. ירושלמי כתובות פרק ט' הלכה י' בשנויים. ט) דאמ' ר' יוחנן. מציעא פ' ע"א. י) ד' מדות במוכרין. בתרא פרק ה' משנה ו'. יא) וקאמ' רב חסדא. שם דף פ"ג ע"ב. יב) על העליונה.

למוכר למימרא ליה שקול דמיה. דתנן מי שהוטל[ה] עליו ידו על העליונה רצה אומ' לו תן לי מעותי או תן לי מה שהונחני[ג]:

סימן תלו. קעח. רג. ג. והא דאמ' אביי האי מאן דכת' גיטא וכול'[ג]. הכין היא שמעתא אמ' אביי[ד] האיי מאן דכ' גיטא וכול'.

הא שמעתא הכי גירסא דכולי עלמא. ואיכא רבנן דמספין וניכתוב תלתה יוד בתיהוויין ותיצבויין ואלא משמע תהויין ותיצבין ולוריך ביה לואו דתירוכין ואו דשיבוקין ואלא משמע תריכין ושביקין. וטעמיה הכין הוא או כתיב ודין משמע ודין דיהוי ליכי מינאי. כלומר דינא דאית עלאי למיכתב לך ספר תירוכין ולא קאמ' הדין איהו ספר תירוכין דכתבית לין. ואו כתיב למחך ולא תאלי ליה לכראעיה דהי משמע מלשון שחוק [דף רכו] כלומר תריכית יתיכי בחוכא או לחוכא. ולענין או כאתיב איגרת לישנא דגורא בלשון ארמי זנות ואשה שוינת אומרין עליה גרת. ויש משל גִּיבָא ברומאני ומפלגא לקצירי. ואתי למימר דהאי הכי קאמ' לה אי גרת אם זינת יש לה שיבוקין ותנוי הוא זה. ואי כתיב וכדי. כדי לשון דבר רק שאין בו טעם הוא. ומילי דכדי הכין פירושה[ט]. ואתי למימר כדי תרוכית יתיכי דברים רקים נתתי לך שלא בודאי. והנך דגרסי תלתה יוד בתיהוויין ותיצבויין לאו דברי הכל ניהי וחישין דלא משמע דהכי קאמ' לה תיהויין לדילי ותיצבין לדילי. ורובא דרבנן גארסי בתירוכין ושיבוקין לורכיה לואו דלא משמע ספר תריכין ושביקין כלומר ספר אנשים מגורשים או אנשים עזובים. וצריך למיהוה תירוכין שהוא גירושין לומר שזו אגרת גירושין וספר הבריתות. כל זאת להיות הדברים התיכין[ו] לטעמן ולא יהא בהן דבר שהוא כתלוי ועומד שיכול הבעל לערער בו. והיכא דיהב ליה הבעל רשותא לסופר למיכתב גט שלם וטעה סופר בהני כולהון או במקצתהון. פשיטא דאו איתיה לספרא מתקין ליה. אבל או ליתיה לספרא ומן אתרא רחיקא אתא גיטא או מינסבא ביה אשה לא מהנפקינן לה. ודאי אי אתיא לאינסובי וקאי בעל קא מערער ואמ' האי דכתי' ודין הכי אמרי לה דינא הוא למיכתב ליך תירוכין. או האיי דכתבית למחך הכין איתכווינית לחוכא. או האיי דכתבית איגרת תנוי הוא ולא[ז] גרת. או האיי דכתבית וכדי דאלמא מפלינה אני בדברים רקים בטלים. ודאי לא מנסבינן לה לעולם. ואי מינסבא בהאי גיטא דאית ביה מקצת הני טעאותא או כולהון או כיוצא בהן לא תצא. דתנן כתב לשם מלכות[ח] שאינה הוגנת לשם מלכות[ט] יוציא והוולד ממזר. ופשטינן אין ר' מאיר לטעמיה דאמ' רב המנונא וכול'. וליתה לדר' מאיר וכל שכן לעניין טעות סופר דאמ' ר' אבא[י] אמ' רב הונא אמ' רב זו דברי ר' מאיר אבל חכמ' אומ' אם נישאת הוולד כשר ומודין חכמ' לר' מאיר בשינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה שהוולד ממזר אמ' רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה מאן או נימא ר' מאיר ניערבינהי וניתנינהי אלא לאו רבנן. אבל מאי דקאמרת מהו לתקוניה לגיטא

ה) מי שהוטל. מציעא פרק ד' משנה ד'. ג) שהונחני. שם איתא: שאניתני, שאוניתני.
ג) ראה למעלה דף ד' וקכ"ג (בנדפס עמוד 5 סימן י"ג ועמוד 129 סימן רנ"ה). ד) אמ' אביי. גיטין פ"ח ע"ב. ה) ר"ל וכן הוא פירוש הנאמר בתלמוד (סנהדרין כ"ט ע"ב ועוד) מילי דכדי, דברים רקים שאין בהם טעם. ו) התיכין. כמו חתוכין, ר"ל ברורים ומפורשים.
ז) ולא. נראה דצ"ל אי. ח) כתב לשם מלכות. גיטין פרק ח' משנה ח'. ט) אטו משום שלום מלכות. שם דף פ' ע"א. י) דאמ' ר' אבא. שם ע"ב.

ומיהביה לדילה. לא מיבעיא היכא דסופר לא יהב לן רשותא לתקוניה דאנן לא מתקנינן מידעם. אלא אפילו יהב לן סופר רשותא לית לן[ס]. ואפילו שני עדים דגט צריכין אינון למיכתב לדברי הכל אלא במקום דיהב להון בעל רשותא לשוויי שליח. ואי נמי בית דין אינון ר' יוסי קאמ' אף אנו מקובלין[ג] שאפילו אמר לבית דין הגדול שבירוש' ילמדו ויכתבו ויתנו לה. ופליגי עליה ר' מאיר וחנינה איש אונו. ואמ' שמואל[ד] אמ' ר' הלכה כר' יוסי:

סימן תלז. רד. קעט. ד. והא דתנו רב' בנ' דברים[ה] שותה סוריא לארץ. אי זה מקום הוא סוריא ומה שמה בלשון ישמעאל.

סוריא כמה מדינות היא כנון דמשק וחלב ומנבג ועד חרן אותן מקומות שעל עליוני פרת קרויין סוריא. ויש שם מדינה שהיתה מחוז גדול לאותן מקומ' קרויה[ה] סוריא ושמה בלשון ישמע' סורֵיָה. ולשון סורסי וכתב סורסי שהוא עבשו בידי נצריים בבבל וקוראין אותו סוריאני על שם אותו מקום הוא נקרא.

סימן תלח. [רה. קף ה.][ו] וברכת בתו' שאמרת אשר נטע גנת אגוז בגן עדן ליתה בתלמוד אלא קבלה היא בפי החכמ'.

ואנן הכין שמענה והכין אמרין לה אשר צג זוגז[ז] בגן ערן [דף רכז] שושנת עמקים לבל[ח] ימשל זר במעין החתום על כן אילת אהבים שמרה בטהרה וחוק לא הפרה ברוך הבוחר בזרעו שלאברהם:

סימן תלט. רו. קפא. ו. והא דתנן ואלו הן הנשרפין[ט] ששאלת לפרש לך גמרא דילה עד מה הוא[י] לא חלקתה בו בין בתו לכלתו אף היא לא תחלוק בה בין בתה לכלתה. דיקינן מדקתני הבא על אשה ובתה ולא קתני הבא על אשה שנשא בתה מכלל דתרויהי דאיסורא. שאילו שנה הבא על אשה שנשא בתה או על אשה שנשא אמה הוה אמרינן חדא באיסורא וחדא בהתירא. וכיון דתנא הבא על אשה ובתה אלמא תרויהי איסורא ומאן ניהו חמותו ואם חמ' וקתני דעליהן אמ' קרא אשה ואמה ואינן דכתיבא בהדיא ושארא מדרשא קאתיין מדקתני יש בכלל אשה ובתה הני דקתני. ועיקר דבר זה פלוג' דר' ישמע' ור' עקיב'[יא] דתניא באש ישרפו אותו ואת' אותו ואת וכול'. ואמרינן מאי ביניהו אביי אמ' משמעות דורשין איכא ביניהו דר' ישמע' סבר לא משמע קרא לשרוף שתים עמו אלא כך משמעו לשרוף עמו את שבא עליה באיסור אם חמותו היא ואם בת אשתו ואשתו מה יש עליה. לפיכך דורשין את הכתוב להוציא למשמעו ומצא ר' ישמעא' שבלשון יווני קוראין לאחת הן ואמ' לך הכי דראשיה דהאי קרא אתו ואת אחת. וסבר ר' ישמע' דאם חמותו מדרשא אתיא ואינה כפשוטו שלמקרא. ור' עקיב' אמ' לך לא צריכנא למידרשיה לקרא הכין ויש לי פנים לפרשו כתקנו בלא מדרש. כי אפשר שבא על אשה ואמה ששתיהן אסורות לו והן חמו' ואם חמ' ועליהן אמר באש ישר' אות' ואת'. נמצאת אם חמותו כתוב כאן בפשוטו שלמקרא והוא הדין שאם בא על חמ' בלבד שנשרפת עמו בלבד אלא שדיבר הכת' במקום ששתיהן נשרפות עמו. נמצא לדברי אביי שאין בן

ס) לית לן. ר"ל לית לן לתקוניה. ג) אף אנו מקובלין. גיטין פרק ו' משנה ז'. ד) ואמ' שמואל. שם דף ס"ו ע"כ. ה) בנ' דברים. גיטין ח' ע"א. ה) קרויה. בכ"י קרויא. ו) ציוני הסימנים האלה חסרים בכ"י משגיאת הסופר, כנראה מהסימן הבא. ז) בהלכות גדולות ד' ווארשא עמוד 132 ואצל המביאים דבריו הנוסחא אגוז. וראה זכרון לראשונים מחברת ג' עמוד 33 הערה 85. ח) בה"ג שם: העמקים בל. ט) ואלו הן הנשרפין. סנהדרין פרק ט' משנה א'. י) מה הוא. שם דף ע"ו ע"א. יא) פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא. שם דף ע"ו ע"ב.

לדברי[ב]) ר' ישמעאל [ע"ב] לר' עקיב' אסור ולא מותר ולא חיוב ולא פטור אלא דבריהן שוין ואין ביניהן אלא שזה אומ' אם חמו' מדרשא [אתיא ומשמע[ג]) שלמקרא צריך מדרש]. וזה אומ' אם חמ' הבא כתיבא ומשמע שלמקרא אין צריך מדרש וזה הוא משמ' דורש'. ורבא אמ' חמות לאחר מיתה איכא ביניהו לר' ישמעאל דאמ' אותו ואת אחת מהן אפילו אין בעולם אלא אחת מהן נשרפין. ולר' עקיב' דאמ' אותו ואת שתיהן אם ישנה לאשתו בעולם בשעה שבא על חמו' שנמצאו שתיהן עומדות נשרף הוא וחמ' ואם מתה אשתו איסורא איכא בחמ' אבל שריפה לית בה. והא שמעתא מפרש נמי בהאשה רבה ואמרינן הניחא לאביי[ג]) דאמ' משמעות דורשין איכא ביניהו הא מתניתין ר' עקיב' היא סתמא דכיון דדיקינן מתניתין הבא על אשה ובתה דאלמא שתיהן אסורות ואינון חמותו ואם חמ' מכלל דהני כתיבן האויא מתניתין כר' עקיב'. אלא לרבא דאמ' חמות לאחר מיתה איכא ביניהו מאי טעמ' תנא הבא על אשה שנשא בתה. ומפרקינן אמ' לך רבא להכי איכוון תנא לאשה שנשא בתה. ואי ניחא לך תני הבא על אשה שנשא בתה. ודתנינן בה יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמו' קשיא בין לאביי בין לרבא. דאביי האמ' אשה ובתה דתנא דתנאין חמותו ואם חמו'. ורבא קאמ' חדא מיניהי חמותו. ואם כן למאי איצטריך למיהדר מיתנא. ופרקינן לאביי אידי דקא באעי למיתנא אם חמיו תנא נמי חמותו ואם חמ' לרבא אידי דקא באעי למיתנא אם חמותו תנא חמ'. ואמרינן מנלן דכולהי הני בשריפה מיכדי לא כתיבה שריפה אלא בחמותו דכתי' ואי"ש אש"ר יק"ח א' אש' וג'. וגבי אזהרה לא כתי' אלא בת אשתו ובת בתה ובת בנה דכתי' ערו"ת אש"ה ובת"ה ל"א תג'. ומשמע נמי בתו ובת בתו ובת בנו שאתה מוצא גבי אזהרה חמו' ואם חמ' ואם חמיו לא כתיבן וגבי עונש חמותו כתיבא ותו לא מנא לן דאית בהי בכולהי אזהרה ועונש. דתנו רבנן את אשה[ד]). ואת [דף רכח] אמה אין לי אלא אשה ואמה בתה ובת בתה ובת בנה מנין נאמ' כאן זמה ונאמ' להלן זמה[ה]) מה להלן באזהרה בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן בעונש בתה ובת בתה ובת בנה. ומנין לעשות זכרים כנקבות ומיתי לה נמי מזמה זמה. ובאנו לפרש מאי לעשות זכרים כנקבות דקתני תנא או אמרת לעשות בת בנה כבת בתה הא בהדי הדדי כתיבן ואם תאמר לעשות אם חמיו כאם חמ' קתני עדאן אם חמ' לא אשמעינן תנא דבשריפה היא היכי מהדר על אם חמיו לשויה כאותה. אמ' אביי הכי קאמ' מנין לעשות שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה דאלמא בתו ובת בתו ובת בנו דיליה כשאר דאשתו בשריפה. והיכא דבתו היא בת אשתו פשיטא מה היא גזרה שוה כי קא מיבעיא בתו מאנוסתו. וכיון דקא מייתי לה תנא זמה זמה אקשינן ליה והא לא כתיבא בה זמה היכן נאמר בשאר שלו זמה דילפת לה משאר אשתו. אמ' רבא אמ' לי רב יצחק בר אבדימי נאמר אנוסה מנשואה בגזרה שוה כתיב גבי אנוסה ערותך הנה וכתי' גבי נשואה שארה הנה מה הנה דנשואה בשריפה דנמר זמה זמה כדאמרינן אף הנה דבת בנו ובת בתו מאנוסתו בשריפה ומה התם לאו בת בנו ובת בתו ותו לא אלא בתו נמי כתיבא בהדיהי אף הכא נמי ערות בת בנך או בת בתך בתו נמי בהדיהי כל

ב) בין לדברי = בין דברי. ג) המוסגר השמיט הסופר והשלים בגליון הכ"י. ג) הניחא לאביי. יבמות צ"ד ע"ב, ושם איתא בשלמא. ד) דתנו (בכ"י דתנן) רבנן את אשה. סנהדרין ע"ה ע"א. ה) להלן זמה. בכ"י בטעות זמן.

דאיכא בבתו מנשואתו בין מן עונש בין מן אזהרה איכא בבתו מאנוסתו דגמרה מהנה הנה והינו דקתני מנין לעשות זכרים כנקבות. ופרשיה אביי שאר הבא ממנו כש' הב' מ'[ח]). ותני נמי בהא בריתא מנין לעשות למטה כלמעלה ומפרשינן מאי למטה כלמעלה או אמ' לעשות אם חמ' ואם חמו' בחמותו האיי לעשות למעלה כלמטה דהא חמותו תחתונה ולמטה היא ואם חמות' היא העליונה. ואמרינן תרצה לבריתא ותני מנין לעשות [ע"ב] למע' כלמ'[ג]). והדר מקשינן דהכי הוא דקתני לפום תירוצך מנין לעשות אם חמו' ואם חמ' למע' בשריפה כחמו' שהיא למטה השתא אם חמו' ואם חמ' אינהי לא כתיבן זמה דידהי היכא כתי' והיאך תאמר שנ' בהן זמה. ובטל הפירוש הזה דקא מפריש למט' חמו' ולמע' אם חמו' ואם חמ' ופריש אביי ואמ' ודאי תרצה לבריתא ותני מנין לעשות למעלה כלמטה והכי פירושה[ד]) מנין לעשות ג' דורות למע' כג' דור' למטה דקאמ' למטה אשה ובתה ובת בתה וקאמ' בהי זמה אף חמותו דקאמ' למע' וקאמ' בה זמה הוי ג' דורות אשה ואמה ואם אמה. ואמ' לך אביי האיי דקתני בבריתא נמי לאקושי מעלה למטה ומטה למעלה הכי קאמ' מה כאן בשריפה שהוא עונש עשה למטה כלמעלה דבת אשתו ובת בתה ובת בנה דאינון למטה לא גמרן שריפה אלא מחמו' שהיא למעלה אף באזהרה עשה למעלה כלמ' דלא מפרש למע' אלא חמו' ומן למטה יליף אם חמו' ואם חמ'. רב אשי אמ' האיי דקא אפכת לה לבריתא דתניא מנין לעשות למטה כלמעלה וקא מתרצת ואמרת תני מנין לעשות למע' כלמ' וקא מפריש לה אביי אדורות לא צריכינן לתרוצי ומיפק אלא לעולם כי דקתני ומה למטה באיסור. והכין נקיטינן פירושה דהא דרב אשי מן רבואתא יסודי עולם דנקיטין ליה מן רבואתא דאמוראי משמא דראשונים דהאי למטה באיסור דמרחק איסורא ולאו לענין עליונים ותחתונים בדורות קאי לא כי פירושא[ה]) קמא דבטל ולא כפירושא דאביי והכי קאמ' רב אשי תנא הכי תנא מנין לע' למט' כלמע' והכין סליקא אדעתיכון מעיקרא לפרושיה לעש' אם חמו' ואם חמ' כחמו'. וקושיא הוא דקשיא לכון היכי האויא אם חמ' ואם חמו' למטה והאויא חמותו למע' האי למע' למטה הוא ותריצתון ואפיכתיה [דף רכט] לבריתא אית לי לפרושה כי דקתני מנין לעשות למטה דהיא אם חמו' ואם חמי' דמרחק איסוריהי ואיתינהי למט' באיסור כח[מו'] שהיא למע' דמקרב איסורה נאמ' בשריפה זמה ונא' באא' זמה מה להלן למט' באיסור כלמע' באיסור בת בתה ובת בנה דמרחק איסוריהי שוינהי קרא כבתה דמקרב איסורה אף נבי שריפה אם חמותו ואם חמי' בשרי' כחמו'. ואנחנא קשי לנא על הדין פיר' קושיי ודאי הא שמעתא דרב אשי קשה היא ומאי דשמענא אודענא יתכון והדרנן בתר הכין להההוא פיסקא ראשון דמן הא בריתא דקתני מנין לעשות זכרי[ם כנ]קבות ומפריש אביי מנין לעשות שאר הבא ממ'[ו]) כשאר הבא מ'[ז]) למימר היכי מקיש קרובין לדיליה לאו קאמרת אם חמו' אסירא ליה דהיא אם אמה הס[ו]) הכין נמי אימא דאם אמו דיליה אסירא ליה מאוריתא בהאיי הקישא ואנן קימא לן באם אמו דשניה ניהי ומדרבנן הוא דאסירא אבל מן אוריתא שריא. אמ' אביי אמ' קרא אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי

ח) כשאר הבא ממנה. ז) למעלה כלמטה. ג) בכ"י נכפל במעות מן המלות מנין לעשות עד והכי פירושה. ד) כי פירושא = כפירושא. ה) ממנו, ממנה. ו) הם. אות ההא בכ"י בספק.

אתה מחייבו משום אם אמו. כלומ' דאי שבקינן קרא בהקישא דהנה הנה זמה זמה דרב יצחק בר אבדימי הוה אסירא אם אמו עליה כי דאסירא אם אמה עליה אלא [שבי]ק[ק]ה) זה קרא לאם אמו מדאמ' אמך היא שאתה חייב עליה אבל אם אמך לא הכא אמ' לא צריך קרא לאפוקי אם אמו דכד מעיינת בה מיפריך דינא ולא אתיא כל עיקר ודקאמ' אביי דאו שבקינן קרא בהקישא הוה אתיא לאו הכין הוא בין למאן דאמ' דון מינה ומינה ובין למאן דאמ' דון מינה ואוקי בתרה3). ומאי פירוש דון מינה ומינה כגון שיש שני עיקרים שיש בזה מה שאין בזה ויש בזה מה שאין בזה ובאין ללמוד זה מזה מאן דאמ' דון מינה ואוקי בתרה3) למד את העיקר [ע"ב] מזה והעמידהו כדיני מה שאתה למד לו ולא כדיני מה שאתה למד ממנו. ומאן דאמ' דון מינה ומי' כבל דיני הדבר שאתה למד ממנו עשה ולא בחקות הדבר שאתה למ[ד ל]ו ואע"פ שאילו משונים הם משאר הוקותיו כגון זה שפירש כאן אמו בסקילה והמ' בשר'ג). מאן דאמ' דון מינה ומינה כשבא ללמוד מחמ' לאמו אמ' לך כשם שקרובי המותו בשר' כך קרובי אמו שלמדם מחמותו בשר' ומאן דאמ' דון מינה ואוקי בת'3) אמ' לך למד מחמ' לקרובי אמו אלא שתעמיד את הגלמדים כאמו ולא כחמ' מה אמ' בסק'ד) אף קרוביה בסק'. וקאמ' רבא בין כך ובין כך לא יכלת למימר דאתיא אם אמו מאם אמה. למאן דאמ' דון מינ' ומינ' כי אמרת מה היא אם אמה אסירא אף הוא אם אמו אסירא כחמ' דקא נאמרת מינה דון מינ' נמי מה אם אמה בשר' אף אם אמו בשר'. ואו אמרת הכי מיפריך דינא דלמאן דאמ' שריפה חמורה מיפריך האי דינא מתלתה אפי' חדא דאמרת מה לאשתו שכן אמה בשריפ' חמורה היאך תלמוד ממנה לו שאמו בסקי' שהיא קלה ממנו. ועוד שנייה כי לפי דבריך אמו בסקי' קלה ואם אמו שהיא רחוקה ממנה בשריפה שהיא חמורה ממנה היאך יהי כן לפיכך הדין בטל מעיקרו. אלו שני דברים [למ]אן דאמ' שריפה חמור'. ודבר שלישי נמי מה היא לא הלקתה בה בין אמה לאם אמה אלא שתיהן בשרי' אף הוא לא תחלוק בו בין אמו לאם אמו כיון שאי אתה יכול לומ' כך שהרי אמו בסקילה מן הכתו' ואם אמו כד[מית]ית ס) לה מאם אמה דאשתו ומינה למיהוה כואתיה בשרי' חלקתה בינה ובין אמו ולא דמיא לחמו' לפיכך הדין בטל הוא. והדין פירכא וקושיא לא נדינן מיניה למאן דאמ' נמי סק' חמו' דאע"ג דאם אמו כי אתיא מחמ'

לא משכח' בה חומרא למיפרך מיניה אין לך אפשר אלא שתחלוק[ו]. . .

סימן תמ. [רט. קפד.] (דף רל) . . .ז) עביו וכמה שבית דין רואין לעשות ומטילין את הלוקה לבית דין בשידיו ורגליו אסורות יד ימין עם רגל ימין ויד [ש]מאל עם רגל שמ' ובית דין תולין את אבנטן ח) בצוארו ושליה בית דין המלקה עומד על ראשו והחבל בידו על כתיפו כמה שמסרוהו לו בית דין והוא עומד מוכן להכות ומקרין את הלוקה פסוקין

ס) אלא [שבי]ק. אם תצדק השערתי כי כן צריך להשלים המלה החסרה, אז תהיה המלה אלא = אי לא. 3) בתרה = באתרה. ג) וחמותו בשרפה. ד) אמו בסקילה. ה) כד[מית]ית. או כד[מפק]ית. ו) פה חסר דף אחד בכ"י שהיה רשום במספר רמ"ד. ז) נציג בפה ראש התשובה החסר בכ"י לפי הנדפס בתורתן של ראשונים חלק שני עמוד 41 (וראה עוד הגהות איי הים לש"ת סימן ט"ז): וששאלתם מי שנתחייב מלקות בזמן הזה כיצד מלקין אותו וצריך רצועה של עגל ומקרא אותו פסוק או לא היכי עבדי רבנן במתיבתא. רצועה של עגל לא ראינו ולא נהגו בה בישיבות אלא מביאין חבל אמוץ [אמיץ] של פשתן או של קנבס ויש שכופלין אותו לשנים או לשלשה לפי עביו וכו'. ח) בתש"ר שם: אבנטו.

תחלה ממין[ס] אותו דבר שהוא לוקה עליו ועל לא טובה השמועה ועל עזות פנים מקרין אותו אל בני [וג']. ומתחיל שליח בית דין להכות על צדו הימני שלש עשרה והמונה מונה ופוסקין ומקרין אותו אם לא תשמ' לעשות וג' והפלה יי' א' מכ' וג'. וחוזר ומכהו י"ג אחרות על צד שמאלי והמונה מונה ופוסקין ומקרין אותו והיה אם בן הכ' הרשע וג' ארבעים יכנו וג'. וחוזר ומכהו י"ג אחרות על גבו והמונה[ג] מונה ומקרין אותו אחר כך ושמרת"ם א"ת דבר"י הברי"ת הזא"ת וג'. ומתירין את ידיו ואת רגליו ועומד על רגליו כשהאבנט תלוי בצווארו ומתודה חטאתי ע' פ'[ג] תהא מלקותי כפרה על עוני. ויש שמעמידין או[תו] להתודות קודם המלקות ואחר כך בית דין מבקשין עליו רחמים להמחל לו. ואם מנודה הוא מתירין לו בלשון[ד] הזה. מחמת שמותא דאישתמת פל'[ה] דנן משום דעבדו[ו] כן וכן והשתא הדר ליה ואודי[ז] ליה וקביל דינא על נפשיה שרי[ח] ליה ורחמנ' נחיל ליה מן בית דינא עילאה דהוא[ט] מרי בית דינא תחתאה ודאמ' ליה למשה[י] סלהתי כדב' הוא ימחול וישבוק[יא] לחוביה ולחובנא ולחובי כל ישראל ומאן דמיערב[יב] ביה ומאן דעביד עמיה משא ומתן לא תינגע ביה שמותא ואחרמתא. ומכריזין[יג] כואת ג' פעמים על ידי תרגמן[יד]:

סימן תמא. רי. קפה. והללו שמיחם אותן באימותיהן שהיו אימותיהן גדולות וחשובות מאבותיהן והיו בזמן ההוא ידועין. כך רב יעקב ברה דבת יעקב[טו] [ע"ב] הוא בן אחותו שלרב נחמן[טז]. רב מארי ברה דבת שמואל[יז] ייחסו למ[ר ש]מואל. רב שמואל בר שילת[יח] בן אחותו שלר' חייא ובן בן אחותו שהוא רב יצחק בר שמואל בר מרתא[יט] דאמ' מר אבו וחאנא ושילת[כ] ומרתא[כא] ור' חייא כולהו בני אבא בר אחא סלא[כב] מכפרי. כל זה מפני כבודו שלר' חייא דאמר מר יהודה וחזקיה[כג] אחי ואינון בני ר' חייא ופוי[כד] אחואתא ואינון בנות ר' חייא:

סימן תמב. ריא. קפו. ושאלת עוד ראובן ובן אחותו מהו להעיד על החתמות יד שמעון אחיו שלראובן. שנינו נאמן אדם[כה] לומ' זה כתב ידו של ר' וזה כתב ידו שלאחי. ועלה אמרינן אמ' רב הונא[כו] בריה דרב יהושע והוא שיש אחר[כז] עמו. האי אחר אם הוא משאר קרובין כגון שני בראשון או שלישי בראש' העדות מתקיימת או צריך אחר שאינו קרוב כל עיקר. אם יש בדבר הוצאת ממון ואלמלא עדות המעידים על החתמות יד זה אין מוציאין את הממון עושין בדבר להחמיר ואין מקבלין עם הבן והאה אלא עדות רחוק. וראוי להזהר בקיום שטרות אע"פ שקיום שטרות דרבנן[כח]. ואתה שרי יהודה

ס) בתש"ר בשבוש: בתחלת פוסקין ממון. ג) גבו והמונה. לתש"ר בטעות: גביו המונה. ג) עויתי פשעתי. ד) בלשון. בתש"ר: כלשון. ה) בתש"ר: דאשתמת כלו'. ו) בתש"ר תחסר המלה דעבד. ז) ואודי. בתש"ר בטעות: ואיידי (ואצדי). ח) שרי. בתש"ר: שריה. ט) דהוא. בתש"ר בטעות: דהא. י) למשה. בתש"ר בשבוש: למטה. יא) בתש"ר תחסר המלה וישבוק. יב) דמיערב. בתש"ר דמיעכב. יג) ומכריזין. בכ"י מכריזין. יד) תרגמן. בתש"ר מתורגמן. טו) ברה דבת יעקב. שבת ק"ג ע"א (ושם קמ"ט ע"ב גם עירובין פ' ע"א) לפנינו הגירסא ברי'ה, אשר כבר הרי"ב תקן בהגהותיו ברה. טז) אולי יש להוכיח מזה, כי דעת הגאון המשיב שסתם רב נחמן הוא ר"נ בר יעקב. יז) ברה דבת שמואל. ברכות ט"ז ע"א. יח) בר שילת עירובין כ"ח ע"א. יט) בר מרתא. ברכות מ"ו ע"א. כ) אבו והאנא ושילת. סנהדרין ה' ע"א איתא: איבו וחנה ושילא. כא) ומרתא. בכ"י ומרת. כב) סלא. שם איתא: בר סלא, ובאיזה מהדורות נשתבש: כרסלא. כג) יהודה וחזקיה. יבמות ס"ה ע"ב. כד) פוי ופוי. שם איתא: פוי וטוי (או וטווי). כה) נאמן אדם. כתובות פרק ב' משנה י'. כו) אמ' רב הונא. שם דף כ"ח ע"א. כז) אחר. שם איתא: גדול. כח) שקיום שטרות דרבנן. כתובות כ"א ע"ב.

ראש כלה בר מרי ורבנא יוסף אשר שאלת השאלות האלה. בעל הרחמים יאיר עיניך במאור תורה. ויאזרך חיל ועצמה לפענח סתומיה. ויקיים תלמודך בידך לפלס מעלותא) חכמה. ויגלה ויגיה לפניך אוצרות חשך בתלמודך מטמוני מסתרים. וירים נס התורה על ידיך. ויגברך במלחמת התורה. הוא לפניך ילך והדורים יישר. דלתות נחושה תשבר ובריחי ברזל תגדע. ויפוצו מעיינותיך חוצה ברחובות פלגי פלגי מים. תנחל יש ואוצרותיך ימלא. ויציץ ופרח נזעך ומלאו פני תבל תנובה. והשאלות האלה צוינו וכתבו אותם בחדש כסליו שנת אלף ושלש מאות ושמונה שנים אל מנין שטרות[ב]:

[דף רלא] סואלאת מר דונש[ג]. ממדינת דרעה. גואב רבינו יצחק בן יעקב נ"ע.

סימן תמג. א. אמראה אדא מחלה כתובתה[ד] לבעלה בפני שני עדים בלא קניין ושהדו בדלך אלשהוד על פה הל תצה תלך אלמחילה דון קניין אם לא. אלגואב. אדא מחלה כתובתה לבעלה בפני שני עדים פמחילתה מחילה גמורה ולים תחתאג מע דלך לקנין לאן אלמאל הו תחת יד אלבעל ולא מיחסר משיכה. ומא כאן תחת יד אלמוהוב ליס יחתאג פיה לקנין. ואן קאלת האודא[ה] אלפשרה צריכה קנין ועלי אן אלשי אלמסמוח בה תחת יד אל מטלוב) קלנא ליס אלאמר כדלך לאן יחתמל אן יכון אלשי אל מסמוח בה ליס לה אצל ואלדי סמה לם יסמה בשי לה פיה מלך ואלדי אנאב ללזון מא וקע עליה אלצלח ליס קבלה מנה שי ואנמא יקבל דלך עלי נפסה לאנל אלצלאח פליס ישבה הדא להדא פקד באן אלפרק בינהמא. ואיצא אן אלמוהל אנמא ימחול מא תלקא נפסה פיפעל דלך בטיבה נפסה פלדלך לא יחתאג קנין. ואמא אלפשרה אנמא תקע בעד אלגחוד ואלבצאם פיכשא אן יכון דלך בגיר נייה תאמה פלדלך יסתחר פיה באלקנין:

סימן תמד. ב. מן וגב[ו] עליה נידוי וכול'. אלגואב. מן וגב עליה אלנדוי ולם ילתזם פיגב אן יצרב אלי אן ילתזמה. אלי תרי מן יקים פי אלנידוי תלאתין יום ולא אתי תאבע שמאתיה אן מנגדינן ליה ואחרי ואגדר[ז] מן לא ילתזמה גמלה בל יסתנף בה ויעצי אלחק פאנה אחק באלצרב ואלקנם ופי מתלה קיל הן למות הן לשרושי וג'. וקאלו מהו לשרושי הרדפה והי אלמתאבעה: ואמא אלחרם פהו יגב עלי מן נודי ואקאם תלתין יום תם אעיד עליה אלנידוי תאניה ואקאם ל' יום אגרי ולם ינטאע פיחרם והו קולהם מנדין [ע"ב] לאלתר ושונין לאחר שלשים יום ומחרימין לאחר ששים:

סימן תמה. ג. ואדא טלב אלנתבע זמן בית דין לימחלה[ח] בעל חובו אלי אן יביע סלעה וינצפה הל לבעל חובו אן יחלפה אן מא פי מלכה נאין יעטיה וחיניד ימהלה חתי יביע סלעתה אם לא. אלגואב. יגב אן ימהלה ויצרב לה בית דין אנל מקדאר מא יראה ולים ילזמה ימין אנה מא ענדה נאין האצר מא יעטיה לאנא לם נגדוא עלי דלך דלאלה. פאן כאן ענדה נאין האצר וענד צאחבה פהו עובר משום אל תאמר לרעך לך ושוב ומחי את' ויש אתך:

ח) מעלות. אולי צ"ל מעגלות. ג) 1308 למנין שטרות הוא בשנת 997 למ"ה. ד) מכאן עד דף רנ"ג סוף הכ"י תשובות הרב אלפאסי. ה) מחלה כתובתה. בגדפסות סימן קמ"ד נתקצרה התשובה הזאת. ה) האודא. צ"ל הודא. ו) מן וגב. ראה בגדפסות סימן קמ"ו באמצע ובסוף. ז) ואגדר. נראה דצ"ל ואוכר. ח) לימחלה. צ"ל לימחלה.

סימן תמו. ד. ומן אעטאה בית דין זמן ליחצר פיה מאל צאחבה פאתפק בעד דלך ספר לצאחב אלמאל בחית לא יקדר יחרך מאלה ולא איצא יקדר ימהל אלי אנקצא אלזמאן כיף אלחכם פי דלך. אלגואב. ליס ילום אן יפסך אלזמאן מן אגל ספרה בל יוכל וכילה עלי קבץ מאלה אדא אנקצא אלזמאן כחכם מן לה שטר אלי אגל מחדוד ותהיה לה ספר קבל תמאם אלזמן אלדי לא יפסך אלזמאן לאגל ספרה בל יוכל וכילא יקבץ לה מאלה קבל תמאם אלגאל:

סימן תמז. ה. מן כאן[ה] עליה דין ואעתרף כאן דמתה תפי באלנאץ ולם יריד אן יקצי צאחבה אלא עקאר לה דלך אם לא. אלגואב. אמא מן כאן עליה דין ואתערף אן ענדה נאץ פיגבר עלי אעטא אלנאץ כמא לה ענדה נאץ. וקד דכרנא דלך פי אלהלכות פי ההוא דובין תורא לחבריה. ואמא מא דכרתם אנכם תעלמתם מן דלך אן בעל חוב לא יגב עליה אקתצא סלעה אלא בעד ימין אללווה עלי עדם אלנאץ. לעמרי לקד ראינא מן ינחו מדהבה אלי הדא אלא אן נחן לם נרי בהדא לאן לא יגוז ענדנא אן יחלף אלאנסאן ויגרם מן גהה אגרי פיחצל עליה גרם וימין בל לעמרי אדא אתהמה כצמה אן ענדה מאל נאץ וגיחדה מנה ואראד אן יחרם סתם [דף רלב] באסם מן ענדה נאץ [ול]א יעטיה לה פלה דלך:

סימן תמח. ו. אמראה מחלה[ג] כתובתה לבעלה מחילה נמורה ולם תברק אלכתובה בל בקית בחסבהא וכול'. אלגואב. לא גני להא מן כתובה תאניה מן זמן שני לאן תלך אלאולי כבר נמחל שעבודה. ואנמא קאלו רבותי שהמגרש את האשה והחזירה על מנת כתובתה הראשונה החזירה פי מן גירש אשתו ולא מחלה כתובתה ולא איצא קבצתהא. ואמא מן מחלה אותה פקד נמחל שעבודה ולא גנא להא מן כתובה תאניה מזמן שני כמא קלנא. אלי תרי אלי קולה' שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולווה בו שכבר נמחל שעבודו. ואלמחילה ואלפריעה פי הדא אלמעני ואחד:

סימן תמט. ז. עמי האריץ[ג] אלדין יתעטלון מן אלצלאה ואלמצות דון אן יכון להם שגל ימנעהם ולים הם מן אהל אלפהם ודרך ארץ תגוז שהאדתהם אם לא. אלגואב. אדא כאן לא יצלי ולא יעמל מצוה ולא בדרך ארץ פהו אלדי קאלו פיה וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה [ולא] בדרך הארץ אין זה מן היישוב אמ' ר' יוחנן ופסול לעדות. ואמא קולהם פי מוצע אבר כמאן מקבלינן האידנא שהדותא מעם האריץ כמאן כר' יוסי. פהדא אלעם הארץ ליס הו עלי הדה אלצורה אלמוצופה ההנא בל הו ממן יצלי ויקול[ד] בעמל אלמצות ובדרך ארץ ואנמא הו ליס יחסן שי מן אלתורה פקט:

סימן תן. ח. מן אתבד[ה] עלי זוגתה מראה תאניה ובצל אחדיהמא עלי אלאכרי וכול'. אלגואב. אדא כאן אלרגל יעטי לתלך אלתשביה מא יגב להא עליה מן שאר כסות ועונה כראוי לה עלי מא קאלו עולה עמו ואינה יורדת עמו פליס להא עליה אעתראץ פי מא יזיד לתלך עלי ואגבהא. פאן מא זאל

ה) מן כאן. בנדפסות סימן ס"ח. ג) אמראה מחלה. בנדפסות סימן קמ"ט. ג) עמי הארץ. בנדפסות סימן ק"נ. ד) ויקול. אולי צ"ל ויקוי. ה) מן אתבד. בנדפסות סימן קנ"א; ועל גליון הכ"י כתוב בכתיבה חדשה: דין המכבד אשה יותר מחברתה.

אלאנסאן אן תמיל מחבתה אלי ואחדה אכתר מן אלתאניה. אלי תרי אלי קולה פי יעקב אבינו ויאהב גם א׳ רחל מל׳. [ע״ב] וקאל פי אלקנה כ״י א״ת הנ״ה אה״ב. ולם תנכר אלתורה שיא מן דלך. ואמא המשרה את אשתו על ידי שליש פתלך אלאוצאף מבצוצה פי עני שבישראל כמא קאלת אלמשנה במה דברי אמור׳ בעני שבישראל:

סימן תנא. ט. אדא תשכת אלמראה מן וגהא אנהא אנעול ענהא ועטל אלעונה ואלבעל ינכר דלך מן אלצאדק מנהם. אלגואב. אדא כאן אלבעל ינכר דלך פהו אלצאדק. לאן אנמא תכון הי נאמנת פי אינו יורה בחיץ עלי מא נא פיה אלתעליל איהי קים לה ביורה בחיץ איהו לא קים ליה. ואנמא פי תעטיל אלעונה גמלה פליסת נאמנת. פאן לם תריד תצבר פתטלבה באלטלאק וענד אלטלאק תטאלבה באלכתובה ותקול לה אעטיני מא ליך) עליך פי אלכתובה לאנך לם תגרי מעי כדת משה וישראל. פאדא אנכר דלך וגב להא עליה אלימין אנהא כדבת פימא אדעתה בה עליה ואנהא לים תסתחק עליה כתובה אנהא מורדת. ואמא קבל טלאקה להא פלים נוגבוא עליה ימין פי מתל הדא לאן לם נגדוא ימין אלא פי אלאמואל ואמא פי מתל הדא פלא. ואלכתובה ליסת תסתחקהא אלא בעד אלטלאק:

סימן תנב. י: אמראה והבת ג) אמהא מתנה כאנת להא עלי וגהא פי כתובתה. והדא נין אלעקר. אנו עדים החתומין למטה כן היה שאמרה פלניתא היו עלי עדים בקנין וכתבו והתמו ותנו לפלי׳ אמי להיות בידה לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס שאם יארע בי דבר מיתה תזכה כל אותה מתנה שהיא מוחזקת בשטר כתובתי על ר׳ יהודה בעלי נתתי לאמי זו מתנה זו על תנאי זה הניזכר מתנת בריא מתנה שלימה: יתפצל רבנו בנטר הדא אלשטר אן כאן תמליך הדא אלשטר מתנה תמליכא צחיחא אם לא ואקאמת אלדליל עלי צלאחה אן כאן מאציא [דף רלנ] או עלי פסאדה אן כאן מבטולא. פאן אחד אלמפתיין אבטלה מן וגהין אחדהמא לאנה לם נגד פיה דכול למהיום או למעכשו ליכרגה ען חד אלאסמכתא. אעני קול׳ שאם חס ושלום אירע בי דבר מיתה וסאיר אלכלאם. אלתאני מן עלה אנה לא מסר וקימא לן אין אותיות נקנות במסירה אלא בכתיבה ובמסירה. וליביין לנא אן כאן לפשׁ על תנאי יקום מקאם על מנת או לא: אלגואב. תאמלנא הדה אלותיקה וראינא אן מעמא הי עקד מן לא יחסן שרוט אלותאיק באן פיהא אלפשׁ תצח בהא אלמתנה ודלך אן פיהא נתתי מתנה זו לאמי על תנאי זה הניזכר. והדא לפשׁ יקתצי אן אלמתנה מעכשו ולים הדא לפשׁ אלועד אלדי הו לפשׁ אלאסמכתא. ואביין מן דלך קולהם הלכה כר׳ יוסי דאמ׳ זמנו שלשטר מוכיח עליו פצארת הדה אלמתנה כאנה קד קאל פיהא נתתי מתנה זו מהיום ולאחר מיתתי פקד זאלת עלה אלאסמכתא ועלה שטר לאחר מיתה אלדי הי עלה תנא קמא דר׳ יוסי. פבקי קול מן קאל אנהא מבטולה מן נחה קולה אין אותיות נקנות במסירה פינבני אן ירא אן כאנת הדה אלמתנה קרקע משבוץ או חלי ותיאב משבוצה האצרה באעיאנהא פהי תמלך באלקנין וחדה. ולים יחתאג לא כתיבה ולא מסירה עלי אצל אלמנהג אלדי לכם פי מתנה לחור. ואן כאנת מטבע או אישבאין גיר האצרה פהי תחתאג אלי כתיבה ומסירה עלי אצל המוכר שטר חוב:

ך) מא לי. בכ״י מאלי במלה אחת. ג) אמראה והבת. בנדפסות סימן כ״ח.

סימן תנג. יא. יבין לנא רבינו שמ' צו' כל מא ורד פי הדה אלפרקים בלפט הכותב פי שכיב מרע אן כאן וכול'. אלגואב. צוואת שכיב מרע לים תחתאג מעכשו לקולהם דברי שכיב מרע כתובין וכמסורין דאמו ולים פיהא פרק בין לשון מתנה ולשון ירושה אלא פי מא דכרת אלמשנה פי קולהא כתב בין באמצע בין בתחלה בין בסוף משום [ע"ב] מתנה דבריו קיימין ואם אמר משו' ירושה לא אמר כלום. ואמא פי גיר הדא אלמעני פקד קאלו שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירוש' אין לה הפסק עלי מא בינאה פי אלהלכות אלתי לנא:

מסאיל למר יוסף בן יושת דפעהא לחצרה רבינו יצחק בן יעקב זצ"ל.

סימן תנד. ראית לרבינו סעדיה גאון ז"ל פי תאליפה למכתצר אלודיעה כלאמא לא ינתסק לי עלי אלאצול פתוהמת אנה טעות סופר הם אני איצא תוקעת אני לאניד אלנטר פיה פראית איקאף רבינו שמ' צו' עליה ליזיל עני אלשך. ודלך אנה קאל אלצרב אלאול אן יכון אלמדעא עליה ינכר אצל אלודיעה אלבתה ויקול לם תודעני הדא אלשי פאדא כאן כדלך פאלחכם פיה כחכם סאיר אלדעואת ואלמעאמלאת ולא יכלו מן אחד ג' אמור. אמא אן יכון ללמדעי שהוד באלודיעה פתלזמה אלימין באלספר. או יכון שהוד באלמעמלה בינהמא פי גיר אלודיעה פילזמה סמאת באסמה משרוח. או לא יכון לה שהוד בשי ממא דכרנאה פלים יגב שי אלא אלסמאת בחצרתה סתם גיר משרוח אסמה. פלא אעלם לאי וגה אונב עלי אלמדעא עליה אדא אנכר אצל אלודיעה ימין באלספר כאן עליה שהוד באלודיעה או לם יכון. ולא אעלם איצא לאי מעני עלק שבוע' היסת אעני קולה ילזמה סמאת באסמה משרוח בחצור אלשהוד באלמעאמלה בינה מא פי גיר אלודיעה ואדא לם יכן עליה שהוד לם ילזמה גיר חרם סתם פאן כאן מדהבה פיקטע אלהלכה כמאן דמתני לה אסיפא היכא דאיכא דרא דממונא אבל היכא דליכא דרא דממונא לא. חסב מא וגדנאה לבעין אלמפתיין יפתון בדלך פמא אלדי אלגאה אלי תעליק לזום אלימין אעני שבוע' היסת מן חצור אלשהוד [דף רלד] באלמעאמלה פי אלודיעה או פי גירהא ואי פרק פי דלך בין כון אלשהוד עליה באלמעאמלה ובין אקראר בהא חסב מא הו אלחכם פי אלמלוה אליבא דמאן דמתני לה אסיפה. וקאל איצא אן כאן אלמסתודע אודעה בכתאב פלא יבריה אלא אלדד בכתאב או בשהוד. ואסתשהד בקול אלחכמ' המפקיד אצל חבי' בשטר צריך להחויד לו בשטר פבחתת ען הדה אלהבה אלדי אסתשהד בהא פלם אגד להא פאן כאנת מוגודה והי הלכה מעמול בהא פהי מנאקצה עלי אלביעיא אלתי פי פרק המוכר את הבית אלתי אתבתהא רבנו שמ' צו' פי המפקיד והי בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חברו בשטר ואמר לו החזרתי לך מהו. וכאן ביאנהא מינו דאו בעי אמ' נאנסו מהימן ולא מצי למימר[ת]) ליה שטרך בידי מאי בעי כי אמ' החזרתי לך מהימן. פקד צה לנא מן הדה אלהלכה שהמפקיד אצל חבי' בשטר אינו צריך להחויר לו בשטר. ואיצא מן קולהם פי שטר כים היוצא על היתומים אבל פלגא דהוא בתורת פקדון חישינן שמא נאנס אי נמי דילמא פרעיה דקימא לן המפקיד אצל חבי' בשטר ואמ' לו החזרתי לך מהימן.

ת) למימר. בכ"י למימיר.

פלרבנו שמ' צו' אלפצל פי אלנטר פי גמיע הדה אלפצול אלתי[ת]) אתבתהא אלגאון אלמדכור ז"ל. אלגואב. וקפת עלי הדה אלד' מאני אלדי רוית ען כתאב אלודאיע ולים מנהא וגה ואחד צחיח פלא תסתריב נטרך פי דלך פאן אלחק מעך פי גמיע מא קלתה:

סימן תנה. ב. ראו' טלב[ג]) שמע' בשטר אודעה ענדה ואדעי ראו' אנה כאן שטר מקויים בחותמיו יסתברג בה מאל פאנכרה שמעון וקאל לא היו דברים מעולם פאסתפתי פי דלך אחד אלתלמידים פאוגב עלי שמע' שבוע' היסת עלי אנכארה [ע"ב] וכול'. וקפת עלי הדא אלסואל ואנא אעטיך אצל תעתמר עליה ויגיך ען גמיע מא וקע לכם מן אלנטר. ודלך אן אלהלכה קד נצת אלו דברים שאין נשבעי' עליה' וג'. פצח לנא מן דלך אן אחכאם אלשמירה לים תגרי פי הדה אלאשיא ואן אבואב אלנחוד ואלאנכאר לים תגרי פיהא כמא תגרי פי סאיר אלמטלטלין. פאמא אבואב אלשמירה ואלתפריט פלים ילום פיהא ללשומרין שי פאן שומר חנם או שומר שכר ולו התי אקרב אלתפריט לקול' שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. ואמא נחוד אלאצל ספיה קלנא ובפני עצמן לא אמרן אלא בשבועה דאוריתא אבל בשבועה דרבנן משבעינן ליה. ודלך דאפלא פי טי קולה אמ' רב נחמן ומשביעין אותו שבו' היסת לאגל אן לא יחסן אן יקול אלאנסאן לצאחבה לי ענדך אמר כדי וכדי וינכרה דלך ויקאל לה מר טריקך תבדב ליס לך ענדה שי. פלדלך תקנת שבועת היסת. וגמיע אלמטאלבאת כלהא משוה פרוטה ולעילא דאבל תחת הדה אלתקנה. ודלך אן מא אקר בה אלאנסאן לצאחבה אנה קבלה לזמה אעטאה לה כאן אדא נחדה לזמה אלימין סוי אלהקדשות פאנה אדא אקר ואדא נחר ליס יחלף לאסתגנא צאחבהא ען אלימין פמן נחר צאחבה שיא מן הדה אלג' אלבאקיה פמן חית אנה אדא אקר בהא לזמה אדאהא כאן אדא נחדה לזמה אלימין עליהא ואן כנא לא נחלפה עליהא בשבועה דאוריתא פנחלפה עליהא בשבועה דרבנן אלדי הי היסת. פאדא כאן כדלך ואודע ראו' ענד שמע' שטר ואדעא ראו' אנה לו חצר ליגב לה בה אלקבין ואנכר שמע' דלך גמלה פמן חית אנה לו אקר אן אלשטר ענדה לזמה אן ירפעה לצאחבה פמן תם אדא נחדה נחלפה עליה [דף רלה] אנה לם ירפעה אליה ולים כמא קאל אנה לא יחלף חתי יקים צאחבה אלביינה אנה כאן יגב לה בה מאל לאן צאחבה אדעא אנה שטר צחיח ויגב לה בה קבץ אלמאל פעלי דעוי בצמה נחלפה כמא נחלפה עלי דעוי בצמה עליה אנה דפע אליה תוב יסוא עשרה מתאקיל ולא נלזמה אן יקים אלביינה אנה כאן יסוא עשרה מתאקיל וכדלך נחלפה פאמא אן אקר שמעון אנה אודע ענדה אלשטר ופרט פיה וצאע לם נוגב עליה פי דלך לא גרם ולא ימין בל לה אן יחרם סתם עלי מן הו ענדה ואכפאה ועלי אנה גרם לאבד ממונו שלחבירו פלים נחכמו דינא דגרמי לאן אלתורה פטרתה מן גרמה ומן אלימין עליה ואנמא נחכם עליה בדינא דגראמי אדא איבדו בידים אלדי ליס דלך מן טריק אלשמירה מתל השורף שטרותיו שלחבירו:

סימן תנו. ג. ואמא מא ראית לנא פתיא פי מן אעטא דהב לצאחבה לישתרי לה גלאמא ומצא ואשתראה ובעת אלי צאחבה וקאל לה קד

ת) אלתי. בכ"י אלת. ג) ראו' טלב. בנדפסות סימן צ"ז.

אשתרית לך אלגלאם ואשאע דלך ענד אלנאם תם רגע בעד דלך למא אנתמע בה קאל לה לם אשתרי לך שי והודא דהבך נדה ואנמא אסמיתה באסמך ובעתת אליך בדלך עלי וגה אלתסתר פאפתינא עליה בשבועה בתורה כהכם אלאפיטרופוס וקלת אנמא אלאפיטרופוס מן יקר באלתצרף ואמא הדא לם יקר באלת צרף בל יקול אני לם אשתרי לך שיא פקולך הדא חק ואנא נוידך עלי הדה אלחגה וגה אבר. ודלך אן אלעבדים אין נשבעין עליהן שבו' דאוריתא ואפילו אם יודה במקצת ואנמא אלומנאה שבו' בתורה לאנה מערים ואלרמיות ואלערמה פי דעואה הדא טאהרה ודלך [ע"ב] אנמא יטלב אלתסתר פי אלאשיא אלתי לא תנבשף עלי טאלב אלתסתר פיהא. ואמא מן ישתרי גלאם ליבדם בה לים יתהיא לה אלתסתר פיה בל ענד מא ירי אנה אמסכה ויסתבדמה ינבשף ולים יסתתר ואיצא לו לם ישתריה למן כלפה שראה לם יבעת אליה בט ידה ויקול לה קד אשתרית לך אלגלאם והו יעלם אנה יטלבה מנה פלים הדא מוצע אלתסתר בל הדא מוצע אלכשפה. ומתל הדה אלחגה לא תסע פי הדא אלשי אצלא בל אלטאהר מן אמרה אנה לם ישתריה אלא למן כלפה שראה. אלא אנה למא אכתבר אלגלאם ועגבה בדי לה פיה וגחד וראה אן ימסכה לנפסה ועלם הדה אלחגה וקיל לה אדא קיל לך לם קלת לצאחבה וללנאם אנה לפלאן אשתרית פקל אנמא פעלת דלך עלי וגה אלתסתר. והדה אלחגה לם יעלמהא לה אלא מן לא דין לה. פלדלך תקלנא עליה פי אלימין ליגע אלי אלחק ולא יקאטע רבה פי אלוגהין גמיעא פי אסתחלאל אלמאל ואלימין אלחאנתה. וקד וגדנא רבותינו יחכמון פי אצחאב אלערמה באלתקיל כמא קאלו טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמודה פטור ואם כמערים חייב שבועה בתורה. וקאלו איצא הכי דיננא לך ולכל אלאמא[ח] חברך. וקאלו איצא האי איניש גולנא הוא ובעינא דאיקנסיה. וקאלו אמ' להו רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתו פיסקא דדינא דידי לקמיכו וחויתו ביה פירכא לא תקרעוניה עד דאתיתו לגבאי אי אית לי טעמא אמינא לכו ואי לא הדרנא בי לאחר מיתה לא מיקרע תקרעוניה ולא מגמר תגמרון מיניה מקרע לא תק' דילמא משכחיתו ליה טעמא ולא מג' תג' מיניה דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות. וכדלך אנא פי הדא אלפתיא [דף רלו] כך ראו עיני ללעלה אלתי דכרת. ובדלך ינבני ללדיאן אלחאדק אן ימיז אלרמאי מן גירה ולא יגרי אלאחכאם עלי אצולהא פי מוצע אלרמאיות[ג] פתציע אמואל אלנאס. פקד ערפנאך סרנא פי הדא אלפתיא. פאן כאן אלאמר בינהם באקי אלי אלאן פלא תעדל ען הדא אלפתיא בינהם ולא תכשף אליה אלאמר לילא ימחנע ען אלנזול:

סימן תנז. ואמא קולהם[ד] כל שיודעת לשמור את גיטה. פדלך אדא קידשה אביה ומת פלים תתגרש אלא אדא כאנת יודעת לשמר את גיטה. פאמא אן קדשתה אמה או אחיה קד קלנא אפילו מיאון אינה צריכה אלא אן יכון תם נישואין (ואן כאן[ז]) שלא לדעתה אפילו מיאון אינה צריכה. ומעני לדעתה ברצאהא ושלא [לדעתה] בגיר רצאהא[ה]:

סימן תנח. ד. ואדא דפע[ט] אלמצארב מן מאל אלשרכה שיא למצארב אבר ועלם

ח) אלאמא = אלמא. ג) אלרמאיות = אלרמאות. ד) ואמא קולהם. בנדפסות סימן רס"ח נתקצרה התשובה. ה) מן תמלות ואן כאן עד סוף התשובה נשלם על הגליון. ט) ואדא דפע. בנדפסות סימן צ"ח נתקצרה.

אלמצארב אלתאני אן אלמאל ללאול או קאמת לה ביינה בדלך ואראד אן יחלפה בטענת שמא ליס לה אן יקול לא בעל דברים דידי[ה]) את. לאן אדא כאן אלמאל לה פהו בעל דברים דידיה הוא. ועלי אן לם יעטיה הו לה פשריכה הו מתלה לאן שלוחו שלאדם כמותו. וחכמה פי אנפצאלה מנה כחכם שריכה אדא עלם באלאנפצאל ולם יקום פי אתר דלך באלימין:

סימן תנט. ו. ואמא מא דכרת[ג]) מן דור אלמהור אדא קאם פיהא מערער ואנרגת מן יד אלזוג. פאלמדהב אלדי קלת לך חיניד אן ליס עלי אלאב אחריות ואן אלחכם פי דלך כאלחכם פי סאיר אל הבאת הו אעתקאדי. ואמא אלדי קאל אנה מקה טעות ואראד אן יקים מן דלך אלחגה לוגוב אלדרך עלי אלאב פליס פי מקה טעות מא יוגב עלי אלאב דרך. ואנמא יקאל מקה טעות פי אלשי אלמאכוד בנפסה אעני אלאשה. לאנה יקול לו עלמת באן הדא אלשי אלדי אנרגת לי ליס יבקא לי [ע"ב] לם אתזוגהא ולא כתבת להא עלי נפסי הדא אלדי כתבת. והדא הו מוצע אלנטר פי מקה טעות. ואלגלב פי והמי אנה אדא קאם בהדה אלחגה אנה יגב לה אן ינקץ מן כתובתה מא יוגב לה אלקצאץ מן דלך. ואמא אן ירגע עלי אלאב בדרך פלא. והדא שיא אנתם פי גנא מן אלנטר פיה לאן פיה פסאד עלי אלנסא פאתרכו אלנטר פי הדא אלבאב ולא תברקו פיה נרק:

סימן תם. ז. ואמא מא דכרת מן קולי הנושא את האשה ופסקה עמו שיזון את בתה שתי שנים וכול'. וקלת וטאהר הדה אלמסלה אן נמיע מא תשרט בה אלמראה עלי בעלהא ונמיע יועדוה אלאקרבא ענד אלקידושין ליס יתם אלא בקנין. ואנא אעגב איצא מן קולך הדא ואיש אדכל מא תשתרט בה אלמראה עלי אלבעל פי וקת אלקידושין מע וער אלאקארב ומנין[ג]) טהר לך הדא ואלמשנה תקול חייב לזונה חמש שנים באלפסיקה פקט. ואן כאן אנמא אדכל עליך הדא אלראי למא ראית קולה' בנותם ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים. וקאל אלתלמוד התם בישקנו מידו. פקאם ענדך אן אצל אלשרט לא יתם אלא בקנין פליס הו כדאך. ואנמא אלקנין ההנא ליס יחתאג אלא לשעבוד הנכסים ואמא אלשרט באלמזונות פליס ללקנין פיה מדכל:

סימן תסא. ח. ואמא ועד אלקריב פנעם אנה לא יצח אלא באלקנין ובמעכשו כחכם נמיע אלהבאת. ואמא מא כנת קלת לך פי אלאנובה אלאולי אן אלקנין פי וקת אלקידושין לא יותר שי לאן אלועד לא יצח באלקנין ואנמא יצח באלקידושין. נעם כדלך נקול אלי אלאן. וקולה' פי מתל דלך והיא ניזונת מנכסים משועבדים אלדי אסתדללת מנה אנה יותר פי דלך מא דלילך אן דלך אלקנין בלפט אלועד ליס הו [דף רלו] אלא בניר לפט אלועד והו אן יקאל לה הדא בקנין אנך אלתזמת מאונתהא מן וקת דכולהא אליך. ולים יקאל לה הדא בקנין אנך תלתום מאונתהא לאן תלתום אין בו לשון הקנאה. ואנמא פיה לפט אלפעל אלדי יפעל לא לפט אלתמליך לאן לפט אלתמליך אעטית ולפט אלועד נעטי:

ה) דידי. בכ"י דידיה. ג) ואמא מא דכרת. בנדפסות סימן ר"ע, ושם כתובה רק השאלה והתשובה תחסר מכל וכל (ותחת המלה לנקבה נראה דצ"ל לנדוניה ותחת אחרות צ"ל אחריות). ג) ומנין = ומן אין.

סימן תסב ט. ואמא מא סאלת[ח]) ען אלשומא אדא גרי פיהא גלט עלי אללוקה או עלי בעל חוב פי אנזאלה כיף אלחכם פי דלך. אמא אלשומא פי נכסי יתומים אלתי הי באמר בית דין. פקד קאלו שום הדיינין שפחת שתות או שהותיר שתות מכרן בטל. ואמא שלבעלי חובות פהי תגרי מגרי אלשליח אלדי קיל פיה ולא אמרן אלא דלא שוו שליח אבל שוו שליח אפילו פחות מכדי אונאה חוזר דאמ' ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי:

סימן תסג. י. וסאלת הל פרק[ג]) פי ימין אלעדם פי אלרגוע עלי אלנכסים משועבדין בין אלאמלאך אלמביועה ובין אלאמלאך אלמוהובה. אלנואב. לים בינהם פרק וכמא לא יגוז אן ירגע עלי מביוע דון ימין אלעדם כדאך לא יגוז אן ורגע עלי מוהוב דון ימינה לאן אלשי אלמוהוב קד צאר לה מלכא כמא צאר אלמביוע למשתריה מלכא. וכדלך לענין אחריות כמא לא ילום אלואהב אחריות אדא נמצאת שאינה שלו כדלך אדא אבדהא מנה מן סבק שיעבודו עליהא לים עליה אחריות לאן מן והב מא לים לה אן יהיבה לים עליה אחריות למא לם יקבץ פיהא שיא:

סימן תסד. יא. ואמא המשביר בית לחבי'. אלדי גא פיה אלקול להודיעו קתאני אלדי הו צריך להודיעו קודם יומות הגשמים שהן מן החג ועד הפסח שלשים יום מקודם וכן בכרכים אחד יומות החמה ואחד יומות הגשמים צריך להודיעו [ע"ב] מקודם שיוציאו כשנים עשר חדש. ואמא חד אלסבני כם הו אדא כאן סתם אנמא יגרג לך מן חדוד אלתעריף בכרכים ובימות הגשמים אלדי יעסר פיהא אלגרוג לקלה וגוד אלמסאכן פהו מתי לם ינדרה קבל גרוגה בהדה אלחדוד פלה אן לא יסכן אלי אן ינדרה פהיניד יתהלה הדה אלמדה אלמדכורה. ואמא יומות החמה פי גיר אלכרכים פלם תהתאג אלהלכה אן תדכרה אד אלמסאכן מוגודה. פאלאמר ראגע פי דלך ללחאכם יתהלה מקדאר מא יעלם אנה יגד אן יסכן. והדא אמא הו פי המשביר סתם ואמא מן יקטע פי סכנאה עלי מדה מעלומה פמתי מא פרגת מדתה לה אן יגרגה בלא אנדאר לאנה קד עלם במדתה אנהא ללחד אלמעלום פכאן עליה אן ינטר לנפסה אין ירגע ואדא לם ינטר פי דלך פהו אצר בנפסה:

סימן תסה. יב. ואמא העושה שדהו הפתיקי[ג]) לאחרים ושטפה נהר גובה משאר נכסים פדלך אדא לם יקול לה לא יהא לך פירעון אלא מזו. ואמא אדא קאל לה לא יהא לך פירעון אלא מזו אינו גובה משאר נכסים אע"פ ששטפה נהר לא שנא מנכסים משוע' ולא שנא מנכ' בני חורין:

סימן תסו. יג. ואמא מא סאלת[ד]) ען קול רבן שמ' בן גמ' שאין דרכה שלאשה לחזר על בעלי דינין פלים הו פי לא יהא לך פירעון אלא מזו. לאן דלך לים יקאל פיה גובה משאר נכסים ואמא דלך פי הפתיקי סתם פעגד רבן שמ' בן גמ' אן מע מא אנהא סתם לים יסוג ללוקה אן ידפעהא ענהא ויקול להא הנחתי לך מקום לגבות ממנו לפי שאין דרכה שלאשה לחזר על בתי דינין ותרגע תטלב לוקה אחר. וקול אלירושלמי איצא לים הו פי לא יהא לך פירעון אלא מזו אנמא הו פי הפתיקי סתמא פאן מכרה הלווה פהי מכורה אליה[ה])...

ח) ואמא מא סאלת. בגרפסות סימן רע"ג בהוספת דברים. ז) וסאלת הל פרק. בגרפסות סימן רע"ד נתקצרה בסוף. ג) העושה שדהו הפתיקי (אפותיקי). בגרפסות סימן ר"ד בראש התשובה. ד) ואמא מא סאלת. גם זו התשובה בגרפסות סימן ר"ד. ה) פה חסר דף רנ"ג מן הכ"י.

[דף רלה] ... ימין ואין כאן כתאבה אלתקדמה סבקת נחודהם פלה אן ישלב בהא ולה אן יחלף. והדה אלמסלה קד אצלחנא לפשהא פי אלהלכות פי הדה אלאיאם. ואדא סבק גחוד אלמטלוב קבל אלתקדמה פלא חילה פי דלך אלא וצול אלטאלב אל[י] צאחבה יחאכמה בנפסה:

סימן תסז. יז. ואמא אדא אנפל[ח] אלסופר מן אלאורכתא כל דמתענית מן דינא עלאי פלים יוגב דלך ענדנא אליום אנתקאלה מן חכם אלשליחות אלי חכם אלשותפות לאן קד אסתפאץ פי אלאמה אן מן יסתכלף כלאפה אנה לם יגעלה שריך. ואטן אן מן אגל דלך לם יגעלוא אלהלכה הנא כלישאנא בתרא:

סימן תסח. יז ואמא תפסיר אין משלחין מעות בדיוקני ואפילו עדים חתומין עליה. פהו אדא אעטא אנסאן לצאחבה אמאמרה וקאל לה אמצי אלי פלאן באמארה כדי ואקבץ לי מנה כדי וכדי. לא יגב ללדי בידה אלמאל אן ידפע אליה בתלך אלאמארה שיא ולו חתי אנד נטוט אלשהוד עליהא באנהא אמארה צחיחה:

סימן תסט. יח. ואמא אלהקנאה על גב קרקע פלים יחתאג אליהא אלא פי אלמטבע למא אנה לא יקנה בחליפין. ואמא סאיר אלאמלאך פאלקנין פיהא יקנע:

סימן תע. יט. ומן מיז ענד צאחבה אלה מן אלאת ביתה ואדעא אנהא מסרוקה מנה וכאן קד יצא לו שם גניבה בעיר ואתבת אן תלך אלאלה הי לה וכאן אינו עשוי למכור את כליו. ואדעא אלדי הו ענדה אן פלאן אודעהא עגדי ואראד הו אכדהא מנה. פיקאל לה אנעל קימתהא ענד אלנאמן אלתי הי בידה אלי אן יכאתב אלרגל אלמודע ויאתי גואבה. פאן קאל [ע"ב] אני אשתריתהא בכדי וכדי ואראד צאחב אלאלה אן יסתכלף עליה מן יחלף אנה אשתראהא בדלך אלתמן פלה דלך. ואן אראד אן יעטיה מא קאל בלא ימין [פי]עטיה:

סימן תעא. כ. ואמא קול[ז] פי דאקני[ז] יהלוקו פהו בשרט אן יכון פי שטרותיהם[ז] שקניתי ושעתיד אני לקנות. ואמא אדא לם יכון פיהא שעתיד אני[ד] לקנות פלים ישתעבד אלא מא כאן חאצר פי מלכה מן אלנכסים. פאדא ביע וגב לה אסתבראגה ענה. ואמא מא כסבוא בעד דלך פלים יסתרד אדא ביע לאן לא הל עליו השעבוד:

סימן תעב. כא. ומן אכרי בית או חאנות לצאחבה ורגע אכראה מן גוי ופותה לצאחבה. פעליה אן יעאוצה במתלה. ואן לם יכן ענדה מתלה פיכרי לה מתלה. ויסתדל עלי דלך בקול אלמשנה הבית והעליה שלשנים שנפלו ונפחתה העליה ואין בעל הבית רוצה לתקן הרי בעל העליה יורד ודר למטן עד שיתקן לו את העליה. פאדא וגב הדא פי נפחתה העליה פאחרי ואוכר פי הדא אלדי פוותה בקצד. ולים נלזמה אן ימצי ויסתרצי אלגוי חתי יסתרדה מן ענדה בנפסה לאן אנמא יפעל הדא פי אלעבד או אלבהמה אדא באעהם מן אלגוי. לאן אלעבד מפקיע ליה ממצות ואלבהמה יסתגדם בהא בשבת עלי אלוגה אלדי דכרו פלדלך

ח) ואמא אדא אנפל. ראה בגדפסות סימן רפ"ג. ז) ואמא קול' פי דאקני. בגדפסות סימן קל"ט. ז) פי שטרותיהם. בגדפסות שם נשתבש: בשדותיהן. ד) שעתיד אני. בגדפסות במעות: שקניתי ושאני עתיד (אף כי בדוחק נוכל לתרץ כי הכונה שלא כתב שניהם, שקניתי ושאני עתיד לקנות, רק שקניתי לבדו).

וגב ארדאדהם באשנאצהם. ואמא פי מא יקע מנה אלעוץ פליס ילום אן נרדה בנפסה. פנחונו אלי מערפה כם הו אלחד פי דלך:

סימן תעג. ומן זאד עלי בר ישראל פי דאר אכתראהא וחאנות פקד פעל מא לא יחל ודלך דאכל פי גמלה קולה ל"א עש"ה לרעה"ו [דף רלט] רע"ה שלא ירד לאומנות חבירו. פאלאמר פי דלך ראגע לצאחב אלמלך פאן אראד אן יקבל אלזיאדה פיהא או ידפעה:

סימן תעד. כב. ואמא אלסלאע[ח]) פליסת דאכלה פי הדא אלבאב אן אלגרץ פי תסויקהא אלא טלב אלזיאדה פיהא וטול מא לם יאמר צאחבה פיהא באלנפאד פלם תחצל פי מלך אחר. ואמא אלכרא פקד צארת פי מלכה פמן זאד עליה פיה פהו חראם:

סימן תעה. ואמא קולה דברים שבינו לבינה היא נאמנת לים פי דלך שבועה לאנה לא יתחקק הל אמר מן קבלה או מן קבלהא. ואדא כאן לא יתחקק אלאמר פי דעואה פי דלך[ג]) [. . . .]:

סימן תעו. כג. ואמא ראובן אלדי אשתרי אלפצא מן אלגוי וכאן מא דאר שמע יצב פיהא. פאלגואב. אנה אן כאן אלגוי קד עלם בדלך ולם ינכר פקד צחת אלחזקה לשמעון. ואן כאן אלגוי לם יעלם בדלך פללמשתרי אלקיאם עלי שמע פי דלך (ואן כאן אלגוי)[ג]):

סימן תעז. כד. ואמא כל מא יחתאג אלי מחאה וידעי צאחב אלמחאה אנה מיחה בחבי וצאחבה ינכרה אלמחאה פמן חית אנה אדא אקרב אלמחאה ילומה אן ירד אלשי כדאך אדא גחד אלמחאה ילומה אלימין עליהא:

סימן תעח. כה. ומן אדעא באלמסאמחה קבל ונוב אלחוקה פעלי רב אלקרקע אלימין אנה מא סמח לה בשי לאן קרקע בחזקת בעליה קיימת: ואמ' מדה אלחוקה פי באב מא יצח באלמסאמחה פהי אדא ראי או עלם ולם ינכר פקד וגבת אלמסאמחה: [ע"ב] ואמא פתיחת החלונות לחצר השותפין ורב ענן דשקיל בידקא[ד]) בארעיה ואהדר גודא בארעא דחבריה פליס דלך מן אלאבואב אלתי תקע פיהא אלמסאמחה לאלתר לאן אנמא טלבהא לימלכה גופו שלקרקע. ואמא אלדי פתח חלונותיו פקצד בדלך ליכון לה אלדכול ואלכרוג מנהא עלי חצר השותפין. ולדלך קיל כמאן כר' יהודה ור' ישמע' לאן ר' ישמע' ור' יהודה פי גופה שלקרקע תכלמא. ואמא מא כאן מן אלחזקות פי גיר גופו שלקרקע מתל מא קדמנא פי אחזיק לניטפי[ה]) אחזיק לשפכי וצריפא דאורבאני[ה]) ומא שאכלהא פהי מנד יעלם וסכת אן ירא ויסכת. פהדה אלאקאויל כלהא כל קול מנהא קאם בדאתה אלחכם פיה עלי מאי גא בה אלגין ולא אכתר:

סימן תעט. כו. אן שבועת היסת[ו]) לא תנקלב אלא אדא אקלבהא אלדי וגבת עליה. ואמא אן תנקלב מן חשוד לגיר חשוד כמא יפעל פי שבוע' התו' פלא יגב. ולים לה מן חילה פי וצולה אלי חקה אלא אן ירצד אלי

ח) ואמא אלסלאע. מתוכן התשובה נראה כי היא המשך הסימן שלפניה, ושתיהן המשך הסימן תע"ב. ג) הסופר לא השלים להעתיק את התשובה. ג) שלש המלות הנסגרות הוכפלו מהסופר בטעות. ד) בידקא (בתרא מ"א ע"א). בכ"י בטעות בורקא. ה) לניטפי, דאור באני. בתרא ו' ע"א הגירסא לנטפי, דאורבני. ו) אן שבועת היסת. בגדפסות סימן פ"ט.

אן יקע אלי ידה שיא פימסכה ויקול לה הדא פי מא לי ענדך. פחינית יחלף לה
אנה לים יסתחק קבלה שיא וינצרף:

סימן תפ. כז. ראו׳ בינה ובין שמע׳ שרכה פלמא טלבה באלחסאב אדעא
אנה קד תחאסב מעה ואנפצל מא בינהמא מן אלשרכה וכול׳.
אלגואב אן יקאל ללדי ידעי אנה לם ינפצל מא בינה ובין שריכה אן כנת תחק
מא בקי לך פאנכרה תהלפה עליה. ואן כנת לא תחד[ח]) פאחרם עלי מן בקי לך
ענדה׳ שי מן תלך אלשרכה ואמסכה:

סימן תפא. כח. גואב מסלה[ג]). אלגואב. ינטר אן כאנת אלסלעה האצרה ענד
אלמשתרי פינב אן יחרם באסם מן אמר בביע הדה [דף רמ]
אלסלעה באלדינרין וכדי לה ותרד עליה סלעתה. וכדלך למא כאן אלסמסאר מקר
באלסלעה אנהא ללבאיע פהי בחזקת אלבאיע ואלמשתרי איצא לא יעלם הל
באעהא מנה צאחבה אם לא. פלדלך לם נוגבו[ג]) עלי אלבאיע גיר חרם סתם אד׳
לא יקדר אלמשתרי אן יחלף צאחבהא קד[ד]) באעהא מנה: ואמא אלסמסאר אן
כאן קד אכד חקה פי סמסרתה ולם ירידה אן ירד חקה אד׳ הו ידעי אנה לם יביעהא
באלדינרין אלא באמר צאחבהא ואנה מא אכד סמסרתה אלא בואגב לאנה קד
עשה שליחותו פיחלף אנה מא באע באלדינרין אלא בעד אן אמרה צאחבה
באלביע ויסך חקה אלדי קבץ ויסכה אלבאיע לאנה פי דלך מוציא מחבי׳. פאן
כאן קאל אלסלעה קד פאתת פיחלף אלסמסאר אנה מא באעהא אלא באמר
צאחבהא ויברא. ולים לצאחב אלסלעה ענד אלמשתרי שי ולא טלב סוי כאן עארפא
באלסלעה למן הי או לם ועדה[ה]) לאן לים עלי אלמשתרי אנתמאע בצאחב
אלסלעה ולא משורתה. פאן אעתרצה צאחב אלסלעה לה אן יקול לה לאו בעל
דברים דידי את. וקולנא ען אלסלעה אד׳א כאנת האצרה אן יחלף צאחבהא אנה
לם יאמר בביעהא בדלך אלתמן. וכדלך תרגע אד׳א לם יכן פיהא מן אלגבן מא
יוגב פסכהא. ואמא אד׳א כאן פיהא מן אלגבן מא יוגב פסך אלביע פתרגע בלא
ימין לקולהם מוכר לעולם חוזר:

סימן תפב. כט. יעלמנא סידנא[ו]) אן כאן בעלי קרובות פסולין להדדי או
כשרין לענין ערות. ודלך מתל אזואג בנאת אלאעמאם[ז])
ואשבאההם. ויגיב איצא אלדליל עלי מא יפתיה: אלגואב. לים לנא מן בעלי
קרובות מן הם פסולין להדדי אלא זוג אלאם מע זוג [ע״ב] אלבנת אלדי קאלו
פיהא בעל כאשתו. לאן זוג אלאם פסול להורגו ולחורגתו[ח]) ואזואג אלבנות לקול׳
וגיסו וגיר האולי מע אזואג אלקראבאת ליס הם פסולין להדדי. ולו כאנו פסולין
להדדי לדברתהא אלהלכה כמא דברת האולי. ולא יקדר קאיל אן יקול אן דברת
האולי ויסתדל בהם עלי גירהם. לאן לים לנא פי גמיע אלקראבה אשד מן קראבה
האולי פליס יגוז אן יזכר אלאקרב ויסתדל מנה עלי אלאבעד לאן הדא לא
ינקאם ולא יתגה. פאד לם תפצה אלהלכה באלפסלות אלא פי האולי אלשדידין
אלקראבה פעלמנא עלם יקין אן לם יתפסל מן אזואג אלאבת סוי האולי הדא
אכבר דליל ואוצח ברהאן:

ח) תחד. אולי צ״ל תחק, ואין זה מוכרת. ג) גואב מסלה. בנדפסות סימן ע״ז, וראה שם חישאלה. ד) נוגבו. נראה דצ״ל נוגב. ה) קד. בכ״י בטעות קא. ו) יעלמנא סידנא. בנדפסות סימן קע״ד. ז) אלאעמאם. בכ״י בטעות אלאעמעם. ח) לחורגו ולחורגתו. בכ״י לחורגו ולחורגתו.

סימן תפג. ל. ציצית חשיבי[ם] ולא בטלי. יעני אן באקי אלציצות ראוי אן יתמם עליה פאלדין נקין מנהם לם יבטלו פצארו כאנה עומדין בפני עצמן אד לם ינקצי בהם מצוה. פאדא גרג באלטלית אלדי הם פיהא פכאנה גרג בהם שלא כדרך מלבוש ולדלך יכון חייב חטאת:

סימן תפד. ואמא אלגרונ[ג] באלליל בטלית מצוייצת או אלגרונ בהא באלנהאר בגיר אן יתרדא בהא כאנהא יגעלהא חואלי[ן] ענקה או יתעמם[ד] בהא. פמא ענדי פי דלך חקיקה אלא מן גהה אלקיאם. ודלך אנה כמא כאן אלגרונ בהא נאקצה חמל למא כאנת אינה כמצותה כדלך אדא גרג בהא כאמלה עלי גיר צורה מצותה[ה] חמל וחייב עליה חטאת:

סימן תפה. לא. ראו' כאן[ו] לה קרקע פלמא תופי צארת אלי דינה אנתה אד לם יכן לה יורש גירהא. ثم תופית דינה בעד אן אמהרת רחל אבנתהא בעין תלך אלקרקעות פורת אלבאקי מנהא שמע' ולד דינה. פלמא כאן בעד נחו ל' יעק[ז] תופי שמעון וקאמת [דף רמא] רחל אנתה תטלב ורתתה בדאך תלך אלקרקעות ואגרנת ותיקה מתנה באן ראובן והבהא תלך אלקרקעות כלהא במתנה לאחר מיתה. פאחתגוא ורתה שמע' באן קאלוא באן קד מלך מוריש תלך אלקרקעות אכתר מן שני חזקה ולא מחאלה באן שמע' מורתהם וואלדתה דינה קד אשתראו מן רחל ול[ח] מא אסתגלוא בחצרתהא ל' יעק והי לא תנכר. פיפתינא סידנא באלואנב. אלגואב. וקפנא עלי הדא אלסואל אלואנב אן ינטר כם כאן סן רחל פי וקת תופא ראובן אלדי כתב להא אלמתנה פאן כאנת כבירה בחית תעלם מא להא ומא עליהא ולם תקום פי טלבהא ולא—גיות – ט) ולא אודעת שהאדה פי טלב חקהא. פקד אמצת עליהא אלחוקה ודעוא אלורתא פי דלך מסמוע. ואן כאנת רחל פי וקת ופאה ראובן צגירה אלסן בחית לא תדרי מא להא ומא עליהא פלים תתבת עליהא חוקה ועלי אנהא קד מצת עליהא מן שני חזקה סנין כתירה לקולי אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל. ומתל הדה אלקציה ינבני ללחכאם אן יבחתו פיהא ויסתקצו עליהא חתי יגרגו אמרהא לצו אד לא תכלו הדה אלקציה מן אן יכון פיהא רמיות לאן מתל הדה אלעדד מן אלסנין לא ימכן אן יקע פיהא הדא אלסכות עז באטל:

סימן תפו. לב. ראו' ארהן דארה ענד גוי פי דראהם תסלפהא מנה לאמר מא פלמא האן אלאמר טלב אלגוי ראו' אלמדכור ולם יגדה פי דלך אלבלד פקצד אליה ללבלד אלדי אסתקר פיה וקבץ מנה כל מא כאן לה עליה. ثم אנצרף אלי אלבלד אלתי אלדאר פיה ובאעהא ואישתראהא מנה שמע'. פלמא אתצל דלך בראו' אנצרף אלי אלבלד לאגראג דארה מן [ע"ב] משתריהא פאסתאה חכם אלוקת אן יתבת באנה קבץ אלגוי גמיע מא כאן לה עליה וינזל פי דארה. ואנדר ראו' פי דלך אלוקת בכרי אלדאר וקאל לה אנה מתי אגרנת הדה אלדאר מן ידך אגרמך כראהא. ובעד דלך נהץ ראו' ללמוצע אלדי דפע פיה מאל אלגוי

ח) ציצית חשיבי. בגדפסות סימן רצ"ט. ג) ואמא אלכרונ. ראה בגדפסות שם בשאלה, אך התשובה חסרה. ג) חואלי. בכ"י הואלי. ד) יתעמם. בכ"י בטעות יתעמס. ה) מצותה. בכ"י בטעות מוצותה. ו) ראו' כאן. בגדפסות סימן קע"ח. ז) ל' יעק. בגדפסות שם בטעות שלש שנים, וצ"ל שלשים, וכן מוכח מהנאמר להלן שם: יותר משני חזקה. ח) בכ"י פה מקום חלק, ונראה להשלים כזאת ולו[לא דלך]. ט) ולא — גיות —. כזה כתוב בכ"י, וכפי הנראה הוא מיותר או יחסר דבר מה.

ואמתל מא אפאתה אלחכם פיפתינא מולאנא אדאם אללה עזה אן כאן שרי שמע׳ להדה אלדאר האבת או מפסוך. פאן כאן מפסוך הל ילזם שמע׳ כרי אם לא. ואן לזמה מן אי וקת ילזם דלך אן כאן מן וקת שראה ללדאר או מן וקת אנדאר ראו׳ לה. וכדלך יערפנא אדאם אללה עזה פי ראו׳ משכן דארה לשמע׳ ואנהדמת הל ילזם ראו׳ גרם[ס]) אלדראהם אלתי תסלף עליהא מן שמעון אם לא. ואן לזמה מן נכסים בני הורין או אפילו מנכסים משועבדים. אלגואב. אדא אתבת ראו׳ אן אלגוי לם יביע אלדאר אלא בעד אן קבץ מאלה מנה פהו מתעדי ובאע מא ליס לה וביעה פאסד ויגב רגוע דארה אליה כמא אפתי חכם אלבלד ואד אנדרה בוזן אלסכנא וסכן בעד אנדארה נוגב עליה קימה אלכרי. ואן כאנת תלך אלדאר מוקופה ללכרי פילומה אלכרי מן אול סכנאה פיהא:

סימן תפז. לג. ואמא ראובן אלדי משכן דארה ענד שמע׳ ופרט פיהא שמע׳ ותהדמת פלים ילזם שמע׳ מן תהדמהא שיא ועלי אנה פרט פי דלך לקולה׳ ואלו דברים שאין להן אונאה העבדים והשט׳ והקר׳ וההק׳. וקאלו שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. ומעלום אן המלוה את חבי׳ על המשכון שומר שכר וקד קאל [דף רמ״ב] אינו משלם. פאדא כאן ליס ילזמה ממא תהדם שי פינב אן יקבץ מאלה חסב מא ינב מן אלנכיתא פי מא אסתגל. ואן כאן דלך שטר מכתוב ולם יגד ענד צאחבה נכסים בני הורין מנין[ג]) יאכד פלה אן יאכד מנכסים משועבדים אדא כאנת ביעת בעד תאריך שטר אלמשכונה:

סימן תפח. לד. ואמא אלשטר אלדי יכתב פי מוצע וקע פיה אלקנין ווקעת אלכתמה פיה פי מוצע אכר. עלי אן ליס יגוז אן יפעל דלך עלי אלכדיג) לקול׳ אמ׳ להו רב לספריה כי קימיתו בשילו[ד]) כתובו בשילו ואע״ג דמסיר לכו מילי בהינו[ה]). אנמא דלך משום דמיחזי כשיקרא אבל למיפסל לא פסלינן ליה. ולא פרק פי דלך כאן דלך בקנין פי מא יחתאג אלקנין או פי מא ליס יחתאג קנין:

סימן תפט. לה. וקפנא עלי סואלכם[ו]) אבקאכם אללה. ואלגואב פי דלך הו אן אלנמסין מתקאל מראבטיה ואלנאדם אלדי והב ראו׳ לואלדתה יגב אן ינטר אן כאן אלמתאקל אלמראבטיה סכה תגרי פי בלדכם ויבאע בהא ויישתרא בהא עלי צפה מא יבאע באלדראהם ויישתרא פלים תמלך בקנין לקול׳ אין מטבע נקנה בחליפין. ואן כאן ליס יבאע בהא ולא ישתרא ואנמא תגרי מגרי אלסלאע אלתי תבאע ותשתרי פהו תמלך באלקנין אלא אן תחתאג אן תכון האצרה באעיאנהא פימלך[ז]) אלואהב לא תמנהא. וכדלך אלנאדם איצא תחתאג אן תכון האצרה פי מלך אלואהב ויישיר אליהא בעינהא. פאדא כאן כדלך פיצה מלכהא באלקנין. ואן לם תכון אלנאדם אלמוהובה האצרה פי מלכה פלם יצה מן דלך שיא לקול׳ [ע״ב] אין אדם מקנה לחבי׳ דבר שלא בא לעולם. וכדלך נמיע מא אלתזם מן אלנפקה ואלסכנא. פאמא אלנפקה פהי מטבע. וקד קלנא אין מטבע נקנה בחליפין וחתי לו כאנת האצרה. ואמא אלכסוה פאן כאן שיא מעינא

ס) גרם. כב״ו גרס. ג) מנין = מן אין. ד) עלי אלכדי = כדא? ד-ה) בשילו, בהינו. לפניהו (יבמות קט״ז ע״א) איתא: בשילי, בהיני. ו) וקפנא עלי סואלכם. בגדפסות סימן י״ד, וראה שם השאלה החסרה פה. ז) פימלך = פימלכהא.

עליה האצרא פי מלכה פתמלכה בעינה. ואן לם יכן האצר פהו דבר שלא בא לעולם איצא. הדא אן כאן קאל להא קד אעטיתך כדי וכדי וקד אלתזמת לך כדי וכדי. ואמא אן כאן קאל להא נעטיך כדי וכדי או נכתב לך כדי וכדי פלים יצה מנה שיא ולו חתי כאן אלשי אלמוהוב האצר פי מלכה לכונה לפט אלועד והו אלמסמי ענד רבותי קנין דברים בעל הוא אלדי לא יותר שיא. ואמא אלסכנא פאן כאן אעטאהא מוצע מעלום לתסכנה טול חיאתהא פהו יצה באלקנין. ואן כאן אנמא אעטאהא אלסכנא דון אן יעטיהא בית בעינה לתסכנה פלים יצה מנה שיא. לאן אלסכנא ערץ מן אלאראץ ולים יצח פי אלאראץ הבה אלגואהר אלתי תחל פיהא תלך אלאראץ. ופי דלך קאלו שכיב מרע שאמר ידור פל בבית זה יאכל פל פירות דקל זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו לפל בית זה וידור בו תנו לפל דקל זה ויאכל פירותיו. ואנמא קדמנא לכם הדה אלמקדמאת לאנם[ב] קלתם אן לאה אנרגת שטרהא וקאלת אנא אנתצ אולא לאן שטרי אסבק פערפנאכם חכם הדה אלהבה אלתי פי שטרהא מא יצח מנהא ומא לא יצח. פאן מא כאן האצר מנהא ויכלך באלקנין פהי קד מלכתה מן וקת אלקנין ולים לאחד מעהא פי דלך אשתראך ולא מהאצצה ומא לא יכון האצר [דף רמנ] ולים יכלך באלקנין ולא קבצתה פלים יצה להא פיהא מלך ולא אשתראך מע אלמראה פי קבצהא כתובתהא אצלא. לאן אדא אראד אלולד יתבת אלמתנה לואלדתה יופי לזונתה חקהא. וכדלך ילתום לואלדתה מא אראד. ואמא מא אדעא אלזוג עלי זונתה אנהא אכדת לה אתאת קימתה ק' מתקאל פאן אקרת לה בדלך חסבת עליהא מן חקהא. ואן נחדתה חלפת שבו התו אנהא מא צאר אליהא מן דלך שיא ותקבץ מנה גמיע מא וגב להא עליה פי כתובתהא כחכם כל מן בידה שטר אדעי עליה אנה קבצה או בעצה והו ינכר דלך אלדי יחלף ויקבץ. ואמא מא אדעא אלזוג אלנדוניא אלדי קומת עליה פי אלכתובה אנהא קומת עליה באכתר ממא כאנת תסאוי פאלאמר פי דלך[ג] ראנע אלי מנהג אלבלד אן כאן מנהג אלבלד פי וקת אסתיפא אלכתובה אן יקבצוהא גמיע מא קומת בה דון חטא פי שיא פתקבץ כדלך. ואן כאן עאדתהם ליחט ממא קומת בה פליחט להא מן דלך חסב מא גרת בה אלעאדה:

סימן תצ. לו. ואמא אדעא אלזוג[ג] אלעדם אן איפאיה גמיע מא פי אלכתובה פאן מן לים עגדה חק זונתה עלי אלכמאל פלים יתם לה טלאק זונתה בל ירגע אלי מא אוגבו עליה אלדיאנין מן סכנאה פי דאר אגרי אדא תביין אלצרר מן קבל ואלדה הדא אן לם תכתאר אלאמראה לתצבר עליה אדא חלף להא ימין אלעדם פלים נמנעוה מן טלאקהא אדא כאן מבתארא לללטלאק. פאן טלק ותזוג באגרי פלים יוגב עליה אן יעטי ללמטלקה ממא גאבת לה אלתאניה שיא לאנה [ע"ב] ליס לה אן יביע מנה שיא אלא ען אמרהא ואחרי ואוכר אדא אלדין. ואדא חלף ימין אלעדם וראי בעד דלך עגדה שיא וידעי אנה לוזונתה פלים יגב אן יחלף עלי דלך לאן ימין אלעדם אלדי יחלף או לא ידכל פיה אנה אדא מלכת ימינה שיא ואיד עלי מא קטע לה מן אלנפקה אלתי תקום בה אנה יופיהא מן דלך לא יגב אן יחלף בעד דלך ימין תאני:

ב) לאנם. נראה דצ"ל לאנכם. ג) דלך. בכ"י דל. ג) ואמא אדעא אלזוג. גם זה בנדפסות סימן י"ד.

סימן תצא. לז. ואמא אלשטר[ה]) אלדי עקדת לאה עלי ולדהא באלגרם פלים יגוז להא אן תקתצי מנה שיא. לאן קול׳ כל השטרות העולין בערכ׳ שלנ׳ כשרים אנמא הו פי אלביועאת אלדי ישאהדון פיהא קבין אלתמן. ואמא גיר דלך מתל אלהבאת ואלאקראראת אלדין אחכאמהם פיהא מבאלפה לאחכאמנא פלים תסאוי שיא. פאן תעדת לאה ואבדת שיא בדיני גוים יגב אן תגדא חתי תרדה. פהדא גמלה אלגואב ען גמיע מא סאלתם ענה בביאן שאפי ואקאמה אלדיל כמא אלתמסתם וכך הדין:

סימן תצב. לח. תאמלנא הדא אלסואל[ג]) וראינא אן קול שמעון אנמא יגב אן תקוום אלדאר בגמלתהא עלי לאה או תנצף יהודה אצוב ואוגב פי אלחכם. ודלך אן לאה אלמתקדמה פי אלשעבוד ולים לשמע׳ שי מנכסי ראו׳ אלא בעד אקתצא לאה גמיע חקהא ושטר המשכונה הוא חוב עליהא ועלי זוגהא ושטר שמע׳ הו אקדם מן שטר אלמשכונה. פאדא אקתצת לאה גמיע חקהא נטרנא אן כאן בקי מן מאל ראו׳ שיא קצינא מנה לשמע׳ חקה. ואן בקי בעד שמע׳ איצא שיא קצינא מנה ליהודה נצף מאל אלמשכונה וקצינאה אלנצף אלתאני מן לאה. ואן לם יבק [דף רמד] בעד שמע׳ שיא אקתצא יהודה. גמלה מאלה מן לאה לאנהא משתרכה מע ראו׳ פי קצא הדא אלדין עלי אלאצל אלדי יחכם בה אלתלמ׳ אלירושל׳ והו קול׳ זאת אומרת השותפין אחרינ[ג]) זה לזה. במעני אן אלמוגוד מנהם יטלב באלגמלה אלתי הו פיהא שריך. ולו חתי אסקטת לאה מן אלדאר באוא חק יהודה לם יגב אנד לה אלא לשמע׳ לאנה אסבק פי אלשעבוד מן יהודה ולא תנתפע לאה בתרכהא חק יהודה פי אלדאר לאן ליס להא אן תקתצי מא עליהא ועליה[ד]) זוגהא מן אלדין מן שי הו פי שעבוד שמע׳ פלדלך יגרי פי הדא אלחכם עלי מא דכרנא. פאן כאן אדא אקתצת לאה גמיע חקהא ליס יבקא מן אלמאל שי לא לשמ׳ ולא ליהודה פינב אן יקתצי יהוד׳ חקה מן לאה עלי מא דכרנא וימין שמע׳ בלא שי אדא לם יתרך לה ראו׳ שי יקתצי מנה. ולא יגב עלי לאה אן תעטיה שיא לאן ליס לה עליהא דין ולא צמאן ואדא קבין יהודה חקה מן לאה ליס לשמע׳ איצא עליה ארתנאע לאן לאה אנמא אעטתה מן חקהא לא מן מאל ראו׳ פלדלך ליס לה עליה ארתנאע. וכך הדין:

סימן תצג. לט. ראו׳ כאן לה מאלא קבל שמע׳ וזוגתה מעקוד עלי גמיע אמלאכהמא ותופי ראו׳ אלמדכור וקדם אוראתה מקדם ליטלב שמעון ען הדא אלמאל פקדמה שמע׳ איצא דון זוגתה אלמדכורה אד כאנת גאיבה עלי ביע מא אנבאע מן הדה אלאמלאך ואנצאף אוראת ראובן מנהא ובעד דלך וגד הדא אלמקדם זוגה שמע׳ וכלפהא קנין עלי מא אקני מן זוגהא פחדת פי וקת אלקנין ביע בעין הדה אלאמלאך ואסתבקת [ע״ב] בעצהא. פיערפנא מולאנא אן כאנת הדה אלהרשאה צחיחה לאפתראקהמא וקת אלקנין. ואן כאן איצא ביע הדא אלמקדם להדה אלאמלאך תאם אם לא. ואן כאן הדא אלשרט אלתי אשתרטת בה אלאמראה צחיח מע קנינהא אלמתקדם פי ותיקה אלהפותיקי. ולה אתם אלטול פי תעריפנא אן כאן תבטל לפטה מעכשיו שטר מתנה או מכירה אדא אנפלהא

ה) ואמא אלשטר. גם זה בגדפסות סימן י״ד. ג) תאמלנא הדא אלסואל. בגדפסות סימן רס״א, וראה שם השאלה. ג) אחרין = אחראין. ד) ועלי. בכ״י ועל.

אלסופר ווקף עליהא אלשהוד. ואן כאן יותר קול בעל הוב אני קד רפעת[ב] אלי צאחב דיני מא כאן לה ענדי וותיקה אלצאחב בנאמנות או אן כאן עליה פי דלך ימין בופאה וקת תאריך אלדין. ויקבל שבר מן השמים. אלגואב. יגב אן ינטר אלי הדה אלאטלאק אלתי תבאע פי קצא הדא אלדין אן באנת ללמראה ממא וקעת להא פי ורת או אמהרת בהא או כתבהא להא אלזוג פלא גנא ען תקדמתהא ללמקדם. אלי תרי אן אלבעל נפסה אדא אראד אלבצאם מע אלבראני פיהא פלא גנא לה ען תקדמה וונתה. לקול' נקישינן בעל בניכסי אשתו צריך הרשאה. ואחרי ואוכד אדא כאן אלמקדם גיר אלזוג פאן לא יקנע פי דלך בתקדמה אלזוג וחדה בל לא גנא ען תקדמה אלזוגה קבלה. ואן כאנת תלך אלמלאך ללרגל נטר אן כאן יבק ללזוגה מן אין תנצף כתובתה בעד ביע אלשי אלדי יקתצי מנה אלדין פלא יחתאג פי דלך אלי קנין אלזוגה ולא לתקדמתהא אד לים עלי אלזוג אעתראץ מן אלזוגה פי מא יפעלה פי מאלה אדא כאן יבקא להא בעד דלך מא תסתופי מנה כתובתה. ואן כאן לים יבקא [דף רמה] להא בעד דלך מא תסתופי מנה כתובתה פיגב אעלאמהא ואכד אלקנין מנהא אולא כמא יפעל פי סאיר אלביועאת. ואן כאן א[כד]ת קנין פי ביע אלבעין ולם תאכד פי גמיע מא יחתאג אלביעה קנין פיבאע מא קד אכדת פיה קנין ויוכד מנהא אלקנין פי אלבקיה פאן אמתנעת ען דלך גברת באלסנה לאן אלחק קבלהא וקבל זוגה. ואן אכתפת ולא תוגד באעו עליהא בית דין אד כאן דלך עליהא חק ואנב:

סימן תצד. מ. ואמא מא סאלת הל יבטל שטר מתנה או שטר מכירה אדא לם יכן פיה מעכשו. אלגואב. ליס יחתאג פי שטר מתנה ושטר מכירה מעכשו אלא אדא כאן עלי דלך אשתראט. ואמא אדא לם יכון עליהמא אשתראט פלים יחתאג אלי מעכשו. ואלמוצץ אלדי יחתאג פיה אלי מעכשו ונסי דלך אלסופר ואלתהמו[ג] אליה אלשהוד בעד אלכתמה או פי וקת אדא[ג] אלשהדה פלהם אן ישהדו בדלך ויקבל מנהם. ואלותיקה אדא כאן פיהא נאמנות וקאל אלמטלוב אני קד דפעת מא עלי פיהא פלים יותר קולה פי דלך שיא. ואן אדעא אן לה בדלך שובר או שהוד ישהדו באלקבץ פיעטא אגל ליפתש אלשטר או למני אלשהוד אדא אמכן דלך ואן לם ימכן דלך פינרם[ד] מא עליה. ואן אכתאר ליחרם סתם עלי מן אכד מנהא מא ליס לה ענדה פלא ימנע מן דלך. וכך הדין:

סימן תצה. מא. ראוב' תופי ותרך אבנתין תזוג שמע' אלכבירה ואמהרת לה ג' מאיה מתקאל ותזוג אלצגירה לוי ואמהרת לה מאיה מתקאל. פקאמת אלצגירה תטלב אלכבירה באן תופיהא [ע"ב] נציבהא ממא תרך אבוהא לאן אנהא אכדת אלאכתר פלנפסהא. פקאלת אלכבירה אלדי אמהרת לזוגי אנמא הו ממא אסתפד לי מנד מאת ואלדי מן [ש]קא ידי. יורנו נאוננו וגה אלסנה פי דלך: אן כאן עליהא במא אכדת ביינה פינטר קדר מא אברנת וקדר אלמדה אלתי בקאת בעד מות אבוהא פאן כאן שיא ידכל תחת אלתמכין פתחלף אן מא אכדת מן מא אסתחקתה אכתהא מן ורת אבוהא שיא ולא אלואיד אלדי טהר להא עלי

ב) רפעת. נראה דצ"ל דפעת. ג) ואלתהמו. בכ"י בשתי מלות ואל תהמו, ומזה נראה כי השב הסופר כי ואל בפה הוא אות הידיעה (דער בעשטיממענדע ארטיקעל) אשר על הרוב יכתבהו כמלה בפני עצמה. ג) אדא. אות הד' נקוד בכ"י בדגש הערבי (אלתשדיד). ד) פיגרם. בכ"י פיגרם.

מא אבדת אבתהא אלא מן שקאהא כמא אדעת ותברא. וכדלך אלחכם אדא כאן עליהא שהוד במא אנרגת ולם יעלמו הל באן מן מאל אבוהא או ממא עמלת בידהא החלף כמא דכרנא ואלימין שבו' היסת. ואן באן שיא לא ידכל תחת אלתמכין פלים יקבל קולהא פי דלך בל אלשי בחזקת אלמית ותחלף אבתהא אן נמיע מא אנרגת אנה לים הו אלא מן מאל אביהם ותעאד אלקסמה בינהם. הדא אן באן אלשי באקי בעינה. פאמא אן כאן תגייר פלים עלי אלזוג נרמה בל יכתב לה בה כתאב עלי אלמראה אלי אן תציר פי עצמה נפסהא תגרם לאבתהא מא וגב להא עליהא. וכך הדין:

סימן תצו. מב. מן תבאצם מע צאחבה ווקע בינהם אנכאר ונחור פקאל אחדהם לצאחבה הדא אלשי אלדי אנכרתני איאה הו פי אלשטר אלדי עקדנא בינא אנרגה מנה ויטהר מא לי קבלך. פקאל אלאכר לים נגרגה. הל יגב עליה אן יגרגה אם לא. ומן אנכר וקאל לים הו ענדי הל לה אן יחרם עלי מן הו ענדה ולא יגרגה אם לא: אלגואב. אדא אקר [דף רמו] אנה ענדה ולים יריד יגרגה יגב עליה ליגרגה. לאן הדא כמן יקול לצאחבה לך קבלי מאל ולים נריד נעשיה לך פאלחק ח) יגברה עלי אעטאה. וכדלך הדא אדא אקר אן ענדה הדא אלשטר ולים יריד אן יגרגה יגבר עלי אנראגה. וכדלך איצא אדא נחד אנה ענדה יחלף אן לים ענדה כמא יחלף עלי אלמאל אדא נחדה. ואן כאן וקד ג) קאלו רבותי' אין נשבעין על השטרות פדלך הו בשבועת התורה אבל בשבועה דרבנן אלתי הי שבועת היסת נשבעין. ואן באן גיר מחקק עליה פי אלשטר אנה ענדה ואנמא יתהם דלך בתהמה ען גיר תחקיק פלה אן יחרם סתם עלי מן ענדה הדא אלשטר ולא יגרגה ולים יקדר אחד אן ימנעה מן אעטא הדא אלחרם:

סימן תצז. מג. אלאלמנה אדא טלבת כתובתה בבית דין פקד ארתפעת ענהא אלמזונות ולים תסתוגב חק אלא בעד ימינהא ואחרי ואוכד אדא תזונת פאן אראדת אן תמסך עוין כתובתה ותאכד אלימין לוקת גיר דלך. פלים להא דלך אד לא יצח אלאסתרהאן אלא למן וגב עליה חק ואדא לם תחלף פלים להא חק תסתוגב בה אלאסתרהאן. פלדלך יגב אן יגרג גמיע מא תחת ידהא אלי וקת תריד תחלף:

סימן תצח. מד. ונחור אליורש אלורת גמלה לבעל חוב פיגב אן ינשר אן כאן יוגד ללמית שיא פנחודה ראגע עליה ויקבץ אלטאלב חקה מנה. ואן כאן לס ג) יגד לה שיא טאהר ואלטאלב יחקק אנה תרך אעיאן בעינה סוי מא פי אלשטר מתנה אלדי ליורש [אלמטלטלין ד) אלדי אעטאהא לה ואלדה] פתגב עלי אליורש שבועת היסת אנה מא ורת שיא מן דלך. ואן כאן אלטאלב לא יתחקק מא תרך [ע"ב] אלמית פלים עלי אליורש אכתר מן חרם סתם באסם מן ורת לבצמה שיא:

סימן תצט. מה. ראו' תוספ ה) ותרך זוגה וולד ועקאר וקאמת אלזוגה ואבתעת עקאר מן מאל תרכה אבוהא ענדהא בעד ופאתה. תם תוספ

ח) פאלחק. אות חפ' בכ"י בספק. ג) וקד. נראה דצ"ל קד או לקד. ד) לם. אות המ' בכ"י בספק, ואולי צ"ל לא. ה) אלמטלטלין. המלות המוקפות השלים הסופר בגליון הכ"י. ו) ראו' תוספ. בנדפסות סימן ר"ס.

ולד ראו אלמדכור פקאמו אליורשים ואראדו אלאמתדאד אלי הדא אלעקאר אלתי אבתעת אלאלמנה מן מאל ואלדהא וקאלו אן הדא אלעקאר אנמא הו מן גמלה מיראתנא. פיפתינא רבינו שמ׳ צו׳ במא יגב פי דלך ואן יגב עליהא ימין אן כאן תדכל פי טי שבועת אלמנה או עלי אנפראד. יגב אן ינטר אן כאן וקע להא ורת מן אבוהא כמא קד אדעת פאלקול קולהא[ב] או כאן אלשטר מכתוב באסמהא ואן כאן לם יקע להא ארת מן אבוהא פלים להא שי בל אלשי בחוקת אלוגו ויורשיו. ופי דלך קאלו אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא עליו להביא ראיה שנפלו לו מבית אבי אמו וכן האשה שהיתה נושא ונות׳ בתו׳ הב׳ והיו אונות ושט׳ יוצאין על שמה ואמרה שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא או מבית אבי אבא עליה להביא ראיה. וקאלו אמ׳ רב חסדא לא שנו שעליו להביא ראיה אלא שאין חלוקין בעיסתן אבל חלוקין בעיסתן אימור מעיסתו קימין. פחצל לנא מן ההנא אן אדא כאן לאחד מן האולי אלמדכורין באב יבתין בה דון בצמאה בחית ומכנה אן יקול אן הדא אלשי אלדי כאן לי דונהם אכתסבתה פקולה גאיז. כדלך הדה אלאמראה אדא קאמת להא ביינה באלורת מן אבוהא פקולהא גאיז ולים עליהא שבועה סוי [דף רמז] שבועת אלמנה אדא אראדת אן תאכד כתובתהא פאן לם תקום להא ביינה באלורת פלים להא אלא כתובתה פקט. וכך הדין:

סימן תק. מו.ג) יביין לנא רבינו שמ׳ צו׳ אן כאן ללאלמנה אן תאכד פי כתובתהא קרקע ולא בד אולהם יעטו בה נאין. אלנואב. אדא קאלת אלאלמנה ליס נריד נאכד אלא קרקע ולם ירד אליורש יעטיהא אלא נאין פאלביאר ליורש כמא קלנא פי בעל חוב אי אית ליה זוזי מצי מסליק ליה לבעל חוב בזוזי. וחכם אלאלמנה וחכם בעל חוב פי דלך ואחד:

סימן תקא. מז. ואדא אקרת אלמראה אן אוצאני בעלי כאן אדפע לצאחב דינה מאל מעלום ולכן לם יתרך לי סוי מקדאר כתובתי פלים ילומהא אן תעטי מן כתובתהא שיא ונאצה אדא כאן תחת ידהא. פאן עלם אלטאלב אנה תרך תחת ידהא אכתר מן מקדאר חקהא ואנכרת דלך לזמהא שבועת היסת אן מא תרך ענדהא אכתר מן דלך. ואן לם יעלם מא תרך ענדהא פליחרם סתם באסם מן יסתוגב ענדה חק מן קבל פלאן ואמתסך בה:

סימן תקב. מח. והמפטיר בנביא אן כאן קטע בינה ובין אלדי קרא קבלה באלקדיש אינו עולה. ואן כאן לם יקטע בקדיש מן קבל קראתה פהו עולה:

סימן תקג. מט. ומן ארסל מע צאחבה מאל אלי אכר אן כאן דלך אלמאל עליה סלף וארד אסתרנאעה אליה בעד אן יצל ליד אלרסול פלים לה דלך. ואן רדה עליה אלרסול פילומה גרמה אלי צאחבה. ואן צאע פי אלטריק באונם ילום אלדי הו עליה סלף גרמה אדא בעתה עין גיר אמר צאחבה. פאן כאן אלמאל ענדה עלי וגה אלודיעה [ע״ב] פלה אן יסתרגעה בעד וצולה

ב) פאלקול קולהא. יש פה גמגום דברים. ג) בתחלת התשובה תמצאנה איזה אותיות מסופקות הנראות כמו ש ל ה, ואולי הוא ציון מספר הסימן בכ״י אשר ממנו העתיק הסופר.

ליה אלרסול לקול' אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר אלא אן ינכשף עץ אלדי הו ענדה ודיעה אנה גחד לגירה מאל פאן יגרי אמרה איצא פי דלך מגרי אלסלף לאן יציר קבץ אלרסול לה ואכראגה מן תחת יד דלך אלרגל זכות לצאחבה. וקד קאלו זכין לאדם שלא בפניו:

סימן תקד. ג. וגמיע אלעקוד[ח] אלדי ינפד פעלהא פי וקתהא דאך ליס תחתאג מעכשיו. ומא לא ינפד פעלה אלא פי וקת אכר פיחתאג אלי מעכשיו לילא יציר ועד פאן אלועד גיר ואגב. ולדלך כאנת אלאסמכתא לא קניא לאנהא אן לם יכן פיהא מעכשו פצארת ועד ואלועד גיר ואגב כמא קלנא:

סימן תקה. נא. ואזואג אלקראבאת[ג] גאיז אן ישהדו בעצהם לבעץ אלא מא כלא אלאסלאף פקט. אעני אזואג אלכואת:

סימן תקו. נב. ומן וקף יצלי ולם יסתקבל אלקבלה ואתא אנסאן ואראה אלקבלה ידיר וגהה אלי אלקבלה והו יצלי ולא יחתאג אן יקטע:

סימן תקז. נג. ואדא סבק אלקנין מן אלרגל קבל אלמראה ואראד אן יתבת פעלה ירגע יתאקיל[ג] מע אלמשתרי או מקבל מתנה בקנין. פאדא אפסכו מא פעלו בקנין ואראדו אתמאם אלאמר עלי צחה פלתאכר אלמראה קנין אולא ויאכר בעלהא אלקנין בעדהא:

סימן תקח. נד. ואיה[ד] אמראה מאתת והי האמל לא יגוז שק בטנהא לאן עוברה ימות קבלה:

סימן תקט. נה. וששי. ראובן שמכר חפץ לשמעון באשראי והלך שמע' והכניסו לשוק ולא מצאו שוה אלא פחות מאותן דמים שלקחו בהן והעמיד עליו עדים וכשבא זמן הפירעון אמ' שמע' לראובן איני נותן לך אלא הדמים שהיה חפץ שלך שוה [ש]הרי הכנסתיו לשוק [בשני עדים[ה]] [דף רמח] . . . ואפילו שניהן מודין:

סימן תקי. סא. ושכתבת משמא דרבנו חננאל ז"ל שאמר אע"ג דאמ' רבאו[ו] אף בראשון ואמרינן [מוס]יף הואז] מיהו הלכה כרבא בפירוש לא איתמר ומצינו כי רבנו רב לא אכשר אלא שלישי בשני[ח]. הילכך לא מכשרינן שלישי בראשון אלא באיסורא אזלינן להומרא אבל לגבי ממונא לא אזלינן להומרא. ודאי מי שלא נתגלו לו טעמי התלמוד על בוריין ולא עמד על עיקרן אינו יכול לעשות אלא כמה שכתב. ואנו הרי ביררנו לך את הדבר וגילינו לך סוד ההלכה והיתרנו לך כל ספק בעזרת הבורא ושמו לעולם נודה סלה: ואם תשים דברינו על לבך שאמרנו שאב ובנו ראשון בראשון ושאב ובן בנו ראשון ושני יתגלו לך כל ענינים[ט] אילו ויתגלה לך שלא אמ' רבא אף שלישי בראשון כשר על בן הבן אלא על בן בנו שלאה אמר כשר שהוא שלישי לדוד אביו אבל בן הבן שני בראשון הוא ופסול הוא לגמרי ואין בו צד כשרות. ומר

ח) אלעקוד. אותיות ור בכ"י בספק. ג) ואזואג אלקראבאת. ראה למעלה דף ר"ט (בנדפס עמוד 245 סימן תפ"ב) ג) יתאקיל. אות הת' בכ"י בספק. ד) ואיה. בכ"י ואית. ה) בין דף רמ"ז ורמ"ח יחסרו בכ"י שני דפים שהיו מצויינים במספר רס"ד ורס"ח. ו) דאמ' רבא. בתרא קב"ח ע"א. ז) מוסיף הוא. שם דף קב"ט ע"א. ח) רבנו רב לא אכשר אלא שלישי בשני. לפנינו שם דף קכ"ח ע"א איתא: שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שלישי בשני כשר; ואף כי ידוע ששמו העצמי של רב היה ר' אבא, אולם רב יוסף בר חמא אביו של רבא היה מאוחר מזמן רב. לכן נראה דצ"ל רבי אבא תחת רבנו רב. ט) ענינים. בכ"י עינים.

בר רב אשי[ה]) שהכשירו נידמה לו שהוא שלישי בראשון כמו שנידמה לכל חכמים שבזמן הזה. וכשתעמוד על החיבור ששיגרתי לך יתגלה לך מן הטעמים שהבאנו שכך הוא הדבר בלא ספק:

סימן תקיא. סב. ושש בן י״ג שנה ויום אחד שלא הביא שתי שערות לענין עדות במטלטלין מהו. לפי שמציתה[ג]) מחלוקת בין הגאונים בדבר זה שיש שמכשירין ויש שפוסלין וביקשת ממנו להכריע ביניהם. אין אנו יודעין היאך יוכל אדם בעולם להכשירו. והראיה שהביא רבינו האי[ד]) ואמר אחד בן תשעד) [ע״ב] שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה ויום אחד [ש]לא הביא שתי שערות ראיה גדולה היא ואין למעלה הימנה. אלא תרי אנו מוסיפין לך ראיה משיקול הדעת אם תאמר למי שמכשירו כשהוא בן שלש עשרה שנה ויום אחד וכי מאחר דקימא לן דאחד תשע שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה ויום אחד שלא הביא שתי שערות. אם אי אתה מצריכו לשתי שערות למה אתה מצריכו שלש עשרה שנה ויום אחד ואם אתה מצריכו [לי״ג] שנה למה אי אתה מצריכו לשתי שערות והא בהא תליא. [מה] תהיה תשובתו. ועוד הא קימא לן מענין בן סורר ומור׳ דאין הבן בא לכלל מצוות[ה]) עד שיהא בן י״ג ויביא שתי שערות ומי שלא הביא שתי שערות עדיין קטן הוא ואין עליו עונש. וכי מאחר שאין עליו עונש עבירות היאך מקבלין עידותו ושמא מעיד עדות שקר מפני שהוא יודע שאין עליו עונש מדין שמים. הרי הכרענו לך בין בדבר משנה ובין בשיקול הדעת שדברי שמכשירו[ו]) עדותו בטלין הן ואין לחוש להן שדברי הבל ותוהו הן: ומי שמקבל עדות קטן שהגיע לכלל שנותיו בלא בדיקה מדייני דשפלא[ז]) הוא. אלא אם רואה בו סימני בגרות מלמעלה אין צריך לבדוק בסימנין שלמטה:

סימן תקיב. סג. ושש על מה שראית בתשובות הגאונים ז״ל שכל הפסולין לעדות מחמת עבירה כולן מקבלין אותן בתשובה חוץ מעד זומם והנשבע לשקר שאין מקבלין אותן בתשובה ואין יוצאין מפסלותן ובקשת לדעת דעתנו. דברים אלו אין להן עיקר אלא [דף רמט] [כגון][ח]) אם עשו תשובה ונתברר שעשו תשובה מקבלין אותן ויוצאין מפסלותן. אלא שלא תהא חזרת דברים בלבד אלא עד שיצטרף מעשה שיתברר ממנו שעשו תשובה. כגון הא דאמ׳ רב אידי[ט]) בר אבון בענין ההוא טבחא דנפק טרפ׳ מתותי ידיה ילבש שחורים ויתכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה בממון חשוב מתחת ידו· ואשכחינן בירושל׳ בהדיא החשוד בשבועה[י]) מאמתי מקבלין אותו משיבוא לבית דין שאין מכירין אותו ויאמר להן חשוד אני. ואנו רואין בחשוד על השבו׳ דרך אחרת שיתברר לנו בה תשובתו כגון שניתחייב שבוע׳ בבית דין שאין מכירין אותו על ממון חשוב ושילם ולא רצה לישבע. [וכן][יא]) בעד זומם כדרך הזו שאם ילך

ה) ומר בר רב אשי. שם דף קכ״ח ע״א. ג) שמציתה. אות ה׳ בכ״י בספק. ד) רבינו האיי. ראה שערי צדק דף פ״ח ע״א סימן כ׳ ולמעלה דף ל״ט. (בנדפס עמוד 39 סימן ע״ד). ז) אחד בן תשע. יבמות פרק י׳ משנה ט׳. ה) לכלל מצוות. סנהדרין פרק ח׳ משנה א׳. ו) שמכשיר = המכשיר, או צריך להוסיף המלה [מי]. ז) מדייני דשפלא. בתרא כ״ט ע״א: דשפילי. ח) המלה הראשונה נמחקה בכ״י, ועל כי בדף שלפניו תמצא אות כ׳ לציון התחלת הדף הסמוך (קוסטאם) לכן אשער כי המלה המחוקה היא כגון. ט) דאמ׳ רב אידי. סנהדרין כ״ה ע״א. י) החשוד בשבועה. ירושלמי שבועות פרק ז׳ הלכה ד׳. יא) המלה וכן נשלמה על גליון הכ״י.

למקום שאין מכירין אותו ויתן לו ממון חשוב להעיד שקר ואינו רוצה מחמת איסור בידוע שזו תשובה מעליתא היא ומקבלין אותו:

סימן תקיג. סד. ושש' ראו' שכתב שטר מתנה ואמ' לעדים קנו ממני וכתבו וחתמו על[י בכל][ה] לשון שלזכות ותנו לשמע' מחמת שרציתי [ליתן לו ק' זהובים] אלו. וכשתבעו שמע' לראו' בשטר שבידו טען ר[או' כי באותו] הזמן שלשטר לא היה לי מאותן ק' זהובים כל[ל ואין] אדם מקנה[ג] לחב' דב' של' בא לעולם הרי העדים אינן מעי[דין] שהיו אצלי זהובים אלו. וטען שמע' ואמר אין אני משני[ח] עכשו לדברי העדים שאמ' לא ידענו שהיו לו אם לאו [לפי] שהעדים ההתומין[ג] על השטר נעשו כמי שנח' עיד' בבי' דין. וכיון שהגיד[ד] אינו חוזר ומגיד. ועוד שהרי שיעבד לו כל נכסיו בק' זהובים אלו וכול'. כך נראה לי שאם מאה זהובים [ע"ב] אלו שניתנו במתנה מטבע הן באותו מקום [ונושאין ונותנין בהן] כדרך שנושאין ונותנין במטבע הרי אותה מתנה בטלה דקימא לן דדהבא לגבי נפשיה[ה] טיבעא האוי. דלא אמרינן פירא האוי אלא לגבי כספא אבל לגבי פירי טיבעא האוי. וכל שכן לגבי מתנה דטיבעא האוי דקימא לן דאין מטבע[ו] נק' בחליפין. ואם אינו מטבע באותו מקום [ו]לא נושאין ונותנין בו הרי יצא מתורת מטבע ונקנין בחליפ' [אל]א שצריכין להיות ברשות הנותן בשעה שמקנה אותן לאחרים דקימא לן אין אדם מקנה לחב' דב' של' ב' לע'. וקימא ל[ן נ]מי זה כלל גדול[ז] בדין המוציא מחבירו עליו הראיה . . . [ואם] כן על בעל השטר להביא ראיה שהיו ברשותו [אותם הזהובים] בשעת המתנה. ואין הולכין אחר האומ'[ח] בדבר [זה כי א]פשר שיהא אדם עשיר ואין ברשותו זהובים או [שיש אצלו זה]בים הרבה ממטבעות הרבה אבל מאותו [מט]בע [שנתן] לו מתנה אין אצלו ממנו כלום. לפיכך [נאמן ראו' ש]אומר לא. ושטען שמע' ואמר עדים [ההתומין על הש]טר וכול' אילו[ו] הע]ידו העדים בשטר [ואמרו ש]ש אצלו [ק' זהובים] וחזרו עכשו ואמרו לא [הי]נו יודעין בודאו' נעשה כמ[י שנהקרה עידותן בבית דין [ואין] יכולין לחזור ב[הן דכיון] שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. [אל]א שעדים אלו לא העידו על הזהובים שהיו אצלו אלא על דברי המתנה בלבד העידו ולפיכך מקבלין אנו מהן שלא היו יודעין. והדין עכשיו אם טען שמע' ואמר בריא לי שהיו זהובים אלו אצלו בשעה שנתנן לי כגון שראה [דף רנ] [אותן אצ]לו וידוע שהן שלו על ראו' שבוע' היסת שלא [היה ב]רשותו מאותן זהובים כלום. ואם שמע' אינו טוען טענ' בריא אלא אומ' שמא היו לו זהובים באותו העת מחרימין לו חרם סתם על מי שהיו זהובים אלו ברשותו בשעה שנתנן לשמעון וכפר בו לא שנא שיעבד לו קרקע ולא שנא[ט] וגמרינן להאי דינא מההוא מעשה דההיא אמתא[י] אותיבו נסכא עלה משכונה אתו לקמיה דר' אמי אמ' להו פריטי אין כאן נסאכא אין כאן. הכא נמי כיון דקרקע לא קאני דינרי נמי לא קאני. ואשר אמרת אחרי כן אם טען ראו' ואמר כבר נתתים לו ושמ' מכחישו ואומר אם

ה) סופי השורות נקרעו במקום הזה, ואני משלימם עפ"י התשערה. ג) ואין אדם מקנה. יבמות צ"ג ע"א. ד) שהעדים החתומין. כתובות י"ח ע"ב. ז) וכיון שהגיד. כתובות שם. ה) דדהבא לגבי נפשיה. ראה מציעא מ"ד ע"ב — מ"ח ע"א. ו) דאין מטבע. שם דף מ"ו ע"א. ז) זה כלל גדול. קמא מ"ו ע"א. ח) האומ'. אולי צ"ל האומד, ועפ"ז השלמתי השאר בספק. ט) כפי הנראה השמיט פה הסופר איזה מלות, וצריך להשלים: ולא שנא לא שיעבד לו, או כדומה. י) דההיא אמתא. קידושין ח' ע"ב.

כן שטרך בידי מאי באעי הדין מאי. כך נראה לי שרואין אם יכול ראובן לומר לא היו[ה] ברשותי המתנה אמרינן מיגו דיכול למימר לא היו[ה] ברשותו [באות]ה שעה כי אמר נמי נתתים לך דאמ' ליה שטרך בידי מאי באעי. וגמרינן להאי מילתא מהמפקיד אצל חבירו בשטר[ג] ואמר לו החזרתי לך דאמרינן מיגו דאי אמ' ליה נאנסו לא מצי אמ' ליה שטרך בידי מאי באעי כי אמ' ליה החזרתים לך נמי מהימן ובשבועה. והאי שטרא נמ[י הכי] דיניה אלא ששבועת פקדון דאוריתא ושבועת מתנה זו היסת דרבנן וחזינן מאי דכתבה במתנת בריא היכא דאמ' כתובו וחתומו והבו ליה ומית דאין כותבין ונותנ' ואע"פ שמיפה את כוחו מה ענין מיפה במתנת בריא מתנת בריא לא קניא אלא או בשטר או בקנין במקרקעי ובמטלטלי או בקנין או במשיכה או על גב קרקע. הולכך הבריא [ע"ב] שאמר כתבו ותנו מנה לפל' ומת [וכתבו לו אינו] מועיל לו כלום ואפילו קנו מידו שאין [מטבע נקנה] בשטר ואין מטבע נקנה בחליפין[ד]. ואם א[מר כתבו] ותנו לפל' כתב מתנה בקרקע אם לא קנו מידו אין הכתב מועיל לו כלום עד שיגיע השטר לידו. ואם מת הנותן קודם שיגיע השטר לידו לא קנה שהרי זכו בהן היורשין ואם קנו מידו קנה מאותה שעה וכתב לראיה בעלמא. הולכך לא צריכת להאי דקדוקא. והאי דוקיא אחריתי נמי דריקת היש הפרש בצואת שביב מרע היכא דאמ' כתבו לחיים להיכא דאמ' כתבו סתם לא צריכת לה דמתנת שביב מרע בשטר היכא דאינו מיפה את כוחו לא מהניא כלום לא שנא נכתבה מחיים ולא שנא נכתבה לאחר מיתה כיון שאנו חוששין שמא לא גמר[ה] להקנותו אלא בשטר ושטר לא קני ביה אלא לאחר מיתה לא קני דאין שטר לאחר מיתה. ותו הא דאמ' מר במתנת שביב מרע שכתוב בה קנין[ו] בי רב משמא דרב אמרי ארכבה הרי[ו] ריכשי ושמואל אמ' לא ידענא מאי אידון בה וכול'. ושאלת היאך צוה שביב מרע קנו ממני ותנו לאחר מיתה קאמ' או קנו ממני ותנו לו סתם. פשיטא דקנו ממני ותנו קאמ' דאי אמ' ותנו לאחר מיתה לא הוה אמ' רב קנה מחיים ואם עמד אינו חוזר ומדאמ' רב אם עמד אינו חוזר מכלל דלא אמ' לאחר מיתה. ודקאמרת הילי בהא כרב או בשמואל דר' חנגאל פסק הילי כשמואל. הכי סבירא לן כדפסק ר' חנגאל ז"ל הילכך כשמואל דהא רב נחמן [דף רנא] [כשנשאל[ז]] אמר ל[יה לרבא הכי אמ' שמואל שביב [מרע שכתב נכ]סיו לאחרים אע"פ שקנו מידו אם [עמד חוזר] בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. ומי [שפ]סק כרב משום דאמ' שמואל לא ידענא מאי אידון בה האי לאו טעמא הוא. דלא איסתפקא ליה לשמואל אלא אם מת שמא לא גמר להקנותו וכול'. אבל אם עמד חוזר לא מספקא ליה כדאמ' בהדיא אפילו אם קנו מידו אם עמד חוזר בידוע שלא היה קנין וכול'. ולענין שמא לא גמר כשמואל סבירא לן הדא דהילי' בואתיה בדיני[ח] ועוד דר' יוחנן קאי כואתיה. וכל אותן דקדוקין שדקדקתם בענין מתנת שכ' מר' וצואתו עמדנו עליהם ועיינו בהם ומצאנום ענינים יפים וברורים ואין למ[ט].... לכתבם שאתם כתבתם אותם:

ה) היו. ר"ל הדינרין. ג) מהמפקיד אצל חבירו בשטר. בתרא ע' ע"א. ד) ואין מטבע נקנה בחליפין. מציעא מ"ו ע"א. ה) שמא לא גמר. בתרא קל"ה ע"ב. ו) במתנת שכ"מ שכתוב בה קנין. בתרא קנ"ב ע"א. ז) תרי. שם איתא: אתרי. ח) ראש הדף נקרע והציון בדף שלפניו (קוסטאם) הוא כ"ש, וחשלמתי מספק; ואולי צ"ל: [כשמואל סבר ואמר ל]יה לרבא. בתרא קנ"א ע"ב. ט) דהילי' כואתיה בדיני. בבורות מ"ט ע"ב. י) למ'. כן כתוב בכ"י ואח"ז מקום חלק, ואולי צ"ל: [לנו לחזור ו]לכתבם, או כדומה.

סימן תקיד. סה. ושביב מרע שכתב וויכה [במקצת נכסיו ה) לראשון וחזר ונתן לשני מי הוי זיכוי חשוב בקנין וכשם שהנותן מקצת נכסיו בקנין שוב אין לו חזרה כך זיכוי נמי אין לו חזרה או דילמא אינו חשוב ו) . .]. כך נראה לי שהזיכוי והקנין דרך אחת לשתיהן שהקנין לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה. כדאמרינן כתב וויכה ז) לזה וכתב וויכה לזה רב אמ' ראשון קנה [הרי היא כמתנת בריא] ושמואל אמ' שני קנה הרי היא כמתנת שכיב מרע. והינו טעמ' דלא איסתפקא ליה לשמואל בגוה משום דזיכוי אינו עומד לכתיבה כשם שהקנין עומד לכתיבה. וכשם שיכול לחזור בקנין לבדו כך יכול לחזור בזיכוי לבדו:

סימן תקטו. סו. וששׁ האי דנהגו בני מקומנו לכתוב בצואת שכיב מרע אמ' לנו פל' היו עלי עדים בקנין וכתבו וחתמו מעכשו ותנו ביד פל' וחששת שמא [ע"ב] יהא שטר לאחר מיתה. אל תחוש לדבר זה [שאין] בזמנינו זה מי שמתכווין להקנות בשטר אלא [בעדות] בלבד ושטר לראיה בעלמא הוא שמא ישכחו העדות. אבל להקנות בשטר אין אדם בזמנינו זה מתכוין לכך:

סימן תקטז. סז. ושא' בענין ההוא שטרא ז) דהוה כתיב ביה בחיים ובמות. ואמרת משמא דגאון מעשה בשכיב מרע הוא לא שנא מצוה מחמת מיתה ולא שנא בכל הנכסים כולן ולא שנא במקצתן הלכה כרב. כך נראה לי שדברי גאון זה דברי אמת הן:

סימן תקיז. סח. ושכתבת בענין ההוא דהוה כתי' ביה כדקציר ח) ורמי בערסיה ולא הוה כתי' ביה ומינו מרעיה וכול' אמ' רבא הרי מת והרי קברו מוביה עליו. וראית לגאון דאמ' דלית היל' כרבא. הכין הוא כדפסק הגאון. ודאת חזי דכל צוואה שלא נתברר לעדים שמא מאותו חולי אותה צוואה בטילה הוא. כך הוא שאין עושין בצוואה מעשה אלא עד דכתביה הכי ומנו מרעיה איתפטר לבית עלמיה ואי לא כתי' בה הכי לא:

סימן תקיח. סט. וששׁ לענין נשא אשה ט) באריז ישר' נותן לה ממעות ארץ ישראל. ואמרת שנהלקו בה הפותרים. יש מי [ש]אומר אע"פ שכתב לה מעות ידועים ממטבע ידוע והלך עמה למקום שמעותיו פחותים נותן לה מאותן הפחותים. ויש מי שאומר משנתינו בשכתב לה מעות סתם היא אבל מי שכתב על עצמו מעות ידועים אינו משלם אלא כמה שכתב על עצמו. ואם נשתנה אותו מטבע דנין לה כאותה ששנינו המלוה את חבירו י) על המטב' [דף רנב] . . . . ן. מ) כך היא דעתנו כדברי זה [שאמ' משנתנו] סתם היא שנויה והדין כמה שאמר . . . . . ן. אבל פירוש הראשון דברי הבל ותוהו [ה]ן. והמפרש השלישי שאמ' אע"פ שהמשנה הזו על סתם היא שנויה אם כתב ממטבע פל' המלך ולא נשתנה שם המטבע אע"פ שניגרע ממנו הרבה אין נותן לה אלא מן הגרוע. אין בדבריו ממש אלא הדין כמה שכתבנו בענין המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו כ). והוא הדין לפחתו ממנו:

ה) במקצת נכסיו. מן המלות האלה עד אינו חשוב כל המוסגר נשלם בגליון. ו) אינו חשוב. נראה להשלים המלה המחוקה: בקנין. ז) כתב וויכה. בתרא קנ"ב ע"ב. ח) והוא שטרא. בתרא קנ"ג ע"א. ט) דהוה כתי' ביה כדקציר. בתרא שם. י) נשא אשה. כתובות פרק י"ג משנה י"א. כ) המלוה את חבירו. קמא צ"ז ע"א וע"ב. מ) אולי צריך להשלים הקרוע כזה: [ונפסלה כול' לך הוציאו במיש]ן, כמימרא דשמואל שם ע"ב. נ) המלוה וכו' והוסיפו עליו. שם ע"ב.

סימן תקיט. ע. ושא' הא דאמ' בענין ר' יוחנן בן ברוקא[ה] אומ'. כי מחלוקת בין הגאונים יש מי שאומ' [ה]א ביעיא[ג] לא איפשיטא.

ויש אומ' דאיפשיטא. אנן לא סבירא לן אלא דלא איפשיטא דכי מעיינת בה בשמע'[ג] לא משכחת הנהו מילי אלא בדחייתא בעלמא על דרך איפשר ויש לומר אבל דברים נחתכין לא. ודקא קשיא לך הא דפסקינן[ז] הילי כר' יוחנן בן ברוקא דאמ' אם אמר על [מי] שראוי לירשו דב' קיימ' אהא[ח] דאמ' שמואל[ו] הכותב [כל נכסיו] אפילו לבנו קטן לא עשאו אלא אפטרו' [יהא ודאי קשי] אלא הכי מפרקי לה רבנן דהאי דר' יוחנן בן [ברוקא מיירי] באמירה והאי דלא עשאו אלא אפטרופיא בכ[תיבה. ודקא קשיא] לך עלה ההיא דאמ' רב הונא[ז] שכיב מרע שכת[ב כלי נכסיו] לאחד אם ראוי לירשו נו[טלן משום]־ירושה [ואמ' רב נחמן] עליה דהאי שמעתא כר' יוחנן בן ברוקא [אולא שמע] מינה דאמ' ר' יוחנן בן ברוקא אפילו בכת[יבה. זהו בשאר] יורשין כגון בת בין הבנות או אח בין האחים[ח] אבל בן בין הבנים בכתיבה לא עשאו אלא אפיטרופיא. והא חדא (ע"ב) מהילכאתא דלאו טעמא והכין קבענוהא בה[לכות]. ועמדנו על התשובות שכתבת משמא דרבינו הא[יי ז"ל] בענין ירושת הכבור ובענין הפסקת הנחלה ו[קרוב]ים שדיקדקת מהן וראינו שבולן דברים נכוחים ואין למעלה מהן ושאין[ט] לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק בן הוא כשפירש רבינו האיי. ואותו פירוש שראית משמינו דברי טעות הן בידינו אל תחוש לאותו פירוש ובבקשה ממך שתתקן אותו. וכך צוינו למר יוסף ז"ל שיתקן אותו באותה נוסחה שנסחתה ממנו שלא כרצוני מפני שלא היתה מחוורת באותו העת ונתרשל בדבר ולא תקנה:

סימן תקך. עא. והא דכתבת משמא דרבינו הנגאל ז"ל שדחה דברי רבן שמע'[י] בן גמ' דאמ' נכסי לך ואח' לפ' אין לשני אלא מה ששייר ראשון בלבד מהיות הלכה והעמידו בשיטת ר' יוחנן[יא] דאמ' קנין פירות כק' הגוף דאמי. אנו משעה שראינוה [לא הס]כימה דעתנו עליה מפני שיש עליה קושיות כמו ש[כתבת ו]לפיכך לא סמכנו עליה. וגדולי הדור שסמכו עליה [לא ידענו מי] הם וראינו הגאונים שסמכו עליהן והנה רבינו [האיי בספר] מקח וממכר פסק הלכה כרבן שמע' בן גמ' וכ . . . . . ני יב) שפסק כך בתשובה וזאת היא דעתנו ש[הלכה כמותו וכ]ך קבענו בהלכות שלנו:

סימן תקכא. [עב.] ושא'. ראו' הניח משכון ביד שמ' ומ[ת שמע' והני]ח בנים קטנים ובא ראו' לתבוע את המשכון מיור[שי שמ]ע' ואמר להם שהוא ממושכן ביד שמע' אביהם בחמשים. טענו הקרובים ואמרו כך צוה המת שהוא ממושכן במאה וטען ראו' ואמר ישבעו [דף רנג] הקרו[בים על טענתם ואני] אתן מאה ואמר לו הדיין אין [הקרובים מחוייבים לישבע] בממון שאינו שלהם אלא אם ירצה [ראו' ישלם את המאה ו]תנו בית דין אותה על ידי שליש עד שיגדלו ה[יורשין ו]שבעו שבועת היורשין שלא ציונו אבא ושלא מצינו

ה) ר' יוחנן בן ברוקא. בתרא פרק ח' משנה ח'. ג) הא ביעיא. נראה דזה מוסב על בעי רבא בבריא היאך, שם קל"א ע"א; וראה למעלה דף צ"ט (בגדפס עמוד 104 סימן ר"ך) ובגדפסות סימן י'. ז) בשמעתא. ז) הא דפסקינן. שם דף ק"ל ע"א. ח) אהא. אות הה' בכ"י בספק. ו) דאמ' שמואל. שם דף קל"א ע"ב. ז) דאמ' רב הונא. שם דף קל"ג ע"א. ח) בין האחים. בכ"י בן. ט) ושאין. בכ"י ושאן. י) דברי רבן שמעון. שם דף קל"ד ע"א. יא) ר' יוחנן. שם דף קל"ו ע"ב. יב) נראה דצריך להשלים הקרוע כזה: וכן רב שמואל בן ח[פ]ני.

בחשבונותיו וגובין. כך אנו רואין שיפה אמר הדיין זה אלא שאין זה מן הדין שתינתן הק' בולה על ידי שליש אלא חמשים ממנה בלבד תנתן על ידי שליש וחמשים שהוא מודה בה תנתן ליורשים. והוא ששוה המשכון מאה אבל אם המשכון אינו שוה מאה אין עליו לתת אלא עד כדי דמיו בלבד לפי שאילו היה אביהן קיים לא היה יכול לטעון אלא עד כדי דמיו בלבד. אלא מיהו הני מילי היכא דהוי משכון מדברים שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר. אבל אם היה המשכון מדברים העשויים להשאיל ולהשכיר מינו דאי באעי אמ' שאול הוא בידו מהימן ובשבועה כי אמ' נמי משכון הוא בכך וכך מהימן ובשבועה. דשלח ר' חנינא בר אבא[ה] דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמ' לקוחים הן בידי אינו נאמן ורבא נמי אפיק.זוזא[ג] דסרבלא [וספר]א דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל [ולהשכיר]. והקרובים אין עליהן שבועה ולא חרם שכך הוא דינן שליתומים בין שטענו הקרובים אותה טענה ובין שלא טענו היתומים אותה טענה אפטרופוס שליתומים יכול לטעון להן בלא טענה שיתבן לטעון כד[ין] אביהם:

סימן תקכב. עג. ושא' בענין מתנה[ד] [שכותב] על עצמו בכתובת אשתו שיש מי שאומר צריכין ה[עדים] שיר[או] הממון שהוא כותב דאין אדם מק' לח' [ע"ב] [מ]ה שאינו מצוי בידו. ויש מי שדן ואמ' ת[נאי בית דין] שאני. כך דעתנו נוטה שאין אדם מקנה לח' [דב' של' ב' ל'] לא שנא מתנה בכתובה ולא שנא מתנה דעלמא. דהא לענין כתובה קאמרינן אמ' ליה רב ספא[ו] לאביי בין למאן דאמ' יסבון תנן ובין למאן דאמ' ירתון תנן והא אין אדם מק' נחב' דב' שלא בא לעו' ואפילו לר' מאיר דאמ' אד' מק' לחב' דב' של' ב' לע' הני מילי למי שישנו בעולם אבל מי שאינו בעולם לא אלא תנאי בית דין שאני הכא נמי תנאי בית דין שאני. מיכלל דאי לאו תנאי בית דין לא הוה קאני. וכיון שלא התנו בית דין שיתן אדם בכתובת אשתו דבר שלא בא לעולם הויא לה מתנה שבכתובה כמתנות בעלמא דלא קניא אלא דבר שברשותו:

סימן תקכג. עד. ולענין מה שכתב במתנה לחוד כך היא דעתנו כמו שכתב רבינו האיי ז"ל שאם התנה על עצמו בפירוש שאתן אותה כשהיא תחתיו לכל מה שתרצה או אם תמרוד ותצא מתחתיו בדין מורדת שתיטול אותה ותצא שתנאי ממון הוא וקיים ולא או[לינן] בתר אומדן דעתא אלא במי שלא התנה על עצמו בפירוש אבל אם התנה על עצמו בפירוש לא אמרינן דאם כן אין לך תנאי בעולם שהוא קיים:

סימן תקכד. עה. וניכסי צאן ברזל כדאיתניהו בעיניהו שלא[ה] . . . . . א זרועה ואין לבעל חוב שיטול מהן כלום. ואם [אי]נן [בעיניהו או הם] מטלטלי ואיתינהו בעיניהו בלא שבו'. ייחד לה אן[רעא מ]ארבע מצרניה בלא שבוע'. ודברים אלו במה ש[יחד] לה ה[בעל] . . . .

נשלם כ"י א'.

ד) דשלח ר' חנינא בר אבא. מציעא קט"ז ע"א: חונא בר אבין. ג) זוזא. שם איתא זוגא, וכן בתרא נ"ב ע"א ושבועות מ"ו ע"ב. ג) ושא' בענין מתנה. ראה בנדפסות סימן ג' בקצור. ז) אמ' ליה רב ספא. בתרא קל"א ע"א. ה) שלא. אות הש' בכ"י בספק.

כ״ו ב׳.

סימן תקכה. [לג] [דף א] . . . . חצי הוצאה מה שהוציא חבירו ויניח קורותיו. אמ׳ רב הונא[ח] סמך לפלגא סמך לכולא. והיכא נמי דקשור למעלה וקשור למטה שניהם זוכין בכותל דאיתמר שתי חצרות[ג] זו למעלה מזו אמ׳ רב בהנא[ג] תחתון בונה מכנגדו ועולה ועליון בונה מכנגדו ועולה ורב חסדא אמ׳ עליון מסייע מלמטה ובונה ותניא כותיה דרב חסדא. ומדתניא כותיה דרב חסדא הילכתא כותיה. הילכך הכותל בין מלמעלה בין מלמטה לשניהם הוא זה שקשור מלמטה לאחד ומלמעלה לאחד דילמא כי דהוו בניין בנין דילהון לא איתרמי להון למלפינון בין מלמעלה בין מלמטה. וכותל [ע״ב] שבין שתי חצרות לאחד מהן יש לו עליו קורות ולאחד מהן מחיצה לעלייתו ויש לו בעלייתו חלון ועמוד קטן בה עמד בעל העלייה וסתר את המחיצה ובנה אותה בנין יפה עד ארבע אמות ולא מיחה בעל הקורות אלא היה מתרעם ואמר שכתלי אינו יכול לסבול אלא הניחני שאסתום את החלון לאחר המש שנים בא לטעון שבניתה מחיצה זו על כתלי ואני סותרה ואני אומר מחיצה היה לי סתרתי ובניתי ואם תאמר שכותל שלך הרי שני חזקה סברת וקבילת יש בדבריהם ממש אי לא. ואמ׳ כך ראיתי שבעל עלייה שאמ׳ סתרתי ובניתי [דף ב׳] ויש לי שני חזקה וסברת וקבילת אין חזקה בכך. שכך אמרו חכמ׳ כל חזקה[ד] שאין עמה טענה אינה חזקה אמ׳ לו מה אתה עושה בתוך [ש]לי שלא אמר לי אדם דבר בעולם[ה] אינה חזקה. וכל שכן הכא דהוה מתרעם זה מיהא אם כשהיה מתרעם היה אומר מחר אני תובעו בדין הויא מחאה וסותר מה שבנה ואם לאו אינו יכול לסותרו ונעשה לו מה שבנה בעל עלייה לעצמו:

סימן תקכו. לד. ושאילו מקמי רב עמרם גאון ז״ל.

עמוד בחצר ראובן יש לו לראובן עליו קורות ויש לו לשמעון עליו קורות שכך חלקו האחין ובנו מחיצה ביניהם [ע״ב] והמחיצה קרובה לעמוד. אמ׳ ראובן הואיל ועמוד בחצר הוא שלי הוא. אמ׳ לו שמעון הואיל וקורותי עליו עם קורותיך אף על פי שנפלה[ו] מדידת קרקע ועשינו מחיצה ועיקרו שלעמוד ברשותך הוא מקום העמוד נמי לא נמדד ומקומו ביני וביניך הוא. כיצד הדין עמוד זה שלשניהם הוא או לראובן לבדו הוא. ואמר כך ראינו שראובן זה ידו על העליונה מפני שעמוד ברשותו שכל מי שדבר ברשותו כוחו יפה יתר מחבירו. שכך שנינו המחליף פרה[ז] בחמור וילדה ובן המוכר שפחתו וילדה זה אומ׳ עד שלא מכרתי ילדה זה[ח] וזה אומר [דף ג׳] משלקחתי ילדה יחלוקו. ומקשינן אמאי יחלוקו[ט] ניחזי פרה ברשותא דמאן קימא וניהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה. ומפרקינן אמ׳ רב חייא בר אבין אמ׳ שמואל הכא בפרה דקימא באגם ושפחה דקימא בסימטא דלא להאי אית ליה חזקה טפי מן האי. הא איכא דקיים ברשותא דחד אלים כוותו טפי מחבריה. ואם תאמר שמעון זה הרי קורותיו מונחות לפניו על עמוד זה יש לחוש שמא בשחלקו על תנאי חלקו על מנת שיניח שמעון קורותיו עליו בשאלה

ח) אמ׳ רב הונא. בתרא ו׳ ע״א. ג) שתי חצרות. שם דף ו׳ ע״ב. ג) כהנא. שם איתא: הונא. ד) כל חזקה. שם פרק ג׳ משנה ג׳. ה) בעולם. שם איתא: מעולם. ו) שנפלה. על דרך הערבי וקעת (שהיתה, שנעשתה). ז) המחליף פרה. מציעא פרק ח׳ משנה ד׳. ח) ילדה זה. או המלה זה מיותרת (ולפנינו שם ליתא), או צ״ל זה. ט) אמאי יחלוקו. שם דף ק׳ ע״א.

לעולם ששנינו שבינים זה עם זה בדבר זה. דאמרינן אמ' רב נחמן[ח] בי כוי לא הוי חזקה אף על גב [ע"כ] דאנה הימלטא מימר אמ' דלכי מיפיים לי לא תיתרע אשיתא. הילכך על שמעון להביא ראיה שיש לו חלק בעמוד ובמקומו אבל להניח קורות שמעון אינו יכול למנעו מפני שההזיק כמה שנים. ומר רב מתתיה גאון ז"ל פליג עליה בעמוד ובמקומו אמ' אף על פי שהעמוד ברשות אחד מהם לא כל הימנו אלא הרי הוא בחזקת שניהם לעולם וקורות שניהם יהיו על העמוד לעולם או יביא ראיה ראובן שקורות שמעון בתנאי נעשו עליו ובכן הוא מסלקו:

סימן תקכז. לה. שאילו מקמי מר' צמח בר חיים גאון ז"ל. ישראל שיש לו חלונות על בר . . . . .

סימן תקכח. [לח.] [דף ד] . . . . שהלכה רווחת הזק ראיי[ה][ט] שמ]יה הזק. ואם קדמה עלייתו אינו מעכב עליו. וכך הדין:

סימן תקכט. לט. לרבינו חנוך ז"ל. והא דאמרינן הרוצה שיתחכם[נ] ידרים וישיתעשר יצפין. ודאי לצפונו של עולם ולדרומו של עולם שאנו מכוונין פנינו כלפי בית המקדש ובית המקדש למזרח ואנו שרויין במערב. ולפיכך המתפלל ורוצה שיתחכם יצדיד פניו כלפי דרום שהמנורה בדרום היתה שהיתה מאירה בבית המקדש והתורה קרויה אור דכת' כי נר מצוה ותורה אור. והרוצה שיתעשר יצדיד פניו כלפי צפון ששם היה השולחן ובו לחם הפנים. ואפילו בני בבל [שאין] ארץ ישראל מזרח מהן וכן [שאר] ארצות כך הן צריכין לדרומו של עולם ולצפונו שלעולם. שבין שהמנורה היתה בדרום והוא היה דרומו שלעולם הרוח בולו מזומן להרצאה והמתפלל כנגדו זוכה לתורה בשביל שהיתה המנורה באותו רוח. וכן השלחן שהיה בצפון והוא צפונו שלעולם נעשה הרוח מזומן לעושר והמתפלל כנגדו מהנהו זכות השלחן שהיה בצפון ומועיל בתפלתו:

סימן תקל. מ. לר' סעדיה גאון ז"ל. ועוד שאלת הא דאמ' רב יהודה[ס] אמ' שמואל[ע] הבא מחמת גוי הרי הוא כגוי מה גוי אין לו חזקה אלא בשטר אף הבא מחמת גוי אין לו חזקה אלא בשטר. והקשית ואמרת היכי [דף ה] דאמי שטר זה אשר יבוקש מישראל להניח בידו את השדה אם שטר שכתבו בעל השדה לגוי ההוא שמכר לישראל הזה והלא יכול בעל השטר לומר סתם גוי אנם הוא לא יועיל לך שטר שכתבתי לו לפי שאין עדים שיעידו כי בפניהם מנה לי את הכסף. ואם שטר זה שזוכה בו ישראל הלוקח מן הגוי הוא שטר שני שכתבו בעל השדה לסלק עצמו מן השדה ובשביל שטר זה שני זכה בה ישראל זה אם כן במה יזכה בה גוי לעצמו ואין בידו אלא שטר ראשון והיאך אמרנו שהגוי יש לו חזקה בשטר. וזאת תשובתך. כי אם הכנסנו במחשבתנו כי סתם גוי אנם הוא אף בקרקעות בודאי יש להקשות [ע"כ] כאשר הקשית ואף קושיות אחרות. אלא כך הוא הדבר. כי סתם גוי אנם הוא לא נאמר אלא בעבור המטלטלין ובעלי חיים. ואף גם זאת לא לענין להעמידן[ו] ברשות הבעלים הראשונים נאמרה אלא

ח) אמ' רב נחמן. בתרא ו' ע"א. ט) חזק ראייה. בתרא ב' ע"ב. נ) הרוצה שיתחכם, וישיתעשר. בתרא כ"ח ע"ב, ושם איתא: שיחכים, ושיעשיר; וראה ערוך דרום והקדוקי סופרים.
ס) דאמ' רב יהודה. בתרא ל"ה ע"ב. ע) אמ' שמואל. שם איתא: אמר רב ישראל, וכפי הנראה כצ"ל גם בכ"י; ומלת ישראל תחסר אמנם באיזה נוסחאות בדק"ס שם. ו) מן המלות אלא בעבור עד לה עמידן נכפל בכ"י בטעות המעתיק.

להעמידן ברשות הבעלים השניים נאמרו כאשר אנו שונין כדת נטלו המוכסין[ה] חמורו וליסטין כסותו. ואף לענין מאן דזבין חמארא[ג] לחבריה ואתא גוי קא אנים ליה מיניה. אבל בקרקעות אין אומרין סתם גוי[ג] אנם הוא ואין מוציאין קרקעות מרשות הבעלים הראשונים בהכנס הגוי ידו בלבד בה ואף לא בהחזקו בה כמה שנים לפי שלא [דף ו] ניתנה תוקת החזקה אלא לישראל אבל גוים אין מעמידין שדה בידיהם אלא בשטר מכר וכיון שכתב לגוי שטר מכר זכה בשדה. במה דברים אמורים בסתם גוי שזוכה בשטר אבל בגוי שנתברר שהוא אנס או סיקריקון אין זוכה בשטר לבדו ואפילו היה ישראל אנס אין זוכה בשטר לבדו עד שיאמרו העדים בפנינו מנה לו או שקל לו ושאר הפרטות השנויות להלן. על כן שיש בידו שדה ראובן ויש בידו שטר מכר עליה ולא נתברר שהוא אנס הרי היא שלו. ואם מכרה לישראל ומסר לו השטר ההוא הרי היא שלו שלישי[ד] השני. ואם אין ביד הגוי שטר אף על פי שאכל פירות השדה כמה [ע"ב] שנים לא קנה אותה. ואם מכר אותה לישראל ואף ישראל זה החזיק בה כמה שנים אף ישראל זה לא קנה אותה כי בטענת הגוי הוא בא. ואפילו לא היה הגוי באמצע כיון שהחזיק ישראל זה שלש שנים קנה את השדה בלא שטר. הרי נתברר כי אם היטלתה באמצע סתם גוי אנס הוא נקשו הקושיות אשר הקשית ועוד קושיות אחרות. כי טעם זה נאמר להוציא את החפץ מרשות בעלים הראשונים ואתה סובר להעמידו בטעם זה בחוקת בעליו הראשונים. וכשאתה מסיר מן האמצע סתם גוי אנס הוא נתפרקו כל הקושיות כאשר פירשנו:

סימן תקלא. מא. מהו אפיק כורא[ה] ועייל . . . . . .

סימן תקלב. מז. [דף ז] . . . למיסמך אשיתא לאשיתיה דראובן עד דמרחק ארבע אמות מן כותליה. וכן אמ' ר ב מתתיה גאון שאין יכול שמעון לבנות תחת זיזין שקרקע שתחת זיזין ואוירא בחוקת ראובן. שכך שנינו הזיז עד טפחו[ו] יש לו חוקה ויכול למחות. ולא מיבעיא היכא דחצר זו הות לשמעון ירושה או זבנה מעלמא דיכיל ראובן לעכב על שמעון דלא ליבני אלא הות לראובן וזבנה לשמעון יכיל לעכב לשמעון ולומר חצר כולה זביני לך שתחת הזיזין לא זביני לך דהא לא סילק את הזיזין מחצר זו שמכר לשמ[עון] ונשתיירו במקומן ברשות ראובן ואוירן וקרקע שתחת הזיזין ויכול [ע"ב] למחות בשמעון. וכך הדין:

סימן תקלג. מח. ושאילו מקמיה. שכונת ישראל זו בצד זו ורשות הרבים עוברת ביניהן ופותחין מיכן ומיכן[ז] לרשות הרבים עמד אחד מאותן בני חצרות וסתר חציו ובנה בה פונדק או חנות מוכרי פירות יכולין בני אותן החצרות הפתוחות לפונדק או נוכה החנות לומר לו יש לנו הזק שאין נשותינו יכולות לצאת ולבוא שבאים הכל ויושבין בחנות או בפונדק. מצי לעכבו אי לא. ואמר אם איתה[ח] רשות הרבים [ת]דירה בעוברים ושבים כל היום כולו אין יכולין בני חצרות לעכב עליו הפתוחות כנגד אותו הפונדק [דף ח] או בחנות.

ה) נטלו המוכסין. קמא פרק י' משנה ב'. ג) מאן דזבין חמארא (חמרא). בתרא מ"ה ע"ב. ג) סתם גוי. בתרא שם. ד) שליש. נראה רצ"ל שלישי (שלישראל) או שלאיש. ה) אפיק כורא. שבת ק"מ ע"ב. ו) הזיז עד טפח. בתרא פרק ג' משנה ו'. ז) ופותחין מיכן ומיכן = ופתחין (או ופתוחין) מכאן ומכאן. ח) איתה. נראה רצ"ל אותה.

אבל אם לא היתה רשות תדירה בעוברים ושבים יכולין לעכב לסלק הפונדק והחנות. שאם אומ' להן סוף בעיתון לאיצטנועי מבני רשות הרבים אומ' בני רשות הרבים פעמים עוברים פעמים אינן עוברין ופונדק או חנות קבועים תמיד וקימא לן הזק ראיה[ה] שמיה הזק ודין הוא לעכב עליו. ומר רב מתתיה גאון פליג עליה בהזק ראיה ואמ' אין יכולין לעכב עליו בשביל הזק ראיה שיכול לומר להן סוף סוף פתחיכם ברשות הרבים ולא צריכיתו[ז] לאצטנועי מיניהו. אבל פונדק הזיקו מרו[בה] הזק ליסטים הזק קובוסטים ולא [ע"ב] כל הימנו לעשות פונדק או חנות ויכולין לעכב עליו:

סימן תקלד. מט. לרבינו סעדיה ז"ל. המרזב אין לו הזקה[ג] מרוח אחת ויש למקומו הזקה משתי רוחות. פירושו ראובן יש לו מרזב בגגו ברוח מזרחית ושופך מים לחצר שמעון ואורך רוח מזרחית עשר אמות והמרזב ברוח שלישית ממנה קבוע אם בא שמעון ואמר רצוני שתרחיקהו ותעמידהו באמה חמישית או באמה ששית כיון שברוח אחת הוא אומר לו יעשה ראובן חפצו ואינו יכול לומר לו דבר[ד] החזקתי באמה שלישית ואין אני משנהו לאמה חמישית לפי שכולן ברוח אחת . . . . . .

סימן תקלה.[ה] [דף ט] . . . גדול מזה ואין צריכין למימסר מודעה כשאר אונסין אחריני ויש להן הזרה עבשו ליטול את שלקח מהן ואף על פי שביטלו מודעין. הדא דאונסא דמוכח שאני. ועוד מתנות עצמן לא קיבלו ליתנם לו אלא על תנאי שיכנם לחופה ולא יפרוש בים. הילכך שאני דינא דחיונא דא משאר דיני דעלמא שזו יש בדינה דברים הרבה ששינה בה חכליה בנה שינוי אחר שינוי. ושטוענין יורשין שלחכליה על חיונה ופטריק בחצר שבתבו לחכליה ובמה שקיבלו עליהן לישיבות כל זמן שיחזרו בהן. כך ראינו שאין בדבריהן כלום שלענין חצר שלמתנה כיון שבאונס [ע"ב] כתבוה לחכליה אין ליורשין שלו בה כלום. ולענין מה שנדרו לישיבות נמי כיון שברור אונסם אין עליהן כלום בעבור נדר זה. ושהיקשתם מודעין שלגיטין למודעין שלממון אינן דומין זה לזה שהלכה רווחה היא גט מעושהו) בישראל כשר ובגוים פסול ובגוים חובטין אותו ואומרין לו עשה מה שישראל אומרין לך. ואי מסר מודעא כיפינן ליה עד דמבטיל ליה למודעיה מפני תיקון העולם ומפני עגונות ומפני פסולות ומשום שלא ירבו ממזרין בישראל. דתנן וכן אתה אומ'[ז] בניטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ואמרינן עלה אמ' אביי[ח] שמע מינה [דף י] האיי מאן דמסר מודעא על גיטא מודעא ממאי מדקתאני וכן אתה אומ' בניטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ואמרינן פשיטא לא צריכא דרציוה ויהב לה גיטא[ט] מהו דתימא בטולי בטליה למודעיה קא משמע לן. ואימא הכי נמי אם כן נתני כופין אותו עד שיתן גט או עד שיאמר רוצה אני הכי קתאני כופין אותו עד דאמ' רוצה אני ומבטיל ליה למודעיה קמא. ואל תקשה מודעין

ה) חזק ראיה. בתרא ב' ע"ב. ז) ולא צריכיתו. נראה דצ"ל וצריכיתו. ג) המרזב אין לו חזקה. בתרא נ"ח ע"ב. ד) דבר. נראה דצ"ל כבר. ה) תסימן הזה, הנמצא בשני דפים מחוברים עם הקודמים, הוא סימן נ' או נ"א או נ"ב מכ"י זה. ו) גט מעושה. גיטין פרק ט' משנה ח'. ז) וכן אתה אומ'. ערכין פרק ח' משנה ו'. ח) אמ' אביי. שם דף כ"א ע"ב: רב ששת. ט) דרציוה ויהב לה גיטא. שם איתא: דעשוה ואירצי.

דגיטין למודעין דעלמא דבגיטין כופין עד שיתן גט ומבטיל ליה למודעיה מפני תיקון העולם ומפני עגונות ומפני עיסוי לפסולות. שאם תאמר אין כופין [ע"ב] ירבו פסולין וממזרין ופרוצין ועגונות בישראל והוי מינה חורבה. אבל לענין ממון לא מצינו שכופין למחילה ולא לבטל מודעין ולא לפשרה אלא העושה מעצמו לענין ממון בלבד. הילכך אל תקשה מודעין שלגיטין למודעין שלממון ומודעין שלאונס גוים ואונסא דמוכה לרבים לאונסא דלא מיגלי לרבים ולא לשהדי דמודעא בעלמא שיש בין זה לזה דברים הרבה. ואונסא דחיונה ופטריק אלו ביון שידוע לרבים שאנסם הכליה ביד גוים לא הוה צריך למימסר מודעא אבל כל אונסא בעלמא צריך מודעא ואי לא מאסר מודעא לא שוי מידי והיכא דמאסר מודעא נמי ואנסן . . . . . [דף יא] מ..... אראה) דפיים להון ליתבעון לון יורשין:

סימן תקלו. נג. ושאילו מקמיה. עבדא בהדא דוכתא כמקרקעי דאמי ונפקא מינה דמאן דקדים שטריה נאבי מיניה או כמטלטלי דאמי. ואמ' עבדא כמקרקעי ג) דאמי וכמטלטלי דאמי. ואף על גב דמטלטלי אקשיוהי רבנן למקרקעי דתנן עבד כנעני ד) נקנה בכסף ובשטר ובחזקה דכת' והתנחלתם ה) אותם לב[ניכ]ם אחריכם לרשת אחוזה מה אחוזה נקנה בכסף ובשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה:

סימן תקלו. נד. שאילו מקמי רב נחשון גאון ז"ל. [ע"ב] מהו למישקל כרגא או כלום [מן] הוצאות וזמיונות שלמלך וש[לש]רים מרבנן. ואמ' הכי הוינא שאף על פי שמשליכין המלך ושריו על ישראל זמיונות בלי חק ומדחיקין ומכבידין עול על הציבור אסור ליקח מן הרבנים כלום דתנן כמה יהא ו) בעיר ויהא באנשי העיר שנים עשר חדש קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד. וכך פירשו רבותינו אכסניי [שבא] לעיר ז) בסחורה ועשה שם [שלש]ים יום חייב ליתן בתמחוי עשה שלשה חדשים חייב ליתן לקופה עשה ששה חדשים חייב ליתן בכסות העניים עשה תשעה חדשים חייב ליתן בקבורה עשה [דף יב] שנים עשר חדש חייב בפסי העיר ובכל דבר קנה שם בית חייב בכל דבר מיד. ואמ' ר' אסי ז) אמ' ר' יוחנן הכל חייבין ליתן בפסי העיר ואפילו יתמי אבל רבנן לא דרבנן לא צריכי נטירותא. ואמ' רב פפא לפרשא ולשורא ולטורזינא אפילו מיתמי אבל מרבנן לא. ר' יהודה נשיאה ח) רמא דשורא ארבנן אמ' ליה ריש לקיש רבנן לא צריכי נטירותא דכת' אספרם מחול ירבון מא אספרם ט) אילימא צדיקי השתא בכולהו ישראל כת' כחול אשר על שפת הים וצדיקי דאית בהו נפישי מחלא אלא אלו מעשיהם שלצדיקים שאספרם מחול ירבון וקל וחומר ומה חול שמועט מיגין על הים [ע"ב] מעשיהם שלצדיקים על אחת כמה וכמה. ור' יוחנן אמ' אני הומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים. רב נחמן י) בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן אמ' ליה רב נחמן בר יצחק עברת אראוריתא ואדנביא'

ד) לא נדע אם סוף התשובה הזאת שייך הוא לתשובה הקודמת (דף ט' ו') או לתשובה אחרת, ואם המלות ליתבעון לון יורשין שייכות לחיונה ופטריק ויורשי חבליה. ג) עבדא כמקרקעי. יבמות צ"ט ע"א. ג) עבד כנעני. קידושין פרק א' משנה ג'. ד) דכת' והתנחלתם. שם דף כ"ב ע"ב. ה) כמה יהא. בתרא פרק א' משנה ח'. ו) אכסניי שבא לעיר. ראה תוספתא פאה פרק ד' (מהד' צוקמ' עמוד 23) ובתרא ח' ע"א בכמה שנויים. ז) ואמ' ר' אסי. בתרא שם. ח) ר' יהודה נשיאה. שם דף ז' ע"ב. ט) מא אספרם. שם איתא: אספרם למאן. י) רב נחמן. שם דף ח' ע"א.

ואדכתובי אדאוריתא דכת׳ אף חובב עמים כל קדושיו בידך אמר משה לפני הקב״ה רבונו שלעולם אפילו בשעה שאתה מחבב את האומות יהיו כל קדושיו בידך. ישא מדברותיך שנושאין ונותנין בתורה שהיא דבריו שלהקב״ה. אדנביאי דכת׳ גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך שרים. אמר עולא פסוק זה בלשון ארמי נאמר אם כולם יתנו בגוים עתה אקבצם ואם מעט מהם [דף ינ] ויחלו מעט ממשא מלך שרים. אדכתובי דכת׳ מנדה בלו והלך לא שליט למירמא עליהון. מנדה אמ׳ רב יהודה זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא. והלך זו ארנונא. ואמ׳ רב פפא[ח] הכל לאגלי גפא אפילו מיתמי אבל רבנן לא צריכי נטירותא. ההוא דמי כלילא דרמו אטיבריא[ג] אתו לקמיה דר׳ אבהו[ג] אמרו ליה לידרו רבנן בהדן אמ׳ להו לא. ערוקינן ערוקו ערקו פלגא אתו פלגא קמיה דר׳ אמרו ליה לידרו רבנן בהדן אמ׳ להו לא. ערוקינן ערוקו ערקו. פש ההוא כובם ורמיוה אכובם ערק כובם ובטל[ד] כלילא ר׳ לטעמיה דאמ׳ אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ:

סימן תקלח. נה. [ע״ב] לר׳ יצחק אלפאסי ז״ל. מא יקול סידנא פי יעקב תופי ותרך אלמנה ואבנאן ראובן ושמעון ותרך להמא דארא ותבקת אלאלמנה תסכנהא תם תופי ראובן מנהמא ותרך יתומים ובעד דלך תופית אלאלמנה פתמלך שמעון אלדאר פלמא צארו אליתומים פי חד אלכבר טלבו סהם ואלדהם מן הדה אלדאר פאדעא שמעון באן לה בהא מתנה מן ענד אמה פטלב בהא ליברנהא פאדעא באלחוקה פקאלו לה אליתומים אן אלחוקה לא תתם עלינא ולו כנא פי חד אלכבר אד נצף אלדאר כאנת לואלדנא פכיף אד כנא צנאר ואיצא אן אלחוקה לא תתם אלא בטענה. ואלמתנה מן ענד אלאלמנה פי מאל [דף יד] זוגהא לא תתם אלא בעד ימינהא שבועת אלמנה. או במתנה מן ענד זוגהא פעליך אן תתבת אחדהא וחינית תצה לך אלחוקה בהדה אל טענה. פיפתינא סידנא במא ירא פי דלך מן אלצואב ואללה תעאלי יעשם אגרה. אלגואב. אלחק פי קול אליתומים אן אלחוקה לא תתם עלי מן הו קטן לקולהם ז״ל אין מחזיקין[ה] בגבסי קטן ואפילו הגדיל. וכתאב אלאלמנה איצא לא יעבא בה אדא לם יבן מעהא אלביאן באסתחקאק אמה אלדאר פי כתובתהא בעד ימינהא שבועת אלמנה פאלדאר באקיה בהוקת היורשין כלהם לא יבתין ואחד מנהם פיהא בשי אלא בראייה ברורה. ושלום:

סימן תקלט. נו. [ע״ב] לר׳ נסים ז״ל. וסאלת וארת קאל לה וארת אנר הדא מא וגב לך פתלדד קלילא גיר מכדב בטאהרה ולא מצדק בטאהרה תם אנד וכתב בראה ללדאפע אליה ואשהד אתאבך אללה תם טהר אליה אן בקי מן מורתה כתיר. יגב אן יעתבר אלחאכם אלבראה פאן כאן קד אבראה פיהא מן גמיע אלמטאלבאת אלתי אסתחקהא מן קבל מורתה ואנה סמח לה בהא ולים לה מטאלבתה בשי מנהא או מא ישבה דלך מן אללפט ממא יטהר מן פחואה. פאן כאן אבראה מן גמיע מא לו טהר לה בעד דלך לם יגוז לה

ח) ואמ׳ רב פפא. בתרא ח׳ ע״א (וכן מציעא ק״ח ע״א) איתא: רב יהודה. ג) בתרא שם: דשדו אטבריא. ג) דר׳ אבהו. שם איתא: דרבי, וכן מוכרח מהוכחת הגמרא שם רבי לטעמיה, ולמטה גם פה הגירסא דרבי. ד) ורמיוה, ובטל. שם איתא: ושריוה, פקע. ה) אין מחזיקין. כתובות י״ז ע״ב.

מטאלבתה במא טהר בעד דלך. ואן כאן ליס [דף טו] פי אלבראה מא ישאבה דלך ואנמא הו כלאם מבהם וגב עליה אחצאר בינה תשהד לה באן הדא אלטלב לם יכן יעלם בה פי וקת אן כתבת אלבראה. וחינית יגיז לה אלהאכם אלמטאלבה בה כמא קאל אלחכמים יש לך ראיה ה) ואמר אין לי אלא זו ואחר כך הביא עדים או ראיה אין מקבלין אותה ממנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בה לעולם. פאן לם צד בינה תשהד לה בדלך לם יסוג לה אלהאכם מטאלבתה במא לם יצח אנה לם יכן עארף בה פי וקת אלבראה בל לא תקבל לה ימין פי דלך. וכך הדין:

סימן תקם. נז. לרבינו סעדיה ז"ל. רגל תופי ולם יכלף אבן ולא אבנה [ע"ב] בל לם יתזוג בתה ובלף אך לה וואלדה לה פאלאך יקול תרכתה כלהא לי ואלאם תקול לי חק פי תרכתה. פיערפנא ראם אלמתיבה הל ללואלדה מע אך אלמית חק פימא כלפה אם לא. שאלה זו וכו'. ועלי אן נואבהא הו חכם משהור פימא בין אלאמה ראינא אן נתבתה ליזול טמע מן לעלה אן יטמע פי אן ישלם או פי אן יעזק. ונקול אן אלתרכה כלהא ללאך ולים ללאם מנהא כתיר ולא קליל. והדא אלחכם מצדר בה פי נין אלמשנה אן אלואלדה תורת ולדהא שיהא ולא תרת הי מן שייה שיא. כמא נצת אלמשנה יש נוחלין ומנחילין נוחלין ולא מנחילין מנחילין ולא נוחלין לא נוחלין ולא [דף ט"ז] מנחילין וכו' כל אלהלכה. ולא יקול קאיל כמא וגב אן ירתהא כדאך יגב אן תרתה אד הדא מן עכום אלשראיע. וקד וגדנא שראיע כתירה עלי מתל הדא אלתרתיב ולא תעכם. יש טעונות שמן ולבונה שמן ולא לבונה לבונה ולא שמן לא שמן ולא לבונה. ואיצא יש טעונות הגשה [ולא] טעונות תנופה תנופה תנופה והגשה תנופה ולא הגשה לא תנופה ולא הגשה. ואיצא יש מעלין את המקוה ופוסלין מעלין ולא פוסלין פוסלין ולא מעלין לא פוסלין ולא מעלין. ואשבאה הדה אלמקאים ואלתקאסים אלמרבעה ואלמתלתה כתיר פי אלמשנה ואלתוספה. [ע"ב] פקד תבין אן אלאם לא תרת שיא מן תרכה אבנהא מע אניה עלי מא ביננא ושרחנא. והדא הו אלחכם:

סימן תקמא. נח. ולה איצא ז"ל. אשה בת ישראל שנשתמד אביה יורשתו אותו ג) ואפילו אביה גוי נמור כמה ששנינו גר וגוי ג) שירש את אביהם גוי רשאי ישראל שיאמר לג[וי טול] אתה עבדה זרה ואני מעות [א]תה יין ואני פירות ואם משבאו ברשות ישראל אסור. וכיצד באו לרשות ישראל כגון שהלקו תחלה ואחר כך החליפו. מיכן למדנו שאפילו גוי נמור שמת הרי בנו הגר יורש אותו ואין צורך ד) לומר גוי שהוא יורש את אביו גוי אלא אפילו גוי נמור שמת אביו הרי [דף יז] בנו יורש אותו ירושת תורה שכן שנו רבותינו וחשב עם קונהו ה) ולא עם יורשי קונהו מיכן למדנו שיש לגוי יורשים. לפי שפרשה זו בישראל הנמכר לגוי נאמרה וכיון שהוצרך הכתוב למעט יורשי קונהו מיכן שמן הכתוב הגוי יורש את אביו:

סימן תקמב. נט. ולה איצא ז"ל. שנו לנו רבותינו ו) ז"ל בחוקי הצוואות כיון שנתערב לשון מתנה עם לשון ירושה באחת ז) משלשה

ה) יש לך ראיה. ראה סנהדרין פרק ג' משנה ח' וגמרא שם ל"א ע"ב בשנויים. ג) אותו. בכ"י אותה. ג) גר וגוי. דמאי פרק ו' משנה י'. ד) צורך = צריך. ה) וחשב עם קונהו. קידושין י"ז ע"ב. ו) שנו לנו רבותינו. בתרא קכ"ט ע"א. ז) באחת. בכ"י באחת.

דרכים דנין את הכל כמשפט המתנה. ומה הן שלשה דרכים. דרך ראשונה כי תנתן שתי שדות אחת בירושה ואחת במתנה לאדם אחד כיון שאדם אחד הרי מערב אותו. ודרך שנית כי תנתן שדה אחת חציה לראובן [ע"ב] בירושה וחציה לשמעון מתנה אף בזאת כיון ששדה אחת היא הרי היא מעורבת ביניהם. ודרך שלישית כי ינתנו שתי שדות לשני בני אדם אחת לראובן בירושה ואחת לשמעון במתנה אף על פי שהשדות חלוקות והאנשים חלוקין דיבור ההולה מערב ביניהם. כי כן אמרו במשנה כתב בין באמצע[ה] בין בתחלה בין בסוף לשום מתנה דבריו קיאמין. וסיימו בתלמוד אמ' רב המנונא[ג] לא שנו אלא באדם אחד ושדה אחת אבל שתי שדות ושני בני אדם לא ורב ששת אמ' אפילו שתי שדות ושני בני אדם ובא רב אשי שהוא אחרון וסייע [דף יח] את רב ששת כאשר אמרנו. אמ' רב אשי[ג] תא שמע נכסי לך ואחריך לפלוני ואחריך ירש פלוני מת ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי והא דאיכא שתי שדות ושני בני אדם דאמי וקתני דקאני. ועמדו דברי[ד] רב אשי אבל תירצנום בשניתערב בדיבור ההולה:

סימן תקמג. ס. לבעצהם ז"ל. אן אלממזר לא ירת אבאה [י]עני בדלך אדא כאן שמעון לה מראה וזנת פאן ערפנא אלדי זנא בהא מתלא אנה ראובן פאנא נורתה[ה] מאל ראובן:

סימן תקמד. סא. שאילו[ו] מקמי רב עמרם גאון ז"ל. הא דאמ' ר' יוסי[ז] בר חנינא הבעל מוציא מיד הלקוחות בדמים או בלא [ע"ב] דמים. ואמ' בלא דמים. וכן אמ' רב נחשון גאון. ורב מתתיה גאון פליג עליה ואמ' בדמים כהילכתא דרבא הכיר בה[ח] שאינה שלו ולקחה מעות שלו[ט] שבה אין לו. וכן אמ' רבי[י] . . . גאון בדמים כהכיר[יא] בה שאינה שלו. [ו]כן אמ' רב צמח גאון בי ר' שלמה דיאנא דבבא בדמים:

סימן תקמה. סב. שאילו מקמי רב הילאי גאון ז"ל. יש מקום שאין נוהגין לכתוב מהיום ולאחר מיתה ומנהג שלהם לכתוב סתם. המתנה מתנה או לא. אמ' לפי שלא כתב בשטר המתנה מהיום ולאחר מיתה לא תהא המתנה מתנה. אדרבה כיון שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה [ז]כה בה לאלתר מזמן שנמסר שטר מתנה . . .

סימן תקמו. עא. [דף יט][יב]. . . ת . . לפי . . זוז . . ת . . מאה . . מן הדין . . . הכין . . . חדא חומשא . . . תאבת . . . חומשי ולמלכה חד חומשא . . . . דויד . . . תשתבח (?) . . . לת . . . פלונית [ע"ב] . . מאי דשקלן שלא . . דתרין הולאקי . . . שקיל . . לה . . טופיאנא . . . ד . . לא שקיל ל . . . תשיעא . . תלתא . . . חבר ותוב . . ו"ג אלפי זוזי מ[שכונ]ות חסיר יתיר ותרין אלפי זוזי ושיתין דינארי דתאבת ואף ששה אלפי זוזי משכונות וחמש מאה חסר יתיר והדא אלפא דווזי ותלתין דינרי . . . [הכין] חזינא דמעשה דאילין זוזין ודינרי ומשכונות דאיתפרש דאיתנון

ה) כתב בין באמצע. בתרא פרק ח' משנה ח'. ג) אמ' רב המנונא. שם דף קכ"ט ע"א. ד) אמ' רב אשי. שם קכ"ט ע"ב. ד) דברי. בכ"י דבי. ה) נורתה. נראה דצ"ל לא נורתה. ז) שאילו. בכ"י שאיל. ז) הא דאמ' ר' יוסי. כתובות נ' ע"א. ח) הכיר בה. מציעא ט"ו ע"ב. ט) שלו. שם איתא: יש לו. י) אחרי המלה רב מקום חלק בכ"י, ונשמט שם הגאון. יא) כהכיר. נראה דצ"ל כשהכיר או בהכיר. יב) עמוד א' מדף י"ט וז' שורות הראשונות מע"ב נמחקו ונטשטשו.

לתאבת יתום ולמלכה יתומה על ידי דויד דנן דאמי לשני כתובין המכחישין זה את זה מן [דף כ] קמי עיוני ביה שפיר מאן דפקיע בדינא אלא מיהא[ב] כדמעין ביה שפיר מאן דפקיע בדיני לא לשני כתובין המכחישין [זה] את זה דאמי לא לתרתין מילי דק[שיין] על הדאדי דאמי. ומשום מאי . . . אתי(?) קושיא מן קמי עיוני ודקדוקי משום דמפרש ברישא דכר אמר דויד דנן קדם בית דינא חאישנא[ג] דילמא מאטי הזיקא וחוסראנא באילין משכונות אמרו ליה דאת מהימן בכל מה דאמרת בין בחוסראנא בין בשיורא. ובסופה דהדין עינינא כתוב דקביל עליה דויד אחריות דאילין מנואתא עליה ועל יתיה בתריה. דמחוי פירושא דהדין מימרא [ע"ב] דאי מטיא אונסא או הזיקא או חוסראנא משום מן דיליה ליתומים ואף על גב [דבדיק] אונסיה ובדיק חוסראניה דהכין [אור]חא דאחריות. ואית לאקשויי ומ[אי שנא] ברישא פטיר מן חוסראנא . . . מן נמי במימריה וב[שאר]א חייב באחריות בין באונס בין בכל מילי לא מיבעיא הימוני דלא מהימן בדיבוריה אלא אפילו מיתי שהדי מיחייב לשלומי. משום הכין פקידנא ועינו בהון שפיר בתרין מימרי אלין ואישתכח מימרא דבית דינא בדהימנוהי לדויד דנן על חוסראנא ובשיורא הימנוהי ובדקביל הוא על נפשיה אחריות בסתם קביל. הילכך אית מן דינא למידיניה בדינא דלא[ג] . . . . . [דף כא] ויתומה אילין זוזי ודינרי ומשכונות מאי טעמא דהא קביל ליה אחריות עליה ועל ירתיה בתריה [לפיכ]ך משלמין מאי דקביל עליה [דוי]ד מן ממונא דשבק. הול[כך] אי אישתכחו הנהו משכונות בע[ניהו] ליהדרון ליתום ויתומה. ואי לא אישתכחו ליתפרעון יתום ויתומה אי[ל]ן זוזי ודינרי ודמי הנהו משכונות מן מאי דשבק דויד ליורשיו. ואי טענין יורשין ואמרין חישינן דילמא חסרו משכונות מן שומאתהון לית לאשנוחי בהון דילמא ודאי דמישתכח דפקיד ואמר דחסרו להון דחזינן מאי שיעורא דחסרו ומנבינן ליה מן שומא הואיל ומהימן הוא בדיבוריה בחסרון דשומא ואילא דמיתברר [ע"ב] אי פקיד אי לא פקיד משלמין כולא. ולענין מאי דא[ודיא]ת אמירה והבאן [תרי]ן אלפי דינארי פקדון דהוה [אי]ת להון לית א . . דהס[ד] גבי יתומים. ומאי [דא]ודיאת סמאנה ד[אי]שתלמ[ת מ]נהון כתובתה ולית לה עליהון מידי. ומאי דאודיאת אם אלחסן וסלמה דאישתלמת כל חדא מאנה מנאתיה ולית ליה על יתומים מידי כיון דקנו מינהון בפציתא וביטול מודעי ובשאר חזאקי אתפציאו יתומים מינהון ולא יכלן למיטען עליהון שום מידי. וליכא למימר דתמיהא מילתא דאמירא והבאן היכין מהלן תרין אלא[ז] דינרי פקדון. אלא או איכא למיתמה הכי איכא למיתמה מן [דף כב] מימרא דבי דינא דכתבו ואף יורשין דאבי . . . איצטביאו(?) באס . . . תיה דדויד ואמ . . . דבר מס . . ה הוא כי מיכדי האי מעשה דבית דין . . . דאיתיליד תאבת איהכתיב [וכיון דא]תיליד ברא [תו] לאו יורשות אינון אלא מקב[לי] מתנות אינון. וליכא בין זמן דמעשה בית דין לזמן דפקדתא אלא זמן מועט דמישתכח ביה תאבת ההוא יורש כבר שתא או טפי משהוא. הכין איצטבי והיכין איתרעי האי מימרא כפורח באויר ואין לו על מה שיסמך. ולענין קרקעות דהוה מיחדין למאני

ב) מן אלא מיתא עד בד יני נכפל בכ"י בטעות. ג) חאישנא = חיישינא. ד) בין דף כ' וכ"א חסר. ה) להלן נראה כי אמירה והבאן הוזו כי מחלו הפקדון, ולא אדע איך להשלים המלה.

דיתום ויתומה הלין נמי דיניהון כשאר (ע״ב) נ[כסי] מאי דלא איתפליג שאקיל תאבת מיניה חולאקיה מן תשעה חולא[ק׳] וחד חולאקא ה[ויא] למלכה דהוא תלתא . . . ומאי דאיתפלי[ג] בדין איתפליג ל[י]ה כי היכין [דדי]קינן מי ט . . . לא הדרוהי ולפלגוהי כדין. ו[כ]ל מאי דאמרינן כן הוא דדינא כן דלא להשנאה:

סימן תקמז. עב. ולה איצא ז״ל. ראינא כתיר מן אלעלל . . . באלעליל
אלי אכתלאל אלעקל ואכתלאט אלדהן פיגב עלי מן יריד
ישהד עלי אלעליל אן ימת[חן] תח[צי]לה ופהמה ודהנה באלמחן אלדי ארנאנא ס)
בהא קדמאונא פקד אנאדו(?) לקולהם פי אלמשנה . . . .
נשלם כ״י ב׳.

כ״י ג׳.

סימן תקמח. [דף א] ראובן כאן תנגז מן נהה שמעון ספאתג מן אלב[צרה]
אלי בגדאד בדראהם ותבקא לה מן גמלה מאל אלספ[אתג] דראהם
מעלומה מן עיאר מעלום ואקתרץ ראובן הדא מן שמעון דראהם נקד מעלום מן עיאר מעלום וכתב לה רקעה בכטה בהדא אלקרץ וארהן ענדה . . . . כלבאלין דהב ותגירת אלנקוד בעד זמאן ותפגז) ספאתג פמא אלדי יגב לראובן עלי שמעון ואן א[דעי] שמעון אן אלרהן צעא מא אלדי ילזמה פי דל[ך] קד אנפד ראובן אלי שמעון מן גמלה אלקרץ דראהם מן נקד מעלום ונקד אנסי ראובן קדרהא לטול אלמדה ג) פמא אלדי יגב עלי שמעון פי הדא אלבאב פי מ[קדאר] מבלגהא ונקדהא אן כאלפה ראובן פי דלך. יערפנא סידנא גאון ואבד) נט׳ רחמ׳ אלגואב: שאלה זו יצאה לפנינו אל שער הישיבה שלגולה וכו׳. ואן כאן אלאמר כמא חכי פי הדה אלשאלה פאלואגב פי באב אלנקוד אלמתגירה אן ינטר כם כאן אלעיאר וקת מא חצל אלחק לשמעון עלי ראובן פיחצל קדר אלפצה אלבאלצה אלתי כאנת פי אלמבלג אלדי חצל עלי ראובן ויסתופי שמע׳ דלך אלקדר מן אלפצה אלבאלצה פיברז אלדראהם אלנאפדה וקת אלקצא אן כאן תגיר אלעיאר קד אתר פי אלאסעאר. ופי דלך קאל אלחכמ׳ בעא מיניה ראבה ה) מרב חסדא המלוה את חברו על המטבע [ע״ב] [והוסיפו כול׳.] אמ׳ רב אשי חזינן אי זיל פירין) [מחמ]ת תרעא [מנכינן ואי זיל] פירי מחמת טיבעא [כול׳.] פאדא . . . . בלג מאל שמעון עלי ראובן ותק . . . אלכלאף . . . המא פי מא ידכר שמעון אנה אנפדה אלי ראובן ודלך . . . . שמעון פי מא יסתחקה עלי אלרהן אלי מקדאר . . . ה כמא קאל אלחכמ׳ יכול לטעון ער כדי דמים ז) [וא]ן כאן אלרהן מוגודא בעיפה ח) פי ידי שמעון רדה . . . אדא אסתופא מנה מאלה. ואן דכר שמע׳ אן [אל]רהן צעא סילזמה אן ינרמה לראובן לאנה שומר שבר [כמ]א קאל אלחכמ׳ הלוהו על המשכון שומר שבר. וקאלו שומר שבר משלם

ס) המלה בספק, וצ״ל ארונא או אעלמונא? ג) ותפגז. אות הפ׳ והז׳ בספק בכ״י.
ג) אלמדה. אות הה׳ בספק בכ״י. ד) גאון ואב (ואב בית דין). מזה נראה כי התשובה היא מרב שרירא גאון ורב האיי בנו; ראה למעלה בכ״י א׳ דף צ׳ וקע״ו (בנדפס עמוד 94, 179).
ה) ראבה. קמא צ״ז ע״ב איתא רבא. ו) אי זיל פירי. שם דף צ״ז וצ״ח בשנויים. ז) דמים. אות ם בכ״י בספק, וצ״ל דמיו או דמיהם. ח) בעיפה. נראה דצ״ל עואפה או עופה.

את האבדה. פאן פצל לראובן שי בעד סקוט מאל שמעון ופאה איאה. ואן פצל עלי ראובן שי ממא הו מקר בה לשמעון בעד סקוט קימה[ח] אלרהן ופאה איאה וילזם שמע' גזרה אן אלרהן צאע לאן שבועת אלשומרין משהורה ופי אלתורה שבועת יוי' תהיה בין שניהם. וכך הדין. ישע רב:

סימן תקמט. למשוש לבינו ומשא נפשינו ואות[ג]) רוחנו ונשף השקנו ובבת עינינו מר' ורבנא יעקב כלא[ג]). גבור התורה. איתן בחכמה. הלוין צבא בחוקותיה. נושק רומה קשת בדתותיה. אדיר בן אדירים. גדול בן גדולים. תפארת יקרת כל יודעיו ומכיריו. שמחת לב כל יודעיו ולבבנו. ביותר[ד]) יאמצהו מגפנו[ה]) ויתמכהו ויסמכהו ויעזרהו . . . [דף ב] [אם העמ]ו) ח]טאו ראשי העם מה חמאו. כדי לתלות אותם. אמ' רב יהודה אמ' רב אמ' לו הקב"ה למשה חלק להם בתי דינים. פי' עשה להם בתי דינים לעם מחולקים במקומות הרבה כדי לדונם שם. כלומ' קח את ראשי [העם] וחלקם לדון העם. ואמרינן מאי טעמא חולק להם בתי דינין. או לימא משום שאין בית דין אחד דן שנים ביום אחד. מתני'. דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות. [פי'] אם יהיה זכאי ביום שמתחילין בו ביום גומרין ואם [יהיה] חייב אין גומרין דינו בו ביום אלא ביום שלאחריו: ואידך. פיר' ור' חנינה[ז]) למה לא גמיר מאשרו חמוץ. [א]מ' לך חמוץ כתי' אבל חומין לא כת'. דאילו כת' חומין הוה יפה ללמוד ממנו אשרי דיין שמחמין את דינו:

נשלם כ"י ג'.

כ"י ד'.

סימן תקן. א. [דף א] . . . אבל דבר אחר ראינו לפרשו שהוא סתום בשאלה שאם ביד שמעון ליטול את שאר הנישיון לעצמו אינו רשאי שכבר פטר [א]ותו ראובן אחיו מכל נכסיו בחמשה כספים ולא עוד אילא שדקדק בדבר ועמד[ט]) ואם לא בא ממנו מאומה יקח כלי בהל[קו ובזה] פטרו. לפי[כך] מן הדין שישטול ה' כספים או כלי ויצא מכל נכסי אחיו. ומה שנישתייר מן הנישיון אם יש צד שהוא ראוי לתת לו בדין מאומה ממה שהגיח ראובן בגנון תוספת כתובה או ביוצא בו ינתן השאר לצד[י]) ההוא כדין. ואם אין צד מן הדין יתנהו שמע' למקום שיש בו קיבול שכר כטוב בעיניו. אבל לעצמו לא שכבר הופטר. וכך הוא הדין ואין לשנות ממנו מאומה. ואם כן הוא כי דכתיב ומפרש בשאילתא דראובן יהב ליה לשמעון דינרי למיתב בחנותא ולמעבד צירפותא[יא]) ואתני בהדיה דיהיב ליה סלגא ברוחא ולא פריש כמה מסיבל בהוס[רא]נא[יב]). הכין דינא דאית [ע]ליה דראובן למידדא[יג]) מן הוסראנא תרין

ח) קימה. האותיות מה בכ"י בספק. ג) ואות. ג) כלא. צ"ל ראש כלה; ואולי הוא רב יעקב בר נסים מקירואן. ד) ביותר. כפי הנראה נשתכשה המלה. ה) מגפנו. אולי גם המלה הזאת נשתכשה ממעתיק הכ"י. ו) חדף השני המחובר אל הראשון (ובניהם יחסרו ב' דפים או יותר) הוא מפירוש לסנהדרין ל"ה ע"א; ולא נודע אם הפי' הזה היה נמצא בתשובה. ז) חנינה: שם איתא חנינא. ח) ועמד. אם אינו טעות המעתיק תחת ואמר תהיה הכונה כי חזקו דבריו אודות זה (ער בעשטאנד דארויף) באמרו: ואם לא בא כו'. ט) לצד. בכ"י בטעות לכצד, ואולי צ"ל להצד. י) צירפותא. חלוף מעות של שולחני (ראה מעשר שני פרק ד' משנה ב'). יא) כמה יסבול בהזוק. יב) למידדא. נראה דצ"ל למידרא, לשאת (מן דרא).

תולתאני משום דהלכה רווחת היא דלא שארי למארי דינרי למישקל ממן דטרח בהון בתגויתא[ח] פלגא כי דתנן אין מושיבין[ג] חנוני למחצית שכר. ואפילו לא בחנותא יתיב אלא שדריה למיזבן ליה וזבי[נ]ה לשעתיה אסיר ליה למארי זוזי למשקל מן מאן דזבן ומזבין פלגא רואחא דתנן ולא יתן[ג] לו מעות לקחה[ד] בהן פירות למחצית שכר. עד דטפי ליה מארי זוזא להוא דטרח בהון פורתא דתנן אילא אם כן נתן לו שכרו. וכמה טפי ליה שיעור דנקא או דיהיב ליה מן רואחא תרין תולתאני או דמטררי[ה] ליה מן פסידא חד תולתא דאמ' רבא[ו] האי עיסקא או מלוה שקיל פלגא באגר דארי תרין תולתאני ב[הפסד ואו מ]לוה [דארי] פלגא בהפסד שקיל תולתא באגר וקיימא [ע"ב] לן הילכתא כרבא. ואילין שותפאני כיון דראובן הוא דאית ליה זוזי ושמ' לית ליה ופירשו דשקיל ראובן פלגא ברואחא דינא הוא דדארי ראובן תרין תולתאני בהפסד ושמעון תולתא. ולענין מאי דטען שמע' דהוה יתיב בחנותיה ואתא טראר[ז] ושקל מן קמיה צררא דדינרי מן ממוניה דראובן מיחייב שמע' לשלומי ליה לראובן אילין דינארי כולהון דאינגיבו מן קמיה משום דפשע בהון. ודינא קאמ' ליה ראובן דאם תמצא לומר כדבריך מיפשע דפשעת בהון ואילו נטרת כראוי לא הוה מיגניב מינך מידי. והדא מילתא דעבד ליה שמע' פשיעותא רבתא היא דאסח דעתיה מלעיוני בדינרי ונטוראנון עד דאיגניבו. ובכי האי גונא לא מיבעיא שמע' דנן דחיב משום דשומר שכר הוא דהא אית ליה פלגא ברואחא אילא אפילו שומר חינם בעלמא על כי הדין מעשה דהא לא נטר. דתנן המפקיד מעות[ח] אצל חבירו צררן והפשילן לאחריו מסרן לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב שלא שמר כדרך השומרים. ועיקר השמירה בראיית העין היא דתנן לעינין הנחבל רואין אותו[ט] כאלו הוא יושב ושומר קישואין. וכנגדה עיקר הפשיעות העלמת העין. הילכך חייב שמע' לשלומי לראובן מאי דגנב טראר[ז] מן קמיה. ולענין מאי דקא טעין ראובן דאתני על שמע' ברוקעא[י] דכל מאי דמזבין בנסיא[יא] מאי דאויד[יב] מיניה דארי ליה איהו לחודיה אי מודי בהבין. אי נמי דאתו עדים ומשהדין בהבין דינא הוא לשלומי שמעון [דף ב] לראובן כל מאי דאוד ליה מחמת אשראי דהיא נסייא דאמור רבנן הכל לפי תנאו. וכל שכן במעשה דאש[ר]אי דאמור רבנן ספיק אתי[יג] ספיק לא אתי. ואילא[יד] מודי שמע' וליכא עליה שהדי בהבין מיחייב שבועת היסת על הדא טענתא דראובן. והבין דאית[טו] למעבד. מפקין ספר תורה ומותבין ליה בבורסיא ואמ' שלוח בית[טז] דין ראובן קא טעין דאתני על שמע' דכל מאי דמזבין בנסיא מאי דאזיל מיניה מסיבל ליה שמע' וקאמ' ליה שמע' דלא היו דברים מעולם אילא מאן דקביל עליה הדין תנאה ולא קא מודי להוי בשמותא. והאי דלא מיחייב נזירתא משום דלא טענת גזילא קא טעין ליה כי דתנן אמר לו[יז] מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חיב. אלא טענת בארי קא טעין ליה הילכך משתבע[יח] שבועת היסת

ח) בתגויתא. אולי ע"ל בתגרותא. ג) אין מושיבין. מציעא פרק ה' משנה ד'. ג) ולא יתן. שם שם. ד) לקח = ליקח. ה) דמטררי. לכאורה נראה דצ"ל דמטדרי, שמרחיקין; אולם ראה למטה בע"ב, גם לפי הענין הוראתו פה שנותנין לו חלק בהפסד, ואולי דמטררי = דמדררי, מן דררא דממונא. ו) דאמ' רבא. מציעא ס"ח ע"ב בשנויים. ז) טראר. לפי הענין הוראתו גנב וראה הערה ב'. ח) המפקיד מעות. מציעא פרק ג' משנה י'. ט) רואין אותו. קמא פרק ח' משנה א'. י) ברוקעא. מלבושים מצומרים (בונטפארביגע; תרגום טלוא הוא רקוע, וראה קמא קי"ח ע"ב: ברקועתא) ? יא) בנסיא. לפי הענין הוא כמו בעבריית נישיון בעמוד א', ור"ל בחוב ובאשראי. יב) דאויד = דאביד. יג) ספיק אתי. פסחים קי"ג ע"א. יד) ואילא = ואי לא. טו) דאית = אית. טז) בית. בכ"י בטעות בין. יז) אמר לו. שבועות פרק ז' משנה ח'. יח) משתבע. בכ"י בטעות משתשבע.

ומיפטר. ודינא הכין הוא. ואם כן הוא כי דכת׳ בשאילתא דראובן ראש כיסיה[ח] אלפא זוזי ושמע׳ לית ליה קרנא הדא פרוטא ואתני ביניהון דשקיל ראובן פלגא מן רואחא ושמע׳ פלגא אית מן דינא לקיומי הדין תנאה על מנת דמקבל עליה ראובן דכל חוסראנא דארי הוא תרין תולתאני ושמע׳ תולתא. דאמ׳ רבא[ג] האי עיסקא אי מלוה שקיל פלגא באגר דארי תרין תולתי בהפסד ואי מלוה דארי פלגא בהפסד שקיל תולתא באגר. משום [ע״ב] דאורחי דינא דמן[ג] דלית ליה קרנא צריך למיהוה הולקיה מן רואחא טפי מן מאי דמסיבל מן זיאנא[ד]. ולעיניך תרין אלפי זוזי דאיתי שמע׳ מן אינאשי לות ראובן ותפסונון ראובן ובדיל להנפוקאנון מן תחות ידיה כתב ליה שמע׳ כתבא דאיתיה מהימן כיון דמפרש בסופיה דמעשה דהנפוקינון לזוזי ודאישתקיל ההוא כתבא מן ראובן אף על גב דלא מפרש אי איתפשה[ה] או לא. הכין דינא אי איתפשה הא אזל ליה ובטל עיקר ובטל טפילה. ואי איתיה בעיניה וכתיבא מואצפה[ו] עימיה וקא מודו בה ראובן ושמע׳ בודאי לא איתכתיבא הדא מואצפה עימיה אילא למיתבר עליה ואולינן בתר מילי דמואצפה. ואי משתכחא על ראובן ריעותא תבע ליה שמע׳ בכל דאית ליה ובטילא לה נאמנות דהימניה ואילא משתכחא עליה ריעותא נאמנות דידיה בדוכתה. ולעיניך ניכלא[ז] דכתיב דאישתכח על ראובן או בעדים אשתכח או במילתא ברירתא דהוה טאפי בדמי דזבינא דיניה דלא להימניה בשבועה דהורו[ח] ליה חשוד על הממון. ואי לאו בעדות עדים ולאו במילתא ברירתא אישתכח אילא שמע׳ הוא דקא אמ׳ דאישתכחית ניכלא על ראובן לאו כל כמיניה לזיופיה וכד מתחייב לאשבועי מצי משתבע כשאר שותאפי דהעמד על חזקתו. ולעיניך רואחא דקא טעין שמעון דאיתיה ק״מ דינרי ואיתנון ביד ראובן או מודי ראובן או דאיכא עליה עדים [דף ג] מהנפיק להון ופלגין להון בשוי כי הכין[ט] דאתנו ואילא מיחייב ראובן למידרא גזירתאי) דלא מטו לידיה אילין ק״מ דינארי רואחא. ואפילו בלא טענתא דקיצא אילא אפילו בחשאשא הוה מיתחייב לאשבועי. דתנן ואילו נשבעין[י] שלא בטענה[יג] השותפין והעריסין והאפטרופין. ולעיניך מאי דאמ׳ שמעון דשדריה ראובן בשליחותא ולות תגארי ואיתי ליה מנהון זיבנא ושקליה ואחדה לבאביה[יג] וראובן קאמ׳ דלא מיתי ליה שמע׳ לדיליה מידי. בהדא מילתא נמי אי מוקים שמעון שהדי דמשהדין על ראובן דמטא לידיה ההוא זיבנא דאתייה[יד] שמע׳ מן תגארי מיחייב לשלומי דמיה לתגארי. ואי לא מוקים שהדי משתבע ראובן נמי בגזירתא דלא מטא לידיה מן הדין זיבנא דקאמ׳ שמע׳ דשקליה מן תגארי שום מידי דהא טענת בארי היא. וכיון דבטענת שמא מיחייבין שותפאני[טו] לאשתבועי כל שכן בטענת בארי. כי דקא מתרצינן ואילו נשבעין שלא בטענה בשפטאני עסיקינן[טז] הכי קאמ׳ ואילו נשבעין שלא בטענת בארי לחודיה אילא אפילו בטענת שמא. הילכך כל מילי דקא טעין ליה שמעון לראובן בהדא שותפותא בין דאית ליה בידיה ברוחא[יז] בין דשקיל ליה מן אינאשי זיבנא בין

ח) ראש כיסיה. הקרן שלו. ג) דאמ׳ רבא. מציעא ס״ח ע״ב. ג) דמן = דמאן. ד) זיאנא. הפסד (כמו במנחות ע״ז ע״א). ה) איתפשה. נקרע (מן ויפשחני). ו) מואצפה. בערבית מכירה וקניה ע״פ כתב. ז) ניכלא. ערמה וערמומית (מלשון נוכל). ח) דהורו. נראה דצ״ל דהוה. ט) כי הכין = כי היכא. י) למידרא גזירתא. לקבל שבועת. יא) ואילו נשבעין. שבועות פרק ז׳ משנה ח׳. יג) בטענה. בכ״י בטענת. יג) ואחדת לבאביה. וסגר הדלת שלו. יד) דאתייה = דאייתיה. טו) שותאפני = שותפאני (שותפים), או אות הנ׳ מיותרת טז) בשפטאני (בשופטני) עסיקינן. שבועות מ״ח ע״ב. יז) ברוחא. בכ״י בטעות ברחוא.

דטפי ליה בדמי תגרותא בין בשאר מילי גזירתא[א] הדא זימנא על כולהון ומיפטר היכא דלא קמו ביה תרין שהדי דגנב או דגזל. וכן שמע' נמי אי טעין ליה ראובן מידי בהדא שותפותא מישתבע ליה נמי בגזירתא כי היכין דפרשינן. ודינא הכין הוא:

סימן תקנא ב. [ע"ב] שטר שובר זה המקויים יצא לפנינו לשער ישיבה שלימין[ב] לבית דינו וג' וראינוהו כי כתיב בהו בלשון ישמעאלים על חקי המשפט ועל ענייני המשנה והתלמוד וחתומים עליו עדים ומקויים בשער ישיבה וחתומין על קיומו פל' ופל' וחתום בחיליה שלאדונינו סעדיה רגיל לחתום בה. ונדרש מלפנינו לצוות ולפסוק עליו פסק דין וצוינו ויעשו כן. ותחילת הדברים אשר צורך להזכירן כי השטרות הנכתבים בלשון ההגריאים כשרין הן. כי כן שנו לנו רבותינו משנין את השטרות[ג] מעברית ליונית וכן לכל הלשונות. ומצאנו גופי הלכות שטרי שובריות[ד] כלולות בו. כי מפורש בו שאמר ראובן לעדים היו עלי עדים כאשר אמרו רבותינו אמ' רב יהודה[ה] אמ' רב וצריך שיאמר אתם עדי. ואחר כך כתוב וקנו מיני בכל לשון שלוכות. ואף על פי שלא היה צריך לומר וכתבו וחתמו ותנו לשמע' ואחיו [דף ד] הקיים ויורשי אחיו הנפטר כי כן לימדונו רבותינו הודאה בפני עדים[ו] וצריך לומר כתובו קיין בפני עדים ואין צריך לומר כתובו. אבל עשה חזוק לדבר ואחר כך כת' בו כי הודה ראובן זה שנטל וקיבל מידיהם כל אשר היה לו ולאביו עליהן מכל טענה ותביעה אחרי אשר חישב עמהן ודיקדק בהשבון. וכל השוברות הנכתבות כסדר הזה אין בעל דין יכול לטעון אחרי כן שום טענה בעולם ואפילו טענת חשבון. כמעשה בעלי הגנות שטעה אחד מהם בהשבון וחזר בו. כאשר לימדונו עוד הגחו גינאיי[ז] דעבדו חושבאנא בהדי הדדי פש חמש אסתירי גבי הד מיניהו אמרו ליה שהבינהו למאר'[ח] ארעא בטפקא קמי מארי ארעא וקנו מיניה לסוף עבד חושבאנא בין דיליה לנפשיה לא פש גביה מידי והוה קא הדר ביה אתו לקמיה דרב נחמן אמ' ליה מאי אעביד לך הדא דהא אמ' רב הונא אמ' רב מנה לי בידך תנהו לפל' במעמד שלשתן קנה ועוד הא קנו מינך אמ' ליה רבא מי קא הדר ביה ליבא גבאי קאמ' ליה אמ' ליה אם כן הוה קיין בטעות וחוזר. וכיון שהודה כי חשב חישב ולוט[ט] נשאר לו אצלם כלום אין יכול לטעון טענת טעות בחשבון וכל שכן שהקדים מתחילה ואמ' בלא אונס ובלא טעות. ולפי מה שאמ' שאין לו וליורשין ולא לבאים מכוחו עליהם ועל יורשיהם ועל הבאים מכוחן לא טענה ולא תביעה ולא אהת מכל מיני משא ומתן ודין ודברים שבין בני אדם אף לא טענה [ע"ב] ולא גזירה דין הוא שלא יוכל הוא ולא כל הבא מכוחו לטעון עליהן:

סימן תקנב. ג. [דף ה][י] יוסף ויעקב אשתרכא וכתבא בינהמא כתאבא פי הדה אלשרוט. אקנינא מן יוסף יום כדי אן ליעקב ענדה

א) גזירתא. נראה דצריך להשלים מלה מיחייב או דארי ובדומה. ב) לשער ישיבה שלימין. לישיבת סורא או מחסיא; ראה זכרון לראשונים ג' עמוד 29 הערה 73. ג) משנין את השטרות. גיטין פרק ט' משנה ח'? ד) שוברות. בכ"י בטעות שוכרות. ה) אמ' רב יהודה. סנהדרין כ"ט ע"א. ו) הודאה בפני עדים. בתרא מ' ע"א. ז) חנחו גינאי. גיטין י"ד ע"א. ח) הבינהו למארי. שם איתא יהבינהו, ובכ"י בטעות למחרי. ט) ולו, או צ"ל ולא. י) דף ד' ע"ב חלק בכ"י, ולא נודע אם השמיט המעתיק את הסוף מסימן ב', או נמצא בקובץ אשר לפנינו סימן אחר אשר השמיטו; בשערי צדק דף צ"ו וצ"ז באה העתקת התשובה הזאת בשנויים רבים ובאריכות.

ופי ידה דראהמא מעלומה דפעהא אליה עלי אן יצוק אליהא) שיא מעלומא ומא יתהיא לה פוק דלך ויעמל בה פי אלצרף ואלנהבדה וגיר דלך מן סאיר אלתגאראת כמא דוקא) מן פצל פליעקב מן דרהם כדי וכדי וליוסף כדי וכדי. וכדלך ילזם כל ואחד מנהמא מן וציעה אן וקעת ואנה מתי גרת עלי יוסף חילה מן רגל בעינה סמי פי אלאתפאק פי מאל יאבדה מנה עלי נהה קרין או חילה או נטרסה פלים ילום יעקב מנה שי בתה והו לאזם ליוסף קל אם בתר. ויעקב כדי מן דלך לא ילזמה מנה שי ולא סבב. וליעקב ענד יוסף סוי אלמאל אלמקדם דכרה ודיעה אסתופאהא מאלא גירא ידפעהא אליה מתי טלבהא מנה ליל או נהאר לא ידאפע בהא ולא יחתג פיהא בחגה או כתב עליה בהא או בבעצה ספתגה דפע דלך מן וקתה וסאעתה. ואן אחריות אלודיעה עלי יוסף עלי מא תבת מן קבלהמא ואבטל כל מודע. יעלמנא סידנא ראס אלמתיבה אעזה אללה אי שי ילזמהמא מן אלחכם פי הדה אלשרוט: שאלה זו מכתובה בלשון הגרית יצא לפנינו וג'. ואם כאשר כתוב בשאלה זו כן היה הדבר נכון זאת הבננו כי יש בה עינין ראשון מה שקיבל יוסף על נפשו להוסיף משלו ממון מפורש עם ממון יעקב המפורש וגם להוסיף מא יתהיא לך פוק דלך. ואם כן היה הדבר כך הוא הדין כל כסף וזהב אשר תמצא יד יוסף יתר על המפורש ישילהו לאמצע ואף [ע"ב] על פי שנאמרו) וג' שכך לימדנו רבותינו במעשה ההוא דאמ' להו) נכסאי לבנאי). כי הקרו בלשון הקדש ונמצאו) שהבן האחד קרוי בנים בעינן של ובני פלוא אליאב ובני אתן עזריה. וכיון שמצאו בן חתכו משפט כפיהו וגם אנחנו וג'. עד מי יכין לעורב צידו וג'. והענין השני מה שהתנו ביניהן כי כל שכר אשר יהיה בשותפות זו ליוסף ממנו דבר קצוב וכן בהפסד כמידת השכר. וכן המשפט להיות התנאין שהתנו ביניהן ברוח ובהפסד שרירין וקיימין כאשר שנו רבותינו כל דברז) שבממון תנאו קיים. ואין אנו צריכין לפרש לפנינו כמה יטול יוסף וכמה יטול יעקב מאחר שיש קרן לשניהן בשותפות זו. בין שהתנו לחלוק בשוה בין שהתנו להיות בעל רוב הממון נוטל רוב השכר ובעל מעוט הממון נוטל מעוטו ובין שהתנו להיות בעל רוב הממון נוטל מעוט השכר ובעל מעוט הממון נוטל רובו. על הכל תנאיהן קיימין ואין צורך להקור מה התנו ביניהן אלא בזמן שאחד מהם אין לו קרן כל עיקר. והענין השלישי שקיבל עליו יוסף שאם יבוא פל' אלמני ויקח ממנו ממון בטרוניא או בתחבולות להחשב כולו על נפשו ולא להחשב על יעקב ממנו מאומה אף גם זאת תנאו קיים הוא ואין יכול לשנותו. והענין הרביעי אשר נכתב כי יש ליעקב אצל יוסף פיקדון מבלעדי ממון השותפות וקיבל עליו יוסף אחריותו אף גם זה תנאו קיים ואפילו לא קנה מידו וכל שכן שהרי נתפרש שקנו מידו. שכך אנו שונין תאנא ומתנין על שומר חנם) להיות כשואל והקשינו לומר בדיבורא בעלמא ופירק שמואל [דף ו'] ואמ' בשקנו מידו ור' יוחנן אמ' אפילו תימא לא קנו מידו בההוא הנאהט) דקא מהימנין ליה

ס) אליהא. בכ"י בטעות בשתי מלות: אל יהא. ע) דוקא. צ"ל רזקא? נ) שנאמרו. אות הנון אינה ברורה בכ"י, ואולי כתוב שגאמרו. ף) תהוא דאמ' להו. בתרא קמ"ג ע"ב. צ) לבנאי. שם איתא: לבניי. ק) ונמצאו. נראה דצ"ל ומצאו או ונמצא. ר) כל דבר. כתובות נ"ו ע"א. ש) ומתנין על שומר חנם. מציעא צ"ד ע"א, ושם איתא ומתנה שומר שכר, אולם ראה שם בהגהת הרי"ב. ת) הנאה. בכ"י תנאה.

אממוניה[ס]) גמר ומשעביד נפשיה. והלכה כר' יוחנן. הילכך חייב לתת לו את הפיקדון אימתי שתבעו לתת לו כאשר קיבל עליו. ובעיסקי השותפות כאשר חתכנו משפט להטיל דינרי כל כסף וזהב אשר לו לאימצע ולחלוק בשכר ובהפסד כפי תנאיהן. ואין לשנות מזאת מאומה:

סימן תקנג. ד. איש שמתה אשתו והניחה בן וחמותו אומרת יהא גדל אצלי ואבוי אומר יהא גדל אצלי והבן כבן שש שנים והאב נשא אשת אהיו הדין עם מי. הדין עם האב שאין צורך לומר שמתה אמו והרי אם אמו מבקשת לגדלו שהאב ראוי לגדלו. אילא אפילו היתה אמו קיימת והיא אומרת אני אגדלנו כיון שהגיע לשש שנים נותנין אותו לאב שיגדלנו לפי שאין הבן גרור אחר אמו אילא עד שש שנים. דאמ' רב חסדא[ג]) קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. וכיון שהגיע לו שנים[ג]) נותנים אותו לאב שיגדלנו. דאמ' ר' יצחק[ד]) באושא התקינו שיהא אדם מגלגל עם בנו עד י"ג שנה מיכן ואילך יורד עמו לחייו. והקשינו[ה]) וכל שכן אחרי מות אמו שאין נותנין אותו לאם אימו אילא לאביו שמלמדו תורה ומלמדו אומנות. כמו ששנו רבותינו הבן אביו חייב בו[ו]) מצות למולו לפדותו ללמדו תורה ללמדו אומנות ולהשיאו אשה. אילו המצות [ע"ב] האב עושה אותם בבנו לא האם קל וחומר לאם האם. כי מה ידעו הנשים בתלמוד תורה ובלימוד אומנות שילמדו את בני בנותיהן אילא האב הוא שהוא עומד בכל הדברים הללו. הילכך הבן הזה שהגיע לו' שנים מן הדין שיהא גדל[ז]) אצל אביו כדי שיקיים בו כל מצות הללו. ואין להוש לאשת אביו שעיקר הבית שלאיש הוא ולא שלאשה ואין מן הדין להיות גדל אצל אם אמו בעוד אביו חי.

וכך הדין ואין לזוז ממנו:

סימן תקנד. ה. שאילתא דא נפקת וג'. ופקידנא וקרו יתה קדמנא וקמנא על כל מה דכת' בה ופקידנא ואהדרו תיובתא בראובן ושמע' ולוי כי אורחא דשאילאתא[ח]): אם כן הוא דראובן ושמע' הוה אית ליה ללוי עליהון שבע מאה וב' זוזי בשותפות עיסקא ושקל מנהון מאי דשקל. ולבסוף אשתאר ליה לות ראובן ק' ז' זוזי ופסקו בתאי[ט]) ביניהון דלסוף נ' יומי מיתי ראובן הושבאניה ושהידו עליה בהבין. ולבסוף איתי לבי דינא זוזי בבאגר[י]) ותרמלי דחיני[יא]) וחבלי ואמ' דעייני לי בהושבאני ומאי דפיש ליה ללוי גבאי הדין הוא. ושקלינון לוי לאילין מידאני. ואמרו ליה בתאי לראובן דלא סגיא[יב]) אילא דמיתית חושבאנך כי היכין דאשהידתינן על נפשך: הבין הזינא דאית מן דינא על ראובן דנן לאיתויי חושבאניה. דהא כבר מפרש בשאילתא דקביל קמי בתאי דמיתי [דף ז] ליה לחושבאניה. אילו אפילו לא אשהידו עליה בתאי בהבין אילא לוי שותאפיה מנפשיה קא תבע ליה בהבין הוה מחייב לוי לברורי חושבאניה מאי שקל ומאי יהב והיכי אסגיה לשותפותיה עד דקאים לוי ושותפיה על כל מילי דהדא שותפותא. דמאוריתא אזהר רחמנא לחשובי חושבאנא אניש עם חבריה דכת' וחשב את שני

ס) דקא מהימנין ליה אממוניה. שם איתא: דקא נפיק ליה קלא דאניש מהימנא הוא. ג) דאמ' רב חסדא. עירובין ס"ב ע"א: רב אסי. ד) שנים. צריך להוסיף המלה ש"ש. ה) דאמ' ר' יצחק. כתובות נ' ע"א. ו) והקשינו. כפי הנראה הוראת המלה פה: ולמדנו מדרך ההיקש. ז) אביו חייב. קידושין כ"ט ע"א. ח) גדל. בב"י גדול. ט) נראה דר"ל כי לא יקרא בתשובתו בשמות בעלי הדין האמתים, כי אם יכנה אותם בראובן וכו'. י) בתאי. אולי דייני המקום בתא בקרבת נהרואן. יא) בבאגר. אולי צ"ל בחגאר, אבנים (טובות). יב) דחיני. מן האבק חגא או חגי (הענגא) שנשב המזרח מתקשטות בו. יג) סגיא. בב"י זגיא.

ח) עי' בס' Responses of R. Sa'adia Gaon ed. Harkavy p. 111 .

ממכרו והשיב את העודף וג׳. ואפילו עם הגוי דכת׳ בפרשת ישראל הנמכר לגוי וחשב עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת היובל. ותנו רבנן אמ׳ ר׳ שמעון[ה] מנין שגזל הגוי גזל[ג] תלמ׳ לומ׳ אחרי נמכר גאולה תהיה לו יכול מושבו ויוצא תל׳ לומ׳ אחד מאחיו יגאלנו יכול יגלום עליו תל׳ לומ׳ וחשב עם קנהו ידקדק עמו. וכל שכן ישראל לישראל דמיחייב לחשובי ולדקדוקי אפילו לא אשתדו עליה בתאי אילא בתביעות בעל דיניה לחודה. וכל שכן הכא דהא מפרש בשאילתא דקביל עליה ראובן לאפוקי חושבאניה. ואיתמר נמי אמ׳ רב אדא בר אהבה אמ׳ רב אמ׳ רבי האומר להבירו פרעתיך בפני פל׳ ופל׳ יבואו פל׳ ופל׳ ויעידו. ואף רבי לא אמ׳ אלא לברר. והילכך מן כל אילין טעמי מיחייב ראובן להנפוקי חושבאניה לבית דין ומוקים ליה לשותאפיה על כל מילי ומיתדנין בקושטא ובהימנותא. ודינא הכין הוא ולית לשנויי שום מידי:

סימן תקנה. ו. כתב פסיק דינא דאיתפסיק בבאבא דמרותא דוד [ע״ב] ראש גלותא וג׳. דכתבא דנן חיט ומלפף ביה נפק לקדמנא לבאבא דמתיבתא לבית דינא דמרנו ורבנו סעדיה ראש מתיבתא דמתא מחסיה ותבעו מן קדמנא לפקודי ועיוני ביה וקיומיה ומיפסק מאי דאית מן דינא בתר קיומיה. ועיינא[ג] ביה וקמנא על כל מאי דכתב בגויה ורוד[ד] תורפיה. דקרובים דבהבוד בר נאטר קירבוהי לדינא לחסן בר בריכאן וטענו עליה דאית בידיה תולתא דדרתא דבהבוד מיתנא בלא זכות ולא ראיה וקא בעי למיגוליה ליתום דבהבוד הדין תולתא. ושילוהי לחסן דנן ואמ׳ דמיזבן זביניה ניהלי בהבוד בר נאטר בנ׳ דינרי ואיתי תרין שהדי ואשהידו[ה] דאודי קדמיהון בהבוד מיתנא דשקל מן חסן חמשין דינרי וזבין ליה בהון תולתא מן דרתא דאית ליה וקנו מיניה בהכין. ופסק ראש גלותא נטריה רחמנא דינא מן הילכאתא גבראתא וטעמי ברירי דקם ליה הדין תולתא בידיה דחסן דנן בר בריכאן בתורת זביני ולית לערעורי עליה. ומסיים פסיקו[ו] דינא כהילכתיה וחתימין עליה מ׳ פ׳ ב׳ פ׳ ופ׳ ב׳ פ׳ דחתימין בכתב ידיהון פ׳ ב׳ פ׳ ופ׳ ב׳ פ׳ בסימניהון ומן דמחזקא קדמנא בבאבא דמתיבתא חתמות ידיהון דמ׳ פ׳ ב׳ פ׳ דהוא פ׳ ב׳ פ׳ ודפ׳ ב׳ פ׳ דאילין בסימניהון אישרנוהי וקיימנוהי כדהוי. ולענין מאי דפסיק ביה מן דינא הוינא כדין וכאמת אתפסיק. דאף על גב דשהדי דאשהידו [דף ח] על אודיתא דבהבוד לא כתבו שטרא לחסן בר בריכאן מחיים דבהבוד כיון דקנו מיניה יכלין למיכתב כל אימת דניחא להון דכי אמור רבנן הודאה בפני שנים[ז] וצריך לומר כתובו הני מילי היכא דלא קנו מיניה משום דלא ניחא ליה דליפוק שטרא עליה דליתזלו ניכסיה אבל היכא דקנו מיניה כתבין כל אימת דבעו דאמור רבנן סתם קנין[ח] לכתיבה עומד. וכיון דיכלין למיכתב כל אימת דניחא להון כמאן דכתיב שטרא דאמי. ואשכחנן דכח שטר אלים בכמה אנפי מן כח כסף. דאילו מאן דמזבין ארעא כתיב שטרא לא יכיל למיהדר ביה. ומאן דמזבין ארעא ושקיל דמה[ט] או נהיני בני ההוא אתרא למיכתב שטרא כל כמה דלא

ה) אמ׳ ר׳ שמעון. קמא קי״ג ע״א: אמר ר״ש דבר זה דרש ר״ע כשבא מזפירין. ג) גזל. שם איתא: שהוא אסור. ג) ועיינא = ועיינגא. ד) ורו = ורא. ה) ואשהידו. בכ״י ואשהיד. ו) פסיק = פסק. ז) הודאה בפני שנים. בתרא מ׳ ע״א. ח) סתם קנין. בתרא שם. ט) דמה = דמא, דמי.

כתיב שטרא מצי למיהדר ביה. וכי דרב אידי בר אבין[ה] דאמ׳ ובמקום שכותבין שטר לא קנה עד שיכתוב את השטר. וכל שכן דאיכא בה חוקה בהדי חליפין דהא כבר מפרש ביה דאיתברר דחסן דנן בר בריכאן דיר בה בהדא דרתא. ואי משום דלא פרישו שהדי הידא דרתא היא הא כבר כתיב בפסיק דינא דבדקו להו בית דינא דנשיא ולא אישתכח דאית ליה לבהבוד דרתא בבגדאד לבר מהא דַּיַּר בה חסן בר בריכאן. הילכך מן כל אילין טעמי אף אנהנא נמי אחזיקניה לתלתא דהדא דרתא בידיה דחסן ופקידנא וכתבו [ע״ב] ליה מאי דאית מן דינא והתמו ויהיבו ליה דליהוי בידיה לראיה:

סימן תקנו. ז. מה דהוה קדמנא בבאבא דמתיבתא וג׳ לבית דינא דמרנו ורבנו סעדיה ראש מתיבתא דמתא מחסיה.

דראובן ושמעון קריבו לקדמנא לדינא וטען ראובן דיהיב ליה לשמע׳ בשותפות כשיעור אלפא דדינרי דדהבא חסר יתיר ועבדו תגרותא דאברישום[ג] ורוח ליה עיסקא וכר אהדריה לדיליה אשכחיה לקרנא דבצר ליה כשיעור תלת מאה דינרי וטען עליה דהדין חוסרנא איתיה לואתיה ולא קא מהנפיק ליה. ועוד טען דחשב עליה אשראי על בני אדם מאי דלא קא מודו ביה ותבעיה למיזל בהדיה לואתהון עד דממחי ליה גביהון. ושאילניה לשמע׳ דנן על אילין מילי ואהדר לעינין ריש כיסא דהוא כשיעור אלפא דדינרי כי דאמור רבנן. ואוי[ג] נמי דרוחו ביה וכד בעא לאהדוריה אשתכח דבצר ליה מן קרנא וטען דהות ידא דראובן דנן שיכא עימיה בשותפותא וטען דהדין חוסרנא איתיה לותיה ולא קא מהנפיק ליה. ואהדר נמי לעינין אשראי דכבר אזל עימיה לות בני אדם דאית להון אשראי עליהון ואמחיוה גביהון. ואמרנא ליה לשמעון דנן אית לך שהדי דהוה שיכא ידא דראובן בהדא שותפותא עמך ואמ׳ אין. ואיתי תרין שהדי ואשהידו קדמנא דחזיוהי לראובן דנן דהוה מיפרע דמי דזיבנא דהוה מיזבן בחנותא דהדא שותפתא זמנין סגיאין ושקיל להון. וכיון דאשהידו קדמנא בהכין אמרנא לראובן ושמע׳ תרוייהון דתרויכון בהדא שותפתא בתשומת יד כחדא ופסקנא עליהון [דף ט] דינא לעינין חוסרנא דהאי כשיעור תלת מאה דינרי ושמע׳ קאמ׳ דאיתיה לות ראובן וראובן קאמ׳ דאיתיה לות שמע׳ דמשתבע שמע׳ בגזירתא דלא כסי ליה מן שותפתא מן ממונא דהדא שותפתא ולא מן רואחיה מידי. וכן ראובן נמי מישתבע בגזירתא דלא כסי ליה מן שותפתיה מן ממונא דהדא שותפות שום מידי הואיל ואיתברר דידיהון דתרויהון שיכן במיצעתא. ולא מיבעיא בכי הדא טענתא דקיצא מיקן דמישתבעין עלה שותפין אילא אפילו בחשאשא בעלמא משתבעין שותפין. כי דתנן ואילו נשבעין[ז] שלא בטענה השותפין והאפטרופין והעריסן והאשה נושא ונותנת בתוך הבית ובן הבית אמ׳ לו מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב. ופסקנא דינא ביניהון נמי לעינין אשראי דאי מיתי שמע׳ דנן שהדי דאזיל בהדי משה[ח] ואמרו ליה נבי כל בני אדם דיהיב להון אשראי מן ידיה מוטב ואם לאו מיתי שהדי בהכין אית עליה מן דינא למיזל ואמחייה גבי כלהון ומאי דמודו ביה ולא משלמין ליה ואוידו[ט] דינא

ה) וכי דרב (וכדרב) אידי בר אבין. קידושין כ״ו ע״א, ושם איתא רב, ורב אידי נזכר שם על דבר ואי פריש פריש. ג) תגרותא דאברישום. סחורת משי או בגדי משי (לאגארדע, אב-האנדלונגען עמוד 17). ד) ואוי, או ואו. צ״ל ואו, או ואי. ז) ואילו נשבעין. שבועות פרק ז׳ משנה ח׳. ח) משה. צ״ל שותפיה? ט) ואויד = ואביד.

הוא דמשלים שמע׳ מיניה חד הולקא מן תלתא הולאקי לראובן דנן. והנך תרין הולאקי דארי להון ראובן דנן על נפשיה משום דאודו להון דשמעון לית ליה שום מידי ברישׁ כיסא. ואמור רבנן אמ׳ רבאח) האי עיסקא אי מלוה שאקיל פלגא באגר דארי תרין תולתי בהפסד ואי מלוה דארי פלגא בהפסד שקיל תולתא באגר. ואודי ראובן דנן דהוה רואהא בינתהון פלגא ופלגא. הילכך חייבניה [ע״ב] למידרא תרין תולתי מן כל דמיתברר מן אשראי אי דאויד ותבע ראובן דנן דמוסיף שמעון בעינני דמישתבע עליהון בגזירתא דלא חשב בנסיא מאי דלית ליה בונכאז) ולא שקל מיניה שום מידי לנפשיה. וחייבניה לשמעון לאוסופי במימריה כד דארי גזירתא הכין ולא תבע מידי אחרינא וכיון דלא תבע לא הוה איפשר למיטען ליה לבית דינא דהא אמור רבנן ואסגי) לא טען אין טוענין לו. ומאי דאיתפסיק מן דינא עליהון?) תבעו מן קדמנא ופקידנא וכתבו תרי נוסחי בב׳ בשבת דהוא כ״א בסיון שנת ר״מ בקטיעאא) וג׳:

סימן תקנז. ח. מהודעיננאו) דאתו אינשי מן אתריכון לבבא דמתיבתא והבין אמרו דהוה במדינתכון חד גברא דשמיה יצחק בר אברהם ונפק ליה לכזר:

סימן תקנח. ט. שאילתא לפני אדוננו סעדיה ראש מתיבתא. איש ואשתו שנפל עליהן הבית ומתו ואין ידוע איזה מהן מת ראשון ואחרי מותם באו יורשים לריב אילו עם אילו. יורשי הבעל אומרין האשה מתה תחלה וכבר זכה בעלה בירושתה בעודנו חי. ויורשי האשה אומרין הבעל מת בתחילה וכבר יצאו נכסי אשתו לעצמה בעודה בחיים ולא עוד אלא שאנו מבקשין כתובתה: כך ראינו שתביעת יורשי הבעל ויורשי האשה הללו נחלקו בה בית שמאי ובית הלל ומתוך שהלכה רווחת כבית הלל נחלקו שני חכמי הוראה בפירוש דבריהן. כמה ששנו רבותינו נפל הבית?) עליו ועל אשתו יורשי הבעל אומרין האשה מתה תחילה ואחר כך מת הבעל ויורשי האשה אומרין הבעל מת ראשון ואחר כך מתה האשה בית שמאי אומרין יחלוקו ובית הלל [דף י] אומ׳ נכסים בחזקתן. ובאו לפרש דברי בית הלל בתלמוד ואמרו בחזקת מי?) ר׳ אלעזר אומ׳ בחזקת יורשי הבעל ר׳ יוחנן אמ׳ בחזקת יורשי האשהט). ואף על פי שלא נפסק הדבר אם כר׳ יוחנן אם כר׳ אלעזר כיון שר׳ אלעזר [תלמיד] לר׳ יוחנן היה הלכה כדברי הרב כמה שאנו [אומ]רין ל[מעלה אם] יכפורי) ר׳ יוחנן בר׳ אלעזר תלמידו יכפור בר׳ ינאי רבן ופסקינן] לפיכך בר׳ יוחנן. ואף על פי שאנו אומ׳ אחרי כן ר׳ שמע׳ [בן] לקישיא) אמ׳ משום בר קפרא יחלוקו אין הלכה כך לפי שהמשפט הזה כדברי בית שמאי. וקימא לן בית שמאייג) במקום בית הלל אינה משנה חוץ מן עשרה דברים שמקצתן מפורשין במשנה ומקצתן בתלמוד ואין זאת בכללן.

ח) אמ׳ רבא. מציעא ס״ח ע״ב. ז) בונכא. כפי הנראה נשתבשה המלה ולא אדע להגיהה. ג) ואם (בכ״י ואף) לא טען. ד) עליהון. בכ״י עלהון. ה) ר״מ בקטיעא. ר״ל ר״מ לפ״ק (אלף ורי״מ לשטרות, 929 למ״ה). ו) אולי הסימן הזה צריך להיות נספח אל הקודם, או המעתיק לקח חלק מתשובה אחרת. ז) נפל הבית. בתרא פרק מי משנה ט׳. ח) בחזקת מי. שם דף קנ״ח ע״ב. ט) ר׳ אלעזר, ר׳ יוחנן. צ״ל איפכא (רי״א בחזקת יורשי הבעל ור״א בחזקת יורשי האשה) כנוסחת הגמרא שם, וכדמוכח גם למטה בתשובה זו. י) למעלה אם יכפור. שם דף קנ״ד ע״ב, והשלמתי החסר עפ״י התשערה. יא) ר׳ שמע׳ בן לקיש. שם דף קנ״ח ע״ב. יג) בית שמאי. ברכות ל״ו ע״ב.

הילכך כל נכסי האשה שמתה יהיו בחזקת בעלה וביד יורשיו אחריו ואין ליורשיה בהן כלום עד שיביאו ראיה שהבעל מת תחילה. וכן המשפט:

סימן תקנט. י. כותל שבין ראובן ושמע׳ בשותפות ויש לכל אחד מהן עליו קורות אבל ראובן יש לו עליה על גבי ביתו ושמע׳ אין לו והכותל בנוי עד קרקע העליה בנין וכנגד קומת העליה בקנים ועכשו בא שמע׳ לשנות את הקנים ולעשותם בנין למען ישים עליהן תקרה חדשה מה שלא היתה וראובן מונע אותו מלעשות כן. ילמדנו אדונינו הדין עם מי: אם כן הוא הדבר כאשר נחקק בשאלה זו כי ראובן ושמע׳ שותפין בכותל בין שתי חצרותיהן [ע״ב] [ומן] הארץ ועד בנ[ין] העל[יה] שלראובן הכותל בנוי בבנין ו[כנ]גד העליה ולמעלה חצוין הקנים. כך הוא הדין שאין שמעון יכול לשנות את הקנים [ולעשות]ן בנין אילא מדעת ראובן שיפיסהו . . . . שהן לפי שכל בנין שהוא בין שני אנשים אין אחד מהן יכול לחדש דבר אלא לרצון חבירו בלתי דבר מועיל לו. כי כן שנינו לענין הבית והעליה [שלש]נים אמ׳ רב חייה בר אמי[ה] משמא [דעולא תח]תון שבא לשנות בגויל שומעין לו בגזית אין שומעין לו לסכך[ד] בארזים שומעין לו בשיקמים[ג] אין שומעין לו למעט בחלונות שומעין לו לרבות בחלונות אין שומעין לו. וחילוף המעשים האלה בעליון עליון שבא לשנות בגזית שומעין לו בגויל אין שומעין לו לסכך[ד] בשיקמים שומעין לו בארזים אין שומעין לו לרבות בחלונות שומעין לו למעט אין שומעין לו. ומפני מה בכך שומעין לו ובכך אין שומעין לו מפני שינוי אבני גויל להיות אבני גזית להכביד הוא אין העליון יכול לחדשו מפני שהוא מכביד על התחתון וגורם להרוס את הכותל בלא זמנו. אבל התחתון יכול לחדשו מפני שהוא מחזק את היסוד ומאמצהו יתיר ממה שהיה. ושינוי גזית לגויל להקל הוא לפיכך העליון יכול לחדשו מפני שהוא מיקל על הכותל וגורם לו לעמד יתיר ממה שהיה . . . .

נשלם כ״י ד׳.

העתקת התשובות הערביות לעברית.

(עמוד 51) שאלות ר׳ יוסף ביר׳ אברהם בן שת זצ״ל.

סימן פ״ג. וכמו כן[ה] יפרש רבינו איך הדין בקרובים באחי אש[תו]. — קצרתי (עמוד 52) בהקדמת השאלות[ג] כי תוכנם נזכר במקום התשובה. — בראשית שאלותיך (יחיך ה׳ ויאיר עיניך) אמרת אם חייבי לאוין פסולים לעדות דאוריתא למה זה קצרה המשנה[ג] מלוה ברבית ולוה ברבית הנכנם בגדר חיבי לוין וכו׳. — קראתי דבריך אלה בעיון ולא מצאתי טעם לאמרך דאוריתא כי אין לנו לאוין

ה) אמ׳ רב חייה בר אמי. מציעא קי״ז ע״ב, ושם איתא: רב אחא בר) אדא, ובדק״ס הביא גירסא ר׳ יהודה בר אדא (ובאותה שורה קודם שם תחת רב צ״ל בר ג) לסכך. בכ״י בטעות לפיכך. ג) בשיקמים. בכ״י בשוקמים.

ד) מזה נראה כי הסופר המעתיק השמיט את השאלות הראשונות. ג) דברי הסופר המעתיק הם. ג) סנהדרין פרק ג׳ משנה ג׳. כפי הנראה הכונה פה: קצרה המשנה [ולא זכרה רק את] מלוה ברבית; ואולי תחת צ״ל אכתארת (בחרה) או כצצת (פרטה) כמו למטה.

דרבנן שנצטרך לומר חייבי לאוין דאוריתא. אבל היה לך לומר אם כל חייבי לאוין פסולין למה זכרה המשנה בפרטות מלוה ברבית ולא השאר. התשובה היותר קרובה אצלי בזה הוא כי משום הכי הפצו לזכרו יותר מכלל חייבי לאוין לרוב מציאותו. ר״ל לרוב רגילות האנשים לעבור עליו יותר משאר [הלאוין] מהמדתם לריוחה). מטעם זה רצו להזכירו יותר מזולתו והוא הדין לשאר חייבי לאוין. אבל לא כל חייבי לאוין פסולין אלא רק הלאו שחייבין עליו מלקות והוא לאו שיש בו מעשה והנוסף עליו והם נשבע וממר ומקלל את חבירו בשם. כמו שאמרו אמר ר׳ יוחנן[ב] כל עבירות שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו[ג] חוץ מנשבע וממר ומקלל את חבירו בשם. ואמרו אודות הפסלות ארבעין בכתפיה[ד] ובשר. וזה יוכיח שכל עבירה שחייבין עלי[ה מלקות] שעבר עליה הוא פסול. והטעם בזה [הוא מאמר] ה׳ יתעלה אל תשת ידך עם רשע וגו׳. ואמרו אל תשת[ה] רשע עד. וצריך לראות מי הוא הרשע [שנאמר בו] אל תשת רשע עד ונמצא שאמרה [התורה] והיה אם בן הכו[ת הרשע]. אם בן הכות הוא הרשע שממנו אמרה אל [תשת רשע עד. ויצאו[ן] מכלל זה שאר לאוין שאין חייבין עלי[הן מלקות והם לאוין] שאין בהן מעשה ולאו שניתק לעשה כמו לא תקח האם על הבנים שאחריו נאמר[ז] שלח תשלח. ואם כן יצא לנו מזה שכל חייבי מלקות פסולין לעדות ואין טעם אחר למה שהוציאו את המלוה ברבית בפרט מכלל חייבי לאוין חבריו אלא מה שזכרנו דהיינו לרוב מציאותו:

סימן פד. והמשחק בקוביא לא פסלוהו [החכמים] מטעם גזלנות כמו שעלה בדעתך. אבל פסלוהו לפי שאינו עוסק[ח] ביישובו של עולם אם גם פרנסתו מזה. ו[סר]ה קושייתך ממי שיאמר לחבירו אם יהא הדבר כזה וכזה אתן לך כך וכך[ט] כי אין פרנסתו מזה. ושאלת אם הקנין מהני בזה. אבל איך יוכל הקנין להועיל והוא אסמכתא ו[קנין] דברים בעלמא הוא:

סימן פה. (ראה בנדפסות סימן רמז). ומי שהקדיש דברים שלו העומדים להמכר ונמכרו[י] חייב הוא לשלם להקדש במה שהתחייב עצמו יא). כי הנדרים כולם בלשון אסמכתא הם ובכל זאת הם [חו]בה. הלא תראה מאמר הכתוב וידר ישראל נדר לה׳ ויאמר אם נתן תתן. ואמר יעקב אבינו עליו השלום אם יהיה אלהים עמדי. ואמר לו הבורא יתרומם אשר נדרת לי שם נדר:

סימן פו. (בנדפסות סימן קפו). ושאלת אם המוסר נכנס בכלל פסולי עדות. — אין ספק כי הוא פסול לעדות כי אם יתיר לעצמו למסור ממון ישראל לגוים כל שכן[יג] שיתיר לעצמו למסרו לישראל שלא כדין ויעיד לו [עדות ש]קר[יג] שיש לזה אצל חברו מה שבאמת אין לו:

סימן פז. (בנדפסות קפו) [והגו]רם לאבד[יד] ממונו של חבירו בלא מסירות [אם שלם מה ש]עליו[טו] לשלם אינו פסול. אבל אם לא רצה [לשלם]

ח) בגוף הערבי שגיאת הדפוס וצ״ל פי אלכסב. ג) א״ר יוחנן. שבועות כ״א ע״א.
ג) צריך להשלים [ושאין בו מעשה אין לוקין עליו]. ד) ארבעין בכתפיה. סנהדרין כ״ו ע״ב.
ה) אל תשת. שם דף ט׳ ע״ב. ו) בגוף הערבי תחסר המלה ויכרג או כדומה. ז) בערבי צריך להגיה קול או קאל תחת קול. ח) סנהדרין כ״ד ע״ב. ט) ר״ל מדוע לא יפסל לעדות האומר לחברו כזה שהוא אסמכתא כמו משחק בקוביא. י) ר״ל לשלם חובותיו וכדומה.
יא) ר״ל אף כי לא קנו מידו להקדש. יב) בערבית צריך להשלים: [אח]רי ואוכד. יג) בערבית צריך להשלים: [שהארה בא]טלה. יד) בנדפסות שם נשתבשו המלות אצל ה עכו״ם מן אבל ה גורם, וראה שערי צדק דף ל׳ סימן י״א ששם הוא כנכון. טו) בערבית נכפלה בטעות הדפוס המלה עליה.

דינו הוא כדין הגזלן: ומה ששאלת . . . הנזכר בכתב הנאמנות שאמר (עמוד 53) שישבע [ויקבל] מחצה. אם זה אמת או לאו. התשובה. הוא לא . . . . יפסידו. וזה כי הנשבע הוא רק על אחד משני פנים. והוא ששבועתו תהיה או באמת או בשקר. ואם נשבע באמת למה זה יפסיד המחצה ולו הזכות בכולו. גם אנחנו נשביעהו על מה שלא נתן לו[ח] ולא יתכן להשביע על מה שלא נתן לו. הלא תראה כי לשאלתנו במקום אחר ולימא שבועה[ג] שכולה שלי באה התשובה מי יהבינן ליה כולה. ואם הוא משקר בשבועתו הלא אין ליתן כלום בשבועת שקר. גם מי שיש ספק בשבועתו לא ישבע ויפטר ואיך ישבע זה ויטול. ובזה נתברר בטול הדעה הזאת. ואמנם היסוד אשר על פיו נעשה במקום שקם עליו בתיקו הוא בממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע[ג]:

סימן *פז (בנדפסות קפו)[ד] ומי ששלה לשונו[ה] [לדבר] על בר ישראל בשוקים ומקומות הגלוים בדבר שממנו יצא לו הזק מן הגוים או מן המושל וההיזק הזה יצא לו מסבת השלוחו[ן] הזה — הנה הוא והמוסר שוים כי שניהם גורמים לאיבוד [ממון]. וטענתו לא כוונתי להזיק לו לא תקובל מפני שזה דומה למי שיקטע[ז] ראש חיה ויאמר לא כוונתי להמיתה. כי אם דבר דבריו בפני מי שיוכל להגיד [להגוי או להמושל] הרי זה כמו שהגיד בעצמו. הלא תראה אמרם חברך חברא[ח] אית ליה והברא דחברך חברא אית ליה:

סימן פח. וששאלת על אמרם החשוד[ט] על העריות וכו' ואמרת איך הוא החשד הזה.— התשובה. החשד הזה הוא כשיעידו על אדם שעבר[י] על איסור אחד. ועל ידי זה נעשה חשוד כי כמו שעבר על איסור אחד כן יעבור על איסורים אחרים. ושאלתך אם זה היה[יא] בעדים והתראה הלא הוא מחייבי כריתות. אמו חייבי כריתות לאו בני מלקות נינהו והתנן כל חייבי כריתות[יב] שלקו נפטרו מידי כריתות. ואמרך כי מקושיית רב ששת ארבעין בכתפיה[יג] וכשר מוכח כי מי שחייב מלקות אינו פסול אלא כל זמן שחיוב המלקות נשאר עליו אבל כיון שלקה ניטלה ממנו הפסלות וכו'. הנה כוונת ארבעין בכתפיה אינה כמו שחשבת אלא כוונתו [מי שעבר] עבירה שחייב עליה מלקות יהא כשר. ואין הדבר תלוי בקבלת המלקות ובהנחתן אלא הדבר תלוי בתשובה כמו שאמרו עד שיחזור[יד] בהן חזרה גמורה. ומה שהקשית מאמרם ומודה רב נחמן[טו] לעדות אשה שפסול. אין בזה קושייא. כי לא אמרו לעדות ענוגה שפסול אבל אמרו לעדות אשה. והכוונה בזה לניטין וקידושין שבהם יוקחו [דברי העדים] בתורת עדות אבל בעגונה יוקחו בתורת סיפור. הלא תראה כי גוי מסיח[טז] לפי תומו משיאין על פיו. וכן זה אם בא בסיפור כדרך הסיפורים מקבלין סיפורו ואם בא בדרך עדות אין מקבלין עדותו:

ח) בערבית צ"ל נעטיה. ג) ולימא שבועה. מציעא ה' ע"ב. ד) ראה כתובות ע"ג ע"ב: בממונא לקולא; ועיין ס' כריתות, חלק לשון למודים שער ג' סימן ס"ו והגהות לקוטי מרדכי שם, יד מלאכי סימן תרל"ד ותרל"ה. ה) בשגיאת הדפוס נכפל בערבית סימן ס"ז, לכן צייניתי פה את השני בכוכב. ו) בנדפסות שם: מי שהרים, ותחסר המלה קולו כמו שנמצא לנכון בשערי צדק שם. ז) ר"ל על ידי ששלח זה לשונו. ז) למי שיקטע = פסיק רישא ולא ימות, שבת ע"ח ע"א. ח) חברך חברא. כתובות ק"ט ע"א. ט) החשוד. סנהדרין כ"ו ע"ב. י) בערבית נדפס בטעות אנא וצ"ל אנה. יא) בערבית טעות הדפוס כן וצ"ל כאן. יב) כל חייבי כריתות, מכות פרק ג' משנה ט"ו. יג) ארבעין בכתפיה. סנהדרין כ"ו ע"ב. יד) עד שיחזרו. שם דף כ"ח ע"ב. טו) ומודה רב נחמן. שם דף כ"ו ע"ב. טז) גוי מסיח. יבמות קכ"א ע"ב.

סימן פט[ס]. והפרק שכתבת באחי אשת אחי אביו ואחי בעל אחות אביו וכל הפרק כולו אין בו ממש. כי אין לנו מפסולי עדות מחמת קורבה אלא מה שזכרה ההלכה בואלו הן הקרובים[ג] ומה שהוסיף התלמוד כמו אשת חורגו ובעל הורגתו[ג] ונשיהן של אלו הנזכרין בואלו הן הקרובין. הלא תראה מאמר רב נחמן[ד] אחי חמותי לא יעיד לי וכו' כי אם לא היו נכנסין בכלל מאמר ההלכה הן ובניהן והתניהן לא היה אפשר (עמוד 54) להוסיפם. וכן אמרם אשה כבעלה[ה] ובעל כאשתו לא יאמר חוץ ממה שזכרתו ההלכה לא יותר מזה. הלא תראה כי בעלי הקרובות אם לא יהיו קרובים זה לזה לא נפסלו אחד להבירו רק ניסו בלבד שזכרה אותו ההלכה. ולו היה אחד מבעלי הקרובות פסול לחבירו בעבור אשתו היתה ההלכה מזכרת אותו כמו שזכרה ניסו. ומזה ראיה שהם לא הוסיפו כלום על מה שזכרתו ההלכה:

סימן צ. ותנא קמאן[ו] דר' יהודה לא שנא ליה בין יש לו בנים בין אין לו בנים. ומאמר המשנה הן ובניהן והתניהן אינו אלא מאותה הקרובה כולה כמו שאמרו ובעל אמו ובנו. ובאמרו בנו כוונתו לבנו שהוא בן אמו. הלא תראה מאמר התלמוד בעל אמו[ז] ובנו הינו אחיו. ומזה נתבאר לך שהבנים הנזכרים במשנה זאת הם רק מאלה הקרובות בפרט. ומה ששאלת ואיזו ראיה יש לנו לדברי ר' יוסי[ח] ניסו לבדו אחרי שכולם מן הקרובים. התשובה לזה היא כי ר' יוסי לא יפסול כלל ניסו במשנה כי אם בברייתא כאשר הקדמנו לך בתחלת דברינו. ובברייתא אשר בה נאמר ניסו לבדו אין סדר הדברים כסדר דברי המשנה אלא בה נאמר הן ובניהן קודם שזכרה ניסו ואחר כך אמרה וניסו לבדו. ואם כן הוא הלא אין כאן קושיא כלום:

סימן צא. ואמרם ארם עשוי[ט] שלא להשביע את בניו אין הדיין מוכיח מזה[י] אלא [כשבאין לגבות] מן היתומים. אבל [הגדול] החי אם הוא טוען זה מעצמו מקבלין ממנו אולם הדיין לא יטעון זה בשבילו כי אם יחייבהו לשלם. ואם העיד עד אחד עדות כואת והכחיש את העד לא יוכל לטעון טענת מתרושש[יא] אלא יפסקו הדין על פי מאמרם כל ששנים[יג] מחייבין אותו ממון אחר מחייבו שבועה:

סימן צב. (בגדפסות קצב וקצג). ואמרם האי אודיתא[יג] זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן וכו'. ששאלת הטעם לזה ומה ההפרש בין מיכנפי ויתבי ובין כניף ואיתי איהו[יד]. — אם הוו מיכנפי אין ישיבתם לדין ואם כניף ואיתי איהו ישיבתם היא לדין. ואם כן כל מה שיהיה ביניהם מהודאה וטענה בישיבה דכניף ואיתי איהו יש להן דין הודאות וטענות והכחשות[טו] שנעשו בפני בית דין. ובכללן גם הכתיבה שנזכרה פה כי ההודאה בבית דין היא כשטר. ומשום

ס) הערה ג' לגוף הערבי כי הסימן הזה אולי נמצא בגדפסות סימן קע"ד צריכה להמחק, כי למטה דף ר"מ (אצלינו עמוד 245 סימן תפ"ב) תמצא התשובה קע"ד מגדפסות. ג) ואלו הן הקרובים. סנהדרין פרק ג' משנה ד'. ג) אשת חורגו. שם דף כ"ז ע"ב. ד) מאמר רב נחמן. שם דף כ"ח ע"א. ה) אשה כבעלה. שם ע"ב. ו) ותנא קמא. סנהדרין פרק ג' משנה ד'. ז) שם דף כ"ח ע"ב. ח) לדברי ר' יוסי. שם שם. ט) ארם עשוי. בתרא קע"ד ע"ב. י) ר"ל אינו טוען כזה מהוכחת מאמרם ז"ל, וכן העתקתי למטה. יא) טענת מתרושש. ר"ל טענת ארם עשוי שלא להשביע את עצמו. בתרא קע"ח ע"א. יג) כל ששנים. שבועות מ' ע"א. יג) האי אודיתא. סנהדרין כ"ט ע"ב. יד) השאלה נשתבשה בגדפסות. טו) אולי צ"ל בערבית ואנחצארהא, והכנסן (של בעלי הדינין) לדין.

הכי אמרו כתבינן מפני שהיא כתובה. אבל אם הישיבה אינה לדין אין ההודאה שם כהודאה במושב בית דין. וזה הוא הטעם וזה הוא ההפרש. ופירוש מאמר מר בר רב אשי[ה] הוא כי לא יועיל זה כלום עד שישבו במקום הידוע למושב בית דין וישלחו בית דין אחר הנתבע שיכנס עם בעל דינו לדין שאז תהיה הודאתו הודאה ואינה צריכה לאתם עדי[ג] ולא לומר כתבו לו עלי שטר. אלא יש להם לכתוב שטר הודאה וישתעבדו נכסיו מאותו היום במה שהודה בפניהם דקימא לן דהודאה בבית דין כמלוה הכתובה בשטר דמיא[ד]. ותמצא זאת בהלכות שלנו בפרק ראשון בבבא מציעא. ושאלת על הפשרה שאמר בה (עמוד 55) אתם עדי אם זה מועיל בלא קנין.— התשובה. הפשרה לא תוכל להיות בלא קנין לאמרם פשרה צריכה קנין[ו]:

סימן צג. (בנדפסות קצג). והמחילה שהיא[ה] בדרך פשרה אינה צריכה לקנין. מפני שהיא כמתנה שכבר נתקבלה ונמצאת תחת יד מקבל המתנה[ו] ולא מיחסרא משיכה[ז] ולא [לומר] אתם עדי. כי המתנה שלא בפני עדים קיימת ואינה צריכה לעדים רק בהכחשה. כמו שאמרו לא איברו[ח] סהדי אלא לשקרי:

סימן צד. (בנדפסות קצה). ושאלת אודות אמרם כתב לו[ט] על הניאר או על החרש שדי מכורה לך וכו' אם צריך עוד לזה לאתם עדי. — כבר קדמו דברינו שהמתנה אינה צריכה לזה. וכן המכירה גם כן לא תצטרך לעדים כלל. אבל יצטרכו העדים למי שמכחיש [המתנה והמכירה]:

סימן צה. (בנדפסות קצז). ושאלת גם כן אודות הא דאמרינן מלוה על פה אינו גובה מן הקרקעות כשיש עמו מלוה בשטר אם זה הוא בשומנן אחד או אפילו קדם זמן מלוה על פה.— גם בשאלה זו אנו תמוהין כי אין בדבריו אלה מה שיובן מהם כי מלוה על פה אין לו שעבוד[י] יוכל להיות לו דין קדימה כלל. אם לא שקראת התשובה של הגאון שבה אמר כי אם נתברר שהמלוה על פה קודם הוא גובה קודם מי שזמנו מאוחר. והביא ראיה לדבריו ממאמרם מלוה על פה[יא] גובה מן היורשין שיעבודא דאוריתא. אבל התשובה הזאת אינה נכונה. כי אע"פ ששעבודא דאוריתא לא אוקמוה רבנן אדאוריתא משום פסידא דלקוחות משום דלית ליה קלא. והוא הדין למלוין שאינם קודמין זה לזה משום דלית להו קלא ואיכא עליהו פסידא. הילכך אין להם דין קדימה לא במקום מלוה בשטר ולא במקום מלוה בעדים בין במקרקעי בין במטלטלי. והמטלטלין נמי כיון שאין בהם דין קדימה אין בהם חלוק בין מלוה בשטר ובין מלוה בעדים:

סימן צו. וששאלת אם יש חלוק בין הלואה בעדים ובין הלואה בהודאת הלוה בלבד בלא עדים. והתשובה[יג] אם אין הממון מסתיק לשניהם יחד ואמר [המלוה] שיש לו עדים לזה שאין לו עדים אתה אין לך כלום [על הלוה] אלא שעשיתם עלי קנוניא.— התשובה בזה לדעתי היא שכמו שהמלוה בעדים יכול לטעון טענה זו על המלוה בלא עדים כמו כן יכול המלוה בלא עדים לטעון

ה) מר בר רב אשי. סנהדרין שם. ג) לאתם עדי. ר"ל לומר לעדים אתם עדי; ובנדפסות בשבוש: לאותם עדים. ד) מציעא י"ז ע"ב. ו) פשרה צריכה קנין. סנהדרין ו' ע"א. ה) בנדפסות בשבוש: שאינה בדרך פשרה: ו) בנדפסות: תחת יד השואל! ז) בנדפסות נשתבש: מחילה. ח) לא איברו. קידושין ס"ה ע"ב. ט) כתב לו. יבמות נ"ב ע"א. י) אין לו שעבוד. נראה שצריך להוסיף בערבית המלה אלדי ולהעתיק שאין לו שעבוד. יא) מלוה על פה. קידושין י"ג ע"ב. יב) והתשובה. נראה דזה מוסב על וששאלת, ור"ל ושאלת גם כן לחשיב לך.

זה על המלוה בעדים. כי אפשר גם כן שהמלוה בעדים נפרע חובו. הלא תראה כי שני מלוין בשטר[ס] אם אין הממון מספיק לשניהם כל אחד מהם יוכל להשביע את חברו שלא נפרע משטרו כלום אם הממון הוא בקרקע וזמנם [של השטרות] הוא ביום אחד. או אם הממון מטלטלין אף שאין זמנם ביום אחד. ואם הוא קרקע ואין זמנם ביום אחד המאוחר יכול להשביע את הקודם לו ואז הוא [הקודם] יש לו דין קדימה על חברו. וזה לקוח מדברי המשנה מי שהיה[ג] נשוי ארבע נשים ומת הראשונה נשבעת לשניה והשניה לשלישית והשלישית לרביעית. ואם כן אין הלוק בין מי שיש לו עדים למי שהלוה מודה לו בלא עדים ושניהם ישבעו יחד ויחלקו ביניהם על הדרך שבארנו בפירושנו למי שהיה נשוי שלש נשים ומה שהוספנו שם בדין המטלטלין. ולא דמי דין אלה המלוין אחד בעדים ואחד שלא בעדים לאמרם האומר ששטר[ג] אמנה הוא זה אינו נאמן ואוקמוה בגון שחייב לאחרים. משום ששטר אמנה לא ניתן ליכתב ואם כי הוא (עמוד 56) נאמן על עצמו כי הודאת בעל דין[ד] כמאה עדים אבל לאפסודי חבירו לאו כל כמיניה משום שלא ניתן ליכתב דשטרא לגוביאנא קאי. ואם טען ששטר אמנה להפסיד לחבירו אינו נאמן. אבל הודאת לוה למלוה אינה כן כי ההודאה אין בה כלום לא מאיסור ולא הפסד לפעולה קודמת בזמן כמו שעושה האומר ששטר אמנה. כי כמו שהודה הלווה למלוה האחר שיש לו עדים כן הודה עתה לוה המלוה האחר[ה] ויעיד לו בהודאתו כאשר הודה לזה האחר. ובזה נתבאר ההפרש בין שני הענינים.

ולכן אמרנו ששניהם ישבעו יחד ויטול כל אחד מהם כפי המגיע לו:

סימן צז. (בגדפסות פב). ומה שראית להגאון ברעתו הראשונה והשניה[ו] הוא טעות סופר. שכל האומר[ז] לא לויתי כאומר לא פרעתי דאמי והאומר לא פרעתי אין לו[ח] על שכנגדו שבועה לא דאוריתא ולא דרבנן ויש לו הרם סתם בלבד. והוא הדין במנה לי בידך[ט] והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ואין על התובע שבועה לא דאוריתא[י] ולא דרבנן בהיסת אלא יכול להחרים סתם על מי יש[יא] שנוטל ממנו מה שאין לו אצלו:

סימן צח. (בגדפסות פד). ומי שחייב שבועת היסת והוא חשוד [על השבועה]. ושבועת היסת אין הופכין אותה [על שכנגדו] אם לא יהפכה המחוייב בה. ורצה התובע להחרים חרם סתם על מי שיש אצלו כלום מתביעתו זאת והלה אינו רוצה. — יש לו זה[יג] לפי שזה [החרם] הוא קריאה כי ינקום ה' מהנוטל מה שאינו שלו:

סימן צט. (בגדפסות פה). ואם אחד מן הנשבעין ונוטלין הוא חשוד אין הופכין את השבועה עצמה על הנתבע כי גם היא תקנתא דרבנן. וכמו שאין הופכין שבועת היסת מתקנתא לתקנתא[יג] כך אין הופכין התקנתא הזאת לאחרת.

ס) בגוף הערבי נראה לתקן בשטר תחת בשטה. ג) מי שהיה. כתובות פרק י' משנה ה'. ד) האומר ששטר. כתובות י"ט ע"א. ה) הודאת בעל דין. קידושין ס"ח ע"ב. ו) בערבית נדפס בטעות אללוה האחד וצ"ל אלמלוה האחר. ז) בגדפסות שם: לרבינו האיי גאון בספר שבועות ובתשובות. ח) שכל האומר. כתובות פ"ח ע"א. ט) בגדפסות: כאילו אין לו, והמלה כאילו מיותרת. י) במנה לי בידך. מציעא צ"ח ע"א. יא) לא דאוריתא. בגדפסות: לא כעין דאוריתא. והמלה כעין מיותרת. יב) בגדפסות: כשם מי, וצ"ל בשם מי, כהעתקה מערבית באסם מן. יג) ר"ל התובע יוכל להחרים סתם. יד) מתקנתא לתקנתא. מציעא ח' ע"ב.

אלא הדין בזה שתחזור השבועה למקומה על הניתבע בהיסת. כי הפסד[ה]) התקנה ישוב על התובע מטענת עצמו ומידו היתה זאת לו:

סימן ק. ואמרם מקבלין עדים[ג]) שלא בפני בעל דין כגון שהיה חולה וכו'.— וזה ברור:

סימן קא. (בנדפסות רא). ואם יצא שטר לפני דיין במקבלי עדות. — אם אותן מקבלי העדות ראוים[ג]) לקבלת עדות. ר"ל שיודעים יפה דקדוקי עדות והמלות המובלות פירוש והמלות שאינן מובלות פירוש. סומכין עליו ואין צריך להבאת העדים[ז]). אבל אם לא יהיו באופן זה לא ישתמש בהם ולא יחשבם כבית דין אלא צריך שיעמדו העדים בעצמם וישמע מהם:

סימן קב. (בנדפסות רב). ומקום שנודע כי שם יכתבו הנאמנות בלא נטילת רשות לזה מהאיש שמעידין עליו אין סומכין על נאמנות זו אלא בודקין אותה אם אמתית היא אם לאו:

סימן קג. (בנדפסות רג). (עמוד 57) ואם יצא שטר שבו נאמנות ממדינה אחרת שלא נודע איך הוא מנהגם אין צריך לעכב השטר עד שיתברר מעמדם אם מנהגם[ח]) הוא להעיד עדות שקר. כי מי שהעיד בנאמנות שלא היתה[ט]) הרי עדותו בטלה:

סימן קד. (בנדפסות רה ורו). מי שהוציא שטר מקויים על חברו וטען שכנגדו כי יש לו ראיות[ז]) לבטל בהן השטר ובקש כי יתנו לו זמן להביאן מפני שלא ימצאו במקום זה[ח]).— צריך ליתן לו זמן כשעור שיוכל לילך ולהביאן. אבל אם יתברר לדיין כי הטענות האלה טענות בטלות וכי זה ממנו הערמה ותחבולה נגד האמת לא יתן לו זמן אלא אומרים לו פרע עתה החוב שעליך. אולם אם התובע הוא [איש כזה] שאם ימסרו לידו יהא קשה להוציא מידו[ט]) יניחו אצל שליש על זמן ואם לא יביא [הראיות] בתוך הזמן הזה ימסרוהו לבעליו [לתובע]: ואם הוציאו[י]) שטר על אחד וטען טענת אין לי ונודע כי יש לו קרקע ומטלטלין ונמנע מלפרוע את המטלטלין.— מחוייב הוא ליתן את המטלטלין כי המטלטלין הם במקום הממון כשאין ממון נמצא [אצל הלוה]. ומי שיש לו ממון אינו צריך לפרוע בקרקע אלא [פורע בקרקע] כשלא ימצא אצלו ממון. וכבר פירשנו זה בריש פרק המוכר פירות לחבירו: ואם אין לו אלא קרקע ואמר יתנו[יא]) לי זמן שאוכל לחפש אחר הלואה או משכונה נותנין לו שלשים יום כאמרם זמן בית דין[יב]) שלשים יום. ומה שאמרו משמתינן ליה[יג]) תשעין יומי זהו במי שיש לו במה לבטל השטר שיצא עליו ובקש לילך ולהביא[יד]) מה שיבטלו ונתנו לו זמן ולא הביא זהו שמתינים לו תשעים יום ובאותן צ' יום הוא בשמתא אם יבוא

ה) כי הפסד. מכאן עד הסוף חסר בנדפסות. ג) מקבלין עדים. קמא קי"ב ע"ב. ד) בגוף הערבי כתוב א ה ל א כיאות, וצריך למחוק הערה ז' שם. ז) בנדפסות: ואין חוששין לעדים. ח) אם מנהגם. בנדפסות בטעות: ואם יהיה מנהגכם. ט) שלא היתה. ר"ל שבאמת לא האמין בעל השטר לבעל דינו רק כתבו כן בשטר שלא מדעתו; ובנדפסות ההעתקה בלתי ברורה: ולא נזכרה בפירוש, כי נוכל לומר שהכוונה שלא נזכרה הנאמנות בשטר. י) בנדפסות באריכות: וטען הלוה שיש לו ראיות כגון עדים או מודעא. יא) בנדפסות: ואמר כי אין עדים מצויין. יב) בנדפסות באריכות ובשנוים: ואם התובע ענני וכו'. יג) בהערה ד' לגוף הערבי במקום זה צ"ל סימן ר"ו במקום ק"ו. יד) יתנו. בערבית צ"ל יעטא. טו) זמן בית דין. מציעא קי"ח ע"א. טז) משמתינן ליה. קמא קי"ב ע"ב: כתבינן פתיחא עילויה צ' יומין. יז) לילך ולהביא. בערבית שם צ"ל ויגי במא (תחת הנדפס ויגיב מא).

[מוטב] ואם לאו יורדין לנכסיו. אבל מי שנמצא לפנינו לא ניתן לו זמן יותר משלשים יום ואח"כ יורדין לנכסיו. ומה שראית[ה] מי שסותר זה בתשובות המשיבין אינו נכון.

סימן קה. (בנדפסות רז). [ושאלת] עיקר דין האדרכתא והטירפא והשומא.— האדרכתא היא כתב הרדפה. והיינו אדם שחייב ולא ירצה לשלם קורעין את השטר חוב שעליו וכותבין לשבנגדו כתב שפלוני חייב לפלוני כך וכך ממון ולא רצה לפרוע בעצמו. ועתה הרשינו לו לשלוח ידו[ג] בכל מה שימצא דברים הנמכרים ממנו [מהלוה] אחרי זמן פלוני למען יגבה את חובו מהם. ואם ימצא אצלו [אצל הלוה] דבר הנמצא עוד ברשותו או דבר שמכר או נתן במתנה אחר זמן [השטרות] שעליו[ד] קורעין אותה האדרכתא וכותבין לו טירפא. פלוני יש לו לגבות חובו שהוא סך כך וכך מן השדה שקנה פלוני לפי השומא שיראו השמאין. וכשיבואו השמאין וישומו לו בחובו יקרעו את הטירפא ויכתבו לו כתב שומא להיות בידו. ובזה אמרו כל אדרכתא[ה] דלא כתיב בה קרענוהי לשטרא לאו אדרכתא היא. וכל טירפא דלא כתיב בה קרענוה לאדרכתא לאו טירפא היא. וכל שומא דלא כתיב בה קרענוה לטירפא לאו שומא היא:

סימן קו. (בנדפסות רח ורט). ואין לאיש לגבות מנכסים משועבדים אלא אחרי שישבע הלוה שאין לו. וכן לא יחזור המלוה על הערב[ה] אלא אחרי שישבע הלווה שבועה שאין לו. כמו שאמרו המלוה את חבירו[ו] על ידי ערב לא יתבע ערב תחלה. ואם אצל הטוען שאין לו נמצאו מטלטלין וטען שהן לפלוני חייב (עמוד 58) הפלוני לישבע כי שלו הם. וכן אם נמצא בידו שטר יגבה את חובו אם ישבע שלא נפרע כלום משטרו וכי [הלווה] חייב לו. ואם בעליהן [בעל המטלטלין או השטר] לא נמצא במקום זה מעכבין הדבר עד שיבוא אם ביאתו אפשרית או יכתבו לו עד שיתברר הדבר לאמתתו. ואם היו עליו שטרות לגוים ממכירה וקנין אין אנו חוששין להן. כי אין לוקחין ממון שנתברר שהוא לישראל ומעכבין עד שינתן לגוי. ואין אומרין פן יבוא הגוי ולא ימצא מה ליטול אצלו ויחבשהו בבית הסהר. כי המקום לא חייבו לפרותו [את הלוה] מן הגוי בממונו לבד חוץ מכל ישראל. ואם היו השטרות בעסק שותפות ונתברר כי הממון שבידו הוא לגוי מניחין אותו להגוי. אבל אם לא נודע הדבר בברור רק נתפשט הקול כי הממון לגוי ישבע [הלוה] שהממון לגוי ויניחוהו לו:

סימן קז. (רט) והבגדים שאצל האשה ביחוד[ז] אין לבעל חוב האיש לגבות מהם כלום כמאמר ההלכה אחד המעריך[ח] את עצמו ואחד המקדיש את נכסיו אין לו לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבען לשמן ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן. והטעם לזה הוא כי משעה שנתנן להם קנו [אשתו ובניו] אותן ויצאו מרשותו. ולפיכך אין ההקדש חל עליהן וכן לא יוכל בעל חוב לגבות מהן כלום. אבל אבנים טובות וזהב משום שההלכה לא זכרה אותן לא נוכל להכניסן בכלל בגדים בלא ראיה. וכל שכן שהזהב ואבנים הטובות

ה) ומה שראית. זה חסר בנדפסות שם. ג) בנדפסות בטעות: וכבר הרשה לנו פלוני זה התובע! ד) בנדפסות בשבוש: ולא מצא לו קרקעות שהן עדיין ברשותו כי מכרן לאחר זמן שט"ח. ה) כל אדרכתא. בתרא קס"ט ע"א. ו) בנדפסות חסר זה המאמר ולכן חסוף אינו מובן: המלוה את חברו. בתרא פרק י' משנה ז'. ז) בנדפסות: מבגדים דוקא. ח) אחד המעריך. ערכין פרק ו' משנה ה'.

יקשט אדם בהן את אשתו וילדיו וישתמש בהן בעצמו בזמן הצורך ה) מפני שהן לא יבלו ויפסדו כמו הבגדים. אבל ודאי ז) מה שהתנו עליו בשעת הנישואין אין בו הלוק בין הבגדים ובין הזהב ושארי דברים כי לא יוכל [הבעל] למכרם ולא הבעל חוב לגבות מהן כלום. ועל זה אמרו ולא עוד ג) אלא אפילו הכנים לה שום משלו אם רצה הבעל למכור לא ימכור. ואם היו לו קרקעות לא תוכל אשתו למנעו מלמכרם ואפילו אם [מחמת זה] לא ישאר לה ממה לגבות כתובתה כשיבוא זמן התשלומין לאמרם לא ניתנה ד) כתובה ליגבות מחיים. וכשיגיע זמן חיוב תשלומי כתובתה ולא תמצא ממה לגבות הכתובה תחזור על מה שמכר אחרי זמן כתובתה ותגבה המגיע לה. ואם קנו מידה תחלה בעת המכירה כי מחלה שעבודה על דבר הקנוי [מבעלה] ואחר כך קנוהו מבעלה בתורת מכר שוב אין לה שעבוד על הדבר הקנוי וכל מה שימכור הבעל מנכסי אשתו או מנכסיו שיש לאשתו בהם שעבוד כתובה מההכרח לקנות תחלה מידה ואחר כך מהבעל שלא תאמר נחת רוח ה)

עשיתי לבעלי:

סימן קח. והמגרש את אשתו וטוען עליה כי נשארו לו אצלה הפצים ו) יהיו מה שיהיו. בין אם היו הגירושין מחמתו או מחמתה. והיא טוענת שנגבתה אותם למזונותיה שהיה חייב לתת לה בימים אשר הרחיק מאתה. — התשובה. צריך לראות איפוא לקחה להוצאותיה לזמן הנזכר ואם לקחה בהלואה הוא חייב לשלם לבעל חוב והיא תחזיר לו בגדיו או שאר הפצים שלקחה. ואם היו ממעשי ידיה הלא הם לבעלה ואין עליו לשלם כלום. ואם מכרה ז) מנדוניתו צריך לשום ולברר כמה הוא ולראות כמה הוציאה ואם הסכומים קרובים זה לזה מנכין אותן. ואם טען ואמר אני הנחתי לה להוצאותיה ולא היתה צריכה למכור כלום חייבת היא לישבע שלא מכרה ז) אלא כשיעור שהיה חייב לה למזונות ושהוא ח) לא הניח לה כלום להוצאותיה וישומו מה שנמצא אצלה וינתן לה מזה המגיע לה מפני שהוא (עמוד 59) המוציא מידה. ואם היא מודה במקצת ולא תטעון [שלקחה] להוצאות. הרי היא מודה במקצת הטענה ותחזיר לו מה שתודה בו ותשבע לו על השאר: ושאלת אם טען הבעל שלא עשתה כלום במעשי ידיה שחייבת היא לו. — התשובה בזה היא כמו שאמרת שהוא סבר וקביל. ומה שלקחה מפירות קרקעותיה שהם שלו דינם כדין פירות מקרקעות שלו בעצמו. הלא תראה אמרם פירות המחוברין ט) בקרקע בכניסתה שלו וביציאתה שלה והתלושין מן הקרקע בכניסתה שלה וביציאתה שלו. ואם היא מכחשת והבעל לא יברר הכמות י) — לשאלה זאת נתן לך יסוד שתשען עליו והוא. שכל תובע שלא יברר כמות תביעתו נאמר לו ראה כמה הוא הסך הפחות יא) שאתה תובע מבעל דינך כדי שתוכל לישבע וליטול כשיהפך עליך את השבועה. ואם אמר תביעתי היא לא פחות מכך וכך אפילו אם יהא רק שוה פרוטה נחייבהו עליו שבועת היסת ונכנים השאר מה

ה) אשער כי הכמות עדה ללזמאן בגוף הערבי הן במובן: כלי זיין להלחם בהן נגד מקרי הזמן ותחפוכותיו, ור"ל כי בשעת הדחק יוכל תמיד למכור את הזהב והאבנים היקרות כי לא יפחת משוין; וכן קרוב לזה בנדפסות: ואם הוצרך יתפרנס מהם. ג) ודאי. בערבית לעמרי, בחיי! בחיי ראשי! ג) ולא עוד. יבמות ס"ו ע"ב. ד) לא ניתנה. כתובות פ"א ע"א. ה) נחת רוח. שם דף צ"ח ע"א. ו) בגוף הערבי צ"ל אתאת, חפצים וכלי בית. ז) בערבית צ"ל באעת באעתה, (בלא נקודה על התי). ח) בערבית צ"ל ואגה (תחת ואנא). ט) פירות המחוברין. כתובות פרק ח' משנה ב'. י) ר"ל כמה לקחה מן הפירות. יא) Minimum.

שיהשדהו בשבועה שאינו חייב לו לא מה שתובעהו בבירור ולא זולת זה[ה]. מפני שהשאר [מן התביעה] המסופק נכנס בשבועתו על ידי גלגול. ואם לא יתבע מבעל דינו בברור אפילו שוה פרוטה הרי שבה טענתו להיות ספק ואין מחייבין על הספק יותר מחרם סתם:

סימן קטז. האשה שתבעה מבעלה מה שנתנה לו מנדוניתה לסחור בו ובמותר הגדוניא לא נשאר סך כזה והבעל מכחישה. — חייבת האשה שבועה במה שטוענת שלקח הבעל ממנה אם [טענתה] זאת באפשרי ותגבה. כי שטר כתובתה בידה לכן תשבע ככל בעלי שטרות שטוענין עליהן שנפרעו. ובזה אין אומרין איתרע שטרא כי איתרע שטרא אומרין רק בשטר שנכנס בו הספק אבל זה לא נכנס בו ספק. אלא מה שנחסר ממנו בהכרח יחסר ומה שלא הוכרח שיחסר אינו בכלל הפוגמת כתובתה[ג] כי הפוגמת מודה היא שקבלה חלק מכתובתה וזאת לא תאמר שקבלה כלום. אבל אם אבדה כתובתה דינה כמלוה על פה כי מינו דאי בעי אמר פרעתי לך כל מה שהייתי חייב לך:

סימן קי. (בנדפסות מב). ושאלת איך תוכל האשה למחול כתובתה לבעלה הלא אמרו אסור לאדם[ג] לשהות שעה אחת וכו'. — דעתי בזה כי המוחלת שדברו בה רבותינו אינה יושבת תחת בעלה אלא [שמוחלת] בשעת מיתתו או לאחר מיתתו ומוחלת אותו ליורשים. אבל אם היא יושבת תחתיו או צריך שתשאיר לעצמה עיקר כתובה או תיאסר על בעלה ותהיה בעילתה בעילת זנות מפני שהלכה כר' מאיר דאמר כל הפוחת[ד] לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות. ואם מחלה לבעלה כשהיא תחתיו והוא רוצה לישאר עמה חייב הוא לכתוב לה [כתובה] אחרת מזמן דהשתא לא מזמן ראשון מפני [שהכתובה] הראשונה כבר נמחל שעבודה:

סימן קיא. (בנדפסות מב). וכתובה דמירכסא אם יש שם עדים שמעידים במה שהיה כתוב בה ובזמנה יכתבו כל מה שהיה בה[ה] וזמן כתיבתה. ואם אין עדים בזה יכתבו כתובה דמירכסא כפי הנודע[ו]:

סימן קיב (מב). ואם רצה לחדש כתובה למוחלת יכתוב כזה. סלונית (עמוד 60) איתתי[ז] היה לה עלי כתובה שכתבתיה לה בשעת נישואה ועכשו מחלה אותה לי ולפי שאמרו רבותינו אסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה הוצרכתי לכתוב לה כתובה אחרת ועכשו היו עלי עדים וכתבו לה עלי כתובה שנתתי לה כך וכך וכו'. ויכתוב זמנה מזמן דהשתא:

סימן קיג (בנדפסות מג). והאלמנה והגרושה כל זמן ששטר כתובה יוצא מתחת ידה בין נישאת בין לא נישאת גובה כתובה לעולם. ואמרם אלמנה כל זמן[ח] שלא נישאת על היתומים להביא ראיה הא לאחר שנישאת עליה להביא ראיה ותישטול. זה נאמר במזונות כי אין שטר למזונות. אבל התובעת כתובה ששטר כתובה יוצא מתחת ידה גובה כתובתה לעולם:

ה) בהעתקתי לקחתי המלה מ א הראשונה בגוף הערבי במובן שלא, שאין, והשניה בהוראת מה. ג) הפוגמת כתובתה. כתובות פרק ט' משנה ז'. ג) אסור לאדם. קמא פ"ט ע"א. ד) כל הפוחת. כתובות נ"א ע"א. ה) בערבית נדפס בטעות פ"ה וצ"ל פ"ה א. ו) בנדפסות שם: כותבין כתובה דמירכסא, ויחסר חסוף ולכן אינו מובן. ז) בנדפסות הנוסח משונה מעט. ח) כל זמן. כתובות צ"ו ע"ב.

סימן קיד (מד). והאלמנה שתפסה ממון הרבה[ה] שבא לרשותה ואמרה שתפסה אותו למזונות. — אין לאיש להוציאו מידה כאמרם ואלמנה שתפשה[ג] מטלטלין במזונותיה מה שתפשה תפשה. ואמרו מעשה בכלתו[ג] שלר' שבתי שתפשה דיסקיא מלאה מעות ולא היה כח בחכמ' להוציאו מתחת ידה. ואם היה אפשר לשער כמה נצרך לה לכל ימי חייה ולהוציא [מידה] השאר בודאי היו עושין כן. ואין בזה חלוק בין שעשאה אפטרופ' ובין שלא עשאה:

סימן קטו. (בנדפסות מה). ואם נתנו לאלמנה מזונות ואחר כך נישאת קודם שנגמר הדבר[ד]. יגבו את הנותר מהמזונות מכסף כתובתה:

סימן קטז (בנדפסות מו). ואם אמרה האלמנה לא אניח את הממון ביד היורשין כי חוששת אני שלא יפזרוהו ולא אמצא ממה ליזון. — אין שומעין לדבריה אלה כי מזונות האשה והבנות ממטלטלין אין להן אלא בתקנתא דישיבות. אבל התלמוד לא יחייב המזונות מן המטלטלין. ואין בכח התקנה הזאת להוציא ממון מן היורשין ולהניחו אצל אחרים ולהפסידו בהוצאות. אלא לכל היותר יש כח בה[ה] [לחייבם] שיתנו להוצאות האשה והבנות ויעשו סחורה בממונם ולא יהא להם עכוב[ו] מההוצאה על [האלמנה][ז]. ואם היא[ח] מפחדת שיאבד הממון אם ישאר בידיהם תאחז לנפשה הדרך הנכון ותגבה כתובתה ותפקידה אצל מי שתרצה כדי שלא תתבע [מהיורשין?] הריוח שיעלה מהקרן[ט]:

סימן קיז. ושאלת מהו החלוק בין שעשאה בעלה אפטרופיא בחייו ובין שעשאה לאחר מותו ובין שנעשת מעצמה. — החלוק בזה שאם עשאה בחייו ומת בטלה העשייה הזאת ואם עשאה לאחר מותו לא תבטל. וגם אם עשאה בחייו ולא פטר אותה משבועה ליורשים היורשים ישביעוה כמו שכתבה המשנה אבל יורשין[י] משביעין. ואם עשאה לאחר מיתה אין ליורשים להשביעה כמו שאמר אבא שאול. ואם נעשית אפטרופיא מעצמה היורשים ישביעוה כמו שכתבה המשנה ואם עשה אפטרופיא יורשין משביעין אותה לעתיד לבוא ואין משביעין אותה לשעבר. מפני שבעלה כבר כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך. וזהו הטעם שבעבורו לא ישביעוה (עמוד 61) היורשין: ושאלת מהו היתרון לאפטרופיא מחמת בעלה לאחר מותו על אפטרופיא מחמת עצמה. — היתרון הזה כבר בארנוהו בכלל דברינו. כי ההלכה כאבא שאול שאמר אפטר' שמינהו[יא] אבי יתומים לא ישבע שמינוהו בית דין ישבע. וכל שכן מי שנתמנה מעצמו. וכן אמרה ההלכה ואם עשה[יב] אפוטרו' יורשים משביעין אותה להבא:

סימן קיח (בנדפסות מז). ושאלת אלמנה שתבעה מזונות וטענו היתומים כי נמצא בידה מה שתזון ממנו אם יכולים הם להשביעה. — התשובה. אין להם רשות להשביעה בין בטענת בריא בין בטענת שמא. וזהו מחלקת חנן[יג]

ה) בערבית צ"ל צבטת מאל גסים. ג) ואלמנה שתפשה. כתובות ס"נ ע"ב. ג) מעשה בכלתו. שם שם. ד) ר"ל קודם שנגמרו דמי המזונות. ה) ר"ל בתקנת הישיבות. ו) בערבית צ"ל יתוא, או צ"ל יתואלהם במלה אחת? ז) אשעי כי צריך להשלים המלה החסרה בגוף הערבי אלאלמנה או אלאמראה; ובנדפסות שם כל זה חסר. ח) בערבית שם צ"ל היא. ט) כונת המלות האחרונות אינה ברורה לי; ובנדפסות כל זה חסר. י) אבל יורשין. כתובות פרק ט' משנה ה'. יא) אפטרופוס שמינהו. גיטין פרק ה' משנה ד'. יב) ואם עשה. כתובות פרק ט' משנה ו'. יג) מחלקת חנן. כתובות פרק י"ג משנה א'.

ובני כהנים גדולים ולא מחלקת[ס] חנן ואדמון כמו שכתבת. ואמרם תשבע בסוף[ע] הוא [בשעת] גביית כתובתה בין מן הבעל ובין מן היורשים:

סימן קיט (בנדפסות מה). ומי שגרש אשתו ואמר לה אתפשתיך צררי קודם גירושין. — אינו יכול לטעון טענה זו לפי שלא ניתנה[ג] כתובה ליגבות מחיים. וזה נכנס בכלל אמרם הקובע זמן[ד] לחבירו ואמר לו פרעתיך בתוך זמני [שעל זה] אמרו ולואי שיפרענו בזמנו. אבל חייב לשלם לה כתובתה ויחרים סתם על מי שנפרע כלום בתשלומי זאת הכתובה:

סימן קכ (בנדפסות מה). ואם אמר פרעתיך לאחר גירושין. — טענתו זאת תכנס בכלל האפשר. ואם רצה להשביעה חייבת לישבע כדין כל הטוען פרעתי על מלוה שחייב בשטר:

סימן קכא (בנדפסות מט). ואלמנה שאין עמה כתובה. — אין לה כלום מפני שאפשר הוא דאתפשה צרארי בשעת מיתתו או שמחלה היא וקרעה לכתובתה. אבל היתומים חייבים לישבע שבועת היסת שאינם יודעים מתביעה ברורה שיש לה אצלם:

סימן קכב. ועם בעלה הדין כמו שאמרנו קודם כאמרם לא ניתנה[ס] כתובה ליגבות מחיים. כי צריכהו[ו] היא לעדים שיעידו לה על הכמות. ואם אין [לה עדים] תשבע ותטול אם הבעל אינו מודה בכמות [הסך] שהיא תובעת:

סימן קכג (בנדפסות נ ונא). ואם תבעה האלמנה המזונות ואמרה שאין אצלה הכתובה. — אין לה מזונות כי מטעם שאין לה הכתובה[ז] אין לה גם כן המזונות. ואם טענו עליה היורשים שכבר גבתה המגיע לה ושאין אצלה כתובה והיא אומרת כתובתי נמצאת ולא גביתי כלום. — נחייב אותה להוציא [הכתובה] שתגבה בה המזונות ואם לאו הרי היא בחזקת שגבתה עד שתביא ראיה לדבריה. מפני שלא נאמר ניכסי בחזקת אלמנה[ח] קיימי ועל היתומים להביא ראיה אלא כשהכתובה יוצאת [מתחת יד האלמנה] והיא תתבע המזונות. אבל כשאין הכתובה יוצאת הנכסים בחזקת היתומים ועליה להביא ראיה במה שתובעת מן היתומים. וכשנתחייבו[ט] המזונות להאלמנה לא יוכלו [היתומים] להשביעה אלא בסוף ואפילו חרם סתם אינה חייבת. מפני שהוא [החרם] לא יפטרה מן השבועה בסוף לכן אינה חייבת גם כן לקבלו:

סימן קכד (בנדפסות נב). (עמוד 62) ושאלת באלמנה שתובעת המזונות כשאין היורש במקומה ויש לה אומנות המספקת למזונותיה אם נאמר לה צאי מעשי ידיך במזונותיך וכו'. — זאת השאלה כבר נזכרה בתלמוד נחלקו בה רב ושמואל[י]. רב יאמר פוסקין מזונות לאשת איש ושמואל יאמר אין פוסקין מזונות לאשת איש. וההלכה בזה כרב. ולא נחלקו רב ושמואל אלא כשלא שמעו שמת הבעל אבל אם שמעו שמת שניהם מודים שפוסקין לה מזונות. ואין חוששין שמא יאמר לה היורש צאי מעשה ידיך במזונותיך. הלא תראה שנפסקה ההלכה[יא]

ס) ולא מחלקת. זה חסר בנדפסות שם. ע) תשבע בסוף. כתובות שם; גם סוף התשובה נתקצר ונשתבש בנדפסות שם. ג) לא ניתנה. כתובות פ״א ע״א. ד) הקובע זמן. בתרא ה׳ ע״ב. ה) לא ניתנה. כתובות פ״א ע״א. ו) נראה שחסר או נשתבש פה דבר מה. ז) שאין לה כתובה. ראה סימן קכ״א; ובנדפסות תחסר המלה כתובה. ח) ניכסי בחזקת אלמנה. כתובות צ״ו ע״ב. ט) ציון הסימן נ״א מנדפסות בגוף הערבי (בהערה ח) צריך להיות במלות אדא וגבת. י) רב ושמואל. כתובות ק״ז ע״א. יא) שנפסקה ההלכה. שם דף ק״ז ע״ב; ובנדפסות המאמר הזה חסר.

שפוסקין מזונות לאשת איש ולא חישינן לצאי מעשי ידיך במזונותיך. ואם בא היורש ומצא אצלה דבר ממעשי ידיה נוטלו אבל אין לו[ס] לחשוב עליה במה שהיתה חייבת לעשות ולא עשתה כלום. וכן גם דין הבעל כשלא היה בביתו אם בא ומצא דבר ממעשי ידיה הרי הוא שלו. כי כמו שאמרו מעשי ידי אשה[ג] לבעלה אמרו גם כן אלמנה ניזונת[ד] מנכסי יתומים ומעשה ידיה שלהן. ולכן דינם ודין הבעל שוה:

סימן קכה (בנדפסות נג).[ה] וששאלת מי שמת ולא נמצא לו יורש וכו'.— התשובה היא שלא נמצא אצלנו מי שאין לו יורש אלא הגר. אבל ישראל על כל פנים יש לו יורש[ו] מפני שהנחלה ממשמשתו[ז] והולכת עד ראובן. והקשו ולימא[ז] עד יעקב. ותרצו נמירי דלא כלי שיבטא. ואם כן הוא אין חייבין לפרוע מממונו להאלמנה ולבעל חוב אלא על פי מה שאמרו והנפרעת שלא בפניו[ח] לא תיפרע אלא בשבועה. ואם נשאר מן הממון אחרי שיפרעו למי שחייב לגבות בשבועה יניחו הנשאר אצל נאמן ויכתבו בשימוש בית דין[ט] ושימוש הקהלה[י] וכשיבוא מי שמחוייבין לתת לו יתנוהו לו. ואם לאו ישאר אצל הנאמן עד שיבוא אליהו ויודיענו למי הם ויתנוהו לו. וזאת היא כוונתם באמרם יהא מונח[יא] עד שיבוא אליהו:

סימן קכו (בנדפסות נד). והיורשים אין יורדין לנחלה אלא בעדות שלמה ואינם דומין להעגונה כאמרם מצינו שאין האחים[יב] נכנסין לנחלה על פיה. ואמר התלמוד גם במקום אחר בניו ובנותיו[יג] דאי באעו למיתה לניכסי בעד אחד לא מצו נחתי מזוני נמי לית להו. ונתברר מאלה המאמרים שאין לנו לתת כלום ליורשים בעד אחד ולא בגוי משיח לפי תומו אלא בעדות שלימה:

סימן קכז (בנדפסות נה). וששאלת אם מכרה האלמנה קרקע לגבות כתובתה קודם שתשבע ואחר כך נשבעה אם מכירתה קיימת[יד] או לא.— כבר קדם בדבריני מה שיש בו די לעשות השאלה הזאת מיותרת[טו]. והוא מאמר המשנה אלמנה[טז] בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בבית דין. ואמר התלמוד בשלמא[יז] מן הנישואין משום מזוני וכו'. והדברים האלה נאמרו בשלא נשבעה כי אם (עמוד 63) כבר נשבעה מהיכן [יהיו] לה מזונות. לפי שנשבעת היא רק[יח] אחרי שתבעה כתובתה בבית דין ואם תבעה כתובתה בבית דין אין לה מזונות. ואם היית מתבונן בזה הפרק לא היית צריך לשאלה. ודין המכירה ודין המתנה שוין בדבר זה לאמרם מכרה כתובתה[יט] או מקצתה מישכנה או מקצתה נתנה לאחר או מקצתה לא תמכור את השאר אלא בבית דין. ואף על גב דאוקמוה לשמועה זו כר' שמעון[כ] שאין ההלכה כמותו. אבל אין הלכה כמותו באמרו לא תמכור את השאר אלא בבית דין משום דסבר שמכירת[כא] . . . . .

ס) אין לו. המלות האלה חסרות בנדפסות, ולכן המאמר משולל הבנה. ג) מעשה ידי אשה. כתובות פרק ו' משנה א'. ד) אלמנה ניזונת. שם פרק י"א משנה א'. ה) בהערה ח' לגוף הערבי נדפס במעות בנדפסות נ"ו. ו) לפי הערבי: לא ימלט מיורש. ז) שהנחלה ממשמשת. בתרא קט"ו ע"ב. ז) והקשו ולימא. בתרא שם. ח) והנפרעת שלא בפניו. כתובות פרק ט' משנה ח'. ט) בישימוש בית דין. בנדפסות שמו של ב"ד, וראה הערה ו' לגוף הערבי. י) ושמוש הקהלה. זה חסר בנדפסות. יא) יהא מונח. מציעא פרק ג' משנה ד'. יב) מצינו שאין האחים. יבמות פרק ט"ו משנה ג'. יג) בניו ובנותיו. כתובות ק"ז ע"א. יד) בערבית צ"ל יחבת. טו) בערבית צ"ל יגני. טז) אלמנה. כתובות פרק י"א משנה ב'. יח) בשלמא. שם דף צ"ז ע"א. יט) בגוף הערבי צריך לחגיה אלא בעד במקום אלבעד. יט) מכרה כתובתה. כתובות פרק י"א משנה ג'. כ) כר' שמעון. שם דף צ"ז ע"ב. כא) לפי הנדפסות צריך להשלים הסוף החסר בכ"ו כזה: שבמכירת [מקצת כתובתה אין לה מזונות אבל המתנה והמכירה קיימת היא לדברי הכל].

סימן קכח (בנדפסות רלב) . . . [אם] בטלו[פ] הקידושין בטל מה שפסק על עצמו[צ] בעת הקידושין. וזהו מאמר המשנה פסק מעות[ג] לחתנו ומת החתן אמרו חכמים יכול הוא [שיאמר] לו לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן:

סימן קכט (בנדפסות רלב). ושאלת איך דין קרובתו[ד]. — אין דין קרובתו בזה הענין [כדין] בתו. ובזה אמר הירושלמי אבל לא[ה] האח על ידי אחותו ולא האשה על ידי בתה. ואין הלוקו[ו] בין אם הדבר שפסק על עצמו הוא נמצא לפנינו או דבר קצוב או נקרא בשמו ולא נמצא לפנינו או ממון מזומן. כי האב פוסק לבתו נדוניא באופן שאם ימצא איש הנרצה לו יתנהו לו ואם יבוא מי שלא ימצא חן בעיניו[ז] יתן פחות ואם יבוא מי שראוי יוסיף לתת לו:

סימן קל. והירושלמי ששאלת עליו הוא כזה. ולאו דברים[ח] הניקנין באמירה הן. כלומר למה יכול לומר לו לאחיך הייתי רוצה וכו' והלא דברים הניקנין באמירה הן וכבר קנאן אחיו וזה היבם העומד במקומו זכה בהן ואין יכול לומר לו ולך אי אפשי ליתן. ואמרו תאני בר קפרא פוסק על מנת לבנום. ר"ל כל הפוסק מעות לחתנו דעתו על מנת לבנום והואיל ומת ולא בנם לא קנה ולפיכך לא זכה אחיו בכלום:

סימן קלא (בנדפסות רלג). ושאלת אם האב אינו רוצה לתת לבתו כלום אם כופין אותו לזה או לא. — התשובה. השאלה הזאת נזכרה בתלמוד האומר אל יזונו[ט] בנותיו מנכסיו אין שומעין לו אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו. והנוסחאות משונות בזה כי נמצאו נוסחאות שבהן כתוב להפך. אבל ההלכה אצלנו במזונות אין שומעין לו. כי המזונות הן מתנאי כתובה שהן תנאי בית דין כמו שכתבה המשנה לא כתב לה[י] בנן נוקבן די יהויין ליך מינאי אינון יהוון יתבן בביתי ומיתזנן מניכסאי עד דיתלקחן לגברין חייב שהוא תנאי בית דין. והפרנסה אינה מתנאי הכתובה. לפיכך אין כופין אותו אלא מבקשין ממנו שיתן כפי הראוי לאיש הדומה לו [במעמדו]:

סימן קלג[יא] (בנדפסות רלד.) ומי שנתן לבתו מתנה [סתם] שתנשא בו ולא תלה זה באדם ידוע ונתקדשה לאיש ואחר כך בטלו אותן הקידושין. — המתנה לא תתבטל [על ידי זה] אלא קיימת היא עד אשר תנשא לבן זוגה ותגבה אותה:

סימן קלד (בנדפסות רלה). (עמוד 64) ואם טענה האשה כי יש לה הפסד מזה שחמותה דרה עמה וכו'. — התשובה. המנהג הוא בבתי דינין כי מעמידין עמהן אמצעית[יב]. ואם יתברר ההיזק ידחה המסבב אותו ואם לא לא ידחה:

פ) תחלת התשובה החסרה בכ"י נוכל להשלים גם כן עפ"י הנדפסות, ומשם נראה כי השאלה היתה במי שפסק נדוניא לחתנו בשעת הקידושין ואח"כ בטלו הקידושין והבת רוצה להנשא לאחר אם חייב האב לשלם לבתו את הנדוניא שפסק. ובערבית צ"ל אנפסכת וכן למטה. צ) בערבית צ"ל קטע מעה בשתי מלות. ג) פסק מעות. כתובות פרק ה' משנה ב'. ד) ר"ל אם פסק נדוניא לקרובתו בשעת קידושין. ה) אבל לא. ירושלמי כתובות פרק ה' הלכה א'. ו) ואין חלוק, מכאן עד הסוף חסר בנדפסות שם. ז) בערבית: שלא ימלא את עיניו. ח) ולאו דברים, ירושלמי שם בשנויים. וראה תוספות כתובות ק"ט ע"א ד"ה תשב ט) האומר אל יזונו. כתובות ס"ח ע"ב. י) לא כתב לה. שם פרק ד' משנה י"א. יא) בנדפסות הדפוס סימן קל"ג תחת קל"ב. יב) אמצעית = אשת הביניים לפשר ביניהן; ובנדפסות שם: אשה נאמנת.

סימן קלה (בנדפסות רלו)ה). וששאלת מה ההלוק בהברחה בין הקרקע והמטלטלין כשהיא מעכשיו ולכשארצה ואם מי שניתנו [הנכסים] לו אוכל הפירות כל זמן שהם בידו.— התשובה. ההברחה היא בין במטלטלין בין בקרקע בלשון מעכשיו ולכשארצה כמו שאמרת ואין ביניהם הלוק. והוא [המקבל] אוכל פירות הקרקע כל זמן שהיא בידו:

סימן קלו (בנדפסות רלו). וההברחה הנזכרת בתלמוד אינה צריכה לא מעכשיו ולא כשארצה. אבל צריכה שתתן כל נכסיה ולא תניח לעצמה כלום ולא אפילו מטלטלין כאמרם המשה עד שיכתבו[ג] כל ניכסיהם והמברחת בכללם. ואמרו ובכולן מטלטלי הוי שיור וכו'. והמקבל אוכל פירות [הנכסים] כל זמן שהם בידו:

סימן קלז (בנדפסות רלז). וששאלת מהו ההלוק בין הברחת האשה לנכסיה ובין הברחת איש לנכסיו מחמת שהוא רוצה לישא.— לא מצינו דין מבריח באיש. ואין זה דבר ששייך בו ההיקש[ג] שנאמר אם נתן האיש כל נכסיו שיהא דינו דין המברחת. אלא המתנה שייכת בו אם לא התנה[ד] בה כלום. ואם גילה דעתו שהוא עושה זאת על דרך הערמה והברחת הנזק זה נקרא שטר פסים או שטר אמנה[ה] ולא ניתן ליכתב. ואם כתב אין להם דין שטר ולא דין שעבוד כי [הנכסים] ישארו ברשותו:

סימן קלח (בנדפסות רלח). והמחאה במעמד שלשתן לא קנה עד שיאמר לו מנה שיש לי בידך תנהו לפלוני זה. ואם לא יאמר מנה שיש לי בידך אלא רצונו להלות לזה מה שיתן לחברו לא קנה ההמחאה מפני שאין לו אצלו כלום מה שמקנה להאחר. ואין הלוק בין אם מי שהמחהו עליו הוא גוי או ישראל כיון שנתרצה בהמחאתו על הגוי כבר פסקה תביעתו מישראל וכשפסקה תביעתו לא יוכל עוד לחזור עליו. ואם לא יתן לו הגוי כלום איהו דאפסיד אנפשיה כשקבל המחאה על הגוי:

סימן קלט. ואמרם אמר רבאו) אמר רב נחמן שביב מרע שאמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני. ואין [מהלוקת] בינו ובין הירושלמי באמרו לוקח אדם[ז] שטרותיו שלחבירו ומלותו שלחבירו בפחות ואינו חושש משום רבית. כי אין זה [הלוקה שטרות] רק בריבור בעלמא כמו בשכיב מרע אלא זה נקנה בכתיבה ומסירה. ובכתיבה צריך לומר קני לך האי שטרא וכל שעבודא דאית ביה. והואיל וכך מה ענין זה אצל זה. וכן במלותו שלחבירו כי לא יקנה את המלוה עד שימחהו עליו במעמד שלשתן שלא יוכל לחזור עליו. ואם לאו ההלואה קיימת ויש בה [במכירה בפחות] משום רבית. וכן אם רצה אדם ליתן לחבירו כתב חשבון שיש לו על אחר (עמוד 65) או למכור לו אם הוא בלא שטר צריך גם כן להמחהו במעמד שלשתן. ואין צריכין בזה [להקנות] על גב ולא קנין כי הקנין לא יועיל בזה כלום לאמרם אין מטבע[ח] נקנה בחליפין:

ה) בסימן רל"ו מנדפסות באו שני הסימנים קל"ה וקל"ו בערבוביא. ג) חמשה עד שיכתבו. בתרא ק"ג ע"ב. ד) החיקש. בערבית צ"ל אלקיאס. ה) אם לא התנה. מכאן עד סוף התשובה חסר בנדפסות. ה) שטר פסים ושטר אמנה. כתובות י"ט ע"ב. ו) אמר רבא. בתרא קמ"ח ע"א. ז) לוקח אדם. ירושלמי מציעא פרק ה' הלכה ב'. ח) אין מטבע. מציעא מ"ה ע"ב.

סימן קמ (בגדפסות יט. כ. וכא). ואם היתה צואת שביב מרע מחמת מיתה והעיד אחד מהעדים בקנין והאחר [הע]יד בלא קנין. — זה לא יבטל הצואה משום שאנו אומרים סתם קנין[ה] לכתיבה עומד ולא נחוש שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר אלא בשהיה הקנין בפני שנים. אבל אם היה הקנין רק בפני אחד אינו עומד לכתיבה ולא חישינן שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר: ואם אמר לשני עדים כתבו וחתמו ותנו לו בזה אנו אומרים חישינן שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. ואם אמר להם אף כתבו וחתמו ותנו לו הוא רק מיפה את כחו ולא חישינן: ומתנת שביב מרע אם היא מחמת מיתה[ז] אינה צריכה למהיום ולאחר מיתה ואם אינה מחמת מיתה היא כמתנת בריא וצריכה [למהיום ולאחר מיתה]:

סימן קמא. והשטרות [שנכתבו] בלשון הסותרת[ז] את הכונה שיכוונו אליה. — אין לנו לבטל הדינים שעל פיהם יתקיימו[ח] השטרות ולחזור אחר מנהגי הדיוטות כי על ידי זה ישובו שטרותינו וכל דבריגו לדברי הדיוט אלא הדינים קיימים ולא ישתנו וההדיוטות תחזור לבעליה. והקרוב בזה שהשטר בטל ויעשו על פי היושר והפשרה:

סימן קמב (בגדפסות כב). ומאמר המשנה במתנת שביב מרע שייר קרקע[ט] כל שהוא מתנתו קיימת. לאו קרקע דווקא אלא אפילו מטלטלין. כמו שאמרו חמשה עד שיכתבו[י] כל נכסיהן. ובכללם שביב מרע. ואמרו ובכולהו מטלטלין הוי שיור לבר מכתובת אשה דממקרקעי תקינו רבנן ממטלטלי לא תקינו רבנן. וכבר קדמו[יא] דבריגו בזה בפרק המברחת. ואמרם לבר מכתובת אשה. זה היה ביטיהם אבל השתא דתקינו רבנן בתראי למיגבא כתובה אפילו ממטלטלי בכתובה נמי מטלטלי הוי שיור:

סימן קמג. ושאלת על התחייבות הבעל בכתובה שבה נמצאו תנאים שלפיהם היו הנישואין[יב]. — התחייבות הזאת קיימת ומוכרחת והיא כדין [שאר] תנאי בין שנכתב בכתובה עצמה או בשטר אחר אם נכתבה בלשון שעל פיה היה קשר הנישואין ביניהם:

סימן קמד. ושאלת מה ההלוק בין הכחשת שתי כתי עדים. ובין הכחשת שני עדים. — התשובה. לא נדע חלוק ביניהם אלא שניהם בטלים:

סימן קמה (בגדפסות רלט). ועדים שיצאו שני שטרות בחתמות ידיהן ושטר אחד מהן מכחיש את חבירו וזמנן אינן שוין. — עושין על פי השטר הראשון. שביון שחתמו על שטר ראשון נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואין יכולין לחזור בהן. אלא שצריכין בית דין לחקור איך נעשה זה המעשה והעידו עדות (עמוד 66) מוכחשת. ולפי מה שיתגלה לו[יט] מן הדין יעשה. ואם היה זמנן שוה בטלו שניהם כי לא נודע איזה הקודם מהברו שנעשה על פיו:

סימן קמו (בגדפסות רמ). ושני עדים שהעידו עדותן בבית דין וחזרו אחר כך

ה) סתם קנין. בתרא מ׳ ע״א. ו) בגדפסות נשתבש על ידי חסרון. ז) בערבית צ״ל תנתקין. ח) בערבית שם צ״ל תתבת. ט) שייר קרקע. בתרא פרק ט׳ משנה ו׳. י) חמשה עד שיכתבו. שם דף ק״נ ע״ב. יא) וכבר קדמו. מאמר זה עד סוף התשובה חסר בגדפסות. יב) בערבית צ״ל אלזיגה, וכן בסוף התשובה, והערה ז׳ שם צריכה לחמחק. יט) שיתגלה לו. ר״ל לבית דין; ובגדפסות שם: שתגלו.

ממנה בשטר שזמנו אחרי שהגידו עדותן [בבית דין].— אין עושין על פי אותו השטר מפני שכבר נחקרה עדותן בבית דין:

סימן קמז (בנדפסות רמא). והשאלה אודות ראובן ורחל במה שהלוה לה וכל הספור[ה].— התשובה. סומכין על השטר שביד ראובן ויפרע מזמנו[ו] כפי שיעלה מתנאו. והודאת העדים אחר כך שלא התנו זה התנאי לא תקובל כי היא תסתור לעדותם. ואצלנו [הדין] כיון שהגיד[ז] שוב אינו חוזר ומגיד. והעדים אינם נפסלין בכך כי אפשר הוא שקרה להם טעות. אבל מי שיקרה לו בעדותו כדבר הזה מההכרח שלא יקחוהו אחר כך לעדות כי אינו נאמן[ח] בעדותו:

סימן קמח (בנדפסות רמב). ושאלת על אמרם בשטר אמנה[ט] לא ניתן ליכתב.— הכונה בזה לפי שאינו על פי האמת משום הכי לא הורשה כתיבתו[י] ולא להתום בו כעד כי הוא עוֹלָה. ולא אפילו על ידי שליש לא יניחוהו כי כשימות השליש ויפול השטר ביד מי שעל שמו נכתב יתבע על פיו. או יקרה מקרה שיבוא [השטר] לידו:

סימן קמט. והחלוק בין שטר אמנה ושטר שעל תנאי הוא ששטר שעל תנאי הוא כשר. [וכשלא] נעשה[יא] התנאי [נאמר][יב] למי שעליהם התנאי קיימו תנאיכו והותו לדינא כי לא נתחייבו במה שבשטר אלא אם קיימו התנאי: והחלוק בשטר אמנה בין אם העידו עליו עדיו בעצמם שהוא שטר אמנה ובין אם העידו עליו אחרים הוא שבשהעידו עליו עדיו[יג] בעצמם שהוא שטר אמנה אינן נאמנין ואם העידו עליו אחרים נאמנין: אבל במודעא אין חלוק בין עדיו לעדים אחרים מפני שהוא ניתן ליכתב:

סימן קנ. והפירוק שלי במאמר חוקיה ור' אבהוי[יד] במאי פליגי בחמץ בפסח ואליבא דרבנן בשור הנסקל ואליבא דרבי הכל.— היתה אצלי העתקתו שהעתקנוהו רק בשבילך אחרי שיצאת מאתי ולא פירשנוהו לך. אבל מר יוסף לקחה והלך לו עמה וכבר כתבתי לו שיחזירנה לי ואשלחנה אליך. כי לא עלה לי הפירוק בזה אלא לאחר טורח ולא אוכל עתה לעמוד על חדושי זה. ולחדש העיון נצרך לרעיון חפשי[טו] ועיון זך מה שאי אפשר לנו בעת הזאת מרוב העסקים וטרדת המחשבה:

סימן קנא. ושאלת על אמרם בפרק המוכר את הבית במה דברים אמורים[יג] במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולן. אם הוא שייך לכל הפרק או אל צריך ליקח לו דרך שנחלקו בו ר' עקיבא וחכמים בלבד. — לומר [שזה שיי"ך] למה שנחלקו בו ר' עקיבא וחכמים בלבד וזו דבר שלא יסבלהו רעיון אחר. כי אי אפשר לומר שנותן את כולן קאי רק על דרך בלבד. אבל בפסק הוא אם זה קאי על כל הפרק או על המוכר את השדה כמו חרוב המורכב וסרן השקמה והבור והדות והשובך. ואין אצלי [דבר ברור] בענין זה אבל הקרוב (עמוד 67)

ה) וכל הספור = וכו'. ו) ויפרע מזמנו. מכאן עד סוף התשובה חסר בנדפסות. ז) כיון שהגיד. כתובות י"ח ע"ב. ח) בערבית צ"ל יותק. ט) בשטר אמנה. כתובות י"ט ע"ב. י) בערבית צ"ל כתבאתה. יא) נראה כי תחסר המלה לא בנוף הערבי וצ"ל אדא [לא] נעשה, או המאמר מוסב למעלה: הוא כשר כשנעשה התנאי. [ונאמר] למי שעליהם וכו'. יב) גם פה נראה שחסרה המלה נקול או ונקול. יג) בנוף הערבי נדפס בטעות עדין וצ"ל עדיו. יד) חזקיה ור' אבהו. פסחים כ"ג ע"ב. טו) בערבית צ"ל כלו. יג) במה דברים אמורים. בתרא פרק ד' משנה ט'.

אצלי בזה כי כל מה שמחובר להקרקע הניתנה במתנה נכנס בכלל המתנה כמו הבור והדות והחדר וכדומה. ואין להוציא ממנה שום דבר אלא מה שיפרש הנותן. כמוכח מאמרם מאי שנא מכר[ב] ומאי שנא מתנה והשיבו זה היה לו לפרש וזה לא היה לו לפרש:

סימן קנב. ומה שראית לרב שמואל גאון.— אנכי לא קראתי את דבריו ואין לי ידיעה מהם. אבל אומר לך שדעתי כי החליפין בין שנעשו אחר השומא או קודם השומא אם נתקבלה הסחורה האחת צריכה השניה להתקבל. ואם נישומה אחרי המסירה ונמצאה בה אונאה הדין באונאה זו הוא כמו במכירה הנעשה במעות. הלא תראה אמרם במקח וממכר מכור לי באלו[ג] קנה ומחזיר אונאה. ואמרם באלו ר״ל קנייה כללית[ד] בלא משקל. ועל זה אמרו קנה ומחזיר אונאה ואף כי ההזירו[ה] זה [לדין] מעות קונות הלא אמרו כל חליפין[ו] מיקפד קפדי וקנה. וזה אינו לבטל החליפין אם לא נשומו קודם המשיכה. ואמרם כל הנישום[ז] דמים באחר לא יוכיח שבלא שומא הדבר בטל וכי השומא הוא תנאי לקיום החליפין. אלא משום הכי לא אמר נעשה ואמר נישום שלא יוכיחו שמטבע נעשה חליפין[ז]. מפני שאמרו כל. ולולא זאת היה מניחו במלה נעשה. ואין ספק שמי שלקח סחורה ונתן סחורה תחתיה שנעשית דמים לה והשומא תבוא אחר כך ואם נמצאה אונאה יחזיר ואם לא נמצאה החליפין קיימין[ח]:

סימן קנג (בנדפסות רמג). והשותפים שהוציאו האחד והשני פרקמטיא לשותפות בלא שומא ואחר כך מכרו הפרקמטיות וידע כל אחד מהם מה שמגיע לו בעד הפרקמטיא שלו ואחר כך ערבו מעותיהם ביחד והותנה ביניהם שיערבו מעותיהם בשותפות.— אם עשו סחורה והרויחו או הפסידו יחלקו ביניהם לפי מה שהתנו בתנאי השותפות. והשותפות בדינרי זהב אם לא ירצו להכניסו בשומא רק התנו לערב הזהב כמו שעשו במעות ולסחורה. כשיגיע זמן החלוקה נוטל כל אחד מהם כשעור מה שהכנים מן הזהב ויחלקו השכר כפי מה שהתנו. וכן [יעשו] כשיהיה היזק. ואם הזהב הוא של אחד ויתנהו לחברו בדרך עיסקא ולא ירצו לשומו בשער שבשוק אם יהיה אצל המקבל העיסקא אפילו דינר אחד מאותן הדינרים[ט] מותרת השותפות בלא שומא ואין חוששין אם נתיקרו או הוזלו כי מה שמותר בדרך הלואה כל שכן שהוא מותר בדרך שותפות. ואם יקרה שבזמן החלוקה יתיקרו הדינרים ויצא השני בלא שכר או יצא בהפסד אין בזה אסור. כי כמו שאפשר שיתיקרו [הדינרים] כמו כן אפשר שיוזלו ויצא בעל הממון בלא שכר או בהפסד והשכר מזול הדינרים יהיה למקבל העיסקא לבדו. וצריך שיהא עיקר התנאי ביניהם כי כשיהיה להם יחדיו שכר יטול בעל הממון שליש ובעל העיסקא שני שלישים[י]. ואם יהיה שם הפסד יגיע לכל אחד מהם מחצה כמו שאמרו אי שקיל[יא] מלוה פלגא באגר דארי תרי תלתי בהפסד. ואם יקרה[יב] שמקבל העיסקא יצא בלא שכר אין אנו חוששין לזה כלום כמו שאין אנו חוששין כלום

ב) מאי שנא מכר. שם דף ע״א ע״א. ג) מכור לי באלו. מציעא מ״ו ע״ב. ד) בערבית גזאף (קוף אים גראספען, אים רוממעל). ה) בערבית צ״ל ואן כאן קד רדוא. ו) כל חליפין. מציעא מ״ז ע״א. ז) כל הנישום. שם דף מ״ו ע״ב. ח) מטבע נעשה חליפין. שם דף מ״ה ע״ב. ט) בערבית צ״ל אמתצא, והמאמר האחרון אינו ברור לי והעתקתי היא בספק. י) בנדפסות כגראה נשתבשה המלה שמין תחת א׳ מן. יא) בערבית צ״ל אלתלת, אלתלתאן. יב) אי שקיל. מציעא ס״ח ע״ב. יג) כל המאמר הזה שיש בו אריכות דברים חסר בנדפסות.

כשיקרה כזה בשנשתתפו במעות. והוא הדין אם יצא [מקבל העיסקא] בהפסד (עמוד 68) הדין אחד לא יכחישו אדם אם יגיע לבעל הממון שכר מזה שנתיקרו דינריו ומקבל העיסקא יצא בלא שכר או בהפסד. מפני שהשכר לא יגיע מצד מקבל העיסקא אלא מהממון בעצמו. ואלו נשארו הדינרים בלא תנועה[ח] היה השכר שלהם שוה לשכרם אחרי התנועה. ואין למקבל העיסקא[ז] בזה יד ושם כי השכר מהדינרים לא הגיע מחמת תנועתו. וכן אם נתן לחברו מעות בשותפות ופסק עמו בדינרים על שער שבשוק גם זה מותר. וראיתי[ג] להגאון שאמר שהשותפות בזהב אסור. אבל אין על זה ראיה מפני שאי אפשר שבהלואה יהיה זה מותר ובעיסקא אסור ויהיה זה יציבא בארעא[ד] וגיורא בשמי שמיא. ואם היה אסור היו מזכירין אותו חכמי ישראל:

סימן קנד. (בנדפסות רמד). וכן אם אמר אדם לחברו הלוני דינרים[ה] ולא היו אצלו דינרים. ואמר לו אתן לך מעות ואכתוב עליך [בשטר] אותן הדינרים שתקנה בהמעות שיהיו עליך מלוה. — זה מותר כי לא יוסיף עליו בכמות כלום[ו]. ואין חלוק בשער שבשוק בין מעות בדינר ובין דינר במעות ובין סאה במעות ומעות בסאה וסאה בסאה הכל מותר לפי שער שבשוק. מפני שמי שנתן לחברו דמי הפרקמטיא והפרקמטיא היתה מצויה בשער זה בשוק הרי זה כמו שנתן לו הפרקמטיא. ובדומה לזה אמרו הא חיטי[ז] בהינו הא חיטי בשילו אי באעו זבני ופרעי. ומי שהקדים ליתן מעות על פרקמטיא בשער שבשוק והיתה מצויה לקנות ולא רצה [המוכר] ליתנה לו אין כופין אותו למסרה להקונה אלא חייב הוא לקבל מי שפרע. ותמצא באור זה בתשובה שלנו:

סימן קנה. (ראה בנדפסות כה). והמעשה אשר ספרת לנו[ט] מראובן שהיתה לו אשה והלך ממנה למדינה אחרת ונשא אשה אחרת והרשתה [האשה הראשונה] לו את אביה[י] שמעון ועשתה אותו שליח לקבלה וכו'. — אם הגט יוצא מתחת ידה אפילו היא אינה יודעת ממי הביאוהו העדים אליה אם מבעלה אם משלוחו או משלוחה שהוא קבלן אם העדים המביאין אותו לה מעידים שאביה שהיא עשתה אותו שליח לקבלה מסרו להם שיביאוהו לה[י] ודאי מגורשת היא. שבשהגט יוצא מתחת ידה או מתחת יד שלוחה לקבלה מקבלין את דבריה ואת דברי שלוחה ואין צריך להביא עדים שנימסר לו בפניהם. והגט הזה אף כי הוא ביד האשה ולא ביד השליח אבל [מחמת] עדות העדים שהוא מסרו לידם כמו שבידו הוא דאמי:

סימן קנו. (בנדפסות כה). ומאמר ההלכה האשה שאמרה[יא] התקבל לי גיטי וכו'. — היא אינה צריכה לזה אלא מחמת וקרע[יב] כי אם היה בידו לא היה נצרך אלא שנים וכו'. וראיה לזה שכשהגט יוצא[יג] מתחת ידי אשה והיא אומרת לבעלה אתה נתתו לי שהיא נאמנת נמצאת בכמה מקומות

ח) בלא תנועה. ר"ל ואלו היו מונחים בלא משא ומתן. ז) בערבית צ"ל לללמצארב. ג) המלה הערבית ראית יכולה להקרא רַאַיְתְ (ראיתי) וגם רַאַיְתַ (ראיתָ); אולם בנדפסות כתוב וראינו. ד) יציבא בארעא. עירובין י"ט ע"א. ה) דינרים. בנדפסות: שני זהובים. ו) בנדפסות הנוסח משונה. ז) הא חיטי. מציעא ע"ב ע"ב. ח) בערבית צ"ל דפעת אלינא (עלינא היא טעות הדפוס). ט) אביה. בנדפסות: אחיה. י) נראה שבערבית צ"ל: דפעה אליהם ליוצלוה והמלה לא שבאמצע מיותרת. יא) האשה שאמרה. גיטין פרק ו' משנה ב'. יב) במשנה שם: ושנים אומרים בפנינו קבל וקרע. יג) בערבית צ"ל כרוג.

בתלמוד. ואביא פה אחד שיעיד על השאר. והוא אמרם ומודה רב הונא[ס] דאי אמרה קמאי דידי לגירושין יהביה ניהליה מהימנא מינו דאי באעי אמרה (עמוד 69) לדידי יהביה ניהלי. וזהו כשלא יכחיש הבעל את הגט לומר שהוא מזויף אלא יכחיש רק שהוא מסרו אליה[ג]. אבל אם יכחיש הגט מעיקרו צריכה האשה או לעידי מסירה או לעידי החתימה על פי מה שאמרו אין העדים[ג] חותמין על הגט [אלא] מפני תיקון העולם. ואוקמוה אליבא דר' אלעזר[ד] דאמר עידי מסירה כרתי דאי מיתי עידי מסירה קימי עידי החתימה אי נמי זמנין דאזלי למדינת הים. וזה המאמר יוכיח כי אף כשיצא הגט מתחת יד האשה אם הבעל מכחישו צריכה היא לעידי מסירה או לעידי החתימה. ואמרו גם כן בראש המסכתא מה שיוכיח כיוצא בזה. והוא אמרם דאי מצרכת[ה] לה תרי ואתי בעל ומערער לא משגחינן ביה ואי מצרכת לה חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה. ואם יצא [הגט] מתחת ידי השליש אינו צריך עוד לכלום. כי השליש אם הוא שליח לקבלה ואומר אתה נתתו לי באופן שאני קבלן שוב אינו צריך יותר לכלום אם הוברר שהוא שליח לקבלה. מפני שההלכה כרב חסדא במקום הזה בראיות ברורות וגלויות. ואף על גב דרב הונא רבו ואין הלכה[ו] כתלמיד במקום הרב. במקום זה ההלכה כרב חסדא. וכבר ראינו דברי האומר שהלכה כרב הונא ואמר שפירוק רב חסדא מי נפיק ניטא מתותי ידיה דניהמניה הוא שינויא בעלמא. אבל הדבר הוא בהפך. שפירוק רב הונא הוא שינויא ודחותא בעלמא ופירוק רב חסדא הוא פירוקא דסמאכא. ובאור זה הוא כשהקשו על רב הונא מאמרם והשליש נאמן משניהם. השיב שאני ממון דאיתיהב למהילה. וזה הפירוק בחיי הוא על צד האפשר לולא שההלמוד יבטלו כמו שנבאר זה. ואחר כך אקשו עליה והתניא וכן לגיטין. ודחה זה באמרו ניטי ממון. ובאמת זהו שינויא כי הוצאת הדברים [מהכונה] המפורסמת והגלויה אל הבלתי מפורסם הוא שינויא ודחייה בעלמא. אחר כך אקשו עליה והתניא וכן לשטרות. ודחה מידי גבי הדדי תניא. וזהו דרך השינויא כי יתרץ בדבר שאין הוכחה המסייעתו. אבל פירוק רב חסדא הוא הפירוק האמתי שיסייעו לו הוכחות וראיות. וזהו אמרם בעל אומר[ז] לקידושין ושליש אומר לגירושין והיא אומרת נתנו לי ואבד אמר ר' יוחנן הוה דבר [ש]בערוה ואין דבר [ש]בערוה פחות משנים. והקשה התלמוד ואמר אמאי ליהמניה לשליש על פי העיקר שלנו שהשליש נאמן. ומתרץ מי קא נפיק ניטא מתותי ידיה דניהמניה וכו'. והוברר הדבר כר' יוחנן. וזה קשור בדעת רב חסדא. ואם לא היתה הלכה כמותו לא היה מקשה ומפרק בו. ובטלו דברי רב הונא שסובר שאין השליש נאמן אלא בממון כי תראה אותו [נאמן גם] בגט כדברי רב חסדא. וזהו על פי אמרם בעניין דיין שטעה[ח] בשיקול הדעת שמה שעשה עשוי ומשלם מביתו. והוא אמרם היכי דאמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דאיסליגו ולא איתמר הילכתא כחד מניהו וסוגיין בעלמא כחד מיניהו ואזל איהו ועבד כאידך הוי שיקול הדעת. וזאת השאלה היא ממש כזה[ט] כי ההלכה לא נפסקה בפירוש בין רב הונא ורב חסדא בזאת הפלוגתא ואתא סוגיאן כרב חסדא. ובזה הוברר והוברה

ס) ומודה רב הונא. גיטין ס"ד ע"א. ג) בערבית נדפס בטעות אליה וצ"ל אליה א.
ג) אין העדים. גיטין ל"ד ע"ב. ד) דר' אלעזר. שם דף ל"ו ע"א. ה) דאי מצרכת. שם דף ג' ע"א. ו) ואין הלכה. נדה י"ד ע"ב; אולם בסגנון אחר. ז) בעל אומר. גיטין ס"ד ע"א.
ח) דיין שטעה. סנהדרין ו' ע"א. ט) ר"ל כטועה בשיקול הדעת.

שהלכה כרב חסדא בלי ספק. וכבר השבתי מקודם שהלכה כרב הונא משום דהוא רביה דרב חסדא עד שהזהרתי לעיין[ס] בשכלי ומצאתי כי העיון האמתי ירחיק זה. וכבר (עמוד 70) הוברר לך מזה כי כשהגט יוצא מתחת ידי האשה ועידי מסירה אומרים השליח לקבלה מסרו לנו למסרו לה ואנחנו מסרנוהו לה בצאתו מתחת ידי הקבלן כי דבריו שהבעל מסרו לו על דעת שהוא קבלן קיימים. כי הוברר שהוא קבלן בעדות אלה העדים ובטלו בזה דברי הבעל האומר שהוא גט מזויף שלא צווהו לכתבו. ולא נשאר מה לומר להאומר ולהוכיח להמוכיח נגד המאמרים הברורים והראיות הגלויות ואין צורך לפרש ולהאריך יותר מזה. וכל מה שהוכיח המשיב בפסול זה הגט[ג] כבר נתבאר בטולו כמו שבררנו. ואין צורך לנו להשיב עליו אלא בדבר אחד. והוא שאם העדים מעידים שמסרו הגט להאשה בשליחות הקבלן מה זה יכריחנו לדעת ממי[ג] הגיע אליה וההלכה אמרה לא בעינן[ד] דעתא בניסא. ואפילו אם יתנוהו לה על דעת שהוא שטר חוב[ה] שתקחהו הרי היא מגורשת ומכל שכן אם לקחה אותו בתורת גט. ואף אם נשאר עליה לברר איך היתה מסירתו לידה על ידי האנשים שמסרוהו לה כדי לבטל זאת הטענה. אבל מצד זה היא מגורשת מקל וחומר מן המקבלת בתורת שטר חוב. וזה מבואר בתכלית הביאור. ואודות התשובה שאתם מייחסים אותה לרב האיי גאון זצ"ל אצלי רחוק הוא שתהיה ממנו כי איננה מחוורת בטעמה ואין לנו צורך לבאר זאת. ואין אנו צריכים לעידי מסירה במעשה אלא לברר[ו] על ידיהם כי יציאת הגט מתחת יד האשה ביציאתו מיד הקבלן. אבל האשה כיון שהגיע הגט ליד הקבלן כבר נתבררו גירושיה:

סימן קנז. (בנדפסות לא). וששאלת בדין התנאים הנמצאים בגיטין הנצרכים להיות תנאי כפול והין קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי וכו'. החלוק[ז] בתנאים אלו בין הגיטין ווזולתם. — דין התנאים בגט מפורש בפרק מי שאחזו קורדיקום הלכה הרי זה גיטך[ח] על מנת שתתני לי מאתים זוז. ושם תמצא תנאי כפול ופירושו אם תעשי [או תעשי] כן וכן אתן לך כך וכך ואם לא תעשה לא אתן כלום. ותנאי קודם למעשה הוא כמו שפירשנו אם יהא כן וכן יהי כך וכך[ט]. ומעשה בדבר אחר הוא כמו תנאי בני ראובן ובני גד שהתנאי אם לא יעברו והמעשה ונתתם להם. ותנאי ומעשה בדבר אחד הוא כאמרם הרי זה גיטך[י] והגיר שלי כי התנאי[יא] בגט והמעשה בו [בגט] בעצמו. והין קודם ללאו אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט. וכל אלו הפנים[יב] לא נצרכו אלא בגיטין וקידושין שהם איסורא. וזה אם היו[יג] בלשון אם. אבל על מנת נוהג בין באיסורא בין בממונא שכל האומר[יד] על מנת באומר מעכשיו דאמי ואין צריכין עמו מכל

ס) בערבית בשורה אחרונה צ"ל אלנטר. ג) דברי המשיב הזה שהשיב קודם הרב אלפאסי היו כתובים בהשאלה שלא העתיקה סופר הכ"י, וראה בנדפסות שם. ד) בגוף הערבי נראה דצריך לתקן מן קבל מן. ה) לא בעינן. ראה גיטין כ"א ע"א וע"ז ע"א. ו) שהוא שטר חוב. שם דף נ"ה ע"א. ז) בערבית לנתבוהא = לנתבת? ח) ומה החלוק וכו'. זה חסר בנדפסות. ט) הלכה הרי זה גיטך. ר"ל אל המשנה הרי זה גיטך (גיטין פרק ז' משנה ה'), ודין התנאים בגמרא שם דף ע"ה ע"א וע"ב. י) ר"ל כי בצורת התנאי שפירש לתנאי כפול כבר נכללה צורת קודם למעשה; ובנדפסות אינו מובן מפאת הקצור. יא) הרי זה גיטך. שם דף ע"ה ע"א. יב) כי התנאי. בנדפסות בטעות: כתנאי. יג) ר"ל התנאים. יג) וזה אם היו. המאמר הזה חסר בנדפסות, ומפני זה לא יובן ההמשך: אבל על מנת. יד) שכל האומר. קידושין ח' ע"א.

הדברים האלו כלום: ולמה נתפרשו[ס] כל הדברים הללו בגיטין וקידושין. — לזה לא מצאתי טעם. אבל לא מצאתי לרבותינו שיוכרום אלא בהן [ר"ל בגיטין וקידושין]. הלא תראה כי כשאמרה המשנה מתנה שומר חנם[ג] להיות פטור משבועה ומתנה שומר שכר להיות פטור משבועה ומלשלם אמרה אחר כך כל המתנה[ג] על הכתוב שבתורה תנאו בטל וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו תנאו קיים. ואמרו [על זה] הא אי אפשר[ד] לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו תנאו בטל. והוכיחו (עמוד 71) זה מדברי הבריתא הרי זה גיטיך[ה] על מנת שתעלי לרקיע וכו' ר' יהודה בן תימא אומר כזה גט כלל אמר ר' יהודה בן תימא כל שאי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו אינו אלא כמפליגה בדברים וכשר. וזה יוכיח כי אין הדבר הזה שיך אלא בגיטין וקידושין כמו שאמרנו. והתורה לא כתבה לנו תנאי דבני ראובן ובני גד אלא כדי שנעשה כדונמתו בדיני [איסורא] אבל לא בדיני ממונות ומתנות. וזהו מה שנתברר לי בשאלה זאת:

סימן קנח. (בגדפסות לב). ומה שראיתו[ו] בענין מסירת הגט על תנאי שלא תתגרש בו אלא לאחר זמן כך וכך. — מה שאמר הגאון בזה[ז] הוא הנכון. משום שכשאמר לה מעכשיו לא יוכל לבטלו קודם שיגיע הזמן ואם יניחוהו אצל שליש יוכל לבטלו ותשאר [אשתו] עגונה. ומה שאתה הושש פן תעשה שתנשא בו [קודם שיגיע הזמן] במקום אחר[ח]. זהו דבר רחוק כי לא יעלה על הדעת שהיא תפסיד לעצמה כל כך עד שתצא מזה ומזה ואין לה כתובה על זה ועל זה והוולד ממזר מזה ומזה. הלא תראה אמרם במקום אחר דאם כן מלוה[ט] גופיה לא שאביק סבר שמעו בי רבנן ומפסדו לי. והיותר טוב שיהיה התנאי אצל הבעל ואם תעבור ותנשא [בתוך הזמן] יערער עליה בו[י]:

סימן קנט[יא]. (בגדפסות לב). ואם יהא התנאי [כתוב] בסוף הגט. — זה אסור משום דהויא ליה לבעל זכות בגויה. וגט כריתות הוא כשאין להבעל בו זכות כל עיקר. ואם בא הבעל בתוך הזמן והתנאי היה שאם בא בתוך הזמן אינו גט אינו צריך לקידושין [שניה] מפני שהיא לא נתגרשה ממנו לפי שהגט בטל בבואו קודם הזמן ואפילו ריח הגט אין בו. וזהו מה שאמרו אפילו נתנו[יג] על תנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה:

סימן קס. ואם מודה הבעל לאשתו שנגרשה ואין לה ראיה [אחרת] המעידה בזה. — הדבר הזה מסופק הוא אצל אנשי התלמוד. מפני שכשהובאו משמו של ר' יוחנן[יג] בזה שתי מימרות סותרות זו את זו והלקו ביניהן באמרם כאן למפרע כאן להבא. ר"ל כי נעמידוה בחזקת גרושה להבא מיד ואם אמר גירשתיה מהיום שנה נחשבה גרושה מיום אמרו זאת לא מהיום שנה כמו שאמר. ולא נטו לזה המאמר באמרם שהוא שינויא. ואמרו אמר ליה לר' נתן[יד] בר אמי זיל חוש לה. ר"ל כי הדבר ספק ואם מת בעלה בלאו[טו] בנים חולצת ולא מתיבמת:

ס) ולמה נתפרשו. מכאן עד הסוף חסר בגדפסות. ג) מתנה שומר חנם. מציעא פרק ז' משנה י'. ג) כל המתנה. שם פרק ז' משנה י"א. ד) הא אי אפשר. שם דף צ"ד ע"א. ה) הרי זה גיטיך. גיטין פ"ד ע"א. ו) אולי צ"ל שראית י, ר"ל דעתי היא. ז) כגראה מגדפסות דעת הגאון שימסרו הגט מיד להאשה. ח) במקום אחר. זה חסר בגדפסות. ט) דאם כן מלוה. מציעא י"ז ע"א. י) ר"ל בתנאי שבידו. יא) מה שגדפס בגוף הערבי הציון ג אצל סימן קנ"ט הוא טעות הדפוס. יג) אפילו נתנו. גיטין פרק ח' משנה ח'. יג) ר' יוחנן. בתרא קל"ד ע"ב. יד) אמר ליה [רבא] לר' נתן. שם דף קל"ה ע"א. טו) בגוף הערבי נשמטה המלה ב לא בטעות הדפוס.

סימן קסא. ומה שהבאת מהבור מר דויד בקיצור דיני גירושין. — דבריו אינם נכונים מפני שיציאת שם גירושין לא מהני אלא אם כן היתה עמה יציאת שם קידושין. אבל מי שהוחזקה באשת איש [לא מה]ני[ח] בה שם גירושין כמו שאמרו אין דבר[ג] בערוה פח[ות מש]נים. ואם הגט יוצא מתחת ידה אינה צריכה ליציאת השם מפני שגיטה מוכיח עליה: ומה שהביא בשם בעל ההלכות. — דברי בעל ההלכות נכונים הם אבל לא פירשם[ד] יפה ופירושו הוא פירוש גרוע. כי בעל ההלכות לא יצריך ליציאת הגט ויציאת שם כמו שפירש בשמו. אלא אמר שלא נשניח על יציאת שם גירושין רק נשניח על יציאת הגט או על עידי מסירה כשלא נמצא הגט. אבל לא אמר שנצטרך ליציאת גט ויציאת שם. וזה לשונו. ואילו איתתא[ה] דקבילא גיטה בעידי (עמוד 72) מסירה ואזלו עדים למדינת הים אי נמי מיתו ויצא שמה בעיר שהיא מגורשת והשתא אבד הגט איצא שמה בעיר לא סמכינן דכיון דמוחזקה באשת איש אי איכא עידי מסירה אי נמי גיטה נפיק מתותי ידה שריא ואי לא לא. והדברים האלה ברורים כי יציאת שם גירושין אין לה פעולה כלל אלא נשניח על עידי מסירה או על יציאת הגט אבל יציאת שם גירושין לא נזכרה. כזאת אמר בעל ההלכות ודבריו אמתים והוא [השואל] הביא בשמו דעה נפסדה: והמאמר השני שאמר שבשמודה השליח במסירת הגט להאשה והגט יוצא מתחת ידי האשה ש[הגירו]שין קיימין והוכיח זה מאמרם בעל אומרה[ו] לפיקדון ושליש אומר לגירושין וכו'. ועשה חלוק בזה לאמרם מי נאפיקו[ז] גיטא מתותי ידיה דניהמניה. היא ראיה יפה אם דעתו שהלכה כרב חסדא[ז]. אבל אם דעתו שהלכה כרב הונא אבדה הראיה הזאת ולא נשאר ממנה כלום. ומה שהביא ראיה מיצא שמה[ח] בעיר [שהיא מגו]רשת עם אמרם לא שישמעו[ט] קול הברה. זאת היא הוכחת איש שלא יבין בכוונת[י] ההלכה כלום. אבל הכוונה בה כמו שאמרת יחייך ה':

סימן קסב. (בנדפסות לד). ושאלת מה החלוק בהכחשת הבעל [לגירושין] בין טענתו פי[קדון נ]תתיו לשליש ובין טענתו [שהגט] מזוייף[יא]. וכן ביציאתו מיד האשה[יב]. — החלוק בזה הוא כשיוצא מתחת יד השליש השליש נאמן בדבריו. ולא נצרך להוסיף לדבריו כלום להכשיר הגט. אבל אם יצא [מיד הא]שה והוא [הבעל] מכחישו ויאמר שהוא מזוייף והיא קבלתו על ידי שליח תצטרך לקיום עידי חתימה. וזה מוכח מאמרם דאי מ[צרכ]תי[יג] לה תרי לא אתי בעל ומערער ופסיל ליה חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה:

סימן קסג. (בנדפסות לה). ומה שזכרת בשם הגאון שמי שגירש את אשתו ורצה להחזירה שאין צריך לשבע ברכות אלא צריכה ברכת אירוסין בלבד. — לא אדע איזה גאון אמר זה ואיך יתישב דבר זה. מפני שאם צריך הוא לברכת אירוסין הוא צריך גם כן לשבע ברכות. ואם אינו צריך לשבע ברכות אין צריך גם לברכת אירוסין. לכן מאמרו זה אינו מתישב שמשעה[יד] שנפסקו

ד) נראה דצריך להשלים בגוף הערבי [לם יא]תר. ה) אין דבר. יבמות פ"ח ע"א. ו) זה מוסב על בעל השאלה. ז) ואילו איתתא. הלכות גדולות דפוס ווארשא עמוד 158 בשנוים. ח) בעל אומר. גיטין ס"ד ע"א. ט) מי נאפיק. גיטין שם. י) שהלכה כרב חסדא. ראה למעלה סימן קנ"ו. יא) יצא שמה. גיטין פרק ט' משנה ט'. יב) לא שישמעו. שם דף פ"ט ע"א. יג) בערבית צ"ל נטר. יד) הטענה השניה חסרה בנדפסות. טו) גם זה חסר בנדפסות. טז) דאי מצרכת. גיטין ג' ע"א. יז) בערבית צ"ל מן חית.

הנישואין הראשונים נעשו הנישואין השניים תחלת נישואין וצריכין בהם לשתיהן לברכת אירוסין וברכת נישואין:

סימן קסד. (בגדפסות לו). ושאלת אם הוציא המפתה והאונס משום דבר זמה[ח] וכו' אם יפסידו כתובותיהן. — התשובה. הממזרת דינה שמי שנשאה ולא הכיר בה שהיא ממזרת כי יש לה תוספת אבל מנה מאתים אין לה. ואם הכיר בה שהיא ממזרת יש לה כתובה בין מנה מאתים בין תוספת אם היא מפותה. אבל האנוסה אין לה כתובה מנה מאתים מפני שרבנן לא תקנו לה כתובה כאמרם לכשתצא היא[ג] אין לה עליו כלום. ואמרו גם כן מת יצא[ג] כסף קנסה בכתובתה. ואמרו עוד מאי טעמא[ד] תקינו רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הכא לא מצי מפיק לה. אבל התוספת יש לה מפני שהוא כתבה על עצמו. והיוצאה משום דבר זמה ר"ל שזינתה[ה] כשהיא תחתיו בין מפותה בין אנוסה אין להן כלום. מפני שאמרו בסוטה מקרעת (עמוד 73) כתובתה[ו] ויוצאה. ודברי הכתוב[ז] כסף ישקל כמוהר הבתולות הם החמשים כסף הנזכרים באונס:

סימן קסה. (בגדפסות לו). ושאלת אם אין עונשין[ח] במקומות אלו בקנסות איך יהיה הסיג בענין זה שלא יעברו האנשים [על דברי התורה] ולא יטו מן הדרך[ט]. — הסיג בזה הדבר הוא שייך לדיין העיר וזקני קהלתו כפי שרואים [לנכון] בזה ומה שיעשו למיגדר מילתא הוא קיים. והקנסות לא ישלמו על פי הודאה ואם נשתלמו[י] . . . ההודאה. אבל על דרך סיג ותקון עושין בזה כפי שימצאו לצורך השעה כמו שאמרו בית דין מכין[יא] ועונשין שלא מן התורה וכו':

סימן קסו. (בגדפסות לח). ושאלת אם הודית האנוסה או המפותה שהיא מעוברת מן האונס או מן המפתה[יג] אם יש לייחס הולד על פי הודאתה להאונס או להמפתה עד שיהא אסור בקרובותיו וראוי לירשו או לא. — השאלה הזאת אין לה מקום באונס ובמפתה לפי שאמרו אין האשה[יג] מתעברת בביאה ראשונה. ומי שאינה אנוסה ומפותה אין מקבלין בשלמות דבריה שהולד הוא ממנו. אבל נאמנת היא לומר שהוא כשר וראוי לבוא בקהל. לפי שהלכה כרבן גמליאל[יד] שאמר נאמנת. והנאמנת הזאת היא להכשירו אבל ליורשו לא. אבל מחוייב[טו] הולד כשיגדל ואמו מודיעתו שפלוני הוא אביו לשמור עצמו מן האיסור בקרובות אביו כמו שמחוייב בזה כל ולד:

סימן קסז. (בגדפסות לט). ונערות שאינן בתולות[יז] אין להן דין הפיתוי כלל. אבל יש להן מדין האונס הבושת[יז] כמו שחייב המבייש את חבירו:

ח) דבר זמה. בגדפסות נשתבש: דבר אם. ג) לכשתצא היא. כתובות ל"ט ע"ב. ג) מת יצא. כתובות שם. ד) מאי טעמא. כתובות שם. ה) בגדפסות: משום דבר שזינתה. ו) מקרעת כתובתה. סוטה ז' ע"ב. ז) ודברי הכתוב. כפי הנראה פה חסר בגוף הערבי מאמר שצריך להשלימו על פי הגדפסות. ח) בערבית צ"ל יגרם. ט) בגדפסות נתקצר ונשתבש כזה: וזה הקנם כלו אין גובין אותו בבבל (!) אשר אמנם זה נוסד על מאמרם קמא פ"ד ע"ב. י) פה בערבית מלה שנמחקה. יא) בית דין מכין. יבמות צ' ע"ב. יג) או מן המפתה. מכאן עד המלות עד שיהא חסר בגדפסות. יג) אין האשה. יבמות ל"ד ע"א. יד) שהלכה כרבן גמליאל. כתובות פרק א' משנה ח' ושם דף י"ב ע"ב, ובגדפסות בשבוש: כרבן שמעון בן גמליאל. טו) אבל מחוייב. הסוף נתקצר בגדפסות. טז) ונערות שאינן בתולות. כן צריך לתקן גם בגדפסות תחת שאין נערות בתולות. יז) הבושת. בגדפסות נשתבש: חבנות.

סימן קסח. [ומה שאמרו] הקורא לחבירו[ח] ממזר סופג את הארבעים אין בזה חלוק אם [קרא לחברו] בלשון זאת או בלשון אחרת אם רק היתה כוונתו לאסור אותו מלבוא בקהל. אבל אם היתה כוונתו לייחס אליו העוות. כמו שהוא מנהג הזקנים כשיראו בחור עז פנים יקראוהו זנימי [אסופי, נכרי] בהוראת חצוף. על כגון זה אינו חייב מלקות. ואודות הסיג בזה וזולתו כבר קדם דברנו[ג]:

סימן קסט. והנחבל אין לו להחרים על מי שחבל בו בסתם[ג]. אבל יחרם על מי שחבל בו ולא יודה. לפי שאינו חייב חרם על הבלו אלא חייב לו ממון:

סימן קע (בנדפסות שנ). והקנסות אין להחרים עליהם לפי שאינו חייב לשלם כשמודה בהן. והוא [החרם] חל על מי שחייב ממון[ז]. וכן אין לאיש לישבע גם כן על העבירות אם עשה אותן. אבל אם נתברר שעשאן צריך להשביעו שלא ישוב לעשותן כמו שכתוב ואריב עמם וגו':

סימן קעא (בנדפסות שה). ושאלת אדם שמצא בקדרה איזה מן הרמשים כגון נמלה או תולעת[ח] וכו'. — התשובה. אם מצא אדם איזה מן הרמשים בקדרה ישליכנו והקדרה אינה נאסרת עליו בין אם היתה צוננת בין חמה. ואם נתערב חלק ממנו [בקדרה] דינו בששים כשאר איסורין שבתורה:

סימן קעב (בנדפסות שה). (עמוד 74) ואם נ[תער]בה החלה בבצק. — אם מקומה ידוע יסיר אותה משם[ו]. ואם אינו ידוע מפריש אחרת במקומה מפני שחלת הוצה לארץ דרבנן היא ואינה מקדשת מה שנתערבה בו. ושיעור חלה הוא כפי מנהג[ז] הנשים להפרישה כי נקבעה שלא תשתכח תורת חלה:

סימן קעג (בנדפסות קפב). ראובן הוציא שטר וכו'. — עמדנו על השאלה הראשונה וראינו דברי האומר שהעד השלישי הוא מיותר. ואם כוונתו בזה כי שני העדים אינם צריכין לו ולא נצטרפו עמו אלא הוא חתם בלא ידיעתם. הנה כזה היה אפשר לנו לומר לולא באו העדים ואמרו כי לעדות נתכוונו שלשתן. וכיון שאמרו[ח] כזאת לא נוכל להכחיש כלם יחד. אבל צריך לראות אם העדים האלה מהבקיאים בדיני עדות ויודעים שהקרובים פסולים זה לזה לעדות לא נקבל דבריהם [שלעדות נתכוונו שלשתן] אלא נאמר בזה עדים החתומין[ט] על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ואם [העדים] אינם מהבקיאים בעניני עדות ודיניה אין לנו לחשבם כיודעים ולעשותם כמכוונים במה שאומרים שלא ידעו אף כי אמת הם דוברים כי זה לא יתכן מצד השכל[י]. הלא תראה אמרם בההוא תברא[יא] דהוה חתימי עליה רבה בר רב (נחמן) [חנן] וכו'. ואמרו שם אף על גב דאמרו רבנן כיון שהגיד [שוב אינו] חוזר ומגיד צורבא מרבנן לא אורחיה למידק. וכן אלה העדים לא נוציאם מן הפנים הגלוים בהם כי לאסהודי אתו ועדותן בטלה. ואם כי העיקר הזה בעדות

ח) הקורא לחבירו. קידושין כ"ח ע"א. ז) למעלה סימן קס"ה. ג) בגוף הערבי המלה בתאת בספק, ואולי צ"ל בסתם. ד) עד כאן חסר בנדפסות. ה) בערבית תחת המלה אדה שהיא בספק צ"ל דודה, וגם בנדפסות כתוב תולעת. ו) זה חסר בנדפסות. ז) בגוף הערבי עאדת = עאדה. ח) וכיון שאמרו, זה חסר בנדפסות. ט) עדים החתומין. כתובות י"ח ע"ב. י) כל אריכות דברים זאת לא תמצא בנדפסות. יא) ההוא תברא. בתרא קס"ז ע"ב, ושם איתא: רב ירמיה בר אבא, אבל בהלכות הרי"ף ובנדפסות רבה בר רב חנן.

על פה מפני שעכשו נחקרה עדותן. גם אלה[ס] העדים שאינם ממי שנאמר בהם נעשו כמי שנחקרה עדותן עכשיו היא שעת חקירתן:

סימן קעד. (בגדפסות קפב). ושאלת מהעדים החתומים בכתב ידם על עדותם ואחר כך חזרו בהם ואמרו כי זה המעשה היה אצלנו בעל פה ואחר זמן בא בעל המעשה[ג] והטעה אותנו וספר לנו[נ] כי כך היה המעשה והתמנו על זה. ואחרי כן הזרנו בנפשנו ונזכרנו כי [ענין] השאלה לא היה כמו שאמר. — התשובה. צריך לראות אם כתב ידיהן יוצא ממקום אחר אינם נאמנים כמו שאינם נאמנים באמרם אנוסין היינו[ד]. לפי שאונסא דליבא שמיה אונסא כמו שאמרו במקום אחר את ליבך[ה] אנסך. ובשביל זה מנעו רבותינו כששכח העד שיזכירו בעל דין. כמו שאמרו והילכתא לעצמו[ו] לא ואי צורבא מרבנן הוא אפילו לעצמו כי הא דרב אשי וכו':

סימן קעה (בגדפסות טז). ומה שאמר האפטרופוס אין נזקקין[ז] לניכסי יתומין וכו'. — צריך[ח] שתדע כי זה המאמר לא נאמר על דרך כלל. כי רב אשי שסמכנו עליו במימרא זו תלוי בדברי רבא[ט]. ורבא כבר ברר דבריו והוציא מן הכלל[י] הזה אם אמר תנו שדה זו ומנה זו. ומן השאר [אמר] אין נזקקין. ואם (עמוד 75) כן הוא צריך לראות את שטר המתנה ואם נמצא[יא] בלשונו מה שדומה לתנו או מה שיוכיח שהמתנה לא תנתן [מיד] למי שנכתבה לו ושהיא קיימת עד עכשיו ושהיתה מצויה ברשות הנותן בזמן שקנו מידו עליה ושאינה מטבע — אם כל זה נתברר אחר העיון ולא נשאר לבד מטענתו שאין ניזקקין לניכסי יתומים. הלא כבר הודענוכם שהמימרא הזאת היא רק במה שיחשוש הדיין שמא כבר נשתלם וחזר ותובע[יב] שנית. ואם אין חוששין כלום מזה חייבין להיזקק לו. ובדומה לזה אמרו יתמי דאכלי[יג] דלא[ן] דידהו ליזלו בתר שיבקיהו. ואם יוכל לגבות כפי שהצענו יש לו דין קדימה על מי שזמנו מאוחר[יד]. אם לא שקנה את הנכסים שהניח [ליורשין] אחרי זמני שני השטרות כי אם היה כן לא יקדם האחר על חבירו כמו שאמרו לוה ולוה[טו] ואחר כך קנה יחלוקו. וההלוקה ביניהם היא בשוה אם גם הסכום שלהם שוה הוא. אבל אם אינו שוה בכמות יחלקו ביניהם לפי מה שכתבנו בפירושנו למי שהיה נשוי שלש נשים אם היו זמניהם שוים. ואם נמצא בשטר דבר שהספק אפשר בו בזה אמר רב אשי[טז] אנן איזדקוקי לא מזדקקינן. וימתינו עד שיגדלו היתומים וירדו לדין. אבל בשטר מתנה[יז] אי אפשר בו הספק כמו בשטר חוב ששטר מתנה אינו חל אלא בקרקעות כשהן בעין וכן במטלטלין כשהם בעין. וכשהם מצויים בעין ודאי הוא שינתנו לו כי זהו אמרם שדה זו ומנה זו שחייבין ליתנן לו. ואם אינם מצויים בעין או הוא יאמר לא יתנו לי[יח] באופן זה לא יתנו לו כלום עד שיגדילו היתומים:

ס) גם אלה. מכאן עד סוף הסימן חסר בגדפסות. ג) בעל המעשה. בגדפסות: בא העדות (!). נ) וספר לנו וכו'. זה חסר בגדפסות. ד) אנוסין היינו. כתובות פרק ב' משנה ג'. ה) את ליבך. שבועות כ"ו ע"א. ו) והילכתא לעצמו. כתובות כ' ע"א. ז) אין נזקקין. קמא ל"ט ע"א. ח) בערבית צ"ל יגב. ט) רב אשי ורבא. ערכין כ"ב ע"ב. י) בגדפסות חסר ונשתבש: רב אשי הוציא מן הכלל. יא) בגוף הערבי צ"ל פאן כאן. יב) בערבית צ"ל יטלב. יג) יתמי דאכלי. מציעא ע' ע"א. יד) בגדפסות המקום הזה חסר ומשובש. טו) לוה ולוה. בתרא קג' ע"ב. טז) רב אשי. ערכין כ"ב ע"ב. יז) אבל שטר מתנה. מכאן עד סוף הסימן חסר בגדפסות. יח) כפי הנראה ר"ל שהמקבל מתנה בעצמו יאמר שלא יתנו לו מפני שיתרצה להמתין עד שיגדלו.

סימן קעו. ראובן כתב על עצמו כשרצה לכנוס לביתו ששטר חוב באלף שקלים לאחיו שמעון והניחו ראובן ביד לוי בדרך פיקדון עד שישוב שמעון. ואחר כך מת ראובן ועליו כתובה והניח גם כן יתומים ועוב אצל אחיו שמעון איזה נכסים. וכאשר תבעוהו הנכסים אמר כי לו על אחיו ששטר חוב באלף שקלים שהניח לי ביד לוי. וכשנשאל לוי באיזה אופן הניח ראובן אצלך השטר השיב שאמר לי הניחהו אצלך ושמרהו. יודיענו אדוננו בחסדו אם מחוייב לוי להשלים השטר לשמעון או לא. — התשובה לזאת השאלה נכנסת בתשובתנו הקודמת ואין צורך להכפיל הדברים בזה. אם אינו יכול לגבות בשטרו גם בממון המת הנמצא אצלו צריך לראות אם לא נמצא עליו עדים ונודע זה רק על פי הודאתו אין להוציא מידו כלום מפני שהפה שאסר[ס] הוא הפה שהתיר. ואם יש עליו עדים שלא יוכל לכפור בו אינו גובה בשטרו. וצריך להוציא [הנכסים] מתחת ידו ולהניחם עד שיגדלו היתומים וירדו לדין. וכך הדין:

סימן קעז (בנדפסות קלד). ראובן ואשתו היה להם חצר שמשכנוהו משמעון[ג] בט״ו שקלים מראבטיה[ג] ושכר [את החצר] לזמן ששה חדשים והנכייתא היתה שני דרהמין להדש והשכירות שוה היא ששה דינרים בחדש. ונשלמו ששת החדשים לזמן המשכונא שהיה [כתוב] בשטר[ד]. וכשנשלם השטר (עמוד 76) היה [שמעון] משכיר לשנה ליהודים ומושלמנים ומקבל השכירות. ונשאר[ה] שמעון הנזכר והחצר בידו והוא מקבל השכירות במשך כ״ב חדשים לבד ששת החדשים ולא כתב מחדש ששר שני ולא התנו ביניהם שנית ולא נתן לו כפי מה שהותנה עמו מעניני הנכייתא. אחר כך הושכר החצר מאיש שהחזיק בו שתי בהמות אף כי לא היה שם מקום מיוחד לבהמות וכו׳. — התשובה. המעשה הזה אף על פי שהוא אסור [מכל מקום] אין לנו ראיה שצריך לשלם השכירות לפי שאינה רבית קצוצה. ומה שלקח השכירות[ו] במשך הזמן הנזכר על זה (?) נתן הנכייתא כפי שנעשה עליו התנאי מראש. ולכן היא אבק רבית[ז] ואינה יוצאה בדיינין. אבל חייב לנכות לו הב׳ בכל חדש כפי התנאי שהיה ביניהם[ח]. ומה שהכנים הבהמות להפסד החצר אם לא הותנה להכנים שם בהמות ולא היה [החצר] נודע להחזקת בהמות חייב לשלם כל מה שהפסיד כי עשה בזה שלא כהוגן. ואם היה החצר נודע כמושכר לבהמות אינו חייב כלום:

סימן קצז. (עמוד 88) שאלה לפני אדוננו. מה יאמר אדוננו ראש הישיבה יהייהו ה׳ לעד באיש שהשיא את בתו וקודם שמסר לה את חפצי הנדוניא קנה מידה והתנה עליה שכל מה שימסור לה הוא שאלה בידה. ואם תרצה ליתנו במתנה או למכרו לא תוכל זאת. ואין לה בו זכות להפסידו על ידי מכירה או מתנה או נזק או שינוי אלא אם יתן האב רשות לזה. האם החפצים הם להאשה הצעירה לימים אחרי התנאי והקנין הזה או לא. וגם קנו מיד הבעל [שלה] שלא יעשה בהם[ט] כעושה בתוך שלו במכירה או מתנה או

ס) שהפה שאסר. כתובות י״ח ע״ב. ג) משמעון. צ״ל לשמעון כמו בנדפסות. ג) מראבטיה. ראה צונץ צור געשיכטע 6—545 שהביא גם את התשובה הזאת. ד) הלשון אינה ברורה לי והעתקתי בספק; ובנדפסות הנוסח משונה ונתקצר. ה) בערבית צ״ל ובקי או ובקא, וכן בהערה א׳ שם. ו) בערבית צ״ל אסתגאלהא כמו שכתוב בכ״י, וכן בהערה ב׳ שם. ז) אבק רבית. מציעא ס״א ע״ב. ח) עד הנה חסר מהתשובה בנדפסות, וגם מכאן ולמטה הנוסח משונה מכל וכל, ואולי היא תשובה אחרת. ט) ר״ל בחפצי הנדוניא.

שינוי אלא ברשות האב. ואפילו אם תתן לו [אשתו] הצעירה רשות לזה לא תוכל[ח] לעשות זאת אלא אם ירשה האב. ואם רצה האב לשמור את החפצים מנזק או מההזיקם לעצמו מיד [בתו] הצעירה האם יש לו הזכות לזה ואין הבעל יכול לעכב בו או לא. ומיד האב לא קנו שכל מה שנכתב בכתובה נתן לבתו ולא היה בעת קריאת הכתובה ולא העידו עליו עדים בזה כלל:

סימן קצה. שאלה זו יצאה לפנינו אל שער הישיבה שלגולה לפני אדוננו האיי ראש ישיבת גאון יעקב חמוד אדוננו שרירא ראש ישיבת גאון יעקב ונקראה לפנינו וצוינו לכתוב את תשובתה. וגם הורמה אל בית דין הגדול לפני אדוננו שרירא ראש הישיבה הגדול ועמד עליה וצוה לחתום על אמתתה שלתשובה. כן היא ההלכה לפי הכת' בשאלה[ג]. — אם כן הוא הדבר כמו שסָפַר בשאלה זאת הלא נודע מהדינים הברורים והמפורסמים שהתנאים שהותנו בקניין הם שרירים וקיימים כמו שבא בעקרי התנאים שבממון. ר' יהודה[ד] אומר כל דבר שבממון תנאו קיים. ואפילו אם לא היה קניין אלא שמסר האב דבר לבתו והזהירה להשתמש בו רק שיהיה בידה בתורת שאלה. זה אפשר הוא על פי התנאי שהותנה. ואפילו נעשה התנאי בפקדון ובשאלה נגד עקרי הדינים ונכנסו האנשים בכוונה וברצון בתנאים. התנאים האלה הם יותר חזקים מעקרי הדינים כמו שבא במשנה מתנה שומר חנם[ה] להיות פטור מלשלם נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם. ואמרו תנא ומתנין[ו] על שומר חנם להיות כשואל. [ועל זה] שאלו בתלמוד בדיבורא בעלמא או דילמא בשקנו מידו. ובאה התשובה ר' יוחנן אמר אפילו תימא לא קנו מידו בההיא הנאה דקא מהימין ליה נאמר ומשעביד נפשיה. ובענין נאמנות מי שאין (עמוד 89) לקבל עדותו[ז] ונתרצה בו מי שהאמינו על עצמו על ידי הקניין הוא מתחייב בזה. ואף שנחלקו הדעות כמו שנראה המחלוקת באמרם אמר לו נאמן[ז] עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו בין לפני גמר דין ובין לאחר גמר דין. ובאה המסקנא אמר רב חננא[ח] בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלה להו אין לאחר קניין כלום. ולפי העקרים האלה אם התנה האב על בתו במה שמסר לה שהוא שאלה בידה וכשתרצה למכרו או ליתנו במתנה אין לה [רשות] לזה. ואין לה [רשות] להפסידו על ידי מכירה או מתנה או היזק או שינוי אלא כשירשה לזה האב. חייבת היא לעשות כך. ולה [הזכות] להשתמש בו לעולם עד שיכלה מה שכלה[ט] ממנו או שיפסד מה שנפסד ממנו. ואם קנו מיד האב בזה וזולתו הלא להשואל להשתמש בדבר הנשאל לעולם כל זמן שהוא קיים [אם היה זה] בקנין מן המשאיל בעל החפץ שהרשהו זה לעולם כמו שאמרו החכמים אמר רב נחמן[י] שואל בטובו לעולם אמר רב מארי ברה דבת שמואל והוא דקנו מיניה. ואם השאיל אדם למשל לחברו כתונת אין לו

ח) אולי צ"ל בערבית: לם יכן לה, לא יוכל [הבעל]. ג) כן היא ההלכה לפי הכת' בשאלה. נראה כי זה הוא גוף ההסכמה של רב שרירא בלשונו, והערה ז' לגוף הערבי למעלה היא. ד) ר' יהודה. קידושין י"ט ע"ב. ה) מתנה שומר חנם. מציעא פרק ז' משנה י'. ו) תנא ומתנין. שם דף צ"ד ע"א. ז) ר"ל שעל פי הדין הוא פסול לעדות. ח) אמר לו נאמן. סנהדרין פרק ג' משנה ב'. ט) אמר רב חננא. שם דף כ"ד ע"א. י) או: עד שיקרע מה שנקרע. בערבית נראה דצ"ל יכלא מא יכלו או יבלא מא יבלו. י) אמר רב נחמן. מציעא ק"ג ע"א.

[רשות] ללבשה עד שתקרע בלא תנאי אלא ילבשה דיי כפי המנהג בשאלה. וזה האב כנודע מן הענין ידיעה מספקת לא השאיל לבתו כמו שישאיל המשאיל על מנת שיחזירו לו תפין השאלה בזמן קרוב. וכבר העידו על הבעל וקנו מידו על מה שנזכר בהשאלה[ה]. משום הכי מסתברא והוא כדבר ברור שהוא [האב] נתן נתינתו לבתו על התנאים הנזכרים בכתב זה ואין להאשה הזאת [זכות] כה אלא על פי התנאים האלה. ואפילו התנה שיוכל להחזיר לעצמו את המתנה מיד [בתו] הצעירה אינה מוציאה [על ידי זה] מכלל מתנה כמו שפסקה ההלכה מתנה על מנת להחזיר[ג] שמה מתנה. ואף על פי שלא הרל מלהשתמש בלשון מתנה ונתינה במה שנתן לה ולא מנע גם כן [לכתוב זה] בכתובה[ג]. אפילו הכי הרי זה כאלו הזהירה לנהוג במתנתו כעושה בתוך שלו. אבל אם היתה הכוונה במובן שכשישאנה תמסר [המתנה] להבעל והותנה עליה [על האשה] מה שנזכר ועל הבעל מה שנזכר ולא הותנה עליהם שעליהם לשלם לו [להאב] מה שיופסד מן החפצים והיה נודע הדבר שהם שמרום כחוק השמירה אלא שנתחדש עליהם חדשות מן השמים[ד] אינם חייבים לשלם לו. כי זה יוצא מדין השאלה שהשואל חייב לשלם בחדשות כאלה [שנתהוו] מחמת השמוש בהן. כמו [שכתוב][ה] בתורה וכי ישאל איש וג'. ובא במשנה ארבעה שומרין[ו] הן שומר חנם וכו'. ואם הבינו עדי הקניין וראו בשכלם כי זה [התנאי] היה על פי דרך השאלות שמחזירין המשאיל לעצמו בעת שירצה וכשיתחדש [בחפצים הנשאלים] דבר חדש תתחייב הבת או בעלה לשלם צריך לעשות על פי זה [התנאי]. אבל אם לא היה מובן זה [התנאי] ביניהם הדבר תלוי בלשון שעליה נעשה הקניין. ומה שיותר מסתברא הוא כמו שזכרנו שהוא [נעשה ביניהם] כדין המתנה באלה האופנים המיוחדים והתנאים הנזכרים. מפני שאין בדרך השאלה שהשואל יתן [את החפץ הנשאל] במתנה או שימכרנו או שיעשה בו שינוי שיצטרך זה המשאיל להתנות על השואל שלא יעשה זאת אלא ברשות בעליו. אבל מדרך המקבל מתנה שהוא נותן [את החפץ] במתנה לאחר או מוכרו כשירצה. ועל זה בא תנאי האב במה שרצה לתת לבתו שלא תעשה כזאת [ליתנו לאחר או למכרו]. והנתינה על זה האופן אפשרית והיא קיימת כפי התנאי שהותנה בה. (עמוד 90) ואין להאשה הזאת ולא לאיש הזה [לבעלה] שישלטו בכל מה שנמסר להאשה הזאת על פי התנאים האלה מקרקע וזולתה לא במכירה ולא במתנה ולא בהוצאה מידם [באופן אחר] ולא במשכונא אלא ברשות האב אם הרשאתו מקויימת בבית דין: ומה ששאל השואל אם יוכל האב להחזירו [להחזיר את חפץ המתנה לעצמו מיד בתו]. — התשובה על זה היא שאם הותנה בנוף השטר שיוכל להחזירו הרי זה ברור. ואף על פי שנמצא [התנאי הזה] בגופו בכל זאת הוי מתנה כמו שזכרנו מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ואם הוסיף [את התנאי] בלשון שאלה והעדים הבינו ועיינו שמה שמסר לה היה שאלה גמורה בדין השאלות ואמנם זכר [התנאי] שלא תשלוט בו כמי שעושה בתוך שלו כדי לגלות מעמדה[ז] לו הרשות להחזירו לעצמו. ואם לא היה

ה) ר"ל למעלה בסימן קצ"ז. ג) מתנה ע"מ להחזיר. סוכה מ"א ע"ב. ד) אולי צ"ל בערבית ולא חצר ותהיה הכוונה שלא היה האב בעת קריאת הכתובה, כנזכר למעלה בשאלה. ה) ר"ל שנאנסו בגזרת ה' ולא בידי אדם. ו) בערבית צריך להוסיף מלה: כמא [גא] או [קאל]. ארבעה שומרין. מציעא פרק ז' משנה ח'. ז) ר"ל כדי לברר יותר שבתו קבלה את החפץ ממנו לא בתורת מתנה כי אם בתורת שאלה.

מובן כזה אלא הדבר היה כמו שזכרנו שרצה [האב] לשמרו שלא יאבד ושלא תשלוט בו [בתו] לא יוכל להחזירו לנפשו רק יוכל לשמרו ולנצרו ולעכב עליהם [על בתו ובעלה] שלא ישלטו בו. וכך הדין. ואם הגלוי מהקניין היה שהחפץ הנמסר לה הוא שאלה אבל נוכיח בראיה שזה נעשה לחזוק[ה] שמירת החפץ ולעכב האשה ובעלה ממנו נקח את הדבר לפי הכוונה לעשות ידם על התחתונה נגד הגלוי. וזהו לא פחות מלומר שיוכל האב לשמור את החפץ הזה על דרך האוהרה ושלא יוכל למצוא תחבולה לשלוט בו[ו]. וכך הדין ישע רב:

סימן רב. (עמוד 94). כך ראינו. לפליאה גדולה היתה לנו שאלתכם אם יש להיורשים זולת הבעל שירשו[ז] כלום מנכסי האשה או לא. הלא צריכים אתם לידע מתורת משה רבינו שירושת הבעל לכל נכסי אשתו שנכנסו ברשותה בעת מותה תחתיו הוא דבר גלוי וברור. וכבר בארנו איזה פעמים אפילו בדרך הסברא מה שהעירונו עליו רבותינו בכוונת מאמר התורה ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר אחרי אמרו וכל בת יורשת נחלה לבד אמרו ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה למטה. כי אי אפשר שהכוונה לולד ממטה אחר מפני שהוא על כל פנים . . . .[ח] מתה וממעיה וחלק ממנה. אמנם כוונתנו בזה המאמר לבטל דעת מתנגדינו שהפסוקים יורו על ירושת הבן לאמו. ואמרו החכמים שה' אסר להשיא בת יורשת נחלה לשבט אחר לכתחלה. ולפי דעת מתנגדינו שהזהיר על זה לבל יירשנה בנה שהוא משבט אחר מפני שהבעל אינו יורש אצלם [את אשתו] הלא כבר כתוב ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה. ולא ימלט מזה שיהא להכתוב הנוסף ולא תסב נחלה ממטה אל אחר הוראה אחרת. ואחר הוא איש זר וזה יורה על הבעל שנתאלמן שבלי ספק הוא אחר. ודי בדברינו אלה בזה הענין להכמי לב וכו':

סימן רג. וכדין זה[ט] נשפוט אם מתה האלמנה קודם שנשבעה נתן ליורשיה חצי כתובתה. ואחרי שבארנו זאת לפרש לכם כי האלמנה הזאת שמתה אין לה כתובה ואין ליורשיה ולא לבעלה כלום מכתובתה שהיתה לה על בעלה הראשון כלל. שלפי שלא תבעה קודם נישואיה ונישאת [לבעלה השני] נאמר שמחלה כתובתה ליורשים. גם נוכל לומר שכיון שאינה יכולה לגבות אלא בשבועה אפשר שנתפשרה עם היורשים בחלק [לקבל רק חלק מכתובתה] וחלקו ביניהם. וכאשר נישאת ללוי ונשארה עמו איזה שנים אין לה על יורשי ראובן כלום. ונלמוד זה ממזונות האלמנה לפי שאמרו החכמים ר' יוחנן[י] משום ר' יוסי בן זמרא אלמנה ששהתה שתים שלש שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה השתא וכו'. ואמרינן באיי ר' יוחנן יתומים אמרו נתננו וכו'. (עמוד 95) למדנו מזה שרבותינו יעשו חלוק בין אלמנה שנישאת לאחר לאלמנה שהיא עוד באלמנותה ושם בעלה המת עוד עליה ממאמר לוי כל זמן[יא] שלא נישאת על היתומים להביא ראיה. כשלא נישאת לאחר אלים כוחה ותביעתה יותר גלויה וחוקה כשלא נישאת והנכסים בחזקתה וצריכים היתומים להביא ראיה שנתנו לה מזונות. ואם הביאו ראיה שנתנו

ה) בערבית צ"ל תאכיד בלא נקודות על הכ' והד'. ו) הכוונה במאמר האחרון איננה ברורה, ובערבית צ"ל ימכנה מא בשתי מלות. ז) בערבית צ"ל אלזוג אן ירתון. ח) בערבית פה כתוב: וף אלדל [ופה מקום חלק לאות כי לא יכול הסופר להעתיק במקום הזה] מתופאה, ולא אדע לכוון הוראת המלות האלה. ט) כנראה חסר ראש התשובה, או זה המשך התשובה הקודמת והסופר דלג באמצע. י) ר' יוחנן. כתובות צ"ו ע"א. יא) כל זמן. שם דף צ"ו ע"ב.

לה מזונות כבר נפטרו ה) מן המזונות. ואם לא הביאו ראיה חייבים לתת המזונות על פי דין ברור. אבל אחרי שנישאת הורע כוחה ונחלשה ראיתה ועליה להביא ראיה שלא קבלה מזונות ותקבל מזונותיה. ואם לא תביא ראיה אין לה מזונות. ולעניין כ[תובתה גם כן] ז) כל זמן שלא נישאת ללוי אלים כוחה ותביעתה גלויה ועל היתומים להביא ראיה שגבתה כתובתה. ואם הביאו ראיה נפטרו מהכתובה ואם לא יביאו צריכים לשלם כתובתה בשבועה. אבל עתה כשנישאת הורע כוחה ונחלשה ראיתה ועליה להביא ראיה שלא גבתה כתובתה ולא מחלה כתובתה ולא עשתה פשרה אודותה ובשעת נישואיה [לבעל השני] היתה תובעת עוד כתובתה. ואם לא תוכל להביא ראיה והוכחה לזה אין לה כתובה כמאמר החכמים רבן שמעון בן גמליאל ג) אומר כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ואם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמרינן מתקיף להד) רב פפא התינה אם תובעת כתובתה אינה תובעת כתובתה מאי אמר רב פפא לאפוקי מדר' אליעזר ומהלוקתו. הולכך אין ליורשי רחל ולא לבעלה להוציא מיורשי ראובן כתובת רחל ולא חלק ממנה. וכך הדין:

סימן רח (עמוד 96). כתב אדוננו ראש הישיבה אלפיומי ז"ל בסדור שחבר שבתורה כ"א פסוקים שלא מתרגמין. וחשב אותם ב' בבראשית. ויהי בשכן ישראל. פחו: וי"ג בואלה שמות. ויהי כאשר קרב. ויקח. ויאמר משה. ויאמר אהרן. ויאמרו לי. וירא משה. ויאמר אליהם כה. ויעשו. ויאמר מלאו. ויהי ממחרת. וישב משה. ועתה הניחה לי. ויאמר י' אל משה. ועתה לך נחה. וינף: ובוידבר ה) ג'. יברכך וג'. וכן מצאנו בנוסחאות [הסדור] הנמצאות אצלנו בלא תוספת וגרעון). ולא נדע איך יצא החשבון הזה. כי הוא כתב כ"א פסוקים ולא פרש אלא י"ט. ויודיענו אדוננו יחזקהו ה' אם זה מטעות המעתיק ויפרשהו ויודיענו מאיזה מקום [בתלמוד] אסר תרגום כל הפסוקים האלה שבמעשה ענל הלא החכמים בתלמוד זכרו רק מן ויאמר משה ז) עד וירא משה. וכן פחו כמים למה אסר תרגומו הלא לא אסרוהו החכמים. ויבאר לנו אדוננו איך מנהגו שנעשה כמותו. ואם מאמר התלמוד עד וירא משה ועד בכלל או ולא עד בכלל. יפרש לנו אדוננו בטובו. — התשובה. כבר נשתבשו בנוסח דברי הגאון אלפיומי נ"ע כמה שבושים בשם הגאון נ"ע. ראשונה. אמרתם שהוא אמר כ"א ופרש מהם רק י"ט ובמה שכתבתם נמצאו עשרים. ובפרשות בהעתקתכם ויהי בשכן — א'. פחו — ב'. ויהי כאשר — ג'. ויקח — ד'. ויאמר — ה'. ויאמר — ו'. ויאמרו — ז'. וירא — ח'. ויאמר — ט'. ויעשו — י'. ויאמר — י"א. ויהי ממחרת — י"ב. וישב משה — י"ג. ועתה אם ח) — י"ד. ויאמר י' מי ט) — ט"ו. ועתה לך — י"ו. וינף — י"ז. יברכך. יאר. ישא — כ'. כן בנוסחתכם ובה נמצאו גם כן שבושים שלא אמרם הגאון נ"ע. ועתה הניחה לי — אין זה בפה אלא ועתה אם תשא חטאתם. ובכל נוסחאות הסידור כתוב רק ועתה וכוון לאותו שזכרנו. ויחסרי) מנוסחתכם ויאמר להם

ה) בערבית דכר[ת]. בספק, ונראה דצ"ל בר[ת] או בר[ו]. ו) נראה דצריך להשלים בערבית: כ[תובתהא איצא] מהמא. ג) רבן שמעון בן גמליאל. כתובות פרק ט' משנה ח', ושם איתא ר' שמעון וליתא בן גמליאל. ד) מתקיף לה. שם דף פ"ח ע"ב. ה) ובוידבר. ר"ל בספר במדבר. ו) בערבית צ"ל נאקץ בלא נקודה על הצ'. ז) מן ויאמר משה. מגילה כ"ה ע"ב. ח) ועתה אם. צ"ל כמו למעלה ועתה הניחה. ט) ויאמר י' מי צ"ל כלמעלה ויאמר י' אל משה. י) בערבית צ"ל ואכתלי, והערה ה' שם צריכה להמחק.

למי — אף שנמצא בכל נוסחאות סידור הגאון ז"ל שראינו. והוא המשלים מספר כ"א פסוקים שזכר. וכתבתם שבכל נוסחאות סידור הגאון אצלכם [כתוב] שבואלה שמות י"ג. והקרנו[ה] הרבה מנוסחאות סידור הגאון ונמצא בהן י"ו בואלה שמות. וזה באור בסדר דברי הגאון כפי שאמרם ואיזה שבושים נמצאו בנוסחאות אצלכם ואיזה טעיות אצל כותב השאלות האלה אלינו. ומה ששאלתם מאיזה מקום אסר תרגום אלה הפסוקים כולם. בחיי כי הנמצא בתלמוד מן ויאמר משה עד וירא משה הם חמשה (עמוד 97) פסוקים. כי בכל אלה המקומות עד בכלל. ובהלכות[ג] פסק[ג] עד לשמצה בקמיהם. ומה שנפסק מהזקנים הקדמונים ונוהגין על פיו אף על פי שלא נזכר בתלמוד ונף יי' את העם. אבל נמצא לו יסוד בתלמוד ארץ ישראל שמתרגמין חלק מזה[ד] הפסוק ואין משלימין תרגומו. וזהו מאמר ר' אחא בשם ר' באס[ה] ומחא יי' ית עמא על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן. וכן במנהגים שהיו אצלנו בכל המדינות. וכאשר בא ראש הישיבה אלפיומי נ"ע וחבר זה הסידור ונתפשט ביד האנשים התחילו לנהוג על פיו ולא שמרו כי אם היסודות[ו]. ואודות פחז כמים יש מהקדמונים שאמרו שלפי שאמרה המשנה מעשה ראובן[ז] זה [הפסוק] הוא מזירת מעשה ראובן. אבל העולם לא ימנע מלתרגמו: והפסוקים שיקרא גם הציבור בעת קריאתם[ח] העשרה שזכרם הגאון מר רב סעדיה ז"ל בתורה כלם המנהג אצלנו בקריאת הצבור ולתרגמם. יי' ילחם. ויאמינו ביי'. יי' איש. מי כמוך. מקדש. יי' ימלוך. כי מחה[ט]. שוב. יי' יי' אל רחום. תמחה את[י]. והשנים בכתובים. ליהודים. כי מרדכי. והגי בגביאים. קדוש. ברוך. לא ימושו. ומה שזכרתם עוד וסלחת לעוננו לא נדע יסוד לקריאתו [בציבור]: וששאלתם אם תשנו מנהגכם. — אלו הדברים אינם בתלמוד ואינם מהיסודות החמורות[יא] אבל הם [מנהגים] יפים ובחיי שהם בירושה מן הקדמונים. ומי כמוכה. יי' ימלוך. קדוש וברוך — הם קרובים לחובה. וליהודים. כי מרדכי — האומה הסכימה עליהם. ומה שנהגתם בוסלחת אל תשנו. ואודות מנהגים שלנו אם נקל הוא לציבור [שלכם] לשנותם [מנהגים שלכם] וישקראו את המקראות כמו שקוראים אצלנו מה טוב הוא. ואם [על ידי זה] תהיה מחלוקת בציבור מוטב שתחדלו ותעשו כמנהגיכם. ויי' ברחמיו יזכה את אדירנו ראש הסדר לכל כתרי תורה וייסדנה על ידו ויכתבהו לחיי עד ונעימות נצח. ישע רב אמן. ברוך העוזר:

סימן שיג (עמוד 146). ואמרת אחרי כן שראובן נתן רֻבע לשמעון מתנה גמורה וכתב לו שטר בקיום בית דין ומסר הרבע לשמעון ואכל הפירות[יב] איזה זמן. אחרי כן ראה שמעון שמעמד ראובן נתמוטט ורצה להחזיר לו המתנה. ושאלת איך יכתוב השטר ואם די בזה או לא.— התשובה לזה. אם שמעון בחר להחזיר החפץ לראובן שנתן אותו לו יש לו רשות לזה. ואם השטר הנזכר נמצא אצל שמעון יחזירנו לראובן. אלא שזה מועיל לך אם יעיד על עצמו בשטר [שהוא

ה) בערבית צ"ל ותאמלנא. ג) הכוונה להלכות גדולות ד' ווארשא עמוד 91.
ג) בערבית צ"ל תבת. ד) בערבית צ"ל הדא. ה) ר' אחא בשם ר' בא. ירושלמי מגילה פרק ד' הלכה י"א, ובכ"י בטעות ר' ירחא הבשם. ו) יש פה גמגום דברים, והעתקתי היא בספק.
ז) מעשה ראובן. מגילה פרק ד' משנה י'. ח) בערבית צ"ל קראתהא. ט) כי מחה. שמות י"ז י"ד. י) תמחה את. דברים כ"ה י"ט. יא) נראה דצ"ל בערבית אלאצול אלחמורות.
יב) בערבית צ"ל ואסתגלה במלה אחת.

מחזיר המתנה] ויאמרו העדים ששמעון אמר לנו שראובן נתן לי כך וכך. ואם הוא קרקע יזכיר גבולותיה. במתנה גמורה ובשטר מקויים. ועתה בהרתי ורציתי ואהבתי להחזירה לו שישוב להיות בעלה. ועתה העידו עלי וקנו ממני מעכשיו וכתבו עלי שטר הודאה בלשון היותר יפה[ה] ותנוהו לראובן מחמת דבצבו נפשי עד סוף לשון השטרות. שרציתי ובחרתי להחזיר הפץ פלוני ופלוני לפלוני דנן ויצא מרשותי לרשות פלוני דנן והוא הפצו ואין לי זכות בו ולא במקצתו ולא רשות ולא חזקה ולא הוצאה ולא קשור ולא תביעה (גבייה). ומעכשיו החדלתי והסרתי ובטלתי כל זכות שהיה לי בזה הרבע. ופלוני דנן ישלוט בו כעושה בתוך שלו ויוכל למכרו ליתנו במתנה להשכירו וליקח השכירות לעצמו ואין (עמוד 147) לי ולא לכל הבא מכחי על פלוני ולא על כל הבא מכחו להתנגד בדבר מהדברים האלה. והוא יקבל עליו האחריות ויבטל המודעות. ואמנם אמרנו שיחזיר השטר אם נמצא בידו ושזה לא יועיל אלא אם כן יוסיף עליו את העדות שזכרנו לפי שהחכמים אמרו וכן היה[ג] רבן שמעון בן גמליאל אומר הנותן מתנה לחבירו והחזיר[ג] לו את השטר חזרה מתנתו וחכמים אומרים מתנתו קיימת. ואמר בתלמוד מאי טעמא[ז] אמר רב אסי נעשה כאומר לחבירו שדה זו נתונה לך במתנה כל זמן שהשטר בידך. ואחר זה אמרו מתקיף לה רבה או הכי נגנב או אבד נמי אלא אמר רבה באותיות נקנות במסירה קא מיפלגי:

סימן שבה. (עמוד 153). הצגנו השאלה הזאת לפני אדוננו הגאון בלשון ערבית כמו שבאה מבעלי הדין אודות הריב והמחלוקת שלהם. ראובן יש לו בית [או חצר] במבוי והבית הזה יש לו ארבעה כותלים מארבע רוחותיו ובנין הבית נמשך ישר במבוי באחד מארבעה כותליו. ולשמעון יש בית אחר במבוי אחר שבו [בבית] נמצא שפלה [חדרים תחתונים] נַעֲלָה. וחלק מעליתו הוציא על המבוי שבו בית ראובן הנזכר ועל הדרך[ה] של בני המבוי ועל ידי זה היתה לו אכסדרה[ו] על בני המבוי. ואחרי כן בנה כותל על אחד מכותלי הבית של ראובן והיתה לו עֲלָיָה גבוה[ז] על המבוי. ונפטרו ראובן ושמעון ושבקו חיים לאדוננו. וקם יורש ראובן והכנים בכותל הישן שלביתו ראשי קורות להסתיר מגג המבוי[ח] וסכך עליו בגג וחזק את ראשי הקורות והתקין להם בסים. ומיחה בו יורש שמעון ואמר לו על הכותל הזה נמצא משאי [בניני] לא תעשה עליו כלום. ואמר לו יורש ראובן הכותל הוא כותל ביתי והוא קניני וחפצי לפי שהוא הכותל הרביעי מכותלי ביתי. ואמנם בנין הכותלים הוא בשביל הבתים ולא להמבואות. והוא קשור בבנין עם שאר כותלי הבית שקשורים זה בזה. וראיה אחרת [שהכותל בנוי בשביל ביתי] שצורת הכותל פנויה להמבוי וידוע שצורת כותלי הבתים פנויה לחוץ וגם זאת פנויה לחוץ. גם הכותל הזה נמשך משער ביתי ועל ידו הרחקת מימי ביתו. והנה לי עליו גם כן גג ישן וצינור גדול לראיה על הגג. והכותל הזה הנהו נמצא בקרקע ביתי ואיך תעכבני להכנים ראשי הקורות ואתה באת ממבוי אחר ואכסדרתך ועליתך הן על המבוי הזה ויש לך על הכותל הזה ראשי קורות ובנין קל ותחפוץ לעכבני

ה) בערבית צ״ל באוכד בלא נקודות על הכ׳ והד׳. ג) וכן היה. בתרא קס״ט ע״א. ג) והחזיר. בגוף הערבי נדפס בטעות לה חזיר. ז) מאי טעמא. שם דף קס״ט ע״ב. ה) בערבית צ״ל אשראכה, אשר אולי הוראת המלה פה שותפיו ושכניו. ו) בערבית צ״ל סאבאט. ז) עליה גבוה. העתקתי המלה הערבית גרפה בספק, ואולי יש לה פה הוראה אחרת. ח) העתקת המלות אועא מן תסקיף היא בספק.

מכותל ביתי קניני וחפצי. ומה יאמר אדוננו הגאון יהייהו ה' אם הוברר מהבנאים האומנים הנאמנים[ה] שהכותל הזה הוא [שייך] לבית יורש ראובן בראיה וסימנים נודעים אצלם ממנהגי המדינה אם יוכל יורש שמעון לעכבו בשביל ראשי הקורות שבכותל והגג שעל המבוי. ואם לא ימצאו בקיאים[ג] בין היהודים ולא נבונים ויודעים על בוריו אם יכולים להזור בזה אחרי הנבונים מאומות העולם ונאמניהם ובקיאי[ג]. הבנאים שביניהם. ואם לא רצה זה אחד מבעלי הדין אם כופין אותו. ועוד גם נמצאו בעלית יורש שמעון חלונות הנמשכים אל בית [או אל חצר] יורש ראובן ובין אותם החלונות והגג הישן שבבית יורש ראובן בערך חמש אמות והגביה יורש ראובן את הגג הזה סמוך מתחת להלונות עד שנשאר ביניהם בערך טפח או פחות ומיחה בו גם כן יורש שמעון ואמר לו גליתני ממה שניתן לי מכבר והגבהת את הגג הזה. ואמר לו יורש ראובן לא כי אלא בסיתיך מפני (עמוד 154) שקודם לכן כשישבת בגגי הישן הייתי רואך ועתה לא אראך אלא בקושי כשאכוון לראותך וקודם לכן הייתי רואך גם שלא במתכוון. יודיענו אדוננו בחסדו איך הדין גם בזה. — התשובה. ומה' הישועה. הכותל אף כי הוא בנוי בשביל בית יורש ראובן אם היה נושא את גג יורש שמעון והוא צריך לבנות את גג הכותל[ד] אין ליורש ראובן לעכב[ה] זה ולסבב לו [נזק]. וזה מפני שחלק מן העליון מסוף גג האכסדרה על העליון[ו] התומך את בניינו. ואם יפול התחתון יפול העליון והתחתון גם כן מקרקע הארץ על שניהם לבנותו כמו שאמרו החכמים ז"ל איתמר שתי חצרות[ז] זו למעלה מזו אמר רב הונא תחתון בונה מכנגדו ועולה ועליון בונה מכנגדו ועולה ורב חסדא אמר עליון מסייע מלמטה ובונה ותניא כוותיה דרב חסדא שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה. ואם יסבב ליורש שמעון דבר כדומה לזה יוכל לעכב עליו. ומה שאומר יורש ראובן שיש לו סימן צינור. מה שנתברר שהיה[ח] נמצא בביתו אין ליטלו ממנו אלא החזקה מקויימת לו כמו שאמרו אמר רב אחא[ט] בר אדה משמא דעולא תחתון שבא לשנות בגויל שומעין לו בגזית אין שומעין לו בכפיסים שומעין לו בלבנים אין שומעין לו לרבות בחלונות אין שומעין לו למעט שומעין לו בא לסכך בארזים שומעין לו בשקמים אין שומעין לו וכו'. והטעם בזה שהתחתון אם רצה[י] לחזק[יא] הכותל יש לו רשות ואם רצה לעשותו יותר קל וחלש אין לו רשות. והעליון אם רצה להקיל שומעין לו ואם רצה להכביד אין שומעין לו. ומי שרוצה לעכב[יג] דבר שיש בו חזקה או לחדש דבר שאין בו חזקה אין שומעין לו. ורשמי הדברים יש מהם מה שצריכין להשגיח עליהם ולעשות כפי מה שיוכיחו עליו אותן הרשמים. ויש מהם שלא יוכיחו על מעשה שכבר נעשה אלא על ההבטחה אחרי שיסכימו עליו. כמו שאמרו אמר רב נחמן[יג] בי כוארי[יד] לא האוי חזקה ואע"ג דמנח המלטא[טו] אמר

ה) בערבית צ"ל אלתקה. ג) בערבית צ"ל חדאק. ג) בערבית צ"ל ותקאתהם וחדאק. ד) המקום הזה אינו ברור לי. ה) המלה יטרק בנוף הערבית אולי לקוחה היא מארמית בהוראת סגירה, כמו טרוקו גלי (ברכות כ"ח ע"א). ו) לפי הענין היה ראוי לכתוב פה אלספלאני, התחתון. ז) שתי חצרות בתרא ו' ע"ב. ח) בערבית צ"ל אנה. ט) אמר רב אחא. מציעא ק"ז ע"ב. י) בערבית צ"ל ראם, וכן למטה. יא) לחזק. תרגמתי המלה אחכאם לפי הענין אף כי לא נודעה לי בהוראה כזאת, ואולי צ"ל אחבאם, לאסור ולהחזיק. יג) נראה דצ"ל בערבית ומן ראם דפע. יג) אמר רב נחמן. בתרא ו' ע"א, ושם איתא רב הונא. יד) צ"ל כואי, ושם איתא כוי. טו) דמנח המלטא. שם איתא: דעבד ליה הימלטי.

אמינא לכי מפיים לי לא תיתרע אשיתאי. ואם הצינור יוכיח שהדבר כברם) נעשה יוכל בעלו לחדשו. ואודות הגג שהגביהו יורש ראובן לא נתברר לנו המצב האמתי בספור אשר בשאלה זאת. וכלל הדבר הוא שאם על ידי מה שנתגלה מדירת יורש שמעון מחמת מה שחדש יורש ראובן להגביה [את גגו] אין ליורש שמעון היזק ראיה יותר ממה שהיה קודם לכן. אלא הענין כמו שאמר יורש ראובן שבראשונה היה רואהו שלא במתכוין ועכשיו לא יראהו אלא במתכוין ובקושי. אין למחות בו בזה האופן. וכבר זכרה ההלכה שזה הטעם הוא הגון ג) ויכול הטוען לטעון בני רשות הרבים ג) כי מעייני חזו ליוכי לא מעייני לא חזו לי את ממילא נמי חזית לי:

סימן שע (עמוד 186). מה יאמר אדוננו הגאון נטריה רחמנא באיש שחלה בחולי שהסכימו הרופאים שאין לו יציאה [הצלה] ממנה ונכנסו אנשים אליו וצוה להם בצוואה שזה נוסחה. מעשה שהיו בפנינו אנו העדים ביום פלוני בחדש פלוני בשנת כן וכן שנכנסנו אצל חדיד בן אברהם הגיברך) בן דגדג ומצאנוהו חולה מוטל במטה ודעתו מיושבת עליו ולשונו ודיבורו מכוונים בפיו יודע לאמר ולשמוע לשאל ולהשיב לישא וליתן לומר על הין הין ועל לאו לאו כדרך כל בני אדם הבריאים המהלכים על רגליהם בשוק. וכך צוה ואמר דעו רבותי כי כל הנמצא לי בעולם כולו בעת הזאת שמנה עשר חלקים מהחצר הזו שאני דר בה אשר קניתיה כולה מקדם מן עלי בן שלמה ודויד בן ניסין ונתתי ממנה ששה חלקים שהן רביע לאשתי מימונה בת זכריה בן סויד ונשתייר לי שמנה עשר חלקים והם כלל כל מה שיש לי בה. ויש לי אבן טחנה שטוחנין בה עפר הזהב והכסף ומטה של עץ הנקראת דכהם) ושלשה בסתרקים הנקראים טנאפס ו). ואיני יודע יום מותי ואתם יודעים שיש לי שלשה בנים קטנים ואחד גדול שמו סעדאן. ואני שואל מלפניכם שתגלוניז) חסד כדי שתקבלו שכר טוב מן השמים שלא אנם לכחם) כי אין שלטון ביום המות כשיניע קצי ויגזור המקום מיתתי תקימו צואתי כשהזהירו רבותינו ז"ל מצוה לקיים) דברי המת תראו כבבודכם אם ימצאו הכל בשעת מיתתי ימכרו הדכה והטנאפס ויקחו לי מדמיהם תכריכי וצורכי קבורתי וינתן לבני הגדול סעדאן מאה כספים טובים הנקראים חמא בלבד. כי פטרתיו בהם מכל הנמצא לי בעולם ולא יהיה לו תביעה עם אחיו ולא עם אשתי מימונה ולא עם אדם בעולם מחמתי. וינתן לשלשת בניי הקטנים השמנה עשר חלקים ואבן הטחנה להם לבדם מבלעדי כל אדם בעולם ומבלעדי אחיהם סעדאן כי פטרתיו מעתה במאה כספים הללו וסילקתיו מכל הנמצא לי בעולם סילוק מוחלט. ואם חס ושלום ולא ימצא הכל כי אם מקצתם ינתן לבני סעדאן המאה כספים בתחלה והנשאר לשלשת הבנים. ואם חס ושלום ולא ימצא אלא כמות המאה כספים ינתנו לבני סעדאן. ואין לי אצל אשתי מימונה בת זכריה ולא תחת ידיה ולא ברשותה שום כלום בעולם לא כסף לא זהב לא זוזים לא דנרים לא סחורה לא פקדון לא חוב לא כל דבר בעולם ואפילו פרוטה אחת. ולסיכך פטרתיה מהיום ולאחר מיתתי מחרם ואלה ושבועה וגזירה ושמתא וקללה

ס) בערבית צ"ל כאן. ג) בערבית צ"ל תאחיר (בנקודה על התי הב'). ג) בני רשות הרבים. בתרא ו' ע"ב. ד) הניכר = הנודע בכנוי. ה) דכה. אולי הכוונה לעין הנותן ריח טוב וצ"ל דכה (בנקודה על הדי). ו) טנאפס. בערבית מצעות (טעפסיבע). ז) שתגלוני. אולי צ"ל שתגמלוני. ח) שלא אנם לכם. שאין הדבר נסתר מכם. ט) מצוה לקיים. תענית כ"א ע"א.

ושבועת היורשים ומאפילו חרם[ח] סתם ואין רשות לאחד מיורשי לטעון עליה ולא לערער עליה ולא להריב עמה ולא להנצות ולא לדון ולא להישפט עמה כי פיציתיה וביררתיה ושיפתיה[ג] וניקיתיה וזיכיתיה בכל פנים שלזכות ועשיתיה זכה ומנוקה מכל צד ומכל פינה ואין עליה לאדם בעולם מחמתי לא דין ולא דברים לא תרעומת לא תלונה לא נעגוע[ד] לא לזות לא שום מידי מכל אנפא בעלמא. וצוה להם לכתוב הצוואה ונכתבה והעידו עליה העדים והאיש נשאר בחליו זמן מה ומת. ואחר כך כשמת כתבו העדים שנשאו[ה] את עסקיו והשתדלו בענינו תחת העדות ומתוך (עמוד 187) חליו נפטר הדיד זה לבית עולמו. וחתמו תחת עדותם זאת. ואחר כך התחיל בנו שפטרהו[ו] לתבוע הירושה. ואיזה אנשים אמרו לו מה לך עוד אל המאה כספים שפטרך אביך בהם. ואנשים אחרים אמרו לו שהצוואה בטלה ואיימו[ז] על האלמנה והחרימוה ואמרו לה מוכרחת את[ז] להתפשר בעסקך עמו. ואחרי שהחרימוה אמרה עשו בחפצכם ולקחו ממנה ש' [כספים] והתירו הרמה. ואם טוב בעיני אדוננו הגאון והאב בית דין נט' רח' יודיעונו את הדין בזה ואם הצוואה קיימת או בטלה. ואם תוכל האשה לתבוע שיחזירו לה מה שניטל ממנה או לאו. ואם הוחרמה על פי דין או לאו ואם יש בחרם זה ממש. ועל זה יקבלו שכרם ברצון ה': סימן שעא. שאלה זו יצאה לפנינו אל שער ישיבה שלגולה אל שני בתי דינים גדולים שלישראל לבית דינו שלאדוננו שרירא ראש ישיבת גאון יעקב חמוד אדוננו חנניה ראש ישיבת גאון יעקב [ולבית דינו שלאדוננו האיי] וכולי עד וצוינו וקראו אותה לפנינו והתבוננו בה ועמדנו על כל הכתוב בה וגם צוינו לכתב תשובתה בלשון ההגראים כאשר היא כתובה. אם היה הענין כמו שספרו שואל זאת השאלה שחדיד פטר את בנו סעדאן מכל ירושתו במאה כספים והשאר הניח לילדיו הנותרים חייבין לעשות כמו שאמר ואין לסעדאן מכל הירושה יותר ממאה כסף ושאר הירושה הוא לילדיו האחרים. כי המקום יתעלה שמו נתן רשות[ח] להאב שיוריש לבניו כמו שירצה וייטב בעיניו באמרו והיה ביום הנחילו את בניו וג'. ומזה שאמר הנחילו את בניו הודיענו שענין הירושה תלוי בו. ובפרטו את הכבור שלו ינתן פי שנים ושאין האב רשאי[ט] לכבר את אחר מבניו על זה האופן מזאת ראיה כי השאר בזה הענין תלוי באב וכי רשאי[ט] הוא ליתן למי שייטב בעיניו. ובאה ההלכה שאם אמר יירשני אחד מילדי הזכרים חוץ מהנשארים זה רשאי הוא כי רק האב הוא מוריש כמו שאמר הכתוב ולא זולתו[י]. ואלה דברי המשנה האומר אישי[יא] פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה[יב] שכתוב בתורה ר' יוחנן בן ברוקא אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ואם אמר על מי שאינו ראוי לירשו לא אמר כלום. ופרשו מאמר ר' יוחנן בן ברוקא אם אמר על בן בין הבנים או על בת בין הבנות יירש כל נכסיו דבריו קיימין. ובאר התלמוד אמר

ח) ומאפילו חרם = ואפילו מחרם. ג) ושיפתיה. כפי הנראה מלשון שפשוף וצחצוח. ד) נעגוע. אולי צ"ל נמגום. ה) אולי צ"ל בערבית יכברו (הכ' בנקודה) ולהעתיק שספרו. ו) בנו שפטרהו. ר"ל סעדאן שפטרהו אביו במאה כספים. ז) תרגמתי לפי הענין אף כי לא נודעה לי הוראה זאת לחמלה הערבית וגרגרו. ז) לפי גוף הערבי: אין לך מנוס ומפלט, אין לך דרך אחרת. ח) בערבית צ"ל געל. ט) נראה דצ"ל בערבית ובאנה. י) נ"ל כי בגוף הערבי תחת המלה ללאב צ"ל ללאבן ולהעתיק: והירושה תנתן לבן אשר פרט [האב בצוואתו] ולהיורשים האחרים לא ינתן כלום. יא) האומר איש. בתרא פרק ח' משנה ח'. יב) על מה. בכ"י על כל.

רב יהודה[ב]) אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן ברוקה אמר רבה מאי טעמיה דר' יוחנן בן ברוקא אמר קרא והיה ביום הנחילו וג' התורה נתנה רשות לאב להנחיל נכסיו לכל מי שירצה. ואמנם האב אינו רשאי לדבר בפירוש כזה לא יירש בני פלוני כלום מנכסי. כמו שכתבה המשנה האומר איש פלוני[ג]) בני בכור לא ישול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה. אבל אם אמר לא יירש אלא כך וכך זהו רשאי והוא הוא שנקראהו ההפטר[ד]). כמו שכתבה המשנה המחלק נכסיו[ה]) על פיו ורבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום כתב בין בתחלה ובין באמצע ובין בסוף לשון מתנה דבריו קיימין. ופרשו היכי דמי לשון מתנה ואמרו ישול יזכה[ו]) יחזיק ויקנה כולן לשון (עמוד 188) מתנה הן. גם אמרו אף יחסין ויירת בראוי ליירשו ור' יוחנן בן ברוקא היא. וכבר נתקיימה הצוואה הזאת בשני האופנים ובכל אחר מהם לבדו דיו. לפיו[ז]) שנפטר בסך ידוע וקבל [זה הסך] אין לו יותר מזה הסך והנותר מעובנו הוא לשאר ילדיו. ואף על פי שלא זכרם ולא כתב לשאר ילדיו מה שהניח ועזב זכרון סעדאן מכל וכל[ח]) היה זה קיים. ועכשיו שנתחברו שני האופנים נעשה הענין יותר ברור וחזק[ט]). ואודות מה שפטר [חדיד] את אשתו מן השבועה זהו קיים וברור ואין ליורשיו להשביעה על שום טענה מהטענות ותביעה מן התביעות כמו שבארה המשנה נדר ושבועה[י]) אין לי וליורשי ולהבאים ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותך לא הוא ולא יורשיו ולא הבאים ברשותו משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאים ברשותה. וכל מה שנכלל בצוואה זאת הוא דבר הרשות וקיים. ומה שנזכר [בשאלה] כי תבעו אותה [את האלמנה] והחרימוה ואמרו לה מוכרחת את להתפשר עמו [עם סעדאן] עד שלקח ממנה ש' כספים. הנה מי שהביא לזה עשה שלא כדין ושלא כשורה וטעה ועשה עול להאשה הזאת ועבר עליה [את הדין] והוא חייב לשלם במה שטעה. כי הוא לא טעה בדבר הנכנס בגדר ההיקש להשיב ענף אל שורש אלא עזב הלכות ברורות. ובזה אמרו הקדמונים טעה בדבר משנה[יא]) חזור. ומה ששאל השואל אם תוכל [האלמנה] לתבוע מה שלקחו ממנה ולהחזירו. אם נתקיימה הערות על הצוואה שנוסחה נזכר ואין לבעלי הדין ראיה בנגדה ואמרו [בכל זאת] להאשה שחייבת היא להתפשר אע"פ שלא היתה חייבת לזה כל מה שעשתה אינו עשוי ואינה מחוייבת בו ולכן תחזיר מה שלקחו ממנה בזה האופן. וזה דומה למי שעשה חשבון[יב]) עם רעהו וטעה בחשבון וחשב כי הוא חייב לו ואח"כ נתברר הטעות שחייב להחזיר כמו שאמרו החכמים הנהו גינאי[יג]) וכו'. כמו כן צריך להחזיר להאשה מה שלקחו ממנה במה[יג]) שאמרו לה שלא כדין שחייבת היא. וכך הדין ואין לשנות:

סימן תכ. (עמוד 215). וששאלתם המסכן. והוא החולה הנוסם הקרוב למיתה אם אמר כתבו נט לאשתו יכתבו העדים ויתנוהו לה אפילו אם לא

ב) אמר רב יהודה. שם דף ק"ל ע"א. ג) האומר איש פלוני. שם פרק ח' משנה ח'.
ד) ר"ל שפטר את בנו מהירושה בכסום ידוע. ה) המחלק נכסיו. שם פרק ח' משנה ח'.
ו) ישול יזכה. שם דף קמ"ח ע"ב. ז) נראה דצ"ל בערבית לאן אפטר. ח) המקום הזה אינו מובן, וכפי הנראה נשתבש. ט) בערבית צ"ל ותאכידא בלא נקודות על הכ' והד'. י) נדר ושבועה, כתובות פרק ט' משנה ח'. יא) טעה בדבר משנה. כתובות פ"ד ע"ב. יב) בערבית נראה דצ"ל חאסב. יג) הנהו גינאי. גיטין י"ד ע"א. יג) בערבית צ"ל במא קיל.

אמר מסרוהו לה. מפני שאין מדרך החולה לומר לערים שיכתבו גט לאשתו כשאינו חפץ למסרו לה לפי (עמוד 216) שבוונתו לפטור את אשתו מיבום וחליצה. אבל האיש הבריא אפשר הוא שנתכוון להפחידה [את אשתו]. משום הכי אם אמר לעדים מסרו הגט לאשתו ימסרו ואם לאו לא ימסרו:

סימן תכא. וששאלתם מה פירוש ולא כטופסי[ה] דשטרי. — כך ראינו שפירושו הוא שטרות שאין בית דין חייבין לגבות על פיהם ממון. כמו שטרי חלטאתא ואדרכאתא[ו] דלאו בני פירעון נינהו שדומין לאסמכתא. דקאמרינן אסמכתא[ז] לא קניא. ובשביל ששני הדברים [השטרות] האלה אינם מועילים לגבות חוב[ח] נוציא אותם מכלל השטרות ונכתוב דלא כאסמכאתא ודלא כטופסי דשטארי. כדי[ט] ליפות השטר שביד המלוה או הלוקח או כתב המתנה וזולתו. ולא יכול המערער להחלישו ולומר אני כתבתי לו דבר שאין בו ממש שבית דין לא ידונו על פיו:

סימן תכב. ושאלת על הספאתנו[י]. ואיך ידונו [בית דין] אם כתב ראובן לשמעון ספתגה ממדינה למדינה[יא] ושמעון מסרו ללוי שקבלו ממנו ואחר כך הכחיש. ומי שמסר והוא [המקבל השני] מורה שלא נתן. אם יכול שמעון לחזור על ראובן ולתבוע ממון הספתגה לפי שלא קבל מלוי כלום או לאו. — כד ראינו[יב] שאין בשרשי הדינים שלנו [להתיר] לשלוח הספתגה. לפי שאמרו רבותינו אין משלחין[יג] מעות בדיוקני ואפילו עדים חתומין עליה. אבל בשביל שראינו שהבריות משתמשין בה התהלנו לדון על פיה כדי שלא יתבטלו המסחרים בין האנשים. וקבלנו לדון בה כמשפט התגרים לא להוסיף ולא לגרוע. וכך הוא הדין ואין לשנות ממנו דבר:

סימן תכד. ואם היה המטבע במצב טוב ולוה ראובן משמעון ק' [מטבעות] יחזיר לו מה שהוא ברומה. אם היה כשר יחזיר לו כשר ואם היה פסול יחזיר לו פסול. ואם לוה פסול והחזיר לו כשר זהו רבית והוא אסור. ועל כגון זה אמר רב נחמן[יד] כללא דרבותא כל אגר נטר לי אסור. ואמנם[טו] אם השלטו [המלך] בטל את חותם [המטבעות] ופסל את המטבע בזה נמצא ד' אופנים. הא' מהם. אם ראובן לוה ק' דרהמים ובטל השלטון את החותם ועשה חותם חדש. והמטבע הראשון אינו יוצא בין האנשים בעסק חייב ראובן לשלם ממטבע החדש. ואין משגיחין לזול המטבע הראשון שזה יהיה רבית. לפי שכמו שלוה מטבע היוצא בין האנשים כן חייב לשלם לו. ובזה אמרו רבותינו. איתמר המלוה[יג] את חבירו על המטבע ונפסל המטבע מהו אמר רב נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. ומדבריו נותן לו מטבע היוצא בשעת הדין נלמוד שהמטבע הקודם לא ירשה השלטון [שיהי יוצא] וקם המטבע החדש במקומו[יג]. כמו שנדע שהשלטון יחקוק בשנה אחת דרהמים באיזה צורה, ובכלות השנה יכריז השלטון (עמוד 217) שכל מי שנמצאו אצלו

ה) ולא כטופסי. בתרא מ"ד ע"ב. ו) שטרי חלטאתא. מציעא ט"ז ע"ב. ז) אסמכתא. נדרים כ"ז ע"ב. ח) לגבות חוב. בערבית צ"ל אדי דין (בשתי מלות) וכן צ"ל בהערה ב' שם. ט) כדי. בערבית צריך למחוק הנקודות שנדפסו בטעות אחרי המלה חתי. י) ספתגה (ברבים ספאתג). בערבית וועכזעלשיין, אנווייזונג. יא) ממדינה למדינה. או מעיר לעיר (המלה הערבית בלד יש לה שתי ההוראות). יב) כד ראינו. כן כתוב בגוף התשובה, ואולי צ"ל כך ראינו. יג) אין משלחין. קמא ק"ד ע"ב. יד) אמר רב נחמן. מציעא ס"ג ע"ב, ושם איתא דרבית תא. טו) ואמנם. בערבית צ"ל ואמא (נדפס בטעות לאמא). יג) איתמר המלוה. קמא צ"ז ע"א. יג) בגוף הערבי הלשון מגומגמת וכפי הנראה נשתבשה, והעתקתי היא בספק.

מאלה הדרהמים יתיך אותם ויחקוק צורה אחרת. ולפיכך אמרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. [היינו] ממטבע החדש: ושנית. מטבע שפסלוהו אנשי המדינה. ובזה הדין הוא שאם לוה ראובן משמעון איזה מטבע ופסלו אנשי אותה המדינה את המטבע הזה וחקקו מטבע אחר צריך לשלם לשמעון במטבע הראשון ולא במטבע החדש. מפני שהלוה יכול לומר לו מאותו המטבע שהלויתני אפרע לך. ואם תאמר שהוא [המטבע הישן] אינו יוצא בעסקים. אינו יוצא הוא במדינה זו אבל יוצא הוא במדינה אחרת הוליכו למדינה שיוצא שם. ובזה אמרו רבותינו אלא איזה[ח] הוא נפסל כל שפסלתו מדינה זו ויוצא במדינה אחרת ושמואל אמר יכול לומר לך והוציאו במישן. ומזה נראה כי עשו הפרש בין פסלתו מלכות ובין פסלתו מדינה. והאופן השלישי. שהוסיף השלטון על המטבעות [היוצאים בין] האנשים. וזה בשתי פנים. או שהוסיף השלטון על משקל הדרהמים עד שדרהם אחד היה כשנים. או שהאנשים יחשבו את הדרהמים במספר[ג] כמו שיחשבו במדינות הודו וימן [תימן]. ואחר כך צוה השלטון להוסיף על הדרהם הזה ועשה משקלו כפול או מרובע. וצריך שמעון להפרע מראובן ממטבע החדש מפני שהראשון אינו יוצא והוא [הלוה] חייב לשלם במטבע היוצא[ג] בין האנשים. ואין לנו להשוש בהוספת המשקל משום רבית. כמו שהודיעונו [רבותינו] גם כן. בעא מיניה[ד] רבא מרב חסדא המלוה את חבירו על המטבע וכו'. ופירוש זאת השמועה הוא. שאל[ה] רבא מרב חסדא אם ראובן לוה משמעון דרהמים ובטל השלטון את חותם המטבע ופסלו והוסיף על [משקל] הדרהמים האלה במה ישלם לו. השיבו רב חסדא ישלם לו מהמטבע החדש היוצא באותה שעה לפי שאותו החותם [הראשון] כבר נפסל. שוב שאלו שנית ואפילו הוסיפו על המטבע. אמר ליה אפילו נעשה הדרהם גדול כל כך עד שלמשל מדת חטים שהיתה עד עכשיו שוה עשרה דרהמים היא שוה עתה חמשה מאלה הדרהמים. הציע רב אשי ואמר אם הוזל השער מחמת שהוסיפו על המטבע צריך לשלם כשעור הזה [הראשון]. ואם הוזל השער במקרה ולא מחמת המטבע ישלם לו ממטבע חדש דרהם תחת דרהם. השיב רבהו[ו] והא קא שאבה נסאכא. אם נוסף המשקל הלא יקבל ט"ו דרהמים תחת העשרה דרהמים שהיה חברו חייב לו. ולבסוף הציעו דבר אחר ואמרו שאם היתה ההוספה שנים וחצי לעשרה עד שמשמונה ה"ה עשרה יתן לו מן המטבע החדש. ואם היתה [ההוספה] יותר משעור זה חייב [המלוה] להחזיר לו. כמו שאמרו כי הא דרב פפא[ז] ורב הונא בריה דרב יהושע שעור בזוזי דאנרדמים טייעא עד עשרה תמניא. והאופן הרביעי הוא מה שקרה בזמננו זה. שהשלטון הטביע מטבע קל עד שנתיקר שער הפרקמטיא ונפחת [מחיר] המטבע. ואע"פ כן לא נפסל המטבע הראשון. אבל במטבע הראשון הפרקמטיא היא בשער זול[ח] ובחדש כשעור מה שבו פחות כפי שהוא עתה. אם ראובן לוה משמעון דרהמים באיזה מטבע [מאלה השנים] ישלם לו מאותו מטבע עצמו או בשויו. וזהו הדין במי שלוה דרהמים[ט]. אבל דין הזהב אינו כן. מפני שרין הזהב

ח) אלא איזה. קמא שם. ג) במספר. כפי הנראה ר"ל שלא ידקדקו אחר משקל המטבעות. ג) היוצא. בערבית צ"ל יגוז. ד) בעא מיניה. קמא צ"ז ע"ב. ה) שאל. בערבית צ"ל סאל. ו) השיב רבה. שם דף צ"ח ע"א בלי הזכרת שם רבה או רבא. ז) דרב פפא. קמא שם, ושם הגירסא: עבדי עובדא בזוזי. ח) בשער זול. בערבית צ"ל בכים (נקודה על הכ'). ט) דרהמים. ר"ל מטבעות כסף.

והדינרים[ה]) שוה לדין הפרקמטיא. כמו שאמרו רבותינו ז"ל דהבא פירא האוי[ג]). וכמו שפסקנו אצלכם הוא העקר[ג]). ונראה לנו גם כן שמי שלוה מחברו דרהמים בשטר והמטבעות היו משתנים לפי המדינות שוה יהיה על ארבעה אופנים. הראשון. מי שלוה[ד]) ממון מחברו בעראק ותבע (עמוד 218) לשלם לו בעמאן ישלם לו במעות עראק אע"פ שבעמאן אינן יוצאות אלא בהפסד. והשני. מי שלוה מחברו ממון בעמאן ותבע שישלם לו בעראק. ישלם לו במעות עמאן אע"פ שבעראק הן יוצאות ביותר משוין. והשלישי אם לא נזכר בשטר המטבע הראשון. ר"ל מטבע של המדינה שבה נכתב השטר. הן אם לא נזכר בשטר המטבע שלוה הדבר תלוי בלוה שישלם לו באיזה מטבע שירצה. אם למשל לוה דרהמים עדליה[ה]) ולא פורשו בשטר ובחר הלוה לשלם לו דרהמים בהאיה[ה]) יוכל לעשות כן. לפי שהשטר יוצא מתחת יד המלוה והיה יכול לומר להעדים העידו לי עליו [שלוה ממני] דרהמים עדליה. ואם לא עשה כן הוא הפסיד על נפשו. וכבר קבצו רבותינו אלה הד' אופנים[ו]) במקום אחד. דקאמרינן המוציא שטר[ז]) על חבירו כתוב בבבל מגבהו ממעות בבל כתוב בארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל כתוב סתם הוציאו בבבל מגבהו ממעות בבל הוציאו בארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל כתוב בו כסף סתם מה שירצה לווה מגבהו מה שאין כן בכתובה. לפי שהכתובה דינה משונה מזה. כדגרסינן נשא אשה[ח]) בארץ ישראל וגירשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל נשא אשה בקפוטקיא וגירשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא. וכבר נתבאר והוברר לך שמי שלוה מחברו בזמננו זה דרהמים עדליה ישלם לו כמותם ואם תאניה[ח]) ישלם לו כמותם. וכן שאר המטבעות כמו שבארתי לך:

(עמוד 235) שאלות מר דונש ממדינת דרעה. תשובות רבינו יצחק בן יעקב נ"ע.

סימן תמג (בנדפסות קמד). האשה שמחלה כתובתה לבעלה בפני שני עדים בלא קניין והעידו העדים על זה בעל פה אם קיימת המחילה הזאת בלא קניין או לא. — התשובה. אם מחלה כתובתה לבעלה בפני שני עדים הרי זה מחילה גמורה ואין צריך קניין לזה כי הממון הוא תחת יד הבעל ולא מיחסר משיכה. ומה שנמצא תחת יד מקבל המתנה[ט]) אינו צריך לקנין. ואם תאמר הלא הפשרה[י]) צריכה קנין[יא]) אע"פ שהחפץ הניתן נמצא תחת יד הנתבע. [על זה] נשיב שאין הדבר כן שאפשר שהחפץ הניתן אין לו שרש [אינו בנמצא] כלל ושהנותן לא נתן במתנה דבר שהוא שלו ומי שנתרצה שיעיינו בדבר הפשרה אינו חייב כלום אלא קבל זה על עצמו משום השלום. לכן אינו דומה זה לזה וההפרש ביניהם ברור. ועוד שהמוחל[יג]) ימחול מעצמו ויעשה זאת מחפצו ורצונו

ה) הזהב והדינרים. כפי הנראה כונתו התיכות זהב או מטבעות של זהב. ג) דהבא פירא. מציעא מ"ד ע"ב. ג) העקר. בערבית צ"ל מדארא במלה אחת. ד) מי שלוה. בערבית צ"ל אסתדאן. ה) עדליה, בהאיה, תאגיה. שמות הדרהמים לפי חשיבותם וגרעונם. ו) הד' אופנים. לפנינו חשב רק שלשה. ז) המוציא שטר. כתובות ק"י ע"א. ח) נשא אשה. שם פרק י"ג משנה י"א. ט) מקבל המתנה. בנדפסות: וכל מה שהוא משוך. י) הלא הפשרה. בנדפסות נשתבש: והרי בשדרה! יא) צריכה קנין. סנהדרין ו' ע"א. יג) ועוד שהמוחל. בנדפסות נתקצר ובלתי מובן.

ולכן אינו צריך קנין. אבל הפשרה[ס] תבוא אחרי דין ודברים ומחלוקת וחוששין[ג] שתהיה בלי הסכמה שלמה לכן מפרסמין אותה בקנין:

סימן תמ"ד (בנדפסות קמו באמצע). מי שנתחייב נידוי וכו'. — מי שנתחייב נידוי ולא קבלו על עצמו מלקין אותו עד שיקבלנו. שאפילו מי שקם בנידוי שלשים יום ולא אתי תאבע שמאתיה מנגדינן ליה. וכל שכן[ג] מי שלא יקבלנו כלל רק יבזנו[ד] וימרוד בדין. ולכן הייב במלקות[ה] וקנס. ובכגון זה נאמר הן למות הן לשרושי וג'. ואמרו מהו לשרושי[ו] הרדפה והם [העונשין] הבאין זה אחר זה[ז]: אולם בחרם יתחייב מי שנתנדה וקם [בנידוי] שלשים יום וחזר ונתנדה בפעם שניה וקם בו שלשים יום אחרים ולא ציית [לבית דין] מחרימין אותו. וזהו אמרם מנדין לאלתר[ח] ושונין לאחר שלשים יום ומחרימין לאחר ששים:

סימן תמה (בנדפסות קמז). ואם בקש הנתבע זמן בית דין שימתין לו בעל חובו עד שימכור פרקמטיא שלו[ט] ויפרענו אם יוכל בעל חובו להשביעו שאין לו מעות מזומנים[י] לפרוע כדי שיצטרך להמתין לו עד שימכור פרקמטיא או לא. — התשובה. חייב להמתין לו ובית דין יקצבו לו זמן כפי ראות עיניהם ואינו חייב שבועה שאין לו מעות מזומנים כי לא נמצא [בתלמוד] הוכחה לזה. ואם יש אצלו מעות מזומנים והוא מרמה את חברו הוא עובר על [הכתוב] אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך:

סימן תמו (בנדפסות קמז) (עמוד 226). ומי שנתנו לו בית דין זמן לפרוע ממון לחברו וקרה אחר כך שהתובע מוכרח לנסוע באופן שלא יוכל לקבל מעותיו [לזמן הקצוב] ולא יוכל גם כן להמתין עד סוף הזמן איך הדין בזה. — התשובה. לא יוכל [התובע] לבטל את הזמן מפני נסיעתו אלא יעשה שליח לגבות את הממון שלו כשיגיע הזמן הקצוב. וזהו כדין מי שיש לו שטר לזמן קצוב שלא יוכל לבטל את הזמן בשביל נסיעתו אלא יעשה שליח לגבות את ממונו קודם כלות הזמן הקצוב[יא]:

סימן תמז (בנדפסות סה). מי שהיה עליו חוב והודה שהחוב שלו[יב] הוא בממון מזומן ואינו רוצה לשלם לחברו אלא קרקע. אם יוכל לעשות כן או לא. — התשובה. מי שהיה עליו חוב והודה שיש לו ממון כופין אותו לשלם בממון כמו שהוא חייב ממון. וכבר זכרנו זה בהלכות[יג] בענין ההוא דזבין תורא לחבריה: ומה שזכרתם[יד] שלמדתם מזה שאין בעל חוב זקוק לקבל פרעון פרקמטיא עד שישבע הלווה שאין לו ממון. ודאי[טו] שראיתי מי שדעתו נוטה לזה. אבל אין דעתנו כן. כי לא יתכן לדעתנו שישבע אחד ויהיה מוכרח

ס) אבל הפשרה. מכאן עד הסוף חסר בנדפסות. ג) וחוששין. בערבית צ"ל ס י כ ש א (הכ' בנקודה). ג) נראה דצ"ל בערבית: ואחרי וא וכד. ד) רק יבזנו. בנדפסות נשמט זה. ה) במלקות. נראה דצ"ל בערבית ב א ל צ ר ב (הצ' בנקודה). ו) מהו לשרושי. מועד קטן ט"ז ע"א. ז) בנדפסות ביתר ביאור: כלומר שעונשין אותו בדבר הקל ואם לא קבל עונשין אותו בדבר שהוא חמור ממנו. והמאמר חבא אח"ז בנדפסות: והדברים שחייבין עליהם וכו' עד לעשות סייג לתורה נשמט מגוף הערבי, או הוא הוספה מאוחרת. ח) מנדין לאלתר. מועד קטן שם. ט) פרקמטיא שלו. בנדפסות: בשלו (אולי מן ס' שלן). י) שאין לו מעות מזומנים. בנדפסות בשבוש: שאין לו כלום. יא) בערבית צ"ל א ל א ג ל. והמלות ק ב ל ת מ א ם א ל א ג ל (קודם כלות הזמן) נמשכות אל י ו כ ל ו כ י ל א (יעשה שליח); ובנדפסות נתקצרה התשובה מאד. יב) נראה דצ"ל בערבית ד מ ת ה (הד' עם הנקודה והמ' בדגש), חוב או התחייבות שלו; ובנדפסות: שיש לו. יג) בהלכות. ראה אלפסי ריש פרק י' דב"ב. יד) ומה שזכרתם. זה כתוב בנדפסות בשאלה, והמעתיק שלנו קצר השאלה כדרכו. טו) בערבית: בחיי, בחיי ראשי.

לשלם גם כן. ואם כן יתחייב לשלם ולישבע. אבל אם בעל דינו[ח] טוען שיש לו ממון מזומן וחפץ להחרים סתם על מי שיש לו ממון ואינו משלם יוכל לעשות כן:

סימן תמח (בנדפסות קמט). האישה שמחלה כתובתה לבעלה מחילה גמורה[ג] ולא קרעה הכתובה רק נשארה אצלה וכו'. — התשובה. [כשבא הבעל לתת לה שנית כתובה] חייב הוא לכתוב לה כתובה שניה מזמן שני. משום שואת הראשונה כבר נמחל שעבודה. ומה שאמרו רבותינו שהמגרש את האשה[ג] והחזירה על מנת כתובתה הראשונה החזירה. זהו במי שגירש אשתו ולא מחלה כתובתה ולא נבתה גם כן. אבל אם מחלה אותה כבר נמחל שעבודה וצריכה כתובתה שניה מזמן שני כמו שאמרנו. הלא תראה אמרם שטר שלוה[ד] בו ופרעו אינו חוזר ולווה בו שכבר נמחל שעבודו. והמחילה והפריעה שוין בענין זה:

סימן תמט (בנדפסות קן). עמי הארץ שמבטלין תפלה ומצות בזמן שאין להם ענין המונע אותם וגם אינם מבעלי תבונה ודרך ארץ[ה] עדותם כשרה או לא. — התשובה. אם לא יתפלל ואינו עושה מצוה ואינו בדרך ארץ זהו שאמרו עליו וכל שאינו[ו] לא במקרא ולא במשנה [ולא] בדרך הארץ אין זה מן היישוב. אמר ר' יוחנן[ז] ופסול לעדות. ואמרם במקום אחר כמאן מקבלינן[ח] האידנא שהדותא מעם הארץ כמאן כר' יוסי[ט]. עם הארץ זה אינו על זה הדרך הנזכר פה [בשאלה]. אלא הוא מתפלל וישתדל[י] בעשיית המצות ובדרך ארץ רק שאינו יודע כלום מן התורה:

סימן תן (בנדפסות קנא). מי שנשא אשה שניה על אשתו הראשונה ומכבד לאחת מהן יותר מחברתה וכו'. — התשובה אם הבעל נותן לזאת המתרעמת מה שהוא חייב לה משאר כסות ועונה בראוי לה על דרך שאמרו עולה עמו[יא] ואינה יורדת עמו לא תוכל להתנגד לו במה שיתן לחברתה יותר ממה שהוא חייב. כי תמיד (עמוד 237) יאהב האיש את האשה האחת יותר מהשניה. הלא תראה מה שנאמר ביעקב אבינו ויאהב גם את רחל מלאה. ואמר באלקנה כי את חנה אהב. והתורה לא אסרה זה כלום. אבל בענין המשרה את אשתו[יב] על ידי שלישי. אלה הדברים אמורים בעני שבישראל. כמו שאמרה המשנה במה דברים אמורים[יג] בעני שבישראל:

סימן תנא. האשה שטוענת על בעלה שהתרחק ממנה ויבטל העונה והבעל מכחישה. מי מהם נאמן יותר. — התשובה. אם הבעל מכחישה הוא נאמן. לפי שהיא נאמנת רק בטענת אינו יורה כחין. כמו שבא על זה הטעם איהי קים להי[יד] ביורה כחין איהו לא קים ליה. אבל בבטול העונה מכל וכל אינה נאמנת. ואם לא תרצה לסבול זה תתבע ממנו שיגרשנה ובעת הגירושין תתבע ממנו הכתובה ותאמר לו תן מה שנתחייבת לי בכתובה מפני שאינך נוהג

ח) בעל דינו. בערבית צ"ל כ צ מ ה (הכי עם הנקודה ולא הצ' כמו שנדפס בטעות). ג) מחילה גמורה. בנדפסות כתוב: בערים וקנין. ג) שהמגרש את האשה. כתובות פרק ט' משנה ט'. ד) שטר שלוה בו. שם דף ס"ח ע"א. ה) אינם מבעלי תבונה ודרך ארץ. בנדפסות נתקצר: ואין בהם לא דרך ארץ. ו) וכל שאינו. קידושין פרק א' משנה ט'. ז) א"ר יוחנן. שם דף מ' ע"ב. ח) כמאן מקבלינן. חגיגה כ"ב ע"א. ט) כר' יוסי. בנדפסות בטעות: כר' יוחנן. י) וישתדל. תרגמתי כפי השערתי דצ"ל בערבית ו י ק ו י (ויתחזק) תחת ו י ק ו ל (ויאמר, ויצוה). יא) עולה עמו. כתובות מ"ח ע"א. יב) המשרה את אשתו. כתובות פרק ה' משנה ח'. יג) במה דברים אמורים. שם פרק ה' משנה ט'. יד) איהי קים לה. יבמות ס"ה ע"א.

עמי כדת משה וישראל. ואם הוא מכחישה בזה יתחייב לה שבועה שהיא משקרת במה שהיא טוענת עליו ושאינו חייב לה כתובה מפני שהיא מורדת. אבל קודם שינרשנה לא נחייב אותו שבועה בדבר כזה. כי לא נמצא שבועה אלא בממונות אבל לא בדבר כזה. והכתובה לא תוכל לתבוע אלא אחר הגירושין:

סימן תנב (בגדפסות כ ה). האשה שנתנה במתנה לאמה מה שנתחייב לה בעלה בכתובתה. וזה נוסח השטר. אנו עדים ס) החתומין למטה כן היה שאמרה פלניתא היו עלי עדים בקנין וכתבו וחתמו ותנו לפלי אמי להיות בידה לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס שאם יארע ג) בי דבר מיתה ג) תזכה כל אותה מתנה שהיא מוחזקת בשטר כתובתי על ר' יהודה בעלי ד) נתתי לאמי זו מתנה זו על תנאי זה הניזכר מתנת בריא מתנה שלימה ה): ייטיב רבנו לעיין בזה השטר אם קנין זה השטר מתנה הוא קנין קיים או לא. גם יביא ראיה ו) להכשיר השטר אם הוא כשר או לבטלו אם הוא בטל. מפני שאחר מהמורים בטלו משני טעמים. א. מפני שלא נמצא בו מהתום או מעכשו שיצא מנדר האסמכתא במאמר שאם חס ושלום אירע ז) בי דבר מיתה וכל המאמר. ב. מפני שלא נמסר [השטר] וקימא לן אין אותיות ח) נקנות במסירה אלא בכתיבה ובמסירה. גם יבאר ט) לנו אם דבור על תנאי הוא כמו על מנת או לא. — התשובה. עיינו בזה השטר וראינו שאע"פ שנכתב על ידי מי שאינו בקי בדיני שטרות מכל מקום נמצאו בו דברים שעל ידם תתקיים המתנה. מפני שכתוב בו נתתי מתנה זו לאמי על תנאי זה הנזכר. וזה המאמר מוכיח שהמתנה היא מעכשו. ואין זו לשון הבטחה שהיא לשון האסמכתא. וברור מזה הוא אמרם הלכה כר' יוסי י) דאמר זמנו שלשטר מוכיח עליו. ומפני זה נעשית זו המתנה כאלו נאמר בה נתתי מתנה זו מהיום ולאחר מיתתי. ובזה בטל טעם האסמכתא וטעם שטר לאחר מיתה שהוא טעם תנא קמא דר' יוסי. ונשאר לפי זה רק מה שטען הטוען שהיא [המתנה] בטלה מפני שאמרו אין אותיות נקנות במסירה. ובשביל זה צריך לראות אם המתנה הזאת קרקע מיוחדת או תכשיטין ובגדים ידועים שהם בעינם. ואז היא קונה אותם בקנין בלחוד ואין צריך לא בתיבה ולא מסירה כפי המנהג שלכם במתנה לחוד. ואם היא [המתנה] מטבע או דברים שאינם בעינם היא צריכה לכתיבה ומסירה כדין המוכר שטר חוב:

סימן תנג (בגדפסות כו) (עמוד 238). יבאר לנו רבינו שמרו צורו כל מה שבא באלו הפרקים [המתחילים] במלת הכותב בשביב מרע אם הוא וכו'. — התשובה. צואת שכיב מרע אינה צריכה למעכשו לאמרם דברי שכיב מרע י) בכתובין וכמסורין דאמו. ואין בה הפרש בין לשון מתנה ולשון ירושה אלא במה שזכרה המשנה באמרה כתב בין באמצע יג) בין בתחלה בין בסוף משום מתנה דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום. אמנם בזולת זה כבר אמרו

ס) אנו עדים. מן המלות האלה עד המלה מ ח מ ת חסר בגדפסות. ג) שאם יארע. צריך להוסיף המלות חס ושלום כמו שהוא למטה ובגדפסות. ג) דבר מיתה. צריך להוסיף: מזמן שטר זה עד סוף ארבע שנים (כמו בגדפסות וכדמוכח להלן). ד) ר' יהודה בעלי. שם הבעל נשמט בגדפסות. ה) מתנה שלימה. בגדפסות: מתנה גמורה, ויוסיף עוד: ולא שיירתי לבאים מכחי שום זכות כלל לפי שברצון נפשי נתתי מתנה זו לאחר פטירתי וכו'. ו) גם יביא ראיה. המאמר הזה נשמט בגדפסות. ז) אירע. צ"ל יארע, כמו למעלה. ח) אין אותיות. קידושין מ"ז ע"ב. ט) גם יבאר לנו. גם זה המאמר נשמט בגדפסות. י) הלכה כר' יוסי. גיטין ע"ב ע"א. יא) דברי שכיב מרע. גיטין י"ג ע"א. יב) כתב בין באמצע. בתרא פרק ח' משנה ה'.

שאין לשון מתנה[ח] אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק על הדרך שבארנוהו בהלכות שלנו:

שאלות למר יוסף בן יושת שהצינן לפני רבינו יצחק בן יעקב זצ"ל:

סימן תנד. ראיתי לרבינו סעדיה גאון ז"ל בחבורו קצור הפקדון דבר שלא יסבים לדעתי עם עקרי הדינים והשבתי שהוא טעות סופר. אחרי כן יראתי אולי לא העמקתי בטוב בענין זה. ואבקש מרבינו שמרו צורו שיעמוד עליו להסיר ממני הספק[ג]. וזהו כי הוא [רס"ג] אמר האופן הראשון שהנפקד יכחיש עיקר הפקדון מכל וכל ויאמר לא הפקדת אצלי זה הדבר. ואם הוא כן הדין בזה כדין כל הטענות ודין ודברים שלא ימלט משלשה אופנים. או שהמפקיד יש לו עדים בפקדונו. ועל זה חייב [הנפקד] שבועה בספרד[ג]. או שיש עדים בטענה שביניהם בלא פקדון. ובזה חייב [הנפקד] חרם על שמו מפורש. או שאין לו עדים כלל. ובזה אינו חייב אלא חרם סתם שמחרימין לפנינו בלא הזכרת שמו. ולא אדע מפני מה חייב הנפקד שבועה בספר אם הוא מכחיש עקר הפקדון בין אם יש עדים על הפקדון בין אם אין עדים. וכמו כן לא אדע למה תלה שבועת היסת. כונתי למה שאמר שחייב [הנפקד] חרם מפורש על שמו כשיש עדים בתביעה שביניהם[ד] ולא על הפקדון. וכשאין עליו עדים אינו חייב רק חרם סתם. ואם דעתו [של רס"ג] היא שהלכה כמאן דמתני'[ה] לה אסיפא היכא דאיכא דררא דממונא אבל היכא דליכא דררא דממונא לא. כמו שמצאנו לאחד המורים שהשיב כן. מה הכריחו לתלות חיוב השבועה. ר"ל שבועת היסת. במציאות העדים על התביעה בפקדון או בזולתו. ומה ההפרש בזה בין שיש עדים עליו בתביעה ובין שהוא מודה בעצמו עליה כמו שהוא הדין במלוה אליבא דמאן דמתני לה אסיפה. ואמר גם כן שאם המפקיד הפקיד בכתב אינו נפטר עד שיחזיר[ו] בכתב או בעדים. והוכיח זה ממאמר החכמים המפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בשטר. וחפשתי מקום זו ההלכה[ז] שהוכיח ממנה ולא מצאתיה. ואם היא נמצאת והיא הלכה שנעשה על פיה הלא היא להפך. על האיבעיא בשרק המוכר את הבית שעל פיה פסק רבנו שמרו צורו בהמפקיד. והיא בעא מיניה רב עמרם[ח] מרב חסדא המפקיד אצל חברו בשטר ואמר לו החזרתי לך מהו. ושם יפרש מינו דאו בעי אמר נאנסו מהימן ולא מצי למימר ליה ששרך בידי מאי בעי כי אמר החזרתי לך מהימן. ומזאת ההלכה הוברר לנו שהמפקיד אצל חבירו בשטר אינו צריך להחזיר לו בשטר. וכן מאמרם בענין שטר כיס[ט] היוצא על היתומים אבל פלגא דהוא בתורת פקדון חישינן שמא נאנס אי נמי דילמא פרעיה דקימא לן המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר לו החזרתי לך מהימן. (עמוד 239) וייטיב רבנו שמרו צורו לעיין בכל אלה הפרקים שהביא הגאון הנזכר ז"ל. — התשובה. קראתי את ארבעתי[י] האופנים שהבאת מן כתאב אלודאיע [ספר הפקדון] ואין אחר מהם נכון. ולא תטריד עיונך בזה כי האמת אתך בכל מה שאמרת:

ח) שאין לשון מתנה. שם דף קל"ג ע"א. ג) בערבית הלשון מגומגמת והעתקתי היא בספק [ואולי צ"ל: ואחרי כן השתדלתי להוסיף העיון בו וראיתי שרבינו ש"צ שתק מזה הענין]. ג) בספר = בנקיטת חפץ. ד) שביניהם. בערבית צ"ל בינהמא במלה אחת. ה) כמאן דמתני. שבועות מ"א ע"א. ו) עד שיחזיר. בערבית צ"ל אלרד. ז) ההלכה. בערבית תחת אלהלכה נראה דצ"ל אלהלכה. ח) בעא מיניה רב עמרם. בתרא ע' ע"א. ט) שטר כיס. שם ע"ב. י) ארבעת. צ"ל שלשת (בערבית אלג' תחת אלד')? כי למעלה הביא רק ג' אופנים.

סימן תנה. (בנדפסות צז). ראובן תבע את שמעון שטר שהפקיד אצלו וטען ראובן שהיה שטר מקויים בחותמיו שמוציאין בו ממון[ס]). והבחישו שמעון ואמר לא היו דברים מעולם. ושאלתי בזה אחד התלמידים וחייב את שמעון שבועת היסת על הבחשתו וכו'. — עמדתי על זאת השאלה ואני נותן לך עקר שתסמוך עליו ולא תצטרך לכל העיונים [הספקות] שנולדו לכם. וזהו כי ההלכה אמרה אלו דברים[ג] שאין נשבעין עליהן וג'. ונתברר לנו מזה שדיני השמירה אינם שייכים באלו הדברים. ואופני הכפירה וההכחשה אין נופלים בם כמו שנופלים בכל המטלטלין. ואמנם בעניני השמירה[ג] והפשיעה הלא אין השומרין חייבין בהם כלום בין[ק] שומר חנם או שומר שכר ואפילו הודה בפשיעה[ס] לאמרם שומר חנם[ו] אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. אבל אם כפר בעקר הדבר [כופר בכל] בזה אמרנו ובפני עצמן[ז] לא אמרן אלא בשבועה דאוריתא אבל בשבועה דרבנן משבעינן ליה. וזה נכנס בגדר המאמר אמר רב נחמן[ס]) ומשביעין אותו שבועת היסת. משום שלא יתכן[ט]) כשיאמר אדם להברו יש לי אצלך דבר כזה וכזה וחברו יכחישו ויאמר לו לך לדרכך תכוב אין לך אצלי[י]) כלום [וכזה יפטר מכל וכל]. ובשביל זה תקנו שבועת היסת. וכל התביעות כולן משוה פרוטה ולעילא נכנסות תחת זאת התקנה. וזהו שכל דבר שבשמודה בו האיש לחברו שקבלו ממנו חייב להחזיר לו כשכופר בו חייב שבועה חוץ מהקדשות שבהן בין הודה בין כפר לא ישבע לפטור את חברו מן השבועה[יא]). ומי שכפר לחברו דבר מאלה השלשה הנשארים[יג]) ביון שאלו היה מודה היה חייב להחזירם משום הכי כשכופר חייב עליהם שבועה. ואף כי לא נשביעו עליהם בשבועה דאוריתא נשביעו עליהם בשבועה דרבנן שהיא היסת. וכיון שכן הוא שהפקיד ראובן אצל שמעון שטר וטען ראובן שאלו היה [השטר] בידו היה גובה בו ממון ושמעון כופר בכל. מכיון שאם היה [שמעון] מודה שהשטר אצלו היה חייב להחזירו לחברו משום הכי כשכפר בו נשביע אותו עליו שלא הפקידהו אצלו. ואין הדין כמו שאמר [שמעון] שלא ישבע עד שיביא חברו ראיה שהיה גובה בו ממון[יג]) כיון שחברו טוען שהיה שטר כשר והיה יכול לגבות בו ממון. ועל טענה זאת של בעל דינו נשביע אותו. כמו שהיינו משביעים אותו על טענת בעל דינו עליו שנתן לו בגד ששוה עשרה שקלים[יד]) ולא היינו מחייבים [להתובע] שיביא ראיה שהיה שוה י' שקלים. כמו כן נשביע אותו [את שמעון]. אבל אם הודה שמעון שהניח [ראובן] אצלו את השטר ופשע בו ואבד לא נחייב אותו בזה לא לשלם ולא לישבע. אלא יש לו [לראובן] להחרים סתם על מי שנמצא [השטר] בידו ומטמינו[טו]). ואע"פ[טז]). שנרם לאבד ממונו שלחבירו אפילו הכי לא נדין אותו בדינא דגרמי לפי שהתורה

ס) מן המלות שהפקיד אצלו עד כו ממון חסר בנדפסות. ג) אלו דברים. שבועות פרק ו' משנה ח'. ג) השמירה. המלה הזאת נראה מיותרת, וגם בנדפסות איננה. ק) בין שומר בערבית תחת פאן צ"ל כאן. ס) הודה בפשיעה. בערבית צ"ל אקר באל תפריט. ו) שומר חנם. שבועות פרק ו' משנה ח'. ז) ובפני עצמן. ס) אמר רב נחמן. שבועות מ' ע"ב. ט) משום שלא. מן המלות האלה עד תקנו שבועת היסת חסר בנדפסות. י) אצלי. נראה דצ"ל בערבית ענדי. יא) ר"ל כיון דבהקדשות לא יוכל להפך השבועה שישבעו ויטלו. יג) השלשה הנשארים. הנזכרים במשנה שם: העבדים והשטרות והקרקעות. יג) שהיה גובה בו ממון. בנדפסות: שהוא מקויים. יד) עשרה שקלים. בנדפסות: עשרה זהובים. טו) ומטמינו. בערבית צ"ל ואכפאה (נקודה על הכ'). טז) ואף על פי. בנדפסות בטעות: ואע"פ כן.

פטורתו מלשלם ולישבע עליו ח). אמנם נדינו בדינא דגרמי כשאיבדו בידים לפי שאין זה מדרך השמירה כמו השורף שטרותיו שלחבירו:

סימן תנו. ומה שראית לנו תשובה במי שנתן זהב לחברו שיקנה לו נער [עבד] והלך וקנהו ושלחו לחברו ואמר לו כבר (עמוד 240) קניתי לך את הנער ונתפרסם זה אצל הבריות. ואחר כך כשחזר ופגע איש את אחיו אמר לו [השליח למשלח] לא קניתי לך כלום והא לך הזהב שלך קחנו אלא שקראתיו [את הנער] בשמך ושלחתיו אליך על דרך ההסתר ט). וחייבנו אותו בשבועה בתורה ג) כדין האפיטרופוס. ואמרת שהאפיטרופוס אמנם [נשבע] כשהוא מודה ששינה מדעת עצמו אבל זה לא יודה ששינה מדעת עצמו אלא יאמר אני לא קניתי לך כלום. דבריך אלה הם בצדק ואנחנו נוסיף לך על ההוכחה הזאת עוד פנים אחרים. וזהו שהעבדים אין נשבעין עליהן שבועה דאוריתא ואפילו אם יודה במקצת. ואמנם חייבנוהו שבועה בתורה מפני שהוא מערים והרמאות והערמה בטענתו זאת גלויות. וזהו כי ההסתר יבוקש בדברים שלא יתגלו אצל המבקש להסתירם. אבל מי שיקנה נער שישמשנו לא יוכל להסתירו. כי כשיראו אותו ברשותו והוא משתמש בו כעבד יתגלה ולא יִסָּתֵר. גם אם לא היה קונה אותו למי שבקשו לקנותו לא היה שולח לו כתב ידו לאמר כבר קניתי לך את הנער בידעו שאחר כך יתבע אותו ממנו. ואין זה דרך ההסתר אלא דרך הגלוי. וטענה כזו לא תועיל בכאן כלל כי הברור בזה הדבר הוא שקנהו למי שצוהו לקנותו. אבל אחר שנתגדל הנער ומצא חן בעיניו שינה את מחשבתו אודותו והכחיש [שקנהו בשביל חברו] והשתדל להשיגו לעצמו. ולמדוהו זאת הטענה ואמרו לו אם ישאלוך למה אמרת לחברך ולאנשים [אחרים] שקניתי לפלוני. תשיב על זה כי עשית זאת על דרך ההסתר. וזאת הטענה לא למדהו אלא מי שאין לו דת ו). ובשביל זה החמרנו עליו בשבועה שיחזור אל האמת ולא יחטא לאדונו ז) בשני דברים ביחד. בדבר שבממון ובשבועת שקר. וכבר מצינו לרבותינו שדנו לבעלי ערמה להחמיר. כמו שאמרו טענו חטים ו) והודה לו בשעורים אם כמודה פטור ואם כמערים חייב שבועה בתורה. ואמרו גם כן הכי דיינגא ז) לך ולכל אלאמא חברך. וכמו כן אמרו האי אינש ח) גזלנא הוא ובעינא דאיקנסיה. ואמרו אמר להו רבא ט) לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פיסקא דדינא דידי לקמיכו וחזיתו ביה פירכא לא תקרעוניה עד דאתיתו לגבאי אי אית לי טעמא אמינא לכו ואי לא הדרנא בי לאחר מיתה לא מיקרע תקרעוניה ולא מגמר תגמרון מיניה מקרע לא תקרעוניה דילמא משבחיתו ליה טעמא ולא מגמר תגמרון מיניה דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות. וכן אני בתשובה זו. כך ראו עיני לטעם שוכרתי. וכן צריך הדיין הבקי י) שיבחין את הרמאי מזולתו. ולא יפסוק לפי שרשי הדינים במקום שיש רמאות כי על ידי זה יפסיד ממון הבריות. ובזה הודענו לך את סודנו בתשובה זאת. ואם הדבר [דין ודברים] נשאר ביניהם עד עכשיו לא תרחק מזאת התשובה ולא תגלה לו הדבר [הטעם] כדי שלא ימנע לירד [לבית דין]:

ח) המלות לפי שהתורה פטרתו נעתקו בנדפסות למעלה אחרי המלות ולא לישבע. ט) על דרך ההסתר. כפי הגראה הכונה היא להסתיר הדבר שיש לו עבד. ג) בשבועה בתורה = בשבועה מן התורה. דאוריתא. ד) ר"ל שאינו חולק בדרכי התורה. ה) לארונו. להקב"ה. ו) טענו חטים. שבועות ל"ח ע"ב. ז) הכי דיינגא. כתובות כ"ז ע"ב. ח) האי אינש. ע) אמר להו רבא. בתרא ק"ל ע"ב. י) הבקי. בערבית צ"ל אלחאדק (נקודה על הר').

סימן תנז. (בנדפסות רסח)ס). ואמרם כל שיודעת[ג] לשמור את ניטה. זהו כשקידשה אביה ומת שאז אינה מתגרשת אלא בשהיא יודעת לשמור את ניטה. אבל אם קידשתה אמה או אחיה כבר אמרנו אפילו מיאון[ג] אינה צריכה. אם לא[ד] שהיו שם נישואין (ואם היו[ה]) שלא לדעתה אפילו מיאון אינה צריכה. והוראת לדעתה ברצונה. ושלא [לדעתה] בלא רצונה:

סימן תנה (בנדפסות צח). ואם נתן המקבל עיסקא מחברו חלק ממון השותפות למקבל עיסקא אחר שידע (עמוד 241) שהממון הוא להראשון[ו]. או שיש לו [להראשון] ראיה שהממון שלו. ורצה להשביעו בטענת שמא[ז] לא יוכל לומר לו לאו בעל דברים דידי את. שכיון שהממון הוא שלו בעל דברים דידיה הוא אע"פ שלא נתן לו הוא בעצמו. מפני ששותפו דומה לו לפי ששלוחו של אדם[ח] כמותו. וכשיחלקו ביניהם[ט] דינו כדין שותפו כשיודע מההלוקה ואינו חייב שבועה בשביל זה:

סימן תנט. (בנדפסות רע)י). ומה שזכרת מחצר[יא] הגדוניא[יב] כשקם עליו מערער והוציאו מיד הבעל. — דעתי שהגדתי לך קודם שאין האחריות על האב ושהדין בזה כדין כל המתנות היא גם דעתי [עתה]. ואמנם מי שאמר שזהו מקח טעות ורצה בשביל זה להוכיח שהאב חייב באחריות[יג]. הנה אין במקח טעות מה שיחייב את האב באחריות. ואולם המקח טעות נאמר בדבר הנלקח בעצמו. ר"ל האשה. לפי שיכול לומר לו ידעתי שהדבר שהוצאת [שנתת] לי לא ישאר אצלי לא הייתי נושאה ולא הייתי כותב לה עלי מה שכתבתי. וזהו מקום העיון במקח טעות[יד]. ויותר נראה לי שאם הוא [הבעל] עומד בטענה זאת יש לו רשות להחסיר מכתובה כשעור מה שיפסיד מזה. אבל אין לו לחזור על האב שיקבל אחריות. ואין אתם צריכין לעיין בדבר הזה שבו הפסד לנשים. לכן לא תעיינו בענין זה ולא תפרצו בו פרצה:

סימן תס. ומה שזכרת דבריהם הנושא את האשה[טו] ופסקה עמו שיזון את בתה שתי[טז] שנים וכו'. ואמרת שהברור בשאלה זאת כי כל מה שתתנה האשה על בעלה וכל מה שיבטיחו הקרובים בעת הקידושין אינו קיים אלא בקנין. תמה אני על דבריך אלה. ואיך יכנום מה שתַּתְנה האשה על בעלה בעת הקידושין עם מה שיבטיחו הקרובים. ומהיכן יצא לך זה. והמשנה תאמר הייב לזונה חמש שנים בפסיקה לבד. ואם עלה זה על דעתך מפני שראית מאמרם בנותם ניזונות[יז] מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים. ואמר התלמוד התם בשקנו[יח] מידו. והוכחת מזה שעקר התנאי לא יתקיים אלא בקנין. הנה אין הדבר כן. כי

ס) בדפוס ווין אשר לפני בטעות רסז. ג) כל שיודעת. גיטין ס"ד ע"ב, ושם איתא קטנה שיודעת. ג) אפילו מיאון. יבמות פרק י"ג משנה ב'. ד) אם לא. צ"ע כי המיאון הוא גם לאחר נישואין, וגם במשנה שם נאמר: ח ש י א ו ה שלא לדעתה אינה צריכה למאן, ובנדפסות כל זה ליתא. ה) ואם היו. מכאן עד הסוף מוסגר בכ"י. ו) להראשון. הנותן מעותיו בעיסקא. ז) בטענת שמא. בנדפסות בשאלה מוסיף: על שותפות שעשה בממונו. ח) שלוחו של אדם. ברכות פרק ה' משנה ח'. ט) וכשיחלקו ביניהם. מכאן עד סוף התשובה חסר בנדפסות. י) בנדפסות שם תמצא רק השאלה והתשובה תחסר מכל וכל. יא) מחצר. בערבית נראה דצ"ל ד א ר. יב) נראה כי בנדפסות תחת ל נ ק ב ה צ"ל ל נ ד ו נ י ה. יג) נוכל להעתיק ג"כ ואמנם מה שאמר [הבעל] שזהו מקח טעות ובשביל זה טען שהאב חייב באחריות. יד) ר"ל רק בזה נוכל לדון, אבל לא באחריות. טו) הנושא את האשה. כתובות פרק י"ב משנה א'. טז) שתי. צ"ל חמש. יז) בנותם ניזונות. שם פרק י"ב משנה ב', ושם איתא בנותיהן. יח) התם בשקנו. שם דף ק"ב ע"ב.

הקנין בזה לא יצטרך אלא לשעבוד הנכסים. אולם התנאי במזונות אינו צריך לקנין כלל:

סימן תסא. ואמנם הבטחת הקרובים[ח] ודאי שלא תתקיים אלא בקנין ובמעכשו כדין כל המתנות. ומה שאמרתי לך בתשובה ראשונה שהקנין בשעת הקידושין לא מהני[ג] כלום מפני שההבטחה לא תתקיים מחמת הקנין אלא מחמת הקידושין. זה אמת וגם עתה נאמר כן. ואמרם בכיוצא בזה והיא ניזונת[ג] מנכסים משועבדים[ד] שמזה הוכחת דמהני[ג] בזה. היכן ראיתך שזה הקנין הוא בלשון הבטחה. הוא אינו בלשון הבטחה. וזהו שיאמרו לו [לבעל] זהו בקנין שנתחייבת להספיקה משעה שתכנס אליך. ולא יאמרו לו זהו בקנין שתתחייב להספיקה. לפי [שהמלה] תתחייב אין בה לשון הקנאה. אלא לשון פעולה מה שיפעל ולא לשון הקנאה. לפי שלשון הקנאה היא נתתי ולשון הבטחה נתן:

סימן תסב (בנדפסות רעג). (עמוד 242). ומה ששאלת על השומא שנפלה בה טעות על הלוקח או על בעל הוב בשעת ירידתו[ח]. איך הדין בזה.— הנה בשומת נכסי יתומים שהיא בצווי[ו] בית דין כבר אמרו שום הדיינין[ז] שפחת שתות או שהותיר שתות מכרן בטל. ובשל בעלי חובות דינה כדין שליח שנאמר בו ולא אמרן[ח] אלא דלא שוו שליח אבל שוו שליח אפילו פחות מכדי אונאה חוזר דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי[ט]:

סימן תסג. (בנדפסות רעד). ושאלת אם יש הפרש בשבועת אין לי[י] בין נכסים שנמכרו ונכסים שנתנו במתנה.— התשובה. אין ביניהם הפרש. וכמו שלא יוכל [המלוה] לחזור על המכר בלא שבועת אין לי. כמו כן לא יוכל לחזור[יא] על המתנה בלא השבועה שלו. לפי שדבר הניתן במתנה נעשה קנינו [של מקבל המתנה] כמו שנעשה[יג] הדבר הנמכר קנינו של הלוקחו. וכן לענין אחריות[יג] כמו שהנותן מתנה אינו חייב באחרית אם נמצאת שאינה שלו. כמו כן אם לקחה ממנו בשביל שעבודו הקודם עליה אין עליו אחריות. לפי שהנותן במתנה דבר שאין לו בו זכות אין עליו אחריות מפני שלא קבל בעבור זה כלום:

סימן תסד. (בנדפסות רד). והמשביר בית[יד] לחבירו שבא בו המאמר להודיעו קתאני שהוא צריך להודיעו קודם ימות הגשמים שהן מן החג ועד הפסח שלשים יום מקודם וכן בכרכים אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים צריך להודיעו מקודם שיוציאו כשנים[טו] עשר חדש. ואמנם זמן הדירה כמה הוא. אם היה סתם תוכל לדעתו מגבולי הזמן הקצובים בכרכים ובימות הגשמים שבהם קשה ההוצאה שבנקל[טז] תמצאנה דירות. לכן אם לא הודיעו[יז] מקודם שיצא באלה

ח) הבטחת הקרובים. ר"ל מה שפסקו קרובי הכלה לבעל בשעת הקידושין; והתשובה הזאת היא המשך התשובה החולכת לפניה. ג) מהני. בערבית צ"ל ת ו ת ר (נקודה על הת' השניה), וכן למטה. ג) והיא ניזונת. שם פרק י"ב משנה ב'. ד) משועבדים. נראה דהכונה להמשיך שהביא בתשובה הקודמת: ואמר התלמוד התם בשקנו מידו. ה) ירידתו. לנכסי המוכר או הלוה. ו) בצווי. בנדפסות: ברשות. ז) שום הדיינין. כתובות פרק י"א משנה ח'. ח) ולא אמרן. קידושין מ"ב ע"ב. ט) ולא לעוותי. בנדפסות תמצא כאן הוספה. י) בשבועת אין לי. ר"ל בשבועה שישבע הלוה שאין לו במה ליפרע חובו קודם שיחזור המלוה על הנכסים המשועבדים, כמפורש בנדפסות בשאלה. יא) יחזור. בערבית צ"ל י ר ג ע. יג) כמו שנעשה. המאמר הזה חסר בנדפסות, ובמקומו כתוב שם: שמשעה שנתן לו הקרקעות במתנה קנאם קנין גמורה ולא נשתייר בה שום זכות ושיור בעולם; וכל זה אך למותר. יג) וכן לענין. מכאן ער הסוף חסר בנדפסות. יד) המשביר בית. מציעא פרק ח' משנה ו'. טו) בשנים. צ"ל בשנים. טז) שבנקל. לכאורה צ"ל שבקושי. יז) הודיעו. בערבית צ"ל יגדרה (נקודה על הדי).

הזמנים אין לו לדור[ס] עד שיודיעהו. ואז יעשה עמו כפי מדת הזמן הנזכרת. ובימות החמה שלא בכרכים לא היתה ההלכה[ג] צריכה לזכרו לפי שהדירות מצויות. והדבר תלוי בהדיין שיתן לו זמן כשעור מה שידע שימצא דירה. וזהו אמנם במשכיר סתם. אבל מי שיקצוב משך ימי דירתו לזמן ידוע אימתי שנגמר הזמן יוכל להוציאו בלא הודעה. לפי שידע [השוכר] שזמנו הוא לעת ידועה והיה צריך לחפש לעצמו דירה אחרת[ג]. ואם לא חפש איהו דאפסיד אנפשיה:

סימן תסה (בנדפסות רד). והעושה שדהו הפתיקי[ד] לאחרים ושטפה נהר גובה משאר נכסים. זהו כשלא אמר לו לא יהא לך פירעון אלא מזו. אבל אם אמר לו לא יהא לך פירעון אלא מזו אינו גובה משאר נכסים אע"פ ששטפה נהר לא שנא מנכסים משועבדים ולא שנא מנכסים בני חורין:

סימן תסו. (בנדפסות רד). ומה ששאלת בדברי רבן שמעון בן גמליאל[ה] שאין דרכה שלאשה להזר על בעליו[ו] דינין. זה לא נאמר בלא יהא לך פירעון אלא מזו. לפי שבזה לא אמרו גובה משאר נכסים. אלא זהו בהפתיקי סתם. ולפי דעת רבן שמעון בן גמליאל אף על פי שאינו סתם לא יוכל הלוקח לקחת ממנה ולומר הנחתי לך מקום לגבות ממנו לפי שאין דרכה שלאשה לחזר על בתי דינין ולחזר לחפש לוקח אחר. ומאמר הירושלמי[ז] אינו גם כן בלא יהא[ח] לך פירעון אלא מזו אלא בהפתיקי סתמא. ואם מכרה הלווה היא מכורה עד [שיבוא הבעל חוב[ט] להוציאה מיד הלוקח] . . . . .[י]:

סימן תסו[יא] (עמוד 243) . . . שבועה. ואם שטר הקדימה קדם להכחשתם יוכל לתבוע בו ולזה לישבע. וכבר תקנו לשון השאלה הזאת בהלכות באלו הימים. ואם קדמה הכחשת הנתבע לשטר הקדימה אין לו תקנה אלא שיחזור התובע על בעליו שילך בעצמו עמו לדין:

סימן* תסז. (ראה בנדפסות רפ[ג]). ואם השמיט הסופר מן האורכתא המלות כל דמתענית[יג] מן דינא עלאי. אין אנחנו דנין עכשו להעבירו מדין השליחות אל דין השותפות. לפי שכבר נתפשט בין האומה שמי שממנה ממונה [או שליח] שלא יעשנו שותף. ואחשוב דמשום הכי לא פסקו בזה הלכה כלישאנא בתרא:

סימן תסח. ופירוש אין משלחין[יג] מעות בדיוקני ואפילו עדים החומין עליה הוא כזה. אם נתן איש לחברו סימן[יד] ואמר לו לך אצל פלוני עם זה הסימן ותגבה לי ממנו [סך] כזה וכזה. אינו חייב מי שבידו המעות ליתן לו כלום בזה הסימן. אף על פי שיש התימת העדים שזה הסימן אמתי:

ס) אין לו לדור. נראה דהמלה אין (בערבית לא) מיותרת. ג) ההלכה. ר"ל המשנה. ד) כן נראה לי הוראת המלות אין ירגע בגוף הערבי. ה) שדהו הפתיקי. גיטין מ"א ע"א, ושם איתא אפותיקי. ו) ר"ש בן גמליאל. גיטין שם. ז) בעלי. צ"ל בתי, וכן הוא למטה בתשובה זאת. ח) הירושלמי. יבמות פרק ז' הלכה א'; וכפי הנראה נשתבשה המלה הירושלמי בנדפסות ובאה במקומה הירושה, כן בשאלה וכן בתשובה. ט) בלא יהא. ר"ל באותיקי שכתוב בה לא יהא כו'. י) שיבוא הבע"ח. השלמתי המאמר מנדפסות. יא) פה חסר דף א' בכ"י שהיה נסמן במספר רנ"ג. יב) הסוף הזה הוא מתשובה אחרת, ולכן צייתתיו בדמות כוכב להבדילו מסימן הקודם. יג) כל דמתענית. ר"ל אחריות כל מענה ותשובה שתקבל מבית דין (כל פסק דין) עלי, ובנדפסות רפ"ג שהיא אמנם תשובה אחרת הנוסח: כל דמתענין מן דינא קבילית עלי. יג) אין משלחין. קמא ק"ד ע"ב. יד) סימן. בערבית צ"ל אמארה כמו למטה בסימן זה.

סימן תסט. והקנאה על גב קרקע לא תצטרך אלא במטבע לפי שהוא לא נקנה בחליפין[ס]. אבל בנכסים אחרים הקנין בהם הוא למותר:

סימן תע. ומי שהכיר אצל חברו כלי מכלי ביתו וטען שהוא גנוב ממנו. וכבר יצא לו [לחברו] שם גניבה בעיר[ב]. והוברר שהכלי הוא שלו [של התובע] ושאינו עשוי למכור את כליו[ג]. וטען זה [שהכלי] הוא[ד] אצלו שפלוגי הפקידו אצלי. והלה רוצה לקחתו ממנו[ה]. אומרים לו תשליש שוו [של הכלי] אצל נאמן למי שהכלי אצלו[ו] עד שיכתוב להאיש המפקיד ותבוא תשובתו. ואם אמר [הנתבע] אני קניתיו בכזה וכזה ורצה בעל הכלי לחייבו שבועה[ז] שקנהו במחיר זה הדין עמו. ואם רצה להחזיר לו כמה שאמר בלא שבועה יחוירנו לו:

סימן תעא (בגדפסות קלט). ואמרם בדאקני יחלוקו[ח] זהו בתנאי שיהא כתוב בשטרותיהם[ט] שקניתי ושעתיד אני לקנות. אבל אם אין כתוב בהם שעתיד אני[י] לקנות לא ישתעבדו אלא נכסיו שהם ברשותו. ואם נמכרו הדין עמו [עם בעל השטר] להוציאם. אבל מה שקנה אחר כך ומכר לא יוציא מפני שלא חל עליו השעבוד:

סימן תעב. ומי שהשכיר בית או חנות לחברו וחזר והשכירה לגוי והעבירו לחברו. הוא מחוייב לתת לו במקומו [בית או חנות] כיוצא. ואם אין לו כיוצא בו חייב לשכור בעבורו. והוכחה לזה מדברי המשנה הבית והעליה[יא] שלשנים[יב] שנפלו ונפחתה העליה ואין בעל הבית רוצה לתקן הרי בעל העליה יורד ודר למטן עד שיתקן לו את העליה. ואם חייב זה בנפחתה העליה מכל שכן בזה שהעבירו בכונה. ולא נחייבו שילך ויפיים את הגוי עד שיחזירנו לו בעצמו. כי כן צריך לעשות בעבד או בהמה כשמכרם לגוי. לפי שהעבד מפקיע ליה ממצות והבהמה יעשה בה מלאכה בשבת על הדרך שוכרו[יג]. לפיכך (עמוד 244) חייב להחזירם בגופם. אבל מה שיוכל ליתן אחר תחתי ואינו חייב שיחזירו[יד] בגופו. וצריכים אנו לדעת[טו] כמה הוא הגבול בזה:

סימן תעג. ומי שהוסיף על בר ישראל ששבר[טז] חצר או חנות עשה דבר שאינו רשאי. וזהו נכנם בכלל המאמר לא עשה לרעהו רעה שלא ירד[יז] לאומנות חבירו. והדבר מסור ביד בעל הנכסים אם רצה יקבל ההוספה או ירחיקו:

סימן תעד. אמנם הפרקמטיא[יח] לא תכנס בגדר זה לפי שאין כונת המוכרה לאחדים אלא להוסיף שברו עליה. וכל זמן שלא יאמר בעלה[יט] דין

ס) לא נקנה בחליפין. מציעא מ"ו ע"א. ג) שם גנבה. קמא פרק י' משנה ג'. ד) עשוי למכור את כליו. שם דף קי"ד ע"ב. ה) בערבית צ"ל ה י. ו) נראה כוי זה מוסב על התובע המכיר כליו ולא על המפקיד. ז) בערבית המאמר אינו מובן, והעתקתי בספק כאלו היה כתוב ל ל ד י. ח) גם פה העתקתי היא בספק. ט) דאקני יחלוקו. בתרא קנ"ז ע"ב. ובגדפסות נשתבש ב ד א י ק נ ה, ד א י ק נ י. י) בשטרותיהם. בגדפסות נשתבש ב ש ד ו ת י ה ן. יא) שעתיד אני. בגדפסות נוסף בטעות: ש ק נ י ת י ושעתיד אני. יב) הבית והעליה. מציעא פרק י' משנה ב'. יג) שלשנים. זה כגורסת רבנו תם נגד דעת רש"י שם. יד) על הדרך שזכרו. אודות עבד. גיטין מ"ד ע"א. ואודות בהמה עבודה זרה ט"ו ע"ב. טו) שיחזירו. נראה דצ"ל בערבית י ר ד ה, אף כי אינו מוכרח. טז) לא אדע כונת המאמר הזה. יז) ששבר. בערבית צ"ל א כ ת ר ה א (בלא נקודה על הכ'). יח) שלא ירד. סנהדרין פ"א ע"א. יט) אמנם הפרקמטיא. התשובה הזאת וההולכת לפניה הן המשך התשובה סימן תע"ב. כ) בעליה. בערבית צ"ל צ א ח ב ה א.

לא תכנס ברשות אחד [מהקונים]. אבל בשכירות כבר בא הדבר לרשותו [של השוכר] ומי שיוסיף עליו הוא[פ] אסור:

סימן תעה. ואמרם דברים שבינו[ג] לבינה היא נאמנת. אין בזה שבועה. לפי שלא יתברר הדבר[ג] אם ממנו או ממנה. ואם לא יתברר הדבר בטענתו בזה . . .[ד]:

סימן תעו. ואם ראובן קנה חצר[ה] מגוי והיו מי חצר שמעון נשפכין לתוכה. — התשובה. אם ידע הגוי מזה ולא מיחה בו כבר נתקיימה החוקה לשמעון. ואם לא ידע הגוי מזה יוכל הקונה לקום נגד שמעון [למחות בו] בזה:

סימן תעז. וכל מה שנצרך למחאה וטוען בעל המחאה שמיחה בחבירו והלה מכחישו. — כיון שאלו היה מודה במחאתו[ן] היה חייב להחזיר הדבר. עכשיו כשמכחיש המחאה חייב שבועה עליה:

סימן תעח. ומי שטען במתנה[ז] קודם שיש לו זכות החזקה. על בעל הקרקע לישבע שלא נתן לו כלום. לפי שקרקע בחזקת בעליה קיימת: ואמנם שעור זמן החזקה כדי שתתקיים במתנה הוא כשראה [בעל הקרקע] או ידע ולא מיחה כבר נתקיימה המתנה: ואמנם פתיחת ההלונות לחצר השותפין ורב ענן[ח] דשקיל בידקא[ט] בארעיה ואהדר גודא בארעא דחברית. זהו אינו מהאופנים שתתקיים בהם החזקה לאלתר. לפי שהוא חפץ להחזיק בגופו שלקרקע. ומי שפתח הלונותיו כוון בזה שתהא לו הכניסה והיציאה על ידיהן לחצר השותפין. ועל זה נאמר כמאן כר' יהודה[י] ור' ישמעאל. לפי שר' ישמעאל ור' יהודה בגופו שלקרקע דברו. אבל החזקות שאינן בגופו שלקרקע. כמו שנזכר מקודם באחזיק לניטפי[יא] אחזיק לשפבי וצריפא דאורבאני[יב] והדומה להן. הן מתקיימות מכיון שידע ושתק או ראה ושתק. וכל מאמר מאלו המאמרים כולם קם בפני עצמו והדין בו כפי מה[יג] שכתוב בו [בתלמוד] ולא יותר[יד]:

סימן תעט (בגדפסות פט). אין הופכין שבועת היסת אלא אם כן הפכה מי שנתחייב בה[טו]. אבל אין הופכין אותה מן החשוד לשאינו חשוד[טז] כמו שיעשו בשבועת התורה. ואין לו תחבולה [לתובע] לגבות את המגיע לו אלא שימתין עד (עמוד 245) שיפול לידו דבר מה [של הנתבע] ויתפסנו ויאמר לו זהו תחת המגיע לי מאתך. ואז ישבע [התופס] לו שאינו חייב לו כלום ויפטר[יז]:

סימן תפ. (בגדפסות צ). ראובן היתה לו שותפות עם שמעון וכשתבעו לעשות חשבון טען [שמעון] שכבר התחשב עמו וחלקו ביניהם השותפות וכו'. — התשובה. אומרים למי שטען שעוד לא נעשה החלוקה בינו ובין שותפו [לראובן]. אם אתה יודע בבירור כמה נשאר לך [אצל שמעון שותפך] והוא

פ) הוא. בערבית צ"ל פהו. ג) דברים שבינו. יבמות ס"ח ע"א. ד) הדבר. נראה דבערבית צ"ל אלאמר או הל אלאמר. ה) חצר. או מקום פתוח (פלאטין). ו) מודה במחאה. בערבית גם בנוסחא שממנה העתיק. ז) שטען במתנה. ר"ל שטען שקבל הקרקע שמחזיק בה במתנה. ח) ורב ענן. בתרא מ"א ע"א. ט) בידקא. בכ"י בירקא. י) כמאן כר' יהודה. בתרא שם. יא) אחזיק לניטפי. בתרא ו' ע"א, ושם איתא: לנטפי, דאורבני. יג) מה. בערבית צ"ל מא. יג) ר"ל כי אין לנו לדמות בזה דבר לדבר. יד) המאמר הזה חסר בגדפסות. טו) לשאינו חשוד. המלה חשוד תחסר בגדפסות. טז) בגדפסות בשבוש: וזה שנטלו כדי ממון שיהא אצלו הוא.

מכחיש תוכל להשביעו על הסך הזה. ואם אין אתה יודע ברור[ח] תוכל להחרים על מי שנשאר לך אצלו כלום מזאת השותפות ותפסו[ז]:

סימן תפא (בנדפסות עו). תשובת שאלה[ג]. — התשובה. רואין אם הפרקמטיא היא בעין אצל הקונה צריך להחרים על מי שצוה למכור אותה הפרקמטיא בשני דינרין והזר בו. ומחזירין לו את הפרקמטיא שלו[ד]. וזהו טפני שהסרסור מודה שהפרקמטיא היא של המוכר[ה]. לכן היא בחזקת המוכר. והקונה גם כן לא ידע אם מכרה לו בעלה או לא. לפיכך אין אנו מחייבין את המוכר אלא חרם סתם. כי הקונה לא יוכל לישבע שבעלה[ו] מכרה לו. והסרסור אם כבר קבל שכר סרסרותו ולא ירצה להחזיר שכרו. וטוען שהוא מכרה בשני דינרין בצווי בעלה ושבדין נטל שבירותו לפי שעשה שליחותו. ישבע שלא מכר בשני דינרין אלא בצווי הבעל ויחזיק שכרו שנטל. לפי שהמוכר תובע ממנו[ז] ובזה הוא מוציא מחבירו. ואם אמר [הקונה] שהפרקמטיא כבר עברה[ח] ישבע הסרסור שלא מכרה [כב' דינרין] אלא בצווי בעלה ויפטר. ואין לבעל הפרקמטיא אל הקונה דין ודברים. ואין הפרש[ט] בין אם ידע למי הפרקמטיא או לא ידע[י] לפי שאין להקונה דבר עם בעל הפרקמטיא ולא אצלו היתה קניתו[יא]. ואם תבעו בעל הפרקמטיא יוכל לומר לו לאו בעל דברים דידי את. וזה שאמרנו שכשהפרקמטיא היא בעין שישבע בעלה שלא צוה למכרה במחיר זה. הוא כשאין בה [בהמכירה] אונאה המבטלת אותה. אבל אם היתה בה אונאה המבטלת המכירה תחזור [הפרקמטיא] לבעלה בלא שבועה. לפי שאמרו מוכר לעולם חוזר[יג]:

סימן תפב (בנדפסות קעד). יודיענו אדוננו אם בעלי הקרובות פסולין להדדי או כשרין לענין עדות. וזהו כגון בעלי בנות דודיו[יג]. ויביא [אדוננו] גם כן הראיה למה שיפסוק בתשובתו. — התשובה. מבעלי הקרובות אין לנו מי שהם פסולין להדדי אלא בעל האם ובעל הבת שאמרו בהם בעל באשתו[יד]. לפי שבעל האם פסול לחורגו ולחורגתו[טו]. ובעלי האחיות [פסולין] לאמרם וגיסו[טז]. וחוץ מאלה אינם פסולין להדדי מבעלי[יז] הקרובות. ואלו היו פסולין להדדי היתה ההלכה מזכרת אותם כמו שזכרה את אלו. ולא יוכל הטוען לטעון שזכרה את אלו להוכיח מהם על השאר. לפי שאין לנו בכל הקרובים מי שקורבתם יותר חזקה [יותר גדולה] משל אלו. ולא יתכן שיזכור היותר קרובים להוכיח מהם על היותר רחוקים. לפי שאין זה[יח] מדרך ההיקש [הסברא] בשום פנים. ולפי שלא פרשה ההלכה בפסלות אלא את אלו שקורבתם חזקה. מזה נדע ידיעה

ח) הערה א' לגוף הערבי; צ"ל תחק, כי כן נראה מנדפסות. ז) בנדפסות באיזה שנוים קלים. ג) מנדפסות נראה כי השאלה היא בראובן שנתן לשמעון חסרסור פרקמטיא למכור בג' דינרין ומכרה בב' דינרין. ד) בנדפסות בשבוש: ויחזר אותה לראות (אולי נשתבש מן לראובן). ה) בנדפסות בשבוש: כי הסרסור כשהיתה (תחת מודה שהיתה) הפרקמטיא לראובן. ו) שבעלה. בערבית צריך לחוסיף מלת אן קודם צאחבהא שנשמטה בשגיאת הדפוס. ז) כזה נראה לי פה הוראת המלות בערבית וימסכה אלבאיע. ח) כבר עברה. ר"ל לאיש אחר, כבר נמכרה. ט) ואין הפרש. בנדפסות: דאין הפרש. י) לא ידע. בערבית צ"ל לם יערף. יא) היתה קניתו. העתקתי היא בספק, ובערבית צ"ל משרית? יג) מוכר לעולם חוזר. מציעא מ"ט ע"ב. יג) דודיו בערבית עם (הרבים אמעאם) דודו מצד האב, אחי אביו. יד) בעל כאשתו. סנהדרין כ"ח ע"א. טו) לחורגו ולחורגתו. בנדפסות נשמטה המלה לחורגו. טז) לאמרם וגיסו. סנהדרין פרק ג' משנה ד'. יז) מבעלי. נראה דצ"ל בערבית מן אזואג (תחת מע אזואג). יח) לפי שאין זה. מכאן עד המלות זולת אלה נשמטו בנדפסות.

אמתית שלא יפסלו מבעלי הקרובות[ס] זולת אלה. וזאת היא ההוכחה היותר גדולה והראיה היותר ברורה[ג]:

סימן תפג (בנדפסות רצט). (עמוד 246). ציצית חשיבי[ג] ולא בטלי. ר"ל שהנשאר מהציציות ראוי להשלימו. לכן אף שחסרין הן לא יתבטלו ונעשו כאלו עומדין בפני עצמן לפי שלא יקיים בהם מצוה. לפיכך אם יצא בטלית שהן בה הרי זה כאלו יצא בהם[ד] שלא כדרך מלבוש. ומשום הכי הוא חייב חטאת:

סימן תפד (ראה בנדפסות רצט)[ה]. ואמנם היציאה בלילה בטלית מצוייצת או היציאה בה ביום מבלי שיתעטף בה. הרי זה כאלו ישימה סביב צווארו או ישימה כסודר על ראשו. ואין אצלי בזה [דין] ברור אלא על פי ההיקש [הסברא]. וזהו שכמו שהיציאה בטלית חסרה [מציצית] הוא משא לפי שאינה כמצותה. כמו כן אם יצא בה כשהיא כשרה [אבל] שלא כצורת מצותה הוא משא וחייב עליה חטאת:

סימן תפה (בנדפסות קעה). ראובן היתה לו קרקע וכשמת באה [הקרקע] לדינה אחותו כי לא היה לו יורש זולתה. ואחר כך מתה דינה אחר שנתנה מקצת אלה הקרקעות לנדונית בתה רחל. והשאר מהן ירש שמעון בן דינה. וכשעברו בערך שלשים שנה[ו] מת שמעון. והתחילה רחל אחותו לתבוע מיורשיו הנשאר מאלו הקרקעות. והוציאה שטר מתנה שראובן נתן לה כל אלו הקרקעות במתנה לאחר מיתה. וטענו יורשי שמעון ואמרו שכבר היו אלו הקרקעות ברשות מורישם יותר משני חזקה. ובודאי הוא ששמעון מורישם ואמו דינה קנו אותן מרחל. ול[ולא זאת] לא היו אוכלין פירות הקרקעות שלשים שנה והיא לא מיחתה. וישיב לנו אדוננו איך הדין. — התשובה. עמדנו על השאלה הזאת. הדין הוא שצריך לראות כמה היו שני חיי רחל בשעת מיתת ראובן שכתב לה המתנה. ואם היתה גדולה[ז] עד שידעה מה שהוא שלה ומה שצריכה לעשות ולא עמדה לתבוע אותה [המתנה] ולא [בקשה] עור [מבית דין][ח] ולא הביאה עדים לתביעת המגיע לה. הרי כבר נתקיימה עליה החזקה וטענת היורשים טענה[ט]. ואם היתה רחל בשעת מיתת שמעון קטנה בשנים עד שלא ידעה מה שהוא שלה ומה שצריכה לעשות לא תתקיים עליה חזקה אף על פי שעברו עליה שנים רבות. לאמרם אין מחזיקין[י] בנכסי קטן ואפילו הגדיל. ובדין כגון זה צריכים בית דין לחקור בו ולדרוש עליו להוציא הדבר לאור. לפי שלא ימלט[יא] מזה שיש באן רמאות. כי במספר שנים [גדול] כזה לא יתכן שתהיה השתיקה בו לחנם:

ס) בערבית אזוג אלאכת, ואולי צ"ל אלקראבאת. ג) בנדפסות בקצור: ואין ראיה לכשרותן יותר מזו. ג) ציצית חשיבי. שבת קל"ט ע"ב. ד) בהם. אולי צ"ל בערבית ב ה א ור"ל בה (ומוסב על חטלית), ובנדפסות ב ה ן כי נוכל לתרגם המלה הערבית ב ה א ג"כ בלשון רבים. ה) בתשובה בנדפסות שם יחסר כל הנאמר בסימן זה, אבל בשאלה שם נמצא כמו רמז לזה. ו) שלשים שנה. בנדפסות: שלש שנים, ואף כי לחזקה סגי ג' שנים, אולם למטה נאמר ש ג י ם ר ב ו ת, וא"כ צ"ל בנדפסות שלש' (הקצור מן שלשים). ז) ואם היתה גדולה. כל זה המאמר עד ואם ה י ת ה ר ח ל חסר בנדפסות. ח) ולא [בקשה]. אחרי המלה ו ל א נמצא מקום חלק כשעור שתי מלות בגוף הערבי והשלמתי עפ"י ההשערה מספק. ט) וטענת היורשים טענה. בערבית נאמר: וטענת היורשין בזה נשמעת (או: ראויה להשמע, מסמוע). י) אין מחזיקין. כתובות י"ז ע"ב. יא) לא ימלט. בערבית צ"ל לא י כ ל ו (נקודה על הכ').

סימן תפו[א]. ראובן משכן חצרו לגוי במעות שלוה ממנו לעסק מה. ובאשר נשחת העסק בקש הגוי את ראובן הנזכר ולא מצאהו באותה העיר. והלך הגוי אל העיר ששכן [ראובן] בה וגבה ממנו כל מה שהיה חייב לו. אחר כך הלך [הגוי] אל העיר שבה החצר ומכרו וקנהו ממנו שמעון. ובשמע ראובן מזה נסע אל העיר להוציא את חצרו מן הקונה אותו. ופסק הדיין שבעת ההיא שיברר [ראובן] שפרע להגוי את כל חובו ויקח את חצרו. והתרה[ג] ראובן באותה שעה [בשמעון שיתבע ממנו] שכירות החצר ואמר לו כשאוציא את החצר מידך אתבעך לשלם השכירות. ואחר כך הלך ראובן למקום שפרע בו מעות הגוי (עמוד 247) ועשה כמו שפסק הדיין. וישיב לנו אדוננו (יאריך ה' גדולתו) אם קנין שמעון לחצר זה קיים או בטל. ואם הוא בטל אם חייב שמעון לשלם שכר דירה או לא. ואם הוא חייב לשלם מאיזה שעה הוא חייב. אם מזמן שקנה החצר או משעה שהתרה בו ראובן. וכן יודיענו אדוננו (יאריך ה' גדולתו) בראובן שמשכן חצרו לשמעון ונחרב. אם חייב ראובן לשלם המעות שלוה משמעון או לא. ואם הוא חייב אם מנכסים בני חורין או אפילו מנכסים משועבדים. — התשובה. אם הוכיח ראובן שהגוי מכר החצר אחר שגבה ממנו מעותיו אם כן הוא גולן שמכר מה שאינו שלו ומכירתו בטלה. וצריך להחזיר לו [לראובן] את חצרו כמו שפסק דיין העיר. ואם התרה בו שישלם שכר דירה ודר בו [שמעון] אחר ההתראה נחייבנו לשלם השכירות. ואם היה החצר עומד להשכיר חייב לשלם השכירות מתחלת זמן דירתו בו:

סימן תפז[ד]. וראובן שמשכן חצרו לשמעון ופשע בו שמעון ונחרב. אין שמעון חייב על חורבנו כלום אף על פי שפשע בו. לאמרם ואלו דברים[ה] שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדש. ואמרו שומר חנם[ו] אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. ונודע שהמלוה את חבירו[ז] על המשכון שומר שכר. ועל זה אמר אינו משלם. ולפי שאינו חייב [שמעון] בחורבנו הוא גובה את מעותיו בפי מה שמניע לו מן הנכיתא בעבור מה שאכל פירות. ואם יש לו ששר כתוב [על הוב זה] ולא נמצאו אצל חברו נכסים בני חורין שיוכל לגבות מהם. יגבה מנכסים משועבדים שנמכרו אחר זמן ששר המשכונה:

סימן תפח. והשטר שנכתב במקום שנעשה בו הקנין והחתימה היתה במקום אחר. אף על פי שלא יתבן לעשות כן על דרך העכבה[ח]. לאמרם אמר להו רב[ט] לספריה כי קימיתו בשילו כתובו בשילו ואע"ג דמסיר לכו מילי בהינו. והו משום דמיחזי כשיקרא אבל למיפסל לא פסלינן ליה. ואין הפרש בזה אם היה הקנין בדבר שצריך קנין או בדבר שאין צריך קנין:

סימן תפט (בגדפסות מד[י]). עמדנו על שאלתכם (יאריך ה' ימיכם). והתשובה בזה היא שהחמשים שקלים מראבטיה והשפחה[יא] שנתן ראובן

ב) התשובה הזאת דומה היא בקצת לסימן קע"א בגדפסות, אולם שתי תשובות שונות הן.
ג) והתרה. בערבית צ"ל ואנדר (נקודה על הד'), וכן למטה בתשובה זו. ד) התשובה הזאת שייכת להשאלה השניה בסימן הקודם. ה) ואלו דברים. מצויעא פרק ד' משנה ט'. ו) שומר חנם. מצויעא שם. ז) המלוה את חברו. מצויעא פרק ו' משנה ז'. ח) העתקתי היא בספק.
ט) אמר להו רב. יבמות קט"ז ע"א, ושם (וכן בגיטין פ' ע"א) איתא בשילי, בהינ'.
י) בגדפסות שם יש בלבול דברים, כי השאלה היא מתשובה אחרת. יא) והשפחה. הוראת המלה כאדם בערבית היא עבד, אבל למטה בתשובה זו וכן מגדפסות נראה שצריך להעתיק שפחה.

לאמו צריך לראות אם השקלים מראבטיה הם מטבע שיוצא בארצכם ומוכרין וקונין בהם כמו שמוכרין וקונין בדרהמים לא קנתה [אם ראובן] בקנין. לאמרם אין מטבע[ה] נקנה בחליפין. ואם אין מוכרין[ג] וקונין בו אלא ינהגו בו מנהג הפרקמטיא[ג] הנמברת וניקנית קנתה אותו בקנין. אלא שצריך שיהיו [השקלים] בעצמם ברשות הנותן לא דמיהן. וכן השפחה צריכה שתהיה ברשות הנותן ויורה עליה בעצמה. ואם היה כן נקנית היא בקנין. אבל אם אין השפחה הניתנת במתנה ברשותו לא קנתה [אמו] כלום. לאמרם אין אדם[ד] מקנה לחברו דבר שלא בא לעולם. וכן כל מה שנתחייב [לאמו] ממזונות[ה] ודירה. ואמנם המזונות הן מטבע וכבר אמרנו אין מטבע נקנה בחליפין ואפילו הן ברשותו. והבגדים אם הם דבר שבעין (עמוד 248) אצלו ונמצאים ברשותו היא קנתה אותם. ואם אינם נמצאים ברשותו הם גם כן דבר שלא בא לעולם. וזהו אם אמר לה נתתי לך כזה וכזה. [או] נתחייבתי לך כזה וכזה. אבל אם אמר לה נתן לך כזה וכזה. נכתוב לך כזה וכזה. אין זה מהני כלום אפילו אם הדבר הניתן נמצא ברשותו. לפי שזה רק הבטחה [אסמכתא] הנקראת אצל רבותינו קנין דברים[ו] בעלמא הוא. ואמנם הדירה[ז] אם נתן לה מקום ירוץ שתדור בו כל ימי חייה לזה מהני קנין. אבל אם נתן לה דירה [סתם] ולא נתן לה בית שתדור בו לא מהני מידי. לפי שהדירה היא מקרה מן המקרים. ועל ידי המקרים לא נקנה במתנה העצם שהמקרים חלים עליו. וכזה אמרו שכיב מרע[ח] שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו לפלוני בית זה וידור בו תנו לפלוני דקל זה ויאכל פירותיו. ואמנם הקדמונו[ט] לכם אלה ההקדמות לפי שאמרתם שלאה הוציאה שטרה ואמרה אני אגבה בתחילה מפני ששטרי קודם. לכן הודענו אתכם דין זאת המתנה שבשטרה מה שקנתה ממנה ומה שלא קנתה. וזהו כי מה שנמצא ממנה בעין ונקנה בקנין בבר קנתה אותו משעת הקנין ואין לאחר עמה בזה לא שותפות ולא חלק. ומה שלא נמצא בעין ולא נקנה בקנין ולא נבתה אותו אין לה בו כלל לא זכות ולא שותפות עם האשה שתגבה כתובתה. שאם רוצה הבן שתתקיים המתנה לאמו יפרע [מקודם] את המגיע לאשתו. וכזה[י] יתחייב לאמו כפי מה שירצה. ומה שטען הבעל על אשתו שלקחה כלי בית[יא] ששוים מאה שקלים. אם היא מודה בזה יגבה עליה מן המגיע לה. ואם היא מכחשת תשבע שבועת התורה שלא הגיע אליה מזה כלום ותגבה ממנו כל מה שהוא חייב לה בכתובתה. כדין כל מי שיש בידו שטר וטענו עליו שכבר גבה בו כולו או מקצתו והוא מכחיש זה שהוא נשבע ונוטל. ואמנם מה שטען הבעל שהנדוניא שנישומה עליו בכתובה נישומה עליו ביותר משווייה. הדבר הזה חוזר[יג] למנהג המדינה. אם היה מנהג המדינה שבשעת גביית הכתובה יגבוה כל מה שנישום בה בלא נירעון היא גובה את כולה. ואם מנהגם הוא לגרוע ממה שנישומה יגרעו לה מזה כפי שהוא המנהג:

ה) אין מטבע. מציעא מ״ו ע״א. ג) ואם אין מוכרין. בנדפסות נשתבש המאמר הזה: ואין קונין ומוכרין בו. ג) בנדפסות צ״ל כפרקמטיאות. ד) אין אדם גיטין מ״ז ע״א. ה) ממזונות. בערבית כתוב אלנפקה (הוצאות) והעתקתי ע״פ הכתוב בנדפסות. ו) קנין דברים. בתרא ג׳ ע״א. ז) כל הנאמר אודות הדירה חסר בנדפסות. ח) שכיב מרע. בתרא קמ״ז ע״ב. ט) ואמנם הקדמנו. גם זה המאמר חסר בנדפסות. י) וכזה. ר״ל באופן זה. יא) שלקחה כלי בית. בנדפסות: שיש לה בגדים. יג) הדבר הזה חוזר. ר״ל הוא תלוי.

סימן תצ (בנדפסות י ד). ואם טען הבעל שאין לו במה לשלם כל מה שנכתב בכתובה[ס]. הנה מי שאין לו בשלימות מה שמניע לאשתו אי אפשר לו לגרש את אשתו. אלא יהוור[ג] למה שהייבוהו הדיינים שידור בחצר אחר אם נתברר שההיזק[ג] הוא מצד אביו. ואם לא תבחר האשה להמתין לו[ד] כשישבע שבועת אין לי לא נמנע אותו מלגרשה כשהוא בוחר לגרשה. ואם גרשה ונשא אחרת[ה] אינו חייב ליתן כלום להמגורשת ממה שהכניסה לו השניה. לפי שאינו יכול למכור ממנו[ו] דבר אלא בצוויה[ז]. ומכל שכן לפרוע חובו[ח]. ואם נשבע שאין לו ואחר כך נמצא אצלו דבר מה וטען שהוא לאשתו אינו צריך לישבע על זה. לפי ששבועת אין לי אם ישבע או לא[ט] נכנס בה שאם יש לו[י] יותר על מה שקצב לה לפרנסתה שישלם לה מזה. [ואם כן] אין צריך שישבע אחר כך פעם שנית[יא]:

סימן תצא (בנדפסות י ד). (עמוד 249). והשטר שכתבה לאה על בנה על ידי גוים[יב]. אין מן הדין שתגבה בו כלום. לפי שמה שאמרו כל השטרות[יג] העולין בערכאות של גוים כשרים. זה אינו אלא במכירות[יד] שמעידין בהן שנפרע המחיר. אבל בזולת זה כגון המתנות וההודאות[טו] שדיניהם בהן שונים מדינינו אינן שוות כלום. ואם עברה לאה וגבתה בדיני גוים צריך לנדותה עד שתחזיר מה שגבתה. וזהו כלל[טז] התשובה על כל מה ששאלתם בבאור מספיק והבאת תראיה כמו שבקשתם. וכך הדין:

סימן תצב (בנדפסות רסא). עיינו בשאלה זאת[יז] וראינו שטענת שמעון שצריך לשום החצר כולו על לאה שתפרע[יח] המחצה ליהודה. טענה טובה וחזקה היא על פי הדין. וזהו לפי שלאה קודמת בשעבוד ואין לשמעון מנכסי ראובן כלום עד שתגבה לאה כל המגיע לה. ושטר המשכונה הוא הוב עליה ועל בעלה. ושטר שמעון הוא קודם מן המשכונה. וכשתגבה לאה כל המגיע לה רואין אנו אם נשאר מנכסי ראובן כלום מגבין אנו לשמעון את המגיע לו. ואם ישאר גם אחר שמעון כלום מגבין ממנו ליהודה חצי מעות המשכונה. והמחצה השנית אנו מגבין אותו מלאה. לפי שהיא משתתפת עם ראובן בפרעון זה החוב. על פי העיקר שפסק התלמוד הירושלמי באמרו זאת אומרת[יט] השותפין אחרין זה לזה. ר"ל שמן הנמצא לפנינו מהשותפין תובעין את כל [החוב] שהוא שותף

ס) כל מה שנכתב בכתובה. בנדפסות בטעות: שאין עמו כלום, כי לחלן נראה שיש לו חלק אבל לא בשלימות. ג) אלא יהוור. זה חסר בנדפסות. ג) החיזק הוא מצד אביו. כפי הנראה ע"ל בערבית ו א ל ד ת ת (מצד אמו), כי לא נזכר אביו בתשובה, והכונה שהמניעה לדור ביחד היא מצד אמו. ד) להמתין לו. עד שיהיו לו מעות לשלם כתובתה בשלימות; ובנדפסות: ואם לא תחפוץ האשה להשאר עמו, וגם זה אפשר, כי המלה הערבית ל ת צ ב ר הוראתה ג"כ ל ס ב ו ל. ה) ואם גרשה ונשא אחרת. בנדפסות בטעות: ולאחר שיגרשנה ישא אחרת ואין מן הדין (צ"ל ויישא אחרת אין מן הדין). ו) ר"ל ממה שהכניסה לו השניה. וכן בנדפסות: נדוניתה. ז) אלא בצוויה. בנדפסות: על פיה, וצ"ל א ל א על פיה. ח) לפרוע חובו. בערבית צ"ל א ד א א ל ד י ן (בלא נקודות על הד'). ט) או לא. המלות האלה נראות כמיותרות. י) שאם יש לו. נראה דבערבית צ"ל מ ל כ ת י ד ה (ולא ימינה). יא) הנמצא בנדפסות במקום הזה ע"ד מזונות לקוח כפי הנראה מתשובה אחרת. יב) על ידי גוים. נראה לחגיה בערבית ב א ל ג ו י ם תחת ב א ל ג ר ם, כנראה מהמשך ומנדפסות: באו' העולם. יג) כל השטרות. גיטין פרק א' משנה ה'. יד) במכירות. בנדפסות: בהיכר'. טו) והחודאות. בנדפסות: והלוואות (ולחלן שם צ"ל אינם כדינינו.) טז) וזהו כלל. המאמר הזה חסר בנדפסות. יח) ראה השאלה בנדפסות, ושם צ"ל מ ה ש ו ם תחת מהשות. יט) שתפרע. בערבית נראה דצ"ל א ן ת נ צ ף. יט) זאת אומרת. ראה ירושלמי שבועות פרק ח' הלכה א'.

בו. ואפילו אם תסתלק[ה] מפני הוב יהודה לא יוכל לקחתו אלא שמעון לפי שהוא קודם בשעבוד מיהודה. ולא מהני מה שתניה לאה לחוב יהודה בחצר. לפי שלא תוכל לפרוע חוב שלה ושל בעלה בדבר שהוא בשעבוד שמעון. לפיכך יעשו בדין זה כמו שזכרנו. ואם כשנבתה לאה כל המניע לה לא ישאר כלום מן הנכסים לא לשמעון ולא ליהודה. הדין הוא שיגבה יהודה חובו מלאה כפי מה שזכרנו. ושמעון ישאר בלא כלום לפי שראובן לא השאיר לו כלום שיגבה ממנו. ואין לאה[ז] חייבת ליתן לו כלום לפי שאין לו עליה לא חוב ולא אחריות. וכשגובה יהודה חובו מלאה לא יוכל גם כן שמעון לחזור עליו. לפי שלאה נתנה לו ממה שמגיע לה ולא מנכסי ראובן. משום הכי לא יוכל לחזור עליו. וכך הדין:

סימן תצג. ראובן היה לו חוב אצל שמעון ואשתו באחריות כל נכסיהם. ומת ראובן הנזכר והרשה היורש שלו מורשה לתבוע את החוב משמעון. ונתן לו שמעון גם כן הרשאה בלא אשתו שהיתה במקום אחר למכור מאלה הנכסים וגבה יורש ראובן מהם. ואחר כך מצא המורשה את אשתו של שמעון וקבל ממנה קנין על מה שקבל קנין מבעלה. ובשעת הקנין נמכר מחדש חלק מאלה הנכסים וחלק מהם נשאר. ויודיענו אדונינו אם זאת ההרשאה קיימת אף על פי שהיו [הבעל ואשתו] נפרדים זה מזו בשעת הקנין. גם [יודיענו] אם מכירת המורשה הזה להנכסים האלה קיימת או לא. ואם התנאי שהתנתה האשה קיים עם קנינה הקודם[ג] בשטר האפותיקי. ויהי מטובו הגדול להודיענו אם תבטל המלה מעכשיו שטר מתנה או מכירה אם השמיטה (עמוד 250) הסופר והעמיד עליה עדים. ואם מהני טענת בעל חוב [הטוען] כבר פרעתי לבעל דיני מה שהייתי חייב לו ושטר [הנמצא ביד] חברו בנאמנות. או אם יש עליו שבועה שפרע לזמן החוב. ויקבל שבר מן השמים. — התשובה. צריך לראות את ההחלטה שעל פיה נמכר לפרוע זה החוב אם היו [הנכסים] ממה שנפל להאשה בירושה או הכניסה בנדוניא או כתב לה הבעל. בזה האופן לא ימלט להמעשה בלא הרשאת האשה. הלא תראה שהבעל עצמו אם רצה לדין אודותם עם איש זר לא ימלט לו בלא הרשאת אשתו. לאמרם נקיטינן בעל[ד] בנכסי אשתו צריך הרשאה. וכל שכן אם היתה ההרשאה בלא הבעל. דלא מהני הכא בהרשאת הבעל לבדו אלא מההכרח שתרשה האשה מקודם. ואם היו אלה הנכסים של הבעל צריך לראות אם ישאר להאשה ממה לגבות כתובתה. כשימכר הדבר שממנו יפרעו החוב או אין צריך לקנין האשה ולהרשאתה. לפי שלא תוכל האשה למנוע את בעלה במה שעשה בנכסיו אם ישאר מהם אחר כך לגבות כתובתה. ואם לא ישאר לה אחר כך ממה שתגבה כתובתה צריך להודיעה ולקנות מידה תחלה כמו שנעשה בכל המכירות. ואם קנו מידה למכור חלק ולא קנו מידה בכל מה שצריך למכור. ימכרו מה שקבלו בו קנין ויקבלו ממנה קנין על השאר. ואם היא מסרבת כופין אותה כפי המנהג לפי שהחוב הוא עליה ועל בעלה. ואם נחבאה ולא ימצאוה ימכרו עליה בית דין לפי שזה עליה חוב מוכרח:

ה) ואפילו אם תסתלק. זה חסר בנדפסות. ז) ואין לאה. זה חסר בנדפסות. ג) עם קנינה הקודם. נראה דהוראת המלה ע"ם (בערבית מ ע) פה היא כמו אע"פ, ור"ל אע"פ שבקנינה הקודם בשטר האפותיקי לא הותנה זה התנאי. ד) נקיטינן (נקטינן) בעל. גיטין מ"ח ע"ב.

סימן תצד. ומה ששאלת אם יבטל שטר מתנה או שטר מכירה כשלא יהא בו [המלה] מעכשו. — התשובה. לא נצרך בשטר מתנה ושטר מכירה [לכתוב] מעכשו אלא אם כן הותנה כך. אבל אם לא היה בשניהם תנאי אינו צריך למעכשו. ומקום שצריך שיהא בו מעכשו ושכחו הסופר והרגישו בו העדים אחרי החתימה או בעת שיתנו עדותן צריך שיעידו על זה העדים ויקובל מהם: והשטר שיש בו נאמנות ואמר הנתבע כבר שלמתי מה [שכתוב] עלי בשטר זה אין בדבריו כלום. ואם טען שיש לו על זה שובר או עדים המעידים שנגבה [החוב] ינתן לו זמן שיחפש השטר [שובר] או להביא את העדים אם זה אפשר לו. ואם זה אי אפשר ישלם את המגיע ממנו. ואם רצה להחרים סתם על מי שנפרע ממנו מה שאינו חייב לו אין מונעין זה. וכך הדין:

סימן תצה. ראובן מת והניח שתי בנות ונשא שמעון את הבכירה והכניסה לו בנדוניא ג׳ מאות שקלים. והצעירה נשאת ללוי והכניסה לו מאה שקל. ועמדה הצעירה ותבעה את הבכירה שתשלם לה את חלקה מעובן האב לפי שהיא [הבכירה] לקחה לעצמה יותר. ואמרה הבכירה מה שהכנסתי לבעלי הוא ממה שנשכרתי אחרי מות אבי ממעשי ידי. יורנו גאוננו דרך ההלכה בזה. — אם יש ראיה על מה שלקחה צריך לראות כמה הוציאה ומשך הזמן שנשארה אחרי מות אביה. ואם זה אפשר [שנשכרה ממעשי ידיה] תשבע שלא לקחה כלום מחלק אחותה בירושתה[ד] האב ושהמותר על חלק (עמוד 251) אחותה הוא רק ממה שנשכרה כמו שטענה ותפטר: וכן הדין אם יש עדים על מה שהוציאה אלא שאינם יודעין אם [הוצאותיה] היו מממון אביה או משכר מעשי ידיה תשבע כמו שאמרנו. והשבועה היא שבועת היסת. ואם הוא דבר בלתי אפשר אין מקבלין דבריה בזה אלא הממון עומד בחזקת המת. ותשבע אחותה [הצעירה] כי כל מה שהוציאה [הבכירה] הוא ממון אביהן ושוב תהיה החלוקה ביניהן מחדש. כל זה הוא אם הדבר נשאר עדיין בעין. אבל אם כבר נשתנה אין הבעל חייב לפרוע אלא יכתבו כתב [שטר חוב] על האשה שהיא בעצמה חייבת לשלם לאחותה מה שמגיע לה. וכך הדין:

סימן תצו. שנים שש להם דין ודברים ונפלה ביניהם הכחשה וכפירה. ואמר האחד מהם לחברו זה הדבר שאתה מכחישו הוא כתוב בשטר שכתבנו בינינו הוציאנו ויתברר מה שמגיע לי ממך. והשני אמר לא נוציאו. אם חייב הוא להוציאו או לא. ומי שכופר ואומר אינו [השטר] אצלי אם יוכל [חברו] להחרים על כל מי שהשטר נמצא אצלו ואינו מוציאו או לא. — התשובה. אם הוא מודה שהשטר אצלו ואינו רוצה להוציאו חייב הוא להוציאו. כי זה דומה למי שאומר לחברו מגיע לך ממני ממון ואיני רוצה לשלם לך שכופין אותו לשלם. וכן זה שמודה שהשטר אצלו ואינו רוצה להוציאו כופין אותו שיוציאנו. וכן כשכופר שהוא אצלו ישבע שלא נמצא אצלו כמו שנשבע על הממון כשכופר בו. ואע״פ שאמרו רבותינו אין נשבעין[ג] על השטרות זהו בשבועת התורה אבל בשבועה דרבנן שהיא שבועת היסת נשבעין. ואם אין הדבר ברור שהשטר נמצא

ד) בתשובות אלה ישתמש תמיד במלת ו ר ת בערבית תחת א ר ת או ו ר א ת ה (ירושה); ראה למטה סימן תצ״ה ותצ״ט. ג) אין נשבעין. שבועות פרק ו׳ משנה ה׳.

אצלו רק שהושבין כך על דרך החשד שלא בברור יש [להתובע] להחרים סתם על מי שנמצא בידו זה השטר ולא יוציאנו. ואין מי שיוכל לעכב עליו מליתן זה החרם:

סימן תצו.ס) האלמנה שתבעה כתובתה בבית דין כבר הפסידה המזונות ולא תוכל לתבוע המגיע לה אלא אחרי שתשבע. ומכש"כ אם כבר נשאת לבעל אחר. ואם רצתה לעכב אצלה [מנכסי היורשין] תחת כתובתה ולקבל שבועה לאחר זמן אין לה רשות לזה. כי לא יוכל לעכב תחת ידו במשכונא אלא מי שמגיע לו. וכשלא נשבעה [האלמנה] עוד לא יגיע לה כלום שתוכל לעכב במשכונא. לכן צריך להוציא מידה כל מה שנמצא אצלה עד הזמן שתרצה להשבע:

סימן תצח. ואם היורש כופר כל הירושה לבעל חוב. צריך לראות אם נמצא להמת דבר מה שכפר בו היורש יגבה התובע ממנו את המגיע לו. ואם לא נמצא לו דבר נודע והתובע טוען בריא שהניח [המת] הפצים בעין חוץ מהנזכרים בשטר מתנה של היורש (המטלטלין שנתן לו אביו במתנה ג) חייב היורש שבועת היסת שלא ירש כלום מזה. ואם התובע לא יטעון טענת בריא על מה שהניח המת אין על היורש אלא חרם סתם בשם מי שירש דבר מהנתבע:

סימן תצט. (בנדפסות רס). ראובן מת והניח אשה ובן וקרקע ועמדה האשה וקנתה קרקע מממון שהניח לה אביה במותו ג). ואחר כך מת (עמוד 252) בן ראובן הנזכר ועמדו יורשיו ורצו לכלול בירושתם גם את הקרקע שקנתה האלמנה ממעות אביה ואמרו שגם זאת הקרקע היא מכלל ירושתנו. ויורנו רבינו שמ' צו' איך הדין בזה ואם חייבת ד) היא שבועה על זה אם תכנס זאת השבועה בכלל שבועת האלמנה או צריכה היא לישבע על זה שבועה מיוחדת. — צריך לראות אם נפלה לה ירושה מאביה כמו שטענה עושין כדבריה ה) משום ששטר [הלקיחה של הקרקע הנזכרת] כתוב על שמה ו). ואם לא נפלה לה ירושה מאביה אין לה כלום אלא הכל עומד בחזקת הבעל ויורשיו ז). ובזה אמרו אחד מן האחין ח) שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא עליו להביא ראיה שנפלו לו מבית אבי אמו. וכן האשה שהיתה נושא ונות' בתו' הב' והיו אונות ושט' יוצאין על שמה ואמרה שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא או מבית אבי אבא עליה להביא ראיה. ואמרו אמר רב חסדא ט) לא שנו שעליו להביא ראיה אלא שאין חלוקין בעיסתן אבל חלוקין בעיסתן אימור מעיסתו קימין. ומוכח לנו מזה שאם יש לאחד מאלה הנזכרים דרך מיוחד י) לו לבדו חוץ מחבריו באופן שיוכל יא) לומר זה

ס) השאלה תחסר ומובנת היא מהתשובה. ואולי אחת היא עם סימן ר"ך מהנדפסות. ושם לשון השאלה כזה: „אלמנה יש [צ"ל שיש] לה נכסים ומטלטלין ולא רצתה לישבע עכשיו ולא ליטול כתובתה יש לה ליטול מאותו ממון ומטלטלין ידועין לה או היתומים מעכבין עליה. וכן מה שחצניע בית דין אצלה אין לה ליטול ממנו כלום כדי שתגבה ממנו כתובתה אם היה בהן כלום ממונה [צ"ל מממונה] יש ליטול אותו ממון שלא על דעת ב"ד או לא". אולם התשובה שם נתקצרה מאד. ג) המלות המוסגרות כתובות בגליון הכ"י. ג) בנדפסות: ממה שהניח לה אצל אביה. ד) ואם חייבת. עד סוף השאלה חסר בנדפסות. ה) עיין כדבריה. ו) בערבית מגומגם פאלקול קולהא (צ"ל כקולהא?) ובנדפסות: הרי הקרקע בחזקתה ואין עליה שבועת אלמנה. ז) בנדפסות: ששטרי הלקיחה כתובים. ח) מן ואם לא עד ויורשיו חסר בנדפסות. ט) א' מן האחין. בתרא נ"ב ע"א. ע) רב חסדא. בתרא שם ע"ב. י) דרך מיוחד. ר"ל להרויח ממון. ובנדפסות: שמי שיש לו צד כגון העיס' או עסק אחר או אומנותו או ירושה. יא) שיוכל. בערבית צ"ל יכון ה.

קניתי משלי דבריו קיימין. כן האשה הזאת אם יש לה ראיה שירשה מאביה דבריה קיימין ואין עליה שבועה אחרת חוץ משבועת האלמנה כשתרצה לגבות כתובתה. ואם אין לה ראיה על הירושה אין לה אלא הכתובה[ה] וכך הדין:

סימן תק. יפרש לנו רבינו שמ' צו' אם יכולה האלמנה לגבות בכתובתה דוקא קרקע או [היורשים] יכולין[ג] ליתן לה מעות. — התשובה. אם האלמנה אומרת שרוצה היא לגבות דוקא קרקע והיורש לא ירצה לתת לה אלא מעות הבריה ביד היורש. כמו שאמרנו בבעל חוב אי אית ליה[ג] זוזי מצי מסליק ליה לבעל חוב בזוזי. ודין האלמנה והבעל חוב בזה אחד הוא.

סימן תקא. ואם האשה מודה ואומרת צוני בעלי שאתן[ד] לבעל חובו סכום מעות ולבן לא הניח לי יותר משעור כתובתי אינה צריכה ליתן מכתובתה כלום. ומה גם שהמעות תחת ידה. אבל אם יודע התובע שהניח [הבעל] תחת ידה יותר מהמגיע לה והיא מכחשת זאת חייבת היא שבועת היסת שלא הניח אצלה יותר מזה. ואם אינו יודע כמה הניח אצלה מחרימין סתם על מי שנמצא אצלו מהמגיע לפלוני ושלח בו יד:

סימן תקב. והמפטיר בנביא אם הפסיקו בינו ובין הקורא שלפניו בקדיש אינו עולה [למנין שבעה קרואים]. ואם לא הפסיקו בקדיש קודם קריאתו הוא עולה:

סימן תקג. והשולח מעות על ידי חברו לאחר והמעות האלה היו עליו חוב ואחר כך רצה המשלח להחזירן לעצמו מיד השליח אין לו רשות לזה. ואם החזירן השליח חייב לשלם לבעליהן. ואם נאבדו בדרך באונס חייב הבעל חוב לשלם כי שלחן שלא ברשות הבעלים. ואם היו המעות אצלו פקדון יוכל להחזירן אחרי הניען (עמוד 253) ליד[ה] השליח. לאמרם אין רצוני[ו] שיהא פקדוני ביד אחר. אלא אם כן שנודע שמי שהיה הפקדון אצלו כפר מעות לאיש אחר שאז עושין ענינו גם כן כענין חוב שתהא גבית השליח והוצאתו מיד הנפקד זכות לחברו [המפקיד]. וכבר אמרו זכין לאדם[ז] שלא בפניו:

סימן תקד. וכל השטרות[ח] שתשלם פעולתן מיד לא נצרך בהן למעכשיו. אבל מה שלא תשלם פעולתו אלא לאחר זמן צריך למעכשיו שלא יהא כהבטחה בעלמא שאין מחוייבין לקיימה. ומשום הכי אסמכתא[ט] לא קניא בשביל שבשאין בה מעכשו אינה אלא הבטחה שאינה מחייבת כמו שאמרנו:

סימן תקה. ובעלי הקרובות[י] מעידין זה על זה לבד אותן שפסלו הקדמונים [בתלמוד]. רצוני לומר בעלי האחיות [גיסו].

סימן תקו. ומי שעומד ומתפלל ולא כוון את פניו מול הקבלה[יא] ובא אחר והראה לו את הקבלה יוכל להחזיר פניו אל הקבלה בעוד שהוא מתפלל ואינו צריך להפסיק תפלתו:

ה) בגרפסות: הרי הקרקע בחזקת חמטון (צ"ל היורשין?). ג) יכולין. בערבית צ"ל א ו ל ה ם בב' מלות. ג) אי אית ליה. כתובות פ"ו ע"א. ד) שאתן. בערבית צ"ל ב א ן. ה) ליד. כן צ"ל בערבית שם. ו) אין רצוני גיטין י"ד ע"א. ז) זכין לאדם. עירובין פרק ז' משנה י"א. ח) השטרות. או התנאים. ט) אסמכתא. נדרים כ"ז ע"ב. י) ראה למעלה סי' תפ"ב. יא) הקבלה. בערבית חצד שפונים אליו בשעת התפלה (צד ירושלים).

סימן תקז. ואם קדם לקבל קנין מן הבעל קודם האשה ורצה שתהא פעולתו קיימת יחזור ויעשה באופן מתוקן[ח] עם הלוקח או מקבל מתנה בקנין. וכשבטלו מה שעשו בקנין ורצו לגמור הדבר באופן קיים תקבל האשה קנין בראשונה והבעל יקבל קנין אחריה:

סימן תקח. והאשה שמתה בעודה מעוברת אין צריך לקרוע בטנה מפני שעוברה ימות קודם לה:

סימן תקלח. (עמוד 265). לר׳ יצחק אלפאסי ז״ל. מה יאמר אדוננו אודות יעקב שמת והניח אלמנה ושני בנים ראובן ושמעון והניח להם חצר שהאלמנה היתה דרה בו. ואחר כך מת ראובן והניח יתומים. ואחר זה מתה האלמנה וירש שמעון את החצר. וכשהגדילו היתומים [של ראובן] תבעו את חלק אביהם מן החצר. וטען שמעון כי אמו נתנה לו החצר במתנה. ודרשו ממנו להראות את [שטר] המתנה וטען [כי קנה החצר] בחזקה. ואמרו לו היתומים כי החזקה לא תועיל נגדנו לו גם היינו גדולים כי חצי החצר היה לאבינו. ומכל שכן שהיינו קטנים. גם החזקה לא תועיל אלא אם יש עמה טענה. והמתנה מן האלמנה בנכסי בעלה לא תועיל אלא אחרי שנשבעה שבועת האלמנה או שיש בידה [שטר] מתנה מבעלה. לפיכך עליך [שמעון] לברר אחר מהאופנים האלה ואז תהא החזקה שלך קיימת עם הטענה הזאת. ויורנו אדוננו כפי שיראה הצדק בזה וה׳ יתעלה יגדיל שברו. — התשובה. האמת בדברי היתומים שהחזקה לא תתקיים על הקטן. כאמרם ז״ל אין מחזיקין[ג] בנכסי קטן ואפילו הגדיל. וגם כתב האלמנה אינו שייך לזה. כי אין עמו ראיה שנטלה אמו החצר בכתובתה אחר שנשבעה שבועת האלמנה. לפיכך החצר נשאר בחזקת כל היורשים. אין לאחר מהם יתרון בו בשום דבר אלא בראייה ברורה. ושלום:

סימן תקלט. לר׳ נסים ז״ל. ושאלת יורש שאמר לו יורש אחר זהו אינו שלך[ג]. והיה מהסס[ד] מעט לא היה מכזיבו בפומבי ולא מצדיקו [מודה לו] בפומבי. ואחר זה לקח [היורש התובע] וכתב שטר מאילה למסרו לו והעיד עליו עדים (יגמל ה׳ שברך)[ה]. ואחר כך נודע לו שנשאר עוד הרבה מן הירושה. — צריך להדיין לעיין היטב בשטר המחילה. ואם פטרהו בו מכל התביעות שהיה תובעו בירושה הלא מחל לו ולא יוכל לתבוע כלום. או מה שדומה לזה בלשון ממה שנראה מהוראת המלות[ו]. ואם פטרו מכל הנכסים [של הירושה] ונודע[ז] לו אח״כ לא יוכל (עמוד 266) לתבוע מה שנודע אח״כ. ואם אין בשטר מחילה מה שדומה לזה אלא נכתב בלשון שיש להסתפק בה צריך [התובע] להביא ראיה שתביעתו עכשו לא היתה ידועה לו בשעה שכתב שטר המחילה ואז ירשה לו הדיין לתבוע. כמו שאמרו החכמים יש לך ראיה[ח] ואמר אין לי אלא זו ואחר כך הביא עדים או ראיה אין מקבלין אותה ממנו עד

ח) תרגומי הוא בספק. כי המלה בלתי ברורה בכ״י ונראה כמו יתאקיל ותרגמתי כאלו כתוב י ת א ק ן. ג) אין מחזיקין. כתובות י״ז ע״ב. ד) אולי הכונה פה: זהו מה שחייב אתה להחזיר. ה) והיה מהסס. באור המלה הערבית פ ת ל ד ד הוא: והיה פונה לכאן ולכאן. ו) המלות המוקפות נכתבו כפי הנראה מהמעתיק שלא במקומן הראוי. ז) גם פה נכתב המאמר כפי הנראה שלא במקומו. ח) העתקתי כפי השערתי שצ״ל בערבית ג מ י ע מ א ל (או מ א ל ה) ו ט ה ר. ח) יש לך ראיה. ראה סנהדרין פרק ג׳ משנה ח׳ וגמרא שם ל״א ע״ב בשנויים.

שיביא ראיה שלא היה יודע בה לעולם. ואם אין לו ראיה לדבריו לא ירשה לו הדיין לתבוע דבר שלא נתברר שלא ידע ממנו בשעת המחילה. גם אין מקבלין ממנו שבועה על זה. וכך הדין:

סימן תקם. לרבינו סעדיה ז"ל. אדם שמת ולא הניח אחריו לא בן ולא בת גם לא נשא אשה כלל. אלא הניח אח ואם והאח יאמר כל מה שהניח לי הוא והאם תאמר שגם לה זכות במה שהניח. ויודיענו ראש הישיבה אם יש לאמו זכות עם אחי המת במה שהניח אחריו או לא. — שאלה זו וגו'. ואף כי תשובתה הוא דין מפורסם בין האומה ראינו לברורה כדי להסיר ההמדה ממי שדרכו לחמור עד שיעשה נגד הדין או יכביד [בהנם בשאלותיו][ה]. ונאמר כי הירושה כולה להאח ואין לאמו בה לא מעט ולא הרבה. וזה הדין מקורו מגוף דברי המשנה שהאם תנחיל נכסיה לבנה אבל היא לא תנחל כלום מנכסיו. כמו שכתבה המשנה יש נוחלין[ג] ומנחילין נוחלין ולא מנחילין מנחילין ולא נוחלין לא נוחלין ולא מנחילין וגו' כל ההלכה. ולא יאמר האומר כמו שהדין הוא שהוא [הבן] יורש אותה כן צריכה היא לירשו. כי זהו מהדינים המתנגדים. וכבר מצאנו דינים רבים על פי זה הסדר וההתנגדות[ד]. יש טעונות[ו] שמן ולבונה שמן ולא לבונה לבונה ולא שמן לא שמן ולא לבונה. וכמו כן יש טעונות הגשה[ח] ולא טעונות תנופה תנופה והגשה תנופה ולא הגשה לא תנופה ולא הגשה. וכמו כן יש מעלין[ט] את המקוה ופוסלין מעלין ולא פוסלין פוסלין ולא מעלין לא פוסלין ולא מעלין. ודומה לאלה ההיקשות[ז] והחלוקים בשלש וארבע מדרגות נמצא הרבה במשנה ותוספה[ח]. וכבר התבאר בזה שהאם לא תירש כלום מנחלת בנה עם אחיו כמו שבארנו ופרשנו. וכך הוא הדין:

סימן תקמז. (עמוד 269). ולו גם כן ז"ל. ראינו הרבה מן החולי . . בחולה עד שתטרף דעתו ויתערבב שכלו. לכן מי שירצה להעיד על החולה צריך לבדוק דעתו הבנתו ושכלו בבדיקה שהורונו (?) קדמונינו. וכבר הטיבו (?) לומר במשנה . . .[ט]

סימן תקנב. (עמוד 273). יוסף ויעקב[י] נשתתפו וכתבו ביניהם כתב באלה התנאים. אקנינא מיוסף ביום פלוני שיש ליעקב אצלו (עמוד 274) ובידו סך ידוע שנתן לו בתנאי שיוסיף עליו עוד דבר [סכום] ידוע ומה שיזדמן לו יותר מסכום זה ויתעסק בזה בחלוף מטבעות בתחבולות[יא] ובשאר עניני סחורות. וכמה שיהא ריוח יטול יעקב מכל דרהם כך וכך ויוסף כך וכך. וכן אם יקרה הפסד יטלו שניהם חלק בו. ואם יזדמן ליוסף שיפסיד על ידי הערמה מאיש

ה) הלשון מגומגמת והעתקתי בספק. ג) יש נוחלין. בתרא פרק ח' משנה א' ג) העתקתי לפי השערתי שצ"ל ואלתעכס. ד) יש טעונות שמן. מנחות פרק ה' משנה ג'. ה) יש טעונות הגשה. שם פרק ח' משנה ה'. ו) יש מעלין מקואות פרק ד' משנה א'. ז) ההיקשות. אשער כי בערבית צ"ל אלמקאיס. ח) ותוספה. כמו ותוספתא. ט) ההמשך בדף חבא חסר. (סימן תקמ"ח לא העתקתי על כי יחסרו בו תבות ומאמרים). י) מעין התשובה הזאת היא התשובה סימן י"ב משער ח' חלק ה' בשערי צדק (דף צ"ו וצ"ז), וראה גם התשובה דפוס ווין סימן צ' (מב"י רשוח"ח בבית תלמוד שנה ד' עמוד 192—190), ובשלשתן הנוסחא משונה זו מזו, אף כי הנוסח בווין יותר קרוב לגוף הערבי מהשאלה שלפנינו אולם נלקה בחסר ויתר. יא) בתחבולות. בערבית גהבדה, ובשערי צדק שם חביא המלות הערביות צרף ונהבדה (צ"ל ונהבדה) ותגראת וגיר דלך, והעתיקם לעברית: מלאכת שולחנים וכיוצא בה ושאר סחורות וזולת זה; מזה נראה כי לא הבין הוראת המלה וגהבדה. ובווין שם בקצור: ויחסר (צ"ל כתקון המויל: ויסחר) בחם.

(ששמו נקרא לדונמא בכתב התנאים)ס) בממון שיקה ממנו בדרך הלואה או הערמה או עוות [שיחטוף ממנו] אין ליעקב חלק בהפסד זה כלל והוא כולו ליוסף אם יהא מעט ואם הרבה. וכן אין ליעקב מזה דבר ולא גרמא). וחוץ מהממון הנזכרג) יש ליעקב עוד אצל יוסף פקדון שנתן לו בממון אחר [על מנת] שיחזירנו לו בכל שעה שיתבע ממנו ביום או בלילה לא ידחנו לזמן אחר ולא ידרוש ממנו ראיה, או כתב לו בזה הסך או בחלק ממנו דיוקני) ונתן לו תיכף. ואחריות הפקדון על יוסף כמו שהתנו ביניהם ובטלו כל מודעותה). יודיענו אדוננו ראש הישיבה (ירוממהו ה') איך הוא הדין במה שקבלו שניהם על עצמם בתנאים אלהו):

תמה ההעתקה מערבית לעברית.

ס) העתקתי בספק, ובווין שם: כי אם יערים יהודה עליך בשום ערמה, והשאר חסר
ג) המאמר הזה מן וכן אין ליעקב נראה כמיותר. ג) וחוץ מהממון הנזכר כל המאמר הבא אודות הפקדון חסר בשערי צדק ובווין שם כן בשאלה וכן בתשובה. ד) דיוקני. בערבית ספתגה, ולמעלה סימן תכ"ג (בנדפס עמוד 316 .216) השווה את שתי המלות אף כי שונות הן בעיקר הוראתן. ה) העתקתי היא בספק. ו) התשובה על השאלה הזאת כתובה בעברית למעלה (בנדפס עמוד 275—274) יקחנה הקורא משם.

הערות ותקונים*).

עמוד 7—1 סימן א׳—ט״ו. התשובות האלה אף כי לא נרשם עליהן שם הגאון המשיב נדע כי הן לרב האיי גאון. כי השואל ר׳ אלחנן בן שמריה מקירואן הנזכר בסימן א׳ עמוד 2 בראשו נודע כי כמה פעמים פנה בשאלותיו אל רה״נ. ראה למטה אצלנו עמוד 147 סימן שי״ד (והתשובה הסרה בכ״י שלנו אולם היא נמצאת בתשובות ברלין דף כ״ג סימן ע״ז ראה הערתנו למטה שם) ומה שמובא מהלכות שחיטה בשפת ערבית לר׳ שמואל אבן נאמע במזכיר שנה ד׳ עמוד 107. וכבר שערתי במקום אחר שר׳ אלחנן זה הוא בן ר׳ שמריה בר׳ אלחנן מארבעת החכמים השבוים בימי רב חסדאי שנמכר למצרים והיה שם לראש כעדות הראב״ד בס׳ הקבלה (וזכר לדבר כי גם אצלנו למטה סימן שי״ד נאמר אלחנן בן רבנו שמריה הראש). ומסימן א׳ שלנו נראה כי ר׳ אלחנן זה שהלך ממצרים לקירואן פנה בשאלותיו עוד בימי רב שרירא גאון. והתשובות סימן ה׳ י״א וי״ב נדע כי הן גם כן מרה״ג כאשר נראה למטה בהערות. ומסימן ה׳ נראה כי התשובות האלה נכתבו לרב יעקב בר נסים מקירואן הנודע כמו כן לשואל תמיד מרב שרירא ורב האיי ולו ערך רש״ג את אגרתו המפורסמת בסדר המשנה והתלמוד התנאים האמוראים רבנן סבוראי והגאונים.

עמוד 2 הערה ו׳. צ״ל דרג (ובמספר רבים אדראג) הוראתו בערבית מגלת נייר או קונטרס.

עמוד 3 סי׳ ג׳ נדפס בתורתן של ראשונים (בית נכות ההלכות) לר׳ חיים מאיר הורוויץ. חלק ב׳ ספד״מ תרמ״ב עמוד 48. עפ״י העתקת הר״ר

---

*) בהערותינו נציין את התשובות שיש להן עוד שם מיוחד (שערי צדק דפוס סאלוניקי, שערי תשובה ד׳ ליפציג ועם הגהות איי הים ד׳ ליוורנו, הלכות פסוקות ד׳ קוסטנטינא רע״ו היקר במציאות, חמדה גנוזה ד׳ ירושלים עיה״ק, שו״ת הקצרות הנמצאות אצלי מדפוס מנטובה שנ״ז. תורתן של ראשונים ד׳ ספד״מ) בשמם המיוחד הזה. ויתר התשובות נכנה לפי מקום הדפסתם: תשובות ברלין — תשובות גאונים קדמונים מהדורת ר׳ דוד קאסטל עם מכתב הרש״ל רפאפורט, ברלין תר״ח. תשובות ווין — תשובות גאוני מזרח ומערב מכ״י רשו״ח מהדורת ר׳ יואל מיללער שנדפסו בבית תלמוד שנה ד׳, ווין תרמ״ה. תשובות ליק — תשובות הגאונים מהדורת ר׳ יעקב מוסאפיה שנדפסו ע״י חברת מקיצי נרדמים, ליק תרכ״ד. תשובות הר״י אלפאס תן בידי מדפוס מאוחר, ווין תקצ״ד.

רפאל נטע ראבינאוויץ ממינכן. ונדפס שם עם איזה שגיאות. וגם הרשימה לר' האי לא תמצא בכ"י.

עמוד 3 סימן ד'. לפי דעת רה"ג היו כתובים באבני החשן והאפוד אפרים ומנשה תחת שמות לוי ויוסף. וזה הוא נגד דעת רז"ל (סוטה דף ל"ו). וכזאת שאל ממני גם הרב דביאלא הר"ח ברלין. וגם דעת המפרשים הקדמונים הנודעים לנו כדעת רז"ל בזה. ובראשם רב סעדיה גאון שכותב בפירושו לשמות בערבית (כ"י בפטרסבורג): ואמא קסמה אל"ב אלסבט עלי אלחגרין פאנהא עלי מא אצף: ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי עלי אהדהמא. תם יששכר זבולן גד אשר יוסף ובנימן עלי אלאבר. ויסתדל עלי הדה אלקסמין מן וגהין. אחדהמא מן קו' כתולדותם ומעלום אן דן ונפתלי ולדא קבל ישששכר וזבולן. ואלבי לאן גמיע חרופהם עדדהא נ' חרף עלי אן בנימין מלא. פאדא קסמת עלי מא דכרנא תציר כ"ה כ"ה ואן קסמת בלאף הדה אלקסמה לא תתסאוא (ובהעתקה לעברית: ואמנם חלוקת י"ב השבטים על שתי האבנים היתה כזאת. ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי על האבן האחת. ישששכר זבולן גד אשר יוסף ובנימן על השנית. ויש שתי הוכחות לחלוקה זו. האחת מהכתוב כתולדותם וידוע כי דן ונפתלי נולדו קודם ישששכר וזבולן. והשנית מפני שמספר כל האותיות (בשמות השבטים) כשתכתוב בנימין מלא הוא חמשים. ואם תחלק אותן על הדרך שזכרנו יהיה בכל חלק כ"ה אותיות. ואם יתחלקו השמות באופן אחר לא יהיו בשוה) והנה בבבלי שם וכן בירושלמי (פרק ז' הלכה ד') נתקשו בעלי הגמרא לצמצם מנין האותיות הנזכר בברייתא שם: כ"ה על אבן זו וכ"ה על אבן זו. ולדברי רב זבידא (זבידה) בירושלמי שם דמשני משמותם ולא כל שמותם נוכל לקצר גם באופן הכתיבה שלדעת רה"ג שיעלה כ"ה אותיות לכל אבן. ועוד נראה לי דלדעת רה"ג מדברי ר' חנינא בן גמליאל שם בבבלי: לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים חלוקין באבני אפוד משמע דלדעת תנא קמא חלוקת אבני אפוד היא כחלוקת חומש הפקודים (במדבר א' וב') ושם תחת לוי ויוסף הם אפרים ומנשה. וראה חידושי מהרש"א שם. וכפי הנראה מדברי הראב"ע לשמות (כ"ח ו'; ור"ש אמר כי האורים והתומים היו כתבי שם המפורש. ואלו ראה תשובת רבנו האיי לא אמר ככה) כתב רה"ג עוד תשובה בענין זה וכאשר תתגלה לנו גם התשובה ההיא אולי יתודע לנו ממנה בברור טעמו בחלוקת השמות.

— — סימן ה'. התשובה החסרה בענין אם יכול לחדש דבר בתפלתו אולי היא התשובה הבאה אצלנו למטה עמוד 135 סימן רס"ג. והשואל שם הוא כפי הנראה רב יעקב בר נסים מקירואן כאשר נעיר למטה שם. וראה באשכול להראב"ד חלק א' עמוד 21 וראש לברכות פ"ג סימ ט"ו ותלמידי רבנו יונה להרי"ף שם שהביאו דברי רה"ג בענין קרוב לזה.

עמוד 5 סימן י"א. התשובה הזאת באה ביתר באור למטה אצלנו עמוד 224 סימן תל"א. ובאיזה שנוים בשערי צדק דף כ"ג וכ"ד סימן ז' על שם

רב האיי (ושם הגירסא: שפחות מצריות תחת נצריות). ובכלבו (ד' לבוב תר"ך דף ק"ז ע"ב) הובאה התשובה הזאת בשם רב שרירא. ובתשובות וויז (עמוד 127 סימן מ"ט) העיר המו"ל לפי הכלבו שהיא מהרש"ג. ונעלם ממנו שבשערי צדק היא מיוחסת לרה"ג אשר אמנם זה נראה יותר כאשר העירותי לסימן א'. ואמנם נודע שהתשובות שיצאו מישיבת פומבדיתא בסוף ימי גאונות רש"ג על שמו ועל שם בנו האב"ד רה"ג נתייחסו פעם להאב ופעם להבן. ומדברי הרמב"ן שכתב מדעת עצמו כדברי הגאון המשיב אצלנו (בפירושו לשמות כ' יוד) נראה כי לא ראה את התשובה הזאת.

עמוד 5 סימן י"ב. התשובה הזאת באה גם למטה אצלנו עמוד 190 סימן שע"ד (ואם הרשימה שאלות בני קירואן בשנת אלף ש"ג הנמצאת בעמוד 188 קודם סימן שע"ב שייכת גם אליה נוכיח מזה כי מקירואן שאלו השאלה הזאת שתי פעמים בפומבדיתא). בשערי תשובה סימן קכ"ח נמצאת התשובה הזאת בין תשובות רב האיי. ונעתקה עם התשובה סימן קכ"ז ההולכת לפניה לתשובות הריף סימן שי"ג ושי"ד. וכן בשטה מקובצת לבבא בתרא שם הביא זה בשם ר' יוסף אבן מיגאש שפירש כן בשם רבו ולא ידע כי הריף לקח מתשובה זו. והנה בשט"מ שם כתוב שאלכסנדר מקדון עשה צורת העולם וכו' ובשערי תשובה ותשובות הריף הנוסחא היא מלך של אלכסנדריא. ואין ספק שהכונה לאלכסנדר מקדון נגד דעת בעל הגהות איי הים (דף מ"ט) שהכונה למלך אחר. כי ספור דומה לזה אודות אלכסנדר הביא ר' שמואל אבן צרצא בספרו מכלל יופי (כ"י מינכען 64 כמובא במזכיר שנה ט' עמוד 49 בהערה): והרש"ט אבן פלקירא [כתב] כי מצא כתוב בספר אלכסנדרום המוקדוני כי הוא עלה בהר המקיף בעולם וצוה להביריו שיקשרו כלי ויינם למזל טלה וקשר כליו אל עש וכשהשכלום [הרמש"ש הציג סימן השאלה על המלה המשובשת ונראה דצ"ל וכשעשו כולם] מה שרצה בא אל מקום כלי הזיין וכלי חביריו ולא יכלו לקחת אותם ואמר להם שבו בכאן עד ראש השנה כי השמים סובבים על הארץ ובני אדם אינם יודעין וישבו שם שנה שלימה ואחר חזר העש אל המקום שקשרו שם כליהם ומצאום ולקחו אותם. והריטב"א כתב למאמר זה: היכא דנשקי ארעא ורקיעא. כתוב הוא בספרים החיצונים כי הרמז המלך עשה כצורת כל הגלגלים וצבא השמים להראות לעולם מהלכם ותנועותיהם ועלייתם וירידתם והיאך הזורין לזמנם למחזור שלהם וזה המקום הראה לו. וכן כתב הרמב"ם באיגרת. וכפי הנראה לא ידע הריטב"א מתשובות רה"ג והריף כי הביא זה מספרים חיצונים ושם ייחסו זה המעשה להרמז (הערמעס = אדרים = חנוך) אשר הסופרים הערבים יאמרו כי אריסטו באר את ספריו לתלמידו אלכסנדר (רמש"ש פזיראעפינגי ליטעראט 87. 39) ויכנוהו גם כן הערמעס מלך היונים (שם עמוד 49 הערה 37). ולא נהירא לקרוא בדברי הריטב"א הֶרְמֵז תחת הֶרְמֵז.

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

עמוד 5 סימן י"ג. ויש משל גירא ברומאני וכו'. ראה עתה הנוסחאות השונות ממשל הזה שהביא הר"ש בובער למדרש תנחומא פרשה ראה סימן ו' הערה כ"א.

עמוד 6 סימן ט"ו. התשובה הזאת נמצאת באריכות באור למטה אצלנו עמוד 124 סימן רמ"ח, וראה דברי רה"ג בענין תרגום נביאים בקצור בתשובות ליק סימן צ"ג וסימן צ"ב שם בענין תרגום הפטרות ובשערי תשובה סימן פ"ד ובשבלי הלקט ג"כ בשם רה"ג. וראה הדרישות החדשות בעניני התרגומים בספרו החדש של הר"א ברלינער (תרגום אנקלוס על התורה, ברלין תרמ"ד).

עמוד 7 סימן ט"ו. מימות חכמים הראשונים נאמר כמו ר' אמי ור' אסי ור' ור' אבא ור' יצחק נפחא וכו'. ראוי להשוות עם דברי הרש"ג באגרתו: ורבנן דהתם די סליקו מהכא ר' אמי ור' אסי וכו' כגון ר' אבא דהוא יתר הנך ראשונים ור' יצחק נפחא וכו' (הר"א נייבויער סדר החכמים וקורות הימים עמוד 23). — שם הלשון איתני עולם על החכמים הקדמונים נמצא לרה"ג למטה עמוד 30 ובהתשובה הכפולה מזו עמוד 125 וכן גם בהלכות ר"י אבן גיאת (שערי שמחה חלק ב' עמוד פ"ח) ולאבן גיאת בעצמו (שם עמוד ק"ה) והלשון איתנים שלפניהם (שם חלק א' עמוד ק"י).

— — שם וארבעה עשר אדר הראשון וכו'. זה הוא ראש תשובה אחרת החסרה בכ"י בבאור הברייתא ושוין בהספד ותענית שאסורין בזה ובזה (מגילה ו' ע"ב). וצריך להפרידה מסימן ט"ו.

— — שם ברישימה לסימן ט"ז צ"ל שאלות מרב בהלול בר יוסף. כבר העיר רשוח"ה (ישורון לקאבאק חלק ח' עמוד 58 בהערה) כי במקום שנמצא בשערי צדק (דף ע"ז ע"ב סימן ב') שבשאלותיך על יד רב הילל והתשובה מיוחסת שם לרב נטרונאי נמצא בכ"י שלו רב בהלול והתשובה כתובה סתם בלא שם רב נטרונאי. וכן מה שנמצא בדברי רמב"ן (לבנון שנה ה' עמוד 565): וכבר כתבו אותו רבינו האי ורבינו שרירא גאון אביו בתשובה גדולה שהשיבו למר רבינו הלל צ"ל רב בהלול. והיא התשובה הארוכה בתמים דעים סימן ק"ט ושם היא מיוחסת לרה"ג בלבד וכפי הנראה בצדק (נגד דעת רשוח"ה שם). כי אף כי הר"י אבן גיאת (שערי שמחה חלק א' עמוד ל"ח ול"ט) יביא דבר אחד בשם רש"ג ורה"ג הדומה בסגנונו למאמר אחד מהתשובה הזאת, אולם מנוף השאלה הנמצא בתמים דעים נראה כי היא ערוכה רק לרה"ג. וכזאת נראה גם מהתשובה כי שם נאמר: וכבר פירשנו לאלוף קדוש וכו' וזה נוסח שאלתו שבשנת ש"ט (=דתשנ"ח 998 למ"ה). אם כן זאת התשובה נכתבה אחרי השנה הזאת שהיא שנת פטירת הרש"ג. וע"ד השם בהלול אצל הערבים ראה המזכיר שנה ה' עמוד 50 בהערה.

— — סימן ט"ז. התשובה הזאת נמצאת גם למטה אצלנו עמוד 87 סימן קצ"ו ביתר באור. ותשובה דומה בענינה בשערי צדק דף פ"א סימן י"ד על שם רה"ג (ושם נרשם במודפסות בקיצור סי' מ"ט וצ"ל קמ"ט וראה שם סי' ט"ו ולמטה אצלנו עמוד 85 סימן קפ"ד). והתשובה הזאת נמצאת גם בתשובות ווין עמוד 224 סימן צ"ח. והעיר המו"ל שהיא מרש"ג עפ"י

המובא בס' התרומות חלק א' שער י"ג אולם לא ראה התשובה בש"ץ. וגם בפעם הזאת נמצא הערבוב בין הרש"ג ורה"ג בנו. אשר אמנם מהתשובה הסמוכה סימן כ' נראה כי היא לרש"ג ורה"ג יחדיו וכן סימן כ"ה וכ"ט ראה בהערתינו הסמוכות.

עמוד 9 סימן כ'. התשובה הזאת הובאה בקצור למטה אצלנו עמוד 139 סימן רע"ה. ובשערי צדק דף יוד ע"א סימן ה' הובאה בשינוים לגריעותא כי נלקה בחסר (כי כן יחסר שם המאמר: וודאי לכתחילה וכו', והמלות ממעשה דפרדיסא, ואומר להן, ותחת פיצוי כתוב שם פי'. ורק מלה אחת אולי צריך להוסיף עפ"י הנוסחא דש"ץ והיא המלה מתנה אחרי המגרש והנותן) על שם רב שרירא. ושם נרשם במודפסות בקיצור סי' קנ"ד. וראה חמדה גנוזה סימן י"ב בין תשובות רב נטרונאי ורב פלטוי. ובתשובות ברלין סימן ו' (כפי הנראה מרב נחשון) נאמר בהיפוך: דודאי צריכין למיקנא מיניה לבטולי ולאחולי ההיא מודעא וכו'.

— — סימן כ"ג. ע"ד ההוא סבא כתבו התוספות (חולין ו' ע"א) מדעתם כתשובה שלנו. וראה בעין זוכר לרחיד"א (ד' לבוב תרכ"ה דף מ"ו מערכת הה' כלל ל"ו) ושם יציין לס' גופי הלכות מר' שלמה אלנאזי אות קס"ז. — בהערות לתשובה זו עמוד 10 בהערה ב' צ"ל: ובהקומין. מנחות ל"ז ע"א. ובהערה ה' צ"ל: ובערב פסחים. פסחים ק"ו ע"א.

עמוד 10 סימן כ"ה. גם בערוך הנוסחא גדפת את הקערה. ושם הביא את התשובה הזאת בשם רב שרירא. ובספרי פרשת שלח (מהדורת איש שלום דף ל"ג) איתא בכ"י גרפת והמו"ל בחר הנוסחא גררת. ובירושלמי סנהדרין פרק ז' הלכה ט' יגיה המו"ל בדפוס קראטאשין בהערה גרפת. וכן כתב דוקעם גרפת עפ"י הילקוט בעלי המזרח תר"ז עמוד 788 ותר"ח 340. וגם הר"א קאהוט יגיה כן בערוך השלם (אות ג' עמוד רמ"ו). אולם לבד עדות הערוך הנה לא הרגישו כל החכמים האלה שהנוסחא הנכונה היא בודאי גדפת כי זה המאמר מובא מרו"ל בכל המקומות האלה בפירוש הפסוק את ה' הוא מגדף! ועתה באה גם התשובה שלנו להרחיק כל ספק בענין זה.

— — סימן כ"ו. ומלה בלשון פרסי היא. ראה באוצר המלים הפרסי לפוללערס (I, 443: תִּרִיז או תִּירִיז duo segmenta triangularia, quae vesti ab utroque latere sinus inseruntur, quaeque mediam vestis partem latiorem reddunt) והמלה הזאת לקחו גם הסורים מפרסית. ראה אוצר המלים הסורי לפענע סמיטה.

עמוד 11 סימן כ"ח שורה 7 צ"ל השיפוע. — שם הערה ו' צ"ל: חצי חצי. על מדת כל חצי וחצי.

— — סימן כ"ט. התשובה הזאת גם היא לרב שרירא כי נקרא בה בשם רב יהודה גאון אבי אבינו. והר"ח בפירושו לפסחים נ"ד ע"א הביא רק את סוף התשובה מה שכתוב בשם רב יהודה ולא את ראשה. ומהר"ח העתיק בעל הערוך ערך כתב. ושם הגרסא טטרגונא (תחת אצטרגונא אצלנו עמוד 12 שורה 1) אשר כנראה היא הנוסחא הנכונה. כי במלה

היונית הזאת שהוראתה היא ארבע זויות (פיערעקק) ישתמשו רז"ל בהוראת ד' צדדים. ולפלא כי בתשובות ליק סימן קי"ט (ומקובץ אחר בהגהות איי הים דף קי"ג ע"א) הובא מר"ח פירוש משונה (ומה שחסר שם אחרי המלות כמו שאומרים חכמי הגוים בפי הערת המו"ל אולי הן המלות אלנטק [בפי תקוני בהערה י"א] ואלכט שהביא רש"ג).

עמוד 13 סימן ל"ג הערה ה'. צ"ל הצנון והנפוס. עוקצין פרק א' משנה ב' (לאוו).

עמוד 14 סימן ל"ו שורה 14. צ"ל קוראין את העיירות.

— — סימן ל"ז. מתשובה זאת תמצא רק השאלה בתורתן של ראשונים חלק ב' עמוד 31 סימן ט' ובתשובות ווין עמוד 319 בהערה לסימן קל"ג. ובשני המקומות תחסר התשובה והשאלה היא על ישם רב האיי. ולמלא את החסר אצלנו אביאנה פה: שאלה זו ששאלו אחינו תלמידי חכמים שבמדינת תלמסאן (תש"ר תלמאסאן, ווין תלמאסן) מארץ מבוא השמש יצאה (ווין יצאו) לפנינו אל שער ישיבת הגולה אל ב"ד הגדול של כל ישראל לפני אדוננו הראי ראש ישיבת גאון יעקב [תש"ר: חמוד אדוננו שרירא חמוד אדוננו חנניה חמוד אדוננו יהודה ראש ישיבת גאון יעקב] נכד ראשי ישיבות (ווין ראשי אבות) וראשי גליות של כל ישראל וצוינו וקראו תשובתם לפנינו והתבוננו (תש"ר והתבוננו) ועמדנו על [תש"ר על כל] הכתוב בהם וגם צוינו וכתבו תשובתם כאשר הורונו מן השמים. לשון השאלה. ראובן היה שוכן במדינה וידוע שהוא עין העדה וראשון לכל הבר בין בצדקה בין בעונש והפסד הנגבה מן הקהל ולא פורע יותר ממנו וידוע בממון גדול הי' בפני הכל בכל מעשיו והיו לו שנים בנים אחד גדול ואחד קטן והגדול הי' נושא ונותן בתוך הבית וסוחר בממון האב והיה סמוך על שולחן אביו והקטן כשבא לצאת למדינת הים לסחורה נתן לו אחיו מן הממון שבידו ויצא לסחורה אח"ז נפטר האב לג"ע וחיי לרבנן שביק והקטן לא נמצא שם אח"ז בא הקטן וערער עליו הגדול לאמר כי הממון שהיה בידך בחיי אבינו ולאחר מיתתו הי' סגולתי ולא היה לאבינו אלא פחות מאלף כספים והבן הקטן אומר כי הדבר ידוע כי אבינו עשיר ובעל ממון רב והוא נתן לך משאות של משי ואתה סמוך על שולחנו ועל שמו הי' המכם והצדקה ואתה מאין סגלת לא היית מרויח הוצאותיך על אשתך ובניך והבן הגדול אומר שנתן לו אבי אבי [צ"ל שנתן לי אבי אבי או שנתן לו אבי אביו] מאה דינרין והוא היה עיקר הממון וכל מה שהיה לאבי הוצאותי [צ"ל הוצאתי] עליו באילו השנים שהיה יושב והבן הקטן אומר לא אלא אלו השנים שהיה יושב הוא היה מתעסק בסחורה ובונה [צ"ל וקונה?] ועוזב חיטים וכל דבר ואם נתן לך אבי אביך כמו שאמרת מאה דינרין כבר עשית כלי כסף וכלי זהב בביתך יותר מחמש מאות דינרין ואני לא לקחתי אלא בטחון שכל מה שבידך לאביך הוא אבל הביא ראיה אתה ועוד לא הי' אביך אלא פקח ובעל תורה ומת בישוב הדעת ואתה מצוי עמו והכל יודעין שהוא בעל

הממון כלו למה לא אמרת לו שיצוה לך שאין לו עמך כלום. יורינו אדונינו גאון איך שורת הדין בזה (בווין נתקצרה השאלה מאד ואולי מהמו"ל וזו נוסחתה: וענין השאלה ההיא. מי שהיו לו ב' בנים והגדול נושא ונותן בבית וסומך על שלחן אביו והקטן הלך למדה"י ונפטר האב וכשבא הקטן ערער עליו הגדול לאמר שאבי אביו נתן לו ממון הרבה ולא היה משל אביהם והבן הקטן אומר שהיה משל אביהם הביא אתה ראיה. ואחרי זאת השאלה חסר בכ"י רשוח"ה דף אחד).

עמוד 15 סימן ל"ח. נמצאת גם בתשובות ווין עמוד 319 סימן קל"ג ושם נלקה בחסר גם נמחק הרבה ונשתנה. — שם שורה 1. וגלו לאשיד. נראה דצ"ל לאשיר. ועל העיר הזאת כתוב בחבור הגדול ליאקות (I, 286): מדינה פי גבאל אלברבר באלמגרב פי טרף אפריקיה אלגרבי מקאבל בנאנה פי אלבר (עיר בהרי הברבר במגרב [במערב] בקצה אפריקיה המערבית כנגד העיר בגאנה ביבשה. ר"ל העיר Pechina בספרד). — שם שורה 11 מלמטה. צ"ל [אמ]ר ר' [שמ]עון. — שם שורה 4 מלמטה. וכתוב אחרי כן ועוד היו להם חצרות רבות וכו'. בתורתן של ראשונים חלק ב' עמוד 32 סימן יוד ובתשובות ווין עמוד 320 סימן קל"ד מתחיל בפה סימן אחר (המו"ל את האחרונות העיר כי הוא שייך לסימן הקודם). ועל פיהם נוכל להשלים את אשר השמיט המעתיק שלנו בשאלה אחרי המלות החצרות הטובות בחלקי (תש"ר בחלקו): או תקה בחלקך בכל חצר וחצר שליש ויפסיד (תש"ר ונפסיד) חלקך עליך ואמר הקטן אלו היתה חצר אחת הייתי לוקח או נחלק (ווין נחלוק) ועכשיו הם חצרות הרבה אני [צריך להוסיף: לוקח או נוטל] חלק מועט יפסיד (תש"ר ופסיד) עלי ואתה שני שלישים לא תפסיד (תש"ר יפסיד) ואני לא יתם [תש"ר יתכן, והמו"ל ווין ישער דצ"ל ייטב, ואולי היא מלה ערבית או עברית על דרך הערבית ור"ל לא יהיה הדבר בשלמות, לא יאות] לי שאקח שליש החצר יפסיד (תש"ר ופסיד) עלי הדבר ובין החצרות שבקש הגדול ליקח ובין האחרות (ווין החצרות, ותקון המו"ל שאר החצרות) דמים הרבה ביותר ואמ' לו הקטן הם חצרות הרבה מהם במקום (תש"ר מקום) טוב ומהם במקום רע ויש (ווין יש) לי שאקח (המו"ל ווין ישער דצ"ל שאקח עלי ופלי כלומר הרעות) ואמר הגדול אם תקח אלו שאמרת [נראה דצ"ל שאמרתי] או שתקח חלקך בכל מקום יורנו אדוננו גאון שורת הדין. — שם הערה ה'. צ"ל והיא שנת 1002 למ"ה. ואם השערתי אמת גם מזה ראיה שהתשובה היא לרה"ג כי זמן הכתובה הוא אחר פטירת אביו רש"ג והשאלה היתה בזמן עוד יותר מאוחר. וגם בעיטור (ד' ויניציאה דף ע' וע"א) הובא בשם רה"ג דברים הדומים בענינם לתשובה זו.

עמוד 16 שורה 7. ומן הבינונית ומן הויבורית . . . בשני המקומות המצויינים הנוסחא: ומן הבינונית הלא בשום מדוקדק (תש"ר מדקדק). — שם שורה 9. לפי הנוסחא דשם צריך להשלים כזה: ולענין הדין הזה שמפורש בשאלה זו אם יש בירושת ראובן זה קרקעות וכו'. — שם

שורה 21. ובתוב בסוף שאלה זו ויפרש לנו אדוננו נאון בשאלה הראשונה וכו'. בתורתן של ראשונים ח"ב עמוד 33 סימן י"א ובתשובות ווין עמוד 346 סימן קל"ה גם זה נפרד לסימן מיוחד ורשום עליו: עוד שאלת. אך המו"ל ווין העיר כי ברשימת השאלות בכ"י כתוב על הסימן הזה ושלאהריו: ואלו ב' שאלות מחוברות למעלה מהם. וראה המקומות שציין המו"ל שם בדין ראוי ומוחזק. — שם שורה 6 מלמטה. וכתוב אחרי שאלה זו ועוד הבן הקטן. בתשובות ווין עמוד 347 סימן קל"ו זה נפרד משלמעלה לסי' מיוחד המתחיל: ועוד שאלת שהבן הקטן וכו'. והחסר שם ע"י מחק נוכל להשלים עפ"י הנוסחא שלנו. וסוף השאלה שקצר המעתיק שלנו צריך למלאות כזה . . . [מחק בווין ותחסר המלה הוסיף וכדומה לה] הקטן ואמר מה פשעי ומה חטאתי שלא ירשתי מאבי ומאמי לא בגד ולא דבר בעולם אלא ישביעו אותך אלו הייתי יודע שיהיה הדבר כך לא הייתי עובר על דבריהם ולא היה אבי אלא אוהב אותי ולמדני תורה והייתי קרוב אליו בכל דבר וטען הגדול ואמר שצוה אותי אבי ואמי [כן צ"ל] שאין לך דבר ואלו היינו יודעין שאנו הוזרין למקומנו לתלמסאן לא הייתי אלא שואל ממנו שיתן לי החצרות והשדות ולולא שהעדי' יודעין הכל כ' לא הייתי נותן לך דבר וכמו שראה הקטן ישבע (הגהת המו"ל נשבע) שבועה המורה שלא יניח חלקו בו נכנסו ועשו פשרה ביניהם ואמרו תתן אתה לאחיך כל הממון שהודית שנתן אותו לך אחר שתחשוב כל מה ששלח אליו ותקח השיראין של אמך מן העדי בעצמו ותפשו בקנין על ככה על מנת שיקח זה פ' דינרין ויקח הקטן השיראין ואם ישברו [העתקה מהפעל הערבי כסר שמלכד הוראת שבירה יכלול גם הוראת ההפסד והקריעה] השיראין או ילכו יתפש זה הקטן הזהובים ותפש הקטן ונתן הקטן הזהובים לערב והעיד עליו שאם לא יתן לו השיראין יחזיר לו הזהובים והתרו בו פעם ושתים על מנת כן עשו הפשרה והניח השבועה שהיה חושד אותו בעדי שהניחה אמו בממון גדול שהם חשובי מקומם ואמר הגדול לערב עשה לבני מה שירצה ותקח השיראין בעצמו ממנו והלכו שניהם למדה"י תבע הערב בן שמעון ואמר לו לא אתן לך שהם שלי אמר לו זה החזיר לי הזהובים שנתתי לך שעל מנת כן נכנסת אערבות [צ"ל נכנסתי בערבות] שתתן לי השיראין ותתן לו פ' דינרין או אשביע אותו על סכום הכל וכבר הודה הגדול יותר ממשקל השיראין נחלקו בדבר זה שני תלמידים הא' אומר ישבע ויתן משקלם והשני אומר לפי התנוי במעשה בצידן וכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ילמדנו אדוננו נידון שורת הדין.

עמוד 18 הערה יוד. צ"ל שלח רבין. כתובות מ"ט ע"ב.

עמוד 19 סימן מ"ב. מהתשובה נראה כי העד השלישי היה קרוב ושני העדים הכשרים לא ידעו מזה. ובענין דומה לזה בשאר שטרות ראה למטה אצלנו עמוד 115 סימן רל"ו. בשערי צדק דף פ"ה ע"ב סימן יוד

ובקצרות סימן קפ"ט ובהמדה גנוזה סימן ע"ט. ובעיטור (ד' ויניציאה דף ל"ז ול"ח) בשם תשובות הרב אלפאסי וכן באלפאסי למכות סוף פרק א' בשם חזינא לגאון (ואולי כונתו לתשובה זו) וברא"ש שם.

עמוד 20 סימן מ"ה שורה 4 מלמטה. עד השנה הזאת שהיא שנת אלף שי"א (990 למ"ה). לפי הפרט הזה האיגרת הקודמת הנזכרת בתשובה תוכל להיות מרש"ג או מרש"ג ובנו רה"ג ביחד. אולם שתי התשובות הבאות אחריה נתייחסו לרה"ג. ראה בהערה הסמוכה. — שם שורה אחרונה. צ"ל ועדאן.

עמוד 22 סימן מ"ו. התשובה הזאת והבאה אחריה הן בפירוש המלות שבמסכת ע"ז. ופירוש כזה הגשלה מרב האיי לר' אלחנן בן שמריה נזכר איזה פעמים בהלכות שחיטה בשפת ערבית לר' שמואל אבן נאמע (שנמצאו בכ"י אקספורד בשם רסאלה אלברהאן פי תדכיה אלחיואן ברשימת הר"א נייבויער N. 793) והפירוש הזה נקרא בשם שרח אלפאט עבודה זרה כמובא במזכיר שנה ד' עמוד 107. ובמקום המובא שם יכוון לדברי רה"ג אצלנו עמוד 23 שורה 6 – 5 מלמטה: וכל אותן הדגין הזכורין לשון יוני הן ואין אנו מבירין בהן. — וע"ד באור שמות אידיהן של פרסיים נשאו ונתנו בימים האחרונים הר"ן בריל ביאהרבוך שלו (חלק א' עמוד 7—166). בחלוץ השביעי עמוד 51. לוי בם' המלים וקאהוט בערוך השלם ערך אקניתא. ומהנוסחאות הישרות שנמצאו בתשובה זו ופירוש הגאון יתוקנו דבריהם שם. ומן התשובה הזאת לקח כפי הנראה רב הננאל בפירושו למקום זה. וכפי המובא במה"ע הצרפתי רעווי דעם עט' שוויוו' (XV, 137) דעת לאנארדע היא כי תחת מהרוז (מוהרין) צ"ל פוהרין וזה הוא החג פורים ליהודים הלקוח מהפרסים! וגם הפעם הבל יפצה פי הצורר לנו בנבליו. וע"ד החג מיהרקאני ראה בארוכה באוצר המלים לפוללערס (II, 1239) ומסעודי הסופר הערבי בימי רב סעדיה גאון יביא הגדה פרסית אודות מקור החג הזה (מרוג אלדהב III, 404).

— — סימן מ"ז שורה 4 מלמטה. צ"ל ובטיית אלתיל (לאוו).

עמוד 23 שורה 14. צ"ל שימצא שם רע. שימצא [דשימצא] דבר הגורם לשם רע (לאוו). — שם שורה 11—10 מלמטה. צ"ל מיתו בזר וכו' בטיית חולבה.— שם שורה 5 מלמטה. ברומי נודעין הן. כפי הנראה כונתו לרב אלעזר מאספמיא המובא מר"ש ן' נאמע במזכיר שם. — שם שורה אחרונה. צ"ל אישתיאמא במלה אחת שנמצאת גם בסורית.

עמוד 24 שורה 9. המעשה מבטי בר טובי מובא בתשובות ברלין בסוף (דף מ"א ע"א) בשם אביו של המשיב: אבא מרי מר בר רב צדוק ראש ישיבה. והרשי"ר במכתבו שם (דף ו' ע"א) ישער כי צריך למחוק מלת בר והגאון הכותב הוא רב נחשון בר רב צדוק שהביא בשם אביו. ולפלא כי גם באשכול חלק ג' עמוד 143 שהביא שם המעשה הזה הנוסחא היא ג"כ אבא מארי מר ב ר רב צדוק (והמו"ל שם העיר: לא ידעתי מי הוא זה, ומתשובות ברלין והערת רשי"ר לא ידע). ועכ"פ

גם הגאון המשיב ואביו קבלו מהגאונים שקדמום. וכן יאמר רה"ג בתשובה שלנו: ומעשה שלהן גמירי ליה רבנן בקבלה. — שורה 11. אם בהעתקה. ראוי להעיר כי השואל ר' אלחנן ישתמש במלת העתקה בהוראת קבלה. ועל כי התשובה נכתבה בשנת אלף ש"ד לשטרות (993 למ"ה) אם כן הוא הסופר היותר קדמון הנודע עד עתה המשתמש במלה זאת ואינה מחודשת מהקראים כאשר יחשבו קצת.

— — סימן מ"ט. ראה בשערי תשובה סימן ס"ג בשם רב האיי ושם סימן ס"ב בשם רב הנגאל. תורתן של ראשונים חלק ב' עמוד 49 סימן א' בשם רה"ג. באשכול חלק ב' עמוד 101 מתשובה לגאון סתם. בספר הזכרון לר' אברהם בקראט הלוי (ליוורנו תר"ה דף נ"ד ע"ג) בשם רה"ג. וראה עוד בתשובת הרי"ף הנדפסות סימן שט"ו וספר הישר לרבנו תם יבמות סימן ב'.

עמוד 25 סימן נ"א. נמצאת גם בתשובות וין עמוד 28 סימן ט' בשבושים רבים שנוכל לתקן עפ"י נוסחא דילן (תחת וזכות נמצא שם מכות, ומיתאנא נהפך למתנה, מן בניה נשתבש בפה!)

— — סימן נ"ג. נמצאת בתשובות ליק סימן כ' אחר תשובת רב שרירא. ושם תחת רבא (אצלנו שורה 2 מלמטה) איתא ר' אבא. ראה הערתנו למטה לסימן ע"נ.

עמוד 26 סימן נ"ד. נמצאת בשערי תשובה סימן ר' (ונתיחסה לגאון ז"ל) ובתשובות ליק סימן כ"א אחר תשובת רב שרירא שזכרנו בהערה הקודמת.

עמוד 27 ברשימה קודם לסימן נ"ט: ומר רב משה בר שמואל בר נאמע. אולי הוא אבי זקנו של ר' שמואל אבן נאמע בעל הלכות שחיטה שזכרנו למעלה והוספות לערוך. ומזה נראה שמשפחתם היתה בעיר קאבס. לכן גם בלקוטי קדמוניות לר' שמחה פינסקער עמוד 152 צ"ל שבקאבס תחת שבאקבס שלא ידע פינסקער לפרש.

— — סימן ס'. תשובה זו הובאה בהלכות הרי"ף ברכות פרק ה' בשם גאון סתם. וממנו הובאה ברא"ש שם סימן א' (ושם בתוב אשעאר ותחסר המלה אלגזל. ר"ל שירי השק). ובאשכול חלק א' עמוד 23 הביא זה בשם פירוש רב האיי גאון. וכן במחזור רומניא היקר מאד (ראה רשד"ל בכ"ח הרביעי עמוד 36 והמזכיר שנה עשירית עמוד 120) דף תמ"ה ע"א בדין שבע ברכות נאמר: וכתב רב האיי גאון שירים של השק בין אדם לחבירו אסור לעולם אבל שבועות השם מותר. ובתשובות הרי"ף הנדפסות סימן רפ"א אודות הש"ץ שמשורר בשירי (כצ"ל בשאלה תחת בעיר) ישמעאל. ובתשובות בסוף הכלבו (ד' לבוב דף ק"י ע"א) הובאה תשובת הרי"ף וכתוב בה בשירי העורב וצ"ל הערב. וראה עוד בתשובת ר' יהודה אריה ממודינא בס' השירים אשר לשלמה מן האדומים ובהגהות איי הים לשערי תשובה סימן קנ"ב.

עמוד 28 סימן ס"א והערה ז'. אלגבירא הוא העתקת עזרין (לעזו בספרו על שמות הצמחים בארמית עמוד 288 - 285).

— — סימן ס"ג. אודות קלף וגויל ראה למטה אצלנו עמוד 226 סימן תל"ד.

שערי תשובה סימן של"ב (לרב שר שלום?) תשובות פאר הדור סימן י"ט. האשכול חלק ב' עמוד 37. הרא"ש בהלכות קטנות בשם ספר העתים לר"י ברצלוני והמכריע סימן פ"ד.

עמוד 29 סימן ס"ד. ראה פירוש רב חפץ בערבית הלקוח מבתאב אלתרגיה (פירוש התורה) לר' יהודה בן בלעם בתורתן של ראשונים חלק ב' בסוף (עמוד 4—63).

עמוד 30 סימן ס"ה. אודות המנהג לקדש בטבעת והחלוף שבין בני בבל לבני ארץ ישראל האריך הר"י מיללער בחלוף מנהגים סימן כ"ה (השחר שנה שביעית עמוד 80—678). — שם שורה 16. דרבנן קמאי איתני עולם. ראה ההערה למעלה לסימן ט"ו. ומזה קצת ראיה שהתשובה היא מרה"ג.

— — סימן ס"ו. בפירושי רב סעריה גאון. אולי בביאורו לספר שמות (קאפ' ט"ו) אשר החלק האחרון ממנו נמצא בכ"י בפה. או אולי בהקדמתו הערבית או העברית לספר האגרון הנקרא ממנו בפי הנראה גם כן כתאב אלשער (ספר השיר).

עמוד 31 סימן ס"ו. בחלוקות שבין אנשי בבל וארץ ישראל. ראה בחלוף מנהגים הנ"ל סימן ו' (השחר שם סימן 397). ומכאן נראה כי הנוסחא בצדה לדרך היא הנכונה. רק נשתבש שם והיא בתולה וצ"ל שהיתה בתולה. — שם שורה 4. תשובה לרב נטרונאי. היא נמצאת בשערי תשובה סימן קס"ה. ושם נשתבשה מלת דאתא מן ראתה ויחסר המאמר הגיע זמנה וכו'. (ושם רשום עוד בסוף הסימן הזה דמירי מדין אחר רב פלטוי. ואולי צ"ל רב הלאי כי באשכול חלק א' עמוד 111 כתוב: וכך מצינו בתשובת הגאונים בשם רב הילאי ורב נטורנאי. ומהמי"ל שם נעלמה התשובה בשערי תשובה). — שורה 9. ובאי זה צד. אולי צ"ל וכאי זה צד = וכיצד כדרך כתיבת המעתיק הזה. — שם שורה 10—11. כן כתוב גם בתשובת רה"ג בשערי תשובה סימן קס"ח. ומובאה בראי"ש נדה פרק יוד סימן א'. — שם שורה 5 מלמטה לאי גיסא. נראה דצ"ל להאי גיסא.

עמוד 32 שורה 4. צ"ל בשם קדשו. — שם שורה 5. שנת שכ"ו. 1016 למ"ה (כצ"ל בהערה א'). ומזה נראה כי התשובה היא בודאי לרה"ג כי בעת ההיא לא היה גאון אחר זולתו.

— — סימן ס"ט. ואשכחן לרב צמח גאון וכו'. בשערי צדק דף צ"ב ע"ב סימן מ"ח אחר תשובת רס"ג הובאה תשובה לענין מאן דקביל בקנין קרוב או פסול כבי תרי. והשואלים הביאו משם רב פלטוי שיכול לחזור בו משום קנין בטעות. והגאון המשיב חולק על זה. והתשובה הזאת הובאה בהלכות הרי"ף (סנהדרין פרק ב') בשם חזינן לגאון ורבואתא אחריני. ומשם בעיטור (ר' ויניציאה דף נ"ג ע"ב). וגם אצלנו בתשובה זו למטה (עמוד 34—33) ידבר אודות קרוב ויאמר שאין אחר קנין כלום כלשון הישי"ן והרי"ף שם. ומזה נראה כי דעת רב צמח היא כדעת רב פלטוי ודעת בעל התשובה שאצלנו (וכפי

הנראה הוא רה"נ) תסכים לדעת רמ"ג. ואולי גם התשובה בש"ץ אינה לרמ"ג אלא לרה"נ שהשיב שתי פעמים בארוכה ובקצרה.

עמוד 34 שורה 13. במלה זוד בהוראת יתר, חוץ, זולת ישתמש לפעמים בתשובות אלה (ראה למטה עמוד 206. 118. 103. 50. 45). וכבר הביא רשזה"ה באגרת בקרת לאגרת רב שרירא מהדורת ב"ג (עמוד 15) באור המלה בשם פירוש ר' יהודה אלמדארי להלכות הרי"ף כתובות. וראה גם בריל (יאהרב' I, 215).

עמוד 35 סימן ע'. בהערה ב' צ"ל כתב לו. קידושין כ"ו ע"א (או בתרא נ"א ע"א).

עמוד 36 סימן ע"א שורה 10. ובתר גמרא תקינו רבנן דאפילו מאי דתפיסא מהנפקינן. ראה בהלכות גדולות (ד' ווארשא עמוד 136) ובהלכות הרב אלפאסי פרק ה' דכתובות: הדין הוא דינא דגמרא אבל האידנא בבי דינא דמתיבתא וכו' ואי תפסה מידי מכתובתה מפקינן. וראה גם בעיטור (ד' ויניציאה דף ק"ב ע"ג).

עמוד 37 סימן ע"ג. התשובה הזאת היא בודאי לרש"ג או לרה"ג כנראה ממלות: ולא במאי דהאזי לנא ולא לאבינו ולא לאבי אבינו בסוף התשובה. וראה להלן דמוכח קצת שהיא מרה"ג. — שם שורה 7 מלמטה והערה ט"ו. בתשובות אלה ישתמש לפעמים במלות והם הכי בהוראת וכן נמי או ואף הכי. ראה למטה אצלנו עמוד 85. 81. 44 וכן מצאתי גם בפי' טהרות לרה"ג (פרה פ"א וטבול יום פ"א) ובהלכות הר"י אבן גיאת (שערי שמחה חלק א' עמוד טי י"א וע"ח. חלק ב' עמוד ו' וק'. ובחנם רוצה המו"ל שם לשבש הנוסחא הזאת).

עמוד 38 הערה ז'. נוכל לומר דאין זה גירסא אחרת אלא דרה"ג לשיטתיה אזל דאמר במקום אחר: ודעו כי רבא אבה [אבא] שמו וזה ריש שהוסיפו עליו במקום רב ור' אבא שמו (תורתן של ראשונים חלק ב' עמוד 39 סימן א' בסוף. והשאר נראה שנשתבש שם. גם נראה משם שהיתה להם כמו מסורה על שמות התנאים והאמוראים כמה מהם נקראו בשם אחד והונחו עליהם סימנים מפסוקים). וראה גם למעלה ההערה לסימן נ"ג.

עמוד 39 שורה 8. ראה למטה אצלנו עמוד 254 סימן תקי"א מה שהביא הרב אלפאסי בשם רה"ג לענין שתי שערות בקטן ובשערי צדק דף פ"ח ע"א סימן כ' גם כן מרה"ג. ולמטה בתשובה זו (עמוד 41) ידבר גם מקטן.

עמוד 41 שורה 10: ואטעי יתנא בהא מילתא מאי דכתיב בהלכות קטנות. כפי הנראה הכונה להלכות רב יהודאי שנקראו כן להפרידן מהלכות גדולות לר"ש קיירא. ולפי זה יובן המאמר בה"ג כ"י וואטיקאן: בעל הלכות זה ובין מר רב יהודאי בעל הלכות הקטן (ראה במחברת הרב ר"ע הילדסהיימער אודות הכ"י הנ"ל עמוד 8 ויוסר סימן השאלה דשם). ובאמת בה"ג שלפנינו (ד' ווארשא עמוד 125) פסק הדין להיפך! והיכא דקדימי ואיתי שתי שערות מקמי ומנינהו שומא בעלמא נינהו ועדיין קטן הוא [ובהלכות פסוקות המיוחסות לתלמידי רב יהודאי מהדורת ראי"ל שלאסבערג עמוד 114 אין ההלכה ברורה כל כך: ממאנת ער שתהא בת י"ב ויום א' ובודקין אותה אם הביאה ב' שערות כמו בה"ג

עמוד 124, אולם ההוספה: והיכא דקדימי לא תמצא שם]. ועד עתה נודע לנו רק מהרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה שהוכיר הלכות קטנות באמרו: וחברו הגאונים וכו' ומהן בלשון הקודש בנון הלכות גדולות והלכות קטנות והלכות פסוקות (ובאוצר הספרים לבנדיעקב עמוד 140 נומר 378 כתוב: הלכות קטנות עין אלפסי. אולם שם לא נמצא מאומה וכונתו כפי הנראה להלכות הרי"ף ממסכתות קטנות הנספחות אצלו לסדר מועד. ומדברי הרמב"ם לא ידע). ולמעלה אצלנו עמוד 6 סימן ט"ו וכן למטה אצלנו עמוד 5—124 סימן רמ"ח נוכרו איזה פעמים קטנות ביחד עם אגדות ומדרשות. ונראה דהכונה שם כמו באגרת רש"ג לפי קצת נוסחאות (ראה איי הים פ"ח ע"א ונייבויער 18) למסכתות קטנות.

עמוד 43 שורה 8. כי דכתיב בהלכות. הכונה לה"ג הלכות מיאון (ד' ווארשא עמוד 124).

— — סימן ע"ה שורה 9. צ"ל מיבֵי.

עמוד 44 סימן ע"ז שורה 8 והערה ה. והם הכי. ראה ההערה למעלה לעמוד 57 סימן ע"ג.

עמוד 45 סימן ע"ה. ראה דברי רה"ג בעיטור (ד' ויניציאה דף ה' עמוד א').

— — שם שורה 2 מלמטה. לגבי דזוז. ר"ל לגבי דבר אחר חוץ מזהב. ראה ההערה למעלה לעמוד 34.

עמוד 47 סימן ע"ט. דברי התשובה הזאת הביא הרב אלפאסי בהלכותיו (בתרא פרק ט') בשם רה"ג.

עמוד 48 סימן פ' בתחלת התשובה. משמא דגאון זקננו. כפי הנראה גם זאת התשובה לרה"ג בההולכת לפניה. ואם כן הכונה היא לרב חנינא גאון אבי רש"ג.

עמוד 49 שורה 8 מלמטה. צ"ל יורשי הבעל.

עמוד 50 סימן פ' שורה 17. לשאנא קיטא. כמו קיטעא? (לאוו). ובאגרת רש"ג ישתמש הרבה במלה זו: האי קייט לישניה (ובנ"א קאיט, ראה הר"א נייבויער סדר החכמים עמוד 7), ואורחא קייטא (שם עמ 11), ולישנא קייטא (שם עמוד 14. 16). מילתא דקייט (שם עמוד 17).— שם שורה 2 מלמטה. ודזוד מן הכין. חוץ מזה. ראה ההערה למעלה לצד 34.

עמוד 51 סימן פ"א בסוף. ראה פירוש רה"ג לטהרות בקובץ מעשי ידי גאונים (עמוד 30 לפרה פרק ט' משנה ב') שמפרש תבואה שנרקבה מרוב יושנה.

— — סימן פ"ב. בענין שטרות העולין בעש"ג ראה למטה אצלנו עמוד 117 סימן רל"ט ועמוד 140 סימן רע"ח.

(עמוד 76—51 מסימן פ"ג עד סימן קע"ז ראה ההערות והתקונים בהעתקה למטה מעמוד 279 עד עמוד 305).

עמוד 76 סימן קע"ח. ר' יוסף בן ברביה מקירואן מתלמידי רב יעקב בר נסים הוא גם כן השואל מרה"ג בטעם וקנים עמוד 54. ובעיטור הלכות מצה ומרור (חלק ב' ד' ווילנא דף קל"ו ע"א) בדין שצריך למכור מה שיש, לו ולקנות יין לד' כוסות נאמר: וכן כתב רבי' יוסף בר רב ורבי'

האיי הבין כתב. אם לא נשמט שם עפ"י טעות הדפוס שם אבי ר' יוסף (כן למשל ר' יוסף בר עמרם נזכר שם בעטור דף מ"ז ודף קל"ג ר' יוסף בר אבא שם דף קל"ב, רב יוסף בר רבא באשכול חלק ב' עמוד 37) אולי המלה ר ב היא ר"ת מר' ברכיה.

עמוד 78 הערה י"ד בשורה אחרונה צריך למחוק מלת כ ל הכפולה בטעות הדפוס.

עמוד 80 סימן קע"ט. התשובה הזאת נמצאת גם בתשובות ווין עמוד 24 סימן ד' (ושם צ"ל ילחוש שמעון כמו אצלנו ולא ראובן) והמו"ל רשם עליה לא נודע למי והעיר כי תשובה קצרה בענין זה נתייחסה בתשובות ליק סימן ה' לרב דוסא. ובהערה מר"ש בובער שם כי הרמב"ם הל' נדרים פרק ו' הי"ח רמז עליה בדבריו וכן הורו הגאונים כהערת בעל מגדול עוז שהכונה לתשובת הגאונים. ובשנויים לגריעותא הובאה בבית יוסף לטוי"ד סימן רכ"א בשם תשובת הגאונים. ובתורתן של ראשונים חלק א' עמוד 48 סימן ט' בסוף הובאה בקצרה בסוף תשובת רה"ג שראשה בלשון ערבית (ונשתבשה שם במדה מרובה) וגם בתשובות ווין היא אחר תשובת רה"ג. וכן אצלנו היא בין תשובותיו ולכן לפי ההשערה ממנו היא. ואמנם סמך בזה על תשובות הגאונים שקדמוהו כאשר יורו דבריו: וגם כך שמענו מזקנינו. ואולי היתה לפניו גם תשובת רב דוסא הנ"ל. — שם שורה 2 מלמטה. אין מחויקין את ראובן כנשבעין. אולי צ"ל בנשבעין. ובתשובת ווין שם כנשבע. ובבית יוסף שם הנוסחא דנשבע. וגם הנוסחאות האלה עולות בהוגן.

— — סימן ק"פ. התשובה הזאת אשר כפי הנראה היא גם כן מרה"ג (ראה למטה) הכי נבבדה היא. כי בה הובא נוסח הפתקא דדיינותא הנזכרת אצל הקדמונים ולא ידענו עד עתה נוסחתה. בה"ג הלכות מועד (דפוס ווארשא עמוד 83) כתוב: ומפרשין רבנן אגרות של רשות פסקי [צ"ל פתקי] דרשואתא בלי שום באור אחר. אולם בהלכות פסוקות בהל' חוה"מ בין תשובות רב שר שלום נאמר כזה: ושאלתם וכו' שטרות של רשות מאי ניהו. כך פירש מר רב יצחק גאון ז"ל איגרות שכותב ריש גלותא לשופט ונותן לו רשות לילך וללמד את ישראל איסור והיתר ולהורות להן דברי תורה ושמו בלשון ארמי פתקא דדיאנותא. ובשערי תשובה סימן ריו"ז הובאה בין תשובות רב נטרונאי שאמר כך פירש רב מר צדוק ארוננו זק"ל. ובשבלי הלקט הל' חוה"מ (מהדורת ר"ש בובער סימן רכ"ה) נאמר: ורב נחשון גאון וצ"ל פ' בתשובותיו כך אמר ארוננו מר רב יצחק גאון זצ"ל וכו' (ושם צ"ל דדינותא תחת דדונותא). והנה רב נטרונאי ורב נחשון יכלו להתחלף זה בזה על ידי ר"ת (ר"נ). ובדבר החלוף שבין רב צדוק ורב יצחק קשה לאמר איזה מהם עיקר. כי אף כי בהלכות ר"י אבן גיאת (שערי שמחה חלק ב' עמוד כ"ה) נאמר: ובהלכות כתוב מפרשי רבנן יפתקא דרשותא (וגם בכ"י שלנו כתוב יפתקא) וכו' ואמר רב צדוק כתב שכותב ראש גלות (כן צ"ל) וכו' ושמו בל' ארמי יפתקא דרשותא. וכן באשכול (חלק ב' עמוד 158) הובא כזה: וה"ג ורב צדוק גאון

פירשו וכו' אגרת שנותן ב"ד הגדול למי שממנין אותו לדיין ובל' ארמי פתקא דדיינותא כמו שכותב ריש גלותא לשופט. אולם אם נאמר כדעת בעל האשכול שכונת בה"ג הוא לפתקא דדיינותא. אזי בהכרח צ"ל בכל מקום רב יצחק הקדמון לבה"ג תחת רב צדוק המאוחר ממנו. (אם לא שנייחס המקום הזה בה"ג לרב שמעון קיירא שהיה כמעט בן דורו של רב צדוק ראה הערתנו לעמוד 191). ואם בה"ג כוון מדעתו כדברי המאוחר והוא היה הראשון לפרש כזה לא היה סותם דבריו אלא מפרש מה היא פתקא דרשותא וגם הלא נאמר אצלו בהדיא מפרשי רבנן. ועל כל פנים נראה כי כבר בימים קדמונים חשבו רבים כי כונת בה"ג היא לאגרות שלום כדעת הירושלמי או לצווים של ממשלת המלכות. וזולת זה יפלא כי הר"ח (למו"ק י"ח ע"ב) והרי"ף בהלכותיו שם ובעל הערוך (אגרות) אשר הם תמיד משותי מימיהם של גאוני בבל ורש"י ותוספות שם לא זכרו כלל דעת הגאונים רב יהודאי או רב שמעון ורב צדוק (או רב יצחק) אשר עמהם יסבים רב נטרונאי (או רב נחשון) ולא הביאו את הדיעה הזאת אפילו כיש מפרשים. לכן נראה כי השלשה הראשונים הבינו בדברי בה"ג כי כונתו היא למכתבי רשות שהם מכתבי שאלת שלום וכיון שדעתו מסכמת בזה לפירוש הירושלמי (מו"ק פרק ג' הלכה ג') הסכימו עמו נגד פירוש הגאונים האחרים שהכונה לפתקא דדינותא. ורש"י ותוספות הבינו דעת בה"ג שכונתו לרשות היא שלטון הממשלה ולכן פירשו כן (והתום' הביאו גם פי' הירושלמי). ולפי דרכנו למדנו כי בראשונה בזמן שריש גלותא היה קיים הוא היה נותן את הפתקא דדיינותא והוא היה ממנה את הדיינים. אולם בימי רה"ג שלא היו עוד ראשי גליות בבבל היה בית דין הגדול (של ישיבת פומבדיתא) ממנה את הדיינים ונותן להם את הפתקא. ואמרתי שהתשובה הזאת היא לרה"ג לא בלבד מפני שנמצאת בין תשובותיו כי נמצאו עוד איזה ראיות קלות לזה והן שנזכר בה ב"ד הגדול תחת ריש גלותא כמו שאמרנו ונמצאו בה (עמוד 81 שורה 12) המלות הם הבי שבבר מצאנו אותן בתשובות רה"ג. ראה למעלה ההערה לעמוד 37 .44.

עמוד 81 הערה י"ג לסימן ק"פ. כבר העירותי במקום אחר (זכרון לראשונים מחברת א' עמוד 171. מאסף נדחים עמוד 191) שבבבל השתמשו לפעמים באות הא במקום חית, כמו גהמא תחת לחמא (בחלוף למנר ושועים החושבים שהיא המלה הפרסית נאן), רב הונא תחת רב חונא (בירושלמי), רב האי כמו חייא. וגם הוזאי בפה הוא לפי המבטא הזה תחת חוזאי. ואמנם גם בערבית ופרסית שם המקום הזה אהואז (Ahwâz) בהא. וראה גם למטה אצלנו עמוד 93 ועמוד 159 סימן של"א הערה ב' ועמוד 166 סימן של"ה הערה יו"ד.

— — סימן קפ"א. אודות שנים שדנו ראה שערי צדק דף צ"א ע"ב סימן ל"ז בין תשובות רש"ג. תשובות ברלין סימן קל"ג. הרי"ף בהלכותיו ריש סנהדרין והרז"ה הרמב"ן והרא"ש שם. העיטור אות פסק דין דף נ"א ע"ג והמכריע דף כ"א וכ"ב. טור חשן משפט וב"י סימן ג'.

עמוד 82 שורה 17. ואמרי דבימי שלמה בר חסדאי ראש גלותא ביומי מר רב שמואל גאון. מזה נראה כי הגירסא הנכונה באגרת רש"ג היא כמו ביוחסין (ד' אמשטרדם דף פ"ט ע"א למטה): והוא בן בנו של מר רב שמואל שהציבו שלמה בר חסדאי ריש גלותא במתא מחסיא כמו שפירשנו למעלה. וכן אצל הר"א נייבויער (סדר החכמים עמוד 39) נגד דעת גרעץ שהחזיק בנוסחא המוטעת של ב"נ: מר בר שמואל. ומזה נלמוד גם כן שגם למעלה אצל רש"ג (ביוחסין דף פ"ח ע"ב למטה ונייבויער 36 למטה) הנוסחא הישרה היא: וכיון דלא הוה במתא מחסיא מאן דמפליג בחכמה כוותיה שקליה שלמה בר חסדאי ריש גלותא למר רב שמואל (ולא: למר רב מר בהגירסא של נייבויער, וביוחסין יחסר המקום הזה והחסרון מוכח מתוכו כי להלן אצל רב יהודאי כתוב: אף הוא נמי שקליה שלמה נשיאה ומנייה. ובדברי רש"ג שהבאנו בראש ההערה ג"כ כתוב כמו שפירשנו למעלה) ומנייה במחסיא.

עמוד 83 סימן קפ"ב (נדפס בטעות קפ"ד). התשובה הזאת היא בודאי לרה"נ כי השואלים בשאלתם יזכירו: מאי דכתב מרנא בספר שבועות שחיבר. הוא הספר הנקרא משפטי השבועות בהעתקה עברית והנדפס ביחד עם ס' מקה וממכר (וכן נזכר בשערי צדק דף ע"ב סימן ו'). ובהיותי בירושלים עיה"ק בשנת התרמ"ו הקריבו לי הרבנים ראשי ישיבת גאנין יצ"ו לתשורה כ"י דיני שבועה על דרך השיר בלה"ק ועל גביהם כתוב בערבית: ארגוזה משתמלא פי אחכאם אלאימאן עלי כתבתהא פי כתאב אלאימאן לרבי האיי זצ"ל רגזהא אלאסתאד אלגליל ר' לוי בר יעקב אלקלעי (שירה ארגוזה המבילה דיני השבועה כפי שנכתבו בספר השבועות לרבי' האיי זצ"ל, חברה הרב החשוב ר' לוי בר יעקב אלקלעי). תחלתו הוא: לאל חי אני אתן תהלה. ובשמו אפתחה שפה במלה. ומאתו אשאלה עזרה לאשר מפעלה. לעמיד רגלי ביושר יהי משען. ומעוז לי ומסעד. לבל אמעד בכל אלך ואצעד. ברשיונו כתבי זה אחבר. ובשבועות ודיניהם אדבר וכו'.— שם שורה 8 מלמטה. העתקת המאמר הערבי: וזהו בשמסרב לפרוע ויכול [לשלם] וכל שכן כשמסרב מחמת עניות שנותנים לו זמן כזה ללוות ולמכור חפציו (קמאשא בערבית, והערה ח' צריכה להמחק) אם יש לו.

עמוד 84 שורה 9. נוסחת שטר פתיחא זה לא מצאתי במקום אחר. בעיטור (ד' ויניציאה דף ל"ג ע"א) נמצא נוסח שטר פתיחא למי שמסרב לבוא לב"ד. ובשערי צדק דף פ"ו סימן ט"ו יבאר רב נטרונאי נוסח שטר טירפא ואדרכתא ולא הפתיחא. ושם דף ע"ה סימן י"ד יזכיר רב פלטוי גם את הפתיחא לעבריין ולא יפרש נוסחתה. וראוי להעיר (מפני שנכשלו בזה איזה מהאחרונים) כי בשטר אחרמתא שם צ"ל וחתבו ציצית שלו ועקרו מזוזותיו (כמו בתשובות ליק יו"ד) ולא מזונותיו כמו שנדפס בש"ין שם. ומעיטור במקום הנזכר כי מחמשה שטרות שנתקנו למי שמסרב לבוא לב"ד (פתיחא, טירפא, אדרכתא, אכרזתא, ושומא) הפתיחא היא בראש ובשביל זה נקראת כן שממנה פותחין. וכן כתב הערוך

(ערך פתיחה): ולכך נקראת פתיחא דהיא כתבינן עליה בתחלה. וגם בזה טעה הכם אחר כאשר כתבתי במקום אחר.

עמוד 85 סימן קפ"ד. בדין הוציא כתב ידו וטוען פרעתיך ראה ההערה למעלה לעמוד 7 סימן ט"ז. — שם בסוף התשובה. הם הכי דינהון = אף הכי. ראה ההערה למעלה לעמוד 37 סימן ע"ג, 44 סימן ע"ה, 81 סימן ק"פ. ומטעם זה מסופקני אולי התשובה הזאת היא גם כן לרה"ג שמצאנו לו המלות האלה בהוראה זאת.

עמוד 86 סימן קפ"ט. אודות טלפחא וממל ראה גם למטה עמוד 105 סימן רכ"ב וערוך ערך טלפחא וממל שהביא גם כן בלשון ארמי מצרא זירא. — שם שורה 5 והערה ח'. צ"ל קמטרי תחת סמטרי והוא פירוש המרצופין (בתרא ס"ז ע"ב ולקמן פרק ה' משנה א') וראה ערוך ערך מרצף (לאוו). ובפירוש רה"ג לכלים פרק ט"ז משנה ז' (קובץ מעשה ידי נאונים קדמונים עמוד 13) יפרש כי תרגום המלתחה קמטרה וראה עוד שם עמוד 14 פרק כ' משנה א' ועמוד 25 אהלות פרק י"ז משנה ה' ולמטה אצלנו עמוד 179 סימן שנ"ב.

— — סימן ק"ן שורה 2 מלמטה והערה י"ח. צ"ל מצוביתא תחת ציביתא שהוא פירוש קירום (שבת ק"ה ע"א) וראה פירוש רה"ג לכלים עמוד 15 פרק כ"א משנה א' (לאוו). ופירוש השני שבערוך ערך קרס דומה במקצת לפירוש תשובה זו.

עמוד 87 סימן קצ"ג. התשובה הזאת הובאה בערוך ערך תמר א' ושם הגירסא דחינוניתא. וראה שם בערך חן ג' בסוף. ואמנם באמת השרש הוא דהן ונמצא גם בארמית וערבית בהוראת שמן כמו שמובא כבר בערוך ערך דהן.

— — סימן קצ"ד. התשובה הזאת נמצאת בקצרות סימן רכ"ב ושם נעתקה ללשון הקדש ולשון השאלה: ראובן שהיתה לו בת בוגרת וקדשה בפני עדים לשמעון וברתיה לאו שויתיה לאבוה שליח לקבל קדושין ונפק קלא דברתיה דראובן אקדישא [איקדשא] לשמעון אלא ליכא סהדי דשויתיה שליח לאבוה מקודשת אי לא. והתשובה נתקצרה שם. ובשערי צדק דף ט"ז ע"א סימן א' נמצאת תשובה דומה המיוחסת לרב צמח ושם פוסק הדין להפך: הכין חוינא כיון דלא איכא סהדי דשויתיה ברתיה שליח לקדושה לית ליה עליה רשותא לקדושה שכיון שבגרה שוב אין לאביה בה רשות וכו'. ובטעות רשם ר' חיים מורעי בש"ן שם: במודפסות בקיצור סימן רכ"ב כי רק השאלה דומה בשני המקומות אולם התשובות חולקות זו על זו. ואם נכונה הרשימה דשם שהתשובה היא מרב צמח תהיה מזה הוכחה שהתשובה שאצלנו אינה ממנו. ובש"ן דף י"ט ע"א סימן י"ג אחר תשובת רב סעריה פסק ג"כ שאין הוששין לקידושי האב בבוגרת. וגם בעיטור (ד' ויניציאה דף ק') הביא שתי התשובות שבשערי צדק ועל הראשונה יאמר: והכי שדר גאון. ומעיטור הובאה בטור אה"ע סימן ל"ו.

— — סימן קצ"ו. בדין הוציא עליו כתב ידו ראה התשובה למעלה עמוד 7 סימן ט"ז והערתנו שם.

(עמוד 88—90 סימן קצ"ז וקצ"ח ראה ההערות למטה בהעתקה 305—308).

עמוד 90 סימן קצ"ט הערה נ' ועמוד 93 הערה ט'. אודות אורכתא שהיא הרשאה ראה עוד בה"ג (ד' ווארשא עמוד 176). תשובת רב פלטוי בשערי צדק (דף נ"ב ע"א סימן מ"א). הרי"ף והרא"ש בפרק ז' דקמא ובהגוזל קמא. רש"י קמא דף ע' ריש ע"א ופרדס (ד' ווארשא עמוד 181). תוספות כתובות דף כ"א ע"ב. תמים דעים סימן ס"א — ס"ג ורי"ז ורבנו תם שם סימן קס"ו. העיטור (ד' ויניציאה דף ק"ו) אות הרשאה. ובאיזה מהמקומות האלה נשתבשה המלה אורכתא ונכתבה ונדפסה אדרכתא. — שם שורה 2 מלמטה. המנהג לסמוך על ד' אמות שבארץ ישראל הובא גם בתשובה לרב שמואל בן חפני בעיטור דף ח' ע"ג. וראה עוד ברמב"ם הלכות זכיה ומתנה פרק ג' הלכה ז'.

עמוד 93 שורה 15. בי הוזאי. ראה ההערה למעלה לעמוד 81 סימן ק"פ. — שם שורה אחרונה: וכי אמר מר רב סעדיה גאון לדבריכם. לפנינו הובא בשאלה מר הילאי גאון. אולם השאלה נתקצרה בכ"י שלנו כאשר תורה מלת וכו' ובהמשך נזכר גם רס"ג. — שם בהערה ט' צריך להוסיף: והמלה אריך בהוראה זו תמצא גם בעזרא (ד' י"ד).

עמוד 94 הערה ב'. המלה אב (א"ב) בהוראת אב בית דין נתנה מקום לטעות בהלכות ר"י אבן גיאת (שערי שמחה). בהלק א' בהלכות לולב עמוד ק"ב יביא בראשונה דברי רה"ג ואחריו דברי רב חננאל המסבים ויאמר וכן קבלנו מרבנו האב. והמו"ל שם חשב כי כונתו לדברי רב חושיאל אביו. ובאמת כונת הר"ח הוא לדברי רה"ג הקודמים. ובמנהיג (ד' ברלין דף ס"ט ע"א) כתוב בנכון מרבינו הא"ב שבחנם רוצה המו"ל הלכות ר' גיאת לשבשו. וזה יותר נראה ברור מהעיטור (ד' ווילנא עמוד 184) שהביא דברי ר' גיאת וכתב שם: ור"ח [כתב] צריך לגענע וכו' והביא ראיה משם רבינו האי וכו'. והמקום השני בהלכות ר' גיאת הוא בחלק ב' עמוד ק' בהלכות פסחים: ואמר מר רב צמח ולגמור ההלל בלילי פסחים אין מברכין וכו' ואמר מר רב האיי במלתא דאמר מר רב צמח אבשאין מברכין וכו'. ופשוט הוא דצ"ל רב צמח א"ב שאין מברכין. כי רב צמח היה אב בית דין (או דיינא דבבא) אצל הגאון רב עמרם בישיבת סורא. והמו"ל שם (הערה ת"ז) הלך בדרך רתוקה לשבש הנוסחא ולגרום כמלתא דמר רב צמח אבל שאין וכו'. ובעיטור (ד' ווילנא עמוד 70—269) הביא דברי רב צמח ולא דברי רה"ג וראה הערות המו"ל שם אות רפ"ח ורפ"ט.

— — (סימן ר"ב ור"ג ראה למטה בהעתקת התשובות עמוד 309 - 308).

עמוד 96 ברשימת השאלות קודם סימן ר"ז. רב יהודה ריש סידרא בריה דמר רב יוסף. הוא הנזכר למטה אצלנו (עמוד 228 סימן תל"ד ועמוד 234 סימן תמ"ב) בשם רב יהודה ראש כלה והוא שאל מרה"ג. וראה גם בקבוצת חכמים לר"ז ר' כוכב טוב עמוד 106 (או 113) סימן א' ששאל מרה"ג בשנת אלף שכ"ב לשטרות (1011 למה"נ).

— — (סימן ר"ח. ראה בהעתקת התשובה למטה עמוד 310—309).

עמוד 97 ברשימה שקודם סימן ר״ט. השאלות מבני קירואן נשאלו כפי הנראה מרב שרירא כאשר נעיר למטה באיזה תשובות.

עמוד 98 סימן ר״י. בהערה ו׳ צריך להוסיף: ואולי צ״ל ונאון זקננו. והכונה לרב חנניא ורב יהודה אביו וזקנו של רש״ג.

עמוד 99 סימן ריי״ג. התשובה הזאת באה בקצרות סימן מ״ד (ושם צ״ל לנאמן ועניו ועשיר תחת ועני ועשיר שהוא תרתי דסתרי, וכפי הנראה באה הטעות הזאת מהעתקת המלה ומכיכי שפירשתי בהערה ט׳ שהכונה ומכיכי רוחא = וענוים). ובשערי צדק דף צ״ג וצ״ד סימן ד׳ תמצא תשובה בדין זה לרב שמואל בן חפני שפוסק בקצרה שכיון שלא התנה השותף שלא יתן באשראי איהו דאפסיד אנפשיה ולא נחת לחלק את החלוקים שבתשובה זו. ושם בש״ץ דף צ״ה ע״ב סימן ח׳ תמצא ג״כ תשובת רש״ג בענין דומה. ובעיטור אות שיתוף (ד׳ ויניציאה דף כ״ו ע״ד) כתב שבזה איכא פלוגתא ביני רבוותא ונמצא שם פסק דשדרו ממתיבתא דרב כהן צדק דומה לפסק שבתשובה זו. וגם ממנה משמע שתמצא בזה פלוגתא כנראה מלשון רכמה מן רשואתא הוי אמרין. — שם הערה ב׳. צ״ל כתובות ק״ב ע״ב.

עמוד 100 סימן ריי״ד. תשובה זו הובאה בקצרות סימן מ״ה ושי״ד בקצור מופלג. וראה נידון זה בטור חו״מ סימן כ״ב ובית יוסף שם ותשובות מיימוניות לסנהדרין סימן יוד.

עמוד 101 שורה 19. וסדירן בפומא דרבנן וכו׳. כלשון הזה נמצא בעיטור אות בירורין (ד׳ ויניציאה דף נ״ג ע״ג): וסדירן בפומא [תחסר המלה דרבנן שצריך להשלימה] משמייהו דרבוותא קמאי דמן בתר סבוראי כי היכי דסדר גמרא היכא דקבילו מבעלי דינין וכו׳. ושם למעלה מזה בעיטור הובא לשון רבינו אבן מגש ויוכל להיות כי גם זה לקח ממנו. ועל כל פנים זה נובע מתשובה שלנו. ונוסחא דומה לזו בסגנון לשונה הובאה בתשובת רב שרירא בשערי צדק דף צ״ד ע״ב סימן ה׳: אלין מילי בסדר הזה וכלשון הזה אתאמרו משמא דרבנן סבוראי וסדירן בפומיהון דכולהון רבנן בתלמוד וכו׳. לכן נשער כי גם התשובה שלנו היא מרש״ג. וכבר מצאנו לו באגרתו הידועה (נייבויער סדר החכמים עמוד 6—25) שדקדק למצוא בתלמוד המקומות שנתוספו מרבנן סבוראי (ושם אצל נייבויער בסוף המאמר המלות ודזוד מינה נמי בודאי הם מגוף האגרת ור״ל כי חוץ מהמקומות שהביא נמצאו עוד הוספות מרבנן סבוראי). וחבל על שנתקצר הלשון בעיטור שם ולא נוכל לברר מה הוראת המלה המשובשת מנאייזגאן בתשובה שלנו. — שם שורה 10 מלמטה. איכא למישיכה. צ״ל למישיבה = למישיוה (ר״ל להשוותה ולדמותה, כי חילוף הב׳ והו׳ נמצא לפעמים בתשובות אלה) ובעיטור שם: ואיכא דמשויא. — שם שורה אחרונה. בתנוי = בתנאי. וכן היא תמונת המלה בסורית.

עמוד 102 סימן רט״ז שורה 5 מלמטה. ואע״ג דקארי רב ספא ומר בריה. לפנינו שם בסנהדרין איתא רב ומר בריה דרבינא. אולם ראה

בדקדוקי סופרים שם כי בכ"י ואצל קדמוני הפוסקים הגירסא רב פפא. אך נ"ל שצריך להשלים בתשובה שלנו המלה דרבינא אחר מלת בריה שהביאוה גם השואלים בשאלתם. — שם הערה יוד צריכה להמחק כי זה מוסב על איש אחר שאין בו שגגת חנק כי אם שגגת לאו כדברי הגמרא שם.

עמוד 103 צ"ל סימן ריז ורי"ח (תחת ר"י ור"ח).

— — סימן ריז שורה 14 והערה ו'. אולי תחת גיתאפי שמחוסר הכנה צ"ל גרס' דכפר' = גירסאי דכפרים כמו בתשובות ברלין סימן ע"ח (דף כ"ג ע"ב): כדרך טעיות הרבה וכו' של אותן גרסאי דכפרים שלא היו בקיאין במקרא. וזה יסכים עם הנמצא בערוך עטר שהבאתי אנשי כפרים. ומתשובה זאת נדע מקור הערוך.

— — סימן ריח שורה 1. על מאי דכתבנא לכון בתשובות דשאילתכון: וכולהי הני בריאתא וכו'. הכונה היא להאגרת המפורסמת מרב שרירא ששם נמצא המאמר הזה (ביוחסין ד' אמשטרדם דף פ"ג ע"ב, מהדורת ב"ג עמוד 18, נייבויער עמוד 16). ומזה נלמוד כי גם זאת התשובה היא מרש"ג לרב יעקב בר נסים מקירואן שאליו כתב את אגרתו הידועה. ואליו הכונה במלות שאילאתא דבני קירואן אצלנו למעלה עמוד 97 קודם סימן ר"ט. ורב יעקב ורב נסים בנו מקירואן שאלו לפעמים מרש"ג ורה"ג. ראה שערי צדק דף צ"ד ע"ב סימן ו', ערוך ערך אביי ומשם ביוחסין השלם עמוד 83 ובתשובות שלנו עמוד 105 סימן רכ"ג עמוד 172 סימן שמ"ה ועמוד 184 סימן שס"ד. ובמקום האחרון נראה ברור שהתשובה היתה לרב יעקב זה. — שם שורה 4 מלמטה. דזוד מן הני. ראה הערתנו למעלה לעמוד 34.

— — סימן ריט. התשובה הזאת באה גם בתורתן של ראשונים חלק ב' עמוד 27 סימן א' (ושם היא מיוחסת לרה"ג) ונשנית שם עמוד 45 סימן י"ד בשבושים ושנוים. והובאה גם בתשובות וויז עמוד 318 סימן קל"א וגם שם נתייחסה לרה"ג. וגם בהגהות איי הים דף צ' ע"ב נדפסה מכ"י וויז. ושם שיער כי תשובה זאת היא לקירואן ששאלו שם לפרש מהו ס' אדם הראשון שנזכר באגרת רש"ג: כדמפורש בספרו של אדם הראשון ר' ור' נתן כדחזא שמואל יחזינאה בספריה דאדם הראשון (יוחסין ד' אמשטרדם דף פ"ה ע"א ופ"ו ע"א, נייבויער עמוד 22 ועמוד 25). ומהערתנו לתשובה הקודמת שגם היא באה לפרש מאמר מאגרת רש"ג תתחזק אמתת ההשערה הזאת. והתשובה הזאת נדפסה גם מדוקעם בספרו האשכנזי (ראבבינישע שפרוכקונדע עמוד 66).

עמוד 104 שורה 3. ובאגדה דויקרא דר' תנחומא. ראה עתה המבוא לתנחומא ממהר"ש בובער במהדורתו (ווילנא תרמ"ה) עמוד 87.

— — סימן רכ"ב. ע"ד טפיה ראה ערוך ערך טפיה מה שהביא בשם אחיו ר' דניאל. ולא ראה תשובה זו כפי הנראה. וראה עוד סדר הדורות מהדי משכיל לאיתן חלק ב' עמוד 319 הערה ג'. — שם הערה י"א צריך להוסיף המלות: ותחת מחלק אולי צ"ל מחזר או מחזיר כדאיתא ביומא שם. וגם בערוך שם הביא הגמרא דיומא.

עמוד 105 שורה 3. אודות ממל ראה אצלנו למעלה עמוד 86 סימן קפ״ט. — שם הערה ג׳. צ״ל בתרא ש ם.

— — סימן רכ״ד. ראה גם התשובה בשערי צדק דף ס״ט ע״א סימן ע׳ (אחר תשובת רב יהודאי) באשה שהאמין לה בעלה שגובה מהיורשין בלא שבועה.

— — סימן רכ״ה שור׳ אחרונה. היונים התלמידים המצויין לפנינו מן קצטנטינ׳ניה. למדנו מתשובה זו כי מקוסטנטינא בירת מלכות יון (ביצאנין) באו תלמידים לישיבת בבל מה שלא היה נודע עד עתה.

עמוד 106 שורה 2. בלשון יווני אנפדי. נראה דצ״ל אנפרי וכונתו כפי הנראה להמלה היונית אנופלים (ἀνωφελής׳ נוטצלאז) בחלוף אותיות ל׳ ור׳. ואם תתאמת השערתנו זאת גם למעלה בתשובה זו (עמוד 105) צ״ל אנפרות כנוסחתנו בגמרא שם ולא כהשערתי בהערה י״א שם דצ״ל אנפדות. ומהערוך ערך אנפד ואנפרות אין ללמוד מאומה בענין זה. כי בעל הערוך לא ראה את התשובה הזאת.

— — סימן רכ״ז שורה 2. צ״ל אם אוביר.

עמוד 107 סימן רכ״ז. שאלות שבאו ממדינת קירואן על שם הנגיד. זה יתבאר עפ״י דברי הראב״ד בספר הקבלה. כי רב שמואל הנגיד היה שותה מימיו של רב האיי ע״י רב נסים מקירואן. והנגיד בקינתו לרה״ג (זכרון לראשונים מחברת א׳ עמוד 9—48) יאמר כי „ילדים לו בכל ארץ ערבית ואדומיה". „כבר נשוו בני בבל ואפריקי ואספמיה".

— — סימן רכ״ט שורה 5. דמר רב אדה אלוף. הראב״ד בס׳ הקבלה יזכיר בדור השלישי של גאונים את ר ב אדא שהיה לגאון בפומבדיתא חצי שנה ונפטר בשנת דתקי״ט. אולם באיזה נוסחאות כתוב רב אחא וכן באגרת רש״ג. לכן לא נודע מי הוא רב אדה זה.— שם הערה ח׳. מסיפרי דבי רב. בספרי דילן ליתא. אך נראה דלגאונים היה להם ג״כ ספרי לספר שמות. עיין רשב״ם בתרא קכ״ד ע״ב. וזה המדרש נסדר בבבל והמכילתא דילן נקראת מכילתא דארץ ישראל (ר״ד האפמאן). והרמב״ן למשפטים (כ״ב י״ב) כתב: וכן ראיתי במכילתא דר׳ שמעון בן יוחאי אבא שאול אומר יביא עדים שנא׳ כה אמר ה׳ כאשר יציל הרועה וכו׳ (לאון). אולם שם לא נמצא הלשון יביא עדידה לב״ד שמביא רה״ג בתשובה זו. וברור הוא כי נשתבשה המלה עדים מן עדידה. וראה מקדמוניות היהודים להר״א עפשטיין עמוד 56.— שם הערה ט׳. מכילתא פ׳ משפטים סימן ט״ז מהדורת איש שלום דף צ״ג.

עמוד 108 שורה 9—8. אודות אדריאתא ונחש נקורת בית הבר ראה מדרש תנחומא פ׳ בשלח מהד׳ הר״ש בובער עמוד 64.

— — סימן רל״א שורה אחרונה. ואמר רב סעדיה גאון ז״ל בספר שטרות. הספר הזה לרס״ג נזכר עוד בשערי צדק דף י״ז ע״ב סימן י״א מרש״ג. ורש״ר בתולדות רס״ג הערה 18 ישער שמה שמביאין התוספות ריש ניטין על י״ב שורות של גט לוקח מזה הספר. גם יאמר שם שיש בזכרונו עוד איזה מקום שמביא בו ס׳ השטרות. ואולי עלה בזכרונו מה שמביא בעיטור (ד׳ ויניציאה דף פ׳ ע״ב למטה) או היתה

כונתו לשערי צדק דף ט"ו ע"ב סימן ל' (גם כן מרש"ג) בדיני שליחת הגט שהשואלים שם יאמרו: ומצאנו בספרי אדוננו רב סעדיה גאון. וגם גרע"ן ישער שהמקום הזה לוקח מס' השטרות. ונמצא עוד בעיטור (ד' ויניציאה דף י"ח ע"ב) דין מרש"ג באם מחק בגט שמו ושמה. ושם (דף כ' ע"ג) בענין עדים המכחישים זא"ז. ושם (דף ל"ג ע"א) בענין שטר טירפא ללקוחות. ובאוצר הספרים לבן־יעקב יחסר שם הספר הזה.

עמוד 109 שורה 17. אבל ודאי אי קים לן בהנך שהדי דשטרא דלא ידעין למיקרא וכו'. בדין זה ראה אצלנו למטה עמוד 116 סימן רל"ח והתשובה בשערי צדק דף פ"ד ע"ב סימן ו' (אחרי תשובת רב צמח) ובקצרות סימן רל"ח.

עמוד 110 סימן רל"ב. דאשכחנן בהלכות גדולות. לא מצאתי בה"ג. ויצטרף זה המקום אל המקומות האחרים שהביאו הקדמונים בשם בה"ג ולא נמצאו בה"ג שלפנינו.

עמוד 111 סימן רל"ג. בדין עדים שלא ראו בעצמם רק מעידים מה ששמעו מפי אחרים (עד מפי עד) ראה התשובה בשערי צדק דף צ' ע"א סימן כ"ט (אחר תשובת רש"ג) ובקצרות סימן קפ"ד.

עמוד 112 סימן רל"ד שורה 14. צ"ל חיזוקן נכתבין.

עמוד 115 סימן רל"ו. ראה אצלנו למעלה עמוד 19 סימן מ"ב וההערה שם.— שם שורה 6. צ"ל דפסק כר'.— שם הערה ז' צ"ל הלכה כרב נחמן. כתובות י"ג ע"א. ומצינו לרה"ג בעיטור (דף ל"ג ע"ד) דפסק כרב נחמן בדין אמנה ותנאי ג"כ משום דהילכתא כר"ג בדיני.

עמוד 116 סימן רל"ח. ראה ההערה למעלה עמוד 109 סימן רל"א.

עמוד 117 סימן רל"ט. ראה אצלנו למעלה עמוד 51 סימן פ"ב וההערה שם.

עמוד 118 סימן רמ"א שורה 3 מלמטה. ובדוד מינה. ר"ל במקומות אחרים חוץ ממסכת כלים. ראה ההערה למעלה עמוד 34.

עמוד 121 סימן רמ"ד. אודות קלני מראשי ראה עוד אצלנו למטה עמוד 184 סימן שס"ד. ושם יציין לתשובה זו ויאמר כי נשאל מקירואן מרב יעקב בר נסים. והיא נדפסה בסוף חדושי הר"ן לשבת (ווארשא תרכ"ב).

עמוד 122 שורה 1. צ"ל ופירושו קל אני כאשר שנינו משביעך ני וכו'. ראה הרי"ם זקש בספרו האשכנזי (רעליג. פואיזיע דער יודען אין שפאניען עמוד 259 הערה 2). וצריך להוסיף עוד תאבני (תאב אני) ביבמות ט"ו ע"א. — שם הערה ב'. אולם ראה למטה בסימן שס"ד דמוכח שצריך להיות בשתי מלות. גם הוראת המלה קלילאית בסורית היא מהרה. ראה לדונמא כלילה ודמנה מהרורת Wright עמוד 32 שורה 18 ומה"ע הצרפתי רעווי קריטיק לשנת 1885 עמוד 24. — שם הערה ג'. צ"ל כן פירש רבא דברי ר' מאיר (לאו).

— — סימן רמ"ה. גם מתשובה זאת נראה דרכו של רה"ג בפירוש האגדות התמוהות. ראה מזה במבוא אצלנו. — שם שורה 2 מלמטה והערה ז'. דימנדי וחזי. ר"ל הנודדים בלילה ורואים (נאכטוואנדלער; רא"מ חלפון). ואולי האמת אתו אף כי תמונת המלה היא פעל יוצא.

עמוד 124 סימן רמ"ח. שורה 5 מלמטה. בקטנות. ראה ההערה למעלה לעמוד 41.

עמוד 125 שורה 1. איתני עולם. ראה ההערה למעלה לעמוד 6 סימן ט״ז.— שם שורה 18. צ״ל שרבים. — שם שורה 13 מלמטה בהביטך בהעתקת המעתיקים וכו׳. מזה נראה כי כבר היו איזה העתקות התורה בימיו לבד מהתרגום. ואשר הגיעו לנו הן מרס״ג ורב שמואל בן חפני ורב אהרן בן סרגאדו (וזולת זה מהקראים).

עמוד 126 סימן רמ״ט שורה 4. צ״ל ובלשון ישמעאלי. ובהלכות ר״י אבן גיאת (שערי שמחה חלק ב׳ עמוד מ״ח) הובא עוד מקום אחד מרה״ג נידון זה: ואמר רב האיי לא נאסר אלא ללבוש בגדים מגוהצין וכו׳. וניהוץ הוא עבורי חומרא אמנא ובלי ישמעאל סיגאל (צ״ל סיקאל או צקאל) וחומרתא מסקלא. וכפי הנראה ממנו לקח ר׳ אברהם בקראט בס׳ הזכרון (דף פ״ח ע״א). ותוכן הדברים בשני המקומות אחד הוא אולם הלשון משונה. ומזה נראה כי אבן גיאת שאב דברי רה״ג הנ״ל לא מתשובה זו כי אם ממקום אחר.

— — סימן ר״ן הערה ד׳. צ״ל אב בית דין. הגיגה ט״ז ע״ב.

עמוד 128 סימן רנ״ג. בשורה אחרונה צ״ל הצבוע בלכה (לך, צבע lacca).

עמוד 129 סימן ריי״ד. ראה עוד שערי צדק דף צ״ב ע״א סימן מ״ג (אחרי תשובת רב נטרונאי, ואם התשובה היא ממנו לקח מבה״ג).

עמוד 130 סימן רנ״ו. אודות תשע ברכות ראה הלכות ר״י אבן גיאת (שערי שמחה חלק א׳ עמוד כ״ח) אחר שהביא דברי רב נטרונאי ורב עמרם כתב: ורב שרירא ורב האיי פסקו הכי וכו׳. ראה שם שהאריך בזה והביא גם בשם רב שמואל הנגיד מה שקבל מרב חנוך רבו (עמוד כ״ט שם) וזה מובא ממנו גם בשערי תשובה סימן ס״ו ובמאור ורא״ש סוף ראש השנה ובטור אורח חיים סי׳ תקצ״א.

עמוד 132 סימן רנ״ז שורה 4 מלמטה. שאתה תלמיד חבר לנו והר גבוה בתורה. הלשון הר גבוה ראינו למעלה אצל רה״ג אודות רב נחשון עמוד 25 סימן נ״א.

עמוד 133 סימן רנ״ט בסוף: אבל בני ישיבתנו היו מחמירין וכו׳ וברחמי שמים הנהיגום שאין חוזרין ריקם. ראה חמדה גנוזה סימן קס״א התשובה מרב שרירא ורב האיי שיאמרו גם כן אודות תענית צבור: והכין אנהיגו יתנא מן שמיא וכו׳ דכד עבידנא כסדרא דנן לא מהדרין יתנא ריקנין. והמו״ל שם ציין ללקוטות הרמב״ן כי התשובה היא לראשי קהל פאס. ובאשכול חלק ב׳ עמוד 6 מיוחסת היא לרש״ג.

עמוד 135 סימן רס״ב בראש התשובה. אודות אכסלגום ומסימם ראה גם בפירוש רב חננאל בחגיגה שם (ובטעות הגיהו שם אבנים תחת אבנום. לאוו). — שם שורה 2 מלמטה. משנתנו זה (זו) דתרצה רבנו הקדוש. כלשון זו באגרת רש״ג בראשה: שיתא סדרי משנה רבינו הקדוש תרצינון. ועוד כמה פעמים שם. — שם הערה ד׳. צ״ל ודאמר עולא. מגילה כ״ח ע״ב.

— — סימן רס״ג. אולי היא התשובה החסרה למעלה עמוד 3 בראש סימן ה׳. והיא נמצאת בשערי תשובה סימן פ״ט בין תשובות רה״ג וכפי הנראה נעתקה שם מס׳ העתים לר״י אלברגלוני כי תמצא שם הוספה

ממנו (וטעה בהגהות איי הים לייחסה להרי״ף בתשובה סימן ש״ך שלא קרב זא״ז). ובתשובות ליק סימן פ״ה נתייחסה לרש״ג וכן בעל איי הים מצא כואת בכ״י. ובשני המקומות האלה סיום התפלה שמהדש אחר המלות ותטענו בגבולנו הוא כזה: ונעשה לפניך קרבנות חובותינו. וראה עוד הרא״ש ברכות פרק ג׳ סימן ט״ו.

— — סימן רס״ד. אודות הדרוקן ראה עוד למטה אצלנו עמוד 213 סימן ת״א. ושלשת מיני חולי המים אלאסתסקא נתפרשו גם מר״י הישראלי מקירואן (ראה הר״א חייקין במחברתו הצרפתית אפולוגיא עמוד 224 נומר 17).

עמוד 136 סימן רס״ו. ראה אצלנו למטה עמוד 267 סימן תקמ״ד ושם כתוב שרב עמרם ורב נחשון סוברים בלא דמים ורב מתתיה ורב צמח ועוד גאון שלישי (שנמחק שמו בכ״י) אמרו בדמים. ובשערי צדק נמצאו ג׳ תשובות נידון זה. דף ס״ט ע״א סימן ע״א (אחר תשובת רב יהודאי אבל בודאי אינה ממנו כי הגאונים הנזכרים בה מאוחרים ממנו) נאמר ג״כ כי רב צמח ורב מתתיה אמרו בדמים וכן דעת הגאון המשיב ורב עמרם סובר בלא דמים. ושם דף ע״ט ע״ב סימן ט׳ תשובת רב שמואל בן חפני דסבירא ליה ג״כ בדמים. ושם דף פ״ב סימן כ׳ באה תשובת רב האיי דמחלק בין איתניהו לדמים בעינייהו או ליתניהו. ובעיטור (ד׳ ויניציאה דף ע״ט ע״ג) כתוב כי רב עמרם ורב נחשון ורב נטרונאי סבירא להו בלא דמים ורב מתיבתא (צ״ל מתתיא?) ורב הילאי ורב צמח (צ״ל שם דיינא, ר״ל דיינא דבבא, או כמו למטה אצלנו סימן תקמ״ד: רב צמח בר שלמה דיינא דבבא) אומרים בדמים. נמצא כי בתשובה זו שמחלק בין אם נמצאו המעות שלקחה האשה מהלוקח או אינן נמצאות בעינייהו שוהו מסכים לדעת רה״ג בש״ץ שהבאנו. וכפי הנראה התשובה היא ממנו ג״כ וכתב שתי תשובות בענין זה.

עמוד 137 סימן רע״ב שורה 2 מלמטה והערה י״ג. בספק הוא אם אבי רב צדוק גאון היה שמו רב אשי כמו שכתוב באגרת רש״ג שלפנינו (נייבויער סדר החכמים עמוד 39) או רב ישי כמו שהיא הנוסחא בספר הקבלה להראב״ד (שם עמוד 65) ובודאי מצא כן הנוסחא באגרת רש״ג. כי כן היתה גם הנוסחא באגרת רש״ג לפני ר׳ אלישע קרשקאש בכ״י דמשק שהבאתי אצל נייבויער (שם עמוד 189, ובחנם הגיה שם נייבויער אשי תחת ישי אחרי אשר לא הניח כן בהראב״ד). ויוכל להיות ג״כ כי השם אשי הוא המבטא הארמי בבבל מהשם ישי כמו יוסי ואיסי, יצחק ואיסקוי. ועכ״פ הדבר בספק. [והשם ישי ראה גם בצפירה מי״ג סיון תרמ״ז נומר 114 שהביא הר׳ ציון תשובה מטראבלום בשם מחבר ס׳ חיי אברהם מצבת אבן שזה נוסחה: זה הקבר לרב ישי בן יעקב הנפטר בחדש אדר שני שנת ארבעת אלפים ושבע מאות ועשרים ושלוש שנה = 963 למה״נ].

עמוד 138 שורה 5. והרבה מצוי כן שתולין בקצה הנוסח וכו׳. ההערה הזאת הכי נכבדת היא בבקרת הנוסחאות בתלמוד. והשערתי היא כי התשובה הזאת היא ג״כ מרה״ג.

עמוד 139 סימן (כצ״ל) רע״ה. בענין אם צריך קנין בבטול מודעא ראה למעלה אצלנו עמוד 9 סימן כ׳ והערתנו שם.

— — סימן רע״ו. תנוי היא התמונה הסורית ממלת תנאי. ראה הערתנו למעלה לעמוד 101.

עמוד 140 סימן רע״ח. בדין עש״ג ראה אצלנו למעלה עמוד 51 סימן פ״ב ועמוד 117 סימן רל״ט. — שם הערה ו׳ צריך להוסיף: ואולי צ״ל מיראין (מטילין אימה).

— — סימן רע״ט הערה י״ד. צ״ל ובבכורים.

עמוד 141 סימן ר״פ והערה א׳. צ״ל נהר נק. ברכות מ״ב ע״ב ושם איתא עזק (לאוו וחלפון).

— — סימן רפ״ד והערה ו׳. צ״ל רב חמא. ברכות כ״ב ע״ב. ואולי התשובה החסרה פה היא הנמצאת בתשובות ווין עמוד 126 סימן מ״ה.

עמוד 143 סימן רצ״א. גם בערוך ערך פלם פירש שפילוסין מלבוש יוני הוא. ואולי לקח מתשובה זו. ורב סעדיה שפירש דביקי. נראה דכונתו להמלה דיבאג בערבית שהוראתה אריגת משי מצבעים שונים (בראָקאט) ונמצאת גם בסורית דיבג שמקורה מפרסית דיבא ודיבאה. ראה פוללערם באוצר המלין הפרסי חלק א׳ עמוד 946. ובמקום אחר שערתי כי גם המלה הנמצאת אצל סופרי היונים המאוחרים διβετήσιον (למשל אצל הקיסר קונסטנטינוס פורפירוגענעטים) ממנה לוקחה.

עמוד 144 סימן רצ״ב. ראה בספר המאור לר׳ זרחיה והרמב״ן במלחמות ריש ברכות.

— — סימן רצ״ז ורצ״ח. אודות קואקי ודמינקי ראה שאלתות דרב אחאי פ׳ וארא סימן מ״ב בסוף ומשם בערוך ערך קווק פירוש דומה במקצת לפירוש זה. ועפ״י דבריו שם: כיון דלא לעבורינן אסורא לישראל קא מיכוונים נראה להגיה בסוף התשובה שלנו (בשורה אחרונה) ולא לשמוד או לשמד תחת לשמור. ר״ל להעביר על דת. וראה בפירוש העמק שאלה שם ור״י רייפמאן בבית תלמוד שנה ג׳ עמוד 144. וכבר עמלו הרי״מ זקש (בייטראָגע חלק א׳ עמוד 99 .96), יאסטראוו ויוסף הלוי (במה״ע הצרפתי רעווי דעם עטיד׳ שוויו׳ חוברת 11 עמוד 195 .40) וקאהוט בערוך השלם ערך דימונקי לבאר המלות האלה. ועד עתה לא נאמר בזה דבר המתקבל על הלב.

— — סימן רצ״ט. בתשובה זאת נמצא שבוש וחסרון דמוכח. וחכם אחד תקן כזה: כי גיל בלשון פרסי טיט ומוהרג בלי פר׳ חותם (לאוו). וחכם אחר ישער: כי גיל רפש בלי פר׳ ומוהרג חותם (גאלדציהער). ואולי צריך לתקן כך: כי גיל והגימל דגש בלי פר׳ (ר״ל כי צריך לבטאו כמו בלי פר׳ g ולא על דרך לשון ערבית dsch. וזה יסמנו בכ״י קרמונים בנקודה על הגימל) טיט ומוהרג חותם. ופרוש המלה כבר נמצא בה״ג שבת (ובד׳ ווארשא עמוד 42 חסר) והביאו הערוך: טבעי דטינא. אולם בעל הערוך לא ידע פרסית וגרים גלם הרג ופירש חותם שבטבעת. ואולי ראה התשובה הזאת או אחרת כדומה בנוסח משובש. ובערך מהרק הביא בעצמו בשם רב נסים שפירושו כתיבה

והגימה. ועכ"פ אין מקום לתלונת לאנארדע (סעמיטיקא I, 65) על הרבנים שנואי נפשו. כי בימי הגאונים ששפת פרס היתה מהלכת ידעו בטוב לתרגם המלות התלמודיות. ובימי רב נתן לא ידעו גם חכמי הנוצרים באירופא מאומה משפת פרס.

— — סימן ש"ב. באור המלה הגיון מרב צמח גאון הובא ביוחסין השלם עמוד 124. וברש"י כפי הנראה נתקצר ונשתבש. וראה במבוא לערוך השלם מקאהוט עמוד XVIII.

עמוד 145 סימן ש"ו והערה ח'. צ"ל עששית. סנהדרין ק"ח ע"ב (לאוו). ציינתי כדרכי את המקום הנמצא ראשונה בש"ס. אולם בפה הוא באמת בבאור המלות של מס' סנהדרין.

— — סימן* ש"ח (הסימן נכפל בטעות הדפוס וצריך להבדילו בכוכב מסימן שלפניו). צ"ל קורטמן המדקדקן על דברי תורה (לאוו). רש"י פירש חכם וחריף והערוך ערך זלדקן ערום. ועד עתה לא נאמר עוד בבאור המלה דבר המתישב על הלב.

עמוד 146 סימן שי"ב. נידון השאלה הזאת ראה בשערי צדק דף יוד ע"א סימן ו' בשם רב חנינא (כמו בה"ג ד' ווארשא עמוד 156) ובחמדה גנוזה בהערה לסימן כ"ט. בעיטור דף כ"ש ע"ב (בשם קיירא ר"ל בה"ג הנ"ל). ובה"ג וש"ץ וח"ג נשתבשה המלה בכלה ונכתבה בבלה. וברא"ש גיטין פרק ב' סימן כ"ו נשתבש באיכה רבתי. וראה הערת רש"ר בכרם חמד הששי עמוד 242.

עמוד 147 סימן שי"ג שורה 4. צ"ל והחזיר לו את השטר.

— — סימן שי"ד. אולי התשובה החסרה פה היא סימן ע"ז בתשובות ברלין (דף כ"ג ע"א). ושם היא בין תשובות רה"ג לרב נסים. אך בתשובה שלנו רשום עליה שם ר' אלחנן בן שמריה אשר אודותיו דברנו למעלה בהערה לסימן א'. — שם בשורה אחרונה למטה. כיר אחד שנקרא פט. ר"ל קו (ליניע). וראה עוד למטה עמוד 200 סימן שפ"ה שגם שם ישתמש רה"ג במלת כיר בהוראה זו.

עמוד 148 שורה 18. המלה חיל בהוראת מדרגת הגלגל (גראדום) נמצא גם למעלה עמוד 5 סימן י"ב ועמוד 190 סימן שע"ד.

עמוד 149 סימן שי"ט. ראה למטה אצלנו עמוד 172 סימן שמ"ה. שערי צדק דף ס"ד ע"א סימן מ"ד (אזר תשובת רב שרירא) ובקצרות סימן קכ"ג וקפ"ח. שערי תשובה סימן ע"ה (בשם רב האיי). תשובות ליק סימן ל"ז (בענין דומה קצת מרב שר שלום) ומ"ד (בשם רה"ג). ותשובה דומה מרה"ג הביא המרדכי בפרק ב' דשבועות בקצור. ותחת מה שנאמר אצלנו (בשורה אחרונה) שהורו מקצת התלמידים שילקה ויחזור לאשתו כתוב במרדכי שלפני (ד' קראקא שנ"ח דף ק"ח ע"ב): ושאמרתם שכתוב בה"ג קצובות [צ"ל בהלכות קצובות] הנשבע ילקה על שבועתו ויקיים את אשתו.

עמוד 150 סימן ש"ך. התשובה הזאת באה בקצרות סימן ק"ג.

עמוד 152 סימן שכ"ג. ראה תשובה דומה לזו בשערי צדק דף נ' ע"ב סימן ל"ד בשם רב יהודאי ובקצרות סימן רע"ז.

(עמוד 153 סימן שכ"ה. ראה העתקת התשובה והערות למטה עמוד 12—311).

עמוד 154. צ"ל סימן שכ"ו (נדפס בטעות שכ"ז). התשובה הזאת נמצאת בקצרות סימן קנ"א. והשאלה נמצאה שם בשלמות בהעתקה ללה"ק וזהו נוסחה: „שאלה ראובן שהשכיר הצר לשמעון בכך וכך בשנה ולא הזכיר כמה ידור בה [שנה] אחת או שתים. ודר בה שמעון שנה ומקצת שנה אחרת בשלשה עשר [צ"ל כשלשה עשר] חדשים. ואחר מכאן אמר ראובן לשמעון תצא מזו החצר שאני רוצה להשכירו ללוי. ואומר לו שמעון לא אצא עד שאשלים השנה הזאת האחרת שהתחלתי. וראובן אומר לו אני לא השכרתי לך [לשתי] שנים אלא סתם השכרתיך ומשמע זה הסתם שלא יהיה פחות משנה וזה שלא אמרתי לך בסוף השנה לצאת אמרתי עד שאמצא יותר שכר מזה שהשכרתיך. מה הדין." והנה לא נחת לחלק בתשובה זו בין ימות החמה לימות הגשמים ובין כרכים ועיירות כמו בגמרא דבבא מציעא ק"א וק"ב. וראה למטה אצלנו בתשובות הרב אלפאסי סימן תס"ד. [ואח"כ מצאתי שבעיטור (ד' ויניציאה דף ל"א ע"ג) הביא בשם תשובת רה"ג את השאלה כלשונה בארמית].

עמוד 155 סימן שכ"ז. גם התשובה הזאת נמצאת בקצרות סימן קנ"ב. וזה נוסח השאלה שם: „ראובן שנתן לשמעון סחורה למוכרה ומכרה שמעון ללוי ולא קבל ממנו המעות. והודיע שמעון ללוי בעת ההיא שזו הסחורה היא של ראובן. אח"כ שאל שמעון ללוי המעות והיה דוחהו עד שנלאה ואמר ליה תן לזה [צ"ל תן לי זה] הסחורה שנתתי לך איני יכול להיות הולך ובא. וההזירה לוי לשמעון. בא ראובן ושואל המעות מלוי. ואמר ליה לך כבר לקח שמעון הסחורה. אמר ליה ראובן איני משגיח בך ומה שעשית עם שמעון אינו כלום כבר אני בעל הסחורה והמעות שהיית חייב שלי הם וכבר גם אתה יודעת [ידעת] מאז. והסחורה שלקח שמעון עתה שלא בידיעתי איני מקבלה כי הוזלה ולתקוני שדרתיו ולא לעוותי. מה הדין".

עמוד 159 סימן של"א שורה 10 מלמטה. ואיכא מן רבואתא וכו' אי ודאי סביך נוקבא בבשרא וכו'. כלשון זו הביא בעיטור (ד' ווילנא עמוד 80) מדברי רה"ג בתשובותיו. — שם הערה ב' צריך להוסיף כי גם מזה נראה שמבטא החית בבבל היה כמו הא. ראה הערתנו למעלה לעמוד 81 סימן ק"פ.

עמוד 160 סימן של"ב שורה 1. וראינו לרבנו מר רב נטרונאי גאון. זה נמצא בשם רב נטרונאי בשערי צדק דף מ"ח ע"ב סימן כ"ה ובקצרות סימן קל"ז. בתשובות ליק סימן כ"ג. — שם שורה 4 מלמטה. צ"ל נשבע לו.

עמוד 161 סימן * של"ג (הוכפל בטעות הדפוס וצריך לציינו בכוכב להבדילו מסימן הקודם). בדין היפוך השבועה על שכנגדו ראה שערי צדק דף ע"א סימן א' (מרב יהודאי) וסימן נ' (מרש"ג) דף ע"ד סימן ט' (מרב מתתיה)

ודף ע"ה סימן י"ז (אחר תשובת רב נטרונאי). ובעיטור (ד' ויניציאה דף ס"ה ע"א) הובאה בזה תשובת רב שמואל בן חפני.

עמוד 164 סימן של"ד שורה 6 מלמטה. אשבחנן נוסחא עתיקא גמרא דמשני לישאניה וכו'. מזה אנו למדים שכבר בימי הגאונים היו נוסחאות שונות בתלמוד. וראה למעלה עמוד 107 סימן רכ"ט ועמוד 138 סימן רע"ב והערותינו שם.

— — סימן של"ה. קצת מדברי התשובה הזאת הובא בעיטור (ד' ויניציאה דף פ"ב ע"ג). — שם שורה 5. מיהו הוינן בתיקון שטארי דילנא וכו' מזה נראה כי כבר היה בימי הגאונים חבור מיוחד בנוסחי השטרות.

עמוד 166 שורה 2 מלמטה והערה יוד. גם בערוך ערך שחן הביא מבראשית רבה פרשה ט"ז הגירסא לשחון (ובד' לייפציג שם איתא לשיחן). ובתשובה שלנו בהא לפי המבטא הבבלי שוכרנו בהערה לעמוד 81 סימן ק"פ ולעמוד 159 סימן של"א.

עמוד 167 סימן של"ה בסוף. כ"ד אולי ר"ת ממלות כך דינא. ברשימת השאלות שקודם סימן של"ו. ר' אברהם בר משה מקאבס. אולי זהו ר' אברהם קבסאי המאוחר בן דורו של רה"ג בפי עדות הרב אלפאסי בפרק ט' מכתובות (בדין שבע"ח קודם לאשה): והכין שרר רב האיי גאון למר אברהם קאבסי וצ"ל. ורב אברהם גאון קאבסי היה קדמון שהי לפי עדות רה"ג בשנת אלף ק"מ לשטרות (829 למ"ה; ובאגרת רש"ג כתוב שכבר בשנת אלף קל"ט מלך הגאון רב יוסף בר חייא תהתיו, אולם לא נאמר שנפטר ויכול להיות שהניח את הגאונות בעת שיבתו איזה שנים קודם פטירתו לבר פלוגת"ה, או שצ"ל בדברי רה"ג שהי עד אלף ק"מ לשטרות ולקח השבון שוה תחת קל"ט).

— — סימן של"ו שורה 3. נראה דצ"ל בעבור [מום] אשר בחצר.

עמוד 169 סימן של"ח שורה 3—2 מלמטה. סמסום. ר"ל רפואה וכן בסורית סמסם רפא, סומסמא רפואה (לאוו). וכפי הנראה הוא כפל ממלת (רעדופליקאציון) סם או סמא שהוראתה רפואה.

— — סימן של"ט. ראש התשובה בדין אסמכתא שלא העתיק מעתיק הכ"י שלפנינו אולי היא התשובה מרה"ג בשערי צדק דף פ"ח ע"א סימן כ"א. וראה אודותה הערתי בזכרון לראשונים מחברת ג' (עמוד 16 הערה 23 ועמוד 54).

עמוד 170 סימן שמ"א. בענין שבועת היסת ראה התשובה בשערי צדק דף ע"ג סימן ט' ששם יאמר בסוף התשובה כי בשבועת היסת אין מוציאין כל עיקר ובשבועה דאורייתא סובל ספר תורה ומנדין בשופרות לפניו.

— — סימן שמ"ד שורה 4 מלמטה: וגם אהובינו אחיך. כפי הנראה הוא ר' יעקב בר משה מקאבס הנזכר למעלה עמוד 149 בעל השאלות מסימן שט"ו והלאה.

עמוד 172 סימן שמ"ה. ראה אצלנו למעלה עמוד 149 סימן ש"ט והערתנו שם.

עמוד 173 סימן שמ"ו. התשובה הזאת באה בקצרות סימן קע"ח. — שם שורה 5 מלמטה. תנוי = תנאי. ראה ההערה למעלה עמוד 101 סימן ר"ד.

עמוד 175 סימן שמ"ו. התשובה הובאה בקצרות סימן כ"ג. ושם נשמט ראש התשובה

אודות בית דין הגדול. — שורה 4 אחרי מלות אחר המקיל נשמטה שורה שלימה בטעות הדפוס והיא: ואמר רב יוסף הלכה כר' יהושע בן קרחא או לא. ילמד' אדונ' (ילמדנו אדוננו). — שם הערה ח' צ"ל כדר' יהושע בן קרחא. עבודה זרה ז' ע"א מתוספתא עדיות וכו'.

עמוד 176 סימן שמ"ח שורה ג' והערה ב' צ"ל אם זכה. ביצה מ' ע"ב.

— — סימן שמ"ט בראש התשובה. בתשובות שאילות שלום. נראה דצ"ל בתשובות שאילות שלכם או שאילותיכם כמו למעלה עמוד 103 סימן ר"ח. וגם פה הכונה לאגרת רש"ג המפורסמת שכתב לר' יעקב בר נסים. והמאמר רבי היה עניו נמצא שם ביוחסין ד' אמשטרדם דף פ"ו ע"ב ומהדורת ב"ג עמוד 30 (ואצל נייבויער עמוד 28 נדפס בטעות: דשדין גרמיהון תחת דשרון גרמיהון, זיא לאָטען זיך אויף). וגם מזאת התשובה שנכתבה לרב יעקב בר נסים מקירואן כמבואר בעמוד 172 הוכחה ברורה שהאגרת הנ"ל נכתבה גם כן לו.

עמוד 177 סימן ש"נ. בדבר אסמכתא קניא ראה ההערה למעלה עמוד 169 סימן של"ט.

עמוד 178 שורה 22. תנוי = תנאי. ראה ההערה למעלה עמוד 101. — שם שורה 8 מלמטה. צ"ל הפשרה (בטעות הדפוס הפרשה).

עמוד 179 ברשימת השאלות קודם סימן שנ"א והערה ב'. אב = אב בית דין. ראה הערתנו למעלה לעמוד 94 לרשימת סימן ר"א.

— — סימן שנ"ב שורה 1. קמטרי. ראה ההערה למעלה לעמוד 86 סימן קפ"ט. — שם בסוף התשובה. הפירוש על קומניתא דאומא הובא בהלכות. ר"י אבן גיאת (שערי שמחה חלק ב' עמוד פ') בשם רב שרירא. ושם חסר המאמר ובלשון ישמעאל וכו' והמלה אומא נשתבשה, וזימא (והמו"ל חשב לתקן והיינו ללא צדק), ותחת שמתעפין כתוב שם שמתעפש כמו שהעיר לאוו החושב שהיא הגירסא הנכונה. אמנם אצלי הוא בספק כי אם מיבשין אותו ברמין לא יתעפש אף כי יובלו לעפש על ידו כותה. ובערוך ערך כפת ד' כתוב ולאחר שיבש ומצטמק. והגירסא הזאת גם כן נאותה לפי הענין.

— — סימן שנ"ג שורה 1 מלמטה והערה ט'. דתנו רבנן אין מקשין בהגדה. גם בתורתן של ראשונים (חלק ב' עמוד 45 סימן י"ב) בין תשובות רה"ג כתוב: הלא מואת אמרו חכמים אין מקשין בהגדה. ובתשובות ליק סימן צ"ה אמר רה"ג: ובה ובכל דדמי ליה אמרו רבנן אין סומכין על דברי אגדה (וזהו המאמר המובא בהכותב בעין יעקב ברכות פרק ט' בשם רב נסים שבלי ספק לקח מרה"ג). ובאשכול (חלק ב' עמוד 47) הביא בשם תשובת רה"ג: כי כלל הוא אין סומכין על אגדה. וזהו כמו למעלה אצלנו סימן ט'. והר"י אבוהב הביא בהקדמת ספרו מנורת המאור כדברים האלה בשם רש"ג. ולא נודע לי מקור המאמר אין מקשין בהגדה בדברי חכמי התלמוד (כמשמע מלישנא דתנו רבנן בתשובה זו). ובליטעראטורבל' מאריענט לשנת 1849 (עמוד 348) הביא המאמר

הזה מס' אמרי בינה לרצ"ה חיות. ואין הספר הזה בידי לעיין בו אם ציין המקור בדברי חז"ל.

עמוד 179 סימן שנ"ד. הפירוש על אטבי הובא סתם בלקח טוב מר' טוביה בר אליעזר פ' נשא (ד' ווילנא דף צ"ה ע"א) ושם כתוב: צואר של קורות. ובערוך ערך אטבא פירש המסגרות שמשימין למעלה בעגלות. ובאשכול (חלק ב' עמוד 74) פירש הטפוס שתופס בו הקרשים.

עמוד 180 סימן שנ"ה שורה 5—4. אם במסורת שיש בידינו בסוד העיבור ואם בזולתה. מזה נראה כי לפי דעת הגאון סוד העיבור של חכמי התלמוד לא היה בהכרח אותו הסוד בעצמו שהיה בימי הגאונים.

— — סימן שנ"ו. בענין דרגש ראה בערוך ערך גד א' וערך צלא. וראה בה"ג הלכות אבל (ד' ווארשא עמוד 86) והערת המו"ל שם. והרי"ף בפרק ואלו מגלחין וכן ר"י אבן גיאת בהלכותיו (שערי שמחה חלק ב' עמוד מ"ו) לא פירשו מהו דרגש.

עמוד 181 סימן שנ"ח. התשובה הזאת הובאה גם בתורתן של ראשונים (חלק ב' עמוד 43 סימן יוד) בשנויים ושבושים כן למשל בשורה 7 מלמטה אצלנו: וכן צורתן ו שלכתב — נשתבש בתש"ר: וכי צורתן מ של כתב וכדומה.

עמוד 182 שורה 2. שמאושר באותותיו. בתש"ר שם: שמאשור (כן) בכתבו.

— — סימן שנ"ט. בערוך ערך ארא הביא זה הפירוש בשם רה"ג אלא שנשתבש שם והמו"ל ערוך השלם (עמוד רס"ה) לא העיר מאומה. ותחת ברי' שופי' צ"ל כמו בתשובה שלפנינו בריש ופירושו ולמטה ואעפ"כ צ"ל ואע"פ כי.

עמוד 183 סימן שס"ב. שורה 2. שלש מאות ממשלות. התשובה הזאת נמצאת בתשובות ליק סימן ל' ושערי תשובה סימן י"ג. גם הדפיסה רי"ל דוקעם במחברתו האשכנזית (ראב. בלומענלעזע עמוד 8—7). והגירסא הנכונה היא ממשלות ולא משלות כמו שרצה להגיה הר"ש בובער בהערותיו לתשובות ליק. ראה בהגהות איי הים דף ו' ע"א מה שהביא מהקדמת ס' תמת ישרים (ומה שהביא שם לשון התלמוד באחד שהניח לו אביו ממשלות ולא ידע איה מקומו. אולי הכונה לגיטין ל"ה סוף ע"א: דלא קבילת מכתובתה וכו' וספר תילים אחד וספר איוב וממשלות בלואים; ואין ספק שצדק רש"י שהוראת המלה פה ספר משלי כי ג' הספרים אמ"ת היו מחוברין תמיד נגד דעת בריל ביאהרביכער שלו שנה ב' עמוד 152 שנה ד' עמוד VI). — שם שורה 6. הכתב שלהנדוין שנקרא כתאב כלילה ודמנה. גם במקום אחר מצאנו לרה"ג שהשתמש בספר הזה כפי מה שמביא ממנו ר' יהודה אבן בלעם בכתאב אלתרגיה הוא פירושו על התורה (בפי' מלת ישגלנה דברים כ"ח ל'): ואדכל רבנו האיי ז"ל פי אלחאוי אן אבן אוי באלאפארסיה שגל וגד דלך פי כתאב כלילה ודמנה באללסאן אלפארסיה (ובהעתקה לעברית: והביא רבנו האיי ז"ל בספרו אלחאוי שהחיה אבן אוי נקראת בישפת פרס שגל, ומצא זאת בספר כלילה ודמנה הכתוב בפרסית). ראה צדמ"ג חלק ח' עמוד 550 וההלוץ חלק ב' עמוד 62

וחלק ח' עמוד 170. והעתקה עברית מס' כלילה ודמנה הדפים זה לא כביר ה' דערנבורג בפריז.

עמוד 184 סימן שס"ד. ראה ההערה למעלה אצלנו לעמוד 121 סימן רמ"ד.

— — סימן שס"ה שורה אחרונה. והא דאמר ר' אליעזר. החסר בסוף אודות נטיעת קישואין אולי היא התשובה לרה"ג המובאה בשערי תשובה סימן י"ד ובתשובות ליק סימן ל"א. ולא אכחד שסוף התשובה שם (שבעלי הקבלה בימינו כמו הרד"ל בפתיחה לש"ת והרמ"י הזן בהגהות איי הים דף ז' ע"ב מהרו לתלות עליו כלי זיינם) נראה בעיני כמזויף. כי אל מה זה ירמזון דבריו שם: „ויש מהם (מהלכות כשפים ונטיעת קישואין) מעט שהן סודות מסורין ביד בניהם של אותן הכמים". ולמעלה זכר רק כי בעלי הסנהדרין ידעו ההלכות האלה ואם כן נמצאו הסודות האלה בימי רה"ג בין זרעם של הסנהדרין. ולא נשמע בשום מקום כי נודעו בעת ההיא מי ומי היו מזרע הסנהדרין שבשביל זה היו יודעין עניני כשוף.

עמוד 185 סימן שס"ז. בעיטור (ד' ויניציאה דף י"ד ע"א) הביא פירוש ר"ח לכיפה ואנדוכתרי הדומה לפירוש הגאון בתשובה זו. כי ז"ל שם: ור"ח פירש כיפה של צמר ארוגה ורקם באריגתה. ואנדכתרי הוצין וצובעין אותם ומציינין ומציירין בהן כתב כדרך שעושין במחצלאות כתב באותיות. והערוך ערך אנדכתרי הביא דברי הר"ח מבלי הזכיר שמו (וראה עוד ערך כפה). וכפי הנראה לקחו מתשובה זו. — שם שורה 5. וארץ הריני במדינת הים. לא נדע לאיזה ארץ יכוון. ואולי צ"ל הרגד שם נהר בגרגאן ושם עיר במחוז אספהאן (אשר אמנם על האחרונה לא יאות לומר במדינת הים). ראה פוללערס באוצר לשון פרס חלק ב' עמוד 1449.

— — סימן שס"ח. גם בערוך ערך דסק פירש כמו בתשובה זו.

— — סימן שס"ט. אודות גונדלית ראה תשובת רב פלטוי בשערי צדק דף י"ג ע"א סימן י"ז. פירוש רש"י בניטין שם בשם תשובות הגאונים ובערוך ערך גנדל בסוף.

(עמוד 88—186 סימן ש"ע ושע"א. ראה העתקת התשובות והערות להן למטה עמוד 315 – 313).

עמוד 188 סימן שע"ג. בענין התפלה בלשון ארמית ראה התשובה סימן קפ"ד בתמים דעים. ושם נשתבש נגדי תרעיה מן נטרי תרעי (ר"ד קויפמאן). וראה עוד פלפול ארוך בזה בפחד יצחק אות צ' ערך צרכיו מדף ל"ג והלאה.

עמוד 189 שורה 10 מלמטה והערה ז'. ראיתי להעיר למה שהביא הגאון ראיה מן הסליחה במטו מינך איזגדא קלילא שהוא אליהו הנביא. ולכאורה יוכל המשיב להשיב שמאליהו אין ראיה כי מאדם נעשה מלאך ולכן הוא נזקק ללשון ארמית. אולם נוכל לומר דכונת הגאון לשאר המלאכים הנזכרים בסליחה זו. ראה לדוגמא בשבלי הלקט (מהדורת ר"ש בובער סימן רפ"ב) שהביא הלשון: במטותא מלכון [מנכון] מלאבי מרומא דביתיכון מפתחי דרחמי ותחנוני. ובתניא סימן ע"ג הביא עוד: ובמטותא מינך מטטרון ספרא רבא (אשר אמנם גם הוא לדעת בעלי הסוד

נעשה למלאך מחנוך כמו שנזכר מזה בתרגום יונתן לבראשית ה' כ"ד ובאותיות דר"ע. ורש"י ז"ל לא אבה בזה כי פירש שמת חנוך קודם זמנו).

עמוד 190 סימן שע"ד. ראה הערתנו למעלה לעמוד 5 סימן י"ב.

— — סימן שע"ה. דברי הגאון מושכלים הם וערבים לחיך. וראוי לפרסמם בשערי בת רבים להראות הדעות הצרופות של הגאונים בענין צער בע"ח אשר רק בימינו אלה החלו להתעסק בו חכמי העמים וחסידי אומות העולם. רק דעת הגאון בסוף התשובה דבע"ח יש להן שכר צ"ע והראיה שהביא מאין הקב"ה מקפח וכו' (נזיר כ"ג, קמא ל"ח והוריות יוד) אינה ראיה כי המאמר הזה נאמר בשלשת המקומות שציינו בבנות לוט. ודעת בעלי אמונת הגלגול וכן דעת הקראים בזה ידועה.

עמוד 191 סימן שע"ו שורה 3. צ"ל ושני בני אדם. — שם שורה 4 לגאון אחר. אולי הוא רב שמואל בן חפני שלפי עדות הראב"ן (דף מ"ז ע"ב) פסק דלית הלכתא כרב. אבל מה שכתב שם כי גם רש"ג ורה"ג סוברים כן הוא בטעות כנראה מדברי התשובה הזאת והאשכול. — שם שורה 11. דמאי דכתב רב שמעון קיארא בהלכות גדולות בהא מילתא מימריה דרב אחא מן שבחא הוא. וכן למטה בשורה אחרונה: אילין מילי דרב אחא מן שבחא וכתבינון רב שמעון בהלכות גדולות. מזה נראה שרב שמעון חבר ספרו אחר זמן רב אחא. וא"כ מה שמובא בה"ג הלכות ברכות והלואה (ד' ווארשא עמוד 19. 217) רב אחאי ורב אחא משיבחא אינה צריכה להיות הוספה מאוחרת. וכן מתשובה אחרת לרה"ג (בתשובות ברלין סימן פ"ז דף ל' ע"א) מוכח דרב שמעון היה מאוחר מרב יהודאי (ומכש"כ מרב אחא שהיה קודם רב יהודאי). כי ז"ל שם: דאשכחתון בהלכות דרב מר יהודאי זכר אדו' לברי' לאו טעות סופר הוא וכו' ורבן שמעון כצדויא [צ"ל קיארא] דתקין הלכות גדולות לא קס אטעמיהון דמר רב יהודאי ודהנך רבואתא. ואין להוציא את שני המקומות האלה מפשוטן (ראה הערת רשי"ר בכרם חמד חלק ו' עמוד 247—236 ובמבוא לתשובות ברלין דף י"ב ע"א) מפני שזה סותר לדברי הראב"ד בס' הקבלה. וכפי הנראה שנה הראב"ד בזה מפני שמצא כתוב שרב שמעון חבר ספרו בשנת אלף וג"ב לשטרות (741 למה"נ) ויוכל להיות שבטעות הסופר נשמטה אות ק' בפרט וצ"ל אלף וקנ"ב (841 למה"נ). והראב"ד עצמו יתפלא שהזכיר רב שמעון הלכות משמא דרב כהן צדק ולא שמענו מעולם שהיה בזמנו גאון ששמו כהן צדק. ולדברינו ניחא כי בשנת אלף קנ"ב היה רב כהן צדק בן אבומאי ראש ישיבת מחסיא. וגם רב יהודאי גאון הנזכר בה"ג שלפנינו (ד' ווארשא עמוד 20) אינו מוכרח להיות הוספה מאוחרת ואין אנו צריכים להשערת רשי"ר שזה הכניסו תלמידי רב יהודאי בדברי רב שמעון. ואם יתאמתו דברינו אלה לא צדק גם גרעין החושב שרב שמעון חבר ה"ג בשנת דהר"ם ליצירה (אלף ורי"א ליצירה, 900 למה"נ). ורק בזה צדק שמאחר זמן ר"ש לזמן רב יהודאי. וראה עוד במבוא. — וראיתי להעיר עוד כי הכנוי לרב שמעון קיארא

או קיירא הורגלו להשבו כלקוח משם עיר הבירה של מצרים קאהרה (ואמנם כבר הרגיש רש״ר במבוא לתשובות ברלין דף י״ב הקושי בזה כי העיר הזאת נבנתה בשנת 980 למה״נ). ומקרוב בא נייבויער (סדר החכמים עמוד VIII הערה 4) ושער כי הוא לקוח מעיר קיאר בארם נהרים. וגם אנכי הסכמתי עמו לפנים והבאתי את דברי הסופר הערבי יאקות (גיוגראפ. וואָרטערבוך חלק ד׳ עמוד 211) מעיר קיאר או קיארה בבבל בקרבת הערים רקה וואסט. אולם שבתי וראיתי כי גם ההשערה הזאת לא תתכן כי הכנוים הלקוחים משמות הערים בימי הגאונים נוספו עליהם א׳ או אות יוד (כמו פיומי לרס״ג מעיר פיום, נהרואני לרב נסים מעיר נהרואן, רמלי למאלך מעיר רמלה, קאבסאי הנזכר למעלה) או מלת היחס מן דמן או אות מ׳ (מן שבחא [או שיבחא], דמן שבחא, משבחא לרב אחאי, דמנהר פקוד לרב יהודה אלוף בה״ג עמוד 55, מנהר פקוד לרב חנינא ורב יעקב ורב מרי הכהן באגרת רש״ג). ולכן לא אחשוב את הכנוי קיארא או קיירא כשם היחס על שם עיר או מדינה.

עמוד 193 שורה 6 מלמטה. דקימא לן הלכה כרב. מכאן תשובה לדברי המו״ל האשכול (חלק ג׳ עמוד 10 הערה י״ב) שכתב שם שהמלות וקיי״ל הלכתא כרב אינם לרש״ג אלא מדברי בעל האשכול עצמו וסמך על הראב״ן בזה. ועתה נראה כי דברי הראב״ן נשתבשו. וכן בתמים דעים סימן קל״ה כתוב: והכין אמר רב שרירא גאון ז״ל השוחט בב׳ וג׳ מקומות וכו׳ ורב יהודאי גאון ע״ה הכי נמי סבירא ליה כרב דשחיטה כשרה היא.

עמוד 195 שורה 6. מרנא יהודה גאון אבי אבינו. מזה ראיה דהתשובה סימן שע״ז בההולכת לפניה מרש״ג היא.

עמוד 196 סימן שע״ז שורה 2 מלמטה. צ״ל על ידי.

— — סימן שע״ט. אודות אספרגום ראה בערוך במקומו מה שמביא בשם רה״ג אבל לא מתשובה זו. ואין להתפלא על מה שהגאון מחפש מקור המלה היונית הזאת בפרסית כי לשון יונית לא נודעת או בבבל. ראה למעלה עמוד 23 סימן מ״ו: לשון יוני הן ואין אנו מבירין בהן. עמוד 105 סימן רכ״ה: ועכשיו שאלנו את היונים התלמידים המצויין לפנינו. עמוד 143: פילוסין לשון יווני הוא ואין אנו מבירין אותו.

עמוד 197 שורה 4. ספרי רפואות הובאו מרה״ג בפירושו לטהרות. וראה הערת הר״י רייפמאן בבית אוצר הספרות שנה א׳ עמוד 8—7 הערה 11. ובס׳ תולדות אלכסנדרוס כ״י שאני מוציאו לאור כתוב (14 § במהדורתי): ויהי אחרי כן ויסע המלך (אלכסנדרוס) מירושלים ויעבר ארץ הגליל ומארץ הגליל עבר ארץ קירוניה [לפי השערתי נשתבשה המלה מן אקסידרקוניה Oxidraci; קובין על יד שנה ב׳ עמוד 34 סידרסין. או מן ברהמניה Brahmani; שם בקובין עמוד 6—35 אלבראהמה ובכ״י לונדון שם עמוד 71 אלבראהימה] וכו׳ וכו׳. ויאמרו הם אל המלך שאל מה נתן לך. ויאמר המלך לא אשאל מכם [דבר] כבד

זולתן עשבים מעולים שאתם בקיאין בהם ובכח גבורתם. ויאמרו אל המלך כדברך כן נעשה. וילכו ויביאו למלך עשבים הרבה ויגידו לו כל כחם וכל שימושם ואת כל רפואתם. וילך המלך אחרי העשבים לחפש בשדה אנה ואנה בתבניתם ובדמותם למען אשר יוכל להכירם במקום אחר. ויצו המלך את רופאיו ויכתבו את כל העשבים ואת כל שימושם ויצו להביא אל בית גנזיו את הספר. אחר הדברים האלה חלה המלך אלכסנדר חולי גדול ויצו להביא את ספר הרפואות אשר בבית גנזיו. ויביאוהו ויבקשו בו וימצאו מחלואי המלך וירפאו הרופאים מתוכו אל [צ"ל את] המלך. ויהי בין הרופאים רופא אחד שהיה שונא את המלך ויגנוב את ספר הרפואות וישרפהו באש. ויוגד למלך לאמר כי נשרף הספר ויצר לו מאד ויקרע שמלותיו. ויצו להביא את הרופא אשר שרפו ויברח ולא נמצא. וראה עוד למטה עמוד 208 סימן שצ"ד אודות רפואות בכלל ורפואת כרוב בפרט. — שם שורה 6. ודברי התלמוד מראין. וכן להלן בתשובה זו (שורה 3 מלמטה) מראין דברים. סגנון הלשון הזה הוא שגור בפי רש"ג ורה"ג. ראה למעלה עמוד 5 סימן י"ב ועמוד 190 סימן שע"ד ועמוד 191 סימן שע"ה ולמטה עמוד 198 סימן שפ"א. — שם שורה 8—7. ראה בקצרה תשובות ברלין סימן י"א המיוחסת לרב נחשון.

— — סימן ש"פ. התשובה הזאת הובאה גם בשערי תשובה סימן כ"ג בין תשובות רה"ג. ושם תחסרנה כמה מלות בראש התשובה ובאמצעה וגם נשתבשו. (וכבר שער בעל הגהות איי הים שצ"ל גנותן תחת גלותן). ובסופה רשום: וכן אמר רבינו שריר ז"ל. וכן התשובה שאחריה שם סימן כ"ד שהיא גם כן בדיני עם הארץ נרשמה לרש"ג ורה"ג. וראה הרי"ף סוף פרק ג' מפסחים ובתשובות שלו בנדפסות סימן ק"נ ואצלנו למטה עמוד 236 ועמוד 320 סימן תמ"ט. ומה שהביא השבול (חלק א' עמוד 47) בשם רש"ג ורה"ג. ומה שהביא שם בשם רה"ג דהשתא לא זהירין לענין זימון על מי שלא שמש ת"ח הובא גם בחדושי רשב"א. וראה עוד לקוטות הרמב"ן דף י"א. והר"ן לפסחים סיום: וכן כתב הר"י אלברגלוני. ומזה רצה בעל הגהות איי הים שם להוכיח שהתשובה סימן כ"ג בש"ת היא ממנו. וזה בודאי אינו כדמוכח מתשובה שלנו.

עמוד 198 סימן שפ"א בשורה אחרונה למטה. רב יהודה גאון אבי אבינו. מזה נראה שגם רש"ג היה מכותבי התשובה הזאת. ועליו ועל רה"ג יוכיח גם סגנון הלשון בשורה 6 ומראין דבריה. ראה ההערה לעמוד הקודם.

עמוד 199 סימן שפ"ב. התשובה הזאת הובאה בתורתן של ראשונים חלק א' עמוד 53 סימן כ"ד. ונוסח השאלה שם: „שאלה למרנא ורבנא האי גאון זצ"ל. ושישאלתם הא דאמר רבא ז' אותיות צריכות נ"ג תנין ואלו הן שעטנ"ז נ"ץ. כל אות שבקריאת שמע מאלו שבע אותיות צריך זיינין או מקצתן צריכות ומקצתן אינן צריכות. ואמרת דאית לכון מזוזות ישנות מימות הראשונים ואין מזיינין אלא על מקצת אלו האותיות

ולא על כולן." וכן הנוסח באשכול (חלק ב' עמוד 39—38) רק נתקצר והתשובה שם היא לגאון סתם. ובריני תגין לשעטנ"ז ג"ץ ראה באשכול שם להלן דעת רב שמואל הנגיד ובשערי תשובה סימן של"א בין תשובות רב שר שלום ובהלכות פסוקות בדף האחרון עמוד א'.

— — סימן שפ"ג. התשובה הזאת נמצאת בשערי תשובה סימן קמ"ד מרה"ג. (בשנוי מעט ובקצור ובהגהות אי"י הים שם הביא עפ"י כ"י זו שלפנינו). בתשובות ליק סימן כ"ח ותורתן של ראשונים חלק ב' עמוד 46 סימן ט"ו.

— — שם שורה 2 מלמטה והערה ח'. צ"ל מאימתי אדם. יבמות פ"ט ע"ב.

עמוד 200 סימן שפ"ה שורה 6. ומן הדקדוק. במלה דקדוק לחכמת הלשון השתמשו בספרד מימי מנחם ודונש ובבבל לא מצאנוה עד עתה אצל הרבנים בימי הגאונים אף כי בלי ספק כבר היו לה או מהלכים שמה. — שם שורה 4 מלמטה. כירין כמו חוטין סובבין. ראה ההערה למעלה לעמוד 147 סימן שי"ד.

— — סימן שפ"ו. התשובה הזאת היא בודאי לרש"ג ורה"ג. והאחרון נזכר בה בשאלה בשם: ורבנו אב בית דין, ובתשובה: אנחנו אב בית דין. וכי היא גם לרש"ג נראה ממלות: רב יהודה גאון אבי אבינו ומר רב מישוי אלוף אבי אמנו.

עמוד 201 שורה 1. רבנו אב = אב בית דין. ראה ההערה למעלה לעמוד 94 ברשימה לסימן ר"א. — שם שורה 18. רב בר לוי בספר לאותות ולמועדים שעשה בחשבון מזלות. שם המחבר הזה ושם ספרו לא נודעו עד הנה. ובשערי צדק דף מ' ע"א לסימן י"ט רשום לרב הלוי. אולם אולי התשובה ההיא מר' יוסף הלוי בן מינאש או טעות הדפוס היא תחת רב הלאי או הילאי (כי ברשימת הגאונים והרבנים שבאה בדף הראשון בש"ץ לא נזכר שם רב הלוי). ובמחזור רומא כ"י אשר היה מלפנים ביד רשד"ל (והדפים ממנו בליטעראטורבל. באריענט לשנת 1850 עמוד 101 ז' שערים דרס"ג) כתוב בדף שכ"ב כפי הודעת רשוח"ה כזה: זה הלוח שכתוב למעלה מן הקבועים שערך ותיקן ר' לוי בן הר' יעקב ע"ס הז' שערים שעשה ר' סעדיה. ואילי ר' לוי זה הוא המחבר הארגוזה שזכרתי למעלה עמוד 357. ובס' עבור שנים לר' יששכר דף יוד מביא ס' עבור מר' לוי בן אליד (כפי הנראה צ"ל בן וליד או ואליד). ובנחלת שד"ל בלוח הגאונים רשום ממרדכי הר' לוי שעשה תוספות ובלוח הפייטנים ר' לוי בר יעקב (אולי הוא בעל הארגוזה והנזכר במחזור רומא הנ"ל) ור' לוי אבן משה. אולם כל אלה אין ענינם לכאן. כי המחבר שלנו חי כפי הנראה בבבל או בפרס קודם רב שרירא גאון או בזמנו. — שם שורה 10 מלמטה. מר אלעזר אלוף שבא מן אליסאנו. הוא הנקרא גם בן רב אלעזר ריש כלה מאספמיא (כי התאר ריש כלה בארמית אחר היה עם אלוף בעברית בזמן גאוני הישיבות בבבל כמו שהעירותי בזכרון לראשונים מחברת ג' עמוד 48 הערה 124). והובא בשערי צדק דף ג' ע"א סימן י"ז. דף כ"ה ע"א סימן ט"ו ודף כ"ו ע"ב סימן כ"ג; בהלכות פסוקות

דף ב' ע"ב בתשובת רב נטרונאי: וכבר פרשנו תשובת שאלה זו בתשובות שאלות מר אלעזר; בסדור רב עמרם גאון דף ל"ח ע"א; בעיטור (ד' ויניציאה דף ט"ז ע"ד: וכן שדר רב נטרונאי לרבינו אלעזר ריש כלה); באשכול (חלק א' עמוד 68) בדברי רח"ג שמביא פירושו על שמות הבשמים ומוסיף: וכד אתא מר רב אלעזר אלוף מן אספמיא למתיבתא תני לרבנן היכא אינון; בהלכות שחיטה בערבית לר"ש אבן גאמע (כפי המובא במזכיר חלק ד' עמוד 107) כתוב: קד חכי קדמאנא ען מר אלעזר אלוף אלאנדלם אנה דכר אן הדה אלאסמא רומיה או אפרנגיה ואנה כאן עארפא בהדה אלאנואע (ובהעתקה לעברית: וכבר ספרו קדמונינו ממר אלעזר אלוף אספמיא שזכר שאלה השמות הם מרומית או מפראנקית, והוא היה בקי בענינים אלה. ושם ידובר אודות שמות הדגים ראה למעלה אצלנו עמוד 23 סימן מ"ז והערתנו שם). ואולי הוא המובא גם בשבלי הלקט ח"ב סימן מ"ג וק"נ (לפי רשימת הר"ש בובער במפתח להלק א'): ר' אלעזר חורגא ריש כלה, והמלה חורגא נשתבשה מאספמיא או מאליסאנה. וראה עוד צונץ (ריטום עמוד 190 ושם הוא מסתפק עוד אם אלוף וריש כלה אחד הם) שמובא הר' אלעזר מהר"ש אבן גאמע בהוספותיו לערוך בדברי רב נטרונאי. ופסק דין ממנו כתוב במעשה הגאונים כ"י. וראיתי להעיר פה אודות התאר ראש כלה כי הגאונים כבדו בו תמיד את הרבנים הגדולים וראשיהם ממדינות אחרות (ולפעמים קראו אותם ראש או ריש סידרא אצלנו למעלה עמוד 342 ועמוד 96: רב יהודה ריש סידרא בריה דרב יוסף; או סנהדרא רבה למעלה עמוד 24: רב צלה בריה דרב בהלול סנהדרא רבה) אבל מעולם לא כנו אותם בשם גאון שהוא היה התאר המיוחד לראשי ישיבות בבל. ולכן גם לרבני ארץ ישראל אף כי בכמה דברים עפ"י הדין להם הקדימה (כי אין גובין קנסות בבבל, גם לענין ב"ד נאמר על בבל אנן הדיוטות אנן, ראה טור ח"מ סימן א' וב') נתנו רק הכנוי ריש כלה. ועפ"ז נבין הסדר ביקום פורקן שנתחבר בבבל: למרנן ורבנן חבורתא קדישתא די בארעא דישראל ודי בבבל (הקדימה לארץ ישראל) לרישי כלי (הם רבני ארץ ישראל, לכן להם הקדימה גם על ראשי גלותא) ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדייני דבבא (הם הראשי גלותא הגאונים והאבות בית דין שבבבל, כי דיינא דבבא = הוא אב"ד, ראה זכרון לראשונים ג' הערה 124 הנ"ל). והן שלשת המעלות היותר גבוהות אצל יהודי בבל. אמנם הראשי כלה (או האלופים) שבבבל שהם היו במעלה הרביעית לא נזכרו כלל בתפלת יקום פורקן.

עמוד 202 סימן שפ"ז. התשובה הזאת באה בשערי צדק דף ע"א ע"א סימן ג' על שם רב שרירא. (ושם נתקצרה הרבה גם נשתבשה: תחת והכין קא מסתפקא כתוב הכין ודקא, תחת כדאוריתא כתוב בדאוריתא, תחת כל תביעה וכו' מחייב עלה שבועה כתוב כל שבועה וכו' מחייב עלה שבועה!). וראה בקצרות סימן מ"ט. ובעיטור (ד' ויניציאה דף ס"ה ע"א) וממנו בטור חשן משפט סימן פ"ז הביא בשם ר"ש בן

חפני דזה תלוי במחלוקת והוא פסק דבשבועה דאורייתא לא מהפכינן אף כששניהם רוצין. וכן פסק רב נחשון בשערי צדק דף ע"ה ע"ב סימן י"ט. ועליו כוונו השואלים ובן חפני לפי הנראה באמרם שיש חלוף בין גאונים. וראה עוד בר"ף ומרדכי ורא"ש פרק ו' דשבועות. ובעיטור דף ס"ה ע"ב. — שם בהערה ח'. צ"ל כרם חמד IV, 196. ולמקום זה בסדר תנאים כוון גם המרדכי בפ"ו דשבועות הנ"ל.

עמוד 203 סימן שפ"ח. התשובה הזאת נמצאת בשערי צדק דף פ' ע"א סימן י"א בשם רש"ג (ושם נמצאו איזה שבושים: אתה צ"ל אתא, מדי צ"ל מריש. גם נלקית בחסר כי נחסרו המלות בשורה 4 אצלנו: בתר דסתר שמעון ובנה והוציא הוצאה מרובה באותה חצר, ועוד תשע שורות האחרונות אצלנו בעמוד 205). ובקצרות סימן מ"ח.

עמוד 204 הערה ב'. כהשערתי כן נמצא לנבון בש"ץ שם: לאריס.

עמוד 205 סימן שפ"ט שורה 6. של אסקוי ראש הגולה. שם ריש גלותא זה לא נזרע עד עתה כי בסדר עולם זוטא וביוחסין (ד' אמשטרדם דף צ' ע"א) לא נזכר שמו בין הנשיאים. ובהערותי לגרעץ חלק ה' (שנדפסו בשנת תרמ"ג עמוד 520) שערתי שהשם אסקוי או איסקוי בתשובה זו הוא כנוי ליצחק. ושמחתי למצוא אח"כ בקיץ שנת תרמ"ו בראש התנ"ך כ"י בבית פרחי בדמשק (כ"י ר' אלישע קרשקש משנת הקמ"ג) ששם נמצא מבוא ארוך מענינים שונים ובתוכם נמצאת רשימה זאת: „אילין ראשי גלותא. יכניה. שאלתיאל. זרובבל. ומשולם. וחנניה. וברכיה. וחסדיה. וישעיה. ועובדיה. ושכניה. ושמעיה. וחזקיה. ועקוב. וחנן. ושפט. וענן. ונתן דצוציתא הוא עקבן בן נחמיה. והונא בן נתן. ונתן. ורבנא נחמיה. ורבנא עוקבא. ואבא מרי. ורב כהנא. ורב הונא. ומר זוטרא. והונא מר הוא חכם [ר"ל בערבית היה שמו חַכִּים, Hakim] ורב כפנאי. ובוסתנאי. חנינאי בר אדוי. וחסדאי. ושלמה [ראה למעלה ההערה לעמוד 82 סימן קפ"א]. ויצחק הוא איסקוי. יהודה וכאי הוא באבוי. משה. ויצחק הוא אסקוי. ודוד בן יהודה [ר"ל בן יהודה וכאי הנ"ל] וחסדאי. [אולי הוא בנו של דוד שעמד אחר אביו ז' חרשים והיה הר"ג האחרון]. סליקו ראשי גלותא." מזה נראה שהיו שני ריישי גלותא בשם יצחק המכונים איסקוי. ולמטה מתשובה זו נראה כי איסקוי זה שלפנינו היה בימי רב צדוק נאון. — שם שורה 4 מלמטה. אילין מילי דרב משה הכהן גאון מחסיא. דברי רב משה אלה הביא גם הרי"ף בפרק ד' דכתובות. ובעיטור (ד' ויניציאה דף ע"ח ע"א) כתב: והיכא דליכא מנהגא עבדינן כשמואל וכו'. וכן פסקו רבינו שרירא ורבינו האיי ור"ח [ואת רב הנגאל הביאו גם התוספות כתובות נ"ד ע"א ד"ה ושמואל]. ומיהו סייעתא דאיתי ר' משה מיהא דאיבעיא לן וכו'. וכפי הנראה הר"ח והרי"ף והעיטור כולם שאבו מתשובה זו.

עמוד 206 הערה ד'. אודות דוד מיניה ראה ההערה למעלה לעמוד 34 סימן ס"ט.

— — סימן ש"יז. ההערה הזאת הכי נכבדת היא לדעת ממנה דעת הגאונים בענין אם יש מזל לישראל.

עמוד 208 סימן שצ"ד שורה אחרונה למטה. כרוב יש בו הועל מן השכרות. ראה למעלה עמוד 197 סימן שע"ט. והמלה הועל בהוראת תועלת שגורה בפי רש"ג ורה"ג. ראה למעלה עמוד 106 סימן רכ"ה שורה 1: מעשה שאין בו הועיל.

עמוד 209 סימן שצ"ד שורה אחרונה והערה ח'. אה"כ מצאתי כי המלה סנורים (בראשית י"ט י"א) יתרגם רס"ג בערבית אלעשי ור' יעקב טאוום בפרסית שבכרי. וגם הערבים ישתמשו במלת שבברה בהוראה זו. וראה במחברת קאהוט האשכנזית (פערוישע פענטאט. איבערזעצונג עמוד 9—168) ופוללערס באוצר המלים הפרסי בערך שבכרי.

עמוד 213 סימן שצ"ט והערה ח' וט'. אולי צ"ל גוכאיי תחת גונאיי. וכונת הגאון באמרו שהישמעאלים קוראין גוכי היא אל הכפר הגדול במחוז בגדאד גוכא על הנהר הנקרא ג"כ כוה בין כאנקין וכוסתאן (ראה יאקות בספרו הגדול חלק ב' עמוד 143. ושם חלק ד' עמוד 847 יביא בשם אבן אלכלבי כי תאמרא — שהוא השם הסורי מנהרואן — ונהרואן היו שני אנשים אחים בני גוכא והם חפרו שני נהרות).

— — סימן ת"א. ראה הערתנו למעלה לעמוד 135 (בצ"ל בהערה י"ב) סימן רס"ד.

— — סימן ת"ד. בפירוש המלה סודני כתב רש"י בברכות שם עושה שכר. אולם במנחות ע"א ע"א ונדה י"ב ע"ב הביא גם הפירוש מלשון סוד ה' ליראיו. וכן בערוך סדן א'.

עמוד 214 סימן ת"ה. ראה שטה מקובצת לכתובות דף י"ד בשם רה"ג. ורחיד"א בעין זוכר (יעיר אוזן ד' לבוב דף קי"ח סימן י"ד) רוצה לפרש דברי רה"ג באופן בלתי נאות כאשר נראה מסגנון לשון רה"ג בתשובה זו שכתוב בה: ויש שנושאין עצמן תחת הכתוב בשטה מקובצת שם ויש שדורשין.

— — סימן ת"ט. הספור אודות ר' יוחנן ורב מתנה הביא המגיה לס' יוחסין ר' שמואל שולם (ד' אמשטרדם דף ע' ע"א) בשם מגלת סתרים דרב נסים גאון. ולקח מתשובה זו כמו שהעיד בעל האשכול (חלק ג' עמוד 9) שרב נסים הביא זה בשם רש"ג ורה"ג.

עמוד 215 סימן תט"ו. הערוך ערך כשת הביא זה בשם רה"ג.

(עמוד 218 - 215 סימן ת"כ תכ"א תכ"ג ותכ"ד ראה למטה בהעתקת התשובות עמוד 318—315).

עמוד 222 סימן תכ"ו. התשובה הזאת שקצרה מעתיק הכ"י שלפנינו באה בשערי צדק דף ס"ד ע"ב סימן מ"ו בין תשובות רש"ג. וזה נוסח השאלה והתשובה שם: וששאלתם. אישה שנתגרשה מבעלה ויש לה ממנו בנות קטנות והלכה ונשאת לאיש אחר ובנותיה עמה עמד אביהן של בנות ואמר שאיני מניח את בנותי אצל אחרים ולא על שלחנם ולא הן נאמנין על בנותי ולא עיד אלא שבני אדם מחרפין אותי ואומרין לי ראה בנותיך אצל פלוני משתעבד בהן ואמן אומרת אף היא איני מנחת את בנותי להיות עם אישה אחרת ואם אמר אביהן הרי אני מניח אותן אצל אלמנה מקרובי ונותן לה שכר מזונותיהן וכל צרכיהן ולא תהיינה לא

אצל אשתי ולא אצל אישך. מה יש מן הדין. כך הראונו מן השמים דמילתא פסיקתא אמור רבנן (כתובות ק״א) לענין הא דתנן הנושא את האשה ופסקה עמו על מנת שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים וקא תני בה לענין נשאת לאחר לא יאמר הראשון לכשתבוא אצלי אזונה אלא מוליך מזונותיה למקום שאמה (שם ק״ב) אמר רב חסדא זאת אומרת בת אצל האם והרי דברים ברורים שאע״פ שנשאת הבת אצלה ולא קא מפליג בין אלמנה לגרושה ושמעינן מן הכין כי בין אלמנה היא ובין גרושה היא הבת אצלה דקא דייקינן מן מתני׳ דתנן מוליך מזונותיה למקום שאמה ולא תנן למקום שהיא לפיכך אין לאב לישול את בנותיו מאצל האם כשנשאת ואין משגיחין על טענותיו שבני אדם מחרפין אותו בכך אבל ודאי אם הנדילו ובעל אמן אין נאמן ויש פנים לחשש כי פרוץ הוא או כיוצא בזאת יש לו למחות ולומר לה אצלך [בכ״י שלנו אצליך] יהיו אם תחפוצי אלא [בכ״י שלנו ואלא] שמרי אותן ואל יהיו אצל אישך וכשאין פנים לחשש אצלו ורגילי׳ [צ״ל כמו בכ״י שלנו ורגלים, וראה אצלנו בהערה ד׳] שעושין בית דין סיג בעבורן אין הוששין לטענתה דידה [שבוש הוא וצ״ל כמו בכ״י שלנו לטענה גרידתא, והכונה לטענת הבעל הראשון] ואע״פ אין האיש חייב מן הדין לזון בניו ובנותיו כשהן קטנים אלא עד שיהיו בני שש בלבד בין זכרים ובין נקבות ועד בן שש הוא שאמרו חכמים בלבד. עכשיו איש זה שבנותיו עם אשתו בבית בעלה אם אינו זן אותן שם [בכ״י שלנו כשהן שם] אין עליו כלום ובין [צ״ל כמו בכ״י שלנו וכיון] שהוא רוצה לשומן אצל אלמנה מקרובותיו ולזונן אם תשמע אמן לו עושה כן ואם לאו אינו זנן ולא עבדינן (כתובות מ״ט) כרבב חסדא דהוה כיפי ליה אסיתא בציבורא ומוקי ליה ואמר עורבא באעי בניה וההוא גברא לא באעי בניה דהאי הא קא באעי להו ולגבי בעל אם הוא דלא קא יהיב להו מזוני ולא אפילו כרבב יהודה דאמר להו ארוד [שם איתא יארוד ובערוך הגירסא ירוד וצ״ל ירור כמו] ילדה ואבני מתא שריא דהאי לא קא שאדי על אחרים אלא לגבי אחד ולשמע חרפה [נראה כי חסר פה או נשתבש אף כי יש ליישב הגירסא בדוחק] לא קא יהיב ואי שתקא אשה וקיימא היא בסיפוקייהו משלה או משל בעלה ברויחותא כדרך שהוא זן אותן בלא חסרון וליכא התם פריצותא דמיחש [בכ״י שלנו דמיתיחש, והכונה אחת היא, והערה ה׳ אצלנו צריכה להמחק] לה אין לאבי הבנות עליה כלום ולא להניחן אצל אשה מקרובותיה [צ״ל כמו בכ״י שלנו מקרובותיו] ולא דבר אחר. והמגיה ר׳ חיים מודעי רשם לתשובה זאת בש״ץ: עיין במורפסות בקיצור סי׳ צ״ג. אולם כנראה מלשון השאלה והתשובה בקצרות לא מתשובה שלנו היא לקוחה ובאיזה פרטים היא סותרת לה. כי זהו הנוסח בקצרות: שאלה. אלמנה או גרושה דאית להון בני זוטרי וקא מינסבן לאחרים אית להון לאבוהון למישקלינהו לותהון אי לא. תשובה. אם יש לו אב או אם או אחות אשה [נראה כמשובש] שהאשה היא

המגדלת הבנים הקטנים או נוטלם אביהם ואם לא יהיו עם אמם ועד כמה הבת עד שתנשא והבן עד ששה שנים ופרנסתם מאביהם.

עמוד 223 סימן תכ"ט. בתורתן של ראשונים הלק ב' עמוד 28 סימן ה' הובאה התשובה הזאת בשם רש"ג ורה"ג. וגם בזאת התשובה קצר מעתיק הכ"י שלנו. אולם בכמה דברים נוכל לתקן הנוסח בתש"ר עפ"י נוסחא דידן. ולשלמות הענין אביא את הנוסח דשם: שאלה זו נשאלה מלפני מר רב שרירא ומלפני מר רב האי בנו גאונים נ"ע. ראובן נשא אשה וילדה לו בנים ובנות והשיא בניו ובנותיו בחייו והיו בניו מכבדין אותו כשראה כן לא הצריך עוד לכלום עזב ממונו וכל מה שבידו להם בחייו עד יום מותו [ובכ"י שלנו: והניח להם כל מה שהיה בידו ונפטר] ונשארה אמם ונהגו עוד בה מנהג אביהם [בכ"י שלנו: והיו מכבדין אותה] כשראתה עוד האם שהבן [צ"ל שהבנים] מייקרין אותה ואינה נצרכת [בכ"י שלנו: וכשראתה שאינה נצרכת] עמם לכלום נתנה להם מן עדי שהיתה בידה שעלה על לבה [חסרון דמוכח ובכ"י שלנו: מן עדי שהיה בידה לכל אחד מהן מה שעלה על לבה] מי שנתנה לו בחייה בעלה [שבוש דמוכח ואולי צ"ל מה שניתן לה בחיי בעלה] והיה הבנים שותפין שהניח [צ"ל במה שהניח] להם אביהם אחר מיתת אביהם ואחרי שנתנה להם היא אותן [צ"ל אותו] עדי ואח"כ חלקו האחין ממון אביהם והם זנין את אמם כבראשונה עד שמת אחד מהם והניח ג' בנות ובשעת מותו צוה לבנותיו ולאשתו ולאמו ב"ע [מיותר וזה התחלת המלה בעשרה הבאה אחריה שהציג כשומר, קוסטאס, או למלאות השורה] בעשרה והובים ונשארה אמו אחרי מותו שנים רבות והיו הבנים מפרנסין אותה כשחלתה צותה בפני עדים ואמרה שהרי נשאר בידי כך וכך ינתן ממנו לבתי פלונית כך וכך ולבתי פלונית כו"כ מהעדי והוציאה אותה לפניהם ולבנות בני המת חמשה דינרין ואין להם בכל מה שהנחתי בין מטלטלי [צריך להוסיף כמו בכ"י שלנו: בין מקרקעי] חוץ מחמשה דינרין אלו והיא פוטרתן מכל מה שנתתי [צ"ל כמו בכ"י שלנו: והוא פטירתם מכל מה שהנחתי] ומכל מה שראוי לו [צ"ל כמו בכ"י שלנו: לי] מן בעלי בין מן נדוניא בין מן הכתובה ומתנה בין ממקרקעי בין ממטלטלין הכל נתן לשני בני במתנה וקנו ממנה על כל זאת והיא בכובד חוליה נכתבה [צ"ל כמו בכ"י שלנו: וכתבו] לשטר הצואה והמתנה ומתה ועשו ביניה כצואתה ולא אמרו להם בנות אחיהם המת כלום בכל מה שצותה האם. לאחר כמה שנים עמדה אחת מבנות אחיהם המת עליהם ואומרת [בכ"י ואמרה] שאני תובעת אתכם במה שנתנה לכם אמכם וכמה שלקחו [בכ"י במה שנתנה וכו' ובמה שלקחו] אחיותיכם ואיני מקבלת מאותה צואה כלום מפני שמתה הזקינה ולא נשבעה על מה שהניח לה בעלה איני [בכ"י ואיני] מנחת אתכם עד שתשבעו לי על כל [בכ"י על מה] שנתנה לכם ועל כל מה שהניח [צ"ל כמו בכ"י: וכל מה שהניחה] אשול חלקי ממנו. אמרו לה דודיה זה שנתנה לנו ולבנותיה שהיה בידה בחייה אין [בכ"י ואין] אנו יודעין

מהיכן היו בידה אם משל בעלה ואם משל אבותיה מפני שירשה אבותיה ולא היו להם יורשין חוץ ממנה והיו בעלי מומין [! צ"ל כמו בכ"י: בעלי ממון] מחשובי מקומם ועוד כשהיתה קיימת מפני מה לא תבעתה כששמעה בצואתה ואתה [בכ"י שלנו: לא תבעתוה או — צ"ל אז — כששמעתם בצואתה ואת] ואחיותיך שרויים [כצ"ל ובכ"י: שחיים] עמה במקום א' [צ"ל אחד כהגהתי בהערה ד' תחת אחר] אלא שהייתם יודעין שיש לה עלינו ועל אביכם הממון [בכ"י מממון] של בעלה בין מן נדוניא בין מכתובתה יותר ממה שהניח עשר פעמים. יבאר לנו אדוננו אם יש לאותה הבת במה שהניח [צ"ל כמו בכ"י: שהניחה] אם אביה אצל דודיה ממה שהן [צ"ל כמו בכ"י: ממה שהיה] בידה בחייה ואם יתחייב [צ"ל כמו בכ"י: יתחייבו] לה שבועה אם לאו. תשובה. כך נראה לנא [בכ"י לנו] הדבר שלא [צ"ל כמו בכ"י: שאילו] גבו בני האשה הזאת ובנותיה ממקומות אחרות כתובות [בכ"י: אחרים וכתובות] האם בצואתה והיא לא נשבעת [בכ"י נשבעה וכצ"ל] בחייה בודאי היה לבת בנה בזאת טענה. ולדברי רבותינו שבבבל היה עליהם להחזיר דאמרינן וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה. ואמרינן רב ושמואל דאמרי תרויהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אהם [צ"ל אדם] מוריש שבועה לבניו. וכיון שחייבין להחזיר אם יש ספק במה שלקחו היתה עליהם שבועה [צ"ל כמו בכ"י שלנו: כמה היה]. ולדברי רבותינו שבארץ ישראל נשבעין שני בניה הנותרים ושתי בנותיה שלא צותה ולא פקדה אותם ולא אמרה להם ולא מצאו בין שטרותיה שכתובתה מהראותה [צ"ל כמו בכ"י שלנו: שכתובתה אשר גבו אותה, או: מה שגבו אותה] פרועה היא דאמרינן שלחוה בימי [צ"ל כהגהתי בהערה ז': קמי] ר' אלעור שבועה זו מה טיבה שלח להם יתומים נשבעין שבועת יורשין וגובין. והלכה בזאת [בכ"י כזאת] בנשתם לדין שודא דדיינא דיינא דעביד כמר עביד ודיינא דעביד כמר עביד כדקא פסיק רב חמא. אבל עכשיו שלא גבו כלום מחוצה אלא מה שנטלו מתחת ידיה נטלוהו וכבר נודע כי היה ביד האשה ירושה מקרוביה קרובי אביה עושין בזאת כמשנתינו ששנינו והכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה כל מה שהבת הזאת מביאה ראיה כי מחמת כתובה נטלתו האם הנפטרת הרי נפל לשודא דדיינא כאשר הזכרנו. ודבר זה במה שאינו בעולם [בכ"י שלנו: בעינו] כתוב בכתובתה כי מה שהיא בעיני כתב לה הוה לה לנוטלו [בכ"י שלנו: כי מה שהוא כתוב לה היה לה לנטלו] בלא שבועה דאמרינן מטלטלי ואיתנייהו בעיני הוו [צ"ל כמו בכ"י שלנו: בעיניהו] בלא שבועה בגון שהעידו [בכ"י שלנו: כיון שהעידו] עדים ואמרו כי כלי פלוני וכלי פלוני נטלה [בכ"י כלי פלי ופלי נטלתו] האשה מעזבון בעלה בתורת פרעון כתובתה בשלא נשבע [צ"ל כמו בכ"י שלנו: בשלא נשבעה] ואותן כלים נטלום בניה ובנותיה בצואתה דכל מה שאינו נודע דלבעלה הוי

או משל קרובי בית אביה נפל לה ובידיה היו ונטלוה בניה ובנותיה בצואתה אין מוציאין אותן [בכ"י אותו וכצ"ל] מידיהן. אלא בית דין שואלין את בניה ואת בנותיה מה ואת תדעו [צריך להוסיף כמו בכ"י שלנו: כי נטלה אותן] מעזבון בעלה להשתלם ממנו כתובה [בכ"י שלנו: כתובתה] ורואין בית דין מה שהן מודין בו כי לאביהם היה והיא נוטלתו [בכ"י נטלתו וכצ"ל] לתשלום כתובתה ונפל [בכ"י כתובה ונופל] לידי שודא דדיינא אם [בכ"י דדיאני (= דדייני) כי אם] הדיין החותך ביניהן רואה להשביען שבועת יורשין [בכ"י היורשין] ולתתו להם עושה בו כך ואם יראה להחזירו לאמצע עושה ובין כך ובין כך יש עליהם שבועה שאין מכירין כי היה בידה ממה שנטלתו [בכ"י שלנו: שאינם מכירין כי זה שבידה ממה שנטלוהו] כלום מממונו של אביהם ואין מוציאין מידי שבועה [בכ"י שלנו וכצ"ל: ואין יוצאין מידי שבועה זו].

עמוד 224 סימן תל"א. ראה הערתנו למעלה לעמוד 5 סימן י"א.

עמוד 226 סימן תל"ב. בענין קלף וגויל ועבוד לשמן ראה למעלה עמוד 28 סימן ס"ג בקצרה. וראה עוד בהלכות פסוקות בהלכות מגילה וס"ת תשובת רב נטרונאי. בשערי תשובה סימן של"ב בין תשובות רב שר שלום באופן עשיית הגוילין (ובמנהיג דף קי"ט הובאה סתם). בשו"ת פאר הדור סימן י"ט ק"ב וקל"ה. באשכול חלק ב' עמוד 37. במכריע עמוד 67 סימן פ"ד ובראי"ש בהלכות ס"ת בהלכות קטנות בשם ספר העתים לר"י אלברגלוני.

עמוד 228 ברשימה לסימן תל"ד. שאלות מרב יהודה ראש כלא (כלה). הוא רב יהודה בר יוסף מקירואן הנזכר למעלה עמוד 96 סימן ר"ז ולמטה עמוד 234 סימן תמ"ב. וראה גם במחברת קבוצת חכמים לר"ז כוכב טוב עמוד 106: שאלה זו שאל ר' יהודה אלוף רב פעלים בר מר יוסף דמן קירואן מרה"ג.

— — סימן תל"ד בסוף. וכי הא מילתא דאיתא בידנא מעשים בכל יום דמיסתיעא מן תלמוד דארץ ישראל דסמכא הוא. מכאן תשובה לאיזה מן הסופרים החדשים שפקרו להעליל על הגאונים שבכונה העלימו עין מן הירושלמי והבחידוהו תחת לשונם. וראה מזה במבוא אצלנו.

עמוד 229 סימן תל"ו. ראה ההערה למעלה לעמוד 5 סימן י"ג ועמוד 129 סימן רנ"ה.

עמוד 230 סימן תל"ז בסוף. ולשון סורסי וכתב סורסי שהוא עכשו בידי נצריים בבבל וקורין אותו סוריאני. כבר נודע כי רה"ג שלח לראש כהני הנוצרים לשאול את פיו אודות תרגום הסורי (לסאן אלסריאני). ראה זכרון לראשונים מחברת ג' עמוד 49 הערה 126.

— — סימן תל"ח. אשר נטע גנת אגוז וכו'. הנוסח הזה לא נמצא עד עתה בשום מקום. ובה"ג והמביאים דבריו הנוסח אשר צג אגוז. והר' דוד אבודרהם בהלכות ברכות נשואין (ד' ווארשא תרל"ח עמוד 198) ישתדל ליתן טעם להנוסח הזה: „אגוז על שם אל גנת אגוז ירדתי שאמר הקב"ה שנקרא חתן על כנסת ישראל שנקראת כלה ועל הרבה דברים

נמשלה כלה לאגוז. צג מלשון ויצג את המקלות כלומר נטע. ופירוש דחוק יותר נמצא בס' חופת חתנים לר' רפאל מילדולה סימן יוד סעיף ד'. וזאת אמנם דרך רחוקה היא אשר לא הלכובה מתקני הברכה בימי רבנן סבוראי וקדמוני הגאונים. ותספיק לנו בזה עדות רה"ג שהנוסח האמתי הוא אשר צג זוג. אולם עכ"פ גם הנוסח המשובש אגוז הוא קדמון. וקרוב לודאי שכבר היה לפני בה"ג כי בכ"י הנודעים לנו וכן כל הפוסקים שהביאו הברכה בשם בה"ג הביאוה בנוסח זה. וכמו כן היתה המלה אגוז לפני ר' יהודה בר יוסף מקירואן בעל השאלות מרה"ג. ורק בפירוש הר"י אלמדארי להלכות הרי"ף (בכ"י רשוח"ה כמובא בהמזכיר שנה י"ג עמוד VII) נמצא הנוסח זוג.

עמוד 232 שורה 20. מן רבואתא יסודי עולם דנקיטין ליה מן רבואתא דאמוראי. כפי הנראה יכנה פה הגאון את ראשוני הגאונים או הרבנן סבוראי בשם רבואתא יסודי עולם הדומה ללשון איתני עולם אשר אודותו דברנו למעלה לעמוד 7 סימן ט"ו. ומדרכו של רש"ג בתשובותיו להביא קבלתו מרבנן סבוראי. ראה בזה הערתנו למעלה לעמוד 101 סימן רי"ד.

עמוד 233 סימן ת"מ. אודות סדר מלקות ראה תשובה קצרה לרב נחשון בשערי צדק דף צ' ע"ב סימן ל"ד (ושם מביא ארבעת הפסוקים שנזכרו בתשובה זו, אולם לא יאמר שמקרין את הלוקה תחלה ממין הדבר שלוקין אותו עליו). ובשערי תשובה סימן ט"ז הובאה תשובה קצרה אחרת ונתייחסה שם לרה"ג כי המלקות נעשה מרצועה של עגל כפולה ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה. וזהו בהפך מהנאמר בתשובה זו שלנו. וכבר הביא בהגהות איי הים כי בארחות חיים כ"י הביא את התשובה משי"ת בשם גאון סתם וסיים וכתב: ורבינו שרירא ז"ל כתב כי לא נהגו בישיבות ברצועות של עגל ושל חמור אלא מביאין חבל של פשתן וכו' (ודברי רש"ג הם מהתשובה שלנו). ואם אמת בפי המרשים בש"ת שהתשובה דשם היא מרב האיי נצטרך לומר שהיא לרב האיי בן נחשון או לרב האיי בן דוד. ובתורתן של ראשונים חלק כ' עמוד 41 סימן ו' התשובה שלנו נמצאת בין תשובות רה"ג. ועל כי נכתבה בשנת אלף ש"ח (997 למה"נ, ראה למטה עמוד 235 הערה ב') בזמן גאונות רש"ג לפי ההשערה היא ממנו ומרה"ג ביחד כרוב התשובות הנכתבות בזמן שרש"ג היה גאון ובנו היה אב"ד.

עמוד 234 שורה 10. נוסח זה מהתרת נדוי לא נודע לנו ממקום אחר. ובטור ושו"ע יורה דעה סימן של"ד ס"ק כ"ג לא הביאוהו.

— — סימן תמ"א. תשובה דומה בעניגה אבל משונה בסגנונה הובאה בשערי תשובה סימן י"ט ובתשובות ליק סימן י"ב. ובשני המקומות היא מיוחסת לרב האיי.

— — סימן תמ"ב. אודות קיום שטרות בקרובים ראה תשובת רב פלטוי בשערי צדק דף פ"ח ע"ב סימן כ"ג ובקצרות סימן ר"ד ור"ה. וכתב בעיטור (ר' ויניציאה דף ל"ח ע"ב): וכתב גאון איכא מאן דאמר וכו' קיום שטרות בקרובים כשר.

עמוד 235 שורה 7. המלה פלגי נכפלה בטעות הדפוס.

(עמוד 253—235 מסימן תמ"ג עד סי' תק"ס ראה למטה בהעתקה עמוד 339—318).

עמוד 253 סימן תק"י. ראה בהלכות הרי"ף ביש נוהלין שם. ולזה כיון בסוף התשובה באמרו שם: וכשתעמוד על החיבור ששיגרתי לך.

עמוד 255 סימן תקי"ג. בענין אם קנו העדים מיד הנותן וכתבו השטר אח"כ ראה למעלה עמוד 65 ולמעלה עמוד 294 סימן ק"מ. — שם שורה 12 מלמטה. צ"ל שנחקרה עידותן.

עמוד 256 שורה 10. הילכך הבריא שאמר וכו' ואין מטבע נקנה בחליפין. בעשור (ד' ויניציאה דף ה' ע"ג) כתב: אשכחן בתשובות לרבינו אלפס מי שאמר נתתי כך וכך זהובין וכו' שאין המטבע נקנה בחליפין. וכונתו לתשובה זו. ומש"כ שם ואייתי ראיה מההיא אמתא וכו'. באמת למעלה בתשובה זו (שורה 4 מלמטה) כתוב: וגמרינן להאי דינא מההוא מעשה דההיא אמתא.

עמוד 258 סימן תקי"ט שורה 3. אנן לא סבירא לן אלא דלא אפשיטא. ראה בהלכות הרי"ף ביש נוהלין שם: בעי רבא וכו' ולא איפשיטא ולא עבדינן בה עובדא בבריא. — שם שורה 6 מלמטה. משמא דרבינו האי בענין ירושת הבכור. כונתו כפי הנראה לענין אם הבכור נוטל פי שנים במלוה שבזה פסק הרי"ף ביש נוהלין שאינו נוטל והוסיף: וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל כי הא סברא. — שם שורה 2 מלמטה. וכך צוינו למר יוסף ז"ל שיתקן אותו באותה נוסחה וכו'. ראה דומה לזה בענין אחר באשכול (חלק ב' עמוד 100) שכתב: אבל הרבה דברים שכתובים בו [בס' הלכות הרי"ף] מחק לבסוף ושדר בתשובה לתקן הנוסח. וכן בשבלי הלקט (מהדורת הר"ש בובער עמוד 181): נמצא בכ"י מר רב יוסף וכו' שהעיד על רבו האלפסי שהזר בו בסוף ימיו. ואם המלה ז"ל בכ"י שלנו נכונה היא ולא מטעות המעתיק אזי נוכרח לומר שר' יוסף זה איננו אבן מיגאש שעלה על כסא רבו הרי"ף אחר פטירתו כי אם איש אחר הוא. וגם מר' יוסף בן יושת הנזכר בסימן תנ"ד לא נודע שנפטר בחיי הרי"ף. וראה ההערה למטה לעמוד 322.

— — סימן תק"ך. מה שסיים וכך קבענו בהלכות שלנו נמצא בריף בפרק יש נוהלין: „ואיבא מאן דאמר דלית הילכתא כרשב"ג וכו' ואנן לא סבירא לן הכי." ומתשובה זו נוכיח דהאי מאן דאמר הוא רב הנגאל.

עמוד 259 סימן תקכ"ב ותקכ"ג. התשובה הקצרה בנדפסות סימן ג' נתקצרה כפי הנראה משתי התשובות שלנו. כי השאלה שם בענין מתנה לחזר היא שייכת לסימן תקכ"ג שלנו. ויותר נראה שתשובה אחרת היא.

עמוד 261 סימן תקכ"ו שורה 4. ומר רב מתתיה גאון פליג עליה. הגאון הזה נזכר כמה פעמים בתשובות הגאונים כבר פלוגתא דרב עמרם. ראה למעלה אצלנו עמוד 136 סימן רס"ו (והתשובות בענין זה הנרשמות בהערה אצלנו שם) ושערי צדק דף פ"ז ע"ב סימן י"ז. ובתשובות

שבסוף הפרדס בענין הרק בפני אשת איש. ומזה נראה כי השתמשו בכתר הגאונות בזמן אחד. רב עמרם בפומבדיתא ורב מתתיה בסורא. ובקובץ יגדיל תורה (הנדפס באדעסא תרמ"ד—תרמ"ה) הוצאתי לאור ג' תשובות הראשונות השלמות מכ"י זה. ושם (עמוד 488) שאל הרב ראמ"ס אבן לפידות מראסין שאין הבדל בין רב עמרם לרב מתתיה. כי גם לר"ע ראובן לא יוכל למנוע לשמעון להניח קורותיו על העמוד. ונ"ל שההבדל ביניהם לענין ההלק בעמוד ובמקומו אם ירצה שמעון להשתמש בהלקו לדבר אחר. ואף שלא נאמר זה בפירוש בדברי רב מתתיה אולם זה מוכח מדבריו שהעמוד הוא בהזקת שניהם לעולם. וכן משמע מלשון התשובה: ורמ"ג פליג עליה בעמוד ובמקומו. ואולי לא העתיק המעתיק סוף התשובה ששם היה זה מבואר.

עמוד 261 סימן תקכ"ז. צר לנו כי נאבדה התשובה הזאת. כי מהגאון רב צמח בר חיים לא נזכרה תשובה זולתה כפי הנודע לי (ורק לפי ההשערה תתיחם לו התשובה אודות אלדר הדני). אם לא כי נאמר שבין התשובות המובאות בשם רב צמח סתם (אשר הרוב מהן בודאי לרב צמח בר פלטאי) נמצאות איזה מהן לר"צ בן חיים.

— — סימן תקכ"ח. גם בעיטור (ד' ויניציאה דף צ' ע"ד) הביא כזאת בשם תשובות ובשם רבנן סבוראי.

— — סימן תקכ"ט. מרב חנוך בר משה הספרדי נמצאו תשובות בשערי צדק דף ד' ע"ב סימן כ"ח ודף כ"ב ע"ב סימן ט' ובתורתן של ראשונים חלק א' עמוד 48 סימן ח' והרבה מתשובות ווין. ורב שמואל הגניד תלמידו הביא דבר הלכה בשמו בענין תשע ברכות בראש השנה בשערי תשובה סימן ס"ו מהלכות ר"י אבן גיאת (שערי שמחה חלק א' עמוד כ"ט) ובעל המאור ואשרי סוף ר"ה וטוא"ח סימן תקצ"א. — שם שורה 4. יצדיד פניו כלפי דרום. בערוך ערך דרום יפרש המלה ידרים בפירוש הראשון ילך אצל חכמי דרום וילמד מהם. והפירוש אודות החזרת פנים בתפלה הנמצא גם כן בפירש"י שם יביא הערוך בשם יש אומרים. והעיר המו"ל הערוך השלם כי הי"א הוא רבנו גרשום מאור הגולה. ועתה הנה מצאנו את הפירוש הזה ליותר קדמון הוא רב חנוך הספרדי אשר הובא עם אביו רב משה השבוי מבבל. לכן נוכל לחשוב את הפירוש הזה למקובל בישיבות בבל. וסברת איזה חכמים חדשים הרוצים להוכיח כי ארבעת החכמים השבוים היו מאיטליא לא נהירא לי.

— — סימן תק"ל שורה 2 מלמטה. כי סתם גוי אנם הוא לא נאמר אלא בעבור המטלטלין. זהו נגד דעת הרשב"ם בבתרא שם דמשום הכי אין לגוי חזקה דסתם עכו"ם גולנים הם. ובאמת נאמר בפירוש בסוכה (דף לי' ע"א) דסתם עכו"ם גולני ארעתא נינהו. וצ"ע כי קשה הוא לומר דאשתמיטתיה לרס"ג גמרא ערוכה אחרי שכבר העיד עליו רב שרירא (שערי צדק דף י"ח ע"א סימן י"א): כי חכם גדול היה ואין משנה שלימה ממשנתינו אובדת אותו. ובשערי צדק דף ל"ג סימן כ"ב בענין אחד מבני מבוי שמכר חלקו לגוי גם כן נאמר ביון דסתם גוי אנסא

הוא. אבל שם נראה כי ההפסד שהפסידו בני המבוי היה במטלטלין כנראה מלשון טענתם: אונם אותנו ואכל והפסיד ממון שלנו.

עמוד 262 סימן תקל"א והערה ה'. אודות המאמר הסתום והזר בשבת לפי פרש"י שם ראה ערוך ערך בזר שהיתה לפניו גירסא אחרת ופירש באופן אחר. וגם המאירי למקום הנרשם פירש וגרס באופן אחר. וראה עוד מאמר הרי"ב עליאשבערג (בפרחי צפון חלק ב' עמוד 154) שטרח ליישב גירסת רש"י באופן קל ופשוט. אולם שבתי וראיתי שהתשובה שלנו בודאי שייכת היא למקום אחר בתלמוד כי בשבת לא תמצא הגירסא אפיק כורא ועייל לכל הנוסחאות.

עמוד 263 סימן תקל"ג שורה 4. ומר רב מתתיה גאון פליג עליה. כפי הנראה התשובה הזאת היא לרב עמרם. ראה הערתנו למעלה לעמוד 261 סמן תקכ"ו.

— — סימן תקל"ה. מסגנון הלשון נראה שהתשובה הזאת היא לרס"ג כההולכת לפניה. — שם שורה 9. ולענין מה שנדרו לישיבות נמי כיון שברור אונסם אין עליהן כלום בעבור נדר זה. התשובה הזאת סוטרת על פני איזה כותבים חדשים אשר שלחו רסן מעל פיהם וכעבדים המתפרצים ידברו עתק כי מגמת הגאונים ראשי הישיבות היתה לצבור כסף וזהב per fas et nefas. יוצק זהב רותח לפי הכותבים האלה.

עמוד 264 סימן תקל"ז. אודות גביית מסים מתלמידי חכמים ראה במפרשים לפ"ק דבבא בתרא ותשובת מהר"ם מרוטנבורג במרדכי שם וס' כסף נבחר לר' יאשיהו פינטו סימן קי"ד והגהה שם.

(עמוד 266—265 סימן תקל"ח—תק"ם ראה ההעתקה למטה עמוד 339 והערות שם).

עמוד 266 סימן תקמ"א. בשערי צדק דף מ"ח ע"ב סימן כ"ה ובתשובות ליק סימן כ"ג וכ"ד הובאה תשובת רב נטרונאי בענין מומר יורש את אביו ושם ידבר גם כן מירושת הגוי.

עמוד 267 סימן תקמ"ג. העתקת התשובה הזאת נשמטה על פי שגיאה למעלה עמוד 340 לכן נציגנה פה: לאיזה מהם [מהגאונים] ז"ל. הממזר אינו יורש את אביו. כונתו בזה שאם זנתה אשת שמעון וידענו למשל שהנואף הוא ראובן [וילדה ממנו בן] שנורישהו נכסי ראובן." והנה שם בהערה ה' שערתי שצ"ל שלא נורישו. אולם שבתי וראיתי שאין אנו צריכים להגיה כי הכונה היא: והשאלה היא אודות שנורישהו בנכסי ראובן. ולא אדע לפי שעה לאיזה מקום שייכת התשובה. ולענין סנוי הבא על הפנויה הובאה תשובה מרב פלטוי בשערי צדק דף מ"ו ע"ב סימן י"א. וראה תוספות יבמות כ"ב ע"ב ד"ה בן אין לו. ודעת הרמב"ם בפ"ג מהל' יבום וחליצה ה"ד שהנולד מזנות שזנה אביו עם אשת איש הוא בנו לענין ירושה. והרא"ש בתשובה הקשה עליו. ראה בטור אה"ע סימן קנ"ו. ואולי הכונה בפה שאינו יורש את שמעון בעל אמו כי אם את ראובן אביו האמתי.

עמוד 267 סימן תקמ"ד. בענין המוכרת נכסי מלוג ראה ההערה אצלנו למעלה לעמוד 136 סימן רס"ו. ולפי האמור שם הגאון החסר פה בשורה 5

(ראה הערה יוד) הוא או רב שמואל בר חפני או המשיב בשערי צדק דף ס"ט ע"א סימן ע"א. — שם הערה י"א צריכה להמחק כי הכונה היא שדין הבעל מוציא נכסי מלוג מיד הלקוחות הוא כדין הכיר בה שאינה שלו ולקחה.

עמוד 268 הערה ד'. צ"ל אמירה והבאן.

(עמוד 269 סימן תקמ"ז. ראה העתקת התשובה למטה עמוד 336).

עמוד 279—270. נראה דכל התשובות בכ"י ד' (מסימן תק"ן עד תקנ"ט) הן מרב סעדיה. כי בסימן תקנ"א תקנ"ה תקנ"ו ותקנ"ח נזכר שמו מפורש וסימן תקנ"ב מובא בשערי צדק בין תשובות רס"ג ובתשובות ווין נקרא על התשובה הזאת שם רס"ג בפירוש. וסגנון הלשון יוכיח שגם סימן תק"ן ממנו הוא. כן למשל הוא משתמש במלה נשיון בהוראת חוב. וידוע כי הרס"ג אהב להשתמש במלות שסופן ון (ראה צונין זינאגוגאלי פואיזי עמוד 398 והלאה, ובמלה נשיון בהוראה זו השתמש כבר הקליר בגשם שלו).

עמוד 271 הערה א'. אולי בתגויתא היא כמו בתגביתא (מפעל נבה) כי בכ"י מארצות המזרח יתחלפו לפעמים אות הבית והוו. ראה למעלה עמוד 111 (הערה ח') ולמטה בעמוד זה (הערה י"ב) ועמוד 277 (הערה ו') דאויד תחת דאביד ועמוד 360 למישיבה = למישיוה. אולם לפי הענין יותר נראה בתגרותא. והמלה הזאת נזכרה עוד למטה בתשובה זו עמוד 173 שורה 1 וכן בעמוד 277 סימן תקנ"ו.— שם הערה ז'. צ"ל וראה בהערה ה' בעמוד זה.

עמוד 173 סימן תקנ"א שורה 4. והתום בחייליה שלאדוננו סעדיה רגיל להתום בה. המלה חייליה שהוראתה כחו אינה עולה פה יפה כי לפי הענין צריך להיות כאן חותם או חתימה. ואולי צ"ל חומריה או חומרתיה כמו שמצינו בעיטור (ד' ויניציאה דף ע"ז ע"ד): „וכתב הגניד. בתשובה למר רב [צ"ל שר] שלום ורב נטרונאי דמן תמניין ותרתין שנין דשני ריש גלותא ותרתי מתיבתא ודייני בבל [צ"ל בבא] ורישי מתיבתא כולי נהגו למינבא בעלי חובות וכתובה ומזונות שהוא תנאי כתובה ממטלטלין. וכתבי בכל אתרוותא דישראל כגון שפנק וריש גלותא [צ"ל בגושפנקא דריש גלותא] ובארבע חומרי דרישוותא דכל דיינא דלא מגבי" וכו'. וארבע חומרי דרשוותא הנזכרים פה הם כפי הנראה ארבע הוחמות של שני הגאונים והאב"ד (או דייני דבבא) שלהם. ובאגרת רש"ג (ד' אמשטרדם דף פ"ח ע"ב. סדר החכמים 35): רב ששנא דכתיב על חומרתיה משרשיא בר תחליפא.

— — סימן תקנ"ב. לבד משערי צדק אשר רשמנו בהערה יוד עוד באה תשובה דומה בתשובות ווין עמוד 2—191 סימן צ'. וראה הערת המו"ל שם ובהעתקה למטה עמוד 340.

עמוד 275 סימן תקנ"ג שורה 2. והאב נשא אשת אחיו. צ"ל אשה אחרת (ר' דערנבורג). וכפי הנראה היה בכ"י לפני המעתיק שלנו כתוב בקצור אש' אח' וחשב בטעות שהוא קצור מן אשת אחיו.

עמוד 276 סימן תקנ"ה. התשובה הזאת הכי נכבדת היא. כי ממנה נראה נוסח הקיום שבו היו הגאונים ראשי הישיבות מקיימים את פסקי הדינים של ראשי גליות. וכבר נודע לנו מעדות ר' נתן הבבלי (יוחסין ד' אמשטרדם דף צ"א ע"ב) כי המחלוקת בין רס"ג וריש גלותא דוד בן זכאי צמחה מפני שמאן רס"ג לקיים פסק דינו של ראש גלות בשטרות שנעשו שלא כהלכה. ונראה שתשובה זאת וקיום זה נכתבו קודם המחלוקת. כי לפי עדות רש"ג באגרתו נקרא רס"ג לסורא באייר רל"ט (אלף רל"ט לשטרות = 928 למה"נ) וישב על כסא הגאונות קודם המחלוקת שתי שנים דהיינו עד שנת רמ"א. והתשובה שאחרי התשובה הזאת (עמוד 278 סימן תקנ"ו בסוף) נכתבה בשנת ר"ם.— שם שורה 1. בבאבא דמרותא. כן היה נקרא בית דינו של ריש גלותא. כנראה גם מתשובה שהדפים ר"ל דוקעם מכ"י אוקספורד (בן חנניא שנה ד' עמוד 2—141) וליקרתה נביאה בשלמות: „זה טופס התשובה שהשיב רב צמח ריש דייני דבבא דמרואותה [צ"ל דמארותה או דמרותא] חסדאי ריש גלותא בריה דמרואתה נטרונאי ריש גלותא לרבנא נתן בריה דרבנא חנניה לכל תלמידים חכמים וזקנים ושאר אחים הדרים בקירואן במדינת אפריקא אהובים וחנונים שאו שלום ממני ומן האלופים ומן רבנין קשישאי דדרא רבא שעומדים במקום סנהדרי גדולה ומן רבנן שעומדים [נראה דצריך להוסיף: במקום סנהדרי קטנה] ומכל תלמידים וחכמים שבבבל שתמיד ששים בשלומכם ומתפללים עליכם" וכו'. ועפ"ז יובן מה שנמצא בה"ג כ"י ואטיקאן (כפי הנמצא במאמר הרב ר"ע הילדעם-היימער אודות הכ"י הזה עמוד 20 בהערה וראה שם עמוד 33 הערה 40): שדר רב צמח בר שלמה דיינא דבבא דמרותא חסדאי. ובסוף התשובה הזאת ב"ד זה נקרא בית דינא דנשיא. — שם שורה 2. דכתבא דנן חיט ומלפף ביה נפק לקדמנא. ראה בעיטור (ד' ויניציאה דף ל"ג ע"נ): לנאון. והיכא דליכא בנייר כדי לכתוב בו קיום מלפף ביה ניירא אחרינא וכתב בקיום וקימי [צ"ל וקיומיה] מלפף בגויה. — שם שורה 6. בהבוד בר נאטר. השם בהבוד הוא פרסי (הוראתו בפרסית: טוב או אושר). ובר נאטר אולי הוא מבני נטירה שכפי עדות ר' נתן הבבלי היו עוזרים לרס"ג בעת מחלקותו עם דוד בן זכאי.

עמוד 277 הערה ו'. ראה ההערה למעלה לעמוד 271 הערה א' ולמטה 278 שורה 6.

עמוד 278 סימן תקנ"ו בסוף. בסיון שנת ר"מ בקטיעא. לפי הנראה הוראת המלה בקטיעא פה היא כמו לפ"ק כי מאלף ור"מ לשטרות לא נזכר האלף. והנה זאת התשובה נכתבה י"ג חדשים אחרי נקרא רס"ג לשבת על כסא הגאונות בסורא (אייר רל"ט).

עמוד 279 סימן תקנ"ט שורה 3. צ"ל וכנגד קומת העליה.

להתשובות בערבית והעתקתן העברית.

עמוד 279 סימן פ"נ. התשובה הזאת הובאה בעיטור (ד' ויניציאה דף ל"ו ע"ג) בשם תשובה לרבינו סתם: האיי דנקט מלוה ולא שאר חייבי לאוין משום דמלוה ברבית מצוי מכל עוברי עבירות והוא הדין לשאר חייבי לאוין. וכפי הנראה הכונה לתשובה שלנו. וזולתה היה הדבר בספק בעיטור כי אולי המלה האיי שם נמשכת למעלה ותהי כונתו תשובה לרבינו האיי. — שם הערה ג' שורה אחרונה. צ"ל: ואולי תחת אתתצרת צ"ל אתתארת.

עמוד 280 שורה 5. אבל לא כל חייבי לאוין פסולין. גם זה הובא בעיטור (דף ל"ז ע"א): ובתשובה לרבינו אלפס שאין כל חייבי לאוין פסולין וכו'.

— — סימן פ"ו. התשובה הזאת באה גם בש"צ דף ל' ע"ב סימן י"א באמצע. ור' חיים מודעי לא ידע שהגאון ר' יצחק הוא האלפאסי ושנדפסה תשובה זו בתשובות הרי"ף סימן קפ"ו.

— — סימן פ"ז. גם זו הובאה בשערי צדק שם בסוף התשובה עד המלות כדין הגזלן והשאר חסר שם כמו בנדפסות מהרי"ף.

עמוד 281 סימן פ"ז בסוף: הומרא לתובע וקולא לנתבע. כן כתב הרי"ף גם בהלכותיו פרק ח' דמציעא ובפרק ה' וו' דבתרא.

— — סימן * פ"ז. גם זו כתובה בשערי צדק שם בראש התשובה.

— — סימן פ"ח שורה 3 מלמטה. אבל בענונה יוקחו אמנם [בצ"ל] בתורת סיפור. בנוף הערבי צ"ל ואמא אלעגונה אנמא תונל מנה.

עמוד 282 סימן פ"ט שורה 4 מלמטה. כי בעלי הקרובות וכו'. ראה בעיטור (דף ל"ז ע"ג) וחזינן בתשובות דאין בעלי קרובות פסולין להדדי וכו'. — שם שורה 2 מלמטה. ומזה ראיה שהם לא הוסיפו כלום. העתקתי כאילו היה כתוב בנוף הערבי: עלי אנהם לא זאדו שיא. ובנדפסות שם המאמר האחרון חסר.

— — סימן צ' שורה 5. ומה ששאלת ואיזו ראיה יש לנו. צ"ל ואיזה צורך (או הכרח) יש לנו.

עמוד 286 סימן ק"ה שורה 7. אחר זמן השטרות שעליו. צ"ל אחר זמן החוב שעליו. וכן בנוף הערבי צ"ל: בעד תאריך אלדין (בלא נקודה על הד') אלדי עליה. — אודות אדרכתא טירפא ושומא ראה בשערי צדק דף פ"ו סימן ט"ו תשובת רב נטרונאי ועיטור אות שומא (ד' ויניציאה דף ל"ב ול"ג).

עמוד 291 סימן קכ"ה שורה 4 – 3 מלמטה. אודות המלה שימוש ראה ההערה לנוף הערבי (עמוד 62 הערה ו'). וצריך להוסיף דברי הרי"ף בהלכותיו פרק ב' דכתובות: וי"א כותב אדם וכו' בגון ספר או שמוש שיש לו לאדם בתוך ביתו לכתוב בו זכרונותיו. ובתשובת רה"ג שנדפסה בסוף אגרת רש"ג מהדורת ב"ג (מגנצא תרל"ג עמוד 64) כתוב: ועינו

[ועשו?] ביניהן שמוש; ולפי הנראה הכונה שם פסק או מעשה ב"ד שכתבו לזכרון. וכן בעיטור (ד' ויניציאה דף ל"א ע"ב) שימוש והוא שטר שעושין ב"ד. ובשערי דיני ממונות המיוחסות לרה"ג שהדפים רשוה"ה בישורון נאמר בהרוז 133: שטר שמוש למשמרת יחקק. והעיר ע"ז המפרש: שמוש הסופרים הכותבים טענות בעלי דינין ודברי העדים. וגם משם ר"י אבן מנאש הביא בעיטור (ד' ויניציאה דף ל"ז ע"ב): אבל לא מדבר ליה כלל אלא דסמך אשימוש השטר.

עמוד 292 סימן קכ"ט. ראה הלכות הרי"ף בפרק י"ב דכתובות.

— — סימן ק"ל. ראה בר"י"ף שם וגם בפרק ו' דכתובות ופרק א' דקידושין.

עמוד 301 סימן קס"א בתחלתו. ומה שהבאת מחבור מר דויד בקיצור דיני גירושין. כפי הנראה הכונה להדיין ר' דוד בן הגר (ז' מהאגר) שהובאו דבריו בדיני גירושין בשערי צדק דף י"ג ע"ב סימן כ"ב. והעיר ר' חיים מודעי (שם דף י"ד ע"ב) שמצא דברים הללו בלשון ערבית בס' דיני הגט לר' דוד בן הגר. וביחסין השלם (עמוד 229) הובא בשם ספר אשכול הכופר הוא כתאב אלמכאצרה לר' משה ן' עזרא כי מתלמידי הרי"ף היו אב [צ"ל אבן] סולימאן ן' מהגר. ובערבית יכנו את האיש ששמו דוד בשם אבו סולימאן (אבי שלמה).

עמוד 303 סימן קע"א. התשובה הזאת באה גם בשערי תשובה סימן יוד בלי הזכרת שם המשיב. אולם בתמים דעים סימן קל"ט נתיחסה להרב אלפאסי.

— — סימן קע"ב. גם זו התשובה הובאה בשערי תשובה שם בסוף הסימן. ושם יחסר המאמר שאם ידוע מקומה יסירנה.

— — סימן קע"ג. ראה בעיטור (ויניציאה דף ל"ז ול"ח): אבל בתשובות לרבינו אלפס עדים ההתומין על השטר ונמצא אחד מהן קרוב או פסול וכו'. ומנדפסות סימן קפ"ב נראה שהשאלה תכיל שתי שאלות. ומזה יובנו דברי התשובה שלנו (ההסרים בנדפסות) עמדנו על השאלה הראשונה. וזה נוסח השאלה שם: ראובן הוציא שטר ובו שלשה עדים הראשון כשר והשנים קרובים אהדדי. וטען שמעון כי שטר זה פסול. וראובן אמר זה העד השלישי שהוא קרוב לשני מוסף הוא כי העדות מתקיימת בשנים. ושמעון אומר כיון שהעדים נתבוננו שלשתן אע"פ שלא העידו זה בפני זה אמרינן בהו נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה. וכן יורנו רבנו עדים שחתמו על השטר ואחר כך חקר אותם ב"ד על אותה עדות וחזרו בהם ואמרו שזו העדות טעינו בה ולא היה ברעתנו כמו שהוא בשטר. וראובן אומר אין לכם לחקור בהם שהעדים התומים [צ"ל ההתומים] על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד. ושמעון אומר אלו העדים ראו העדות נכונה ונכתבה אותה עדות בעצמה היינו אומרים כן. אבל עכשיו כשנשאלו על מה היה קודם היום [הדברים מגומגמים ויש כאן חסרון או שבוש] יש לחזור ולהתבונן ממה שהטעית אותה [צ"ל אותם או זה מוסב על העדות]. ויורנו רבנו אלו העדים אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר אלא מפיהם יודעין אותו היוכלו לחזור בהן ולהוסיף או לגרוע או לא.

עמוד 308 סימן ר״ב. דעת המתנגדים שהבעל אינו יורש את אשתו היא דעת הקראים. ראה במבחר וכתר תורה בסוף ס׳ במדבר. וראה גם בס׳ נן עדן לזה האחרון (נוזלווא תרכ״ו דף קס״ח ע״ב): „אבל רוב המלמדים ברחו מזה והעלה בזה שלא ישלימו לדעת בעלי הקבלה שהבעל יורש את אשתו״. וכן באדרת אליהו (נוזלווא תקצ״ד דף ק״א ע״ג) לבשיאצי.

עמוד 309 סימן ר״ז. נשמט אצלי בהעתקה: מצינו לאדוננו ראש הישיבה ז״ל שתי שאלות בחגבים [בערבית צ״ל גראד] של גוים וכו׳. ראה למטה אצלנו עמוד 395 מה שהבאנו מהלוקת בני א״י ובני בבל בדין זה.

— — סימן ר״ח. התשובה הזאת יקרה לנו גם מפאת כי בה נשאר לנו לפליטה מקום אחד מסדור התפלות של רס״ג אשר ימעט זכרונו אצל הקדמונים. ראה הערת הרשי״ר בהערה 21 לתולדות רס״ג. (בעיטור חלק ב׳ דפוס ווילנא עמוד 128 בברכת חתנים הביא תשובת רש״ג שכתוב בה: ומר רב סעדיה הכי כתב בסודרא — צ״ל בסדורא). ובסימן ק״ל מתשובות פאר הדור הביא הרמב״ם שתי התפלות הידועות מרס״ג שכבר זכר אותו לטובה הראב״ע בפירושו לקהלת. ואודות המקראות שנקראים ולא מתרגמין ראה במבוא האשכנזי לאונקלוס מהר״א ברלינער עמוד 217 ועוד.

עמוד 310 שורה 16. והפסוקים שיקרא גם הצבור וכו׳ באשכול (חלק ב׳ עמוד 65) מובא המקום הזה: כתב רב סעדיה יו״ד פסוקי צבור קורא אותם כשמניע הקורא אליהם ואח״כ חוזר הקורא וקוראם ואלו הן וכו׳. ומכאן נראה שמה שכתוב באשכול שם בהמשך: ויש מוסיפין איש יהודי וכו׳ הם מדברי בעל האשכול ולא מרס״ג.

עמוד 313 סימן ש״ע הערה ה׳. המלה הערבית דכה הוראתה מושב חזק וקבוע (פעסטער זיטץ). ראה אודותה באריכות במה״ע האשכנזי וויענער צייט-שריפט פיר דיא קונדע דעם מארגענלאנדעם I, 74.

עמוד 318 ברשימה לסימן תמ״ג. מר דונש ממדינת דרעה. אולי הוא ר׳ דנש הנזכר בתשובות ר׳ יוסף אבן מיגאש סימן מ״ט. ואף כי כאן נאמר שהיה ממדינת דרעה (באפריקא, ומשם היה ר׳ משה דרעי הנזכר בתשובת הרמב״ם בפאר הדור סימן י״ט) ושם כתוב שהורה לבני אשבילי׳ה. יוכל להיות שבני המקום האחרון פנו אליו לדרעה או שהוא הלך מדרעה לדרום ספרד כמו שעשה הרב אלפאסי.

עמוד 319 סימן תמ״ד. צריך למחוק הערה ג׳. כי ואגדר הוא כמו ואוכד והוראת שניהם וכל שכן. — שם הערה י״ג צריך לתקן פרק ו׳ תחת פרק י״.

עמוד 320 סימן תמ״ט. לתשובה זאת יכוון כפי הנראה בעל העיטור (ד׳ ויניציאה דף ל״ז ע״ג). וראה שם תשובת הגאונים סתם ובאשכול (חלק א׳ עמוד 47) תשובת רש״ג ורה״ג. — שם הערה יוד. אולי צ״ל בנוף הערבי ויקום בעמל אלמצות = ויקום בעשיית המצוות.

עמוד 322 ברשימה לסימן תנ״ד. שאלות למר יוסף בן יושת. ר׳ יוסף זה הוא כפי הנראה המובא בתשובת ר׳ יוסף אבן מיגאש סימן רי״א. ולפי ההשיערה השם יושת הוא השם הרומי Justus אשר נמצא כשם יהודי

בימי חרבן הבית וחכמי התלמוד בהערת צונץ (געזאממעלטע שריפטען II, 11. ולזמן יותר מאוחר רשם צונץ שם עמוד 22 מסופר צרפתי ועמוד 331 משו"ת כ"י Justo והיה יכול להביא גם מתשובת ר' מינאש הנ"ל) וראה ההערה למעלה לעמוד 258 סימן תק"ט. — שם שורה 1. לרבינו סעדיה גאון ז"ל בחבורו קצור הפקדון. הספר הזה מובא מר' מנחם מאירי בהקדמת פירושו לאבות: וכן קבלנו מרב סעדיה ז"ל בספר הפקדון שחברו לאחד שנתמנה דיין בעירו וכו'. וחכם אחד הוכיח זה לא כביר מדברי המאירי אלה שרב סעדיה היה דיין בעירו קודם שנקרא לבבל. וכפי הנראה קרא בחפזו: שחברו לאחר שנתמנה דיין בעירו. אולם טעותו נראה מהמשך דברי המאירי שם: והיה אותו הדיין נבוך בפעמים והשתדל [רס"ג] עמו לבאר לו דיני הפקדון.

עמוד 326 סימן תס"ד. ראה למעלה עמוד 154 סימן שכ"ו (כצ"ל) ובקצרות סימן קנ"א.

עמוד 327 צ"ל (בסימן תס"ו השני) סימן * תסו (עם כוכב) ואחריו סימן תס (בלא כוכב). — שם הערה י"ב צ"ל: כל דמתענית. קמא דף ע' ע"א.

עמוד 329 סימן תע"ה. ראה נירון זה תשובת רה"ג בשערי צדק דף נ"ט—ס' סימן ל'.

— — סימן תע"ט. ראה למעלה עמוד 202 סימן שפ"ג והערתנו לתשובה זאת.

— — סימן ת"פ. בעיטור (ד' ויניציאה דף כ"ו ע"ד): ואמר רב אלפס אם אמר הנתבע חלקתי וזה אמר לא חלקנו וכו'. ובתשובה דיליה מאן דאמר לא חלקתי אי אתא בטענת שמא ליח ליה עליה דהאיך אלא חרם סתם דלא אישתייר נביה מידי ופטור. וכפי הנראה כונתו לתשובה זו.

עמוד 330 סימן תפ"ב. בענין בעלי הקרובות ראה למעלה עמוד 282 סימן פ"ט והערתנו שם.

עמוד 331 סימן תפ"ג ותפ"ד. ראה בענין טלית מצויצת בשבת דעת ר' יוסף אבן מינאש בתשובותיו סימן קפ"ג.

עמוד 332 סימן תפ"ט. צ"ל בנדפסות י"ד.

עמוד 338 סימן תק"ב. זה הביא הרי"ף בהלכותיו פרק ד' דמגילה בשם רב נטרונאי משמיה דרבנן סבוראי. וראה גם בתשובות ר' יוסף אבן מינאש סימן פ"ט.

עמוד 339 סימן תקל"ח. אודות חזקה בנכסי קטן ראה תשובתו למעלה עמוד 331 סימן תפ"ה וכפי הנראה לזה כוון בעיטור (ד' ויניציאה דף פ"ד ע"ד). ובענין האלמנה שנפטרה קודם שנשבעה שבועת האלמנה ראה תשובת ר' יוסף אבן מינאש סימן ר"ח דנחת לחלק בין מקרקעי ומטלטלי.

לעמוד 342. אודות הכנוי ראש ראה גם דברי רשי"ר בתולדות רב נסים הערה 32 והמקומות הרשומים שם. — שם בהערה בשולי היריעה צ"ל לפי מקום הדפסתן, הר"י אלפאסי, ווין תקנ"ד.

לעמוד 343 סימן ד'. אודות שמות השבטים באבני החשן והאפוד ראה עתה באריכות אצל הר"א עפשטיין בחלק א' מספרו מקדמוניות היהודים עמוד 83 והלאה. — שם סימן ה'. קודם המלות והרא"ש לברכות צריך להוסיף והלכות הרי"ף. — שם סימן י"א. לענין מלאכת עבדים בשבת פסק בשערי תשובה סימן ע"ב להפך דעבדים איתקשו למרייהו.

לעמוד 344. הרשי"ר בערך מלין עמוד 68 חשב שהתשובה בענין שאלכסנדר מקדון עשה צורת העולם היא להרי"ף עצמו ושהוא לקח מהערבים. אולם באמת הועתקה לתשובות הרי"ף מתשובות הגאונים וכפי הנראה מהרי"ף עצמו כי ר' יוסף אבן מיגאש כבר הביא זה משם רבו. ויש עוד הוכחה שהתשובה היא לרה"ג מסגנון הלשון. כי השתמש בה במלה חיל בהוראת מעלה (גראד) כמו למטה עמוד 148 סימן ש"ד. וכן במלות ומראין דברים (בהוראת גופו של דבר מוכיח עליו או ממשמעות הענין). וכן נמצא אצלו ואצל רש"ג אביו למטה אצלנו עמוד 98 .104 (מחוייא מילתא). 137 (נראו לנו הדברים). 190 (בתשובה הכפולה מזו). 191 (מראין הדברים הללו בעין אכזריות). 197 (ודברי התלמוד מראין בענין הזה). 198 (מראין דבריה של שמועה). בשערי תשובה סימן ק"ט = בתשובות ליק סימן נ"ח (שמראין דברים הללו). ומזה נוכיח כי מה שהביא הרי"ף בהלכותיו פרק א' דמכות: כיצד שמין רב חסדא אמר וכו' ופירש גאון כך מראין הדברים. שהגאון הזה הוא גם כן רה"ג.

לעמוד 345 סימן י"ד. ראוי להעיר כי יש הוכחה קצת שהתשובה היא לרה"ג מהשימוש איזה פעמים במלה מחקר שנמצאת אצלו עוד למטה אצלנו עמוד 114 סימן רל"ה. עמוד 130 סימן רנ"ה. עמוד 200 סימן שפ"ה.

לעמוד 346. לעמוד 9 הערה י"א אוסיף כי גם בהלכות הרי"ף פרק ג' דמגילה הגירסא אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת. אולם שם כתוב משמיה דרב אשי'.

לעמוד 350 סימן מ"ו. וזה מקרוב כתב חכם אחד כדבר פשוט שרה"ג ידע שפת יוונית. וטעות היא בידו כי לבד ממקום הזה המובא כבר במזכיר שנה ד' כאשר רשמתי עוד יעיר רה"ג על עצמו אצלנו למטה (עמוד 105 סימן רכ"ה ועמוד 143 סימן רצ"א) שלא ידע לשון יון.

לעמוד 351 סימן מ"ז. גם בתשובת רה"ג בתמים דעים סימן ק"ט נמצא בראשה המלה מועתקת (מקובלת) ולמטה שם: וכן העתיקו בקבלה. — שם לסימן ס' צ"ל: ובשערי תשובה סימן קנ"ב ובהגהות איי הים שם.

לעמוד 352 סימן ס"ה וס"ו. בענין חלוקות שבין בני ארץ ישראל ובני בבל ראיתי להבא מכ"י ישן מספר כתאב אלאסתבצאר להקראי יוסף הרואה את הפרק המדבר מזה ונכתב כלו בלה"ק ואציין אותם במספרים של הר"י מיללער בשחר שם: פצל פי דלך (פרק בענין זה). אלו דברים שבין ארץ ישראל לבני בבל. א) ארץ ישראל עומדים

בקרית שמע בני בבל יושבין. ב) יש׳ [ר״ל בני ארץ ישראל] מתאבלין על תינוק בן יומו ב״ב [בני בבל] עד שיעברו לו שלושים יום. ג) יש׳ אין משיאין אשה מניקה שמת בנה עד עשרים וארבעה חדש ב״ב עד שמנה עשר חדש. ד) ב״ב פודין את הבכור בשמונה ועשרין כסף יש׳ [בחמ]שה זוזי שהן י״ו ושליש. ה) בבל פוטרין אבל לפני [הרגל אפ]ילו שעה אחת יש׳ עד שיהיו לו ג׳ ימים לפני הרגל. ז) [בבל כת]ובה של[הן כ״ה] זוזי ישראל כל הפוחת לבתולה [ממאתים זוז עושה בעילתו] בעילת זנות. ו) ב״ב [אוסרין כלה על בעלה ז׳ ימים והיא] נעשת כנדה מפני [דם בתולים יש׳ מתירין מיד מפני שמוציא] את הבתולים [בצער]. (זה נזכר גם בתשובה שלפנינו). י) [ב״ב] מתירין את השומן שלאומות העולם שאינו מקבל טומאה יש׳ אוסרין אותו משום ג׳ דברים משום הלב שהלבו גוי ואין ישראל רואיהו ומשום תבשילי גוים ומשום חלב שמערבין אותו. יא) בני בבל נדה משמשת כל צרכי הבית חוץ משלושה דברין אינה מוזגת את הכוס ואינה מצעת את המטה ואין מרחצת פניו ידיו ורגליו יש׳ אינה מגעת בדבר ולא בכילים אבל מדוחק התירו שתהיה מינקת את בנה. * [לא הובא בשחר שם]. בבל טוענין יש׳ אין טוענין הדם [צ״ל הדם] בשבת ולולב טוענין ביום טוב הראשון שלחג שחל להיות בשבת. יב) ב״ב אין פותחין לפני המת במועד בני יש׳ פותחין לפניו. יג) בני בב׳ אין קורעין את הגיט בני יש׳ קורעין אותו. יד) בבל מכניסין [את ה]איבל (צ״ל האבל) בכל יום בבית הכנסת יש׳ אין מכניסין [אותו אלא בש]בת בלבד. טו) ב״ב אין מקנחין במים יש׳ מקנחין מן הדא דור [טהור] בעיניו וג׳. טז) ב׳ בבל שוקלין בשר במועד יש׳ [אוסרין] אף לתלותו בכף מאזנים [מפני] העכברין. יז) בני ב׳ מוהלין במים ונותנין על פניהן [יש׳ מו]הלין בעפר מן [הכתוב גם את בדם] בריתך. יט) בני ב׳ [מברכ]ין על [היין בשהוא מזוג] יש׳ מברכין עליו [בשהוא חי. כ) ב״ב] מברכין על פרי העץ ומניחין האדמה בני ארץ יש׳ מברכין על התורמסין שהכל בכלל האדמה. כב) ב״ב פורשין כפיהן בתענית ובתשעה באב יש׳ אין פורשין ידיהן אלא ערבית יום הכפורים. כג) ב״ב אין שוחטין בהמה שילדה עד שמונה ימים יש׳ בן יומו שאין בן שמונה אלא לקרבן. כד) ב״ב אומרין נברך שאכלנו ואין מזכירין מזון בני יש׳ עושין מזון עיקר שהכל טפילה לו. כה) ב״ב אין רואין טבעת בקידושין בני יש׳ רואין אותה בקידושין. כו) ב״ב כותבין שתים בגיט מעשר אותיות בני יש׳ כותבין שלוש מעשר אותיות. כה) ב״ב מקדשין החתן בשבע ברכות בני ישראל בשלש ברכות. כט) ב״ב שליח ציבור מברך ברכת כהנים בקהל בני ארץ ישראל אומרין ושמו את שמי שאסור להשים את השם אלא כהן. * ב״ב פול ששלקו גוים מתירים אותו וכן חגבין בני ארץ ישראל אוסרין אותו משם [משום] שמ[ערבין] שלקין שלבשר עם שלקין שלפירות [ראה למעלה סימן ר״ז השאלה אודות חגבים ששלקום גוים. ובכבלי ע״ז דף ל״ה ע״א יסוק

כבני בבל]. ל) ב״ב אום[רין פת שלנום ומתי]רין פת שאפאה גוי וישראל עומד על [נביו וה]שליך עיין בני ארץ ישראל אוסרין אותה בעין שהעין ל[א אום]ר ולא מתיר אימתי התירו הא כדא [כרי] קיום נפש ובלבד . . . שלא [ימכור הפלטר] בשר מ[חנותן]. * בני בב׳ אין תלמיד [שואל בשלו]ם רבו בני ארץ ישר׳ אומרין שלום עליך [רבי ומורי]. לב) [ב״ב אומרין מקד]ש השבת יש׳ אומרין מקדש יש[ראל והשבת]. * בני בב׳ [אם ילדה] יבמתה [בן] ומת הילד בתוך שלשים יום צריכה חליצה בני אריץ יש׳ אם הפילה בזמן שהולד ניכר אם זכר אם נקבה ופרצוף שלולד ניכר אין צריכה לא חליצה ולא יבום מפני שהניח זרע: זה הוא כלל המחלוקת שביניהם.

לעמוד 355 סימן ק״פ. אודות המלה יפתקא = פתקא צריך להוסיף כי גם בשערי שבועות בחרוזים המיוחסים לרה״ג שנדפסו מרשוח״ה בישורון בחרוז 41 וחרוז 43 כתוב: אבל יחרים ביפתק. בהחרימו למול רעו ביפתק. ובכ״י פרמא הנוסחא בפסק ובפתיק ושתי אלה המלות הן תחת בפיתקא או בפתקא. והמפרש בכ״י כי ביפתק ר״ל שבועת היסת טעה בודאי.

לעמוד 356 סימן ק״פ. ועתה רעתי שהנוסחא הנכונה היא רב צדוק בכל מקום והשם יצחק נשתבש מצדוק. וטעות כזאת נמצאת גם בספר הקבלה להראב״ד (סדר החכמים עמוד 65) שבמקום הגאון רב צדוק בר ישי כתוב רב יצחק. וכן למטה שם רב נחשון בר צדוק נשתבש בכ״י אחד יצחק.

לעמוד 357 סימן קפ״ב. צריך להוסיף כי אולי ר׳ לוי בר יעקב בעל הארגוזה הוא המשורר המדקדק והפייטן הידוע ר׳ לוי בן יעקב ן׳ תבאן בן דורו של ר׳ יהודה הלוי. ראה אודותו בכרם חמד הרביעי עמוד 24. עמודי העבודה מלאנדסהוטה עמוד 154. נחלת שד״ל לוח הפייטנים עמוד 47. צונץ ליטעראטורגעשיכטע עמוד 217. ומה שנקרא לפעמים אלסרקוסטי ופה אלקלעי אין מזה סתירה כי יוכל להיות שגר זמן מה בסאראגוסא ואח״כ בקלעה איוב (או אל יהוד) או להפך. ואודות שערי שבועות שנדפסו בישורון כבר חויתי דעתי במקום אחר. ואוסיף פה כי יוכל להיות שבדברי הרמב״ן במלחמות סוף בבא קמא במה שאמר: ואף בחרוזותיו בהן מסורש כוונתו בחרוזות שנעשו על פי ס׳ השבועות לרה״ג. אם להארגוזה מר׳ לוי הנמצאת אצלי או לחרוזים אחרים שנעשו דוגמתה.

לעמוד 358 סימן קצ״ג. צריך להוסיף כי מדברי התשובה נראה שחשבו את המלה דהינוניתא משרש אחר עם אהינא בסר של תמרים ושאר פירות. כאילו היה נכתב דאהינוניתא.

לעמוד 359 סימן קצ״ט. מרב הילאי בענין זה נודעת לי רק התשובה בשערי צדק דף ע״ו ע״ב סימן כ״ו (הנמצאת אחר תשובתו סימן כ״ד שנזכר שמו עליה) ושם בשאלה נזכר שעל ראובן יש שטר חוב בתרהנה (צ״ל בהרהנה?) ובהרשאה ובאחריות ובאגב ארבע אמות. ויוכל להיות שהכוונה לר׳

אמות של ארץ ישראל. ובעיטור במקום הנרשם הביא מתשובה להרי"ף שאין סומכין על קרקע ארץ ישראל אלא בהרשאות משום תקנה שלא ישתקע ממון בני אדם אצל הנפקד ולא על דרך עיקר. ובודאי סמך על תשובה זו שלפנינו מרה"ג. ולפי עדותו (אצלנו עמוד 94) גם כונת רס"ג היתה רק להרשאות אבל לא בקנין אחר.

לעמוד 359 סימן רס"א ברשימה. בני ואדי אלקרי. המקום הזה בערב (קרוב מהעיר מדינה ומגיבאר) היה מיושב רק מיהודים בימי מחמד נביא ישמעאל שכבשם בשנת שבע להגרה. ואחרי מותו הגלה הכליף עמר את היהודים משם בבלה לדעת הסופר טברי (וויל, געשיכטע דער כליפען I, 56) אשר אמנם סופרים ערבים אחרים יכחישו זאת (יאקות בספרו הנדול חלק ד' עמוד 878). ועל כל פנים לא נודע לנו המקום הזה עד עתה בספרות ישראל מימות הגאונים. ומתשובה זאת רואים אנחנו כי בימי רש"ג ורה"ג היה במקום הזה עדה מישראל.

— — סימן ר"ה. בשערי צדק דף פ"ח ע"א סימן כ' נמצאת תשובה קצרה מרה"ג שפוסק ג"כ שהדבר תלוי בשתי שערות. אולם תשובה אחרת היא.

— — סימן ר"ו. התשובה הזאת הובאה בשערי צדק דף ע"ה ע"ב סימן כ' אחר תשובת רב נחשון. ושם כתוב תקנה תחת הקנה ותחסר המלה אלה אחר וכך הויא כפי הנראה על שלא הבין המעתיק שהקריאה הנכונה היא אֶלָה כמו שנקוד בכ"י שלנו וקרא אֵלָה ולכן היתה לו המלה במיותרת. וכבר רשם ר' חיים מודעי שם שהתשובה הזאת הובאה גם בקצרות סימן ש'. אולם לא העיר ששם נשמטה בטעות המלה הראשונה ובמקום לא אשכחן ראיה כתוב אשכחן. וברמב"ם פרק ה' מהלכות ממרים הלכה ט"ו ששאב ג"כ מתשובה שלנו כתוב כהוגן. ומדבריו שם שזה דוקא בשבועה שיש בה אלה נראה שהיתה לפניו הנוסחא הנכונה שכב"י שלנו. וכן איתא בטור יו"ד סימן רמ"א.

לעמוד 360 סימן ר"י. נראה לי דמה שכתב רש"ג שאביו ג"כ עשה מעשה בפסק שלו להשתדל עם היורשים שיתנו כפי האומדנא לעשירים לבינונים ולעניים כוונתו לתשובת רב חנניה אביו בשערי צדק דף נ"ז ע"א סימן י"ו בעיר שכבשוה גוים ונאבדו הכתובות שפסק שם: כך היא תקנת הדבר שיתקבצו זקני המדינה ויהיו כולן בהסכמה אחת ויחוקו לכתובותיהן חק לפי שהיו יודעין מנהג מדינתן העשיר לפי עשרו והעני לפי עניו והבינונים לפי מה שהן וכו' ומי שמת בעלה ועדיין לא נבת כתובתה יחוקו לה לפי מה שיראו וכו'. אולם שם מפני שהיתה סבה כללית פסק רב חנניה שיוכלו הזקנים הנאספים כולם לענין זה להחרים את כל מי שיסרב לקבל תקנתם. ובכאן שהיה מקרה פרטי ובלא אסיפת זקנים פסק רש"ג להשתדל עם היורשין בדברים דרך פשרה. — ושתי פעמים נמצא בתשובה זו (עמוד 98) סגנון הלשון מחויא מילתא הנמצא לפעמים לרש"ג ובנו רה"ג כהערתנו לעמוד 344.

עמוד 362 סימן רל"א. בתקונים לתולדות בעל הערוך עמוד 83 כתב רשי"ר בעצמו כי המקום הנשמט מזכרונו אודות ס' השטרות לרס"ג הוא במאור

לרו"ה ריש בבא מציעא (לדף ד' ע"א): ומסתברא דליתא למאי דאמר רב סעדי' גאון ז"ל בחבור שטרות בהוחזק בפרן וכו'.

עמוד 364 סימן רס"ב. בשרש תרץ בהוראת סדר ישר ואמתי ישתמש רה"ג בתשובתו המובאה בעיטור (ד' ויניציאה דף צ"ה ע"ב): ולמיזל בתר קושטא ותריצותא דמעשים וכו'.

עמוד 366 סימן רצ"א. העירני ה' איזרעלסזאהן (אשר בטובו הראה לי נ"כ איזה שגיאות הדפוס) כי אולי המלה דביקי אצל רס"ג היא לקוחה משם עיר דביק במצרים. ועיינתי בספר הגדול ליאקות (חלק ב' עמוד 546) ומצאתי שם כדברים האלה: דבקא מן קרי מצר קרב תנים ינסב אליהא אלתיאב אלדביקי [ובהעתקה לעברית: דבקא כפר במצרים קרוב לעיר תנים ויתיחס אליו הבגד הנקרא דביקי]. לכן אין ספק שרס"ג שהיה ממצרים העתיק המלה פילוסין שבמשנה במלה שנודעה בארצו לשם בגד מפורסם.

עמוד 367 סימן שי"ד. אודות ר' אלחנן ואביו ר' שמריה בר אלחנן ראוי להעיר שאולי הרופאים בספרד ר' אלחנן ובנו ר' שמריה הנזכרים מר' יעקב פרובינצאלי (בלבל. ד. אר. לשנת 1849 עמוד 810) היו מבני בניהם של ר' שמריה בר אלחנן מהשבויים ובנו ר' אלחנן כמו שרואים אנחנו השמות שמואל ונאמע במשפחה אחת במשך שנות מאות (ראה למעלה עמוד 351). ואנב אעיר שהמדינה שהלכו אליה בספינה ארבעת החכמים השבוים שנקראת אצל הראב"ד בשם ספסתין או ספסנין היא אולי סכסתן או סכסתאן והוא השם הפרסי ממדינת הסקותים (סציטהען) שנזכר כבר בבבלי יומא (דף ט' ע"ב: סקיסתן נויתא וסקיסתן ברייתא וראה מחברתי האשכנזית אלטיידישע דענקמאלער אוים דער קרים עמוד 31—30). וכבר כתבתי השערתי זאת בתוך שאר ההערות לס' סדר החכמים להר"א נייבויער.

עמוד 369 סימן של"ח. בדבר תיקון שטארי שבזמן הגאונים ראוי להעיר כי אולי הוא הס' תקון שטרות מר' יוסף טוב עלם (הנזכר במקומות המצויינים מרשד"ל בבית האוצר דף נ"ב ע"א, ובס' אוצר הספרים לבן—יעקב עמוד 669 יפקד מקומו). ואחר שידענו את הרב הזה למעתיק חבורי הגאונים תשובות והלכות גדולות וסדר תנאים ואמוראים קרוב לשער שהעתיק גם הס' תקון שטרות.

— — סימן של"ט שורה 1. צ"ל מעתיק הכ"י.

עמוד 373 סימן שע"ה. בענין המאמר אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אוסיף כי גם במקום הרביעי שנזכר בתלמוד (פסחים ק"ח ע"ב) אינו קאי אבעלי חיים אלא מדבר באדם בגמרוד ונבוכדנאצר.

— — סימן שע"ו. אודות רב יהודאי ורב שמעון ויחוסם להלכות גדולות ראה בפרטות במבוא.

עמוד 376 סימן שפ"ו. כפי עדות ר' אברהם בר חייא בס' העבור (עמוד 94) הגיד ר' יצחק בר ברוך אלבאליה (שכתב ספרו מחברת העבור לרב יהוסף הנגיד) כדברים האלה: „וראיתי בספר אחד מספרי הגאונים

שאומר שאלתי רבותי מפני מה אמרו תקופת רב אדא בצנעה ואמרו לי וכו׳. אלה הם דברי ר׳ יצחק בר׳ ברוך נ״ע״. ועל זה מוסיף ר״א ן׳ חייא שם: „וכדברים האלה היו דברי הישיש ר׳ חסאן בן מר חסאן נב״ע בחבורו״. ואולי הספר הראשון שכבר ר״י ן׳ אלבאליה חשבו לקדמון הוא ס׳ לאותות ולמועדים מרב בר לוי הנזכר מרש״ג ורה״ג בתשובה שלפנינו.

עמוד 377 סימן שפ״ו. בדבר התאר אלוף וריש כלה כתב רשי״ר בקבוצת חכמים (עמוד 52) השערתו שנתכנו בו לבד מבבל רק חכמי ירושלים. אולם עתה נדע כי כן נקראו גם הרבנים מארצות אחרות רב יעקב בר נסים בקירואן. רב חסדאי בספרד. רב יהודה בר יוסף מקירואן ועוד. ושם במאמר זה (עמוד 53 באשר הרגשתי עתה) עמד רשי״ר גם על הנוסח ביקום פורקן. אולם דעתו שנתחבר בארץ ישראל לא נראית לי.

עמוד 383 סימן תל״ד. בליטעראטורבל. ד. אריענטס לשנת 1849 (עמוד 761) הובא ר׳ יהודה בן יוסף סגלמסי מחבר תוכחה (וראה גם בלוח הפייטנים לרשי״ל עמוד 27 וצונץ בליטעראטורנעשיכטע עמוד 567 יחשבהו בין הפייטנים שומנם לא נודע). ואולי הוא ר׳ יהודה הנזכר בתשובות שלנו ונסע מסגלמאסה לקירואן ששניהם באפריקא.

— — סימן תל״ד בסוף. גם רשי״ר טעה להאמין (ראה מאמרו בכרם חמד הששי) שהגאונים לא השתמשו בירושלמי. אולם לא עלתה על לבו להעליל עליהם שבכונה עשו זאת.

עמוד 388 סימן תקנ״א (וצ״ל שם עמוד 273). שבתי וראיתי שאין הכרח להגיה מלת בחיליה ונוכל לומר כי הכונה שהקיום התום בכחו ורשותו של רס״ג על ידי מי שרגיל להתום בו [וצ״ל ביה] ר״ל על ידי סופר הישיבה. אף כי הלשון דחוק קצת.

עמוד 391 סימן קס״א. צ״ל כתאב אלמחאצרה.

עמוד 392 סימן ר״ח. בענין סדור רס״ג אעיר עוד הפעם (מה שכבר שאלתי בהערותי לגרעטין ואין מניד לי) שר׳ יצחק מווינא יביא שתי פעמים בספרו אור זרוע (חלק א׳ עמוד 89 סימן של״ט): „הלכות נדה מרב סעדיה גאון הכתובות אחר סידור ברכות דרס״ג המתחיל אספנרית״. ומי יתן ויורני איש הוראת המלה ומה ענינה לסידור ברכות. ואולי נשתבשה המלה ברפום וזאת יוכל לברר מי שיעיין בכ״י מאור זרוע. ואגב אעיר שחכם אחד השיג נגדי במה שכתבתי במחברת נ׳ מזכרון לראשונים שאולי טעו המיחסים ס׳ מבוא התלמוד לרס״ג. אולם לא השפיל לראות לסוף מחברתי עמוד 52 ששם צייניתי כי בהערה 72 אצלי (עמוד 28) מובאים איזה מקומות מס׳ יעיר אזן לרחיד״א שהעתיק מכללי ר׳ בצלאל אשכנזי בשם ס׳ דרכי התלמוד שחבר רס״ג בערבית, ועל פי המקומות האלה תקנתי שם בעצמי את הנאמר אצלי למעלה נידון מבוא התלמוד לרס״ג. ואחרי כן מצאתי איזה דפים בערבית שלפי השערתי הם לקוחים ממבוא התלמוד של הגאון הזה.

מפתח השמות והענינים*).

א.

אב (= אב בית דין) - ר"א. שנ"א. שפ"ו. תקמ"ח. 359. 370.
אב בית דין - רנ"ט.
אבהל (פרי אילן סרק) - רפ"ו.
אביץ (לבן) - שס"ג.
אבן אלטאפרין (בן הדולנים) - ש"ג.
אבן אלכלבי - 379.
אבנוס (מין עץ) - רס"ב.
אבק רבית - ראה רבית.
אבר (על גב) - ל"א.
אבראתא (מן הברוש) - מ"ז.
אברהם בקרט - 351. 364.
אברהם ן' דאוד - ראה ס' הקבלה.
אברהם ן' יצחק - ראה אשכול.
אברהם ן' יצחק ן' אוראי - ט"ז.
אברהם ן' משה ן' גאמע מקאבס - של"ו. שמ"ד.
אברהם ן' שת - ראה יוסף ן' אברהם ן' שת.
אברהם תאהרתי - ראה שמואל ן' אברהם תאהרתי.
אברישום (משי) - תקנ"ו.
אגב ד' אמות שבארץ ישראל - קצ"ט. ר'. 359. 396.
אגדאנא - מ"ז.
אגדה, אגדות - ראה הגדה.
אגוסטאין - רצ"ו.
אגיסטון - ראה אגוסטאין.
אגנחה (כנפים) - ל"ו.
אגרון לרס"נ - 352.
אגרת רב שרירא גאון - ריי"ח. ריי"ט. שמ"ט. 342. 345. 353. 354. 357. 360. 364. 369. 370. 388. 389.
אגרת רשות - ראה פתקא דדיאנותא.
אגרות רשות - שס"ח.
אדה אלוף - רכ"ט. 362.
אדום (ארץ) - שפ"ו.
אדיר (תאר הכבוד) - ר"ח. שמ"ד. תקמ"ט.
אדריאתא - רכ"ט.
אדרים = חנוך - 344.
אדרכתא - ק"ח. תכ"א.
אהואז = חוזא - 356.
אהרן ן' סרגאדו - 364.
אוזרדין - כ"ז.
אולאל - רמ"ז.
אונאה - ע"ז. תל"ה. תפ"א.
אונם ומפתה - קס"ו. קס"ז. קס"ח.
אופי כרב - ל"ד.
אור עינינו (תאר הכבוד) - רס"ד.
אוראי (אולי הוא השם אורי אוריה, כמו פלטאי פלטוי מן פלטי וראה

*) אותיות המספר בעברית יורו על סימני התשובות וסימני המספרים הערבים יורו על העמודים בתקונים והערות בסוף המחברת. בשמות האנשים והמקומות במפתח זה נסדרו האותיות, ומשמות האלה לא נזכרו המורגלים המובאים מתנ"ך ותלמוד.

עור איסקוי) - ראה אברהם ן' יצחק ן' אוראי.
אורכתא (הרשאה) - קפ"א. ר'. רל"ז. רע"ט. תס"ז. תצ"ג. 359.
אורשינא - ראה ורשאנא.
אזרדין - ראה אוזרדין.
אחא מן שבחא - שע"ו. 373.
אחריות - שפ"ח. תנ"ט. תקמ"ו.
אחרמתא - ראה חרם.
אטבי (עמודים של ברזל) - שנ"ד. 371.
איגרת רשות - ראה פתקא דרייגותא.
אידי הפרסים - מ"ו. 350.
איואן (שם אשה) - ש"ח.
איזגדא קלילא (אליהו הנביא) - שע"ג. 372.
איטאפי - מ"ו.
איסקוי ראש הגולה (= יצחק, כמו פלטוי פלטאי מן פלטי, וראה למעלה אוראי) - שפ"ט. 378.
איסורי ביאה - נ'. תל"ט.
איסר האיטלקי - שפ"ו.
איצטורליב - ראה אצטרליב.
אישתיאמא (אפטרופוס, ממונה) - מ"ז.
איתני עולם (תאר הכבור) - ט"ו. ס"ח. רמ"ח. שע"ד. תקמ"ט (איתן בחכמה).
אכטא טיאעא - מ"ז.
אכסלנום (מין עץ) - רס"ב.
אלאסתסקא (חולי המים) - רס"ד. ת"א. 365.
אלאצפר (צבע ירוק) - מ"ז.
אלגבירא (מין פרי) - ס"א.
אלגנם (המין) - כ"ט.
אלה (שבועה) - ר"ן. 397.
אלוף, אלופים (תאר הכבור) - רכ"ט. ר"ם. שפ"ו. 377.
אלורשאן (מין צפור) - ש"ו.
אלוקי (מין חולי המים) - ת"א.
אלחלוה (מתוק) - שצ"ד.
אלחנן ן' שמריה מקירואן - א'. ש"ד. 342. 350. 351. 367.
אלטבלי (מין חולי המים) - ת"א.
אליהו הנביא = איזגדא קלילא - שע"ג. 372.
אלים אנו (שם עיר) - שפ"ו.
אלישע קרשקש - 365. 378.
אלכבר (צלף) - שע"ח.
אלכט (כתב יד) - כ"ט.
אלכם (בית יד) - ת"ו.
אלכמה (כמהין ופטריות) - רצ"ד.
אלכסנדר מקדון - 344. 374. 394.
אלכצר (סנטר נגד המתנים) - ת'.
אלכרב (קליפה של דקל) - ת"א.
אללבלאב (חתיכה שעל לב כבשים יונקים) - שצ"ד.
אללג (וכוח ע"ד הנצחון) - ש"ח.
אללחמי (מין חולי המים) - ת"א.
אללך - מ"ז.
אלמראדין (המושבים בספינה) - ש"ח.
אלמראפעה (סרבנות לשלם חוב) - קפ"ב.
אלמסאם (נקבי הזעה, פארען) - שצ"ב.
אלמעדלין (אנשי צדק) - רע"ח.
אלמצל אלערבי - מ"ז.
אלנבטי (קנה רך) - כ"ז.
אלנוע (הסוג) - כ"ט.
אלנטל - ראה אלנטק.
אלנטק (כח הדבור) - כ"ט.
אלנעו (רחט ליין) - מ"ז.
אלעבקאת - מ"ז.
אלערסה (עדשה) - רכ"ב.
אלעזר אלוף מאלים אנו - שפ"ו. 350. 376.
אלעשא (קצר הראות) - שצ"ד.
אלפטר (פטריות) - רצ"ד.
אלפיומי (רב סעדיה נאון) - ר"ח. שפ"ו.
אלצדף (קליפות צפרדעים) - מ"ז.
אלצקאל (טבעת לגיהוץ בגדים) - רמ"ט. 364.
אלקצבאן (ענפי הצלף) - שע"ח.
אלרפו (מין תפירה ואיחוי, נאהט) - ת"ח.

אלשבכרה (סנורים) - שצ"ד. 379.
אלשוחט (מין עין) - רס"ב.
אלשב (כלי נתר) - מ"ז.
אלשק (מקום הנבקע) - מ"ז.
אלשקאק (ביקוע בעור הבשר) - מ"ז.
אלתיל (כצ"ל, שם עשב) - מ"ז.
אם אלחסן (שם אשה) - תקמ"ו.
אמארה (סימן) - תס"ח.
אמירה (שם אשה) - תקמ"ו.
אנגדאן - מ"ז.
אנדכתרי - שס"ז. 372.
אנפדי (דבר שאין בו תועלת) - רכ"ה. 362.
אנפרות (איבוד) - רכ"ה.
אנקולמוס - ק"צ.
אנשי ארץ ישראל - ס"ז.
אנשי בבל - ס"ז.
אנשי מזרח - ס"ז.
אסל (מין צמח) תכ"ב.
אסמכתא - ריי"ד. רכ"ו. שלי"ט. ש"נ. תב"א. תנ"ב. תק"ד. 369.
אספהאן - 372.
אספמיא (ארץ) - שפ"ו. 362. 376. 377.
אספראיא (דבר עגול) - שע"ט.
אספרגם - שע"ט.
אסקוי ראה איסקוי.
אסתקא (חולי המים) - רס"ד. ת"א. 365.
אפותיקי - ראה הפטקי.
אפטרופוס - קע"ח. ק"ם. קפ"ח.
אפסנתין (מין עשב) - מ"ז.
אפריקיא, אפריקיה (ארץ) - ריי". 348. 362. 389.
אפרנגה (ארץ) - שפ"ו.
אצטגנינין, אצטגנינות - שפ"ו. ש"צ.
אצטרגונא (צ"ל טטרגונא) - כ"ט. 346.
אצטרליב, אצטורליב - כ"ח. שי"ד.
אצפראג (= אספרגם) - שע"ט.
ארגוזה כ"י) - 357. 376. 396.
ארמאי דבאלא, דבלא (גוים שבשדות) - מ"ז.
ארמי, ארמית (לשון) - י"ד. כ"ז. כ"ט. קצ"ג. רכ"ב. רכ"ט. רמ"ד. רנ"ג. רנ"ה. ש"ל. שנ"ז. שס"ד. שס"ט. שע"ג. שע"ח. שצ"ה. תי"א. תי"ב. תי"ח. תל"ו.
ארץ ישראל - ס"ז. קצ"ט. ר'. שע"ח. שע"ט. 377 ובמבוא.
אשי = ישי 365.
אשיד - ראה אשיר.
אשיר (שם עיר) - ל"ח. 348.
ס' אשכול להראב"ד - 343. 350. 351. 352. 355. 364. 370. 371. 374. 375. 376. 377. 379. 383. 385. 389. 392.
אשעאר אלגזל (שירי מליצה וחשק) - ס'. 351.
אשר ן' יחיאל, אשרי, ראש - 343. 350. 351. 356. 359. 364. 365. 367. 378. 383. 386. 387.

ב.

באבא דמרותא (שער בית דין של הריש גלותא) - תקנ"ה. 389.
באבא דמתיבתא (שער בית דין של הישיבה) - שט"ו. שכ"ט. וראה עוד שער הישיבה.
באבא דרחמי (תפלות ובקשות) - שע"ג.
באבונג (מין צמח) - שצ"ד.
באני (שוטרי העיר) - ק"צ.
בארג - ראה מיבארג.
באטיה (כלים מהוצי דקל) - רכ"ב.
בבל (ארץ) - ל"ג. מ"ו. מ"ז. ס"ז. ע"ג. ק"פ. רנ"ט. ר"פ. רפ"ה. רצ"ד. שנ"ב. שע"ח. שפ"ו. שפ"ט. שצ"ט. תט"ו. תל"ו. 377. 383. 392.
בגדאד (שם עיר) - רע"ח. תקמ"ח. תקנ"ה. 379.
בגר (לוכרים: שיבגורו = שיגדלו) - קע"ח.
בדו (לא בדו פסח) - ז'.

בהלול ן' יוסף - ט"ז. 345.
בהלול - ראה צלח ן' בהלול.
בוגרת - ראה קטן.
בונכא (?) - תקנ"ו.
בורטיא (סכין של אנשי המלחמה) - רצ"ו.
בותא (אבעבועות) — רט"ז.
בזל (דד לביור) - מ"ז.
בזר (זרע) - מ"ז.
בטותא (כלים מהוצי דקל) - רכ"ב.
בטיית - ראה טיית.
בי דואר - ראה ערכאות של גוים.
בי מכסי (מדינה) - מ"ז.
בי רב, דבי רב - רנ"ט. רע"ב. של"ד.
בית דין - ראה דיינים.
בית דין הגדול - קצ"ח. ר'. שכ"ט.
בית דינא רבה - שט"ו.
בית היקמים - קפ"ט.
בכתג - ראה מייבכתג.
בן דגדג - ראה חדיד בן אברהם.
בן סירא - ש"ח.
בני ארץ ישראל - רנ"ט. 395.
בהאיה (בנוי למטבעות דרהמים) - תכ"ד.
בהבוד ן' נאטר - תקנ"ח. 389.
בני בבל - 395.
בני ואדי אלקרי - ר"א.
בני המגורשים (לאב או לאם) - רי"ב. תכ"ז. תקנ"ג.
בני קאבס - של"ט. תכ"ה.
בני קירואן - קצ"ט. ר"ט. שע"ב.
בני תלמסאן - תכ"ו.
בעל חוב - ראה הלואה.
בצרה (שם עיר) - רכ"א. תכ"ב. תקמ"ח.
בקטיעה (= לפ"ק) = תקנ"ו.
בר מחוניתא (שוטר העיר) - רכ"ב. וראה סנטר.
בר מיצרא - שכ"א.
בר שיורא (בן הדולנים) - ש"ג.
בראסתג (כותל המבדיל) - רפ"ז.
בראהמה, ברהמניה - 374.
בריאת בעלי חיים - שפ"ג.
בריתא, ברייתות - רי"ח. וראה חיצונה.
בריכאן - ראה חסן ן' בריכאן.
ברכה (שם אדם?) - ה'.
ברכיה - ראה יוסף ן' ברכיה.
ברכות (דכתבי גאונים) - שע"ג.
ברכות הנהנין - שצ"א.
ברכת בתולים - תל"ח. 383.
בשולי גוים - מ"ז. ר"ז. 395.
בתא (שם עיר?) - תקנ"ד.
בתאי (דייני העיר בתא?) תקנ"ד.

ג.

גאון, גאונים (סתם) - ע"ד. צ"ה. צ"ז. קנ"ג. קנ"ח. קפ"ג. ר"ה. רי"ד. ר"כ. רמ"ד. רנ"ט. שע"ג. שע"ו. שפ"ג. שפ"ז (גאונים הראשונים). שפ"ט. תקי"א. תקט"ז. תקי"ז. תקי"ט.
גאון אבינו (או אבי אבינו, זקנגו) - א'. ע"ג. פ'. ר"י.
גאמע (שם איש) - ראה אברהם ן' משה ן' גאמע.
גבר (= עבר) - רכ"ט.
גדארה (= עדארה) - רכ"ט.
גדול בנים - רי"ב.
גדף - כ"ה. 346.
גהבדה (תחבולה, השתדלות) - תקנ"ב.
גונמי (פולים קטנים שחורים) - קצ"ה.
גוהר (עצם) - ש"צ.
גוי, גוים - ר"ז. תקמ"א. וראה בשולי, עבד, ערכאות.
גויל - ראה קלף.
גוכאי (אנשי העיר גוכי) - שצ"ט.
גוכי (שם עיר) - שצ"ט. 379.
גוגאי - ראה גוכאי.
גונדלית (השמוש ביד שמאלית) - שפ"ט. 372.
גונדרפוס (רוח רעה) - רמ"ה.
גורדיאקום, גורדיקום - ראה קורדיאקום.
גזיר (שוטר העיר) - רכ"ב.
גזירה, גזירתא (שבועה, אלה) - א'.

רל״ה. ש״מ. שפ״ז. תק״נ. תקנ״א. תקנ״ו.
גט, גיטין - י״ג. י״ד. י״ז. כ. ע״ו. ק״ח. קנ״ה. קנ״ו. קנ״ז. קנ״ח. קנ״ט. ק״ס. קס״א. קס״ב. קס״ג. ר״ל. רנ״ד. רנ״ה. רע״ו. שי״ב. של״ה. שמ״ו. שפ״ז. ת״כ. תכ״ז. תל״ו. תנ״א. תנ״ז. ת״צ. תקל״ה.
גיל מוהרג (הוחם של טיט) רצ״ט. 366.
גירדא דיבלא - מ״ז.
גירושין - ראה גט.
גיתאסי (גרסאי דכפרים?) - רי״ב. 361.
גלאם (עלם) - רכ״ט.
גמא (אות ג׳ יווני) - ל״ה.
גמלניתא (גדולה) - מ״ז.
גמרא דבי רב - של״ד.
גנבה - תכ״ח. ת״ע.
גנסא (מין) - ש״צ.
גפר (כפר, עפר?) - רכ״ט.
גראד (כצ״ל, חגבים) - ר״ז. 395.
גראסי דתלמוד - רכ״ט.
גרגילא - ראה גרגיר.
גרגיר (מין ירק) - תט״ו.
גרואד - ראה גראד.
גרוגרת - ראה שיעור.
גריוא (קנה המדה) - מ״ז.
גרמא בנזקין - ראה נזקין.
גרמי - ראה נזקין.
גרשום מאור הגולה - 386.

ד.

דביקי (בגד מעיר דביק במצרים) - רצ״א. 366. 398.
דגדג׳ - ראה חדיד ן׳ אברהם ן׳ דגדג.
דוד ראש גלותא - תקנ״ה. 378. 389.
דויד - תקמ״ו.
דויד ן׳ ניסין - ש״ע.
דויד (ן׳ מהאגר?) - קס״א. 391.
דוכסומטום, דכסוסטום - ראה קלף.
דונש ן׳ לבראט - 376.
דונש מדרעה - תמ״ג. 392.
דוסא ן׳ סעדיה גאון - 355.
דוקאני דמצות (= מדקדקים במצות) - תל״ב.
דיאנא דבבא (= אב בית דין) - תקמ״ד. 359. 377.
דיאסקי (אגרות רשות) - שס״ח.
דיבאג - ראה דביקי.
דיין, דיינים, דיינות - ק״פ. קפ״א. רי״ד. ר״מ. שמ״ז. שע״א.
דילומים (אנשי ארץ דילם) - מ״ז.
דילפא (דלף הבית) - ל״א.
דינאר, דנאניר (דינר, דנרים) - קע״ז. שפ״ז. (דינאר אלערב).
דכה (מושב חזק וקבוע. ואולי משרש זה מדוכה ביבמות ט״ז ע״א) - ש״ע. 392.
דליל (שוטר העיר) - רכ״ב.
דמינקי (נר שנוטלין הפרסים מכל בית) - רצ״ח. 366.
דמשק - תל״ז.
דפתרא - ראה קלף.
דקדוק, דקדוקין - רס״ו. שמ״ח. שפ״ה. 376.
דראשי (דרשות) - רס״ב.
דרג, אדראג (קונטרס או מגלת נייר) - ב׳. ר״ד. שי״ד. תכ״ה.
דרדורין (כלים הקבועים בקרקע). - מ״ז.
דרהם, דרהמים (דראהם) - שפ״ז. תכ״ד. תפ״ט. תקמ״ח. תקנ״ב.
דרעה (שם עיר) - תמ״ג. 392.
דרקון (= הדרוקן) - רס״ד.
דשנא (פעולה) - ש׳.

ה.

האי ן׳ דוד - 384.
האי ן׳ נחשון - 384.
האי גאון ן׳ שרירא - קנ״ו. קע״ח. קצ״ח. ר׳. שט״ו. שכ״ט. שנ״א. תי״ט.

תקי״א. תקי״ט. תק״כ. תקכ״ג. 342. 343. 344. et passim.
הבאן (שם אשה) - תקמ״ו.
הברחה, מברחת - קל״ה. קל״ו. קל״ז.
הגדה, הגדות (אגדה, אגדות) - ט׳. ט״ו. כ״ד (ה׳ של ויקרא). ל״ו (ה׳ דויקרא). מ״ט (אני של ויקרא). רי״ט (ה׳ דויקרא דר׳ תנחומא). רמ״ח. שנ״ג. 370.
הגעלה - קצ״ב.
הגרי, הגריאים (לשון) - תקנ״א. תקנ״ב.
הדרוקן - רס״ד (דרקון). ת״א. 365.
הוברין (חוזי כוכבים, תוכנים) - כ״ח.
הונאמר (ריש גלותא) - 378.
הועיל, הועל, הועלה (תועלת) - רכ״ה. שצ״ד. 379.
החלדה (= הלדה) - שע״ו.
הינון - ש״ב.
הילאי גאון - קצ״ט. תקמ״ה. 352. 359. 376. 396.
הילכות דרך ארץ - ש״פ.
הילכות יצירה (= ספר יצירה) - כ״ט.
הינד, הנד (ארץ) - שס״ו. תכ״ד.
הינוניתא, הנוניתא (בוסר של פירות) - קצ״ג. 358. 396.
הירגא (עמוד מאור החמה) - רפ״ח.
הלואה, לוה, מלוה, בעל חוב - ט״ז. מ״ג. צ״ה. צ״ו. צ״ז. ק״ה. ק״ו. ק״ז. קל״ח. קל״ט. קפ״ב. קפ״ד. קפ״ו. קצ״ו. רט״ו. רל״ד. של״ב. של״ו. של״ז. שפ״ז. תכ״ח. תל״ד. תמ״ה. תמ״ו. תמ״ז. תצ״ב. תצ״ה. ת״ק. תק״א.
הלכות, הלכות גדולות - ע״ב. ע״ג (נוסחא אחרינא מרב יהודאי). קס״א. ר״ח. רל״ב. רנ״ד. רנ״ה. שי״ב (בעל ההלכות). שע״ו (מרב שמעון קיארא). 353. 355. 363. 367. 373. 378.
הלכות (ר׳ יצחק אלפאסי) - צ״ב. צ״ו (תפסירנא). ק״ד. תמ״ז. תנ״ג. תס״ו. תק״י (חיבור). תקי״ט. תק״כ.
הלכות פסוקות - 353.
הלכות קטנות - ע״ד. 353.
הלל=בהלול - 345.
הם הכי (= אף הכי, הכי נמי) - ע״ג. ע״ז. ק״פ. קפ״ד. 353.
הנד - ראה הינד.
הנדויין (כתב של) - שם״ב.
הנוניתא - ראה הינוניתא.
הניכר (הנודע בבנוי = אלמערוף ב׳) - ש״ע.
העתקה (תרגום מלשון אל לשון) - ט״ז. רמ״ח.
העתקה (= קבלה) - מ״ז. 351. 394.
הפטיקי (= אפותיקי) - תס״ה. תס״ו.
הפטרה, מפטיר - ח׳. ט׳. כ״ב. תק״ב.
הר גבוה (בנוי כבוד) - נ״א. רנ״ז. 364.
הריגת בעלי חיים - שע״ה.
הריני (ארץ) - שס״ז. 372.
הרמז = הערמעם, חנוך - 344.
הרשאה - ראה אורכתא.

ו.

ואדי אלקרי (שם עיר) - ר״א. 397.
ורדא (צמר אדום) - רנ״ג.
ורשאנא, אורשינא (מין צפור) - ש״ז.
ורת׳ (ירושה) - תצ״ה. תצ״ח. תצ״ט.

ז.

זוד, דזוד (יתר מן, חוץ מן; ואולי עפ״ז יבואר הכתוב: זבדני ה׳ זבד טוב ה׳ הוסיף לי הוספה טובה) - ס״ט. ע״ג. ע״ח. פ׳. רי״ח. רמ״א. שכ״ז. שפ״ט. 353.
זיאנא (הפסד) - תק״נ.
זיהא (רשפי החמה) - ל״א.
זיונין, תנין - שפ״ב. 375.
זיכוי - תקי״ד.
זית - ראה שיעור.
זכריה ן׳ סויד - ש״ע.
זרזין, זרדתא - ראה אוזרזין.

זרחיה הלוי (בס' המאור) - 364. 366. 386.

ח.

חבצא - ראה חיבוצא.
חגג (עדשה של בית הבד) - רכ"ב.
חגר, חנאר (אבן) - קצ"ב. רכ"ב (נדפס בטעות תגאר).
חדיד (ברזל) - ש"ו.
חדיד ן' אברהם הניבר ן' דגדג - ש"ע.
חדקל (נהר) - שצ"ט.
חוב - ראה הלואה.
חוגגים (ישמעאלים העולים למכה) - שי"ב.
חוזים בכוכבים - ש"צ.
חולבה (כצ"ל, זרע תלתן) - מ"ז.
חולכה - ראה חולבה.
חומא (אש של עצמות) - ל"א.
חופה - ראה קידושין.
חושלא (שעורים מכותתות) - רצ"ו.
חותלות של תמרים - רס"ז.
חזית (ובשיר השירים חזית) - ל"ו.
חוקה, מחאה - מ"א. שמ"ב. תע"ו. תע"ז. תע"ח. תפ"ה. תק"ל. תקל"ד. תקל"ח.
חטף (באתמהתא) - ש"ל.
חיבוצא (תמרים כבושים ודבוקים ביחד) - רס"ז.
חיונא, חיונה (שם אשה) - תקל"ה.
חיילא (החתום בחייליה) - תקנ"ה. 388.
חיל, חיילות (מעלה, גראד) - י"ב. שי"ד. שע"ד.
חיני (מין צבע) - תקנ"ד.
חיפה - ראה קלף.
חיפושתא - מ"ז.
חיצונה, חיצונות (= ברייתא, ברייתות) - מ"ה. רי"ח. רכ"ט.
חכליה ן' איסקוי ראש הגולה - שפ"ט.
חכליה ן' חיונא - תקל"ה.
חכם (ריש גלותא) - ראה הונא מר.
חכם אדיר (תאר הכבוד) - שמ"ד.
חכמי ירושלים - ס"ד.
חלב (שם עיר) - תל"ז.
חלדה - שע"ו.
חלה - קע"ב.
חלוץ צבא (תאר הכבוד) - תקמ"ט.
חלוקות שבין אנשי בבל וארץ ישראל - ס"ז. 352. 392.
חלוקת בתים וקרקעות - נ"ה.
חלוקת שמות השבטים על החשן ואפוד - ד. 343. 394.
חליפין - קנ"ב. שי"א. תס"ט. תקי"ג.
חליצה - ראה יבום.
חמוד (= בן) קצ"ח. ר'.
חנוך ן' ירד = אדרים, הערמעס - 344.
חנוך (ן' משה הספרדי) - תקכ"ט. 364. 386.
חנינאי גאון - שי"ב.
חנינאי ן' אדוי ריש גלותא - 378.
חננאל (ן' חושיאל מקירואן) - תק"י. תקי"ג. תק"כ. 346. 347. 350. 351. 356. 359. 364. 372. 378.
חנניא, חנניא גאון ן' יהודה - שט"ו. שכ"ט. שע"א. תי"ט. 347. 354. 360. 367. 397.
חסדאי (ריש גלותא) - 378. 389. וראה שלמה ן' חסדאי ראש גלותא.
חסן ן' בריכאן - תקנ"ה.
חפני - ראה שמאל ן' חפני.
חפץ ן' יצליה - 352.
חרגא - ראה הירגא.
חרם, אחרמתא, נדוי, פתיחא, שמתא - קס"ט. ק"ע. ק"ם. קפ"ב. קפ"ד. רל"ג. רל"ד. של"ג. שמ"ה. ש"ע. שע"א. ת"ם. תמ"ד. תנ"ד. ת"ם. תצ"ד. תצ"ו. תצ"ח. תקי"ג.
חרן (שם עיר) - תל"ו.

ט.

טבעת קידושין - ס"ח. 352. 395.
טברי - 397.
טהרה - ראה טומאה וטהרה.
טוביה ן' אליעזר - 371.
טומאה וטהרה - שכ"ח. שצ"ו.
טופסי דשטרי - תכ"א.
טטפראות (זיזין כסנפרים וכנפים) - ל"ו.
טטרנונא - ראה אצטרנונא.
טיאעי (= ערביים) - מ"ן. ע"ג. ש"ל.
טידיו (נציב משופע לכאן ולכאן) - כ"ו. 346.
טיליא (יין חד) - מ"ז.
טילסאן (בגד עליון) - שמ"ג.
טירפא - ק"ח.
טית, טיית, בטיית (לשון ערבית המדוברת בבבל) - מ"ז. רכ"ט. ש"ח. שנ"ח. שס"ח. שם"ט.
טלופחא, טלפחא (עדשה של בית הבד) - קפ"ט. רכ"ב.
טן דו (שני בני אדם) - ל"ג.
טנאפס (מצעות, טעפיכע) - ש"ע.
טעות הדיינים - שע"א.
טפיח - מ"ז. רכ"ב. תכ"ב. 361.
טפילה - רס"א.
טפוף, טפיפה (שוה בלא תוספות וגרעון) - ל"ו.
טראר (גנב, שודד?) - תק"ג.
טריאסקי (איד פרסי) - מ"ו.
טרכסימה, טרכסימון (מין פרי) - כ"ד.
טרפה, טרפות - קפ"ג. של"א.

י.

יאקות - 348. 374. 379. 397. 398.
יבום וחליצה - רע"ו.
יבלא - ראה גירדא דיבלא.
יהודאי גאון - ע"ג. ר'. שפ"ו. 354. 362. 365. 368. 373. 374. ובמבוא.
יהודה גאון (ן' שמואל, אבי אבינו, זקננו) - כ"ט. רכ"ט. שע"ז. שפ"א. שפ"ו. תי"ט. 346. 360. 374. 375.
יהודה ן' יוסף (ראש כלה, ריש סידרא מקירואן) - ר"ז. תל"ד. תמ"ב. 359. 383. 384.
יהודה מקאבס - ראה שלמה ן' יהודה מקאבס.
יוחסין - ר'. רכ"ח. שס"ו. תל"ט. תקמ"ג.
יום טוב ן' אברהם אשבילי - 344.
יון (ארץ) - י"ב. י"ד. רנ"ה.
יונאי (יונים) - שע"ד.
יונה ן' יוסף לוי מקאבס - שס"ט.
יונה מקאבס - ראה יצחק ן' יונה מקאבס.
יון (ארץ) - מ"ז.
יוני (כתב, מכתב) - ל"ה. רנ"ה. שס"ט.
יוני, יווני, יוונית (לשון) - י"ד. ל"ו. מ"ז. רכ"ה. רמ"ד. רנ"ה. רצ"א. שס"ד. 374.
יונים (תלמידים מארץ יון) - רכ"ה.
יוסף (תלמיד הרי"ף, ן' מיגאש) - ק"נ? תקי"ט? 344. 360. 376. 386. 391. 392. 393. 394.
יוסף - ראה בהלול ן' יוסף.
יוסף ן' אברהם ן' שת - פ"נ.
יוסף ן' ברכיה מקירואן - קע"ח. 354.
יוסף ן' חייא גאון - 369.
יוסף ן' יושת - תנ"ד. 387.
יוסף לוי - ראה יונה ן' יוסף לוי מקאבס.
יוסף ן' עמרם מסגלמאסה (ראש בית דינא) - ס"ח.
יוסף הרואה - 394.
יורשים - ראה נחלה.
יושת - ראה יוסף ן' יושת.
יחום אחר האם בתלמוד - תמ"א.
ימן (ארץ) - שפ"ו. תכ"ד.
יסודי עולם (תאר הכבוד) - תל"ט. 384.
יעקב - ראה יצחק ן' יעקב אלפאסי.
יעקב טאוום - 379.

יעקב ן' משה מקאבס - שט"ו. 369.
יעקב ן' נסים מקירואן (ראש כלה) - קע"ח. רכ"ג. ר"ל. שמ"ה. שס"ד. תקמ"ט (?). 342. 343. 354. 361. 363. 370. ובמבוא.
יעקב ן' פטרון מקירואן - א'.
יפתקא (= פתקא) - א'. ק"פ. של"ג. 355. 396.
יצחק = איסקוי - 378.
יצחק = צדוק - 396.
יצחק ן' אברהם - תקנ"ז.
יצחק ן' אוראי - ראה אברהם ן' יצחק ן' אוראי.
יצחק גאון - 355.
יצחק ן' יונה מקאבס - שס"ט.
יצחק ן' יעקב (אלפאסי) - תמ"ג. תנ"ד. תקל"ח. 343. 344. 350. et passim.
יצחק ישראלי - 365.
יקמים - קפ"ט.
ירושה - ראה נחלה.
ירושלים - ג'. ס"ד. שפ"ט.
ירושלמי - ראה תלמוד ארץ ישראל.
ישי (אבי רב צדוק גאון?) - רע"ב. 365.
ישיבה, שתי ישיבות (מתיבתא, תרתי מתיבאתא) - ו'. ז'. פ"ב. קט"ז. קע"ח. קפ"א. רל"ב. רל"ד. רמ"ז. רנ"ז. רנ"ז. רנ"ט. שע"ג. שפ"א. שפ"ד. שפ"ט. תי"ט. תל"ב. תקל"ה. תקנ"א (ישיבה של ימין). תקנ"ה. תקנ"ז. וראה עוד באבא דמתיבתא, שער הישיבה.
ישמעאל, ישמעאלי, ישמעאלים (לשון) - כ"ה. כ"ז. כ"ט. ל"א. ל"ד. ל"ו. מ"ז. קצ"ב. רכ"ב. רמ"ג. רמ"ח. רמ"ט. רס"ד. רפ"ז. רצ"ד. רצ"ו. ש"ג. ש"ה. ש"ו. ש"ל. שנ"ב. ש"ס. שע"ח. שע"ט. שצ"ד. ת'. ת"א. ת"ח. תי"א. תט"ז. תי"ח. תל"ז. תקנ"א. וראה עוד הגר', טית.
ישמעאלים - ס'. רפ"ט. שי"ב. ת'. ת"ח.

כ.

כאגר (?) - תקנ"ד.
כאנון, כנוני (שם חודש לסוריים) - מ"ו.
כבוד אב - ר"ו. רט"ז.
כהן צדק גאון - 360. 373.
כודא (רוח רעה) - מ"ז.
כולאן (מין צמח) - תכ"ב.
כורת סרקא (שם מקום) - מ"ז.
כזר (ארץ) - תקנ"ז.
כט, כטוט (קו, קוים) - שי"ד. שפ"ה.
כיבאר (עיר) - 397.
כילבית (דג קטן) - מ"ז.
כיר, כירין (קו, קוים) - שי"ד. שפ"ה.
כלבו - 344. 351.
כלאים - י'. מ"ט. תכ"ה. ת"ל.
כלי גוים - שמ"ד.
כלילה ודמנה - ראה כתאב כלילה ודמנה.
כללי הש"ס ופירושים בקבלה - של"ד. שפ"ז. תל"ט.
כנגאר (רומה) - רצ"ו.
כנוני - ראה כאנון.
כנספא - מ"ז.
כספים אלתמניה - שפ"ו.
כתאב אלאימאן - ראה ספר שבועות (לרב האי).
כתאב אלאסתצאר - 394.
כתאב אלודאיע (ספר הפקדון מרב סעדיה) - תנ"ד. 393.
כתאב כלילה ודמנה (ספר משלים לבני הודו) - שס"ב. 371.
כתאב אלמחאצרה - 391.
כתאב אלשער - 352.
כתאב אלתרגיח 352. 371.
כתבא ליבונאה - שנ"ח.
כתובה, תוספת כתובה - א'. י"ח. ל"ט. מ'. מ"ב. ע"ג. פ'. ק"ט. ק"י. ק"א. קי"ב. קי"ג. קי"ט. ק"כ. קכ"א. קכ"ב. קכ"ז. קמ"ב. קמ"ג. קס"ד. קפ"ז. ר"ג. ר"ו.

ר״א. ר״ל. רנ״א. שי״ט. שמ״ה. שמ״ו. שפ״ט. תכ״ה. תמ״ג. תמ״ח. תנ״א. תנ״ב. תפ״ט. ת״צ. תצ״ג. תצ״ז. ת״ק. תק״א. תקי״ה. תקכ״ב. תקל״ה. כתבי סממנין - ס״ד.

ל.

לאותות ולמועדים - ראה ספר לאותות ולמועדים.
לוי - 357. 376 396. וראה רב בר לוי.
לומא (מטבע נחושת) - מ״ז.
ליבון - קצ״ב.
ליבונאה - ראה כתבא ליבונאה.
לישנא דרבואתא - שפ״ג.
לכה, לך (צבע אדום) - רנ״ג. 364.
לשכות המקדש וצורתן - ר״צ.

מ.

מאחר (מין צמח) - תכ״ב.
מאיר ן׳ ברוך - 387.
מאיר עינינו (תאר הכבוד) - שע״ז. שפ״א.
מאירי - 393.
מאכלות אסורות - ה׳. קע״א.
מבוא השמש (ארץ = מערב, מגרב) - ל״ז. וראה עוד מערב.
מגרב = מערב - 342.
מדוקדק (לשון) - כ״ז. מ״ז.
מדרש, מדרשות - ט״ו. רמ״ה. שנ״ב. וראה עוד הגדה, חזית, תנהומא.
מדינה (שם עיר) - 387.
מהרגאן (שם איד פרסי) - מ״ו. 350.
מהרוז (יום ראש החדש) - מ״ו.
מהרקאני - ראה מהרגאן.
מואצפה (כתב מכירה) - תק״נ.
מודעא - כ׳. קמ״ט. רע״ה. של״ה. שמ״ו. תקל״ה.
מוהרג (חותם) - רצ״ט. 366.
מוהרי (חותמות) - מ״ו.
מומר, משומד - כ״א. של״ב. תקמ״א.
מוסרדי (איד פרסי) - מ״ו.
מוראני (תולעים) - מ״ז.
מורדת - י״ט. ע״א. ר״ל. רע״ז.
מזוזה - שפ״ב.
מזונות (לאשתו ובנותיו) - ק״ח. קי״ד. קט״ו. קט״ז. קי״ח. קכ״ג. קכ״ד. ר״ל. שפ״ט. תכ״ז. ת״ס.
מזיק - ראה נזקין.
מזל (לישראל) - ש״צ.
מזרח (= בבל) ס״ז.
מחאה - ראה חזקה.
מחוזא (= העיר רסן) - ת״ד.
מחויא מילתא - ראה מראין דברים.
מחזור רומניא - 351.
מחילה - צ״ג. שמ״ב תמ״ג. תמ״ח תקל״ט.
מחלוקת הלל ושמאי - ר״נ.
מחסיא, מחסיה (= העיר סורא) - רנ״ט. שפ״ו. שפ״ט. תל״ב. תקנ״ה. תקנ״ו.
מחקר - י״ד. רל״ה. רנ״ה. שפ״ה.
מטבעות ושיעורן - ע״ג. קע״ז. ר״י. שפ״ו. תכ״ד. תפ״ח. תקי״ח. תקמ״ח.
משוטלת (= עצאדה) - כ״ח. שי״ד.
מיאון - תנ״ז.
מיטטרון (שר הפנים) - שע״ג. 372.
מייבאדג (יין מתוק) - מ״ז.
מייבכתג (יין חריף) - מ״ז.
מילה - כ״א.
מילול (כח הדבור) - כ״ט.
מימונה (שם אשה) - ש״ע.
מישוי אלוף (אבי אמו של רב האיי) - שפ״ו. 376.
מכיכי (= ענוים) - רי״ג. 360.
מכילתא, מכילאתא - רכ״ט (דארץ ישראל). רס״ב. 362.
מכירה - ראה מקח וממכר.
מכלל יופי - 344.
מכת מרדות - שמ״ה.
מכתצר אלודיעה - ראה כתאב אלודאיע.

מנחצר אלטלאק (שם ספר מר' דויד) - קס"א. 387.
מלכה (שם אשה) - תקמ"ו.
מלקות - קס"ח. שי"ט. שמ"ה. ת"מ. תמ"ד.
ממזר - ראה יוחסין.
ממשלות שועלים - שם"ב. 371.
מנבג (שם עיר) - תל"ז.
מנגמין (תוכנים) - כ"ח.
מנהגא (תאר הכבוד) - של"ו.
מנין הפסוקים (בתורה תהלים ודברי הימים) - ג'.
מנין שטרות - מ"ח. מ"ז. ס"ז. קע"ח. (שכ"ח?). ש"נ. שע"ב. תמ"ב. תקנ"ו.
מנין השורות בתנ"ך - ס"ו.
מס מתלמידי חכמים - תקל"ז.
מסור, מסורא (מונח בסדר) - ת"ח.
מסימס (מין עין) - רס"ב.
מסעודי - 350.
מסקלה - ראה מצקלה.
מעבא (מונח בסדר) - ת"ח.
מעוברת - תק"ח.
מעילה - של"ד.
מערב, מערבא (ארץ מגרב) - מ"ח. נ"ט. ס"ח. שט"ו. וראה עוד מבוא השמש.
מערבי (= מגרבי) - ראה משה ן' יצחק מערבי.
מעתיק (מתרגם מלשון אל לשון) - ט"ו. רמ"ח.
מפטיר - ראה הפטרה.
מפרנ (כלי שמניחין בו דבר כתוש) - רכ"ב.
מפרכתא - קפ"ט. רכ"ב.
מצוביתא (ציבותא) - ק"צ. 358.
מצקלה (טבעת לצחצח הבגדים) - רמ"ט. 364.
מצרים (ארץ) - מ"ה. ר"צ. שי"ב. שפ"ו.
מקח וממכר - נ"ח. ע"ה. ע"ח. ק"צ. רכ"ו. רס"ו. שי"א. ש"כ. שכ"א. שכ"ד. שכ"ז. של"ג. של"ה. של"ו. שפ"ח. תל"ה. תס"ג. תע"ד. תפ"א. תפ"ו. תפ"ט. תצ"ד. תק"ט. תק"ל.
מקרא סופרים - רי"ז.
מקראני (קרים, מקררים) - ש"צ.
מראן דברים (או בארמית: מחויא מילתא) - י"ב. ל"ו. ר"י. רי"ט. ר"נ. (רע"ב). שמ"ט. שע"ד. שע"ה. שע"ט. שפ"א. שצ"ב.
מרבאטיה (מתקאל) - קע"ז. תפ"ט.
מרדכי ן' הלל - 367. 378. 387.
משה רבה ן' נאמע מקאבס - של"ו.
משה דרעי - 392.
משה ן' יצחק מערבי - מ"ד.
משה הכהן גאון מחסיא - שפ"ט. תל"ב. 378.
משה ן' מימון - 352. 354. 355. passim.
משה ן' נחמן - 344. 345. 356. passim.
משה ן' שמואל ן' נאמע מקאבס - נ"ט. ס"ז. שס"ט.
משוקלים, משוקלין (= מסופקים) - רמ"ח. רנ"ז.
משוש לבנו (תאר הכבוד) - רס"ד.
משכון, משכנתא - תפ"ו. תפ"ז. תצ"ב. תצ"ז. תקכ"א. תקמ"ו. תקמ"ח.
משקרי (קליפות הצפרדעים) - מ"ז.
משרשיא ן' תחליפא - 388.
מתבצר (הנותן ידו על סנטרו) - ת'.
מתמתן (עושה במתינות) - ש"ט.
מתנה - ע'. פ"ב. צ"ד. קל"ג. קע"ה. קצ"ח. ר"כ. שי"ג. של"ה. שע"ו. תנ"ב. תנ"ג. תס"ג. תע"ח. תפ"ה. תפ"ט. תצ"ד. תצ"ח. תקי"ג. תקכ"ב. תקל"ח. תקמ"ב. תקמ"ה.
מתקאל (מטבע) - ע"ג. קע"ו. שפ"ו. תפ"ט.
מתתיה גאון - רס"ו. תקכ"ו. תקל"ב. תקל"ג. תקמ"ד. 365. 368. 385. 387.

נ.
נאטר - ראה בהבוד ן' נאטר.
נאמנות - א'. קצ"ה. רכ"ד. רל"ד. תצ"ד.
הנגיד (ר' שמואל) - רכ"ז. 362. 364. 376. 386. 387.
נדה - ס"ז.
נדוניא, נכסי מלוג, נכסי צאן ברזל - א'. ע"א. ע"ה. קכ"ח. קכ"ט. ק"ל. קל"א. קצ"ז. קצ"ח. ר"י. רס"ז. תנ"ט. תפ"ט. תצ"ה. תקכ"ד. תקמ"ד.
נדוי - ראה חרם.
נדרים - פ"ה. רנ"א.
נהירא (תאר הכבוד) - רכ"ג.
נהרואן, נהרואני (שם עיר) - רפ"ה. שצ"ט. 379.
נוסחַ (מעתיק כתב יד) - מ"ה. רע"ב.
נוסח ברכת בתולים - תל"ח. 383.
נוסח התראה לנשבע לגרש אשתו - שי"ט.
נוסח התרת שמתא - ת"מ. 384.
נוסח מודעא - של"ה.
נוסח פסוקי המלקות - ת"מ. 384.
נוסח פתקא דדיינותא - ק"פ. 355.
נוסח קיום שטר הרשאה - קפ"א.
נוסח שטר הליצה - רע"ז.
נוסח שטר מתנה תנ"ב.
נוסח שטר נאמנות - א'.
נוסח שטר פתיחא - קפ"ב. 357.
נוסח שמתא - קפ"ב.
נוסח תפלה (המתחלת ומסיימת באל ולא) - ל'.
— (למחדש דבר בתפלתו) - רס"ג. 365.
— (באבא דרחמי שמתפללין בישיבה) - שע"ג. 372.
נוסחא עתיקא גמרא - של"ד.
נוסחי דגמרא דבי רב ישי - רע"ב.
נושק רומה קשת (תאר הכבוד) - תקמ"ט.
נזיקין, נזקי בתים והצרות, נזקי שבנים, גרמא בנזקין - קל"ד. שי"ח. שכ"ב. שכ"ה. תל"ג. תנ"ה. תקב"ה. תקכ"ו. תקכ"ח. תקל"ב. תקל"ג. תקנ"ט.
נחלה, נחלות, יורשים, ירושה - ל"ז. ל"ח. ל"ט. מ'. מ"א. נ"א. נ"ב. ע"ט. פ'. קכ"ה. קכ"ו. ר"ב. ר"ס. שכ"ג. שכ"ד. של"ב. של"ג. שמ"ב. שמ"ג. שמ"ו. ש"ע. שע"א. תכ"ט. תפ"ה. תצ"ה. תצ"ט. ת"ק. תקי"ט. תק"כ. תקל"ה. תקל"ח. תקל"ט. תק"מ. תקמ"א. תקמ"ב. תקמ"ג. תקנ"ח.
נחמיה ן' עובדיה מקאבס - נ"ט. ס"ז.
נחשון גאון - נ"א. תקל"ו. תקמ"ד. 346. 350. 355. et passim.
נטרונאי גאון - ס"ז. של"ב. של"ט. 345. 346. 352. passim.
ניכלא (ערמומית) - תק"נ.
ניסין - ראה דויד ן' ניסין.
ניפחא (= נפחא) - רע"א.
נירא ברוקא - מ"ז.
נישיון (הלואה, חוב) - תק"נ. 388.
נכייתא - ראה רבית.
נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל - ראה נדוניא.
נסיא, נסייא (= נישיון, חוב?) - תק"נ.
נסים ן' יעקב ראש כלה מקירואן - רכ"ג. 361. 362. 366. 367. 370. 379.
נעוא (רהט ליין) מ"ז.
נפחא - ראה ניפחא.
נפישה (מנוחת שבת) - י"א. תל"א.
נפסא (דבר ארוך ורחב שיש לו ציצין ופרחים) - ל"ג.
נצאב בנגר (קת הרומח) - רצ"ו.
נצולה (חצר של גורן ריקנית) - שצ"ח.
נצרי, נצריים, נצריות - י"א. תל"א. תל"ז.
נק (נהר ענק, עזק) - ר"ם.
נקרנין - *ש"ח.
נשיא, נשיאים - רנ"ט. 378.

ס.
סאבא, סבא (ההוא סבא בתלמוד) - כ"ג. 346.

סאבוראי (= רבנן סבוראי) - ר״ד. 360. 384.
סגלמאסה (שם עיר) - ס״ח.
סדור (רב סעדיה גאון) - ר״ח. 390.
סדר עולם (רבא) - מ״ח.
סוד העיבור - שנ״ה. 371.
סודני (בן כפר) - ת״ד. ת״ח. 379.
סויד - ראה זכריה ן׳ סויד.
סופרים (מסכת) - ראה ספרים.
סורא (שם עיר) - רנ״ט. וראה עוד מהסיא.
סוריא, סוריה (ארץ) - תל״ז.
סוריאני (לשון) - תל״ז.
סורסי (לשון) - י״ד. תל״ז. (לשון ובתב).
סטאמא, סיטמא (ברזל עשת שטאהל) - ת״ו.
סיטמא - ראה סטאמא.
סיטראי - רל״ה.
סיכסא (מתרעם על מדותיו) - ש״ט.
סימטא (ביקוע בעור) - מ״ז.
סימני בנרות ונערות - ע״ד.
סיפרי בי רב - ס״ו (שאר סיפרי ב׳ ר׳). רכ״ט. 362.
סלמה (שם אשה) - תקמ״ו.
סלק (מין צמח) - שצ״ד.
סמאנה (שם אשה) - תקמ״ו.
סמטרי - ראה קמטרי.
סנבל אלנארדין (שבלת נרד) - ס״ד.
סנדל (של בהמה) - ב׳.
סנהדרא רבה (תאר הכבוד) - מ״ח.
סנטר, סנטיר, סניטר - ק״צ. רכ״ב. ת׳.
סעדאן ן׳ חדיד - ש״ע.
סעדיה גאון - ס״ו. ר׳. ר״ח (ראם אלמתיבה אלפיומי). רל״א (בסי שטרות שחיבר). רצ״א. של״א. שע״ט. שפ״ו. תנ״ד (בכתאב אלודאיע). תק״ל. תקל״ד. תק״ם. תקנ״א. תקנ״ה. תקנ״ו. תקנ״ח 343.
ספר אדם הראשון - ריי״ט.
(ספר אלכסנדרוס המוקדוני) - 344. 374.
ספר יצירה - ראה הילכות יצירה.
לפר מקח וממכר (מרב האיי) - תק״כ.
ספר שבועות (מרב האיי) - קפ״ב. 359.
ספר שטרות (מרב סעדיה) - רל״א.
ספר תורה - תל״ב.
ספרי רפואות - שע״ט. 374. וראה עוד כתבי סממנין.
ספרים מסבתא (= מסכת סופרים - ג׳.
ספתגה ספאתג (= דיוקני) - תכ״ג. תקמ״ה. תקנ״ב.
סרי (עצל) - רצ״ה.

ע.

עבד׳ עבדים׳ שפחות - י״א. תל״א. תל״ג. תל״ה. תנ״ו. תקל״ו.
עדארה (= גדארה) - רכ״ט.
עדות, עדים - מ״ב. נ״א. ס״ט. פ״נ. פ״ר. פ״ו. פ״ז. *פ״ו. פ״ח. פ״ט. צ׳. צ״א. צ״ג. צ״ד. צ״ו. ק׳. ק״א. ק״מ. קמ״ד. קמ״ה. קמ״ו. קע״ג. קע״ד. ר״ה. ריי״ד. רל״א. רל״ד. רל״ו. רל״ח. רל״ט. רע״ח. שי״נ. שמ״ו. תמ״ב. תנ״ד. תס״ב. תצ״ה. תק״ה. תק״ו. תק״א. תק״ב. תקי״ג. תקט״ו. תקל״ט. תקנ״א. תקנ״ה.
עדידה - רכ״ט. 362.
עדליה (כנוי לדרהמים) - תכ״ד.
עדריאתא - רכ״ט.
עובדיה - ראה נחמיה ן׳ עובדיה.
עוזרדין - ראה אוזרדין.
עיבור השנים - שנ״ה.
עיטור סופרים - ריי״ז. ר״ע.
עינבתא - מ״ז.
עיסקא - תנ״ח. תק״נ. תקנ״ד.
עיסרי פאדר (שם איד פרסי) - מ״ו.
עכברא (שם עיר) - רפ״ה.
עכברי - רפ״ה.
עלי ן׳ שלמה - ש״ע.
עם הארץ, עמי הארץ - רל״ח. ש״ם. תמ״ט. 375.

KÖNYV-TÁRA

עמאן (ארץ) - תש״ד.
עמרם גאון - רל״ד. רס״ו. תל״ד. תקכ״ו. תקמ״ד.
עצאדה (מטוטלת) - שי״ד.
עראק (ארץ) - תכ״ד.
ערב, ערבות - ש״נ.
ערבי, ערבית (לשון) - י״ד. רי״ז. שפ״ה. ת״ו. שצ״ד. תט״ו. וראה עוד הגרי, טית, ישמעאלי.
ערביה (= ערבית) - ש״ל.
ערביה (ארץ) - שס״ז.
ערביים - ש״ל. תי״ח.
ערוגה - תכ״ה.
ערכאות של גוים, בי דואר - פ״ב. רל״ג. רל״ט. רע״ח. שכ״ד. תצ״א.
ערעורה - רכ״ט.
עששיות - ש״ו.
עשתונת (תהבולה והשתדלות) - תכ״ו.

פ.

פאדר - ראה עיסרי פאדר.
פאה - שפ״א.
פאס (שם עיר) - מ״ז. שפ״ו.
פארסי (= פרסי) - ראה קצב פארסי.
פונדיון - ראה פנדיון.
פטרון - ראה יעקב ן׳ פטרון.
פטריות - רצ״ד.
פטריק (שם איש) - תקל״ה.
פידעא, פידעתא - מ״ז.
פיטמא - רע״א.
פיטורי - רצ״ד.
פיים - ש״ל.
פילוסין - רצ״א.
פילסופין - שפ״ג.
פיקא (= פיקעא) - מ״ז.
פירוש נוסח הגט - י״ג. רנ״ה. תל״ו.
פירושי הגאונים - שפ״ג.
(פירוש רב סעדיה לשמות) - 343.
פירושי רב סעדיה גאון - ס״ו. 352.
פירטאתא (= פרצות) - ש״א.
פלמודא (מין דג) - מ״ז.
פלס (מטבע נחושת) - מ״ז.
פנדיון (= חלק שנים עשרה $^1/_{12}$) - שפ״ו.
פסוקים שקורין בהטלת גורל - ש״ל.
פסוקים שקורין בעת המלקות - ת״מ. 384.
פקדון - תנ״ד. תנ״ה. תק״ג. תקמ״ו. תקנ״ב.
פקונסא, פקוסנא - מ״ז.
פרא (מין דג) - מ״ז.
פראות (סנפירים וכנפים) - ל״ו.
פרדשנא (שכר פעולה - ש׳.
פרוטה - שפ״ו.
פרט פרין) - ש״א.
פריה ורביה - ע״ב. רי״א. ר״ל. של״ח. ת״נ. תנ״א. תע״ה.
פרס, (ארץ) - י״ד. רנ״ה.
פרסי, פרסית (כתב ולשון) - י״ד. כ״ו. ל״א. ל״ג. ל״ו. מ״ו. מ״ז. רל״א. רנ״ד. רנ״ה. רצ״ט. שע״ט. 366.
פרסיים - רצ״ו. רצ״ט.
פרת (נהר) - ר״פ. תל״ז.
פשיעה - תק״נ.
פשרה - ש״נ. תמ״נ.
פתואתא, פתיא - מ״ז.
פתיחא - ראה חרס.
פתכא דאופי, פתכתא - ל״ד.
פתקא דדיינותא - ק״פ. 355.
פתקא דלוטאתא, דלטואתא - א׳. של״ג.

צ.

צדה (ליל איד הפרסיים) רצ״ח.
צדוק גאון מחסיה - שפ״ט. 355. 378.
צואת שכיב מרע - ראה שכיב מרע.
צורה - שפ״ד.
צורת האפוד - ד׳.
צורת אות ו׳ - שנ״ח.
צורת החשן - ד׳.
צורת לשכות המקדש - ר״ץ.

צורת ערוגה - תכ״ה.
צורת שפופרת - שי״ד.
ציביתא - ראה מצוביתא.
ציפורי - רצ״ד.
ציפרתא, צפריתא (מין עז) - מ״ז.
ציצית - תפ״ג. תפ״ד.
צירפותא (חלוף מטבעות) - תק״נ.
צלח ן׳ בהלול סנהדרא רבה מקירואן - מ״ח.
צמח גאון (ן׳ פלטאי?) - ס״ט. ע״א. ע״ה. קפ״נ. ר״י. שפ״ד.
צמח גאון ן׳ חיים - תקכ״ז.
צמח גאון ן׳ פלטוי - רע״ט. שפ״נ.
צמח גאון ן׳ שלמה - (רס״ו). תקמ״ד.
צער בעלי חיים - שע״ה. 373.
צפאיה חדיד (עששיות של ברזל) - ש״ו.
צפיחה (של אצטורליב) - שי״ד.
צפריתא - ראה ציפרתא.
צריפותא (נקיות) - שס״נ.
צרף (חלוף מטבעות) - תקנ״ב. וראה עוד צירפותא.

ק.

קאבס (שם עיר) - נ״ט. שט״ו. של״ו. של״ט. שנ״א. תכ״ה.
(קאבסאי, קבס׳) - 369.
קדיש - תק״ב.
קדשים - של״ד.
קואקי - רצ״ז. 366.
קולא (= קולר) - רמ״ד.
קולסא (בדי ברוב ותרדין) - ל״ז.
קורדיאקום, קורדיקום (רוח רעה) - רמ״ה.
קטיגוריא - ראה קרנטיגיא.
קטן, קטנה, בגרות, נערות, שתי שערות - ע״ד. ר״ה. רמ״ז. תקי״א. תקל״ה.
קטנות (= מסכתות קטנות) - ט״ז. רמ״ח. 354.
קיאסתא דמוריאסא (כלי מדה) מ״ז.
קידושין, חופה, נישואין - י״ז. י״ח. ס״ה. קס״ג. קצ״ד. תנ״ז. ת״ם. תס״א.
קיום שטרות - קפ״א. רל״א. תמ״ב. תקנ״ה.
קיטא (לישנא) - פ׳. 354.
קיר (הוצי דקל) רכ״ב.
קירואן (שם עיר) - א׳. ה׳. מ״ח. קצ״ט. ר״ט. רכ״ז. ר״ל. רס״ד. שס״ד. שע״ב. שפ״א.
קלני מראשי - רמ״ד. שס״ד.
קלף, גויל, דוכסוסטוס, דפתרא, היפה, רק - ס״ג. רל״ט. תל״ב. 351. 383.
קמאש (חפצים, בגדים) - קפ״ב. 357.
קמטרי - ראה סמטרי.
קמיע - שע״ג.
קנין - קצ״ה. ריי״ד. רט״ו. רל״ז. רע״ה. שי״א. ש״מ. ש״ג. תמ״ג. ת״ם. תס״א. תפ״ה. תפ״ט. תצ״ג. תק״ז. תק״א. תקי״ד. תקנ״א. תקנ״ה.
קנישקיז (כלי שיש בו דדין) - מ״ז.
קנסות - קס״ה. ק״ע. ש״ם. תמ״ד.
קפל (עמודים חוקים) - ל״ו.
קצב פארסי (קנה פרסי, בלתי רך) - כ״ז.
קצטנטיניה (שם עיר) - רכ״ה. 362.
קציר (קצר) - רכ״ב.
קרבנות - רס״א.
קרטיניא - ראה קרנטיגיא.
קריאת התורה - ראה הפטרה, תפלה.
קרנטיגיא (צירוף) - רס״ט.

ר.

ראובן ן׳ שמואל מקאבס - שס״ט.
ראס אלמתיבה - קצ״ז. ר״ח. תק״מ. תקנ״ב.
ראש בית דינא - ס״ה.
ראש גלות, ראש גלותא, ריש גלותא - קפ״א. ריי״ד. תקנ״ה. 378.
ראש ישיבה, ריש מתיבתא, ראש הישיבה הגדול, ראש ישיבת גאון יעקב - קצ״ח. ר׳ ר״א. ריי״ד. שט״ו. שכ״ט. תי״ט. תקנ״ה. תקנ״ח.

ראש כלה, ריש כלא - קע"ח. רכ"ג. תל"ד. תמ"ב. 377.
ראש הסדר, ריש סידרא - ר"ז. ר"ח. 377.
רב ן' לוי - שפ"ו. 376.
רבית - ע"ח. קנ"ד. קע"ז של"ו. תכ"ד.
רבנן סבוראי - ראה סאבוראי'.
רומי (ארץ) - מ"ד. מ"ז. רנ"ה.
רוקעא (מלבושים מנומרים?) - תק"נ.
רידיא (קול שנשמע מתוך אנמים) - רפ"ט.
ריש - ראה ראש.
רסן (= מחווא) - ת"ד.
רפואות - ב'. שצ"ד. וראה עוד ספרי רפואות.
רצ'נאתא - פ"א.
רק - ראה קלף.

ש.

שאבורקאן (ברזל עשת, שטאהל) - ת"ז.
שאילתות (דרב אחא מן שבחא) - שע"ו.
שבועות - א'. נ"ג. נ"ד. נ"ו. נ"ז. צ"ו. צ"ח. צ"ט. ק"ו. ק"ז. קכ"ה. קע"ט. ק"פ. קפ"ב. ר"ג. ר"ו. ריי"ג. רכ"ד. רל"ב. רל"ה. רמ"ב. רנ"א. שי"ט. שכ"ו. של"ג. של"ו. של"ט. ש"מ. שמ"א. שמ"ה. ש"ע. שע"א. שפ"ו. תכ"ט. תל"ד. תמ"ו. תנ"א. תנ"ד. תנ"ה. תנ"ו. תנ"ח. תס"ג. *תס"ו. ת"ע. תע"ה. תע"ט. תפ"א. תפ"ט. ת"צ. תצ"ה. תצ"ו. תצ"ז. תצ"ח. תצ"ט. תק"א. תק"ג. תקכ"א. תקל"ח. תקמ"ח. תק"נ.
ס' שבועות - ראה ספר שבועות.
שבח - שפ"ח.
שבחא - ראה אחא מן שבחא.
שבלילתא (תלתן) - מ"ו.
שברירי (סנורים) - ל"א.
שבת - ו'. ז'. ח'. י"א. ס"ב. תל"א. תפ"ג. תפ"ד.
שבתא דריגלא - קפ"א.
שוגריא דתמרי - רס"ז.
שומא - ק"ה. קנ"ב. תס"ב.
שומרים - רי"ג. תנ"ה. תפ"ז. תקמ"ח. תק"נ.
שושמנא (נמלה) - ל"ג.
שותפין - נ"ו. פ"א. קנ"ג. ריי"ג. רל"ה. של"ז. שמ"ג. תכ"ו. תנ"ה. תע"ח. ת"פ. תצ"ב. תק"נ. תקנ"ב. תקנ"ד. תקנ"ו.
שחישה - שע"ו.
שטרות - צ"ב. ק"ב. ק"ג. ק"ד. ק"ה. קמ"א. קמ"ה. קמ"ו. קמ"ו. קמ"ח. קמ"ט. קע"ג. קע"ו. קפ"ו. קצ"ו. רט"ז. רל"ב. רל"ד. רל"ה. רל"ח. רל"ט. רע"ח. רע"ט. שי"ג. של"ה. של"ז. של"ט. שמ"ו. תכ"א. תכ"ה. תל"ד. תנ"ב. תנ"ה. *תס"ו. תע"א. תפ"ח. תפ"ט. תצ"א. תצ"ד. תצ"ו. תק"ד. תקי"ג. תקט"ו. תק"ל. תקמ"ה. תקנ"א. תקנ"ה.
ס' שטרות - ראה ספר שטרות.
שידוך (= קשירה) - תכ"ה.
שימוש בית דין, שימוש הערה - קכ"ה. 389.
שימצא (שם רע) - מ"ז.
שינאנא - ת"ד.
שיעור גרוגרת ווית - רס"ח.
שיר השירים הוית - ראה חזית.
שירות שבתנ"ך - ס"ו.
שכיב מרע, צוואת שכיב מרע - קל"ט. ק"ם. קמ"ב. ר"ך. ש"ע. שע"א. תקמ"ז.
שכירות - קע"ו. שכ"ו. (בצי"ל). תכ"ט. תנ"ג. תס"ד. תע"ב. תע"ג. תע"ד. תפ"ו. תקי"ג. תקי"ד. תקט"ו. תקט"ו. תקי"ז.
שליחות - נ"ט. רל"ז. שי"ב. תמ"ו. תנ"ו. תס"ב. תפ"א. תק"ג. תק"נ.

שלמאני (תמימים וחסידים) - רצ״ה.
שלמה ן׳ חסדאי ראש גלותא.
- קפ״נ. 357. 378.
שלמה ן׳ יהודה מקאבס - שס״ט.
(שם טוב ן׳ פלקירא) - 344.
שמואל - ראה משה ן׳ שמואל מקאבס.
שמואל - ראה ראובן ן׳ שמואל מקאבס.
שמואל ן׳ אברהם תאהרתי - ט״ז
שמואל גאון - קנ״ב. קפ״א. 357.
שמואל גאון ן׳ חפני - שי״ב. תק״כ (?).
שמואל הנגיד - ראה הנגיד.
(שמואל ן׳ צרצא) - 344.
שמואל (ריש כלה) - רכ״ט.
שמות המלאכים - שע״ג.
שמירה - ראה שומרים.
שמעון קיארא - שע״ו. 356. 373.
שמריה - ראה אלחנן ן׳ שמריה הראש.
שמתא - ראה חרם.
שנתות - שפ״ה.
שעבוד - תע״א.
שעטנז - מ״ט.
שער הישיבה של גולה - קצ״ח. ר׳. תקמ״ח.
שפוי עידית - ל״ב.
שפופרת - כ״ח. שי״ד.
שר הפנים (מיטטרון) שע״ג.
(שרה אלפאס עבודה זרה מרב האי) - 350.
שרירא גאון - (א׳). קצ״ח. ר״א. (ר״ח. ריי״ט. שטי״ן). שכ״ט. שנ״א. (שס״ד. תי״ט). תקמ״ח. 342. 344.
ששדנג (מטבע) - ע״ג.
שת - ראה יוסף ן׳ אברהם ן׳ שת.
שתוקי - ראה יוחסין.

ת.

תאבת (שם אדם) - תקמ״ו.
תאניה (כנוי לדרהמים) - תכ״ד.
תאהרתי - ראה שמואל ן׳ אברהם תאהרתי.
תגויתא (במקום תגרותא?) תק״נ.
תנין - ראה זיונין.
תגרותא - תק״נ. תקנ״ו.
תולשמי - ש״ו.
תוספתא - תכ״ה. תק״ט. (תוספה).
תורת כהנים - מ״ט.
תיבורא (שבר, מספר בלתי שלם) - מ״ה.
תיליא דאדכרתא - רע״ב.
תיקון שטארי - של״ד. 369.
תכָּן הלשון - רמ״ח.
תלמוד ארץ ישראל, ירושלמי, רבנן דהתם
רבנן דבמערבא - ל״ו. ק״ל. ריי״נ.
רל״ד. רמ״ג. רמ״ו. רנ״ז. רנ״ט. רס״א.
רפ״א. ש״ל. שמ״ט. שפ״א. שפ״ט.
תל״ד. תס״ו. תצ״ב. תקי״ב. 383.
תלמידי חכמים - תקל״ז.
תלמסאן (שם עיר) - ל״ו. ל״ח. תכ״ו.
תנאים מדקדקים - שמ״ח.
תגודה, תגודות (תגועה, תגועות) - י״ב. שע״ד. ש״צ.
תגוי, תיגוי (= תנאי) - א׳. ל״ג. ל״ח. ריי״ד. רכ״ו. רע״ו. שי״ח. שמ״ו. ש״ג. תל״ו.
תנאי, תנאים - קנ״ז. קנ״ח. קנ״ט. קצ״ו. קצ״ח. רכ״ו. של״ה. שמ״ו. ש״ג. תנ״ב. ת״ם. תקכ״ב. תקכ״ג. תקנ״ב.
תנחומא (הגדה דויקרא דר׳ תנחומא) - ריי״ט.
תעניה צבור - רנ״ט. 364.
תפוח (שם כלי) - מ״ו.
תפלה, קריאת התורה, הפטרה - ו׳. ז׳. ח׳. ט׳. ל׳. מ״ד. ר״ח. רנ״ו. רנ״ז.

רנ״ח. רנ״ט. רצ״ב. רצ״ג. תק״ב. תק״ו. תקב״ש.
תפלה בזמן הבית הראשון - רנ״ה.
תפלת שלמה המלך - רפ״א.
תקנת גבית הוב ממטלטלין - ע״א. 353.
תקנת גירושין למורדת - ר״ל.
תרביצאי - רכ״ט.
תרגום - ט״ו. ר״ח. רמ״ח.
תרגום ארץ ישראל - ט״ו. רמ״ח.
תרגום דילן (אונקלוס) - ט״ו. רמ״ח.
תשובה - צ״ה (לגאון). רע״ח.
תשובות הגאונים - קצ״ט. שמ״ו. תקי״ב.

ואף כי נפשי יודעת מאד שלא עלתה בידי לתקן את כל השגיאות ולהוסיף כל מה שיש להעיר בואת המחברת. לא אמנע מלכתוב פה את התקונים וההערות שנתוספו אצלי בשעה האחרונה לקיים דברי חז״ל על ואל תשכן באהלך עולה.

עמוד 6 סימן י״ד היה רשום בכ״י במספר ט״ז וסימן ט״ו במספר י״ז כי אצל המלות וארבעה עשר בסוף סימן ט״ו רשום המספר י״ח. — עמוד 7 סימן ט״ז י״ז וי״ח היו רשומים בכ״י ל״א ל״ב ול״ג כי סימן י״ש נרשם בכ״י במספר ל״ר. — עמוד 38 הערה ז׳ ועמוד 353. גם בתשובת רש״ג ורה״ג בערוך ערך אביי נאמר: „ורבה ורבא אבה ואבא שמותיהן וזה ר״ש שבראש המלה סימן הוא לרב ולישנא קלילא״ — עמוד 83 סימן קפ״ב ועמוד 357. המאמר בערבית נמצא בהעתקה בספר משפטי שבועות לרה״ג הנדפס בויניציאה דף כ׳ ע״ב: „ואם זה על מי שידו משגת ודוחה עצמו כל שכן על העני שאין ידו משגת ודוחה עצמו אולי ימכור כלום״. — עמוד 90 סימן קצ״ט ועמוד 359. בתשובות הרשב״א ורבנים א״רים הנספחות להלכות פסוקות דפום קוסטנטינא בסימן ח׳ מרש״י הובא בשם תשובת הגאונים שאפי׳ מי שאין לו קרקע בזמן הזה יכתוב שאין לך כל אחד ואחד מישראל שאין לו קרקע בירושלים וכו׳. — עמוד 96 סימן ר״ו ועמוד 397. בנספחות להלכות פסוקות הנ״ל סימן ל״ה נתייחסה התשובה הואת לרה״ג. — עמוד 98 סימן ר״י ועמוד 397. ובנספחות להלכות פסוקות הנ״ל סימן ל״ב הובאה תשובת רש״ג על עיר שבזזו וששלו אותה ונאבדו כתובות הנשים ופסק ג״כ כמו בתשובה שלנו. — עמוד 114 שורה 14. ופתרון סיטראי וכו׳. ראה בס׳ משפטי שבועות לרה״ג דף י״ז ע״א [ושם צריך להגיה סיטראי מצד אחר כמו בתשובה זו] הביא ראיה מן התרגום. — עמוד 137 הערה ח׳. להוסיף המלות [וצ״ל סימן ר״ו]. — שם הערה י״ג ועמוד 365. אודות מבטא השם ישי באלף צריך להוסיף כי כבר בדברי הימים א׳ (ב׳ י״ג) הנוסח ואישי. וצעגדר במחברתו ויוסף אברהם (עמוד 14) חשב שלפני ר׳ טוביה בעל לקח טוב היה הנוסח הזה גם בסוף מגלת רות. אולם זה מחדש העיר החכם הצעיר ה׳ זעקל באמבערגער (לקח טוב לרות עמוד 46 הערה צ״ו) הזה קאי על דברי הימים. — עמוד 145 סימן ש״ו בסוף. נראה דצ״ל מעיו עשת שן כלשון הכתוב (שיר ג׳ י״ד). — עמוד 161 סימן של״ג והערה ד׳. בשערי צדק דף ע״ז סי׳ כ״ב בתשובת רה״ג הביא הלשון: „יהא בכך אלפא ביתא כולה״.

ומזה נראה כי היתה נוסחת השמתא על פי א"ב. — שם למטה. הפסקא דלמותא נזכרה ג"כ בראש ס' משפטי שבועות לרה"ג ושם כתוב פתקא דלווטיא. — עמוד 183 סימן שס"ב ועמוד 371. גם באגרת רש"ג בראשה הנוסח הנכון הוא ממשלות כמו שנמצא ביוחסין ד' אמשטרדם דף פ' ע"א ואצ"ל ב"ג ולא כנוסח שהדפים הר"א נייבויער בנוף האגרת. — עמוד 184 סימן שס"ג. אודות סרבלא צריפה ראה ערוך ערך צרף ו' בשם רב חננאל שלקח מתשובה זו. — שם סימן שס"ד בסוף. נראה דצ"ל בטיית מא נון בשתי מלות (מי דגים כמו שמפרש למטה). — עמוד 186 סימן ש"ע הערה ח' ועמוד 314 הערה ב'. למלת ושיפיתה צריך להעיר שזה לקוח מלשון הגמרא (מציעא ט"ו ע"א): אנא איקום ואפשי ואדכי. ונראה מתשובה זאת שהיו מפרשים ואשפי כנרדף מן ואדכי (ואנקה) ולא כפירוש רש"י שם (ואשקיט). — עמוד 200 סימן שפ"ו. פרוטה רבא חבה. כן כתב רה"ג גם בס' משפטי שבועות דף ג' ע"א שתי פעמים. — למטה. ולענין מקח וממכר אמר וכו'. זה נמצא בשער י"ג מס' מקח וממכר ד' ויניציאה (דף כ"ה ע"א ובס' משפטי שבועות דף כ"ח ע"א). — עמוד 207 שורה 5. הר"י רייפמאן ישער דצ"ל כמין מטבע של שעוה דרך [= שהוא רך]. ונראין דבריו. — עמוד 218—216. צריך לתקן הטעיות במספר דפי הכ"י ותחת קט"ז קט"ז קי"ז צ"ל דף רט"ז רט"ז ר"ן. — עמוד 233 סימן ת"מ ועמוד 384. ראה גם בנספחות להלכות פסוקות סימן ל"ו תשובת רב נטרונאי. — עמוד 258 סימן תק"ך. רב האיי בספר מקח וממכר. זה נמצא בספר הנדפס בשער ד' (דף ו' ע"ב ואצל ס' משפטי שבועות דף כ"ב ע"ב). — עמוד 344 לסי' י"ב. אולו כונת הריטב"א היא להורמיז מלך פרס. — עמוד 350 לסי' מ"ו. אודות פירוש השם פורים ראה מאמר הלוי במה"ע רעווי הג"ל XV, 289. — עמוד 351 לסימן ס'. בדברי רה"ג במהזור רומניא צ"ל אבל שבחות (תחת שבועות). — עמוד 354 לסימן פ'. צ"ל לרב חנניה גאון. עמוד 357 שורה 3 מלמטה. צ"ל ומעיטור במקום הנזכר נראה. — עמוד 359 לסימן ר"א בסוף ההערה אודות רב צמח צריך להוסיף כי מהתשובה המובאה למטה עמוד 389 נראה כי היה רב צמח דיינא דבבא גם אצל הסראי ריש גלותא. — עמוד 363 לסימן רל"א. גם בנימוקי יוסף סוף פרק א' דבבא מציעא הביא ס' שטרות מרס"ג. — עמוד 366 לסימן רצ"א. ראה הבאור האמתי למלת דביקי למטה עמוד 398. — עמוד 370 לסימן שמ"ט. אחרי המלות דשרון גרמיהון צריך להוסיף: כמו בירושלמי פ"ט דכלאים ופ"ו דפסחים. — עמוד 390 לסימן פ"ז הכלל חומרא לתובע וקולא לנתבע כתב רה"ג בס' מקח וממכר שער נ"ז ובשערי צדק דף ס' סימן ל'. — עמוד 392 לסימן ר"ב. ראש התשובה מסכים לתשובת רה"ג בשערי צדק דף ס"ו ס' נ"ג. — עמוד 395 שורה 17. בהלכות פסוקות דף יוד ע"א כתוב בהפך: אנשי מזרח אין טוענין ובני ארץ ישראל טוענין.

M. T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

B
233

תשובות
הגאונים

ed.
A. Harkavy.